

FOR THE PEOPLE
FOR EDVCATION
FOR SCIENCE

LIBRARY
OF
THE AMERICAN MUSEUM
OF
NATURAL HISTORY

A MAGYAR NEMZETI MUZEUM KIADVÁNYA.

7.62 (+3.9) 5

MAGYARORSZÁG MADARAI

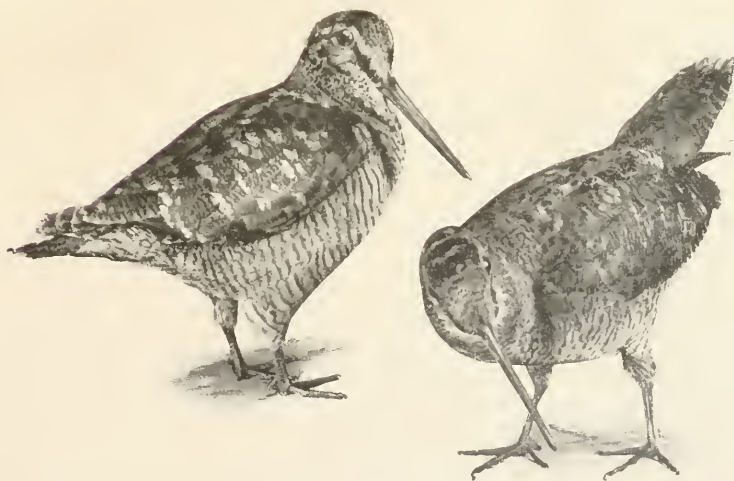
A HAZAI MADÁRVILÁG MEGISMERÉSÉNEK
VEZÉRFONALA

170 EREDETI SZÖVEGRAJZZAL ÉS 9 MŰMELLÉKLETTEL

IRTA

DR. MADARÁSZ GYULA

M. N. MUZEUMI IGAZGATÓ-ŐR

ANHANG: DIE VÖGEL UNGARNS

AUSZUG IN DEUTSCHER SPRACHE.

— 8 —

BUDAPEST, 1899—1903.

16-70883- July 21.

ÉDESATYÁM
NEMES-KISFALUDI
MADARÁSZ ZSIGMOND EDE

EMLÉKÉNEK

FIÚI KEGYELETTTEL

•
AJÁNLOM

ELŐSZÓ.

A Magyar Nemzeti Múzeum lelkes igazgatója, SZALAY IMRE tanácsos, hivatásában nemcsak azon buzgólkodik teljes erővel, hogy a Múzeum egyes osztályai mindinkább fölvirágozzanak, hanem minden erejéből arra is törekszik, hogy az intézetnél alkalmazott munkatársai férfiak a tudományos irodalom terén minél szélesebb körben tevékenykedjenek és a tudományos világnak is szolgálatot tehessenek.

Az ő meleg érdeklődésének volt köszönhető, hogy e kötet előzményeinek formájában befejezését megérte.

Évek hosszú során át folytatott tanulmányaim, melyek az alábbiak alapján ébredt bennem az a vágy, hogy Magyarország madárfaunáját ismertető módszeres munkával mind a kezdőnek, mind a tapasztalt munkásnak alkalmat adjak hazánk madárfaunájának megismerésére.

Ezt a könyvet eleinte a saját költségemen óhajtottam kiadni, de az első három füzet megjelenése után kitűnt, hogy anyagilag nem elegendő e régi, kedves tervem megvalósítására. Időközben SZALAY IMRE igazgató módot talált arra, hogy megkezdett munkámat a Magyar Nemzeti Múzeum adhassa ki. Evvel kapcsolatban lehetővé tette, hogy egy német nyelvű kivonatnak függelékképen való

A köszönetek sorát megnyitva nem feledkezhetem meg előfizetőimről sem, a kik a kiadás első nehézségeiben engem támogatni szívesek voltak.

Külön köszönetet kell végre mondanom itt. CHOTEK REZSŐ grófnak, LANGHOFFER ÁGOSTON dr.-nak, a zágrábi múzeum igazgatójának, CSATÓ JÁNOS kedves barátomnak és mindazoknak, a kik könyvem megírásánál segítségemre voltak.

Fogadják mindnyájan e formában is hálás köszönetem nyilvánítását.

Kelt Budapesten, 1903. április havában.

Dr. Madarász Gyula.

ELŐFIZETŐK NÉVSORA.

FERENCZ FERDINAND királyi herczeg.

JÓZSEF ÁGOST királyi herczeg.

FERDINAND bolgár fejedelem.

Állatkert Igazgatósága, Budapest.

Állatorvosi Főiskola, Budapest

*Alsófehérmegyei Tört. Régész. és Természett. Egyl. Múz., Gy.

Ápáthy István dr., Kolozsvár.

*Aradi Kölcsey-Egyes. Múz., Arad.

Arrigoni Degli Oddi, E. Comte. Padua.

*Árva vármegyei Csaplovics Könyvtár, Alsó-Kubin.

Babarczi-Schwarzer Ottó dr., Budapest.

Batthányi Lajos gróf, Ikervár.

*Békés-vármegyei Múzeum, Békés-Gyula.

Beszterczebányai m. kir. Erdőigazgatóság Szakkönyvt., Beszter

Bodon Miksa, Budapest.

Budai Könyvtár, Budapest.

Budapesti II. ker. m. kir. áll. tanítónő- és nevelőnő-képző-int. Ig

Cerva Frigyes, Sziget-Csép.

ifj. Chotek Rezső gróf, Futtak.

Chyzer Kornél dr., Budapest.

Csató János, Nagyenyed.

*Délmagyarországi Természett. Társulat Múzeuma, Temesvár.

Décsi áll. Leányiskola Igazgatósága, Déva.

- Esterházy Mihály gróf, Budapest.
 Ev. Ref. Székely-Mikó-Kollégium Könyvt., Sepsí-Szt.-György.
 *Felkai Tátra-Múzeum, Felka.
 *Felsőmagyarországi Múzeum, Kassa.
 *Fesztetits Sándor gróf, Budapest.
 *Fiumei városi Múzeum (Museo civico), Fiume.
 Floericke, Curt dr., Wien.
 Fónagy József, Budapest.
 Földművelésügyi m. kir. Minisztérium Könyvt., Budapest.
 Gazdasági Tanintézet Könyvtára, Keszthely.
 Gengler, J. dr., Erlangen (Bayern).
 Graef Károly könyvkereskedése, Nagy-Szeben.
 Gromon Dezső, Budapest.
 Győri m. kir. állami főreáliskola Igazgatósága, Győr.
 Gyuris Géza, Budapest
 Hettyey Sámuel, Pécs.
 Jankó János dr. (†), Budapest.
 Jordán Ferenczné. Budapest.
 Károlyi Lajos gróf, Budapest.
 Katona Mihály (†) Budapest.
 *Kecskeméti városi Könyvtár, Kecskemét.
 Kemény Kálmán báró, Budapest.
 Kemény Gyula báró, Pusztá-Kamarás.
 *Keszthelyi Balaton-Múzeum, Keszthely.
 Komáromi Szt-Benedek-rendi gymnasium Igazgatósága, Komárom
 Kontur Béla dr., Budapest.
 Kováts József. Homonna.
 Községi polgári fiúiskola tanári Könyvtára, Nagyszombat.
 Krécsy Béla, Budapest.
 Lendl Adolf dr., Budapest. 6 péld.
 Libits Adolf, Alcsuth
 Liptószentmiklósi m. kir. állami polg. isk. Igazgatósága, Liptó-Szt.-Miklós.
 *Losonczy városi Könyvtár, Losoncz.
 Lovassy Sándor dr., Keszthely.
 Madarász Zs. Edéné özv., Budapest.
 Magyar Tisztviselők Országos Egyesülete, Budapest.
 *Magyarországi Kárpát-Egyesület Múzeuma, Poprád.
 *Múzeumi Tót Társaság, Túrócz-Szt.-Márton.
 Nádasdy Ferencz gróf, Budapest.
 Nagyrőcsei áll. polg. és felső-keresk. iskola Könyvtára, Nagyrőcze.
 *Nagyszebeni Kárpát-Múzeum, Nagyszeben.
 Navratil Dezső dr., Budapest.
 *Pozsonyi városi Könyvtár, Pozsony.
 Rappensberger Vilmos, Magyar-Óvár.
 Rátz István dr., Budapest.
 Redl Gusztáv, Tapolcza.
 Reichl Károlyné, Budapest.

Rottman Elemér dr., Budapest.

Schlüter Wilhelm, Halle a/S. (Deutschland).

Schossberger Nándor báró, Budapest.

Skonyár Gusztáv, Liptó-Szt.-Miklós.

Szalay Imre, Budapest

*Szabadkai városi Közkönyvtár, Szabadka.

Széchenyi Béla gróf, Budapest.

Szedlacsek István, Budapest.

*Szegedi városi Múzeum, Szeged.

*Székely Nemzeti-Múzeum, Sepsi-Szent-György.

Székelyudvarhelyi kir. állami főreáliskola Igazgatósága, Széke

Szlávi Kornel, Ujvidék.

Szterényi Hugó dr., Budapest

Tarján Tibor, Békés-Csaba.

Teleki Jenő gróf, Nagy-Somkút.

Teleki Tibor gróf, Gyömrő.

Természettud. Társulat, m. kir., Budapest.

Thoroczkay Miklós gróf, Budapest.

Tillmann Lajos, Budapest.

*Tiszafüredi Múzeum és Könyvtár, Tiszafüred.

*Tolnamegyei Múzeum, Szegárd.

*Váczi Múzeum, Vác.

Vadas Jenő, Selmeczbánya.

Vangel Jenő dr., Budapest.

*Vasvármegyei Kultúregyesület Könyvtára, Szombathely.

Wachsmann Ferencz, Budapest.

Wartha Vincze dr., Budapest.

Wass Béla gróf, Czege.

Zágrábi Múzeum, Zágráb.

Zalán Antal, Ungvár.

Zeyk Daniel, Nagyenyed.

*Zombori városi Könyvtár, Zombor.

TARTALOM.

	Oldal
Ajánlás	III
Előszó	V
Előfizetők névsora	VII
Tartalom	X
Táblák jegyzéke	XXIV
 I. BEVEZETŐ RÉSZ	XXV—XXXIII
(A madár külső morfológiája)	XXX
 II. RENDSZERTANI RÉSZ	1—450
I. Rend. (Ordo Passeriformes.) Éneklők	1
I. Család (Fam. Corvidae). Varjúfélék	2
Subfam. Corvinae	3
<i>Corvus</i>	4
<i>Corvus corax</i> . Holló	4
<i>Trypanocorax</i>	5
<i>Trypanocorax frugilegus</i> . Vetési varjú	5
<i>Corone</i>	6
<i>Corone corone</i> . Fekete varjú	6, 164
<i>Corone cornix</i> . Szürke varjú	6
<i>Lycus</i> = <i>Coloeus</i>	7, 165
<i>Coloeus monedula</i> . Közönséges csóka	7, 165
<i>Coloeus collaris</i> . Keleti csóka	8, 165
<i>Nucifraga</i>	8
<i>Nucifraga caryocatactes</i> . Közönséges havasi szajkó	8
<i>Nucifraga macrorhyncha</i> . Szibériai havasi szajkó	9
Subfam. Garrulinae	10
<i>Pica</i>	10
<i>Pica pica</i> . Szarka	10
<i>Garrulus</i>	11
<i>Garrulus glandarius</i> . Szajkó	11
Subfam. Fregulinae	11
<i>Pyrrhocorax</i>	11
<i>Pyrrhocorax pyrrhocorax</i> . Havasi holló	11
II. Család (Fam. Oriolidae). Sárgarigófélék	12
<i>Oriolus</i>	13
<i>Oriolus gallula</i> . Sárgarigó	13

	Oldal
III. Család (Fam. Sturnidae). Seregélyfélék	14
<i>Sturnus</i>	14
<i>Sturnus vulgaris</i> . Közönséges seregély	15
<i>Sturnus menzbieri</i> . Indiai seregély	16
<i>Sturnus poltoratzkii</i> . Szibériai seregély	16
<i>Pastor</i>	16
<i>Pastor roseus</i> . Rózsaszínű seregély	16
IV. Család (Fam. Fringillidae). Pintyfélék	17
Subfam. Fringillinae	18
<i>Loxia</i>	19, 165
<i>Loxia curvirostra</i> . Közönséges keresztesőr	19, 165
<i>Loxia pytiopsittacus</i> . Vastagsőrű keresztesőr	20, 165
<i>Loxia rubrifasciata</i> . Vörösszalagos keresztesőr	165
<i>Loxia bifasciata</i> . Szalagos keresztesőr	20, 166
<i>Pinicola</i>	21
<i>Pinicola enucleator</i> . Északi pirók	21
<i>Carpodacus</i>	22
<i>Carpodacus roseus</i> . Rózsapirók	22
<i>Carpodacus erythrinus</i> . Szibériai pirók	23
<i>Pyrrhula</i>	23
<i>Pyrrhula pyrrhula</i> . Közönséges pirók	24
<i>Pyrrhula europaea</i> . Nyugati pirók	24
<i>Serinus</i>	25
<i>Serinus serinus</i> . Csicsörke	25
<i>Linaria</i>	26
<i>Linaria linaria</i> . Közönséges lenike	27
<i>Linaria holboellii</i> . Hosszúcsőrű lenike	28
<i>Linaria rufescens</i> . Vörhenyes lenike	28
<i>Linaria exilipes</i> . Szibériai lenike	29
<i>Linaria cannabina</i> . Közönséges kenderike	29
<i>Linaria flavirostris</i> . Sárgacsőrű kenderike	30
<i>Linaria brevirostris</i> . Keleti kenderike	30
<i>Montifringilla</i>	30
<i>Montifringilla nivalis</i> . Havasi pinty	30
<i>Passer</i>	31
<i>Passer montanus</i> . Mezei veréb	31
<i>Passer domesticus</i> . Házi veréb	32
<i>Carduelis</i>	33
<i>Carduelis carduelis</i> . Tengelicze	33
<i>Chrysomitris</i>	34
<i>Chrysomitris spinus</i> . Csíz	34
<i>Chloris</i>	34
<i>Chloris chloris</i> . Zöldike	34
<i>Fringilla</i>	35
<i>Fringilla coelebs</i> . Erdei pinty	35
<i>Fringilla montifringilla</i> . Téli pinty	36
<i>Coccothraustes</i>	37
<i>Coccothraustes coccothraustes</i> . Magtörő pinty	37
Subfam. Emberizinae	38
<i>Emberiza</i>	38
<i>Emberiza citrinella</i> . Czitrom sármány	38
<i>Emberiza cirius</i> . Őrvös sármány	39
<i>Emberiza schoeniclus</i> . Nádi sármány	40
<i>Emberiza palustris</i> . Vastagsőrű nádi sármány	41
<i>Emberiza hortulana</i> . Kerti sármány	42

	Oldal
Emberiza cia. Czirregő sármány	42
Emberiza melanocephala. Feketefejű sármány	43
<i>Miliaria</i>	44
Miliaria miliaria. Sordély	44
<i>Plectrophenax</i>	44
Plectrophenax nivalis. Hósármány	44
V. Család (Fam. Alaudidae). Pacsirtafélék	45
<i>Otocorys</i>	46
Otocorys alpestris. Havasi pacsirta	46
<i>Melanocorypha</i>	47
Melanocorypha sibirica. Szibériai pacsirta	47
<i>Ptilocorys</i>	48
Ptilocorys cristata. Búbos pacsirta	49
Ptilocorys senegalensis. Szenegali búbos pacsirta	50
<i>Alauda</i>	51
Alauda arvensis. Mezei pacsirta	51
<i>Lullula</i>	52
Lullula arborea. Erdei pacsirta	52
VI. Család (Fam. Motacillidae). Billegetőfélék	53
<i>Anthus</i>	53
Anthus trivialis. Közönséges pipiske	54
Anthus pratensis. Réti pipiske	54
Anthus cervinus. Rőtbecgű pipiske	55
Anthus campestris. Pusztai pipiske	56
Anthus spipoletta. Hegyi pipiske	57
<i>Motacilla</i>	57
Motacilla alba. Barázdabillegető	57
<i>Calobates</i>	58
Calobates melanope. Hegyi billegető	58
<i>Budytes</i>	59
Budytes campestris. Mezei sárga billegető	59
Budytes taivanus. Ázsiai sárga billegető	60
Budytes flavus. Európai sárga billegető	61
Budytes beema. Keleti sárga billegető	61
Budytes borealis. Északi sárga billegető	62
Budytes cinereicapillus. Déli sárga billegető	448
Budytes paradoxus. Dalmát sárga billegető	62
Budytes feldeggi. Feketefejű sárga billegető	63
VII. Család (Fam. Sylviidae). Poszátafélék	63
<i>Sylvia</i>	65
Sylvia nisoria. Sávos poszáta	65
Sylvia sylvia. Közönséges poszáta	66
Sylvia subalpina. Alpesi poszáta	449
Sylvia simplex. Kerti poszáta	67
Sylvia orpheus. Dalos poszáta	68
Sylvia atricapilla. Barátká poszáta	69
Sylvia curruca. Szürke poszáta	69
Sylvia melanocephala. Szárdíniai poszáta	70
<i>Phylloscopus</i>	71
Phylloscopus sibilator. Zöld rendike	71
Phylloscopus trochilus. Közönséges rendike	72
Phylloscopus rufus. Vörhenyes rendike	74
<i>Hypolais</i>	75
Hypolais hypolais. Sárga fűzike	75
Hypolais polyglotta. Déli fűzike	77

	Oldal
<i>Acrocephalus</i>	77
<i>Acrocephalus lacustris</i> . Nagy nádirigó	78
<i>Acrocephalus palustris</i> . Füzi nádirigó	80
<i>Acrocephalus streperus</i> . Kis nádirigó	81
<i>Potamodus</i>	82
<i>Potamodus fluviatilis</i> . Folyami nádifülemile	82
<i>Potamodus luscinioides</i> . Déli nádifülemile	83
<i>Locustella</i>	84
<i>Locustella naevia</i> . Tücsökmadár	84
<i>Calamodus</i>	85
<i>Calamodus aquaticus</i> . Csikosfejű nádiposzáta	86
<i>Calamodus phragmitis</i> . Közönséges nádiposzáta	87
<i>Luscinola</i>	88
<i>Luscinola melanopogon</i> . Déli nádiposzáta	88
VIII. Család (Fam. Turdidae). Rigófélék	89
Subfam. <i>Accentorinae</i>	90
<i>Accentor</i>	90
<i>Accentor collaris</i> . Alpesi sövénybujkáló	90
<i>Accentor modularis</i> . Közönséges sövénybujkáló	91
Subfam. <i>Turdinae</i>	92
<i>Aëdon</i>	92
<i>Aëdon lusciniæ</i> . Közönséges fülemile	93
<i>Aëdon golzi</i> . Perzsiai fülemile	94
<i>Aëdon philomela</i> . Erdélyi fülemile	94
<i>Cyanecula</i>	95
<i>Cyanecula cyanecula</i> . Déli kékbegy	96
<i>Ruticilla</i>	97
<i>Ruticilla phoenicurus</i> . Közönséges füstfark	97
<i>Ruticilla mesoleuca</i> . Kaukazusi füstfark	98
<i>Ruticilla titis</i> . Hegyi füstfark	99
<i>Erithacus</i>	100
<i>Erithacus rubecula</i> . Vörösbegy	100
<i>Turdus</i>	101
<i>Turdus iliacus</i> . Boros rigó	102
<i>Turdus musicus</i> . Énekes rigó	102
<i>Turdus viscivorus</i> . Húros rigó	103
<i>Turdus pilaris</i> . Fenyőrigó	103
<i>Merula</i>	104
<i>Merula merula</i> . Feketerigó	105
<i>Merula alpestris</i> . Középeurópai őrvösrigó	106
<i>Merula orientalis</i> . Kaukazusi őrvösrigó	107
<i>Merula naumanni</i> . Rőtfarkú rigó	108
<i>Monticola</i>	108
<i>Monticola saxatilis</i> . Kővi rigó	109
<i>Monticola cyanus</i> . Kékrigó	110
Subfam. <i>Saxicolinae</i>	110
<i>Saxicola</i>	110
<i>Saxicola oenanthe</i> . Hantmadár	111
<i>Saxicola stapa</i> . Dalmát hantmadár	112
<i>Saxicola melanoleuca</i> . Keleti hantmadár	113
Subfam. <i>Pratincolinae</i>	114
<i>Pratincola</i>	114
<i>Pratincola rubetra</i> . Közönséges csipkemandár	114
<i>Pratincola rubicola</i> . Feketefejű csipkemandár	115

	Oldal
IX. Család (Fam. Cinclidae). Vizirigófélék	116
<i>Cinclus</i>	117
Cinclus cinclus. Vizirigó	118
X. Család (Fam. Troglodytidae). Ökörszemfélék	119
<i>Anorthura</i>	120
Anorthura troglodytes. Ökörszem	120
XI. Család (Fam. Regulidae). Aranypipőkefélék	121
<i>Regulus</i>	122
Regulus ignicapillus. Tűzfejű aranypipőke	122
Regulus regulus. Közöséges aranypipőke	122
XII. Család (Fam. Paridae). Czinegefélék	123
Subfam. Panurinae	124
<i>Panurus</i>	124
Panurus biarmicus. Barkós czinege	127
Subfam. Aegithalinae	128
<i>Aegithalus</i>	128
Aegithalus pendulinus. Közöséges függőczinege	129
Aegithalus castaneus. Kaukazusi függőczinege	130
Subfam. Parinae	130
<i>Acredula</i>	130
Acredula caudata. Közöséges molnárczinege	131
Acredula rosea. Csíkosfejű molnárczinege	133
<i>Lophophanes</i>	134
Lophophanes cristatus. Búbos czinege	134
<i>Parus</i>	135
<i>Poecile</i>	136
Poecile atra. Fenyves czinege	136
<i>Parus</i>	137
Parus major. Kerti czinege	137
<i>Cyanistes</i>	138
Cyanistes caeruleus. Kék czinege	138
Cyanistes cyanus. Lazur czinege	138
<i>Phaeopharus</i>	139
Phaeopharus palustris. Közöséges barátczinege	141
Phaeopharus lugubris. Nagy barátczinege	143
XIII. Család (Fam. Sittidae). Küllőfélék	144
<i>Sitta</i>	145
Sitta caesia. Küllő	145
XIV. Család (Fam. Certhiidae). Famászófélék	146
<i>Tichodroma</i>	147
Tichodroma muraria. Lepkemandár	147
<i>Certhia</i>	148
Certhia familiaris. Famászó	148
XV. Család (Fam. Laniidae). Gébicsfélék	150
<i>Lanius</i>	150
Lanius excubitor. Nagy szürkegébics	151
Lanius minor. Kis szürkegébics	154
Lanius collurio. Tövisszuró gébics	154
Lanius rufus. Rőtfejű gébics	155
XVI. Család (Fam. Ampelidae). Selyemfarkfélék	156
<i>Ampelis</i>	157
Ampelis garrulus. Selyemfark	157
XVII. Család (Fam. Hirundinidae). Fecskefélék	158
<i>Hirundo</i>	159
Hirundo rustica. Füstifecske	159

	Oldal
<i>Clivicola</i>	159
Clivicola riparia. Parti fecske	159
<i>Chelidon</i>	160
Chelidon urbica. Házi fecske	160
XVIII. Család (Fam. Muscipidae). Légykapófélék	161
<i>Erythrosterua</i>	161
Erythrosterua parva. Vörösbegyű légykapó	161
<i>Ficedula</i>	162
Ficedula atricapilla. Feketefejű légykapó	162
Ficedula collaris. Örvös légykapó	163
<i>Muscicapa</i>	164
Muscicapa grisola. Szürke légykapó	164
II. Rend. (Ordo Coraciaeformes.) Rikácsolók	167
I. Alrend (Subordo Upupae). Bankák	167
I. Család (Fam. Upupidae). Büdösbankafélék	169
<i>Upupa</i>	169
Upupa epops. Büdösbanka	169
II. Alrend (Subordo Meropes). Méhésmadarak	171
I. Család (Fam. Meropidae). Méhésmadár-félék	172
<i>Merops</i>	172
Merops apiaster. Méhésmadár	172
III. Alrend (Subordo Coraciae). Szalakoták	173
I. Család (Fam. Coraciidae). Szalakotafélék	174
<i>Coracias</i>	174
Coracias garrulus. Szalakota	174
IV. Alrend (Subordo Halcyones). Jégmadarak	175
I. Család (Fam. Alcedinidae). Jégmadár-félék	175
<i>Alcedo</i>	175
Alcedo ispida. Jégmadár	175
V. Alrend (Subordo Cypseli). Álfecskék	176
I. Család (Fam. Cypselidae). Sarlósfecskék	177
<i>Cypselus</i>	177
Cypselus melba. Nagy sarlósfecske	178
Cypselus apus. Közönséges sarlósfecske	178
Cypselus murinus. Egérszínű sarlósfecske	179
VI. Alrend (Subordo Caprimulgi). Lappantyúk	180
I. Család (Fam. Caprimulgidae). Lappantyú-félék	180
<i>Caprimulgus</i>	180
Caprimulgus europaeus. Közönséges lappantyú	181
Caprimulgus meridionalis. Déli lappantyú	182
III. Rend. (Ordo Cuculiformes.) Kakukok	184
I. Család (Fam. Cuculidae). Kakukfélék	184
<i>Cuculus</i>	184
Cuculus canorus. Közönséges kakuk	184
IV. Rend. (Ordo Piciformes.) Harkályok	186
I. Alrend (Subordo Pici). Valódi harkályok	186
I. Család (Fam. Picidae). Harkályfélék	187
Subfam. Picinae	187
<i>Picus</i>	188
Picus martius. Fekete harkály	188

	Oldal
<i>Gecinus</i>	188
<i>Gecinus viridis</i> . Zöld harkály	189
<i>Gecinus canus</i> . Szürke harkály	189
<i>Dendrocopus</i>	191
<i>Dendrocopus major</i> . Nagy tarkaharkály	191
<i>Dendrocopus cissa</i> . Keleti tarkaharkály	193
<i>Dendrocopus minor</i> . Kis tarkaharkály	194
<i>Dendrocopus leuconotus</i> . Fehérhátú harkály	195
<i>Dendrocopus lilfordi</i> . Balkáni harkály	195
<i>Dendrocoptes</i>	196
<i>Dendrocoptes medius</i> . Közép harkály	196
<i>Picoides</i>	197
<i>Picoides alpinus</i> . Középeurópai háromujjú harkály	197
<i>Subfam. Iynginae</i>	198
<i>Iynx</i>	198
<i>Iynx torquilla</i> . Nyaktekeres	198

V. Rend. (Ordo Strigiformes.) Baglyok 199

I. Család (Fam. Strigidae). Gyöngybagolyfélék 200

Strix 200

Strix flammea. Gyöngybagoly 201

II. Család (Fam. Bubonidae). Fülesbagolyfélék 202

Glaucidium 2 3

Glaucidium setipes. Magyarhoni törpebukvik 203

Athene 204

Athene noctua. Kuvik 204

Nyctala 205

Nyctala tengmalmi. Gatyás kuvik 205

Surnia 206

Surnia ulula. Karvaly-bagoly 206

Syrnium 207

Syrnium aluco. Erdei bagoly 207

Syrnium uralense. Urali bagoly 208

Nyctea 209

Nyctea scandiaca. Hóbagoly 209

Scops 210

Scops scops. Törpe fülesbagoly 210

Asio 211

Asio otus. Kis fülesbagoly 211

Asio accipitrinus. Réti fülesbagoly 212

Bubo 213

Bubo bubo. Nagy fülesbagoly 213

VI. Rend. (Ordo Accipitriformes.) Ragadozók 214

I. Alrend (Subordo Pandionides). Halászsasok 215

I. Család (Fam. Pandionidae). Halászsasfélék 215

Pandion 215

Pandion haliaëtus. Halászsas 215

II. Alrend (Subordo Accipitres). Valódi ragadozók 216

I. Család (Fam. Vulturidae). Keselyűfélék 217

Vultur 217

Vultur monachus. Barátkeselyű 217

	Oldal
<i>Gyps</i>	219
<i>Gyps fulvus</i> . Fekő keselyű	219
<i>Neophron</i>	220
<i>Neophron percnopterus</i> . Dögkeselyű	220
II. Család (Fam. <i>Gypaëtidae</i>). Saskeselyűfélék	221
<i>Gypaëtus</i>	221
<i>Gypaëtus barbatus</i> . Szakálas saskeselyű	221
III. Család (Fam. <i>Falconidae</i>). Sólyomfélék	223
Subfam. <i>Falconinae</i> . Sólymok	225
<i>Erythropus</i>	225
<i>Erythropus vespertinus</i> . Vöröslábú vércse	225
<i>Cerchneis</i>	227
<i>Cerchneis tinnunculus</i> . Közönséges vércse	227
<i>Cerchneis naumanni</i> . Sárgakarmú vércse	229
<i>Hierofalco</i>	230
<i>Hierofalco cherrug</i> . Kerecsen	230
<i>Falco</i>	232
<i>Falco peregrinus</i> . Vándor sólyom	232
<i>Falco subbuteo</i> . Fecskeszárnyú sólyom	233
<i>Falco merillus</i> . Kis sólyom	234
Subfam. <i>Aquilinae</i> . Sasok	235
<i>Aquila</i>	235
<i>Aquila chrysaëtus</i> . Szirti sas	236
<i>Aquila heliaca</i> . Parlagi sas	237
<i>Aquila maculata</i> . Fekete sas	238
<i>Aquila pomarina</i> . Lärmás sas	239
<i>Hieraëtus</i>	242
<i>Hieraëtus pennatus</i> . Törpe sas	242
<i>Archibuteo</i>	243
<i>Archibuteo lagopus</i> . Gatyás ölyv	243
<i>Circaëtus</i>	244
<i>Circaëtus gallicus</i> . Kigyász sas	244
<i>Haliaëtus</i>	245
<i>Haliaëtus albicilla</i> . Réti sas	245
<i>Milvus</i>	246
<i>Milvus milvus</i> . Vörös kánya	246
<i>Milvus korschun</i> . Barna kánya	247
<i>Pernis</i>	249
<i>Pernis apivorus</i> . Darázs-sas	249
Subfam. <i>Buteoninae</i> . Ölyvek	250
<i>Buteo</i>	250
<i>Buteo buteo</i> . Közönséges ölyv	250
<i>Buteo menetriesi</i> . Kaukázusi ölyv	252
<i>Buteo zimmermannae</i> . Keleti ölyv	255
<i>Buteo ferox</i> . Fehérfarkú ölyv	257
Subfam. <i>Accipitrinae</i> . Héják	258
<i>Astur</i>	258
<i>Astur palumbarius</i> . Héja	258
<i>Accipiter</i>	260
<i>Accipiter nisus</i> . Karvaly	260
<i>Circus</i>	261
<i>Circus aeruginosus</i> . Vörhenyes rétihéja	261
<i>Circus cyaneus</i> . Kékes rétihéja	263
<i>Circus macrurus</i> . Fekő rétihéja	264
<i>Circus pygargus</i> . Szürke rétihéja	266

	Oldal
VII. Rend. (Ordo Pelecaniformes) Evezőlábúak	267
I. Család (Fam. Pelecanidae) Gödényfélék	267
<i>Pelecanus</i>	267
<i>Pelecanus crispus</i> . Borzas gödény	268
<i>Pelecanus onocrotalus</i> . Nagy gödény	268
<i>Pelecanus roseus</i> . Kis gödény	269
II. Család (Fam. Phalacrocoracidae) Kárókatnafélék	270
<i>Phalacrocorax</i>	270
<i>Phalacrocorax carbo</i> . Nagy kárókatna	270
<i>Phalacrocorax desmaresti</i> . Középtengeri kárókatna	271
<i>Phalacrocorax pygmaeus</i> . Kis kárókatna	272
VIII. Rend (Ordo Anseriformes) Lúdalakúak	274
I. Család (Fam. Anatidae) Réczefélék	274
Subfam. <i>Merginae</i> , Buvárréczék	275
<i>Merganser</i>	275
<i>Merganser castor</i> . Nagy buvárrécze	275
<i>Merganser serrator</i> . Kontyos buvárrécze	276
<i>Mergus</i>	277
<i>Mergus albellus</i> . Kis buvárrécze	277
Subfam. <i>Anatinae</i> , Réczék	278
<i>Erismatura</i>	280
<i>Erismatura leucocephala</i> . Kékcőrű récze	280
<i>Oedemia</i>	281
<i>Oedemia fusca</i> . Bársony récze	281
<i>Somateria</i>	283
<i>Somateria molissima</i> . Dunna récze	283
<i>Clangula</i>	284
<i>Clangula clangula</i> . Lármás récze	284
<i>Harelda</i>	285
<i>Harelda glacialis</i> . Jeges récze	285
<i>Netta</i>	287
<i>Netta rufina</i> . Rőtfejű récze	287
<i>Fuligula</i>	287
<i>Fuligula fuligula</i> . Kontyos récze	288
<i>Fuligula marila</i> . Hegyi récze	288
<i>Aythia</i>	289
<i>Aythia ferina</i> . Barát récze	290
<i>Aythia nyroca</i> . Czigány récze	290
<i>Marmaronetta</i>	291
<i>Marmaronetta angustirostris</i> . Márványos récze	291
<i>Spatula</i>	292
<i>Spatula clypeata</i> . Kanálcőrű récze	292
<i>Dafila</i>	293
<i>Dafila acuta</i> . Nyilfarkú récze	293
<i>Querquedula</i>	294
<i>Querquedula querquedula</i> . Böjti récze	294
<i>Eunetta</i>	295
<i>Eunetta falcata</i> . Sarlós récze	295
<i>Nettion</i>	296
<i>Nettion crecca</i> . Csörgő récze	296
<i>Mareca</i>	296
<i>Mareca penelope</i> . Sipoló récze	296

	Oldal
<i>Chaulelasmus</i>	297
<i>Chaulelasmus streperus</i> . Kendermagos récze	297
<i>Anas</i>	298
<i>Anas boscas</i> . Tökés récze	298
<i>Tadorna</i>	299
<i>Tadorna tadorna</i> . Bütykös récze	299
<i>Casarca</i>	300
<i>Casarca casarca</i> . Rozsdás récze	300
<i>Subfam. Anserinae. Lúdok</i>	300
<i>Branta</i>	301
<i>Branta bernicla</i> . Örvös lúd	301
<i>Anser</i>	302
<i>Anser fabalis</i> . Téli lúd	302
<i>Anser neglectus</i> . Vöröslábú lúd	304
<i>Anser anser</i> . Nyári lúd	304
<i>Anser albifrons</i> . Nagy lilik	305
<i>Anser erythropus</i> . Kis lilik	305
<i>Chen</i>	306
<i>Chen hyperboreus</i> . Sarki lúd	306
<i>Subfam. Cygninae. Hattyúk</i>	307
<i>Cygnus</i>	307
<i>Cygnus olor</i> . Néma hattyú	307
<i>Cygnus cygnus</i> . Énekes hattyú	307
<i>Cygnus bewicki</i> . Kis hattyú	308

IX. Rend. (Ordo Ardeiformes.) Gémalakúak 309

I. Alrend (Subordo Ardeae). Gémek 310

I. Család (Fam. Ardeidae). Gémfélék 310

<i>Pyrherodias</i>	311
<i>Pyrherodias purpurea</i> . Vörös gém	311
<i>Ardea</i>	312
<i>Ardea cinerea</i> . Szürke gém	312
<i>Herodias</i>	313
<i>Herodias alba</i> . Nemes kócsag	313
<i>Garzetta</i>	314
<i>Garzetta garzetta</i> . Kis kócsag	314
<i>Ardeola</i>	315
<i>Ardeola ralloides</i> . Üstökös gém	315
<i>Bubulcus</i>	317
<i>Bubulcus lucidus</i> . Egyptomi gém	317
<i>Nycticorax</i>	318
<i>Nycticorax nycticorax</i> . Éjjeli gém	318
<i>Botaurus</i>	319
<i>Botaurus stellaris</i> . Böllömbika	319
<i>Ardetta</i>	320
<i>Ardetta minuta</i> . Törpe gém	320

II. Alrend (Subordo ciconiae). Gólyák 321

I. Család (Fam. Ciconiidae). Gólyafélék 321

<i>Ciconia</i>	321
<i>Ciconia nigra</i> . Fekete gólya	321
<i>Ciconia ciconia</i> . Közönséges gólya	322

	Oldal
III. Alrend (Subordo Plataleae). Barázdáscsőrűek	323
I. Család (Fam. Ibisidae). Ibiszfélék	323
<i>Plegadis</i>	324
<i>Plegadis falcinellus</i> . Közönséges batla	324
II. Család (Fam. Plataleidae). Kanalasgémfélék	325
<i>Platalea</i>	326
<i>Platalea leucorodia</i> . Kanalasgém	326
X. Rend. (Ordo Gruiformes.) Darualakúak	327
I. Család (Fam. Gruidae). Darufélék	327
<i>Grus</i>	329
<i>Grus grus</i> . Szürke daru	329
<i>Anthropoides</i>	330
<i>Anthropoides virgo</i> . Szűz daru	330
XI. Rend. (Ordo Charadriiformes.) Lilealakúak	332
I. Alrend (Subordo Otides). Túzokok	332
I. Család (Fam. Otidae). Túzokfélék	334
<i>Otis</i>	334
<i>Otis tarda</i> . Túzok	334
<i>Tetrax</i>	335
<i>Tetrax tetrax</i> . Reznek	335
II. Alrend (Subordo Oedienemii). Ugartyúk	336
I. Család (Fam. Oedienemidae). Ugartyúkfélék	336
<i>Oedienemus</i>	336
<i>Oedienemus oedienemus</i> . Ugartyúk	337
III. Alrend (Subordo Cursorii). Futók	338
I. Család (Fam. Cursoriidae). Futómadárfélék	338
<i>Cursorius</i>	338
<i>Cursorius gallicus</i> . Futómadár	338
II. Család (Fam. Glareolidae). Székicsérfélék	339
<i>Glareola</i>	339
<i>Glareola pratincola</i> . Közönséges székicsér	339
<i>Glareola melanoptera</i> . Feketeszárný székicsér	340
IV. Alrend (Subordo Charadrii). Lilek	340
I. Család. (Fam. Charadriidae). Lilefélék	341
<i>Vanellus</i>	342
<i>Vanellus vanellus</i> . Búbicz	342
<i>Chaetusia</i>	343
<i>Chaetusia gregaria</i> . Búbiczlile	343
<i>Squatarola</i>	344
<i>Squatarola helvetica</i> . Nagy lile	344
<i>Charadrius</i>	345
<i>Charadrius pluvialis</i> . Arany lile	345
<i>Eudromias</i>	345
<i>Eudromias morinellus</i> . Havasi lile	345
<i>Aegialitis</i>	346
<i>Aegialitis hiaticola</i> . Parti lile	346
<i>Aegialitis dubia</i> . Kis lile	347
<i>Aegialitis alexandrina</i> . Széki lile	348

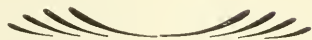
	Oldal
II. Család (Fam. Haematopodidae). Kőforgatófélék	348
Subfam. Haematopodinae. Tengeriszarkák	349
<i>Haematopus</i>	349
<i>Haematopus ostralegus</i> . Tengeriszarka	349
Subfam. Arenariinae. Kőforgatók	350
<i>Arenaria</i>	350
<i>Arenaria interpres</i> . Kőforgató	350
III. Család (Fam. Scolopacidae). Szalonkafélék	351
Subfam. Totaninae. Sárfutók	351
<i>Recurvirostra</i>	352
<i>Recurvirostra avocetta</i> . Gulipán	352
<i>Himantopus</i>	353
<i>Himantopus himantopus</i> . Székiszarka	353
<i>Numenius</i>	354
<i>Numenius arquatus</i> . Nagy póling	354
<i>Numenius tenuirostris</i> . Vékonycsőrű póling	355
<i>Numenius phaeopus</i> . Kis póling	356
<i>Limosa</i>	356
<i>Limosa lapponica</i> . Északi lotyószalonka	356
<i>Limosa limosa</i> . Nagy lotyószalonka	357
<i>Totanus</i>	358
<i>Totanus fuscus</i> . Fekete sárfutó	358
<i>Totanus calidris</i> . Fűtülő sárfutó	359
<i>Totanus stagnatilis</i> . Tavi sárfutó	360
<i>Glottis</i>	361
<i>Glottis nebularius</i> . Szürke sárfutó	361
<i>Helodromas</i>	362
<i>Helodromas ochropus</i> . Zöldlábú sárfutó	362
<i>Rhyacophilus</i>	363
<i>Rhyacophilus glareola</i> . Réti sárfutó	363
<i>Tringoides</i>	364
<i>Tringoides hypoleucus</i> . Hegyi sárfutó	364
<i>Pavoncella</i>	365
<i>Pavoncella pugnax</i> . Veszekedő sárfutó	365
Subfam. Scolopacinae. Szalonkák	366
<i>Calidris</i>	366
<i>Calidris arenaria</i> . Fehér partfutó	366
<i>Limonites</i>	367
<i>Limonites temminckii</i> . Temmink partfutó	367
<i>Limonites minuta</i> . Törpe partfutó	368
<i>Arquatella</i>	368
<i>Arquatella maritima</i> . Tengeri partfutó	368
<i>Tringa</i>	369
<i>Tringa canutus</i> . Izlandi partfutó	369
<i>Tringa alpina</i> . Északi partfutó	370
<i>Tringa subarquata</i> . Vörhenyes partfutó	371
<i>Limicola</i>	372
<i>Limicola platyrhyncha</i> . Szélescsőrű partfutó	372
<i>Gallinago</i>	372
<i>Gallinago major</i> . Nagy sárszalonka	373
<i>Gallinago gallinago</i> . Közép sárszalonka	373
<i>Gallinago gallinula</i> . Kis sárszalonka	375
<i>Scolopax</i>	375
<i>Scolopax rusticula</i> . Erdei szalonka	375

	Oldal
IV. Család (Fam. Phalaropodidae). Víztaposófélék	377
<i>Phalaropus</i>	377
<i>Phalaropus hyperboreus</i> . Víztaposó	377
 XII. Rend. (Ordo Lariformes.) Sirályalakúak	 379
I. Család (Fam. Laridae). Sirályfélék	380
Subfam. <i>Sterninae</i> . Halászkák	380
<i>Hydroprogne</i>	380
<i>Hydroprogne caspia</i> . Nagy halászká	380
<i>Gelochelidon</i>	382
<i>Gelochelidon anglica</i> . Kaczagó halászká	382
<i>Sterna</i>	383
<i>Sterna cantia</i> . Tengeri halászká	383
<i>Sterna fluviatilis</i> . Közönséges halászká	385
<i>Sterna minuta</i> . Apró halászká	386
<i>Hydrochelidon</i>	387
<i>Hydrochelidon leucoptera</i> . Fehérszárnyú halászká	387
<i>Hydrochelidon nigra</i> . Fekete halászká	388
<i>Hydrochelidon leucopareia</i> . Szürkehasú halászká	389
Subfam. <i>Larinae</i> . Sirályok	390
<i>Larus</i>	390
<i>Larus ridibundus</i> . Közönséges sirály	391
<i>Larus melanocephalus</i> . Feketefejű sirály	395
<i>Larus minutus</i> . Törpe sirály	397
<i>Larus canus</i> . Szürke sirály	398
<i>Larus cachinnans</i> . Ló-sirály	399
<i>Larus fuscus</i> . Feketehátú sirály	400
<i>Larus affinis</i> . Keleti sirály	401
<i>Rissa</i>	401
<i>Rissa tridactyla</i> . Háromujjú sirály	401
II. Család (Fam. Stercorariidae). Halfarkasfélék	403
<i>Stercorarius</i>	403
<i>Stercorarius pomatorhinus</i> . Sodortfarkú halfarkas	403
<i>Stercorarius crepidatus</i> . Közép halfarkas	404
<i>Stercorarius parasiticus</i> . Sarki halfarkas	405
 XIII. Rend. (Ordo Alciformes.) Alkák	 407
I. Család (Fam. Alcidae). Alkafélék	407
Subfam. <i>Alcinae</i>	408
<i>Alca</i>	408
<i>Alca torda</i> . Közönséges alka	408
Subfam. <i>Fratereulinae</i>	409
<i>Fratereula</i>	409
<i>Fratereula arctica</i> . Pengecsőrű alka	409
 XIV. Rend. (Ordo Procellariiformes.) Viharmadarak	 411
I. Család (Fam. Puffinidae). Vészmadárfélék	412
<i>Puffinus</i>	412
<i>Puffinus kuhli</i> . Déli vészmadár	412
<i>Puffinus yelkouanus</i> . Középtengeri vészmadár	413

	Oldal
XV. Rend. (Ordo Colymbiformes.) Buváralakúak	414
I. Család (Fam. Colymbidae). Buvárfélék	415
<i>Colymbus</i>	415
<i>Colymbus septentrionalis</i> . Északi buvár	415
<i>Colymbus arcticus</i> . Sarki buvár	416
XVI. Rend. (Ordo Podicipediformes.) Vöcsökalakúak	418
I. Család (Fam. Podicipedidae). Vöcsökfélék	419
<i>Podiceps</i>	419
<i>Podiceps cristatus</i> . Búbos vöcsök	419
<i>Podiceps griseigena</i> . Vörösnnyakú vöcsök	420
<i>Podiceps auritus</i> . Füles vöcsök	421
<i>Podiceps nigricollis</i> . Feketenyakú vöcsök	422
<i>Podiceps fluviatilis</i> . Apró vöcsök	422
XVII. Rend. (Ordo Ralliformes.) Guvatalakúak	424
I. Család (Fam. Rallidae). Guvatfélék	424
<i>Fulica</i>	425
<i>Fulica atra</i> . Szárcsa	425
<i>Gallinula</i>	427
<i>Gallinula chloropus</i> . Vizi tyúk	427
<i>Crex</i>	428
<i>Crex crex</i> . Haris	428
<i>Porzana</i>	428
<i>Porzana porzana</i> . Pettyes vizicsibe	429
<i>Porzana pusilla</i> . Törpe vizicsibe	429
<i>Zapornia</i>	431
<i>Zapornia parva</i> . Kis vizicsibe	431
<i>Rallus</i>	432
<i>Rallus aquaticus</i> . Guvat	432
XVIII. Rend. (Ordo Columbiformes) Galambok	433
I. Család (Fam. Columbidae) Galambfélék	433
<i>Columba</i>	433
<i>Columba oenas</i> . Vadgalamb	434
<i>Columba livia</i> . Szirti galamb	434
<i>Columba palumbus</i> . Örvös galamb	435
II. Család (Fam. Turturidae) Gerlefélék	436
<i>Turtur</i>	436
<i>Turtur turtur</i> . Gerle	436
XIX. Rend. (Ordo Pteroclidiformes) Talpastyúk	438
I. Család (Fam. Pteroclididae) Talpastyúkfélék	438
<i>Syrnhaptes</i>	439
<i>Syrnhaptes paradoxus</i> . Talpastyúk	439
<i>Pteroclorus</i>	440
<i>Pteroclorus exustus</i> . Sivatagtyúk	440

	Oldal
XX. Rend. (Ordo Galliformes) Tyúkalakúak	441
I. Család. (Fam. Tetraonidae) Fajdfélék	441
<i>Tetrao</i>	442
<i>Tetrao urogallus</i> . Siketfajd	442
<i>Lyrurus</i>	443
<i>Lyrurus tetrrix</i> . Nyirfajd	443
<i>Tetrastes</i>	444
<i>Tetrastes bonasia</i> . Császármadár	444
II. Család (Fam. Phasianidae) Fácánfélék	445
<i>Perdix</i>	445
<i>Perdix perdix</i> . Fogoly	445
<i>Caccabis</i>	446
<i>Caccabis saxatilis</i> . Szirti fogoly	446
<i>Coturnix</i>	446
<i>Coturnix coturnix</i> . Fűrj	446
Die Vögel Ungarns (német kivonat)	451
Magyar nevek	631
Index	635
A füzetek megjelenésének időrendje	664
Corrigenda	665

A TÁBLÁK JEGYZÉKE.

I. Tábla.	<i>Ptilocorys senegalensis</i>	50—51
II. »	<div style="display: flex; align-items: center;"> <div style="margin-right: 10px;"> <i>Budytes campestris</i>, <i>B. taivanus</i> » <i>flavus</i>, <i>B. beema</i> » <i>borealis</i>, <i>B. paradoxus</i> <i>B. feldeggii</i> </div> </div>	60—61
III. »	<div style="display: flex; align-items: center;"> <div style="margin-right: 10px;"> <i>Ruticilla mesoleuca</i> » <i>phoenicurus</i> </div> </div>	98—99
IV. »	<i>Cyanistes cyaneus</i>	138—139
V. »	<div style="display: flex; align-items: center;"> <div style="margin-right: 10px;"> <i>Buteo menetriesi</i> » <i>zimmermannae</i> </div> </div>	154—155
VI. »	<i>Buteo zimmermannae</i>	156—157
VII—VIII. »	<i>Larus ridibundus</i>	392—393
IX. »	<div style="display: flex; align-items: center;"> <div style="margin-right: 10px;"> <i>Larus melanocephalus</i> <i>Rissa tridactyla</i> </div> </div>	402—403

I.

BEVEZETŐ RÉSZ.

E könyv szerzője első sorban azt a célt tűzte maga elé, hogy egyrészt azt mutassa ki, mely fajok fordulnak elő Magyarországon, még pedig szigorú vizsgálatok és összehasonlítások alapján úgy, hogy egyszersmind — a változásoknak alávetett fajoknál — határozottan megállapíthatók legyenek ama klimatikus formák, melyek a magyar birodalom területén uralkodnak, avagy azt érintik; másrészt, hogy az egyes fajok földrajzi elterjedésének általános vázlata mellett azoknak Magyarország területén való előfordulási módzatait is feltüntesse.

E munka annál nagyobb nehézségekbe ütközött, mivel Magyarország madárvilágáról hasonló irányú munka megírását még nem kísérelték meg, sőt az irodalomban elszórtan megjelent dolgozatok is alig foglalkoznak kritikailag az úgynevezett helyi formákkal, bár ez a modern szisztematikának tulajdonképpen egyik legfontosabb követelménye.

Közel negyed század mult el azóta, hogy 1881-ben közrebocsájtottam e munka legelső csiráját magában rejtő kis füzetet, melynek címe: «Rendszeres névsora a magyarországi madaraknak és az ezekre vonatkozó irodalom». E könyvecske mindazokat a madárneveket foglalja össze, melyek mind a hazai, mind a külföldi szakirodalomban magyar fajokként szerepelnek. Van benne 345 név, ezek közül nyolcz szinonim, harminczkettő pedig olyan fajra vonatkozik, melynek Magyarországon való előfordulását mindeddig semmiféle adat sem igazolta. Ilyenek p. o. *Elanus melanopterus*, *Garrulus infaustus*, *Sturnus unicolor*, *Anthus obscurus*, *Turdus ruficollis*, *Turdus artogularis*, *Pyrgita petronia*, *Lagopus mutus*, *Tringoides macularis*, *Larus ichthyaetus*, *Larus marinus* stb.

Óvatosabb volt FRIVALDSZKY JÁNOS 1891-ben megjelent «Aves Hungariae» című munkájában, minthogy abban a kétes fajok közül már sokat elhagyott. Mindazonáltal FRIVALDSZKY sem foglalkozhatott kritikailag az egyes helyi formákkal, hiszen ő az ornithologia terén nem volt szakember és nevezett munkáját is csak a Budapesten tartott II-dik nemzetközi ornithologiai kongresszust előkészítő bizottság buzdítására

írta meg, mint a Magyar Nemzeti Múzeum állattári osztályának akkori vezető őr. De minthogy PETÉNYI S. JÁNOS hátrahagyott irományaiból jegyzetek állottak rendelkezésére, érdekes adatokkal fűszerezhetette munkáját. E könyvben 325 madárfajjal találkozunk, bár ezek közül 12 faj kétes, 7 faj pedig csak szinonim. A tulajdonképi faunára tehát szorosan véve csak 306 faj esik. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy FRIVALDSZKY könyvében csakis a szorosabb értelemben vett Magyarország orniszának ismertetésére — Horvátország és Szlavonia elhagyásával — vállalkozott.

De nem szándéksom az idevágó irodalom tárgyalásába bocsátkozni, annál kevésbbé, mert azt különben is már több oldalról méltatták: ezúttal tisztán FRIVALDSZKY JÁNOS-ról óhajtottam volt röviden megemlékezni és emlékének e helyen néhány szót szentelni, már csak azért is, mert ő évek hosszú során keresztül, a legkedvezőtlenebb körülmények között is kitartó buzgalommal működött a Magyar Nemzeti Múzeum állattári osztályának élén s mindvégig a legnagyobb szeretettel, valószínűség önfeláldozással igyekezett osztálya fölvirágzását előmozdítani.

A megbízható irodalmi adatokon kívül jelen munkámban főleg sok évi megfigyeléseimet és három nagyszabású gyűjteményt kellett alapul vennem. Ezen gyűjtemények közül az első helyen áll a Magyar Nemzeti Múzeumé, mely honi madarakból mintegy 5000 példánnyal rendelkezik s a faunát csaknem teljességében képviseli. E gyűjteményből csak 16 faj hiányzik s ezek jobbára oly unikumok, melyek más múzeumokban vagy magángyűjteményekben őriztetnek. Ilyenek p. o. *Melanocorypha sibirica* (CSATÓ gyűjt.), *Eunetta falcata* (bécsi udv. Múzeum), *Bubulcus lucidus* (HUSZTHY gyűjt.), *Chaetusia gregaria* (gr. ESZTERHÁZY gyűjt.), *Fratercula arctica* (Zágrábi Múzeum) stb. A második számottevő nagy gyűjtemény a Zágrábi Múzeumé, mely Horvátország és Szlavonia orniszát teljes mértékben karolja föl s különösen a magyar-horvát tengerpart madárvilágát illető példányokban gazdag. A harmadik CSATÓ JÁNOS kedves jó barátomnak szép és nagy magángyűjteménye Nagy-Enyeden, a mely a magyar, főleg pedig a Királyhágón túli részekből való madarakból több ezer példányt számlál. E több mint félszázadon át fáradságos munkával összehordott gyűjtemény Erdély madárvilágának teljes képét tükrözteti vissza.

Mielőtt Magyarország madárvilágának általános jellemzésére áttérnék, szükséges, hogy e helyen könyvem másik czélját is feltüntessem, azt, a mely a madarak meghatározására vonatkozik.

A ki madarak meghatározásával már foglalkozott, tudja, mily nehéz összehasonlítások nélkül, pusztá leírásokból valamit meghatározni, különösen akkor, ha oly fajkörökről van szó, melyekben az egyes formák egymáshoz rendkívül hasonlítanak. Ennélfogva nekem is nagyon ügyelnem

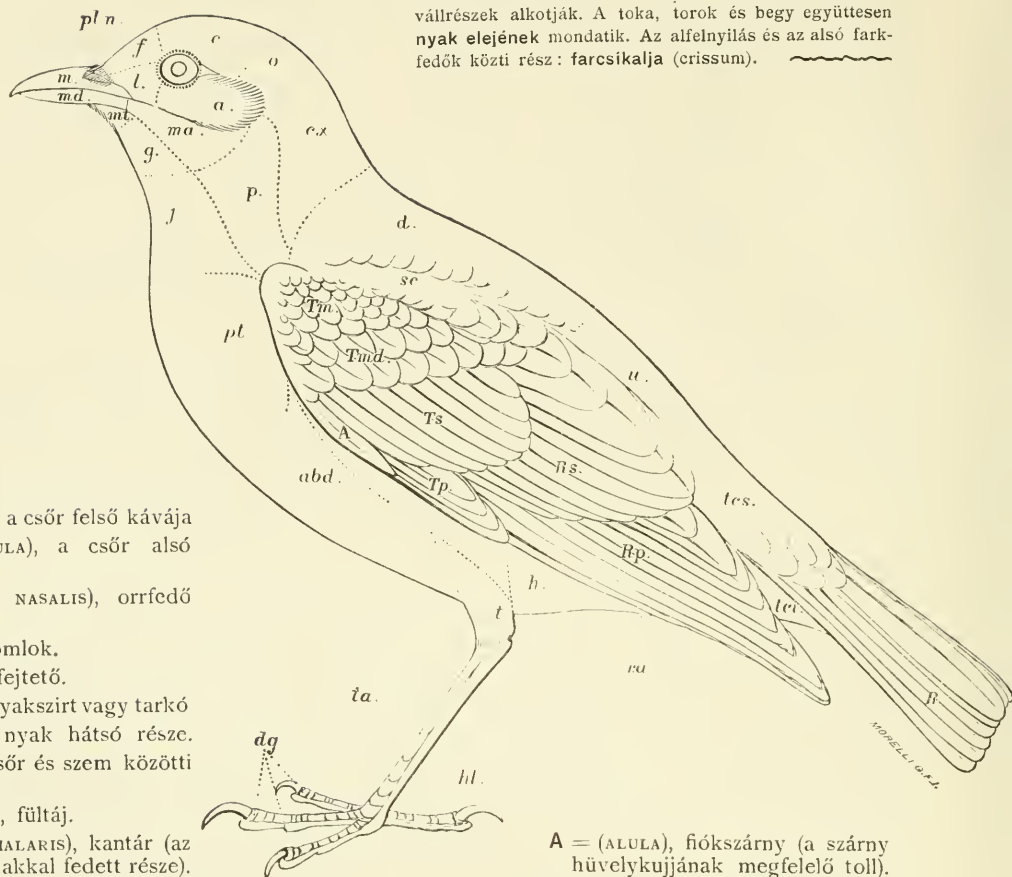
kellett arra, hogy a madarak leírását a lehető legnagyobb pontossággal adjam. Épen nem szükséges azonban, hogy e leírások hosszúra nyuljanak, sőt rövidségük épen azok világosságát segíti elő. Elég, ha a legfontosabb jellemvonásokat magukban foglalják. Ha valaki madár meghatározására vállalkozik, első sorban a madár külső morfológiájával kell tisztába jönnie. A madár minden egyes részének megvan a maga tudományos elnevezése. Ez alkalommal nem bocsájtkozhatunk a madár külső morfológiájának magyarázatába, hanem megelégszünk avval, hogy a XXX. oldalon a madár morfológiáját föltüntető olyan ábrát mellékeljünk, a melyen a madárnak minden egyes része, annak magyar és latin tudományos nevével együtt föl van tüntetve.

A külső morfológián kívül gyakran a madár belső szerkezetét, vagyis anatómiáját is figyelembe kell venni, de ezen belső jellemvonások leginkább a rokonságok kimutatására vannak hivatva s nagy szerepet játszanak a szisztema megállapításánál; ilyen anatómiai jellemvonásokkal az egyes rendek, családok, alcsaládok és nemek általános jellemzésénél fogunk majd találkozni.

A madarak meghatározását megkönnyítik az úgynevezett meghatározó táblázatok, a melyek segítségével a kevésbbé szakavatott ornithologus is könnyű szerrel képes még a legnehezebben meghatározható madaraknak lehető legpontosabb meghatározására is, csak arra kell ügyelnie, hogy a meghatározó táblázat minden egyes tételét megfelelően alkalmazza. A meghatározó táblázat alkalmazását a következő példa magyarázza.

Vegyünk egy ritka s nehezebben meghatározható madárfajt kezünkbe p. o. a déli füzikét (*Hypolais polyglotta*). Tegyük fel, hogy ezt a madarat nem ismerjük s csak annyit tudunk róla, hogy az Éneklők rendjébe tartozik. Keressük fel tehát az Éneklők rendjénél a *családok meghatározó táblázatát* (1. old.), vegyük sorba az ott felsorolt jellemvonásokat és keressük, melyik csoport alá illik leginkább a szóban forgó madár. Megjegyzendő, — s ez igen fontos — hogy a jellemvonások keresésénél mindig az egyneműi betűket kell követnünk, nem pedig össze-vissza kutatnunk. Így példának okáért, ha az *a*) alatt fölvetett jelleg nem alkalmazható madarunkra, ne folytassuk a keresést az *a*¹) alatt, hanem az *a*) pontról egyenesen az ennek megfelelő, illetőleg vele ellentétes pontra, a *b*) pontra menjünk át; ha ez sem illik példányunkra, menjünk tovább *c*) alá, a hol meg fogunk állapodni, mivel az ezen pont alatt lévő jelleg madarunkra reá illik. Ellenpróbaképen átolvashatjuk a *d*), *e*) és *f*) pontokat is. Visszatérve a *c*) pontra, látni fogjuk, hogy ez alá több család sorakozik. Először is tehát *c*¹) alatt folytassuk a jellegek

JEGYZET. A madár felső része alatt értjük a homloktól a farkig, beleszámítva a szárnyaknak felső felületét; az alsó része alatt pedig az alsó áll közötti résztől az alsó farkfedők végeig. A madár **dolmányát** a hát és vállrészek alkotják. A toka, torok és begy együttesen **nyak elejének** mondatik. Az alfelyülés és az alsó farkfedők közti rész: **farcsíkalja** (crissum).

m = (MAXILLA), a csőr felső kávája
md = (MANDIBULA), a csőr alsó kávája.

pln = (PLUMES NASALIS), orrfedő tollak.

f = (FRONS), homlok.

c = (CORONA), fejtető.

o = (OCCIPUT), nyakszirt vagy tarkó

cx = (CERVIX), nyak hátsó része.
l = (LORUM), csőr és szem közötti rész.

a = (AURICULA), fültáj.

ma = (REGIO MALARIS), kantár (az állkapocs tollakkal fedett része).

mt = (MENTUM), toka (az alsó állkapocs villaágai közötti rész).

g = (GULA), torok.

j = (JUGULUM), begy.

pt = (PECTUS), mell.

p = (PARAUCHENIUM), nyak oldala.

d = (DORSUM), hát.

u = (UROPYGIUM), derék rész (a felső testnek azon része, mely a hát- és farkfedők között fekszik).

abd = (ABDOMEN), has (melltől az alfelig).

ra = (REGIO ANALIS), alfeltáj.

h = (HYPOCHONDRIA), vékonya (a has oldalának a czomb és alfeltáj közé eső része).

t = (TIBIA), lábszár.

ta = (TARSUS), csüd.

dg = (DIGITI), ujjak.

hl = (HALLUX), hüvelykujj.

A = (ALULA), fiókszárny (a szárny hüvelykujjának megfelelő toll).

Rp = (REMIGES PRIMARIAE), elsőrendű evező tollak.

Rs = (REMIGES SECUNDARIAE), másodrendű evező tollak.

Tp = (TECTRICES PRIMARIAE), az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollak.

Ts = (TECTRICES SECUNDARIAE), a másodrendű evezőknek megfelelő fedőtollak.

Tmd = (TECTRICES ALAE MEDIAE), közép fedőtollak.

Tm = (TECTRICES MINORES), apró fedőtollak.

sc = (REGIO SCAPULARIS), vállrész, vagy vállfedőtollak.

R = (RECTRICES), fark- vagy kormánytollak.

tcs = (TECTRICES CAUDAE SUPERIORES), felső farkfedő tollak.

tci = (TECTRICES CAUDAE INFERIORES), alsó farkfedő tollak.

A madár külső morfológiája.

keresését. Miután ott nincs mit keresnünk, eljutunk az ennek megfelelő d^1) ponthoz. Ezen d^1) pont alá sorakozik d^2) és e^2). Madarunk ez utóbbihoz fog tartozni. De miután itt sem jutunk végeredményhez, mivel ezen pont ismét több részre oszlik, tovább megyünk és az e^3) pontnak e^4) pontja alatt végre megállapodunk. Itt két családra, vagyis *Sylviidae* és *Turdidae* családokra való utalással találkozunk. Ez esetben e két családnak jellegeit kell közelebb szemügyre vennünk (63. és 89. old.). Miután ezt elvégeztük s meggyőződünk arról, hogy madarunk csüdjének mellső része pajzsolt, s így csakis a Poszáta-félék családjába (Fam. *Sylviidae*) tartozhatik, fölkeressük ezen családnál a *nemek meghatározó táblázatát*. Itt ugyanazon rendben mint az imént az egyes pontokat sorra vesszünk s csak ott állapodunk meg, a hol az egyes jellemvonások a madárra tökéletesen reáillenek. Ez esetben a b^1 pont alatt fogunk megállapodni, mely a *Hypolais* nemhez (75. old.) vezet. Ott ismét a *fajok meghatározó táblázatát* kell a föntiek módjára igénybe vennünk, de miután ezen nemnél csak két fajról lehet szó, a meghatározó kulcs alapján a kettő között könnyű lesz a választás. Végre megtudjuk, hogy madarunkat tudományos néven *Hypolais polyglotta*-nak hívják, a 77. oldalon pedig megleljük annak pontos leírásán kívül szárnyainak rajzát, továbbá földrajzi elterjedését és hazánkban való előfordulási módját.

Minden fajnál a tudományos név alatt a madár magyar neve olvasható, ez alatt pedig a madár összes ismert szinomiái vannak felsorolva. A szinonimika összeállításánál a British Museum nagy katalogusát (Cat. B. Brit. Mus. I—XXVII.) vettem alapul. De az ott előforduló szinonimikát tölem telhetőleg revíziónak vetettem alá, azt, a hol annak szüksége mutatkozott, kijavítottam és esetleg kiegészítettem.

Most pedig Magyarország madárvilágáról kell néhány szóval röviden, általánoságban is megemlékeznünk.

Hazánk madárvilága nemcsak azért érdemes a figyelemre, mert a territorialis viszonyoknál fogva elég nagy változatot képes fölmutatni, hanem azért is, mert abban főleg a közép-európai fajok egyrészt a keletiekkel, másrészt a Földközi tenger mellékéről valókkal találkoznak; zoogeografiai szempontból sem tagadható tehát rendkívüli fontossága.

Madarainknak zömét a közép-európai fajok alkotják, míg a leggyöngébben a nyugat-európaiak vannak képviselve. A keleti fajok meglehetősen számmal találhatók, úgyszintén az északiak is, mely utóbbiak főképen a tavaszi és őszi vonulás alkalmával mutatkoznak, ámbár sok északi faj, mely a mediterrán szubregióba vonul telelni, nálunk nem található, nyilván azért, mert területünk vonulási útirányaiakon kívül esik. Igen szép számot mutathatunk föl a mediterrán szubregió sajátos madaraiból, de

ezek főleg a magyar-horvát tengerpart vidékeire szorítkoznak s nem igen jutnak Horvátországon és Szlavonián túl észak felé. Ezen mediterrán madarak a következők:

Pyrrhocorax pyrrhocorax (LINNÉ)
Emberiza cia, LINNÉ*
Emberiza melanocephala, SCOP.
Ptilocorys senegalensis (P. L. S. MÜLL.)
Sylvia subalpina, BONELLI
Sylvia orpheus, TEMM.
Sylvia melanocephala, (GMEL.)
Hypolais polyglotta (VIEILL.)
Monticola cyanus (LINNÉ)
Saxicola aurita, TEMM.
Saxicola melanolenca (GÜLD.)
Cypselus melba (LINNÉ)
Cypselus murinus, BREHM.
Dendrocopus lilfordi (SHARPE & DRESSER)
Phalacrocorax desmaresti, PAYR.
Sterna cantiaca, GMEL.
Puffinus kuhli (BOIE)
Puffinus yelkouanus (ACERB.)
Columba livia BONN.
Caccabis saxatilis (MEY.)**

Magyarország madárvilága az idő szerint hiteles megfigyelések alapján 364 fajt ölel föl, azelőtt minden valószínűség szerint ennél is több volt. De ez a szám előreláthatólag még ezután is csökkenni fog a kultúra előrehaladásának arányában. A nagy magyar Alföldön hajdan, a Duna és Tisza szabályozása előtt, a mikor e folyamat megáradt vize mért-földekre menő területeket öntött el, a vízi madarak milliárdjai tanyáztak a nagyobbára nádasokkal és egyéb buja vízi növényekkel dúsan borított, kietlen, parlagon heverő területeken. Ki mondhatná meg, minő ritka fajok verődtek össze e vad, elhagyatott vidékeken? E szempontból igen nevezetes pontjai voltak az országnak: a Hortobágy, az Ecsedi-láp, Bodroglő, stb., hol a vízimadaraknak minden faja mesés tömegekben volt található. A nemes kócsag (*Herodias alba*) az ország nádas területein mindenütt közönséges fészkelő madár volt, még Pestmegyében is. Most azonban csak a Kis-Balaton nádasában és talán Szlavonia egyes helyein

* A magyar-horvát tengerparton kívül még Erdélyben is előfordul.

** A magyar-horvát tengerparton kívül még Temesmegyében is előfordul.

fészkel még. Tíz esztendővel ezelőtt én is találkoztam vele a titeli nádasokban, a hol most — pár év óta — dús szántóföldek terülnek el. Ugyanott telepekben fészkeltek régente a pelikánok különböző fajai. E madarak most csakis a vonulási időszakban mutatkoznak helyenként. Hasonló sorsra jutott nálunk a feketefejű sirály (*Larus melanocephalus*), melynek telepeiből egykoron az öreg BALDAMUS szebbnél szebb fészkeljüket gyűjtött. Egyszóval, a madaraknak egyik legnagyobb ellensége a kultúra.

Jelenleg Magyarországon, Horvátországgal és Szlavóniával együtt, 87 állandó madarat ismerünk; itt fészkelő költözködő madár van 151; az átvonulók száma 56; téli vendég 24 és rendkívüli 46. Az állandóak, költözködők és rendkívüliek közül legtöbb faj az Éneklők rendjére esik (137); a téli vendégek közül legtöbb a Ludak rendjére (9), míg az átvonulókból legtöbb faj a Lilealakúakra jut (23).

Különben az ide mellékelt táblázat a magyarországi madaraknak előfordulási módozatait részletesen tünteti föl.

R e n d	Állandó	Költözködő	Téli	Átvonuló	Rendkívüli	Összesen
Passeriformes	48	65	8	5	24	150
Coraciiformes	1	7	—	1	—	9
Cuculiformes	—	1	—	—	—	1
Piciformes	10	1	—	—	—	11
Strigiformes	7	1	2	—	2	12
Accipitriformes	13	14	2	1	3	33
Pelecaniformes	—	3	—	3	—	6
Anseriformes	1	7	9	9	8	34
Ardeiformes	—	12	—	—	1	13
Gruiformes	—	—	—	1	1	2
Charadriiformes	2	15	1	23	3	44
Lariformes	—	8	—	9	2	19
Alciformes	—	—	2	—	—	2
Procellariiformes	—	1	—	1	—	2
Colymbiformes	—	—	—	2	—	2
Podicipedidiformes	—	4	—	1	—	5
Ralliformes	—	7	—	—	—	7
Columbiformes	1	3	—	—	—	4
Pteroclidiformes	—	—	—	—	2	2
Galliformes	4	2	—	—	—	6
	87	151	24	56	46	364

II.

RENDSZERTANI RÉSZ.

I. Rend.

ORDO PASSERIFORMES.

Éneklők.

Az éneklők rendje legmagasabb helyen áll a madarak rendszerében, vagyis phylogenetikailag legtávolabb esik a Reptiliáktól. E rend, mely mintegy 6500 fajt tartalmaz, az egész föld kerekességén el van terjedve; jelenleg négy alrendre osztják.*

Jellemek: 1. A légcső alsó részén lévő alsó gégefőnek (*syrinx*) 5 vagy 7 izompárja van s az izmok a hörgők félgyűrűinek végéhez tapadnak. 2. A csüd paizsos; a lábak járásra, ugrásra és fákon való ülésre alkalmasak; három ujj (II-ik, III-dik és IV-dik) előre, a hüvelyk (*hallux*) pedig hátra irányult (*Anysodactyli*). 3. A fartőmirigy csupasz és a vakbélnyújtvány mindig megvan; a nyakcsigolyák száma 15-nél nem több. 4. A fiókák eleinte csupaszok s míg repülni nem tudnak, a fészket el nem hagyják.

A családok meghatározó táblázata:

a. A csőr erős, többé-kevésbé megnyúlt.

a¹. Az első evező a második közepéig ér, a második rövidebb a harmadiknál.

a². A csőr vaskos; a felső káva éle sima . . . *Corvidae*.

b². A csőr nyúlánk; a felső káva éle közel a hegyéhez kissé bemetszett . . . . . *Oriolidae*.

b¹. Az első evező igen rövid, rövidebb az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollaknál, a második

a leghosszabb . . . . . *Sturnidae*.

b. A csőr erős, rövid és kúpidomú . . . . . *Fringillidae*.

---

* *Acromyodi*, *Desmodactyli*, *Oligomyodi* és *Trachophones*, melyek közül csak az elsőnek vannak képviselői Európában.

- c. A csőr többé-kevésbbé vékony és hegyes.
- c*¹. A csüd hátsórésze is paizsos . . . . . *Alaudidae*.
- d*¹. A csüd hátsórésze sima.
- d*². A másodrendű evezők rendkívül hosszúak s néha egészen befedik az elsőrendű evezőket. *Motacillidae*.
- e*². A másodrendű evezők normalisak s nem fedik az elsőrendűeket.
- e*³. A csőr töve többé-kevésbbé lapított.
- e*⁴. A szárny hosszú, hegyes és laposan simul a testhez . . . . . *Sylviidae és Turdidae*.
- f*⁴. A szárny aránylag rövid, kerekített és domborúan simul a testhez.
- f*⁵. A csőr egyenes . . . . . *Cinclidae*.
- g*⁵. A csőr hajlított . . . . . *Troglodytidae*.
- f*³. A csőr töve nem lapított.
- g*⁴. A csüd vékony, hosszú, hosszabb, mint a hüvelyk (hallux) kétszer véve. *Regulidae*.
- h*⁴. A csüd erős, meglehetősen rövid, rövidebb mint a hüvelyk kétszer véve.
- h*⁵. A csőr aránylag rövid . . . . . *Paridae*.
- i*⁵. A csőr aránylag hosszú . . . . . *Sittidae*.
- g*³. A csőr hosszú árforma és ívalakban hajló *Certhiidae*.
- d*. A csőr meglehetősen erős és ragadozószerű, hegye felé oldalt összenyomott s fogacskás . . . . . *Laniidae*.
- e*. A csőr duzzadt, a másodrendű evezők és néha a farktollak végén viaszszerű függelék . . . . . *Ampelidae*.
- f*. A csőr lapított és tövénél erősen kiszélesedik.
- e*¹. Az elsőrendű evezők száma 9 . . . . . *Hirundinidae*.
- f*¹. Az elsőrendű evezők száma 10 . . . . . *Muscicapidae*.

I. Család.

Fam. **Corvidae.**

Varjúfélék.

A varjúfélék családja, az agyrendszer és értelmi tehetség kiváló fejlettségénél fogva, a legelső helyen áll az éneklők rendjében és morphologiai meg biologiai különbségeit tekintve, három jól határolt alcsaládra osztható.*

A varjúfélék omnivorák, azaz rovarokkal, hússal, férgekkel, gyümölcsessel stb. táplálkoznak. Fészküket fákra, odúkba, épületekbe, sziklahasadékokba rakják s magánosan vagy kolóniákban költenek. Költésük korán tavaszra esik. Rendszerint 3—9 zöld vagy zöldesfehér alapszínnel bíró szürke, barna vagy fekete foltokkal tarkázott tojást raknak. A tojások nagysága, alakja és mustrázata természetesen a fajok szerint változik. Tavasszal és ősszel vedlenek.

* SHARPE (Cat. B. Br. Mus vol. III p 4. 1877) csak két alcsaládot különböztet meg.

Jellemek. A csőr erős, vaskos, néha megnyult és hajlott. Az orrlíkatokat tollsérték fedik, kivétel a vetési varjú, melynek arcztája vén korában csupaszszá válik s így elveszíti az orrlíkatokat fedő toll és százugsertéket is. A láb és karmok erősek. Az első rendű szárnyvezők száma 10; az első evező a második feléig ér, a második rövidebb a harmadiknál.

A varjúféléknél gyakran fordul elő a színbeli eltérés (albinismus, xanthochroismus és ezek kombinációi). Egy egész sorozat ilyen színbeli eltérés látható a Magyar Nemzeti Múzeumban. Van a többek között egy szürke varjú (*Corone cornix*), melynek háta és hasa tiszta fehér. Első tekintetre a Perzsiában élő *Corone capellana* fajra emlékeztet, a csőrnek és szárnyaknak fakó árnyalata azonban elárulja a színbeli eltérést. A csőr eltorzulása szintén gyakori jelenség.

A dimorphismusnak is szerepe van e családban. Soká azt hitték, hogy a fekete varjú (*Corone corone*) és a szürke varjú (*C. cornix*) különálló fajok. De végre tüzetes vizsgálatok után kiderült, hogy e kettő tulajdonképpen egy és ugyanazon fajnak kétalakúsága. Ugyanez áll a közönséges csóka (*Lycus monedula*) és a keleti csóka (*L. collaris*) alakokra is.

Az alcsaládok meghatározó táblázata:

- a. A csőr erős, vaskos, színe barna vagy fekete.
  - a^1 . A szárny hosszú, hegye és a fark vége közötti távolság kisebb a csüd hosszánál . . . . . *Corvinae* (3. old.).
  - b^1 . A szárny rövidebb, hegye és a fark vége közötti távolság nagyobb a csüd hosszánál . . . . . *Garrulinae* (10. old.).
- b. A csőr kevésbé erős és vaskos, színe sárga vagy vörös . . . . . *Fregulinae* (11. old.).

Subfam. *Corvinae*.

A nemek meghatározó táblázata:

- a. Az első evező hossza megfelel a másodrendű evezők leghosszabb tollainak, vagy még amazoknál is hosszabb.
  - a^1 . Az arcztáj nem csupasz.
    - a^2 . A csőr hosszabb, vagy akkora, mint a csüd.
      - a^3 . A szárny 40 $\%$ -nél hosszabb . . . . . *Corvus* (4. old.).
      - b^3 A szárny 35 $\%$ -nél rövidebb . . . . . *Trypanocorax* (fiatal) (5. old.).
    - b^2 . A csőr rövidebb a csüdnél . . . . . *Lycus* (7. old.).
  - b^1 . Az arcztáj csupasz . . . . . *Trypanocorax* (vén) (5. old.).
- b. Az első evező meglehetősen hosszú, de a másodrendű evezők leghosszabb tollainál rövidebb . . . . . *Corone* (6. old.)
- c. Az első evező, a másodrendű evezők legrövidebb tollainál is rövidebb . . . . . *Nucifraga* (8. old.).

Corvus.

LINNÉ, Syst. Nat. I. p. 155. (1766.)

CORVUS CORAX, LINNÉ.

Holló.

Corvus corax, Linné, S. N. I. p. 155. (1766.)

Corvus maximus, Scop. Ann. I. p. 34. (1769.)

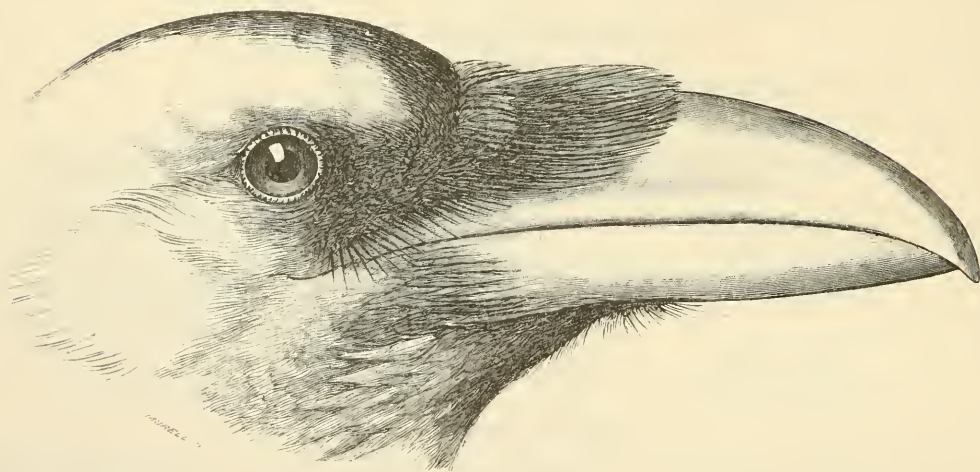
Corvus leucophaeus, } Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat. VIII. p. 27. (1827.)
Corvus major }

Corvus leucomelas, Wagl. Syst. Av. 4. (1827.)

Corvus cacolotl, Wagl., Isis, 1831. p. 527.

Corvus sylvestris, }
Corvus littoralis, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 163—165. (1831.)
Corvus peregrinus, }
Corvus montanus, }

Corvus ferrousensis, Schl. Bijdr. Dierk. Amsterd. p. 6. (1858.)

Corvus corax feje.

Leírása: A *him* tollruházata egészben fekete, aczél-kékes és lilaszínű zománcz-csal bevont; a tollak töve szürkés; a torok és begy tollai lándzsaszerűleg megnyúltak; a csőr és lábak feketék; szeme barna. Hossza k. b. 63, szárnya 43, csőre 8, csüdje 7 $\frac{1}{2}$ m.

A *tojó* és *fiatal* valamivel kisebb a hímnél, tollruházata pedig gyengébb fényű.

Földrajzi elterjedése: A palaeartikus és nearcticus regio: egész Európa, Észak- és Közép-Ázsia, Észak-Amerika egész Mexikóig l. SHARPE. (C. B. Br. Mus. vol. III. p. 16, 1877.).

Magyarországon mindenütt előfordul, a hol alkalmas helyek, t. i. nagy erdőségek kínálkoznak, a hol egyszersmind állandó madár. A magy. nemz. muzeumi példányok a következő termőhelyekről származnak: Gödöllő, Hódmezővásárhely (albino), Alcsuth, Drávafok, Palics, Kárpáthegység és Temes-Kubin.

Trypanocorax.

BONAPARTE, Consp. Gen. Av. I. p. 384. (1850)

TRYPANOCORAX FRUGILEGUS (LINNÉ).

Vetési varjú.

Corvus frugilegus, Linné, Syst. Nat. I. p. 156. (1766.)

Coloeus frugilegus (Linné), Kaup, Natürl. Syst. p. 114. (1829.)

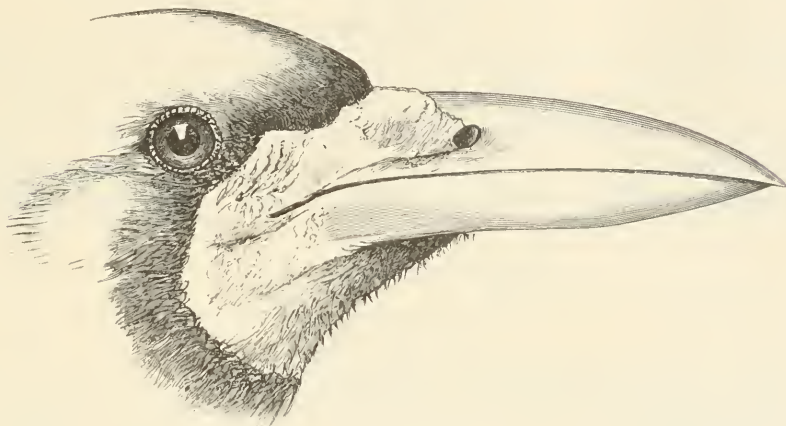
Corvus agrorum,

Corvus granorum, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 170–171. (1831)

Corvus advena,

Corvus agricola, Tristr., Proc. Zool. Soc. 1864. p. 444.

Trypanocorax frugilegus (Linné), Bp., Consp. Gen. Av. I. p. 384. (1850.)

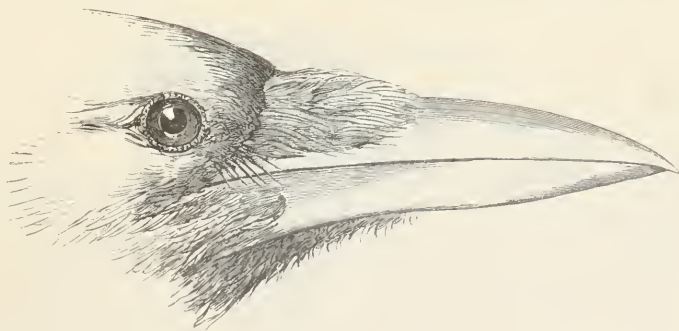
Trypanocorax frugilegus feje.

Leírása: A vén hím arcza csupasz; egész testét fekete tollak fedik, melyek élénk lilaszínű zománczfényben ragyognak; fején a zománcz inkább kékbe, néhány evezőjén pedig zöldbe játszik. Csőre és lábai feketék; szeme barna.

Hossza k. b. 50, csőre 6, szárnya 32, farka 19, csüdje 5.5 $\frac{c}{m}$.

A tojó valamivel kisebb, tollazatának fénye pedig valamivel gyengébb.

A fiatal vetési varjú arczát és orrlíkait tollak fedik. Ilyenkor nagyon hasonlít a fekete varjúhoz (*Corone corone*), a melytől abban különbözik, hogy testalkata kisebb, tollzománcza élénkebb, és a mi a fő, hogy a torok és begy tollainak alakja rendes, míg a fekete varjúnál lándzsa alakot mutat.

Fiatal vetési varjú (*Trypanocorax frugilegus*) feje.

Földrajzi elterjedése: A vetési varjú egész Európában, még az északi sarkkörben is honos. Az északi tartományokban rendes vonuló, míg délen, p. o. Spanyol-, Francia-, Olasz- és Görögországban állandó, részben minálunk is. Északról óriási seregekben vonul október és november hónapokban a déli enyhébb éghajlatok alá. Földrajzi köre dél és délkelet felé: Északkeleti-Afrika és Kis-Ázsia; kelet felé: Oroszország, Turkesztán és Szibéria nyugati része, a honnan télre Afganisztánba, Perzsiába és Kelet-India észak-keleti részébe költözködik.

A vetési varjúnak hazánkban való elterjedése meglehetősen nagy, de korántsem olyan, minőt a mezei kultúra megkívánna. Ennek egyedüli oka abban rejlik, hogy nálunk e faj még mindig nagy üldöztetésnek van kitéve.

Corone.

KAUP, Natürl. Syst. p. 99 (1829)

A fajok meghatározó táblázata:

- a. Egészen fekete . . . . . *corone* (6. old.)
 b. Dolmánya és hasa hamúszürke . . . . . subspc. *cornix* (6. old.).

CORONE CORONE (LINNÉ).

Fekete varjú.

Corvus corone, Linné, Syst. Nat. I. p. 155. (1766.)

Corvus subcorone, }
Corvus hiemalis, } Brehm. Vög. Deutschl. p. 167. (1831.)

Corvus orientalis, Eversm., Add. Pall., Zoogr. Rosso-Asiat. II. p. 7. (1841.)

Corvus assimilis, Brehm, Vogelfang, p. 57. (1855.)

Corvus pseudocorone, Hume, Nests and Eggs Ind. B. p. 410. (1874.)

Corone corone, (Linné), Sharpe, Cat. B. Br. Mus. vol. III. p. 36. (1877.)

Leírása: Az egész madár fekete, gyenge lilás fénynyel; elsőrendű evezői inkább zöldesbe játszanak; a torok és begy tollai lándzsa-alakúak. Csőre és lába fekete, szeme sötétbarna. A tojó gyengébb fényű, mint a hím.

Hossza k. b. 50, szárnya 33, farka 21·5, csőre 5·7, csüdje 5·5 $\frac{c}{m}$.

Földrajzi elterjedése: SHARPE szerint (C. B. Br. Mus. III. p. 27.) Európa és Észak-Ázsia, egész Kelet-India északnyugati részéig és Kináig terjed. Magyarországon csakis a legnyugatibb határszéleken található.

CORONE CORNIX (LINNÉ).

Szürke varjú.

Corvus cornix, Linné, Syst. Nat. I. p. 156. (1766.)

Corvus cinereus, Leach, Syst. Cat. Mamm. etc. Br. Mus. p. 18. (1816.)

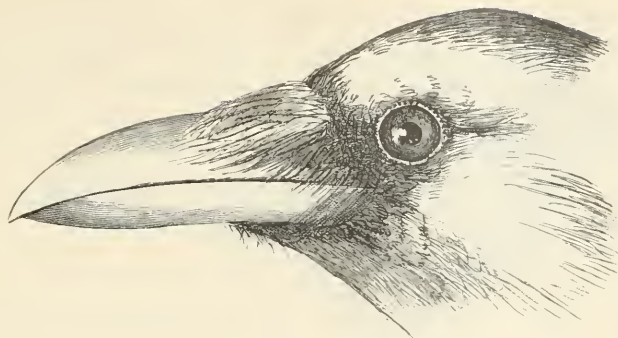
Corone cornix, Kaup, Natürl. Syst. p. 99. (1829.)

Corvus subcornix, Brehm, Vög. Deutschl. p. 168. (1831.)

Corvus cornix aegyptiaca, Brehm, Jour. f. Orn. I. p. 97. (1853.)

Corvus tenuirostris, Brehm, Vogelfang, p. 57. (1855.)

Corone corone cornix, Pražák, Journ. f. Orn. XLV. p. 412. (1897.)

Corone cornix feje.

Leírása: Fölül és alul világos hamúszerű, az egyes tollak gerincze sötétebb; feje, torka és begye fénylő kékesfekete; a torok és begy tollai lándzsalakúak; szárnya és farka fekete, lila és zöldes zománczczal befutva. A hím és tojó egyforma.

Hossza k. b. 48, szárnya 32, farka 20, csőre 5·5, csüdje 5·5 $\frac{m}{m}$.

Földrajzi elterjedése: SHARPE szerint (C. B. Br. Mus. III. p. 32.) Nagy-Britannia, Közép- és Dél-Európa és Szibéria. Nálunk mindenütt egyaránt gyakori.

Lycus.

BOIE, Isis 1822. p. 551.

A fajok meghatározó táblázata:

- a.* Egészben sötétebb, nyakán hiányzik a krémfehér
félöv . . . . . *monedula.* (7. old.).
- b.* Világosabb, nyaka mindkét oldalán egy krémfehér
félövvvel . . . . . subsp. *collaris* (8. old.).

LYCUS MONEDULA (LINNÉ).

Közönséges csóka.

Corvus monedula, Linné, Syst. Nat. I. p. 156. (1766.)

Corvus spermolegus, Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat. VIII. p. 40. (1817.)

Lycus monedula, (Linné), Boie, Isis, 1822. p. 551.

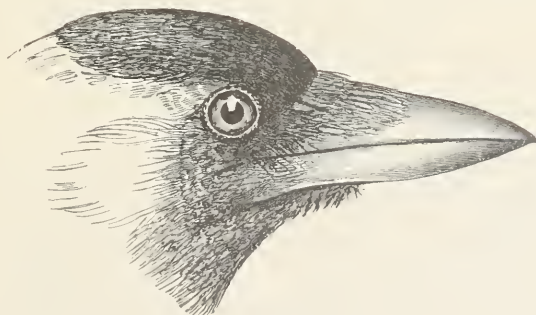
Monedula turrium

Monedula arborea

Monedula septentrionalis,

Monedula spermolegus (Vieill.), Brehm, Vogelfang. p. 60. (1755.)

Brehm, Vög. Deutschl. p. 172—173. (1831.)

Lycus monedula feje.

Leírása: Háta és hasi oldala sötét palaszürke, világosabb sűrke árnyalattal; feje tetején fénylő kékesfekete sipkát visel; a fejnek és nyaknak hátralevő része hamúsűrke, selyemszerű fénynyel, mely a nyakszirt táján legvilágosabb és legélénkebb; a szárny és fark fekete; a másodrendű evezők és a fedőtollak lila-, az elsőrendű evezők és a kormánytollak zöld zománczosak; csőre és lába fekete, szeme kékes-fehér. A hím és tojó közt alig van különbség.

Hossza k b 35, szárnya 23, farka 13.5, csőre 3.3, csüdje 4 $\frac{c}{m}$.

Földrajzi elterjedése: Európa és Észak-Ázsia.

Minálunk az egész országban mindenütt előfordul; Erdélyben és a délkeleti részeken azonban, a hol a *L. collaris* helyettesíti, gyérebben található.

LYCUS COLLARIS (DRUMM.).

Keleti csóka.

Corvus collaris, Drummond, Ann. N. H. XVIII. p. 11. (1846.)

Lycos collaris, Bonap., Consp. Gen. Av. I. p. 384. (1850.)

Monedula daurica, (nec Pall.) Brehm, Vogelfang. p. 60. (1855.)

Corvus monedula, Severtz., Turkest. Jevotn. p. 63. (1873.)

Corvus monedula collaris, Richm., Proc. U. St. Nat. Mus. XVIII. p. 457. (1896.)

E keleti forma az előbbi törzsfajtól abban tér el, hogy a nyakszirt és a nyak baloldalának sűrke színe ezüstfehér árnyalattal erősen bevont s a nyak mindkét oldalán krémfehérszínű félöv van; háta és hasa világosabb sűrke mint a *Lycus monedula*-é. Azonban a *Lycus monedula* és *Lycus collaris* között átmeneti sorozatok vannak.

Földrajzi elterjedése: SHARPE szerint Kelet-Európától Perzsián át Afghanistanig és Kaszmirig terjed (Cat. B. Br. Mus. vol. III. p. 28.). Magyarországon a keleti és délkeleti részeken, főleg pedig Erdélyben fordul elő.

Nucifraga.

BRISSON, Orn. II. p. 58. (1760)

A fajok meghatározó táblázata:

- a. A csőr vaskosabb, hegye inkább tompított; a szélső farktollakon lévő fehérség keskenyebb . . . *caryocatactes* (8. old.).
- b. A csőr karcsubb, a felső káva hegye előrenyuló; a szélső farktollakon lévő fehérség szélesebb s a tollnak majdnem $\frac{1}{3}$ részét elfoglalja . . . . . subsp. *macrorhyncha* (9. old.).

NUCIFRAGA CARYOCATACTES (LINNÉ).

Közönséges havasi szajkó.

Corvus caryocatactes, Linné, Syst. Nat. I. p. 157. (1766.)

Caryocatactes maculatus, Koch, Syst. baier. Zool. p. 93. (1816.)

Nucifraga guttata, Vieill., N. Dict. v. 354. (1817.)

Caryocatactes nucifraga, Nils., Orn. Suec. p. 90. (1817.)

Nucifraga brachyrhynchos, Brehm, Lehrb. Naturg. europ. Vög. p. 104. (1823.)

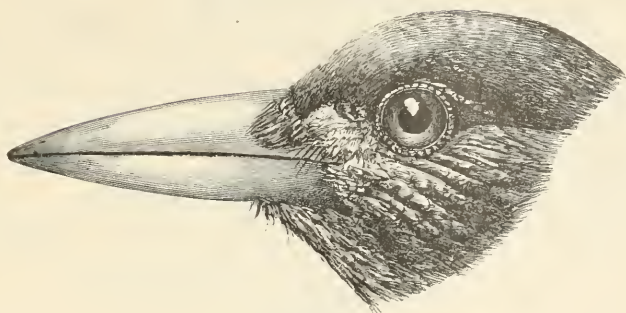
Nucifraga minor,

Nucifraga platyrhynchos, } Brehm, Isis, 1833. p. 970—975.

Caryocatactes guttatus, Nilss., Skand. Faun. I. p. 149. (1835.)

Caryocatactes caryocatactes (Linné), Schl., Rev. Crit. IV. (1844.)

Nucifraga caryocatactes pachyrhynchus, Blasius, Orn. II. p. 543. (1886.)

Nucifraga caryocatactes feje.

Leírása: Az uralkodó szín fölül és alul csokoládbarna s fejét és tarkóját kivéve, fehéres foltokkal sűrűn behintett; begyén és mellén a foltok legnagyobbak, míg torkán és dereka táján legapróbbak; alfeltája és alsó farkfedői fehérek; szárnya és farka zöldesbe játszó fénylő fekete; a farktollak vége k. b. 2 $\frac{1}{m}$ -nyire fehér; csőre és lába fekete, szeme barna.

Hossza k. b. 33, szárnya 19, farka 13, csőre 4, csüdje 3.5 $\frac{1}{m}$.

Földrajzi elterjedése: Észak- és Közép-Európa, Észak-Ázsia Kináig.

Nálunk, a hol a magas hegyeket fenyvesek borítják, mindenütt előfordul, és állandó madár.

NUCIFRAGA MACRORHYNCHA, BREHM.

Szibériai havasi szajkó.

Nucifraga macrorhynchos, Brehm, Lehrb. Naturg. eur. Vög. p. 103. (1823.)

Nucifraga hamata, Brehm, Isis 1833. p. 975.

Nucifraga alpestris,
Nucifraga arquata, } Brehm, Vogelfang. p. 66. (1855.)

Nucifraga caryocatactes leptorhynchus, Blasius, Ornith. II. p. 543. (1886.)

Nucifraga caryocatactes macrorhyncha, Kollibay, Jour. f. Orn. XLIII. p. 25. (1895.)

Leírása: Mindenben hasonlít az előbbi fajhoz, csakogy csőre karcsúbb és felső kávája megnyult; a farktollainak fehér végződése pedig nagyobb kiterjedésű. A szélső tollak fehérsége a tollnak majdnem egy harmadát foglalja el.

Földrajzi elterjedése: Szibéria és Japán. Hazájából néha kivándorol s ilyenkor úgyszólván egész Európát ellepi, a mikor aztán Magyarországon is előfordul, s úgy a hegyvidéket, mint a lapályokat is meglátogatja.

A Magyar Nemzeti Muzeumban a következő évekből és termőhelyekről vannak példányaink:

1834. Nógrád vm.

1836. Pest vm.

1885. Nyitra vm.

1887. Csalóköz-Somorja, Szeg-
zárd és Hegykő.

1888. Alcsuth, Fehér vm.

1890. Podbjel, Árva vm.

1893. Zuberec, Árva vm.

1894. Nógrád vm.

Subfam. *Garrulinae*.

A nemek meghatározó táblázata :

- a.* A fark igen hosszú, tollai a középsők felé fokoza-
tosan hosszabbodnak; az első evező a hegye felé
keskenyedek . . . . . *Pica* (10. old.).
- b.* A fark közepes hosszúságú, vége gyengén lekere-
kített; az első evező rendes . . . . . *Garrulus* (11. old.).

Pica.

BRISSON, Orn. II. p. 35. (1760)

PICA PICA (LINNÉ).**Szarka.**

- Corvus pica*, Linné, Syst. Nat. I. p. 157. (1766.)
- Pica varia*, }
Pica caudata, } Gerini, Orn. Meth. Dig. II. p. 40. (1769.)
- Corvus rusticus*, Scop., Ann. I. Hist. Nat. p. 38. (1769.)
- Pica rusticorum*, Forst., Syn. Cat. Br. B. p. 48. (1817.)
- Pica melanoleuca*, Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat. XXVI. p. 121. (1818.)
- Pica europæa*, Boie, Isis 1822. p. 551.
- Pica albiventris*, Vieill., Fauna Franç. p. 119. (1828.)
- Pica germanica*, }
Pica septentrionalis, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 177—78. (1832.)
- Pica hiemalis*, }
- Garrulus picus*, Temm., Man. d'Orn. III. p. 63. (1835.)
- Pica bottanensis*, Deless., Rev. Zool. 1840. p. 100.
- Pica megalopectera*, Blyth, Journ. As. Soc. Beng. XI. p. 193. (1842.)
- Pica media*, Blyth, Journ. As. Soc. Beng. XIII. p. 393. (1844.)
- Pica sericea*, Gould, Proc. Zool. Soc. 1845. p. 2.
- Pica tibetana*, Hodgs. Ann. Nat. Hist. III. p. 203. (1849.)
- Pica varia japonica*, Temm., et Schl. Faun. Jap. Aves p. 81. (1849.)
- Pica japonica* }
Pica chinensis } (Schleg.), fide Bonap. Consp. Gen. Av. I. p. 383. (1850.)
- Cleptes pica* (Linné), Cab. Mus. Hein. I. p. 229. (1851.)
- Pica leuconotos*, Brehm, Vogelfang p. 62. (1855.)
- Pica rustica* (Scop.), Dresser, B. Eur. IV. p. 509. (1873.)
- Pica pica* (Linné), Sharpe, Cat. B. Br. Mus. III. p. 62. (1877.)

Leírása: Feje, nyaka, melle, háta, alfeltája, farkfedői és lábszártollai tiszta feketék; dereka táján ujjnyi széles fehérös öv mutatkozik; válla és hasa tiszta fehér; szárnya fekete; elsőrendű evezőinek külső szegélye zöld, másodrendű evezői pedig zöldbe hajló aczéllék zománczczal borítottak; az elsőrendű evezők belső zászlaja tiszta fehér, de hegyük felé feketével szegélyezett; alsó szárnyfedői feketék; farka fölül fénylő sötétzöld, vége pedig zöldesfekete, s a hol e két szín találkozik, rézvöröses biborszín van; csőre és lába fekete, szeme sötétbarna. A hím és tojó egyforma.

Hossza k. b. 50, szárnya 20, farka 28, csőre 3·5, csüdje 4·5 $\frac{1}{m}$.

Földrajzi elterjedése: SEEBOHM szerint (Hist. Br. B. I. p. 563.) az egész palaearktikus zónakör: a Mediterrántól fölfelé az Északi Sarkkörig, kelet felé Syria, Dél-Perzsia, Beludszistan, Himalaya, Japán, Dél-Kína, Formosa és Hainau; továbbá Észak-Amerikában a nyugati Egyesült-Államok.

Egész Magyarországon mindenütt közönséges.

Garrulus.

BRISSON, Orn. II. p. 46. (1760)

GARRULUS GLANDARIUS (LINNÉ).

Szajkó.

Corvus glandarius, Linné, Syst. Nat. I. p. 156. (1766.)

Glandarius pictus, Koch, Syst. baier. Zool. I. p. 99. (1816.)

Garrulus glandarius (Linné), Leach, Syst. Cat. Mamm. ect. Br. M. p. 18. (1816.)

Lanius glandarius (Linné), Nilss. Orn. Suec. I. p. 75. (1817.)

Glandarius germanicus,
Glandarius septentrionalis, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 180. (1832.)

Glandarius robustus,
Glandarius taeniurus, } Brehm, Vogelfang p. 63. (1855.)

Leírása: A fejtető tollai meghosszabbodtak. A fej homlok felőli részén s a szemek körül fehér hosszsfoltok vannak; tarkója, nyaka és háta vörhenyes, szürke árnyalattal, mely a tarkón violás-, a vállakon pedig hamvas színt mutat; torka fehér; kantára fekete és szakált képez; hasa szürkésfehér, vörhenyes árnyalattal, mely oldalt a legélénkebb; felső és alsó farkfedői fehérek; szárnya fekete; az elsőrendű evezők külső zászlaja szürkésfehér, a másodrendűeké a tő felőli résznek több mint felén hófehér; a harmadrendű evezők sötét gesztenyebarnák fekete csúcscsal; a fiókszárny s az első- és másodrendű evezőknek megfelelő fedőtollak gyönyörű világos türkizkékek, kobaltkékkel és feketével haránt sávoltak; farka fekete, tövén szürkés, néha kékbe hajló harántsávvozásnak nyomaival; csőre feketés, lába világos, barnás szaruszinű; szeme, szívérványhártyája világos halványkék. A hím és tojó egyforma.

Hossza k. b. 36, szárnya 19, farka 17, csőre 3, csüdje 4 $\frac{1}{m}$.

Földrajzi elterjedése: Európa.

Magyarországon az erdőkben mindenütt gyakori és állandó madár.

Subfam. *Fregulinae*.

Pyrrhacorax.

VIEILL., N. Dict. d'Hist. Nat. p. 568. (1816.)

PYRRHOCORAX PYRRHOCORAX (LINNÉ).

Havasi holló.*

Corvus pyrrhacorax, Linné, Syst. Nat. I. p. 158. (1766.)

Pyrrhacorax alpinus, Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat. VI. p. 568. (1817.)

Pyrrhacorax pyrrhacorax, Temm., Man. d'Ornith. I. p. 121. (1820.)

* FÖLDI JÁNOS «Term. hist.» 1801. — «Árva szajkó, havasi holló. Violaszínnel feketéllő, orra és lábai sárgák. Kétségkívül egyez, ama bizonytalan és még egy ornithologustól is hitelesen nem látott remete-hollóval (*Corvus eremita* L.)»

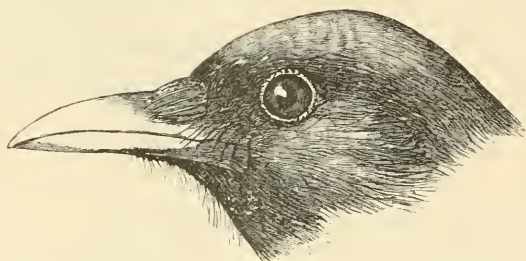
Pyrrhcorax alpinus, var. *digitatus*, Hempr. et Ehrb., Symb. Phys. fol. (1829.)

Pyrrhcorax montanus, Brehm, Vög. Deutschl. p. 176. (1831.)

Fregilus pyrrhcorax, Swains, Classif. B. II. p. 268. (1837.)

Pyrrhcorax planiceps, Brehm, Vogelfang p. 61. (1855.)

Pyrrhcorax forsithi, Stoliczka, St. Feath. 1874. p. 462.

Pyrrhcorax pyrrhcorax feje.

Leírása: Az egész madár fekete; csőre sárga narancsszínű árnyalattal, lába korallvörös, karmai feketék; szeme sötétbarna. A hím és tojó egyforma.

Hossza k. b. 37, szárnya 26, farka 17, csőre 3, csüdje 4·5 $\frac{m}{m}$.

Földrajzi elterjedése: Dél-Európa és Közép-Ázsia hegyvidékei. Minálunk a magyar-horvát tengerpart sziklás hegységeiben fordul elő s innen északra csak elvétve mutatkozik. A Magyar Nemzeti Múzeum honi példánya Zólyom megyéből való; egy másik példány a lékai (Huszty E.) gyűjtemény birtokában van, melyet 1886 november 26-án Feketevároson, Sopron v.-megyében lőttek.

II. Család.

Fam. **Oriolidae.**

Sárgarigófélék.

A varjúkkal közel rokonságban álló sárgarigóféléket főképen a következők jellemzik. A csőr felső kávéjának élén, közel a hegyéhez, egy kis bemetszés van. Az orrlíkok szabadon állanak s tollserték nem fedik. A hím és tojó egymástól elütő ruhát visel. Fészküket nagy ügyességgel villaszerű ágak közé szövik, melybe 4—6 tojást raknak; a tojások fehér, néha rózsás árnyalatú alapszínűek és sötét foltokkal tarkázottak.

E család mintegy 50 fajt számlál s ezek, a minálunk is honos *Oriolus galbula*-t kivételével, mely a költés idejére a palaearktikus körbe jó, az aethiopiai, keleti és ausztráliai tropikus zónakörben élnek.

Oriolus.

LINNÉ, Syst. Nat. I. p. 160. (1766.)

ORIOLOUS GALBULA, LINNÉ.

Sárgarigó.

Oriolus galbula, Linné, Syst. Nat. I. p. 160. (1766.)

Coracias oriolus, Scop., Ann. I. Hist. Nat. p. 41. (1769.)

Coracias galbula (Linné), Bechst., Naturg. Deutschl. I. p. 1292. (1805.)

Oriolus galbula var. *virescens*, Hempr. et Ehrb., Symb. Phys. Aves. fol. (1829.)

Oriolus aureus,

Oriolus garrulus, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 156—157. (1831.)

Oriolus galbula feje.

Leírása: A vén hím tiszta aransárga; a szeme és csőre közötti része és szárnya fekete; az elsőrendű evezőinek megfelelő fedőtollak vége sárga s ez tükröt alkot; elsőrendű evezőinek külső szegélye s a másodrendűek hegye keskenyen fehéréssárga; két középső farktolla fekete, csak tövén van némi zöldessárga, hegyén pedig aransárga szín; többi tolla töve közelében aransárga s k. b. egy harmadrészben fekete; csőre halvány vörhenyes, lába sötétkékes ólomszürke; szeme szivárványhártyája vérvörös. Hossza k. b. 24, szárnya 15·6, farka 9, csőre 2·5, csüdje 2 $\frac{1}{2}$.

A vén tojó fölül sárgászöld, legélénkebb feje és felső farkfedői táján; torka és begye szürke, többi része alul sárga, oldalain és alsó farkfedőin legélénkebb, ellenben hasa közepén fehér színbe megy át; melle szürkészöld hosszávokkal csikolt; a csőre és szeme közötti rész, nemkülönben szárnya és farka olyan, mint a hímé, de a tiszta fekete szín helyett szürkésfekete látható, zöldes árnyalattal futtatott; csőre, lába és szeme, mint a hímnél. Mérete szintén megegyezik a hímével.

A fiatalok első őszi ruhájukban a tojóra emlékeztetnek, fölül azonban sokkal zöldőbbek és alul kevésbé sárgák, végig feketés hosszávokkal tarkázott; csőrük barnás, lábaik világosabb és élénkebb szürkék; szemeik pedig szürkésbarnák.

Földrajzi elterjedése: Európa, beleértve a Mediterran zónakört és Közép-Ázsia. Magyarországon kívül még a következő tájakon költ: Németország, Franciaország, Hollandia, Pyrenei-félsziget, Algeria, Olaszország, Balkán-félsziget, Dél-Oroszország, Kaukasz, Perzsia, Turkesztán és Dél-Szibéria némely részein.

Nálunk mindenütt gyakori. Ápril másik felében érkezik s szeptember elején távozik a meleg tartományok felé.

III. Család.

Fam. **Sturnidae.**

Seregélyfélék.

A seregélyfélék vándorlási hajlammal bíró, az ó-világot lakó madarak, melyek kolóniákban élnek és rendkívül nagy csoportokban járnak bámulatos módon összetartva. Faodúkbán, épületekben vagy sziklahasadékokban fészkelnek; 4—7 minden rajz nélküli egyszínű — fehéres vagy világoskék — tojást raknak. Járásuk könnyed lépkedés- vagy futás. Táplálékuk rovar, hernyó, féreg és gyümölcs.

Jellegei: Az első evezőtoll túlságosan megrövidült, rövidebb az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollaknál, a második evező ellenben a leghosszabb. A szájjugsérték teljesen hiányoznak; az orrlíkat nem serték fedik, hanem egy lágy, hosszában félig nyitott szarúszerű lemez (*operculum*). Évente csak egyszer vedlenek. A fiatalok első ruházata teljesen elütő, de első őszi vedlésük után az öregekéhez hasonló ruhát váltanak.

A nemek meghatározó táblázata.

- a. A csőr egyenes, tövénél inkább lapított; a fejtollak nem nyultak feltűnően hosszúra . . . . . *Sturnus* (14. old.).
- b. A csőr kissé hajlott, tövénél nem lapított; a fejtollak feltűnően hosszúra nyultak és sisakot képeznek . . . . . *Pastor* (16. old.).

Sturnus.

LINNÉ, Syst. Nat. I. p. 290. (1766.)

Általános megjegyzések a közönséges seregély (*St. vulgaris*, LINNÉ) és rokon alakjaira.

A közönséges seregély törzsalakján kívül Magyarországon, de különösen az erdélyi részeken egy olyan közti alakkal is találkozunk, mely mintegy kapcsot képez a közönséges seregély és az indiai subspecies *Sturnus menzbieri*, SHARPE között, a mennyiben a bibor violaszínű zománcz a fejtetőre és torokra is kiterjed. De miután a példányok megszakítás nélküli sorozatot eredményeznek, köztük határ nem vonható, külön névvel sem jelölhető. Az indiai forma (*St. menzbieri*), mely nálunk eddig csak egyszer észleltetett, abban különbözik a törzsalaktól, hogy egész feje — beleértve a fülfedőket is — egészen biborszínű, minden zöldes árnyalat nélkül. Annyi bizonyosnak látszik, hogy a minálunk és Közép-Európában előforduló említett közti alak a törzsfaj és az indiai *St. menzbieri* keresztezéséből származott.

A Dél-Szibériában honos seregély: *St. poltoratzkii*, FINSCH szintén a törzsfaj egyik helyi alakja, habár legtöbb Auctor önálló fajnak tartja. A *St. poltoratzkii* abban különbözik a *St. menzbieri*-től, hogy szárnyfedői — zöld és kék helyett — biborviolaszínnel zománczozottak. E keleti alak is néha fölkeresi a nyugatibb tartományokat s a közönséges seregély csapataiba vegyül, ezt látszik bizonyítani a Magyar Nemzeti Múzeumban lévő három erdélyi példány, melyet CZYRK EDE Fogaras környékén lőtt a közönséges seregélyek közül.

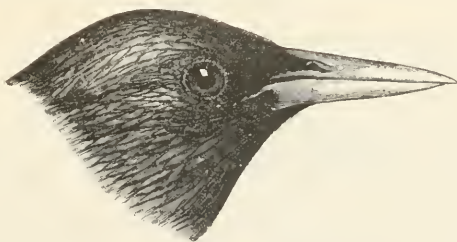
A fajok meghatározó táblázata :

- a. A szárnyfedő tollak zománcza zöld vagy zöldeskék
 a¹. A fej zománcza zöld, többé-kevésbbé bíbor-
 vörös árnyalattal . . . . . *vulgaris* (15. old.)
 b¹. A fej zománcza bíborvörös, zöld fény nélkül subspec. *menzbieri*
 (16. old.).
- b. A szárnyfedő tollak zománcza bíboros violaszínű subspec. *poltoratzkii*
 (16. old.).

STURNUS VULGARIS LINNÉ.

Közönséges seregély.

- Sturnus vulgaris*, Linné, Syst. Nat. I. p. 290. (1766.)
Sturnus varius, Mey. & Wolf, Taschenb. Vög. Deutschl. I. p. 208. (1810.)
Turdus solitarius, Montagu, Orn. Dict. Suppl. (1813.)
Sturnus solitarius, Leach, Cat. Mamm. etc. Br. Mus. p. 18. (1816.)
Sturnus domesticus,
Sturnus nitens,
Sturnus punctatus, } Brehm, Isis, 1828. p. 1282.
Sturnus sylvestris,
Sturnus septentrionalis,
Sturnus hollandiae, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 398, 400, 1016. (1831.)
Sturnus guttatus, Macgill., Hist. Br. B. I. p. 595. (1837.)
Sturnus longirostris, Brehm, Namannia 1855. p. 282.
Sturnus tenuirostris, Brehm, Vogelfang p. 222. (1855.)
Sturnus europeus, Blasius, Jour. f. Orn. XI. Nachr. p. 60. (1863.)
Sturnus faeroensis, Feilden, B. of Faerae Isl. p. 47. (1872.)
Sturnus vulgaris intermedius, Pražák, Ornith. Monatsb. III. p. 144. (1895.)
Sturnus vulgaris (typicus), Pražák, Jour. f. Orn. XLV. p. 402. (1897.)

Sturnus vulgaris feje.

Leírása: A vén hím fölül és alul fénylő zöld, többféle színű zománczczal; tarkóján a zománcz bíborviolaszínű, mely többé-kevésbbé az egész fejre is kiterjed, kivéve a fültáját, mely mindig zöld fényű; háta bíborviola, sárgás vagy zöld színben játszik; begye bíborviolaszínű, s e szín többé-kevésbbé a torokra is felhúzódik; vékonya táján kékes vagy bíborviola fényvel; tarkójától kezdve a lándzsaalakúra megnyult tollak hegye agyagsárga; alsó farkfedő tollain fehér szegélyek láthatók; szárnya és farka barnásszürke; az evezők külső szegélyén vékony agyagsárga csík van, melyet egy szélesebb fekete bársonyszerű szegély követ a tollak hegyén; a szárnyfedő tollak és a másodrendű evezők külső zászlaja zöld vagy kék zománczczal fedett; csőre sárga, lába és szeme világosbarna

Hossza k. b. 23, szárnya 13, farka 7·5, csőre 2·5, csüdje 2·7 $\frac{cm}{m}$.

A tojó kevésbbé élénk színű s valamivel kisebb.

A fiatalabb hím fején lévő tollak hegye is agyagsárga, alul pedig minden egyes toll hegye fehér, csőre barnás agyagsárga, lába sötétbarna, szeme szürkésbarna.

A fiatalok első tollruhája egészen elüt az öregektől. Fölül és alul fénytelen kávébarna, torka és begye barnásfehér, hasonló színnel tarkázott a has közepe is; a szárny és fark tollainak külső szegélye szintén barnásfehér. Csőrük és lábuk sötétbarna; szemük szürke. Ezen fiatalkori ruhát első vedlésük alkalmával augusztus és szeptemberben veszítik el.

Földrajzi elterjedése: Egész Európa és a Mediterrán zónakör, mely utóbbi helyen csak télen található. Minálunk, Magyarországon, közönséges; részben áttelel.

STURNUS MENZBIERI, SHARPE.

Indiai seregély.

Sturnus menzbieri, SHARPE, Ibis, 1888. p. 438.

Sturnus vulgaris menzbieri, Richm., Proc. U. St. Nat. Mus. XVIII. p. 573. (1896.)

Leírása: A közönséges seregélyre hasonlít, feje azonban egészen biborvörös zománczczal futtatott, zöld fény nélkül.

Hossza k. b. 19·5, szárnya 12·8, farka 6·7, csőre 2·6, csüdje 2·7 $\frac{m}{m}$.

Földrajzi elterjedése: SHARPE szerint (Cat. B. Br. Mus. vol. XIII. p. 33.) Szibériában költ és valószínűleg Közép-Ázsia legnagyobb részén is. A telet az indiai síkságokon tölti.

A Magyar Nemzeti Muzeumban egy Kovilban, a kalugyerek erdejében 1893 május 11-én lőtt hím példány van. Az ott koloniákban fészkelő seregélyek valószínűleg mind ezen subspecieshez tartoznak.

STURNUS POLTORATZKII, FINSCH.

Szibériai seregély.

Sturnus poltoratzkii, Finsch, Proc. Zool. Soc. 1878. p. 712.

Sturnus nobilis, Hume, Str. Feath. 1879. p. 175.

Leírása: Hasonlít a közönséges seregélyre, a melytől abban különbözik, hogy az egész feje, beleszámítva a fültáját is, továbbá a másodrendű evezők- és ezeknek megfelelő fedőtollak külső zászlaja biborviolaszínű zománczczal van befuttatva.

Hossza k. b. 22, szárnya 14, farka 7·5, csőre 2·6, csüdje 2·9 $\frac{m}{m}$.

Földrajzi elterjedése: Dél-Szibéria, Kasmír és Afghanistan, a honnan télre Dél-Indiába és Kaukasusba vonul.

A Magyar Nemzeti Muzeumban három hím példány van, melyet CZYRK EDE Fogaras környékén gyűjtött 1891, 1896 és 1897. években.

Pastor.

TEMN, Man. d'Ornith. I. p. 83. (1815.)

PASTOR ROSEUS (LINNÉ).

Rózsaszínű seregély.

Turdus roseus, Linné, Syst. Nat. I. p. 294. (1766.)

Sturnus roseus, Scopoli, Ann. I. p. 130. (1769.)

Turdus seleucis, Forskål, Descr. Anim. p. VI. n. 16. (1775.)

Psaroides roseus, Vieill., Analyse p. 42. (1816.)

- Merula rosea*, Koch, Syst. baier. Zool. p. 242. (1816.)
Pastor roseus, Temm., Man. d'Orn. I. p. 136. (1820.)
Acridotheres roseus, Ranzani, Elem. Zool. III. pt. V. p. 177. (1823.)
Boscis rosea, Brehm, Isis, 1828 p. 1282.
Gracula rosea, Cuv., Règn. Anim. I. p. 378. (1829.)
Pecuaris roseus, Temm. Man. d'Orn. III. p. 76. (1835.)
Thremnophilus roseus, Macgill., Hist. Br. B. I. p. 613. (1837.)
Nomadites roseus, «Peteníz» (recte *Petényi*) Bonap. Cas. Met. Nec. Eur. p. 44. (1842.)
Boscis rosans, Brehm, Naumannia, 1855. p. 282.

Leírása: Tavaszkor és nyáron a *hím* feje, nyaka és begye köröskörül fekete, biborszerű fénynyel; a fejtető tollai rendkívül hosszúak, a hátig nyulnak és sisakot képeznek; az egyes tollak töve fehér, rózsaszínű árnyalattal; szárnya, farka, vékonya, lábszára, alsó és felső farkfedői szintén feketék, aczélszöldes fénynyel; az alsó szárnyfedők fénytelen feketék, fehér szegélylyel; háta és hasa gyengéd rózsaszínű; a rózsaszínű tollak tövének fele a háton fehér, a hason szürke és fehér; csőre rózsaszínű, töve fekete, lába (a karmokkal együtt) barnás testszínű; szeme barna.

Hossza k. b. 22, szárnya 13, farka 8, csőre 2, csüdje 2·8 $\frac{1}{m}$.

A *tojó* a hímhez hasonló, bóbítája azonban rövidebb; színe kevésbé élénk és termete valamivel kisebb.

Az őszi vedlés után a rózsaszínű tollak barnával vannak szegélyezve, a mi az egész madárnak barna külsőt kölcsönöz.

A *fiatalok* hasonlítanak az öregek őszi tollazatához, csak hogy szárnyuk és farkuk kevésbé fekete.

Földrajzi elterjedése: A rózsaszínű seregély hazája India, a honnan a nyári időszakra rendetlenül, de gyakran Európába is átvándorol. Néha egymásután több éven át Magyarországot is meglátogatja. Leginkább lapályos és dombos helyeket kedvel.

IV. Család.

Fam. **Fringillidae.**

Pintyfélék.

A mag evésére és feltörésére alkalmas kúpidomú erős csőr azon jellege e családnak, mely által minden más madártól feltűnően különbözik. Emez egyedüli jellegénél fogva is jól körülhatárolt és félreismerhetetlen csoportot alkot az éneklők között. Az egyedüli kapocs, mely e családát a pacsirtafélékkel összeköti, ama rokonság, mely a hósármány (*Plectrophenax*) és a havasi pacsirta (*Otocorys*) közt létezik.

A pintyféléknél az első evezőtoll teljesen hiányzik; csak 9 elsőrendű evezővel bírnak. A 2-ik, 3-ik és 4-ik evezők körülbelül egyenlő hosszúk. Évenként egyszer, őszkor vedlenek. Élénk nászruhájuk színét úgy nyerik, hogy a toll végén levő függelékek tavaszkor lehullanak s az ezek alatt elrejtett élénk színezés felszínre kerül. A fiatalok első ruháján a pettyezések és sávozások mindig jóval erősebbek, mint a vénékén; ezen fiatalkori ruhájukat azonban már az első őszi vedléskor elvesztik.

Az ausztráliai zónakört kivéve, az egész földön elterjedt. Eddig ismert fajok száma meghaladja az 500-at.

A pintyféléket a csőrnek kétféle szembetünő alkotása miatt két alcsaládra osztjuk.*

Az alcsaládok meghatározó táblázata :

- a. A szájjúg vonala egyenes . . . . . *Fringillinae* (18. old.).
 b. A szájjúg vonala szögben megtörik . . . . . *Emberizinae* (38. old.).

Subfam. *Fringillinae*.

A nemek meghatározó táblázata :

- a. A szárnyvezetők rendes végződésűek.
 a¹. A csőr mindkét kávája egymást keresztezi . . *Loxia* (19. old.).
 b¹. A csőr káái nem keresztezik egymást.
 b². A csőr hegye felé erősen duzzadt, többé-kevésbé gömbölyded.
 b³. A fejtető nem fekete.
     b⁴. A test nagyobb, a szárny k. b. 11 $\frac{m}{m}$. *Pinicola* (21. old.).
     c⁴. A test közepes, a szárny k. b. 8 $\frac{m}{m}$. *Carpodacus* (22. old.).
     d⁴. A test kicsiny, a szárny 7 $\frac{m}{m}$.-nél rövidebb . . . . . *Serinus* (25. old.).
 c³. A fejtető fekete . . . . . *Pyrrhula* (23. old.).
 c². A csőr hegye felé nem duzzadt, inkább hegyes.
 d³. A hüvelykujj karma olyan hosszú, mint a hüvelykujj maga . . . . . *Linaria* (26. old.).
 e³. A hüvelykujj karma rövidebb a hüvelykujjnál.
 e⁴. A szárny igen hosszú, majdnem a fark végeig ér; a szárny hegye és a fark vége közötti távolság kisebb a csüd hosszánál . . . . . *Montifringilla* (30. old.).
 f⁴. A szárny rövidebb s hegye és a fark vége közötti távolság nagyobb a csüd hosszánál.
 f⁵. A fark vége alig villás, inkább egyenes vágású . . . . . *Passer* (31. old.).
 g⁵. A fark vége többé-kevésbé villás.
 g⁶. Az arcztáj vérvörös . . . . . *Carduelis* (33. old.).
 h⁶. Az arcztájon nincs vérvörös színezés.

* SHARPE (Cat. B. Br. Mus. vol. XII. p. 2. 1888) három alcsaládot különböztet meg : *Coccothraustinae*, *Fringillinae* és *Emberizinae*.

- h*⁷. A tollazat uralkodó színe
sárga vagy zöld.
*h*⁸. A csőr nagyon hegyes;
a test kisebb, a szárny
k. b. 7 ^{ml}/_{m.} . . . . . *Chrysomitris* (34. old.).
*i*⁸. A csőr kevésbé he-
gyes; a test nagyobb; a
szárny több 8 ^{ml}/_{m.}-nél . . . . . *Chloris* (34. old.).
*i*¹. A tollazat uralkodó színe
nem sárga és zöld . . . . . *Fringilla* (35. old.)
b A szárnyevezők rendellenes képződésűek . . . . . *Coccothraustes*
(37. old.).

Loxia.

LINNÉ, Syst. Nat. I. p. 299. (1766.)

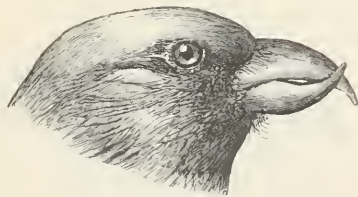
A fajok meghatározó táblázata :

- a*. A szárny egyszínű.
*a*¹. A csőr alacsonyabb, tövénél 10—12 ^{ml}/_{m.} . . . . . *curvirostra* (19. old.)
*b*¹. A csőr magasabb, tövénél 14—15 ^{ml}/_{m.} . . . . . subspec *pyliopsittacus*
(20. old.).
b. A szárny két fehér szalaggal . . . . . *bifasciata* (20. old.)

LOXIA CURVIROSTRA, LINNÉ.

Közönséges keresztcsőr :

- Loxia curvirostra*, Linné, Syst. Nat. I. p. 299. (1766.)
Crucirostra abietina, Mey., Vög. Liv- und Esthl. p. 72. (1815.)
Crucirostra europaea, Leach, Syst. Cat. Mamm. ect. Br. Mus. p. 12. (1816.)
Crucirostra media,
Crucirostra montana,
Crucirostra pinetorum,
Crucirostra intercedens,
Crucirostra paradoxa,
Crucirostra macrorhynchus,
Crucirostra longirostris, Brehm, Vogelfang, p. 86. (1855.)
Crucirostra curvirostra, var. *balearica*, Homeyer, Journ. f. Orn. X. p. 224. (1862.)

Loxia curvirostra feje.

Leírása: A *vén hím* fölül és alul sápadt rózsás skarlatvörös, némi selyem-szerű fényvel, legélénkebb fején, deréktáján és felső farkfedőtollain; szárnya és farka barna, vörhenyes árnyalattal; az alsó farkfedők barnák, széles piszkosfehér szegélylyel; csőre, csüdje és szeme barna.

Hossza k. b. 18, szárnya 9·5, farka 7, csőre 2, csüdje 1·6 $\frac{cm}{mm}$.

A *vén tojó* barnásszürke, sárga árnyalattal, mely árnyalat a deréktájon és felső farkfedőkön a legélénkebb.

Méretei körülbelül ugyanazok, mint a híméi.

A *fiatalok* első tollruhájukban hasonlók a vén tojóra, de fölül és alul erősen barnával hosszávoltak. A fiatal hímek első őszi vedlésük után csak vékonyuk táján sávoltak, egészben pedig narancssárga árnyalattal bírnak.

Földrajzi elterjedése: Egész Európa, Észak-Afrika és Észak-Ázsia.

Magyarországon a fenyves régiókban mindenütt gyakori s egész éven át ott tartózkodik. Őszkor és tavaszkor csapatokban kóborol. Némely évben a fenyvesektől távoleső lapályokra is ellátogat. Költési időszaka január végétől márczius elejéig terjed. Állítólag már karácsony táján is költ.

LOXIA PYTHIOPSITTACUS, BECHST.

Vastagesőrű keresztesőr.

Loxia pythiopsittacus, Bechst., Orn. Taschenb. p. 106. (1802.)

Crucirostra pinetorum, Mey., Vög. Liv- und Esthl. p. 71. (1815.)

Crucirostra pythiopsittacus,

Crucirostra subpythiopsittacus,

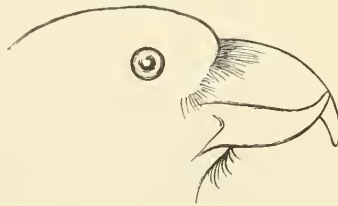
Crucirostra major,

Crucirostra brachyrhynchus,

Crucirostra pseudopythiopsittacus.

Brehm, Vög. Deutschl. p. 241—242. (1831.)

Brehm, Naumannia, III. p. 181—185 (1853.)

Loxia pythiopsittacus csőre.

Leírása: Mindenben megegyezik az előbbi fajjal, csak a csőre erősebb és vastagabb.

Hossza k. b. 19, szárnya 10·5, farka 7, csőre 2·2, csüdje 1·7 $\frac{cm}{mm}$.

Földrajzi elterjedése: Észak-Európa, főleg pedig Skandinavia, a honnan néha Angliába vagy Európa déli tartományaiiba is levándorol; ilyenkor minálunk is előfordul. A Magy. Nemzeti Muzeumban három honi példány van, a melyeket Észak-Magyarországon, a Kárpátokban lőttek.

LOXIA BIFASCIATA (BREHM).

Szalagos keresztesőr.

Crucirostra bifasciata, Brehm, Orn. III p. 85. (1827.)

Loxia taenioptera, Gloger, Isis, 1827. p. 411.

Loxia leucoptera, (nec Gmel.), Middend. Reis. Sib. Zool. p. 154. (1851.)

Crucirostra trifasciata,
Crucirostra orientalis,
Crucirostra assimilis,

} Brehm, Naumannia, III. p. 241–253. (1853.)

Leírása: A vén hím fölül és alul élénk skarlátvörös; váll-, szárny- és farktollai sötétbarnák vörhenyes árnyalattal; a szárny másodrendű evezőinek megfelelő fedőtollak és a középfedők vége fehér, a mi a madárszárnynon két fehér szalagot alkot; az alsó farkfedők barnák, piszkosfehérrel szélesen szegélyezettek.

Hossza k. b. 16, szárnya 9, farka 6·5, csőre 1·8, csüdje 1·4 $\frac{m}{m}$.

A vén tojó hasonlít a *Loxia curvirostra* tojójához, azzal a különbséggel, hogy szárnyán két fehér szalag van.

A fiatalok ruházata ugyanazon fejlődésen megy át, mint a közönséges keresztcsőr fiataljaié.

Földrajzi elterjedése: Észak-Európa és Észak-Ázsia. Kivételes esetekben néha a déli tartományokba vonul és ilyenkor minálunk is főleg a Kárpátokban található. A Magy. Nemz. Muzeumban lévő 7 drb honi példányt 1843 és 1889 években Magyarország északi részén: Zólyom és Ungvármegyékben gyűjtötték.

Pinicola.

VIEILL., Ois. d'Amér. Sept. p. IV. (1807.)

PINICOLA ENUCLEATOR (LINNÉ).

Északi pirók.

Loxia enucleator, Linné, Syst. Nat. I. p. 299. (1766.)

Pinicola rubra, Vieill., Ois. d'Amér. Sept. p. IV. pl. 1 fig. 3. (1807.)

Loxia psittacea, Pall., Zoogr. Rosso-Asiat. II. p. 5. (1811.)

Fringilla enucleator (Linné), Mey., Vög. Liv- und Esthl. p. 70. (1815.)

Strobilophaga enucleator (Linné), Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat. IX. p. 609. (1817.)

Corythus enucleator (Linné), Cuv., Règn. An. I. p. 391. (1817.)

Pyrrhula enucleator (Linné), Temm., Man. d'Orn. I. p. 333. (1820.)

Corythus angustirostris, Brehm, Vög. Deutschl. p. 247. (1831.)

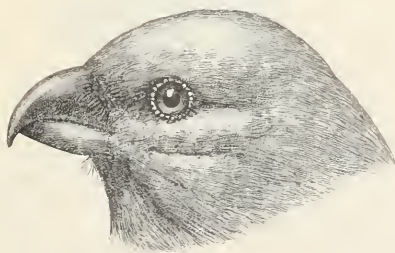
Pinicola canadensis, Cab., Mus. Hein. I. p. 167. (1850.)

Enucleator minor,
Enucleator splendens,

} Brehm, Vogelfang. p. 89. (1855.)

Pinicola flammula, Homeyer, Journ. f. Orn. XXVIII. p. 156. (1880.)

Corythus enucleator kamtschatkensis, Dybowski, Bull. Soc. Zool. France. VIII. p. 367. (1883.)

Pinicola enucleator feje.

Leírása: A vén hím fölül rózsás karminvörös, háta tollai szürkésbarna centrummal, a mi a hátnak foltos küllemet kölcsönöz; alul valamivel világosabb rózsáskarmin; háta, vékonya és alsó farkfedői hamúszürkék. A szárny és fark szürkésbarna, az egyes tollak többé-kevésbé széles fehér szegélylyel, mely legnagyobb részt rózsás árnyalattal futtatott; a legszélesebb szegélyek a másodrendű evezőknek megfelelő fedőtollakon és a középfedőkön vannak. Csőre, csüdje és szeme barna.

Hossza k. b 22, szárnya 11, farka 9, csőre 1·7, csüdje 2 $\frac{1}{m}$.

A vén tojó szürke narancssárga árnyalattal futtatott s ez árnyalat a fejtetőn legélénkebb; a szárnytollakat szürkésfehér szín szegélyezi.

A fiatal hasonlít a tojóhoz, csak hogy sárgás árnyalata élénkebb.

Földrajzi elterjedése: Európa, Ázsia és Amerika legészakibb részei, a honnan néha nagyobb csapatokban a délebbre eső tájakat is fölkeresi. Minálunk ritkábban észlelhető s legfeljebb az északi Kárpátokban szokott néha megfordulni. A Magy. Nemz. Muzeumban két hiteles, Magyarországból elejtett példány van.

Carpodacus.

KAUP, Natürl. Syst. p. 161. (1829.)

A fajok meghatározó táblázata:

a. A has oldala sötétbarnás hosszávokkal . . . . . *roseus* (22. old.).

b. A has oldala hosszávok nélkül . . . . . *erythrinus* (23. old.)

CARPODACUS ROSEUS (PALL.).

Rózsapírók.

Fringilla rosea, Pall., Reis. Russ. Reichs, III. p. 699. (1776.)

Passer roseus, Pall., Zoogr. Rosso-Asiat. II. p. 23. (1811.)

Pyrrhula rosea, (Pall.), Temm., Man. d'Orn. I. p. 335. (1820.)

Carpodacus roseus (Pall.), Kaup, Nat. Syst. p. 161. (1829.)

Erythrothorax roseus (Pall.), Brehm, Vög. Deutschl. p. 240. (1831.)

Erythrospiza rosea (Pall.), Bonap. Comp. List. B. Eur & N. Am. p. 34. (1838.)

Propasser roseus (Pall.), Dav. et. Oust. Ois. Chine p. 352. (1878.)

Carpodacus roseus feje.

Leírása: A vén hím fölül rózsaszínű, hátán sötétbarna hosszávokkal, deréktáján legélénkebb, sávozás nélkül; alul tiszta fehér, hasa közepét és alsó farkfedőit kivéve, szintén rózsaszínű, sötétbarna hosszávokkal; szárnya és farka sötétbarna, rózsaszínű árnyalattal bevont szegélylyel; a másodrendű evezőknek megfelelő fedőtollai és a középfedők végei hasonló színűek s a szárnyon két keskeny szalagot

alkotnak; csőre felső kávája barna, az alsó világosabb; lába vöröses szürke, szeme barna.

Hossza k. b. 15, szárnya 8·7, farka 7, csőre 1·1, csüdje 1·9 $\frac{m}{m}$.

A *vén tojó* egészben világosbarna, gyengéd rózsás árnyalattal és sötétbarna hosszúsávokkal; deréktáján élénkebb rózsaszínű, egyebekben hasonlít a hímre.

Földrajzi elterjedése: Kelet-Szibéria, China és Japán.

A Magyar Nemzeti Múzeumban van egy tojó példány, melyet a budai hegységben 1850 december 4-én fogtak a közönséges pírkok társaságában.

CARPODACUS ERYTHRINUS (PALL.).

Szibériai pírók.

- Loxia erythrina*, Pall., N. Comm. Acad. Sc. St. Petrb. XIV. p. 587. (1770.)
Loxia erythrea, Edler & Scholz, Schlesische Naturf. I. p. 17. pl. 5. II. p. 185. pl. 77. (1809—10.)
Pyrrhula erythrina, Pall., Zoogr. Ross.-Assiat. II. p. 8. (1811.)
Coccothraustes rosea, Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat. XIII. p. 539. (1817.)
Linaria erythrina (Pall.), Boic. Isis, 1822. p. 552.
Coccothraustes erythrina (Pall.), Bonn. & Vieill. Enc. Méth. III. p. 1003. (1823.)
Fringilla incerta, Risso, Hist. Nat. Eur. Mérid. III. p. 52. (1826.)
Carpodacus erythrinus (Pall.), Kaup, Naturf. Syst. p. 161. (1820.)
Erythrothorax rubrifrons, Brehm, Vög. Deutschl. p. 249. (1831.)
Erythrospiza erythrina (Pall.), Bonap. Comp. List. B. Eur. & N. Am. p. 35. (1838.)
Propasser sordida, Hodgs., Icon. ined. pl. 300. f. 1. 2. (1844.)
Pyrrhulinota roseata, Hodgs. Proc. Zool. Soc. 1845. p. 36.
Erythrothorax ruber, Brehm, Vogelfang. p. 90. (1855.)
Carpodacus erythracus, Dyb. Journ. f. Orn. XVI. p. 335. (1868.)
Carpodacus erythrinus grebnitskii, Stejn., Bull. U. St. N. Mus. No. 29. p. 265. (1885.)

Leírása: A *vén hím* fölül barna, rózsás árnyalattal; feje, torka, begye és melle tiszta rózsaszínű; alul fehér, némi sárgás-rózsaszínű árnyalattal; csőre és csüdje világos hússzínű, szeme sötétbarna.

Hossza k. b. 15, szárnya 8·2, farka 6, csőre 1, csüdje 1·8 $\frac{m}{m}$.

A *vén tojó* fölül barna; alul barnásfehér, begyén barna hosszúsávokkal.

Földrajzi elterjedése: Szibéria és Észak-Európa.

Magyarországon nagyon ritkán található A Magy. Nemz. Múzeumban három hiteles honi példány van; ezek közül egy hímet és tojót Gömörmegyében, Tiszolczon 1846 júliusban GASPARECZ JÁNOS, egy hímet pedig KOCYAN ANTAL lőtt Árva vármegyében 1880-ban.

Pyrrhula.

BRISSON, Orn. III. p. 308. (1760.)

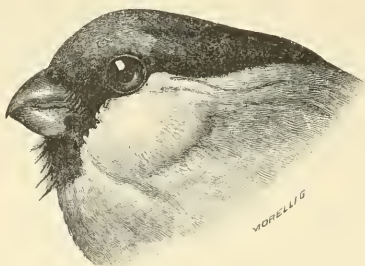
A fajok meghatározó táblázata:

- a Nagyobb; szárnya k. b. 9·5 $\frac{m}{m}$ . . . . . *pyrrhula* (24. old.).
 b. Kisebb; szárnya k. b. 8·5 $\frac{m}{m}$ . . . . . subspec. *europaea*
 (24. old.).

PYRRHULA PYRRHULA (LINNÉ).

Közönséges pirók.

- Loxia pyrrhula*, Linné, Syst. Nat. I. p. 300. (1766.)
Pyrrhula rubicilla, Pall., Zoogr. Rosso-Asiat. II. p. 7. (1811.)
Fringilla pyrrhula, (Linné), Mey., Vög. Liv- und Esthl. p. 81. (1815.)
Pyrrhula major, Brehm, Vög. Deutschl. p. 252. (1831.)
Pyrrhula vulgaris, Ménétr., Cat. rais. Cauc. p. 43. (1832.)
Pyrrhula coccinea, Selys—Longch., Faun. Belg. p. 79. (1842.)
Pyrrhula pyrrhula, (Linné), Lichtst., Nomencl. Av. Berol. p. 48. (1854.)
Pyrrhula germanica, } Brehm, Vogelfang. p. 91. (1855.)
Pyrrhula peregrina, }

Pyrrhula pyrrhula feje.

Leírása: A hím sisakja, szem és csőr közötti része, a kantár mellső része és tokája fekete, kékes fénynyel; háta és válla kékes hamúszürke; dereka tiszta fehér; arcza és egész alsó része élénk világos cinóbervörös; hasa alja, vékonya és alsó farkfedőtollai tiszta fehérek; szárnya, farka és felső farkfedőtollai feketék, kékes fénynyel; az első evezők külső szegélye keskeny, fehér; a másodrendű evezőknek megfelelő fedőtollak külső harmada világosszürke; a harmadrendű evezők utolsó tollainak külső zászlaja vörhenyes; a közép és apró szárnyfedők szürkék; szárnya alul szürke s az evezők belső szegélye szürkésfehér; alsó szárnyfedői fehérek. Csőre feketés, csüdje barna, szeme sötétbarna.

Hossza k. b. 17, szárnya 9·5, farka 7·5, csőre 1·1, csüdje 1·8 $\frac{m}{m}$.

A tojó fölül olyan, mint a hím, de hátának szürke színe barnával árnyalt, alul szürke, gyengén bevont barnáslila árnyalattal.

A fiatalok első tollruhájukban a tojóhoz hasonlítanak, csak hogy fejükön hiányzik a fekete szín, s az egész testük fölül és alul barnássárga árnyalattal erősen bevont.

Földrazi elterjedése: Észak- és Kelet-Európa, úgyszintén Szibéria.

Magyarországon a hegyvidékeken mindenütt közönséges és az egész éven át található. Őszszel és télen nagyobb csapatokban kóborol s a lapályos tájakat is fölkeresi.

PYRRHULA EUROPAEA, VIEILL.

Nyugati pirók.

- Pyrrhula europaea*, Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat. IV. p. 286. (1816.)
Pyrrhula rufa, Koch, Syst. baier. Zool. p. 227. (1816.)
Pyrrhula vulgaris, Temm., Man. d'Orn. I. p. 338. (1820.)

- Pyrrhula germanica*, }
Pyrrhula peregrina, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 252—253. (1831.)
Pyrrhula pileata, Macgill., Hist. Br. B. I. p. 407. (1837.)
Pyrrhula vulgaris var. minor, Schleg., Vog. Nederl. pl. 174. (1854.)
Pyrrhula minor, Brehm, Vogelfang, p. 91. (1855.)
Pyrrhula pyrrhula europaea, Stejn., Proc. U. S. Nat. M. 1887. p. 105.

Leírása: A hím és tojó hasonlít a közönséges pírókhoz, de jóval kisebb és kevésbé élénk színű.

Hossza k. b. 15, szárnya 8·5, farka 6·5, csőre 0·9, csüdje 1·6 $\frac{c}{m}$.

Földrajzi elterjedése: Nyugat-Európa, főleg Angol-, Francia-, Spanyol- és Olaszország, a hol mint állandó faj ismeretes, azonban ezen országoktól észak és kelet felé is kiterjed, sőt kóborlása alkalmával messze keletre, u. m. a Kaukasusig, Turkesztánig és Dél-Szibériáig is elhuzódik. Nálunk csak téli kóborlása alkalmával fordul elő, a mikor rendszerint a közönséges pírók társaságába keveredik.

Serinus.

Koch, Syst. baier. Zool. p. 228. (1816.)

SERINUS SERINUS (LINNÉ).

Csicsörke.

- Fringilla serinus*, Linné, Syst. Nat. I. p. 320. (1766.)
Loxia serinus, (Linné), Scop. Ann. I. p. 140. (1769.)
Fringilla citrinella (nec. Linné), Bechst., Orn. Taschb. p. 124. tab. 15. (1802.)
Serinus hortulanus, Koch, Syst. baier. Zool. p. 229. (1816.)
Serinus orientalis, }
Serinus meridionalis, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 254—255. (1831.)
Serinus islandicus, }
Serinus flavesceus, Gould, B. E. III. pl. 195. (1837.)
Dryospiza serinus, (Linné), Cab., in Ersch. und Gruber Encycl. p. 217. (1849.)
Serinus occidentalis, Brehm, Vogelfang, p. 93. (1855.)
Crithagra serinus, (Linné), Heugl. Orn. N. O.-Afr. I. p. 647. (1870.)
Serinus luteolus, Homeyer, Journ. f. Orn. XXI. p. 223. (1873.)

Serinus serinus feje.

Leírása: A hím fölül szürkészöld, a toll gerincén végig futó barna hosszávokkal; a sávozás a fejen gyengébb, a derékon pedig, a hol az alapszín kanárisárga, egészen hiányzik; homloka, szemöldökíve (ez utóbbi a fülfedők mögött a nyak oldalára kanyarodik), torka, begye és melle kanárisárga, némi zöldes árnyalattal; oldalain barna hosszávokkal; hasa, vékonya és alsó farkfedői fehérek, mely utóbbiak némi sárgás árnyalattal bevontak s gerinczük táján barnásan hosszávoltak;

kantára, fül- és pofatája zöldesbarna; szárnya és farka barna, világos szegélylyel és zöldes árnyalattal; apró szárnyfedőtollai zöldek; csőre és lába szarúbarna; szeme sötétbarna.

Hossza k. b. 11·5, szárnya 6·6, farka 5·2, csőre 0·6, csüdje 1·3 $\frac{m}{m}$.

A tojó a hímhez hasonlít, de színe kevésbé élénk.

A fiatalok a tojóhoz hasonlítanak, azzal a különbséggel, hogy fölül barnábbak, derék-tájuk fehéres és hasuk világosabb sárga.

Földrajzi elterjedése: Közép- és Dél-Európa, Afrika északkeleti része, Kis-Ázsia, Kaukasus és Palestina. Minálunk közönséges és mindenütt állandóan előfordul. A téli hónapokban csapatosan kóborol.

Linaria.

BECHSTEIN, Orn. Taschenb. p. 121. (1802. part.)

Typus: *Linaria cannabina* (LINNÉ).

A fajok meghatározó táblázata:

a. A fejtető karminvörös.

a^1 . A hát világos és sötét hosszávokkal; a torok fekete.

a^2 . A hát alapszíne barna; deréktája nagyon fehér, rózsaszínnel bevonva.

a^3 . A csőr rövid; 0·8 $\frac{m}{m}$ . . . . . *linaria* (27. old.).

b^3 . A csőr hosszú; 1·3 $\frac{m}{m}$ . . . . . subsp. *holboelli*
(28. old.).

b^2 . A hát alapszíne vörhenyes barna, a deréktáj kevésbé fehér . . . . . subsp. *rufescens*
(28. old.).

c^2 . A hát alapszíne igen világos sárgásbarna, a deréktáj nagyon fehér, gyenge rózsás árnyalattal . . . . . *exilipes* (29. old.).

b^1 . A hát egyszínű, hosszávózás nélkül; a torok, nem fekete . . . . . *cannabina* (hím)
(29. old.).

b. A fejtető nem karminvörös.

c^1 . A csőr barna . . . . . *cannabina* (tojó és fiatal)
(29. old.).

d^1 . A csőr sárga.

d^2 . A begy világos csereszínű barna . . . . . *flavirostris* (30. old.).

e^2 . A begy világos agyagsárga . . . . . *brevirostris* (30. old.).

LINARIA LINARIA (LINNÉ).

Közönséges lenike.

- Fringilla linaria*, }
Fringilla flammea, } Linné, Syst. Nat. I. p. 322. (1766.)
Fringilla vitis, P. L. S. Müll., Syst. Nat. Anh. p. 163. (1776.)
Passer linaria (Linné), Pall., Zoogr. Rosso-Asiat. II. p. 25. (1811.)
Spinus linaria (Linné), Koch, Syst. baier. Zool. p. 233. (1816.)
Linaria borealis, Vieill., Mem. R. acad. Sc. Torino, XXIII. p. 199. (1816.)
Linaria minor, Leach, Syst. Cat. Mamm. etc. Br. M. p. 15. (1816.)
Linaria alnorum, }
Linaria agrorum, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 281—282. (1831.)
Linaria betularum, }
Acanthis linaria (Linné), Bonap. & Schl., Monogr. Lox. pl. 52. (1850.)
Aegiothus linaria (Linné), Cab., Mus. Hein. p. 161. (1850.)
Linaria robusta, }
Linaria canigularis, }
Linaria dubia, } Brehm, Vogelfang, p. 107. (1855.)
Linaria assimilis, }
Linaria leuconotus, }
Linaria septentrionalis, }
Linaria pusilla, }
Cannabina linaria (Linné), Swinhoe, Ibis III. p. 335. (1861.)
Fringilla linaria brevirostris, Holmgr., Skand. Fogl. I. p. 328. (1866.)
Linaria linaria (Linné), Gray, Handl. B. II. p. 109. (1870.)
Acanthis intermedius, }
Acanthis innominatus, } Dyb., Bull. S. Z. Fr. VIII. p. 366. (1883.)
Linota ordinaria, }
Linota parvirostris, } Stejn., Auk. I. p. 147. (1884.)

Linaria linaria feje és lába.

Leírása: A hím fölül barna, világosabb és sötétebb hosszúsávokkal; feje teteje selyemfényű karminvörös; derékrésze fehér, rózsaszínű árnyalattal; feje és nyaka oldala barnásfehér; tokája fekete; torka, begye és melle rózsaszínű; hasa, vékonya és alsó farkfedői fehérek; oldalán barnás hosszfaltok láthatók; szárnya és farka barna, barnásfehér szegélyzéssel; csőre sárga, ormóján barna vonallal; lába és szeme sötétbarna.

Hossza k. b. 12·5, szárnya 7·3, farka 6, csőre 0·8, csüdje 1·4 $\frac{1}{m}$.

A tojó fölül olyan, mint a hím, alul rózsaszínű árnyalat nélkül, begyén és mellén inkább sárgásbarna.

Földrajzi elterjedése: SHARPE (Cat. B. Br. Mus. vol. XII. p. 248) szerint Észak-Európa, egész Szibéria és Észak-Amerika; az ezektől délebbre eső részekeken telél. Nálunk csak téli vendég s minden évben megjelenik, némely esztendőben azonban óriási seregekben mutatkozik, s ilyenkor az alább felsorolt rokon alakjaival együtt szokott megjelenni.

LINARIA HOLBOELLI, BREHM.

Hosszúcsőrű lenike.

Linaria holboellii, Brehm, Vög. Deutschl. p. 280. (1831.)

Acanthis holboelli (Br.), Bonap. & Schl., Monogr. Lox. pl. 53. (1850.)

Linaria longirostris,
Linaria holboellii, } Brehm, Vogelfang, p. 107. (1855.)

Linaria alnorum magnirostris Meves, teste Homeyer, Journ. f. Orn. XXVIII. p. 55. (1880.)

Acanthis linaria holboelli, Stejn., Auk. I. p. 153. (1884.)

Acanthis brunnescens (nec Homey.), Sharpe, Cat. B. Br. Mus. vol. XII. p. 250. (1888.) (*Linaria brunnescens* Homey. typ. in Mus. Hung. Nat. = *L. rostrata* (Coues).)

Linaria holboelli csőre.

Leírása: Egészen olyan, mint a *Linaria linaria*, csakhogy nagyobb és csőre jóval hosszabb amazénál (l. ábra).

Hossza k. b. 15, szárnya 8, farka 6·8, csőre 1·3, csüdje 1·5 $\frac{9}{16}$ m.

Földrajzi elterjedése: SHARPE (l. cit.) szerint Észak-Európa, a Skandináv-félszigettől Kelet-Szibériáig, állítólag néha Észak-Amerikában is előfordul.

Minálunk egyesével jelenik meg a közönséges lenike társaságában azon években, mikor ezek óriási csapatokban lepik el az országot.

Jegyzet. WOLLEY megfigyelései szerint — mondja NEWTON A. (Dict. of Ornith.) — Lapplandban a *L. linaria* csőrének nagysága igen változó, a mit a madár táplálkozásával hoz kapcsolatba.

LINARIA RUFESCENS, VIEILL.

Vörhenyes lenike.

Linaria rufescens, Vieill., Mem. R. Ac. Torino, XXIII. p. 202. (1816.)

Linaria minor, Leach, Syst. Cat. Mamm. ect. B. M. p. 15. (1816.)

Acanthis rufescens (Vieill.), Bp. & Schl., Mongr. Lox. pl. 54. (1850.)

Aegiothus rufescens (Vieill.), Cab., Mus. Hein. p. 161. (1850.)

Linacanthus rufescens (Vieill.), Des Murs, Encycl. H. N. v. p. 304. (1855–58.)

Linaria minima, Doderl., Avif. Sic. p. 85. (1869.)

Aegiothus caberet, Salvad., Faun. It. Ucc. p. 157. (1871.)

Fringilla rufescens (Vieill.), Tschusi, Journ. f. Orn. XXIV. p. 331. (1876.)

Acanthis linaria caberet, Stejn., Auk. I. p. 153. (1884.)

Leírása: Hasonlít a *Linaria linaria*-hoz, a melynél valamivel kisebb s tollazata egészben vörhenyesebb.

Hossza k. b. 11·7, szárnya 7, farka 5, csőre 0·7, csüdje 1·3 $\frac{9}{16}$ m.

Földrajzi elterjedése: SHARPE (l. c.) szerint Nyugat-Európa; Angliában költ s valószínűleg Európa délnyugati hegységeiben is.

Magyarországon néha egyes példányok találhatók a közönséges lenike csapatai között nagy vonulások alkalmával.

LINARIA EXILIPES (COUES).

Szibériai lenike.

Aegiothus exilipes, Coues, Pr. Phil. Ac. 1861. p. 385.*Cannabina canescens*, Swinh., Ibis, III. p. 335. (1861.)*Aegiothus linaria* var. *exilipes*, Coues, Key N. Am. B. p. 131. (1872.)*Aegiothus canescens exilipes*, Ridgw., Ann. Lyc. N. Y. x. p. 372. (1874.)*Linaria sibirica*, Homeyer, Journ. f. Orn. XXVII. p. 185. (1879.)*Linaria pallens*, Homeyer, Journ. f. Orn. XXVIII. p. 156. (1880.)*Acanthis hornemanni exilipes*, Stejn., Auk. I. p. 152. (1884.)

Leírása: A hím fölül olyan, mint a *L. linaria*, de alapszíne igen világos sárgásbarna, alul pedig tiszta fehér, nyakán sárgás, mellén pedig igen gyenge rózsaszínű árnyalattal. Csőre sárga, lába és szeme sötétbarna.

Hossza k. b. 13·5, szárnya 7·5, farka 6·5, csőre 0·7, 1·2 $\frac{m}{m}$.

A tojó fölül valamivel sötétebb, alul pedig rózsaszínű árnyalat nélkül; oldalain barnás hosszszávokkal.

Földrajzi elterjedése: Észak-Skandinávia, egész Szibéria és Észak-Amerika.

A Magy. Nemz. Muzeumban egy hiteles honi példány van, melyet 1880 decz. 3-án Pest vmegyében a gubacsi pusztán fogtak a közönséges lenikék társaságában.

LINARIA CANNABINA (LINNÉ).

Közönséges kenderike.

Fringilla cannabina, Linné, Syst. Nat. I. p. 322. (1766.)*Fringilla linota*, Gmel., Syst. Nat. I. p. 916. (1781.)*Linaria linota* (Gmel.), Bechst., Natg. Deutschl. II. p. 141. (1807.)*Passer cannabina* (Linné), Pall., Zoogr. Ross.-As. II. p. 26. (1811.)*Passer papaverina*, Pall., Zoogr. Ross.-As. II. p. 27. (1811.)*Ligurinus cannabinus* (Linné), Koch, Syst. baier. Zool. p. 231. (1816.)*Linaria cannabina* (Linné), Boie, Isis, 1828. p. 554.

Cannabina pinetorum, }
Cannabina arbustorum, } Brehm, Isis, 1828. p. 1277.

Linaria vulgaris, Rüpp., Neue Wirb. p. 131. (1835.)*Linota cannabina* (Linné), Bonap., Comp. L. B. E. & N. Am. p. 539. (1850.)

Cannabina major, }
Cannabina minor, } Brehm, Vogelfang, p. 106. (1855.)

Leírása: A vén hím homloka és melle élénk vérvörös selyemszerű fényvel; feje teteje, tarkója és nyaka barnás szürke; dolmánya vörhenyesbarna; deréktáján fehéres és sötétbarna hosszszávokkal; felső farkfedői feketék; alul fehéres, oldalán barnássárga árnyalattal; kantára, a torkán és begyén lévő foltok szürkésbarnák; szárnya és farka barnásfekete; másodrendű evezőinek külső szegélye fehér; farktollai külső szegélyükön keskeny, belső szegélyükön ellenben széles fehér csikkel; csőre és lába barnás szarúszínű; szeme barna.

Hossza k. b. 14·5, szárnya 7·8, farka 6, csőre 1, csüdje 1·5 $\frac{m}{m}$.

A tojó fölül barna, sötét hosszfoltokkal; fején és mellén hiányzik a vérvörös szín, helyette barna sávok vannak.

A fiatalok a tojóhoz hasonlítanak, de kissé vörhenyesebbek és sávozásuk erősebb.

Földrajzi elterjedése: Egész Európa, Közép-Ázsiának egy része és a Mediterrán zónakör. Magyarországon állandó madár s mindenütt igen közönséges.

LINARIA FLAVIROSTRIS (LINNÉ).

Sárgacsőrű kenderike.

Fringilla flavirostris, Linné, Syst. Nat. I. p. 322. (1766.)

Fringilla montium, Gmel., Syst. Nat. I. p. 917. (1788.)

Cannabina montana,
Cannabina media, } Brehm, Isis 1828. p. 1277.

Cannabina microrhynchos, Brehm, Vogelfang, p. 106. (1855.)

Leírása: A hím olyan, mint a közönséges kenderike tojója, avval a különbséggel, hogy deréktája sötét rózsaszínű; nyaka elől, begye és melle világos csereszínű barna, oldalt barna hosszfurtokkal; hasa és alsó farkfedői fehérek, csőre sárga, lába és szeme barna.

Hossza k. b. 14·5, szárnya 7·8, farka 6·5, csőre 0·8, csüdje 1·5 $\frac{m}{m}$.

A tojó hasonlít a hímhez, de derekán nincs rózsaszín; csőre sárga.

Földrajzi elterjedése: Észak-Európa, a honnan télen a délebb vidékekre vonul. Magyarországon csak télen mutatkozik s rendszeren a lenikék társaságát keresi fel.

LINARIA BREVIROSTRIS (BONAPARTE).

Keleti kenderike.

Linota brevirostris, Bonap., Comp. List. B. Eur. & N. Am. p. 34. (1838.)

Linaria brevirostris (Bp.),
Linaria pygmaea, } Gray, Handl. B. II. p. 109. (1870.)

Acanthis flavirostris (nec Linné), Severtz., Turk. Jev. p. 64. (1873.)

Acanthis brevirostris (Bp.), Severtz., Journ. f. O. XXII. p. 438. (1874.)

Aegiothus brevirostris (Bp.), Dav. & Oust., Ois. Chine. p. 547. (1877.)

Acanthis flavirostris (nec Linné), Madarász, Erläuterungen ect. p. 87. No. 401, 402. (1891.)

Leírása: Nagyon hasonlít a *Linaria flavirostris*-hoz, a melynél valamivel kisebb és világosabb, különösen az előnyakán és begyén, a hol világos cserszínű barna helyett igen világos agyagsárga.

Földrajzi elterjedése: Kaukasus, Turkesztán és Tibet. A Magy. Nemz. Muzeumban két Magyarországból eredő példány van, melyet 1880 deczemberben fogtak Pest környékén, a gubacsi pusztán közönséges lenikék társaságában.

Az egyik hossza: k. b. 13·5, szárnya 7·4, farka 5·7, csőre 0·8, csüdje 1·4 $\frac{m}{m}$.
 a másik » » 13·5, » 7·3, » 5·6, » 0·7, » 1·4 »

Valószínű, hogy e faj minálunk gyakrabban előfordul, de az ornithologusok az előbbeni fajjal tévesztik össze.

Montifringilla.

BREHM, Isis, 1828. 1. p. 1277.

MONTIFRINGILLA NIVALIS (LINNÉ).

Havasi pinty.

Fringilla nivalis, Linné, Syst. Nat. I. p. 321. (1766.)

Fringilla saxatilis, Koch, Syst. baier. Zool. p. 216. (1816.)

Plectrophanes fringilloides, Boie, Isis, 1822. p. 554.

Montifringilla nivalis, }
Montifringilla glacialis, } Brehm, Isis, 1828. p. 1277.
Chionospiza nivalis (Linné), Kaup, Nat. Syst. p. 134. (1829.)
Leucosticte nivalis (Linné), Des Murs, Encycl. H. N. p. 297. (1855—58.)

Leírása: A hím feje sötét hamúszürke; háta barna; felső farkfedőinek oldal-tollai fehérek, a közbülsők feketék; alul piszkos fehér; torka fekete; elsőrendű evezői és fiókszárnya feketék, a szárnyfedői és másodrendű evezői tiszta fehérek, harmadrendű evezői sötétbarnák; farka fehér, egyes tollainak hegye fekete, két középső farktolla egészen fekete; csőre világos szarúszínű, ormóján sötétebb; lába fekete, szeme barna.

Hossza k. b 18, szárnya 11·5, farka 7, csőre 1·3, csüdje 2·2 $\frac{1}{m}$.

A tojó hasonlít a hímhez, de tollazata valamivel fakóbb.

Földrajzi elterjedése: Dél-Európa, Kaukasus és Palestina hegyvidékei. Magyarországon a magas hegységekben fordul elő, de nincs még kiderítve, vajjon állandó madár-e, vagy csak mint ritka vendég mutatkozik. A Magy. Nemz. Múzeumban egy hím és tojópéldány van; az egyiket PETÉNYI SALAMON Szepes-, a másikat KOCYAN ANTAL Árva vármegyéből szerezte.

Passer.

BRISSON, Orn. III. p. 71. (1760.)

A fajok meghatározó táblázata:

- a. A fülfedőtollak feketék; a hím és tojó nem különbözik egymástól . . . . . *montanus* (31. old.).
 b. A fülfedőtollak nem feketék; a hím és tojó egymástól különbözik . . . . . *domesticus* (23. old.).

PASSER MONTANUS (LINNÉ).

Mezei veréb.

Fringilla montana, Linné, Syst. Nat. I. p. 324. (1766.)
Loxia hamburgia, Gmel., Syst. Nat. I. p. 854. (1788.)
Fringilla campestris, Schrank, Fauna Boica p. 181. (1798.)
Passer montanina, (Linné), Pall., Zoogr., Rosso-As. II. p. 30. (1811.)
Passer montanus, (Linné), Koch, Syst. baier. Zool. p. 219. (1816.)
Pyrgita montana (Linné), Cuv., R. An. I. p. 385. (1817.)
Pyrgita campestris, }
Pyrgita septentrionalis, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 267—268. (1831.)
Passer arboreus, Blyth in Rémie's Field Nat. I. p. 467. (1833.)
Salicypasser montanus (Linné), Bogdan., B. Cauc. p. 60. (1879.)

Passer montanus feje.

Leírása: Feje fölül vörhenyes csokoládébarna, oldalt fehér, csőre és szem közötti része, a fülfedőtollai és torka feketék; dolmánya sárgásbarna, fekete hossz-sávokkal; dereka és felső farkfedői világosbarnák, sávozás nélkül; alul szürkésfehér, oldalt barnával árnyékolt; szárnya és farka sötétbarna, sárgásbarna szegélyezéssel; első evezőinek töve sárgásbarna, közép- és másodrendű evezőinek megfelelő fedőtollai végükön fehérek, oldalt sárgás árnyalattal; csőre sötét; lába világos szarúsínű; szeme barna.

Hossza k. b. 14, szárnya 7, farka 6, csőre 1, csüdje 1·7 mm .

Földrajzi elterjedése: Az egész palaearktikus zónakör. Nálunk közönséges állandó madár.

PASSER DOMESTICUS (LINNÉ).

Házi veréb.

Fringilla domestica, Linné, Syst. Nat. I. p. 323. (1766.)

Passer domesticus, (Linné), Pall. Zoogr. Rosso-As. II. p. 29. (1811.)

Pyrgita domestica, (Linné), Cuv. R. An. I. p. 385. (1817.)

Pyrgita pagorum,
Pyrgita rustica, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 265. (1831.)

Fringilla pyrrhoptera, Less., Bélang. Voy. Ind. Orient. p. 274. (1834.)

Pyrgita valida,
Pyrgita minor,
Pyrgita brachyrhynchos, } Brehm, Vogelfang. p. 98. (1855.)

Passer rufidorsalis,
Passer rufidorsalis megarhynchos,
Passer rufidorsalis microrhynchos, } Brehm, Naumannia VI. p. 376—377. (1856.)

Passer domesticus subsp. caucasicus, Bogd., B. Cauc. p. 60. (1879.)

Passer domesticus feje.

Leírása. A hím fejeteteje szürke; szemétől kezdve hátrafelé egy széles gesztenye-barna sáv húzódik mindkét oldalán, mely a nyakszirten egymásba olvad; háta hasonlósínű fekete hossz-sávokkal, dereka és felső farkfedőtollai szürkésbarnák; pofatája fehér; csőre körül, szeme és csőre között, torka és begye fekete, mely utóbbi széle néha gesztenyeszínbe megy át; alul szürkésfehér, oldalán sötétebb; szárnya sötétbarna, világos sárgásbarna szegélylyel; apró szárnyfedőtollai gesztenyebarnák, középfedői fehérek, s a szárnyon egy rézsutos szalagot alkotnak; farka barna, világos sárgásbarna szegélylyel. Őzskor a tollak végén lévő apró függelékek az egész madarat világosabb színben tüntetik föl s az egésznek sárgás árnyalatot kölcsönöznek. Csőre sötét-, lába világosbarna, szeme barna.

Hossza k. b. 16, szárnya 8, farka 6·7, csőre 1·5, csüdje 1·8 mm .

A tojó fölül a híméhez hasonló rajzokkal, de feje barnásszürke, háta pedig földszínű barna alapszínnel és szemöldöke világossárgás; alul egyszínű piszkos barnásfehér.

A fiatalok a tojóhoz hasonlítanak, csakhogy fakóbbak.

Földrajzi elterjedése: Az egész palaearktikus zónakör és India. Mesterséges módon Észak-Amerikában és Ausztráliában is meghonosították

Magyarországon mindenütt előjön és igen közönséges állandó madár.

Carduelis.

BRISSON, Orn. III. p. 53. (1760.)

CARDUELIS CARDUELIS (LINNÉ).

Tengelicze.

Fringilla carduelis, Linné, Syst. Nat. I. p. 318. (1766.)

Acanthis carduelis, (Linné), Bechst., Ornith. Taschenb. p. 125. (1802.)

Spinus carduelis, (Linné), Koch, Syst. baier. Zool. 233. (1816.)

Carduelis carduelis, (Linné), Boie, Isis, 1822. p. 554.

Carduelis elegans, Steph., Shaw., Gen. Zool. XIV. p. 30. (1826.)

Carduelis septentrionalis,
Carduelis germanica, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 288—289. (1831.)

Carduelis aurata, Eyton, Cat. Br. B. p. 20. (1836.)

Carduelis communis, Blyth, Journ. A. S. Beng. XIV. p. 554. (1848.)

Carduelis accedens,
Carduelis aurantiipennis,
Carduelis meridionalis. } Brehm, Vogelfang, p. 109. (1855.)

Carduelis vulgaris, Doderl., Avif. Sic. p. 81. (1869.)

Carduelis europaeus, Severtz., Turk. Jev. p. 64. (1873.)

Fringilla albigularis,
Carduelis albigularis, } Madar., Zeitschr. f. Ges. Orn. I. p. 145. pl. III. (1884.)

Leírása: Arcza köröskörül karminvörös, selyemszerű fénynyel; csőre és szeme közötti része és fejteteje fekete, s e szín tarkóján oldalt a fülfedők mögé lehuzódik; háta barna; nyakszirt foltja, deréktája és felső farkfedőtollai fehérek; fejének oldalán és alul az egész madár fehér, mellén és oldalán rozsdás árnyalattal; szárnya és farka fekete; evezői tövük felé élénk kanárisárgák, s e szín a szárnyon egy nagy tükröt képez; szárnyevezői és négy középső farktolla fehér csúcsban végződik; szélső farktollai belső zászlajukon, a csúcshoz közel, nagy tojásdadfehér folttal; csőre világos hússzínű, begye sötétebb, csüdje és szeme barna. A hím és tojó egyforma.

Hossza k. b. 14, szárnya 8, farka 6, csőre 1·3, csüdje 1·4 $\frac{m}{m}$.

Földrajzi elterjedése: Európa, a Mediterran zónakör és Ázsia északnyugati része. Minálunk közönséges és állandó madár.

Chrysomitris.

BOIE, Isis, 1828. p. 322.

CHRYSMITRIS SPINUS (LINNÉ).

Csíz.

Fringilla spinus, Linné, Syst. Nat. I. p. 322. (1766.)

Emberiza spinus, (Linné), Scop. An. I. p. 145. (1769.)

Fringilla fasciata, P. L. S. Müll., Syst. N. Anhg. p. 165. (1776.)

Spinus viridis, Koch, baier. Zool. p. 235. (1816.)

Chrysomitris spinus, (Linné), Boie, Isis, 1822. p. 322.

Spinus alnorum,

Spinus medius,

Spinus betulorum,

Spinus obscurus, Brehm, Vog. Deutschl. p. 284—286. (1831.)

Spinus obscurus, Brehm, Vogelfang. p. 108. (1855.)

Leírása: A hím feje teteje fekete; nyaka és háta zöld, fekete hosszávokkal; dereka zöldessárga; melle zöldessárga, hasa fehér, vékonyán fekete hosszávokkal; tokája fekete; szárnya és farka fekete, sárgászölddel szegélyezett; első evezőinek töve és másodrendű evezőinek megfelelő fedőtollai tövük fele világossárgák; az apró szárnyfedői zöldek; csőre, lába és szeme barna.

Hossza k. b. 12·5, szárnya 7, farka 5, csőre 1, csüdje 1·3 $\frac{c}{m}$.

A tojó fölül barnászöld, sötétbarna hosszávokkal, derekán sárgászöld, alul fehér, begyén szürkessárga árnyalattal, oldala fekete hosszávokkal; szárnya és farka olyan, mint a hímé, de kevésbbé élénk színű.

A fiatal a tojóhoz hasonlít, csakhogy felül és alul erősebben sávozott.

Földrajzi elterjedése: Észak-Európa és Észak-Ázsia; télen a megfelelő délebb tartományokba vonul.

Mihozzánk minden évben nagy számmal ellátogat; októberben érkezik és márczius elején távozik költési helyére.

Chloris.

CUVIER, Leçons d'Anat. Comp. I. tab. 2. (1800.)

CHILORIS CHLORIS (LINNÉ).

Zöldike.

Loxia chloris, Linné, Syst. Nat. I. p. 304. (1766.)

Coccothraustes chloris, (Linné), Pall., Zoogr. Rosso-As. II. p. 13. (1811.)

Fringilla chloris, (Linné), Temm., Man. d'Orn. p. 346. (1815.)

Ligurinus chloris, (Linné), Koch, Syst. baier. Zool. p. 230. (1816.)

Serinus chloris, (Linné), Boie, Isis, 1822. p. 555.

Chloris pinctorum,

Chloris hortensis,

Chloris septentrionalis,

Chloris flavigaster, Swains., Class. B. II. p. 281. (1837.)

Chlorospiza chloris, (Linné), Bonap., Comp. List. B. Eu. & N. Am. p. 36. (1838.)

Chloris montana,

Chloris brachyrhynchos,

Chloris curvirostris,

Chloris incerta,

Chloris viridis, Doderl., Avif. Sic. p. 27. (1869.)

Brehm, Vog. Deutschl. 259—261. (1831.)

Brehm, Vogelfang. p. 95. (1855.)

Leírása: A hím fölül sárgászöld, némi szürkés árnyalattal, legélénkebb a homlok- és deréktájon; alul zöldessárga, oldalán szürkés; vékonya és alsó farkfedői fehérek; szárnya sötétbarna, zöldes árnyalattal; az elsőrendű evezők külső szegélyükön, a hegy felé keskenyedő, világossárga sávval; másodrendű evezőinek megfelelő fedőtollai szürkék, apró fedői zöldek; szárnya szöglete és alsó szárnyfedői élénk kanárisárgák; farka barnásfekete s a két középső tollat kivéve, tövének két harmada világossárga; csőre és lába világos szaruszínű; szeme barna.

Hossza k. b. 15, szárnya 8·5, farka 6·6, csőre 1·3, csüdje 1·7 $\frac{cm}{mm}$.

A tojó fölül zöldesbarna, homályosan hosszávolt; deréktája zöldes; alul barnásszürke, torkán és hasa alján fehéres, sárga árnyalattal; szárnya barna, első evezői külső szegélyükön keskeny sárga csikkal; farka szürkésbarna; a két középső tollat kivéve, a tollak tövén világossárga szegélylyel.

A fiatal első tollruhájában hasonlít a tojóhoz, de kissé világosabb vörhenyes sárga árnyalattal; fölül és alul pedig barna hosszávokkal sűrűn behintve.

Földrajzi elterjedése: Egész Európa, a Mediterrán zónakör, Kaukasus, Kis-Ázsia és Perzsia.

Magyarországon mindenütt előfordul és közönséges. Igen korán tavaszkor érkezik s késő ősszel távozik; néha át is teel.

Fringilla.

LINNÉ, Syst. Nat. I. p. 318. (1766.)

Typus: *Fringilla coelebs*.

A fajok meghatározó táblázata:

a. A deréktáj zöldes	<i>coelebs</i> (35. old.).
b. A deréktáj fehér	<i>montifringilla</i> (36. old.).

FRINGILLA COELEBS, LINNÉ.

Erdei pinty.

Fringilla coelebs, Linné, Syst. Nat. I. p. 318. (1766.)

Fringilla nobilis, Schrank, Fauna Boica, p. 176. (1798.)

Passer spiza, Pall., Zoogr. Rosso-As. II. p. 17. (1811.)

Struthus coelebs, Boie, Isis, 1828. p. 323.

Fringilla hortensis, Brehm, Vög. Deutschl. p. 272. (1831.)

<i>Fringilla sylvestris</i> ,	} Brehm, Vogelfang. p. 102. (1855.)
<i>Fringilla alpestris</i> ,	
<i>Fringilla minor</i> ,	

Leírása: Tavaszkor a hím feje fölül és nyaka hátul palakék, homloka közvetlen a csőr mögött fekete; dolmánya gesztenyebarna s vállán palakékesbe megy át; dereka és felső farkfedői olajzöldek; alul világos borvörös, nyaka oldalán és arcztáján sötétebb és vörhenyesebb, legvilágosabb hasán, s e szín itt és az alsó farkfedőkön fehérbe megy át; elsőrendű evezői barnásfeketék, zöldessárga külső szegélylyel; másodrendű evezői feketék s külső szegélyük mellső fele zöldessárgán szegett; másodrendű evezőinek megfelelő fedőtollai feketék, fehér véggel és sárgás árnyalattal; középfedői tiszta fehérek; apró szárnyfedői palakékek; farka fekete;

két középső tolla barnásszürke; két szélső tolla fehér, külső szegélyén a csúcs felé, belső szegélyén pedig a tő felé rézsutos fekete sávval; a két második toll belső szegélyének mellső harmada szintén fehér. Őszkor a tollak sárgásbarna függelékkel bírnak s a fej kék színét egészen elfedik. Csőre tavaszkor kék, hegye és éle fekete, őszkor testszínű; a lábak és szemek barnák.

Hossza k. b. 16, szárnya 9, farka 7, csőre 1·3, csüdje 1·7 $\frac{cm}{mm}$.

A tojó fölül földszínű barna, dereka olajzöld; alul piszkosfehér, mellén barnás árnyalattal; a szárny és a fark rajzolata olyan, mint a hímé, csakhogy kevésbbé élénk és a fekete színt barna helyettesíti.

A fiatal hasonlít a tojóhoz, de valamivel sápadtabb és fölül pettyezésnek nyomai láthatók.

Földrajzi elterjedése: Egész Európa és Közép-Ázsia.

Magyarországon nagyon közönséges. Igen korán tavaszkor érkezik s késő ősszel távozik; egyesek enyhébb télen néha át is telnek.

FRINGILLA MONTIFRINGILLA, LINNÉ.

Téli pinty.

<i>Fringilla montifringilla</i> ,	}	Linné, Syst. Nat. I. p. 318. (1766.)
<i>Fringilla lularis</i> ,		
<i>Passer montifringilla</i> (Linné),		Pall., Zoogr. Rosso-As. II. p. 18. 1811.)
<i>Fringilla flammea</i> , Beseke,		Vög. Kurl. p. 79. (1821.)
<i>Struthus montifringilla</i> (Linné),		Boie, Isis, 1828. p. 323.
<i>Fringilla septentrionalis</i> , Brehm,		Vög. Deutschl. p. 274. (1831.)
<i>Fringilla major</i> ,	}	Brehm, Vogelfang. p. 101—102. (1855.)
<i>Montifringilla borealis</i> ,		

Leírása: A hím feje és háta kékesfekete, egyes tollai többé-kevésbbé sárgásbarnán szegélyezettek; nyakszirt tollainak proximalis fele fehér, a többié szürke; dereka fehér, oldalt és a felső farkfedői feketék, barnásszürkével keverten; alul fehér; torka, begye és melle élénk rozsdasárga, mely szín a madár oldalára is lehuzódik, a hol fekete hosszfoltok díszítik; szárnya és farka olyan, mint az erdei pinty, azzal a különbséggel, hogy az apró fedőtollak élénk rozsdasárgák, s e szín a középső fehér fedőkre is átfolyik; csőre sárga, fekete hegygyel és élekkel; lába és szeme barna.

Hossza k. b. 17, szárnya 9·2, farka 7·2, csőre 1·3, csüdje 1·8 $\frac{cm}{mm}$.

A tojó egészben hasonlít a hímhez, de fejének és hátának alapszíne nem kékesfekete, hanem barna; alul pedig jóval halványabb.

Hossza k. b. 15, szárnya 8·5, farka 6·3, csőre 1·2, csüdje 1·7 $\frac{cm}{mm}$.

Földrajzi elterjedése: A palaearktikus zónaköri északi fele, a honnan télre a megfelelő déli vidékekre vonul. Mihozzánk a téli idényre nagyobb csapatokban érkezik.

Coccothraustes.

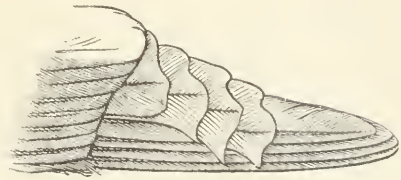
BRISSON, Orn. III. p. 218. (1760.)

COCCOTHRAUSTES COCCOTHRAUSTES (LINNÉ).

Magtörő pinty.

Loxia coccothraustes, Linné, Syst. Nat. I. p. 299. (1766.)*Coccothraustes vulgaris*, Pall., Zoogr. Rosso-As. II. p. 12. (1811.)*Fringilla coccothraustes*, (Linné), Mey., Vög. Liv- und Esthl. p. 73. (1815.)*Coccothraustes deformis*, Koch, Syst. baier. Zool. p. 226. (1816.)*Coccothraustes fagorum*,*Coccothraustes cerasorum*,*Coccothraustes planiceps*,

Brehm, Vög. Deutschl. p. 256—258. (1831.)

Coccothraustes atrigularis, Macgill., Hist. Br. B. I. p. 356. (1837.)*Coccothraustes europaeus*, Swains., Class. B. II. p. 227. (1837.)*Coccothraustes coccothraustes* (Linné), Bonap. Consp. Av. I. p. 506. (1850.)*Coccothraustes minor*, Brehm, Vogelfang. p. 94. (1855.)*Coccothraustes coccothraustes* feje és az evezők vége.

Leírása: A hím feje sárgásbarna, a homlokon legvilágosabb, a nyakszirten legsötétebb; csőre körül egy keskeny sáv, szeme és csőre közötti része, valamint torka koromfekete; nyaka hátsórésze hamúszürke; dolmánya sötét gesztenyebarna; dereka és a felső farkfedői sárgásbarnák; alul világos szürkésbarna, vörhenyes árnyalattal; hasa alja és alsó farkfedői fehérek; szárnya fekete; az evezőinek belső zászlója tövén fehér; elsőrendű evezőinek vége és a másodrendűeknek külső szegélye kék és lilát játszó zománczczal bevont, a harmadrendű evezői sötét gesztenyebarnák; másodrendű evezőinek megfelelő fedőtollai fehérek, s ezek közül a harmadrendű evezőkhöz közel állók gesztenyebarna árnyalatúak; farka fekete, az egyes tollak vége a külső szegélyen szürke színű, a belső szegélyen nagy fehér folt van; csőre tavaszkor kék, télen hússzínű; lába világosbarna, szeme kékesfehér.

Hossza k. b. 19, szárnya 10·5, farka 5·7, csőre 2·2, csüdje 2·2 $\frac{1}{m}$.

A tojó hasonlít a hímhez, de kisebb és egészben halványabb színezésű; feje zöldesszürke árnyalattal, alul pedig a vörhenyes árnyalat nélkül.

A fiatal első tollruhájában erősen sárgásbarnával árnyalt; torkán hiányzik a feketeség, helyette élénk sárga; hasa sűrűn barnával pettyezett; szeme szürkésbarna.

Földrajzi elterjedése: Egész Európa, Észak-Ázsia, Kaukasus és Kis-Ázsia.

Magyarországon mindenütt közönséges és állandó madár.

Subfam. *Emberisinae*.

A nemek meghatározó táblázata :

- a.* A szárny aránylag rövid, hegye és a fark vége közötti távolság a csüd hosszánál nagyobb.
*a*¹. A másodrendű evezők arányosan rövidek . . . *Emberiza* (38. old.)
*b*¹. A másodrendű evezők pacsirtaszerűleg kissé megnyultak . . . . . *Miliaria* (44. old.).
- b.* A szárny hosszú, hegye a fark végéhez ér, vagy a távolság a kettő között a csüd hosszánál kisebb *Plectrophenax* (44. old.).

Emberiza.

BRISSON, Orn. III. p 257. (1760.)

Typus: *Emberiza citrinella* (LINNÉ).

A fajok meghatározó táblázata :

- a.* A test oldala sávolt.
*a*¹. Alul többé-kevésbbé sárga.
*a*². A deréktáj vörhenyes . . . . . *citrinella* (38. old.).
*b*². A deréktáj zöldesszürke . . . . . *cirlus* (39. old.).
- b*¹. Alul többé-kevésbbé fehér.
*c*². Aránylag kisebb; csőre vékonyabb; szárnya
 7·4 (♀) — 8 $\frac{1}{2}$ (♂) . . . . . *schoeniclus* (40. old.).
*d*². Aránylag nagyobb; csőre vastagabb; szárnya
 7·5 (♀) — 8·4 $\frac{1}{2}$ (♂) . . . . . subsp. *palustris* (41. old.).
- b.* A test oldala nem sávolt.
*c*¹. Az egész csőr húsvörös . . . . . *hortulana* (42. old.).
*d*¹. A csőr szaruszínű; a felső káva rendszeren sötétebb.
*e*². A torok és begy szürke . . . . . *cia* (42. old.).
*f*². A torok és begy sárga . . . . . *melanocephala* (43. old.).

EMBERIZA CITRINELLA, LINNÉ.

Citrom sármány.

Emberiza citrinella, Linné, Syst. Nat. I. p. 309. (1766.)*Emberiza sylvestris*, Brehm, Vög. Deutschl. p. 294. (1831.)*Emberiza major*,*Emberiza longirostris*,*Emberiza planorum*,*Emberiza brachyrhynchos*,*Citrinella citrinella*, (Linné), Gray, Handl. B. II. p. 113. (1870.)

} Brehm, Vogelfang. p. 112—113. (1855.)

Emberiza citrinella feje.

Leírása: Nyáron a *hím* feje és hasoldala élénk kanárisárga, homlokán, nyakszírtjén, szeme mögött és alatt zöldesszürke; kantára többé-kevésbbé vörösbarna s barkót képez; mellén szintén vörösbarnával bevont és tarkázott; oldalán vörösbarna és fekete sávokkal; nyaka hátul szürkészöld, s e szín a hát felé barnába megy át; háta szürkésbarna, fekete sávokkal; dereka és felső farkfedői rozsdavörösek; szárnya sötétbarna; az egyes tollak szürkésbarnával szegélyezettek; az apró fedőtollak zöldesbarnák; farka sötétbarna, világos szürkésbarnával keskenyen szegélyezett; a négy szélső toll belső zászlájának csúcs felőli része fehér; *őszkor és télén* a sárga színt a tollak barnásszürke függelékei betakarják s az élénk szín csak imitt-amott tűnik elő. Csőre kékes; csüdje és szeme barna.

Hossza k. b. 17, szárnya 9, farka 7·8, csőre 1, csüdje 1·8 $\frac{m}{m}$.

A *tojó* nyáron hasonlít a téli ruhás hímhez, de sokkal halványabb színezésű; *őszkor és télén* pedig fölül és mellén szürkés árnyalatú

A *fiatalok* fejének alapszíne szürkésbarna, erős sávozással; alul nagyon halványak s végig sávoltak.

Földrajzi elterjedése: Európa és Közép-Ázsia.

Magyarországon mindenütt közönséges és állandó madár.

EMBERIZA CIRLUS, LINNÉ.

Örvös sármány.

Emberiza cirlus, Linné, Syst. Nat. I. p. 311. (1766.)

Emberiza eleathorax, Bechst., Orn. Taschb. p. 135. (1802.)

Citrinella cirlus, (Linné), Gray, Hadl. B. II. p. 113. (1869.)

Emberiza cirlus feje.

Leírása: A hím feje és nyaka szürkészöld, fekete sávokkal, a sávozás leg-erősebb a homloktájon; szeme fölött és alatt élénk sárga, a szemén át pedig egy fekete vonal húzódik, mely utóbbi a fül mögött a nyak szürkészöld színébe olvad; torka fekete s alul két oldalt szarvat képezvén, a fülfedők alsó felére terjed; begyén élénk sárga örv van, mely mögött a begy alsó részén egy ujjnyi széles szürkészöld pánt következik, melle mindkét oldalán nagy vörösbarna folttal; hasa halványsárga, oldalán sötétbarna sávokkal; dolmánya vörösbarna, az egyes tollak gerincze mentén feketék, szegélyük pedig szürkés; dereka szürkészöld, s e szín a felső farkfedőkön barnás árnyalattal bír. A szárny sötétbarna, a harmadrendű evezők s ezeknek megfelelő fedőtollak szélesen vörösbarnával szegélyezettek; a fark sötét szürkésbarna, két-két szélső tollának csúcsoldalán, a belső zászlón nagy fehér folttal; csőre kékes szarúszínű; lába és szeme barna. *Nyáron* a vén hím háta egyszínű vörösbarna, sávozás nélkül.

Hossza k. b. 16, szárnya 8, farka 7.6. csőre 1.1, csüdje 1.7 $\frac{m}{m}$.

A tojó kevésbé élénk; fejének alapszíne zöldesbarna; torka sárga; begyén zöldes, mellén vörhenyes árnyalat látható.

A fiatal a tojóhoz hasonlít, fölül és alul erősen sávolt.

Földrajzi elterjedése: Közép- és Dél-Európa, Dél-Oroszország és Kis-Ázsia.

Minálunk csak a déli vidékeken fordul elő, különösen pedig a magyar-horvát tengerparton, a hol egyike a legközönségesebb madaraknak.

EMBERIZA SCHOENICLUS, LINNÉ.

Nádi sármány.

Emberiza schoeniclus, Linné, Syst. Nat. I. p. 311. (1766.)

Emberiza arundinacea, Gmel., Reis. Russl. II. p. 175. (1774.)

Cynchramus schoeniclus, (Linné), Boie, Isis, 1826, p. 974.

Cynchramus stagnatilis,

Cynchramus septentrionalis, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 301—302. (1831.)

Schoenicola arundinacea, Bonap., Rev. Cr. p. 164. (1850.)

Cynchramus riparius,

Cynchramus limicola,

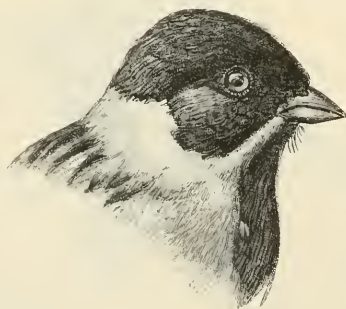
Cynchramus phragmitis,

Cynchramus lacustris,

Cynchramus alnorum,

Cynchramus lapponicus,

Cynchramus microrhynchos, } Brehm, Vogelfang. p. 115—116. (1855.)

Emberiza schoeniclus feje.

Leírása: A hím feje teteje, arcza és fültája tavaszkor fekete; kantára fehér, a fülfedők mögött hátrafelé kanyarodván, a nyak hátsó részén szélesebb övet képez; torka és begyének egy részéig fekete; háta vörhenyes, egyes tollainak széle világos szürkésbarna, középrésze pedig a nyíl irányában szélesen fekete; dereka és felső farkfedői szürkék, barnás hosszúsávokkal; alul fehér, oldalán barnás hosszúsávokkal; szárnya sötétbarna; elsőrendű evezőinek külső zászlaja keskeny, a másodrendűeknek s az ezeknek megfelelő fedőtollakénak ellenben fehérbe árnyalt széles fakóbarna szegélylyel; közép- és apró fedőinek szegélye vörhenyes; farktollai sötétbarnák, a két középső széle felé világosba árnyalódik; a két-két szélső toll nagyobbára tiszta fehér; csőre és lába barnás szarúszínű; szeme sötétbarna. Őszkor a tollak szürkésfehér függelékai a fej és torok fekete színét többé-kevésbé eltakarják.

Hossza k. b. 15·5, szárnya 8, farka 7, csőre 0·9, csüdje 1·9 $\frac{cm}{mm}$.

A tojó feje és háta szürkésbarna, sötétbarna sávokkal; fehér szemöldökívvel, a mely fölött a tollak vörhenyesebbek, mint a feje tetején; egész alsó része fehér, torkán és begyén fakó árnyalattal és barnás hosszúsávokkal.

Hossza k. b. 14, szárnya 7·5, farka 6·8, csőre 0·8, csüdje 1·8 $\frac{cm}{mm}$.

A fiatalok a tojóhoz hasonlítanak.

Földrajzi elterjedése: Egész Európa és Közép-Ázsia.

Nálunk mocsaras helyeken és nádasokban igen közönséges állandó madár.

EMBERIZA PALUSTRIS, SAVI.

Vastagesőrű nádi sármány.

Emberiza palustris, Savi, Orn. Tosc. II. p. 91. (1829.)

Emberiza durazzi, Bonap., Faun. Ital. Ucc. tav. 36. f. 2. (1832 = 41.) (part.)

Schoenicola intermedia «Michah.», Bonap., Rev. Crit. p. 164. (1850.)

Schoenicola pyrrhuloides (nec Pall.), Bonap. Rev. Crit. p. 164. (1850.)

Emberiza aquatica «Savi», Brehm, Vogelf. p. 115. (1885.)

Cynchramus pyrrhuloides,

Cynchramus palustris,

Cynchramus canneti,

Cynchramus pseudo-pyrrhuloides,

Pyrrhulorhyncha palustris, Giglioli, Ibis. VII. p. 58. (1865.)

Emberiza schoeniclus intermedia, Reiser, Orn. Balcan. II. p. 73. (1894.)

} Brehm, Vogelf. p. 115. (1885.)

Leírása: Teljesen egyező az *Emberiza schoeniclus* fajjal, azzal a különbséggel, hogy amannál valamivel nagyobb, csőre vastagabb, dereka és felső farkfedőtollak nem sávoltak.

A hím hossza k. b. 17, szárnya 8·4, farka 7·6, csőre 1·1, csüdje 2 $\frac{cm}{mm}$.

A tojó » » 16, » 7·5, » 7·4, » 1·0, » 1·9 »

Földrajzi elterjedése: Dél-Európa, különösen a Balkán-félsziget, Olaszország és Spanyolország.

Magyarországon való elterjedése még nincs kikutatva, valószínű azonban, hogy összes nádasainkban előfordul. A Magyar Nemzeti Múzeumban a következő termőhelyekről vannak példányok: Velencei-tó, Fénsszerű, Dabas, Csepel-sziget és Gyekői-tó.

EMBERIZA HORTULANA, LINNÉ.

Kerti sármány.

- Emberiza hortulana*, Linné, Syst. Nat. I. p. 309. (1766.)
Emberiza chlorocephala, Gmel., Syst. Nat. I. p. 887. (1788.)
Emberiza tunstalli, Lath., Ind. Orn. I. p. 418. (1790.)
Emberiza pinguescens, Brehm, Vög. Deutschl. p. 295. (1831.)
Emberiza shah, Bonap., Consp. gen. Av. I. p. 465. (1850.)
Glycispina hortulana (Linné), Cab., Mus. Hein. I. p. 128. (1850.)
Emberiza delicata,
Emberiza antiquorum,
Emberiza intercedens, } Brehm, Vogelf. p. 113. (1855.)
Hortulanus chlorocephalus, Bonap., Cat. Parzud. p. 4. (1856.)

Leírása: A hím feje szürke, zöldes árnyalattal, a fejtető tollainak gerincze sötét-szürke; kantára és torka halványsárga; begyén egy ujjnyi széles világos szürke öv van, sárgás árnyalattal; alul sápadt fahéjszínű, s e szín a hastájon világos és sárgába hajló; háta földszínű barna, fekete hosszávokkal; dereka kevésbbé sávolt; a másodrendű evezők külső zászlájának nagy része a csúcs felé világosbarna; farka olyan, mint a citrom sármányé; csőre világos húsvörös; lába testszínű; szeme barna.

Hossza k. b. 16'5, szárnya 9, farka 8, csőre 1'1, csüdje 1'8 $\frac{1}{m}$.

A tojó nagyon hasonlít a hímhez, a melytől sápadtabb színezésével és a begyén lévő gyengéd sávozása által különbözik.

A fiatal a tojóra hasonlít, de sokkal sárgább és oldala is sávolt.

Földrajzi elterjedése: Egész Európa.

Magyarországon mindenütt előfordul, de nem oly gyakori, mint a citrom sármány.

EMBERIZA CIA, LINNÉ.

Czirregő sármány.

- Emberiza cia*, Linné, Syst. Nat. I. p. 310. (1766.)
Emberiza barbata, Scop., Ann. I. p. 143. (1769.)
Emberiza lotharingica, Gmel., Syst. Nat. I. p. 882. (1788.)
Emberiza meridionalis, Cab., Mus. Hein. I. p. 128. (1850.)
Emberiza hordei,
Emberiza canigularis, } Brehm, Vogelfang. p. 114. (1855.)
Buscarla cia (Linné), Bonap., Rev & Mag. Zool. 1857. p. 162.
Hylaespiza cia (Linné), Newt., List. B. Eur. Blas. p. 13. (1862.)

Emberiza cia feje.

Leírása: A *hím* fölül vörhenyes barna, legélénkebb felső farkfedőin; dolmánya fekete sávokkal; feje hamúszürke; feje tetejét mindkét oldalán egy széles fekete szalag szegélyezi, mely a nyakszirttájon elenyészik; a csőr tövétől egy másik szalag a szemén keresztül a fülfedők végéig húzódik, a hol hirtelen szögbe megtörik s a fülfedők alatt a szintén fekete kantárral egyesül; torka és begye szürke; melle és hasa fakószínű; szárnya sötétbarna; elsőrendű evezőinek szegélye keskeny, szürke, másodrendű evezőié és fedőtollaié ellenben széles, vörhenyes; középfedőinek hegye fehér; farka olyan, mint a citrom sármányé; csőre felső kávája sötét, az alsó világos szaruszerű; lába testszerű barna; szeme sötétbarna.

Hossza k. b. 18, szárnya 8·2, farka 8, csőre 1·1, csüdje 1·9 $\frac{c}{m}$.

A *tojó* jóval halványabb a hímnél s fölül inkább szürkés árnyalattal bír.

Földrajzi elterjedése: SHARPE szerint (Cat. B. Br. Mus. vol. XII. p. 539.) Dél-Európa, Perzsián át Afghanistanig terjed.

Nálunk a magyar-horvát tengerparton meglehetősen gyakori, ezenkívül még Erdély déli részén lévő havasok alján is található; másutt nem fordul elő.

EMBERIZA MELANOCEPHALA, Scop.

Feketefejű sármány.

Emberiza melanocephala, Scop., Ann. I. p. 142. (1769.)

Tanagra melanictera, GÜLDENST., N. Comm. Acad. S. Im. Petrop. XIX. p. 466. (1775.)

Fringilla crocea, Vieill., Ois. Chant., pl. 27. (1805.)

Xanthornus caucasicus, Pall., Zoogr. Rosso-As. I. p. 428. (1811.)

Emberiza granatavora, Ménétr., Cat. Rais. Cauc. p. 40. (1832.)

Euspiza melanocephala, Bonap., Comp. L. B. Eur. & N. Am. p. 32. (1838.)

Euspiza simillima, Blyth, Journ. A. S. Beng. XVIII. p. 811. (1849.)

Euspiza atricapilla, Brehm, Vogelf. p. 112. (1855.)

Emberiza melanocephala feje.

Leírása: Tavaszkor a *hím* feje teteje, arczatája és fülfedőtollai feketék; nyaka hátsórésze, háta, dereka és felső farkfedőtollai narancsszínbe hajló rozsdavörös színűek; alul aranyárga; mellén oldalt, körülbelül a szárny szögletének megfelelő részén világos rozsdavörös folt látható; szárnya és farka barna; az egyes tollak szegélye barnásfehér; a középfedők vége fehér; csőre kékes, alsó kávája világosabb; lába világos hússzerű; szeme vörhenyesbarna. Őszkor a fej fekete és a hát barna színét a tollak szürke végei egészen befedik.

Hossza k. b. 17·5, szárnya 9·4, farka 7·7, csőre 1·4, csüdje 2 $\frac{c}{m}$.

Tavaszkor a *tojó* világos rozsdabarna, háta sárgás színnel kevert; feje barna, feketével sávolt; alul sárga.

A fiatal és vén hím őszkor fölül barnásszürke, fekete sávokkal; alul piszkos sárga, barnás árnyalattal.

Földrajzi elterjedése: Dél-Franciaország, Olaszország, a Magyar-horvát tengerpart, Dalmácia, a Balkán nagy része, Kis-Ázsia, Kaukasus, Dél-Oroszország és Közép-Ázsia.

Magyarországon, a magyar-horvát tengerparton kívül másutt nem fordul elő.

Miliaria.

BREHM, Isis, 1828. p. 1278.

MILIARIA MILIARIA (LINNÉ).

Sordély.

Emberiza miliaria, Linné, Syst. Nat. I. p. 308. (1766.)

Fringilla projer, P. L. S. Müll., Natursyst. Suppl. p. 164. (1776.)

Miliaria septentrionalis, Brehm, Isis, 1828. p. 1278.

Miliaria germana,
Miliaria peregrina, } Brehm, Isis, 1831. p. 292.

Spinus miliaria (Linné), Kaup, Nat. Syst. p. 153. (1829.)

Miliaria europaea, Swains., Classif. B. II. p. 290. (1837.)

Cynchramus miliaria (Linné), Bonap., Compt. L. ect. p. 35. (1838.)

Chritophaga miliaria (Linné), Cab., Mus. Hein. I. p. 127. (1850.)

Miliaria valida,
Miliaria meridionalis,
Miliaria minor, } Brehm, Vogelf. p. 111. (1855.)

Miliaria projer (P. L. S. Müll.), Giglioli, Iconogr. Avif. It. p. 186. (1882.)

Cynchramus miliaria var. minor, Radde, Orn. Cauc. p. 196. (1884.)

Leírása: Tavaszkor a hím és tojó fölül földszínű barna, fekete hosszúsávokkal; alul fehér; kantárreszén, begyén és oldalán sötétbarnával pettyezett és sávolt; szárnya és farka sötétbarna, tollai barnásfehérrel szegélyezettek; csőre és lába világos szarűszínű; szeme barna. Őszkor fölül és alul sárgás árnyalattal. A fiatalok erősebben sávolyozottak. Nagysága többé-kevésbé változó.

Hossza k. b. 19, szárnya 10, farka 7.6, csőre 1.2, csüdje 2.3 $\frac{c}{m}$.

Földrajzi elterjedése: Közép-Európa, a Mediterran zónakör, Kaukasus és Kis-Ázsia.

Magyarországon mindenütt nagyon közönséges; igen korán érkezik s késő őszzsel távozik, részben azonban át is tel.

Plectrophenax.

STEJNEGER, Proc. U. St. Nat. Mus. V. p. 33. (1882.)

PLECTOPHENAX NIVALIS (LINNÉ).

Hó-sármány.

Emberiza nivalis, Linné, Syst. Nat. I. p. 308. (1766.)

Emberiza notata, P. L. S. Müll., Natursyst. Suppl. p. 157. (1776.)

Emberiza mustelina,
Emberiza montana, } Gmel., Syst. Nat. I. p. 867. (1788)

Emberiza glacialis, Lath., Ind. Orn. I. p. 398. (1790.)

Plectrophanes nivalis (Linné), Mey & W., Taschenb. p. 57. (1822.)

Plectrophanes hiemalis,

Plectrophanes borealis,

Plectrophanes mustelinus,

Plectrophenax nivalis, Stejneger, Pr. U. St. Nat. Mus. v. p. 33. (1882.)

Calcarius nivalis (Linné), Giglioli, Avif. Ital. p. 56. (1886.)

Leírása: Őszkor és télen fölül világos szürkésbarna, hátán a tollak fekete alapszínéből keletkező háromszögű fekete foltok mutatkoznak; fejtetején, fülfedőin és felső farkfedőtollain rozsdásan árnyalt; alul tiszta fehér, mellén és oldalán rozsdaszínű árnyalattal; szárnya fekete, szürkésfehér szegélylyel; közbülső másodrendű evezői és az ezeknek megfelelő fedőtollai tiszta hófehérek; farka hat középső tolla fekete, fehér szegélylyel, a szélsők pedig fehérek, fekete hegygyel; csőre szalmasárga; lába fekete; szeme barna. A hím és tojó egyforma.

Hossza k. b. 17, szárnya 11·2, farka 7·5, csőre 1, csüdje 1·9 $\frac{1}{m}$.

Földrajzi elterjedése: Európa és Amerika legészakibb része; télen a megfelelő déli vidékekre vonul.

Magyarországon ritkábban fordul elő és pedig a legszigorúbb télen, a mikor nagyobb csapatokban szokott az ország különböző pontjain megjelenni.

V. Család.

Fam. Alaudidae.

Pacsirtafélék.

A pacsirtafélék családjának rendszertani helyzete a pinty- és billegető-félék között kétségtelen, mert egyrészt a pintyfélékhez, másrészt a billegető-félékhez közeledik. Képviselőinek nagy része morphologiai tekintetből közelebb áll a pintyfélékhez mint a billegetőkhöz, de egy kis része annyira hasonlít az utóbbiakhoz, hogy sokszor már tévedésre adott okot, sőt maga LINNÉ is a pipiskét a pacsirtanembe helyezte. A mezei pacsirta (*Alauda arvensis*) és a pipiske (*Anthus*) rendkívül nagy hasonlatosságának tulajdonítható az, hogy a nép e két fajt nem bírja egymástól helyesen megkülönböztetni s nevöket is rendesen fölcseréli. Biológiai tekintetből a pacsirtafélék családjába tartozó fajok mindannyian inkább a billegetőfélékre ütnek.

Fellemek: A pacsirtafélék családjának legfontosabb ismertető jele a csüd hátsó részének (*planta tarsi*) pajzsolt külsejében rejlik (l. ábra 50. old.) s e tekintetben minden más éneklőtől különbözik. A csőr alakja igen nagy változáson ment keresztül, így p. o. a minálunk előforduló nemeké közül legvékonyabb a majdnem posztászerű *Lullula* csőre, valamivel erősebb az *Alauda*-é, még erősebb, kissé megnyult és lefelé görbülő a *Ptilocorys*-é, míg végre legerősebb a *Melanocorypha* pintyszerű csőre. Az orrlíkat tollsörték fedik. A szárny hegyes és hosszú; az elsőrendű evezők száma 10, kivételt képeznek a *Melanocorypha sibirica* és az *Otocorys* nembe tartozó fajok mind, melyeknek csak 9 elsőrendű evezője van. A

másodrendű evezők vagy rendkívül hosszúra nyultak s majdnem egészen fedik az elsőrendűeket (*Alauda*, *Lullula* és *Ptilocorys*) vagy kevésbbé megnyultak s inkább rendes alakúak (*Otocorys* és *Melanocorypha*). A pacsirtafélék fiatalkori laza tollruhája rendesen erősen pettyezett oly arányban, mint a pintyféléknél láttuk; s ép úgy, mint a pintyfélék, csak egyszer vedlenek évenként és pedig őszkor, ellentétben a billegtető félékkel, a melyek tavasszal is vedlenek.

Járásuk könnyed, gyors futás; fára ritkán szállnak. A nyílt területeket, főleg pedig a síkságokat kedvelik. Táplálékukat nyáron a rovarvilág szolgáltatja, télen pedig a nem költözők magvakból élnek. Kivétel nélkül jó énekesek s szárnyra kelve hallatják a poetákat hangulatra keltő dallamukat. Fészküket a földre építik s rendesen 4—6 fehéres, sárgás, lilás vagy szürke alapszínű, sötét foltokkal sűrűn permetezett tojást raknak. Részben állandó, részben költözők madarak. Mintegy 120 faja és fajtája ismeretes, melyek leginkább az ó-világ különböző részein élnek; az új-világban csak az *Otocorys*-nemnek van néhány képviselője.

A nemek meghatározó táblázata:

a. Az elsőrendű evezők száma 9.

a¹. A csőr aránylag karcsú; a halántéktáj tollai megnyúltak . . . . . *Otocorys* (46. old.).

b¹. A csőr aránylag vastag; a halánték tájon nincsenek megnyúlt tollak . . . . . *Melanocorypha* *
(47. old.).

b. Az elsőrendű evezők száma 10.

c¹. A fejtető középső tollai hegyes bóbítát alkotnak *Ptilocorys* (48. old.).

d¹. A fejtető hegyes bóbíta nélkül.

a². Az első evező erősen elcsenevészett s jóval rövidebb a madár csőrénél . . . . . *Alauda* (51. old.).

b². Az első evező rövid, de hossza megfelel a madár csőrének, sőt néha még annál is hosszabb . . . . . *Lullula* (52. old.).

Otocorys.

BONAPARTE, Nuovi Ann. Sc. Nat. Bologna II. p. 407. (1838.)

OTOCORYS ALPESTRIS (LINNÉ).

Havasi pacsirta.

Alauda alpestris, Linné, Syst. Nat. I. p. 289. (1766.)

Alauda flava, Gmel., Syst. Nat. I. p. 800. (1788.)

Alauda cornuta, Wils., Am. Orn. I. p. 87. pl. v. f. 4. (1808.)

Alauda nivalis, Pall., Zoogr. Rosso-As. I. p. 519. (1811.)

* E helyen is meg kell jegyeznem, hogy a *Melanocorypha* nembe tartozó fajoknak általában 10 elsőrendű evezője van, de minthogy Magyarországon e nemnek egyedüli képviselője, a *M. sibirica*, csak 9 elsőrendű evezővel rendelkezik, a meghatározás egyszerűsítése és megkönnyebbítése végett a *Melanocorypha* nemet a 9 elsőrendű evezősek sorába helyeztem.

- Eremophila alpestris* (Linné), }
Eremophila cornuta (Wils.), } Boie, Isis, 1828. p. 322.
Philacteros alpestris (Linné), Brehm, Vög. Deutschl. p. 313. (1831.)
Otocorys alpestris (Linné), Bonap., Fauna Ital. Ucc. p. 5. (1832—41.)
Otocorys alpestris (Linné), }
Otocorys cornuta (Wils.), } Lichtst., Nomencl. p. 38. (1854.)
Phileremos striatus, }
Phileremos rufescens, } Brehm, Vogelf. p. 122. (1855.)

Otocorys alpestris feje.

Leírása: A hím fölül szürke, borvörös árnyalattal, hátán a tollak gerincze mentén barna vagy fekete sávzással; homloka, szemöldökíve, nyaka oldala és torka halványsárga; homloka sárga színe fölött a fejtetőn fekete tollakból keskeny szalag van, s e tollak a szemöldök ív fölött hátrafelé húzódva szarvat alkotnak; az orrlyukakat fedő sertéi, a szem és csőr közötti része fekete, s e szín a szem alatt a pofatájra is kiterjed; begyén egy félholdalakú fekete paizs van; melle, hasa és alsó farkfedői fehérek; oldalán szürke és borvörös árnyalattal, vékonya felé a tollak gerincze mentén barna hosszúsávok futnak; szárnya barna; az első evező külső zászlaja fehér, a többi fehéres vagy barnás, keskeny szegélylyel; apró és közép fedői borvörössel erősen árnyaltak; farka, a két középső tollat kivéve, fekete, a szélső tollak külső zászlájának szegélye többé-kevésbé fehér, a két középső toll gerincze mentén sötétül barna.

Hossza k. b. 18, szárnya 11·2, farka 7·5, csőre 1, csüdje 2 $\frac{1}{2}$ m.

A tojó fölül valamivel barnább, mint a hím s borvörös árnyalata nincs annyira kifejlődve; különben nagyon hasonlít a hímhez.

Földrajzi elterjedése: Európa és Amerika legészakibb része, a honnan télen a megfelelő délebb vidékekre vonul. Nálunk rendszeren november második felétől február végeig kisebb-nagyobb csapatokban szokott megjelenni.

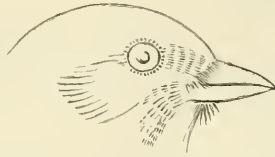
Melanocorypha.

Boie, Isis, 1828. p. 322.

MELANOCORYPHA SIBIRICA (Gmel.).

Szibériai pacsirta.

- Alauda sibirica*, Gmel., Syst. Nat. I. p. 799. (1788.)
Alauda leucoptera, Pall., Zoogr. Rosso-As. I. p. 518. pl. XXXIII. f. 2. (1811.)
Phileremos sibirica (Gm.), Keys. & Blas., Wirb. Eur. p. 153. (1840.)
Melanocorypha sibirica (Gm.), Degl. & Gerbe, Orn. Eur. I. p. 352. (1867.)
Pallasia leucoptera (Pall.), Homeyer, Jour. f. Orn. XXI. p. 190. (1873.)
Calandrella leucoptera (Pall.), Bogd., B. Cauc. p. 76. (1879.)

Melanocorypha sibirica feje.

Leírása: A *hím* fölül világosbarna sötétbarna hosszávokkal; fejteteje, fülfedői, apró szárnyfedői, a középfedők, a fiókszárny és az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollainak, valamint felső farkfedőinek szegélyei rozsdavörösek; a szem és csőr közötti része, szemöldíve, pofatája és alul az egész madár fehér, begyén és oldalán barnás és rozsdavörös foltokkal és sávokkal tarkázott; szárnya barna, az elsőrendű evezők csúcsa fakószínnel keskenyen szegett, az első evezőtoll külső zászlaja fehér; másodrendű evezői fehérek, tövük barna, harmadrendű evezői barnák, fehér széles szegélylyel; farka barna, a két szélső toll egészen, az ezután következőnek pedig külső szegélye tiszta fehér, a közbülsők rozsdásbarnán szegélyezettek; csőre és csüdje világos szarúszerű barna; szeme barna.

Hossza k. b. 18·5, szárnya 12·5, farka 7·5, csőre 1, csüdje 2·5 $\frac{cm}{mm}$.

A *tojó* színe kevésbé élénk s fején, mely a hátához hasonló mustrázatú, a rozsdavörös szín hiányzik.

Földrajzi elterjedése: SHARPE szerint (Cat. B. Br. Mus. vol. XIII. p. 558) Délkelet Oroszországtól kezdve egész Közép-Ázsián keresztül Jenesseig terjed, télen nyugat felé Törökországig, esetleg Olaszországig vonul. Egyszer Angliában is találták.

Magyarországon egyetlen egy hiteles példány van CSATÓ JÁNOS magángyűjteményében, melyet ő Koneczán lőtt 1855. deczemb. 25-én.

Ptilocorys.*

Nov. gen.

Typus: *Alauda cristata*, LINNÉ.

A búbos pacsirta legrégibb nemi neve *Galerida* (BOIE, Isis, 1828. p. 321.) helyesen *Galerita*, mely a latin *galerus* (= sisak) szóból származik. E nevet azonban már FABRICIUS**) 1801-ben a bogarak egyik nemére alkalmazta, tehát a nomenclatura általános szabályai szerint az Ornithológiában meg nem állhat. A *Galerita* név után a lex prioritatis értelmében a HODGSON-féle *Heterops* (l. Gray's Zool. Misc. p. 84. 1844.) következnie, de miután e név ugyancsak az Entomológiában korábban lefoglaltatott***) s az irodalomban a *Galerita* és *Heterops* neveken kívül más név nincsen, szükséges volt a búbos pacsirta nemének megnevezésére *Ptilocorys* új nevet alkotni.

* πτελον = toll, κόρυς = sisak.

** Syst. El. I. p. 214.

*** Blanch., Ann. Soc. Ent. Fr. 1842. p. 52.

Általános megjegyzések a búbos pacsirtára (*Ptilocorys cristata*) és rokon alakjaira.

A legnehezebb kérdéseknek egyike a rendszerben a *Ptilocorys* nembe tartozó fajok megállapítása. Tudjuk, hogy a búbos pacsirta nagy földrajzi elterjedésében, alkalmazkodván a környezethez, helyek szerint igen változó ruházatot visel. Így az Észak-Európában élő tipikus *Pt. cristata* fölül sötét földszínű barna; a Közép- és Dél-Európában lévők valamivel világosabb barnák s ilyenek a mi példányaink is, azonban imitt-amott egészen tipikus sötétebb színűekkel is találkozunk Magyarországon; a Középtengert környezte partvidékeken a közép-európaiaknál is világosabb példányok találhatók, a melyeket *Pt. senegalensis* néven emlegetnek; ezek egészben rozsdás sárgás árnyalattal vannak bevonva. Az Algeriában és Maroccoban előfordulók az utóbbiaknál is világosabbak (*Pt. macrorhyncha*); ellenben Egyiptomban határozottan sötét alak él (*Pt. nigricans*), mely a tipikus észak-európai példányoknál is jóval sötétebb. Végre megjegyzendő, hogy a magyar-horvát tengerparton elszigetelve élő *Pt. senegalensis* a rendes vörhenyes tipikus *Pt. senegalensis*-től is eltérő, a mennyiben az közelebb áll az algiri *Pt. macrorhyncha*-hoz, mint a tipikus *Pt. cristata*-hoz, míg a Meditirran rendes alakjainál a különbség aránya megfordított.

A fajok meghatározó táblázata:

- a. Fölül sötét földszínű barna, rozsdás árnyalat nélkül;
a szélső farktollnak csak a külső zászlaja vörhenyes *cristata* (49. old.).
- b. Fölül világosbarna, rozsdás árnyalattal; a szélső
farktoll mindkét zászlaja vörhenyes . . . . . subsp. *senegalensis*
(50. old.).

PTILOCORYS CRISTATA (LINNÉ).

Búbos pacsirta.

- Alauda cristata*, Linné, Syst. Nat. I. p. 288. (1766.)
Alauda galerita, Pall., Zoogr. Rosso-As. I. p. 524. (1811.)
Galerida cristata (Linné), Boie, Isis, 1828. p. 321.
Alauda chendoola, Frankl., Proc. Zool. Soc. 1831. p. 119.
Galerida varium, Brehm, Vög. Deutschl. p. 315. (1831.)
Alauda gulgula (nec Frankl.), Sykes, Proc. Zool. Soc. 1832. p. 92.
Heterops cristatus (Linné), Hodgs., Gray's Zool. Misc. p. 84. (1844.)
Certhilauda chendoola (Frankl.), Blyth, Jour. As. S. Beng. XIII. p. 962. (1844.)
Galerita major,
Galerita pagorum,
Galerita altirostris, } Brehm, Vogelf. p. 124. (1855.)
Galerita cristata (Linné), Sharpe, Cat. B. B. Mus. XIII. p. 626. (1890.)
Galerita cristata cristata, Erlang., Journ. f. Orn. XLVII. p. 324. (1899.)

Ptilocorys cristata feje és lába.

Leírása: Fölül földszínű barna, sötétbarna vagy feketés keskeny vagy széles sávokkal, másodrendű evezői széleik felé szürkésbe hajlanak; a szárnytollak belső szegélye vörhenyes színű; négy középső farktolla rendszeren a hát színével egyezik, a többi fekete, a két szélsőnek külső zászlaja világos, vörhenyes árnyalattal; feje bobitájának leghosszabb tollai feketék; szemöldökíve fehér fakó árnyalattal; alul az egész madár piszkosfehér némi fakó árnyalattal; nyaka oldalán és melle feketésen hosszávazott; csőre és lába világos szarúbarna, szeme barna, a hím és tojó egyforma. Hossza k. b. 19, szárnya 11, farka 7, csőre 1·6, csüdje 2·5 $\frac{1}{m}$.

Földrajzi elterjedése: A palaearktikus zónakör. Magyarországon mindenütt közönséges és állandó madár.

PTILOCORYS SENEGALENSIS (P. L. S. MÜLL.).

Szenegali búbos pacsirta.

I. Tábla.

Alauda senegalensis, P. L. S. Müll., S. N. Suppl. p. 137. (1776.)

? *Alauda undata*, Gmel., Syst. Nat. I. p. 797. (1788.)

? *Galerita karinthiaca*,

? *Galerita abyssinica*,

? *Galerita rufescens*,

} Brehm, Vogelf. p. 124. (1855.)

Alauda leautungensis, Swinh., Ibis, III. p. 256. (1861.)

Galerita macrorhyncha (nec Tristr.), Tyrwhitt, Ibis, XI. p. 153. (1869.)

Alauda cristata, var. *leautungensis*, Seebohm, Hist. Br. B. p. 262. (1884.)

Galerita cristata caucasica, Tacz., Bull. Soc. Zool. France 1887. p. 620.

Galerita cristata (Linné), Sharpe, B. Br. Mus. XIII. p. 626. (1890.) (part.)

Leírása: Hasonlít a törzsfajhoz, a melytől világosabb színével különbözik; fölül rozsdasárgával erősen árnyalt, úgy hogy az egésznek agyagsárgás alapot kölcsönöz; alul különösen a mellén szintén meglehetősen rozsdasárga árnyalatot mutat; farkának két szélső tolla majdnem egészen világos rozsdavörös; csőre és lába élő állapotban igen világos fakószínű; szeme barna. A hím és tojó egymáshoz hasonló. Hossza k. b. 19, szárnya 10·5, farka 7, csőre 1·7, csüdje 2·4 $\frac{1}{m}$.

Földrajzi elterjedése: A Mediterran zónakör, különösen a Középtenger partvidékei. Minálunk a Magyar-Horvát tengerparton, a hol a közönséges búbos pacsirtát helyettesíti, igen közönséges és állandó madár.

D^r. Madarász Gy rajz és litográf

PTILOCCORYS SENEGALENSIS P L SMOG

Alauda.

LINNÉ, Syst. Nat. I. p. 287. (1766.)

Typus: *Alauda arvensis*, LINNÉ.

ALAUDA ARVENSIS, LINNÉ.

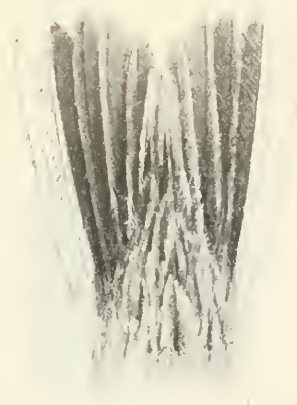
Mezei pacsirta.

Alauda arvensis, Linné, Syst. Nat. I. p. 287. (1766.)*Alauda italica*, Gmel., Syst. Nat. I. p. 793. (1788.)*Alauda coelipeta*, Pall., Zoogr. Rosso-As. I. p. 524. (1811.)*Alauda vulgaris*, Leach, Syst. Cat. Mamm. ect. Br. Mus. p. 21. (1816.)*Alauda segetum*,*Alauda montana*,*Alauda agrestis*,*Alauda campestris*,

} Brehm, Vög. Deutschl. p. 318—320. (1831.)

Alauda cantarella, Bonap. Icongr. Fauna Ital. Ucc. p. 5. (1841.)*Alauda crassirostris*,*Alauda bugiensis*,*Alauda albigularis*,*Alauda tenuirostris*,*Alauda minor*,

} Brehm, Vogelf. p. 125. (1855.)

Alauda arvensis cantarella, Richm., Pr. U. St. N. M. vol. XVIII. p. 466. (1896.)*Alauda arvensis* farka.

Leírása: Fölül barna, fekete hosszúsávokkal és foltokkal tarkázott; alul fehér, begye és melle rozdsasárgával árnyalt s háromszögű fekete hosszsfoltokkal mustrázott, teste oldalán is hosszúsávok vannak; fülfedőtollai többé-kevésbbé barnák; szárnya és farka, a két szélső tollat kivéve, sötétbarna, fehérrel és szürkésfakóval szegett; a fark két szélső tolla fehér s csak belső zászlajának szegélyén mutatkozik sötétbarna szalag, a fark második tolla pedig csak külső zászlaján fehér; csőre és lába szarúszínű; szeme barna. A hím és tojó egyforma. Nagysága igen változó. Hossza 15·5—19, szárnya 9·8—12, farka 6·7—8, csőre 1—1·3, csúdjé 2·1—2·3 $\frac{c}{m}$ között váltakozik.

Földrajzi elterjedése: A palaearktikus zónakör. Magyarországon mindenütt közönséges; korán tavaszkor (néha már január végén és február elején) megérkezik s késő őzskor távozik. Enyhe télen egyes példányai át is telelnek.

Jegyzet. A Magyarországon előforduló példányok nagy része nem is a tipikus *A. arvensis* törzsfajhoz tartozik, hanem ama mediterrán-formához, mely *Alauda cantarella* néven ismeretes s abban különbözik a tipikustól, hogy világosabb s fölül többé-kevésbbé szürkével árnyalt, alul pedig tiszta fehér. Még egy másik formával is találkozunk Magyarországon, mely jóval kisebb a rendesnél, és első pillanatra vörhenyes alapszínével tűnik fel. Hossza 15·5, szárnya 9·8, farka 6·7, csőre 1, csüdje 2·2 $\frac{1}{m}$. Ilyenek Komárom megyéből vannak a Magyar Nemzeti Múzeumban. Ezeken kívül van a Múzeum gyűjteményében még egy igen érdekes madár, melyet KORBÉLMRE tanár lött Csik-Somlyó vidékén 1899 máj. 2-án. Fölül szintén vörhenyes alapszínű, de arcztája egészen sötét, szemöldökíve igen szembetűnő s mustrázata fölül meg alul igen élénk s az erdei pacsirtára (*Lullula arborea*) emlékeztet. Valószínű, hogy e példány az Indiában élő *A. gulgula* valamelyik helyi formájához tartozik.

Lullula.

KAUP, Nat. Syst. p. 92. (1829.)

Typus: *Lullula arborea* (LINNÉ).

LULLULA ARBOREA (LINNÉ).

Erdei pacsirta.

Alauda arborea, Linné, Syst. Nat. I. p. 287. (1766.)

Alauda nemorosa, Gmel., Syst. Nat. I. p. 797. (1788.)

Alauda cristatella, Lath. Ind. Orn. II. p. 499. (1790.)

Lullula arborea (Linné), Kaup, Natürl. Syst. p. 92. (1829.)

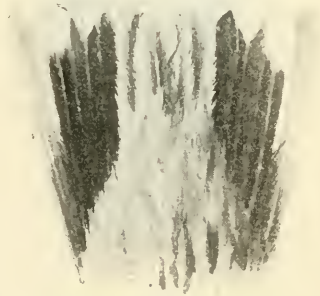
Galerida nemorosa, } Brehm, Vögel Deutschl. p. 316—317. (1831.)

Galerida arborea, }

Galerita musica, } Brehm, Vogelfang, p. 124. (1855.)

Galerita anthirostris, }

Alauda arborea cherneli, Pražak, Orn. Monatsber. III. p. 143. (1895.)

Lullula arborea farka.

Leírása: Fölül földszínű világosbarna, vörhenyes árnyalattal és feketés hossz-foltokkal, alul fehér gyenge sárgás árnyalattal, begyén és mellén feketés háromszögű hossz-foltokkal és oldalán barna hossz-sávokkal tarkázott; szárnya barna, világosabb tollszegélyekkel; a fiókszárnny és az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollai feketék széles fehér hegygyel; a fiókszárnny alatt fekvő része és apró fedői közül néhány fehér; farkának négy középső tolla a hát alapszínének felel meg, két szélső tolla hegye felé világosodó füstös fehér, többi tolla fekete, háromszögű fehér csúcsfolttal; csőre és csüdje világos szaruszínű; szeme barna. A hím és tojó egyforma. Hossza k. b. 15·5, szárnya 9·5, farka 6, csőre 1·1, csüdje 2·1 $\frac{1}{m}$.

Földrajzi elterjedése: Európa mérsékeltbb égöve s Közép-Ázsiának nyugati része; a telet a Mediterrán zónakörben tölti. Magyarországon mindenütt előfordul, de jóval ritkább a mezei pacsirtánál. Szintén költözködő madár s nagyon korán érkezik hozzánk.

VI. Család.

Fam. **Motacillidae.**

Billegetőfélék.

A billegetőfélék családja közeli rokonságban van a pacsirtafélékkel; nagyon hasonlítanak is egymásra különösen fészkelési módjukban, de külsőleg is, mint p. o. a pipiskék a mezei pacsirtára. A hosszúra megnyult másodrendű evezők közös vonása e két családnak; abban azonban a poszátafélékhez közelednek, hogy évenként kétszer: tavaszkor és őszi kor vedlenek.

Fellemei: A vékony poszátaszerű csőr; az orrlikákat nem tollsérték, hanem egy hosszában félig nyitott bőrhártya (operculum) fedi; a csüd mellsőrésze paizsolt, a hátsó ellenben sima; az elsőrendű evezők száma 9.

E család képviselői a Csendestenger szigeteit kivéve, az egész földön előfordulnak; az eddig ismert fajok számát k. b. 70-re tehetjük.

A nemek meghatározó táblázata.

- a. A hát pacsirtaszerűleg foltos . . . . . *Anthus* (53. old.).
- b. A hát egyszínű, foltok nélkül.
  - α^1 . Az alsó farkfedők fehérek . . . . . *Motacilla* (57. old.).
  - b^1 . Az alsó farkfedők sárgák.
    - α^2 . A fark hosszabb a szárnynál . . . . . *Calobates* (58. old.).
    - b^2 . A fark rövidebb a szárnynál . . . . . *Budytes* (59. old.).

Anthus.

BECHSTEIN, Naturg. Deutschl. III. p. 704, (1807.)

Typus: *Anthus trivialis* (LINNÉ).

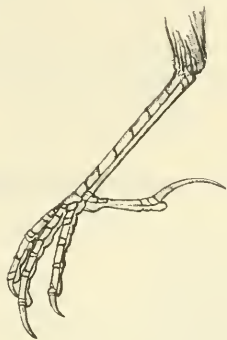
A fajok meghatározó táblázata:

- a. A hüvelykujj karma rövidebb, mint a hüvelykujj maga (l. ábra 54. old.) . . . . . *trivialis* (54. old.).
- b. A hüvelykujj karma egyenlő hosszú a hüvelykujjjal, vagy még annál is hosszabb (l. ábra 55. old.)
  - α^1 . A deréktáj nem sávozott.
    - α^2 . Az alsó test oldala sávozott.
      - α^3 . A hát feketével tarkázott . . . . . *pratensis* (54. old.).
      - b^3 . A hát majdnem egyszínű . . . . . *spipoletta* (57. old.).
    - b^2 . Az alsótest oldala nem sávozott . . . . . *campestris* (56. old.).
  - b^1 A deréktáj sávozott . . . . . *cervinus* (55. old.).

ANTHUS TRIVIALIS (LINNÉ).

Közönséges pipiske.

- Alauda trivialis*, Linné, Syst. Nat. I. p. 288. (1766.)
Alauda plumata, P. L. S. Müll., Natursyst., Anh. p. 137. (1776.)
Alauda minor, Gmel., Syst. Nat. I. p. 793. (1788.)
Anthus arboreus, Bechst., Naturg. Deutschl. III. p. 706. (1807.)
Pipastes arboreus, Kaup, Natürl. Syst. p. 33. (1829.)
Anthus foliorum,
Anthus juncozum, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 325—327. (1831.)
Anthus herbarum, }
Anthus agilis, Sykes, Pr. Zool. Soc. 1832. p. 91.
Anthus microrhynchus, Severtz., Ibis, 1883. p. 63.

Anthus trivialis lába.

Leírása: Tavaszkor fölül barna, fején és hátán fekete hosszávokkal; deréktáján nincsen hosszávozás; szemöldökíve fehér, némi sárgás árnyalattal; alul a madár fehér, előnyakán, mellén és oldalán sárgával árnyalt; az alsó álkapocs szögletétől fekete vonal húzódik lefelé a torok mindkét oldalán, mely a begy és mell faltjai között elvesz; teste oldala hosszávozott; szárnya barna, a tollak barnás fehérrel szegettek; két középső farktolla olyan színű, mint a hát, két szélső farktolla fehér, belső zászlaján azonban töve felé rézsutosan fekete, a második fekete fehér hegygyel, a többi egészen fekete, csőre és csüdje világos szaruszínű; szeme barna. Őszkor fölül és alul rozsdássárga színnel erősen bevont. A hím és tojó egymáshoz hasonlít. Hossza k. b. 17, szárnya 8·5—9·3, farka 6·5—7, csőre 1·2, csüdje 2 $\frac{1}{m}$.

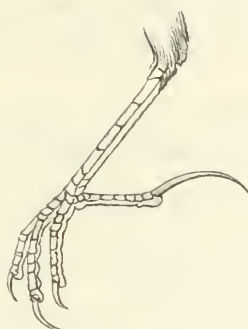
Földrajzi elterjedése: Európa és Közép-Ázsia; Afrikában és Indiában tel. Magyarországon mindenütt közönséges.

ANTHUS PRATENSIS (LINNÉ).

Réti pipiske.

- Alauda pratensis*, Linné, Syst. Nat. I. p. 287. (1766.)
Anthus sepiarius Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat. XXVI. p. 486. (1818.)
Anthus pratensis (Linné), Bechst., Naturg. Deutschl. III. p. 732. (1807.)
Spipola pratensis (Linné), Leach, Syst. C. Mamm. etc. Br. Mus. p. 21. (1816.)
Leimoniptera pratensis, Kaup, Natürl. Syst. p. 39. (1829.)

<i>Anthus stagnatilis</i> ,	}	Brehm, Vög. Deutsch. p. 332—339 (1831.)
<i>Anthus danicus</i> ,		
<i>Anthus pratorum</i> ,		
<i>Anthus palustris</i> ,		
<i>Anthus alticeps</i> ,		
<i>Anthus taeuistrostris</i> ,		
<i>Anthus musicus</i> ,		
<i>Anthus virescens</i> ,		
<i>Anthus lichtensteini</i> ,		
<i>Anthus desertorum</i> ,		
<i>Anthus montanellus</i> ,	}	
<i>Anthus tristis</i> , Bailly, Mém. S. d'Emul. Abbeville p. 14. (1833.)		
<i>Anthus communis</i> , Blyth, White's N. H. Selborne p. 261. (1850.)		
<i>Anthus intermedius</i> , Severtz., Ibis, 1876. p. 179.		

Anthus pratensis lába.

Leírása: E fajt, melynek mustrázata annyira hasonlít az *Anthus trivialis*-hoz, legszembeütőbben hüvelykujjának hosszúra megnyult karma jellemzi (l. ábra), mely első pillanatra is az *A. trivialis*-től megkülönbözteti; színezése tekintetéből pedig hátának olajzöldes árnyalatával különbözik. Hossza k. b. 16, szárnya 7·4—8, farka 6—6·5, csőre 1, csüdje 1·9 mm . A hím és tojó egyforma.

Földrajzi elterjedése: Észak-Európa; a telet a Mediterran zónakörben tölti. Magyarországon csak átvonulása alkalmával, tavaszkor és őszi nagyobb csapatokban szokott megjelenni. Fővonulása tavaszkor márciusban, őszi pedig októberben észlelhető. Enyhébb télen, hómentes helyeken egyenkint át is telet.

ANTHUS CERVINUS (PALL.).

Rőtbecgű pipiske.

- Motacilla cervina*, Pall., Zoogr. Rosso-As. I. p. 511. (1811.)
Anthus cecili, Aud., Descr. de l'Égypte p. 360 pl. 5. f. 6. (1828.)
Anthus pratensis nubicus, Hempr. & Ehrb., Symb. Phys. fol. dd. (1828.)
Anthus rufogularis, Brehm, Vög. Deutschl. p. 340. (1831.)
Anthus pratensis rufogularis, Schleg., Rev. Crit. p. XXXVI. (1840.)
Anthus rufosuperciliaris, Blyth, Journ. As. Soc. Beng. 1860. p. 105.
Anthus thermophilus, Shwinhoe, Ibis, 1860. p. 55.
Anthus japonicus, Shwinhoe, Ibis, 1861. p. 333.
Anthus ruficollis, Heugl., Orn. N. O.-Afr. I. p. 323. (1869.)

Leírása: A *vén hím* tavaszkor fölül olyan, mint a réti pipiske, azzal a különbséggel, hogy deréktája is erősen feketével foltozott; a csőr és szem közötti része, szemöldökíve, nyaka oldala, előnyaka és melle világos téglavörös, s e szín észrevétlenül olvad egybe a has sárga színével; melle és hasa oldalán némi pettyezés és sávozás látható; csőre szarúbarna, az alsó káva töve és lába világos szarúsínű. Hossza k. b. 16·5, szárnya 8·8, farka 6·5, csőre 1·1, csüdje 2·1 $\frac{m}{m}$. A tojó különbözik a hímétől, a mennyiben rőt színe csakis a torkát borítja, s pettyezése és sávozása pedig erősebb.

A fiatal őszkor nagyon hasonlít a réti pipiskéhez, mert a torok vörhenyes színe teljesen hiányzik, de a deréktáján levő határozott pettyezéssel s egyáltalában erősebb és sötétebb mustrázatával attól mégis különbözik.

Földrajzi elterjedése: A palaearktikus zónakör északi része, a honnan télre a Mediterran zónakörbe és Indiába költözködik. Nálunk átvonuló s csakis az átvonulás ideje alatt, — mely tavaszkor május elejére, őszkor pedig október elejére esik — található.

ANTHUS CAMPESTRIS (LINNÉ).

Pusztai pipiske.

Alauda campestris, Linné, Syst. Nat. I. p. 288. (1766.)

Alauda mosellana, Gmel., Syst. Nat. I. p. 794. (1788.)

Motacilla maculata,
Motacilla massiliensis, } Gmel., Syst. Nat. I. p. 965. (1788.)

Anthus campestris (Linné), Bechst., Naturg. Deutschl. III. p. 722. (1807.)

Anthus grandior, Pallas, Zoogr. Rosso-As. I. p. 525. (1811.)

Anthus rufescens, Temm., Man. d'Orn. I. p. 267. (1820.)

Anthus brachycentrus, Hempr. & Ehrb., Symb. Phys. fol. dd. (1828.)

Anthus agrorum,
Anthus subarquatus,
Anthus flavesceus, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 324—325. (1831.)

Agrodroma rufula, Jerd., Madr. Journ. XI. p. 34. (1840.)

Corydalla vierthaleri,
Corydalla gracilis, } Brehm, Vogelfang. p. 137—138. (1855.)

Corydalla striata,
Corydalla arvensis,
Corydalla septentrionalis, } Brehm, Naumannia, v. p. 79. (1855.)
Corydalla arenaria,

Leírása: Tavaszkor fölül világosbarna, agyagsárga árnyalattal bevont, fején és hátán, a tollak gerincze mentén, többé-kevésbé sötét színnel sávozott; alul fehér agyagsárga árnyalattal; szemöldökíve és szeme alatt agyagsárga; a szem és csőr közötti része, az alsó álkapocs szögletétől a torok mindkét oldalán lefutó keskeny vonal fekete; begyén néha hosszúsávok nyomai láthatók; szárnya és farka sötétbarna, a tollak szegélye agyagsárga; középfedői centruma fekete, farkának két szélső tolla fehér, s ezeknek széle belső zászlaján fekete; második farktollának külső fele többé-kevésbé fehér; csőre és lába világos szarúsínű; szeme barna. Nyáron a madár agyagsárga árnyalata eltűnik. A hím és tojó nem különbözik egymástól. Hossza k. b. 18, szárnya 8·9—9·4, farka 7—8, csőre 1·5, csüdje 2·6 $\frac{m}{m}$.

A fiatal fej- és háttollainak szegélye, torka és hasa fehér, begyén és mellén erősen pettyezett.

Földrajzi elterjedése: Közép-Európa, a Mediterran zónakör és Közép-Ázsia. Télen a megfelelő délebb vidékekre vonul. Magyarországon a lapályos vidékeken mindenütt gyakori. Hozzánk áprilisban érkezik s szeptember végén és október elején távozik.

ANTHUS SPIOLETTA (LINNÉ).

Hegyi pipiske.

Alanda spinoletta (error), Linné, Syst. Nat. I. p. 288. (1766.)

Anthus aquaticus, Bechst., Naturg. Deutschl. III. p. 745. (1807.)

Anthus montanus, Koch, Syst. baier. Zool. I. p. 179. (1815.)

Anthus coutellii, Aud., Descr. Egypte p. 360. pl. 5. f. 5. (1828.)

Anthus alpinus, }
Anthus hiemalis, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 329. (1831.)

? *Anthus orientalis*, Brehm, Vogelfang, p. 138. (1855.)

Anthus major, }
Anthus minor, } Brehm, Naumannia, v. p. 79. (1855.)

Leírása: A vén hím tavaszkor fölül földszínű barna, mely szín fején szürkésbe megy át; a hát és fej tollainak centruma alig észrevehetőleg valamivel sötétebb színbe árnyalódik; szemöldökíve és alul a madár pizskosfehér; előnyaka és melle fakó színnel árnyalt s hasa oldalán barna hosszávokkal tarkázott; fülfedői barnák; farka sötétbarna; a két szélső farktoll fehér, s ezek belső zászlaján a tő felé szélesedő barna sáv van, a második farktoll barna, hegyén háromszög-alakú fehér folttal; alsó szárnyfedőtollai pizskosfehérek; csőre és lába sötét szarúszínű; szeme barna. Hossza k. b. 17, szárnya 9·2, farka 7·5, csőre 1·3, csüdje 2·3 $\frac{1}{m}$.

A tojó a hímhez hasonló ruházatot visel.

A fiatal őszi ruhája fölül többé-kevésbbé vörhenyes sárgásba hajló földszínű barna; alul pizskosfehér, melle és hasa oldala sötétbarnával erősen pettyezett.

Földrajzi elterjedése: Dél-Európa és Közép-Ázsia; télen a Mediterran zónakörbe és Dél-Indiába vonul. Magyarországon a magas hegyeken fordul elő; főleg a Kárpátokban és az erdélyi havasokon él. Tavaszi és őszi vonulása alkalmával a lapályos helyeket is fölkeresi.

Motacilla.

LINNÉ, Syst. Nat. I. p. 328. (1766.)

Typus: *Motacilla alba*, LINNÉ.

MOTACILLA ALBA, LINNÉ.

Barázda billegető.

Motacilla alba, Linné, Syst. Nat. I. p. 331. (1766.)

Motacilla cinerea, Gmel., Syst. Nat. I. p. 961. (1788.)

Motacilla albeola, Pall., Zoogr. Rosso-As. I. p. 506. (1811.)

Motacilla septentrionalis, }
Motacilla sylvestris, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 347—348. (1831.)
Motacilla brachyrhynchos, }

Motacilla gularis, Swains., B. W. Afr. II. p. 38. (1837.)

Motacilla fasciata, }
Motacilla cervicalis, } Brehm, Vogelf. p. 143. (1855.)

Motacilla major, Brehm, Naumannia, v. p. 280. (1855.)

Motacilla alba feje (tavaszkor) és lába.

Leírása: A vén hím tavaszkor hátán kékes hamúszürke, deréktáján sötétebb, s a felső farkfedőin feketébe hajlik; homloka, szeme körül, fülfedői és nyaka oldala fehér; fejteteje, tarkója, előnyaka és begye fekete; melle, hasa és alsó farkfedői fehérek; oldalán, mellétől vékonyáig, hamúszürke; szárnya barna, harmadrendű evezői és középfedői feketék, fehér külső szegélylyel; farka fekete, két pár szélső tolla fehér s belső zászlajuk tövük felé feketével szegett; csőre és lába fekete; szeme barna. Hossza k. b. 19, szárnya 8·6—9, farka 8·5—9·5, csőre 1·3, csúdjá 2·3 $\frac{1}{m}$. A tojó a hímhez hasonlít.

A vénék tollruhája télen abban különbözik a tavaszitól, hogy a torok és begy egy része is fehér s csak a begy alsó részén van egy nagy patkóalakú fekete folt; a fej fehér színe néha kénsárga lehelettel van befuttatva.

A fiatalok első őszi ruhája hasonlít a vénék téli ruházatához, fejük tetején azonban nincs meg a fekete szín, s a hátéhoz hasonló szürkeshínű.

Földrajzi elterjedése: Nyáron a palaearktikus zónakör, télen a megfelelő déli tartományok. Magyarországon mindenütt közönséges. Február második felében s ápril elején érkezik és késő ősztől távozik a déli vidékekre. Kivételes esetekben, enyhébb télen, egyes példányokban át is telel.

Calobates.

KAUP, Natürl. Syst. p. 33. (1829.)

Typus: *Calobates melanope* (PALL.).

CALOBATES MELANOPE (PALL.).

Hegyi billegető.

Motacilla melanope, Pall., Reis. Russ. Reichs, III. App. p. 696. (1776.)

Motacilla boarula, Linné, Mant. p. 527. (1771.)

Motacilla tschutschensis, Gmel., Syst. Nat. I. p. 962. (1788.)

Motacilla sulphurea, Bechst., Naturg. Deutschl. III. p. 459. (1807.)

Motacilla cinerea, Leach, Syst. Cat. Mamm. etc. B. M. p. 22. (1816.)

Motacilla bistrigata, Raffl., Trans. Linn. Soc. XIII. p. 312. (1820.)

Calobates sulphurea (Bechst.), Kaup, Natürl. Syst. p. 33. (1829.)

Motacilla montium, Brehm, Vög. Deutschl. p. 345. (1831.)

Motacilla rivalis, Brehm, Vogelfang. p. 143. (1855.)

Pallenua robusta, Brehm, Naumannia, v. p. 280. (1855.)

Motacilla lindermayeri, Brehm, in Linderm. Vög. Griechl. p. 82. (1860.)

Budytes novae-guineae, A. B. Mey., Isis, Sitzungsab. 1875.

Leírása: A vén hím tavaszkor fölül kékes hamúszürke, s e szín a deréktájon, de különösen a felső farkfedőkön élénk olajzöldbe árnyalódik; szemöldökíve fehér; nyaka oldala szürke; torka fekete, s a hol ez utóbbi két szín találkozik, vagyis a kantárszárán fehér; alul a madár sárga, legélénkebb hasa közepén és alsó farkfedőin; szárnya fekete, másodrendű evezőinek töve fehér; három szélső farktolla fehér s az elsőt kivéve, külső zászlóján töve felé szélesedő fekete, többi farktolla fekete s a két középső külső felén zöldesszürkével szegett; csőre fekete; lába világos szarúszínű; szeme barna. Őszkor a torok fekete színét fehér helyettesíti. Hossza k. b. 20, szárnya 8·5, farka 10·5, csőre 1·3, csüdje 2 $\frac{1}{m}$.

A tojó hasonlít a hímhez, azonban kevésbbé élénk színezésű.

Földrajzi elterjedése: A palaearktikus zónakör. Minálunk a hegyes vidékeken patakok mentén mindenütt közönséges. Vonulásakor a lapályokat is fölkeresi.

Budytes.

CUVIER, Règne Anim. I. p. 371. (1817.)

Typus: *Budytes flavus* (LINNÉ).

A fajok meghatározó táblázata:

- a. A fejtető zöld.
  - α^1 . A homlok sárga . . . . . *campestris* (59. old.).
  - b^1 . A homlok szürke . . . . . *taivanus* (60. old.).
- b. A fejtető világosszürke.
  - c^1 . A fülfedők szürkék . . . . . *flavus* (61. old.).
  - d^1 . A fülfedők fehérek . . . . . subsp. *becma* (61. old.).
- c. A fejtető sötét szürke . . . . . *borealis* (62. old.).
- d. A fejtető fekete.
  - e^1 . Szemöldökívvél . . . . . *paradoxus* (62. old.).
  - f^1 . Szemöldökív nélkül . . . . . *feldeggii* (63. old.).

BUDYTES CAMPESTRIS (PALL.)

Mezei sárga billegető.

II. Tábla. I. ábra.

- Motacilla campestris*, Pall., Reise Russ. Reichs, III. Anh. p. 697. (1776.)
Motacilla citreola (nec Pall.), Auct. plur. special. hungar.
Budytes flavissima, Blyth, Mag. Nat. Hist. VII. p. 342. (1834.)
Budytes rayi, Bonap., Comp. List. B. Eur. ect. p. 18. (1838.)
Motacilla flava anglica, Sund., OFv. K. Vet.-Akad. Stockh. 1840. p. 53.
Budytes campestris (Pall.), Key. & Blas., Wirbelt. Eur. p. XLIX (1840.)
Motacilla flava rayi, Schleg., Rev. Crit. p. XXXVIII. (1844.)
Budytes neglectus (nec Gould), Brehm, Vogelf. p. 142. (1855.)
Motacilla flava campestris, Heugl., Orn. N. O.-Afr. I. p. 322. (1869.)
Motacilla flava, var. *flavifrons*, Severtz., Turk. Jevot. p. 67. (1873.)
Budytes flavifrons, Severtz., Str. Feath., 1875. p. 424.
Motacilla flava flavicapilla, Petényi, Term. Tud. Társ. Évk. 1842. p. 193.

Leírása: A *vén hím* tavaszkor fölül olajzöld s e szín fején többé-kevésbbé sárgásba árnyalódik, homlokán pedig határozottan sárga; szemöldökíve, szeme alatt és alul az egész madár élénk sárga; szemén keresztül egy barnás olajzöld szalag húzódik; szárnya barna szürkészöld szegélylyel; farka fekete, két pár szélső tolla fehér s belső zászlaja feketével szegett; csőre és lába feketésbarna; szeme barna. *Őszkor* fölül barna zöldessárgával árnyalt; szemöldökíve és alul a madár világossárga, torka fehérbe, begye fakóbarnába hajlik. Hossza k. b. 17, szárnya 8·2, farka 7·5, csőre 1·2, csüdje 2·2 $\%$.

A *tojó* tavaszkor hasonlít a hímhez, de homloka zöld s az egész madár valamivel halványabb.

Földrajzi elterjedése: A palaearktikus zónakörnek két elszigetelt pontján: egyik Nyugat-Európában különösen Angliában, másik Dél-Oroszország és Közép-Ázsia közt van. A nyugat-európai példányok tétre Afrika nyugoti partjaira vonulnak. Magyarországon hitelesen csak egy esetben észleltetett és pedig PETÉNYI SALAMON által, a ki egy őszi tollazatú hím példányt lőtt 1842-ben Stubnya környékén. E példány a Magy. Nemzeti Múzeum gyűjteményében őriztetik.

BUDYTES TAIVANUS, SWINHOE.

Ázsiai sárga billegető.

II. T á b l a. 2. á b r a.

Budytes taivanus, Swinhoe, Proc. Zool. Soc. 1863. p. 334.

Budytes melanotis, Swinhoe, Ibis, 1864. p. 364.

Budytes flavus taivanus, Seebohm, Ibis, 1884. p. 39.

Motacilla taivana (Swinh.), Sharpe, Cat. B. Br. Mus. X. p. 514. (1885.)

Leírása: A *vén hím* tavaszkor fölül, beleértve a fejtetőt olajzöld, deréktáján sárgába árnyalódik; homloka kékesszürke; szemöldökíve sárga; a szem és csőr közötti része és fülfedő tollai sötétszürkék sárga középfolttal; szárnya sötétbarna, világosbarna és sárgásszürke szegélylyel; farka fekete; két pár szélső tolla fehér belső zászlaján fekete szegélylyel; csőre és lába fekete, szeme barna. Hossza k. b. 17, szárnya 8·4, farka 7·5, csőre 1·4, csüdje 2·3 $\%$.

A *vén tojó* fölül zöldesbe hajló barnásszürke; feje szürkés; szemöldöke sárgásfehér; alul sápadt sárga, begyén és torkán fehéres; szárnya és farka mint a hímé.

Földrajzi elterjedése: SHARPE szerint (Cat. B. Br. Mus. vol. X. p. 515.) a Kurile-szigetektől kezdve Kelet-Szibérián át, Dauria és Amur tartomány, Khina és Formosa-sziget; télen a Malai-félsziget. A Magyar Nemzeti Múzeumban egy hím és tojó van, melyet SZIKLA GÁBOR tanár gyűjtött 1893. év tavaszán a velencei-tó partján Fehérmegyében. Ezek a Magyarországon lőtt egyedüli példányok.

BUDYTES FLAVUS (LINNÉ).

Európai sárga billegető.

II. Tábla. 3. ábra.

- Motacilla flava*, Linné, Syst. Nat. I. p. 331. (1766.)
Motacilla flaveola, Pall., Zoogr. Rosso-As. I. p. 501. (1811.)
Motacilla chrysogastra, Bechst., Kurze Übers. p. 327. (1811.)
Motacilla flavescens, Steph., Gen. Zool. pt. 2. p. 559. (1817.)
Budytes flavus, Cuv., Regn. Anim. p. 371. (1817.)
Motacilla flava vulgaris, Sund., Oefv. K. Vet.-Akad. Stockh. 1840. p. 53.
Budytes gouldi, Macgill., Man. Brit. B. I. p. 163. (1840.)
Budytes fasciatus, Brehm, Vogelfang, p. 141. (1855.)
Motacilla flava typica, Radde, Reise Ost.-Sib. Vög. p. 229. (1863.)
Motacilla flava cinereicapilla fasciata, Heugl., Orn. N. O.-Afr. I. p. 321. (1869.)
Budytes leucostriatus, }
Budytes flavescens, } Homeyer, Journ. f. Orn. 1878. p. 128—131.
Budytes flavus leucostriatus, Stejneger, Bull. U. St. N. M. No. 29. p. 280. (1885.)

Leírása: Tavaszkor a vén hím feje kéesszürke, szemöldökíve fehér; feje oldalt sötétszürke, néha fehérrel tarkázott; háta és deréktája olajzöld; alul élénk sárga; tokája többé-kevésbé fehér; szárnya sötétbarna sárgásszürke szegélylyel; farka fekete, két pár szélső tolla fehér, belső zászlaján fekete szegélylyel; csőre és lába feketésbarna; szeme barna. Hossza k. b. 17, szárnya 8·2, farka 7·5, csőre 1·1, csüdje 2·2 $\frac{1}{m}$.

A tojó feje szürke, háta barnás, deréktája olajzöldes; alul sápadt sárga, legélénkebb hasa közepén és alsó farkfedőin, leghalványabb begyén és torkán, a hol piszkos fehérbe árnyalódik; szemöldökíve fehér; csőre, lába és szeme mint a hímé.

Őszkor a vének fölül barnák; szemöldökívkük, torkuk és begyük fehér fakóbarnás árnyalattal; hasuk és alsó farkfedőik sárgák. A fiatalok a véneknél jóval halványabbak.

Földrajzi elterjedése: A palaearktikus zónakörben két elszigetelt pontján van; az egyik Európára esik, a másik Ázsia északkeleti részére. Az európai példányok Afrikában, a kelet-ázsiai példányok pedig a Csendes tenger szigeteinek nagy részén telelnek. Magyarországon vízenyős réteken mindenütt közönséges. Ápril második felében érkezik s szeptemberben távozik.

BUDYTES BEEMA (SYKES).

Keleti sárga billegető.

II. Tábla. 4. ábra.

- Motacilla beema*, Sykes, Proc. Zool. Soc. 1832. p. 90.
Budytes brevicaudatus, Homeyer, Journ. f. Orn. 1878. p. 131.
Motacilla flava, var. *beema*, Pleske, Rev. Turkest. Orn. p. 24. (1888.)
Motacilla flava beema, Almásy, Ornith. Jahrb. IX. p. 88. (1898.)
Budytes beema (Syk.), Madarász, Természettud. Füz. XXII. p. 347. (1899.)

Leírása: Nagyon hasonlít az európai sárga billegetőhöz, a melytől a következőkben tér el: feje világosabb szürke s pofatája és fülfedő tollai színe szürke helyett fehér s csak a szemén át húzódó szalag szürke; csőre, lába és szeme barna. Hossza k. b. 16·5, szárnya 7·8, farka 7, csőre 1·2, csüdje 2·3 $\frac{1}{m}$.

Földrajzi elterjedése: «Nyugat- és Közép-Szibéria; Afghanistanban és Indiában tel. Vonulása alkalmával valószínűleg Nyugat-Európában és a Mediterrán zónakörben is előfordul.» (SHARPE, Cat. B. Br. Mus. X. p. 521.)

A Magyar Nemzeti Múzeumban egy hiteles magyarországi példány van, melyet PETÉNYI SALAMON lőtt Péterin, Pestmegyében 1828. május 4-én.

BUDYTES BOREALIS (SUND).

Északi sárga billegető.

II. T á b l a. 5. á b r a.

Motacilla flava borealis, Sundev., OFv. K. Vet.-Akad. Stockh. 1840. p. 53.

Budytes schisticeps,
Budytes fulviventor, } Hodgs., in Gray's Zool. Misc. p. 83. (1844.)

Motacilla viridis, Gray, Gen. B. I. p. 203. (1847.)

Motacilla cinereocapilla (nec Savi), Eversm., Bull. Mosc. 1850. p. 570.

Budytes atricapillus, Brehm, Vogelfang, p. 141. (1855.)

Leírása: Tavaszkor a *vén hím* feje sötétszürke, csőre és szeme közt, valamint fülfedőin feketébe árnyalt; szemöldökíve teljesen hiányzik; alul élénk sárga, csak tokáján néha látható kis fehérség; háta, szárnya és farka olyan, mint a *B. flavus*-é, csőre és lába fekete, szeme barna. A tojó az európai sárga billegető tojósához hasonlít, háta azonban valamivel sötétebb barna. Hossza k. b. 17·5, szárnya 8·5, farka 8, csőre 1·4, csüdje 2·5 $\%$.

Földrajzi elterjedése: A palaearktikus zónakör északi része, a honnan télre a mediterrán zónakörbe, Afrikába és Indiába költözködik. Magyarországon csak az átvonulás tartama alatt észlelhető. A Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményében foglalt példányok a következők: ♂, ♀ Novi, Fiume Modrus vm. 1896 máj. 12.; ♂ Csalóköz-Somorja 1899 máj. 7.

BUDYTES PARADOXUS, BREHM.

Dalmát sárga billegető.

II. T á b l a. 6. á b r a.

Budytes paradoxus, Brehm, Vogelfang, p. 142. (1855.)

Motacilla kaleniczenkii, Blasius, in Nachtr. Naum. Vög. Deutschl. p. 126. (1860.)

Motacilla flava kaleniczenkii, Finsch, Verh. — Zool. — bot. Ges. 1879. p. 63.

Motacilla paradoxa (Brehm), Sharpe, Cat. B. Br. Mus. X. p. 531. pl. VIII. f. 5. (1885.)

Motacilla feldeggii paradoxa, Almásy, Orn. Jahrb. IX. p. 99. (1898.)

Leírása: Nyáron a *vén hím* feje fekete s tarkóján e szín szürkébe megy át; szemöldökíve fehér, háta barna zöldes árnyalattal; dereka olajzöld, szárnya sötétbarna keskeny fakó szegélylyel; farka fekete, két pár szélső tolla ellenben fehér, csak belső zászlójának széle fekete; alul élénk sárga; kantára fehéres; csőre és lába fekete; szeme barna. Tavaszkor sokkal élénkebb színű mint nyáron. Hossza k. b. 17, szárnya 8·1, farka 8, csőre 1·3, csüdje 2·3 $\%$. A *toró* ismeretlen.

Földrajzi elterjedése: SHARPE szerint (Cat. B. Br. X. p. 531.) Magyarországtól és Dalmátiától kezdve kelet felé Dél-Oroszország és Crimea a kel. hossz. 47°-áig

terjed. Magyarországon Temes-megyében Temes-Kubin környékén fordul elő (l. ALMÁSY G. Ornith. Jahrb. IX. p. 99. 1898.). A Magy. Nemzeti Múzeumban még nincs honi példány. A fönti leírás SCHMIDHOFFENI LOVAG TSCHUSI VIKTOR magángyűjteményében lévő magyarhoni példányról van véve, mely ugyancsak Temes-Kubinból származik és 1898 június 4-én lővetett.

BUDYTES FELDEGGI (MICHACH.).

Feketefejú sárga billegető.

II. Tábla. 7. ábra.

Motacilla feldeggi, Mich., Isis, 1830. p. 814.

Budytes melanocephalus, Bonap., Fauna Ital., Ucc. pl. 31. f. 3. (1832–41.)

Motacilla flava dalmatica, } Sundev., OEfv. K. Vet.-Akad. Stockh. 1840. p. 54.
Motacilla flava africana, }

Motacilla flava melanocephala, Nordm., in Démid. Voy. Russ. Mérid. p. 239. (1840.)

Budytes nigricapilla, Bonap., Consp. Gen. Av. I. p. 249. (1850.)

Budytes melanogriseus, } Homeyer, Journ. f. Orn. 1878. p. 128.
Budytes aralensis, }

Budytes melanocervix, Homeyer, Mittheil. Orn. Ver. Wien, 1883. p. 86.

Budytes feldeggi (Mich.), Madar., Term. rajz. Füz. XXII. p. 347. (1899.)

Leírása: Tavaszkor a *vén hím* feje teteje és oldala koromfekete; háta barnás olajzöld; alul élénk sárga; szárnya sötétbarna, világossárgába árnyalt szegélylyel; farka fekete, két pár szélső tolla fehér s belső zászlajának szegélye fekete, legtöbb esetben a második pár toll külső zászlaján némi feketeség is látható töve felé; csőre és lába fekete; szeme barna. Hossza k. b. 17, szárnya 8, farka 7·8, csőre 1·2, csüdje 2·2 $\frac{1}{m}$.

A *tojó* feje szürke; alul halványsárga; torka és begye fehéres.

Földrajzi elterjedése: Dél-Kelet-Európa és Közép Ázsia; a telet Afrikában és Indiában tölti. E fajt Magyarországon ALMÁSY G. fedezte föl (l. Orn. Jahrb. IX. p. 98. 1898.) és pedig Temes-Kubinban 1896 máj. 21-én. A Magyar Nemzeti Múzeumban még nincs honi példányunk. A II-dik tábla 7. ábrán bemutatott fej SCHMIDHOFFENI LOVAG TSCHUSI VIKTOR magángyűjteményében lévő magyarhoni példány után készült, mely Temes-Kubin környékén lővetett 1898 június 29-én.

VII. Család.

Fam. Sylviidae.

Poszátafélék.

A rigófélékkel igen közel rokonságban álló poszátafélék családjánál nem találunk a fajok sokaságának összességében oly morfológiai különbséget, mely azt határozottan jellemezné s mégis a fajok külső habitusában van valami, a mi az első tekintetre is elárulja, hogy ebbe a családba tartoznak. Az egyesegyedüli állandó jelleme e családnak, a mi által a rigóféléktől különbözik az, hogy a fiatalok első ruhájukban az anyaállathoz hasonlítanak, míg a rigófélék családjába

tartozóké az öregétől elütő, a mennyiben azok mindig bizonyos pettyezésekkel tarkázottak.

A poszátafélék csőre vékony és hegyes, töve többé-kevésbé lapított. A szájjugsérték néha teljesen hiányoznak. A szárny hosszú, hegyes és laposan simul a testhez. Az evezők száma mindig 10; az első evező többé-kevésbé rövid, de sohasem hosszabb a második felénél; a második evező hosszabb a másodrendű evezőknél. Évenként kétszer: tavaszkor és őszkor vedlenek. Táplálékukat rendszeren a rovarvilágból merítik, de őszkor gyümölcsessel is élnek. Általában véve vonuló madarak.

E nagy, Amerika kivételével az egész földön elterjedt család fajainak száma hozzávetőleg sem mondható meg, mert szisztematikailag még nincsenek kellőleg rendezve; igen sok ide tartozó nem ez ideig még szétszórtan más családokba van beosztva.

A nálunk előforduló poszátafélék biológiai szempontból két csoportra oszlanak, ú. m.: erdei lakókra (*Sylvia*, *Pyloscopus* és *Hypolais*), melyek erdők, ligetek és bokrokban és vízi lakókra (*Acrocephalus*, *Potamodus*, *Locustella*, *Calamodus* és *Luscinola*), melyek nádasokban, vízi növényzet közt és vizenyős réteken tartózkodnak és költenek.

A nemek meghatározó táblázata :

- a. A hónalj tollak és alsó szárnyfedők színe sárga.
  - a¹. A hónalj tollak és alsó szárnyfedők színe elüt a mell színétől; a csőr vékony, töve kevésbé széles: poszátaszerű. . . . . *Pyloscopus* (71. old.).
  - b¹. A hónalj tollak és alsó szárnyfedők sárga színe többé-kevésbé a mell színével egyezik; a csőr szélesebb, különösen töve felé: nádirigószerű *Hypolais* (75. old.).
- b. A hónalj tollak és alsó szárnyfedők színe fehér, szürke, vagy világos fakóbarna.
  - c¹. A fark többé-kevésbé egyenes vágású . . . . *Sylvia* (65. old.).
  - d¹. A fark erősen kerekített.
    - a². A csőr erős, kissé lapított s töve felé kiszélesedő . . . . . *Acrocephalus* (77. old.).
    - b². A csőr karesú vékony: poszátaszerű.
      - a³. Az alsó farkfedő tollak erősen megnyultak s majdnem a fark végeig érnek.
        - a⁴. A hát egyszínű . . . . . *Potamodus* (82. old.).
        - b⁴. A hát pettyes . . . . . *Locustella* (84. old.).
      - b³. Az alsó farkfedő tollak kevésbé hosszúak és rövidebbek a szélső farktollnál.
        - c⁴. Az első evező rövidebb az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollaknál *Calamodus* (85. old.).
        - d⁴. Az első evező hosszabb az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollaknál *Luscinola* (88. old.).

Sylvia.

SCOPOLI, Ann. I. Hist. Nat. p. 154. (1796.)

Typus: *Sylvia sylvia* (LINNÉ).

Fellemek: A fark egyenes vágású, a szélső toll a többinél valamivel rövidebb. A szájjugsérték megvannak, de gyengék. A láb aránylag meglehetősen erős.

Kivétel nélkül mind rovarevők, de a fajok nagy része az őszi mozgalom alkalmával gyümölcsessel és bogyókkal is táplálkozik. Mind jó énekesek. Fészküket a föld színétől 0·5—1 méter magasságban vagy azon fölül is bokrokba vagy durva sűrű gazba rakják s ezeket fűszálakból, rostokból és vékony ágacskákból készítik s szőrrel bélelik ki. A tojások száma 4—6, alakja és színe a fajok szerint változik.

A fajok meghatározó táblázata:

a. A szárny hosszabb a farknál.

α^1 . Az első evező rövidebb az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollaknál; a második sohasem rövidebb az ötödiknél (l. ábra 66. old.).

α^2 . A fark felső és alsó fedőtollai többé-kevésbé harántsávoltak . . . . . *nisoria* (65. old.).

b^2 . A fark felső és alsó fedőtollai nem sávoltak.

α^3 . A másodrendű evezők külső szegélye vörhenyes . . . . . *sylvia* (66. old.).

b^3 . A másodrendű evezők külső szegélye nem vörhenyes . . . . . *simplex* (67. old.).

b^1 . Az első evező az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollaknál hosszabb, a második rövidebb az 5-diknél (l. ábra 70. old.).

c^2 . A fejtető fekete s e szín a fültájra is kiterjed (*hím*); a fejtető szürke (*tojó*). A szárny nagysága 7·5—8 $\%$ közt váltakozik . . . . . *orpheus* (68. old.).

d^2 . A fejtető fekete s e szín nem terjed ki a fültájra (*hím*); a fejtető rozsdaszínű (*tojó*).

A szárny nagysága 7—7·6 $\%$ közt váltakozik *atricapilla* (69. old.).

e^2 . A fejtető mindkét nemnél szürke. A szárny nagysága 6—7 $\%$ közt váltakozik . . . . . *curruca* (69. old.).

b. A szárny rövidebb a farknál . . . . . *melanocephala* (70. old.).

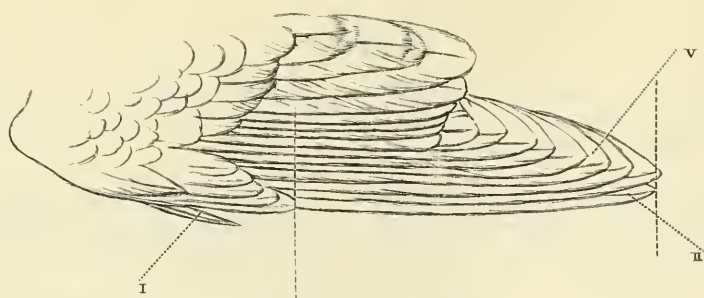
SYLVIA NISORIA (BECHST.).

Sávós poszáta.

Motacilla nisoria, Bechst., Naturg. Deutschl. IV. p. 580. Tb. XVII. (1795.)

Curruca undata,
Curruca undulata, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 414—415. (1831.)

Sylvia nisoria szárnya.

Leírása: A *hím* fölül barnásszürke; feje, dereka és farka egy árnyalattal szürkébb, szárnya pedig barnább a hátánál; másodrendű evezőinek és a szárny fedőtollainak hegye fehér, e szín mögött keskeny fekete sáv látható; farka, felső fedőtollai s néha válla is hasonló mustrázatú; farktollainak hegye fehér s e szín két szélső tollán belső zászlójára is kiterjed; alul fehér, mellén, oldalán és alsó farkfedőin barna árnyalatnak nyoma látható, egyébként szürkésbarna hullámsávokkal mustrázott; az alsó farkfedőin levő hullámsávok nagy foltta alakúttak s a tollak középrészét foglalják el; csőre szürkésbarna; alsó kávájának töve világos; lába halvány szürkésbarna; szeme világos élénk sárga. Hossza k. b. 17·5, szárnya 8·9—9·3, farka 7·5, csőre 1·4, csüdje 2·5 $\%$.

A tojó annyiban különbözik a hímtől, hogy sávozása valamivel élénkebb és határozottabb.

A *fiatalok* a vénektől különböznek, a mennyiben alul egyszínűek s a sávozásnak csak néha van némi nyoma, hasuk oldala és hátuk fehér helyett barnás-fehérral szegett; szemük pedig szürkésbarna.

Földrajzi elterjedése: Közép-Európa, Dél-Oroszország és Turkesztán. A Mediterrán zónakört csak átvonulása alkalmával látogatja. Téli tartózkodásának helye pontosan még nem ismeretes. Minálunk meglehetősen gyakori s kertekben, ligetekben tartózkodik és fészkel. Április végén és májusban érkezik s szeptember végén költözködik el.

SYLVIA SYLVIA (LINNÉ).

Közönséges poszáta.

Motacilla sylvia, Linné, Syst. Nat. I. p. 330. (1766.)

Ficedula stoparola, Gerini, Orn. Meth. Dig. IV. p. 35. pl. CCCXVI. fig. 1. (1773.)

Motacilla rufa, Bodd., Tabl. Pl. Enl. p. 35. (1783.)

Sylvia communis, Latham, Gen. Syn. Suppl. I. p. 287. (1787.)

Sylvia cinerea, Bechstein, Orn. Taschenb. I. p. 170. (1802.)

Sylvia cineraria, Bechstein, Naturg. Deutschl. II. p. 534. (1807.)

Sylvia cineracea,

Sylvia fruticeti, } Brehm, Vogel Deutschl. p. 420—421. (1831.)

Sylvia caniceps,

Curruca cinerea,

Curruca cineracea,

Curruca fruticeti,

Curruca caniceps,

Sylvia sylvia typica,

Sylvia sylvia caniceps,

Sylvia sylvia fruticeti,

} Brehm, Vogelfang, p. 227—228. (1855.)

} Prazák, Journ. f. Orn. XLV. p. 257. (1817.)

Leírása: A vén hím tavaszi ruházatban fölül szürkésbarna, legsötétebb a szárnyán és farkán; feje tiszta szürke; szárnya, de különösen másodrendű evezői és azoknak fedőtollai világos rőtbarával szélesen szegettek; szélső farktolla fehér, csak belső zászlájának széle szürke, második farktollának hegye pedig fehér; alul fehér, legtisztább a torka és hasa közepe; begye borvörös színnel árnyalt s e szín a has oldalára is kiterjed s vékonyán barnásba megy át; csőre sötét-, lába és szeme világosbarna. Hossza k. b. 15, szárnya 7—7.5, farka 6—6.7, csőre 1, csüdje 2 mm.

A tojó némileg eltér a hímtől, a mennyiben fején és farkának fedőtollain hiányzik a szürke szín, a mit a háthoz hasonló barna helyettesít; mellén pedig nincs borvörös árnyalat.

A hímek őszi vedlésük után a tojóra hasonlítanak.

A fiatal szintén a tojóra hasonlít, csak hogy valamivel élénkebb és vörhenyesebb színezetű.

Földrajzi elterjedése: Egész Európa, a magas Északtól kezdve le a Földközi tengerig; keleten Perzsia, Nyugat-Szibéria és Turkesztán; Közép és Dél-Afrikában telel.

Magyarországon éppen úgy, mint mindenütt, egyike a legközönségesebb madaraknak. Áprilban érkezik és október első felében vonul a déli vidékekre.

SYLVIA SIMPLEX, LATH.*

Kerti poszáta.

Sylvia simplex, Latham, Gen. Syst. Suppl. I. p. 287. (1787.)

? *Motacilla hortensis*, Gmelin, Syst. Nat. I. p. 287. (1788.)

Sylvia hortensis (Gmel.), Bechstein, Naturg. Deutschl. IV. p. 550. Taf. XIII. (1795.)

Sylvia aedonia, Vieillot, N. Dict. D'Hist. Nat. XI. p. 162. (1817.)

Curruca brachyrhynchos, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 416. (1831.)

Curruca grisea, }

Sylvia salicaria (Linné), Apud Newton ed. Yarells Br. B. p. 414. (1873.)

* A legismertebb és legelterjedtebb név a kerti poszáta megjelölésére a *Sylvia hortensis*, BECHST., de sajnos — a prioritás szigorú törvényének megtartása mellett — ezen kedves és teljesen megfelelő névtől meg kell válnunk, még akkor is, ha annak auktorjául nem a későbbi BECHSTEIN-t, hanem a korábbi GMELIN-t fogadjuk el, mivel már LATHAM, GMELIN előtt 1787-ben *Sylvia simplex* nevet adott a kerti poszátnak. SEEBOHM H. a *Sylvia*-nemről írt kitűnő dolgozatában («Remarks on the Genus *Sylvia* and on the Synonymy of the Species» — Ibis — 1879. p. 308.) a többek között ezt mondja: »Kár, hogy a kerti poszáta nem tarthatja meg a közhasználatban lévő *Sylvia hortensis* nevet. Már eddig is láttuk, hogy a GMELIN-féle elnevezés a dalos poszáta tojójára vonatkozik. Ebből az a következtetés vonható, hogy GMELIN a dalos poszáta hímjét a barátka poszáttal, tojóját pedig a kerti poszáttal tévesztette össze s így elnevezése a lex prioritatis értelmében csak a részben való jelöléssel: «partim» volna elfogadható; fölösleges azonban további fejtegetésekbe bocsátkoznunk, mivel úgyis megvan a korábbi LATHAM-féle *Sylvia simplex* név (Gen. Syn. Suppl. I. p. 287. 1787.), melynek világos, tiszta leírásához nem fér kétség.» És mégis különös, hogy a British Muzeum nagy katalógusában (Cat. B. Br. Mus. vol. V. p. 10.) éppen SEEBOHM a fentiek ellenére a *Sylvia hortensis*, BECHST. név megtartása mellett érvel s a *S. simplex* névnek mellőzését azzal kívánja megokolni, hogy LATHAM maga is a *Sylvia simplex* nevet később a GMELIN-féle *Motacilla hortensis* egyik válfajára fokozta le, mely név nem vonatkozhatik egyébre, mint a dalos poszáta tojójára, vagy pedig egy egyáltalában nem létező alakra!

Leírása: A vén hím tavaszkor fölül szürkés olajbarna; szárnya és farka valamivel sötétebb; szeme fölött kissé halványabb, a mi alig észrevehető szemöldökívet alkot; alul piszkos fehér, legtisztább a hasa; begye és oldala halvány barnás színnel bevont; csőre fölül barna, a felső káva éle és az alsó világos szarúszínű; lába kékes szarúszínű; szeme barna. Hossza k. b. 15, szárnya 7·5—8, farka 5·8—6, csőre 1, csüdje 2 $\frac{1}{2}$ mm.

A tojó alig különbözik a hímtől.

A fiatalok és a vének őszi tollruházata annyiban tér el a tavasztól, hogy felül valamivel világosabb és némi zöldes árnyalattal bevont, alul pedig barnás árnyalata jóval erősebb.

Földrajzi elterjedése: Egész Európa. Legközönségesebb azonban Közép-Európában és Angliában. A Földközi-tenger vidékein és Kis-Ázsiában csak vonulása idejében fordul elő. Spanyolországban és Palesztinában azonban költ s ez utóbbi helyen egyszersmind állandó madár is.

Magyarországon mindenütt előfordul és gyakori jelenség, különösen őszi vonulása alkalmával, a mikor csapatokban jár rokon fajainak társaságában. Afrikában tel.

SYLVIA ORPHEUS, TEMM.

Dalos poszáta.

Sylvia orphea, Temm., Man. d'Ornith. p. 107. (1815.)

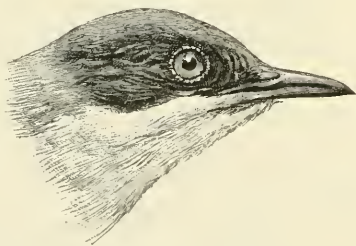
Sylvia grisea, Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat. XI. p. 188. (1817.)

Sylvia crassirostris, Cretzschm., Rüpp. Atlas, p. 49. pl. 33. fig. a. (1826.)

Curruca musica, Brehm, Vogelfang, p. 228. (1855.)

Curruca vidali, Brehm, Journ. f. Ornith. IV. p. 455. (1856.)

Curruca orphea griseocapilla, Brehm, Allgem. deutsch. Naturhist. Zeit. 1857. p. 464.

Sylvia orpheus feje.

Leírása: A vén hím felül egérszürke, fejteteje, a csőr és szem közötti része valamint fülfedői koromszínű feketék; szárnya és farka sötét szürkésbarna; másodrendű evezőinek szegélye világos; szélső farktollának külső zászlaja és hegye fehér s e szín belső zászlaján keskenyen folytatódik, a szélső tollat követő háromnak hegye is fehér; alul fehér, melle, hasoldala, vékonya és alsó farkfedői barnás-szürke árnyalattal bevontak; csőre sötétbarna, alsó kájájának töve világosabb; lába és karmai kékeszürkék; szeme világosbarna. Hossza k. b. 17, szárnya 7·5—8, farka 6·8—7·3, csőre 1·5, csüdje 2·5 $\frac{1}{2}$ mm.

A tojó fejteteje szürke; valamivel sötétebb a hát színénél s többé-kevésbé barnás árnyalattal bevont.

Földrajzi elterjedése: A Mediterrán zónakör.

Minálunk a magyar-horvát tengerparton, a Karszt-hegység déli lejtőjén fordul elő, a hol meglehetősen gyakori. Érkezéséről és távozásáról nincsenek följegyzések.

SYLVIA ATRICAPILLA (LINNÉ).

Barátka poszáta.

Motacilla atricapilla, Linné, Syst. Nat. I. p. 332. (1766.)

Motacilla moschita, Gmelin, Syst. Nat. I. p. 970. (1788.)

Curruca nigricapilla, } Brehm, Vögel Deutschl. p. 417—418. (1831.)

Curruca pileata, }

Curruca rubricapilla, Landbeck, Vögel. Württenb. p. 44. (1834.)

Sylvia Naumanni, v. Müller, Naumannia IV. p. 26. (1851.)

Curruca ruficapilla, Brehm, Vogelfang, p. 227. (1855.)

Sylvia atricapilla feje.

Leírása: Tavaszkor a hím fejteteje fekete; csőr és szem közötti része, fül- és pofatája, torka és begye hamúsziürke; fölül szürke, olajzöldes árnyalattal; hasa közepe fehér, oldala barnás, szürkével árnyalt; csőre sötétbarna; lába és karmai kéessziürkék; szeme barna. Hossza k. b. 15·5, szárnya 7—7·6, farka 6—6·5, csőre 1·1, csüdje 2·2 $\frac{1}{2}$ m.

A tojó olyan, mint a hím, fejteteje azonban sárgás rozsdabarna.

A fiatalok a tojóhoz hasonlítanak, de barnás árnyalatuk élénkebb. Őzskor a fiatal hímek fejteteje vedlés nélkül sötétedik s rozsdás színébe sötétbarna tarkázat kezd vegyülni, később barnává, majd pedig egészen feketévé változik.

Földrajzi elterjedése: Egész Európa, az É. sz. 66°tól a Földközi-tengerig, az Azóri- és Kanári-szigetek, Észak-Afrika, Kis-Ázsia és Palesztina. Télen Európából Afrikába költözködik. Magyarországon nagyon közönséges s egyike a legkedvesebb tavaszi énekeseknek. Áprilban érkezik s október közepén vonul délre.

SYLVIA CURRUCA (LINNÉ.)

Szürke poszáta.

Motacilla curruca, Linné, Syst. Nat. I. p. 329. (1766.)

Sylvia sylvicola, Latham, Gen. Syst. Suppl. I. p. 287. (1787.)

Sylvia garrula, Bechstein, Naturg. Deutschl. II. p. 540. (1807.)

Curruca dumetorum (Linné), } Brehm, Vög. Deutschl. p. 422. (1831.)

Curruca molaris, }

Curruca superciliaris, }

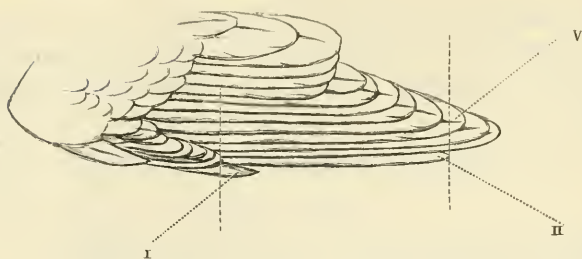
Curruca septentrionalis, }

Curruca assimilis, }

Curruca obscura, }

Brehm, Vogelfang, p. 228. (1855.)

Sylvia curruca szárnya.

Leírása: A *vén him tavaszkor* fölül világos palaszürke, hátán többé-kevésbé barnás árnyalattal; a csőr és szem közötti része, nemkülönben fületája valamivel sötétebb a fej színénél; szárnya és farka barna; másodrendű evezői és farktollai világos barnásszürkével szegettek; farka szélső tolla fehér, belső zászlájának szegélye szürkésbarna; alul fehér, melle és oldala alig észrevehetőleg barnával árnyalt; *csőre* sötét kékesszürke, alsó kávájának töve világos, lába és karmai kékesszürkék, szeme világosbarna. Hossza k. b. 15, szárnya 6—7, farka 5·8 6, csőre 1, csüdje 2 $\frac{1}{2}$ m.

A *tojó* a hímhez hasonló, de valamivel világosabb, a csőr és szem közötti része és fülfedői pedig alig ütnek el a fej színétől.

Földrajzi elterjedése: Európa az É. sz. 65°-tól kezdve a Földközi-tengerig. A telet Észak-Afrika déli részén tölti. Magyarországon mindenütt előfordul és nagyon közönséges.

SYLVIA MELANOCEPHALA (Gmel.).

Szárdiniai poszáta.

Motacilla melanocephala, Gmel., Syst. Nat. I. p. 970. (1788.)

Sylvia melanocephala (Gmel.), Lath. Ind. Orn. II. p. 509. (1790.)

Curruca melanocephala (Gmel.), Boie, Isis, 1822. p. 553.

Pyrophthalma melanocephala (Gmel.), Bonap., Ucc. Eur. p. 37. (1842.)

Sylvia ochrogenion, Linderm., Isis, 1843. p. 344.

Melizophilus melanocephalus (Gmel.), Cab. Mus. Hein. I. p. 35. (1850.)

Curruca luctuosa,
Curruca leucopogon, } Brehm, Vogelfang, p. 229. (1855.)

Pyrophthalma nigricapilla, Brehm, Naumannia, V. p. 283. (1855.)

Motacilla leucogaster, Ledru, fide Bolle, Journ. f. Orn. V. p. 282. (1857.)

Dumeticola melanocephala (Gm.), Homeyer, Journ. f. Orn. X. p. 277. (1862.)

Pyrophthalma melanocephala typica, Erlang., Journ. f. Orn. XLVII. p. 261. (1899.)

Leírása: A *hím tavaszkor* fölül palaszürke; feje teteje, a csőr és szem közötti része, szeme alatt és fülfedői selyemszerű fényű koromfeketék; alul fehér, oldala szürke; szárnya és farka szürkésfekete, szürke szegélylyel; szélső farktollának külső zászlaja és hegye fehér, a második és harmadik toll hegye szintén fehér; csőre sötét, lába világosbarna. Hossza k. b. 15·5, szárnya 6·1, farka 6·7, csőre 1, csüdje 2·1 $\frac{1}{2}$ m.

A *tojó* fölül barnás; feje szürke; hasa barnás árnyalattal bevont.

Földrajzi elterjedése: A Mediterran zónakör. Minálunk csak a magyar-horvát tengerparton fordul elő. Báró WASHINGTON Fiume környékén észlelte és gyűjtötte (l. Madarász, Zeitschr. f. ges. Orn. II. p. 352 1885.). A Magy. Nemz. Muzeumban még nincs honi példány.

Phylloscopus.

BOIE, Isis, 1826. p. 972.

Typus: *Phylloscopus trochilus* (LINNÉ).

Eltekintve a többi poszátafélék morphologiai jellemétől, e nemet egyedül az elsőrendű evezők alsó fedőtollainak és a hónaljtollaknak szembetűnő élénk sárga színe jellemzi főképen Biológiai tekintetből azonban nagy eltéréseket mutatnak az ide tartozó fajok. Fészküket rokon társaiktól elütően félgömb alakban oldalbejáratokkal készítik s a földre vagy közel ahhoz rakják. Tojásuk száma 5 és 7 közt változik; alapszínük fehér, barna vagy vörös pettyekkel és foltokkal borított. Mozdulatuk élénk és fürgé; táplálékuk keresése közben szárnyaikkal csapkodnak légykapók módjára.

Az ismert fajok száma mintegy 30 s ezek nyáron mind kizárólag a palaearktikus zónakörben élnek, téli tartózkodásra azonban mindig igen messze délre költöznek. Magyarországon csak 3 faj fordul elő. Az irodalomban elszórtan emlegetett *Phylloscopus bonelli* hazánkban való előfordulása merő tévedésen alapszik. (l. Természetrajzi Füzet. XXII. p. 495., 1899).

A fajok meghatározó táblázata:

- a. Az első evező rövidebb az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollaknál . . . . . *sibilator* (71. old.).
- b. Az első evező hosszabb az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollaknál.
- a¹. A második evező nagyságra nézve az 5-dik és 6-dik közt áll (l. ábra 73. old.). . . . . *trochilus* (72. old.).
- b¹. A második evező nagyságra nézve a 7-dikkel egyenlő (l. ábra 74. old.). . . . . *rufus* (74. old.).

PHYLLOSCOPUS SIBILATOR (BECHST.).

Zöld rendike.

- Motacilla sibilatrix*, Bechstein. Naturforscher. XXVII. p. 47. (1793.)
- Sylvia sylvicola*, Montagu, Trans. Linné. Soc. IV. p. 35. (1798.)
- Motacilla sylvatica*, Turton, Gen. Syst. Nat. I. p. 587. (1806.)
- Trochilus major*, Forster, Synopt. Cat. p. 54. (1817.)
- Phyllopneuste megarhynchos*, Brehm, Vög. Deutschl. p. 425. (1831.)
- Sylvia prasina*, Rouill., Сѣверцовъ Цер. явх. Воронеж. губ. стр. 35. (1858.)
- Sylvia sibilans*, Blyth in Wite's, Nat. Hist. Selborne p. 26. (1858.)
- Phylloscopus sibilatrix* (Bechst.), Seebohm, Cat. B. Br. Mus. V. p. 54. (1881.)
- Phylloscopus sibilator*, Salvad., Elenco. Ucc. Ital. p. 133. (1886.)
- Phylloscopus sibilatrix flavescens*, } Erlanger, Journ. f. Orn. XLVII. p. 254—55. (1899.)
- Phylloscopus sibilatrix sibilatrix*, }

Leírása: A hím tavaszkor fölül sárgászöld, legélénkebb és legvilágosabb deréktáján és felső farkfedőin; a csőr és szem közötti része s ennek folytatása keskeny vonalban szeme mögött valamivel sötétebb a fej színénél; a csőr tövétől kezdődő és a fülfedők végéig érő szemöldökíve élénk kénsárga; szárny- és farktollai feketébe

hajló szürkésbarnák a deréktáj színével egyező külső szegélyekkel; alul tiszta fehér; pofátája, torka és begye élénk kénsárga s e szín részben mellére és mellének oldalára is terjed; szárnyának alsó fedői, hónaljtoollai s lábszárának sarok tollai élénk kénsárgák; evezői és kormánytollai alul fényes szürkésbarnák, belső szegélyükön pedig ezüstfehérek; csőre fölül barna, alul, különösen tövén világossárgás, száru színű, lába világosbarna, talpa sárga; szeme barna. Hossza k. b. 13, szárnya 7·4—7·7, farka 5—5·5, csőre 1, csüdje 1·9—2 $\frac{1}{2}$ m.

A tojó valamivel halványabb színű.

A fiatalok valamint a vének őszkor jóval halványabbak a tavaszi példányoknál.

Földrajzi elterjedése: Egész Európa, az É. sz. 60°-tól le a Közép-tengerig, nyugat felé az Ural-hegységig. Előfordul ezenkívül a Kaukasusban, Kis-Ázsiában, Palesztinában és Észak-Afrikában. Ez utóbbi helyen azonban csak télen. Dél-Európában csak mint átvonuló ismeretes. Közép-Európában költ.

Nálunk meglehetősen gyakori s mindenütt előfordul, a hol lomberdők vannak. Április elején érkezik s szeptember végén vonul telető helyére.

PHYLLOSCOPUS TROCHILUS (LINNÉ).

Közönséges rendike.

Motacilla trochilus, Linné, Syst. Nat. I. p. 338. no. 49. (1766.)

Motacilla fitis, Bechstein, Naturg. Deutschl. p. 678. (1795.)

Sylvia flaviventris, Vicillot, Nov. Dict. d'Hist. Nat. XI. p. 241. (1817.)

Trochilus medius, Forster, Synopt. Cat. p. 54. (1817.)

Phylloscopus trochilus (Linné), Boie, Isis, 1826. p. 972.

Phyllopneuste arborea,

Phyllopneuste acredula (Linné), } Brehm, Vög. Deutschl. p. 427—428. (1831.)

Sylvia melodia, Blyth, Rennie's Field Natur. I. p. 425. (1833.)

Curruca viridula, Hemprich & Ehrenberg, Symb. phys. Aves. hb. (1833.)

Sylvia tamaricis, Crespon, Faun. Merid. I. p. 209. (1844.)

Sylvia angusticauda, Gerbe, Faune de l'Aube, p. 139. (1849.)

Phyllopneuste Eversmanni, Bonnaparte, Consp. Gen. Av. I. p. 289. (1850.)

Sylvia Meisneri, Pässler, Naumannia, Bd. I. Heft 3. p. 56. (1851.)

Phyllopneuste septentrionalis, } Brehm, Vogelfang, p. 332. (1855.)

Phyllopneuste gracilis,

Phyllopneuste major, Tristram, Ann. and Mag. Nat. Hist. 4 ser. Vol. VIII. p. 29. (1871.)

Phylloscopus gaetkei, Seebohm, Ibis, 4-te ser. vol. I. p. 92. (1877.)

Phyllopneuste curvirostris, Madarász, Journ. f. Ornith. XXVIII. p. 326. (1880.)

Phyllopneuste citrina, Severtz., Mensbier, Bull. Mosc. II. p. 119. (nom. nudum) (1883.)

Phylloscopus trochilus septentrionalis, Prazak, Jour. f. Orn. XLV. p. 266. (1897.)

Phylloscopus trochilus feje és csőre fölülről tekintve.

Leírása: Tavaszi tollazatban a vén hím és tojó fölül szürkébe hajló olajzöldes színű, legélénkebb dereka táján, az egyes tollak gerincze mentén világos sárgás vonalkák húzódnak s e vonalkák legszembetűnőbbek a fején, a hol a gerinczek egymásra való fekvése folytán négy alig észrevehető fonálszerű világos hosszávot képez, a csőr tövétől kiinduló s a fültakarók végéig érő szemöldíve halványsárga; a szem és csőr közötti része, mely szeme mögött keskeny vonalban folytatódik fülfedői fölé, sötétebb a fejtető színénél; szárny és farktollai olajbarnák, a deréktáj színének megfelelő zöldesszínű külső szegélylyel; másodrendű evezőinek és azok fedőtollainak szegélye a legszelesebb; elsőrendű evezőinek hegye szürkésfehér, valamint farktollai belső zászlajának keskeny széle is; alul fehér alapszínű, pofatáján sárgás és olajzöldes árnyalattal bevont, torkán, begyén, mellén, hasa oldalán és alsó farkafedőin pedig olajzölddel árnyalt és kénsárga hosszfoltocskákkal tarkázott; alsó szárnyfedői és hónalj tollai élénk kénsárgák.

Nyári tollazata fölül többé-kevésbbé barnás színbe hajló, mert a tollak lekopása által elveszíti olajzöldes árnyalatát; alul piszkos fehér imitt-amott megmaradt sárgás hosszfoltokkal; alsó szárnyfedőinek és hónalj tollainak élénk kénsárga színe változatlanul megmarad.

Őszi tollazata olyan mint tavaszkor, csakhogy fölül élénkebb olajzöld és begye táján fakó színnel van árnyalva.

A fiatalok főleg abban különböznek a vénektől, hogy fölül élénkebb olajzöldek, alul pedig egyöntetűen és egészen sárga színnel bevontak.

A lábszár sarok tollazata minden ruházatban kénsárga.

A hím és tojó külsőleg nem különbözik egymástól.

Szeme és csőre sötétbarna, felső kávájának éle és az alsó töve világos szarűszínű; lába és karmai szürkéssárgák, talpa sárga. Hossza k. b. 12·7, szárnya 6·2—7 (a 2-dik evező nagysága az 5-dik és 6-dik közt áll. A 3-dik és 4-dik a leghosszabb és k. b. egyenlő hosszú), farka 5—6, csőre 0·9—1·1, csüdje 1·9—2·1 $\frac{cm}{m}$.

Phylloscopus trochilus szárnya.

Földrajzi elterjedése: Északon egészen a 70°-ig: Nagy-Britanniától kezdve egész Svédország, Norvégia és Lapponia; keleten Sibiria; délen a Mediterran zónakör és Afrika legdélibb tartományai; Afrikában azonban csak téli látogató. Tulajdonképen Közép-Európában költ, Dél-Európában csak az átvonulás idejében tartózkodik. A Kaspi-tenger vidékein, Kis-Ázsiában és Palesztinában szintén csak mint átvonuló ismeretes.

Magyarországon mindenütt meglehetősen közönséges s főleg lomberdőkben tartózkodik. Vonulása alkalmával, mely tavaszkor április első felére, őszkor pedig szeptember második felére vagy október elejére esik, nagy számmal észlelhető.

PHYLLOSCOPUS RUFUS (BECHST.).

Vörhenyes rendike.

Sylvia rufa, Bechstein, Orn. Taschenb. I. p. 188. (1802.)

Sylvia collybita, Vieill., Nouv. Dict. D'Hist. Nat. XI. p. 235. (1817.)

Trochilus minor, Forster, Synopt. Cat. p. 54. (1817.)

Sylvia abietina, Nilsson, Kgl. Vet.-Ak. Handl. p. 115. (1819.)

Phyllopneuste sylvestris,

Phyllopneuste solitaria,

Phyllopneuste pinetorum,

Brehm, Vög. Deutschl. p. 431—432. (1831.)

Sylvia loquax, Herbert, Wite's Nat. Hist. of. Selb. p. 55. (1833.)

Sylvia brevirostris, Srickland, Proc. Zool. Soc. Lond. p. 98. (1836.)

Phylloscopus habessinicus, Blanford, Ann. and Mag. Nat. Hist. 4 ser. vol. IV p. 329. (1869.)

Phylloscopus Brehmi, Homeyer, Erinnersch. Vers. deutsch. Ornith. p. 48. (1870.)

Phylloscopus abyssinicus, Blanford, Geol. and Zool. Abyssinia. p. 378. (1870.)

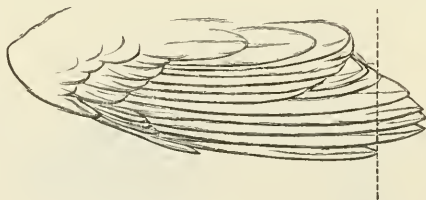
Phyllopneuste Tristrami, Brooks, fide Dresser, Proc. Zool. Soc. Lond. 1872. p. 25. (nomen nudum).

Phylloscopus rufus var. obscurus, Radde, Orn. Caucas. p. 233. (1884.)

Phylloscopus trochilus sylvestris, Prazák, Journ. f. Orn. XLII. p. 59. (1894.)

Phylloscopus rufus sylvestris, Prazák, Journ. f. Orn. XLV. p. 270. (1897.)

Leírása: Tavaszkor a vén fölül olajzöldes árnyalatú barnásszürke, legélénkebb deréktáján; a csőr és szem közötti része, továbbá szeme mögötti keskeny vonal a fejtető színével egyező; szemöldökíve elől sárgás, hátrafelé fehérbe, majd fakószürkébe hajlik; szárnya és farka szürkésbarna, szürkészölddel szegett; farktollai belső zászlájának szegélye vonalvékonyságban ezüstszerű; alul piszkosfehér alapszínű, kénsárga hosszfoltockákkal rajzolt; pofatáján, mellén és oldalán gyengén fakószerű árnyalattal bevont; alsó szárnyfedői és hónaljtoollai élénk kénsárgák. Nyáron fölül szürkésbarna, mert hiányzik az olajzöldes árnyalat; alul tisztább fehér, mellén és oldalán nincs fakószerű árnyalata. Őszkor fölül inkább sárgásbarna színű, alul pedig egészen, még alsó farkfedői is sárgával és fakóbarnás színnel vegyesen van bevonva; csőre fölül barna, alul világosabb; lába és karmai feketék; szeme barna. Hossza k. b. 15, szárnya 5·3—6·6, (a 2-dik evező rendszeren a 7-dik evezővel egyenlő hosszúságú; kivételes esetekben annál vagy valamivel hosszabb vagy rövidebb, de mindig közel áll ahhoz; a 3-dik és negyedik evező a leghosszabb s k. b. egyenlő hosszú, az 5-dik ezeknél valamivel rövidebb); farka 5—5·7, csőre 0·9—1·2, csüdje 1·8—2 $\frac{c}{m}$.

Phylloscopus rufus szárnya.

A hím és tojó külsőleg nem különbözik egymástól, de a tojó rendszeren valamivel kisebb a hímnél.

A fiatalok tollruhája hasonlít a vénnek őszi ruházatához, mindazonáltal fölül és alul élénkebb.

Földrajzi elterjedése: Európában majdnem az északi körig terjed s mindenütt hol alkalmas helye kínálkozik költ is. Kis-Ázsiában, Palesztinában és Abesziániában tel. Görögországban, Dél-Olaszországban, Spanyolországban és Észak-Afrikában állandó madár.

Magyarországon mindenütt előfordul; különösen a fenyveserdőket kedveli; részben azonban a lapályos lomberdőkben is költ. Tavaszkor, de különösen őszi vonulása alkalmával mindenütt nagy számmal jelentkezik. Márczius havában érkezik és október végén vagy november első felében költözködik el.

Hypolais.

KAUP, Natürl. Syst. p. 96. (1829.)

Typus: *Hypolais hypolais* (LINNÉ).

E nem azt a kis csoportot foglalja magába, mely természetes kapcsolatot képez a rendikék és nádírigók között. Lapított és tövén kiszélesedő csőrük hasonlít a nádírigó csőréhez, farkuk azonban egyenes vágású, mint a *Phylloscopus*-é. Életmódjuk és viselkedésük tekintetében inkább az utóbbiakra ütnek. Tojásaik alapszíne lilásszürke vagy lilás rózsaszínű, feketével pettyezett. Nálunk csak két faja fordul elő.*

A fajok meghatározó táblázata:

- a. A szárny hosszú és hegyes; az első- és másodrendű evezők közti távolság valamivel nagyobb a csüd hosszánál; a második evező a 4-dik és 5-dik közt áll (l. ábra 76. old.); a láb kékes . . . . . *hypolais* (75. old.).
- b. A szárny rövidebb és tompább; az első és másodrendű evezők közti távolság jóval rövidebb a csüd hosszánál; a második evező a 6-dik és 7-dik között áll (l. ábra 77. old.); a láb barnás. . . . . *polyglotta* (77. old.).

HYPOLAIS HYPOLAIS (LINNÉ).

Sárga füzike.

- Motacilla hippolais*, (error.) Linné, Syst. Nat. I. p. 330. (1766.)
Sylvia hypolais (Linné), Bechst., Orn. Taschenb. p. 173. (1802.)
Sylvia icterina, Vieillot, N. Dict. d'Hist. Nat. XI. p. 194. (1817.)
Hypolais alticeps,
Hypolais media,
Hypolais planiceps, } Brehm, Isis, 1828. p. 1283.

* «Magyarország vármegyéi és városai, Fiume és a Magyar-Horvát tengerpart» 1898. című munkának 402. lapján felsorolt *Hypolais olivetorum* faunánkból kihagyandó, melyet a szerző valószínűleg tévedésből a zágrábi Múzeum gyűjteményében lévő egyetlen példány után vett fel. De e példány nem a horvát területen, hanem Kataróban 1890 május hó 17-én lővetett. Legfeljebb a *H. pallida* fajról lehetne szó, de előfordulását eddig semmiféle adat sem igazolja. A zágrábi múzeumi két példány szintén nem magyar eredetű. Az egyik Narentából, a másik Spalatóból származik.

Hypolais hypolais (Linné), Kaup, Natürl. Syst. p. 96. (1829.)

Ficedula hypolais (Linné), Key. & Blas., Wirbth. Eur. p. 184. (1840.)

Ficedula ambigua (Schl.), apud. Durazzo, Descr. di Genova, I. pt. 2. pp. 170. 177. (1846.)

Sylvia obscura, Smith, Ill. Zool. S. Afr., Birds pl. 112. fig. 1. (1849.)

Phyllopneuste hypolais (Linné), Schleg., Descr. Nederl. Vogels p. 58. (1861.)

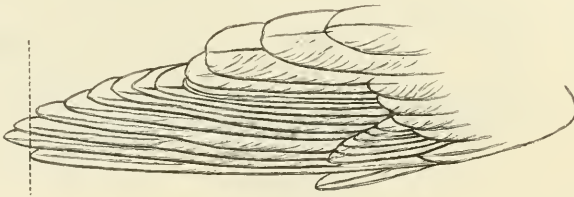
Salicaria italica, Salvadori, Atti R. Ac. Sc. Tor. III. p. 268. (1868.)

Hypolais hypolais feje meg csőre fölülről és alulról tekintve.

Leírása: Tavaszkor fölül olajzöld s e szín pofatáján, fülfedőin és nyaka oldalán sárgába megy át; szeme mögött hirtelen elmosódó szemöldíve zöldessárga; szárnya és farka barna; barnásfehérrel szegett, másodrendű evezőinek külső szegélye legszélesebb, legvilágosabb s némi sárga árnyalattal bír; alul, beleértve az alsó szárnyfedőket és a hónaljtolakat is egyöntetű zöldessárga. Őszkor fölül olajzöld színe szürkébe hajlik. Csőrének felső kávája barna, alsó kávája világos szarúszínű, lába és karmai kékesszürkék, szeme barna. A hím és tojó nem különbözik egymástól. A fiatalok olyanok mint a vénék őszkor.

Hossza k. b. 14, szárnya 7·5—7·9 (az eltörpült első evező rendszeren megfelel az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollak hosszának, néha azonban egy csekélylyel vagy rövidebb vagy hosszabb; a 2-dik evező a 4-dik és 5-dik közt áll; a 3-dik és 4-dik a leghosszabb és k. b. egyenlő hosszú), farka 5·5—6, csőre 1·2—1·4, csüdje 2·1—2·2 $\frac{1}{m}$.

Hypolais hypolais szárnya.

Földrajzi elterjedése: «A sárga fűzike elterjedése igen sajátosságos — mondja Seebohm, — s nagyon közönséges nyári látogatója Észak-Francziaországnak, Belgiumnak, Hollandiának, Németországnak, Olaszországnak és Sziciliának, ellenben igen ritka Dél-Francziaországban s végképen hiányzik Spanyolországban. Dániában, a Balti-tartományokban és Dél-Skandinaviában közönséges, de ezektől északfelé mindinkább ritkábbá válik s elterjedésének északi határát a 67°, Svédországban és Nyugat-Oroszországban k. b. a 65° szabja meg. Azt mondják róla, hogy az Ural-hegységben északra csak az 57'-ig terjed és a följegyzések szerint ezen hegységtől egészen a Tobol-folyóig található, a völgyekben. Közép-Oroszországban gyakori, ellenben Dél-Oroszországban igen ritka és a Kaukasusban való előfordulását már semmi adat sem bizonyítja. Költözködésekor Görögországon, Kis-Ázsián és Észak-

Afrikán át vonul, és Dél-Afrikában telel, a honnan: Ovampo, Damara és Bechuana tartományból érkeztek már a gyűjteményekbe példányok.» Angolországban csak mint ritka vendég ismeretes.

Magyarországon leggyakrabban a tavaszi és őszi vonulásakor látható; nyáron ritka.

HYPOLAIS POLYGLOTTA (VIEILL.)

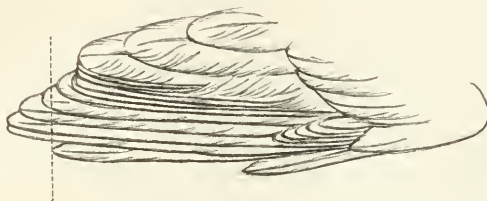
Déli fűzike.

Sylvia polyglotta, Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat. XI. p. 200. (1817.)

Hypolaïs polyglotta (Vieill.), Gerbe, Rev. Zool. 1844. p. 440.

Ficedula polyglotta (Vieill.), Schleg. Vog. Nederl. p. 136. (1854.)

Leírása: Színezetére nézve mindenben hasonlít az előbbeni fajhoz; csőre is olyan mint a *H. hypolaïs*-é, de lába és szeme barna; hossza k. b. 13, szárnya 6'3, farka 5'5, csőre 1'2, csűdje 2^m. Szárnya rövidebb és tompább mint az előbbeni fajé s tollainak aránya más: az első és másodrendű evezők közti távolság ugyanis jóval rövidebb a csüd hosszánál, első evezője mindig hosszabb az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollaknál, a második a 6-dik és 7-dik közt áll.

Hypolaïs polyglotta szárnya.

Földrajzi elterjedése: A Mediterran zónakör nyugati fele. Minálunk csak a Magyar-Horvát tengerparton fordul elő, a hol ez év nyarán Novi környékén fedeztem fel s egy hímet, egy tojót és egy fiatal gyűjtöttem a Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteménye számára.

Acrocephalus.

NAUMANN, Naturg. d. Land- und Wasservög. d. nördl. Deutschl. ect. IV. p. 199. (1811.)

Typus: *Acrocephalus lacustris*, NAUM.

E nembe rendszerint a nádirigókat és nádiposzátaikat egyesítik. Ily beosztást követ SEEBOHM a british museum nagy katalogusában is (Cat. B. Br. Mus. v. p. 88. 1881.). De ha tekintetbe vesszük azokat a jellemeket, a melyek a nádirigók és nádiposzátaik között mint önálló szerepelnek, nemcsak a fajok könnyebb meghatározása végett, hanem a rokonsági átmenetek megjelölése céljából is szükséges, hogy a nádirigók és nádiposzátaik külön-külön nembe soroztassanak. Sőt alaposabb vizsgálatok után arra az eredményre jutunk, hogy a *Potamodus* és *Locustella*-nemek a nádirigók és nádiposzátaik közé esnek s mintegy összekötő kapcsot képeznek eme nemek között.

Nemi jellemek: A csőr meglehetősen erős, kissé lapított és töve kiszélesedő. A szájugserték közepesen fejlettek. Az első evező igen kicsiny és keskeny, az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollak hosszát sem éri el. A fark meglehetősen kerekített.

Tartózkodási helyök nádasok vagy mocsarak. Éneklési képességük nagyon fejlett: hangos rikácsoló énekkel vagy kiváló melódikus dallammal bírnak. Táplálékukat a rovarvilágból merítik. Tömör fészküket szorgosan építik nádszálakra vagy vizenyős helyeken lévő bokrok közé. Tojásuk száma rendszeren 4—6 közt váltakozik; alapszínük zöld és sötét színnel erősen pettyezettek.

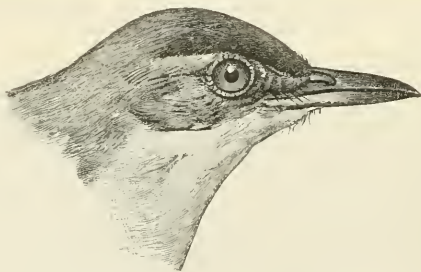
A fajok meghatározó táblázata:

- a. Nagyobb; a szárny $9\frac{2}{10}$ — $10\frac{0}{10}$ . . . . . *lacustris* (78. old.).
 b. Kisebb; a szárny $6\frac{4}{10}$ — $6\frac{8}{10}$ . . . . .
   a¹. A deréktáj olajzöldes árnyalatú . . . . . *palustris* (80. old.).
   b¹. A deréktáj vörhenyes árnyalatú . . . . . *streperus* (81. old.).

ACROCEPHALUS LACUSTRIS, NAUM.*

Nagy nádírigó.

- ? *Turdus arundinaceus*, Linné, Syst. Nat. I. p. 296. (1766.)
Acrocephalus lacustris, Naum., Naturg. Land- u. Wasservög. nördl. Deutschl. Nachtr. IV. p. 201. (1811.)
Turdus junco, Pallas, Zoogr. Rosso-Asiat. I. p. 458. (1811.)
Sylvia turdoides, Meyer, Vög. Liv- und Esthl. p. 116. (1815.)
Muscipeta lacustris (Naum.), Koch, Syst. baier. Zool. I. p. 166. (1816.)
Calamoherpe turdoides (Mey.), Boie, Isis 1822. p. 552.
Hydrocopsichus turdoides (Mey.), Kaup, Nat. Syst. p. 121. (1829.)
Calamoherpe stagnatilis, Brehm, Vög. Deutschl. p. 442. (1831.)
Arundinaceus turdoides (Mey.), Less., Traite d'Orn. p. 419. (1831.)
Calamoherpe lacustris (Naum.), Brehm, Vög. Deutschl. p. 442. (1831.)
Sylvia turdina, Gloger, Handb. Naturg. p. 312. (1842.)
Calamoherpe media, Malm., Oefv. Vet.-Ak. Handl. 1851. p. 159.
Calamoherpe turdina, Schleg., Vog. Nederl. p. 142. (1854.)
Calamoherpe major,
Calamoherpe longirostris, } Brehm, Vogelf. p. 235. (1855.)
Acrocephalus turdoides (Mey.), Heugl., Orn. N. O.-Afr. I. p. 289. (1869.)
Acrocephalus arabicus, Heuglin, Orn. N. O.-Afr. I. p. 289. (1869.)
Salicaria arundinacea, Harting, Handb. B. B. p. 14. (1872.)
Acrocephalus fulvolateralis, Sharpe, Layard's B. S. Afr. p. 289. (1877.)

Acrocephalus lacustris feje.

* A közhasználatban lévő és a legrégibb *Acrocephalus arundinaceus* (LINNÉ) név helyett a NAUMANN-féle *A. lacustris*-t kell használunk, mivel a LINNÉ-féle leírásból nem tűnik ki a fajnak azonossága; diagnósisa úgy a nagy, mint a kis nádírigóra is egyaránt ráillik.

Leírása: Fölül olajbarna, némi vörhenyes árnyalattal; legsötétebb fejtetején, legvilágosabb deréktáján; szemöldökíve fehéres fakószínű; alul sápadt fakószínű, legélénkebb alsó szárnyfedőin s leghalványabb torkán és hasa közepén, a hol majdnem fehér; begyén a tollak nyele mentén többé-kevésbé sötétbarnás mustrázattal, a mely azonban néha teljesen hiányzik; csőrének felső kávája barna, az alsó töve világos szarúszerű, lába és karmai világos szarúszerűek*; szeme barna. Hossza 17—20, szárnya 9·3—10, (az első evező az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollaknál rövidebb; a 2-dik vagy egyenlő a 3-dikkal vagy valamivel rövidebb, de mindig hosszabb a 4-diknél); farka 8—9, csőre 1·8—2, ésüdje 2·7—2·9 $\frac{c}{m}$.

A hím és tojó egyforma.

Földrajzi elterjedése: A palaearktikus zónakör nyugati fele; télen Afrika. Közép- és Dél-Európában, Észak-Perzsiában, Turkesztániában és Észak-Afrikában költ. A palaearktikus zónakör keleti felén, Indiában, a Csendes-tenger szigetein és Ausztráliában rokon formái helyettesítik.

Minálunk mindenütt, hol nádasokkal benőtt területek vannak, igen közönséges. Ápril második felében vagy május elején érkezik és szeptemberben távozik el.

Általános megjegyzések az *Acrocephalus palustris* és *A. streperus*-fajokra.

Már a rend jellemzésénél kiemeltük volt, hogy az éneklők a legmagasabb fejlődésűek s phylogenetikailag legifjabb nemzedéke a madarak osztályának. Ezt a tételt az éneklők rendjében lépten-nyomon beigazolván látjuk amaz átmeneti alakokkal, melyek tanúbizonyságai annak, hogy a fajok még kifejlődésük kezdetén vannak. Ilyenek az *Acrocephalus palustris* és *A. streperus*-fajok is. Tény az, hogy ezen madarak oly alakjai a madárvilágnak, melyek morphologiaiailag rendkívüli nagy hasonlatosságot mutatnak s olyannyira hasonlítanak egymásra, hogy csak igen gyakorlott ornithologus képes azokat egymástól megkülönböztetni, de biologiaiailag nagyon elütnek egymástól.

E két alaknak morphologiai jellemei, melyek a szárny evezőinek arányára vonatkoznak, nem állandók, legalább is individuális szempontból nem alkalmazhatók. Vegyünk p. o. 20 példány *Acrocephalus palustris*-t s a következő szárnyarányokat kapjuk:

15-nél a 2-dik evező a 3-dik és 4-dik közt áll,

3-nál a 2-dik » egyenlő a 4-dikkel,

2-nél a 2-dik » a 4-diknél is rövidebb.

Az átlag tehát az, hogy a 2-dik a 3-dik és 4-dik közt áll.

Acrocephalus streperus-nál (ugyancsak 20 példányt véve):

5-nél a 2-dik evező a 3-dik és 4-dik közt áll,

10-nél a 2-dik » egyenlő a 4-dikkel,

5-nél a 2-dik » a 4-diknél is rövidebb.

Az átlag tehát az, hogy a 2-dik egyenlő a 4-dikkel.

Az *Acrocephalus palustris* színezetét az olajzöldes árnyalat jellemzi, mely a deréktájon nyer legnagyobb élénkséget, míg az *Acrocephalus streperus* színének árnyalata barnába hajló s ugyancsak a deréktájon éri el élénkségének legmagasabb fokát. Mindazonáltal mind a két alaknál vannak kevésbé tipikusan színezett

* Egy Noviban 1898 május 9-én lőtt példánynak a lába friss korában élénk palaszürke volt, olyan mint az Ázsiában élő *Acrocephalus orientalis*-é; szárnyaránya azonban rendes.

példányok, úgy hogy az egyes példányok nagyon könnyen zavarra adhatnak okot s csak akkortisztázhatók, ha sorozatokkal hasonlíthatjuk össze.

Biologiai tekintetben e két faj között épen ellenkezőleg aránytalanul nagy különbségeket látunk. Az *Acrocephalus streperus* mindig a legsűrűbb nádasokat keresi fel s abból ritkán távozik. Fészket a víz tükre fölé építi nádszálakhoz fűzve ép úgy mint a nagy nádírigó; mozdulatai is inkább a nagy nádírigóra emlékeztetnek, éneke pedig, habár melodikus, folyton rikácsolással van összekötve. Az *Acrocephalus palustris* ellenben sohasem költ a nádasokban, hanem a nádasok mellett lévő vízenyős helyeken, fűzfabokrok vagy más lombos növényzet közt. Mozdulatai nagyban elütnek az *A. streperus* mozdulataitól. Éneke igen melodikus és finom, nem kever belé rikácsoló hangokat. Éneklési képessége oly annyira kifejlett, hogy rendes tipikus énekén kívül más madarak énekét is képes utánozni.

A hol az *Acrocephalus palustris* és *Acrocephalus streperus* ugyanazon vidéken közel szomszédságban együtt tanyázik, nincs kizárva az, hogy egymás között párosodik is. Talán épen ezen párosodás szülte korcs alakok azok, melyeken némely ornithologus nem bír eligazodni, még ha az életmódot figyelembe vette is. S ezekben aztán egy új fajt vagy alfajt vél felfedezni, a melyet a Brehm-féle *Acrocephalus horticola*-val azonosít.

ACROCEPHALUS PALUSTRIS (BECHST.).

Füzi nádírigó.

Sylvia palustris, Bechstein, Orn. Taschenb. p. 186. (1802.)

Calamoherpe salicaria (Linné), Apud Brehm, Vög. Deutschl. p. 444. (1831.)

Calamoherpe musica, Brehm, Vög. Deutschl. p. 446. (1831.)

Sylvia (*Calamoherpe*) *horticola*, } Naumann, Vög. Deutschl. XIII. p. p. 444, 453. (1853.)
Sylvia (*Calamoherpe*) *fruticola*, }

Calamoherpe philomela, Brehm, Vogelf. p. 236. (1855.)

Calamoherpe pratensis, Jaub., Rev. & Mag. Zool. VII. p. 65. (1855.)

Salicaria turcomana, Severtzoff, Turkest. Javotu. p. 128. (1873.)

Acrocephalus palustris horticolus, Chernel, Aquila I. p. 128. (1894.)

Acrocephalus palustris typicus, Pražak, Aquila, III. p. 188. (1896.)

Acrocephalus palustris feje és csőre fölülről tekintve.

Leírása: Tavaszkor fölül szürkésbarna olajzöldes árnyalattal, s e szín dereka táján észrevehetőleg világosabb; szemöldíve alig vehető észre, csak a csőr és szem közötti tájon tűnik elő; szárnya és farka barna, a hát színének megfelelő olajzöldes külső szegélylyel; elsőrendű evezőinek hegye fehéres szürke; alúl sápadt fakószínű, legvilágosabb s majdnem fehér a torkán és hasa közepén. Nyáron a tollak elkopásának arányával olajzöldes árnyalata is fogy s inkább barnássá válik. Őszkor kevésbé olajzöldes árnyalatú s alúl majdnem egészen egyszínű sápadt fakószínű. Csőrének felső kávája barna, az alsó világos szaruszerű; lába és

karmai világos szarúszínűek; szeme barna. Hossza k. b. 14, szárnya 6·4—7·2 (a 3-dik evező a leghosszabb, a 2-dik rendszeren a 3-dik és 4-dik közt áll, de néha a 3-dikkal, néha pedig a 4-dikkel egyenlő); farka 5·5—6, csőre 1·1—1·3, csúdjáé 2·2 $\frac{1}{m}$.

A hím és tojó közt különbség nincs.

Földrajzi elterjedése: Közép- és Dél-Európa s Keleten elég messzire benyúlik Közép-Ázsiáig. Télen az Európában élő példányok Közép-Afrikába vonulnak.

Magyarországon mocsaras tájakon mindenütt előfordul; főleg a füzes, bokros helyeket kedveli. Ápril végén vagy május első felében érkezik és már szeptember havában távozik el.

ACROCEPHALUS STREPERUS (VIEILL).

Kis nádírigó.

? *Motacilla salicaria*, Linné, Syst. Nat. I. p. 320. (1766.)

Motacilla arundinacea (nec Linné), Lightfoot, Phil. Trans. LXXV. p. 11. (1785.)

Sylvia strepera, Vieillot, N. Dict. d'Hist. Nat. XI. p. 182. (1817.)

Calamoherpe alnorum,

Calamoherpe arbustorum,

Calamoherpe piscinarum,

} Brehm, Vög. Deutschl. p. 443—447. (1831.)

Calamoherpe brehmii, Müller, fide Brehm, Vög. Deutschl. p. 447. (1831.)

Curruca fusca, Hempr. & Ehr. Symb. Phys. Aves. fol. cc. (1833.)

Sylvia affinis, Hardy, Ann. de l'Assoc. Norm. 1841.

Calamoherpe pinetorum,

Calamoherpe hydrophilus,

Calamoherpe orientalis,

Calamoherpe crassirostris,

} Brehm, Vogelf. p. 235. (1855.)

Calamoherpe obscuricapilla, Dubois, Journ. f. Ornith. IV. p. 240. (1856.)

Acrocephalus streperus typicus, Pražak, Aquila, III. p. 188. (1896.)

Leírása: Színe megegyezik a füzi nádírigóéval azzal a különbséggel, hogy fölül az olajzöldes helyett rozsdás barnával árnyalt; deréktáján a legvilágosabb, a hol sárgás rozsdaszínű; alul a fakószínű vörhenyesebb s e szín különösen az őszi példányoknál és fiataloknál erősen szembetűnő. Az őszi példányok fölül is jóval vörhenyesebbek, mint a tavasziak; a fiatalok pedig egészen sárgás rozsdaszínű árnyalattal bírnak. Csőrének felső kávája barna, az alsó világos szarúszínű; lába és karmai világos szarúszínűek; szeme barna. Hossza k. b. 14, szárnya 6·2—7 (a 3-dik evező a leghosszabb; a 2-dik rendszeren a 4-dikkel egyenlő, de néha ennél hosszabb vagy rövidebb is lehet), farka 5—6, csőre 1·1—1·3 (kivételesen 1·5. a szájuztól 1·8), csúdjáé 2·2—2·3 $\frac{1}{m}$.

A hím és tojó egyforma.

Földrajzi elterjedése: Ugyanaz, a mi a füzi nádírigóé. Magyarországon a nádasokban mindenütt előfordul.

Potamodus.

KAUP, Natürl. Syst. p. 123. (1829.)

Typus: *Potamodus fluviatilis* (WOLF).

E kis de jól határolt csoport úgy morphologiai, mint biologiai szempontból lényegesen eltér a nádirigóktól. Jellemük a vékony, karcsú poszátaszerű csőr, a százugserték teljes hiánya, az erősen lekerekített széles fark és a hosszú farkfedőtollak.

Ős nádasokban vagy mocsaras ingoványok buja növényzetében tartózkodnak. Fészküket nád és sás levelekből készítik s igen ügyesen tudják a sás- vagy nádbokrok tövébe elrejtetni. Tojásuk 4—6 közt váltakozik, alapszínük fehéres rózsaszínű, szürkével és barnával finoman permetezve.

A fajok meghatározó táblázata :

- a. Fölül olajbarna; a torok és begy sötét hosszfoltokkal mustrázott . . . . . *fluviatilis* (82. old.).
 b. Fölül vörhenyesbarna; a torok és begy hosszfoltok nélkül . . . . . *luscinioides* (83. old.).

POTAMODUS FLUVIATILIS (WOLF).

Folyami nádifülemile.

Sylvia fluviatilis, Wolf, Taschenb. I. p. 229. (1810.)

Acrocephalus stagnatilis, Naum., Nat. Land- u. Wasservög. nördl. Deutschl. p. 202. pl. 26. fig. 2, 3. (1811.)

Locustella strepitans, } Brehm, Vogelf. p. 233—234. (1855.)
Locustella wodzickii, }

Lusciniopsis fluviatilis strepitans,
Lusciniopsis fluviatilis alticeps,
Lusciniopsis fluviatilis macrorhynchos, } Brehm, Vers. Samml. Chr. L. Brehm, p. 6. (1866.)
Lusciniopsis fluviatilis macroura, }

Sylvia (Threnetria) fluviatilis, } Schauer, Jour. f. Orn. XXI. p. 161—183. (1873.)
Threnetria grillina, }

Locustella cicada, Hausmann, Journ. f. Orn. XXI. p. 434. (1873.)

Leírása: Tavaszkor fölül sötét olajbarna; farkán bizonyos világítás mellett sötét harántsávózás látható; második evezőjének külső zászlaja barnásszürke; alul szürkésbarna, torka és hasa közepén fehér; a torok és begy tollainak centruma sötét; alsó farkfedőinek hegye világos szürkésfehér; alsó szárnyfedői hasonlóképp szürkésfehérek, néha sötét szürkével foltozottak. Nyáron fölül kissé megvilágosodik és szürkésbarnába árnyalódik; csőre felső kávája barna, éle és alsó kávája egészben világos szarúszínű barna; lába és karmai világosbarnák; szeme barna. Hossza k. b. 16, szárnya 7·2—7·7 (az első evező rövidebb az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollaknál; a 2-dik a leghosszabb); farka 5·8—6·6, csőre 1—1·2, csüdje 2·1—2·3 %.

Földrajzi elterjedése: Európa keleti felére szorítkozik s elterjedésének nyugati határát a Duna képezi. Oroszországban a legészakibb termőhelye a Ladoga-tó. Előordul azonkívül Kis-Ázsiában és Palesztinában is.

Magyarországon főleg a Duna mentén lévő ligetekben és szigeteken él. Termőhelyei pontosan még nem ismeretesek az országban. Frivalszky-nál (Aves Hungariae, p. 46, 1891.) a következő termőhelyek vannak feljegyezve: Süttör, Sopron vm.; Dinnyés, Fehér vm.; Csalóköz-Somorja, Pozsony vm.; Oláh-Bretteye, Hunyad vm.; Nagy-Enyed, Alsó-Fehér vm.; Gyeke, Kolozs vm. és Drávatorok, Baranya vm. Hozzánk ápril második felében érkezik (a legkorábbi feljegyzés ápril 13.) és valószínűleg szeptember első felében távozik téli tartózkodási helyére. Téli tartózkodásának helye sem ismeretes még; valószínűleg Afrika.

POTAMODUS LUSCINIODES (SAVI).

Déli nádifülemile.

- Sylvia luscinioides*, Savi, Nuovo Giornale dei Letterati, VII. p. 341. (1824.)
Locustella luscinioides (Savi), Gould. B. Eur. II. pl. 104. (1837.)
Pseudoluscinia savii, Bonaparte. Comp. List. B. Eur. & N. Am. p. 12. (1838.)
Salicaria luscinioides (Savi), Key. & Blas., Wirbeth. Eur. p. 180. (1840.)
Luscinioptis savii (Bp.), Bonap., Ucc. Eur. p. 36. (1842.)
Cettia luscinioides (Savi), Gerbe, Dict. Univ. d'Hist. Nat. VI. p. 240. (1848.)
Calamoherpe luscinioides (Savi), Schleg., Vog. Nederl. 149. (1854.)
Luscinioptis luscinioides rufescens,
Luscinioptis luscinioides brachyrhynchos, } Brehm, Vers. Samml. Chr. L. Brehm. p. 6. (1866.)
Luscinioptis luscinioides macrorhynchos, }
Sylvia (Threnetria) luscinioides, } Schauer, Journ. f. Orn. XXI. p. 161—183. (1873.)
Threnetria acheta, }
Cettia fusca, Severtz., Turkest. Jevotn. p. 66. (1873.)
Acrocephalus luscinioides (Savi), Newt., ed. Yarr. Brit. B. I. p. 389. (1873.)
Potamodus luscinioides (Savi), Blanf. Eart. Pers. II. p. 199. (1876.)

Potamodus luscinioides feje és csőre fölülről tekintve.

Leírása: Tavaszkor fölül olajbarna, vörhenyes rozsdaszínű árnyalattal; szárnya és farka valamivel sötétebb; bizonyos világítás mellett a farkon sötét harántsávok láthatók; második evezőjének külső szegélye világos bőrszínű barna, ellentétben a többivel, a melyek a hát színének felelnek meg; a szemöldökív friss példányoknál meglehetősen széles és elég jól szembetűnő; alul világos bőrbarna s torkán és hasa közepén majdnem fehérbe megy át; legsötétebb a vékonyán és alsó farkfedőin, mely utóbbiaknak hegye világos; csőre barna, alsó kávájának töve világosabb, lába és karmai világosbarnák; szeme barna. Hossza k. b. 14·5, szárnya 6·5—7 (első evezője igen rövid, az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollaknál rövidebb; a 2-dik a leghosszabb); farka 5·5—6·3, csőre 1·1—1·3, csüdje 2·2 $\frac{1}{m}$.

Nyáron a vörhenyes rozsdaszínű árnyalatából mindinkább veszít, úgy, hogy júliusban már majdnem tiszta olajbarnába változik.

Őszkor a vénék és a fiatalok jóval sötétebbek a tavaszi példányoknál s vörhenyes árnyalatuk gesztenyebarnába hajlik.

A hím és tojó egyforma.

Földrajzi elterjedése: Habár főleg a Mediterrán zónakörre szoritkozik, sok helyen teljesen hiányzik. Így p. o. a Balkán-Félszigeten és Kis-Ázsiában nem fordul elő. Minálunk jóval közönségesebb, mint a minőnek eleinte hitték, Ausztriát és Hollandiát kivéve Közép-Európában sehol sem fordul elő. Spanyolországban, Olaszországban, Dél-Franciaországban és Észak-Afrika nádas területein közönséges. Régi időkben Angliában is honos volt, de a kultúra onnan teljesen kiszorította. Az európai példányok télre Afrikába költöznek. Azt állítják róla, hogy Dél-Franciaországban egyes példányokban át is telet.

Magyarországon úgyszólván mindenütt előfordul, hol ősnádasok vannak. A legismertebb termőhelyei a Fertő, Velencei tó, Kis-Balaton, a Titeli mocsarak és nádasok, Erdélyben pedig a mezőségi tósorozat. Áprilisban érkezik és szeptember elején távozik.

Locustella.

KAUP, Natürl. Syst. p. 115. (1829.)

Typus: *Locustella naevia* (BODD.).

LOCUSTELLA NAEVIA (BODD.).

Tücsökmadár.

Motacilla naevia, Bodd., Tabl. Pl. Enl. p. 35. no. 581. (1783.)

Sylvia locustella, Lath. Ind. Orn. II. p. 515. (1790.)

Muscipeta olivacea, Koch, Syst. baier. Zool. I. p. 167. (1816.)

Calamoherpe tenuirostris, Brehm, Vög. Deutschl. p. 440. (1831.)

Locustella sibilans, Gould, B. Eur. pl. 102. (1837.)

Locustella avicula, Ray, fide Gould, B. Eur. pl. 103. (1837.)

Locustella rayi, Gould, fide Bp. Comp. List. B. Eur. & N. Amer. p. 12. (1838.)

Psithyroides locustella (Lath.), Gloger, Gem. Handb. Naturg. p. 298. (1842.)

Locustella naevia (Bodd.), Degl. Orn. Eur. I. p. 589. (1849.)

Locustella dumeticola, Blyth, White's Selborne p. 119. (1850.)

Locustella vera,
Locustella anthirostris, } Brehm, Vogelf. p. 234. (1855.)

Parnopia locustella (Lath.), Newt., List. B. Eur. Blasius p. 11. (1862.)

Locustella vera major,
Locustella vera fruticeti,
Locustella vera tenuirostris, } Brehm, Vers. Samml. Chr. L. Brehm p. 6. (1866.)
Locustella vera anthirostris, }

Sylvia (*Threnetria*) *locustella*, } Shauer, Journ. f. Orn. XXI. p. 161—183. (1873.)
Threnetria locustella, }

Acrocephalus naevius (Bodd.), Newt. ed. Yarr. Br. B. I. p. 384. (1873.)

Leirása: Tavaszkor fölül szürkés olajbarna, fején, nyakán és hátán az egyes tollak közepe tojásforma, sötétbarna folttal tarkázott; keskeny szemöldökíve kevésbbé feltűnő s szeme mögött elmosódik; szárnya sötétbarna; evezőinek és fedőtollainak külső szegélye szürkés olajbarna; farka szárnyánál valamivel világosabb; farktollainak hegye észrevehetőleg világosabb a fark alapszínénél s külső szegélyén olajzöld színű; alul fehér, mellén, begyén, hasa oldalán és alsó farkfedőin világos sárgásbarna árnyalat látható; begyének egyes tollain, vékonyán és alsó farkfedőin sötétbarna középpontok vannak. *Nyáron* a toll kopásának arányában

fölül a színek megfakulnak s ez által a sötét középfoltok még jobban előtérbe nyomódnak. A fiatal és vén őszkor fölül barnás s a tollak centrumának sötét színe többé-kevésbé elmosódott; alul pedig sárgább.

Csőrének felső kávája barna, alsó kávája világos szarúszínű; lába és karmai világosbarnák; szeme barna. Hossza k. b. 13·5, szárnya 5·8—6·4 (az első evező rendesen az elsőrendű evezőknek megfelelő tollak hosszával egyenlő; a 2-dik rendesen a 3-dik és 4-dik közt áll, de néha egyenlő a 4-dikkel sőt kivételesen ennél is valamivel rövidebb), farka 5—5·7, csőre 0·9—1·2, csüdje 2—2·2 $\frac{m}{m}$.

A hím és tojó egyforma.

Földrajzi elterjedése: Európa; leggyakoribb Nyugat- és Észak-Európában; a Mediterrán zónakörben a vonulási időszakokon kívül ritka. Valószínűleg Észak-Afrikában tel. Egyes példányok Dél-Spanyolországban át is telelnek. Ázsiában két közel rokon faja helyettesíti, melyek *Locustella straminea* és *L. lauccolata* név alatt ismeretesek.

Magyarországon jobbára lapos és vizenyős réteken fordul elő, de sehol sem közönséges, leggyakoribb mégis a Dunán túl a Fertőn és a Hanságban. A magyar nemzeti múzeumi példányok Pozsony, Sopron, Fehér, Alsó-Fehér és Hunyad vmegyékből valók. Érkezéséről és távozásáról nincsenek pontos följegyzéseink.

Jegyzet. Példányaink számának csekély volta s a sorozatok és az összehasonlító anyag hiánya miatt bajos volna jelenleg még véleményt adni a felől, vajjon a minálunk előforduló tücsökmadár teljesen megegyező-e a nyugaton előforduló tipikus alakkal s hogy nem hajlik-e inkább az Ázsiában élő *Locustella straminea*, Severtz. rokon fajához. Huzamosabb megfigyelések, gyűjtendő sorozatok és az összehasonlító anyag fogja majd megadni erre a kellő választ.

Calamodus.

KAUP, Natürl. Syst. p. 117. (1829.)

Typus: *Calamodus phragmitis* (BECHST.).

E nemet rendesen az *Acrocephalus*-nembe szokták összevonni, pedig több létjogosultsága van, mint p. o. a *Hypolais*-nemnek, mely inkább volna összevonható az *Acrocephalus*-szal.

Nemi jellegek: A csőr vékony, karcsú, tövén alig lapított. A szájjugsérték közepesek. Az első evező az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollaknál rövidebb. A fark kerekített s az alsó farkfedők meglehetősen hosszúak, de nem hosszabbak a szélső farktollaknál. A tollazat általában fölül barna színű, sötét foltokkal mustrázott.

Nádasokban és vizenyős réteken tartózkodnak, fészküket nád- és vizinövényzet közé rakják. Tojásaik száma 4 és 6 közt változik, alapszínük szürkésfehér és sötét színekkel finoman permetezett. Mind jó énekesek.

A fajok meghatározó táblázata:

- a. A fejen lévő foltok két széles csíkot alkotnak
(l. ábra 86. old.). . . . . *aquaticus* (86. old.).
- b. A fején levő foltok négy csíkot alkotnak: (kettő
a szemöldökív fölött szélesebb, kettő a fejtetőn
keskenyebb) (l. ábra 87. old.). . . . . *phragmitis* (87. old.).

CALAMODUS AQUATICUS (TEM.).

Csíkosfejű nádiposzáta.

Sylvia aquatica, Temmink, Man. d'Orn. p. 131. (1815.)

Muscipeta salicaria, Koch, Syst. baier. Zool. I. p. 164. (1816.)

Sylvia paludicola, Vieillot, N. Dict. d'Hist. Nat. XI. p. 202. (1817.)

Sylvia cariceti, Naumann, Isis, 1821. p. 785.

Calamohërpe aquatica, }
Calamohërpe cariceti, } Boie, Isis, 1822. p. 552.

Calamodyta aquatica, Kaup, Natürl. Syst. p. 118. (1829.)

Calamohërpe limicola, }
Calamohërpe striata, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 452. (1831.)

Calamodyta schoenabeus, Bonnaparte, Comp. List. B. Eur. & N. Am. p. 12. (1838.)

Calamodus salicarius, Cab. Mus. Hein. I. p. 39. (1850.)

Acrocephalus aquaticus, Newt., ed. Yarr. Brit. B. I. p. 380. (1873.)

Calamodus aquaticus feje fölülről tekintve.

Leírása: Alapszíne *tavaszkor* fölül világos cserszínű barna; háta sötétbarnával sávozott; fehéres fakósárga szemöldökíve határozott s majdnem a tarkójáig ér; szemöldökíve fölött feje két oldalán széles sötétbarna csíkkal, melyet feje közepén keskeny világosfehéres fakósínű szalag választ ketté; szeme mögött keskeny sötét szalag vonul; alul fehér rozsdasárgával árnyalt; begyén és mellének oldalán néha keskeny hosszszávok láthatók. *Nyáron* a tollak lekopása folytán hátának színe élénkségéből veszít, alul pedig a sárga árnyalat teljesen elenyészik. *Őszkor* egészben vörhenyesebb színű. Csőre felül sötétbarna, alul világos; lába és karmai világos szarúsínűek; szeme barna. Hossza k. b. 13·5, szárnya 5·8—6·3 (az első evező az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollaknál rövidebb, a 2-dik és 3-dik k. b. egyenlő és leghosszabb), farka 5—5·5, csőre 0·9—1·1, csüdje 2—2·2 $\frac{1}{m}$.

A hím és tojó közt nincs különbség.

Földrajzi elterjedése. Közép- és Dél-Európa. Legközönségesebb Olasz- és Spanyolországban. Görögországban és Kis-Ázsiában főleg az átvonulás időben észlelhető.

Magyarországon aránylag leggyakoribb a vonulási időszakban; nyáron meglehetősen ritka. A magy. nemz. múzeum honi példányai a következő termőhelyekről valók: Pozsony, Sopron, Fehér vm. és Erdély.

CALAMODUS PHRAGMITIS (BECHST.).

Közönséges nádiposzáta.

? *Motacilla schoenabenus*, Linné, Syst. Nat. I. p. 329. (1766.)*Sylvia phragmitis*, Bechstein, Ornith. Taschenb. p. 186. (1802.)*Acrocephalus phragmitis* (Bechst.), Naumann, Naturg. Land- u. Wasservög. nördl.

Deutschl. Nachtr. IV. p. 202. (1811.)

Muscipeta phragmitis (Bechst.), Koch, Syst. baier. Zool. I. p. 163. (1816.)*Sylvia schoenabaenus*, Vieill., Fauna Franç. I. p. 224. (1820.)*Calamoherpe phragmitis* (Bechst.), Boie, Isis, 1822. p. 552.*Curruca salicaria*, Fleming, Brit. An. p. 69. (1828.)*Calamodus phragmitis* (Bechst.), Kaup, Natürl. Syst. p. 117. (1829.)*Calamoherpe tritici*, Brehm, Vög. Deutschl. p. 449. (1831.)*Caricicola subphragmitis*,*Caricicola danubialis*,*Caricicola brachyrhynchus*,

} Brehm, Naumannia, V. p. 284. (1855.)

Calamodus schoenabenus, Blanf., East. Pers. II. p. 199. (1876.)*Calamodus phragmitis* feje fölülről tekintve.

Leírása: *Tavaszkor* fölül szürkésbarna röt színű árnyalattal, legélénkebb deréktáján, háta elmosódott sötét foltokkal tarkázott; szemöldökíve igen határozott, színe fehér, gyenge fakószínű árnyalattal; szemöldökíve fölött egy meglehetősen széles feketésbarna csík van mindkét oldalon s ha a fej tollai rendben állanak, párhuzamosan egy másik ugyanolyan színű keskenyebb csík is látható; tehát négy sötétbarna csíkja van, két széles külső és két keskeny belső; a tollak rendetlen állapotában a fejtető két belső csíkja rendetlen foltokká alakul; szeme mögött keskeny barnás sáv van; szárnya és farka sötétbarna, világosfakó külső szegélylyel, mely legszélesebb másodrendű evezőin és szárnyának fedőtollain; elsőrendű evezőinek csúcsa szürkésfehér; alul az egész madár fehéres fakószínű. *Nyáron* a tollak lekopása folytán elveszíti élénk röt színű árnyalatát, másodrendű evezőinek és fedőtollainak széles külső szegélyét; alul pedig majdnem tiszta fehérre válik; csőre fölül sötétbarna, alul világos, lába és karmai világosbarnák: szeme barna. Hossza k. b. 13, szárnya 6·2—6·9 (az első evező az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollaknál jóval rövidebb, a 2-dik alig rövidebb a 3-diknál, a 3-dik a leghosszabb), farka 5—5·5, csőre 0·9—1·2, csüdje 2—2·2 $\frac{m}{m}$.

A *fiatal* sokkal élénkebb mint a vén s hátának foltjai jobban szembetűnnek; begye pedig sötét foltokkal mustrázott.

A hím és tojó egyforma.

Földrajzi elterjedése: Egész Európa és Sziberia. A Mediterran zónakörben leginkább a vonulás alatt észlelhető. A telet Afrikában tölti.

Minálunk a nádasokban és vizenyős réteken mindenütt bőven előfordul; őszi vonulása alkalmával pedig az egész országot ellepi. Ápril második felében érkezik és október második felében költözködik el.

Luscinola.

G. R. GRAY, A. List of Gen. of Birds. p. 28. (1841.)

Typus: *Luscinola melanopogon* (TEM.).

Felleme: Az első evező jóval hosszabb az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollaknál s majdnem olyan hosszú, mind a második fele; a 2-dik a 7-dikkel egyenlő; a 3., 4. és 5-dik k. b. egyenlő és leghosszabb.

LUSCINIOLA MELANOPOGON (TEM.).

Déli nádiposzáta.

Sylvia melanopogon, Temmink, Pl. Col. pl. 245. fig. 2. (1823.)

Caricicola Bonellii, Brehm, Vogelfang, p. 236. (1855.)

Amnicola melanopogon (Tem.), Degl. & Gerbe, Orn. Eur. I. p. 527. (1867.)

Leírása: A vén hím fölül rozsdabarna; háta barnafekete foltokkal mustrázott; fejeteje sötétbarna, majdnem fekete s egyes tollainak szegélye keskeny rozsdásbarna; szemöldökíve igen határozott, színe fehér, szélein szürkés árnyalatú; a szem és csőr közti része, szeme mögött és fülfedői többé-kevésbé sötétbarnák; szárnya és farka barna, világosbarna külső szegélylyel; alul fehér, melle és oldala élénk rozdsárgával bevont; igen vén példányok begye és mellének oldala sötétbarna pettyezettel tarkázott; csőre fölül barna, alul világosabb színű; lába és karmai sötétbarnák; szeme barna. Hossza k. b. 13·5, szárnya 5·7—6·1; farka 5·2—5·7, csőre 1—1·2, csüdje 2—2·2 $\frac{m}{m}$.

A tojó hasonlít a hímhez, de valamivel halványabb s fején szürkésbarna árnyalat mutatkozik.

Földrajzi elterjedése: A Mediterran zónakörnek bizonyos részei s keleten Perzsia. Részben állandó, részben költözködő madár.

Magyarországon csak némely vidéken fordul elő mint p. o. a Velencei-tavon, a Kis-Balatonon s az Alsó-Duna mocsaras tájain, a hol meglehetősen gyakori. Nálunk költözködő, márczius első felében érkezik s rendesen október végéig vagy november első feléig is marad. Enyhe télen állítólag át telet. Magyarországon *Petényi* és *Naumanu* fedezték fel 1835-ben Torontálmegyében, a Béga-csatornán Szent-György és Jankahíd között.

VIII. Család.

Fam. **Turdidae.**

Rigófélék.

Egyrészt a poszátafélék családjával egyező vonások, másrészt a fiatal madarakon észlelhető erős pettyezések jellemzik e családot. A fiatal madarak első tollruháján észlelhető pettyezéseknek nagy phylogenetikai jelentőségük van s azt mutatják, hogy e családnak ősi tagjai, a melyektől leszármaztak, sokkal tarkább tollruhát viseltek, mint a mostaniak s az idővel lassankint kivált fajok az alkalmazkodás törvénye szerint nyerték tollaik egyszerű színezését, hogy a környezetnek jobban megfeleljenek. Ezzel egyszersmind megdöntik azoknak a szisztematikusoknak a föltevését, a kik a fajok leszármazásának képzelt törzsfáján a rigóféléket a legmagasabb helyre teszik, mivel éppen a fejlődés szakában mutatkozó eme jelek elárulják, hogy sokkal lejjebb állanak a varjúféléknél, még más közbeeső családoknál, sőt még a billegetők és poszáta családjánál is.

Egyéb jellemük az, hogy a csőr töve többé-kevésbé lapított; a felső kávának élén a csúchoz közel mindig nyoma van egy kis bemetszésnek; az orrlíkat nem serték, hanem lágy, többé-kevésbé nyitott szarúhártya (operculum) fűdi. A szájszerték néha igen gyengék, de sohasem hiányoznak. A szárny hosszú, hegyes és laposan simul a testhez. Évenként csak egyszer és pedig őszkor vedlenek. A csüd, kivéve az *Accentorinae* alcsaládeit, mindig sima.*

A rigófélék családja, melynek tagjai közt találjuk a madárvilág legkiválóbb énekeseit, igen nagy és egyszersmind kozmopolita. Fajai számát nehéz még megközelítőleg is megmondani, mivel e család, mint a poszátaféléké is, még nincs szisztematikailag helyesen rendezve. Például a mieink közül az *Accentor*- meg a *Pratincola*-genust, melyek határozottan a rigófélék családjába tartoznak, a british katalógusban és több más kiváló munkában más családokba találjuk beosztva, ugyanis az *Accentor* a *Timeliidae*, a *Pratincola* pedig a *Muscicapidae* családban szerepel.

Az alcsaládok meghatározó táblázata:

- a. A csüd mellső része paizsos (l. ábra 90. old.) . . . *Accentorinae* (90. old.).
- b. A csüd mellső része sima, csak a lábujjakhoz közel eső részén van néhány paizs.
  - a¹. A hát egyszínű.
  - a². A deréktáj, felső farkfedők és a fark töve sohasem fehér . . . . . *Turdinae* (92. old.).
  - b². A deréktáj, felső farkfedők és a fark töve mindig fehér . . . . . *Saxicolinae* (110. old.).
  - b¹. A hát többé-kevésbé sávozott . . . . . *Pratincolinae* (114. old.).

* Meg kell jegyezni, a mit tulajdonképen a poszátafélék családjánál (63. old.) kellett volna tennem, hogy a poszátafélék csüdjének mellső része mindig többé-kevésbé jól látható táblás paizsokból áll.

Subfam. *Accentorinae*.

Accentor.

BECHST., Ornith. Taschb. I. p. 191. (1802.)

Typus: *Accentor alpinus* (GMEL.).

Jellemek: A csőr közepes, ormója kevésbé hajlott, a felső káva éle befelé görbült. A százugserték aprók. A csüd mellső része paizsolt. A hím és tojó ruhája egymáshoz hasonló

Nagyon tömör, mohából és fűből készült fészket bokrokba, földre vagy sziklahasadékba rakják. Tojásaik száma 4 és 6 közt váltakozik; színük tiszta kék. Táplálékuk nyáron rovarokból, férgekből, apró csigákból, télen finom magvakból áll.

Földrajzi elterjedésük a palaearktikus zónakör. Az ismert 16 faj közül nálunk csak kettő él.

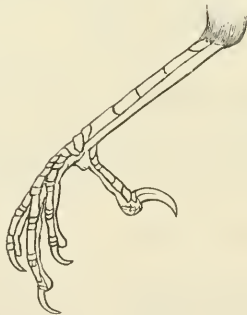
A fajok meghatározó táblázata :

- a. Az első evező rövidebb az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollaknál. A torok fehér szürkével tarkázott. . . . . *collaris* (90. old.).
- b. Az első evező valamivel hosszabb az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollaknál. A torok egy-színű szürke . . . . . *modularis* (91. old.).

ACCENTOR COLLARIS (SCOP.).

Alpesi sövénybujkáló.

- Sturnus collaris*, Scop., Ann. I. p. 131. (1769.)
- Sturnus moritanus*, } Gmel., Syst. Nat. I. p. 804, 957. (1788.)
- Motacilla alpina*, }
- Accentor alpinus* (Gmel.), Bechst., Orn. Taschb. p. 191. (1802.)
- Laiscopus alpinus*, Glog., Handb. Naturg. p. 267. (1842.)
- Accentor major*, }
- Accentor subalpinus*, } Brehm, Vogelfang, p. 239. (1855.)
- Accentor collaris* (Scop.), Newt. ed. Yarr., Brit. B. I. p. 296. (1871.)

Accentor collaris lába.

Leírása: Nyáron a *hím* és *tojó* fölül szürke, a hátán rövid hosszfaltokkal, a váll tollainak külső szegélye barnás; torka fehér, sötétszürke foltokkal, vagy haránt sávokkal tarkázott, melle és hasa közepe szürke, hasa oldala rozsdavörös és az egyes tollak világosszürkén szegettek; alsó farkfedői feketék és fehérrel szélesen szegettek; szárnya sötétbarna, evezőinek külső szegélye a tőfelüli részén és hegyükön világos szürkék; az evezőknek megfelelő fedőtollak és a középfedők feketék, csúcsukon fehér foltosak; farka szürkés sötétbarna s tollai — a két középső kivételével — belső zászlajuk hegyén félköralakú fehér folttal; csőrének felső kávája, tövét kivéve és az alsó kávának hegye barna, a felső káva töve és az alsó káva hegyét kivéve, világos sárga; lába világos szarúbarna; szeme barna. Őszkor és télen az egész tollazatot bizonyos barnásszínű árnyalat borítja. Hossza k. b. 17, szárnya 9·5—10·2, farka 6·5—7, csőre 1·5, csüdje 2·4 %.

A fiatalok első tollruháján hiányzik a torok fehér színe; fölül olyan, mint a vénké őszkor; alul pedig piszkos sárgásszürke s barna pettyekkel sűrűn tarkázott.

Földrajzi elterjedése: Közép- és Dél-Európa havasaira szoritkozik. Magyarországon a magas hegység sziklás vidékeit lakja. FRIVALDSZKY-nál (Aves Hungariae) a következő vármegyékből származó s legtöbbnyire magyar nemzeti muzeumi példányok vannak felsorolva: Szepes, Gömör, Árva, Torda-Aranyos, Hunyad és Pest. DANFORD C. G. úr a múlt esztendőben (1899. június 9.) egy egész családot (♂, ♀, 2 pelyhes fiókát és fészket) gyűjtött a Retyezát hegységben az úgynevezett Gropa-Popi-n s ezen értékes zsákmányát a Magy. Nemz. Muzeumnak ajándékozta.

ACCENTOR MODULARIS (LINNÉ).

Közönséges sövénybujkáló.

Motacilla modularis, Linné, Syst. Nat. I. p. 329. (1766.)

Sylvia modularis, Lath., Ind. Orn. II. p. 511. (1790.)

Accentor modularis, Bechst., Orn. Taschenb. I. p. 191. (1802.)

Prunella modularis, Vieill., Analyse, p. 43. (1816.)

Curruca elliotae, Leach, Syst. Cat. ect. Br. M. p. 24. (1816.)

Tharrhaleus modularis, Kaup, Nat. Syst. p. 137. (1829.)

Accentor pinetorum, Brehm, Vög. Deutschl. p. 457. (1831.)

Leírása: Fölül vörösbarna, fején többé-kevésbbé szürkébe árnyalódik és hátán fekete hosszávokkal mustrázott; alul szürke, hasa közepén fehér, oldalán ellenben vörösbarna és sötétbarna hosszfaltokkal tarkázott; szárnya és farka barna, az evezők és a fedőtollak külső zászlaja vörösbarna, a másodrendű evezőknek hegye pedig világos fakószínű; csőre és szeme sötétbarna; lába világos szarúbarna. Hossza k. b. 14·5, szárnya 6·5—7, farka 6, csőre 1·2, csüdje 1·8 %.

A fiatalok többé-kevésbbé sárgás árnyalattal bevontak, különösen alul, a hol ezenkívül barna foltokkal is erősen pettyezettek.

Földrajzi elterjedése: Európa és a mediterrán subregio. Minálunk mindenütt közönséges és az egész éven át található.

Subfam. *Turdinae*.

A nemek meghatározó táblázata.

a. A szárny $9\frac{5}{m}$ -nél rövidebb.

a^1 . A 2-ik evező hosszú, jóval hosszabb a másodrendű evezőknél.

a^2 . A 2-ik evezőnek belső zászlaján egy öböl-szerű kis bemetszés található.

a^3 . Az öböl-szerű bemetszés közelebb esik a csúcshoz (l. ábra 92. old.) . . . . . *Aëdon* (92. old.).

b^3 . Az öböl-szerű bemetszés a csúctól távolabb, k. b. a toll közepére esik (l. ábra 95. old.) . . . . . *Cyanecula* (95. old.).

b^2 . A 2-ik evezőnek belső zászlaján nincs öblös bemetszés . . . . . *Ruticilla* (97. old.).

b^1 . A 2-ik evező rövid, egyenlő, vagy alig hosszabb a másodrendű evezők leghosszabb tollainál . . *Erithacus* (100. old.).

b. A szárny $11\frac{m}{m}$ -nél hosszabb.

c^1 . A fark a szárnyhoz arányítva inkább hosszú.

c^2 . A hím és tojó ruházata egyforma . . . . . *Turdus* (101. old.).

d^2 . A hím és a tojó ruházata nem egyforma . *Merula* (104. old.).

d^1 . A fark a szárnyhoz arányítva inkább rövid . . *Monticola* (108. old.).

Aëdon.

FORSTER, Syn. Cat. Br. B. p. 53. (1814.)

Typus: *Aëdon lusciniæ* (LINNÉ).

LINNÉ a fülemilét még a tágabb értelemben vett *Motacilla* nembe tette, míg SCOPOLI (Ann. I. p. 154.) 1769-ben a poszátafélek befogadására fölállított *Sylvia* nembe helyezte s FORSTER volt az első, a ki 1814-ben *Aëdon** néven külön nemet állított fel e kis csoport részére.

Jellemek: A csőr poszáta-szerű; az orrlíkakat szárúhártya (operculum) fedi, melynek alsó részén van az orrnyílás. A szájjugsérték igen aprók. A szárny hosszú és hegyes; a 2-ik evező belső zászlaján a csúcshoz közel egy öböl-szerű kis bemetszés van (l. ábra). A hím és tojó ruházata egyforma.

A fülemile 2-ik evezője.

* E genus nevet nem szabad összetéveszteni a későbbi BOIE-féle *Aëdon*-nal, mely a *Sylvia galactodes* és rokon fajaira vonatkozik, s a mely, magától értetődik, mint későbbi, az ornithologiai nomenclatúrában használaton kívül helyezendő.

A fülemilék a legegyszerűbben színezett madarak közé tartoznak; fölül barnák, alul szürkésbarnák. Ezen egyszerű színeikkel szemben bámulatos és kellemes ellentétet mutat legmagasabb fokú éneklési képességük, melyet már a legrégibb költők is megénekeltek, sőt a melynek a régi görög mythológiában is már szerep jutott. Éneklésük a párzási időszakkal szoros összefüggésben van, a mikor éjjel-nappal a hím szüntelenül énekel.*

Fészüket a földre vagy közel ahhoz rakják s külsőleg száraz levelekből mesterséges módon, de oly lazán állítják össze, hogy könnyed érintésre is szétesik; belsőleg szilárdabban füvekből készítik és néha tollakkal bélelik. Barna, vagy zöldesbarna tojásaik száma 4 és 6 közt váltakozik.

Földrajzi elterjedésük a palaearktikus zónakör és Afrika. Az ismert 5 faj közül Magyarországon rendszeren kettő él, egy pedig elvétve (?) mutatkozik.

A fajok meghatározó táblázata :

- a. Az első evező hosszabb az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollaknál . . . . . *luscinia* (93. old.).
- b. Az első evező egyenlő hosszú az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollakkal . . . . . *golzi* (94. old.).
- c. Az első evező elcsenevészedett s jóval rövidebb az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollaknál . *philomela* (94. old.).

AËDON LUSCINIA (LINNÉ).

Közönséges fülemile.

- Motacilla luscinia*, Linné, Syst. Nat. I. p. 328. (1766.)
Sylvia luscinia, Scop., Ann. I. H. Nat. p. 154. (1769.)
Aëdon luscinia, Forst., Syst. Cat. Br. B. p. 53. (1814.)
Currucula luscinia, Koch, Syst. baier. Zool. I. p. 154. (1816.)
Daulias luscinia, Boie, Isis, 1831. p. 542.
Luscinia megarhynchos,
Luscinia media,
Luscinia Okenii,
Luscinia peregrina,
 } Brehm, Vög. Deutschl. p. 356—358. (1831.)
Philomela luscinia, Selby, Brit. Orn. I. p. 206. (1833.)
Lusciola luscinia, Keys. & Blas., Wirb. Eur. p. LVIII, 189. (1840.)
Erithacus luscinia, Dég. Orn. Eur. I. p. 499. (1849.)
Luscinia minor, Brehm, Naumannia, V. p. 280. (1855.)
Luscinia vera, Brehm, Vogelfang, p. 145. (1855.)

Leírása: Fölül vörösbarna, legélénkebb felső farkfedőin és farkán; alul világos szürkésbarna s e szín torkán és hasa közepén fehérbe árnyalódik; alsó farkfedői világos fehéres fakószínűek; csőre és szeme sötétbarna, lába világos szarúbarna. Hossza k. b. 17, szárnya 8·2—9, (az első evező k. b. 0·4 μ -rel hosszabb az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollaknál, a 2-dik egyenlő az 5-dikkel vagy

*«A fülemile egész étszaka énekel; és éneklésében oly szorgalmatos, hogy gyakorta, ha másnak éneklését hallja, meghal inkább, mint annak engedne». (APÁCZAI CSERE JÁNOS «Magyar Encyclopædia» 1653.)

annál valamivel hosszabb, a 3-dik a leghosszabb), farka 6·9—7·4; csőre 1·4; csüdje 2·4—2·6 $\frac{m}{m}$.

A fiatalok első tollruhája világos pettyezésekkel tarkázott.

Földrajzi elterjedése: Európa és a mediterrán subregio nyugati fele; Afrika belsejében tel. Magyarországon mindenütt közönséges és az erdélyi részeket kivéve, a hol az *Aëdon philomela* helyettesíti, mindenütt költ. Április közepe táján érkezik és szeptemberben költözködik el.

AËDON GOLZI (CAB.).

Perzsiai fülemile.

Luscinia Golzii, Cab., Journ. f. Orn. XXI. p. 79. (1873.)

Luscinia hafizi, Severtz., Turk. Jevotn. p. 120. (1873.)

Lusciola luscinia (Linné), *♀. hafizi* (Sev.), Dresser, Ibis, 1875. p. 341.

Daulias hafizi (Severtz.), Blanf., East. Pers. II. p. 169. (1876.)

Erithacus golzii (Cab.) Seeb., Cat. B. Br. Mus. V. p. 197. (1881.)

Leírása: Valamivel nagyobb az *Aë. luscinia*-nál, de színezete különösen tavaszkor azéval teljesen megegyező, nyáron azonban hátoldalán erősen megfakul, a mikor, különösen szárnya világos földszínűvé változik. Legfőbb és legállandóbb ismertető jele mindenestre 1-ső evezőjének hossza, mely az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollakkal egyenlő hosszúságú; csőre barna, lába világosbarna. Hossza k. b. 17·5, szárnya 8·7 - 9·2 (a 2-dik evező egyenlő az 5-dikkel, vagy annál valamivel rövidebb), farka 7·5—8·5, csőre 1·4, csüdje 2·5—2·7 $\frac{m}{m}$.

Földrajzi elterjedése: SEEBOHM szerint (Cat. B. Br. Mus. V. p. 297.) Turkesztán és Nyugot-Perzsiától a Kaukasusig nyúlik. Magyarországon 1899. május 5-én fedeztem föl Szerém vármegyében Bánostor környékén, s akkor egy hím példánynak jutottam birtokába.

AËDON PHILOMELA (BECHST.).

Erdélyi fülemile.

Motacilla luscinia, *♀. major*, Gmel., Syst. Nat. I. p. 950. (1788.)

Motacilla philomela, Bechst., Naturg. Deutschl. IV. p. 536. (1795.)

Sylvia philomela, Bechst., Orn. Taschb. I. p. 167. (1802.)

Motacilla aëdon, Pall., Zoogr. Ross.-As. I. p. 486. (1811.)

Curruca philomela (Bechst.), Koch, Syst. baier. Zool., I. p. 154. (1816.)

Luscinia major,
Luscinia philomela, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 355—356. (1831.)

Philomela magna, Blyth, Rennie's Field Nat. I. p. 307. (1833.)

Philomela turdoides, Blyth, fide Gould, B. Eur. II. pl. 117. (1837.)

Lusciola philomela, Keys. & Blas., Wirb. Eur. p. LVIII, 189. (1840.)

Erithacus philomela, Degl., Orn. Eur. I. p. 501. (1849.)

Philomela major (Brehm), Bonap. Consp. Gen. Av. I. p. 295. (1850.)

Luscinia exima,
Luscinia hybrida, } Brehm, Vogelfang, p. 144—145. (1855.)

Philomela aëdon (Pall.), Salvad., Faun. Ital. Ucc. p. 97. (1871.)

Luscinia occidentalis,
Luscinia infuscata, } Severtz., Turkest. Javotn. p. 120. (1873.)

Lusciola aëdon (Pall.),
Lusciola aëdon, *♀ infuscata*, } Dresser, Ibis, 1875. p. 341

Daulias philomela, Dresser, B. Eur. (1876.)

Lusciola infuscata (Severtz.), Lorenz, Orn. Kauk. p. 21. (1887.)

Leírása: Fölül sötét olajbarna, felső farkfedőin és farkán egy kissé vörhenyesbe árnyalódik; alul olyan mint a közönséges fülemile; csőre barna, alsó kávéjának töve világos; szeme barna; lába világos barna. Hossza k. b. 17·5, szárnya 8·5—9·2 (az 1-ső evező elcsenevészedett, sokkal rövidebb mint az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollak, a 2-dik a 3-dik és 4-dik között áll), farka 7—8, csőre 1·3, csüdje 2·7 $\frac{cm}{m}$.

A fiatalok első tollruhája olyan arányban pettyezett mint a közönséges fülemilé; első vedlésük után az anyaállatra hasonlítanak ugyan, de mellükön a pettyezésnek némi nyoma marad.

Földrajzi elterjedése: Közép-Európának keleti és Közép-Ázsiának nyugati részére esik, a honnan télen a megfelelő déli vidékeket keresi föl. Magyarországon vonulása alkalmával majdnem mindenütt található, állandóan azonban csak Erdélyben költ. Április második felében érkezik és szeptember elején távozik.

Cyanecula.

BREHM, Isis, 1828. p. 1280.

Typus: *Cyanecula suecica*, BREHM.

Jellemek: A csőr poszátaszerű; az orrlíkok a fülemilééhez hasonlóak; a szájzugserték közepesek. A szárny hosszú és hegyes; az első evező az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollaknál hosszabb, a 2-dik az 5-dik és 6-dik között áll s közepe táján belső zászlájának szélén, vagyis a hol a keskenyedése megszűnik, öbölszerű (l. ábra).

A hím és tojó egymástól elütő ruhát visel.

A kékbegy 2-ik evezőtolla.

Nádas és vizenyős helyeket kedvelő madarak. Fészküket a vízi növényzet tövében a földre vagy közel ahhoz rakják, néha földszakadásokban gyökerek közé is. A fészek belseje fűvel, növényrostokkal vagy szőrrel van kibélelve. Tojásaik száma 4—6; színük piszkos kékeszöld, néha vörhenyes elmosódott felhőszerű rajzzal.

Földrajzi elterjedésük a palaearktikus zónakör, télen a megfelelő déli vidékek. Három faj ismeretes; nálunk eddig csak egy faj észleltetett s az költ is.*

* Az irodalmunkban elszórtan emlegetett északi kékbegy (*Cyanecula suecica*, BREHM), faunánkból ez időszertint kihagyandó, mert előfordulását semmiféle biztos adat nem támogatja. 1. A Magyar. Nemz. Múzeum gyűjteményében nincs honi példány s a FRIVALDSZKY «Aves Hungariae» 54. lapján felsorolt két példány téves meghatározás következtében került oda, s mind a kettő a déli kékbegy (Cyanecula cyanecula Wolf) vonatkozik; az egyik, mely a Velencei tavon lővetett 1890 szeptember 21-én, fiatal hím, őszi tollzatban, a másik pedig a begyfoltnélküli úgynevezett *C. wolffi*, a mely nem más, mint a *C. cyanecula* szinonimja. 2. CSATÓ JÁNOS gyűjteményében szintén nincs honi példány; CSATÓ JÁNOS a kékbegyek dolgában váltott levelében ezt írja: «Hazánkból csak a fehér-csillagút észleltem s néhány darabot Szeged környékén lőttem, mikor néhai gróf LÁZÁR KÁLMÁNNAL s PÁVAI ELEK-kel pár napig ott a tavakon vadásztunk, — Erdélyben én ezt se lőttem, hanem hallomásból tudom, még pedig téved is, hogy a mezőségi tavakon nem ritka». 3. SCHMIDHOFFENI LOVAG TSCHUSI VIKTOR szintén arról értesített, hogy gyűjteményében nincs magyarhoni példány. Végre 4. DR. LOVASSY «Balaton madárvilágának rendes jelenségei» című dolgozatában felsorolt s 1895 április 22-én lőtt példány csupán az északi és déli kékbegy keresztezése (l. 97. old.).

CYANECULA CYANECULA (WOLF).

Déli kékbegy.

Motacilla suecica (part.), Linné, Syst. Nat. I. p. 336. (1766.)

Sylvia cyanecula, Wolf, Taschb. I. p. 240. (1810.)

Saxicola suecica, Koch, Syst. baier. Zool. I. p. 189. (1816.)

Sylvia Wolfii, Brehm, Beitr. zur. Vogelk. II. p. 173. (1822.)

Cyanecula Wolfii,

Cyanecula obscura,

Cyanecula leuco-cyana,

} Brehm, Vög. Deutschl. p. 352—353. (1831.)

Phoenicurus suecica, Gould, B. Eur. II. pl. 97. (1837.)

Erythacus cyanecula (Wolf), Degl. Orn. Eur. I. p. 510. (1849.)

Cyanecula longirostris,

Cyanecula major,

Cyanecula minor,

} Brehm, Naumannia, V. p. 280. 1855.

Ruticilla Wolfi (Brehm), Irby, B. Gibr. p. 82. (1875.)

Erythacus cyaneculus, Seebohm, Cat. B. Br. Mus. V. p. 311. (1881.)

Erythacus coerulescens (nec Pall.), Frivaldszky, Aves Hungariae, p. 54. (1891.)

Leírása: A hím tavaszkor fölül barna, hasonló színű a farkának két középső tolla is, a többi töve felén rozsdavörös, apicalis felén fekete; szemöldökíve, hasa és alsó farkfedői piszkos fehérek; tokája, torka és begye kobaltkék, közepén nagy hófehér folttal; a begy kék színét a hasi részen keskeny fekete, ezt pedig egy szélesebb rozsdavörös szalag szegélyezi, néha e két szalag közt keskeny fehér is mutatkozik. Őszkor begyének és rozsdavörös szalagjának színe igen halvány s a közbeeső fehér szalag szélesebb, tokája és nyaka elejének közepe fehér, alig észrevehetőleg fakószínnel árnyalt, e fehérséget mindkét oldalon fekete tollak szegik. Csőre és szeme sötét, lába világosbarna. Hossza k. b. 15, szárnya 7·2—7·8, farka 5·7—6·7, csőre 1·1—1·4, csüdje 2·5—2·6 $\frac{cm}{m}$.

A tojó fölül a hímhez hasonlít, alul azonban egyszerűbb; tokája, torka és begyének középső része piszkosfehér, begyének oldalai feketék; hasa szintén piszkosfehér, gyenge barnás fuvalattal; csőre, szeme és csüdje sötétbarna.

A fiatalok fölül sötétbarnák, fakósárga hosszfoltokkal tarkázottak, alul pedig piszkos fehérek s az egyes tollak barnával szegettek.

Jegyzet. Hogy az úgynevezett *Cyanecula wolffii*, vagyis a begyfolt nélküli kékbegy sem nem faj, sem nem válfaj, hanem csakis a déli kékbegynek (*C. cyanecula*, Wolf) egyik fiatalkori állapota, azt a következő eset is bizonyítja: 1891 április 28-án a budapesti madárpiacon egy hím *C. wolffii*-t vásároltam, mely 1892 február 4-éig, tehát közel egy évig élt fogságban. Őszkor megvedlett s begyén kifejlődött a nagy fehér fénylő folt, melynek azelőtt még nyoma sem volt látható. Ezen *C. wolffii*-ből vedlés után tipikus *C. cyanecula*-vá vedlett példány kitömve a Magy. Nemz. Muzeumban van.

A kékbegy keresztezése.

A kékbegyek közt akárhányszor akadunk oly példányokra is, melyek úgy az északi kékbegy (*C. suecica*, BREHM), mint a déli kékbegy (*C. cyanecula*, Wolf), jellegeit viselik magukon, a mennyiben begyfoltjuk fehér is, rozsdaszínű is. Az ilyen alakok a két fajnak keresztezései.* Régente külön fajoknak tartották őket és *C. dichrosteria* és *C. orientalis* néven írták le.** A keresztezést helyesen így jelöljük:

Cyanecula suecica (BREHM) × *Cyanecula cyanecula* (WOLF).

* Bővebben I. SUCHETET A. «Les Oiseaux Hybrides» p. 349. (1892.)

** Legújabbán RICHMOND (U. St. Nat. Mus. XVIII. p. 483—485) 1896-ban kimutatta, hogy az északi és déli kékbegy Ázsiában (Kasmirban, Baltistánban és Ladokban) előfordul állandóan egy és ugyanazon helyen; nagyon valószínű tehát, hogy a nálunk is észlelhető keresztezések innen vagy hasonló helyről kerülnek.

Magyarországban gyűjtött ilyen keresztezésnek egy hím példányát bírjuk a Magyar Nemzeti Múzeumban s ez a Fertőn 1889. márczius 29-én lövetett; egy másik szintén hím a keszthelyi m. kir. gazdasági tanintézet természetrajzi gyűjteményében látható; lőtte DR. LOVASSY SÁNDOR tanár a Kis-Balaton kisdiásszigeti füzesben 1895. április 22-én.

Ruticilla.

BREHM, Isis, 1828. p. 1280.

Typus: *Ruticilla phoenicurus* (LINNÉ).

Jellemek: A csőr poszátaszerű. A szájjugszerű aprók. A szárny hegyes; az első evező az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollaknál valamivel hosszabb, a 2-ik jóval rövidebb a 3-diknál. A fark meglehetősen hosszú s színe a két középső tollnak kivételével vörhenyes; máskülönben a hím és tojó ruházata egymástól nagyon elütő.

Fészküket rendszeren fa vagy sziklaodukba vagy elhagyott épületekbe rakják. A kevésbbé mesterséges fészek anyaga többnyire különféle száraz füvekből és mohából áll s tollakkal meg szőrrel van kibélelve. Tojásaiknak száma 5—8; színük tiszta fehér vagy világoskék minden rajz nélkül; kivételes esetekben azonban vörös színnel finoman pontozottak is lehetnek.

Földrajzi elterjedésük a palaearktikus zónakör és India. A fajok száma 13; nálunk ezek közül 3 fordul elő.

A fajok meghatározó táblázata:

A. (Hímek.)

- a.* Az alsó szárnyfedők rozsdaszínűek; a homlok fehér, a torok fekete, a mell rozsdaszínű
*a*¹. A másodrendű evezők szegélye fakósárgás . . . *phoenicurus* (97. old.).
*b*¹. A másodrendű evezők szegélye, különösen a
tőfelőli részen fehér s mintegy tükröt alkot . . . *mesoleuca* (98. old.).
b. Az alsó szárnyfedők szürkék; a homlok, begy és
mell fekete . . . . . *titis* (99. old.).

B. (Tojók.)

- a.* Fölül barna, alul jóval világosabb, főleg hasa közepén, a hol fehérbe megy át . . . . .
b. Fölül és alul körülbelül egyforma sötétbarna . . . . .
- } *phoenicurus* (97. old.).
} *mesoleuca* (98. old.).
titis (99. old.).

RUTICILLA PHOENICURUS (LINNÉ).

Közönséges füstfark.

III. Tábla, felső ábra jobbra.

Motacilla phoenicurus, Linné, Syst. Nat. I. p. 335. (1766.)

Sylvia phoenicurus, Lath., Gen. Syn. Suppl. I. p. 187. (1787.)

Saxicola phoenicurus, Koch, Syst. baier. Zool. I. p. 188. (1816.)

Ficedula phoenicurus, Boie, Isis, 1822. p. 553.

- Ruticilla phoenicurus*,
Ruticilla sylvestris,
Ruticilla arborea,
Ruticilla hortensis,
- } Brehm, Isis, 1828. p. 1280.
- Phoenicurus muraria*, Swains. & Rich., Faun. Bor.-Am. II. p. 489. (1831.)
Ficedula ruticilla, Eyton, Cat. Br. B. p. 10. (1836.)
Phoenicurus ruticilla, Gould, B. Eur. II. pl. 95. (1837.)
Lusciola phoenicurus, Key. & Blas., Wirb. Eur. p. LVIII, 191. (1840.)
Erithacus phoenicurus, Degl., Orn. Eur. I. p. 502. (1849.)
Luscinia phoenicurus, Sundev., Sv. Fogl. p. 59. (1856.)

Leírása: A hím homloka tavaszkor szélesen fehér s e szín a szem fölött hátrafelé huzódván szemöldökívet alkot; homloka közvetlen a csőr tövénél keskeny fekete csíkkal, mely a szem és csőrközötti rész feketeségébe olvad; arcztája, nyaka oldala, torka és begye szintén fekete; fejének és nyakának hátralevő része és köpenye palaszürke; a hát tollai többé-kevésbé barnásan szegettek; deréktája, felső farkfedői és farktollai — a két középső kivételével — rozsdavörösek; a két középső toll s néha az ezekhez közelállóknak hegye barna; alul a madár narancsszínbe hajló rozsdavörös, legélénkebb mellén, leghalványabb alsó farkfedőin, hasa közepe pedig fehér; szárnya barna, a tollak keskenyen sárgás-fakóval szegettek; alsó szárnyfedői és hónaljtoollai sárgás rozsdavörösek; csőre és lába feketésbarna. Őszkor fölül a tollak függelékei élénk barnák; a homlok fehérsége, keskeny; alul élénkségének rovására a tollakat tiszta fehér függelékek szegélyezik. Hossza k. b 15, szárnya 7·5—8·3 (az első evező 8 $\frac{m}{m}$ -rel hosszabb az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollaknál), farka 6—6·5, csőre 1—1·3, csüdje 1·9—2·1 $\frac{m}{m}$.

A tojó fölül barna; deréktája és farka olyan, mint a hímé; alul világos szürkésbarna, hasa közepén fehér, alsó fark- és szárnyfedői világos fakószínűek.

A fiatalok első tollruhája fölül barna, sötét szegélyekkel és világosfakó pettyekkel tarkázott; alul piszkosfehér barnán szegett tollakkal; a fiatal hímek első vedlésük után az őszi ruházatú vén hímekhez hasonlítanak azzal a különbséggel, hogy tollszegélyeik sokkal szélesebbek, a melyek élénk színüket teljesen befödik, különösen torkukat, a hol a feketeség egészen eltűnik s csakis akkor látható, ha a tollakat megemeljük.

Földrajzi elterjedése: Nyáron Észak- és Közép-Európa, továbbá Észak-Ázsiának egy bizonyos része; télen a megfelelő déli vidékek; Európából Észak-Afrikába költözködik. Magyarországon mindenütt közönséges; áprilisban érkezik s október közepéig, néha tovább is marad.

RUTICILLA MESOLEUCA (HEMPR. & EHREB.)

Kaukazusi füstfark.

III. Tábla, alsó ábra balra.

- Sylvia mesoleuca*, Hempr. & Ehrb., Symb. Phys. fol. ee (1832.)
Sylvia phoenicurus (nec Linné), Ménétr., Cat. Rais. Cauc. p. 35. (1832.)
Ruticilla Bonapartii, Müll., Beitr. Orn. Afr. pl. XIV. (1853.)
Ruticilla mesoleuca (Hempr. & Ehrb.), Cab. Jour. f. Orn. II. p. 446. (1854.)
Ruticilla marginella, Bonap., Comt. Rend. XXXVIII. p. 8. (1854.)
Ruticilla pectoralis, Heugl., Jour. f. Orn. XI. p. 165. (1863.)
Ruticilla mesomela, Loche, Expl. Sc. Algér. I. p. 217. (1867.)

RUTICILLA MESOLEUCA

RUTICILLA PHOENICURA

Leírása: A hím nagyon hasonlít a *R. phoenicurus* himjéhez azzal a különbséggel, hogy fölül kissé sötétebb és kékebbszürke; evezőtollainak külső szegélye különösen a másodrendűeken, szembetünő fehér s a tollak töve felé szélesbedvén, fehér tükröt alkot. Hossza k. b. 15, szárnya 7·9—8·2 (az első evezőtoll csak 3 $\frac{1}{16}$ -rel hosszabb az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollaknál), farka 6·5, csőre 1·3, csüdje 2·2 $\frac{1}{16}$.

A tojó nem különbözik lényegesen a *R. phoenicurus* tojójától.

Földrajzi elterjedésük: SEEBOHM szerint (Cat. B. Br. Mus. V. p. 339.) a Kaukasz, Kis-Ázsia és Algéria; Nyugot-Arábiában, Abyssiniában és Sengaliában telel. A Magyar Nemzeti Múzeumban egy Magyarországból származó példányunk van, melyet KORBER IMRE tanár lőtt Csik-Somlyón, 1899. június 26-án.*

RUTICILLA TITIS (Scop.).

Hegyi füstfark.

Motacilla phoenicura ♂ *titys*, Linné, Syst. Nat. I. p. 335. (1766.)

Sylvia tithys, Scop., Ann. I. p. 157. (1769.)

Motacilla atrata,

Motacilla gibraltariensis, } Gmel., Syst. Nat. I. p. 987—988. (1788.)

Motacilla erithacus,

Saxicola tithys, Koch, Syst. baier. Zool., I. p. 186. (1816.)

Ruticilla atra,

Ruticilla titys,

Ruticilla atrata,

Ruticilla gibraltariensis, } Brehm, Isis, 1828. p. 1280.

Sylvia tites ♂ *campylonix*, Hempr. & Ehrh. Symb. Phys. fol. dd (1833.)

Phoenicura tithys, Gould, B. Eur. II. pl. 96. (1837.)

Lusciola tithys, Keys. & Bl. Wirb. Eur. p. LIX. 191. (1840.)

Ruticilla tithis, Rupp. Syst. Uebers. p. 57. (1845.)

Ruticilla Cairii, Gerbe, Dict. Univ. d'Hist. Nat. XI. p. 259. (1848.)

Erithacus tithys,

Erithacus Cairii,

} Degl., Orn. Eur. I. p. 504, 507. (1849.)

Ruticilla montana, Brehm Naumannia, V. p. 281. (1855.)

Leírása: A hím tavaszkor fölül palaszürke (a hát tollainak centruma gyakran fekete); felső farkfedői s farktollai, a két középsőt kivéve, rozsdavörösek; a két középső toll barna; homloka a csőr tövénél, arcza, torka, begye és melle fekete; hasa szürke; alsó farkfedői fakó sárgák; szárnya sötétbarna; elsőrendű evezőinek külső szegélye keskeny, világosszürke, másodrendű evezőie pedig széles, fehér s mintegy tükröt alkot; apró szárnyfedőinek közepe fekete; alsó szárnyfedői szürkék; csőre és lába fekete, szeme barna. Őszkor az egész tollazatot barnásszürke függelékek borítják. Hossza k. b. 16, szárnya 8·5—8·9, farka 6·8—7·5, csőre 1·1—1·4, csüdje 2·2 $\frac{1}{16}$.

* SCHMIDHOFFENI LOVAG TSCHUSI VIKTOR 1900 jan. 4-én hozzám intézett levelében a többek között ezt írja: «A *Ruticilla mesoleuca*-nak fölfedezése fölötté érdekes. Pár évvel ezelőtt, azt hiszem, hogy én is láttam egy himet kertemben; le is löttem, de mivel csak szárnyalva volt, egy rőzse rakás alá menekült, a honnan, dacára annak, hogy én és kutyám minden lehetőt megtettünk megtalálására, az többé elő nem került. Hogy ez a madár, melyen egy fehér szárnytükröt véltem akkoriban látni, valóban *R. mesoleuca* volt-e, természetesen ilyen körülmények között eldöntetlen maradt».

A *tojó* fölül és alul földszínű barna, csak hasa közepe táján világosodik egy kissé; alsó farkfedői halvány fakószínűek; farka olyan mint a hímé.

A *fiatalok* első ruhájukban barnásszürkék, mellükön és hasukon valamivel világosabbak, sötéten szegett tollakkal; alsó farkfedőik halvány fakószínűek; a fiatal hímek első vedlésük után néha (talán mindig?) a vén tojóra hasonlítanak, s e színüket a következő tavaszkor is megtartják. Ilyen termékenyítésre képes, tojóruházatú fiatalokat írtak le *Ruticilla cairii* néven és tartottak sokáig külön fajnak.

Földrajzi elterjedése: Közép-Európa és a Mediterran nyugati része. Nálunk a hegyes vidéken mindenütt előfordul, de vonulása alkalmával a lapályos helyeket is fölkeresi. Márcziusban érkezik s november első feléig marad.

Erithacus.

CUVIER, Leç. An. Comp. tab. II. (1801.)

Typus: *Erithacus rubecula* (LINNÉ).

Jellemek: A csőr posztátyszerű; az orrlikakat szarúhártya (operculum) fedi, melynek alsó részén van az orrnyílás; a szarúhártya homlokfelőli részét tollak borítják; a szájjugsérték közepesek. A szárny kevésbbé hosszú és hegyes; az első evező a 2-dik feléig ér, a 2-dik csekélylyel hosszabb a másodrendű evezőknél. A hím és tojó ruházata egyforma.

Fészküket a földön száraz levelekből és mohából építik. A fészek külseje meglehetősen nagy és tömör, belül pedig szőrrel bélelt. Tojásaik száma 5—9; alapszínük fehér s többé-kevésbbé vörössel árnyaltak és pettyezettek.

Földrajzi elterjedésük a palaearktikus zónakör. Az ismert fajok száma 4. Nálunk egy fordul elő.

ERITHACUS RUBECULA (LINNÉ).

Vörösbegy.

Motacilla rubecula, Linné, Syst. Nat. I. p. 337. (1766.)

Sylvia rubecula (Linné), Scop., Ann. I. p. 156. (1769.)

Curruca rubecula, Leach, Syst. Cat. Mamm. etc. Br. Mus. p. 25. (1816.)

Ficedula rubecula,
Dandalus rubecula, } Boie, Isis, 1828. p. 553.

Dandalus pinetorum,
Dandalus foliorum,
Dandalus septentrionalis, } Brehm, Isis, 1828 p. 1280.

Rubecula pinetorum,
Rubecula foliorum,
Rubecula septentrionalis, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 360—361. (1831.)

Erythacus rubecula, Swains., Faun., Bor.-Am. p. 488. (1831.)

Rubecula familiaris, Blyth, Field Natur. I. p. 424. (1833.)

Rhondella rubecula, Rennie, White's, Selborne, p. 437. (1833.)

Lusciola rubecula, Key. & Blas., Wirb. Eur. p. LVIII., 191. (1840.)

Rubecula rubecula, Bonap., Consp. Gen. Av. I. p. 295. (1850)

Luscinia rubecula, Sundes., Sv. Fogl. p. 56. (1856.)

Erithacus rubecula, Newt. ed. Jarr., Br. B. I. p. 305. (1872.)

Leírása: Fölül olajbarna; homloka, a csőr és szem közötti része, torka, begye és melle narancsszínbe hajló rozsdasárga; nyaka oldalán, a hol a hát barna és a begy sárga színe találkozik, hamúsürke szalag húzódik; hasa közepe fehér, oldalt olajbarna, alsó szárny- és farkfedői halvány fakósárgák; csőre, szeme és lába barna. A hím és tojó egyforma. Hossza k. b. 14, szárnya 6·9—7·5, farka 5·9—6·7, csőre 1—1·1, csüdje 2·3—2·4 $\frac{cm}{mm}$.

A *fiatalok* első tollruhája fölül agyagsárgával pettyezett s alul sárgásfehér, barna tollszegélyekkel mustrázott.

Földrajzi elterjedése: Európa, télen a mediterrán subregio. Nálunk mindenütt közönséges és a hegyvidéken költ. Költözködése az időjárástól függ; rendszeren áprilisban érkezik (néha már február elején) s az első fagy beálltáig marad.

Turdus.

LINNÉ, Syst. Nat. I. p. 291. (1766.)

Typus: *Turdus viscivorus*, LINNÉ.

E nembe sorakoznak a valódi rigók, vagyis azok, melyeknek hímje és tojója egyforma s torkuk pedig mindig többé-kevésbbé sávozott. Legközelebbi rokonságban állanak a *Merula*-fajokkal.

Jellemek: A csőr hossza mintegy a koponya hosszának felel meg és ormója többé-kevésbbé hajlott. A szájjugsérték közepesek. A csüd úgy mellső mint hátsó felén sima, csak alul, az ujjakhoz közel eső részén, van 2—3 paizs. Az első evező igen rövid, jóval rövidebb az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollaknál. A fark egyenes vágású.

Mind nagyon összetartó, társaságot kedvelő madarak, különösen tavaszkor és őszkor, vonulásuk alkalmával, de még azonkívül is; így p. o. a fenyőrigó a Skandináv félsziget és Észak-Oroszország nyírerdősegeiben nagy kolóniákban fészkel. Egy-egy ilyen kolóniában gyakran százakat is meghaladó fészkek van. A valódi rigók fészke különben igen szilárd építmény: ágacskákból, füvekből, mohából készül, félgömb alakú és belől többnyire agyaggal van kitapasztva. Fészküket rendszeren bokrokba, néha azonban fára vagy a földre is rakják. A barnával és feketével pettyezett, élénk zöldeskék alapszínű tojásaik száma 4 és 6 közt váltakozik. Táplálékuk tavaszkor és nyáron rovar és féreg, őszkor és télen gyümölcs és bogyók.

Földrajzi körük mind az öt világrészre kiterjed. Az eddig ismert fajok száma 70 s ezek közül az egész palaearktikus zónakörre csak öt fészkelő faj esik. Nálunk összesen négy faj fordul elő: kettő költ, kettő pedig csak átvonuló vagy téli látogató.

A fajok meghatározó táblázata:

a. Az alsó szárnyfedők és hónaljtolak sárgák vagy vörhenyesek.

a¹. A szemöldökív határozott; a has oldala rozsdabarna . . . . . *iliacus* (102. old.).

b¹. A szemöldökív elmosódott; a has oldalán nincs rozsdabarna szín . . . . . *musicus* (102. old.).

b. Az alsó szárnyfedők és hónaljtolak tiszta fehérek

c¹. A hát és deréktáj egyszínű szürkésbarna . . . . . *viscivorus* (103. old.).

d¹. A hát barna, a deréktáj szürke . . . . . *pilaris* (103. old.)

TURDUS ILIACUS, LINNÉ.

Boros rigó.

- Turdus iliacus*, Linné, Syst. Nat. I. p. 292. (1766.)
Turdus mauris, Müll., Syst. Nat. Supp. p. 141. (1776.)
Turdus illas, Pall., Zoogr. Rosso-As. I. p. 456. (1811.)
Sylvia iliaca, Savi, Orn. Tosc. I. p. 215. (1827.)
Turdus betularum, }
Turdus vinetorum, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 386. (1831.)
Turdus pinetorum, }
Turdus gracilis, } Brehm, Vogelfang, p. 160. (1855.)
Ilicus illas, }
Ilicus minor, } Des Murs, Traité d'Orn. I. p. 165. (1860.)
Hylocichla iliaca (Linné), Ridgw., Proc. U. St. N. Mus. IV. p. 322. (1882.)

Leírása: Fölül olajbarna; alul fehér, olajbarnával sávozott és pettyezett; alsó szárnyfedő és honaljtollai, úgyszintén hasa oldala rozsdavörösek, hasa közepe tiszta fehér; szemöldökíve fehér, sárgás árnyalattal; füle és arcztája olajbarna; nyaka oldala sárgás; középfedőinek és másodrendű evezőinek csúcsa szintén sárga; csőre barna, alsó kávájának töve sárgás; lába világos sárgásbarna; szeme barna. Hossza k. b. 21·5, szárnya 11·5—12·5, farka 8—9, csőre 1·7—2, csüdje 2·8 $\frac{m}{m}$.

Földrajzi elterjedése: A palaearktikus zónakör északi része egészen az é. sz. 71°-ig. Télen a megfelelő déli vidékekre vonul s az európai részen egész Észak-Afrikáig huzódik. Magyarországon leginkább az átvonulás alkalmával szokott előfordulni, a mikor rendszeren a fenyőrigók csapatait keresi föl; néha télen is észlelhető.

TURDUS MUSICUS, LINNÉ.

Énekes rigó.

- Turdus musicus*, Linné, Syst. Nat. I. p. 292. (1766.)
Sylvia musica, Savi, Orn. Tosc. I. p. 211. (1827.)
Turdus minor, }
Turdus philomelos, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 382. (1831.)
Merula musica, Selby, Brit. Orn. I. p. 162. (1833.)
Ilicus musicus, Des Murs, Traité d'Orn. p. 292. (1860.)
Hylocichla musicus, Ridgw., Proc. U. St. N. Mus. III. p. 224. (1881.)

Leírása: Fölül olajbarna (az előző fajnál valamivel világosabb), alul fehér, torkán, begyén és oldalán fakószínnel árnyalt és olajbarnával pettyezett, a pettyezés begyén és oldalán legsűrűbb; fakószínű szemöldökíve elmosódott s csak homloka táján válik határozottá; alsó szárnyfedői és honaljtollai narancsszínbe hajló szalmasárgák; középfedői és a másodrendű evezők megfelelő fedőtollainak hegye sárgás fakószínűek; csőre barna, alsó kávájának töve sárgás; lába világos szarúbarna; szeme sötétbarna. Hossza k. b. 22, szárnya 11·5—12, farka 9, csőre 1·7, csüdje 3 $\frac{m}{m}$.

A fiatalok egészben véve a vénekhez hasonlítanak, de többé-kevésbbé sárgán árnyaltak s fejükön és hátukon fakósárga pettyekkel tarkázottak; szárnyuk fedőtollainak hegye szélesen rozsdasárga.

Földrajzi elterjedése: A palaearktikus zónakör. Télen Észak-Afrikát és Dél-Perzsiát is meglátogatja. Magyarországon közönséges és mindenütt előfordul. Tavaszkor és őszkor nagy csapatokban szokott vonulni.

TURDUS VISCIVORUS, LINNÉ.

Húros rigó.

Turdus viscivorus, Linné, Syst. Nat. I. p. 291. (1766.)

Sylvia viscivora, Savi, Orn. Tosc. I. p. 208. (1827.)

Xocossyphus viscivorus, Kaup, Natürl. Syst. p. 145. (1829.)

Turdus major,
Turdus arboreus, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 379—380. (1831.)

Merula viscivora, Selby, Brit. Orn. I. p. 158. (1833.)

Turdus hodgsoni (nec Homeyer), Bonap., Consp. Av. I. p. 269. (1850.)

Turdus meridionalis, Brehm, Vogelfang, p. 159. (1855.)

Turdus Bonapartii, Cab., Journ. f. Orn. VIII. p. 183. (1860.)

Turdus viscivorus, var. *hodgsoni*, Pleske, Wissensch. Res. Reise, Prsewaldski ect. II. Lif. 1. p. 3. (1889.)

Turdus viscivorus hodgsoni, Pleske, Mel. Biol. XIII. p. 292. (1892.)

Leírása: Fölül szürkésbarna; alul fehér, többé-kevésbbé sárgán árnyalt és sötétbarna foltokkal sűrűn pettyezett; elmosódott szemöldökíve szürkésfehér; szárnytollai szürkés fakószínnel szegettek; alsó szárnyfedői és hónaljtollai tiszta fehérek; a szélső farktollaknak hegye többé-kevésbbé fehér; csőre szarubarna, alsó kávájának töve többnyire sárga; lába világosbarna; szeme sötétbarna. Hossza k. b. 27—29, szárnya 15·2—16, farka 12·5, csőre 2, csüdje 3—3·2 $\frac{1}{m}$.

A fiatalok első tollruhájukban fölül erősen tarkázottak; fejük alapszíne többé-kevésbbé szürke, sárgás-fakó pettyekkel; dolmányuk olajbarna, a tollak gerinczük mentén világos szalmasárga hosszfoltokkal mustrázottak s fekete hegyben végződnek; szárnytollaik világos fakóval szegettek s a szegélyek a közép és apró fedőkön a tollak gerinczére is fölhúzódnak.

Földrajzi elterjedése: A palaearktikus zónakör. Magyarországon meglehetősen gyakori, főleg a hegyes vidékeken, a hol egyszersmind költ is. Állandóan nálunk tartózkodik, de télen a lapályokat keresi fel.

Jegyzet. A Magyarországhban előforduló húros rigó nem egészen tipikus, a mennyiben valamivel nagyobb, mint az Észak- és Nyugat-Európában élő példányok. Nagyságra nézve ugyanis inkább megközelíti a himalayai és kelet-szibériaiakat, melyek tényleg nagyobbak és sok ideig mint önálló faj: *Turdus hodgsoni* «HOMEYER» név alatt szerepeltek. E. OATES (Faun. Brit. Ind. I. p. 149.) kimutatta, hogy a Himalayában élők az európaiakkal teljesen azonosak; Seebohm pedig kimutatta azt, hogy a HOMEYER-féle *Turdus hodgsoni* tulajdonképen az *Orcocincta mollissima* fajnak szinonimája (l. Monogr. of the Turdidae I. p. 139. 1898.). A Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményében különben a többek között van egy példány (2110. sz.), melyet NOZDROVICZKY LAJOS lőtt Szlavóniában Ivanovopolja környékén 1897 november 10-én; ez a példány teljesen megegyezik egy kelet-szibériai példányunkkal (2395. sz.), mely Katon-Karagai tájáról (Alataiból) származik, sőt alul is éppen olyan élénk sárgán futtatott, mint az. Hossza 28·5, szárnya 16·1, farka 13, csőre (a homloktól számítva) 2·2, csüdje 3·2 $\frac{1}{m}$.

TURDUS PILARIS, LINNÉ.

Fenyőrigó.

Turdus pilaris, Linné, Syst. Nat. I. p. 291. (1766.)

Alauda calandrotta, P. L. S. Müll., Syst. Nat. Supp. p. 137. (1776.)

Sylvia pilaris, Savi, Orn. Tosc. I. p. 209. (1827.)

Acreuthornis pilaris, Kaup, Natürl. Syst. p. 93. (1829.)

Turdus subpilaris,
Turdus juniperorum, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 384—385. (1831.)

Merula pilaris, Selby, Brit. Orn. I. p. 161. (1833.)

Turdus fuscilateralis, Brehm, Vogelfang, p. 159. (1855.)

Planesticus pilaris, Jerd., B. Ind. I. p. 530. (1862.)

Leírása: Feje és nyaka hátul palaszürke; a fej tetején lévő tollak centruma és a szem és csőr közötti rész fekete; szemöldökíve fehéres; dolmánya gesztenyebarna, gyakran a tollak hegyén szürkés szín mutatkozik; deréktája és felső farkfedői szürkék; farka fekete; szárnya fekete, a másodrendű evezők külső zászlaja és fedőtollai gesztenyebarnák; alsó szárnyfedői és hónaljtolai tiszta fehérek; torka és begye világos fakósárga s fekete hosszfoltokkal tarkázott; melle, hasa és alsó farkfedői fehérek; melle és hasa oldalán a tollak közepén sárgán szegett nagy fekete foltok vannak; csőre nyáron sárga, télen barna, ilyenkor csak tövén tartja meg sárga színét; lába feketésbarna; szeme barna. Hossza k. b. 29, szárnya 13·7—15·7, farka 10·5—12; csőre 2—2·2, csüdje 3 $\frac{1}{m}$.

Földrajzi elterjedése: A palaearktikus zónakör északi része, a honnan télen a megfelelő déli vidékekre vonul; így p. o. az európaiak a Mediterran legdélibb vidékeire, sőt Nubiába is elhatolnak, az ázsiaiak pedig Turkesztánig, Kasmirig és É.-Ny. Indiáig (l. SEEBOHM, C. B. Br. Mus. V. p. 207.).

Mihozzánk rendszeren nagyobb csapatokban érkezik november havában és márcziusig marad, néha valamivel tovább is.

Merula.

LEACH, Syst. Cat. Mamm. & B. Br. Mus. p. 20. (1816.)

Typus: *Merula merula* (LINNÉ).

E nembe, a valódi rigókkal (*Turdus*) szemben, mindama rigófajok sorakoznak, melyeknek hímje és tojója egymástól eltérő ruházatot visel; máskülönbén morfológiailag és biológiailag nagyon közel állanak egymáshoz.

Fészükük, melyet bokrokba, földre vagy sziklahasadékokba szoktak rakni, igen szilárd alkotmány s gyökerekből, vékony ágakból és fűből, sárral vagy agyaggal keverve építik, és belsejét a legfinomabb fűszálakkal bélelik ki. Világos zöldeskék alapszínű tojásaik vöröses és szürkésbarna finom pettyekkel vannak sűrűn permetezve; a fészekalj száma rendszeren 4 és 5 közt váltakozik, kivételesen 7 is lehet.

Táplálékukat a rovarvilág, férgek, csigák, gyümölcs és magvak szolgáltatják.

Földrajzi körük földünk legnagyobb részére kiterjed, Észak-Amerika, az aethiopiai zónakör és Új-Zeland kivételével. Az eddig leírt fajok száma meghaladja az 50-et. Minálunk négy faja fordul elő: három rendszeren és egy mint ritka vendég.

A fajok meghatározó táblázata:

- a. A fark fekete, vagy barnásfekete.
  - a¹. Nyakörv nélkül; a tollazat egyszínű fekete (♂), vagy barna (♀) . . . . . *merula* (105. old.).
  - b¹. Nyakörvvel; a tollazat barnásfekete (♂) vagy barna (♀) és fehérrel tarkázott.
    - a². A has tollainak szegélye és centruma fehér, a közbeeső feketeség többé-kevésbé patkó alakú . . . . . *alpestris* (106. old.).
    - b². A has tollainak csupán szegélye fehér, többi része fekete . . . . . *orientalis* (107. old.).
- b. A fark vörhenyes . . . . . *naumanni* (108. old.).

MERULA MERULA (LINNÉ).

Fekete rigó.

Turdus merula, Linné, Syst. Nat. I. p. 295. (1766.)

Merula nigra, Leach, Syst. Cat. Mamm. & B. Brit. Mus. p. 20. (1816.)

Merula merula, Boie, Isis, 1822. p. 552.

Sylvia merula, Savi, Orn. Tosc. I. p. 205. (1831.)

Merula pinctorum,

Merula truncorum,

Merula alticeps,

Merula carniolica,

Brehm, Vögel. Deutschl. p. 372—374. (1831.)

Turdus merula, var. *syriacus*, Hempr. & Ehrenb., Symb. Phys. fol. lb. (1833.)

Merula vulgaris, Selby, Brit. Orn. I. p. 167. (1833.)

Merula major, Brehm, Vogelfang, p. 158. (1855.)

Turdus menegazzianus, Perini, Ucc. Veron. p. 56. (1858.)

Turdus dactylopterus, Bonap., Gray, Handl. B. I. p. 255. (1869.)

Turdus merula, var. *montana*, Savi; Salvad. in Dresser's B. E. II. p. 99. (1872.)

Leírása: A hím tollruhája fénylő fekete; csőre és szemgyűrűje narancssárga; lába és szeme sötétbarna. Hossza k. b. 26, szárnya 12·2—13·4, farka 10·5—11·5, csőre 2·2—2·4, csüdje 3 $\frac{9}{16}$.

A tojó többé-kevésbé vörhenyesbe játszó barna, torkán, begyén és mellén sötét pettyezések mutatkoznak; csőre, lába és szeme barna. Hossza k. b. 25·5, szárnya 11·5—12, farka 10—10·5, csőre 2·1—2·3, csüdje 3 $\frac{9}{16}$.

A fiatalok fölül barnák, sárgásbarna hosszávokkal, alul pedig vörhenyes-sárgák, sötétbarna pettyekkel mustrázottak.

Földrajzi elterjedése: Egész Európa, a Mediterrán és Közép-Ázsiának nyugati részét beleértve. Magyar földön mindenütt közönséges és állandó madár.

Általános megjegyzések az örvös rigóra és rokon alakjaira.

Az északon élő *Merula torquata* (LINNÉ) nem fordul elő Magyarországon, legalább eddig még nem észlelték. Nyáron a legmagasabb északon tartózkodik s csak télre költözködik Európa déli részébe. E faj fészket rendszeren a földön szokta építeni, ritkán bokrok közé vagy oduba, magas fákra azonban sohasem. Közép-Európában és nálunk is egy hozzá hasonló faj a *Merula alpestris*, BREHM, honol. Fészket ellentétben a *Merula torquata*-val, többnyire fákra meglehetősen magasságban építi. A Kaukázusban és Perzsiában egy harmadik rokonfajuk él, mely *Merula orientalis* néven lett újabban leírva. Ez a faj sokkal közelebb áll rokonság tekintetében a *Merula torquata*-hoz mint a közép-európai *Merula alpestris*. Fészket szintúgy mint a *Merula torquata* a földön építi. Ezen kaukázusi faj minálunk a Kárpátokban fordul elő, de mindeddig figyelmen kívül maradt.

A *Merula alpestris* és *Merula orientalis* közötti különbség az, hogy míg a *Merula alpestris* hastollai fehérek s csak egy többé-kevésbé patkóalakú fekete rajzzal bírnak, addig a *Merula orientalis* hastollai feketék és szélesen fehérrel szegettek. A következő oldalon mellékelt ábrán bemutatom a két faj hastollai közti különbséget. A két felső a *Merula alpestris*, a két alsó pedig a *Merula orientalis* hastollait ábrázolja.

Nagyon valószínű, hogy Magyarországon, a hol e két faj találkozik, a keresztéseknek egész sorozatát is föllelhetni fogjuk, a mit azonban csak az ezentüli szorgosabb kutatások fognak majd beigazolni.

Merula alpestris és *Merula orientalis* hastollai.

MERULA ALPESTRIS, BREHM.

Középeurópai örvösrigó.

Merula alpestris, Brehm, Isis, 1828. p. 1281. (nom. nud.)

Turdus torquatus (nec Linné), Naum. Naturg. Vög. Deutschl. VI. p. 5. (1833.) XIII. p. 363. Taf. 361. fig. 3. (1847—48.)

Merula vociferans, } Brehm, Naumannia, V. p. 281. (1855.) (nom. nud.)
Merula maculata, }

Merula insignis, Brehm, Journ. f. Orn. IV. p. 446. (1856.) (nom. nud.)

Turdus alpestris, Stejneger, Proc. U. St. Nat. Mus. IX. p. 369. (1886.)

Merula torquata, var. *alpestris*, Tschusi, M. Orn. Ver. Wien. XII. p. 70. (1888.)

Merula torquata alpestris, Seebohm, Ibis, 1888. p. 311

Turdus torquatus (*alpestris*), Frivaldszky, Aves Hung. p. 51. (1891.)

Turdus torquatus alpestris, Madarász, Erläut. p. 74. (1891.) (part.)

Leírása: A hím alapszíne barnásfekete; begyén széles fehér örv van; szárnytollait szürkésfehér szín szegélyezi; hastollainak szegélye és centruma fehér; (a hastollak, szürke töfelöket leszámítva, tulajdonképpen fehérek, csak subapikális részükön van egy többé-kevésbé széles patkóalakú barnásfekete rajz) (l. ábrán két felső toll); alsó farkfedőinek centruma szélesesen fehér; alsó szárnyfedői fehérek s

barnával mustrázottak; csőre sárga, hegye és töve barnás; lába szarubarna; szeme sötétbarna. Hossza k. b. 29, szárnya 13·7—14·3, farka 10·5—11·5, csőre 2, csüdje 3·4 μ m.

A *tojó* alapszíne barna; begyörve barnás árnyalattal bevont; torka piszkos-fehér, barnán sávozott; hastollai a híméhez hasonlóan mustrázottak, de szélesebb fehér szegélylyel bírnak; szárnya olyan mint a hímé.

A *fiatalok* barnásfehérrel tarkázottak.

Földrajzi elterjedése: Közép- és Dél-Európa. Magyarországon a legmagasabb hegységeket lakja, a hol egyszersmind költ is; tavaszi és őszi vonulása alkalmával a lapályokat is fölkeresi. Április havában érkezik; távozásáról nincsenek följegyzések. A magyar nemzeti muzeumi példányok a következők:

- a) ♂ Nagyenyed 1891 április 3.
- b) ♂ Pest vm. 1827 április 12.
- c) ♂ Szepes vm. 1847.
- d) ♂ Magyarország 1847 (félalbinó).
- e) ♀ Árva vm. 1891 május.
- f)–g) ♀ Szepes vm. 1828 szeptember 6—7.
- h) ♀ Fehér vm. 1895 április.
- i) ♀ Árva vm. 1882 április.
- j) juv. Árva vm. 1882 november.

CSATÓ JÁNOS gyűjteményében két ♂ van Koneza vidékéről, melyet ő 1864 április 4-én lőtt s egy fiatal 1892 augusztus 13 áról, mely Bráza havasról Fogaras vármegyéből származik. CSATÓ JÁNOS különben példányaira vonatkozólag 1900 január 9-én hozzám intézett levelében ezt írja: «Példányaim mind a *Merula alpestris* válfajhoz tartoznak, hastollaik olyanok, a milyenek rajzoltad, azon különbséggel, hogy csak az ifjú példánynak tollain észlelhető a patkóalakú csík oly keskenyen a mint rajzoltad, a két tavaszi példányon azonban valamivel szélesebb».

DR. LOVASSY SÁNDOR tanár a keszthelyi m. kir. gazdasági tanintézetben lévő két példány közül az egyiket megtekintés véget rendelkezésünkre bocsátotta, mely szintén a középeurópai örvösrigó és Máramarosból való.

MERULA ORIENTALIS, SEEBOHM.

Kaukazusi örvösrigó.

Turdus torquatus (nec Linné), Radde, Orn. Cauc. p. 270. (1884.)

Merula torquata orientalis, Seebohm, Ibis. 1888, p. 311.

Turdus torquatus alpestris, Madarász, Erläut. p. 74. (1891.) (part.)

Merula orientalis, Seeb. & R. B. Sharpe, Monogr. Turd. p. 33. (1899.)

Leírása: Hasonlít a közép-európai örvösrigóhoz, azzal a különbséggel, hogy hastollai feketék széles fehér szegélylyel s közepükön nincs fehérség (l. ábrán két alsó toll); szárnyán több a fehérség és alsó farkfedőtollainak csak a gerincze fehér. Hossza k. b. 29, szárnya 13·8—14·6, farka 11·5, csőre 2·1, csüdje 3·3 μ m.

Földrajzi elterjedése: SEEBOHM és SHARPE szerint (Monogr. of the Turdidae p. 33. 1899.) Kaukasz és Perzsia. Úgy látszik e termőhelyektől jóval nyugatabbra is kiterjed s ezt a Magyarországon való előfordulása bizonyítja. A Magyar Nemzeti Múzeumban a következő honi példányok vannak:

- a) ♂ Árva vm. 1882.
 b) ♀ Árva vm. 1882 április.
 c) ♂ Somogy vm. 1894 április.

SCHMIDHOFFENI LOVAG TSCHUSI VICTOR gyűjteményében pedig két magyar példány van, ú. m.:

- a) ♂ Árva vm. 1881 ápril.
 b) ♂ Árva vm. 1888 május 16.

DR. LOVASSY SÁNDOR tanár arról értesített, hogy a keszthelyi m. kir. gazdasági tanintézetben lévő két példány közül az egyik *M. orientalis* ♂, melyet Ő KUNSZT KÁROLY tanítótól Somorjáról szerzett. Úgy tudom, hogy KUNSZT K. az örvösrigókat KOCYAN ANTALTÓL kapta s így ez is csak Árvamegyéből származik.

MERULA NAUMANNI (TEMME.).

Rőtfarkú rigó.

- Turdus Naumannii*, Temm., Man. d'Orn. I. p. 170. (1820.)
Turdus ruficollis (nec Pall.), Gloger, Handb. Natg. Vög. Eur. p. 180. (1834)
Turdus abrekianus, Dybowski, Journ. f. Orn. XXIV. p. 193. (1876.)
Merula naumanni (Temme.), Seeb., Cat. B. Br. Mus. V. p. 264. (1881.)

Leírása: A hím fölül világos szürkésbarna, néha a tollak nyele mentén imitt-amott vörhenyes; deréktája és farka vörhenyes, a két középső farktoll hegye felé szürkésbarna, a többiek a két szélső kivételével külső zászlajukon ugyancsak hegyük felé hasonló színnel szegettek; szárnya szürkésbarna, a tollak fakósárgával szegettek; szemöldökíve és alul a madár, hasa közepét kivéve, rozsdaszínű, hastollainak szegélye, hasa közepe és lábszártollai fehérek; torka és nyakoldala többé-kevésbbé sötétbarnával pettyezett; alsó szárnyfedői és hónaljtoollai rozsdaszínűek; csőre és lába szaruszínű, alsó kávéjának töfele sárga; szeme barna. Hossza k. b. 27, szárnya 13·2—13·6, farka 10·5, csőre 1·8, csüdje 3 ⁹/_m.

A tojó fölül olyan mint a hím; alul jóval halványabb és elmosódott színű; torka világos fakó, barnával pettyezett.

Földrajzi elterjedése: Szibéria, Kinának egy része és Japán. Kivételes esetekben Európába vándorol. A Magyar Nemzeti Muzeumban egy magyarországi példányunk van minden közelebbi termőhely megjelölése nélkül, mely a huszas években léppel fogott fenyőrigókkal került a piacra.

Monticola.

BOIE, Isis, 1822. p. 552.

Typus: *Monticola saxatilis* (LINNÉ).

E nem azt a kis csoportot karolja föl, mely összekötő kapcsolatot képez a rigó és a hantmadár között. Habár képviselőinek termete rigószerű, de szárnya aránylag hosszabb, farka pedig rövidebb. Életmódja tisztán a hantmadárra emlékeztet.

Jellemek: A csőr és csüd rigószerű. A százugserték aprók. A szárny hosszú és hegyes; az első evező igen rövid, rövidebb az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollaknál. A fark aránylag rövid és egyenes vágású.

Sziklás vidékeket kedvelő madarak, melyek odúkban és föld- vagy szikla-hasadékokban fészkelnek. Fészük gyökerekből, füvekből és mohából többnyire lazán épül, finom gyökérszálakkal, szőrrel és tollal van kibéelve. Tojásaik száma 4–5, kivételesen 6, színük tiszta világoskék, ritka esetekben vörössel finoman pettyezettek. Eledelük rovarok és ezek álczái, férgek, ritkán gyümölcs is.

Földrajzi elterjedésük: Európára, Ázsiára és Afrikára esik. Az ősmert fajok száma 10, melyek közül nálunk kettő honol.

A fajok meghatározó táblázata:

- a. A fark rozsdavörös . . . . . *saxatilis* (109. old.).
b. A fark sötétkék . . . . . *cyanus* (110. old.).

MONTICOLA SAXATILIS (LINNÉ).

Kövi rigó. *

- Turdus saxatilis*, Linné, Syst. Nat. I. p. 294. (1766.)
Lanius infaustus, ♀ *minor*, Gmel., Syst. Nat. I. p. 310. (1788.)
Turdus infaustus, Lath., Ind. Orn. I. p. 335. (1790.)
Saxicola montana, Koch, Syst. baier. Zool. I. p. 185. (1816.)
Monticola saxatilis (Linné), Boie, Isis, 1822. p. 552.
Petrocincla saxatilis, Vig., Zool. Journ. II. p. 396. (1826.)
Petrocosyphus saxatilis, Boie, Isis, 1826. p. 972.
Sylvia saxatilis, Savi, Orn. Tosc. I. p. 218. (1827.)
Petrocosyphus Goureyi, }
Petrocosyphus polyglottus, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 370. (1831.)
Saxicola saxatilis, Rupp., Neue Wirb. p. 80. (1835.)
Petrocincla saxatilis, Key. & Blas, Wirb. Eur. p. L, 175. (1840.)
Orocetes saxatilis, Horsf. & Moore, Cat. B. Mus. E. J. I. p. 189. (1854.)
Petrocincla saxatilis, Heugl., Syst. Übers. p. 29. (1856.)
Petrocinchla saxatilis, Newt., List B. Eur. Blas. p. 9. (1862.)

Leírása: Tavaszkor a *vén hím* feje és nyaka köröskörül szürkébe hajló kobalt kék; válla és háta kékesfekete, háta közepe fehér; felső farkfedői és farktollai a két középsőnek kivételével, rozsdavörösek, a két középső toll szürkésbarna; szárnya barna, többé-kevésbbé fehéresen szegett tollakkal; alul a madár narancsszínbe hajló élénk rozsdasárga, hasonló színűek alsó szárnyfedői és hónaljtolli is; csőre és lába barna, szeme sötétbarna. *Őszkor* a hátoldal tollai barnával, a hasoldaléi pedig fehérrel szegettek.

Hossza k. b. 20·5, szárnya 12—12·5, farka 6·5, csőre 2—2·3, csüdje 2·8 $\frac{m}{m}$.

A *tojó* fölül szürkésbarna, alul fehéres fakószínű; az egyes tollak subterminalis részüknön barnával szegettek; farka olyan mint a hímé.

A *fiatalok* a tojóhoz hasonlítanak, de fölül erősen pettyezettek; a fiatal hímek első vedlésük után már a vénekhez hasonlítanak, de valamivel halványabbak s fölül fakószínnel, alul pedig fehérrel pettyezettek.

Földrajzi elterjedése: Dél-Európa és Közép-Ázsia, télen az ezeknek megfelelő déli vidékek. Magyarországon a hegyes-sziklás vidékeken mindenütt előfordul. Április végén érkezik és szeptemberig marad.

MONTICOLA CYANUS (LINNÉ).

Kék rigó.

- Turdus cyanus*, Linné, Syst. Nat. I. p. 296. (1766.)
Turdus solitarius (nec. Müll.), Gmel., Syst. Nat. I. p. 834. (1788.)
Monticola cyana, Boie, Isis, 1822. p. 552.
Sylvia solitaria, Savi, Orn. Tosc. p. 217. (1827.)
Petrocosyphus cyaneus, Boie, Isis, 1828. p. 319.
Petrocosyphus cyanus, Brehm, Vög. Deutschl. p. 368. (1831.)
Petrocincla pandoo, }
Petrocincla maal, } Sykes, Proc. Zool. Soc. 1832. p. 87.
Petrocincla cyanus, Gould, B. Eur. II. pl. 87. (1837.)
Petrocincla cyanus, Key. & Blas., Wirb. Eur. p. L. 175. (1840.)
Turdus azureus, Crespon, Faun. Merid. p. 179. (1844.)
Petrocincla longirostris, Blyth, Jour. As. Soc. Beng. XVI. p. 150. (1847.)
Petrocosyphus cyanus, }
Petrocosyphus solitarius, } Brehm, Vogelfang, p. 157. (1855.)
Cyanocinclla cyanus, Hume, Nests and Eggs Ind. B. p. 226. (1873.)
Monticola cyanea, David et Oust., Ois. Chine, p. 163. (1877.)
Cyanocinclla solitaria, Hume and Davis., Stray Feath. VI. p. 250. (1878.)
Monticola cyanus, Seeb., Cat. B. Br. Mus. V. p. 316. (1881.)
Petrophila cyanus, Oates, Faun. Brit. Ind. II. p. 146. (1890.)

Leírása: Tavaszkor a hím fölül és alul sötét palakék, s e szint fénylő világos kobaltkék zománcozza; szárnya és farka kékbe hajló fekete; csőre és lába fekete, szeme barna. Őszkor a tollak szürkével szegettek. Hossza k. b. 22·5, szárnya 12·5, farka 9, csőre 2·5, csüdje 2·7 $\frac{1}{2}$ m.

A tojó barna, többé-kevésbbé kékkel árnyalt és hastollainak subterminalis részén sötét szegélyek vannak.

A fiatalok a tojóhoz hasonlítanak, de többé-kevésbbé világos pettyekkel tarkázottak.

Földrajzi elterjedése: Dél-Európa és Közép-Ázsia, télen a megfelelő déli vidékek. Magyarországon csakis a magyar-horvát tengerpart Karszt hegységében fordul elő, a hol 1899 augusztus 3-án lőttem le muzeumunknak az első honi példányt. A zágrábi muzeumban ugyanonnan számos példány látható.

Subfam. *Saxicolinae*.

Saxicola.

BECHSTEIN, Ornith. Taschenbuch, p. 216. (1802.)

Typus: *Saxicola oenanthe* (LINNÉ).

Jellemek: A csőr nyúlánk poszátaszerű; a szájjugsérték közepesek. A szárny hosszú és hegyes. A hím és tojó ruházata egymásétól eltérő; a fark töve azonban mind a két nemnél és a fiataloknál bármikor tiszta fehér.

Földön vagy sziklákon élő madarak, kevésbbé mesterséges, de puha fészket raknak, melyet többnyire üregekbe, szikla hasadékokba vagy hant alá rejtenek. Tojásaik színe világoskék, némely fajái vörössel mustrázottak; számuk 5 és 8 közt váltakozik.

Földrajzi elterjedésük: A palaearktikus zónakör — beleértve Grönlandot is — Indiának egy része és Afrika. A fajok száma a 30-at meghaladja, ezek közül nálunk három ösmeretes.

A fajok meghatározó táblázata:

- A. A fej és hát szürke, tiszta fehér vagy bőrszínű
sárgával árnyalt . . . . . *Hímek tavaszkor és nyáron.*
- B. A fej és hát barna vagy szürkésbarna . . . . . *Tojók, fiatalok és őszi tollazatú hímek.*

A. (*Hímek tavaszkor és nyáron*)

- a. A fej és hát szürke . . . . . *oenanthe* (111. old.).
- b. A fej és hát tiszta fehér vagy bőrsárgával árnyalt.
- a¹. A torok fehér . . . . . *stapazina* (112. old.).
- b¹. A torok fekete . . . . . *melanoleuca* (113. old.).

B. (*Tojók, fiatalok és őszi tollazatú hímek*.)

Általánosságban mondv a tojók, fiatalok és őszi tollazatú hímek fölül barnák, alúl pedig többé-kevésbbé világos fakószínűek. A részletesebb különbségek a fajok leírásánál vannak kiemelve.

SAXICOLA OENANTHE (LINNÉ).

Hantmadár.

- Motacilla oenanthe*, Linné, Syst. Nat. I. p. 332. (1766.)
- Sylvia oenanthe*, Lath., Gen. Syn. Suppl. I. p. 288. (1787.)
- Motacilla leucorhoa*, Gmel., Syst. Nat. I. p. 966. (1788.)
- Sylvia leucorhoa*, Lath., Ind. Orn. p. 531. (1790.)
- Saxicola oenanthe*, Bechst., Orn. Taschenb. I. p. 217. (1802.)
- Motacilla vitiflora*, Pall., Zoogr. Rosso-As. I. p. 472. (1811.)
- Vitiflora oenanthe*, Leach, Syst. Cat. Mamm. ect Br. Mus. p. 21. (1816.)
- Enanthe vitiflora*, Forst., Syn. Cat. Brit. B. p. 54. (1817.)
- Enanthe cinerea*, Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat. XXI. p. 418. (1818.)
- Vitiflora septentrionalis*,
Vitiflora grisea,
Vitiflora cinerea,
    } Brehm, Vög. Deutschl. p. 403—405. (1831.)
- Saxicola rostrata*,
Saxicola libanotica,
    } Hempr. & Ehrb., Symb. Phys. Aves fol. aa, bb. (1833.)
- Saxicola oenanthoides*, Vig., Zool. Blossom, p. 19. (1839.)
- Vitiflora major*, Brehm, Vogelfang, p. 224. (1855.)
- Saxicola oenanthe grisea*,
Saxicola oenanthe cinerea,
Saxicola oenanthe septentrionalis,
Saxicola oenanthe alpestris,
Saxicola oenanthe melanopectera,
Saxicola oenanthe maritima,
Saxicola oenanthe crassirostris,
Saxicola oenanthe macrorhynchos,
    } Brehm, Verz. Samml. C. L. Brehm, p. 5. (1860.)

Leírása: A *hím tavaszkor* fölül hamúszürke; homloka, szemöldökíve és felső farkfedő tollai tiszta fehérek; alul a madár fehér és többé-kevésbbé fakószínnel bevont; a csőr és szem közötti része, fületája és szárnya fekete; alsó szárnyfedői fehérek; farkának tőfelőli része fehér, a tollak apikális harmada fekete, kivéve a két középsőt, mely majdnem egészen fekete s csak töve, a felső farkfedők által betakart részén fehér; csőre és lába fekete, szeme barna. *Őszkor* minden egyes tolla barnán szegett s ilyenkor a tojóhoz hasonlít. Hossza k. b. 16, szárnya 9—9·7, farka 6—6·6, csőre 1·3—1·6, csúdjá 2·6—2·7 $\frac{1}{m}$.

A *tojó* fölül sárgásan árnyalt barna; alul sárgásfakó, legsötétebb mellén, legvilágosabb hasa közepén; szemöldökíve fakószínű; felső farkfedői fehérek; szárnya sötétbarna, alsó szárnyfedői fehérek; farka olyan mint a hímé, csakhogy a feketét sötétbarna szín helyettesíti.

A *fiatalok* első ruhája a tojóéhoz hasonlít, de tollai fölül szürkésfakóval pettyezettek és barnával szegettek; a hasoldaluk világosfakó, barna tollszegélyekkel, alsó szárnyfedők szürkék, szélesen fehérrel szegettek; farkuk töve olyan mint a vénekéi. Első vedlésük után a tojóhoz hasonlítanak.

Földrajzi elterjedése: Európa, Észak-Ázsia s az egész északi sarkkör; télen a megfelelő tájak úgymint Afrika, India és Dél-Amerika. Magyarországon mindenütt előfordul és közönséges madár. Márczius végén és ápril elején érkezik s október közepéig, vagy néha tovább is marad.

SAXICOLA STAPAZINA (LINNÉ).

Dalmát hantmadár.

Motacilla stapazina, Linné, Syst. Nat. I. p. 331. No. 14. (1766.)

Motacilla stapazina ♀., Gmel., Syst. Nat. I. p. 966. (1788.)

Enanthe albicollis, Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat. XXI. p. 424. (1818.)

Saxicola aurita, Temm., Man. d'Orn. I. p. 241. (1820.)

Vitiiflora aurita, Boie, Isis, 1822. p. 552.

Sylvia rufescens, Savi, Orn. Tosc. I. p. 223. (1827.)

Saxicola amphileuca,

Saxicola aurita var. *libyca*, } Hempr. & Ehrb., Symb. Phys. Aves fol. aa, bb. (1833.)

Saxicola stapazina, Key. & Blas., Wirb. Eur. p. LIX. 193. (1840.)

Saxicola albicollis, Bonap., Consp. Gen. Av. p. 303. (1850.)

Vitiiflora assimilis, Brehm, Vogelfang, p. 224. (1855.)

Saxicola aurita aurita,

Saxicola aurita amphileuca, } Erlanger, Journ. f. Orn. XLVII. p. 224—225. (1899.)

Leírása: A *vén hím tavaszkor* fölül tiszta fehér; alul fehér többé-kevésbbé børsárgával befuttatott; homloka a csőr tövénél keskenyen, a csőr és szem közötti része, valamint arczatája, a fülfedőket is beleértve, feketék; válla és szárnya, nemkülönben alsó szárnyfedői feketék; farka a két középső tollat kivéve fehér, a tollak csúcsa fekete; a két középső toll fekete, töve fehér; csőre és lába fekete, szeme barna. Kevésbbé vén példányok hátukon is többé-kevésbbé élénk børsárgával vannak befuttatva. *Őszkor* a fej és hát tollai szürkés fakószínnel szélesen szegettek; deréktája és felső farkfedői tiszta fehérek; alul a madár bőrbarnával árnyalt; arcztája és fülfedői feketék; szárnya fekete többé-kevésbbé szélesen fakószínnel szegett; farka olyan mint tavaszkor, de a tollak hegyén keskeny fehér

szegély látható. Hossza k. b. 16·5, szárnya 8·5—9·5, farka 6·5—7·5, csőre 1·1—1·4 csüdje 2·2—2·3 $\frac{m}{m}$.

A *tojó* fölül vörhenyes fakószínű; deréktája és felső farkfedői fehérek; alul fehér bőrsárgával futtatott; fületája és szárnyai barnák; alsó szárnyfedői barnásfeketék; farka olyan mint a hímé, csakhogy a feketét sötétbarna szín helyettesíti.

A *fiatalokat* első tollruhájukban alig lehet a *S. oenanthe* fiataljaitól megkülönböztetni; első őszi vedlésük után a tojóra hasonlítanak, de attól vörhenyesebb bőrbarna árnyalatukkal, a *S. oenanthe* hasonló példányaitól pedig fekete alsó szárnyfedőikkel különböznek.

Földrajzi elterjedése: A mediterrán subregio. Minálunk csakis a magyar-horvát tengerparton a Karszt-hegység déli oldalán fordul elő, a hol igen gyakori. Érkezésének és távozásának ideje még eddig ösmeretlen.

SAXICOLA MELANOLEUCA (GÜLD.).

Keleti hantmadár.

Muscicapa melanoleuca, GÜLDENST., Nov. Com. Petr. XIX. p. 468. pl. XV. (1775.)

Saxicola stapazina (nec Linné), TEMM., Man. d'Orn. I. p. 239. (1820.)

Saxicola xanthomelaena,
Saxicola curymelaena, } HEMP. & EHRL., Symb. Phys. Av. fol. aa, bb. (1833.)

Saxicola albicilla, MÜLL., Naumannia, IV. p. 28. (1851.)

Vitiflora stapazina, BREHM, Vogelfang, p. 224. (1855.)

Saxicola melanoleuca (GÜLD.), BLANF. & DRESS., Proc. Zool. Soc. 1874. p. 222.

Saxicola stapazina melanoleuca,
Saxicola dimidiata «HEMP. & EHRL.» } ERLANGER, Journ. f. Orn. XLVII. p. 223—224. (1899.)

Leírása: A *vén hím tavaszkor* fölül fehér; homloka a csőr tövénél keskenyen, a fej oldala, torka és begye, válla, szárnya és alsó szárnyfedői feketék; melle és hasa fehér, bőrsárgával futtatott; farka fehér, csúcsa fekete, a két középső toll fekete, töve fehér. Kevésbé vén példányok feje és háta is többé-kevésbé bőrsárgával árnyalt. *Őszkor* a fej és hát tollai szélesen szürkébe játszó barnával szegettek; hasoldala vörhenyesbe hajló fakószínű; a torok és szárny fekete tollait szintén fakószínű szegi. Hossza k. b. 16, szárnya 9—9·5, farka 6·5—7·2, csőre 1·3—1·4, csüdje 2·2 $\frac{m}{m}$.

A *tojó* felül sárgába hajló barna; deréktája és felső farkfedői tiszta fehérek; alul fehér, fakósárga árnyalattal, mely árnyalat melle táján a legélénkebb; szárnya sötétbarna, alsó szárnyfedői barnásfeketék; farka olyan mint a hímé, a fekete rajzolatot azonban barnás feketeszín helyettesíti.

A *fiatalok* első tollruhája a *S. stapazina* fiataljaiéhoz hasonlít, úgyszintén első vedlésük után is, csak a hímnek torkán mutatkozik fekete szín, még pedig a tollak töve felén, ami a *S. stapazina* egyik neménél sem látható.

Földrajzi elterjedése: A mediterrán subregio keleti fele; Afrikában tel. Magyarországon csakis a Karszt hegység déli lejtőjén a magyar-horvát tengerparton él. Érkezése és távozása még nincsen pontosan följegyezve.

Subfam. *Pratincolinae*.**Pratincola.**

Koch, Syst. baier. Zool. p. 190. (1816.)

Typus: *Pratincola rubetra* (LINNÉ).

Ezen nembe tartozó fajok csőrének töve többé-kevésbbé nyomott és kiszélesedő s inkább a légycapókéra emlékeztet. Az orrhártya (operculum) homlok-felöli részét apró tollak fedik, melyek között finom serték is láthatók; az orrlíkak különben szabadon állnak. A szájugserték jól fejlettek. A csüd a testhez arányítva meglehetősen hosszú és rigószerű.

Életmódjuk és viselkedésük sokban hasonlít a légycapókéra. Kedvencz tartózkodási helyük a cserjék, bokrok vagy növények teteje, a honnan rendszeren röptiben kapdossák el táplálékukat, melyet főleg a rovarvilág szolgáltat; de előszeretettel szedegetik a férgeket is.

Fészkük, melyet többnyire magas gaz vagy bokrok tövébe rejtenek, fűfélékből és szőrből készül s tollal vagy mohával van kibéelve. Rendszerint 4—6 tojást raknak, melyeknek színe a világoskéktől a sötétkéig minden fokozatban előfordul; lehetnek egyszínűek, vagy vörhenyes felhőzettel és pettyezéssel mustrázottak.

SHARPE a nemet a british katalogusban (Cat. B. Br. Mus. vol. IV. p. 178) a légycapók családjába osztja s 13 fajt sorolja föl, melyeknek földrajzi elterjedése Európa, Ázsia, Afrika, Madagaskar, Malay-félsziget és Celebes. A Magyarországon előforduló fajok száma kettő.

A fajok meghatározó táblázata:

- a.* A fark töve fehér; a torok fakószínű . . . . . *rubetra* (114. old.).
b. A fark töve nem fehér; a torok fekete . . . . . *rubicola* (115. old.).

. **PRATINCOLA RUBETRA** (LINNÉ).

Közönséges csipkemadár.

<i>Motacilla rubetra</i> ,	}	Linné, Syst. Nat. I. p. 332—333. (1766.)
<i>Motacilla senegalensis</i> ,		
<i>Sylvia zya</i> ,	}	Scop., Ann. I. p. 158—159. (1769.)
<i>Sylvia rubetra</i> ,		
<i>Motacilla fervida</i> , Gmel., Syst. Nat. I. p. 968. (1788.)		
<i>Sylvia fervida</i> , Lath., Ind. Orn. II. p. 525. (1790.)		
<i>Saxicola rubetra</i> , Bechst., Orn. Taschb. I. p. 219. (1802.)		
<i>Pratincola rubetra</i> , Koch, Syst. baier. Zool. p. 191. (1816.)		
<i>Curruca rubetra</i> , Leach, Syst. Cat. Mamm. ect. Br. Mus. p. 24. (1816.)		
<i>Enanthe rubetra</i> ,	}	Vicill., N. Dict. d'llist. Nat. XXI. p. 427. 456. (1818.)
<i>Enanthe fervida</i> ,		
<i>Saxicola orampes</i> ,	}	Brehm, Isis, 1828, p. 1282.
<i>Saxicola pratorum</i> ,		
<i>Saxicola septentrionalis</i> ,		
<i>Saxicola rubecula</i> , Bonap., Faun. Ital. p. 8. (1832.)		
<i>Fruticicola rubetra</i> , Macgillv. Br. B. II. p. 273. (1839.)		
<i>Rubetra major</i> , Gray, List. Gen. B. p. 22. (1840.)		
<i>Pratincola senegalensis</i> , Hartl., Orn. W.-Afr. p. 68. (1857.)		

Pratincola rubetra feje és csőre fölülről tekintve.

Leírása: A hím nászruhájában fölül fakó bőrsárga, barnásfekete hosszfoltokkal tarkázott; szemöldökíve, tokája és nyaka oldala fehér; torka, begye, melle és hasoldala élénk bőrsárga; hasa közepe és alsó szárnyfedői fehérek; arcztája sötétbarna; szárnya barna, tollai fakószínnel szegettek; az elsőrendű evezőknek, valamint az ezeknek megfelelő fedőtollaknak töve fehér; harmadrendű evezői és ezeknek megfelelő fedőtollai szintén tiszta fehérek, s egy nagy vállfoltot alkotnak; farkának apikális fele barna, töfele fehér; csőre, lába és szeme sötétbarna. Hossza k. b. 13, szárnya 7·4—7·8, farka 5·2—5·6, csőre 1·1—1·3, csüdje 2·2—2·3 $\frac{m}{m}$.

A tojó hasonlít a hímhez, de kevésbbé élénk színű; szemöldökívét, tokáját és hasa közepét is bőrsárga árnyalat takarja; szárnyán és farkán kevesebb fehér van.

A fiatalok első tollruhája fölül sötétbarna, bőrsárgával és vörhenyessel tarkázott; alul fakósárgás, mellén barna tollszegélyekkel. Első vedlésük után a tojóhoz hasonlítanak, de jóval vörhenyesebbek s mellükön barnával pettyezettek.

Földrajzi elterjedése: Európa, télen Afrika. Magyarországon mindenütt előfordul és közönséges madár. Március második felében érkezik s október elejéig marad.

PRATINCOLA RUBICOLA (LINNÉ).

Feketefejű csipkemandár.

Motacilla rubicola, Linné, Syst. Nat. I. p. 332. (1766.)

Sylvia muscipeta, Scop., Ann. I. Hist. Nat. p. 159. (1769.)

Sylvia rubicola, Lath., Ind. Orn. II. p. 523. (1790.)

Saxicola rubicola, Bechst., Orn. Taschb. I. p. 220. (1802.)

Pratincola rubicola, Koch, Syst. baier. Zool. p. 192. (1816.)

Curruca rubicola, Leach, Syst. Cat. Mamm. ect. Br. Mus. p. 24. (1816.)

Enanthe rubicola, Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat. XXI. p. 429. (1818.)

Enanthe rubicilla, Roux, Orn. Proo. pl. 202.

Saxicola fruticeti,

Saxicola media,

Saxicola tytis,

Brehm, Isis, 1828. p. 1282.

Saxicola urbicola, Küster., Isis, 1835, p. 217.

Fruticola rubicola, Macgill., Brit. B. II. p. 279. (1839.)

Motacilla rupicola, Zawadzki, Faun. galiz.-buk. Wirbt. p. 38. (1840.)

Saxicola maura (nec Pall.), Brehm, Vogelfang, p. 226. (1855.)

Leírása: Tavaszkor a hím torka, begye és háta fekete, a fejtető és hát tollai többé-kevésbbé fakószínnel szegettek; felső farkfedői fehérek, néha barnával tarkázottak; nyaka oldala fehér és szabálytalan négyszögű nagy foltot mutat, begye

és melle élénk bőrbarna s e szín a has oldalaira is kiterjed, de lefelé mindinkább halványul; hasa közepe fehér; szárnya sötétbarna keskeny fakó tollszegélyekkel, válla táján pedig nagy fehér folttal; apró szárnyfedői és középfedői feketék; alsó szárnyfedői feketék széles fehér szegélyekkel; farka sötétbarna; csőre és lába fekete; szeme barna. *Őszkor* az egész tollazatot barna függelékek takarják, ami sokat elvesz a madár élénk színezéséből. Hossza k. b. 13, szárnya 6'5, farka 5'2, csőre 1, csüdje 2'1 $\frac{m}{m}$.

A *tojó* fölül barna, az egyes tollak centruma fekete; alul bőrszínű világosbarna, a torok tollainak töve fekete; szárnya barna széles fakó szegélyekkel; fehér vállfoltja kisebb mint a hímé.

A *fiatalok* első tollruhája fölül sötétbarna; a tollak töve szürke, hegye pedig fakószínű háromszögű folttal díszített. Első őszi vedlésük után a tojóhoz hasonlítanak.

Földrajzi elterjedése: Európa és a mediterrán subregio északi és keleti része. Magyarországon mindenütt előfordul, de különösen a hegyes vidékeken közönséges. Nagyon korán tavaszkor érkezik s késő ősziig marad; nagyon gyakran egyes példányokban át is telel.

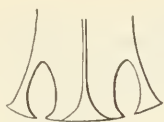
IX. Család.

Fam. **Cinclidae.**

Vizirigófélék.

Az éneklőknek ezen igen érdekes kis csoportja a régi szisztematikusokat sajátosságos tévedésbe ejtette. Voltak, a kik a vizirigót a szalonkák közé tették; maga LINNÉ is, a ki különben oly élesen megkülönböztetve osztályozta a madarakat, nagyon helytelenül a *Sturnus*-nembe sorozta. E családnak helyzete még mindig bizonytalan a rendszertanban. SHARPE a nagy british katalogusban (Cat. B. Br. Mus. vol. VI. p. 306.) 1881-ben a *Timeliidae* család *Troglodytinae* alcsaládjába helyezte képviselőit s az ökörszemfélékkel hozta szorosabb kapcsolatba; újabban azonban (Rev. Rec. Att. Class. Birds p. 87. 1891), már mint önálló család — a mi különben a leghelyesebbnek látszik — a *Turdidae* és *Troglodytidae* családok közé élelte.

A vizirigófélék teste rigóforma, habár szárnyuk és farkuk aránylag igen rövid. Morphologiai tekintetből tényleg legközelebb állnak a rigófélékhez s amaz anatomiai különbség, melyre NEWTON ALFRED (Dict. B. III. p. 668, 1894) *Nitzsch* megfigyelésére hivatkozva figyelmeztet t. i., hogy a vizirigó mellsontjának alsó szélén (*margo posterior sterni*) nincs bemetszés, téves, mert az az ablakszerű betüremlés (*incisura sterni*, vagy *semifenestra*), a mely a mellsont alsó szélét megosztja és oldalt az úgynevezett *trabecula lateralis*-t alkotja, a vizirigónál is megvan ép úgy, mint a rigóknál s általában az éneklőknél szokott lenni. A *Cinclus*- és a *Turdus*-genus mellsontjának alsó széle közti különbség csak is az, hogy míg az elsőnél a *trabecula lateralis* vége a mellsont középrészével egy vonalban van (l. ábra), addig az utóbbinál mindig valamivel följebb esik.

A *Cinclus cinclus* mellsontjának alsó széle (*margo posterior sterni*).

Biológiai tekintetből e család a rigóktól távolodik, különösen vízi életmódja és fészkelése által, mely utóbbival az ökörszemfélékhez közeledik.

Felleme: A testet sűrű tollazat fedi s a tollsorok közti mesgyék nem csupaszok, hanem pelyhekkel sűrűn borítottak, a mi minden bizonynyal vízi életmódjukkal szoros kapcsolatban áll. A csőr egyenes és többé-kevésbbé a rigóéra emlékeztet; az orrlíkat operculum fűdi, melynek tőfelőli része apró tollakkal van benőve. A szájzugserték teljesen hiányoznak. A szárny rövid és domború; az elsőrendű evezők száma 10; az első rövidebb a második felénél. A fark rövid és egyenesen levágott. A csüd rigószerű (l. ábra 119. old.).

Hegyi patakok mentén tartózkodnak, szoros vízi életet folytatnak, s vízi csigákból, vízi rovarok- és ezek álczaiból és férgekből álló táplálékukat a víz alá bukva nagy ügyességgel kerítik elő a víz fenekéről.* Fészküket, melyet rendesen partszakadásokba, sziklák vagy gyökerek közé, hidák alá stb. rejtenek, különös módon, az ökörszemekéihez hasonlóan készítenek. A fészek csésze alakú, megfelel a madár nagyságának; füvekből, gyökerekből készül és száraz levelekkel bélelt, de magát a fészket egy sajátságos, mohából készült tömött burok veszi körül, melynek egyik oldalán egy kis kerek nyílás szolgál bejáratul. A vizirigók rendesen 4 és 6 közt váltakozó tiszta fehérszínű tojást raknak.

Földrajzi elterjedésük: Európa, Ázsia, Észak- és Közép-Amerika.

Cinclus.

BECHSTEIN, Ornith. Taschenbuch, p. 206. (1802.)

Typus: *Cinclus cinclus* (LINNÉ).

A Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményében lévő, Európa különböző helyeiről származó példányok sorozatából kiindulva lehetetlennek tartom a *C. cinclus*, *C. aquaticus* és *C. albicollis* formák között meghúzni azt a határt, mely ezeket, mint fajokat avagy akár csak helyi formákat elválasztaná. De nemcsak ebben, hanem magyarországi példányainknak sorozatában is föllelhetjük a nevezett főbb formáknak megszakítás nélküli átmeneti sorozatát.

A Magyar Nemzeti Múzeum honi példányainak sorozata:

Sötéthasú példányok vörösbarna szín nélkül (typikus <i>C. melanogaster</i>)	{	♂, Kőköz, Alsó-Fehér vm. 1896 szept. 7.
		—, Árva vm. 1891 okt.
		♂, Csik-Rákos, Csik vm. 1899 nov. 16.
		—, Árva vm. 1891 szept.

* Az a pusztítás, melyet állítólag a halállományban visznek véghez, többszörös vizsgálatok folytán lényegtelennek bizonyult.

Átmeneti alakok	♂, Fogaras. 1896 okt. 17.
	♀, Vereskő, Gömör vm. 1899 decz. 24.
	♀, Murány, Gömör vm. 1899 decz. 27.
	—, Szepes vm. 1847.
	♂, Oravic, Árva vm. 1882 nov.
	—, Árva vm. 1891. okt.
	—, Csik-Gyimes, Csik vm. 1899 nov. 23.
	♂ juv., Zuberec, Árva vm. 1891 szept.
	♀ juv., Fogaras vm. 1891 okt. 20.
	♂ juv., Murány, Gömör vm. 1899 decz. 27.
Rozsdavörös mellsávval, mely a hason fokozatosan sötétbarnába árnyalódik (tipikus <i>C. aquaticus</i>)	juv., Fogaras 1897 szept. 17.
	♂, Liptó vm. 1830.
	♀, Poklisa, Hunyad vm. 1899 decz. 23.
	♂, Vöröskő, Gömör vm. 1899 decz. 24.
	♀, Murány, Gömör vm. 1899 decz. 26.
	♀, Poklisa, Hunyad vm. 1899 decz. 23.
	♀, Turopolya, Nógrád vm. 1834. márcz. 14.
	♀, Pribilana, Liptó vm. 1830 nov. 4.
	♂, Turopolya, Nógrád vm. 1834 ápr. 11.
	♀, Fogaras, 1894 okt. 4.
Átmeneti alakok	♂, Pribilana, Liptó vm. 1830 nov. 10.
	♂, Kárpát hegység 1893 máj. 2.
	♀, Fogaras 1897 nov. 2.
	♂, Poklisa, Hunyad vm. 1891 decz. 19.
	♂ juv., Fogaras 1891 okt. 22.
	♀ juv., Poklisa, Hunyad vm. 1899 decz. 23.
Világos téglavörös hasú (tipikus <i>C. albicollis</i>)	♂, Magyarország, 1856 ?

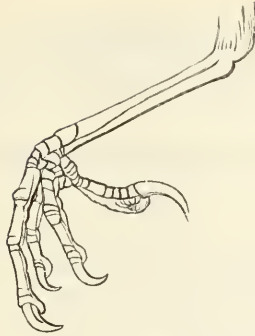
CINCLUS CINCLUS (LINNÉ)*

Vizirigó.

- Sturnus cinclus*, Linné, Syst. Nat. I. p. 290. (1766.)
Cinclus aquaticus, Bechst., Orn. Taschenb. I. p. 206. (1802.)
Hydrobata albicollis, Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat. I. p. 219. (1816.)
Cinclus europaeus, Leach, Syst. Cat. Mamm. ect. Br. Mus. p. 21. (1816.)
Cinclus septentrionalis, }
Cinclus melanogaster, } Brehm, Lehrb. eur. Vög. I. p. 287—289. (1823.)
Cinclus medius, Brehm, Vög. Deutschl. p. 395. (1831.)
Hydrobata cinclus, Gray, List. Gen. B. p. 35. (1841.)
Hydrobata melanogaster, Gray, Gen. B. I. p. 215. (1846.)
Cinclus meridionalis, }
Cinclus rufipectoralis, } Brehm, Naumannia, VI. p. 186—188. (1856.)
Cinclus peregrinus, }
Cinclus rupestris. }
Cinclus aquaticus, β. *melanogaster*, Newt., List. B. Eur. Blas. p. 8. (1862.)
Cinclus albicollis, Salvin, Ibis, 1867. p. 114.
Cinclus minor, Tristr., Ibis, 1870. p. 497.

* E név alá egyesül az egész európai formakör.

Cinclus cinclus lába.

Leírása: Feje és nyaka felső fele, beleértve a csőr és szemközötti részt, pofáját és fülfedőit, többé-kevésbbé sötét csokoládébarnák; háta, válla, deréktája és felső farkfedői palakékek, az egyes tollak szélesen sötétbarnával szegettek; torka, begye és mellének felső része tiszta hófehér; mellének alsórésze többé-kevésbbé rozsdabarna s e szín lefelé fokozatosan sötét csokoládébarnába árnyalódik; vékonya palaszürkék; szárnya és farka szürkésbarna, az egyes tollak szürkével szegettek; csőre és szeme barna, lába lilásbarna. A hím és tojó egyforma. Hossza k. b. 19, szárnya 8·5—9·5, farka 5·5—6·5, csőre 1·4—1·8, csüdje 2·7—2·9 μ m.

A fiatalok fölül palaszürkék sötétbarnával szegett tollakkal; alul fehérek s piszkosbarna tollszegélyekkel tarkázottak. Első vedlésük után az anyaállathoz hasonlítanak, de kevésbbé élénk színűek és hastollaik szakadozottan fehérrel szegettek.

Földrajzi elterjedése: Európa.

Magyarország hegyvidékein mindenütt közönséges és állandó madár.

X. Család.

Fam. Troglodytidae.

Ökörszemfélék.

A british katalogusban az idetartozó fajok igen helytelenül a *Timeliidae* családba vannak beosztva. Ezt SHUFELD (Contr. Comp. Ost. ect. 1889) vizsgálatai is megdöntötték. SHARPE újabb rendszertani munkájában (Rev. Rec. Att. Class. B. p. 87, 1891) mint külön családot a *Cinclidae* és *Mimidae* családok közé iktatja. REICHENOW szintén a vizirigók mellé teszi (Vög. Zool. Gärt. 1882). NEWTON ALFRÉD szerint (Dict. Ornith. IV. p. 1052) az ökörszemfélék legközelebbi rokonságban állanak a *Certhiidae* családdal, és azt, hogy a vizirigókkal hozzák rokonságba, képtelenségnek tartja.

Fellemek: A csőr vékony, hegyes s kissé ívalakban hajlott; az orrlikákat operculum fűdi. A szájugserték igen aprók. A szárny rövid, kerekített és domborúan simul a testhez. A fark rövid és kerekített. A csüd mellső része táblás paizsokból áll.

Fészkelési módjukban teljesen megegyeznek a vizirigókkal. Tojásaik alapszíne fehér s vörös pettyekkel mustrázott; a fészekalj száma 4 és 8 közt változik.

Ezt a nagy családot Magyarországon egyedül egy faj, a közönséges ökörszem képviseli, mely az *Anorthura* nembe soroztatik.

Anorthura.

RENNIE, Mont. Orn. Dict. p. 570. (1831.)

ANORTHURA TROGLODYTES (LINNÉ).

Ökörszem.*

Motacilla troglodytes, Linné, Syst. Nat. I. p. 337. (1766.)*Sylvia troglodytes*, Scop. Ann. I. p. 160. (1769.)*Troglodytes europaeus*, Leach, Syst. Cat. Mamm. ect. Br. Mus. p. 25. (1816.)*Troglodytes parvulus*, Koch, Syst. bair. Zool. p. 161. (1816.)*Troglodytes punctatus*, Boie, Isis, 1822. p. 551.*Troglodytes regulus*, Mey, Taschenb. p. 96. (1822.)*Troglodytes vulgaris*, Flem., Brit. An. p. 73. (1828.)

<i>Troglodytes domesticus</i> (nec Bartr.),	} Brehm, Isis, 1828, p. 1284.
<i>Troglodytes sylvestris</i> ,	

* E névnek legrégibb nyomát az «*Érsekújvári Codex*»-ben (1530—31) találhatjuk. GROSSINGER (Univ. Hist. Phys. Regn. Hung. ect. II. 1793.) a Rendikével téveszti össze. GÁTY ISTVÁN nál (A Term. Hist. 1792. 2-dik kiad.) «Az ökörszem . . . deákul pedig *Regulus*-nak neveztetik». De életmódjára vonatkozó leírása kétségkívül az ökörszemre talál. FÖLDI JÁNOS-nál (Természeti Hist. 1801.) *csaláncsattogató, ökörszem* vagy *királyka*. Ezekből s a BRISSON-féle *Ficedula regulus*-ból (l. Orn. III. p. 425, 1760) is kitűnik, hogy az ökörszem és *királyka* elnevezés egy és ugyanazon madárra vonatkozott, s hogy e madárnak a később föllállított *Regulus* nemhez: vagyis az Arany-pipőkéhez egyáltalában semmi köze. A *királyka* név kétségkívül az általánosan ismert s az ökörszem királyságára vonatkozó régi meséből keletkezett. E mesét már ARISTOPHANES is érinti (Arany J. ford. VII. 511. l. «. . . madarak fejedelme ökörszem»). E helyhez szülő jegyzetében ARANY J. így szól: «A magyar mese szerint is, elnyerte a királyságot, mikor a repülő-versenyen csellel meggyőzte a sast». MISKOLCZI GÁSPÁR (Egy jeles Vad-Kert . . . 1702.) ezt mondja: «Az ÖKÖR-SZEM tsak igen kitsíny Madárka, melly gyakrabban a' sövények között bujkál, és szökdétsel. Olly nagy bátorságot vőtt pedig magának, hogy a' magasán való repüléssel, és minden Madarak között való elsőséggel még a' Saskeselyű ellen is mér ditsekedni. Mert tudni való dolog ama' Példabeszéd: Hogy mikor a' Madarak között való Király választáskor, a' Sast magasabban való repülésével meggyőzte volt — is, ezzel nyerte: hogy a' Sasnak hátára ült, és mikor vette észébe, hogy már a' Sas magasabban nem repülhet, ő a' Sasnak hátáról akkor indult-fel az ég felé repülni, 's úgy kezdett ditsekedni véle, hogy a' Sasnál-is feljebb repülhet: Mellyhez képest ma sem illik akár kinek-is ellenséget semminek álitani, ámbár tsak igen kitsíny és erőtelen légyen-is az». Hasonló eredeti magyar népmese után tudakozódván, a folklóre nagynevű tudósához, dr. KATONA LAJOS tanárhoz fordultam, a ki a legnagyobb készséggel állott rendelkezésemre. «Ilyen tárgyú népmesére — írja Katona — nem emlékezem. S ha van is valahol feljegyezve, aligha lesz népmese, minthogy már oly régi irodalmi hagyományon alapul, a mint az *Aristophanes* helye bizonyítja». . . . «Nincs azonban kizárva, hogy már (MISKOLCZI GÁSPÁR-nál) régebben is ismerték nálunk e mesét valamely más irodalmi forrásból. Az ókori irodalomban csak *czélzások* vannak rá. A multkor említett (Aristophanes) kívül még *Plinius* X. 74. s már előtte *Aristoteles*: Hist. anim. IX. 12, 3. (Strack Frigyes ném. ford. Frankf. a. M. 1816. 498. l.) is emlegeti. Utóbbi azt mondja, hogy a *Trochilus* nevű madarat, — a melyben az ökörszem valamely fajtáját sejtik a görög író magyarázói, — «*öreg*»-nek és «*király*»-nak is nevezik, a miért a sas őt állítólag üldözi. A mesének itt tehát még nincs világosabb nyoma. Ilyenre először a középkorban akadunk, RABBI BARACHIA NIKDANI, XIII. században élt zsidó írónál, kinek «*Parabola vulpium*» czímen jelent meg a munkája. Népmesei feljegyzések közül németek alig régebbek a mult század végénél.» Visszatérve az ökörszem népszerű elnevezésére, mondhatjuk, hogy emez éppen e mese következtében általánosan ösmeretessé vált madárnak mindenütt sokféle név jutott, de legtöbb mégis Franciaországban, ahol M. ROLLAND nem kevesebb mint 139 népies nevet mutat ki (l. NEWTON A. Dict. B. IV. p. 1050.). Maga az ökörszem szó előfordul más nemzeteknél is, csakhogy az más és más állatra vonatkozik; p. o. az angol *ox-eye* a kerti cizégének (*Parus major*) népies neve (l. NEWTON. l. c. p. 680.).

Anorthura communis, Rennie, Mont. Orn. Dict. p. 570. (1831.)

Troglodytes communis, Gould, Proc. Zool. Soc. 1834. p. 51.

Anorthura troglodytes, Macg. Br. B. III. p. 15. f. 188. (1840.)

Troglodytes troglodytes, Schleg., Rev. Crit. p. XLIV. (1844.)

Troglodytes tenuirostris,

Troglodytes bifasciatus,

Troglodytes Naumanni,

} Brehm, Vogelfang, p. 238. (1855.)

Leírása: Fölül vörösbarna; feje egyszínű, háta, szárnya és farka többé-kevésbé sötétbarnával harántsávolt; az elsőrendű evezők barna harántsávjai között levő rész világos fakószínű; a szárny fedőtollainak hegyén pedig háromszögű fehér foltok vannak; alul barnásszürke, többé-kevésbé sárgásbarnával árnyalt s oldalán és alfeltáján sötétbarnával harántsávzott; csőre és lába szarúbarna, szeme sötétbarna. A hím és tojó egyforma. Hossza k b. 10, szárnya 4·6—4·8, farka 3·2—3·5, csőre 1—1·3, csüdje 1·6—1·8 ^m.

Földrajzi elterjedése: Európa és a mediterrán subregio. Magyarországon közönséges és állandó madár. Nyáron a hegysekben, télen a lapályokon tartózkodik.

XI. Család.

Fam. **Regulidae.**

Aranypipőkefélék.

Ebbe a családba tartoznak a honi madarak legkisebbjei, azok, melyek még az ökörszemnél is kisebbek. Különös ismertető jelük a fejközépen hosszában végigfutó aranyászár sáv, mely a hímeknél még narancssárga és tűzvörös színt is mutat. Emez ismertető jelen kívül az orrlyukaknak különös szerkezete és a hasonló madarakétól elütő életmódjuk külön családot követel számukra. LINNÉ őket az általános *Motacilla*-, SCOPOLI pedig a *Sylvia*-nembe tette. Újabb szisztematikuskok részint a poszátafélék családjába a rendikékhez, részint a czinegékhez teszik. GADOW (Cat. B. Br. Mus. vol. VIII. p. 79) ez utóbbiakhoz csatlakozik. SHARPE (Rev. Rec. Att. Class. Birds p. 86) mint külön családot említi. Ez szerintem a leghelyesebb is.

Jellem: A csőr vékony, hegyes; az orrlíkat operculum fűdi, melynek mellső részén van a tojáshinta kis orrnyílás, az egész pedig egyetlen egy különös formájú toll takarja. Az elsőrendű evezők száma 10; az első toll rövid, a második mindig rövidebb a nyolczadiknál. A fark hossza a testhez arányítva rendes s hegye gyengén kivágott. A csüd aránylag hosszú és vékony, mellső és hátsó része sima.

Társaságot kedvelő madarak. Őszkor és tavaszkor nagyobb csapatokban kóborolnak s ilyenkor előszeretettel csatlakoznak a czinegékhez. Gyönyörű kis fészkeket gyapotszerű anyagból, lágy mohából, pókhálóból finoman szövök, tollakkal bélelik és mindig valamely ág végének alsó részére több mellékághoz erősítik. Sárgásfehér, néha rózsaszínbe hajló tojásaik száma 6 és 10 közt változik s ritkán finom vörös pettyekkel tarkítottak.

Földrajzi elterjedésük: a palaearktikus zónakör, a Himalaya és Észak-Amerika. Az ismert fajok száma 7; nálunk kettő fordul elő.

Regulus.

Koch, Syst. baier. Zool. p. 199. (1816.)

Typus: *Regulus regulus* (LINNÉ).

A fajok meghatározó táblázata:

- a. Fehér szemöldökívvvel . . . . . *ignicapillus* (122. old.).
b. Fehér szemöldökív nélkül . . . . . *regulus* (122. old.).

REGULUS IGNICAPILLUS (BREHM).

Tűzfejű aranypipőke.*

Sylvia ignicapilla, Brehm, fide Temm., Man. d'Orn. p. 231. (1820.)

Regulus ignicapillus, Mey., Taschenb. III. p. 109. (1822.)

Regulus pyrocephalus, Brehm, Beitr. Vogelk. II. p. 130. Tb. I. f. 1. (1822.)

Regulus mystaceus, Vieill., Faun. Franç. p. 231. (1822.)

Regulus Nilsonii,

Regulus brachyrhynchus, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 482—483. (1831.)

Leírása: A hím homloka vörhenyessárga; fejteteje hosszában élénk narancssárga, s e színt két oldalán széles fekete sáv követi; szemöldökíve és szeme alatt fehér, szemén át pedig sötét feketés szalaggal; háta olajzöld s e szín a nyak oldalán narancssárgába árnyalódik; szárnya és farka sötétbarna, olajzölden szegett tollakkal; másodrendű evezőinek megfelelő fedőtollai és a középfedők csúcsa és alsó szárnyfedői fehéressek; alul a madár világos zöldes fakószínű; csőre és szeme barna, lába szaruszínű. A tojó hasonlít a hímhez, feje azonban kevésbé élénken színezett. Hossza k. b. 9·5, szárnya 5·5, farka 4, csőre 0·8, csüdje 1·7 $\frac{1}{2}$ m.

Földrajzi elterjedése: Közép-Európa és a mediterrán subregionak egy része.

Magyarországon az eddigi megbízható megfigyelések csak annyit mutatnak ki, hogy őszkor és tavaszkor a közönséges aranypipőke társaságával kóborol. Hogy a költési idő alatt is itt tartózkodnék, arra nézve még nincsen semmi bizonyos adatunk.

REGULUS REGULUS (LINNÉ).

Közönséges aranypipőke.

Motacilla regulus, Linné, Syst. Nat. I. p. 338. (1766.)

Sylvia regulus, Scop., Ann. I. p. 161. (1769.)

Regulus cristatus, Koch, Syst. baier. Zool. p. 199. (1816.)

Regulus vulgaris, Steph., Gen. Zool. X. p. 758. (1817.)

Regulus aureocapillus, Mey., Taschb. III. p. 108. (1822.)

Regulus crocecephalus, Brehm, Beitr. Vogelk. II. p. 120. (1822.)

Regulus flavicapillus, Naum., Vög. Deutschl., III. p. 968. (1823.)

Regulus septentrionalis,

Regulus chrysocephalus, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 479—81. (1831.)

Regulus auricapillus, Selby, Brit. Orn. I. p. 229. (1833.)

* Az eddig használatban volt *kirdályka* név az ökörszemre vonatkozik (l. 120. old.).

Leírása: A hím fölül olyan, mint az előbbi faj; feje közepe erősen selyemfényű és élénk tűzvörösbe hajló narancssárga s e színt elől és mindkét oldalán keskeny világossárga, ezt pedig egy szélesebb fekete szalag szegélyezi; homloka szürkés zöldesfehér; a fehér szemöldökív és a szemén áthúzódó sötét sáv hiányzik; alul világos szürkés-zöldes fakó; alsó szárnyfedői és hónalj tollai fehérek; csőre és szeme barna; lába sárgás szarúszínű. A tojó a hímhez hasonlít azzal a különbséggel, hogy feje közepe egyszínű citromsárga. Hossza k. b. 9·5, szárnya 5·4, farka 4·3, csőre 0·9, csüdje 1·7 cm .

Földrajzi elterjedése: A palaearktikus zónakör.

Magyarországon őszkor és tavaszkor mindenütt kisebb-nagyobb csapatokban szokott kóborolni, nyáron csakis a magas hegység fenyveseiben található.

XII. Család.

Fam. Paridae.

Czinegefélék.

E családot főképen az áralakú hegyes csőr, az aránylag erős lábak s a puha de sűrű tollazat jellemzi. A mi pedig az egyesek biológiáját illeti, sajátos kóborlásukat kell leginkább kiemelnünk, mely úgy történik, hogy a költési időszak kivételével, a különböző fajok egyedei csoportokba verődnek össze s így, bizonyos tervszerűséggel, nagy kiterjedésű területeket barangolnak be. Gyakran egészen idegen fajok, mint például az erdei pinty, az aranypipőke, vagy a küllő és mások is csatlakoznak hozzájuk.

Midőn a költési idő elérkezik, párokra szakadnak s mindkét ivaregyn a legnagyobb szorgalmat tanúsítja ivadékaik felnevelésében. Többnyire kétszer szoktak költetni; az első alkalommal 8—14 tojást tojnak, néha többet is, a második költésnél azonban mindig kevesebbet.

A *Panurinae* és az *Aegithalinae* alcsaládoknak tagjai, továbbá még az *Acredula* nembe tartozók művészi fészket építenek a szabadban, a többiek azonban faodúokban, kőfal-lyukakban s egyéb alkalmas búvóhelyeken készítenek fiaik számára egyszerű lakást.

Az egész földön el vannak terjedve, Dél-Amerika, Madagaskar és a Csendes-Oceán szigetei kivételével.

Az eddig ismert fajok száma összesen jóval túlhaladja a százat.

Az alcsaládok meghatározó táblázata:

- a. Az orrlyukakat operculum fűdi, melynek alsó részén hosszúkas rés szolgál nyílásul . . . . . *Panurinae* (124. old.).
- b. Az orrlyukak kicsinyek és kerek formájúak.
  - a¹. A csőr egyenes és igen hegyes; az első evező elcsenevészedett, az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollakkal egyenlő, néha azonban csekélylyel hosszabb vagy rövidebb is lehet . . . *Aegithalinae* (128. old.).

- b¹. A csőr ormója többé-kevésbé hajlott, vége kevésbé hegyes; az első evező az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollaknál jóval hosszabb s majd a második közepéig ér . . . . *Parinae* (130. old.).

Subfam. *Panurinae*.

Panurus.

Koch, Syst. baier. Zool. p. 202. (1816.)

Typus: *Panurus biarmicus* (LINNÉ).

A jelenkor ornithologusainak egy része ezt a nemet a czinegefélék családjából egészen kiveszi s külön családba helyezi. GADOW a british katalogusban (Cat. B. Br. Mus. VIII. p. 3, 77. 1883.) a czinegefélékhez osztja ugyan, de megjegyzi, hogy nem ide, hanem talán a pintyfélékhez tartozik. SHARPE szerint (Hand-book B. Great Brit. vol. I. p. 150, 1894.) legközelebb áll az Alsó-Himalayaban és Kinában élő *Paradoxornis*, *Cholornis* stb. nemekhez.

Jellemek: A csőr inkább kúpalakú, hegyes és ormója erősen hajlott; színe sárga; az orrlyukak bőrhártyával (operculum) vannak ellátva, melynek alsó részén hosszúkas rés szolgál nyílásul; az egészet apró tollak és tollserték födik. A nyelv tőharmada többé-kevésbé húsos, csúcs-harmada ellenben oldalt fölhajló szarúlemezből áll s csatornát alkot; hegye kicsipkedett és színe, ellentétben a nyelv sárga színével, fekete.*

Panurus biarmicus nyelve nagyítva.
(term. nagys. 8 $\frac{m}{m}$.)

A szárny meglehetősen rövid; az első evező elcsenevészedett, vékony és hegyes, a második körülbelül a 6-dikkal egyenlő. A fark hosszú s tollai a középsők felé fokozatosan nagyobbodnak. A csüd mellső része táblás paizsokból áll. A karmok oldalt többé-kevésbé összenyomottak és barázdáltak. A lábak színe fekete. A hímek pofatájukon mindkét oldalon hosszú, hegyes, fekete bárkót viselnek, a tojók nem. A fiatalok első tollruhája a háton nagy fekete foltokkal mustrázott.

Eme különösen érdekes és csudálatraméltó madárkák életmódja sokban elüt a többi czinege-félékétől. Cerva FRIGYES «A barkós czinke életmódja szabadon s kalitkában» című dolgozatában (Aquila I. p. 95. 1894.) igen érdekes megfigyelésekkel gyarapítja a barkós czinege biológiájára vonatkozó ismeretünket; megfigyelései közül e helyen a következőket tartom szükségesnek fölidézni:

* GADOW szerint (Cat. B. Br. Mus. VIII. p. 77.): «A nyelv szarúszerű, tompa, vége osztott és néhány szarúszerű sertében végződik.» Ez vizsgálataimmal ellenkezik.

«Április elején veszi a költés kezdetét, melyben mindkét házaspár egyformán osztozik. A fészkek anyaga igen különböző: gyékény, nádlevelek, pelyhes nádbuga, tollak stb. A fészkek alakja s nagysága sokszorososan elütő: néha 3—4 nádszál között függ, hasonlóan a *nádi rigók* (*Acrocephalus*) fészkéhez, máskor ismét egy-egy letört káka vagy nádcsomón egész szabadon áll, a víz színétől 40—120 cm.-nyire. A barkos czinke fészket gyakran igen tévesen ismertetik, a mennyiben megfoghatatlan módon a függő czinke (*Acgithalus pendulinus*, L.) fészkeivel cserélik fel. A felső részen egy búvólukkal ellátott fészket (FRIEDRICH, neueste Auflage, 1891.) sohasem találtam s az én tapasztalásom szerint a barkos czinke fészke igen mély ugyan, de felül mindig nyitott.

Ha az időjárás kedvez, már április második felében teljes fészkealjakat találhatunk, melyek többnyire hat, néha hét darab, vékony héjú, gömbölyded, veres fehér alapon különböző sötétbarna vonások s pontokkal tarkázott tojásból állanak. A második költés június közepére esik s a hó végéig is eltart. A költési időtartamát tehát hazánkra vonatkozólag általában április közepétől június végéig terjedő időközre tehetjük. Június 19-én sok fészket találtam fiókákkal; csupasz, azon mód kibújt állatkáktól kezdve, egész anyányi, neki tollasodott kamaszkorbeliekig. E mellett azonban fészkek tojással is találhatók voltak, szintén sok változatban; 1—2 tojás, majd teljes fészkealjjal, mi azonban a második (sarjú) költésnél már nem haladja meg a 4—5 drb tojást.

Fiókjait a barkos czinke bátran védelmezi, el nem menne fészke közeléből, hanem hiven kitart mellette, folytonosan nagy lármával hangoztatván »tsiep, tsiep» szavát. De már tojásaival nem törődik, egykedvűen veszi, ha megfosztjuk tőle, kivált ha a fészkealj még nem teljes, vagy ha még egészen friss, költetlen.

Ha a fiókák már valamennyire felcserepedtek, nem várják be, míg a fészket elérjük, hanem kiugrálnak s oly gyorsan bujnak el a sűrű nád között, hogy ugyancsak oda kell kapni, ha a 6—7 tagból álló családból csak egy-kettőt is akarunk szerezni.

Fiatl madaraknál a hím és tojó nemre egymástól meg nem különböztethető. Legbehatóbb vizsgálással sem akadtam oly jelre, mely az ivarokat egymástól biztosan megismertetné. Háta valamennyinek sötét, a szélső farktollak a himnél és a tojónál egyaránt feketék s fehérrel szegvők. A második farktoll inkább csak a hegye felé fehér, a többi, a felső farkfedők kivételével, fekete, helyenként sárgával tarkázva. Augusztus második felében a hát sötét színezete eltűnik, a farktollak egyenként kihullanak s a helyükbe növények már olyan színűek, mint az öreg madarakéi. A farktollakkal egyidőben nőnek ki az alsó farkfedők is, melyek a himnél feketék. Mikor a fark már teljesen kinőtt, a fej megkopaszodik s ekkor út ki a hím fejének szép, hamuszürke tollmeze s csak legutoljára, mintegy két hó múlva kapja meg barkóját. Ezt megelőzőleg a barkók helyén a tollazat kihull, úgy hogy a nyak mindkét oldalán úgy néz ki a hely, mintha meg volna kopasztva. A barkók teljes kifejlődése után, úgy szeptember közepe táján, éri el a tollazat egész pompáját. E leírt vedlésmód azonban csakis a fogságban élő s a második költésből származó madarakra vonatkozik.

Igen érdekes a barkos czinke magatartása a kalitkában. Két tojót s egy hímét tartottam hosszabb ideig együtt egy kalitkában. Mindaddig, míg fiatalok, azaz pár hetesek voltak, igen szépen megfértek egymással s a nézőnek gyakran igen kellemes látványt szolgáltatottak...

Pár hónap multán, mikor a tél zordsága már jócskán alábbhagyott, czivakodókká váltak; különösen az egyik tojónak nem volt a hímthől maradása. A kalitkában annyira össze-vissza kergette fel és alá s oly erős csőrágásokat osztott neki, hogy tolla egész csomókban repdesett szét s egy ízben oly csunyán bánt el vele, hogy azt hittem, elpusztul a szegény...

«Minden valószínűség szerint — s ezt később a tapasztalás is igazolta — e viaskodások a pázásnak voltak közeli előjelei, mely pár nap mulva márczius hóban tényleg be is következett s ettől fogva naponként többször ismétlődött. Sőt mintha a fészekrakás gondolata is foglalkoztatta volna őket, minden elhullatott tollat gondosan felszedegettek a kalitka aljáról, felszedték a czérnaszálakat is, mely a kalitkára véletlenül oda került s hordozták csőrükben fel-alá, folytonosan hallatva hívó szavukat.

«Egyszer csak — azt hiszem, a hideg fürdő okozta meghülés következtében — váratlanul megvedlett mindkét madár. Elveszték farktollaikat, felső testfedő s különösen fejtollazatukat. Bánat lépett a vígság helyébe, a szerelmeskedéssel egészen felhagytak s aggódnom kellett, hogy elvesztem őket. Szerencsére kiállották a vedlést s április 10-én újból megkezdték a párosodást. Április 18-án rakta a tojó első tojását a kalitka fenekére. A mint ezt észrevettem, azonnal fészket adtam be nekik, még pedig egy véletlenül épen kéznél levő barkos czinkefészket s e mellett el nem mulasztám a meglehetősen terjedelmes kalitkát gyékénynyel és náddal akként fel-ékesíteni, hogy a természetes költőhelyekhez lehetőleg hasonló legyen. A kalitka aljára rakott tojást óvatosan a fészekbe tettem s abban a kellemes reményben ringattam magam, hogy a tojó még több tojást is fog rakni, még pedig most már a fészekbe. S bár mindkét házaspár fél ki-be járt az új lakásba, a legközelebbi napon, április 19-én, megint csak a földön találtam a második, április 20-án a harmadik tojást. Ez utóbb rakott két tojást is betettem ugyan a fészekbe, de mikor meggyőződtem, hogy a tojó a költéshez legkisebb hajlandóságot sem mutat, sőt párjával egyetemben inkább a fészek szétrombolásával mulat, kivettem a tojásokat belőle s kíváncsisággal néztem, mi czélja lesz a fészek szétrombolásának? S midőn a fészek teljesen szét volt rombolva s elemeire szedve, a nélkül, hogy annak anyagából még csak egy, legalább a fészekhez hasonló bárminemű alkotmányt összeszerkesztettek volna, a párosodást azért csak folytatták tovább. Április 25-én újból egy tojás feküdt a kalitka fenekén, 26-án a második s 27-én a harmadik. S a tojó különböző időközökben április 18-ától július 21-ig összesen 23 drb tojást tojt le, még pedig áprilisban hat, májusban hét és júliusban tíz darabot, valamennyit a kalitka fenekére. Néhány tojást sorsára hagytam; mikor azonban meggyőződtem, hogy a költés egyáltalában nem érhető el s hogy a tojásokat maguk a madarak közösen pusztítják el, a további tojást elszedtem tőlük s praeparálva legalább gyűjteményem számára mentém meg.

«A fogságban rakott tojások a szabadban élők tojásaival alak, nagyság és színezetre teljesen megegyeznek.

«Igen érzékenynek látszik e madárfaj minden zaj iránt, minő a kocsizörgés, de különösen az óra ütése. A mint az óra ütni kezdett, mind a három belekapott s csicsereggett mindaddig, míg a zörej alább nem hagyott, vagy míg az óra el nem hallgatott, csakis a teljes csönd beálltával nyugodtak meg a kalitkában e kis nádi lakók.

A csipkedési hajlam, melyről már fennebb emlékeztem meg, koruk haladá-

sával mindinkább és inkább élénkült; sőt, mondhatni, egész a szenvedélyesség növekedett. Egy félóra sem mulhatott el a nélkül, hogy egymást ne csipdesték, czibálgatták volna, vagy legalább hogy szeretetüknek egymás irányában csókolgatással ne adtak volna kifejezést. Leírhatlanul kómikus és gyönyörködtető látványt nyújtott a sok különféle állás, melybe szerelmeskedéseik közben mindketten, de kiváltképen a hím madár helyezkedni szokott, miközben csipdestette magát. Nem egyszer megtörtént, hogy a hím annyira hátraveté fejét, hogy egyensúlyt veszítve a kalitka aljára esett, pedig a tojó egyik lábát rendesen a hím hátára szokta tenni, egyrészt, mintha csak támogatni akarná, másrészt azért, hogy messzire kinyújtott nyakát annál könnyebben elérhesse.»

CERVA FRIGYES-nek itt idézett kitünő megfigyeléseit még WASS BÉLA gróf és dr. LOVASSY SÁNDOR tanár egyes megfigyeléseivel óhajtom kiegészíteni. WASS BÉLA gróf, a kinek sokszor kínálkozott alkalom ezen sajátos nádi lakókat mezőségi birtokán megfigyelhetni, azt állítja, hogy mikor a barkós czinege őszkor és télen csapatokban a nagy és sűrű nádasokban barangol, sohasem száll a nádra, hanem mindig a nád tövében a földön jár, kiváltképen, ha már a víz befagyott. Ilyenkor a havon szaladgáló apró fekete pókok után vadászik. Az embertől egyáltalán nem fél s egy-két lépésnyire is megközelíthető; sőt a lövés zajától sem riad el. A nád között a földön egérmódra szaladgál, egymást sorjában követvén, néha a csapat megáll és csomóba csoportosul. Lovassy tanár a hozzá intézett kérdéseimre ezt válaszolta: «A barkós czinege nagyon keveset repül, csak 1—2 méter távolságra, különben egérmódra szökdösik egyik ferde szálról vagy gyékénylevélről a másikra. Egy alkalommal egy csapatot, volt vagy 8 drb, csónakkal követtem s szedegettem le belőlük 12^{mf}_m-es madárpuskámmal néhány darabot s a lövésre repült egyik-másik pár méterrel tovább. Másként nem láttam őket repülni; csak futkosnak a szálaikon, a mint azt pár év előtt megírtam a «Balaton madárvilágának rendes jelenségei» című dolgozatomban (Balaton monográfiája, Lóczy).»

A barkós czinegék nyári táplálékát rovarok, főleg pedig a nádszálla kimászott apró vizi csigák szolgáltatják.

Összesen két faja, illetőleg csak egy faj s ennek keleti formája ismeretes. Földrajzi elterjedésük Közép- és Dél-Európa és Közép-Ázsia. Nálunk a nyugati forma él.

PANURUS BIARMICUS (LINNÉ).

Barkós czinege.

- Parus biarmicus*, Linné, Syst. Nat. I. p. 342. (1766.)
Parus russicus, Gmel., Reise durch Russl. II. p. 164. t. 10. (1774.)
Panurus biarmicus, Koch, Syst. baier. Zool. p. 202. (1816.)
Calamophilus biarmicus, Leach, Syst. Cat. Mamm etc. Br. Mus. p. 17. (1816.)
Mystacinus biarmicus, Boie, Isis, 1822. p. 556.
Aegithalus biarmicus, Boie, Isis, 1826. p. 975.
Mystacinus russicus,
Mystacinus arundinaceus,
Mystacinus dentatus, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 474. (1831.)
Calamophilus barbatus, Key. & Blas., Wirbt. Eur. p. XLIII. (1840.)
Ilypenites barbatus, Gloger, Handb. Natg. p. 281. (1842.)
Paroides biarmicus, Gray, Gen. B. I. p. 193. (1847.)
Panurus barbatus, Saunders, Ibis, 1871. p. 208.

Panurus biarmicus feje.

Leírása: A *hím* feje világos kékes hamuszürke; a csőr és szem közötti része és kantára fekete, mely utóbbinak tollai megnyultak s hosszú hegyes barkót alkotnak; háta, farka és hasa oldalai világos fahéjsárgák, felső farkfedői lilásba, farktollai pedig vörhenyesbe árnyalódnak; két szélső farktolla egészen fehér, csak belső zászlájának széle feketével tarkázott; az ezt követő két tollpár külső zászlaja fehér, néha tövén fekete; alsó farkfedői feketék; torka, begye, melle és hasa közepe fehér, az utóbbi helyen lilás rózsaszínnel lehelte; szárnya sötétbarna; elsőrendű evezőinek külső zászlaja és az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollai s válltollainak egy része hófehér, a másodrendű evezők és ezeknek fedőtollai vörhenyes fahéjszínűek; csőre élő korában élénk narancssárga; szeme világossárga, lábai feketék. Hossza k. b. 17·5, szárnya 6·1—6·5, farka 9—9·8, csőre 0·8, csúdjá 2 $\frac{1}{m}$.

A tojó fölül szürkés világos fahéjszínű, legélénkebb a farkán, alul fehér, melle és hasa közepe lilás rózsaszínnel, hasa oldala és alsó farkfedői fakószínnel árnyaltak; fekete barkója hiányzik, szárnya hasonlít a híméhez, de valamivel halványabb; csőre, szeme és lábai olyanok, mint a híméi.

A fiatalok első vedlésük előtt a tojóhoz hasonlítanak azzal a különbséggel, hogy fölül és alul sárgásan árnyaltak, hátuk közepe és a csőr és szem közötti részük pedig fekete.

Földrajzi elterjedése: Közép- és Dél-Európa, Magyarországon nagy nádasokkal fedte területeken mindenütt igen gyakori és állandó madár.

Subfam. *Aegithalinae*.

Aegithalus.

BOIE, Isis, 1822. p. 556.

Typus: *Aegithalus pendulinus* (LINNÉ).

Jellemek: A csőr egyenes és nagyon hegyes; az orrnyílás kicsiny kerek, apró tollakkal és sertékkal fődött. Az első evező elcsenevészedett, keskeny és hegyes. A fark vége gyengén kivágott. A csüd mellső része tábláspaizsokból áll.

Ezen madárfák főleg vízenyős talajú erdőkben és füzésekben tartózkodnak, de néha a nádasokat is fölkeresik. Fészkelési módjuk a valódi czinegékétől föltötte

különbözik, a mennyiben fészüket a legmesterségesebben nyárfa-pelyhekből vagy barkából — néha faháncs-rostokkal keverve — bámulatos ügyességgel szövik olyformán, hogy az egy hosszú kócsányon lógó zacskót alkot, melynek felső felén oldalt a madár nagyságának megfelelő keskeny, rövid csőalakú bejárat van. Fészüket két métertől minden magasságban szokták elhelyezni, melybe 6 és 9 közt váltakozó tiszta fehér, hosszúkás tojást raknak.

Földrajzi elterjedésük: Dél-Európa, Közép-Ázsia és Afrika. Az ismert fajok száma 8, nálunk kettő fordul elő; egyik rendszeren, a másik kivételesen.

A fajok meghatározó táblázata:

- a. A fejtető fehér, vagy világosszürke . . . . . *pendulinus* (129. old.).
b. A fejtető gesztenyebarna (néha világos tollszegélyekkel). . . . . *castaneus* (130. old.).

AEGITHALUS PENDULINUS (LINNÉ).

Közönséges függőczinege.*

Parus pendulinus, Linné, Syst. Nat. I. p. 342. (1766.)

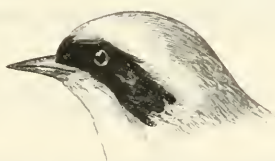
Parus narbonensis, Gmel., Syst. Nat. I. p. 1014. (1788.)

Aegithalus pendulinus, Boie, Isis, 1822, p. 556.

Pendulinus polonicus,
Pendulinus medius,
Pendulinus macrourus, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 476—477. (1831.)

Remiza pendulina, Stejn., Pr. U. St. Nat. M. 1886. p. 398.

Aegithalus pendulinus typicus, Radde, Samml. Kauk. Mus. p. 146. (1899.)

Aegithalus pendulinus feje.

Leírása: Tavaszkor a *tén* hím feje fehér, tarkója és nyakának hátsó része szürkével árnyalt; homloka, szeme körül és fülfedő tollai feketék; a homlok fekete szalagja fölül többé-kevésbé gesztenyebarnába árnyalódik; a madár hátoldala világos fakósárga, hátán többé-kevésbé széles gesztenyebarna folttal, mely néha egész dolmányát befödi; torka és begye fehér, melle borvörös, a tollak szegélyei azonban fehérek, hasa sárgásfehér; evező és kormánytollai szürkésfeketék, többé-kevésbé széles fehér szegélylyel; az első- és másodrendű evezőknek megfelelő fedőtollai gesztenyebarnák sárgásbarna csúcscsal, közép- és apró fedői, valamint válltollai fakóbarnák; csőre szürkés szaruszínű, szeme barna, lábai kékesfeketék. *Őszkor* és *tél*en a fej tollai többé-kevésbé szürkésbarnával vannak befuttatva. Hossza k. b. 12, szárnya 5·4—5·8, farka 5—5·4, csőre 0·9, csüdje 1·3—1·4 %.

* GROSSINGER-nél (Univ. Hist. Phys. Regn. Hung. ect. p. 432. 1793.) *Pendulus*, seu *Pendulinus* Függő-madár GÁTI ISTVÁN-nál (A Term. Hist. 1798.) *Füge madár*. «Fészket az ág hegyeken úgy rakja, hogy mint egy kis kutsma, külömbb külömbb-féle pelyhekből pokrotz formába öszve szövi, 's azt az ág végihez úgy ragasztja, hogy onnan le-függjön». FÖLDI JÁNOS-nál (Term. Hist. ect. 1801.) *Függőmadár*, *Remicz*.

A *tojó* egészben véve nagyon hasonlít a hímhez, de színezete jóval halványabb, hátán nincsen gesztenyebarna határozott folt, feje pedig szürkével erősen árnyalt.

A *fiatalok* a vén tojóhoz hasonlítanak azzal a különbséggel, hogy homlokon és arcuk táján hiányzik a fekete, mellükön pedig a borvörös szín.

Földrajzi elterjedése: Dél-Európa, Kis-Ázsia és Közép-Ázsiának egy része. Magyarországon csak bizonyos lapályos területeken, vizes talajú vagy vizekhez közel eső fűzesekben és ligetekben, főleg a nagyobb folyók mentén tartózkodik. Helyenkint költözködő, helyenkint pedig állandó madár.

AEGITHALUS CASTANEUS, SEVERTZ.

Kaukazusi függőczinege.

Xanthornus pendulinus, Pall., Zoogr. Rosso-As. I. p. 428. (1811.)

Aegithalus castaneus, Severtz., Turk. Jevotn. p. 136. pl. 9. (1873.)

Aegithalus caspius, Bogdanow, Tr. Soc. Kazan. VIII. p. 91. (1879.)

Leírása: A *vén hím* hasonlít az *Ac. pendulinus* hímjéhez azzal a különbséggel, hogy fejteteje és nyaka hátul fehér helyett gesztenyebarna s e szín a hát barna színével egybefolyik; a gesztenyebarna tollak szegélyei többé-kevésbbé sárgásfehérrel szegettek; a hát hátralevő színe világos szalmasárga. Hossza k. b. 11·5, szárnya 5·5, farka 5·5, csőre 0·8, csüdje 1·3 *mm*. A *tojónál* és a kevésbbé vén hímnél a hát és fej barna színét a hátsó nyak fehéres fakószíne választja ketté s a fejtető tollait többé-kevésbbé széles sárgásszürke szín szegi.

Földrajzi elterjedése: Dél-Oroszország, Kaukázus és Közép-Ázsiának egy része. Magyarországon az első példányt KUNSZT KÁROLY tanító Csalóköz-Somorján, 1896. máj. 9-én, lőtte s ez a Magy. Nemz. Múzeum tulajdonába került. E példány fiatal hím.

Subfam. *Parinae*.

A nemek meghatározó táblázata:

a. A fark igen hosszú s tollai a középsők felé fokozatosan hosszabbodnak; a csőr igen rövid, magas és ormója erősen hajlott	<i>Acredula</i> (130. old.).
b. A fark közepes, hegye egyenes vágású vagy gyengén kivágott; a csőr közepes, ormója kevésbbé hajlott.	
a ¹ . A fejtető tollai hegyes bóbitát alkotnak	<i>Lophophanes</i> (134. old.).
b ¹ . A fejtető tollai nem alkotnak hegyes bóbitát	<i>Parus</i> (135. old.).

Acredula.

Koch, Syst. baier. Zool. p. 199. (1816.)

Typus: *Acredula caudata* (LINNÉ).

Felilemek: A fark igen hosszú s tollai a középsők felé fokozatosan hosszabbodnak, a két középső ellenben a mellette levőknél valamivel rövidebb. A csőr igen rövid, magas és ormója erősen hajlott; a kicsiny, kerek orrlyukakat sűrű, apró tol-

lak és tollsörték takarják. A nyelv szerkezete inkább a *Panurus* nyelvéhez hasonlít, lévén hátsó részén egy véredényekkel dúsan ellátott izmos rész (l. MADARÁSZ, Adatok a czinkefélék boncz- és rendszertanához, 14. l. 5. b. ábra, 1881.). A nyelv szarús mellső részén három barázdának nyoma látható; csúcsa négy nagyobb és több apró, serteszerű foszlányra szakadozott. A csüd mellső része többé-kevésbbé egymásba olvadt, táblás paizsokból áll. A szárny a madárhoz arányítva kicsiny; első evezője az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollaknál jóval hosszabb s majdnem a 2-dik közepéig ér. A hím és tojó ruházata egyforma.

E nembe tartozó fajok szabadon álló művészi alkotású fészket készítenek. A fészkek jó ököl nagyságú, magasabb mint széles; fölül kupolaszerűen zárt és kicsiny, kerek bejárata fölül a fészkek oldalára esik. A fészkek váza mohából készül, melyhez gyapot, pókháló és különféle moszat van szőve bámulatos ügyességgel. A fészkek belsejét mindig pazarul puha tollak bélelik. MACGILLIVRAY egy ilyen fészkekben 2379 tollat számlált meg (l. NEWTON, Dict. B. p. 969.). Ezeknek a kis madárkáknak fészkekük teljes felépítése két hetet vesz igénybe. A fészkek egy vagy több ághoz szokott erősítve lenni, a föld színétől fél méter magasságtól kezdve fölfelé. Tojásaik formája gömbölyded, alapszínük fehér és igen gyengén vörössel pontozott; számuk 6-tól 20-ig terjed. SEEBOHM-nak (Hist. B. I. p. 489, 1883.) több megfigyelővel egyetemben táplált abbeli véleményét, hogy a túlnagy fészkekajlak több pártól származhatnak, CERVA FRIGYES alapos megfigyelése (Zeitschr. f. Oologie VIII. No. 7 p. 25, 1898.) teljesen beigazolta.*)

A fajok földrajzi elterjedése a palaearktikus zónakörre szorítkozik. Az eddig ösmert fajok száma 12. Nálunk kettő fordul elő.

A fajok meghatározó táblázata:

- a. A fej körös-körül tiszta fehér . . . . . *caudata* (131. old.).
 b. A fejtető mindkét oldalán többé-kevésbbé széles
 fekete csíkkal. . . . . *rosea* (133. old.).

ACREDULA CAUDATA (LINNÉ).

Közönséges molnárczinege.

Parus caudatus, Linné, Syst. Nat. I. p. 342. (1766.)

Acredula caudata (Linné), Koch, Syst. baier. Zool. p. 200. (1816.)

Aegithalus caudatus, Boie, Isis, 1825, p. 556.

* «(A Csepel-szigeten, 1898. április 17-én) egy meredek földszakadáson lévő öreg fűzfának kimosott gyökerei között egy molnárczinege- (*Acredula caudata*) fészket találtam. A mint a fészkekbe nyúltam, éreztem, hogy benn az öreg madár valószínűleg tojásait kotelja. Kezemet hihúztam s az öreg madár kirepült a fészkekből. Újra belenyúltam a fészkekbe s a vélt tojások helyett egy sereg apró, csupasz fejcskét éreztem ujjaim között. Alig távoztam el pár lépésnyire, két öreg molnárczinege érkezett eleséggel a fészkekhez, de mivel én nagyon közel álltam hozzá, egyikük sem mert belé menni. Két percz sem mult el, egy harmadik czinege is érkezett, szintén eleséggel a szájában. Különös gyönyörűséggel szemléltem ezt az érdekes jelenetet, s eleinte szentül meg valék győződve, hogy eme gyermekcsereg két anyának és egy apának ivadéka. Amint azonban, legközelebbi kirándulásom alkalmával, a fészket újból meglátogattam, azt tapasztaltam, hogy tulajdonképen négy szülő szorgoskodott a számos családtag fölnevelése körül. S így csakhamar megbizonyosodtam, hogy ebben az esetben csakugyan két pár együttesen használt egy fészket ivadékaik közös fölneveléséhez.»

- Paroides longicaudus*, }
Paroides caudatus, } Brehm, Vögel Deutschl. p. 470—471. (1831.)
Mecistura caudata, Selys-Longch., Faune Belge p. 103. (1842.)
Orites caudata, Horsf. & Moore, Cat. B. Mus. E. I. Comp. I. p. 373. (1854.)
Paroides pinetorum, Brehm, Vogelf. p. 243. (1855.)
Acredula macrura, Seeb., Hist. B. I. p. 487. (1883.)
Aegithalos caudatus, Stejn, Proc. U. St. Nat. Mus. 1886. p. 386.
Acredula caudata, var. *macrura*, Pleske, Przew. Reis. Wiss. Res. II. p. 149. (1894.)
Aegithalos caudatus, }
Aegithalus macrurus, } Sharpe, Hand-book Great Br. I. p. 146, 149. (1894.)

Acredula caudata feje.

Leírása: Feje körös-körül, torka, begye, melle, hasa közepe és alsó szárnyfedői tiszta hófehérek; hasa oldala és alsó farkfedői rózsaszínnel vannak árnyalva; háta közepe fekete; vállai rózsaszínbe hajló borvorösek; szárnya fekete, a másodrendű evezők külső zászlaján többé-kevésbbé széles, fehér szegélylyel; farka fekete, három szélső tollának külső fele és csúcsa fehér; csőre és lábai feketék; szeme barna; szemhéja élő korában élénk sárga. Hossza k. b. 16, szárnya 6'3—6'5, farka 9'5—10'5, csőre 0'5, csüdje 1'5 μ m.

A hím és tojó egyforma.

A fiatalok fölül barnásfeketék; fejük közepe és másodrendű evezőinek széle fehér; hasoldaluk fehér, némi barnásfekete árnyalattal; alsó farkfedőik rózsaszínbe hajló borvorösek.

Földrajzi elterjedése: Észak- és Közép-Európa, Kaukázus és Közép-Ázsiától Szibérián keresztül egészen Japánig. Magyarországon befásított és erdős területeken mindenütt télen-nyáron előfordul.

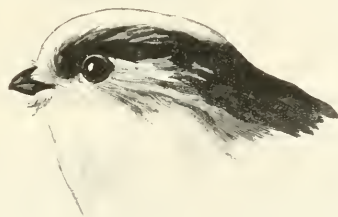
Jegyzet. A skandinaviai és egyáltalában az észak-európai példányok farka rövidebb, mint a szibériai példányoké; ez utóbbiak az irodalomban újabban *Acredula macrura* néven szerepelnek. A magyarországi példányok, farkuk hosszát tekintve, inkább az *A. macrura*-hoz közelednek. Összehasonlítás végett dr. REICHENOW A. tanártól néhány észak-európai példányt kaptam. Ezeknek méreteit a Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményében levő, különböző termőhelyekről származó példányok méreteivel összehasonlítva, a következő táblázatot nyerjük:

<i>A. caudata</i>	a	} $\left. \begin{array}{l} \text{♀ Norvégia} \\ \text{♂♀ Németország} \\ \text{♀ Zion} \\ \text{♂♀ Dobrudscha} \\ \text{♂♂ Kaukázus} \end{array} \right\}$	szárnya	6'2	μ m,	farka	10	μ m.
	$b-d$		»	6'1—6'4	»	»	9'6—10	»
	e		»	6'3	»	»	9'6	»
	$f-g$		»	6'1—6'3	»	»	8'8—9'5	»
	$h-k$		»	6'1—6'4	»	»	9'9—10'1	»
Közti alakok	$l-z$	} $\left. \begin{array}{l} \text{♂♀ Magyarország} \end{array} \right\}$	»	6'3—6'5	»	»	9'5—10'5	»
	a^1-j^1		»	6'3—6'5	»	»	9'5—10'5	»
<i>A. macrura</i>	k^1	} $\left. \begin{array}{l} \text{♂ Krasnojarsk, Szibéria} \\ \text{♂♀ Permskoe-Mülki, Amur} \end{array} \right\}$	»	6'7	»	»	10'5	»
	l^1-n^1		»	6'5—6'6	»	»	10'2—10'3	»

ACREDULA ROSEA (BLYTH).

Csíkosfejű molnárezinege.

Acredula vagans, Leach, Syst. Cat. Mamm. ect. Br. Mus. p. 17. (1816.) (sine descr.)*Mecistura rosea*, Blyth, White's Nat. Hist. Selborne p. 111. (1836.)*Mecistura longicauda*, Macgill., Hist. Brit. B. II. p. 454. (1839.)*Acredula rosea*, Sharpe, Ibis 1868, p. 300*Parus roseus*, Gray. Handl. B. I. p. 234. (1869.)*Acredula caudata* (nec Linné), Newt. ed Yarr. Br. B. p. 304. (1871)*Acredula caudata* var. *longicauda*, A. Dub., Faune ill. Vert. Belg. Ois. I. p. 442. (1883.)*Aegithalos europaeus*, Stejn., Proc. U. St. Nat. Mus. 1886, p. 383.*Orites roseus*, Madarász, Erläuter. p. 80. 1891.*Aegithalus vagans*, Sharpe, Hand-book Great. Brit. I. p. 147. (1894.)*Acredula caudata rosea*, E. Hart., Journ. f. Orn. XXXV. p. 258. (1887.)*Acredula irbyi rosea*, Radde, Mus. Caucas. p. 148. (1899.)*Acredula rosea* feje.

Leírása: Nagyon hasonlít az *Acredula caudata*-hoz azzal a különbséggel, hogy fejének mindkét oldalán, a szem mellső részétől kezdve, a szem fölött fekete csík húzódik hátrafelé s a nyakszirt táján a hát fekete színébe olvad; mellén néha fekete pettyek mutatkoznak. A hím és tojó egyforma. Méretei az előbbi fajéval teljesen megegyezők.

Földrajzi elterjedése: Nyugat- és Délnyugat-Európára esik. Magyarországon e faj meglehetősen közönséges és úgy látszik, állandó madár. A Magyar Nemzeti Múzeum honi példányai a következők:

a. ♀ Komárom	1898. febr. 2.	d. ♂ Cs.-Somorja	1891.
b. ♀ Komárom	1898. decz. 7.	e. ♂ Znióvárálja	1899. márcz. 11.
c. ♀ Gárdony	1898. márcz. 20.	f. ♀ Fogaras	1896. novemb. 2.

Az *Acredula caudata* és *Acredula rosea* keresztezései.

A mely területen az *A. caudata* és *A. rosea* közösen lép föl, ott e két faj egymás között párosodik és korcs ivadékokat hoz létre. E korcs ivadékokat így jelezzük:

Acredula caudata (LINNÉ) × *Acredula rosea* (BLYTH)

Az ily korcs ivadékok, magukon hordván mind a két fajnak jellemeit, az első pillanatra fölismerhetők. Fejük nem tiszta fehér, hanem mindig többé-kevésbé erősen kifejlett csikkal mustrázott, de a csíkok sohasem feketék, mint az *A. rosea*-éi, hanem inkább szürkés-barnák és nem a szem mellső részéből, hanem a szem fölött vagy mögött indulnak ki. A Magyar Nemzeti Múzeum a következő honi példányokat őrzi.

<i>a.</i> ♀ Cs.-Somorja	1897. január 16.	<i>d.</i> ♂ Érsekújvár	1897. május 9.
<i>b.</i> ♂ Komárom	1898. decz 14.	<i>e.</i> — Nógrád vm.	1894. febr. 16.
<i>c.</i> ♂ Gárdony	1898. márcz. 20.	<i>f.</i> ♂ Fogaras	1898. május 6.
		<i>g.</i> ♀ Hargita	1899. ápr. 3.

Lophophanes.

KAUP, Natürl. Syst. p. 92. (1829.)

Typus: *Lophophanes cristatus* (LINNÉ).

Fellemek: A csőr hegyes árforma, közepes hosszú, ormója gyengén hajlott; kicsiny, kerek orrlyukait sűrű, apró tollak és tollsörték takarják. A fej középső tollai hosszúra megnyultak és hegyes bóbítat alkotnak. A szárny, a testhez arányítva meglehetősen hosszú és hegyes; első evezője az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollaknál jóval hosszabb, de nem ér a második közepéig; második evezője a nyolczadikkal egyenlő vagy annál is rövidebb. A fark vége egyenesen levágott. A csüd mellső része táblás paizsokból áll.

E nembe sorolt fajok kizárólag fenyvesekben laknak, a honnan csak nagy ritkán, elvétve kerülnek ki. Fészküket rendszeren faodukba, 2 – 3 méter magasságban, néha elhagyott harkályodukba, sőt más madarak elhagyott fészkébe is rakják. Tojásaik száma 5 és 7 közt váltakozik, alapszínük fehér, vörösbarna pontokkal és durvább foltokkal pettyezett.

Földrajzi elterjedésük: Európa, Közép-Ázsia, a Himalaya, Észak- és Közép-Amerika. Az ösmert 12 faj közül nálunk csak egy él.

LOPHOPHANES CRISTATUS (LINNÉ).

Búbos czinege.

Parus cristatus, Linné, Syst. Nat. I. p. 340. (1766.)

Lophophanes cristatus (Linné), Kaup, Natürl. Syst. p. 92. (1829.)

Parus mitratus, Brehm, Vög. Deutschl. p. 467. (1831.)

Parus rufescens, Brehm, Vogelf. p. 243. (1855.)

Parus cristatus mitratus,

Parus cristatus rufescens, } Kleinschm., Orn. Monatsb. V. p. 2. (1897.)

Lophophanes cristatus feje.

Lcírása: Fölül barna s e szín deréktáján egy keveset világosodik és némileg vörhenyesbe árnyalodik; feje fehér, feketével mustrázott s e két szín a következőképen van elosztva: a fejtető tollai fehéren szegett feketék, feje és nyaka oldala fehér, szeme mögött keskeny fekete csík húzódik hátrafelé és a fülfedők mögé félkörben kanyarodik; nyakszirtjétől egy másik fekete csík indul ki szintén félkör alakban és az előbbivel párhuzamosan a nyak mindkét oldalára terjed; torka és begye fekete; hasoldala fehér, oldalain és alsó farkfedőin fakósárgával futtatott; csőre és lábai feketék; szeme sötétbarna. Hossza 13, szárnya 6·5, farka 5·8, csőre 1, csüdje 1·7 $\frac{cm}{m}$.

A hím és tojó nem különbözik egymástól.

A *fiatalok* az anyaállathoz hasonlítanak, csakhogy bőbitájuk rövidebb.

Földrajzi elterjedése: Európa. Magyarországon a búbos czinege fenyvesekkel borított magas hegyeken mindenütt előfordul és közönséges, állandó madár.

Parus.

LINNÉ, Syst. Nat. I. 341. (1766.)

Jellemek: A csőr többé-kevésbbé hegyes árforma; kicsiny, kerek orrlyukait sűrű, apró tollak és tollserték takarják. A nyelv csúcsa egyenesen lemetezett, melyből rendszeren négy vagy több szarúserte nyulik előre; a nyelv mellső, szarúrészét három barázda négy részre osztja. A lábak, a testhez arányítva, erősek; a csüd mellső része jól fejlett táblás paizsokból áll. Az első evező az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollaknál hosszabb. A fark vége egyenes, néha gyengén kivágott. A fiatalok az öregekhez hasonlítanak, de mindig bizonyos sárgás árnyalattal bevontak.

E nembe tartozó fajok fészkeiket rendszeren faodúba, néha más madarak elhagyott fészkeibe, használaton kívül lévő kutakba, virágcserepekbe és sok más, hasonló helyekre és tárgyakba rakják. A fészek anyagát moha, szőr és toll alkotja. Vörös-barnával finoman pontozott és pettyezett fehér alapszínnel bíró tojásaik száma 8 és 14 között váltakozik. Emberi lakások körül, kertekben, gyümölcsösökben előszeretettel tartózkodnak.

A fajok száma igen nagy; és ha ezeknek alárendeltebb jellemeit, különösen pedig színeit és mustrázatait vesszük tekintetbe, e nem meglehetősen jól határolt alnemekre osztható.

Az alnemek meghatározó táblázata:

a. A nyakszirt és hát között világos foltal.

a¹. A has közepe sötét csík nélkül . . . . . subgen. *Pocile*
(136. old.).

b¹. A has közepe sötét csíkkal.

a². A has középcsíkja a torok sötét színének
folytatása . . . . . subgen. *Parus*
(137. old.).

b². A has középcsíkja a torok sötét színével
nem áll összeköttetésben . . . . . subgen. *Cyanistes*
(138. old.).

b. A nyakszirt és a hát között nincs világos folt . . subgen. *Phaeopharus*
(139. old.).

Poecile.

KAUP, Natürl. Syst. p. 114. (1829.)

Typus: *Poecile atra* (LINNÉ).

E nemet a barátzinegére alkalmazzák a jelenkor ornithologusai kivétel nélkül mind, és ez határozottan hiba, mivel KAUP e nem fölállításánál első sorban — tehát typusképen — a LINNÉ-féle *Parus ater*-t jelölte meg. KAUP fönt nevezett munkájának erre vonatkozó része így hangzik:

Dohlenmeise. *Poecile* (πικιλος) (*Parus ater et palustris*).

E. Wie bei *Parus* und *Cyanistes*.

Ch. Kleine Meisen mit glattem, schwarzem Kopfe, kurzem Schwanz und aschgraulichem Gefieder.

L. Hierin ähneln sie den übrigen Meisen.

A nomenclatura szabályai szerint, ha a typus külön megjelölve nincs, vagy ha az illető genericus név több fajra vonatkozik, typusul mindig a legelsőnek felsorolt tekintendő. De eltekintve eme szabályoktól és a KAUP által megjelölt két névtől,* a fönti diagnózis még akkor is inkább a LINNÉ-féle *Parus ater*-re, mint a *P. palustris*-re illik.

Ennélfogva én e nemet eredeti rendeltetésére bocsájtom, a későbbi és a Selys-Longchamps által 1884-ben (Bull. Soc. Zool. France) fölállított *Periparus* nemi nevet pedig a föntiek alapján egyszerűen mellőzöm.

E subgenus a búbos czinege (*Lophophanes*) és a *Parus* között természetes kapcsot képez. A fej középső tollai többé-kevésbé megnyultak, a fejtollak fölborzálásakor többé-kevésbé észrevehető bőbitát mutatnak. A tollazat uralkodó színe szürke, fekete és fehér, külföldi fajoknál ezen színekhez még barna vagy vörhenyes szín is járul.** Életmódjukban inkább a búbos czinegére ütnek és főleg a fenyveseket kedvelik.

Földrajzi elterjedésük a palaearktikus zónakörre esik. Nálunk csak egy faj fordul elő.

POECILE ATRA (LINNÉ).

Fenyves czinege.

Parus ater, Linné, Syst. Nat. I. p. 341. (1766.)

Parus carbonarius, Pall., Zoogr. Rosso-As. I. p. 556. (1826.)

Poecile ater (Linné), Kaup, Natürl. Syst. p. 114. (1829.)

Parus abietum, Brehm, Vög. Deutschl. p. 466. (1831.)

Parus pinetorum, Brehm, Naumannia V. p. 285. (1855.)

Periparus ater (Linné), Selys-Longch., Bull. Soc. Zool. France 1884. p. 76.

Parus ater subsp.? Stejn. Proc. U. St. Nat. Mus. 1886. p. 377.

* A szövegben (114. old.) a két kijelölt név közül *Parus ater* az első, míg a mű végén lévő «Uebersicht»-ben (192. old.) megfordítva, *Parus palustris* áll elől. Ugyanígy van a *Cyanistes*-nemnél (99. old.); az elsőnek megjelölt madár *Parus cyaneus*, hátul pedig az «Uebersicht»-ben (192. old.) *Parus coeruleus* az első.

** A *Poecile* nemi név alá a LINNÉ-féle *Parus ater*-en kívül még *P. pekinensis* (Kína és Kelet-Szibéria), *P. brittannicus* (Anglia), *Parus phaeonotus* (Perzsia és Kaukasz), *P. cyprotis* (Cyprus), *P. ledouci* (É.-Afrika), *P. rufpectus* (Turkesztán), *P. aemodius* (Himalaya), *P. rufonuchalis* (Kásmir, Kína), *P. beavani* (Himalaya), stb. sorakoznak.

Leírása: Feje fölül kékesfényű fekete, nyakszirt táján nagy fehér folttal; háta kékesszürke s e szín dereka táján sárgás-szürkébe árnyalódik; szárnya és farka sötétszürke, kékesszürke szegélyekkel, a másodrendű evezőknek és ezeknek megfelelő fedőtollainak, valamint a középfedőknek csúcsa, arcza tája, nyakoldala és hasa közepe fehér; torka, begye és mellének felső része koromfekete; hasa alja, oldalai és alsó farkfedői sárgásszürkével árnyaltak, csőre fekete, szeme barna, lábai kékes-feketék. Hossza k. b. 11·5, szárnya 6—6·4, farka 5·2, csőre 1, csüdje 1·7 $\frac{cm}{mm}$.

A hím és tojó egymáshoz hasonlít.

A fiatalok a vénékhez hasonlítanak, de színük kevésbé élénk és tollazatukat sárgás árnyalat borítja.

Földrajzi elterjedése: Európa és Nyugat-Szibéria. Magyarországon a fenyves területű hegységekben mindenütt közönséges és állandó. Az őszi és tavaszi mozgalom alkalmával gyakran a lapályos területeken levő lombdöket is fölkeresi.

Parus.

LINNÉ, Syst. Nat. I. p. 341. (1766.)

Typus: *Parus major*, LINNÉ.

PARUS MAJOR, LINNÉ.

Kerti ezinege.

Parus major, Linné, Syst. Nat. I. p. 341. (1766.)

Parus ignotus, Lath., Gen. Syst. II. p. 537. (1781—1785.)

Parus fringillago, Pall., Zoogr. Ross.-As. I. p. 555. (1826.)

Parus robustus, Brehm, Vög. Deutschl. p. 461. (1831.)

Parus cyanotos, Brehm, Vogelf. p. 241. (1855.)

Parus major verus,

Parus major robustus,

Parus major cyanotos,

Parus major newtoni,

Parus major blanfordi,

Brehm, Naumannia, VI. p. 367. (1856.)

Prazák, Ornith. Jahrb. V. p. 239—240. (1894.)

Leírása: A hím köpenye zöld s e szín a nyakszirt táján sárgába, majd fehérbe megy át; dereka és felső farkfedői kékesszürkék; feje fölül, nyaka oldala, torka, begye s ez utóbbiból kiinduló, a madár kénsárga hasoldalát hosszában ketté osztó sáv sötétkébe játszó fénylő fekete; arcza tája és alsó szárnyfedői fehérek; evezőtollai szürkésfeketék, külső szegélyük világoskék és fehéres színű; szárnyfedői hamvas-kékek, a leghosszabbak csúcsa fehér; farka szürkésfekete, a két szélső toll nagyobb-részt fehér, a többi külső zászlaján világoskékbe árnyalódik; az alsó farkfedők középső tollai feketék, a szélsők fehérek; a csőr szürkésfekete; lábai kékes szaruszínűek; szeme barna. Hossza k. b. 15·5, szárnya 7·4—8, farka 6·7—7·5, csőre 1, csüdje 1·8—2 $\frac{cm}{mm}$.

A tojó kevésbé élénk színű, a hasoldalát ketté osztó sávja keskenyebb s nem terjed le az alfeltáig.

A fiatalok pofatája sárgával futtatott.

Földrajzi elterjedése: GADOW szerint (Cat. B. Br. Mus. VIII. p. 20) a palaearktikus zónakör nyugati része: Irlandtól Szibériáig, Norvégiától Algeriáig, Palesztináig és Perziáig. Magyarországon mindenütt, a hol erdők, kertek, gyümölcsösök és egyáltalában befásított területek vannak, igen közönséges.

Cyanistes.

KAUP, Natürl. Syst. p. 99. (1829.)

Typus: *Cyanistes cyanus* (PALL.).

A fajok meghatározó táblázata:

- a.* A hát zöld; a hasoldal sárga . . . . . *caeruleus* (138. old.).
b. A hát kék; a hasoldal fehér . . . . . *cyanus* (138. old.).

CYANISTES CAERULEUS (LINNÉ).

Kék czinege.

Parus caeruleus, Linné, Syst. Nat. I. p. 341. (1766.)

Cyanistes caeruleus (Linné), Kaup, Natürl. Syst. p. 99. (1829.)

Parus caeruleus, Brehm, Vögel Deutschl. p. 463. (1831.)

Cyanistes salicarius, Brehm, Naumannia V. p. 285. (1855.)

Cyanistes caeruleus typicus, Radde, Orn. Cauc. p. 142. (1884.)

Leírása: Háta és dereka szürkészöld; nyakszirtje mögött nagy kékesfehér folttal; homloka szélesen fehér s e szín, mindkét oldalon a szem fölött hátrafelé húzódván, a fej hátsó részén egybefolyik, teljesen körülfogván a fejtető kobaltkék színét; a felső káva tövétől keskeny, fekete szalag indul ki, mely keresztülhúzódván a szemén a fülfedők mögött a nyakszirt sötétkék szalagjába olvad, ez utóbbi pedig a nyak oldalaira fut s a torok fekete foltjának keskeny oldalágával egyesül, teljesen körülkerítvén a pofatáj fehér színét; a madár hasoldala kénsárga; melle közepén kékesfekete hosszfolttal; hasa közepe fehér; szárnya és farka szürkés-kobaltkék; másodrendű evezői gyenge, zöldes árnyalattal bevontak és fehér csúccsal vannak ellátva; a másodrendű evezőknek megfelelő fedőtollak csúcsa szintén fehér, a mi a szárnyon mintegy szalagot alkot; alsó szárnyfedői fehérek; csőre szarúbarna; szeme barna; lábai ólomszínűek. Hossza k. b. 12·5, szárnya 6·3—7·1, farka 5·7—6·3, csőre 0·8, csüdje 1·7—1·8 $\frac{m}{m}$.

A *hím* és *tojó* egyforma.

A fiatal fejteteje erősen szürkészöld, homloka, szemöldökíve és arcza tája hasonló sárga színű, mint alul; torkán és melle közepén hiányzik a fekete szín.

Földrajzi elterjedése: Oroszországot kivéve egész Európa és Kis-Ázsia. Magyarországon mindenütt közönséges.

CYANISTES CYANUS (PALL.).

Lazur czinege.

IV. Tábla.*

Parus cyanus, Pall., N. Comm., Acad. Sci. Imp. Petrop. XIV. p. 588. Tab. 13. (1770.)

Parus saebyensis, Sparrm., Mus. Carls. I. No. XXV. (1786.)

Parus knjaescik, Gmel., Syst. Nat. I. p. 1013. (1789.)

Cyanistes cyaneus, Kaup, Natürl. Syst. p. 99. (1829.)

Parus cyaneus, Schleg., Rev. Crit. Ois. Eur. p. XLVI. (1844.)

Parus elegans, Brehm, Vogelf. p. 242. (1855.)

Cyanistes elegans, Brehm, Naumannia, V. p. 285. (1855.)

* A táblán *Cyanistes cyaneus* helyett olv. *Cyanistes cyanus*.

FRANISTE.   FRANEUC

EX HUNGARIA.

EX SIBIRIA.

Leírása: Feje fehér, gyenge liláskékes fuvalattal; a szemén át húzódó és a nyakszirtten összefutó sáv sötétkék; háta világosszürkés kék, nyakszirtje táján nagy fehér folttal; dereka fehér; hasoldala fehér, melle közepén kékesfekete hosszfolttal; szárnya és farka sötét lazurkék fehérrel mustrázva; apró szárnyfedői világos szürkés-kékek; csőre és lábai kékes szarúszínűek; szeme barna. Hossza k. b. 13, szárnya 6·8, farka 6·8, csőre 0·8, csüdje 1·4 $\frac{m}{m}$.

A Magyar Nemzeti Muzeumban lévő honi példányaink a fenti leírással nem egészen egyeznek meg, a mennyiben azoknak háta erősen lazurkék; szárnyuk és farkuk fehérsége pedig csekélyebb kiterjedésű. Hasonló sötét példányokról MENZBIER (Bull. Soc. Zool. Fr. 1884. p. 28) is megemlékezik: a többek között egy, Bécs környékén lőtt példányról, mely a bécsi cs. és kir. udvari muzeum gyűjteményében őriztetik.

SCHMIDHOFFENI LOVAG TSCHUSI VIKTOR úr gyűjteményében levő példányait tanulmány céljából rendelkezésemre bocsátotta. TSCHUSI úr példányai igen tanulságosak, mert, habár számuk csekély, de mégis egy teljes átmeneti sorozatot alkotnak a tipikus színezésű, világos hátú példányoktól a legsötétebben árnyaltakhoz.

Az ide mellékelt IV. tábla a lazur czinege két szélső alakját ábrázolja. Az *a* ábra a Magyarországon lőtt sötét példányok egyike, a *b* ábra pedig egy, Szibériában, Krasznojarsk környékén lőtt, tipikus színezésű, világos példány.

Földrajzi elterjedése: Észak-Európa és Szibéria. A tavaszi és őszi mozgalom alkalmával kivételes esetekben Közép-, Dél- és Nyugat-Európát is meglátogatja. Németországban nagyon gyakran észlelték, sőt REYES (Aves Espana, p. 52, 1886.) tanúsága szerint Spanyolországban is többször előfordult már. Magyarországon eddig hitelesen csakis a megboldogult DR. MIHALOVITS SÁNDOR bártfai főorvos figyelte meg, a ki Bártha városa környékén, 1882-ben, több példányt hozott terítékre.* MIHALOVICS gyűjteményéből a Magyar Nemzeti Muzeum birtokába a következő három példány került:

- a.* ♂ 1882. ápril. 25. Hossza k. b. 13·5, szárnya 6·8, farka 6 $\frac{m}{m}$.
b. ♂ 1882. novb. 1. » » » 13·5, » 6·6, » 6·2 »
c. ♀ 1882. okt. 25. » » » 13·7, » 6·6, » 6·3 »

Phaeopharus.**

Nov. subgen.

Typus: *Phaeopharus palustris* (LINNÉ).

E subgenusba tartozó fajokat, mint azt a 136. old. kifejtettem volt, az ornithologusok tévesen a KAUP-féle *Poecile*-nembe sorozzák. S mivel a barátczinegéknek e tévesen használt néven kívül más genericus nevük nincsen, szükségesnek tartottam részükre a *Phaeopharus* nevet alkotni.

* L. DR. A. MIHALOVITS «*Parus cyanus* Pall. in Ungarn», Zeitschr. f. ges. Ornith. I. p. 234. (1884.)

** φαίος = barna, παρος = palást, ruha.

A fajok meghatározó táblázata:

- a. A szárny $7 \frac{1}{2}$ -nél rövidebb; az előnyak fekete
színe az állközötti részre szorítkozik . . . . . *palustris* (141. old.).
- b. A szárny $7 \frac{1}{2}$ -nél hosszabb; az előnyak fekete
színe a torok és begyre is kiterjed . . . . . *lugubris* (143. old.).

Általános megjegyzések a közönséges barátczinege (*Phaeopharus palustris*) fajkörére, tekintettel a magyarországi példányokra.

Sem az ornithológiában, de talán az egész zoológiában sem találkozunk még egy olyan fejezettel, mely annyi bajt, zavart és fejtörést okozott volna, mint éppen a közönséges barátczinegéhez (*Ph. palustris*).

Hatalmas és szokatlan jellegű formakörrel van itt dolgunk, melyben a különböző egyének méretarányai, különösen pedig színezetük annyira változók és mégis fokozatosan egybeolvadók, hogy míg az ornithologusoknak egy része csak néhány fajtát különböztet meg, addig mások a fajok, alfajok, fajták és helyi formák egész seregét állítja fel. Csakhamar egész monographia-féléket dolgoztak ki e czinegéről, melyek azután a zavart úgy a szisztematikában, mint a szinonimikában teljessé tették. Az alantabb összeállított szinonimák világosan bizonyítják ezt, melyeket különben, már csak curiosum kedvéért is, a rendelkezésemre álló irodalom segítségével minél pontosabban iparkodtam összefoglalni.

A mi engem illet, én a *Phaeopharus palustris* sok al- és válfaját, meg helyi formáit nem tartom azoknak, hanem csupán színvarietásoknak, hogy ne mondjam, individuális eltéréseknek.

Ha a magyarországi példányok nagy sorozatát végigtekintjük, kitűnik, hogy a sokféle al- és válfajt, a *Ph. borealis*-nak leírt forma kivételével, úgyszólván minden vidéken föllelhetjük. Előfordul nálunk még az a nyugati forma is, melyet legújabbán *dresseri* név alatt írtak le. BRUSINA SPIRIDION, a zágrábi múzeum érdemes igazgatója, rendelkezésemre bocsátotta muzeumukban foglalt összes barátczinege példányait, számszerint 14 darabot; ezek közül 10 példány valószínűleg *Ph. dresseri*. Meg vagyok győződve, hogy ha kellő anyag állana rendelkezésünkre, egy oly sort állíthatnánk össze, melyben, az egyik formától egészen a legutolsóig, fokozatos és sima átmenet volna észlelhető.

Hasonló jelenséggel van itt dolgunk, mint a *Cinclus cinclus*-nál vagy különösen a *Certhia familiaris*-nál, hol a színbeli eltérések még nagyobbak és még jobban szembeötlők, s mégsem jutott senkinek is eszébe, BREHM óta, a közönséges barátczinegéhez hasonló, végtelenségig menő fajok, alfajok és változatok föllállítása.

Így tehát a közönséges barátczinegéről föllállított mindenféle al- és válfaj nem állja meg helyét, mivel az egyes alakok közötti különbségek inkább individualisok, ezért én még a néhány megszokott főformát sem különböztetném meg, az összeseket a *Phaeopharus palustris* (LINNÉ) név alá foglalom össze.

PHAEOPHARUS PALUSTRIS (LINNÉ).

Közönséges barátczinege.

- Parus palustris*, Linné, Syst. Nat. I. p. 341. (1766.)
Parus salicarius, Brehm, Isis 1828. p. 1284.
Parus cinereus communis, Baldenst., Neue Alpina, II. p. 30. T. 2. (1829.)
Poecile palustris, Kaup, Natürl. Syst. p. 114. (1829.)
Parus borealis, }
Parus frigoris, } Selys-Longch., Bull. Ac. Roy. Brux. X. p. 28—29. (1843.)
Poecila palustris, }
Poecila borealis, } Bonap., Consp. Gen. Av. I. p. 230. (1850.)
Poecila frigoris, }
Parus alpestris, Bailly, Bull. Soc. Hist. Nat. Savoie, 1851. p. 22.
Parus meridionalis, Liljeb., Naumannia, II. p. 100. (1852.)
Parus fruticeti, Wallengr., Naumannia IV. p. 141. (1854.)
Parus assimilis, }
Parus salicarius, }
Parus accedens, } Brehm, Vogelf. p. 242. (1855.)
Parus murinus, }
Parus stagnatilis, }
Parus subpalustris, }
Poecila alpestris, }
Poecila borealis, }
Poecila assimilis, } Brehm, Naumannia V. p. 286. (1855.)
Poecila frigoris, }
Poecila salicaria, }
Poecila accedens, }
Poecila murina, }
Poecila palustris, }
Poecila subpalustris, }
Poecila sordida, }
Poecila stagnatilis, }
Poecila palustris stagnatilis, }
Poecila palustris vera, }
Poecila palustris subpalustris, }
Poecila palustris sordida, }
Poecila salicaria alpina, } Brehm, Naumannia, VI. p. 368—370. (1856.)
Poecila salicaria borealis, }
Poecila salicaria assimilis, }
Poecila salicaria accedens, }
Poecila salicaria vera, }
Poecila salicaria murina, }
Parus palustris, var. *borealis*, Gadamer, Naumannia, VIII. p. 293. (1858.)
Parus baldensteinii, De Salis, Mém. Soc. H. N. Grisons p. 106. (1861.)
Poikilis palustris, }
Poikilis palustris ♂ *borealis*, } Blasius, List B. Eur. p. 8. (1862.)
Poikilis palustris ♀ *alpestris*, }
Parus kamtschatkensis (nec Bonap.), Swinhoe, Proc. Zool. Soc. 1863. p. 270. (1870.)
Poecile communis, Degl. & Gerge, Orn. Eur. I. p. 567. (1867.)
Poecile palustris communis, A. Dubois, Consp. Syst. & Geogr. Av. Eur. p. 14. (1871.)
Poecile baicalensis, Swinhoe, Ann. and Mag. Nat. Hist. 1871. p. 257.
Poecila brevirostris, }
Poecila kamtschatkensis, } Taczanowski, Journ. f. Orn. XX. p. 444. (1872.)
Poecilia palustris, Taczan., Bull. S. Zool. Fr. II. p. 145. (1877.)
Parus paluster, Homey., Journ. f. Orn. XXVII. p. 69. (1879.)

- Parus palustris* subsp. *borealis*,
Parus palustris subsp. *japonicus*,
Parus palustris, subsp. *kamtschatcensis*, } Seebohm, Ibis, 1879. p. 32.
- Parus japonicus*, Wallace, Island Life p. 63. (1881.)
Parus musicus, «Brehm» Homey., Orn. Briefe p. 76. (1881.)
Parus palustris japonicus, Blakist., et Pryer, Tr. As. Soc. Jap. X. p. 150. (1882.)
Parus palustris var. *alpestris*,
Parus palustris var. *baicalensis*, } Dubois, Faun. Belg. Ois. I. p. 437. (1883.)
Parus palustris var. *brevirostris*, Seebohm, Ibis 1884. p. 37.
Poecilia palustris crassirostris, Taczan., Bull. Soc. Zool. Fr. X. p. 8. (1885.)
Parus palustris dresseri, Stejn., Proc. U. St. N. Mus. 1886. p. 200.
Poecile borealis var. *alpestris*, Homey. & Tschusi, Verz. Österr. Ung. Vög. p. 10. (1886.)
Parus colletti, Stejn., Proc. U. St. N. Mus. XI. p. 74. (1888.)
Poecilia salicaria, Olphe-Gall., Contr. Faun. Orn. XXVI. p. 32. (1891.)
Parus borealis alpestris, Reiser, Vog. Saraj. p. 52. (1891.)
Parus palustris alpestris, Tschusi, Orn. Jahrb. II. p. 252. (1891.)
Poecilia palustris macrura, Taczan. Faun. Orn. Sib. Orient Pt. I. p. 436. (1891.)
Parus seebohmi,
Parus hensoni, } Stejn., Proc. U. St. N. Mus. XV. p. 343. (1892.)
Parus palustris stagnatilis,
Parus palustris communis,
Parus palustris subpalustris,
Parus salicarius assimilis,
Parus salicarius borealis,
Parus salicarius alpestris,
Parus salicarius accedens,
Parus salicarius communis,
Parus salicarius murinus, } Brehm, Olphe-Gall., Chr. L. Brehm's Ornith. Briefe; Orn. Jahrb. III. p. 145—146. (1892.)
Parus palustris borealis, Hartert, Orn. Monatsb. I. p. 168. (1893.)
Parus palustris alpestris, Pražák, M. T. Orn. Ver. XVII. p. 69. (1893.)
Parus palustris montanus, Pražák, Orn. Jahrb. V. p. 67. (1894.)
Poecile borealis var. *macrura*, Pleske, Przew. Reis. Wiss. Res. II. p. 157. (1894.)
Parus dresseri, Sharpe, Hand-book B. Great Br. I. p. 139. (1894.)
Poecile palustris fruticeti,
Poecile palustris dresseri,
Poecile palustris fruticeti (vera),
Poecile palustris fruticeti α fruticeti,
Poecile palustris fruticeti β musica,
Poecile palustris fruticeti γ sordida,
Poecile palustris stagnatilis,
Poecile palustris borealis (vera),
Poecile palustris colletti,
Poecile palustris montana,
Poecile palustris communis,
Poecile palustris salicarius,
Poecile palustris baicalensis,
Poecile palustris crassirostris,
Poecile palustris macrura, } Pražák Orn. Jahrb. VI. p. 18—53. (1895.)
Poecile palustris, var. *fruticorum*, Csató, Alsó Fehér vármegye, növény- és állatvilága, 1896.
Parus dresseri longirostris,
Parus meridionalis subpalustris,
Parus communis stagnatilis,
Parus brevirostris,
Parus brevirostris crassirostris,
Parus (crassirostris ?) seebohmi,
Parus (crassirostris ? communis ?) hensoni, } Kleinschmidt, Orn. Jahrb. VIII. p. 45—103. (1897.)

<i>Parus spec. nov.</i>	}	Kleinschmidt, Orn. Jahrb. VIII. p. 45—103. (1897.)
<i>Parus salicarius murinus,</i>		
<i>Parus salicarius accedens,</i>		
<i>Parus montanus assimilis,</i>		
<i>Parus borealis colletti,</i>		
<i>Parus borealis macrurus,</i>	}	Tschusi, Orn. Jahrb. IX. p. 175—176. (1898.)
<i>Parus communis meridionalis,</i>		
<i>Parus communis stagnatilis,</i>		
<i>Parus communis communis,</i>		
<i>Parus communis subpalustris,</i>		
<i>Parus communis dresseri,</i>		
<i>Parus borealis borealis,</i>		
<i>Parus borealis baicalensis,</i>		
<i>Parus montanus montanus,</i>		
<i>Parus montanus accedens,</i>		
<i>Parus montanus murinus,</i>		
<i>Parus montanus assimilis,</i>		
<i>Parus montanus salicarius,</i>		
<i>Poecile salicaria neglecta,</i>		Zarudny et Härms, Ornith. Monatsb. VIII. p. 19. (1900.)

Leírása: Hátoldala szürkésbarna; pofatája és hasoldala fehér, vékonyán és oldalain többé-kevésbé fakószínnel árnyalt; fejteteje kékbe vagy barnába fénylő fekete s e szín tarkójára s néha lejjebb is húzódik; tokája fekete; torka fehér, de a tollak töve fekete; szárnya és farka sötétbarna, a tollak szürkésfakóval szegettek; csőre és lábai kékes szaruszínűek; szeme barna. Hossza k. b. 12—13, szárnya 6—7, farka 5·2—6·5, csőre 0·7—1·1, csüdje 1·5—1·7 $\frac{cm}{mm}$.

A hím és tojó egyforma.

Földrajzi elterjedése: Észak-Afrika kivételével az egész palaearktikus zónakör. Magyarországon mindenütt közönséges és állandó.

PHIAEOPHARUS LUGUBRIS (TEMME).

Nagy barátczinege.

- Parus lugubris* («Natt.»), Temm., Man. d'Orn. I. p. 293. (1820.)
Poecila lugubris, Bonap., Consp. Gen. Av., p. 230. (1850.)
Poecile lugubris, Cab., Mus. Hein. I. p. 91. (1850.)
Penthestes lugubris, Reichenb., Av. Syst. Nat. pl. 62. (1850.)
Poecile lugens, Brehm, Vogelfang, p. 243. (1855.)
Poikilis lugubris, Blas., List B. Eur. p. 8. (1862.)
Poecile lugubris lugens, Praž., Orn. Jahrb. p. 80. (1895.)

Leírása: Hátoldala szürkésbarna; pofatája és hasoldala fehér; fejteteje, torka és begye barnásfekete; szárnya és farka szürkés sötétbarna, a tollak külső zászlaja többé-kevésbé szélesen szürkésfehérrrel szegett; csőre és lábai sötétkékes szaruszínűek. Hossza k. b. 15·6, szárnya 7·3—7·6, farka 6·7—7·2, csőre 1—1·2, csüdje 2—2·1 $\frac{cm}{mm}$.

A hím és tojó egyforma.

Földrajzi elterjedése: Dél-Kelet-Európa, vagyis a Balkán-félsziget, Dél-Magyarország és Dél-Oroszország, — azonfelül még Illiriában és Olaszországban is előfordul, továbbá Kaukázus, Kis-Ázsia és Szíria. Nálunk nagyon elszigetelt pontokon lép fel, a hol egyszersmind állandó. Így Mehadia környékén és Erdélynek egyes részein, ú. m. a hátszegi és plopi szőlőknél (l. CSATÓ J. Muz. Egyk. Évk. VI. köt.) Farkasdin, Déva és Nagyenyed környékén.

XIII. Család.

Sittidae.**Küllőfélék.**

E családba tartozó madarak igen közel rokonságban vannak a czinegefélékkel; a fákon való sajátságos kúszásuk azonban a régi szisztematikusokat tévútra vitte, a kik őket az éneklők rendje helyett, a következő családdal (*Certhiidae*) egyetemben a harkályok közé helyezték. A jelenkor ornithologusai e család tagjait részint a czinegefélék, részint a famászófélék (*Certhiidae*) családjába olvasztják, de vannak olyanok is, a kik külön családnak tekintik. Ez utóbbiakhoz csatlakozom

én is és már 1881-ben ezen álláspontra helyezkedtem az «Adatok a cinkefélék boncz- és rendszertanához» című dolgozatomban. Ennek helyességét legújabbán LUCAS F. A. (Proc. U. St. Nat. Mus. XIII. p. 337—345, 1890.) oszteológiai vizsgálatai végleg megerősítették.

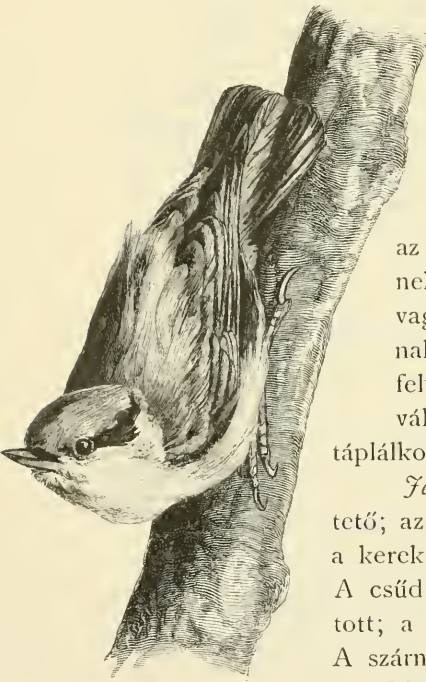
A küllőfélék a fák törzsén sajátságosan, mindig fölülről és pedig fejjel lefelé, kúsznak, * ámbár néha az ágakon, czinege módra is, testükkel lefelé lógva szedegetnek. Fészküket faodúkba rakják, az odú nyílását pedig sárral vagy agyaggal betapasztják, kis kerek nyílást hagyván bejáratnak. Tojásaik szintén a czinegékéihez hasonlítanak; alapszínük fehér és rozsdavörös foltokkal tarkázott; számuk 5 és 8 közt változik. Nyáron rovarokból, télen többnyire magvakból táplálkoznak.

Jellemek: A csőr hosszú árforma és a harkályokéra emlékeztető; az orrlyukakat operkulum fűdi, melynek mellső részén van a kerek orrnyílás; az egésztest sűrű, apró tollak és tollsörték fűdik. A csüd aránylag rövid, erős; mellső része táblás paizsokkal borított; a lábujjak igen hosszúak és erős karmokkal fegyverezettek. A szárny hosszú, hegyes; az első evező az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollaknál hosszabb. A fark inkább rövid, vége

egyenesen levágott.

E meglehetősen nagy és több nemre osztott családnak földrajzi köre, a neotropikus és ethiopiai régiót kivéve, az egész földre kiterjed. Nálunk egy fajja ősméretes.

* Ez okozhatta a régi megfigyelőkben azt a hitet, hogy e madarak hátrafelé is röpködnek. L. jegyzet 145. old.

Sitta.

LINNÉ, Syst. Nat. I. p. 177. (1766.)

SITTA CAESIA, MEY. & WOLF.

Küllő.*

Sitta caesia, Mey & Wolf, Taschenb. p. 128. (1810.)*Sitta pinetorum*,*Sitta foliorum*,*Sitta septentrionalis*,*Sitta advena*,*Sitta coerulescens*, Brehm, Vogelf. p. 74 (1855.)*Sitta caesia homeyeri*, Hart., Orn. Monatsb. I. p. 171. (1893.)*Sitta caesia* csőre és lába.

* Magyarország különböző tájain küllőnek a zöld harkályt (*Gecinus viridis*) nevezik. Küllő, küllű, küllü; baranyai Ormánság, Göcsej, Zilah, Székelyföld, Udvarhely vm. (L. SZINNYEI, Magy. Tájsz. 1266. I.) A legújabb madarászati munkákban is alatta a zöld-harkályt és rokonfajait értik. Én azonban e nevet a *Sittidae* család tagjaira alkalmazom a «favágó» és egyéb hasonló nevek helyett. MISKOLCZI GÁSPÁR Küllő alatt valószínűleg szintén a *Sitta*-t értette (l. Egy jeles Vad-Kert p. 457. 1769.), a kinek szavai szerint: «A' Küllőnek (a' melly a' Harkálnak neme, tsak hogy annál kisebb) tollai rész szerint kék, és a' hasa alatt piros színűek, orra ige kemény 's hegyes vagyon, mellyel mindennemű kalitkákat össze ront és vagdácsol, hanem vasból való lécsen, úgy nem árthat nékie Egy dolog vagyon, mellyel ő benne mindennek felett tsudál Aeliánus I. k. 51. r. Hogy tudnillik minden egyéb Madarak, mintegy ugyan sinór szerint egyenesen szemnek mentében repülnek; de a Küllő viszsza a' farka felé, és oldalra-is mind egyaránt repülve tsapong: A' melly mindazáltal testének nehéz volta miatt láttatik csni, mely miatt magasan is nem igen repülhet, sőt fészkrét-is nem rakja magas fákra, sem pedig a' fű között, vagy valami bokron, hanem föld alatt, mintegy hat láb nyomatni mély lyukban . . . De ez legyen elég erről a Madárról is. Mivel feljebb a' 19-dik Részben a' Harkályról bőven szoltunk, melly Küllőnek-is neveztetik, ez-is pedig a' Harkálnak neme, tsak hogy kisebb a' Harkálnál.»

GROSSINGER-nél (Univ. Hist. Phys. Regn. Hung. Tria Regna Nat. p. 319, 1793.) «Picus caeruleus, aliorum Sitta, nonnihil Fringillis major: caput illi parvum, rostrum teres, & longum, lingua bifida: dorsum e plumbeo in cinereum colorem vergit, gula albescit, pectus pallide flavit, venter rufescit: linea fusca ab oculo in occiput tenditur, pedes subflavi sunt & tridactyli, digiti antrorsum porriguntur: in cavis stipitibus nidum parat, in quo numerosum faetum enutrit. Hyme circa domos muscas exquirat. Pueri nostrates aucupio dediti minores Picos Fa-vágó, Kovács & Kurta-kalapács vocitant, forsan ex Graeco Dendrocolaptes, Xylocopos, quod universale Picorum apud Graecos nomen erat. Kalapács vero in Hungarico malleum denotat, proinde aviculum brevem malleum compellant: Germani Blauspecht, Kläber aut Klener: Slavi Kowaliki nominant.»

Leírása: Fölül erősen kékesszürke, homlokán és szemei fölött keveset fehéres; a csőr tövétől kiinduló, a szemén át húzódó s a nyak oldalára terjedő sáv fekete; alul többé-kevésbé vörhenyesbe hajló agyagsárga s e szín torkán és feje oldalain fehérbe megy át; vékonya vörhenyesbe hajló gesztenyebarna, hasonló színnel szegettek fehér alsó farkfedő tollai is; farktollai, a két középsőt kivéve, mely egészen kékesszürke, feketék, csúcsuk szürke, a három szélsőnek pedig a csúcs mögötti része fehér; csőre palaszürke, az alsó káva töve világos; szeme barna; lábai világos szarúbarnák. Hossza k. b. 14, szárnya 8·2—9, farka 5—5·5, csőre 1·8—2, csüdje 1·6—1·9 mm .

A hím és tojó egyforma.

Földrajzi elterjedése: Közép- és Dél-Európa és Ázsiának egy része. Magyarországon fákkal benőtt területeken és erdőségekben mindenütt gyakori és állandó madár.

Jegyzet. A Magyar Nemzeti Mzeum gyűjteményében foglalt különböző termőhelyekről származó honi példányok (50 drb) tanúsága szerint a legsötétebb hasú példányok a dunántuli vármegyéből, a legvilágosabbak pedig Erdélyből, Fogaras vármegyéből származnak. Ez utóbbiak hasoldalukon fehéres világos agyagsárgák, minden vörhenyes árnyalat nélkül.

XIV. Család.

Certhiidae.

Famászófélék.

Jellemek: A csőr többé-kevésbé hosszú árforma, hegyes és ívben lefelé hajló; az orrlyukak hosszúkásak, részben operculummal fődöttek, máskülönben szabadon állók, tollak nem borítják. A csüd rövid, mellső része táblásan paizsolt; az ujjak hosszúak és aránylag erős karmokkal fegyverezettek. Az elsőrendű evezők száma 10, ezek közül az első mindig jóval hosszabb az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollaknál s legtöbbször a második középéig ér. A test tollazata sűrű és puha.

Életmódjuk a küllőfélékéhez (*Sittidae*) hasonlít. Erdős vagy sziklás helyeken élnek. Fészküket faodukba, fahéjak alá, vagy sziklaüregekbe rakják. Tojásaik színe fehér és vörhenyessel, vagy barnával finoman pettyezettek, számuk 3 és 9 között változik. Táplálékukat a rovarvilág szolgáltatja.

Földrajzi körük: Dél-Amerika és Új-Zeeland kivételével, az egész földre kiterjed.

A nemek meghatározó táblázata:

- a. A fark rövid, puha és vége egyenesen levágott. . . . . *Tichodroma* (147. old.).
- b. A fark hosszú, ruganyos és kemény, tollai a középsők felé fokozatosan hosszabbodnak és megnyult hegyben végződnek . . . . . *Certhia* (148. old.).

Tichodroma.

ILLIGER, Prodröm. Syst. Mamm. et. Av. p. 210. (1811.)

Typus: *Tichodroma muraria* (LINNÉ).

Jellemek: A csőr hosszú árforma, hegyes és ívben lefelé hajló. A szárny igen hosszú s majd a fark végeig ér A fark rövid és vége egyenesen levágott.

E nemből csak egyetlen egy faj ismeretes s ez Közép- és Dél-Európa, meg Ázsia alpes-vidékeit lakja. Különösen a mészsziklákon szeret tartózkodni és mindig fölfelé kúszva szedegeti táplálékát a rovarvilágból. Fészket néha elérhetlen meredek sziklafal hasadékaiba rakja. A fészek fő anyagát moha képezi, habár szőrrel, gyapjúval, fűvel s más egyébbel is keverve építi; nagyon gyakran még sziklatörmeléket is kever beléje. Tojásainak száma 3 és 5 között váltakozik; alapszínük fehér, széles oldalukon elmosott lilás foltokkal és finom vörös pontokkal tarkázottak.

TICHODROMA MURARIA.

Lepkemedár.

Certhia muraria, Linné, Syst. Nat. I. p. 184. (1766.)

Picus murarius, Grossinger, Un. Hist. II. p. 319. (1793.)

Tichodroma muraria (Linné), Illig., Prodr. p. 211. (1811.)

Tichodroma alpina, Koch, Syst. baier. Zool. p. 80. (1816.)

Petrodroma muraria, Vieill., Nov. Dict. d'Hist. Nat. XXVI. p. 106. (1818.)

Tichodroma phoenicoptera, Temm., Man. d'Orn. I. p. 412. (1820.)

Tichodroma europaea, Steph., Shaw's Gen. Zool. XIV. p. 187. (1826.)

Tichodroma brachyrhynchus, } Brehm, Vögel Deutschl. p. 213. (1831.)

Tichodroma macrorhynchus, }

Tichodroma phoenicoptera var. *subhimalayana*, Hodgs., in Gray's Zool. Misc. p. 82. (1844.)

Tichodroma nepalensis, Hodgs., Journ. As. Soc. Beng. XIV. p. 581. (1845.)

Tichodroma hoffmeisteri, Reichenb., Handb. spec. Orn. Scans. p. 27. (1851.)

Tichodroma media, Brehm, Vogelf. p. 77. (1355.)

Tichodroma muraria csőre.

Leírása: A hím téli tollazatban fölül világos hamúszürke, némi barnás lehellettel bevonva; felső farkfedői sötét szürkésbarnák; nyaka eleje szürkésfehér, melle, hasa és alsó farkfedői palaszürkék, az utóbbiak szürkésfehérral szegettek; szárnyai karminvörössel és fehérrel tarkázott barnásfeketék; apró fedőtollai, középfedőinek és az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollak egy része ugyanis karminvörös, hasonló színű az evezők külső zászlájának töfele; a második, harmadik, negyedik és ötödik evezőinek belső zászláján pedig két-két nagy, kerek, fehér folttal, az egyik a csúcs mögötti, a másik a töfelőli részén van; néha a hatodikon is található egy a tő felőli részen; farktollai barnásfeketék, a szélsők fehér, a többi füstös-szürkés csúcscsal; csőre és lábai feketés szarúszínűek; szeme sötétbarna. *Nyári tollazatban*

torka és begye fekete. Hossza k. b. 15·5, szárnya 9·7—10·2, farka 5·5—6. csőre 2·8—3·5, néha hosszabb (egy Szepesmegyéből származó múzeumi példánynak csőre 4·7); csüdje 2—2·3 $\frac{m}{m}$.

A *tojó* hasonlít a hímhez, azzal a különbséggel, hogy másodrendű evezőinek belső zászlaja a tő felőli részen többé-kevésbé nagy, agyagsárga, kerek folttal mustrázott.

Földrajzi elterjedése ugyanaz, mint a mit a családnál mondtunk. Magyarországon a magas hegység mészsíklás területein fordul elő; ilyenek a Kárpátok, Erdélyi havasok, Karszthegység stb. Télen néha a mélyebben fekvő területeket is fölkeresi. A budai Szt-Gellérthegyen, sőt a budai vár falán gyakrabban megfigyelték. A Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményében van egy példány, melyet a budai várapalotában fogtak 1860. márczius 15-én.

Certhia.

LINNÉ, Syst. Nat. I. p. 184. (1766.)

Typus: *Certhia familiaris*, LINNÉ.

Jellemek: A csőr hosszú árforma, vékony, hegyes és ívben lefelé hajló; az orrlyukak hosszúkásak s részben operculummal fődöttek; tollak nem borítják. A szárny meglehetősen hosszú. A fark hosszú, ruganyos és kemény, tollai a középsők felé fokozatosan hosszabbodnak és megnyult hegyben végződnek. A lábak aránylag erősek és ujjai nagy karmokkal vannak ellátva.

E nembe tartozók a fán kúszva járnak és pedig mindig alulról fölfelé, pergevonalonban. Ha egy fát átkutattak, akkor másakra szállnak, a hol ismét alulról kezdik és fölfelé haladva keresik a fa kérgén rejtőző rovarokat vagy azok álczáit és petéit. Fészküket repedt vagy elálló fakéreg alá rejtik. Tojásaik alapszíne fehér, vörössel finoman pontozottak.

Földrajzi elterjedésük: a palaearktikus zónakőr és Észak-Amerika

CERTHIA FAMILIARIS, LINNÉ.

Famászó.

Certhia familiaris, Linné, Syst. Nat. I. p. 184. (1766.)

Certhia major, } Frisch, Vög. Deutschl. Tb. 39. (1817.)
Certhia minor, }

Certhia scandulacea, Pall. Zoogr. Rosso-As. I. p. 432. (1826.)

Certhia macrodactyla, }
Certhia septentrionalis, } Brehm, Vögel Deutschl. p. 208--211. (1831.)
Certhia brachydactyla, }
Certhia megarhynchos, }

Certhia nattereri, Bp., Comp. List. p. 11. (1838.)

Certhia costae, Bailly, Bull. Soc. Hist. Nat. Savoie 1852, jan.

Certhia paradoxa, Brehm, Vogelf. p. 76. (1855.)

Certhia hodgsoni, Brooks, Journ. As. Soc. Beng. XLI. p. 74. (1872.)

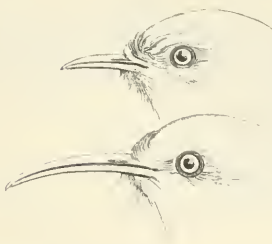
Certhia britannica, Ridgw., Proc. U. St. Nat. Mus. V. p. 113. (1882.)

Certhia familiaris brachydactyla, }
Certhia familiaris candida, } Hartert, Journ. f. Orn. XXXV. p. 256. (1887.)

Certhia (familiaris) brachydactyla, Kleinschm., Journ. f. Orn. XLII. p. 122. (1894.)

Certhia familiaris typica, Erlanger, Journ. f. Orn. XLVII. p. 314. (1899.)

Certhia familiaris csőrének két szélső formája.

Leírása: Fölül sötétbarnával, rozsdasárgával és fehérrel tarkázott; deréktája rozsdasárga; farka szürkés vagy sárgás világosbarna, az egyes tollak nyele barnás-fehér, vagy vörhenyes fakószínű; alul selyemfényű fehér; vékonya és alsó farkfedőtollai legtöbbszörre sárgásfakó színnel futtatottak; csőrének felső kávája sötétebb, az alsó világosabb szarúszerű; szeme barna; lábai barnás szarúszerűek. Hossza k. b. 13·5—14·5, szárnya 5·8—6·5, farka 5·7—6·9, csőre 1·1—2, csüdje 1·4—1·5 $\frac{m}{m}$.

A *hím* és *tojó* egyforma.

Földrajzi elterjedése: A palaearktikus zónakör legnagyobb része. Magyarországon úgy a lomb-, mint a fenyveserdőkben egyaránt mindenütt közönséges és az egész éven át található.

A Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményében foglalt honi példányainkat összevetve a zágrábi múzeum gyűjtemény példányaival, mely utóbbiakat BRUSINA SPIRIDION múzeumi igazgató összehasonlítás végett rendelkezésemre bocsájtott, színbeli eltérésüknél fogva három osztályba csoportosíthatjuk.

I.

Legsötétebb példányok. A hát uralkodó színe sötétbarna, a hasoldal szürkés selyemfehér. Mértékük: a csőr 1·4 és 2 $\frac{m}{m}$ közt váltakozik, a szárny 5·8—6·4 $\frac{m}{m}$, a fark 5·8—6·6 $\frac{m}{m}$. 5 példány (3 ♂, 2 ♀) a következő termőhelyekről: Budapest, Guta (Komárom vm.), Csalóköz-Somorja, Léka (Vas vm.); ez utóbbi példány CSATÓ JÁNOS tulajdona. E példányok december, január és február hónapokban lövettek.

II.

Kevésbé sötét példányok, mondhatni «typikusan» színezettek. Hasuk tiszta selyemfehér. Mértékük: A csőr 1·1—1·7, a szárny 6·2—6·4, a fark 5·7—6·9 $\frac{m}{m}$.

a—b, ♂ Szeleste, Vas vm. 1899. decz.

c—e, ♂♀ Komárom vm. 1898—99. nov.—febr.

f, ♀ Csalóköz-Somorja, 1900. febr.

g—h, ♂ Budapest, 1892, 1897. okt.—decz.

i, — Nógrád vm. 1894. máj. 5.

j, ♂ Tisza-Abád, Szalók, 1895.

k, — Szepes vm., 1842.

l—n, ♂♀ Csalóköz-Somorja, 1900. márcz. 4.

o—r, ♂♀ Zágráb, 1895, 1896. decz. *Zágrábi múzeum.*

III.

Legvilágosabb példányok. A hát uralkodó színe bizonyos világos dohánysárga; a hasoldal tiszta fehér. A csőr 1·2—1·7, a szárny 6·1—6·5, a fark 6—6·5 $\frac{c}{m}$.

a, ♀ Budapest, 1882. okt. 20.

b, ♀ Szilágy-Cseh, 1897. márcz. 13.

c, ♀ Fogaras, 1890. decz. 16.

d, ♂ Pozsega vm., 1897. nov. 22.

e—f, — Zágráb, 1868.

g—k, ♂♀ Zágráb, 1872, 1883, 1885, 1887. } Zágrábi muzeum.
márcz., ápr., okt. és novemb.

XV. Család.

Fam. **Laniidae.**

Gébicsfélék.

E számottevő nagy és több subfamiliára osztott családba különböző alakú madarak tartoznak. Legfőbb és legsajátosabb jellemük az ínycsont (*oss palatinum*) hátsó részének töviszerű nyulványa (*proc. spiniformis*) és a fiatal madarak *haránt* sávozott tollruhája. Egyéb jellemük a meglehetősen erős, oldalt összenyomott s a ragadozókéra emlékeztető kampóban végződő csőr. A felső káva éle a csúcs mögötti részén fogacsolt. Az orrlyukak gyéren tollsörtékkal fődöttek és tojásdad formájúak. A csüd mellső része paizsolt. A elsőrendű evezők száma 10 s ezek közül az első toll, vagy a második közepéig ér, vagy rövid, elcsenevészedett. A fark vége egyenesen levágott, vagy a középső tollak felé fokozatosan hosszabbodó.

E család az egész földön el van terjedve. Az alcsaládok közül minálunk csak a *Laniinae* subfamiliának vannak képviselői.

Lanius.

LINNÉ, Syst. Nat. I. p. 134. (1766.)

Typus: *Lanius excubitor*, LINNÉ.*

E nembe sorakozó fajok magános életet élnek és kerteket, erdők széleit, befásított vagy bokros területeket kedvelik. Rovarokból, apró csúszó-mászókból, kis madarak tojásaiból és fiókáiból álló táplálékukat, különös szokás szerint a fa vagy bokor töviseire szokták tűzdelni. Fészküket ágacsokból és fűfélékből tömören, elég művészileg készítik s szőrrel, néha meg tollakkal bélelik ki. A fehértől vörhenyesig vagy fehértől zöldig minden árnyalatban változó alapszínű tojásaik sötét

* LINNÉ a *Lanius*-nembe a legkülönbözőbb családokba tartozó fajokat egyesítette s ezek közül legelső helyen a Madagaskaron élő s a *Dicruridae* családba tartozó *Edolius forficatus* áll. A mai fogalmaknak megfelelő, tulajdonképeni értelemben vett *Lanius*-nemet VIELLOTT rendezte (Analyse nouv. Orn. él. p. 40. 1816) s typusként a *Lanius excubitor* fajt jelölte.

foltokkal mustrázottak olyképen, hogy a foltok leginkább a tojás vastagabb végére esnek s gyakran koszorút alkotnak, néha azonban az egész tojáson egyenletesen vannak elosztva. A fészekalj száma 4 és 6 közt váltakozik.

Földrajzi elterjedésük Európára, Ázsiára, Afrikára, Észak- és Közép-Amerikára esik.

A fajok meghatározó táblázata:

- a.* Az egész hátoldal szürke.
*a*¹. A homlok szürke vagy fehéres . . . . . *excubitor* (151. old.).
*b*¹. A homlok fekete . . . . . *minor* (154. old.).
b. A fejtető szürke (♂), vagy barnásszürke (♀); a köpeny barna. . . . . *collurio* (154. old.).
c. A fejtető vörösbarna, a hát fekete (♂), vagy barnásfekete (♀) . . . . . *rufus* (155. old.).

LANIUS EXCUBITOR, LINNÉ.

Nagy szürkegébics.*

- Lanius excubitor*, Linné, Syst. Nat. I. p. 135. (1766.)
Lanius major, Pall., Zoogr. Rosso-As. I. p. 401. (1826.)
Lanius rapax, Brehm, Journ. f. Orn. II. p. 147. (1854.)
Lanius excubitor, var. *major*, Radde, Reise Süd. Ost.-Sib. II. p. 274. (1863.)
Collyrio excubitor, Gray, Handl. B. I. p. 390. (1869.)
Lanius homeyeri, Cab., Journ. f. Orn. XXI. p. 75. (1873.)
Lanius leucopterus, Severtz., Turkest. Jevotn. p. 67. (1873.)
Lanius borealis sibiricus, } Bogd., Russian Shrikes p. 102—103. (1881.)
Lanius borealis europaeus, }
Lanius leucopterus × *excubitor*, Seeb., Ibis, 1882. p. 421.
Lanius excubitor forma *excubitor*, }
Lanius excubitor forma *major*, } Collett, Ibis 1886. p. 39—40.
Lanius excubitor forma *homeyeri*, }
Lanius excubitor forma *leucopterus*, }
Lanius excubitor major, } Floerike, Journ. f. Orn. XXXIX. p. 168. (1891.)
Lanius excubitor homeyeri, }
Lanius major sibiricus, Pražák, Journ. f. Orn. XLV. p. 333. (1897.)

Lanius excubitor feje.

* Természetráji könyvekben őrgébics néven ismeretes. Népies nevek: szarkagébics, szarkagábor, bábaszarka, szőri szarka, szarkakergető stb. E nevek a következő fajra: a *L. minor*-ra is vonatkoznak, mert a nép e két fajt nem szokta egymástól megkülönböztetni.

Leírása: Fölül világoskékcs hamúszürke s e szín homlokán és szeme fölött fehérbe megy át; a csőr és szem közötti része és fülfedő tollai feketék; válla nagyobb részt fehér; szárnya fekete; az első és másodrendű evezők töve fehér, ami a szárnyon két, többé-kevésbé egymásba folyó tükröt alkot; másodrendű evezőinek csúcsa fehér; farka töve és szélső tollainak legnagyobb része fehér; a középsők feketék, fehér csúcscsal; alul a madár fehér, néha harántsávozásnak nyomai; csőre és lábai feketék; szeme barna. Hossza k. b. 26, szárnya 10·8—11·8, farka 11·5—12·5, csőre 2, csüdje 2·6 *mm*.

A *hím* és *tojó* egyforma.

A *fiatal* fölül barnás árnyalattal bevont szürke; alul piszkos fehér, szürkésbarnával erősen harántsávozott.

Földrajzi elterjedése: Európa s Ázsiának nagy része.

Magyarországon, a költési időszaktól eltekintve, majdnem mindenhol előfordul. A költési időben csak válogatott helyeken, főleg pedig az erdélyi részeken található.

A nagy szürkegébics fönti leírása habár általánosságban van tartva, mégis legjobban a tipikusan színezettre illik. Vannak példányok, melyeknél a fark és szárny fehér mustrázata csekélyebb arányokat ölt, különösen pedig másodrendű evezőinek tövén, a hol az igen gyakran teljesen hiányzik. Az ilyen példányok *L. major* néven ösmeretesek. Ha a fehér mustrázat a tipikusan színezett *L. excubitor*-énál nagyobb mérvet ölt, *L. homeyeri*-nek neveztetik. A midőn pedig ez utóbbihoz hasonló, erősen fehér mustrázatú példányról van szó, melynél még a hát színe is jóval világosabb a tipikus példányénál, s a deréktáj hátsó része és felső farkfedő tollai egészen fehérek, *L. leucopterus*-nak mondatik.

E változatok klimatikus befolyások eredményezte formáknak látszanak s COLLET «On Lanius excubitor and Lanius major» című dolgozatában (Ibis, 1886, p. 30—40) ilyeneknek is tartja. A tapasztalás azonban azt mutatja, hogy e formák földrajzilag nincsenek szorosan egymástól elkülönítve, hanem messzire belényulnak egymásnak körébe. S ha a létező közti alakok végtelen átmeneti sorozatát tekintjük, azt kell hinnünk, hogy itt tulajdonképen inkább egyéni eltérésekkel, mintsem helyi formákkal van dolgunk.

Hogy, például, a *L. excubitor* és *L. major* valóban csak individualis változások, azt maga COLLET is, a saját megfigyelésére és több más, hasonló esetre hivatkozva, kimutatja. Ugyanis ő úgy a tipikus *L. excubitor*, mint a tipikus *L. major* jellemeit magukon viselő fiatalokat gyűjtött egy és ugyanazon fészekből.

COLLET különben dolgozata folyamán a *L. excubitor* összes formáiról is megemlékezik s ezek közül a már fönnebb említett s mi nálunk is előforduló formákat földrajzilag a következőképen osztályozza:

1. forma *excubitor*: Közép- és Nyugat-Európában,
2. forma *major*: az arktikus subregióban és Észak-Ázsiában,
3. forma *homeyeri*: Észak-Európában csak elvétve, délfelé mindinkább gyakoribb; Délkelet-Európában pedig rendszeren, és
4. forma *leucoptera*: Dél-Szibériában fordul elő.

A Magyar Nemzeti Múzeum honi példányainak sorozata :

1. A másodrendű evezők töve egészen fekete (tipikus *L. major*):

<p>a. ♂, Tata, 1898. január 22. b. ♀, Tata, 1898. január 22. c. ♀, Trencsén, 1896. nov. 23. d. ♀, Pest vm.</p>	}	<p>A hasoldal harántsávok nélkül. A hasoldal harántsávozott.</p>
---	---	---
2. A másodrendű evezők töve többé-kevésbé fehér (átmeneti alakok a *L. major* és *L. excubitor* között):

<p>e. ♂, Magyarország, 1891. f. ♂, Nógrád vm., 1893. g. ♂, Alsó-Fehér vm. (Szt-Király) 1891. szept. 20. h. ♀, Fogaras, 1891. október 18. i. ♀, Csík vm. (Hargita), 1899. ápr. 12. j. ♀, Pest vm. (Kerpes), 1898. márcz. 7. k. ♂, Fogaras, 1896. augusztus 24. l. ♀, Sopron vm. (Hegykő), 1890. márcz. 23. m. ♀, Alsó-Fehér vm. (Nagy-Enyed), 1896. aug. 30. n. ♀, Szilágy-Cseh, 1897. nov. 20. o. juv., Pest vm. 1840.</p>	}	<p>A hasoldal harántsávok nélkül. A hasoldal harántsávozott.</p>
--	---	---
3. A másodrendű evezők töve fehér s jól látható tükröt alkot (tipikus *Lanius excubitor*):

<p>p. ♂, Fogaras, 1898. január 15. q—r. ♀, Fogaras, 1897. október 23, december 1. s. ♀, Fogaras, 1896. október 24. t. ♀, Csík-Borzsova, 1899. ápril 17. u. —, Trencsén vm., 1896. nov. 24. v. ♂, Szilágy-Cseh, 1895. febr. 26. w. ♀, Ivanovopolja (Szlavónia), 1897. nov. 22. x. ♂, Szolnok-Doboka vm. (Szt-Gothard) 1899. márcz. 28. y. ♂, Pest vm. (Veresegyháza), 1825. okt. 15. z. ♂, Fogaras, 1891. okt. 22. a¹. ♂, Fogaras, 1898. szept. 22. b¹. ♀, Fogaras, 1897. okt. 9.</p>	}	<p>A hasoldal harántsávok nélkül. A hasoldal a harántsávózás némi nyomaival.</p>
---	---	---
4. Átmeneti alakok (a *L. excubitor* és *L. homeyeri* között):

<p>c¹. ad., Szilágy-Cseh, 1897. nov. 3.   d¹. ♂, Pest vm. (Kelenföld), 1898. okt. 11.</p>
--
5. A szárnyevezők tövén lévő fehérség jóval nagyobb, mint a tipikus *L. excubitor*nál, azonfelül a másodrendű evezők hegye szélesen fehér, a deréktáj és felső farkfedők szürkésfehérek (tipikus *L. homeyeri*):

<p>e¹. ♂, Szilágy-Cseh, 1898. febr. 14.   f¹. —, Pest vm. (Üllő), 1897. decz. 19.</p>
--
6. A hátoldal igen világos szürke, a deréktáj alsó része és a felső farkvédők fehérek, a szárny fehér mustrázata az előbbeni formáénál is nagyobb kiterjedésű (tipikus *L. leucopterus*):

<p>g¹. ♂, Fogaras, 1897. ápril 30.   h¹. ad., Béd (Erdély), 1892. júl. 9.   i¹. ♀, Fogaras, 1891. jún. 29.</p>

LANIUS MINOR, GMEL.

Kis szürkegébics.

Lanius minor, Gmel., Syst. Nat. I. p. 308. (1788.)*Lanius italicus*, Lath., Ind. Orn. I. p. 71. (1790.)*Lanius vigil*, Pall., Zoogr. Rosso-As. I. p. 403. (1826.)*Lanius nigrifrons*, } Brehm, Vögel Deutschl. p. 236. (1831.)*Lanius medius*, }*Lanius flavescens*, Hempr. & Ehrb. Symb., Phys. fol. e (1833.)*Lanius longipennis*, Blyth, Journ. A. S. B. XV. p. 300. (1846.)*Enneoctonus italicus*, Bonap., Rev. & Mag. de Zool. 1853. p. 438.*Lanius roseus*, Bailly, Orn. de la Sav. II. p. 26. (1853.)*Lanius pinetorum*, }*Lanius eximius*, } Brehm, Vogelfang, p. 83—84. (1855.)*Lanius graecus*, }*Enneoctonus minor*, Gray, Handl. B. I. p. 393. (1869.)*Lanius minor* feje.

Levérsa: A hím fölül hamuszürke, fején és felső farkfedőin valamivel világosabb; homloka, szeme körül és fülfedői feketék; szárnya fekete, elsőrendű evezőinek töfele fehér, a mi a szárnyon fekértükröt alkot; szélső farktollai fehérek s közepükön többé-kevésbé feketével mustrázottak, a közbülső tollak feketék, fehér csúcscsal; alul a madár fehér, melle és oldalai lilás rózsaszínű árnyalattal borítottak; csőre és lábai kékesfeketék; szeme barna. Hossza k. b. 21, szárnya 11·5—12·2, farka 9·5, csőre 15, csüdje 2·4 $\frac{m}{m}$.

A *tojó* a hímhez hasonlít, de a fekete színe barnába hajlik; a mell és hasa oldalának árnyalata sárgás rózsaszínű.

A *fiatal* fölül barnás árnyalatú szürke, fehérrel és feketével harántsávolt; homloka szürke; szeme előtt és fülfedői barnásfeketék; szárnytollainak hegye fehér; alul fehér, melle és hasa oldala fakósárgával árnyalt.

Földrajzi elterjedése: Közép- és Dél-Európa, továbbá Közép-Ázsiának egy része. Az európai példányok télen Afrikába költözködnék, Magyarországon általában véve mindenütt előfordul, az Alföldön igen közönséges. Május elején érkezik, augusztus végéig marad.

LANIUS COLLURIO, LINNÉ.

Töviszúró gébics.

Lanius collurio, Linné, Syst. Nat. I. p. 136. (1766.)*Lanius spinitorquus*, Bechst., Naturg. Deutschl. II. p. 392. (1791.)*Enneoctonus collurio*, Boie, Isis, 1816. p. 973.*Lanius dumetorum*, Brehm, Vög. Deutschl. p. 234. (1831.)

Leírása: A hím feje és nyaka fölül, dereka, felső farkfedő tollai hamuszürkék, dolmánya vörösbarna; homloka, a csőr és szemközötti része és fülfedő tollai feketék; szárnya sötétbarna, vörösbarnával szegett tollakkal; farka fehér, fekete csücsmögötti széles pánttal, a két középső toll egészen fekete; alul a madár lilás rózsaszínnel futtatott fehér; csőre és lába kékesfekete; szeme barna. Hossza k. b. 17—18, szárnya 9·1—9·5, farka 8·2—8·5, csőre 1·5, csüdje 2·3 $\frac{1}{m}$.

A tojó fölül rozsdásbarna, fején többé-kevésbbé szürkével árnyalt, a szem és csőr közötti része, szemöldökíve és az egész madár alul piszkosfehér, előnyaka, melle és a hasoldala szürkésbarna harántsávokkal tarkázott; farka barna, a tollak hegye fehér.

A fiatalok a tojóhoz hasonlítanak; hátoldaluk harántsávozott.

Földrajzi elterjedése: Egész Európa, kelet felé Kis-Ázsia, Palesztina, Perzsia, Turkesztán és Dél-Szibéria; télen Afrika. Magyarföldön mindenütt egyaránt közönséges. Ápril végén érkezik és szeptemberig marad.

LANIUS RUFUS BRISS.*

Rőtfejú gébics.

- Lanius rufus*, Briss. Orn. II. p. 147. (1760.)
Lanius minor primus, Tunst., Orn. Brit. p. 2. (1771.)
Lanius auriculatus, Müll., Natursyst. Suppl. p. 71. (1776.)
Lanius pomeranus, Sparmm., Mus. Carls. pl. I. (1786.)
Lanius collurio γ *rufus*, } Gmel. Syst. Nat. I. p. 301. (1788.)
Lanius collurio senegalensis, }
Lanius rufus, Lath., Ind. Orn. I. p. 70. (1790.)
Lanius ruficeps, Bechst., Nat. Vög. Deutschl. II. p. 1327. (1805.)
Lanius ruficollis, Shaw., Gen. Zool. VII. p. 316. (1809.)
Lanius superciliosus, Lichst., Verz. Doubl. p. 47. (1823.)
Phoncus rufus, Kaup, Nat. Syst. p. 33. (1829.)
Lanius melanotos, Brehm, Vög. Deutschl. p. 238. (1831.)
Enneoctonus rufus, Bp., List. B. Eur. & N. A. p. 26. (1838.)
Enneoctonus pomeranus, Cab., Mus. Hein. I. p. 73. (1850.)
Enneoctonus niloticus, Bonap., Rev. et. Mag. Zool. 1853. p. 439.
Lanius paradoxus, } Brehm, Vogelf. p. 84. (1855.)
Lanius cognatus, }
Enneoctonus pectoralis, } Müll., Jour. f. Orn. III. p. 450. (1855.)
Enneoctonus jardinei, }
Lanius niloticus, Gray, Handl. B. I. p. 393. (1869.)
Lanius senator senator, Erlang., Jour. f. Orn. XLVII. p. 502. Taf. II. (1899.)

Leírása: A hím fejeteje és nyakának felső része élénk vörösbarna; homloka, fülfedői és hátának mellső része fekete; hátának hátsórésze szürke, dereka és felső farkfedői fehérek; szárnya barnásfekete, elsőrendű evezőinek töve fehér, a mi a szárnyon kis tükröt alkot; válla fehér; a csőr és szem közötti része, valamint alul az egész madár szintén fehér, melle és hasa sárgás árnyalattal futtatott; farka fekete, szélső tollainak töve és csücsa fehér; csőre és lábai feketék; szeme barna. Hossza k. b. 18, szárnya 9·7—10·1, farka 8·5, csőre 1·5, csüdje 2·4 $\frac{1}{m}$.

A tojó a hímhez hasonlít, de kevésbbé élénk, a fekete színt sötétbarna helyettesíti.

* *Lanius senator*, Linné, Syst. Nat. edit. X. p. 94. (1758.)

A *fiatalok* fölül szürkésbarnák, sötétbarna és fakószínű harántsávokkal mustárazottak; válltollaik fehéres fakószínűek, sötétbarna csúcsmögötti csíkkal; hasonló színűek felső farkfedő tollaik is; szárnyuk sötétbarna, vörösbarnával szegett tollakkal; alul piszkosfehérek, mellükön és hasuk oldalain szürkésbarnával harántsávozottak.

Földrajzi elterjedése: Közép- és Dél-Európa; télen Afrika.

Magyarországon csak elszórva fordul elő, leggyakoribb a Dunántúlon, az erdélyi részekben egyáltalában hiányzik. A Magyar Nemzeti Múzeumban lévő honi példányaink (2 hím, 1 tojó és 2 fiatal) Nógrádmegyéből származnak, melyeket KOSZTKA LÁSZLÓ gyűjtött és ajándékozott a Múzeumnak.

XVI. Család.

Fam. **Ampelidae.**

Selyemfarkfélék.

Csak néhány fajból álló család ez, melynek egyik oldalról sincs közeli rokonsága. Különös ismertető jele a másodrendű evezők végén lévő spanyolviaszszerű függelékek. SEEBOHM e családba tartozó madarak külső habitusát meglehetősen találó hasonlattal így jellemzi: «szárnyuk a seregélyé, lábuk a gébicsé, csőrük pedig a gébics és fecskéé közt áll».

Csőrük elég széles, duzzadt; a felső káva ormója gyengén hajlott, hegye kissé kampós, csúcsmögötti részén bemetszéssel; az orrlyukak tojásdad alakúak és sűrű serteszerű tollakkal borítottak. Elsőrendű evezőik száma 9. A másodrendű evezők csúcsán spanyolviaszszerű, hosszúkás, lapos függelékekkel, melyek a madár korával fejlődnek; igen vén példányoknál a fark tollainak csúcsán szintén hasonló függelékek vannak.* Tollazatuk selyemszerű puha és sűrű; a fejtető tollai hosszú, hegyes bóbítát alkotnak. Évenként egyszer, őszkor, vedlenek. A fiatalok hasoldalukon sávozottak. Fészkük meglehetősen nagy és tömör, de kevés művészetet árul el; tojásaik alapszíne sárgás rózsaszinbe árnyalódó fehér, egyenletesen elosztott bíborszínű pettyekkel mustrázott (I. WOLLEY «On the Nest and Eggs of the Waxwing». Proc. Zool. Soc. 1857. p. 55—56).

A palaearktikus és nearktikus regio északi részét lakják, a honnan némely esztendőben óriási seregekben lepik el a déli tájakat.** Európában egy faj él.

* ANDERSEN (Oefver. K. Vet.-Ak. Förhandl. 1859 p. 219—231. Tf. II.) kimerítően foglalkozik e függelékekkel.

** NEWTON A. szerint Angliában a selyemfark rendellenes megjelenéséhez a babonás nép régenté jóslatokat fűzött s e madarat a háború, pestis és dögvész előhírnökének vélte. Ugyancsak NEWTON említi, hogy TURNER, a ki az eszkimók között járt s velük e madárról is értekezett, azt mondja, hogy e madár eszkimó néven annyit tesz, mint az «apró madarak gyilkosa», s a szárnyakon levő függelékek «a legyőzöttek kifolyt vére».

Ampelis.

LINNÉ, Syst. Nat. I. p. 297. (1766.)

Typus: *Ampelis garrulus*, LINNÉ.

AMPELIS GARRULUS, LINNÉ.

Selyemfark.

Ampelis garrulus, Linné, Syst. Nat. I. p. 297. (1766.)

Bombyciphora poliococlia, Mey., Vög. Liv. und Esthl. p. 104. (1815.)

Bombycivora garrula, Temm., Man. d'Orn. p. 77. (1815.)

Bombycilla bohémica, Leach, Syst. Cat. Mamm. ect. Br. M. p. 18. (1816.)

Bombycilla garrula, Vieill., N. Dict. d'Hist. N. XVI. p. 523. pl. 10. (1817.)

Parus bombycilla, Pall., Zoogr. Rosso-As. I. p. 548. (1811.)

Bombycilla brachyrhynchos, Brehm, Vogelf. p. 79. (1855.)

Bombycilla caerulea, Dubois, Rev. et Mag. de Zool. XII. pl. 2. (1860.)

Ampelis garrulus feje.

Leírása: Az egész madár borvörösbe árnyalt szürke, a fején legélénkebb, homloka és arcza tája gesztenyebarnába hajlik; dereka, felső farkvédő tollai és hasa közepe szürkék; alsó farkfedői gesztenyebarnák; torka, szeme előtt és mögött fekete; szárnyevezői feketék; az elsőrendű evezők hegye aranysárgával és fehérrel szegett; a másodrendű evezők külső szegélyeinek végén nagy, fehér folt van, a toll gerinczéből spanyolviaszszerű, vérvörös, hosszúkás, lapos függelékek nyulnak elő; farka fekete; a tollak csúcsa aranysárga, a mi a fark végén meglehetősen széles szalagot alkot; vén példányoknál a farktollak vége is vérvörös spanyolviaszszerű függelékekkel díszített; a csőr és lábai kékesfeketék; szeme vörösbarna, néha karminvörös. Hossza k. b. 19, szárnya 11·5, farka 6·5, csőre 1·4, csüdje 2 $\frac{c}{m}$.

A hím és tojó egymáshoz hasonlít; a tojó bóbitája valamivel rövidebb.

Földrajzi elterjedése: a palacarktikus és nearktikus zónakör északi része, a honnan télen némely esztendőben nagy csapatokban a déli tájakra vándorol. Ilyen alkalmakkor minálunk is óriási csapatokban szokott mutatkozni.

XVII. Család.

Fam. **Hirundinidae.**

Fecskefélék.

E családot a lapított és tövénél erősen kiszélesedő csőr, hosszú, hegyes szárnyak, többé-kevésbé villás fark és rövid lábak jellemzik. Az elsőrendű evezők száma 9. Megemlítésre méltó jellem továbbá az is, hogy a fajok évenként csakis egyszer és pedig tavaszi költözésük előtt vedlenek.

A fecskefélék családjába igen nagy és kozmopolita. Az északi félgömb, hideg és mérsékelt égövének lakói őszi délre vonulnak s az egyenlítő táján töltik a telet.*

Fészküket részint sárból, agyagból sajátos technikával építik, részint pedig a földbe ásott lyukakba meredek partokban helyezik el. Tojásaik tiszta fehérek vagy fehér alapon vörössel vagy barnával pettyezettek; számuk 4 és 6 közt változik.

E család SHARPE szerint (Cat. B. Br. Mus. X p. 85—210) két alcsaládra és 11 nemre oszlik, melyek 82 fajt és 18 alfajt ölelnek föl. Nálunk 3 neme s 3 fajja ősmertes.

A nemek meghatározó táblázata:

- a. A csüd és ujjak nincsenek tollakkal fődve; a fark erősen villás, a két szélső toll igen hosszú s a csúcsa felé erősen szűkített . . . . . *Hirundo* (159. old.).
- b. A csüd tövének hátsó részén, a hüvelykujj fölött, egy kis tollpamattal; a fark villásan bemetszett *Clivicola* (159. old.).
- c. A csüd és ujjak tollakkal fődöttek; a fark villás *Chelidon* (160. old.).

* Azelőtt azt hitték, különösen a nép, hogy a fecskék csak egy része költözködik el, másik része visszamarad s a telet átaluszsza. Régi természetrajzi íróink is hasonló véleményben voltak. Legérdekesebb a dologban az, hogy most is akadnak, még pedig modern «ornithologusaink» között, olyanok is, a kik a fecskék áttelelésében hisznek. A régi természetrajzi íróink közül p. o. MISKOLCZI GÁSPÁR (Egy jeles Vad-Kert 458. l. 1769.) azt mondja, hogy: «A' mi a' Fetskéknél tőlünk való őszi elmeneteleket illeti, tudnunk kell azt, hogy azok mind egyig nem mennek el, hanem felesen köztünk-is maradnak. Némelyek pedig közzűlők, a' tengeren túl való meleg tartományokra mennek: Némelyek a' tengerek körül, vagy hogy a' vizekbe rejteznek, avagy a' tenger meljéki kősziklák hasadékaiba bújnak-bé; mert mivelhogy a' tenger igen sós, ezokáért a' közel lévő helyeket-is az által meg-melegíti: Némelyek pedig csak valamely közel való hegyek közzé rejteznek, és sokszor meg-meljesztve meztelen találtatnak a' kősziklák hasadékaiban, és a' hegyek omlásának oldaliban. Némelyek a' Fetskékre veres selymet szoktanak kötni, és jöllehet egész teletszaka tőlők nem láttatnak, mindazáltal tavasszal haza jövének, azon selyem rajtok taláztatott». vagy GÁTI ISTVÁN szerint (A Term. Hist., 181. l. 1798.): «Őszre kelve, egész táborral együvé gyűlnek 's úgy mennek-el tőlünk, némelyek, más melegebb tartományokra, minthogy nálunk sem eledelt már ekkor nem kaphatnak, úgymint bogarakat, sem a' hideget nem szenvedhetik; némelyek a' kősziklák, vagy vén fák odvaiba, partokba, sőt, a' vizeknek fenekére, honnan egész hordó nagyságú gombalyagokba húzzák ki télen a' Halászok. De a' tavaszi meg-újulásakor elő jönnek, azért-is tavasz hirdetőjének neveztetnek, és nagy kedvességben voltak, 's vagynak még ma-is az emberek előtt».

Hirundo.

LINNÉ, Syst. Nat. I. p. 343. (1766.)

Typus: *Hirundo rustica*, LINNÉ.

HIRUNDO RUSTICA, LINNÉ.

Füsti fecske.

Hirundo rustica, Linné, Syst. Nat. I. p. 343. (1766.)

Hirundo domestica, Pall., Zoogr. Rosso-As. I. p. 528. (1826.)

Cecropis rustica, Boie, Isis, 1826. p. 971.

Cecropis pagorum, Brehm, Vög. Deutschl. p. 138. (1831.)

Cecropis stabulorum, Brehm, Vogelfang, p. 47. (1855.)

Chelidon rustica, Stejn., Pr. U. St. N. Mus. VI. p. 31. (1882.)

Hirundo rustica pagorum, Brusina, Ornith. Jahrb. II. p. 16. (1891.)

Hirundo rustica lába.

Leírása: A *hím* fölül fénylő biborba hajló sötétkék; homloka és torka gesztenyebarna; torka alatt, begyén a hát színével egyező széles pánttal; melle és egész hasoldala vagy tiszta, vagy többé-kevésbbé vörhenyes fakószínnel árnyalt fehér; szárnya és farka zöldbe játszó fénylő fekete; a szélső farktollak belső zászlájának közepe táján fehér mustrázattal; csőre és lábai feketék, szeme barna. Hossza k. b. 19·5, szárnya 11·6—12·7, farka 9·8—11·5, csőre 0·9, csüdje 0·9 $\frac{1}{m}$.

A *tojó* a hímhez hasonlít, farka rövidebb; hossza 9·4—9·8 $\frac{1}{m}$ között váltakozik.

A *fiatalok* a vénekhez hasonlóak, de egészben halványabbak s farkuk szélső tolla kevésbé megnyúlt.

Földrajzi elterjedése: A palaearktikus zónakör, télen a megfelelő déli tájak, ú. m. Közép- és Dél-Afrika, India, Kína, a Maláji félsziget. Hozzánk márczius végén érkezik s októberig marad.

Clivicola.

FORSTER, Syn. Cat. Br. B. p. 55. (1817.)

Typus: *Clivicola riparia* (LINNÉ).

CLIVICOLA RIPARIA (LINNÉ).

Parti fecske.

Hirundo riparia, Linné, Syst. Nat. I. p. 344. (1766.)

Clivicola europea, Forst., Syn. Cat. B. B. p. 55. (1817.)

Hirundo cinerea, Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat. XIV. p. 526. (1817.)

Cotile riparia, Boie, Isis, 1822. p. 550.

Cotyle fluviatilis, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 142. (1831.)

Cotyle microrhynchos, }

Clivicola riparia, Stejn., Pr. U. St. N. M. VI. p. 32. (1882.)

Leírása: Fölül selyemfényű, földszínű barna, legsötétebb fején, legvilágosabb felső farkfedőin; szárnya és farka sötétbarna; alul fehér, begyén földszínű barna, széles szalaggal, mely mindkét felén a mell oldalára húzódik, melle közepén hasonló színű, keskeny hosszfolt látható; csőre feketésbarna; szeme és lábai barnák. Hossza k. b. 13·5, szárnya 10·2–10·8, farka 6–6·4, csőre 0·6, csűdje 1 $\frac{1}{m}$.

A *hím* és *tojó* egyforma.

A *fiatalok* fölül többé-kevésbé fakóbarna tollszegélyekkel mustrázottak.

Földrajzi elterjedése: A palaearktikus és nearktikus zónakör, télen a megfelelő déli tájak az egyenlítő körül, néha azon jóval alul is. Magyarországon nagyobb folyók és vizek mentén, hol meredek partszakadások vannak, mindenütt közönséges és koloniákban fészkel.

Chelidon.

BOIE, Isis, 1822. p. 550.

Typus: *Chelidon urbica* (LINNÉ).

CHELIDON URBICA (LINNÉ).

Házi fecske.

Hirundo urbica, Linné, Syst. Nat. I. p. 344. (1766.)

Hirundo domestica, Leach, Syst. Cat. Mamm. ect. Br. M. p. 19. (1816.)

Chelidon urbica, Boie, Isis, 1822. p. 550.

Chelidon fenestrarum, }
Chelidon rupestris, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 140. (1831.)

Hirundo candida, }
Hirundo varia, } Naumann, Vög. Deutschl. VI. p. 77. (1833.)
Hirundo pallida, }

Chelidon tectorum, Brehm, Vogelfang, p. 47. (1855.)

Chelidon urbica lába.

Leírása: Fölül fénylő biborszínbe hajló sötétkék; deréktája és alul az egész madár fehér; szárnya és farka zöldesbe játszó fekete; csőre fekete; szeme barna; lábait apró fehér tollak födik, talpa és karmai világos, fakó testszínűek. Hossza k. b. 14, szárnya 11–11·4, farka 6·5, csőre 0·7, csűdje 1·2 $\frac{1}{m}$.

A *hím* és *tojó* egyforma.

A *fiatalok* a vénékhez hasonlóak; fejük szürkés-fekete, torkuk és hasuk oldala barnás színnel arnyalt.

Földrajzi elterjedése: Európa, télen Közép-Afrika; néha Ázsiában is megfordul. Hozzánk május első felében érkezik s szeptember végeig marad.

XVIII. Család.

Fam. **Muscicapidae.**

Légykapófélék.

Akkora családnál, mint a minő a légykapófélék családja és a hová annyiféle typus szerint változó alak sorakozik, ott általános és közös jellemekről alig lehet szó, különösen, ha az még szisztematikailag sincs teljesen rendezve. Ha azonban csak az európai vagy a palacarktikus formákat vesszük figyelembe, a mi vajmi csekély töredéke e családnak, úgy megállapíthatjuk a következő jellemeket: A csőr lapos, töve kiszélesedő; az orrlyukak tojásdadok; a szájjugsérték jól fejlettek. A szárny hosszú, hegyes; az elsőrendű evezők száma 10. A fark közepes s többé-kevésbbé egyenesen levágott. A csüd rövid és sima.

A nemek meghatározó táblázata:

- a.* A fark töve fehér; a hím torka rozsdasárga. . . . *Erythrosterna*
(161. old.).
- b.* A fark töve nem fehér; mindkét nem torka fehér.
- a*¹. A szárny fehérrel mustrázott; a hím és tojó egymástól különbözik; a hím hátoldala fekete, hasoldala fehér, a tojó hátoldala barna . . . . *Ficedula* (162. old.).
- b*¹. A szárny fehér mustrázat nélkül; a hím és tojó egyforma; hátoldaluk barna, hasoldaluk fehér, mellük barnán sávozott . . . . . *Muscicapa* (164. old.).

Erythrosterna.

BONAPARTE, Comp. List. B. Eur. & N. Am. p. 25. (1838.)

Typus: *Erythrosterna parva* (BECHST.)

ERYTHROSTERNA PARVA (BECHST.).

Vörösbegyű légykapó.

Muscicapa parva, Bechst., Naturg. Deutschl. IV. p. 505. (1795.)

Muscicapa rufogularis, Brehm, Vög. Deutschl. p. 228. (1831.)

Muscicapa lais, Hempr., & Ehrb., Symb. Phys. Aves, fol. t. (1833.)

Muscicapa minuta, Hornsch. & Schill., Verz. Vög. Pomm. p. 4. (1837.)

Muscicapa rubecola, } Swains., Jard. Nat. Libr. X. p. 221. (1838.)

Muscicapa leucura, }
Erythrosterna parva, Bonap., Comp. List. B. E. & N. A. p. 25. (1838.)

Muscicapa rufigularis, Brehm, Vogelf. p. 81. (1855.)

Erythrosterna parva ruficollis, }
Erythrosterna parva rufigularis, } Brehm, Verz. Samml. Chr. L. Brehm. p. 3. (1860.)

Leírása: A hím fölül földszínű barna, fején szürkésbe, felső farkfedőin feketésbe árnyalódik; arca tája és nyaka oldala hamúszürke, torka és begye narancs-színbe hajló rozsdasárga; hasa és alsó farkfedő tollai fehérek, hasa oldala többé-

kevésbbé fakóbarnán árnyalt; farktollai, a két középsőt kivéve, fehérek, csúcs-harmaduk és a két középső toll fekete. Csőre és lábai feketésbarnák; szeme barna. Hossza k. b. 12·5, szárnya 6·5—7, farka 5·5—5·8, csőre 1, csüdje 1·7 $\frac{1}{m}$.

A tojó annyiban tér el a hímétől, hogy arcza tája és nyaka oldala hamúszürke helyett barnás, torka és begye fakósárgás árnyalattal bevont fehér.

A fiatalok első vedlésük előtt hátoldalukon agyagsárgával, mellükön és begyükön barnával pettyezettek. Első vedlésük után a vén tojóhoz hasonlítanak, de alul végig fakószínnel futtatottak és másodrendű evezőik hegyén rozsdasárgával pettyezettek.

Földrajzi elterjedése: Közép- és Dél-Európa, kelet felé Közép-Ázsiáig nyulik. Magyarországon ősszel és tavasszal, az átvonulás ideje alatt úgyszólván mindenütt előfordul; nyáron azonban csak bizonyos hegyes vidékeken található; Sáros, Szepes, Heves és Bars vármegyékben nagyon közönséges; a bükk és fenyőerdőket kedveli.

Ficedula.

BRISSON, Ornith. III. p. 369. (1760.)

Typus: *Ficedula atricapilla* (LINNÉ).

A fajok meghatározó táblázata:

A. (Hímek.)

- a.* A hátoldal fekete, fehér nyakörv nélkül . . . . . *atricapilla* (162. old.).
b. A hátoldal fekete, fehér nyakörvvel . . . . . *collaris* (163. old.).

B. (Tojók.)

- c.* A hátoldal barna; csak a másodrendű evezők töve
 fehér . . . . . *atricapilla* (162. old.).
d. A hátoldal barna; az első és a másodrendű evezők
 töve fehér . . . . . *collaris* (163. old.).

FICEDULA ATRICAPILLA (LINNÉ).

Feketehátú légykapó.

Ficedula ficedula, Briss. Orn. III. p. 369. (1760.)

Muscicapa atricapilla, Linné, Syst. Nat. I. p. 326. (1766.) (♂)

Motacilla ficedula, Linné, Syst. Nat. I. p. 330. (1766.) (♀)

Emberiza luctuosa, Scop., Ann. I. p. 146. (1769.)

Muscicapa maculata, P. L. S. Müll., Syst. Nat. Anh. p. 171. (1776.)

Muscicapa muscipela, Bechst. Naturg. Deutschl. IV. p. 502. (1795.)

Muscicapa luctuosa, Temm., Man. d'Orn. p. 101. (1815.)

Muscicapa alticeps,

Muscicapa fuscicapilla,

Muscicapa atrogrisea,

} Brehm, Vög. Deutschl. p. 225—227. (1831.)

Muscicapa picata, Swains, Jard. Nat. Libr. X. p. 254. (1838.)

Hedymela atricapilla, Sund., OEfv. K. Vet.-Ak. Förh. 1846. p. 225.

Muscicapa nigra (Briss.), Degl. & Gerde, Orn. Eur. I. p. 580. (1849.)

Muscicapa speculigera, Selys, fide Bonap., Consp. Gen. Av. I. p. 317. (1850.)

Muscicapa speculifera, Selys, fide Schl., Vög. Nederl. p. 225. (1854.)

Ficedula atricapilla, Sund., Av. Meth. Tent. p. 23. (1872.)

Muscicapa atricapilla speculigera,

Muscicapa atricapilla atricapilla,

} Erlang., Journ. f. Orn. XLVII. p. 505—506. (1899.)

Leírása: A *vén hím* fölül fekete; homloka és alul az egész madár tiszta fehér; szárnya barnásfekete; másodrendű evezőinek töve és a harmadrendű külső szegélye fehér; farka fekete, a szélső tollak külső zászlájának közepe fehér; a *kevésbé vén* hátoldala barna tollakkal kevert; csőre és lábai feketék; szeme barna. Hossza k. b. 13·5, szárnya 7·9—8·3, farka 6, csőre 1, csüdje 1·6—1·7 $\frac{cm}{m}$.

A *tojó* fölül keveset vörhenyesen árnyalt földszínű barna; alul fehér, előnyaka, melle és hasoldala sárgásbarnával futtatott; másodrendű evezőinek töve és harmadrendű evezőinek külső szegélye sárgásfehér; szélső farktollának külső zászlaja a tő felén többé-kevésbé fehér.

A *fiatalok* első vedlésük után a tojóhoz hasonlítanak.

Földrajzi elterjedése: A palaearktikus zónakör nyugati fele. Magyarországon, a tavaszi és őszi vonulása alkalmával mindenütt előfordul, nyáron azonban a legnagyobb ritkaságok közé tartozik.

FICEDULA COLLARIS (BECHST.).

Örvös légycapó.

Muscicapa collaris, Bechst., Naturg. Deutschl. IV. p. 495. (1795.)

Muscicapa albicollis, Temm., Man. d'Orn. p. 100. (1815.)

Muscicapa streptophora, Vieill., Faune Franç. p. 145. (1820.)

Muscicapa albifrons, Brehm. Vög. Deutschl. p. 223. (1831.)

Hedymela collaris, Sundev., OÉtv. K. Vet.-Ak. Förh. 1846. p. 225.

Muscicapa melanoptera «Heckel», Naum., Vög. Deutschl. XIII. p. 245. Taf. 352. (1860.)

Muscicapa collaris albifrons,

Muscicapa collaris microrhyncha,

Muscicapa collaris atrostriata,

} Brehm, Verz. Samm. Ch. L. Brehm, p. 3. (1860.)

Ficedula collaris, Salvad., Ucc. Ital. p. 86. (1887.)

Leírása: A *hím* fölül fekete, deréktája szürkésfehér, homloka és nyaka köröskörül, valamint egész hasoldala hófehér; szárnya és farka fekete; az evezők töve, a másodrendű evezőknek megfelelő fedőtollak és a harmadrendű evezők nagyrészt szintén hófehérek; a fark szélső tollának külső zászlaja többé-kevésbé fehérrel mustrázott; csőre és lába fekete; szeme barna. Hossza k. b. 14·5, szárnya 8·3, farka 6, csőre 1, csüdje 1·7 $\frac{cm}{m}$.

A *tojó* fölül olajbarna; szárnya és farka barnás-fekete; az első és másodrendű evezők töve és a harmadrendű evezők külső szegélye fehér; a fark szélső tollának külső zászlaja többé-kevésbé fehér; hasoldala piszkosfehér, torka és begye gyengén barnával árnyalt.

A *fiatalok* első vedlésük előtt fölül barnák, a tollak centruma fehéres agyagsárga, külső szegélyük feketés; evezőik töve és a harmadrendű evezők külső szegélye sárgásfehér; hasoldaluk fehér, mellük fehéres agyagsárgával futtatott és barnás-fekete foltokkal mustrázott; csőrük és lábaik szarubarnák. Első vedlésük után a tojóhoz hasonlítanak.

Földrajzi elterjedése: Közép- és Dél-Európa és Kis-Ázsia. Magyarországon a bükk- és tölgyerdőkben fészkel; ápril végén érkezik s szeptember végéig marad.

Muscicapa.

LINNÉ, Syst. Nat. I. p. 324. (1766.)

Typus: *Muscicapa grisola*, LINNÉ.

MUSCICAPA GRISOLA, LINNÉ.

Szürke légykapó.

Muscicapa grisola, Linné, Syst. Nat. I. p. 328. (1766.)

Butalis grisola, Boie, Isis, 1826. p. 973.

Butalis montana, }
Butalis pinetorum, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 220—221. (1831.)

Butalis africana, Bonap., Compt. Rend. XXXVIII. p. 652. (1854.)

Butalis alpestris, }
Butalis domestica, } Brehm, Vogelf. p. 80. (1855.)

Muscicapa africana, Gray, Handb. B. 321. (1869.)

Leírása: Fölül szürkésbarna; a fejtető tollainak centruma sötétbarna; alul pizskosfehér; oldalai és melle szürkésbarna sávokkal mustrázott; szárnya és farka feketésbarna; szárnytollai többé-kevésbé barnásfehérrel szegettek; csőre és lába feketés; szeme barna. Hossza k. b. 16, szárnya 8·5—8·9, farka 6·5—7, csőre 1·3, csüdje 1·5 $\frac{cm}{m}$.

A hím és tojó egymáshoz hasonlít; a tojó fölül valamivel barnább.

A fiatalok fölül barnásfehérrel pettyezettek és barnásfekete tollszegélyekkel mustrázottak.

Földrajzi elterjedése: Egész Európa; télen Dél-Afrika és Indiának északnyugati része. Magyarországon mindenütt közönséges madár; április közepén érkezik és szeptember végéig marad.

* * *

Függelék az éneklők rendjéhez.

6-dik oldalhoz:

Corone corone. Legújában egy, Székudvar környékén, Arad vármegyében, 1900. február 15-én lőtt példányt szerzett a Magy. Nemz. Múzeum Rosonowsky FRIGYES präparátortól. E szerint a fekete varjú, úgy látszik, nemcsak Magyarország legnyugatibb határszélein, hanem másutt is előfordul elvétve.

7. és 8. oldalhoz:

A csókát nemi néven véletlenül *Lycus* névvel jelöltem. E név az általános szabályok szerint, az ornithologiai nomenklaturában meg nem állhat, mivel ezt a nevet már 1787-ben FABRICIUS a bogarakra (1816-ban HÜBNER a lepkékre) foglalta le. A lex prioritatis értelmében a *Lycus* után a *Monedula* (BREHM, Isis, 1828. p. 1273) következne, de miután ez a név is már 1798-ban szintén az Entomológiában fordul elő, ennél fogva a csókát a KAUP-féle *Coloeus*-szal kell jelölnünk. Ezek alapján tehát nomenklaturánk a következőképen fog változni:

Coloeus.

KAUP, Natürl. Syst. p. 117. (1829).

Typus: *Coloeus monedula* (LINNÉ).

COLOEUS MONEDULA (LINNÉ).

Közönséges csóka.

COLOEUS COLLARIS (DRUMM.).

Keleti csóka.

19-dik oldalhoz:

Loxia.

LINNÉ, Syst. Nat. I. p. 299. (1766.)

Typus: *Loxia curvirostra*, LINNÉ.

A fajok meghatározó táblázata:

a. A szárny egyszínű.

 a^1 . A csőr alacsonyabb, tövénél 10—12 $\frac{m}{m}$ . . . . . *curvirostra*. b^1 . A csőr magasabb, tövénél 14—15 $\frac{m}{m}$ . . . . . subspec. *pytiopsittacus*.

b. A szárny két világos szalaggal.

 c^1 . A szárnyszalagok rózsaszínűek, vagy fehères
sárgák . . . . . subspec. *rubrifasciata*. d^1 . A szárnyszalagok fehérek . . . . . *bifasciata*.

LOXIA CURVIROSTRA, LINNÉ.

Közönséges keresztcsőr.

LOXIA PYTIOPSITTACUS, BECHST.

Vastagesőrű keresztcsőr.

LOXIA RUBRIFASCIATA (BONAP.).

Vörös szalagos keresztcsőr.

Loxia curvirostra rubrifasciata «Brehm in litt», Bonap. et Schleg., Monogr. des Loxiens
p. 5. pl. 5. (1850.)*Crucirostra rubrifasciata*, }
Crucirostra erythroptera, } Brehm, Naumannia III. p. 194, 199. (1853.)

Leírása: Mindenben a közönséges keresztcsőrrel egyezik, de a másodrendű evezőknek megfelelő fedőinek és a középfedők csúcsa fehères, vagy vörös árnyalatú, a mi a szárnyon két keskeny szalagot alkot. Hossza k. b. 18, szárnya 10, farka 6.5, csőre 2.1, csüdje 1.5 $\frac{cm}{m}$.

Hasája: Közép-Oroszország, a honnan télen néha mihozzánk is ellátogat. A fenti leírás SCHMIDHOFFENI LOVAG TSCHUSI VIKTOR gyűjteményében levő magyar-honi példányról van véve, melyet KOCYAN Antal 1884. febr. 7 én, Oravitz (Árva vm.) környékén lőtt. Gyűjteményünkben csak egy honi példányunk van s ez szintén Árva vármegyéből való. De példányunk kevésbé tipikus, mert szárnyának két szalagja igen keskeny és alig látható. MEDRECZKY ISTVÁN Ungvár környékén szintén észlelte 1895-ben (I. Aquila II. 86. l. 1896).

LOXIA BIFASCIATA (BREHM).

Szalagos keresztcsőr.

II. Rend.

ORDO CORACIAEFORMES.

Rikácsolók.

Jellemek: A lábujjak száma négy (néha három), melyek járásra és fákon való ülésre (II-dik, III-dik és IV-dik ujj előre, I-ső — *hallux* — pedig hátra irányult: *anisodactyli*), vagy kapaszkodásra alkalmasak (mind a négy ujj előre irányult: *emprosthodactyli*). A hüvelykujj (*hallux*) sohasem hiányzik. A nyakcsigolyák száma 13 és 15 közt váltakozik. A fartőmirigy csupasz, néha tollkoszorús. A végbélnyujtvány némelyeknél megvan, másoknál hiányzik. A fiókák, míg repülni nem tudnak, fészküket el nem hagyják.

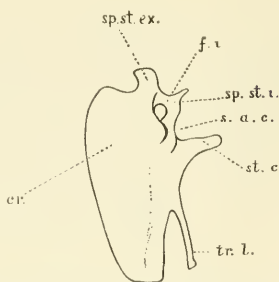
E rendbe igen különböző alakú madarak tartoznak. Az Európában honosak a következő alrendekre oszlanak: *Upupae*, *Meropes*, *Coraciae*, *Halcyones*, *Cypseli* és *Caprimulgi*.

I. Alrend.

Subordo UPUPAE.

Bankák.

A bankák a legmagasabb helyet foglalják el a rikácsolók rendjében s mintegy összekötő kapcsolatot alkotnak ezek s az éneklők közt, a mennyiben alakjuk, különösen pedig lábuk szerkezete, az éneklőkére vall (l. ábra 170. old.). Az ujjak járásra és fákon való ülésre alkalmasak; a csüd mellső és hátsó része, mint a pacsirta-féléké paizsolt. Igen jellemző az ujjmozgató inak szerkezete és elhelyezése, mert a *flexor perforans digitorum* három részre osztott mellső része — mint az éneklőknél — a II-dik, III-dik és IV-dik ujjba, a *flexor hallucis* pedig a hüvelykujjba vezet. Az ínycsont kötött (*desmognathus*). A mellcsont külső formája az éneklőkéhez hasonlít, de felső részén *foramen interspinale*-val bír, a mi rendszerint a méhészmadaraknál (*Meropes*) és szarvorrú madaraknál (*Bucerotes*) fordul elő. A mellcsont belső felületén levő *foramen pneumaticum* egy háromszögű

Upupa epops mellcsontja oldalról tekintve.

(sp. st. ex. *spina sterni externa*; sp. st. i. *spina sterni interna*; f. i. *foramen interspinale*; s. a. c. *sulcus articularis coracoideus*; st. c. *sterno coracoideus*; cr. *crista*; tr. l. *trabecula lateralis*.)

nagyobb nyílást alkot közvetlenül a belső tövis (*spina sterni interna*) töve alatt.*

A bankák jellemei közé tartozik továbbá az is, hogy a (kettős) fartőmirigy tollkoszorús s a tojóknak és fiataloknak e mirigye a költési időszakban sajátos bűdös feketés folyadékot választ el. Ettől kaphatta minálunk a banka «bűdös» előnevet.** Fészküket faodukba, sziklahasadékokba, vagy épületekbe

* Dr. MURIE «On the Upupidae and their Relationships» (Ibis, 1873.p. 181—211. pl. V—VII.) című dolgozatában igen kimerítően foglalkozik a bankák boncztanával.

** MISKOLCZI GÁSPÁR «Egy jeles Vad-Kert»-jében (1702, 440. l.) a bűdösbankáról ezt írja: «A' Bűdös Babuk avagy Banka, jóllehet az ő kettős Száz konty forma bobitájára, avagy taréjjára nézve, és egyéb külső láttatjára nézve, némelyektől merő Királyi Madárnak, sőt Paradízsom Madárnak ítéltessek; mindazáltal némelyek ellenben az ő maga viselésére nézve ötöt az istentelenek és minden undok fertelmes életű embereknek eleven ábrázoló képének lenni tartják, a' kik efféle bűnökben, 's még pedig merő azon baromi undokságba győnyörködnek, a' melyektől minden Istent és idvesség szeretők méltán iszonyodnak. Minéműck minden bordélybeli személyekkel társalkodók, és éjjel nappal a' csap-székeken és pálinkás kortsomákban nyalakodók. Ugyan-is tsudálkozásra, sőt bizony meg-síratásra méltó, óh tsak végső romlásunkat jelentő dolog ne volna, hogy e-féle undok Bűdös-bankák akár mely nemzetek közt-is bővebben nem találathatnak, mint e' mi bódogtalan Magyar Nemzetünk között.

1. Mert a' Bűdös-banka kiváltképen a' bűdös temető és táborozó helyeken, az undok ganéjokon, és egyéb otsmányságokon szokott járni kelni, mint a' magának moslékot kereső Disznó: Azonképen: vajki sokan vannak e' mi nemzetünk között, a' kik egészen a' bűnökben, ugymint a' halálnak tisztátalan munkáiban foglalatoskodnak.

2. A' Bűdös-banka többire emberganéjjal él, és régi megsenyvedt bűdösségekkel táplálódik; néha mindazáltal a' szőlőt-is megészi, sőt meg-is részegedik tőle.

3. Gyakrabban pedig még fészket-is emberganéjból készíti meg: a' minthogy sok emberek-is rút tisztátalan dolgokkal szoktak nyerekedni. Ezt pedig a' Banka a' mint fölöle írják ezokáért tselekszi, hogy a' reája fenekedő állatokat az undok büzzel, magától annál inkább el-irtoztassa.

4. Nem gyűlölségből, hanem inkább az emberektől való féltében tselekszi, hogy nem a' városokban, nem-is a' kertekben, hanem az erdőkön nagy nyögéssel járván kelvén, magának fészket ott szokott rakni, szüntelen kiáltván *pu-pu-pu*, melyről Deákúl *Upupának*-is nevezetik. Azonkép: a' hamis és tisztátalan életű embereknek gonosz lelki-esméretek lévén, mindenkor, mindenütt és mindenektől félnek rettegnék.

5. Ez sokképen szokta az ő színét és tollát változtatni; mert Tavaszkor fejeér szabású, derék Nyárban pedig tarka szokott lenni: Azonkép: az istentelen hamis emberek-is örömet alkalmaztatnák mindenképen önnön magokat, néha nyúl, néha bárány, néha pedig róka bőrbé-is öltöznek; és az aranyak kedvéért esküsznek, átkozódnak, és minden undokságot el-követnek.

6. A Bűdös-banka esmér egy bizonyos füvet, mellyel minden őszokott nyavalyái ellen magát szokta orvoslani, mellyet a Természetről írók *Amianthum*nak szoktanak nevezni. *Elia*nnus írja

rakják. Tojásaik színe fehéres. A tojót költés alatt a hím eteti.* A fiókák születésük után csupaszok és tehetetlenek s az éneklő madarak fiókáira emlékeztetnek, mert a szájjúg-széleit széles duzzadt fehér bőr borítja.

Ezen alrend összesen 17 fajt számlál, a melyek két családot alkotnak. Európában, Afrikában és Ázsiában honosak. Minálunk s egyáltalában egész Európában csak egy faj ösmeretes.

I. Család.

Fam Upupidae.

Büdösbankafélék.

Upupa.

LINNÉ, Syst. Nat. I. p. 183. (1766.)

Typus: *Upupa epops*, LINNÉ.

UPUPA EPOPS, LINNÉ.

Büdösbanka.

Upupa epops, Linné, Syst. Nat. I. p. 183. (1766.)

Upupa vulgaris, Pall., Zoogr. Rosso-As. I. p. 433. (1826)

Upupa africana (nec Bechst.), Less., Traité d'Orn. p. 323. (1831.)

Upupa bifasciata, Brehm, Vög. Deutschl. p. 215. Taf. XV. f. 2. (1831.)

Upupa senegalensis, Swains., B. W. Afr. II. p. 114. (1837.)

együtt, hogy egy Paraszt ember egykor egy puszta helyen, valami régi romladozott kő-falban reá akadván a' Bankának fiaira, kiknek megútálásokból sárral tapasztotta-bé a' fészeknek száját; azonban szeme láttára az anya Banka megérkezvén, hogy látja a' lyukát bétapasztva, menten vissza repült a' mezőre, és hozott olyan füvet, mellyel meg-illetvén a' fészeknek ajtaján lévő sárt, azonnal annyira meghigitotta véle, hogy a' falon folyt le. És midőn a Paraszt ember azon lyukat egynéhányszor azután-is bé-tapasztotta volna, a' Banka mind annyiszor azzal a' füvel megnyitotta, miglen a' Paraszt ember azt a' füvet megismerhette, mellynek oly nagy megnyitó ereje volt:

Ez pedig valóságos dolog légyené, nemé? a' Tudosok itéljék-meg, a' minthogy im e' következendőt is. Azt is írják felőle: Hogy midőn a Banka megöregedvén, a miatt szeme világában meg kezd fogyatkozni, az ő fiai meg-vénhedett annyoknak tollait ki szokták tépni, annakutána valami fünek vizével annak szeméit szüntelen mosogatják, és megvakult vén annyokat szárnyok alatt mind addig szokták melengetni, míg a' vízzel való mosogatás által mind szeme világa megfordul, mind pedig tollai újjobban szépen meg-nevekednek.

Melleyek ha mind e' szerint valóságosak volnának, igen szépen kifejezői volnának annak, a' mit együtt Krisztus Urunk-is hoz elő ama' hamis Sáfár felől, *hogy e' világ fiai okosabbak légyenek a' világosságnak fiainál, de csak az ő nemek szerint való dolgokban.* Luk. 16:9. Ez a' бүдös Madár pedig még régente-is a' tisztátalan Madarak közzé számláltatott. 3. Mós. 11:19. Kétség nélkül azért, hogy ez által-is jelentessék-meg, hogy az undok, feslett és tisztátalan erköltsöket, mindenknek el-kellessék távoztatniok, a' mint feljebb-is említők.

Továbbá. A' *Büdös-banka ki-ábrázoló képe lehet az együgyű Paraszti vendeknek-is, kik tisztátalan mesterségeket gyakorolnak, és egészen tsak a' földiek körül vannak.*»

* Ez a' sajátosságuk a bankákat biologiailag is rokonságba hozza a szarvorrúakkal (*Bucerotes*). A szarvorrú madarak ugyanis faodúkban fészkelnek s kotlás alatt a hím az odú nyílását agyagszerű anyaggal erősen befalazza s csak annyi nyílást hagy rajta a bennülő tojónak, hogy azon a csőre hegyét kidughassa. Természetes, a hímnek ezen idő alatt egyedüli és legfőbb gondja, hogy párját táplálékkal kellőképen ellássa.

- Upupa maculigera*, Reichenb., Handb. Scans. p. 319. (1853.)
Upupa macrorhynchos,
Upupa brachyrhynchos,
Upupa exilis,
Upupa major,
Upupa epops epops,
Upupa epops pallida,
Upupa epops pallida, Erlang., Journ. f. Ornith. XLVIII. p. 15. (1900.)
- Brehm, Vogelf. p. 78. (1855.)
 Erlang., Journ. f. Orn. XLVII. Taf. X. (1899.)

Upupa epops lába.

Leírása: Fölül világos sárgás-barna, szürkés vagy borvörös árnyalattal; háta és deréktája közt félkör alakú fekete szalaggal; feje, nyaka, begye és melle többé-kevésbbé borvörössel árnyalt világos fakószínű; bóbítatollai rozsdás fakószínűek fekete csúccsal, a hátsó tollakon a fekete csúcs mögött fehér folt látható; hasa és alsó farkfedői fehérek, lágyékán hosszúkas barna foltokkal tarkázott; deréktája fakó végű fekete tollakból s széles fehér szalagból áll; felső farkfedői feketék; farka fekete, tőharmadán széles fehér szalaggal s e szalag a szélső tollon a csúcs felé közeledik; elsőrendű evezői feketék, csúcsmögötti részükön széles fehér szalaggal (az első evező belső zászlaján csak kerekded folttal); másodrendű evezőit három-három fehér szalag szeli; harmadrendű evezői fakóval árnyalt fehérrel szegettek; apró szárnyfedői részben világos fakószínűek, részben feketék; közép és nagy fedői fehérrel és feketével szélesen szalagozottak; csőre barnás szaruszerű, töve felé világosodó; szeme barna; lábai eleven korában rózsaszínűen árnyalt barnák. Hossza k. b. 24—26, szárnya 14·5—15·5, farka 9·5—10·5, csőre 5—6·5, csüdje 2—2·3 *m*.

A *hím* és *tojó* egymáshoz hasonló, a *fiatalok* hasonlítanak a vénékhez.

Földrajzi elterjedése: a palaearktikus zónakör mérsékelt égövében Angliától Japánig tart; a megfelelő déli tartományokban telél. Nálunk mindenütt egyaránt gyakori. Ápril közepén érkezik s korán ősszel távozik melegebb éghajlat alá.

Fegyvert. Báró ERLANGER (Journ. f. Orn. 1900. p. 15) legújabbán az északafrikai bűdösbankát világosabb fakó színe miatt a közönségestől megkülönbözteti s *Upupa epops pallida* névvel jelöli. Én a magyarországi példányainkat marokkóiakkal hasonlítottam össze s azt találtam, hogy a mi példányaink közt is vannak ép oly világos példányok, mint a minők a marokkóiak. A bűdösbanka alapszíne nem állandó; a legvilágosabb és legsötétebb individumok között megszakítás nélküli átmeneti sorozatot ad. Az a kis, különböző termőhelyekről származó sorozat, melylyel a M. N. Múzeum ezidőszereint rendelkezik, elég tanulságos és világosan mutatja azt, hogy a színezésnek fokozatos árnyalata csakis az individumok sajátágának tulajdonítható. Legvilágosabb példányaink Marokkóból, Dobrudsából és Magyarországból származnak, a legsötétebbek ellenben Dél Franciaországból

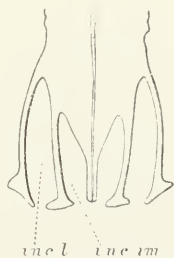
és a Kaukázusból (Wladikawkaz). Ez utóbbiakhoz is vannak nálunk hasonlók. Meg vagyok győződve, hogyha Tuniszból és Marokkóból kellő anyag állana rendelkezésünkre, azokon a színárnyalatok megszakítás nélküli sorozatát épen úgy föllelhetnők, mint akár a magyarországi példányokon. Végre egy igen érdekes példányról kell említést tennem, melyet CSATÓ JÁNOS nagycenyedi gyűjteményében láttam. Ez a példány jóval világosabb, mint bármelyik északafrikai; homloka, nyaka és melle erősen sápadt fakószínű, minden borvörös árnyalat nélkül; nyaka mindkét oldalán valamivel élénkebb; bőbitája is jóval világosabb a tipikus példányokénál; a hát sötét szalagja s másodrendű evezőinek sötét része barnás; a bőbita hosszú tollainak csúcsmögötti részén megvan a normalis fehér folt. Legérdekesebb e példányon az, hogy első evezője hosszú s belenyúlik a szárny fehér szalagjába. (Az *Upupa epops* fajt különösen rövid első evezője jellemzi, mely sohasem ér a második evező fehér szalagjáig. Hosszú első evezővel a Madagaskar szigetén élő *Upupa marginata*, Bp. bír.) CSATÓ JÁNOS ezen érdekes és eltérő példányt 1864. augusztus 14-én Konczán Erdélyben lőtte. Szárnya 14, farka 10, csőre 5, csüdje 1.9 $\frac{1}{m}$.

II. Alrend.

Subordo *MEROPES*.*

Méhészmadarak.

Jellemek: A csőr hosszú, hegyes, kissé ívalakban lehajló. Az orrlyukakat apró sörték fedik. Az ínycsont kötött (*desmognathus*). A csüd rövid, elől paizsolt, hátul reczés; az ujjak kapaszkodásra és fákon való ülésre alkalmasak: három ujj előre a hüvelyk hátra irányul (*anisodactyli*); a két szélső ujj töfelén a középsőhöz forrott; a közép ujj karma közepe táján kissé lapátszerűen kiszélesedik. A hüvelyk az úgynevezett *flexor perforans digitorum*-mal, nem pedig a *flexor hallucis longus*-szal függ össze (l. Garrod, Proc. Zool. Soc. 1875. p. 344.). A szárny hosszú, hegyes; az elsőrendű evezők száma 10; az első evező rövid, elcsenevezett. A kormánytollak száma 10. A fartőmirigy csupasz. A nyakcsigolyák száma 14. A mellcsont (*sternum*) felső részén lévő *foramen interspinale* olyan mint az *Upupa*-nál (l. ábra 168. old.). A *foramen pneumaticum* három nyílásból áll: kettő rendes helyen egymás mellett, egy pedig fölül a *spina sterni* és a *spina sterni interna* közti mélyedésben van. A mellcsont alsó szélén (*margo posterior sterni*) négy bemetszés (*incisura xiphoidea lateralis* et *intermedia*) az úgynevezett *trabecula lateralis*-t és *tr. intermedia*-t alkotja (l. ábra).

A *Merops apiaster* mellcsontjának alsó széle.

inc. im. *incisura xiphoidea intermedia*.

inc. l. *incisura xiphoidea lateralis*.

* V. Ö. SHARPE, Rev. Rec. Att. Class. B. p. 80. (1891.) — id., Hand-List. B. II. p. 72. (1900.)

Társas életű madarak; kolóniákban fészkelnek. Fészküket part szakadásokba mélyen a földbe építik. A fészkekhez hosszú csőalakú bejárást vájnak, mely mindig arányban áll a madár testének vastagságával. Maga a fészeküreg kerek, lapos 20—30 μ m átmérőjű úgy, hogy a madár benne kényelmesen megfordulhat. Hófehér és porcellán fényű tojásaikat az odúban a puszta földre rakják. A fiókák eleinte csupaszok és tehetetlenek. A *Merops apiaster* odújában — saját tapasztalásom szerint — a frissen tojott tojások mindig a puszta földön voltak; később, vagy mikor már a fiókák kikeltek, az odú feneke az anyamadar hányadékával, különféle rovarok kitin héjával vastagon volt kibélelve.

Az eddig ismert méhészmadarak száma 41 (I. SHARPE Hand-List B. II. p. 72, 1900), melyek mind a *Meropidae* családba tartoznak.

Földrajzi elterjedésük: az óvilág mérsékelt és tropikus tájaira esik. Nálunk csak egy faj él.

I. Család.

Fam. **Meropidae.**

Méhészmadárfélék.

Merops.

LINNÉ, Syst. Nat. I. p. 182. (1766.)

Typus: *Merops apiaster*, LINNÉ.

MEROPS APIASTER, LINNÉ.

Méhészmadár.*

Merops apiaster, Linné, Syst. Nat. I. p. 182. (1766.)

Merops congner, Linné, Syst. Nat. I. p. 183. (1766.)

Merops apiarius, Steph., Shaw's Gen. Zool. XIII. p. 73. (1825.)

Merops Hungariae, Brehm, Vög. Deutschl. p. 146. (1831.)

Merops elegans, Brehm, Vogelf. p. 50. (1855.)

Leírása: A vén hím fehér homlokát zöldes-kék keskeny csík határolja; fejteteje, nyakahátulja és köpenye élénk gesztenyebarna; deréktája sárgás-barna; válltollai fehéres-sárgák; felső farkfedői és kormánytollai kékes-zöldek; a két középső toll megnyúlt s 1—2 μ m-rel hosszabb a többinél; elsőrendű evezői kékes-zöldek feketés csúcscsal; másodrendű evezői rozsdaszínűek széles fekete csúcscsal; a csúcsok külső szegélye kékes-zöld; harmadrendű evezői és apró szárnyfedői kékes-zöldek; közép és nagy szárnyfedői rozsdaszínűek; szárnya alul világos-szürke, evezői tövük felé fehéres-fakószínűek, hasonlóak alsó szárnyfedői is; szeme előtti- és alatti-része és fültfedői feketék; torka és pofatája élénk kanárisárga, s e szín kantártáján zöldbe, fültakarói alatt pedig fehérbe hajlik; a sárga torok színét fekete szalag szegi; begye, melle és alul az egész madár élénk kékés-tengerzöld; legsötétebb

* Népies nevei: Piripió, Piripjó, Gyurgyóka, Gyurgyalag, Méhész-banka, Fecske-király stb. FÖLDI J.-nál (Term. Hist. 151. I. 1801.) Piripio-gyurgyalag, Fellegi fecske, Sárgafejű gyurgyalag.

begyén, legvilágosabb alsó farkfedőin; csőre fekete; lába szürkés-barna; szeme vörösbarna vagy karminvörös. Hossza k. b. 27, szárnya 15, farka 11·5, csőre (a homloktól) 3·7, csüdje 1 $\frac{1}{2}$ m.

A *tojó* a hínhez hasonlít, de valamivel kisebb és egészben halványabb; válla inkább zöldesbe hajló.

A *fiatal* a tojóhoz hasonlít, de jóval halványabb; torkán pedig hiányzik a fekete szalag; fülfedői zöldes feketék.

Földrajzi köre: Dél-Európától Közép-Ázsiáig terjed; a telet a megfelelő déli tartományokban tölti. Magyarországon nagyobb folyók és vizek mentén, földszakadások körül mindenütt közönséges és koloniákban fészkel. Május második felében érkezik s szeptember elején távozik téli tartózkodási helyére.

III. Alrend.

Subordo **CORACIAE**.*

Szalakoták.

Jellemek: A csőr a varjúfélékére emlékeztető erős vaskos, de felső kávájának hegye kampó alakban lefelé hajlik, az orrlyukak hosszúkásak és közvetlen a káva tövéen nyílnak; serték nem fődik. A csüd meglehetősen rövid; elől paízsolt, hátul reczés; a lábak járásra és fákon való ülésre alkalmasak, három ujj előre, a hüvelyk hátra irányult (*anisodactyli*). A hüvelykujjba a *flexor perforans digitorum*, nem pedig a *flexor longus hallucis* szolgál. Az elsőrendű evezők száma 10; az első toll nem sokkal rövidebb a másodiknál. A kormánytollak száma 12. Az ínycsont kötött (*desmognathus*). A nyakcsigolyák száma 13—14. A mellcsont alsó széle (*margo posterior sterni*) négy bemetszéssel bír. A fartőmirigy csupasz.

Faodúkban fészkelnek; tojásaik gömbölydedek; színük porcellán fényű tiszta fehér. A fiókák eleinte csupaszok és tehetetlenek.

Földrajzi elterjedésük: az óvilágra esik. Az ősmert fajok száma 32. (I SHARPE, Hand-List, B. II. p. 45, 1900). Nálunk egy faj él.

* V. Ö. SHARPE, Rev. Rec. Att. Class. B. p. 80. (1891.) — id., Hand-List. B. II. p. 45. (1900.)

I. Család.

Fam. **Coraciidae.**

Szalakotafélék.

Coracias.

LINNÉ, Syst. Nat. I. p. 159. (1766.)

Typus: *Coracias garrulus*, LINNÉ.**CORACIAS GARRULUS, LINNÉ.**

Szalakota.*

Coracias garrula, Linné, Syst. Nat. I. p. 159. (1766.)*Coracias picta*, Grossinger, Univ. Hist. Phys. Reg. Hung. II. p. 304. (1793.)*Galgulus garrulus*, Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat. XXIX. p. 428. (1819.)*Coracias Germanicus*, }
Coracias planiceps } Brehm, Vög. Deutsch. p. 158—159. (1831.)*Coracias glaucopterus*, Brehm, Vogelf. p. 55. (1855.)*Coraciinus garrulus*, Linn., Sharpe, Cat. B. Br. Mus. XVII. p. 15. (1892.)

Leírása: A *ten him* feje köröskörül és alul az egész madár világos zöldes-kék, homloka az orrlyukak fölött és tokája fehéres; a torok és begy tollainak gerince igen élénk világoskék; köpenye, váltollai és harmadrendű evezői világos vörhenyes-barnák; dereka sötét ultramarinkék; felső farkfedői és két középső farktolla sötét kékes-zöld; többi farktollának töfele belső zászlóján fekete, külsőjén kékes-zöld, csúcsfele fehéres kékes-zöld; a két szélső toll kissé megnyúlt s fekete hegyben végződik; farka alul töfelén gyönyörű ultramarinkék, csúcsfelén fehéres kékes-zöld; első és másodrendű evezői fölül feketék (az első toll külső zászlaján zöldes-kék árnyalattal), alul feketék s belső zászlajukon, a csúcs kivételével, sötét ultramarinkékek; apró szárnyfedői ultramarinkékek; közép és nagyfedői világos zöldes-kékek, hasonló színűek alsó szárnyfedői és hónaljtoilai is; az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollak csúcsa ultramarinkékbe hajlik; csőre feketés-szaruszínű, lábai szennyes-sárgák, szeme barna. Hossza k. b. 30—31 cm , szárnya 20, farka 13, csőre 3, 5, csüdje 2·2 cm .

A *tojó* a hímhez hasonlít.

A *fiatalok* kevésbbé élénk színezetűek: fejük körös-körül, nyakuk és begyük zölddel kevert barnás-szürke; hasuk világos szürkés-kék; hátuk világos fakóbarna, szárnyfedő tollaik szürkés-kékek; evezőik feketék, az elsőrendűek külső zászlaja sötétzölddel, a másodrendűeké ultramarinkékkel bevont; farktollaik fölül sötét, alul világos szürkés-kékek.

Földrajzi elterjedése: Európa és Nyugat-Ázsia; télen a megfelelő déli tartományok. Magyarországon mindenütt meglehetősen gyakori, különösen pedig az Alföldön. Május első felében érkezik hozzánk; szeptember elejéig marad.

* FÖLDI JÁNOS-nál (Term. Hist. 156 I. 1801.) *Szalakota* (Szaritsoka); *Karitsa Szalakota*. GROSSINGER-nél (Univ. Hist. Phys. Reg. Hung. II. p. 304., 1793) «*Coracias picta*. Avium in silvis nostris omnium formosissima est Coracias caeruleo viridis, quam Historici Naturae Corvum, Cornicem aut Galgulum caeruleum nominant: (BLUMENBACH, BRISSON, BRÜNNICH, FRISCH, KLEIN, MÜLLER, SCOPOLI, ZORN) alicubi Garrulum, aut Marcolfum dicunt. Patria lingua bellam hanc avim Graculis & Monedulis jungit hisce nominibus: *Árva-szajkó*, et *Tengeri Szajkó*: Transtibiscanis praesertim apud Szattmarinenses *Szari-tsoka* dicitur.» Más népies nevei: *Kalangyavarjú*, *Vasvarjú*, *Zöldkánya*, *Kékesóka*, *Kékvárjú*, *Zöld zsálya* stb.

IV. Alrend.

Subordo **HALCYONES.****Jégmadarak.**

Jellemek: A csőr hosszú hegyes; az orrlyukak aprók, hosszúkásak, serték nem fődik. Az ínycsont kötött (*desmognathus*). A mellső alsó szélén (*margo posterior sterni*) négy bemetszés van. A lábak testükhöz arányítva igen aprók és gyengék. Három újj előre, a hüvelyk hátra irányult. Egyes külföldieknek II-dik ujja hiányzik (*tridactyli*). A III-dik és IV-dik ujj egymással mindig majdnem egész végig összeforrt (*syndactyli*). A hüvelykujjba a *flexor perforans digitorum*, nem pedig a *flexor longus hallucis* megy. A nyakcsigolyák száma 15. A fartőmirigy tollkoszorús. A vakbél-nyújtvány hiányzik. A szárny aránylag rövid, kerekített; az elsőrendű evezők száma 10; az első toll alig rövidebb a másodiknál. A fark többnyire rövid és 12 (hosszú farkuaknál 10) tollból áll.

Fészküket, a Méhésmadarakhoz hasonlóan, partszakadásokba rakják. A fészekhez a madár készítette hosszú csőszerű bejárat vezet. A fészek-üreg pusztá földjét gyakran hányadékaikkal bélelik ki. A jégmadarak hányadékát megemésztetlen halcsontok alkotják. Tojásaik száma 6—8 közt váltakozik, gömbölydedek, színük fényesfehér.

Földrajzi elterjedésük az egész föld kerekiségére kiterjed. Az eddig ösmert fajok száma 200 (l. SHARPE Hand-List. B. II. p. 48—63. 1900); a fajok zöme a tropikus tájakra esik. Nálunk egy faj ismeretes.

I. Család.

Fam. **Alcedinidae.****Jégmadárfélék.****Alcedo.**

LINNÉ. Syst. Nat. I. p. 178. (1766.)

ALCEDO ISPIDA, LINNÉ.**Jégmadár.***

Alcedo ispida, Linné, Syst. Nat. I. p. 179. (1766.)

Alcedo bengalensis, Gmel., Syst. Nat. I. p. 450. (1788.)

Alcedo ispida, var. *bengalensis*, Raffl. Trans. L. S. XIII. p. 293. (1822.)

Alcedo ispida bengalensis. Temm. & Schl., Faun. Jap. Aves p. 76. pl. 38. (1830.)

Alcedo hispida, Leps., Traité Orn. p. 243. (1831.)

Alcedo subispida, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 149—150. (1831.)

Alcedo advena, }

* APÁCZAI CSERE JÁNOS-nál (Magy. Encyclop. 1653.) és MISKOLCZI GÁSPÁRNÁL (Egy jeles vadkert) *Halczion*. — Népies neve: Kék halász (Kenyérmező).

Alcedo pallasi, Reichenb., Handb. Alced. p. 3. Taf. CCCXCII. fig. 3043—44. Taf. CCCXCIII. fig. 3045—46. (1851.)

Alcedo bengalensis, var. *sondaica*, Reichb., Handb. Alced. p. 3. (1851.)

Alcedo japonica, Bp., Consp. Av. p. 10. (1854.)

Alcedo brachyrhynchos,

Alcedo pallida,

Alcedo bella,

} Brehm, Vogelf. p. 51. (1855.)

Alcedo sondaica, Cab. & Hein., Mus. Hein. II. p. 144. (1860.)

Alcedo minor, Schleg., Mus. Pays-Bas, Alced. p. 7. (1863.)

Alcedo ispida minor, Hengl., Orn. N. O.-Afr. I. p. 178. (1869.)

Ispida bengalensis, Tacz., Journ. f. Orn. 1875. p. 254.

Alcedo sindiana, Hume, Str. Feath. I. p. 168. (1873.)

Alcedo ispida spatzi,

Alcedo ispida ispida,

Alcedo ispida pallasi,

Alcedo ispida pallida,

Alcedo ispida bella,

Alcedo ispida advena

} Erlanger, Journ. f. Orn. XLVIII. p. 7—13. (1900.)

Leírása: A hím feje sötét kékes-zöld, az egyes tollak hegye világos zöldes-kékkel szegélyezett; válltollai sötét kékes-zöldek; háta közepe, deréktája és felső farkfedői világos zöldes-kékek; farka fölül sötétkék, alul szürkés; evezői feketék, sötétkék külső zászlóval; szárnyfedői sötét kékes-zöldek, hegyük világos zöldes-kékkel mustrázott; kantárrésze zöldes-kék; szeme előtti része és fülfedői rozsdaszínűek; nyaka oldalán a fülfedők mögött hosszúkás, többé-kevésbé fakó színnel árnyalt nagy fehér folt van; torka fehér, néha fakószínnel árnyalt; begye, melle és alul az egész madár rozsdaszínű barna; csőre fekete; lábai vörösek; szeme barna. Hossza k. b. 17, szárnya 6·7—7·5; farka 3·5—4·2, csőre 3·5—4; * csüdje 0·8—0·9 $\varnothing$ m.

A tojó a hímhez hasonlít, de annál valamivel halványabb, alsó kávájának töfele pedig vörös.

A fiatalok a vén tojóhoz hasonlítanak, melytől csak mellük szürkés árnyalatával különböznek.

Földrajzi elterjedése: A palaearktikus zónakör, beleértve Japánt is, és India, Magyarországon mindenütt előfordul, de sehol sem nagy számmal. Állandó madár.

V Alrend.

Subordo CYPSELI.**

Álfecskék.

Ezen alrendbe tartozó madarak külső tekintetre igen nagy hasonlatosságot mutatnak a fecskékhez, de hogy semmi közelebbi rokonságban nem állanak velük, azt számtalan vizsgálat igazolta. Legközelebbi rokonaik egyfelől a lappantyuk (*Caprimulgi*), másfelől a kolibrik (*Trochili*).

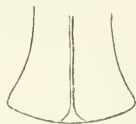
Jellemek: A lapos csőr tövéénél erősen kiszélesedő, rövid, a kávak elől kissé ívalakban lefelé hajolnak; az orrlyukak kerekdedek s hátul félkerek bőrhártyával

* A M. N. Muzcumban egy Gömörmegyéből származó hím példány van, melynek csőre rendkívül hosszú: a homloktól 5, a szájzugtól számítva 6 $\varnothing$ m.

** V. ö. SHARPE, Rev. Rec. Att. Class. B. p. 81. (1891.) — id. Hand-List. B. II. p. 88. (1900.)

(*operculum*) szegettek; a szájzug a szem aljáig terjed, minek folytán a szájnílás rendkívül nagy. Az ínycsont az éneklőkére emlékeztet (*acgithognatus*). A nyakcsigolyák száma 13—14. A mellcsont alsó széle (*margo posterior sterni*)

A *Cypselus apus* mellcsontjának alsó széle.

osztatlan (l. ábra); a mellcsont taraja (*crista sterni*) igen magas; a mellcsont felső tövisei (*spina sterni externa et interna*) hiányoznak. A lábak rövidek; az ujjak hegyes karmokkal fegyverezettek, kapaszkodásra alkalmasak s járásra egyáltalán nem valók. Mind a négy ujj előre irányult (*emprosthodactyli*) (l. ábra 179. old.); a hüvelykujjba a *flexor perforans digitorum* vezet. A szárny keskeny, hegyes, kissé sarlóalakúlag hajlott és igen hosszú, a fark végén jóval túlér. A fark villás vagy egyenesen vágott.

Kitűnő repülők; eledelőket, melyet a rovarvilágból merítenek, repülés közben szedik. Fészküket a nemek szerint különböző módon készítik és faodukba, épületekbe, sziklákba vagy sziklahasadékokba rakják. Tojásaik színe tiszta fehér. A fiatalok eleinte csupaszok és tehetetlenek.

Az egész föld kerekiségén el vannak terjedve. Az ösmert fajok száma 100 (l. SHARPE, Hand-List. B. II. p. 88—96, 1900), melyek két családba: *Macropterigiace* és *Cypselidae* soroztatnak. Európában csak az utóbbinak vannak képviselői. még pedig a *Cypselus*-nemből.*

I. Család.

Fam. **Cypselidae**.

Sarlósfecskefélék.

Cypselus.

ILLIGER, Prodröm. p. 229. (1811.)

Typus: *Cypselus apus* (LINNÉ).

A fajok meghatározó táblázata:

a. A hasoldal fehér	<i>melba</i> (178. old.).
b. A hasoldal feketés.	
a ¹ . Nagyobb, a szárnya 17 - 18.5 $\frac{c}{m}$; a tollazat koromfekete színű	<i>apus</i> (178. old.).
b ¹ . Kisebb, a szárnya 16 - 17.5 $\frac{c}{m}$; a tollazat egérszínű	<i>murinus</i> (179. old.)

* Kivételes esetekben más nemekbe tartozó fajok is tévednek Európába messze idegenből így p. o. a *Chaetura caudacuta* (LATH.), melynek földrajzi köre Kelet-Ázsia, két ízben is megfordult Angliában (l. Prof. NEWTON, P. Z. Soc. 1880. p. 1.)

CYPSELUS MELBA (LINNÉ).

Nagy sarlósfecske.

- Hirundo melba*, Linné, Syst. Nat. I. p. 345. (1766.)
Hirundo alpina, Scop., Am. I. H. N. p. 166. (1769.)
Micropus alpinus, Mey. & Wolf, Taschenb. p. 282. (1810.)
Cypselus melba, Ill., Prodr. p. 230. (1811.)
Cypselus alpinus, Temm., Man. d'Orn. p. 270. (1815.)
Apus melba, Cuv., Règne Anim. I. p. 373. (1817.)
Cypselus alpinus, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 134. (1831.)
Cypselus melba, }
Micropus melba, Boie, Isis, 1844. p. 165.
Cypselus melba alpinus, } Brehm, Verz. Samml. C. L. Brehm, p. 3. (1866.)
Cypselus microrhynchus, }
Apus melba (typicus), Hartert, Das Tierreich, Aves I. Lif. p. 84. (1897.)

Leírása: Fölül egérszinű, szárnya és farka valamivel sötétebb mint háta; torka, melle és hasa fehér; begyén egérszinű örvvel; testoldala, lábtollai és alsó farkfedői egérszinűek; csőre és lába fekete; szeme sötétbarna. Hossza (csőrétől szárnya hegyéig) k. b. 29, szárnya 22·5, farka 9, csőre a homloktól 1, csüdje 1·2 $\frac{c}{m}$.

A *hím és tojó* egymáshoz hasonlít, a *fiatalok* fölül világos tollszegélyekkel bírnak.

Földrajzi elterjedése: a mediterrán subregio és Ázsiának délnyugati része. Mi nálunk a magyar-horvát tengerparton és a Kárszthegységben fordul elő. A Magyar Nemzeti Múzeumban lévő első hiteles magyarhoni példányt Novi környékén, Fiume-Modrus megyében 1899. augusztus 12-én lőttem.

CYPSELUS APUS (LINNÉ).

Közönséges sarlósfecske.*

- Hirundo apus*, Linné, Syst. Nat. I. p. 344. (1766.)
Micropus murarius, Mey. & Wolf, Taschenb. p. 281. (1810.)
Cypselus apus, Ill., Prodr. 230. (1811.)
Brachypus murarius, Mey., Vög. Liv.- u. Esthl. p. 143. (1815.)
Cypselus niger, Leach, Syst. Cat. M. & B. Br. Mus. p. 19. (1816.)
Cypselus murarius, Temm., Man. d'Orn. I. p. 434. pl. IX. (1820.)
Apus murarius, Less., Traité p. 267. (1831.)
Cypselus murarius, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 135—136. (1831.)
Cypselus apus, }
Micropus apus, Boie, Isis 1844. p. 165.
Cypselus turrium, Brehm, Vogelf. p. 46. (1855.)
Cypselus atterimus, Heugl., Journ. f. Orn. IX. p. 422. (1861.)
Cypselus apus niger, }
Cypselus apus vulgaris, } Brehm, Verz. Samml. C. L. Brehm p. 3. (1866.)
Cypselus apus murarius, }
Cypselus apus turrium }
Cypselus balstoni, Bartl., Proc. Zool. Soc. 1879. p. 770.
Apus apus, }
Apus apus (typicus), } Hartert, Das Tierreich, Vög. Lif. I. p. 85. (1897.)

* GROSSINGER-nél (Univ. Hist. Phys. Reg. Hung. p. 197, 1793.) Lábatlan-fecske; FÖLDI JÁNOS-nál (Term. Hist. p. 179, 1801.) Lábatlan-fecske, Köfali-fecske. Népies nevek: szirti-fecske, kövi-fecske, torony-fecske, kazári-fecske stb.

Cypselus apus lába.

Leírása: Az egész madár koromszínű, némi zöldes zománczfénynyel; tokája és torka többé-kevésbbé fehér; csőre és lába fekete; szeme sötétbarna. Hossza (csőrétől szárnya hegyéig) k. b. 23, szárnya 17—18·5, farka 8—9, csőre (a homloktól) 0·6, csüdje 0·8 $\frac{m}{m}$.

A *hím* és *tojó* egyforma; a fiatalok torka fehérebb; homlokuk fehéres s egész tollazatuk többé-kevésbbé fehér szegélyekkel tarkázott.

Földrajzi elterjedése: A palaearktikus zónakör nyugati fele; télen a megfelelő déli tartományok, különösen Afrika déli része és Madagaskar. Magyarország hegyvidékein majdnem mindenütt közönséges. Május második felében érkezik s szeptember elején költözködik délre.

CYPSELUS MURINUS, BREHM.

Egérszínű sarlósfecske.

Cypselus murinus, Brehm, Vogelf. p. 46. (1855.)

Cypselus pallidus, Shelley, Ibis. 1870. p. 445.

Micropus pallidus, Stejn., Auk. I. p. 230. (1884.)

Micropus apus murinus, Hartert, Kat. Vog. Mus. Senck. p. 119. (1891.)

Apus apus murinus, Hartert, Das Tierreich, Vog. Lif. I. p. 86. (1897.)

Apus murinus, Sharpe & Madar., Bull. Br. Orn. Cl. No. LXV. p. VI. (1899.)

Micropus murinus, Madarász, Ornith. Jahrb. XI. p. 72. (1900.)

Leírása: Az egész madár egérszínű, némi rézvörös zománczfénynyel; a has tollai többé-kevésbbé fehérrel szeptettek; torka fehér; csőre és lába fekete; szeme sötétbarna. Hossza (csőrétől szárnya hegyéig) k. b. 21, szárnya 16—17·5, farka 8, csőre (a homloktól) 0·8; csüdje 0·8 $\frac{m}{m}$.

A *hím* és *tojó* egyforma; a *fiatalok*, mint az előbbi fajéi, többé-kevésbbé fehér tollszegélyekkel tarkázottak.

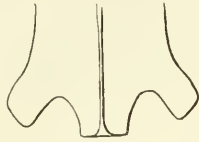
Földrajzi elterjedése: HARTERT szerint: Madeira és a Canári-szigetek, Dél-Spanyolország, Malta, Kréta, Cyprus, Észak-Afrika, kelet felé a Perzsa-öböl, Sindhig és Balutsisztánig. Nincs tudomásom arról, hogy az Adriai-tenger környezte partokon e fajt még eddig valaki megfigyelte volna. A Magyar-Horvát-tengerparton 1899. év nyarán a Povile és Porto-Teplo közé eső sziklabarlangokban fődöztem föl, a hol kolóniákban fészkel. Nagyon valószínű, hogy a dalmát szigeteken mindenütt e faj él. A Magyar Nemzeti Múzeumban 15 drb honi példányunk van, melyeket 1899 július és augusztus havában gyűjtöttem Novi és Povile környékén a tengerparton.

VI. Alrend.

Subordo **CAPRIMULGI.*****Lappantyúk.**

Ezen alrendbe tartozó madarak, ámbár a fecskékre emlékeztető alakkal bírnak, de lapos nagy fejük, nagy szemük, nagy szájuk, puha tollazatuk s egyéb morphológiájuk folytán egy sajátos csoportot alkotnak.

Jellemek: A csőr rövid, lapos, tövénél hirtelen kiszélesedő; az orrlyukakat kiálló gyűrűszerű *operculum* veszi körül. A száj igen nagy, hasadt, a szájug a szem közepe alá esik; a szájjugsérték legtöbbszörre igen hosszúak, erősek. Az ínycsont hasadt (*schizognathus*). A nyakcsigolyák száma 13. A mellsont alsó szélén egy-egy széles *trabecula lateralis*-t alkotó öblös bemetszés van. (l. ábra).

A *Caprimulgus europaeus* mellsontjának alsó széle.

A lábak rövidek; az ujjak száma négy: három előre, a hüvelyk hátra irányult; a II-dik és IV-dik ujj rövid s tövükön a középsővel hártával függnek össze; a középujj hosszú, karma befelé fésűs (l. ábra 181. old.). A hüvelykujjba a *flexor perforans digitorum* vezet. A fartőmirigy csupasz. A szárny hosszú, hegyes; az elsőrendű evezők száma 10. A kormánytollak száma 10

Fészket egyáltalában nem készítenek, gyönyörűen mustrázott hosszúkás tojásaikat a pusztai földre, vagy alacsony fűbe rakják. A fiókák eleinte pelyhekkal födötték, tehetetlenek.

Földrajzi körük majdnem az egész föld kerektségére kiterjed. Az eddig ösmert fajok száma 124 (l. SHARPE, Hand-List. B. II. p. 78—88, 1900).

I. Család.

Fam. **Caprimulgidae.****Lappantyúfélék.****Caprimulgus.**

LINNÉ, Syst. Nat. I. p. 346. (1766.)

Typus: *Caprimulgus europaeus*, LINNÉ.

A fajok meghatározó táblázata:

- a.* Nagyobb; a szárny 19·5—21·5 cm . . . . . *europaeus* (181. old.).
b. Kisebb; a szárny 18—19 cm . . . . . subspec. *meridionalis*
 (182. old.).

* V. Ö. SHARPE, Rev. Rec. Att. Cl. B. p. 81. (1891.) — id. Hand-List. B. II. p. 78. (1900.)

Általános megjegyzések a *Caprimulgus europaeus* és *Caprimulgus meridionalis* alakjaira:

A *Caprimulgus europaeus* és rokon alakjait DR. HARTERT E. kimerítő tanulmány tárgyává tette s arra a meglepő eredményre jutott, hogy az Európában és a mediterrán subregióban előfordulók két csoportba, vagyis hosszú- és rövidszárnyúakra oszthatók. A hosszúszárnyúak főleg Közép- és Észak-Európában vannak elterjedve, míg a rövidszárnyúak a Közép-tenger környezte vidékekre: Dél-Európára és Észak-Afrikára szorítkoznak, mely utóbbiak részére dr. HARTERT a *Caprimulgus europaeus meridionalis* subspecies nevet adta (l. Ibis 1896 p. 370). Átvizsgálva a Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményében levő példányainkat, azt találjuk, hogy a magyarországiak túlnyomó része az utóbbiakhoz, vagyis a déli formához (*Caprimulgus meridionalis*) tartozik, míg a tipikus forma (*Caprimulgus europaeus*) csak átvonulása alkalmával fordul elő.

CAPRIMULGUS EUROPAEUS, LINNÉ.

Közönséges lappantyú.*

- Caprimulgus europaeus*, Linné, Syst. Nat. I. p. 346. (1766.)
Hirundo caprimulgus, Tunst., Orn. Brit. p. 2. (1771.)
Caprimulgus punctatus, Mey. & Wolf, Taschb. p. 284. (1810.)
Caprimulgus vulgaris, Vieill., Faun. Fr. I. p. 140. pl. 61. (1828.)
Caprimulgus punctatus, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 130—131. (1831.)
Caprimulgus maculatus, }
Caprimulgus foeciorum, Brehm, Vogelf. p. 44. (1855.)
Nyctichelidon europaeus, Rennie, Mont. Orn. Dict. p. 335. (1831.)
Caprimulgus punctorum } Brehm, Verz. Samml. C. L. Brehm p. 3. (1866.)
Caprimulgus peregrinus }
Caprimulgus europaeus (typicus), Hartert, Das Tierreich. Vög. Lf. I. p. 57. (1897.)
Caprimulgus europaeus europaeus, Erlanger, Journ. f. Orn. XLVII. p. 521. (1899.)

Caprimulgus europaeus feje és lába.

* Régi időkől fogva az a balhít volt elterjedve erről a madárról, hogy éjnek idején a kecskére száll és megszopja; ezért *kecskefejőnek* nevezték. MISKOLCZI GÁSPÁR «Egy Jeles Vad-Kert»-jében (1702. 472. l.) ezt írja: «A' Kakuknál kisebb, de igen merész Madár, mert semminek tartja az apróbb Madarakat; a' pakulároktól semmit nem félvén a' Ketskékre reájok út, és azoknak tölgyeikből a tejet kiszopja, erről vőtte mind Déák 's mind Magyar nevezetű. A' lopott jó-tételért pedig roszt jutalmat szokott fizetni, mert a' Ketskének tölgye el-szárad utánna, úgyhogy azon esztendőben többször azt nem fejik, sőt sok Ketske meg is vakul miatta.» De nemcsak minálunk, hanem Európa-szerte mindenütt ismerték eme képtelen tulajdonságát a legrégibb görög kortól kezdve. Ezt neve is bizonyítja, mely görögül *Αἰγόφαγος*, latinul *caprimulgus*, olaszul *succiacapra*, francziál *tettechèvre*, spanyolul *chotacabras*, németül *Ziegenmelker*, angolul *goatsucker* stb. Nálunk a lappantyú és kecskefejő nevein kívül több népies neve is ismeretes, így: *éjjeli-fecske*, *lappogó*, *éjjeli-vércse*, *álomfékó* stb.

Leírása: A vén hím alapszíne fölül szürke, barnás-fekete hullámszerű vonalakkal mustrázott; feje tetején sötét, széles hosszszávokkal; fülfedői mögött és nyakszirte táján agyagsárgás foltokkal; válla és középfedői feketével és agyagsárgával tarkázottak; evezői feketés-barnák hegyük felé szürkés, külső és belső zászlajukon rozsdás színű szabálytalan foltokkal tarkázottak, az első három evező belső zászlaján a csúcs harmada táján nagy fehér folt van; a két szélső farktoll hegye szélesen fehér; torka és begye feketés-barna, agyagsárgás hullámokkal mustrázott; torkán nagy fehér folttal; melle, hasa és alsó farkfedői rozsdás fakószínűek, sötét-barna hullámvonalakkal tarkázottak; csőre és szeme sötétbarna; lábai lilás-barnák; hossza k. b. 27—29, szárnya 19·5—21·5, farka 14·5—15·5, csőre (a homloktól mérve) 1, csüdje 1·6 $\frac{cm}{m}$.

A vén tojó hasonlít a hímhez, de három első evezőjéről hiányzik a nagy fehér folt s ezt többnyire vörhenyes fakó szín helyettesíti; szélső farktollainak csúcán szintén hiányzik a fehér folt. A fiatalok a vén tojóhoz hasonlítanak. A pelyhes fiókák sárgás-fehér pelyhekkal fedettek s hátoldalukon szürkés-barna foltokkal tarkázottak.

Földrajzi elterjedése: HARTERT szerint (Das Tierreich, p. 57, 1897) egész Európa mintegy a 63-dik szélességi fokig, a Kaukázus, Kis-Ázsia, Észak-Ázsia keletre Dél-Kelet Szibériáig. Őszkor egész Afrikán át a Kapföldig vonul.

Magyarországon mindenütt megfordul, de legtöbb helyen a déli forma *C. meridionalis*, Hart. helyettesíti.

A Magyar Nemzeti Múzeum honi példányai:

a. ♂ ad. Budapest, Svábhegy	1899 máj. 31.	szárnya 19·7	farka 14·9	$\frac{cm}{m}$.
b. ♂ ad. Mosonyseregny	1889 máj. 15.	» 19·6	» 14·8	$\frac{cm}{m}$.
c. ♂ ad. Bajcs	1897 máj. 7.	» 21·2	» 15·8	$\frac{cm}{m}$.
d. ♂ ad. Magyarország	1842	{(tavaszi tol-}	» 21·5	» 14·5 $\frac{cm}{m}$.
e. ♂ ad. Magyarország		{lazatban)}	» 19·5	» 14 $\frac{cm}{m}$.

A múzeumban a tipikus formából (*C. europaeus*) csak a fől sorolt 5 honi példány van s ha szabad ezen néhány példány alapján következtetést vonnom, úgy azt mondhatom, hogy a tipikus *C. europaeus* Magyarországon főleg csak átvonulásakor fordul elő.*

CAPRIMULGUS MERIDIONALIS, HART.

Déli lappantyú.

Caprimulgus europaeus meridionalis, Hartert, Ibis 1896., p. 370.; — id. Das Tierreich Vög. Lif. V. p. 57 (1897.); Erlanger, Jour. f. Ornith. XLVII. p. 519. (1899.)
Caprimulgus meridionalis, Sharpe, Hand-List B. II. p. 87. (1900.)

Leírása: Színezetre teljesen megegyezik az előbbi fajjal, de kisebb: hossza k. b. 25—27, szárnya 18—19, farka 12·9—13·8, csőre (a homloktól számítva) 0·9, csüdje 1·5 $\frac{cm}{m}$.

A hím, tojó és fiatalok közti különbség ugyanaz, a mi a *C. europaeus*-nál.

* CSATÓ JÁNOS gyűjteményében két példány van, az egyik ♀ Nagyenyedről (1893 máj. 12.), szárnya 19·5 $\frac{cm}{m}$, farka 13·5 $\frac{cm}{m}$, a másik ♂ Al-Vinczről (1865 jún. 27.), szárnya 20 $\frac{cm}{m}$, farka 14·6 $\frac{cm}{m}$.

Földrajzi elterjedése: Dél-Európa és Észak-Afrika. Mi nálunk igen gyakori s úgyszólván a közönséges lappantyút (*C. europaeus*) helyettesíti. Ápril végén érkezik s talán szeptemberben költözködik el. Elköltözéséről azonban mindeddig hiányoznak a pontos följegyzések.

A Magyar Nemzeti Múzeum honi példányai:

a. juv. (feltűnően világos péld.)	Czinkota 1830 szept. 17.	szárnya 18	$\frac{c}{m}$, farka 13·2	$\frac{c}{m}$.
b. ♂ Péteri (Pest vm.)	1828 máj. 8.	18·6	$\frac{c}{m}$, »	13·5 $\frac{c}{m}$.
c. ♂ ad. Bojár (Pest vm.)	1894 szept. 8.	18·4	$\frac{c}{m}$, »	13 $\frac{c}{m}$.
d. ♂ ad. Bajcs	1897 máj. 15.	18·2	$\frac{c}{m}$, »	12·9 $\frac{c}{m}$.
e. ♀ ad. Budapest, Zugliget	1900 jún. 15.	18·6	$\frac{c}{m}$, »	13·4 $\frac{c}{m}$.
f. juv. Kapuvár	1899 szept. 19.	18·1	$\frac{c}{m}$, »	13·4 $\frac{c}{m}$.
g. ♀ Temes-Kubin	1900 máj. 15.	18·3	$\frac{c}{m}$, »	13·2 $\frac{c}{m}$.
h. ♀ Temes-Kubin	1900 máj. 15.	18·9	$\frac{c}{m}$, »	13·8 $\frac{c}{m}$.
i. ♀ Temes-Kubin	1900 szept. 12.	18·3	$\frac{c}{m}$, »	13·3 $\frac{c}{m}$.
k. ♂ ad. Csobánka (Pest vm.)	1898 ápr. 17.	18·7	$\frac{c}{m}$, »	13·3 $\frac{c}{m}$.
l. pull. Budapest, Zugliget	1900 jún. 15.	—	—	—

Jegyzet. A lappantyú két alakja a Balkán-félszigeten is ugyanabban az arányban lép fel, mint nálunk, t. i. a *Caprimulgus europaeus* kevés számban s csak átvonulóban, ellenben túlnyomóan a *C. meridionalis* fordul elő. Ezt az a sorozat igazolja, mely a sarajevoi múzeumban van s melyet REISER OTTMÁR szívessege folytán tanulmány tárgyává tehettem. A sarajevoi múzeum példányai a következők:

<i>Caprimulgus europaeus</i> :	a. ♀	1898. máj. 15.	szárnya 19·8	$\frac{c}{m}$, farka 14	$\frac{c}{m}$.
»	b. ♀	1894. ápr. 21.	» 19·5	$\frac{c}{m}$, »	13·5 $\frac{c}{m}$.
»	c. ♂	1894. ápr. 18.	» 19·5	$\frac{c}{m}$, »	15 $\frac{c}{m}$.
»	d. ♀	1894. ápr. 25.	» 19·6	$\frac{c}{m}$, »	14·5 $\frac{c}{m}$.
<i>Caprimulgus meridionalis</i> :	a. ♂	1898. máj. 27.	» 18·5	$\frac{c}{m}$, »	13·5 $\frac{c}{m}$.
»	b. ♂ juv.	1890. szept. 21.	» 18·4	$\frac{c}{m}$, »	13·5 $\frac{c}{m}$.
»	c. ♂	1893. jún. 17.	» 18·7	$\frac{c}{m}$, »	13·5 $\frac{c}{m}$.
»	d. ♂ juv.	1893. aug. 10.	» 18·2	$\frac{c}{m}$, »	13·4 $\frac{c}{m}$.
»	e. ♂ juv.	1889. aug. 17.	» 18·4	$\frac{c}{m}$, »	13·4 $\frac{c}{m}$.
»	f. ♂ juv.	1891. okl. 20.	» 19	$\frac{c}{m}$, »	13·3 $\frac{c}{m}$.
»	g. ♀	1890. jún. 12.	» 18·4	$\frac{c}{m}$, »	13 $\frac{c}{m}$.
»	h. ♀	1894. máj. 18.	» 18·5	$\frac{c}{m}$, »	13·5 $\frac{c}{m}$.
»	i. ♂	1895. júl. 7.	» 19	$\frac{c}{m}$, »	14·7 $\frac{c}{m}$.
»	j. ♀	1899. júl. 17.	» 19	$\frac{c}{m}$, »	14·2 $\frac{c}{m}$.
»	k. ♀	1893. okt. 1.	» 18·3	$\frac{c}{m}$, »	14·2 $\frac{c}{m}$.
»	l. ♀	1899. júl. 18.	» 18·9	$\frac{c}{m}$, »	14 $\frac{c}{m}$.
»	m. ♀ juv.	1889. aug.	» 17·8	$\frac{c}{m}$, »	13·5 $\frac{c}{m}$.
»	n. ♂ juv.	1891. szept. 3.	» 18	$\frac{c}{m}$, »	12 $\frac{c}{m}$.
»	o. semipull.	1899. aug. 23.	—	—	—

III. Rend.

ORDO CUCULIFORMES.

Kakukok.

Jellemek: A csőr többé-kevésbé hajlott és tövénél kiszélesedő; az orrlyukak nyílása kerek vagy hosszúkás. Az ínycsont kötött (*desmognathus*). A nyakcsigolyák száma 13—14—15. A mellcsont alsó széle (*margo posterior sterni*) egy-egy bemet-széssel bir, mely széles oldalnyújtványt (*trabecula lateralis*) alkot. A lábak fákön való ülésre és részben kúszásra alkalmasak; az ujjak száma 4, melyek közül kettő (a II-ik és III-ik) előre, kettő (az I-ső és IV-ik) hátra irányult (*zygodactyli*) (l. ábra 185. old). A hüvelykujjba a *flexor longus hallucis*, a második, harmadik és negyedik ujjba a *flexor perforans digitorum* vezet s e két ujjmozgató ín kereszteződése pontján egymással összekötött. A fartőmirigy csupasz. A szárny hosszú, hegyes; az elsőrendű evezők száma 10. A fark meglehetősen hosszú; tollainak száma 8—10.

Legtöbbnyire más madarak, főleg pedig az éneklő madarak fészkébe tojnak, tehát élősködnék. De ismerünk olyan fajokat is, melyek önmagok készítenek egyszerű fészket s költik ki tojásaikat. Tojásaik színe a fajok szerint igen változó. A fiókák eleinte csupaszok és tehetetlenek.

Földrajzi körük: az egész föld kerekiségére kiterjed.

Az ösmert fajok száma 247 (l. SHARPE, Hand-List B. II. p. 152—175, 1900), melyek két alrendre és több családra oszolnak. Mi nálunk csak egy faj fordul elő.

I. Család.

Fam. Cuculidae.

Kakukfélék.

Cuculus.

LINNÉ, Syst. Nat. I. p. 168. (1766.)

Typus: *Cuculus canorus* (LINNÉ).

CUCULUS CANORUS. LINNÉ.

Közönséges kakuk.

Cuculus canorus, Linné, Syst. Nat. I. p. 168. (1766.)

Cuculus capensis, P. L. S. Müll., Syst. Nat. Suppl. p. 90. (1776.)

Cuculus hepaticus, Sparrm., Mus. Carls. III. p. 55. (1789.)

Cuculus rufus, Bechst., Nat. Hist. Deutschl. II. p. 1142. (1792.)

Cuculus tristis, Herm., Observ. Zool. p. 131. (1804.)

Cuculus borealis, Pall., Zoogr. Rosso-As. I. p. 442. (1826.)

- Cuculus canorus*, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 151—152. (1831.)
Cuculus cinereus, }
Cuculus longipennis, Brehm, Naumannia, 1855. p. 271.
Cuculus telephonus, Henie, Journ. f. Ornith. XI. p. 352. (1863.)
Cuculus libanoticus, Tristr., Proc. Zool. Soc. 1864. p. 432.
Cuculus canorus telephonus, }
Cuculus canorus borealis, } Stejn., Bull. U. S. Nat. Mus. No. 29. p. 224—227. (1885.)
Cuculus peninsulae

Cuculus canorus lába.

Leírása: A *vén* hím fölül ólomszürke, némi barnás árnyalattal; torka, feje oldalt, nyakeleje és begye világos hamúszürke; mellének alsó része, hasa és alsó farkfedői fehérek, szürkés-barna harántcsíkokkal; elsőrendű evezőinek belső zászlaján haránt elhelyezett hosszúkás fehér foltokkal; farka szürkés-fekete, némi kékes-lila fénynyel, a tollak gerinczük és belső szegélyök mentén többé-kevésbé szabálytalan fehér foltokkal tarkázottak; a tollak csúcsa szintén fehér; csőre feketés, szájzuga élénk sárga; szeme és lábai sárgák. Hossza k. b. 35, szárnya 21·5—23, farka 17—18; csőre 2, csüdje 1·7—1·8. $\frac{1}{m}$.

A *vén tojó* rendszeren a hímhez hasonló, a melytől azáltal különbözik, hogy nyakelején a szürke szín nem húzódik a melléig s begye tája többé-kevésbé vörhenyessel árnyalt. Azonban ismerünk fölül egészen rókvörös, fejükön, hátukon, szárnyukon és farkukon, zöldes fényű feketével harántszívozottul tojókat is.

A *fiatalok* fölül sötét barnás-szürkék, néha feketések zöldes fénynyel, a tollak hegye pedig többé-kevésbé fehérén szegett néha rókvörössel harántszívozva; nyakszirtükön fehér folttal bírnak; alul fehérek és szürkés-barnával harántszívozottak, mely sávok torkukon és begyükön legszélesebbek; csőrük fekete, szájzuguk, és lábaik sárgák; szemük barna.

Földrajzi elterjedése: Európa, Ázsia és Afrika. Mi nálunk mindenütt közönséges; ápril második felében érkezik s szeptemberben költözködik el.

IV. Rend.

ORDO PICIFORMES.

Harkályok.

E rend három jól határolt alrendre oszlik. Nálunk csak egyik alrendnek (*Pici*) vannak képviselői. A másik kettő dél-amerikai alakokat foglal magában. Összesen 508 faj ösmeretes (I SHARPE Hand-List B. II. p. 194—236, 1900).

I. Alrend.

*Subordo PICI.**

Valódi harkályok.

Jellemek: A csőr vésőszerű, legtöbbször erős, egyenes. Az inycsont kötött, a csúszó-mászó állatokéra emlékeztető, különös szerkezeténél fogva azonban külön névvel (*saurogathus*) jelölik. A nyelv «féregszerű», hosszú, keskeny, hengeres, hegyes puha s szemölcsökkel és papillákkal dúsan ellátott; hegye legtöbbször hátrafelé álló finom tüskékkel fegyverzett. A nyelv váza (*os hyoideum*) eltér a többi madarakétól, a mennyiben a váz testének (*corpus lingue*) hátsó nyújtánya (*proc. urohyalis*) hiányzik**; a nyelvcsont szarvainak csúcsfelőli (*ceratobranchialis*) része pedig igen hosszúra megnyúlt, ruganyos és a koponya két oldalára kunkorodik. A nyakcsigolyák száma 14. A mellecsont alsó széle (*margo posterior sterni*) négy bemetszésű (l. ábra). A lábak kuszásra alkalmasak; az ujjak száma rendszeren 4,

A *Picus martius* mellecsontjának alsó széle.

* V. Ö. SHARPE, Rev. Rec. Att. Class. B. p. 84. (1891.)

** A harkályokon kívül még csak a *Sula*- és *Rea*-nál hiányzik.

kettő (II-ik és III-ik) előre, kettő (I-ső és IV-ik) hátra irányult (*zygodactyli*), néha azonban csak három ujjok van. A fartőmirigy tollkoszorús. Az elsőrendű evezők száma 10, a kormánytollaké 12.

Faodúkban fészkelnek és tiszta fehér fényes tojást raknak; a fiatalok eleinte tehetetlenek, de csakhamar kuszásra képesek.

Földrajzi körük: közel az egész föld kerekiségére kiterjed, Madagaskar, Ausztrália és Polynesia kivételével; azt mondják Egyiptomban sincs képviselőjük.

I. Család.

Fam. **Picidae.**

Harkályfélék.

Az alesaládok meghatározó táblázata:

- a.* A farktollak kemények, ruganyosak, hegyesek . . . *Picinae* (187. old.).
b. A farktollak rendesek, puhák, végük kerekített . . . *Iynginae* (198. old.).

Subfam. *Picinae*.

A nemek meghatározó táblázata:

- a.* Az ujjak száma 4.
*a*¹. A mellső külső ujj hosszabb a hátsó külső ujjnál.
*a*². A tollazat egyszínű fekete, csak a fejen többé-kevésbé vörös . . . . . *Picus* (188. old.).
*b*². A tollazat alap és főszíne zöld vagy zöldes-szürke . . . . . *Gecinus* (188. old.).
*b*¹. A mellső külső ujj rövidebb a hátsó külső ujjnál. A tollazat tarka: fehér, fekete és vörös.
*c*². A csőr tetőlapja a középormó két oldalán szélesebb és kevésbé meredeken csap le (l. ábra 191. old.). Az első evező rövid, elcsenevészett. A tojó fején nincs vörös szín . . . . . *Dendrocopus* (191. old.).
*d*². A csőr tetőlapja a középormó két oldalán keskenyebb és hirtelenebben csap le (l. ábra 196. old.). Az első evező hosszú, a második felénél hosszabb. A tojó feje is vörös . . . . . *Dendrocoptes* (196. old.).
b. Az ujjak száma 3 . . . . . *Picoides* (197. old.).

Picus.

LINNÉ, Syst. Nat. I. p. 173. (1766.)

Typus: *Picus martius*, LINNÉ.

PICUS MARTIUS, LINNÉ.

Fekete harkály.

Picus martius, Linné, Syst. Nat. I. p. 173. (1766.)

Dryocopus martius, Boie, Isis, 1826. p. 977.

Dendrocopus martius, Brehm, Isis, 1828. p. 1274.

Carbonarius martius, Kaup, Natürl. Syst. p. 131. (1829.)

Dryotomus martius, Swains., Faun. Bor-Am. B. p. 301. (1831.)

Dendrocopus pinetorum, Brehm, Vög. Deutschl. p. 185. (1831.)

Dryopicos martius, Math., N. Cass. Mém. Acad. Metz 1848—49. p. 322.

Dendrocopus alpinus, } Brehm, Vogelf. p. 67. (1855.)

Dendrocopus niger, }

Picus niger, Dub., Ois. Eur. p. 109. pl. CIX. (1862.)

Driopicus, martius, d'Hamonvill, Cat. Ois. Fr. p. 10. (1876.)

Leírása: A hím egyszínű fekete, bizonyos kékes fénnyel, különösen feje oldalán; fejteteje a csőr tövétől egészen a nyakszirtig karminvörös; a tollak töve szürke; csőre kékes-szarúszínű, töve felé többé-kevésbbé fehér; lábai kékes-ólom-színűek; szeme sárga. Hossza k. b. 45, szárnya 24, farka 20, csőre 5·5, csüdje 3·5_m.

A tojó a hímhez hasonlít, de feje is fekete, s csak nyakszirtje táján van egy vörös folt.

A fiatalok szürkésfeketék, fejük vörössel pettyezett.

Földrajzi elterjedése: A palaearktikus zónakör 38° és 60° közti területe (l. HARGITT, C. B. Br. Mus. XVIII. p. 520, 1890). Magyarország magas hegységeiben állandó madár; őszkor és télen az alacsonyabb hegységeket, sőt a lapályos területeket is fölkeresi.

Gecinus.

BOIE, Isis, 1831. p. 542.

Typus: *Gecinus viridis* (LINNÉ).

A fajok meghatározó táblázata:

a. Nagyobb, a szárnya k. b. 16 _m ; a has többé-kevésbbé sötéttel mustrázott; a hím és tojó fejteteje vörös; a hím kantárrésze is vörös fekete szegélylyel; a tojó kantárrésze egészen fekete . .	<i>viridis</i> (189. old.).
b. Kisebb, a szárny k. b. 15 _m ; a has egyszínű, mustrázat nélkül; a hím homloka tája vörös, a tojóé szürke	<i>canus</i> (189. old.).

GECINUS VIRIDIS (LINNÉ.)

Zöld harkály.

- Picus viridis*, Linné, Syst. Nat. I. p. 175. (1766.)
Picus persicus, Gmel., Syst. Nat. I. p. 435. (1788.)
Colaptes pinetorum,
Colaptes frondium,
Colaptes virescens,
Colaptes viridis, } Brehm, Isis, 1828. p. 1274.
Gecinns viridis, Boie, Isis, 1831. p. 542.
Gecinns pinetorum,
Gecinns frondium,
Gecinns virescens, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 197—199. (1831.)
Malacophus viridis, Swains., Class. B. II. p. 308. (1837.)
Brachylophus viridis, Jard., Nat. Libr. X. p. 355. (1839.)
Picus karelini, Brandt, Bull. S. Ac. Im. St. Pet. IX. p. 12. (1842.)
Chloropicus viridis, Malh., Picidae, II. p. 118. pl. LXXIX. (1862.)
Gecinns saundersi, Tacz., Journ. f. Orn. XXVI. p. 349. (1878.)
Gecinns (Picus) viridis, Reiser, Orn. Balc. II. p. 97. (1894.)

Leírása: A *vén hím* fölül olajzöld deréktáján és felső farkfedőin aranyárgába hajló; fejeteje karminvörös, közbe közbe a tollak kékes-szürke színe kilátszik; csőre tövénél, szeme előtt és alatt fekete; kantárrésze karminvörös, fekete tollakkal szegélyezve; alul az egész madár olajzölddel árnyalt szürke, hasán, lágyékán és alsó farkfedő tollain zöldes-szürke foltokkal és V-alakú haránt sávokkal mustrázott; elsőrendű evezőinek külső zászlaja koczka-alakú fehér foltokkal tarkázott; az evezők belső zászlaján tojásdad fehér foltokkal; farktollai barnák, zöldes-szürke harántesíkokkal; alsó szárnyfedői sárgás-fehérek, sötét harántesíkokkal; csőre kékes-fekete, alsó kávája töve többé-kevésbbé sárgás; szeme fehér; lábai sötét kékes-szürkék. Hossza k. b. 32, szárnya 16—16·5, farka 10·5, csőre 4, csüdje 2·7 *mm*.

A *vén tojó* kantárrésze egészen fekete, különben a hímhez hasonlít.

A *fiatalok* fölül többé-kevésbbé fehérrel és világos zölddel, alul pedig végig sötét színnel erősen tarkázottak; fejetejük kevésbbé élénk vörös.

Földrajzi elterjedése: Egész Európa északra mintegy a 60°-ig, továbbá Kis-Ázsia és Perzsia (I. HARGITT, C. B. Br. Mus. XVIII. p. 39, 1890). Magyarországon mindeütt közönséges és állandó madár.

GECINUS CANUS (Gmel.).

Szürke harkály.

- Picus canus*, Gmel., Syst. Nat. I. p.
Picus norvegicus, Lath., Ind. Orn. I. p. 236. (1790.)
Picus viridi-canus, Mey. & Wolf, Taschenb. I. p. 120. (1810.)
Picus chlorio, Pall., Zoogr. Rosso-As. I. p. 408. (1811.)
Picus caniceps, Nils., Orn. Succ. I. p. 105. (1817.)
Colaptes canus,
Colaptes viridi-canus,
Colaptes caniceps, } Brehm, Isis, 1828, p. 1274.
Gecinns canus, Boie, Isis, 1831. p. 543.

- Gecinus viridi-canus*, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 199—201. (1831.)
Gecinus caniceps, }
Malacolophus canus, Swains., Class. B. II. p. 308. (1837.)
Picus canus jessoensis, } Stejn., Proc. U. S. Nat. Mus. 1886. p. 106—107.
Picus canus perpallidus, }

Gecinus canus lába.

Leírása: A hím fölül olajzöld, deréktája és felső farkfedői sárgába árnyalódnak; feje és nyaka hátsórésze szürke; homlokán nagy karminvörös folttal; mely a fej közepéig terjed; alul szürke kevés zöldes árnyalattal; torka világosszürke, kantár táján és szeme előtt hosszúkás fekete folttal; szárnyának mustrázata hasonlít a zöld harkályéhoz; farka zöldes-barna alig észrevehető haránt sávozással; a szélső tollak alul világosabbak mint a közbülsők; csőre szürkés-szaruszínű; lábai sötét ólomszürkék; szeme fehéres rózsaszínű. Hossza k. b. 28; szárnya 14·5—15, farka 10·5—11, csőre 3·7, csüdje 2·5 $\frac{1}{16}$.

A tojó a hímhez hasonlít, fején azonban hiányzik a karminvörös homlokfolt; az egész fejtető szürke s tollainak gerincze mentén feketével hosszúsávazott.

Földrajzi elterjedése: HARGITT szerint (C. B. Br. Mus. XVIII. p. 54, 1890.) Európa legnagyobb része, Dél- és Kelet-Szibéria, Mandzsuria, Corea, Mongolia, Észak-Khina és Jeso-sziget.

Magyarországon nagyobb erdőségekben, mindenütt előfordul a hegyvidékeken pedig nagyon közönséges és állandó madár.

A Magyar Nemz. Múzeum gyűjteményébe számos példány került az ország különböző részeiből. Van többek között egy igen érdekes pár, melyet *Danford C. G.* gyűjtött Malomvizen, Hunyad vármegyében 1893. máj. 23-án; mind a kettő színbeli eltérés és pedig vörös árnyalatú (*erythrismus*); hátuk szürkés-zöld kevés hamvas árnyalattal, nyakuk, begyük, szárnyuk és farkuk rozsdaszínű; nevezetes hogy a tojó homlokát néhány karminvörös toll díszíti.

Dendrocopus.

Koch, Syst. baier. Zool. I. p. 72. (1816.)

Typus: *Dendrocopus major* (LINNÉ).

A fajok meghatározó táblázata:

a. A hát és deréktáj egyszínű fekete.

*a*¹. A hasoldal többé-kevésbbé bőrszínű barnával
árnyalt . . . . . *major* (191. old.).

*b*¹. A hasoldal tiszta fehér . . . . . subsp. *cissa* (193. old.).

b. A deréktáj tiszta fehér, vagy fehér fekete haránt-
csíkokkal tarkázott.

*c*¹. Kisebb, a szárny 10 $\frac{c}{m}$ -nél rövidebb. A hím
homloka és fejteteje vörös, a tojóé fehér . . . *minor* (194. old.).

*d*¹. Nagyobb, a szárny 14 $\frac{c}{m}$ -nél hosszabb. A hím
fejteteje vörös, a tojóé fekete.

*a*². A deréktáj tiszta fehér . . . . . *leuconotus* (195. old.).

*b*². A deréktáj fehér, feketével harántcsíkolt *liffordi* (195. old.).

DENDROCOPUS MAJOR (LINNÉ).

Nagy tarkaharkály.

Picus major, Linné, Syst. Nat. I. p. 176. (1766.)

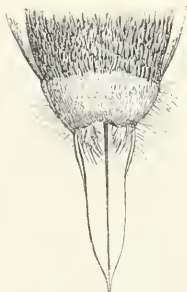
Dendrocopus major, Koch, Syst. baier. Zool. I. p. 72. (1816.)

Dryobates major, Boie, Isis, 1828. p. 326.

Picus pinetorum,
Picus pityopicus,
Picus frondium,
Picus montanus, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 187—189. (1831.)

Picus brevirostris, Reichenb., Scans. Picinae. p. 365. Tab. DCXXXIII. fig. 4212. (1854.)

Picus lucorum,
Picus sordidus, } Brehm, Vogelf. p. 69. (1855.)

Dendrocopus major csőre fölülől tekintve.

Leírása: A vén hím fejteteje, háta, deréktája, felső farkfedői és középső farktollai feketék; homloka fehér, főleg a csőrhez közel eső részén többé-kevésbbé gesztenyebarnával árnyalt; nyakszirtje karminvörös szalaggal díszített; válltollai fehérek; szárnya fekete, evezőinek külső és belső zászlaja fehér foltokkal tarkázott; alul az

egész madár többé-kevésbbé bőrbarnával árnyalt fehér; hasa közepe és alsó farkfedői karminvörösek; pofatája és nyaka-oldala fehér; a szájuztól kiinduló fekete sáv fülfedői mögött két ágra oszlik egyik keskenyebb s a nyakszirt — a másik szélesebb s a nyak oldalán rézsutosan a mell felső részére megy; szélső farktollai fehérek s fekete harántcsíkokkal tarkázottak, csőre és lába kékes-szaruszínú; szeme vörös-barna vagy karminvörös. Hossza k. b. 26, szárnya 13—14·5, farka 10—11, csőre 2·8—3, csüdje 2 $\frac{1}{16}$.

A *vén tojó* a hímhez hasonlít, de fején hiányzik a vörös nyakszirt szalag.

A *fiatalok* fejteteje vörös, nyakszirtjük fekete; máskülönben a vénekhez hasonlók.

Földrajzi elterjedése: Európa és Észak-Ázsia. Mi nálunk mindenütt közönséges állandó madár.

A Magy. Nemz. Muzeum példányai:

A) *Külföldi példányok*:

a—b, ♂♀ Wernland, Svédország 1895—96 jan., november.

c—d, ♂♀ Hannover.

e—f, ♂♂ Sachsen, 1892, 1895. máj., okt.

g—h, ♂♀ Siena, Italia, 1895. márcz., ápr.

i, ♂ Sabac, Szerbia, 1844. márcz.

k, ♀ Piatigorsk, É.-Kaukázus. 1899. jan.

B) *Honi példányok*:

a, ♂ Budapest, 1897. jún.

c—e, ♀ Budapest, 1897—99. jan., márcz., decz.

f, ♂ Monor, 1898. nov.

g—h, juv. Pestmegye, 1827. júl.

i, ♂ Magyarország, színbeli eltérés (*erythrismus*).

k, ♂ Szakál, Nógrádm. 1898. febr.

l, ♂ Tata, 1898. jan.

m—o, ♂ Komárom, 1898—99. febr., okt.

p—q, ♀ Komárom, 1898. márcz.

r, ♀ Városlőd, Veszprémm., 1898. nov.

s, ♀ Kálmánca, Somogym.. 1899. jan.

t—u, ♂♀ Szeleste, Vasm., 1899. decz.

*v—m*¹, ♂ Csallóköz-Somorja, 1894, 1896, 1897, 1898. jan., febr., márcz., ápr., jún., decz.

*n*¹, ♀ Csallóköz-Somorja, 1896. jún.

*o*¹—*q*¹, juv. Csallóköz-Somorja, 1896. aug.

*r*¹, ♀ (*albino*) Lónyabánya, Nógrádm.. 1864. jan.

*s*¹, ♂ Szepesmegye.

*t*¹, ♂ Mezőhegyes, 1897. márcz.

*u*¹—*w*¹, ♂ Temes-Kubin, 1898, 1900. máj., decz.

*x*¹—*y*¹, ♂♀ Futtak, Bácsm., 1899. máj.

*z*¹, ♀ Cserevic, Szerémm., 1899. máj.

- $\alpha^2 - b^2$, ♂ ♀ Ivanovopolja, Szlavonia, 1897. nov., decz.
 $c^2 - e^2$, ♂♂♀ Szilágy-Cseh, 1897—98. febr., nov.
 f^2 , ♀ Szaniszló, Szatmárm. 1818. szept.
 $g^2 - h^2$, ♂♂ Nagy-Enyed, 1896, 1898. ápr., szept.
 $i^2 - l^2$, ♂ Fogaras, 1890, 1891, 1898. febr., ápr. okt.
 m^2 , ♀ Fogaras, 1897. okt.
 n^2 , juv. Fogaras, 1898. jún.
 o^2 , juv. Csík-Somlyó, 1899. jún.

Csató János nagyenyedi gyűjteményében levő példányok:

- $a - b$, ♂ ♀ Nagyenyed, 1887, 1892. nov., decz.
 c , ♀ Felenyed, 1893. jan.
 $d - e$, ♂ ♀ Koncza, 1866, 1868. nov.

DENDROCOPUS CISSA (PALL.).

Keleti tarkaharkály.

- Picus cissa*, Pall., Zoogr. Rosso-As. I. p. 412. (1826.)
Picus major (nec Linné), Middend., Sib. Reise, Zool. p. 132. (1851.)
Picus major kamtschaticus, Dyb. & Tacz., Bull. S. Zool. Fr. 1883. p. 146.
Dendrocopus purus, Stejn., Auk. 1884. p. 35.
Dryobates purus, Stejn., Bull. U. S. N. M. No. 29. p. 230. (1885.)
Dendrocopus cissa, Hargitt, Cat. B. Br. Mus. XVIII. p. 214. (1890.)

Leírása: A vén hím hasonlít a nagy tarkaharkály hímjéhez, de valamivel nagyobb s alul tiszta fehér, minden barnás árnyalat nélkül; homloka szintén fehér csak a csőr tövénél árnyalódik néha sárgás-barnával, szélső fehér farktollain kevesebb a fekete rajz. Hossza k. b. 25·5, szárnya 14—14·8, farka 10—11·2, csőre 2·6, csüdje 2 $\frac{9}{16}$.

A vén tojó a hímhez hasonlít, nyakszirtjén hiányzik a vörös szalag.

Földrajzi elterjedése: SHARPE szerint (Hand-List B. II. p. 213, 1900.) Észak-Kelet-Oroszország; Szibéria—Kamtsatkáig.

Magyarországon meglehetősen gyakori főleg Közép-Magyarországban és Erdélyben. Állandó madár.

A Magy. Nemz. Múzeum példányai:

A. Külföldiek.

- a , ♂ Piatigorsk, N.-Caucasus. 1899. febr.
 b , ♂ Kaschtak, 1896. ápr.
 $c - d$, ♂♀ Tomsk, 1896, 1899. febr. márcz.
 $e - f$, ♂♀ Tobolszky Gub. 1898. jún.

B. Hazaiak.

- a , ♂ Budapest, 1881. márcz.
 b , ♂ Tétény, 1898. nov.
 c , ♂ Tata, 1898. jan.
 d , ♂ Csallóköz-Somorja, 1897. ápr.

- e*, ♀ Palics, 1898. nov.
f—g, ♂ Futtak, Bácsm. 1899. ápr.
h, ♀ Temes-Kubin, 1899. febr.
i—m, ♂♀ Nagyenyed, 1898. 1900. ápr.
n—o, ♂ Fogaras, 1897—98. jan., máj.

Csató János nagyenyedi gyűjteményében levő példányok:

- a—c*, ♂♀, juv. Nagyenyed, 1888, 1891, 1893, 1898. jan., ápr., jún.
f, ♂ Sármaság, Szilágym. 1897. jan.
g, ♂ Koncza, 1863. febr.

DENDROCOPUS MINOR (LINNÉ).

Kis tarkaharkály.

- Picus minor*, Linné, Syst. Nat. I. p. 176. (1766.)
Dendrocopus minor, Koch, Syst. baier. Zool. I. p. 73. (1816.)
Picus hortorum, Brehm, Vög. Deutschl. p. 193. (1831.)
Picus striolatus, Macgill., Brit. B. III. p. 86. (1840.)
Pipripicus minor, Bp., Consp. Vol. Zygod., p. 8. No. 53. (1854.)

<i>Piculus hortorum</i> ,	} Brehm, Vogelf. p. 70. (1855.)
<i>Piculus herbarum</i> ,	
<i>Piculus minor</i> ,	
<i>Piculus crassirostris</i> ,	
<i>Piculus pusillus</i> ,	

Xylocopus minor, Cab. & Hein., Mus. Hein. IV. p. 51. (1863.)
Dryobates minor, Gigl., Ibis 1865. p. 58.

Dendrocopus minor feje (term. nagys.).

Leírása: A hím fejeteje karminvörös, melyen a tollak szürke töfele többé-kevésbé áttetszik; nyakszirttája fekete és színe a nyak hátoldalán keskeny szalagban a hát fekete színébe vezet, elöl pedig mind két oldalon a szemek fölé megy; háta felső-része tiszta fekete, alsó része és deréktája fehér, többé-kevésbé feketével szalagozott; felső farkfedői feketék, úgyszintén négy középső farktolla is; szélső farktollai fehérek feketével haránt sávoltak; szárnya fekete, öt fehér szalaggal; pofatája, nyaka-oldala és alul az egész madár piszkos fehér; csőrétől hátrafelé a fülfedők alá fekete szalag húzódik, mely a fülfedők mögött fölfelé a nyakszirt tájra, nyaka oldalán lefelé a mell tájára ágazik; melle oldalán hosszúkas fekete foltokkal, alsó farkfedőin

haránt sávokkal mustrázott; csőre és lába kékes szaruszinű; szeme karminvörös. Hossza k. b. 16, szárnya 9—9·5, farka 6—6·5, csőre 1·5, csüdje 1·3 $\frac{1}{m}$.

A *tojó* hasonlít a hímhez, de a fejtető karminvörös színét fehér helyettesíti.

Földrajzi elterjedése: Európa és Közép-Ázsia Japánig. Nálunk mindenütt előfordul, de sehol sem gyakori. Állandó madár.

DENDROCOPUS LEUCONOTUS (BECHST.).

Fehérhátú harkály.

Picus leucotos, Bechst., Orn. Taschb. I. p. 66. (1802.)

Picus leuconotus, Bechst., Naturg. Deutschl. II. p. 1034. pl. XXV. (1805.)

Dendromas leuconotus, Kaup, Nat. Syst. p. 136. (1829.)

Pipripicus leuconotus, Bp., Consp. Vol. Zygod. p. 8. Nr. 50. (1854.)

Picus polonicus, Brehm, Vogelf. p. 69. (1855.)

Dendrocopus leuconotus, Menzb., Rev. Comp. Faun. Orn. Gouv. Mosc. & Toula, p. 7. (1883.)

Leírása: A hím homloka fehér; fejteteje világos karminvörös, melyen közbe-közbe a tollak kékes-szürke töve többé-kevésbé kilátszik; nyakszírttája és nyaka hátoldala keskenyen fekete; hátának felső része fekete; hátának alsó része és deréktája tiszta fehér; felső farkfedői és négy középső farktolla tiszta feketék; szélső farktollai fehérek, hegyük felé többé-kevésbé sárgás-vörössel árnyaltak és fekete haránt szalagokkal mustrázottak; szárnya fekete 4—5 fehér szalaggal tarkázott. Feje és nyak-oldala, valamint alul az egész madár fehér; a csőr tövétől kiinduló fekete sáv a fülfedők mögött egyrészt fölfelé másrészt lefelé húzódik a nyak oldalán végig mellének oldalára; melle és hasa oldalán hosszúkás fekete foltokkal mustrázott; alsó farkfedői élénk karminvörösek, hasa közepe rózsaszínbe majd sárgásba árnyalódik; csőre és lába kékes szaruszinű; szeme barnásvörös vagy karmin. Hossza k. b. 28, szárnya 14—14·5, farka 9·5 - 10, csőre 3·1—3·4 csüdje 2·3 $\frac{1}{m}$.

A *tojó* fejteteje egészen fekete, különben a hímhez hasonlít.

Földrajzi elterjedése: SHARPE szerint (Hand-List B. II. p. 216. 1900.) Észak és Közép-Európa, Szibéria, Mongolia, Mandzsuria és Corea. Magyarországon nagyobb erdőségekben, különösen a hegyes vidékeken tartózkodik. Állandó madár.

DENDROCOPUS LILFORDI (SHARPE & DRESS.).

Balkáni harkály.

Picus leuconotus (nec Bechst.), v. d. Mühle, Orn. Griechenl. p. 30. (1844.)

Picus lilfordi, Sharpe & Dress., Ann. & Mag. Nat. Hist. 1871. p. 436.

Dendrocopus lilfordi, Hargitt., Cat. B. Br. Mus. XVIII. p. 272. (1890.)

Dendrocopus leuconotus lilfordi, Reiser, Orn. Balc. II. p. 98. (1894.)

Leírása: A hím hasonlít a fehérhátú harkály hímjéhez, de valamivel nagyobb és hátának alsó része valamint deréktája fehér, feketével szalagozott. Hossza k. b. 30, szárnya 14·5 - 15, farka 12, csőre 4, csüdje 2·5 $\frac{1}{m}$.

A *tojó* ugyanazon különbséggel mint a hím a fehérhátú harkály tojójához hasonlít.

Földrajzi elterjedése: A Balkán-félsziget, Olaszország északi része, keleten Kis-Ázsia. Mi nálunk csakis a horvát-szlavon területeken fordul elő. A zágrábi muzeumban három példány van az említett termőhelyekről. (1. ♂ Zágráb, 1895. 2. ♂ Croatia, 1891. jan. 13. 3. ♀ Kutjevo, Slavonia, 1891. ápril. 1. MADARÁSZ, Természettudományi Füzetek XXII. 350. l. 1899). A Magy. Nemzeti Muzeumban nincs honi példányunk.

Dendrocoptes.

CAB. & HEIN., Mus Hein. IV. p. 41. (1863.)

Typus: *Dendrocoptes medius* (LINNÉ).

DENDROCOPTES MEDIUS (LINNÉ).

Közép harkály.

Picus medius, Linné, Syst. Nat. I. p. 176. (1766.)

Dendrocopus medius, Koch, Syst. baier. Zool. I. p. 73. (1816.)

Dryobates medius, Boie, Isis, 1828. p. 326.

Picus cyanacrus, Pall., Zoogr. Rosso-As. I. p. 413. (1826.)

Picus quercuum, Brehm, Vög. Deutschl. p. 191. (1831.)

Pipripicus medius, Bp., Consp. Vol. Zygod., p. 8. No. 52. (1854.)

Picus roseiventris, } Brehm, Vogelf. p. 70. (1855.)

Picus meridionalis }

Dendrocoptes medius, Cab. & Hein., Mus Hein. IV. p. 41. (1863.)

Dendrocoptes medius csőre fölülről tekintve.

Leírása: Fölül barnásfényű fekete; homloka barnásfehér; fejteteje selyemfényű világos karminvörös; szárnya fekete fehér szalagokkal tarkázva; válltollainak egy része fehér; négy középső farktolla fekete; a szélsők fehérek, hegyük felé sárgás-vörössel árnyaltak és fekete haránt szalagokkal mustrázottak; pofatája, torka, begye és nyaka oldala fehér; fülfedői alatt nagy fekete folttal, mely a mell felső részére lehúzódik; melle és hasa többé-kevésbbé élénk sárgával árnyalt fehér, oldalain keskeny fekete hosszávokkal tarkázott; alsó farkfedői és hasa közepe rózsaszínű; csőre és lábai kékes-szürkék; szeme karminvörös. Hossza k. b. 21—22, szárnya 12—12.5, farka 9, csőre 2, csüdje 1.7 $\frac{1}{m}$.

A hím és tojó egyforma; a fiatalok a vénékhez hasonlítanak, de fehér mustrázatuk kénsárgával árnyalt.

Földrajzi elterjedése: Angolország kivételével egész Európa egészen a Kaukázusig. Nálunk mindenütt előfordul és állandó madár.

Dendrocopus major és Dendrocoptes medius keresztezése:

A Magyar Nemzeti Múzeumban van egy fiatal példány, melynek feje tisztán a *Dendrocopus major*-é; háta részben, hasa oldala pedig egészben a *Dendrocoptes medius*-é. Ezt a különös példányt Ó-Gradina környékén 1892 május 18-án lőttem. Egész fészekalj (4 drb) volt együtt, melyek mind egymáshoz hasonlítottak.

Picoides.

LACÉP., Mém. de l'Institute, Paris III. p. 509. (1801.)

Typus: *Picoides tridactylus* (LINNÉ).

PICOIDES ALPINUS, BREHM.

Középeurópai háromujjú harkály.

Picus tridactylus (nec Linné) Auct. plur.

Picoides tridactylus, (nec Linné) Auct. plur. — Frivaldszky, Aves. Hung. p. 105. (1891.) —
Madarász, Erläut. ect. p. 95. (1891.)

Picoides alpinus, Brehm, Vög. Deutschl. p. 194. (1831.)

Picoides montanus, Brehm, Vög. Deutschl. p. 194. (1831.)

Apternus alpinus }
Apternus montanus, } Reichenb., Scans. Picinae Tb. DCXXXI. fig. 4199—4202. (1854.)

Picoides longirostris, Brehm, Vogelf. p. 71. (1855.)

Picoides tridactylus, Hargitt. Cat. B. Br. M. XVIII. p. 275. (1890.) (partim).

Leírása: A hím homloka szürkés-fehér, a tollak töve fekete; fejteteje arany-sárga, a tollak töfele fekete és fehér; nyakszírtája kékbefénylő fekete; nyak-hátulja fehér, mely kis-ujnyi széles szalagban végig fut a hátón; hátoldala, váll, és felső farkfedői feketék, mely utóbbiak néha fehérrel pettyezettek; szárnya fekete, evezőinek külső zászlaján kockaszerű. belső zászlajának szélén pedig többé-kevésbé kerekded fehér foltokkal; hat középső farktolla fekete, a szélsők sárgás-fehérek és fekete haránt szalagokkal mustrázottak; feje és nyakoldala valamint alul a madár fehér; szeme alatt a fülfedőkön át szélesebb fekete sáv vonul a nyak oldalára, kantárrészén pedig az előbbivel párhuzamosan egy keskenyebb szintén fekete sáv, mely elől a mell felső részéig huzódik; melle, hasa oldala és alsó farkfedői fekete sávokkal, szalagokkal és háromszögű foltokkal erősen tarkázottak; csőre és lábai kékes-szaruszínűek; szeme kékes-fehér.

A tojó fejteteje világos ezüstszürke, máskülönben teljesen a hímhez hasonlít.

Földrajzi elterjedése: Közép-Európa s Közép-Ázsia mérsékelt zónáján keresztül az Amur tartományig. Magyarországon, magas hegységek fenyves vidékein állandó.

A Magyar Nemzeti Muzeumban lévő honi példányok:

a—c. ♂♂♀ Zuberec, Árva megye, 1890. decz.

d. ♀ Oravic, Árva megye, 1880.

e. ♀ Felső-Magyarország.

Csató János gyűjteményében lévő példányok:

a. ♂ Ilva (Maros-Torda), 1898. ápr. 28.

b. ♂ Retyezát (Hunyad megye), 1863. máj. 28.

c. ♀ Retyezát (Hunyad megye), 1864. jún. 14.

Jegyzet. A palaearktikus zónakörben előforduló háromujjú harkály földrajzilag jól határolt három különálló formára oszlik. Az első vagy tipikus forma a *Picoides tridactylus* (LINNÉ) (= *Picoides septentrionalis*, BREHM) Észak-Európában és Észak-Ázsiában honos, has-oldala kevésbé erősen mustrázott, mint a második vagy Közép-Európai formáé *Picoides alpinus*, BREHM, melynek has-oldala durván és sűrűn mustrázott. A harmadik forma: *Picoides crissolencus*, BR.

Dél-Szibériában és Kamschatkában él s ennek hasoldala tiszta fehér s csak imitt-amott keskeny hosszoltokkal silányan mustrázott. Nálunk csak a közép-európai forma *Picoides alpinus*, BREHM honos. SCHMIDHOFFENI LOVAG TSCHUSI VICTOR úr gyűjteményében foglalt példányait tanulmány végett szíves volt hozzám küldeni. Példányai a M. N. Múzeum honi példányaival teljesen egyeznek. Mindannyian a *Picoides alpinus* Br. jellemeit viselik magukon. Tschusi példányai a következők:

- a—d.* ♂♀ Glitt bei Solka, 1894. márcz. 10, ápr. & Herbst.
e. ♂ Obernhof bei Urlichesberg, 1900. jan. 17.
f. ♀ Galizien, 1897. szept.
g—h. ♂♀ Kubani (Bohmerwald), 1897. ápr. 7.
i. ♂ Schlenkenwald bei Hallein, 1896. máj. 12.
k—l. ♂♀ Hallein, 1892. decz. 27.
m—o. ♂♀ & juv. Oravic, Ob.-Ungarn, 1882, 1885, 1886, jan., jul. & aug.
p. ♀ Travnik, Bosnia.

Subfam. *Iynginae*.

Iynx.

LINNÉ, Faun. Suec. no. 97. (1746.)

Typus: *Iynx torquilla*, LINNÉ.

IYNX TORQUILLA, LINNÉ.

Nyaktekeres.

- Yunx torquilla*, Linné, Syst. Nat. I. p. 172. (1766.)
Iynx torquilla, Lichtst., Cat. Rev. Nat. Rariss. Hamb. p. 15. (1793.)
Picus iynx, Pall., Zoogr. Rosso-As. I. p. 416. (1826.)
Iynx punctata, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 203. (1831.)
Iynx arborea, }
Yunx japonica, Bp., Consp. Gm. Av. I. p. 112. (1850.)
Iynx torquilla, Reichenb., Scans. Picinae. p. 431. pl. DCXIX. fig. 4125—4126. (1854.)
Iynx japonica, Reichenb., ibid. p. 432. (1854.)
Iynx major, Brehm, Vogelf. p. 73. (1855.)
Iynx torquilla, } Cab. & Hein., Mus. Hein. IV. p. 4. (1863.)
Iynx japonica, }

Leírása: Fölül szürke, barnával, feketével és agyagsárgával tarkított, nyak-szirtjétől háta közepéig többé-kevésbbé széles fekete sávval; szárnya agyagsárga, fehér és fekete foltokkal; evezői barnák, külső zászlójukon négyszögletes, belső zászlajuk szélén pedig kerekded agyagsárga foltokkal tarkázott; farka szürke, barnás és feketés zigzugvonalkákkal márványozott és többé-kevésbbé szalagozott; torka agyagsárga, keskenyen feketével harántsávozott; melle, hasa és alsó farkfedői fehérek agyagsárgával többé-kevésbbé árnyaltak és barna Y-alakú rajzokkal, majd pettyekkel és harántsávokkal mustrázottak; csőre és lábai szarúszínűek; szeme barnássárga.

A *hím* és *tojó* egyforma; a *fiatalok* hasán kevesebb rajz van, különben a vénekhez hasonlítanak.

Földrajzi elterjedése: Egész Európa, Ázsiának nagy része és Afrikának északi része. Magyarországon mindenütt gyakori. Áprilisban érkezik és szeptemberben vonul téli tartózkodási helyére.

V. Rend.

ORDO STRIGIFORMES.

Baglyok.

A baglyokat még csak nem régiben is a nappali ragadozókkal egyazon rendbe (Ordo: *Accipitriformes*, s. *Accipitres*, *Rapaces*, *Raptatores*) sorozták s csak mint alrendet (subordo: *Striges*) különböztették meg a rendszertanban. A legújabb időben azonban, biológiájukat és különösen morphológiájukat tekintve, a nappali ragadozóktól egészen elkülönítik s részükre külön rendet állítottak fel (Ordo: *Strigiformes*). SHARPE a british katalogusban (Cat. B. Br. Mus. II. p. 1, 1875), továbbá a Budapesten tartott II-dik nemzetk. ornith. kongresszus alkalmával megjelent kitűnő dolgozatában (Rev. Rec. Att. Class. B. p. 79, 1891) a baglyokat még alrendnek tekinti, azonban a mult évben megjelent nagyszabású munkájának első kötetében (Hand-List B. I. p. 280, 1899) PYCRAFT (A contribution toward our knowledge at the morphology of the Owls, Trans. Linn. Soc. Zool. p. 223—275, pls. 24—29. 1898) és mások nyomán már külön rendbe sorozza őket.

Jellemek: A csőr erős, vaskos; a felső káva ormója csaknem félkörben lefelé hajlott és hegyes csúcsban végződik; a felső káva töve viaszhártyával ellátott, melynek mellső részén foglalnak helyet az orrlyukak, melyeket legtöbbször sűrű serték fődnek. Az inycsont kötött (*desmognathus*). A nyakcsigolyák száma 14—15. A mellcsont alsó széle (*margo posterior sterni*) a *Strigidae* család tagjainál osztatlan (l. ábra 201. old.), míg a *Bubonidae* család tagjainál többszörösen beöblösödik (l. ábra 211. oldal). A villacsont (*furcula*) mellső része amazoknál a mellcsont tarajához forradt, emezeknél pedig szabadon áll (l. ugyanazon ábrákat). A csüd a lábszárhoz képest rövid. Az ujjak száma négy, három előre, a hüvelyk hátra irányult, de a külső (IV-dik) ujj hátrafelé is hajlítható (*ectamphiboli*). A *flexor longus hallucis* ujjmozgató in a hüvelykbe, a *flexor perforans digitorum* a három mellső ujjba vezet.* A szemek

---

* A baglyok boncztanáról l. bővebben: F. E. BEDDARD, On the Classification of the Striges, Ibis, 1888. p. 335.

nem oldalra, hanem előre néznek s arczkoronggal vannak körülvéve, melynek szélén apró kemény és hajlott tollak sorakoznak. A tollazat sűrű, puha és nagyon pelyhes.

Rendesen odukban, épületekben, de néha földön is fészkelnek. Tojásaik formája gömbölyded, színük tiszta fehér. A fiókák kezdetben sűrű pelyhekkkel borítottak, tehetetlenek és szülőik hosszú ideig gondozzák őket.

Az egész földkerekségén elterjedtek. A ma élő ősmert fajok száma 316 (lásd SHARPE, Hand. List. B. I, p. 280—302. 1899).

A családok meghatározó táblázata:

- a.* A középső ujj a belső ujjal egyenlő hosszú, s karmának belső széle fűrész. A mellcsont alsó széle osztatlan; a villacsont a mellcsont tarajához forradt (l. ábra 201. old.) . . . . . *Strigidae* (200. old.).
- b.* A középső ujj a belső ujjnál hosszabb; karmának belső széle sima. A mellcsont alsó széle bemetszett; a villacsont nincs a mellcsont tarajához forradva (l. ábra 211. old.) . . . . . *Bubonidae* (202. old.).

I. Család.

Fam. **Strigidae.**

Gyöngybagolyfélék.

Strix.

LINNÉ. Syst. Nat. I. p. 131. (1766.)

Typus: *Strix flammea*, LINNÉ.*

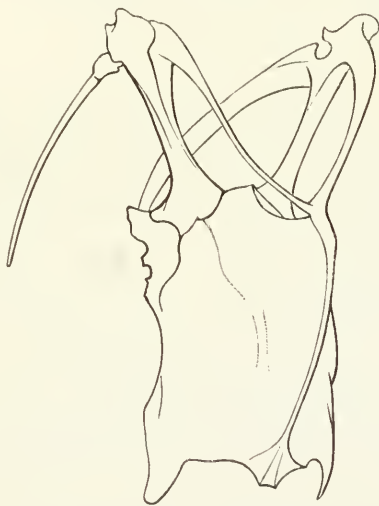
* LINNÉ, Syst. Nat. XII-dik kiadásában csak 12 bagoly fajt ismertet, melyeket mind a *Strix* nembe soroz. E baglyokat kétféleképpen osztályozza, t. i. fülszerű pamattal rendelkezőkre («*Auriculatae pennis auricularum instar exstantium*») és fülpamat nélküliekre («*Inauriculatae*»). Ezekben LINNÉ úgy látszik némileg kortársának BRISSON-nak befolyása alatt állt, kinck 1760-ban megjelent «*Ornithologie*» I. kötetében a baglyok két nemre (füles és nem füles baglyokra: *Asio* és *Strix*) osztatnak. Későbbi szerzők, ú. m. SAVIGNY, CUVIER, STEPHENS és BOIE a LINNÉ féle fajokat mind más és más nembe sorozták, úgy hogy az eredeti *Strix*-nemben tulajdonképpen egy sem maradt. Már most újabban vita támadt az iránt, vajjon melyik faj tekintendő a *Strix*-nem típusának. Némelyek azt vitatták, hogy a *Strix*-nemnek typusa az erdei bagoly a LINNÉ-féle *Strix aluco* (*Strix stridula*), mivel a BRISSON-féle *Strix*-genus tisztán az erdei bagolyra illik; mások pedig a *Strix flammea* mellett kardoskodtak. Ama kimerítő viták után, melyeket SALVIN (Ibis, 1875. p. 66—67. Note), SHARPE («*Contribution to a History of the Accipitres. The Genus Strix of Linnaeus, and its Type*», Ibis, 1875. p. 324—328) és A. NEWTON («*On the Assignment of a Type to Linnæan Genera, with especial reference to the Genus Strix*», Ibis, 1877. p. 94—105) folytattak, arra a meggyőződésre jutunk, hogy a *Strix* genus típusának egyedül a *Strix flammea* tekinthető.

STRIX FLAMMEA, LINNÉ.

Gyöngybagoly. *

- Strix flammea*, Linné, Syst. Nat. I. p. 133. (1766.)
Aluco albus, Gerini, Orn. Meth. Dig. I. p. 89. pl. LXXXXII. (1767.)
Strix alba, Scop., Ann. I. p. 21. (1769.)
Aluco flammeus, Flemming, Brit. An. I. p. 157. (1828.)
Strix guttata, Brehm, Vög. Deutschl. p. 106. (1831.)
Eustrix flammea, Webb. & Berth., Orn. Canar. p. 8. (1841.)
Stridula flammea, Selys-Longsch., Faun. Belg. p. 60. (1842.)
Strix poensis, Fraser, Proc. Zool. Soc. 1842. p. 189.
Strix glaucops, Kaup, Contr. Orn. p. 118. (1852.)
Strix africana, Bonap., Rev. et Mag. Zool. 1854. p. 540.
Strix guttata,
Strix adpersa,
Strix margaritata,
Strix maculata,
Strix splendens,
Strix flammea obscura,
Strix flammea vulgaris,
Strix flammea adpersa,
Strix paradoxa,
Strix Kirchhoffii,
Strix flammea var. *meridionalis*, Frivaldszky, Av. Hung. p. 28. (1891.)
Strix flammea meridionalis, Erlang., Journ. f. Orn. p. 477. (1898.)

Strix flammea mellesontja.

Leírása: Alapszíne fölül hamvasszürke, imitt-amott narancsszínbe hajló bőrsárgával kevert, az egyes tollak sűrű, szakadozott fehéres vonalkákkal és hegyükön feketén szegett fehér gyöngyfolttal tarkázottak; evezői, belső zászlájának szélét kivéve, mely fehér, rozsdasárgák és barna vagy szürke harántszalagokkal mustrá-

* Természettajzi könyvekben *lángbagoly*-nak is nevezik, de ez a név a latin névnek rossz fordítása, a mennyiben *flammea* nem a *flamma* = láng, hanem *flammeum* = sárgás szóból származik, l. SALVADORI, Ibis 1886. p. 377.

zottak; arcza barnán árnyalt fehér, az arczkorong szélén barnás-sárga vagy sárgás-barna selyemfényű sűrű apró tollak sorakoznak; hasoldala rozsdasárga, apró fekete foltokkal gyöngyözött; szeme és karmai feketés-barnák; csőre világos sárgás szaruszinű. Hossza k. b. 32—33, szárnya 27—28·5, farka 12·5—13·5, csőre ormója (a homloktól) 3·5, csüdje 5·5 $\%$ _m.

A *hím* és *tojó* egyforma; a *fiókákat* hófehér pelyhek borítják; szemük táján barnás árnyalattal és arczkorongjuk szélén ezüstfehér színnel.

Földrajzi elterjedése: Európa és Észak-Afrika. Magyarországon mindenütt egyaránt gyakori; elhagyott épületekben, templomtornyokban költ. Állandó madár.

A gyöngybagolynak kétféle színváltozata ösmeretes, az egyik *sötét*, melynek leírását fölül adtuk, a másik *világos*, a mikor a hátoldalon lévő narancsszínbe hajló bőrsárga szín lép előtérbe s alul az egész madár tiszta fehér, néha gyenge sárgás fuvalattal; az arczkorong széleit pedig ezüstfehéres tollak környezik. Magyarországon leginkább a sötét változattal találkozunk, de azért néha az utóbbi is előfordul. A M. N. Muzeumban Magyarországból az ilyen világos tollazatú példányunk van, melyet KUCHTA SÁMUEL Nógrádmegyében, 1851 február havában lőtt.

II. Család.

Fam. **Bubonidae.**

Fülesbagolyfélék.

A nemek meghatározó táblázata:

- a*. A viaszhártya duzzadt; az orrlyukak kerekdedek.
  - a*¹. A lábujjak inkább szőrszerű tollakkal kevésbbé sűrűn borítottak.
    - a*². Kisebb (vérébnagyságú): a szárny 11 $\%$ _m-nél nem hosszabb . . . . . *Glaucidium* (203. old.).
    - b*². Nagyobb: a szárny 15 $\%$ _m-től feljebb . . . *Athene* (204. old.).
  - b*¹. A lábujjak tollakkal sűrűn borítottak . . . . . *Nyctala* (205. old.).
- b*. A viaszhártya nem duzzadt; az orrlyukak tojásformájúak.
  - c*¹. Fülszerű tollpamat nélkül.
    - c*². Kevésbbé határozott arczkoronggal . . . . . *Surnia* (206. old.).
    - d*². Határozott arczkoronggal . . . . . *Syrnium* (207. old.).
  - d*¹. Alig észrevehető fülszerű tollpamattal; a tollazat alapszíne hófehér . . . . . *Nyctea* (209. old.).
  - e*¹. Határozott fülszerű tollpamattal.
    - e*². A csüd tollas; az ujjak csupaszok . . . . . *Scops* (210. old.).
    - f*². A csüd és ujjak egyformán sűrű tollakkal borítottak.

- a*³. Határozott arczkoronggal, a mely a szem alatt és fölött körülbelül egyenlő térfogatú . . . . . *Asio* (211. old.).
- b*¹. Kevésbé határozott arczkoronggal, melynek szem alatti térfogata nagyobb, mint a szem fölötti része . . . . . *Bubo* (213. old.).

Glaucidium.

BOIE, Isis, 1826. p. 976.

Typus: *Glaucidium passerinum* (LINNÉ).

GLAUCIDIUM SETIPES n. sp.

Magyarhoni törpekuvák.

Glaucidium passerinum (nec Linné), Frivaldszky. Avis Hungariae p. 24. (1891.), Madarász, Erläut. p. 64 (1891) et Auct. plur.

Glaucidium setipes magyarhoni példány lába.   *Glaucidium passerinum* svédországi példány lába.

Glaucidio passerino LINN. simile, sed strüs fuscis abdominalibus distinctis, a colore albo magis discretis, plumibus nasalibus obscurioribus digitisque brevibus et parcius plumosis, fere setosis diversum.

Leírása: Fölül, néha vörhenyes árnyalatú, sötétbarna, többé-kevésbé fehères vagy sárgás pettyekkel tarkázott; a pettyek legsűrűbben homloka táján, legritkábban háta közepén sorakoznak; nyaka hátsó részén többé-kevésbé nagy fehér folttal; farka barna, öt fehér harántesikkal; a tollak hegye fehér; orrsertéi barnák; pofatája és alul a madár tisztafehér, barna mustrázattal; pofatáján és mellén harántesikolt, hasán hosszávózott; csüd tollai fehérek, barna harántesikokkal; lábujj-tollai igen rövidek, szőrszerűek és piszkos fehér színűek; csőre világos vagy sötét szaruszínű; karmai feketék; szeme sárga. Hossza k. b. 16—17, szárnya 9·6—10·7, farka 6·5—7; csőre ormója (a honlaktól) 1·5; csüdje 1·4 ^m.

A hím és tojó egyforma. A fiatalok tollazata (a pelybes állapot után) a vénkéhez hasonlít, de a fejtetőn és a háton világos pettyezésnek semmi nyoma, a hasoldal sávai pedig sűrűbbek és szélesebbek.

E faj, mely az Észak-Európában élő *Glaucidium passerinum* déli formájának tekinthető, Magyarországon a fenyvesekkel borított magas hegyiségekben tartózkodik, a hol egyszersmind állandó madár.

A M. N. Muzeum példányai:

- a - b.* ♂ Zólyommege, 1844.
c. ♀ Magyarország, 1867. ápr.
d. ♂ Szepesmege, 1847.
e. — Fogaras, 1891. jan. 10.
f. juv. Breznóbánya, 1844.
g. ♂ Vistisora (Fogarasmegye), 1889. aug. 6.
h. ♂ Polhora (Nógrádmegye), 1835. aug. 6.

Athene.

BOIE, Isis, 1822. p. 549.

Typus: *Athene noctua* (Scop.)

ATHENE NOCTUA (Scop.).

Kuvik.*

- Noctua vulgaris*, Gerini, Orn. Meth. Dig. p. 87. pl. LXXXVI. (1767.)
Strix noctua, Scop., Ann. I. p. 22. (1769.)
Strix nudipes, Nilss., Orn. Suec. I. 68. (1817.)
Athene passerina, Boie, Isis, 1822. p. 549.
Strix psilodactyla, Nilss., Skand., Faun. p. 88. (1824.)
Carine noctua, Kaup., Natürl. Syst. p. 29. (1829.)
Surnia noctua, Bonap., Oss. Regn. Anim. p. 48. (1830.)
Noctua nudipes, Gould, B. Eur. I. pl. 48. (1837.)
Scotophilus nudipes, Jard., Brit. B. I. p. 274. (1838.)
Athene noctua, Bp., Comp. List. B. Eur. & N. Am. p. 6. (1838.)
Syrnia psilodactyla, Macgill, Brit. B. III. p. 417. (1840.)
Athene psilodactyla, } Brehm, Vogelf. p. 37. (1855.)
Athene indigena, }
Athene major,
Athene passerina psilodactyla,
Athene passerina vulgaris,
Athene passerina leucophrys,
Athene Vidali,
Athene intercedens,
Noctua veterum, Schleg., Mus. Pays-B. Striges p. 28. (1862.)
Noctua minor, Degl. & Gerbe, Orn. Eur. I. p. 122. (1867.)

Athene noctua lába.

* Tájszólás szerint: Csuvik; a nép halálmadárnak is hívja.

Leírása: Fölül sötétbarna tojásformájú fehér foltokkal tarkázott, e foltok a nyak hátoldalán szakadozott kettős szalagot, a farkon pedig négy haránt csíkot alkotnak; szeme körül, fülfedői alatt, tokáján és begyén többé-kevésbé tiszta fehér, fülfedői és torka táján barnán tarkázott; melle és hasa fehér, barna foltokkal és széles hosszszávokkal mustrázott; alfeltája, alsó farkfedői, csüd- és ujjtollai piszkos fehérek; csőre sárgás szaruszinű, szeme világos barna; karmai feketék. Hossza k. b. 24—28, szárnya 15—18, farka 8·5—9, csőre ormója (a homloktól) 2, csüdje 3 $\frac{1}{m}$.

A *hím* és *tojó* egyforma; a fiókák eleinte hófehér sűrű pelyhekkel borítottak, első tollruhájokban a vénékhez hasonlítanak, de mustrázatuk elmosódottabb, különösen hasoldalukon.

Földrajzi köre: Közép- és Dél-Európa. Magyarországon mindenütt gyakori és állandó madár.

Jegyzet. Magyarországon főleg a tipikusan színezett példányokkal találkozunk. Az erdélyi részekben valamivel világosabbak és inkább vörhenyes árnyalatúak fordulnak elő, a melyek azonban nagyon távol esnek a mediterrán formától vagyis az úgynevezett *Athene glaux*-tól.

Nyctala.

BREHM, Isis, 1828. p. 1271.

Typus: *Nyctala tengmalmi* (GMEL.)

NYCTALA TENGMALMI (GMEL.)

Gatyás kuvik.

Strix tengmalmi, Gmel., Syst. Nat. I. p. 291. (1788.)

Strix dasyptus, Bechst., Naturg. Deutschl. II. p. 972. (1805.)

Athene tengmalmi, Boie, Isis, 1822. p. 549.

Nyctale planiceps,
Nyctale pinetorum,
Nyctale abietum, } Brehm, Isis, 1828. p. 1271.

Aegolius tengmalmi, Kaup, Natürl. Syst. p. 34. (1829.)

Noctua tengmalmi, Cuv., Règn. An. I. p. 345. (1829.)

Uta tengmalmi, Bp., Oss. Regn. An. Cuv. p. 53. (1830.)

Syrnium tengmalmi, Eyton, Hist. Rar. Br. B. p. 90. (1836.)

Nyctala tengmalmi, Bp., Comp. List. B. Eur. & N. Am. p. 7. (1838.)

Strix frontalis, Lichtst., Abh. Acad. Berlin. 1838. p. 430.

Nyctale dasyptus, Gray, List Gen. B. p. 6. (1840.)

Nyctale pinetorum,
Nyctale abietum,
Nyctale planiceps,
Nyctale minor,
Nyctale Baedekeri, } Brehm, Vogelf., p. 38. (1855.)

Nyctala tengmalmi lába.

Leírása: Fölül barna, homloka és arczkorongjának széle sötétbarnával szegett tiszta fehér gyöngyalakú foltokkal, feje teteje és köpenye szabálytalan fehér foltokkal tarkázott; farka öt keskeny szalaggal; arczkorongja fehér; szeme előtt és szemhéja fekete; torka barnás, hasoldala fehér, barna rajzokkal tarkázott; a csüd- és ujjtollai szennyes fehérek barna mustrázattal; szeme világos sárga, csőre szennyes sárga, karmai feketék. Hossza k. b. 26, szárnya 16·5—17·5, farka 16·5—17·5, csőre ormója (a homloktól) 2·2, csüdje 2·4 ^{cm}.

A *hím* és *tojó* egyforma; a fiókákat szürkésbarna pelyhek födik.

Földrajzi elterjedése: Észak- és Közép-Európa továbbá Észak-Ázsia. Magyarországon a Kárpátokban él, a hol állandó madár; az erdélyi havasokon ritkább.

A Magyar Nemzeti Múzeum honi példányai:

- a.* ♀ Szepesmegye, 1837. oktb. 14.
- b.* ♂ Tátrafüred, 1842. oktb. 24.
- c.* ♂ Árvamegye, 1880. oktb. 10.
- d.* ♀ Szépvíz, Szt-Mihály (Csikmegye), 1899. nov. 22.

Ezen kívül FRIVALDSZKY «Aves Hungariae»-ban, még a következők vannak felsorolva Magyarországból: ♂ Bresznóbánya; ♀ Lomniczi hegy 1828 szeptb. 3; ♀ Losoncz; ♀ Liptómege 1837. oktb. 16.

Az ugyanott felsorolt Szepesmegyében 1837. június 20-án és Budapesten 1886-ban lőtt fekete példányok az *Athene noctua* fajhoz tartoznak.

Surnia.

DUMÉRIL, Zool. Anal. p. 34. (1806.)

Typus: *Surnia ulula* (LINNÉ).

SURNIA ULULA (LINNÉ).

Karvály-bagoly.

Strix ulula, Linné, Syst. Nat. I. p. 133. (1766.)

Surnia funerea, Duméril, Zool. Anal. p. 34. (1806.)

Strix nisoria, Mey. & Wolf., Taschenb. I. p. 84. (1810.)

Strix dolata, Pall., Zoogr. Rosso-As. I. p. 316. (1826.)

Noctua nisoria, Cuv., Regne An. I. p. 344. (1829.)

Nycthierax nisoria, Meves, Öfv. Kongl. Vet.-Ak. Förh. 1879. p. 39.

Leírása: Főül sötét kávébarna, fejetején sűrűn hófehér foltokkal, nyakszirt táján barna folttal, válltollainak nagy része tiszta fehér, deréktája és felső farkfedői, fehér szalagokkal, szárnya fehér foltokkal és szalagokkal tarkázott; farka 9—11 keskeny fehér szalaggal harántcsikolt; pofatája és nyaka oldala fehér, fülfedői mögött nagy félkör-alakú fekete folttal; torka és keskeny nyakörve barna, mely alatt széles fehér örv következik; melle, hasa és alsó farkfedői fehérek, keskeny barna szalagokkal harántcsikoltak; csőre sötét-zöldes szaruszinű, felső kávájának orna sárga; karmai feketék; szeme élénk világossárga. Hossza k. b. 37 cm , szárnya 22·5—24, farka 18—19, csőre ormója (a homloktól) 2·5, csüdje 2·5 cm .

A hím és tojó egymáshoz hasonlít.

Földrajzi elterjedése: Észak-Európa, Észak-Ázsia és Szibéria. Magyarországon csak némely esztendőben, még pedig a téli hónapokban elvétve mutatkozik.

A Magyar Nemzeti Múzeum honi példányai :

- a. ♀ Breznóbánya, 1839. márcz. 7. (Herman Károly.)
- b. ♀ Oravic, Árva megye, 1880. nov. 7. (Kocyan Antal.)
- c. ♂ Csallóköz-Somorja, 1897. decz. 28. (Kunszt Károly.)

A karvaly-bagolynak két formáját szokták megkülönböztetni, az egyik a tipikus *Surnia ulula*, melynek földrajzi köre Észak-Európa és Nyugat-Ázsia, a másik a *Surnia dolata* PALL. Ez utóbbi forma Észak-Ázsiában és Szibériában él s abban különbözik a tipikustól, hogy hasoldala szennyesebb fehér s a harántsávok keskenyebbek. Ezek azonban oly csekély különbségek, hogy azok alapján a két formát egymástól fajilag szétválasztani alig lehet. A fönt felsorolt magyar példányok inkább az utóbbihoz hasonlítanak s teljesen egyeznek a Krasznojarszk környékén lőtt példányokkal.

Syrnium.

SAVIGNY, Descr. Egypte, p. 298. (1810.)

Typus: *Syrnium aluco* (LINNÉ).

A fajok meghatározó táblázata :

- a. Kisebb: a szárny 27—29 cm . . . . . *aluco* (207. old.).
- b. Nagyobb: a szárny 36—39 cm . . . . . *uralense* (208. old.).

SYRNIUM ALUCO (LINNÉ).

Erdei bagoly.

<i>Strix aluco</i> ,	}	Linné, Syst. Nat. I. p. 132—133. (1766.)
<i>Strix stridula</i> ,		
<i>Strix sylvestris</i> , Scop., Ann. I. p. 21. (1769.)		
<i>Strix soloniensis</i> , Gmel., Syst. Nat. I. p. 292. (1788.)		
<i>Strix austriaca</i> ,	}	Shaw, Gen. Zool. VII. p. 247, 253. (1809.)
<i>Strix sylvatica</i> ,		
<i>Syrnium ululans</i> , Savign., Descr. Egypte, p. 298. (1810.)		
<i>Syrnium stridulum</i> , Steph., Gen. Zool. XIII. pt. 2. p. 62. (1826.)		

Syrnium aluco, Boie, Isis, 1828. p. 315.

Aluco aluco, Kaup, Natürl. Syst. p. 190. (1829.)

Ulula stridula, Selby, Ill. Brit. Orn. I. p. 102. pl. 25. (1833.)

Aluco stridulus, Macgill., Brit. Rapt. p. 367. (1836.)

Ulula aluco, Keysl. & Blas., Wirbelth. Eur. p. 33. (1849.)

Syrnium macrocephalum,

Syrnium acdium,

Syrnium rufescens,

Syrnium stridulum,

} Brehm, Vogelf. p. 39. (1855.)

Leírása: Fölül barna, szürkével és fehérrel tarkázott; feje sötétebb barna s egyes tollainak széle fehér foltokkal csipkézett; arczkorongja szürkés fehér, barna sávokkal tarkázott; alul a madár fehér, barna széles hosszanti sávokkal és szürkés keskeny haránt szalagokkal tarkázott; szeme sötétbarna, csőre szennyes sárga; karmai feketék. Hossza k. b. 40—42, szárnya 27—29, farka 18, csőre ormója (a homloktól) 3·5, csüdje 4·5 $\frac{m}{m}$.

A hím és tojó egyforma.

Két színváltozata ösmeretes; egyik barna (*Strix aluco*, L.), melynek leírását fönt adtuk, a másik vörös (*Strix stridula*, L.), mely abban különbözik az előbbtől, hogy a barna színt rozsdavörös helyettesíti.

Földrajzi elterjedése: Európa és a mediterrán subregio. Magyarországon állandó s mindenütt mind a két színváltozatban egyaránt közönséges.

SYRNIUM URALENSE (PALL.).

Uráli bagoly.

Strix uralensis, Pallas, Reise. Russ. Reichs. I. p. 455. (1771.)

Strix macrura, Mey. & Wolf. Taschenb. p. 84. (1810.)

Surnia uralense,

Ulula liturata,

} Steph., Gen. Zool. XIII. pt. 2. pl. 40. p. 60. (1826.)

Syrnium uralense, Boie, Isis, 1828. p. 315.

Noctua uralensis, Cuv., Règne An. I. p. 344. (1829.)

Syrnium macrocephalum, Brehm, Vög.-Deutschl. p. 115. (1831.)

Scotiaptex uralensis, Swains., Classif. B. II. p. 217. (1837.)

Ulula uralensis, Keys. & Blas.; Wirbelt. Eur. p. XXXII. (1840.)

Ptynx uralensis, Gray, List. Gen. B. p. 8. (1841.)

Ptynx liturata, Brehm, Vogelf. p. 39. (1855.)

Syrnium uralensis, Fritsch, Vög. Europ. p. 62. (1853—1870.)

Leírása: Alapszíne fölül és alul többé-kevésbbé szennyes fehér, barna hossz-sávokkal tarkázott; arczkorongja szürke, a tollak gerincze barna; az arczkorong szélső tollai tiszta fehérek sötétbarna mustrázattal; szárnya és farka szélesen szalagozott; csőre sötétsárga; szeme barna és karmai sötétbarnák. Hossza k. b. 55—57, szárnya 36—39, farka 29—31, csőre ormója (a homloktól) 5, csüdje 4·5 $\frac{m}{m}$.

A hím és tojó egyforma, a fiatalok alapszíne szennyes fehér, majd barnásszürke, különben a vénékhez hasonlítanak.

Földrajzi elterjedése: Észak-Európa és Észak-Ázsia. Magyarországon rendszeres téli látogatónak mondható; túlnyomóan az erdélyi részekben fordul elő. Néha állítólag költ is nálunk, de erre nézve nincsenek megbízható adataink, ámbár 1899. május 24, tehát a költési idő alatt Élesden, Biharmegyében egy hím példányt lőttek mely a Múzeum birtokába került.

A Magyar Nemzeti Múzeum honi példányai:

- a.* — Breznóbánya, Zólyommegye, 1844.
b. ♀ Szinna, Zemplénmegye, 1882. febr. 4.
c. — Bártfa, Sárosmegye, 1887.
d. ♀ Dezsanovic, Slavonia, 1897. decz. 20.
e. ♂ Uj-Gradiska, Slavonia, 1898. márcz. 22. (*melanism.*)
f. ♂ Élesd, Bihar megye 1899. máj. 24. (*melanism.*)
g. ♀ Nagyajta, Háromszékmegye, 1899. febr. 23.

Nyctea.

STEPHENS, Gen. Zool. XIII. pt. 2. p. 63. (1826.)

Typus: *Nyctea scandiaca* (LINNÉ).

NYCTEA SCANDIACA (LINNÉ).

Hóbagoly.

- Strix scandiaca*, } Linné, Syst. Nat. I. p. 132. (1766.)
Strix nyctea, }
Aluco diurnus, Gerini, Ornith. Meth. Dig. I. p. 80. pl. LXXXIII. (1767.)
Strix nivea, Thunb., Sv. Akad. Förh. 1798. p. 184.
Strix candida, Lath. Ind. Orn. Suppl. p. XIV. (1801.)
Strix erminia, Steph., Shaw's Gen. Zool. VII. pt. I. p. 251. (1809.)
Noctua nyctea, Cuv., Règne An. I. p. 332. (1817.)
Nyctea erminea, Steph., Shaw's Gen. Zool. XIII. p. 63. (1826.)
Syrnium nyctea, Kaup, Nat. Syst. p. 59. (1829.)
Surnia nyctea, James. ed. Wils. Am. Orn. I. p. 92. (1831.)
Nyctia candida, Swains., Class. B. II. p. 217. (1836.)
Nyctea nivea, Gray, Gen. B. I. p. 34. (1845.)
Nyctea candida, Brehm, Vogelf. p. 35. (1855.)
Nyctea nivea europaea, } Brehm, Verz. Samm. C. L. Brehm p. 2. (1866.)
Nyctea nivea americana, }
Leucybris nyctea, Sund., Av. Meth. Tent. p. 106. (1872.)
Leucybris scandiaca, Meves Öfv. Königl. Vet.-Ak. Förh. 1879. p. 39.

Leírása: Alapszine hófehér; háta barnásfekete pettyekkel, hasa ugyanolyan-szinű hullámvonalakkal tarkázott; arczatája és lábai mustrázat nélkül. Igen vén példányok majdnem tisztafehérek. Szeme sárga; csőre és karmai kékes szaruszínűek. Hossza k. b. 60–62, szárnya 40–45, farka 23–24, csőre ormója (a homloktól) 4.5, csüdje 5.6 cm.

A hím és tojó egyforma.

Földrajzi elterjedése: Az északi félgömb artikus tájai. Nagy ritkán hozzánk is eltéved. A Magyar Nemzeti Múzeumban két honi példányunk van; az egyik ♂ Ungmegyében 1860 márcziusban, a másik ♀ Ujszászon 1891 november 3-án lövetett.

Scops.

SAVIGNY, Descr. de l'Égypte, p. 291. (1810.)

Typus: *Scops scops* (LINNÉ).

SCOPS SCOPS (LINNÉ).

Törpe fülesbagoly.

- Strix scops*, Linné, Syst. Nat. I. p. 132. (1766.)
Strix giu, Scop., Ann. I. p. 19. (1769.)
Strix pulchella, Pall., Reis., Russ. R. I. p. 456. (1771.)
Strix carniolica, } Gmel., Syst. Nat. I. p. 289—290 (1788.)
Strix zorca, }
Scops ephialtes, Savigny, Descr. Égypte p. 291. (1810.)
Bubo scops, Boie, Isis, 1822. p. 549.
Scops aldrovandi Flemm., Brit. An. p. 57. (1828.)
Scops carniolica, Brehm, Vög. Deutschl. p. 126. (1831.)
Scops europæus, Lesson, Traité Orn. p. 166. (1831.)
Scops senegalensis, } Sw., Class. B. II. p. 217. (1837.)
Scops zorca, }
Ephialtes scops, Keys. & Blas., Wirbelt. Eur. p. XXXIII. (1840.)
Otus scops, Schleg., Rev. Crit. p. 16. (1844.)
Scops minor, }
Scops rupestris, } Brehm, Vogelf. p. 43. (1855.)
Scops rufescens, }
Scops pygmaea, }
Scops vera, Finsch, Journ. f. Orn. VII. p. 381. (1859.)
Ephialtes zorca, Jaub. & Barth., Lap. Rich. Orn. p. 78. (1859.)
Scops longipennis, Kaup, Trans. Z. S. IV. p. 223. (1862.)
Scops giu, Newton, Yarell, Brit. B. I. p. 173. (1873.)
Pisorhina scops, Reiser, Orn. Balcanica II. p. 103. (1894.)

Leírása: Az egész madár szürke, imitt-amott sárgásbarnával mosódott, fekete hosszúsávokkal, szürke haránt zigzugvonalkákkal és itt-ott fehér foltokkal tarkázott; válltollainak külső széle világos fakó színű; fülpmata lesimítva alig észrevehető; evezői és farktollai többé-kevésbé harántcsikoltak; csőre és lábujjai szaruszerűek; szeme világos sárga. Hossza k. b. 19—21, szárnya 13·5 - 15·5, farka 6—7, csőre ormója (a homloktól) 1·8, csüdje 2·2 ^{cm}.

A *hím* és *tojó* egyforma.

Földrajzi elterjedése: Európa, Észak-Afrika és Közép-Európa. Magyarországon mindenütt előfordul, de rejtett életmódja miatt ritkábban kerül szemünk elé; télre elköltözik. Költözködésének pontos ideje nálunk ez idő szerint még ismeretlen.

Asio.

BRISSON, Orn. I. p. 477. (1760.)

Typus: *Asio otus* (LINNÉ).

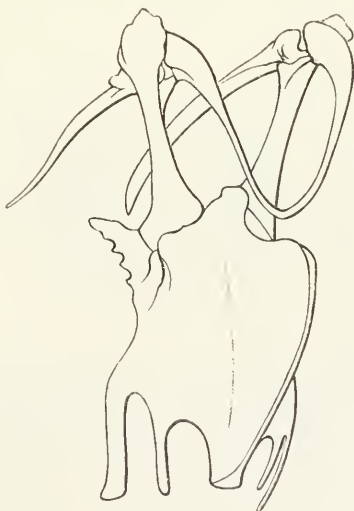
A fajok meghatározó táblázata:

- a. A fülpamat igen hosszú . . . . . *otus* (211. old.).
 b. A fülpamat rövid . . . . . *accipitrinus* (212. old.).

ASIO OTUS (LINNÉ).

Kis fülesbagoly.

- Strix otus*, Linné, Syst. Nat. I. p. 132, (1766.)
Bubo minor, } Gerini Orn. Meth. Dig. I. p. 85. pl. LXXXII. (1767.)
Bubo vulgaris, }
Bubo otus, Savigny, Descr. De l'Egypte, p. 292. (1810.)
Otus asio, Leach, Syst. Cat. Mamm. B. M. p. 11. (1816.)
Otus otus, Cuv. Règne An. I. p. 328 (1817.)
Otus europaeus, Steph., Gen. Zool. XIII. pt. 2. p. 57. (1826.)
Otus vulgaris, Flemm., Brit. An. p. 56. (1828.)
Asio otus, Lesson, Man. d'Orn. I. p. 116. (1828.)
Otus communis, Less., Traité p. 110. (1831.)
Otus sylvestris, }
Otus arboreus, } Brehm, Vög. Deutschl., p. 121—123. (1831.)
Otus gracilis, }
Otus aurita, Rennie, Mot. Orn. Dict p. 262. (1833.)
Aegolius otus, Keys. & Blas., Wirbelt. Eur. p. XXII. (1840.)
Otus major, } Brehm, Vogelf. p. 42. (1855)
Otus minor, }
Otus assimilis, Brehm, Naumannia 1855. p. 270.
Otus verus, Finsch, Journ. f. Orn VII. p. 381. (1859.)

Asio otus mellcsontja.

Leírása: Alapszíne fölül és alul agyagsárga, feketésbarna hosszfoltokkal, harántcsíkokkal és fehér foltokkal tarkázott; evezői és farktollai sötétbarnával szalagozottak; fülpamata igen hosszú, fekete, belső szélén fehéren szegett; arczkorongja a csőrhez eső részén fehér, a fül felé eső részén pedig agyagsárga; a korong széle fehér, szürke és fekete színekkel tarkázott tollakból áll; csőre és karmai feketék; szeme élénk sárga. Hossza k. b. 34—36, szárnya 29—31, farka 15—16, csőre ormója (a homloktól) 2·8, csüdje 3 $\frac{1}{2}$ m.

A hím és tojó egyforma; a fiókák pelyhes ruházata szennyes barnás szürke.

Földrajzi elterjedése: Egész Európa és Ázsiának nagy része. Magyarországon mindenütt előfordul és közönséges. Állandó madár; télen az erdők sűrűségében nagy csapatokba szokott együvé gyülekezni; különösen nagy előszeretettel keresi föl télen az alantabb fekvő fenyveseket.

ASIO ACCIPITRINUS (PALL.).

Réti fülesbagoly.

- Strix accipitrina*, Pall., Reise Russ. Reichs I. p. 455. (1771.)
Noctua minor, Gmel., Nov. Comm. Petrop. XV. 447. Tab. 12. (1771.)
Strix brachyotus, Forst., Phil. Trans. LXII. p. 384. (1772.)
Strix arctica, Sparrm., Mus. Carls. III. pl. 51. (1788.)
Strix palustris, Bechst., Naturg. Deutschl. II. p. 344. (1791.)
Strix tripeunis, Schrank, Faun. Boica I. p. 112. (1798.)
Strix caspia, Steph., Shaw's Gen.-Zool. VII. pt. 2. p. 272. (1809.)
Otus microcephalus, Leach, Syst. Cat. Mamm. ect. Brit. M. p. 11. (1816.)
Strix brachyura, Nilss., Orn. Suec. I. p. 62. (1817.)
Otus brachyotos, Steph., Shaw's Gen. Zool. XIII. pt. 2. p. 57. (1826.)
Strix aegolius, Pall., Zoogr. Rosso-As. I. p. 309. (1826.)
Otus agrarim, }
Otus palustris, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 124. (1831.)
Brachyotus palustris, Bonap., Comp. List. B. Eur. & N. Am. p. 7. (1838.)
Asio brachyotus, Macgill., Brit. B. III. p. 461. (1840.)
Aegolius brachyotus, Keys. & Blas., Wirbelt. Eur. p. XXXIII. (1840.)
Brachyotus agrarius, Brehm, Vogelf. p. 43. (1855.)
Brachyotus leucopsis, Brehm, Naumannia 1855. p. 270.

Leírása: Fölül agyagsárga, barna hosszszávokkal és fehér foltokkal tarkázott; alul fehér, többé-kevésbbé sárgás fuvalattal és barna hosszszávokkal; fülpamata rövid, lesimítva észrevehetetlen; arczkorongja fehér, szeme körül és mögött többé-kevésbbé nagy fekete folttal; az arczkorong széle barna, sárga és fehér színekkel tarkázott apró tollakból áll; csőre és karmai feketék; szeme élénk sárga. Hossza k. b. 33—36, szárnya 29—31, farka 15 - 16·5, csőre ormója (a homloktól) 2·8, csüdje 3·5 $\frac{1}{2}$ m.

A hím és tojó egyforma; a fiókák pelyhes ruhája szennyes sárgás, barnás szürke.

Földrajzi köre az egész földkerekségre kiterjed. Magyarországon az átvonulási időszakban mindenütt igen közönséges; a téli hónapokban is meglehetősen gyakori, de a költési időszakra csak ritkán, egyes példányai maradnak nálunk.

Bubo.

CUVIER, Règne An. p. 331. (1817.)

Typus: *Bubo bubo* (LINNÉ).

BUBO BUBO (LINNÉ).

Nagy fülesbagoly.

Strix bubo, Linné, Syst. Nat. I. p. 131. (1766.)

Bubo maximus, Gerini, Orn. Meth. Dig. I. p. 84. pl. LXXXI (1767.)

Bubo ignavus, Forst., Syn. Cat. Br. B. p. 46. (1817.)

Bubo europaeus, Less., Traité, I. p. 115. pl. XVII. fig. 1 (1831.)

Bubo germanicus

Bubo septentrionalis, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 119—120. (1831.)

Asio bubo, Swains., Class. B. II. p. 217. (1836.)

Otus bubo, Schleg., Rev. Crit. p. XIII. (1844.)

Bubo atheniensis, Bp. cosp. Gen. Av. I. p. 48. (1850)

Bubo grandis, Brehm, Journ. f. Orn. I. p. 346. (1853.)

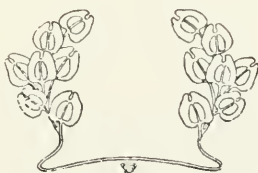
Bubo bubo, Lichtst., Nomencl. Av. p. 7. (1854.)

Bubo melanotus, Brehm, Vogelfang p. 41. (1855.)

Leírása: Fölül rozsdasárga, barnás-fekete széles hosszúsávokkal és keskeny harántcsíkokkal, néha fehéres foltokkal tarkázott; fülpamata hosszú, színe fekete belső szélén sárgás; alul a madár rozsdasárga, mellén hosszúkás sávokkal, hasán keskeny harántcsíkokkal mustrázott; csőre és karmai feketék; szeme sötét narancs vagy vöröses-narancsszínű. Hossza k. b. 64—72, szárnya 44—50, farka 27—31, csőre ormója (a homloktól) 5·5, csüdje 6·5—7 cm .

A *hím* és *tojó* egyforma. A *fiókák* pelyhei szennyes fehérek.

Földrajzi elterjedése: Európa, keletre az Ural hegységig. Magyarországon nagy kiterjedésű erdőségekben mindenütt otthonos; állandó madár.

VI. Rend.

ORDO ACCIPITRIFORMES.

Ragadozók.*

Jellemek: A csőr erős vaskos; a felső káva ormója ívben lefelé hajlik és hegyes csúcsban végződik; a felső káva tövét sima bőrhártya, az úgynevezett viaszhártya borítja s ennek mellső részén nyílnak az orrlyukak. A ínycsont kötött (*desmognathus*). A nyakcsigolyák száma 14—17. A mellcsont alsó széle (*margo posterior sterni*) osztatlan, néha egy vagy több ablakszerű nyílással (*fenestra*). Az ujjak száma négy: három előre, a hüvelyk hátra irányult s a *flexor longus hallucis* ez utóbbiba vezet. A lábak erősek és hatalmas karmokkal fegyverezettek, melyeket a madár a talpa alá bír hajlítani (l. ábra 228. old.). A karmok igen hajlottak, simák és hegyesek; a belső és hátsó ujj karma leghatalmasabb. A tollazat sűrű, kemény.

Főleg magas fákon, de némelyek sziklákon is fészkelnek. Fészküket vastagabb gallyakból meglehetősen tömötten készítik. Tojásaik száma és színe az egyes fajok szerint változik. A fiókák sűrű pelyhekkel borítottak, tehetetlenek és sokáig szüleik gondozására vannak bízva.

E rend kozmopolita. A most élő ösmert fajok száma 506 (l. SHARPE, Hand-List B. I. 1899.), de ezek között nincsenek az újvilági «álkeselyűk», melyeknek az anatomia külön rendet követelt (Ordo *Cathartidiformes*).**

A ragadozók rendje három, többé-kevésbbé jól határolt alrendre oszlik: Subordo *Pandiones*, *Accipitres* és *Serpentarii*. A Magyarországon előforduló fajok a két első alrendbe tartoznak s számuk más európai országbeliéhez képest igen tekintélyes.

A honi ragadozók tanulmányozásánál a Magy. Nemz. Múzeum anyagán kívül a következő számottevő nagyobb gyűjteményeket vettem figyelembe: 1. A megboldogult RUDOLF trónörökös gyűjteményének ama részét, melyet a bécsi cs. és kir. Hofmuseum őriz. 2. FERENCZ FERDINAND királyi herceg Ő Fenségének Bécsben és Chlumetzben elhelyezett gazdag magángyűjteményét, melynek tanulmányozását Ő Fensége nekem kegyesen megengedni méltóztatott. 3. CSATÓ JÁNOS-nak Nagy-Enyeden levő s Erdély orniszát teljesen magában foglaló értékes gyűjteményét és 4. ifj. GRÓF CHOTÉK REZSŐ gyűjteményének futtaki uradalmán lévő részét.***

* A ragadozók rendje alatt a mai fogalmak szerint csakis az úgynevezett «nappali ragadozók» értendőek, minthogy az «éjjeli ragadozók», vagyis baglyok, melyek azelőtt szintén e rendbe számítottak, most külön rendbe (Ordo *Strigiformes* l. 199. old.) vannak osztályozva.

** V. Ö. HUXLEY, Proc. Zool. Soc. 1867. p. 436.

*** A zágrábi Múzeum a ragadozók terén is tetemes anyaggal rendelkezik. Sajnos ezen anyagot nem használhattam föl, mivel a nevezett múzeum vezetősége tanulmányaim elé nehézségeket gördített.

I. Alrend.

Subordo **PANDIONES.****Halászsasok.**

A halászsasokat átmeneti alakoknak tekinthetjük, melyek a »valódi ragadozókat» mintegy összekötik a baglyokkal. Csontvázuk nagyon hasonlít a baglyokéra, különösen lábuk szerkezete, mert a csüd váza (*tarso-metatarsus*) aránylag nagyon rövid, mellső felső része csontos áthidalású, a külső ujj hátrafelé hajlítható, tehát egészen a baglyok típusára vall.

A csüd és ujjak külsőleg pikkelyszerű pajzsokkal borítottak; a talpon apró ráspolyszerű érdes szemcsék sorakoznak; a karmok belső felülete domború s nincs, mint a többi ragadozóéi, kivájva. A csőr rendes; a viaszhártya szabadon áll s tövén nincsenek serték. A tollazat kemény; a valódi tollakon az úgynevezett fattyúhajtás hiányzik. A szárny igen hosszú; összecsucott helyzetben csúcsa a fark végeig vagy azon túl ér.

Sziklákon és magas fákon fészkelő madarak. Fehéres alapszínű tojásaik vörös-barnával élénken tarkáztak. Összesen hat faj ősméretes s ezek közül nálunk s egyáltalában Európában csak a *Pandion haliaëtus* (LINNÉ) fordul elő.

I. Család.

Fam. **Pandionidae.****Halászsasfélék.****Pandion.**

SAVIGNY, Syst. Ois. l'Egypte ect. p. 9. (1810.)

Typus: *Pandion haliaëtus* (LINNÉ).**PANDION HALIAËTUS (LINNÉ).****Halászsas.****Falco haliaëtus*, Linné, Syst. Nat. I. p. 129. (1766.)*Falco arundinaceus*, Gmel, Syst. Nat. I. p. 263. (1788.)*Pandion fluviatilis*, Savigny, Syst. des Ois. l'Egypte. p. 36. (1810.)*Aquila haliaëtus*, Mey. & Wolf, Taschenb. p. 23. (1810.)*Triorches fluviatilis*, Leach, Syst. Cat. ect. B. M. p. 10. (1816.)*Aquila balbusardus*, Dum., Dict. Sc. Nat. I. p. 351. (1816.)

* FÖLDI JÁNOS-nál (Term. Hist. 1801) *Ráró*, vagy *Halász sas*. LOVASSY szerint (Ragadozó madaraink magyar elnevezései, Term. Tud. Közl. 1887) a FÖLDI által használt *Ráró* nem magyar szó, hanem a szláv *rároh*-ból ered. Azt hiszem LOVASSY ezen nézetével a szláv nyelvészettel foglalkozó szakembereink nem fognak teljesen egyet érteni, mert a *rároh* semmiképp sem szláv szó; de ez mi ránk nézve most nem annyira fontos, mint az, hogy FÖLDI JÁNOS a *ráro*-t tévesen alkalmazta a *Pandion haliaëtus*-ra. A régiek ugyanis ráró alatt egy gyorsrepülő, tarkaszárnyú madarat, melylyel egyszersmind vadásztak is, tehát valamelyik sólyom-fajt értették (l. 231. old. jegyzet).

- Accipiter haliactus*, Pall., Zoogr. Rosso-As. I. p. 355. (1826.)
Balbusardus haliactus, Flem., Brit. An. p. 51. (1828.)
Pandion haliactus, Less., Man. d'Orn. I. p. 86. (1828.)
Pandion planiceps, }
Pandion alticeps, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 33. (1831.)
Pandion indicus, Hodgs., Gray's Zool. Misc. p. 81. (1844.)
Pandion ichthyaetus (nec Horsf.), Kaup, Classif. Säug. u. Vög. p. 122. (1844.)
Pandion albigularis, Brehm, Journ. f. Orn. I. p. 206. (1853.)
Pandion minor, }
Pandion fasciatus, } Brehm, Vogelf. p. 12. (1855.)

Leírása: A vén fölül sötétbarna; feje és alul az egész madár fehér; homloka és fejteteje barna hosszanti foltokkal; szeme előtt barna, szeme mögött pedig ujjnyi széles barna sáv húzódik a nyak mindkét oldalára; begye világos barnával árnyalt s sötétbarna hosszanti foltokkal mustrázott; szárnya fölül barna, evezői feketés-barnák, szárnya alul fehéres és barnán hiányosan szalagozott, a tollak csúcsa barna; alsó szárnyfedői részben barnák, részben barnán szalagozott fehérek; farka fölül sötétbarna, többé-kevésbé jól látható feketés szalagokkal, a tollak belső széle fehérrel tarkázott; farka alul fehéres szürkés-barna, a tollak gerincze fehér; csőre és karmai feketék; viaszhátyája és lábai kékek; szeme sárga.

A *hím* kisebb; hossza k. b. 57 (csőrétől farka végéig), szárnya 48, farka 22, csőre ormója (a viaszhátyától) 4, csüdje 6 $\frac{1}{2}$ m. A *tojó* nagyobb; hossza k. b. 62, szárnya 53, farka 26, csőre 4·5, csüdje 6·2 $\frac{1}{2}$ m.

A *fiatalok* hátoldalának tollai fehéren szegettek, farkuk határozottabban szalagozott s az egyes tollak csúcsa fehér; lábaik sárgásak; máskülönben a vénekhez hasonlítanak.

A fészeken ülő *fiókák* fölül füstös barna, alul világosabb pelyhekkkel borítottak. *Földrajzi köre*: Európára, Afrikára és Ázsiára terjed.

Magyarországon, a hol a halászsas nem tartozik épen a közönséges fajok közé, nagyobb folyók és tavak mentén tartózkodik. Az Al-Duna ligeteiben magas fákon költ. A Drávafokon SZIKLA Gábor tanár 1890. ápril. 26-án egy párt lőtt a fészekről s tojásait is megszerezte a Magy. Nemz. Múzeumnak.

II. Alrend.

Subordo ACCIPITRES.

Valódi ragadozók.

Ide tartoznak a halászsas kivételével az összes ragadozóink mind s ezeknek közös jegyük, hogy a szélső ujj hátra nem hajlítható, a karmoknak belső felülete kivájt és szélei többé-kevésbé élesek; a valódi tollak pedig fattyúhajtással bírnak. Ezen alrend három családra oszlik, ú. m. Keselyűfélékre (Fam. *Vulturidae*), Saskeselyűfélékre (Fam. *Gypaetidae*) és Sólyomfélékre (Fam. *Falconidae*).*

* SHARPE (Cat. B. Br. Mus. vol. I. 1874, Rev. Rec. Att. Class. B. 1891 és Hand-List B. I. 1899) tulajdonképen csak két családot (Fam. *Vulturidae* és Fam. *Falconidae*) különböztet meg, a mennyiben a saskeselyűféléket a *Falconidae* család egyik alcsaládjának tekinti.

A családok meghatározó táblázata :

- a. A fej csupasz, vagy pelyhekkal borított . . . . . *Vulturidae* (217. old.)
 b. A fej valódi tollakkal borított.
   a¹. A viaszhárttyát és az alsó káva tövét sűrű
     hosszú serték egészen befödik, az állközötti
     részen pedig serteszakáll van . . . . . *Gypaëtidae* (221. old.)
   b¹. A viaszhárttyát, az alsó káva tövét nem födik sűrű
     serték, az állközötti részen nincs serteszakáll . *Falconidae* (223. old.)

I. Család.

Fam. **Vulturidae.**

Keselyűfélék.

Jellemek: A csőr igen vaskos, a felső káva a viaszhárttya mellső szélétől kezdi félkörös hajlását; a viaszhárttya csupasz, az orrlyukak teljesen szabadok (l. ábra 218—220. old.). A fej és nyak csupasz, vagy pelyhekkal, de sohasem valódi tollakkal borított. A csüd alsó része hatszögűen recézett és sohasem tollas. A középső- és szélső ujj tövét többé-kevésbbé széles hárttya köti össze. A karmok, az óriási testhez képest, kevésbbé hatalmasok.

Kizárólag dögből táplálkoznak. Sziklákon vagy magas fákon fészkelnek s egy, legfeljebb két tojást raknak, melyeknek színe fehér, mustrázat nélküli (*Gyps fulvus*), vagy fehér alapon barnán tarkázott (*Vultur monachus*).

Földrajzi elterjedésük: Dél- és Kelet-Európa, Afrika és Ázsia (bővebben l. SHARPE, Journ Linn. Soc. Zool XIII. p. 1—26 pls. I—IX.):

A nemek meghatározó táblázata :

- a. Az orrlyukak kerekdedek . . . . . *Vultur* (217. old.).
 b. Az orrlyukak hosszúkásak.
   a¹. Az orrlyukak fekvése függőleges . . . . . *Gyps* (219. old.).
   b¹. Az orrlyukak fekvése vízszintes . . . . . *Neophron* (220. old.).

Vultur.

LINNÉ, Syst. Nat. I. p. 121. (1766.)

Typus: *Vultur monachus*, LINNÉ.

VULTUR MONACHUS, LINNÉ.

Barátkeselyű.

Vultur monachus, Linné, Syst. Nat. I. p. 122. (1766.)

Vultur cinereus, Piller & Mittersp., Iter per Posegan. Slav. p. 27. (1783.)

Vultur vulgaris,

Vultur arrianus,

Vultur niger,

} Daud., Traité. II. p. 17—18. (1800.)

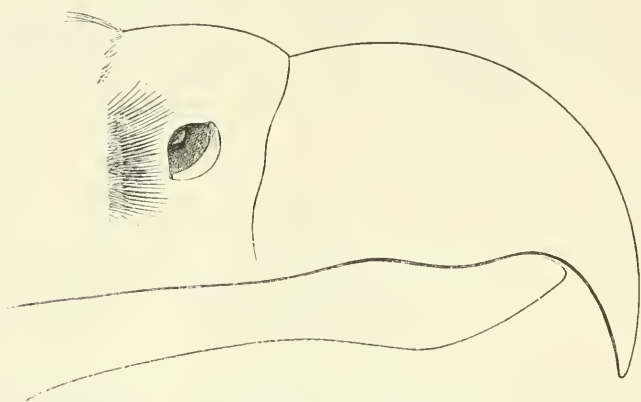
Aegyptus niger, Savign., Syst. Ois d'Egypte. p. 237. (1810.)

Gyps cinereus, Bonap., Comp. List. B. Eur. & N. Am. p. 2. (1838.)

Aegyptus cinereus, Bonap., Cat. Ucc. Eur. p. 17. (1842.)

Polypteryx cinereus, Hodgs., Gray's Zool. Misc. p. 81. (1844.)

Vultur fuscus (nec Gmel.), Brehm, Naumannia. I. 3. Heft. p. 23. (1850.)

Vultur monachus csőre.

Leírása: Az egész madár csokoládbarna, begye és elsőrendű evezői majdnem feketék; feje és nyaka barnás pelyhekkal sűrűn borított, nyakszirt pelyhei nagyon tömöttek és igen világosak, arcza és nyaka mellső részének pelyhei többé-kevésbé serteszerűk; szempillái hosszú, erős sertékből valók; füle környéke, nyaka oldala és hátulja csupasz, mely élő korban kékes hússzinű; nyaka tövén hátul megnyúlt sűrű tollak csuklyát, melle felső részén pedig mindkét oldalon tollbokrétát alkotnak; csőre fekete; viaszhártyája halvány kék; szájuza világos hússzinű; lábai hússzinűen árnyalt szennyes sárgák; szeme barna. Hossza k. b. 130, szárnya 80, farka 40, csőre ormója (viaszhártyával együtt) 11, csüdje 13^{mm}.

Igen vén példányoknál a tollazat erősen megfakul; főleg a mell és csuklya tollainak hegye szokott erősen megfakulni s ilyenkor a csőr is nagyon megvilágosodik, néha csaknem egészen sárgává változik.

A hím és tojó egyforma.

Földrajzi elterjedése: A Mediterran subregio, keleten India és Khina. Nálunk a Szerémségben, az Al-Duna hegyes vidékein, Herkulesfürdő környékén és az erdélyi havasokon, főleg pedig a Radna-havason otthonos. E helyekről néha az ország más vidékeire is eltéved. Régenté, mikor még az elhullott házi állatok eltakarításáról a törvény szigora nem gondoskodott, dögvész alkalmával az Alföldön seregesen jelentkeztek. Mehádia környékén s a radnai havason költ. Fészket vén fákra építi.

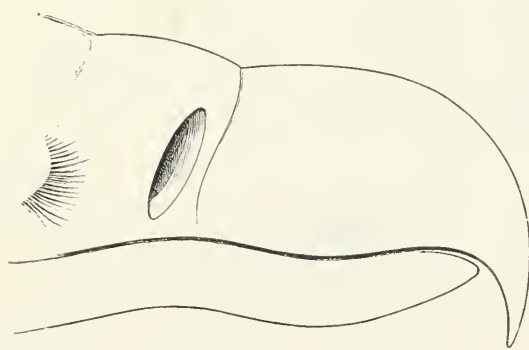
Gyps.

SAVIGNY, Syst. Ois. d'Egypte, p. 11. (1810.)

Typus: *Gyps fulvus* (BRISS.).

GYPS FULVUS (BRISS.).

Fakókeselyű.

Vultur fulvus, Briss., Orn. I. p. 462. (1760.)*Vultur percnopterus* (nec Linné), Piller & Mittersp., Iter per Poseg. Slav. p. 27. (1783.)*Vultur trencalos*, Bechst., Naturg. Deutschl. II. p. 491. (1805.)*Vultur castaneus*, Steph., Shaw's Gen. Zool. VII. p. I. p. 29. tb. XII. (1809.)*Vultur leucocephalus*, Mey. & Wolf, Taschb. I. p. 7. (1810.)*Gyps vulgaris*, Savign., Syst. Ois d'Egypte. p. 11. (1810.)*Vultur fulvus*, Naumann, Naturg. Vög. Deutschl. I. p. 162. Taf. 2. (1822.)*Vultur vulgaris*, Bonn. & Vieill., Enc. Méth. III. p. 1170. (1823.)*Vultur persicus*, Pall., Zoogr. Rosso-As. I. p. 377. (1826.)*Vultur albicollis*, Brehm, Vög. Deutschl. p. 1010. (1831.)*Vultur chasseseinte*, Rüpp., Neue Wirbelth. Vög. p. 47. (1835.)*Gyps fulvus*, Gray, Gen. B. I. p. 6. (1844.)*Vultur fulvus occidentalis*, Schlegel, Rev. Crit. p. XII. (1844.)*Gyps (Vultur) fulvus*,*Gyps (Vultur) albicollis*, } Brehm, Naumannia, I. 3. Heft. p. 23. (1850.)*Gyps occidentalis*, Bonap., Consp. Gen. Av. I. p. 10. (1850.)*Gyps albicollis*, Brehm, Naumannia, I. Heft. III. p. 23. (1851.)*Vultur kolbii*, Carst., Naumannia, 1852. p. 76.*Vultur aegyptius*, Lichtst., Nomencl. Av. p. 1. (1854.)*Vultur fulvus orientalis*, Schleg., Mus. Pays-Bay. Vult. p. 6. (1862.)*Gyps hispaniolensis*, Sharpe, Cat. B. Brit. Mus. I. p. 6. (1874.)*Gyps fulvus occidentalis*,*Gyps fulvus hispaniolensis*, } Erlang., Journ. f. Orn. XLVI. p. 448-452. (1898.)*Gyps fulvus fulvus*,*Gyps fulvus* csőre.

Leírása: A vén fölül szürkébe hajló fakószínű s initt-amott barnás tollakkal tarkázott, az egyes tollak gerincze világos; alul általában véve élénkebb fakószínű, a mit a tollak gerincze mentén lévő széles, fehéres sávok okoznak; feje és nyaka fehér pelyhekkal borított; nyaka tövén hátul tollbokrétát visel; begyét selyemszerű rövid, fakószínű tollak födik; elsőrendű evezői és farktollai feketésbarnák; másodrendű evezői szürkével és fakóval szegett világosbarnák; csőre

világosbarna, vagy fehéres-szaruszínű; viaszhártája és lábai kékes-szürkék; szeme sárgás-barna. Hossza k. b. 120, szárnya 75, farka 35, csőre ormója (viaszhártával együtt) 9, csüdje 11 $\frac{1}{m}$.

A *hím* és *tojó* egyforma.

Földrajzi elterjedése: A Mediterran subregio keleti része: Sardiniától az Urálig. Nálunk ugyanazon tartózkodási helye van, mint a barátkeselyűnek. Az Al-Duna Kazán nevű sziklaszoros meredek falainak párkányain és üregeiben költ. Állandó madár.

Neophron.

SAVIGNY, Syst. Ois. d'Egypte. p. 16. (1810.)

Typus : *Neophron percnopterus* (LINNÉ).

NEOPHRON PERCNOPTERUS (LINNÉ).

Dög-keselyű.

Vultur percnopterus, Linné, Syst. Nat. I. p. 123. (1766.)

Vultur fuscus, Bodd., Tabl. Pl. Eul. p. 25. (1783.)

Vultur leucocephalus, Gmel, Syst. Nat. I. p. 248. (1788.)

Vultur percnopterus, var. γ *capensis*, Lichtst., Cat. Rev. Nat. p. 2. (1793.)

Vultur alimoch,

Vultur stercorarius, } La Peyr., M. et Ois. de la H. Garonne. p. 10. (1799.)

Vultur albus, Daud., Traité d'Orn. II. p. 21. (1800.)

Neophron percnopterus, Savign., Ois. de l'Egypte. p. 16. (1810.)

Cathartes percnopterus, Temm., Man. d'Orn. I. p. 8. (1820.)

Cathartes meleagrides, Temm., Pl. Col. I. (1824.)

Vultur meleagris, Pall., Zoogr. Rosso-As. I. p. 377. (1826.)

Percnopterus aegyptiacus, Steph., Shaw's Gen. Zool. XIII. pt. II. p. 7. (1826.)

Neophron aegyptiacus, Smith, S. Afr. Q. Journ. I. p. 16. (1829.)

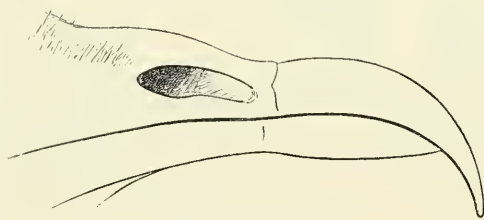
Cathartes europaeus,

Cathartes capensis, } Brehm, Isis. 1840 p. 599.

Neophron (Cathartes) percnopterus breviori rostro, Brehm, Naumannia. I. 3. Heft. p. 23. (1850.)

Neophron pileatus, Brehm, Journ. f. Ornith. I. p. 196. (1853.)

Neophron monachus, Brehm, Vogelf. p. 3. (1855.)

Neophron percnopterus csőre.

Leírása: A *vén* fölül és alul szenyves-fehér, megnyult és laza nyaktollai némi vörhenyes árnyalatot mutatnak; feje, nyakeleje csupasz (élő korban sárgás világosvörös), imitt-amott apró pelyhekkkel fődött; elsőrendű evezői feketék; másodrendű evezőinek külső zászlaja szürke, a belső zászló és a tollak csúcsa barnás-fekete; csőre világosbarna; viaszhártája sárga; lábai sárgás-hússzínűek; szeme

vörösbarna Hossza k. b. 75, szárnya 53, farka 26, csüdje 9, csőre ormója (a viaszhártyától) 6.5 $\frac{1}{m}$.

A *fiatalok* sötét szürkés-barnák, egyes tollaik fakóbarnával szegettek. Átmeneti tollazatban vállaikon fehérednek meg legkésőbb.

Földrajzi elterjedése: A Mediterran subregio, a Vörös-tenger környezte vidékek, Perzsia és Dél-Afrika.

Magyarországon ritka s mint rendes látogató csakis az ország délkeleti határán, még pedig az Al-Duna sziklás hegységeiben fordul elő, hol, a Herkulesfürdő körül kimagasló sziklaormokon, állítólag néha költ is. Költözőkő madár; ápril végén vagy május elején érkezik.

Eltévedve Erdélyben is előfordult már. CSATÓ JÁNOS (Muz.-Egyl. Évk. VI. 1873.) írja, hogy BUDA ELEK 1846-ban Russon (Hunyadm.), BUDA ÁDÁM pedig a 60-as években Strigy-Plopnál észlelte. Mind a két észlelet állítólag nyárban történt.

II. Család.

Fam. Gypaëtidae.

Saskeselyűfélék.

Fellemek: A csőr alakja olyan mint a keselyűké, de a viaszhártyát és az alsó káva tövét sűrű, hosszú serték teljesen födik; az állközötti részen, vagyis a madár tokáján hosszú sertékből szakált visel (l. ábra 222. old.). A fej és nyak valódi tollakkal borított. A szem tölőkhártyája (*sclerotica*) külsőleg is látható, színe vörösvörös. A csüd az ujjak tövéig tollas, vagy csak nagyon kis részen csupasz. A középső és szélső ujjak tövét meglehetősen széles hártya köti össze; a karmok, mint a keselyűknél, kevésbé hatalmasok. A szárnyak hosszúk, hegyesek. A fark szintén hosszú, kiterjesztve kerekített, tollai a középsők felé fokozatosan hosszabbodók.

Részint dögből, részint élő állatokból táplálkoznak. Megközelíthetetlen magas sziklapárákányokon fészkelnek s egy, kivételesen két fehér alapszínű, vörhenyesen mustrázott tojást raknak. Nagyon korán, néha már januárban költenek.

Földrajzi elterjedésük: A Mediterran subregio, Afrika és Közép-Ázsia. Három faj ösmeretes. Nálunk csak egy fordul elő.

Gypaëtus.

STORR, Alpenreise p. 69. (1784.)

Typus: *Gypaëtus barbatus* (LINNÉ).

GYPAËTUS BARBATUS (LINNÉ)

Szakálás saskeselyű.

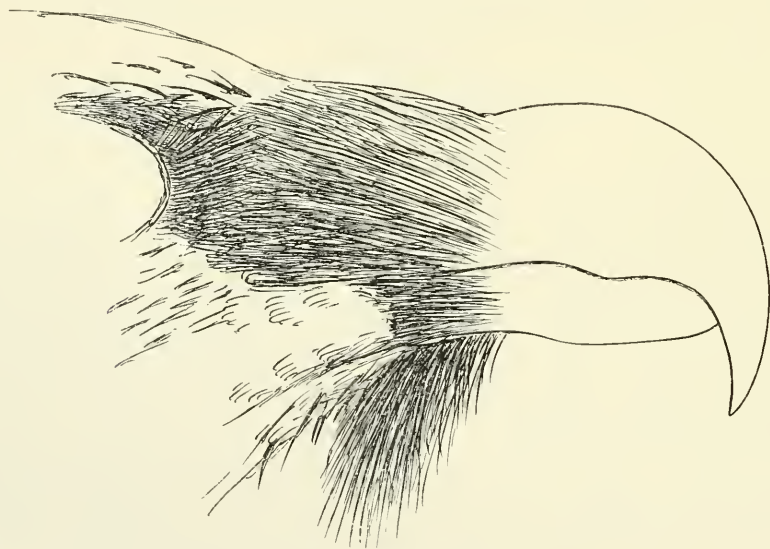
Vultur barbatus, Linné, Syst. Nat. I. p. 123. (1766.)

Falco magnus, Gmel, Reise Sibir. III. Tb. 38. (1774.)

Gypaëtus grandis, }
Gypaëtus barbatus, } Storr, Alpenr. p. 69. (1784.)

- Vultur barbarus*, } Gmel, Syst. Nat. I. p. 250, 252. (1788.)
Falco barbatus, }
Gypaetus aureus, }
Gypaetus alpinus, } Daud., Traité d'Ornith. II. p. 25—26. (1800.)
Gypaetus castaneus, }
Gypaetus leucocephalus, } Mey., Mey. & Wolf, Taschenb. p. 9—10. Tb. 1, 3. (1810.)
Gypaetus melanocephalus, }
Phene ossifraga, Vieill. et Aud., Gal. Ois. pl. 8. (1825.)
Gypaetus hemalichanus, Hutton, Journ. A. Soc. Beng. VII. p. 22. (1838.)
Gypaetus subalpinus, Brehm, Isis. 1840. p. 771.
Gypaetus altaicus, Gebl., Bull. S. Ac. St. Petb. V. p. 292. (1840.)
Gypaetus barbatus occidentalis, Schl., Rev. Crit. p. XIII. (1844.)
Gypaetus occidentalis, Bonap., Consp. Gen. Av. I. p. 11. (1850.)
Gypaetus meridionalis, }
Gypaetus grandis, } Brehm, Naumannia, I. 3. Heft. p. 23. (1850.)
Gypaetus barbatus barbatus, } Erlang., Journ. f. Ornith. XLVI. p. 395. Taf. IV.
Gypaetus barbatus grandis, } fig. 1. Taf. V. fig. 1. (1898.)

Gypaetus barbatus csőre.

Leírása: A vén feje fehér (kevésbé véneknél többé-kevésbé fakószínnel árnyalt), szeme fölött, füle táján és feje búbján fekete mustrázattal és arczán serteszerű fekete tollakkal; háta és szárnyfedő tollai feketék, a tollak gerincze fehér; evezői és kormánytollai fölül feketén szegett barnás-szürkék, gerinczük fehér, alul barnás-feketék; torka, begye, melle és hasa fehér, vagy fehéres fakószínű, néha rozsdaszínnel erősen árnyalt; a tollak hegye melle oldalán és alsó farkfedőin sötétbarna; csőre szaruszinű, viaszhártyáját és alsó kávájának tövét hosszú fekete serték teljesen elfödik, tokájából pedig szintén hosszú fekete serték szakált alkotnak; csüdjét tövig tollak födik, ujjai kékes ólomszürkék; szeme világos narancssárga, tülkhártyája vérvörös. Hossza k. b. 115, szárnya 82 (mind a kettő kiterjesztve 275), farka 53, csőre ormója (a homloktól) 10·5, csüdje 9·5 $\frac{c}{m}$.

A fiatalok füstös-barnák; átmeneti tollazatban fehéres tollakkal tarkázottak; szemük világosbarna; ujjaik ólomszürkék.

Földrajzi elterjedése: Dél-Európa, Kis-Ázsia, Palesztina és Közép-Ázsiának hegyvidékei.

Minálunk az erdélyi havasokon hajdanában közönséges volt, de most, hogy számuk a dúvadnak kitett méregtől nagyon megcsökkent, elég ritkának mondható, mindazonáltal még nincsen végkép kipusztítva.

A Magyar Nemzeti Múzeumban a következő honi példányok foglaltatnak:

- a. ♂ ad. Zernest, Fogarasi havas, 1873. (Hausmann W.)
- b. ♀ ad. Szebeni havas («Götzenbergrücken») 1876. aug. 24. (Kimakovicz M.)
- c. ♂ ad. Schuller havas (Brassó mell.) 1885. (Schwarz E.)
- d. ♂ ad. Retyezát 1892. febr. 4. (Danford C. G.)

E példányokon kívül még számos honi példányt őriznek különféle múzeumokban, így p. o. az Erdélyi Múzeum-Egylet gyűjteményében Kolozsvárott, Csátó János magángyűjteményében Nagy-Enyeden, Buda Ádám-nál Reán (Hunyadm.), RIDÉLY FRIGYES-nél Brassóban stb.

III. Család.

Fam. **Falconidae.**

Sólyomfélék.

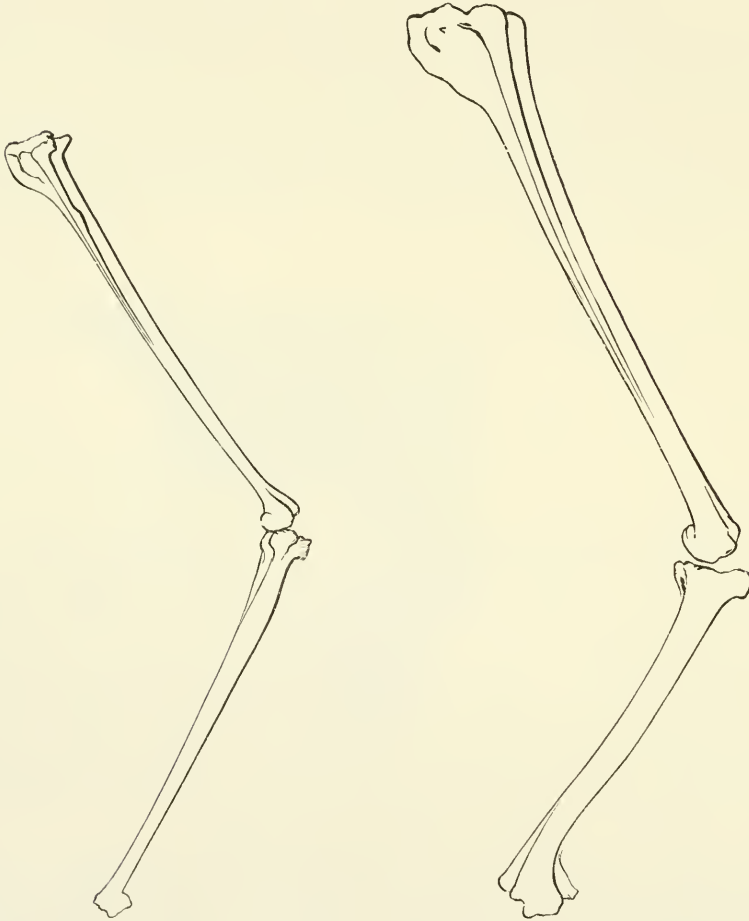
A sólyomfélék, vagy közönségesen héjáknak, ölyveknek, sasoknak, vércséknek is nevezett madarak jellemeit a következőkben foglalhatjuk össze: A csőr erős, vaskos, hajlott, hegyes; a felső káva hajlása nem a viaszhártya mellső szélétől, mint a keselyűknél láttuk, hanem már a csőr tövétől kezd görbülni s mindvégig egy megszakítás nélküli félkört ír le. Az orrlyukak szabadok, néha tollsertékkal gyéren fedettek, a viaszhártyának egy része azonban mindig teljesen szabadon áll. A fejét valódi tollak borítják. A lábak erősek és hatalmas, éles, hegyes karmokkal fegyverezettek. A külső ujjat keskeny, alig észrevehető hártya köti össze a középsővel. A tojó erősebb s rendszerint feltűnően nagyobb is a hímnél.

A fajok külső és részben belső morphológiájából kiindulva e család öt alcsaládra osztható: *Falconinae*, *Aquilinae*, *Butorinae*, *Accipitrinae*, *Polyborinae*. Mivel ez utóbbi kizárólag csakis dél-amerikai fajokat foglal magába, csak a négy előbbiről lesz itt szó, lévén ezek mindegyikének nálunk képviselői.

Az alcsaládok meghatározó táblázata:

- a. A csüd rövidebb a lábszárnál s e kettő közti különbség nagyobb a hátsó ujj karmánál (l. ábra 224. old. az *Aquila chrysaëtus* csüd- és lábszár-csontja)
- a¹. A felső káva éle határozottan fogacsolt . . . . *Falconinae* (225. old.).
- b¹. A felső káva éle sima vagy gyengén beöblösödő, de sohasem fogacsolt.

- α^2 . A csüd végig tollas, vagy ha nem, a csupasz rész hátsó felülete *recézett* . . . . . *Aquilinae* (235. old.).
- b^2 . A csüd sohasem végig tollas s a csupasz rész hátsó felülete *pajzsolt* . . . . . *Buteoninae* (250. old.).
- b . A csüd és lábszár k. b. egyenlő hosszú s a kettő közti különbség sohasem haladja meg a hátsó karom hosszát (l. ábra 224. old. az *Accipiter nisus* csüd- és lábszárcsontja) . . . . . *Accipitrinae* (258. old.).

Az *Accipiter nisus* csüd- és lábszárcsontja (term. nagys.).

Az *Aquila chrysaetos* csüd- és lábszárcsontja ($\frac{1}{2}$ nagys.).

Subfam. *Falconinae*.*Sólymok.*

A nemek meghatározó táblázata:

- a.* A külső ujj (a karmot leszámítva) k. b. egyenlő
hosszú a belső ujjal (szintén karom nélkül).
- a*¹. A leghosszabb elsőrendű evezők csúcsa és a
leghosszabb másodrendűk csúcsa közti távolság
a fark fél hosszánál jóval nagyobb.
- a*². A szárny igen hosszú, túléri a fark végét *Erythropus* (225. old.).
- b*¹. A szárny kevésbé hosszú, legfeljebb a fark
végeig ér . . . . . *Cerchneis* (227. old.)
- b*¹. A leghosszabb elsőrendű evezők csúcsa és a
leghosszabb másodrendűk csúcsa közti távolság
k. b. a fark fél hosszának felel meg . . . . . *Hierofalco* (230. old.).
- b.* A külső ujj (a karmot leszámítva) hosszabb a belső
ujjnál (karom nélkül) . . . . . *Falco* (232. old.).

Erythropus.

BREHM, Isis, 1828. p. 1270.

Typus: *Erythropus vespertinus* (LINNÉ).**ERYTHROPUS VESPERTINUS (LINNÉ).**

Vöröslábú vércse.*

Falco vespertinus, Linné, Syst. Nat. I. p. 129. (1766.)*Falco rufus*, Scop., Del. Faun. et Flor. Insubr. II. p. 36. Tb. XIX. (1786.)*Falco rufipes*, Beseke, Vög. Kurl. p. 20. T. 3—4. (1792.)*Falco erythrourus*, Rafin., Caratt. Nuovi Gen. Av. p. 5. (1810.)*Cerchneis vespertinus*, Boie, Isis 1825. p. 314.*Pannuschistes rufipes*, Kaup, Natürl. Syst. p. 87. (1829.)*Erythropus vespertinus*, Brehm, Isis, 1830. p. 796.*Falco rubripes*, Less., Traité, p. 93. (1831.)*Tinnunculus rufipes*, Kaup, Classif. Säugeth. u. Vög. p. 108. (1844.)*Tinnunculus vespertinus*, Gray, Gen. B. I. p. 21. (1844.)*Erythropus obscurus*,*Erythropus pallidus*,*Erythropus minor*,

} Brehm, Vogelf. p. 29—30. (1855.)

Erythropus vespertinus feje.

* Népies nevei: Kék vércse, szürke vércse, kis vércse stb.

Leírása: A *vén hím* fölül sötétebb, alul világosabb palaszürke; elsőrendű evezőinek és az ezeknek megfelelő fedőtollaknak külső zászlaja hamvas-szürke; a tollak gerincze fekete; szárnya alul sötétszürke, a tollak gerinczének töfele fehér; alsó szárnyfedői, felső farkfedői és kormánytollai szürkés-feketék; hasa alja, lábszár tollai (gatyája) és alsó farkfedői rozsdabarnák; élő korában szeme körüli csupasz bőre, viaszhárttyája és lábai minium vörösek; karmai szarusárgák; csőre töve fehéres, csúcsa felé kékes-szürkébe árnyalódik; szeme barna. Hossza k. b. 32, szárnya 23·5—25, farka 13—14, csőre ormója (a viaszhárttyától) 1·5, csüdje 3 $\frac{1}{2}$.

A *vén tojó* fölül — fejét kivéve — barnás-feketével harántesikolt kékes-szürke; feje és alul a madár többé-kevésbé fakó rozsdaszínű; homloka és nyak-eleje rozsdás-fehér, szeme alatt fekete folttal, mely elől lefelé rozsdaszínben folytatódik s elmosódott barkót alkot; szeme körül csupasz; evezői sötétszürkék, belső zászlajukon fehér haránt foltokkal, a tollak gerincze fölül fekete, alul a tő felén fehér, a csúcs felén fehéres barnás-szürke; alsó szárnyfedői fakó rozsdaszínűek; farka fölül kékes-szürke — alul fehéres szürke — egy széles csücs-mögötti és hat keskeny harántszalaggal, a tollak gerincze fölül fekete, alul fehér; élő korában szeme körüli csupasz bőre, viaszhárttyája és lábai narancssárgák, karmai sárgás-szaruszínűek; csőre töve világos, csúcsa sötét kékes-szürke. Hossza k. b. 33, szárnya 23—25·5, farka 13·5—15, csőre ormója (a viaszhárttyától) 1·5, csüdje 3 $\frac{1}{2}$.

A *fiatalok* többé-kevésbé a vén tojóhoz hasonlítanak, de hátuk tollai rozsdabarnával, evezőik fehérrel szegettek; fejük barna, fekete hosszanti foltokkal; alul világos fakószínűek, mellük és hasuk széles barna hosszanti foltokkal tarkázott. A *fiatal hímek első tavaszi* ruhájokban még nem hasonlítanak egészen a vén hímekhez, a mennyiben fölül és alul a szürke színbe barnás foltok vegyülnek, szárnyuk alul fehéren tarkázott, farkuk pedig többé-kevésbé szalagozott. A *fiatal tojók első tavaszi* ruhájukban inkább hasonlítanak a vénekhez, de hasoldaluk mindig többé-kevésbé sávozott.

A fészeken ülő fiókákat hófehér pelyhek borítják, csőrük és lábaik világos sárgás-szaruszínűek; szemük szürkés-barna.

Földrajzi elterjedése: Közép- és Dél-Európa; Afrikában telet.

Magyarországon a lapályos vidékeken mindenütt közönséges; vonulása alkalmával a hegyes vidékeken is található. Április végén és május elején érkezik és szeptemberben költözködik el. Fészket nem épít magának, hanem elhagyott varjú-fészkekben költ; különösen kedveli a vetési kolóniáit.

Cerchneis.

BOIE, Isis, 1826. p. 976. (recte 970.)

Typus: *Cerchneis rupicola* (DAUD).*

A fajok meghatározó táblázata:

- a.* A karmok feketék . . . . . *tinnunculus* (227. old.).
b. A karmok sárgák . . . . . *naumanni* (229. old.).

CERCHNEIS TINNUNCULUS (LINNÉ).

Közönséges vércse.**

Falco tinnunculus, Linné, Syst. Nat. I. p. 127. (1766.)*Falco alaudarius*, Gmel., Syst. Nat. I. p. 279. (1788.)*Falco fasciatus*, Retz., Faun. Suec. p. 70. (1800.)*Falco brunneus*, Bechst., Orn. Taschenb. p. 38. (1802.)*Aegypius tinnunculus*, Kaup, Natürl. Syst. p. 29. (1829.)*Cerchneis murum*,*Cerchneis media*,*Cerchneis tinnuncula*,

} Brehm, Vög. Deutschl. p. 70—73. (1831.)

Falco architinnunculus, Brehm, Vög. Deutschl. p. 70. (1831.)*Tinnunculus alaudarius*, Gray, Gen. B. I. p. 21. (1844.)*Cerchneis minor*,*Cerchneis pallida*,*Cerchneis taeniura*,*Cerchneis orientalis*,*Cerchneis intercedens*,*Cerchneis fasciata*

} Brehm, Naumannia, I. 1. Heft. p. 74—76. (1850.)

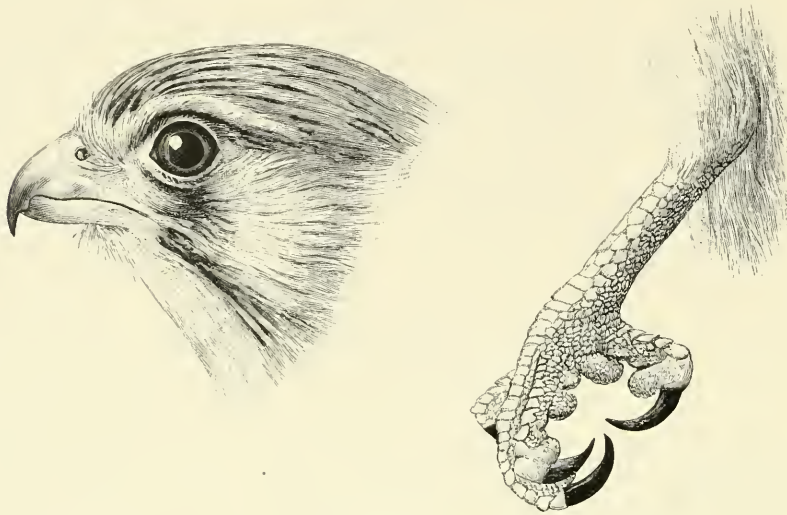
Cerchneis rupicolaeformis,*Cerchneis guttata*,

} Brehm, Journ. f. Orn. I. p. 76—77. (1853.)

Cerchneis accedens, Brehm, Naumannia, 1855. p. 269.*Tinnunculus tinnunculus*, Heugl., Peterm. Mitth. 1861. p. 20.*Cerchneis tinnunculus typicus* (*alaudarius*), Prazák, Journ. f. Ornith. XLVI. p. 160, 165. (1898.)

* Hazája: Dél-Afrika.

** Népies nevek: Vércse, vörös vércse, szélleljátszó. Az Alföldön tilinkómadár-nak is hívják (l. LAKATOS, Természet. I. évf. IV. sz. p. 8., 1897.). Egyéb nevei Lovassy-nál (Term. Tud. Közl. 1887.) vannak gondosan összeállítva.

Cerchneis tinnunculus feje és lába.

Leírása: A vén hím feje fölül hamvas-szürke, a tollak gerincze feketés; homloka, csőr és szemközötti része, torka többé-kevésbbé fakón árnyalt fehér; köpenye téglavörös és kisebb-nagyobb fekete pettyekkel gyéren mustrázott; felső farkfedői szürkék; farka fölül szürke széles fekete csúcsmögötti szalaggal, a tollak csúcsa fehér; farka alul szürkés-fehér, fekete csúcsmögötti szalaggal; elsőrendű evezői és az ezeknek megfelelő fedőtollak barnás-feketék; szárnya alul szürke; a tollak belső zászlájának széle és ennek fogalakú rajzai fehérek; alsó szárnyfedői fehérek fekete foltokkal; alul a madár halvány fakó, melle és hasa fekete hosszanti és lándzsa alakú foltokkal mustrázott; szeme körüli csupasz bőre, viaszhártája, alsó kájájának töve, lábai élénk sárgák; karmai feketék; csőre kékes-szürke; hegye feketés; szeme barna. Hossza k. b. 34, szárnya 24—25·5, farka 17—19, csőre ormója (a viaszhártától) 1·5, csüdje 3·5 cm .

A vén tojó fölül fakó vörösbarna, feje barnás-fekete hosszanti, köpenye haránt foltokkal; evezői sötétbarnák, belső zászlajuk fehér mezejének a gerincz felé eső része többé-kevésbbé fakó vörösbarnába árnyalódik; farka fölül fakó vörösbarna s feketével végig szalagzott, a csúcsmögötti szalag igen széles, a tollak csúcsa fehér; farka alul fakón árnyalt fehér, hasonló rajzokkal mint fölül; a madár alul többé-kevésbbé fakóval árnyalt fehér; fekete hosszanti és lándzsa alakú foltokkal mustrázva; torka és alsó farkfedői mustráztatnélküliek; szeme körüli csupasz bőre; viaszhártája és lábai sárgák; karmai feketék; csőre kékes szürke hegye felé sötétebb; szeme barna. Hossza k. b. 36, szárnya 24—26, farka 17—19, csőre ormója (a viaszhártától) 1·7, csüdje 4 cm .

A fiatalok az első évben a vén tojóhoz hasonlítanak, de barna színük valamivel élénkebb. A fiatal hímek születésük utáni év tavaszán még mindig a tojóhoz hasonlítanak, de már imitt-amott mutatkozik a vén hímekre emlékeztető színezet tollruhájukon.

A főkákat tiszta fehér pelyhek borítják.

Földrajzi elterjedése: Európa, Ázsiának északi fele; télen a megfelelő déli vidékek, vagyis Afrika, az Indiai félsziget és Ceylon.

Magyarországon mindenütt előfordul és közönséges madár; korán tavaszkor érkezik s késő őszig marad, helyenként nagyon gyakran át is telet.

CERCHNEIS NAUMANNI (FLEISCH.).

Sárgakarmú vércse.

- Falco naumanni*, }
Falco xanthonyx, } Fleischer, Sylvan. 1817. p. 175.
Falco cenchris, Naum., Vög. Deutschl. I. p. 318. Taf. 29. (1820.)
Falco tinnunculoides, Naum., Vög. Deutschl. I. p. 313. (1820.)
Falco tinnuncularius, Vieill., Faun. Franç. p. 36. pl. 16. f. 3. (1829.)
Cerchneis cenchris, Brehm, Vög. Deutschl. p. 74. (1831.)
Tinnunculus cenchris, Bonap., Cat. Met. Ucc. Eur. p. 21. (1842.)
Tichornis cenchris, Kaup, Classif. Säug. u. Vög. p. 108. (1844.)
Pocilornis cenchris, Kaup., Contr. Orn. 1850. p. 53.
Cerchneis paradoxa, }
Cerchneis ruficeps, } Brehm, Vogelf. p. 29. (1855.)
Cerchneis ruficauda, }
Cerchneis subtinuncula, Brehm, Naumannia 1855. p. 269.
Cerchneis naumanni, Sharpe, Cat. B. Br. Mus. I. p. 435. (1874.)
Tinnunculus tinnunculoides, Salvad., El. Ucc. Ital. p. 57. (1887.)

Leírása: A vén him feje — torkát kivéve — hamúszürke; köpenye világos vörösbarna; másodrendű evezői, az ezeknek megfelelő fedőtollak és felső farkfedői, hamúszürkék; elsőrendű evezői és az ezeknek megfelelő fedőtollak feketék; az evezők belső széle fehér; szárnya alul szürkés-fehér, a tollak csúcsa szürke; alsó szárnyfedői fehérek; farka fölül hamúszürke, fekete csúcsmögötti széles szalaggal, a tollak csúcsa fehér; farka alul szennyes-fehér, széles csúcsmögötti szalaggal; torka és alsó farkfedői sárgás-fehérek, begye, melle és hasa borvörösen árnyalt fakószínű és fekete kerek és hosszúkás foltokkal gyéren tarkázott; viaszhártája és lábai sárgák; karmai fehéres sárgás-szaruszínűek; csőre kékes szaruszínű, hegye felé sötétebb. Hossza k. b. 31, szárnya 23—24, farka 15—16, csőre ormója (a viaszhártától) 1·5, csüdje 2·7 $\frac{cm}{mm}$.

A vén tojó a közönséges vércse tojójához hasonlít azzal a különbséggel, hogy annál valamivel kisebb és, hogy karmai sárgák. Hossza k. b. 32, szárnya 23—24, farka 16—17, csőre ormója (a viaszhártától) 1·5, csüdje 2·8 $\frac{cm}{mm}$.

A fiatalok a vén tojóhoz hasonlítanak.

Földrajzi elterjedése: A Mediterran subregio és Közép-Ázsia; télen a megfelelő déli tartományok: Afrika és India.

Magyarországon nem tartozik a közönséges fajok közé, ámbár vonulása alkalmával, mely mi nálunk május elejére és szeptember elejére esik, majdnem mindenütt előfordul. Nálunk csak kevés helyen költ és faodukban fészkel.

Hierofalco.

CUVIER, Règne An. I. p. 312. (1817.)

Typus: *Hierofalco candicans* (Gmel.).*

HIEROFALCO CHERRUG (J. G. GRAY).**

Kerecsen.***

♂ *Falco lanarius*, Linné, Syst. Nat. I. p. 129. (1766.)

Falco sacer, (nec Forst.) Gmel., Syst. Nat. I. p. 273. (1788.) (ex Brisson).

Falco cherrug, J. E. Gray, Ill. Ind. Orn. II. pl. 25. (1833.)

Falco saker, Schleg., Rev. Crit. p. II. 9. (1844.)

Falco cyanopus, Thienem., Rea I. p. 39, 62. Taf. I., II. (1846.)

Falco (Gennaia) lanarius, Kaup, Wigm. Arch. XVI. p. 31. (1850.)

Gennaia sacer, Bonap., Rev. et Mag. Zool. 1854. p. 536.

Hierofalco lanarius, Brehm, Vogelf. p. 25. (1855.)

Falco saqer, Heugl., N. O.-Afr. I. p. 27. (1869.)

Phigohierax lanarius, Cab., Journ. f. Orn. XX. p. 156. (1872.)

Hierofalco saker, Sharpe, Cat. B. Br. Mus. I. p. 417. (1874.)

Gennaia saker, Salvad., El. Uccelli Italiana p. 50. (1887.)

Falco feldegg, (nec Schleg.) Frivaldszky, Aves Hung. p. 17. (1891.)

Hierofalco gurneyi, Menzl., Orn. Turk. p. 283. (1891.)

Hierofalco cherrug, Sharpe, Hand-List B. I. p. 276. (1899.)

Falco Hierofalco sacer, Kleinschmidt, Aquila VIII. p. 13. (1901.)

* Hazája: Az északi sarkkör, nálunk nem fordul elő.

** Hogy a régi solymászok *Lanarius* alatt ezen fajt, vagy a *Falco feldegg* néven ösmeretes madarat értették, bajos volna eldönteni; lehetséges, hogy a *Lanarius* név mind a kettőre is vonatkozott.

A LINNÉ-féle *Falco lanarius* (Syst. Nat. I. p. 129.) rövid diagnosizából («F. cera lutea, pedibus rostroque coeruleis, corpore subtus maculis nigris longitudinalibus, Faun. Svec. 62») a fajt megállapítani kettő között lehetetlen. LINNÉ az idézett munkájában (Faun. Svec. p. 22 no 62), a madár bizonytalan leírásának végéhez a következő megjegyzést fűzi: «Hinc distinctissimus a Lanario Italico». Első sorban tehát azt kellene eldönteni, hogy melyik fajt nevezték a régi írók «Lanario Italico»-nak.

BRISSEAU (Ornith. I. p. 336—337) Le Faucon d'Italie — Falco Italicus — és Le Sacre — Falco sacer — leírásai úgyszólván semmitmondók. Ezeket a leírásokat BRISSEAU más szerzőktől vette át, s a madarakat nem látta. Meg kell jegyezni, hogy a BRISSEAU-féle *Sacre* latinul helytelenül iratott *sacer*-nek; helyesen *saker*, mely az arab *Saqr*-ből ered s annyit tesz, mint: sólyom. [HOMMEL szerint babyloni: surdu (eredetileg: sukhurdû, suvurdû); georgiai: šavardem; szvan: šaürdem; mingrelia: šoardem; perzsa, régebben: svarden, új-perzsa: šâhên (írás dialectusokban: šain, šoin, saena) ebből a magyar: sólyom; török: čakır, középkori latin: saqer; szláv: sokol.]

Eltételezve a LINNÉ-féle bizonytalan jelentőségű *Falco lanarius*-tól és a GMELIN-féle *F. sacer*-től, a ki ezen nevet tulajdonképpen BRISSEAU munkájából vette át, de azzal ötlet Forster 1772-ben már más fajra alkalmazva, megelőzte, a kerecseny legrégebb tudományos neve a címbe használt *cherrug* s ezt illeti meg az elsőség a lex prioritatis értelmében. Ezen nevet J. E. GRAY (Ill. Ind. Orn. II. p. 29) 1833-ban állította föl. Később SCHLEGEL (Rev. Crit. p. II, 9; Traité de la Fauconnerie p. 17—19. pl.) a kerecsenyt *Falco saker* néven különböztette meg a délibb fajtól s ezt *Falco feldegg*-nek keresztelte báró Feldegg tiszteletére, a ki példányait Dalmatiában gyűjtötte.

Végre meg kell jegyezni, hogy Magyarországon csakis a *Hierofalco cherrug* (J. E. Gray) fordul elő s nálunk az irodalomban tévesen *Falco feldegg*-nek feltüntetett példányok kivétel nélkül mind ide tartoznak.

*** Kerecsen vagy másképpen Kelecseny régi név (BÁLINT G.: «Párhuzam a magyar és mongol nyelv terén», 1877. 28. l. a mongol *kharchaghai*: «sólyom fajta vadászmadár» szóval hasonlítja össze) s a melyet már régi íróink is, mint LISTIUS (Magy. Márs. 1653), GVÖNGYÖSI és mások használtak.

Leírása: A *vén hím* homloka fehér; fejteteje igen világos néha fehéres fakószinű, a tollak gerincze fekete (kevésbé vének fejteteje sötétebb fakószinű s a tollak gerinczük mentén fekete hosszanti foltokkal mustrázottak); fölül a madár földszinű barna, az egyes tollak fakószínnel szegettek; alul fehér, néha többé-kevésbé fakószínnel árnyalt, melle gyéren keskeny-, hasa és oldala sűrűbben széles a tollak csúcsa felé csepp alakban kiszélesedő barna hosszanti foltokkal; szeme alatt a nyak mindkét oldalára lehuzódó barkot alkotó szalag sötétbarna; feje és nyaka oldala fehér, fülfedői felül barnák; evezői fölül földszinű barnák, belső zászlajuk széle fehér, vagy vörhenyes-fehér fogacsolt rajzzal; szárnya alul fehéres, a tollak csúcsa és fogacsolt rajza szürkésbarna; alsó szárnyfedői fehérek, a tollak közepe barna; farka fölül földszinű barna, fehéres vagy fakószinű harántcsíkokkal, melyek azonban közepükön többnyire szaggatottak; a tollak csúcsa fehéres vagy fakószinű, gerinczük szürkésbarna; farka alul fehéres, áttetsző szürkés rajzolattal, a tollak gerincze fehér; szeme körüli csupasz bőre viaszhártyája és lábai sárgák; karmai feketék; csőre világos zöldes-szürke, hegye szürkés-fekete; szeme barna. Hossza k. b. 50—52, szárnya 35—37, farka 21—22, csőre ormója (a viaszhártyától) 2·6, csüdje 5·2 $\frac{m}{m}$.

A *vén tojó* jóval nagyobb, máskülönben a hímhez hasonlít. Hossza k. b. 63, szárnya 40—42, farka 25—26, csőre ormója (a viaszhártyától) 2·9, csüdje 5·5 $\frac{m}{m}$.

A *fiatalok* fölül a vénhez hasonlóan, fejük teteje azonban sötétbarna s az egyes tollak vörhenyes fakóval keskenyen szegettek; alul fehérek s — torkukat kivéve, mely mustrázat nélküli — nagy barna foltokkal sűrűn mustrázottak; oldaluk néha egészen barna. A fiatal és vén kor közti állapotban az átmenetek egész sorozatával találkozunk. A fészekülő fiókákat fehér pelyhek borítják.

Földrajzi elterjedése: Dél-Kelet Európától kezdve Közép-Ázsián át Khináig húzódik.

Magyarországon az Alföldön többnyire mindenütt előfordul, de seholsem közönséges, leggyakoribb a Duna és Tisza menti ligetekben s itt előszeretettel költ is. Télre elköltözködik; érkezésének és távozásának idejét mind ez ideig pontosan nem ismerjük; néha télen is látható (?). A Magy. Nemz. Muzeumban több honi példányunk van.

A régi *ráró* név szintén — ha nem is talán e fajra — egy hasonló gyorsrepülő sólyomra vonatkozott s lehetséges, hogy a mai «vándor sólyom»-nak nevezett madárnak volt a neve, azonban semmi esetre sem a halászsásó, melyet némelyek újabban *ráró*-nak kereszteltek.

«*Ráró*: avis ex genere aquilarum MA, herodius, buteo major; reiher PPB. Ti is ráró szárnyon járó hamar lovak (Balassa: Ének. 58). Hol rárótoll forgóson, hol darútoll süvegében vitette az étet (Mon. Irók. XI. 334). Visz legelől Denurhám dárdát a kezében, ráró-toll fejében (Zrínyi I. 174.). Ráró tekinteti s deli szemléleti s véle nőtt az uraságh (Liszi: Márs 17). Diszcesség termete, járása gyorsaság, ráró tekintete (Gyöngy D: MV. 2). Ennél nem vigyázóbb a tanult ráró is (82). Sebes rárót foghatsz, ölyvet meg-taníthatsz, fűrtet s foglyot hogy fogjon (Ben: Rithm². 94). Sebes ráró módra mintha repülnének (Thaly: VÉ. I. 251). Ráróforma szemed vidámuljon kedvvel (Thaly: Adal. II. 275). Világ öröme változó, elrepül mint sebes ráró (TörtT². I. 345). Ráró módra járó inaid gyengülnek (Phil. Fl. 31). E két ráró szemnek kár tsak így aludni, mosolygó fényével mással nem játszani (32). Vannak, a kik mint a szemes rárók szándékink fenekére látnak (Fal: UE. 377). Ráró tekinteted és cedrus termeted (Amade: Vers. 7). Ráró bár legyen, észre ne vegyen (102). A ráró szemek is kaprozhatnának utánna (SzD: MVir: 385)» Magy. Nyelvt. Szót. 1891. II. p. 1374.

Falco.

LINNÉ, Syst. Nat. I. p. 124. (1766.)

Typus: *Falco peregrinus*, TUNST.

A fajok meghatározó táblázata:

- a. A szárny 30 $\%$ -nél hosszabb . . . . . *peregrinus* (232. old.).
 b. A szárny 30 $\%$ -nél rövidebb.
 a¹. A szárny igen hegyes s túl éri a fark végét . . . *subbuteo* (233. old.).
 b¹. A szárny kevésbbé hegyes s nem éri el a fark
 végét . . . . . *merillus* (234. old.).

FALCO PEREGRINUS, TUNST.

Vándor sólyom.

- ♂ *Falco gentilis*, Linné, Syst. Nat. I. p. 126. (1766.)
Falco peregrinus, Tunst., Orn. Brit. p. 1. (1771.)
Falco orientalis,
Falco communis, } Gmel., Syst. Nat. I. p. 264, 270. (1788.)
Falco hornotinus, }
Falco calidus, Lath., Ind. Orn. I. p. 41. (1790.)
Falco lunulatus, Daud., Traité. II. p. 127. (1800.)
Falco abietinus, Bechst., Naturg. Deutschl. II. p. 759. (1805.)
Falco pinetarius, Steph., Shaw's Gen. Zool. VII. pt. I. p. 195. (1809.)
Falco cornicum, Brehm, Vög. Deutschl. p. 62. (1831.)
Falco griseiventris, Brehm, Isis, 1833. p. 778.
Falco anatum, Bonap., Consp. List. B. Eur. & N. Am. p. 4. (1838.)
Falco micrurus, Hodgs., Gray's Zool. Misc. p. 81. (1844)
Falco nigriceps, Cass., B. Calif. p. 87. (1855.)
Falco grisei-ventris,
Falco leucogenys, } Brehm, Vogelf. p. 26. (1855.)
Falco peregrinus griseiventris,
Falco peregrinus cornicum, } Menzbier, Ibis. 1884. p. 280—285.
Falco peregrinus brevirostris, }

Leírása: A vén hím feje teteje, szeme alatti barkó alakú foltja, nyaka hátulja szürkés-fekete; köpenye, dereka és felső farkfedői kékes-szürkék, sötétszürke harántcsíkokkal és foltokkal; evezői szürkés-feketék, a tollak belső zászlaja világos harántcsíkolással; szárnya alul szürke, a tollak belső zászlaja úgy mint fölül harántcsíkolat; alsó szárnyfedői fehérek, fehére haránt csíkolással; farka fölül szürke, többé-kevésbbé szakadozott feketés szalagokkal, a tollak csúcsa féhéres; torka, begye, hasa közepe fehér, néha többé-kevésbbe vörhenyessel árnyalt, oldala, czombtollai és alsó farkfedői szürkés-fehérek: torka mustrázat nélküli, begye és melle keskeny hosszanti foltokkal; mellétől lefelé pedig fekete haránt csíkokkal tarkázott; szeme körüli csupasz bőre, viaszhátyája és lábai sárgák; karmai feketék; csőre szürkés szaruszinű hegye felé feketés; szeme sötétbarna. Hossza k. b. 44, szárnya 30—32, farka 17, csőre ormója (a viaszhátyától) 2·2, csüdje 4·5 $\%$.

A *vén tojó* a hímhez hasonlít, de jóval nagyobb. Hossza k. b. 54, szárnya 36, farka 21, csőre ormója (a viaszhártyától) 2·8, csüdje 5 $\frac{1}{2}$.

A *fiatalok* fölül szürkésfényű barnák, az egyes tollak fakóbarnával szegettek; tarkójuk fehéres-fakószínű foltokkal; barkó feltjuk sötétbarna; alul többé-kevésbbé fakószínnel árnyalt fehérek s torkukat kivéve, mely egyszínű, barna széles hosszanti foltokkal sűrűn tarkázottak; evezőik és kormánytollaik fehérrel vagy vörhenyessel harártesikoltak vagy foltozottak; a kormánytollak csúcsa fehéres; viaszhártyájuk és csőrük kékes-szürke; lábaik kékes hússzínűek, néha sárgásak, karmaik feketék; szemük barna.

Földrajzi elterjedése: Európa, Észak-Ázsia és Észak-Amerika; télen a megfelelő déli vidékek ú. m. Afrika, India és Közép-Amerika.

Magyarországon a tavaszi és őszi vonulása alkalmával mindenütt előfordul, de nyáron csak a magasabb fekvésű vidékeken található. Igen korán érkezik s késő őszig marad, némely évben egyes példányokban át is telet.

FALCO SUBBUTEO, LINNÉ.

Fecskeszárnyú sólyom.*

Falco subbuteo, Linné, Syst. Nat. I. p. 127. (1766.)

Falco barletta, Daud., Traité, II. p. 129. (1800.)

Hypotriorchis subbuteo, Boie, Isis. 1826. p. 976.

Falco hirundinum, Brehm, Vög. Deutschl. p. 65. (1831.)

Dendrofalco subbuteo, Gray, List. Gen. B. p. 3. (1840.)

Falco arboreus, Brehm, Vogelf. p. 27. (1855.)

Dendrofalco Hirundinum, } Brehm, Naumannia, 1855. p. 269.

Dendrofalco arboreus, }

Falco subbuteo subbuteo, Erlang. Journ. f. Orn. XLVI. Taf. XI. (1898.)

Leírása: A *vén hím* fölül palaszürke, feje és háta sötétebb és többé-kevésbbé barnán árnyalt, nyakszirtjén két nagyobb fehér, vagy agyagsárgás folt látható; homloka fehéres s e szín mindkét oldalán a szemek felé húzódván keskeny szemöldívet alkot; evezői feketés-palaszürkék, belső zászlójuk agyagsárga haránt foltokkal; szárnya alul barnás-szürke, az evezők belső zászlója mint fölül; alsó szárnyfedői rozsdaszínnel árnyalt fehérek, fekete hosszanti és harántfoltokkal; farka fölül palaszürke, a két középső toll egyszínű, a többi belső zászlója szalagozott; alul a madár többé-kevésbbé rozsdasárgával árnyalt fehér, vagy tiszta fehér, hosszanti széles barna foltokkal sűrűn tarkázott; nyakeleje és nyakoldala mustrázat nélküli; szeme alatt, fülfedőinek felső része s a felső káva tövétől lefelé irányuló barkója feketés-barna; czombtollai és alsó farkfedői rozsdavörösek; szeme körüli csupasz bőre, viaszhártyája és lábai sárgák; karmai feketék; csőre kékes-fekete; szeme sötétbarna. Hossza k. b. 34, szárnya 26, farka 15, csőre ormója (a viaszhártyától) 17, csüdje 3 $\frac{1}{2}$.

A *tojó* a hímhez hasonló, de nagyobb. Hossza k. b. 37, szárnya 27—28·5, farka 16—17, csőre ormója (a viaszhártyától) 1·8, csüdje 3·2 $\frac{1}{2}$.

A *fiatalok* hátoldalának tollai fakószínnel szegettek, alul rozsdaszínnel határozottabban árnyaltak; máskülönben a vénekhez hasonlítanak.

* LOVASSY-nál (Természettud. Közl. 1887) *hosszúszárnyú sólyom*; u. ott a többi használt neve is felsorolatik.

Földrajzi elterjedése: Európa és Észak-Ázsia; télen a megfelelő déli tartományok: Afrika és India.

Magyarországon mindenütt előfordul, különösen vonulásakor, de sehol sem mondható közönségesnek; áprilisban érkezik s szeptember első felében költözködik a melegebb tájak felé.

FALCO MERILLUS (GERINI).

Kis sólyom.*

Accipiter merillus, Gerini, Orn. Meth. Dig. I. p. 51. pls. XVIII—XIX. (1767.)

Falco aesalon, Tunstall. Orn. Brit. p. 1. (1771.)

Falco regulus, Pall., Reis. II. Anh., p. 707. (1773.)

Falco lithofalco,
Falco falconiorum, } Gmel., Syst. Nat. I. p. 278, 284. (1788.)

Falco sibiricus, Shaw, Gen. Zool. VII. pt. 1. p. 207. (1809.)

Falco smirillus, Savign., Ois. de l'Egypte. p. 40. (1810.)

*Falco caesi*us, Mey. & Wolf, Taschenb. I. p. 60. (1810.)

Hypotriorchis aesalon, Boie, Isis, 1828. p. 314.

Aesalon aesalon, Kaup, Natürl. Syst. p. 40. (1829.)

Aesalon lithofalco, Bonap., Rev. et Mag. de Zool. 1854. p. 536.

Aesalon orientalis, Brehm, Naumannia, 1855. p. 269.

Aesalon regulus, Blyth, Ibis, 1863. p. 9.

Lithofalco aesalon, Hume, Rough Notes, I. p. 89. (1869.)

Hypotriorchis merillus, Prazák, Journ. f. Orn. XLVI. p. 157. (1898.)

Falco merillus, Sharpe, Hand-List. B. I. p. 275. (1899.)

Leírása: A vén hím fölül kékes-szürke, az egyes tollak gerinczük mentén keskeny fekete hosszanti folttal; homloka és feje oldala fehér, az egyes tollak gerinczük mentén feketés hosszanti folttal; szemöldíve és nyakszirt tája rozsdabarnával kevert; torka tisztafehér; nyaka oldala, melle és alul az egész madár többé-kevésbbé rozsdaszínnel árnyalt fehér és barna hosszanti foltokkal mustrázott; evezői feketés-palaszínűek, a tollak belső zászlója fehér harántfoltokkal; farka szürke, széles csúcsmögötti fekete szalaggal s néha imitt-amott keskenyebb szalagozásnak nyomaival, a tollak csúcsa fehér, gerinczük fekete; viaszhártája és lábai sárgák; karmai feketék; csőre kékes-szürke, hegye felé fekete; szeme barna. Hossza k. b. 30, szárnya 20—21, farka 14, csőre ormója (a viaszhártától) 1·4, csüdje 3·4 $\frac{1}{2}$.

A vén tojó a hímhez hasonlít, de valamivel nagyobb. Hossza k. b. 32, szárnya 21—22, farka 14·5, csőre ormója (a viaszhártától) 1·6, csüdje 3·5 $\frac{1}{2}$.

A fiatalok fölül kékes szürkével árnyalt barnák, az egyes tollak fakószínnel szegettek s közepükön többé-kevésbbé szalagozottak; farkuk barnás feketével határozottan szalagozott; alul többé-kevésbbé fakószínnel árnyalt fehérek s mellüktől czombjukig széles hosszanti foltokkal mustrázottak; czombtollaik keskeny gerinczfoltokkal; torkuk és alsó farkfedőik mustrázat nélküli.

Földrajzi elterjedése: Észak-Európa, Észak-Ázsia; télen Dél-Európa és India.

Magyarországon csakis télen fordul elő, a mikor mindenütt elég gyakori; novemberben érkezik s márcziusig, néha azon túl is marad.

* Népies neve LAKATOS szerint (Természet I. IV. p. 8. 1897): verebésző vércse. Az irodalomban használt különböző neveit l. LOVASSY-nál: Természettud. Közl. 1887.

Subfam. *Aquilinae*.*Sasok.*

A nemek meghatározó táblázata:

- a.* A csüd az ujjak tövéig tollas.
- a*¹. A csőr ormója (a viaszhártyától) hosszabb, mint a belső ujj a csüd tollaitól mérve karom nélkül *Aquila* (235. old.).
- b*¹. A csőr ormója (a viaszhártyától) egyenlő hosszú a belső ujjal a csüd tollaitól mérve karom nélkül *Hieraëtus* (242. old.).
- c*¹. A csőr ormója (a viaszhártyától) rövidebb, mint a belső ujj a csüd tollaitól mérve karom nélkül *Archibuteo* (243. old.).
- b.* A csüd alsó része csupasz.
- d*¹. A csüd csupasz része hosszabb a középső ujjnál karom nélkül . . . . . *Circaëtus* (244. old.).
- e*¹. A csüd csupasz része rövidebb a középső ujjnál karom nélkül.
- a*². A csőr töve körül serteszerű tollakkal.
- a*³. A fark kerekített . . . . . *Haliaëtus* (245. old.).
- b*³. A fark villás . . . . . *Milvus* (246. old.).
- b*¹. A csőr töve körül nincsenek serteszerű tollak *Fernis* (249. old.).

Aquila.

BRISSON, Ornith. I. p. 419. (1760.)

Typus: *Aquila chrysaëtus* (LINNÉ).

A fajok meghatározó táblázata:

- a.* Nagyobb; a szárny 57 $\frac{c}{m}$ -nél hosszabb.
- a*¹. A belső ujj karma (ívalakban mérve) hosszabb, mint a felső káva ormója (l. ábra 236. old.) . *chrysaëtus* (236. old.).
- b*¹. A belső ujj karma (ívalakban mérve) rövidebb, mint a felső káva ormója (l. ábra 237. old.) . *heliaca* (237. old.).
- b.* Kisebb; a szárny 57 $\frac{c}{m}$ -nél rövidebb.
- c*¹. A szárny 52—56 $\frac{c}{m}$ közt váltakozik; a vénék tollazata sötétbarna, a fiataloké violásfényű fekete-barna, fehéres pettyekkel . . . . . *maculata* (238. old.).
- d*¹. A szárny 45—50 $\frac{c}{m}$ közt váltakozik; a vénék tollazata világosbarna, a fiataloké vörhenyesfényű sötétbarna, fehéres pettyekkel . . . . . *pomarina* (239. old.)

AQUILA CHRYSÆTUS (LINNÉ).

Szirti sas.

- Falco Chrysaetos*,
Falco fulvus,
Falco fulvus ♀. *canadensis*,
Falco pygargus, Scop., Ann. I. Hist. Nat. p. 14. (1768.)
Falco canadensis,
Falco americanus, } Gmel., Syst. Nat. I. p. 254, 256, 257. (1788.)
Falco albus, Gmel., Syst. Nat. I. p. 257. (1788.) (ex Briss.).
Falco niger, Gmel., Syst. Nat. I. p. 259. (1788.) (ex Brown.).
Falco cygneus, Lath., Ind. Orn. I. p. 14. (1790.)
Falco aquila, Dand., Traité d'Orn. II. p. 47. (1800.)
Aquila americana, Vieill., Ois. Am. Sept. I. p. 31. (1807.)
Aquila fulva, Savig., Syst. Ois. de l'Egypte, p. 22. (1810.)
Falco regalis, Temm., Man. d'Orn. p. 10. (1815.)
Aquila chrysaetus, Dum., Dict. Sc. Nat. I. p. 339. (1816.)
Aquila nobilis, Pall., Zoogr. Rosso-As. I. p. 338. (1826.)
Aquila regia, Less., Traité, p. 36, pl. 8. f. 1. (1831.)
Aquila melanaetos, Brehm, Vög. Deutschl. p. 20. (1831.)
Aquila Brehmii, Brehm (!), Naumannia I. 3. Heft. p. 24. (1850.)
Aquila fuscicapilla,
Aquila unicolor, } Brehm, Naumannia I. 3. Heft. p. 24.
Aquila canadensis, Cass., Baird's B. N. Am. p. 41. (1860.)
Aquila intermedia, Severtz., Turk. Javotn. p. 112. (1873.)
Aquila chrysaetus-fulva, Reiser, Orn. Balc. II. p. 120. (1894.)
Aquila chrysaetus fulva, Prazák, Journ. f. Orn. XLV. p. 462. (1897.)

Aquila chrysaetus csőre és belső ujjának karma.

Leírása: A vén hím fölül sötétbarna; fejteteje és nyakhátulja sárgás-rozsdabarna; szárnya fölül és alul egyszínű barnás-fekete; felső szárny-fedőtollainak szélei többé-kevésbbé elmosódottan világos barnák; farka barnás-fekete, tőfelén többé-kevésbbé elmosódott szürkés szalagozással; alul az egész madár sötétbarna; csüd-tollai többé-kevésbbé fakó- vagy rozsdabarnák; viaszhártyája és ujjai sárgák; csőre

kékes-szaruszínú, hegye feketés; karmai feketék; szeme barna. Hossza k. b. 90, szárnya 60—64, farka 34, csőre ormója (a viaszhártától) 5, csúdjáé 9·5 $\frac{cm}{mm}$.

A *vén tojó* a hímhez hasonlít, de nagyobb. Hossza k. b. 98, szárnya 66—69, farka 37, csőre ormója (a viaszhártától) 5·7, csúdjáé 10 $\frac{cm}{mm}$.

A *kevésbé vén*ek kormány- és evezőtollai töfelükön tiszta fehérek, más tekintetben a vénekhez hasonlítanak.

A fészekben ülő fiókákat hófehér pelyhek borítják. A fészekből kirepült fiatalok violás fényű sötétbarnák; minden egyes tolluk töve szélesen fehér; fej-tetjükön és nyakuk hátulján levő tollak csúcsa gesztenyebarnába árnyalódik, de egyes tollak hegye fehéres-fakó; farkuk töfele fehér, a tollak külső zászlója szürkés; farkuk csúcsfele fekete, a tollak hegye fehér; csúdtollaik fehérek; szemük előtti rész szürkés-fehér.

Földrajzi elterjedése: SHARPE szerint (Hand-List B. I. p. 261.) Európa, Észak-Ázsia, Észak-Khina, Észak-Amerika Mexikóig.

Magyarországon állandó madár; Magas hegységeinkben tartózkodik és sziklákön fészkel; télen a lapályos területeket is fölkeresi.

AQUILA HELIACA, SAVIGN.*

Parlagi sas.

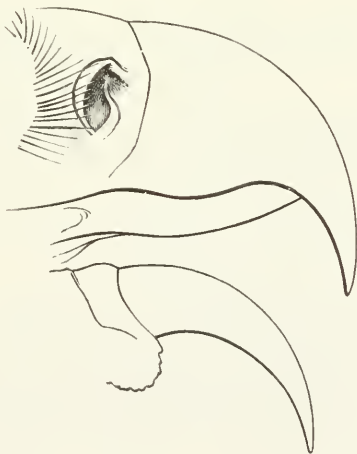
Aquila heliaca, Savign., Descr. Egypte p. 459, pl. 12. (1810.)

Aquila chrysaetos (nec Linné), Leisl., Ann. Wetter. II. p. 170. (1810.)

Falco imperialis, Bechst., Taschenb. p. 553. (1812.)

Aquila imperialis, Brehm, Vögel Deutschl. p. 22. (1831.)

Aquila crassipes, Hodgs., in Gray's Zool. Misc. p. 81. (1844.)

Aquila heliaca csőre és belső ujjának karma.

* Ujabbán megkísérlették a SAVIGNY-féle *heliaca* nevet a LINNÉ-féle *melanaetus*-szal — mint régebbivel — fölcserélni; a mi igen helytelen volt, mert a LINNÉ-féle *Falco Melanactes* (Syst. Nat. I. p. 124) nem e fajra vonatkozhatik. LINNÉ diagnosisában («F. cera lutea, pedibusque semilatis, corpore ferrugineo nigricante striis flavis») a madár *félleg tollas* lábát emeli ki s ez még azt is kizárja, hogy e név alatt rejtőző faj az *Aquila* genusba tartozhatik.

Aquila mogilnik (nec Gmel.), Strickl., Orn. Syn. p. 57. (1855.)

Aquila riparia, Württ., Naumannia 1857. p. 432 (descr. nulla).

Nisaetus fasciatus (nec Vieill.), Bielz., Verh. Mitth. Sieb. Ver. Hermanstadt. XXVIII. p. 39. (1888.) *

Aquila melanaetus (nec Linné), Matschie, Journ. f. Orn. XXXVII. p. 69. (1889.) — Reiser, Orn. Balc. II. p. 116. (1894.) — Prazák, Journ. f. Orn. XLV. p. 461. (1897.) ect.

Leírása: A *vén hím* fölül sötétbarna; fejteteje és nyaka hátulja agyagsárga; homloka többé-kevésbé sötétbarna; válltollai hófehérek; farka töfele szürke, fekete elmosódott szalagokkal; farka csúcsfele fekete; evezőtollai feketék; alul az egész madár feketés-barna, csak alsó farkfedő tollai barnán futtatott szennyesfehérek; viaszhártyája és ujjai halványsárgák; csőre kékesszürke, hegye feketés; karmai feketék; szeme sárgásbarna. Hossza k. b. 80, szárnya 56—58, farka 30, csőre ormója (a viaszhártyától) 4·8, csüdje 9 μ m.

A *vén tojó* a hímhez hasonlít, de nagyobb. Hossza k. b. 88, szárnya 60—63, farka 32, csőre ormója (a viaszhártyától) 5·6, csüdje 10 μ m.

Kevésbé véneknél hiányzik a fehér vállfolt; viaszhártyájuk halvány hússzinű; szemük barna.

A *fiatalok* fölül és alul agyagsárgák vagy fehéres fakószinűek és földszinű barna hosszanti sávokkal tarkázottak; evezőtollaik sötétbarnák; farkuk szürkésbarna; viaszhártyájuk és ujjaik halvány szennyesárgák; szemük szürkésbarna.

A fészekben ülő *fiókákat* hófehér sűrű pelyhek borítják.

Földrajzi elterjedése: SHARPE szerint (Hand-List. B. I. p. 261.) Délkelet-Európától Közép-Ázsiáig, Észak-India és Khina.

Minálunk leginkább az ország déli részében otthonos és állandó madár; az Al-Dunán s a Dráva és Száva közti erdőségekben költ. Néha az ország északi tájaira is ellátogat.

AQUILA MACULATA (Gmel.).**

Fekete sas.

Falco maculatus, Gmel., Syst. Nat. I. p. 258. (1788.)

Aquila fusca, Brehm, Lehrb. Nat. cur. Vög. p. 16. (1823.)

Aquila clanga, Pall., Zoogr. Rosso-As. I. p. 351. (1826.)

Aquila bifasciata, Brehm, Vög. Deutschl. p. 25. (1831.)

Aquila fusca, } Brehm, Naumannia I. 3. Heft. p. 24—26. (1850.)

Aquila unicolor, }

Aquila fuscoater, Wodz., Naumannia, 1852. p. 10.

Aquila Pallasii, Brehm, Naumannia, p. 267. (1855.)

Aquila naevia (nec Gmel.), Schrenk, Reis. Amurl. Vög. p. 220. (1859.)

Falco clanga, Naumann, Vög. Deutschl. XIII. p. 40. Taf. 342. (1860.)

Aquila mogilnik (nec Gmel.), Frivaldszky, Aves Hung. p. 11. (1891.)

Aquila maculata clanga, Prazák, Journ. f. Orn. XLV. p. 457. (1897.)

* Alkalmam volt ezt a RIEDELI gyűjteményében levő madarat látni; egy világos tollazatú fiatal *Aquila heliaca* s erről KIMAKOWICZ (Verh. Mitth. Sieb. Ver. Hermanstadt. XLII. 1892.) azt írja, hogy: «In Wirklichkeit ist dieser Vogel jedoch *Aquila clanga* Pall»!!

** E faj az ornithológiában rendszeren *Aquila clanga*, PALL. néven szerepel, de újabban BLANFORD (Ibis, 1894. p. 287.) kimutatta, hogy a Gmelin-féle *Falco maculata* kétségtelenül e fajra vonatkozik s így a *maculata* névnek van előbbisége.

Leírása: A vén hím fölül és alul sötétbarna némi violaszínű fénynyel; a fej tollai valamivel világosabbak és inkább vöröses-barnák, úgyszintén egyes szárnyfedőtollai is; evezői és farktollai feketék; a farktollak gerinczének töve fehér; viaszhártája és ujjai sárgák; csőre feketés szaruszinű; karmai feketék; szeme sárgás-barna. Hossza k. b. 70, szárnya 52, farka 27, csőre ormója (a viaszhártától) 4.3, csüdje 9 $\frac{1}{m}$.

A vén tojó a hímhez hasonlít, de nagyobb. Hossza k. b. 76, szárnya 56, farka 30, csőre ormója (a viaszhártától) 5, csüdje 9.5 $\frac{1}{m}$.

A fiatalok violásfényű feketés-barnák, fejük tetején és nyakuk hátulján lévő tollak hegyük felé világos barnába árnyalódnak; köpenyük és szárnyfedőik fehérek, vagy fehéres fakók, nagy csőppalakú foltokkal tarkázva; felső farkfedőik leg-hosszabb tollainak csúcsfele fehér; evezőik és kormánytollaik feketék, amazoknak töve, emezeknek pedig csúcsa fehér; hasoldaluk fakóbarnával foltozott; alsó farkfedőik szennyes fehérek.

A fészekben ülő fiókákat szennyesfehér pelyhek borítják.

Földrajzi elterjedése: SHARPE szerint (Hand-List B. I. p. 261.) Dél-Európa, Északkelet-Afrika, Közép- és Északkelet-Ázsia, és az Indiai-félsziget.

E fajnak Magyarországon való előfordulását az irodalom alapján megállapítani nem lehet, mert legtöbbször tévesen a fiatal lármás sast szokták «*Aquila clanga*» névvel jelölni. Annyi bizonyos, hogy nálunk előfordul, sőt helyenkint költ is, de sokkal ritkább a lármás sasnál. (*A. pomarana*.)

CSATÓ JÁNOS nagyenyedi gyűjteményében Erdélyből származó példány nincs, hanem van egy fiatal, melyet Zemplénmegyében Koskocz környékén lőttek 1883. máj. 4-én.

A Magyar Nemzeti Múzeum honi példányai:

- a. ad. Magyarország, 1821. (?) (Jany Pál.)
- b. ♂ ad. Fehértemplom, 1897. febr. 15. (törzcsőrű, a felső káva ormója a homloktól számítva 8.5 $\frac{1}{m}$).
- c. ♂ juv. Pojnik-hegy, Zólyomegye, 1846. okt. 10. (Grineus János.)
- d. ♀ juv. Berhida, Veszprémmegye 1900. okt. 15. (Bezerédj Iván.)

AQUILA POMERANA, BREHM.*

Lármás sas.

♀ *Falco naevius*, Gmel., Syst. Nat. I. p. 258. (1788.)

Aquila melanaetus (nec Linné), Savign., Syst. Ois. d'Egypte p. 253. pl. 1, 2. (1810.)

Aquila naevia, Mey. & Wolf, Taschenb. I. p. 19. (1810.)

Aquila pomarina, Brehm, Vög. Deutschl. p. 27. (1831.)

Aquila fuscoatra,
Aquila subnaevia, } Brehm, Naumannia I. 3. Heft. p. 27—30. (1850.)

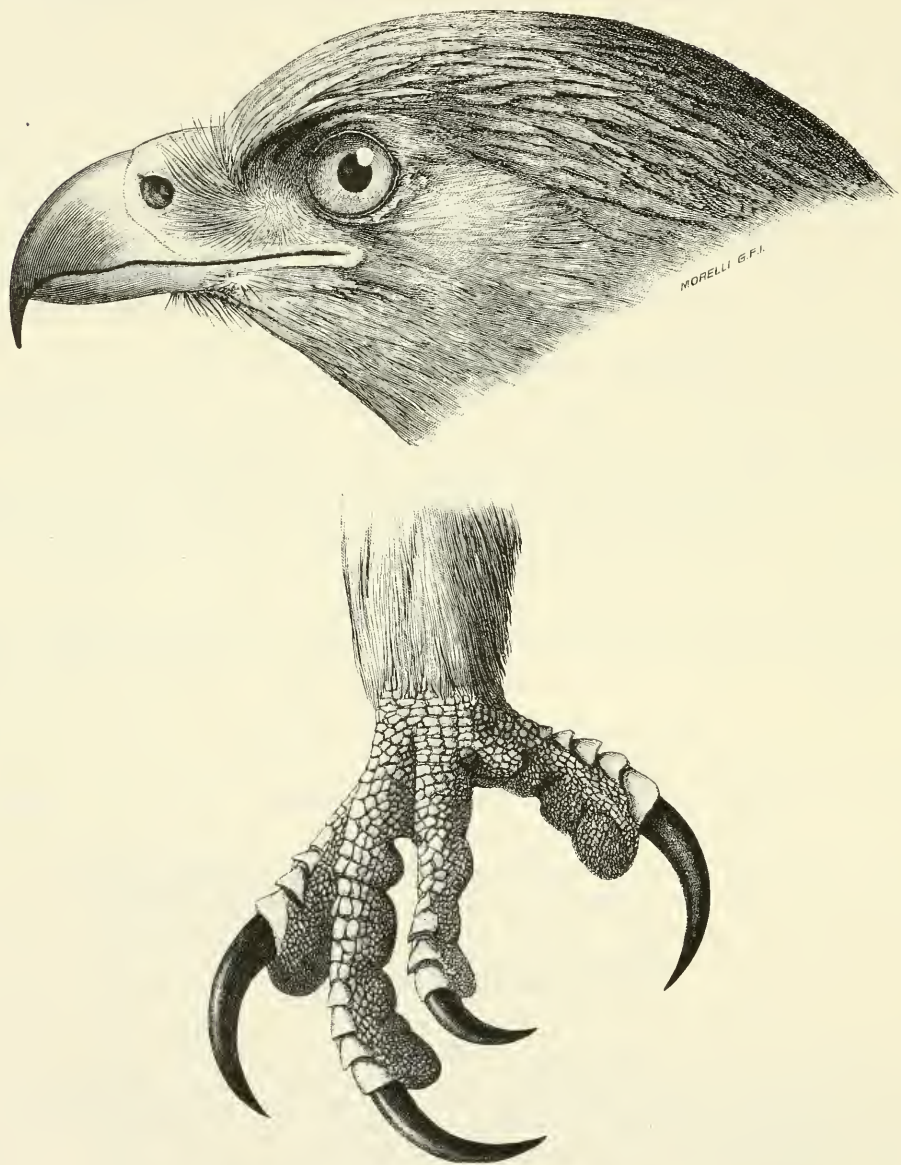
* E fajnak közhasználatban levő neve: *Aquila naevia* s e név a GMELIN-féle *Falco naevius*-ból (Syst. Nat. I. p. 258.) ered. GMELIN e fajt BRISSON-ból (Orn. I. p. 122. n. 4.) vette s következő diagnózist adott róla: «F. cera pedibusque lanatis luteis, corpore ferrugineo infra alas albo maculato». BLANFORD (Ibis, 1894. p. 286.) DRESSER nézetével egyetértőleg abbéli nézetének ad kifejezést, hogy a GMELIN-féle *F. naevius* nem a lármás sassal, hanem a közönséges ölyvvel azonos. Azt hiszem, ezen nézet kissé túlzott, mert GMELIN diagnosisa inkább illik az előbbire, mint az utóbbira. A diagnosis után írt s a madár nagyságára vonatkozó megjegyzés: «Magnitudo galli grandis; longitudo 2 pedum cum 7 $\frac{1}{2}$ pollicibus» azonban sem az egyikre, sem a másikra nem talál.

Aquila fulviventris, Brehm. Vogelf. p. 10. (1855.)

Aquila maculata (nec Gmel.), Sharpe, Cat. B. Br. Mus. I. p. 246. (1894.)

Aquila rufonuchalis, Brooks, Stray Feath. 1876. p. 269.

Aquila pomerana, Sharpe, Hand-List. B. I. p. 261. (1899.)

Aquila pomerana feje és lába.

Leírása: A vén hím feje és szárnyfedő tollai világos földszínű barnák; háta közepe valamivel sötétebb, válltollai felé pedig sötétbarnába árnyalódik; evezői barnás-feketék; farka fölül sötétbarna, néha szürkés szalagok nyomaival; alul szürkésbarna, fakószínű elmosódott szalagokkal; hasoldala földszínű barna, alsó farkfedői gyakran szennyes fehérrel keverték; viaszhártyája és ujjai sárgák; csőre feketés szaruszerű; karmai feketék; szeme barnássárga. Hossza k. b. 60, szárnya 45·5—46·5, farka 22—24, csőre ormója (a viaszhártyától) 3·3, csüdje 8 $\frac{1}{m}$.

A *vén tojó* a hímhez hasonlít, de nagyobb. Hossza k. b. 65, szárnya 47—50, farka 25—27, csőre ormója (a viaszhártától) 4, csüdje 8·5 $\%$.

A *fiatalok* sötétbarnák, nyakszirt tollaiknak csúcsa agyagsárga, máskülönben alul és fölül mint az *Aquila maculata* fiataljai csöppalakú világos foltokkal tarkáztak; evezőik feketék; torkuk barnás-fekete, szürkés elmosódott szalagokkal, a tollak csúcsa szennyesfehér; szemük barna; viaszhártájuk és ujjaik sárgák; csőrük és karmaik feketék.

A *fiókákat* szennyesfehér pelyhek borítják; csőrük fekete; viaszhártájuk és szájug széleik sárgák; csőr és szemközötti csupasz részük halványkék; ujjaik halványsárgás testszínűek; karmaik feketék; szemük szürkésbarna.

Földrajzi elterjedése: Közép- és Dél-Európa.

Magyarországon közönséges állandó (?) madár.

A Magyar Nemzeti Múzeum honi példányai:

<i>a.</i> ♂ ad.	Szilágy-Cseh, 1897. ápril. 25. (Ifj. Pojlák József.)
<i>b.</i> ♀ ad.	Érsekujvár, 1897. ápril. 23. (Fónagy József.)
<i>c.</i> ♂ ad.	Szilágymegye, 1895. máj. 12. (Ifj. Pojlák József.)
<i>d.</i> ♂ ad.	Mezőség, Kolozsm. 1897. aug. 25. (Gróf Wass Béla.)
<i>e.</i> ♀ ad.	Csombord, 1892 június 18. (Dr. Madarász Gyula.)
<i>f.</i> ♀ ad.	Hargita, (Csikm.) 1899. ápr. 27. (Korber Imre.)
<i>g.</i> ♂ ad.	Fogaras, 1897. máj. 7. (Czynk Ede.)
<i>h.</i> ♀ ad.	Fogaras, 1891. július 20. (Czynk Ede.)
<i>i—k.</i> ♀♀ ad.	Futtak, Bácsm. 1899. máj. 1. (Dr. Madarász Gyula.)
<i>l.</i> ♀ ad.	Futtak, Bácsm. 1899. máj. 5. (Ifj. gróf Chotek Rezső.)
<i>m.</i> ♀ ad.	Breznóbánya, 1838. jún. 6. (Herman Károly.)
<i>n.</i> ♀ juv.	Futtak, Bácsm. 1899. szept. 12. (Ifj. gróf Chotek Rezső.)
<i>o.</i> ♀ juv.	Maros-Vécs 1900. okt. 16. (Gróf Wass Béla.)
<i>p.</i> juv.	Szepesmegye, 1897 szept. 9. (Dr. Warta Vincze.)
<i>q.</i> semipull.	Fogaras, 1891. júl. 1. (Czynk Ede.)
<i>r.</i> pull.	Árvamegye. (Kocyan Antal.)
<i>s.</i> pull.	Csombord, 1892. jún. 18. (Dr. Madarász Gyula.)

Csató János nagyenyedi gyűjteményében levő példányok:

<i>a.</i> ♀ ad.	Várhegy, 1894. máj. 26.
<i>b.</i> ♀ ad.	Bozberek, Alsó-Fehérm. 1895. aug. 7.
<i>c.</i> ♀ ad.	Nagyenyed, 1880. máj. 23.
<i>d.</i> ♀ ad.	Drassó, 1864. aug. 5.
<i>e.</i> ad.	Koncza, 1862. júl. 17.
<i>f.</i> ♂	Koncza, 1867. ápr. 15.
<i>g.</i> ♂ juv.	Fel-Enyed, 1889. aug. 2.
<i>h.</i> juv.	Csombord, 1881. aug. 30.
<i>i.</i> juv.	Nagyenyed 1880. máj.
<i>k.</i> ad.	Karna, Alsó-Fehérm. 1894. júl. 29.

Ezen utolsó példányt tartotta CSATÓ JÁNOS *Aquila orientalis*-nak s ezen példány alapján került e név tévesen a magyar orniszba. E vén példány (méretei után ítélve tojó,) farka fölül egyszínű sötétbarna, a tollak csúcsa szennyesfehér, farka

alul szalagozásnak nyomaival; alsó szárnyfedői világosbarnák, hónalj tollai szürkésbarnák, evezőin harántszalagozásnak nyoma nincsen: tehát egészen tipikusan színezett példány. Hossza k. b. 72, szárnya 50, farka 26, csőre ormója a viaszhártáival együtt 5·1, csüdje 9·7 $\frac{cm}{mm}$.

Hieraëtus.

KAUP, Mus. Senckenb. III. p. 260. (1845.)

Typus: *Hieraëtus pennatus* (GMEL.).

HIERAËTUS PENNATUS (GMEL.).

Törpe sas.

Falco pennatus, Gmel., Syst. Nat. I. p. 272—273. (1788.)

Aquila pennata, } Brhm, Lehrb. Naturg. eur. Vög. I. p. 20—21. (1823.)
Aquila minuta, }

Spisaetus milvoides, Jerd., Madr. Journ. X. p. 75. (1839.)

Hieraëtus pennatus, Kaup, Mus. Senckenb. III. p. 260. (1845.)

Buteo pennatus, Blyth., Journ. As. Soc. Beng. XIV. p. 174. (1845.)

Aquila Brhmii, v. Müller, Naumannia I. 4. Hef. p. 24—25. (1851.)

Aquila paradoxa, Brehm, Journ. f. Ornith. I. p. 204. (1853.)

Aquila longicaudata, Heugl., Syst. Uebers. p. 6. (1856.)

Nisaetus pennatus, Sharpe, Cat. B. Br. Mus. I. p. 253. (1874.)

Hieraëtus pennatus, Salvad., Elenc. Ucc. It. p. 41. (1887.)

Nissaetus pennatus, Frivaldszky, Aves Hung. p. 12. (1891.)

Eutolmaëtus pennatus, Sharpe, Hand-List B. I. p. 262. (1899.)

Leírása: Fölül fényes sötétbarna; feje és tarkója vörhenyes, vagy fakóbarna, fekete hosszanti gerinczfoltokkal; felső válltollai hófehérek; evezői feketés barnák, belső zászlójuk többé-kevésbbé elmosódottan szalagozott; farka fölül sötétbarna, alul szürkés elmosódott szalagokkal; a tollak hegye szennyesfehér; alul a madár kávébarna, fekete gerinczfoltokkal, néha fehér pettyekkel is mustrázott; szeme alatt és fülfedői feketés-barnák; viaszhártája és ujjai sárgák; csőre feketés szaruszinű; karmai feketék; szeme világosbarna.

A *hím* és *tojó* egyforma. Hossza k. b. 50—55, szárnya 34—40, farka 21—24, csőre ormója (a viaszhártától) 2·3—3, csüdje 5·5—6·5. Meg kell jegyeznem, hogy a nagyobb mérték nem mindig csak a tojóra vonatkozik. A Fruskagorában 1899. ápril. 27-én egy fészekre akadtam, melyben egy két évesnek látszó anyamadár ült. Lelőttem s nagyságáról ítélve meg voltam győződve, hogy tojó. Felbonczolván a madarat s nagy meglepetésemre kiderült, hogy hím: erősen duzzadt heréi voltak. E madár méretei a következők: hossza k. b. 55, szárnya 39·5, farka 23·5, csőre ormója (a viaszhártától) 2·8, csüdje 5·7 $\frac{cm}{mm}$.

Kevésbbé vén példányok jóval világosabbak az egészen véneknél s inkább a vén *Aquila pomerina*-hoz hasonlítanak. Fehér vállfoltjuk hiányzik.

A *fiatalok* fölül többé-kevésbbé világosbarnák, fejük rozsdás, vagy fakóbarna, fekete hosszanti gerinczfoltokkal; evezőik és farktollaik feketés-barnák; alul fehérek, néha többé-kevésbbé rozsdaszínnel futtatottak és begyükön, mellükön keskeny hosszanti fekete gerinczfoltokkal mustrázottak.

Földrajzi elterjedése: SHARPE szerint (Hand-List B. I. p. 262.) Dél-Oroszország, a Földközi-tenger környezte országok, Afrika, Közép-Azsia, az Indiai-félsziget és Ceylon.

Magyarországon nem tartozik a ritkaságok közé. Vizek körüli lapályos erdőségekben, nemkülönben hegyes vidékeken költ. Költőzködő madár. Érkezésének és távozásának idejét nem tudjuk.

A Magyar Nemzeti Múzeum honi példányai:

a. ♂ ad.	Magyarország, 1821. (?) (Jány Pál.)
b. ♀ ad.	Magyarország, 1890. (?)
c. ♀ ad.	Lovasberény, 1837. jún. 2. (Siemang György.)
d—e. ♂ ad., ♀ ad.	Német-Czernya, 1899. júl. 12. (Dr. Lendl Adolf.)
f. ♂ ad.	Visegrád, 1899. máj. 7. (Uhl József.)
g. ♂ ad.	fogságból, 1869. aug. (Budapesti Állatkert.)
h. ♂ ad.	Csala, Fehérm. 1892. jún. 14. (Szikla Gábor.)
i. ♀	Fogarás, 1894. aug. 30. (Czynk Ede.)
k. ♂	Gyömrő, Pestm. 1840. (?) (Földvály gyűjt.-ből.)
l. ♀	Szilágy-Cseh, 1898. máj. 1. (Ifj. Pojlák József.)
m. ♂ juv.	Tarna-Órs, 1821.
n. ♂ juv.	Adony, Fehérm. 1857.
o. ♀ juv.	Magyarország.
p. ♂ juv.	Kecskemét, 1900. máj. 21. (Dr. Lendl Adolf.)
q. ♂ juv.	Fruskagora, 1899. ápril 27. (Dr. Madarász Gyula.)

Archibuteo.

BREHM, Isis, 1828. p. 1269.

Typus: *Archibuteo lagopus* (Gmel.).

ARCHIBUTEO LAGOPUS (Gmel.).

Gatyaöllyv.

Falco lagopus [Brünn, Orn. Bor. p. 4. (1764.)], Gmel., Syst. Nat. 1. p. 260. (1788.)

Falco norvegicus, Lath., Gen. Syn. Suppl. I. p. 282. (1787.)

Falco slavonicus, Lath., Ind. Orn. p. 26. (1790.)

Buteo pennatus, } Daud., Traité II. p. 156, 163. (1800.)
Falco plumipes, }

Buteo lagopus, Leach, Syst. Cat. Mamm. &c. p. 10. (1816.)

Accipiter lagopus, Pall., Zoogr. Rosso-As. I. p. 360. (1826.)

Archibuteo lagopus, Brehm, Isis, 1828. p. 1269

Archibuteo planiceps, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 40—41. (1831.)
Archibuteo alticeps, }

Butaëtes lagopus, Bonap., Comp. List. B. Eur. & N. Am. p. 3. (1838.)

Aquila lagopus, Seeb., Hist. Br. B. I. p. 111. (1883)

Archibuteo pallidus, Menzb., Ptici Rossii, II. p. 180. (1895.)

Leírása: Feje, nyaka és melle fehér (néha többé-kevésbbé fakószínnel árnyalt), barna hosszanti foltokkal mustrázott; háta és szárnyfedőtollai barnák, az egyes tollak többé-kevésbbé fehérrel és fakószínnel szegettek; evezőtollai sötétbarnák,

tövük fehér; farka fehér, néha szürkés-barna árnyalattal, csúcsmögötti részén széles fekete szalaggal; hasa sötétbarna; alsó farkfedői fehérek; czomb és csüd-tollai fehérek, néha fakószínűbe árnyaltak, sötétbarna foltokkal tarkázottak; viasz-hártyája és ujjai élénk sárgák, vagy narancsszínűek; csőre feketés szaruszínű; karmai feketék; szeme világosbarna.

A *hím* és *tojó* egymáshoz hasonlít, de a tojó valamivel nagyobb a hímnél.

Hossza k. b. 63, szárnya 42—46, farka 23—25, csőre ormója (a viaszhártyától) 2·3—2·6, csüdje 5·8—6·2 μ m.

Földrajzi elterjedése: Európa és Észak-Ázsia.

Magyarországon csak mint téli látogató ismeretes; november, december havában érkezik s márcziusig marad s ezen évszakban az egész országban mindenütt közönséges. A fácsányosok körül nagy előszeretettel szokott tartózkodni.

Circaëtus.

VIEILL., Analyse, p. 23. (1816.)

Typus: *Circaëtus gallicus* (GMEL.).

CIRCAËTUS GALLICUS (GMEL.).

Kigyász sas.

Falco gallicus, Gmel., Syst. Nat. I. p. 259. (1788.)

Aquila leucamphomma, Bekker, Teutsche Orn. Heft 9. (1804.)

Falco leucopsis, Bechst., Naturg. Deutschl. II. p. 572. (1805.)

Aquila brachydactyla, Mey. & Wolf, Taschenb. I. p. 21. (1810.)

Falco brachydactylus, Temm., Man. d'Ornith. p. 15. (1815.)

Circaëtus gallicus, Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat. VII. p. 137. (1817.)

Circaëtus brachydactylus, Vig., Zool. Journ. I. p. 336. (1824.)

Accipiter hypoleucos, Pall., Zoogr. Rosso-As. I. p. 354. (1826.)

Circaëtus leucopsis,
Circaëtus angium, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 36—37. (1831.)

Circaëtus hypoleucus, Keys. & Blas., Wirbelth. Eur. p. 29, 137. (1840.)

Aquila gallica, De Selys, Faune Belge, p. 53. (1844.)

Circaëtus angivium, Brehm, Naumannia, I. 1. Heft. p. 72. (1850.)

Circaëtus meridionalis, Brehm, Journ. f. Ornith. II. Extrah. p. XVII. (1854.)

Circaëtus orientalis, Brehm, Vogelf. p. 11. (1855.)

Leírása: A *vén* *hím* fölül lilásfényű sötétbarna, az egyes tollak töve fehér; szárnyfedői világosabb barnák; evezői barnás-feketék, belső szélük fehér; farka fölül barna három sötétebb szalaggal, a tollak csúcsa és belső széle fehér; farka alul selyem fényű fehér, melyen a három szalag szürke színben áttetszik; alul a madár fehér; csőre körül hajszálszerű sertékkal; torka, begye és melle barna hosszanti foltokkal mustrázott, az egyes tollak gerincze fekete; hasa és czomb-tollai gyéren barna foltokkal tarkázottak; alsó farkfedői tisztafehérek, rendesen foltok nélküliek; szárnya alul majdnem egészen fehér, kevés barna folttal, az evezők csúcsa barna; viaszhártyája kékes-fehér; lábai halvány barnás-kékek; csőre és karmai feketés szaruszínűek, szeme narancssárga. Hossza k. b. 70, szárnya 50—52, farka 29—30 csőre ormója (a viaszhártyától) 4, csüdje 10 μ m.

A *tojó* nagyobb, különben a hímhez hasonlít. Hossza k. b. 75, szárnya 54–58, farka 30–32, csőre ormója (a viaszhártyától) 4·2, csüdje 11·5 $\frac{cm}{mm}$.

A *fiatalok* fölül földszinű barnák, az egyes tollak töve fehér; alul olyanok, mint a vénék, de sűrűbben mustrázottak, néha begyük és mellük egyszínű barna; farkukon négy sötét szalag látható.

Földrajzi elterjedése: SHARPE szerint (Hand-List B. p. 265.) Kelet- és Dél-Európa, a Földközi-tenger környezte országok, Északkelet-Afrika és Közép-Ázsia.

Magyarországon mindenütt előfordul, bár sehol sem közönséges; főleg hegyes vidékeken költ. Költözködő madár. A mi példányaink úgy látszik Közép-Afrikába vonulnak, a mit egy a Muzeumban őrzött bennszülöttek nyílával átlőtt kigyász sas lábszár is bizonyít. Ezen példányt Pótharasztin, Pestmegyében 1825. év augusztus 9-én lőtték, s a bal czombcsontjába forradt vasnyíl Dr. JANKÓ JÁNOS etnografusunk meghatározása szerint a *szudáni Vadai*-ból (Belső-Afrikában) való.

Költözködésének pontos ideje nálunk még eddig ismeretlen.

Haliaëtus.

SAVIGNY, Syst. Ois. d'Egypte ect. p. 254. (1810.)

Typus: *Haliaëtus albicilla* (LINNÉ).

HALIAËTUS ALBICILLA (LINNÉ).

Réti sas.

Vultur albiulla (lapsus!), Linné, Syst. Nat. I. p. 123. (1766.)

Falco Melanaëtus,
Falco Ossifragus, } Linné, Syst. Nat. I. p. 124. (1766.)

Falco Albicilla,
Falco Melanaëtus,
Falco albicaudus, } Gmel., Syst. Nat. I. p. 253, 254, 258. (1788.)

Falco hinnularius, Lath., Ind. Orn. I. p. 15. (1790.)

Aquila albicilla,
Aquila pygargus,
Aquila ossifraga, } Grossing., Univ. Hist. Phys. Regn. Hung. II. p. 263, 265. (1793.)

Falco pygargus, Daud., Traité, II. p. 62. (1800.)

Haliaëtus nisus, Savign., Descr. Egypte, Ois. p. 253. (1810.)

Aquila leucocephala (nec Linné), Mey. & Wolf., Taschenb. p. 16. Taf. 4. (1810.)

Haliaëtus albicilla, Leach, Syst. Cat. Mamm. &c. p. 9. (1816.)

Falco albicilla borealis, Faber, Isis, 1827. p. 56.

Haliaëtus orientalis,
Haliaëtus borealis,
Haliaëtus Islandicus,
Haliaëtus Groenlandicus, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 15–16. (1831.)

Haliaëtus cinereus,
Haliaëtus funereus,
Haliaëtus leucocephalus, } Brehm, Naumannia, I. 3. Heft. p. 23. (1850.)

Haliaëtus brooksi, Hume, Ibis, 1870. p. 438.

Haliaëtus abicillus, Sharpe, Cat. B. Br. Mus. I. p. 302. (1874.)

Leírása: A vén hím fölül és alul földszínű barna; legvilágosabb fején, leg-sötétebb deréktáján, hasán és alsó farkfedőin; evezői barnás-feketék; farka hófehér; viaszhátyája csőre és lábai sárgák; karmai feketék; szeme szalmasárga. Hossza k. b. 84, szárnya 60–63, farka 29–30, csőre ormója (a viaszhátyától) 5·5, csüdje 8 $\frac{1}{m}$.

A vén tojó nagyobb, máskülönben a hímhez hasonlít. Hossza k. b. 92, szárnya 63–67, farka 30–32, csőre ormója (a viaszhátyától) 6·7, csüdje 9 $\frac{1}{m}$.

Igen vén példányok feje és nyaka köröskörül fehéres barnás szürke.

A fiatalok fölül és alul sötétbarnák, többé-kevésbbé fakószínű tollakkal tarkázottak; farkuk barnás fekete; az egyes tollak gerinczük mentén többé-kevésbbé fehérek; viaszhátyájuk és lábaik szennyessárgák; csőrük és karmaik feketék; szemük barna.

Földrajzi elterjedése: SHARPE szerint (Hand-List B. I. p. 267.) Európa, Észak-Ázsia, Grönland, Izland, az Indiai-félsziget északi része és Khina.

Magyarországon nagyobb tavak és folyók mentén közönséges, állandó madár. Az Al-Duna erdős szigetein előszeretettel tartózkodik és költ.

Milvus.

CUVIER, Leç. Anat. Comp. I. Tab. 2. (1800.)

Typus: *Milvus milvus* (LINNÉ).

A fajok meghatározó táblázata:

- a. A fark vége erősen villás, színe vörhenyes . . . . *milvus* (246. old.).
b. A fark vége kevésbbé villás, színe barna . . . . *korschun* (247. old.).

MILVUS MILVUS (LINNÉ).

Vörös kánya.

- Falco milvus*, Linné, Syst. Nat. I. p. 126. (1766.)
Milvus castaneus, Daud., Traité, II. p. 148. (1800.)
Milvus ictinus, Sav., Syst. Ois. d'Egypte, p. 28. (1810.)
Milvus regalis, Vieill., Faun. Franç. p. 14. (1821.)
Accipiter regalis, Pall., Zoogr. Rosso-As. I. p. 358. (1826.)
Milvus vulgaris, Flemm., Brit. An. p. 51. (1828.)
Milvus ruber, Brehm, Vög. Deutschl. p. 50. (1831.)
Milvus milvus, Sharpe, Hand-List. B. I. p. 268. (1899.)

Leírása: A vén feje szürkés-fehér, a tollak gerincze mentén fekete hosszanti foltokkal s ezek a fejtetőn szélesebbek a fej oldalán és a torkon keskenyebbek; háta barna, az egyes tollak fakó színnel szegettek; szárnyfedőtollai fakó rozdszínűek, gerinczük mentén többé-kevésbbé szélesen sötétbarnák; evezői feketésbarnák, belső szélük a tő felén fehér; felső farkfedői vörhenyes fakószínűek, tövük fehér, gerinczük fekete; farka fölül vörhenyes fakószínű, az egyes tollak csúcsa fehéres; a szélső tollak külső zászlaja többé-kevésbbé szürkés-barna; belső zászlójukon harántsávzásnak nyomaival; farka alul fehéres fakószínű; alul az egész madár vörösbarna. begye és melle fekete hosszanti foltokkal; csőre sötét szaruszínű; viaszhátyája, szájzuga és lábai sötétsárgák; karmai feketék; szeme világos

sárga. Hossza k. b. 72, szárnya 50—55, farka 37—40, csőre ormója (a viaszhátyától) 3—3·3, csüdje 5—5·2 φ_m .

A *hím és tojó* egyforma.

A kevésbbé vénnek és fiatalok fejteteje többé-kevésbbé rozsdaszínnel árnyalt; hátoldaluk a vénekénél világosabban, élénkebben és szélesebben szegett tollakkal takart, begyük tollainak csúcsa pedig fehér.

A *fiókákat* fehér pelyhek borítják s hátoldalukon némi sárgásfakó fuvallat látható; csőrük fekete; alsó kájájuk töve, viaszhátyájuk és lábaik sárgák; karmaik feketék, szemük szürkésbarna.

Földrajzi elterjedése: Egész Európa Izland kivételével. Az északi tájakon rendszeres vonuló, Dél-Európában ellenben állandó madár. Azonfelül előfordul még, de csak téli tartózkodás végett, Észak-Nyugat-Afrikában, Canári és Cap-Verd szigeteken, Kis-Ázsiában és Palesztinában.

Magyarországon mindenütt előfordul, de sokkal ritkább, mint a következő faj. Leggyakoribb Magyarország délkeleti hegységeiben, különösen Erdélyben. Igen korán érkezik s decemberig marad. CSATÓ JÁNOS szerint némely enyhébb évben át is telel.

MILVUS KORSCHUN (GMEL.).

Barna kánya.

Accipiter korschun, Gmel., N. Comm. Petr. XV. p. 444. (1771.)

Falco migrans, Bodd., Tabl. Pl. Enl. p. 28. (1783.)

Falco ater,
Falco austriacus, } Gmel., Syst. Nat. I. p. 262, no. 62, 63. (1788.)

Milvus niger, Gross., Univ. Hist. Phys. Regn. Hung. II. p. 229. (1793.)

Milvus russicus,
Milvus castaneus,
Milvus austriacus, } Daud., Traité, II. p. 148—149. (1800.)
Milvus ater,

Milvus fusco-ater, Wolf, Taschenb. deutschen Vögelk. p. 27. (1810.)

Milvus fuscus, Brehm, Vög. Deutschl. p. 53. (1831.)

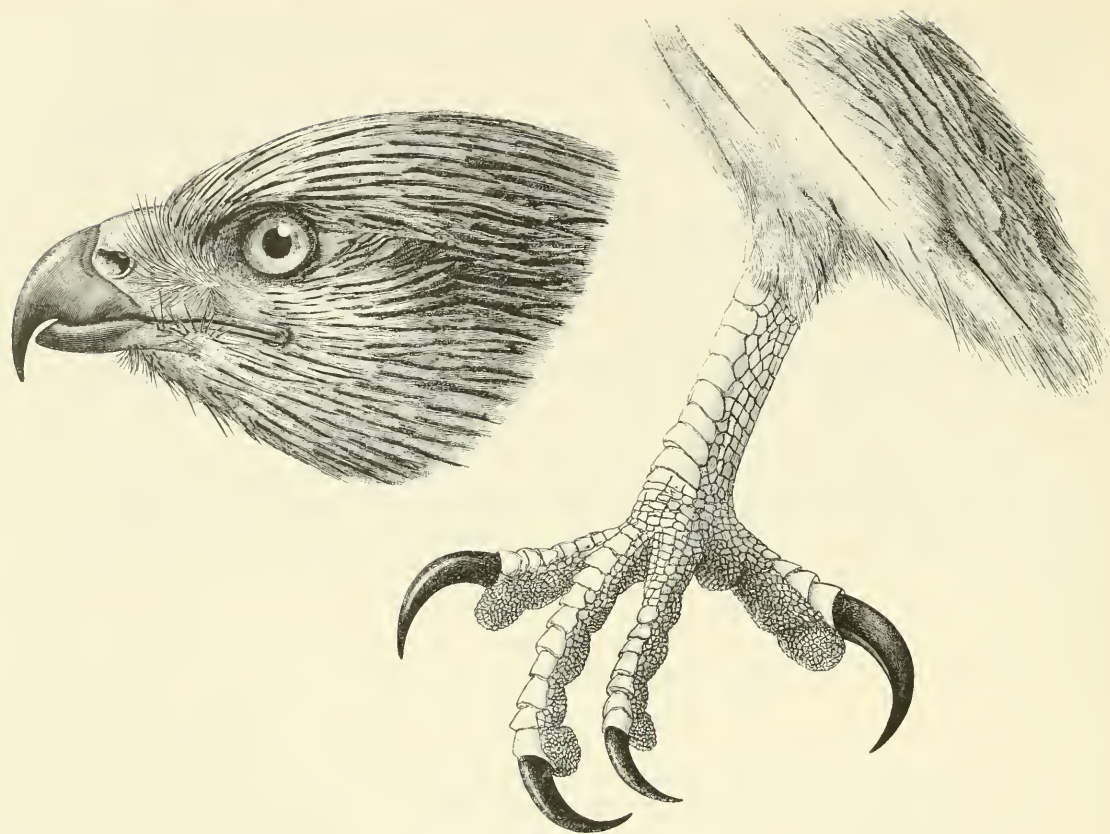
Hydroctina ater, Kaup, Class. Säug. & Vög. p. 115. (1844.)

Milvus aetolius, Schl., Vog. Nederl. pl. 32. (1854.)

Milvus migrans, Strickl., Orn. Syn. p. 133. (1855.)

Milvus korschun reichenowi, Erlang., Ornith. Monatsb. V. p. 192. (1897.)

Milvus korschun korschun, Erlanger, Journ. f. Orn. XLVI. p. 405. (1898.)

Milvus korschun feje és lába.

Leírása: A vén fölül sötétbarna; szárnyfedői valamivel világosabbak s néha fakószínnel árnyaltak; evezői feketésbarnák; barna farktollai feketével szalagozottak; feje köröskörül, de főleg homloka és csőre körül szürkésfehér, minden toll gerincze mentén sötétbarna hosszanti folttal; alul a madár barna s e szín hasa és farkfedői felé vörösbarnába árnyalódik, a tollak gerincze fekete; viaszhártája, a csőr alsó kávájának töve, szájjuga és lábai sárgák; csőrének felső kávája s az alsó káva mellső része és karmai feketék; szeme halvány szürkés-sárga. Hossza k. b. 60—64, szárnya 44—49, farka 28—32, csőre ormója (a viaszhártától) 3—3·4, csüdje 5—5·5 cm .

A hím és tojó egyforma.

A fiatalok általában véve élénkebb sötétbarnák és rozsdaszínnel tarkázottak, a fej szürkésfehér színét pedig rozsdaszín helyettesíti; szemük előtt és fülfedőik feketén árnyaltak. Hossza k. b. 58, farka 25—26, csőre ormója (a viaszhártától) 2·9, csüdje 4·6 cm .

A pelyhes fiókák szürkésbarnával árnyalt fehérek; fölül sötétebbek, mint alul.

Földrajzi elterjedése: Közép-Európa, a Mediterrán subregio és Közép-Ázsiának egy része; télen Dél-Afrika és Madagaskar.

Magyarországon lapályos területeken, nagyobb erdőségekben, különösen vizek mentén mindenütt igen közönséges madár; rendszeren márcziusban érkezik s november második feléig, néha tovább is marad.

Pernis.

CUVIER, Règne An. I. p. 322. (1817.)

Typus: *Pernis apivorus* (LINNÉ).

PERNIS APIVORUS (LINNÉ).

Darázs-sas. *

Falco apivorus, Linné, Syst. Nat. I. p. 130. (1766.)

Falco poliorhynchus, Bechst., Orn. Taschb. I. p. 19. (1802.)

Bulco apivorus, Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat. IV. p. 479. (1816.)

Aquila variabilis, Koch, Syst. baier. Zool. p. 115. (1816.)

Pernis apivorus, Cuv., Règne Anim. I. p. 322. (1817.)

Accipiter lacertarius, Pall., Zoogr. Rosso-As. I. p. 359. (1826.)

Pernis communis, Less., Traité. p. 75. (1831.)

Pernis apium,
Pernis vesparum, } Brehm, Vög.-Deutschl. p. 46—47. (1831.)

Pernis platyura, Brehm, Vogelf. p. 14. (1855.)

Pernis tachardus, Gray, Hand-List. B. I. p. 26. (1869.)

Leírása: A vén hím fölül egyszínű kávébarna; feje teteje és oldala szürke; nyaka hátulján levő tollak töfele hófehér; evezői sötétbarnák, belső szélük fehér és 2—3 széles fekete szalaggal mustrázottak; farka fölül barna, három széles sötétbarna szalaggal: az egyik a tollak csücsát, a másik a közepét, a harmadik a tövét szeli; a szalagok közti tereket hullámos csíkok is rajzolják; farka alul fehéres-szürke, hasonló rajzolattal mint fölül; alul az egész madár fehér; melle, oldalai és alsó farkfedői vörhenyesbarna foltokkal mustrázottak; viaszhártája szürke; csőre fekete; lábai sárgák; karmai feketék; szeme halványsárga. Hossza k. b. 56, szárnya 42, farka 27, csőre ormója (a viaszhártától) 2/3, csüdje 5 $\frac{1}{m}$.

A vén tojó alul sűrűbben mustrázott, máskülönben a hímhez hasonlít.

Kevésbé vének alul vörhenyes fakószínűek, vagy világos földszínű barnák, széles fehér szalagokkal.

A fiatalok sötétbarnák, fejük tollainak hegye fehér. Átmeneti tollazatban a fiatal tojók fölül sötétbarnák, tollaik részben fehérrel szegettek; fejük, nyakuk köröskörül és hasoldaluk barnás árnyalatú fehérek; a fiatal hímek fölül földszínű barnába, alul vörhenyesbe árnyalódnak, fejük többé-kevésbé fehéres fakószínű.

Földrajzi elterjedése: Európa és Nyugat-Ázsia; télen Afrika.

Magyarországon mindenütt előfordul, de sehol sem közönséges; télre elköltözik. Vonulásának pontos ideje nálunk még nincs megfigyelve.

A Magyar Nemzeti Múzeum honi példányai:

- a. ♂ ad. Zólyommező, 1844. (Herman Károly.)
- b. ♀ ad. Tököl, Csepel-sziget 1899. máj. 8. (Müller József.)
- c. ♀ ad. Munda, Fogarasm. 1890. máj. 10. (Czyrk Ede.)
- d. ♂ Csala, Fehérm. 1890. máj. 5. (Chernel István.)
- e. ♂ juv. Csala, Fehérm. 1892. június 4. (Szikla Gábor.)
- f. ♀ juv. Zemplénmező, 1882. szept. 4. (Dr. Chyzer Kornél.)
- g. juv. Székudvar, Aradm. 1893. szept. (Dr. Lendl Adolf.)

* Méhészőlyv, méhevíz ölyv, darázsölyv stb. (I. Lovassy, Természettud. Közl. 1887.)

Subfam. *Buteoninae*.

Ölyvek.

Buteo.

CUVIER, Leç. d'Anat comp. I. tab. 2. (1800.)

Typus: *Buteo buteo* (LINNÉ).

A fajok meghatározó táblázata:

a. A fark mindég végig szalagozott.*a*¹. A farkszalagok száma 12—13; a szárny 38 · 43 $\frac{c}{m}$ *buteo* (250. old.).*b*¹. A farkszalagok száma 7—9; a szárny 35—37 $\frac{c}{m}$ *zimmermannae* (255. old.).*b.* A fark nem mindég végig szalagozott.*c*¹. A középső farktollak csúcsfelőli részén 3—4 szalaggal: vénék. Kevésbbé vénék 11 szalaggal.A fark alapszíne erősen rozsdavörös . . . . . *menctriesi* (252. old.).*d*¹. A fark szalagok nélkül: fiatalok és kevésbbé vénék. A fark 9 szalaggal: igen vénék. A szárny43—51 $\frac{c}{m}$ . . . . . *ferox* (257. old.).**BUTEO BUTEO (LINNÉ).**

Közönséges ölyv.

Falco buteo, Linné, Syst. Nat. I. p. 127. (1766.)*Aquila glaucopis*, Merrem, Beitr. II. p. 22. Tb. VII. (1786.)*Falco glaucopis*, }
Falco versicolor, } Gmel., Syst. Nat. I. p. 255, 272. (1788.)*Falco albus*, Daud., Traité. Orn. II. p. 155. (1800.)*Buteo vulgaris*, Leach, Cat. Mamm. ect. p. 10. (1816.)*Buteo fasciatus*, }
Buteo mutans, } Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat. IV. p. 469. (1816.)*Buteo spiralis*, Forst, Syn. Cat. B. B. p. 44. (1817.)*Falco mutans*, }
Falco fasciatus, } Savi, Nouv. Giorn. Pisa XXII. p. 64—68. (1822.)
Falco pojana, }*Accipiter buteo*, Pall., Zoogr. Rosso-As. I. p. 362. (1826.)*Buteo communis*, Less., Traité, p. 78. (1831.)*Buteo septentrionalis*, }
Buteo medius, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 42—44. (1831.)
Buteo murum, }*Buteo fuscus*, Macgill., Hist. Br. B. III. p. 183. (1840.)*Buteo cinereus*, Bp., Consp. Av. I. p. 18. (1850.)*Buteo variabilis*, Bailly, Orn. Sav. I. p. 127. (1853.)*Buteo major*, }
Butea minor, } Brehm, Vogelf. p. 14. (1855.)*Buteo vulgaris* var. *obscura*, }
Buteo vulgaris var. *etrusca*, } Pelzeln, Zool.-bot. Verh. 1862. p. 144.*Buteo buteo*, Hart., Ibis, 1892, p. 509.*Buteo buteo typicus*, Prazák, Journ. f. Orn. XLV. p. 450. (1897.)

Leírása: A *vén hím* fölül némileg szürkével árnyalt sötétbarna, néha helyenkint csekély vörhenyes fakószínnel szabálytalanul mustrázott; válltollainak és szárnyfedőinek széle rendes körülmények között világos szürkés-fakószínű; alul a madár sötétbarna többé-kevésbé fehérrel vagy szennyes fakófehérrel mustrázott, még pedig torkán és begyén hosszanti foltokkal, mellén, hasán és alsó farkfedőin harántcsikkokkal, melle felső része legkevesbé tarkázott, sőt néha egyszínű sötétbarna is lehet; czombtollai (gatyája) egyszínű sötétbarnák, a tollak csúcsa gyakran vörhenyes-barnán szegettek; farka fölül szürke, vagy barnás-szürke 12—13 sötétbarna harántszalaggal, melyek közül a csúcsmögötti rendesen ujjnyi széles; vannak azonban példányok, melyeknél a csúcsmögötti szalag sem szélesebb a többinél; farka alul világosszürke többé-kevésbé jól látható szalagokkal; evezői sötétbarnák, még sötétebb harántszalagokkal, az elsőrendű evezők külső zászlója szürkés, az összes evezők belső zászlájának tőfelőli széle fehér; szárnya alul fehér, többé-kevésbé szürkésbarnával esikolt, a tollak hegye barnás-fekete; alsó szárnyfedői sötétbarnák, fehérrel és fakószínnel pettyezettek és szalagozottak, hónaljtollai fehérek és sötét haránt szalagokkal mustrázottak; csőre és karmai feketék; viaszhártyája és lábai sárgák; szeme barnás-sárga. Hossza k. b. 50—55, szárnya 38—40, farka 22—23, csőre ormója (a viaszhártyától) 2·6, csüdje 7·5 μ m.

A *tojó* a hímhez hasonlít csak hogy jóval nagyobb. Hossza k. b. 57—60, szárnya 40—43, farka 23—24, csőre ormója (a viaszhártyától) 2·8, csüdje 7·5 μ m.

Kevésbé vén példányok alul fehérebbek és mindvégig hosszanti foltokkal tarkázottak, lábszártollai többé-kevésbé pettyezettek és szélesen szegettek; szemük barna.

A *fiatalok* fölül többé-kevésbé fehéres hosszanti foltokkal mustrázottak, alul pedig csaknem tiszta fehérek, csak begyük és oldaluk hosszanti foltokkal mustrázott; lábszártollaik sötétbarnák, fehér pettyekkel és fakószínű harántsávokkal; szemük szürkés-barna.

A *pelyhes fiókák* szennyes-fehér pelyhekkkel borítottak; fölül barnás árnyaltúak; szemük körül barnás-szürkék; szemük sötétbarna.

Földrajzi elterjedése: Európa nyugati fele. Magyarországon mindenütt közönséges s részben állandó jelenség.

Magyarországon a tipikusan színezett formán kívül előfordulnak még vörhenyesen színezett példányok is, s ezek mintegy átmenetet alkotnak a *Butco buteo* (LINNÉ) és *B. menetriesi*, BODGD között. Az ily példányokat bizonyos rozsdavörös árnyalat jellemzi. Vannak példányaink, melyeknél a két középső farktoll majdnem egészen rozsdavörös s csak tövén mutat némi szürkés árnyalatot.

A Magyar Nemzeti Múzeum honi példányai:

A. Tipikusan színezett példányok.

a.	juv.	Magyarország, 1848.
b.	♀ ad.	Nestín, Szerémm. 1899. máj. 4.
c.	♀ ad.	Baja, 1891. nov. 28.
d.	♂ ad.	Kis-Harta, Pestm. 1895. márcz. 6.
e.	♀ ad.	Gárdony, Fehérm. 1899. jan. 12.

<i>f.</i>	♀	ad.	Zengg, 1899. decz. 19.
<i>g.</i>	♀	ad.	Zaránd, Aradm. 1891. decz. 12.
<i>h.</i>	♂	juv.	Fogaras, 1897. aug. 19.
<i>i—l.</i>	♂♀	♂ juv.	Fogaras, 1891. aug.—okt.
<i>m.</i>	♀	juv.	Kis-Harta, Pestm. 1895. febr. 28.
<i>n—o.</i>	♀♀		Érsekujvár, 1898. nov. 22.
<i>p.</i>	♂		Nestin, Szerémm. 1899. máj. 2.
<i>q—r.</i>		pull.	Nestin, Szerémm. 1899. máj. 2.
<i>s.</i>	♀		Begecs, Bácsm. 1899. máj. 8.
<i>t.</i>	♂		Futtak, Bácsm. 1899. máj. 1.
<i>u.</i>	♀		Radnot, Kisküküllőm. 1899. febr. 2.
<i>v.</i>	♂	juv.	Székudvar, Aradm. 1891. decz. 3.
<i>x.</i>	♀		Both, Fehérm. 1898. jan. 31.
<i>y.</i>	♀		Szent-Gothard, Szolnok-Dobokam. 1900. decz. 15.

B. *Átmeneti alakok.*

<i>a.</i>	♂	ad.	Bártfa, Sárosm. 1880.
<i>b.</i>	♀	ad.	Nestin, Szerémm. 1899. máj. 2.
<i>c.</i>	♀	ad.	Székudvar, Aradm. 1898. ápr. 7.
<i>d.</i>	♂	ad.	Temes-Kubin, 1899. febr. 12.
<i>e.</i>	♂	ad.	Zaránd, Aradm. 1891. decz. 12.
<i>f.</i>	♂	juv.	Fogaras, 1896. okt. 23.
<i>g.</i>	♀	ad.	Nógrádmegye.
<i>h.</i>	♂	ad.	Dicső-Szt.-Márton, Kisküküllőm. 1899. febr. 2.
<i>i.</i>	♂	ad.	Fogaras, 1891. ápril. 9.

BUTEO MENETRIESI, Bogd.

Kaukázusi ölyv.

V. Tábla, 1. ábra.

Buteo menetriesi, Bogd., Ptitzii Kavkaza p. 45. (1879.) — Shalow, Journ. f. Ornith. XXVIII. p. 260. (1880.) — Reichenow & Shalow, Journ. f. Ornith. XXIX. p. 77. (1881.) — Shalow, Journ. f. Ornith. XXXI. p. 101. (1883.) — Seebohm, Ibis, 1883. p. 3. — Sharpe, Ibis, 1886. p. 476. — Lorenz, Beitr. Ornith. Fauna Kaukas. p. 4. (1887.) — Dresser, Ibis, 1893. p. 379. — Matschie, Journ. f. Ornith. XLI. p. 173. (1893.) — Prazák, Journ. f. Ornith. XLV. p. 450. (1897.) — Ehmecke, Journ. f. Orn. XLVI. p. 140—145. (1898.) — Sharpe, Hand-List. B. I. p. 256. (1899.)

<i>Buteo tachardus</i> (nec. Daud.) <i>Buteo tachardus</i> var. <i>rufus</i> , <i>Buteo tachardus</i> var. <i>fusco-ater</i> ,		
		Radde, Ornith. caucas. p. 90. Taf. II. (1884.)

E fajt legelőször BOGDANOW 1879-ben írta le «Ptitzii Kavkaza» című dolgozatában orosz nyelven. Leírását németre teljes szövegében SHALOW (Journ. f. Orn. 1880. p. 260.), angolra pedig DRESSER (Ibis, 1893. p. 379.) fordította. SHALOW fordítását magyarul adva következő:

«24. *Buteo Menetriesi* Bogd. Kaukázusi ölyv.

1832. *Buteo vulgaris* Ménétrés (XIII), p. 28. no. 37.

1840. *Falco buteo* Nordmann (XXII), p. 105.

1879. *Buteo sp* Michalowski (LXIX), M. S.

1.

2.

«A midőn 1871. július hó közepén az Esen-am tó környezte hegyek lejtőit azzal a szándékkal jártam be, hogy királyfoglyokra vadászak, a havasi rétek fölött egyenkint keringő ölyveket pillanték meg, melyek egyszínű rozsdavörös farkukkal azonnal feltűntek. Hasonlókat utóbb a Belaja és Psekups folyók völgyeiben és a Tubin-szorosban is láttam. Már az akkor elejtett példányok átnézésénél meggyőződtem, hogy nem a *B. vulgaris*-szal van dolgom, de minthogy az ölyv-fajok egyáltalában rosszul vannak megállapítva és irodalmuk igen bonyolódott, nem igen siettem a kaukazusi ölyvet új fajként leírni. De most, hogy ezen madárcsoportot átvizsgáltam, lehetségesnek tartom a kaukazusi ölyvet az eddig ismeretektől fajilag elválasztani. Egy példányt a tudományos Akadémia Muzeumában, a Ménétríes-féle gyűjteményben: *B. vulgaris* var. felirattal találtam. Kétségtelen, hogy Ménétríes a kaukazusi madarak jegyzékében *B. vulgaris* név alatt épen ezen madarat értette. Nordmann-nál a következő feljegyzést találom: «A *Falco buteo*, C. számtalan variétásai közül Abchasia-ban és Mingrelia-ban előfordul egy, mely teljesen rozsdavörös (roux de rouille pur.) farka által jól felismerhető». Nordmann tehát itt szintén ugyanerről az ölyvről szól, melyet én is lőttem. Utóbbi időben Michalowszki ugyanezt a madarat Transkaukaziában is megfigyelte. Minthogy a kaukazusi ölyvet még le nem írt új fajnak tartom *B. Menetriesi*-nek nevezem el, az elhunyt Dr. Ménétríes tiszteletére, a ki a Kaukasz orniszának ismertetéséhez a legtetemesebben járult.

«A faj megállapításánál a következő 4 példány állt rendelkezésemre:

1. 1829. Kaukazusból, Ménétríes (a tudom. Akadémia Muzeumában N: 1858.) ♀.
2. 18. VI. 1871. Az Esen-am tó alpes-réteiről. Bogd. ♂
3. VIII. 1871. St. Dachovskaja-ból, a Belaja folyó völgyében. Bogdanow ♀.
4. 11. VII. 1878. Az Abas-Tuman melletti Sekarsche-szorosból. Mihalowski ♂ (a tud. Akad. Muzeumában).

«E példányok mind egyformák, észrevehető különbségek csakis a tollak elhasznátságának különböző fokában és hiányában mutatkoznak. A tojó alig nagyobb a hímnél.

«Hátoldala sötétbarna, minden toll rozsdavörössel szélesen szegett, úgy hogy a hát sötétbarnán mustrázott rozsdavörösnek tűnik fel. Torka és pofatája fehéres-rozsdavörös, sötétbarna gerinczsávokkal. Hasoldalának tollai közepükön széles, élesen határolt gesztenyebarna hosszanti folttal s e foltokon a tollak fekete gerince élesen kiválik; némely tollon két ilyen hosszanti folt is van, melynek egyike, a toll tőfelén, barna, a másik, a toll csúcstelén, gesztenyeszínű vagy vörhenyes. A tollaknak e foltokat beszegő és a foltok között fekvő része világos rozsdavörös, vagy inkább vörhenyes-agyagsárga. E szín a tollak koptatása folyamán tetemesen megfakul, sőt teljesen el is vész. A has tollainak világos rozsdaszínű része nagyobb térfogatú, míg a gesztenyebarna foltok beszögeléseket alkotván, kisebbednek s két-három harántcsíkra oszlanak. Alsó farkfedő tollai szintén világos-rozsdaszínűek, halvány gesztenyebarna stráfokkal. Szárnyai feketésbarnák. Elsőrendű evezőinek külső zászlaja szürkével futtatott. A belső zászlók széle szélesen fehér. Másodrendű evezői barnák; belső zászlajuknak töfele fehér (az utolsónál halványvörös), barna harántcsíkokkal. Válltollai barnák, rozsdavörössel szélesen szegettek. Czombtollai (gatyája) egyszínű gesztenyebarnák, fekete gerinczsávokkal. Farka határozottan rozsdavörös; a középső kormánytollak rozsdavörösek, gerinczük fehér, csücs-

felőli részük egy széles és két, három vagy négy kicsiny, keskeny, kevésbé állandó feketés-barna szalaggal mustrázott. A legszélső kormánytollak külső zászlaja, vagy szürkén futtatott feketés-barna, vagy rozsdabarna; belső zászlójuk rozsdavörös, helyenkint barnás fuvalattal. E tollak mindkét zászlaján végesvégig feketés-barna harántszalagok sorakoznak; a csúcsfelőli szalag igen széles; a toll gerincze fehér. Farka alul fehéresfényű világos rozsdavörös, melyen csakis a széles csúcsfelőli szalag tetszik át, míg a többi láthatatlan marad. A fark színezése legjellemzőbb ismertető jele e fajnak, melyről még reptében is könnyen felismerhető.

Csőre fekete, viaszhártyája sárga, szeme sárga, lábai sárgák, karmai feketék.

«A kaukazusi ölyv a közönséges ölyvtől az első tekintetre is rozsdavörös farkával, egyszínű czombtollaival és rozsdavörös árnyalatával különbözik. E faj legközelebb áll a *B. rufinus* Kretschm. (Rüpp, Atlas II. pl. 27) madárhoz, de ettől megint farkának színezése és annak csekély számban kifejtett szalagjai által tér el. Egy másik szintén közel álló faja a *B. cirtensis* Levaill. (Explor. de l'Agerie, Atl. pl. 3), mely, daczára hasonló rozsdavörös farkának, fehér hasoldalával és czombtollainak világos-rozsdavörös harántcsíkolásával különbözik.»

Nemrégiben ifj. CHOTEK Rezső gróf arról értesített, hogy futtaki uradalmán lévő Rezső-major pusztán 1900. október hó 4-én esti kacsalesen egy a nád fölött repülő róka vörös farkú ölyvre lett figyelmes, melyet le is lőtt s gyűjteménye részére präparáltatott. E madarat a nemrégiben leírt *B. zimmermannae* EHMCKE-fajnak tartja. CHOTEK gróf ritka madarát tanulmányozás végett legnagyobb készséggel bocsátotta rendelkezésemre. Én sehogy sem tudtam ezen madarat a *B. zimmermannae* fajjal össze egyeztetni. E madár leírása, kivéve farkának mustrázatát, teljesen a BOGDANOW-féle *B. menetriesi* fajra illik, ámbár a rókavörös fark középső tollai végig szalagozottak, de e szalagok (a három csúcsfelőlit kivéve) nem futnak egészen ki a toll szélére, mint ezt az V-dik táblán lévő 1. ábra mutatja. Az itt lefestett toll a madár két középső farktollának egyikét ábrázolja s igen feltűnő, hogy sokkal szélesebb a *B. zimmermannae*, *B. desertorum*, *B. cirtensis* és *B. buteo* fark tollainál. Madarunk tehát ebben lényegesen eltér ez utóbbi fajoktól. Hogy vajjon a tipikus kaukazusi példányok is hasonló széles farktollakkal bírnak-e, azt ez időszerint nem bírom eldönteni, mivel erről egyik auktor sem tesz említést, összehasonlító anyag pedig nem áll rendelkezésemre. A mi e példányunk farktollának mustrázatát illeti, úgy azt hiszem, hogy a kifejtett szalagok a madár fiatalabb korára vallanak. Különben a *B. menetriesi* farkának kevésbé állandó mustrázatára és színezésére már LORENZ is (Beitr. Ornith. Fauna Kaukas. p. 4. 1884) figyelmeztet.

CHOTEK gróf példányának leírása következő: Fölül sötétbarna; feje és nyaka hátuljának tollai világos rozsdaszínnel szélesen szegettek; háta közepén csak néhány tollnak van világos szegélye, ellenben válltollai és szárnyfedői határozottan fakó rozsdaszínnel szélesen szegettek; deréktája sötétbarna; felső farkfedői szintén sötétbarnák, három rozsdaszínű harántszalaggal s ugyanilyen színű csúcscsal; farka rozsdavörös, egy széles csúcsmögötti és 10 keskenyebb harántszalaggal, melyek többé-kevésbé derékszögben szelik a toll gerinczét (úgy mint p. o. a *B. vulgaris*-nál, *B. desertorum*-nál, vagy *B. cirtensis*-nél); a tollak gerincze fehér; farka alul világos rozsdás-fakószínű, a szalagok szürkén áttetszők; evezői feketés-barnák, belső zászlójuk széle szélesen fehér s többé-kevésbé sötétbarnával szalagozott; elsőrendű evezőinek külső zászlaja szürkével futtatott; alul a madár rozsdaszínnel

árnyalt világos agyagsárga, nyakeleje és begye széles vörösbarna hosszávokkal, hasa közepe pedig ugyanolyan színű nagy kerekded foltokkal tarkázott; alfeltáján és alsó farkfedőin is hasonló színű foltok láthatók; lábszártollai (gatyája) vöröses gesztenyebarnák; alsó szárnyfedői rozsdás-agyagsárgák, sötét vörös-barna foltokkal tarkáztak. Hossza k. b. 51 szárnya 38, farka 22·5, csőre ormója (a viaszhártától) 2·4, csüdje 7 $\frac{1}{m}$.

A madár ivara nincs feljegyezve.

A B. menctriesi földrajzi elterjedése SHARPE szerint (Hand-List B. I. p. 256. 1899) Délkelet-Európa. Magyarországon való előfordulását a fent leírt s 1900. okt. 4-én Bácsmegyében, Futtak környékén lőtt példány mutatja. De, hogy e faj ide tévedt véletlen jelenség-e, vagy állandó látogatója-e Magyarországnak, ez idő szerint eldönteni nem lehet. Véleményem az, hogy e faj nálunk gyakrabban is előfordulhat, de mindeddig elkerülte volt figyelmünket. Ezen állításomnak megerősítése mindenestre a jövő kutatások eredményétől függ.

BUTEO ZIMMERMANNÆ, EHMCKE.

Keleti ölyv.

(V. Tábla, 2. ábra és VI. Tábla.)

Buteo zimmermannæ, Ehmcke, Journ. f. Ornith. XLI. p. 117. (1893.) — id. Journ. f. Orn. XLII. p. 104. (1894.) — Prazák, Journ. f. Ornith. XLV. p. 451. (1897.) — Ehmcke, Journ. f. Orn. XLVI. p. 140–147. (1898.) — Sharpe, Hand-List. B. I. p. 256. (1899.) — Lakatos, Természet III. évf. XVIII. sz. p. 10, XIX. sz. p. 12, XX. sz. p. 8. (1900.)

EHMCKE-nek érdeme, hogy e faj a tudományos ornithológiában fönti néven szerepel, mert ő írta le s körülményesen ismertette a »Journal für Ornithologie» 1893. évi kötetében. EHMCKE madarát következően írja le:

«Fölül kopott sötétbarna; feje és tarkója világos rozsdaszínbe hajló hosszanti sávokkal, melyek a toll világos szegélyei által keletkeznek. Hátoldala kevésbbé sávozott, de szárnyfedői világos rozsdaszínű és fehér foltokkal erősen mustrázottak. Farka és felső farkfedőtollai hosszúk és sötétbarnák, igen keskeny világos szegélyekkel. Farka fölül világosbarna, töve szürkébe árnyalódik és 10 sötét szalaggal mustrázott. Farkának csücsa barnásszürke; az egyes farktollak gerincze mentén, nemkülönben szélein vörhenyes szín lép előtérbe. Nyaka és mellének felső fele világos vörhenyesbarna, néhány fehér hosszanti folttal s ezek tokája táján igen határozottak. Mellének alsó fele és hasa szennyes-fehér, világosbarna harántsávokkal. Farka alul fehér, ezüstszürke árnyalattal, melyen a fark sötét szalagjai homályosan áttetszők. Gatyája vörhenyes sötétbarna, világosvörhenyes harántcsíkolattal; gatyája hosszabb, mint a *Buteo vulgaris*-é s a csüdöt csak 3 $\frac{1}{m}$ -nyire hagyja szabadon. Melle,* ujjai és viaszhártája sárgák, karmai hosszúk, karcsúk és hegyesek; ezek és csőre mély szarufeketék; kampója éles, belől csaknem derékszögben hajlik és igen hegyes. Teljes hossza 51 $\frac{1}{m}$; szárnya 37 $\frac{1}{m}$; farka 20 $\frac{1}{m}$ és csőre ormója 3·5 $\frac{1}{m}$.

«E madár tojó, borsónagyságú petékkel, keletkező kotlófolttal és dagadt alfelnyílással bírt. Gumbinnen-ben 1892. ápril 21-én lőtték. Begyében egy bőr nélküli egér, gyomrában pedig egy egész gyík volt.

* Valószínűleg íráshiba és a csüdre vonatkozik. *Madarász.*

«A berlini Muzeumban látható hasonló példányok Északkelet-Oroszországból származnak.

«E faj a *Buteo vulgaris* és *desertorum* fajoktól főképen csekélyebb nagysága, hosszabb czombtollai, hosszabb és hegyesebb felső kávája, úgyszintén hasonló hegyes karmai, mindenekfölött pedig vörhenyes színezete által különbözik.»

E faj hímjét ugyancsak ЕНМСКЕ a «Journal für Ornithologie» következő évfolyamában (1894.) ismertette, melyet szintén Gummbinnen környékén lőttek 1893. június 5-én. E példány hossza $48\frac{1}{2}$ cm , szárnya 35 cm , farka 20 cm (szárnyterje 110 cm); súlya 875 gr. Színezete teljesen megfelel a tojóéval. Szeme sötétsárga volt. A hím csőrének kampója is derékszögben hajlik, a mi egyszersmind kizárja, hogy a tojó csőrének hirtelen görbülése esetleg rendellenesség lett volna. Karmai szintűgy, mint a tojóéi, igen hosszúak, keskenyek, hegyesek és nagyon hajlítottak.

E faj valódiságát eleinte az ornithologusok kétségbevonták s némelyek közülök azt hitték, hogy ez a BOGDANOW által fölállított *Buteo menetriesi* fajjal azonos, míg mások a BREHM-féle *Buteo minor*-ral hozták kapcsolatba, mely utóbbi nevet BREHM minden leírás nélkül a «Naumannia» 1855. évfolyamának 268. lapján és «Vogel-fang» című könyvében (14. old.) sorol fel.

A Magy. Nemzeti Muzeum legújabbban egy Aradmegyében Székudvar környékén elejtett tipikus *B. zimmermannae*-nak jutott birtokába, mely 1900. február 21-én lővetett. Ezen példány is világosan beigazolja, hogy itt sem a *Buteo menetriesi*, sem a *B. desertorum*, még kevésbbé pedig a *B. buteo*-val, hanem egészen különálló fajjal van dolgunk, melyet nemcsak méretei, vörhenyes színezése, de egész habitusa, különösen pedig farkának mustrázata jellemzik főképen. Farkának alapszíne helyenként fehérbe és szürkébe árnyalódó vörhenyes; csúcsmögötti szalagja igen széles s a farkon összesen 9 harántszalag van s ezek legtöbbszörre a toll gerinczénél megtörnek és szögírányban futnak ki. A fark középső tollának mustrázatát és színezését az V-dik táblán levő 2. ábra mutatja.

A főtnevezett honi példányunknak, melynek egész alakját a VI-dik táblán mutatjuk be s melynek előzetes leírását már LAKATOS KÁROLY a «Természet» III. Évf.-ban meglehetősen kimerítően fényképfölvételekkel adta, leírását a következőkben foglalom össze: Fölül kopott sötétbarna, sárgás rozsdaszínű hosszanti foltokkal mustrázott s e mustrázat legsűrűbben fején, vállán és szárnyfedőin, leggyérebben háta közepén mutatkozik, míg deréktája mustrázat nélküli egyszínű sötétbarna, felső farkfedői ellenben erősen tarkázottak, a mennyiben a leghosszabb tollakat három széles rozsdaszínű szalag szeli s ugyanilyen csúcscsal bírnak; nyakszírtája tollainak töve két harmadrészben hófehér s e szín a lesimított tollak között is jól látható; a szem és csőrközötti része, nemkülönben torka is fehér, fekete sertékkal keverve; nyaka eleje, nyaka oldala és mellének felső része világos vörhenyesbarna, a tollak gerincze fekete; begyén a tollak többé-kevésbbé fehérrel szegettek; melle és hasa közepe fehér, vörhenyesbarna foltokkal és harántcsíkokkal mustrázott; hasa oldala és lábszártollai (gatyája) kopott barnák, rozsdaszínnel és sárgásfakóval harántszalagozottak, a tollak gerincze pedig fekete; hasa alja, alfeltája és alsó farkfedői fehérek, világos vörhenyesbarnával harántszalagozottak; farkának alapszíne fölül, még pedig a csúcstelőli részen rókvörös, a tőfelén szürkébe árnyalódik; az egyes tollak csúcsa rókvörös, keskeny világosfakó szegéssel, a csúcsmögött ujjnyi széles, ezután pedig 8 keskenyebb ($5-6$ cm széles) szalag sorakozik, melyek leginkább szögírányban haladnak; a szürke vagy fehéres alapon levő sza-

lagokat legtöbbnyire vörhenyes szín szegélyezi; a tollak gerincze általában fehér, de a csúcsfelőli szalagoknak megfelelő részén barnásba árnyalódik; a szélső farktoll külső zászlójának alapszíne kékes-szürke; farka alul szürkésfényű fehéres-fakó, melyen a szalagok szürkés-barnán áttetszők; elsőrendű evezői sötétbarnák, külső zászlójuk hamvas színnel árnyalt, gerinczük nagyobbára fehér, csak csúcsuk felé barnás; belső zászlójuknak nagy része tövükön fehér, különben sötétbarna színnel hiányosan szalagozottak; másod- és harmadrendű evezői kopott barnák s az utóbbiak belől tövükön fehér és fakószínű szalagokkal mustrázottak; szárnya alul nagyobb részt tiszta fehér, csakis a tollak csúcsa sötétbarna; alsó szárnyfedői részben sötétbarna, részben fehér szegésű rozsdavörös tollakból áll; hónaljtoilai vörhenyes fakószínűek és fehérrel harántszalagozottak; csőre és karmai feketék, viaszhártája és lábai sárgák. Hossza k. b. 48, szárnya 37, farka 20, csőre ormója (a viaszhártától) 2'2, csúdjé 7 $\frac{1}{m}$.

A madár ivara nincs följegyezve, de méretei után ítélve tojó.*

Földrajzi elterjedése: SHARPE szerint (Hand-List B. I. p. 256, 1899.) Kelet-Európára és Európa középpontjára esik. Magyarországon való előfordulását csak a fent leírt s Székudvaron 1900. febr. 21-én lőtt egyetlen honi példány** igazolja, ámbár lehetséges, hogy az irodalomban elszórtan emlegetet *B. desertorum* erre a fajra vonatkozik.***

BUTEO FEROX (GMEL.).

Fehérfarkú ölyv.

Falco ferox, Gmel., N. Comm. Ac. Petrop. XV. p. 442. Tab. X. (1769.)

Falco rufinus, Cretzschm., in Rüpp. Atlas. p. 40. Tb. 27. (1826.)

Buteo canescens, Hodgs., Beng. Sport. Mag. (1836. p. 180.)

Buteo longipes, Jerd., Madr. Journ. X. p. 75. (1839.)

Buteo aquilinus, Hodgs., Journ. As. Soc. Beng. XIV. p. 176. (1845.)

Buteo rufinus, Gray, Gen. B. I. p. 11. (1849.)

Buteo leucurus, Naum., Naumannia, 1853. p. 256. Tab. 3.

Butaetus leucurus, Naum. & Moeschl., Naumannia. 1853. p. 290.

Buteo ferox, Thien., Journ. f. Ornith. I. p. 108. (1853.)

Buteo eximius, Brehm, Naumannia. 1855. p. 4.

Buteo pectoralis, Strickl., Orn. Syn. p. 35. (1855.)

Limnosalus africanus, Würt., Naumannia. 1857. p. 432.

Buteo ferox var. *obscura*, Pelz., Verh. z.-b. Ges. Wien. 1862. p. 147.

Buteo fuliginosus, Hume, Ibis. 1869. p. 356.

Buteo buteo ferox, Prazák, Journ. f. Orn. XLV. p. 455. (1897.)

Leírása: A fiatalok és kevésbé vének alapszíne fölül és alul világos róka-vörös vagy sárgás rozsdaszínű; hátoldalukat sötétbarna hosszanti foltok tarkítják; hasuk közepe és lábszártollaik vörhenyes gesztenyebarnák; evezőik sötétbarnák, belső zászlóik szélesen fehérek; szárnyaik alul fehérek, a tollak hegye fekete, alsó szárnyfedők világos rozsdaszínűek, egyes tollak sötétbarna középponttal rajzoltak;

* LAKATOS KÁROLY a «Természet»-ben írt ösmertetésében példányunkat állandóan tévesen hímnek mondja.

** E példányt a Magyar Nemzeti Múzeum ROZONOWSKY FRIGYES budapesti präparatortól szerezte egészen friss állapotban.

*** A *Buteo desertorum* (Daud.) Magyarországon való előfordulását még eddig egyetlen egy hiteles példány sem igazolja, miért is nevét a magyar orniszból kihagyandónak vélem s azért leírását sem adtam.

hónaljtollaik egyszínű világos fakó rozsdaszínűek; farkuk többé-kevésbbé rozsdaszínbe árnyalódó fehér vagy szürkésfehér, harántszalagozás nélkül; a tollak gerincze fehér; szemük sárgásbarna; viaszhártájuk és lábaik sárgák; csőrük és karmaik feketék. A hím hossza k. b. 63, szárnya 43—45, farka 24, csőre ormója (a viaszhártától) 3·1, csüdje 9 $\frac{1}{2}$. A tojó hossza k. b. 70—72, szárnya 51, farka 28, csőre ormója (a viaszhártától) 3·5, csüdje 9 $\frac{1}{2}$.

Az *igen vénck*, SHARPE leírása szerint (Cat. B. Br. Mus. I. p. 178, 1874.) egészen sötétbarnák, fejük és nyakuk fehéres hosszanti foltokkal; mellük vörhenyes-sel mosódott; farkuk szürkésbarna és körülbelől kilencz sötétebb barna harántszalaggal mustrázott s a tollak belső zászlájának java része fehéres, a tollak gerincze tiszta fehér. SHARPE-nak ezen leírását egy színes tábla is kíséri (Tab. VIII.) s ama indiai példányt ábrázolja, még pedig azt a típus példányt, melyet HODGSON *Buteo aquilinus*-nak nevezett, de melyet most már a *B. ferox* vén példányának tartanak.

Földrajzi köre: SHARPE szerint (Hand-List B. I. p. 255, 1899.) Délkelet-Európa, Északkelet-Afrika egészen Közép-Ázsiáig és Északnyugat-Indiáig terjed.

Magyarországon a tavaszi és őszi vonulása alkalmával szokott mutatkozni s már több példány került terítékre az ország különböző pontjain. Az elejtett és szakkezekbe került példányoknak legnagyobb része az irodalomban megemlítvék. A Magy. Nemz. Muzeumba két honi példány került: az egyik ♀, lőtte SZIKLA GÁBOR tanár 1893. szept. 2-án Fehérmegyében, a másik ♂ s ez Göröcz-pusztáról, Nógrádmegyéből származik, lőtték 1900. szeptember 5-én. Magyarországon eddig csakis fiatal vagy kevésbbé vén példányokat figyeltek meg.

Subfam *Accipitrinae*.

Héják.

A nemek meghatározó táblázata:

- a.* Arczkorong nélkül; a csüd hátsó része paizsolt.
 a^1 A csőr ormója (a viaszhártától mérve) hosszabb
a középső ujj felénél (karom nélkül) . . . . . *Astur* (258. old.).
 b^1 A csőr ormója (a viaszhártától mérve) rövidebb
a középső ujj felénél (karom nélkül) . . . . . *Accipiter* (260. old.).
b. Arczkoronggal; a csüd hátsó része recézett . . . *Circus* (261. old.).

Astur.

LACÉPÈD, Mem. Classe Sc. math.-phys. Inst. III. p. 505. (1801.)

Typus: *Astur palumbarius* (LINNÉ).

ASTUR PALUMBARIUS (LINNÉ).

Héja.

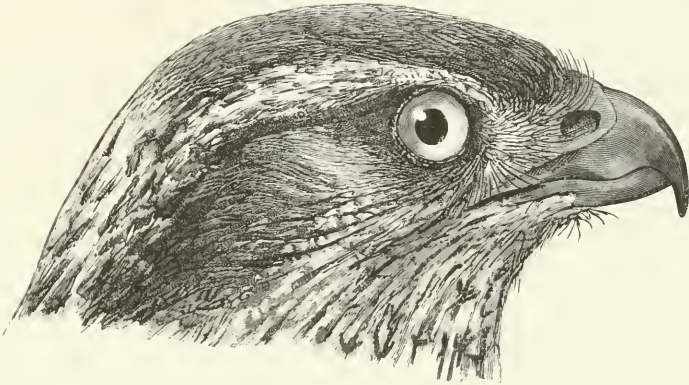
Falco palumbarius, Linné, Syst. Nat. I. p. 130. (1766.)

Falco marginatus, Piller & Mittersp., Iter per Posegan. Slav. p. 28. (1783.)

Falco albescens, Bodd., Tabl. Pl. Enl. p. 25. (1783.)

Falco dubius, Sparrm., Mus. Carls. Tb. 26. (1787.)

- Falco gallinarius*, Gmel., Syst. Nat. I. p. 266. (1788.)
Falco incertus, Lath., Ind. Orn. I. p. 32. (1790.)
Falco tigrinus, Beseke, Vög. Kurl. p. 10. (1792.)
Accipiter palumbarius, Gross., Univ. Hyst. Phys. Reg. Hung. II. p. 225. (1793.)
Astur palumbarius, Lacép., Mem. de l'Inst. III. p. 505. (1801.)
Dedalion palumbarius, Savign., Hist. N. Ois. d'Egypte. p. 267. (1810.)
Sparvius palumbarius, Vieill. N. Dict. d'Hist. Nat. X. p. 331. (1817.)
Accipiter astur, Pall., Zoogr. Rosso-As. I. p. 367. (1826.)
Buteo palumbarius, Flem., Brit. An. I. p. 54. (1828.)
Astur gallinarum, Brehm, Vög. Deutschl. p. 83. (1831.)
Astur indicus, Hodgs., Gray's Zool. Misc. p. 81. (1844.)
Astur brachyrhynchos, Brehm, Naumannia 1855. p. 269.
Astur paradoxus, Brehm, Vogelfang. p. 30. (1855.)

Astur palumbarius feje.

Leírása: A vén hím fölül szürke; szemöldive és nyakszirt tollainak tőfele fehér; fülfedői sötétszürkék; evezői és kormánytollai fölül barnás-szürkék többé kevésbé elmosódott sötétebb szalagozással, az utóbbiak csúcsa fehér, alul selyemfényű fehéres-szürkék elmosódott barna szalagokkal; alul a madár fehér s alsó farkfedőit kivéve, szürkésbarnával sűrűn harántcsikolt; szeme, viaszhártája és lábai sárgák; csőre és karmai feketék. Hossza k. b. 51, szárnya 31—33, farka 25—26, csőre ormója (a viaszhártától) 2·5, csüdje 7·5 $\%$.

A vén tojó a hímhez hasonlít, de nagyobb. Hossza k. b. 60, szárnya 34—36, farka 27—28, csőre ormója (a viaszhártától) 3, csüdje 8·5 $\%$.

Kevésbé vénnek fölül inkább barnás-szürkék; evezőik határozottabban szalagozottak s farkukon négy széles sötétbarna szalag látható; a hasoldalukon levő harántcsíkok szélesebbek, szögirányúak s mellük tollainak gerincze barnás-fekete.

A fiatalok fölül barnák, többé-kevésbé fakószínnel tarkázottak; farkuk szürkés-fakó négy széles sötétbarna szalaggal; alul fehérek, többé-kevésbé fakószínnel árnyaltak s feketésbarna hosszanti foltokkal mustrázottak; szemük barna.

A fiókákat hófehér pelyhek borítják.

Földrajzi elterjedése: Európa, Észak- és Északnyugot-Ázsia.

Magyarországon erdős vidékeken mindenütt közönséges és állandó madár.

Accipiter.

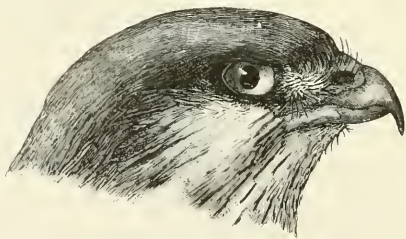
BRISS., Ornith. I. p. 310. (1760.)

Typus: *Accipiter nisus* (LINNÉ).

ACCIPITER NISUS (LINNÉ).

Karvaly.

- Falco nisus*, } Linné, Syst. Nat. I. p. 130—131. (1766.)
Falco minutus, }
Accipiter nisus, }
Accipiter fringillarius, } Grossinger, Un. Hist. Phys. Regn. Hung. etc. II. p. 245. (1793.)
Accipiter merularius, }
Falco nisus major, } Bekker, Teutsche Orn. Heft III. 1—5. tb. (1800?)
Falco nisus minor, }
Daedalion fringillarius, Savign., Ois. d'Egypte. p. 270. (1810.)
Ierax fringillarius, Leach, Syst. Cat. Mam. ect. p. 10. (1816.)
Sparvius nisus, Vieill., N. Dict. X. p. 319. (1817.)
Buteo nisus, Flem., Brit. An. I. 55. (1828.)
Astur nisus, Cuv., Règne An. I. p. 333. (1829.)
Nisus communis, Less., Traité Orn. p. 58. (1831.)
Nisus elegans, }
Nisus fringillarium, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 86—88. (1831.)
Nisus peregrinus, }
Falco nisosimilis, Tickell, Journ. As. Soc. Beng. II. p. 571. (1833.)
Accipiter nisosimilis, Blyth, Journ. As. Soc. Beng. XII. p. 311. (1843.)
Accipiter subtypicus, Hodgs., Gray's Zool. Misc. p. 81. (1844.)
Astur major, Degl., Orn. Eur. I. p. 86. (1849.)
Nisus fringillarius, Kaup, Contr. Orn. 1850. p. 64.
Nisus major, Jaub., Mots. Eur. Orn. p. 29. (1851.)
Nisus intercedens, Brehm, Naumannia. 1855. p. 269.
Accipiter nisus major, }
Accipiter nisus typicus, } Prazák, Journ. f. Orn. XLV. p. 467—469. (1897.)

Accipiter nisus feje.

Leírása: A vén hím fölül szürke; evezői és kormánytollai szürkés-barnák sötétebb barna szalagozással; alul fehér, szürkés-barna vagy rozsdabarna harántesíkokkal; alsó farkfedői tiszta fehérek; szeme, viaszhártyája és lábai sárgák, csőre és karmai feketés szaruszínűek. Hossza k. b. 32, szárnya 20—21, farka 15—16, csőre ormója (a viaszhártyától) 1'3, csüdje 5'1 $\frac{1}{m}$.

A vén tojó a hímhez hasonlít, de nagyobb. Hossza k. b. 41, szárnya 23—25, farka 18—19, csőre ormója (a viaszhártyától) 1'6, csüdje 6 $\frac{1}{m}$.

A fiatalok fölül szürkés-barnák fakószínű tollszegélyekkel; farkuk négy széles sötétbarna szalaggal; alul fehérek, barna háromszögű, szívalakú vagy szélesebb harántcsíkokkal mustrázottak.

A fiókákat hófehér pelyhek borítják.

Földrajzi elterjedése: Európa és Ázsiának északi fele.

Magyarországon mindenütt előfordul és igen közönséges. Állandó madár.

Circus.

LACÉPÈD, Mém. Classe Sc. math.-phys. Inst. III. p. 506. (1801.)

Typus: *Circus aeruginosus* (LINNÉ).*

A fajok meghatározó táblázata:

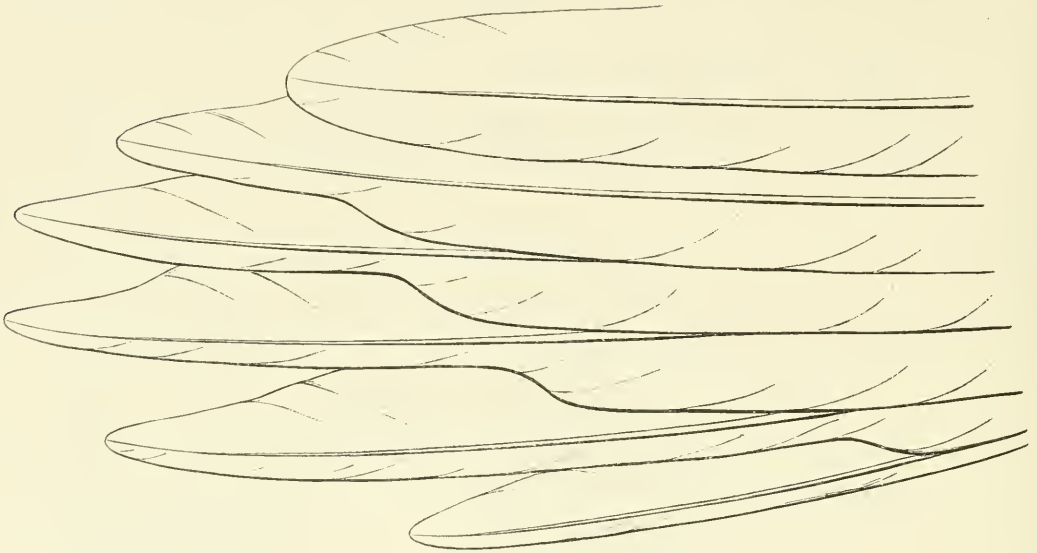
- a. A második, harmadik, negyedik és ötödik evező külső zászlója szűkített (l. ábra 262. old.).
  - a¹. A fark nem szalagozott . . . . . *aeruginosus* (261. old.).
  - b¹. A fark szalagozott . . . . . *cyanus* (263. old.).
- b. A második, harmadik és negyedik evező külső zászlója szűkített, az ötödiké ellenben nem (lásd ábra 265. old.).
  - c¹. A 2-dik evező külső zászlójának kiszélesedését az evezőknek megfelelő fedőtollak egészen befödik . . . . . *macrurus* (264. old.).
  - d¹. A 2-dik evező külső zászlójának kiszélesedését az evezőknek megfelelő fedőtollak csak részben befödik (k. b. 2 $\frac{1}{m}$ -nyi rész födetlen) . . . . . *pygargus* (266. old.).

CIRCUS AERUGINOSUS (LINNÉ).

Vörhenyes rétihéja.

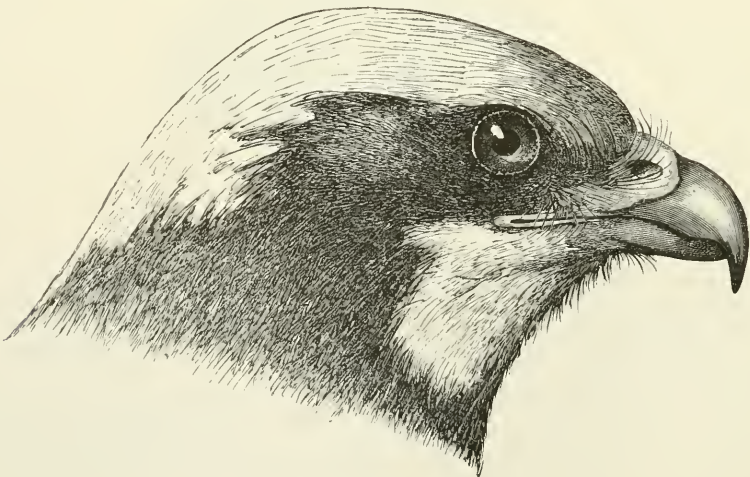
- Falco aeruginosus*, Linné, Syst. Nat. I. p. 130. (1766.)
Falco rubiginosus, Piller & Mitterp., Iter per Poseganum Slav. p. 29. (1783.)
Falco rufus, Gmel., Syst. Nat. I. p. 266. (1788.)
Falco arundinaceus, Bechst., Ornith. Taschenb. p. 23. (1802.)
Circus aeruginosus, } Savign., Syst. Ois. Egypte. p. 90—91. (1810.)
Circus rufus, }
Accipiter aeruginosus, Koch, Syst. baier. Zool. I. p. 119. (1816.)
Accipiter circus, Pall., Zoogr. Rosso-As. I. p. 362. (1826.)
Buteo aeruginosus, Flem., Brit. An. p. 55. (1828.)
Circus variegatus, Sykes, Pr. Zool. Soc. 1830. p. 81.
Circus arundinaceus, Brehm, Vög. Deutschl. p. 91. (1831.)
Circus aquaticus, Brehm, Isis, 1832. p. 836.
Circus sykesii, Less., Compl. Buff. VII. p. 161. (1836.)
Buteo rufus, Couch, Corn. Faun. p. 11. (1836.)
Circus umbrinus, Heugl., Syst. Uebers. Vög. N.-O. Afr. p. 12 (1856.)
Circus aeruginosus typicus, Radde, Orn. Cauc. p. 106. (1884.)
Circus aeruginosus var. *unicolor*, Radde, Orn. Cauc. p. 106. Tab. III. (1884.)

* V. Ö. SEEBOHM, Hist. Br. B. I. p. 123. (1883.)

Circus aeruginosus elsőrendű evezői.

Leírása: A *vén hím* fölül barna; apró szárnyfedői fehéressek, gerinczük mentén barnák; elsőrendű evezőinek megfelelő fedőtollak, másodrendű evezői és az ezeknek megfelelő fedőtollak hamuszürkék, csúcsuk fehéres; öt elsőrendű evezője feketésbarna, külső zászlójuk sötétszürke, a többi rész szürke; elsőrendű evezői alul tövükön, másodrendű evezői pedig egészen fehérek; farka fölül világos hamuszürke, alul sárgás-fehér; feje, nyaka, begye és melle fehéres fakószínű, barna lándzsa alakú hosszanti foltokall arczorongja kevésbé feltűnő; hasa, czombtollai és alsó farkfedői rótszínűek; alsó szárnyfedői fakószínnel kevert fehérek; csőre és karmai feketék; viaszhártyája zöldes-sárga; lábai sárgák, karmai feketék; szeme agyag-sárga. Hossza k. b. 55, szárnya 40, farka 24, csőre ormója (a viaszhártyától) 2·5, csüdje 8·8 $\frac{1}{m}$. A *vén tojó* a hímhez hasonlít, de nagyobb.

A fiatal *Circus aeruginosus* feje.

A *kevésbé vénék* valamivel sötétebbek, fejük és nyakuk barna hosszanti sávokkal mustrázott; arczkorongjuk inkább szembetűnő.

A *fiatalok* első évben csaknem egyszínű csokoládbarnák; hasuk és felső farkfedőik vörhenyesbe árnyalódnak; fejtetejük, kantárrészük és torkuk világos bőrsárga, hasonló szín néha a nyak hátsó részén, a hát- és szárnyfedő tollak szegélyén is mutatkozik; néha pedig fejük is egyszínű csokolád-barna; elsőrendű evezőik feketés-barnák; farkuk felül barna, alul barnás-szürke; a tollak csúcsa vörhenyes vagy fakószínű; szemük barna.

A *fiatalok* második évben csaknem olyanok mint az első évben, de fejük világos része élénk bőrsárga helyett fehéres fakószínű; a fejtető tollainak gerincze fekete; szemük barna.

Földrajzi elterjedése: Egész Európa az Ész. 60°-ig, télen Afrika; továbbá Ázsia, India, Khina, Japán, télen a Philippini-szigetek.

Magyarországon nádas területeken mindenütt közönséges; márczius közepén érkezik s októberig marad. Sűrű nádasokban fészkel.

CIRCUS CYANEUS (LINNÉ).

Kékes rétihéja.

- Falco cyaneus*, Linné, Syst. Nat. I. p. 126. (1766.)
Falco cinereus, Piller & Mitterp., Iter per Posenanum Slav. p. 27—28. (1783.)
Falco griseus, Gmel., Syst. Nat. I. p. 108. (1788.)
Aquila variabilis, Schranck, Fauna Boica I. p. 108 (1798.)
Circus gallinarius, Savign., Ois. d'Egypte. p. 264. (1810.)
Circus variegatus, Vieill., N. Dict. IV. p. 466. (1816.)
Pygargus dispar, Koch, Syst. baier. Zool. p. 127. (1816.)
Circus aegithus, Leach, Syst. Cat. Mamm. etc. p. 9—10. (1816.)
Falco strigiceps, Nilss., Orn. Suec. I. p. 21. (1817.)
Falco pygargus, Naum., Vög. Deutschl. I. p. 391. Tab. 38, 39. (1822.)
Circus cyaneus, Boie, Isis, 1822. p. 549.
Accipiter variabilis, Pall., Zoogr. Rosso-Asiat. I. p. 364. (1826.)
Circus pygargus, Steph., Gen.-Zool. XIII. p. 41. (1826.)
Circus cinereus, Brehm, Vög. Deutschl. p. 94. (1831.)
Buteo cyaneus, Jenyns, Man. Brit. Vertebr. p. 89. (1835.)
Strigiceps pygargus, Bonp., Comp. List. B. Eur. & N. Am. p. 5. (1838.)
Strigiceps cyaneus, Bonp., Consp. Av. I. p. 35. (1850.)
Strigiceps nigripennis, }
Strigiceps pallens, } Brehm, Vogelf., p. 33. (1855.)

A *vén hím* fölül, feje köröskörül és nyakeleje kékes hamuszürke; homloka és szeme alatt többnyire fehéres; tarkóján barnás folttal, de e folt igen vén példányoknál gyakran hiányzik; hasa, lábszártollai, farkfedői fehérek; farka fölül szürke, a két középső toll egyszínű, a többi belső zászlója többé-kevésbé fehér, szürke harántszalagokkal, alul fehér s a szalagok szürke színben áttetszők; hat első evezője fekete, alul tövük fehér; a többi szürke, mindegyik toll töve és belső szegélye fehér, csúcstelőli részén pedig sötétszürke határozatlan folttal; csőre és karmai feketék; viaszhártája és lábai sárgák; szeme világos aranyárga. Hossza k. b. 52, szárnya 35, farka 22, csőre ormója 2·8, csüdje 7·3 $\frac{m}{m}$.

A *vén tojó* fölül barna, válla és szárnyfedői fakósárgák, kerekded foltokkal tarkázottak, feje többé-kevésbé vörhenyesbe árnyalódik; nyakszirtje és nyaka hátulja világos fakószínű, széles barna sávokkal mustrázott; szeme körül fehéres; arcza vörhenyes, sötétbarnán sávozott; arczkorongja szembetűnő és sötétbarnán sávozott, szárnytollai fölül barnák, sötét szalagokkal, külső zászlójuk szürkés; alul szürkés fehérek, sötétbarna szalagokkal, belső szegélyük sárgába árnyalódik; felső farkfedői fehérek, néha rozsdaszínű foltokkal tarkázottak; farka fölül szürkésbarna, öt sötétbarna harántszalaggal, a tollak hegye fehér; a szélső tollak alapszíne sárgában hajlik; farka alul fehéres-szürke, áttetsző harántszalagokkal; alul a madár fehéres és lándzsa alakú hosszanti foltokkal mustrázott, a mellén lévő sávok szélesebbek, barnák, hasán, lábszárán és alsó farkfedőin lévők pedig keskenyebbek és rozsdaszínűek; csőre és karmai feketék; viaszhártyája zöldes-sárga; szeme vörösbarna; lábai sárgák. Hossza k. b. 55, szárnya 39, farka 26, csüdje 8 $\frac{1}{2}$ m.

A *fiatalok* alapszíne, főleg hasoldalukon, rozsdasárgával erősen és élénken árnyalt, máskülönben a vén tojóhoz hasonlítanak. A *fiatal hímek* a második év végén még mindig a tojóhoz hasonlítanak, de a melytől az által különböznek, hogy kisebbek, szárnyuk mértéke nem haladja meg a 36 $\frac{1}{2}$ m-t.

Földrajzi elterjedése: A legmagasabb Észak kivételével egész Európa, a Közép-tenger környezte vidékek és Szibéria; télen Nyugat-Afrika, Észak-India és Khina.

Magyarországon a tavakon és vizenyős réteken mindenütt előfordul, de jóval ritkább madár, mint a vörhenyes rétihéja. Télen részben elköltözködik, részben áttelel.

CIRCUS MACRURUS (GMEL.).

Fakó rétihéja.

Accipiter macrourus, Gmel., N. Comm. Petrop. XV. p. 439. Tb. VIII—IX. (1771.)

Falco macrurus, Gmel., Syst. Nat. I. p. 269. (1788.)

Circus swainsonii,
Circus superciliaris, } Smith, S. Afr. Q. Journ. I. p. 384—385. (1830.)

Circus cyaneus (nec Linné), Frankl, Proc. Zool. Soc. 1830. p. 115.

Circus albescens, Less., Traité Or. p. 85. (1831.)

Circus pallidus, Sykes, Proc. Zool. Soc. 1832. p. 80.

Circus dalmaticus, Rüpp., Mus. Senckenb. II. p. 177. Tab. 11. (1837.)

Strigiceps pallidus, Bonp., Comp. List. B. Eur. & N. Am. p. 5. (1838)

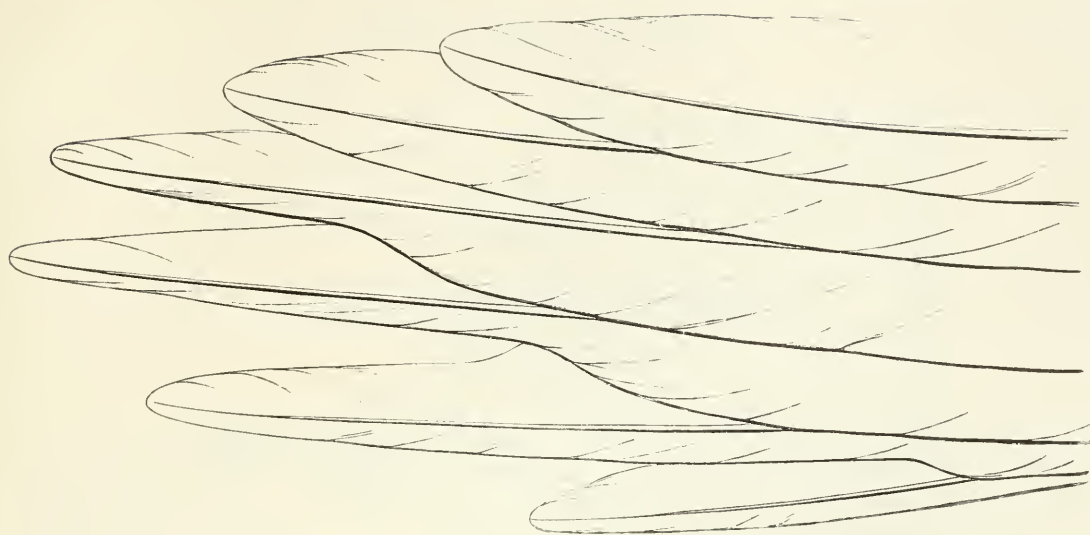
Falco pallidus, Schl. & Susem., Vög. Eur. Tab. 30. (1839.)

Circus aequipar, Pucher, Rev. Zool. 1850. p. 14.

Glaucopterix pallidus, Kaup, Contr. Orn. 1850. p. 58.

Strigiceps swainsoni, Bp., Rev. Crit. Ois. d'Europe. p. 133. (1850.)

Circus desertorum, Brehm, Vogelf. p. 33. (1855.)

Circus macrurus elsőrendű evezői.

Leírása: A vén hím felül világos hamuszürke; fejeteje és köpenye valamivel sötétebb; szemöldökíve és arcza fehér, fületája szürkén árnyalt; arczkorongja és alul az egész madár fehér, melle és oldalai világos szürkén árnyaltak; elsőrendű evezői feketésbarnák, külső zászlójuk szürke, belső zászlójuk töve fehér; szárnya alul fehér, az elsőrendű evezők csúcsa fekete; felső farkfedői fehérek és szürkén harántsávazottak; középső farktollai szürkék, a szélsők fehérek 7—8 szürke szalaggal; csőre és karmai feketék, viaszhárttyája, szeme és lábai sárgák. Hossza: k. b. 45 cm , szárnya: 38 cm , farka: 23 cm , csőre ormója: 2.8 cm , csüdje 6.7 cm .

A vén tojó. Fölül szürkés-kávébarna, nyakszirtje, nyaka hátulja és apró szárnyfedői világos fakó sávokkal és foltokkal mustrázott; szemöldökíve és szeme alatt fehér; arczkorongja, mely igen feltűnő s fehéres-fakó tollakból áll; a madár alul fehéres fakósárga; melle rótszínű hosszanti foltokkal mustrázott; evezői barnák, sötétbarna szalagokkal, külső zászlójuk szürke, belső zászlójuk töve fehér; felső farkfedői fehéres, rozsdaszínű foltokkal; farka fölül fakóbarna 3—4 széles sötétbarna szalaggal, a két középső toll szürkés-barna 5—6 szalaggal farka alul világosabb, hasonló szalagozással mint fölül; csőre és karmai feketék; viaszhárttyája zöldes-sárga; szeme barna; lábai sárgák. Hossza k. b. 50 cm ; szárnya 35 cm ; farka 25 cm ; csüdje 7.5 cm .

A fiatalok a vén tojóhoz hasonlítanak, de hátoldaluk tollai rozsdaszínnel szegettek; hasoldaluk erősen rozsdabarna. A fiatal (2—3 éves) hímek átmeneti ruházatban mindkét ivaregység jellemeit magukon viselik.

Földrajzi elterjedése: Közép-Európa, a Mediterran subregio; télen Afrika, India, Borneo, Khinának egy része és Ceylon.

Magyarországon meglehetősen gyakori, különösen őszi vonulásokor.

CIRCUS PYGARGUS (LINNÉ).

Szürke rétihéja.

- Falco pygargus*, Linné, Syst. Nat. I. p. 148. (1766.)
Falco cineraceus, Mont., Orn. Dict. I. (1802.)
Falco cinerarius, Mont., Trans. Linn. Soc. IX. p. 188. (1808.)
Falco hyemalis, Penn., Brit. Zool. I. p. 243. (1812.)
Circus cinerarius, Leach, Syst. Cat. Mam. ect. p. 9. (1816.)
Circus ater, Vieill., N. Dict. IV. p. 459. (1816.)
Circus montagui, Vieill., N. Dict. XXXI. p. 411. (1819.)
Circus cinerascens, Steph., Gen. Zool. XIII. p. 41. (1825.)
Buteo cineraceus, Flem., Brit. An. p. 55. (1828.)
Circus cineraceus, Cuv., Règne An. I. p. 338. (1829.)
Circus pratorum, Brehm, Vög. Deutschl. p. 95. (1831.)
Falco cinerascens, Barb., Rev. Zool. 1838. p. 121.
Strigiceps cineraceus, Bp., Comp. List. B. Eur. & N. Am. p. 5. (1838.)
Circus nipalensis, Hodgs., Gray's Zool. Misc. p. 81. (1844.)
Glaucopteryx cinerascens, Kaup, Contr. Orn. p. 58. (1850.)
Circus pratorum, }
Circus elegans, } Brehm, Vogelf. p. 33. (1855.)
Strigiceps cinerascens, Fritsch, Vög. Eur. p. 48. (1853—1870.)

Leírása: A vén hím fölül palaszürke, köpenye és apró szárnyfedői sötétebbek; szárnyán egy rézsutos fekete szalaggal, melyet a másodrendű evezők közepén levő szalag alkot; elsőrendű evezői feketék; nyaka eleje és melle szürke; hasa, czombtollai és alsó farkfedői fehérek, rozsdavörös hosszanti sávokkal; alsó szárnyfedői fehérek, hónaljtolli rózsavörös foltokkal; felső farkfedői fehérek, a tollak csúcsa szürke; farkának két középső tolla egyszínű szürke, a többi világosszürke és fehér, 4—5 szürke, vagy vörhenyes szalaggal; farka alul szürkésfehér; viaszhártyája zöldessárga, szeme és lábai sárgák, csőre és karmai feketék. Hossza: k. b. 47 cm ; szárnya: 37 cm ; farka: 24 cm ; csőre ormója: 2·5 cm ; csüdje: 6 cm .

A vén tojó fölül barna; nyakszírtje sávozott, a tollak töve fehér; nyaka hátulja és apró szárnyfedőinek szegélye fakószínű; szeme fölött, szeme alatt és arczkorongtollai fehérek s ez utóbbiak barnán sávozottak; fülfedői barnák; evezői sötétbarnák, fekete harántszalagokkal, külső zászlójuk szürkés, a belső zászló széle pedig fehér; alsó szárnyfedői fehérek, fekete és rozsdaszínű foltokkal; felső farkfedőtollai fehérek; farka fölül barna, öt széles sötétebb barna szalaggal, a szélső tollak csaknem fehérek, rozsdaszínű szalagokkal, alul a madár sárgásfehér, vörhenyesbarna hosszanti foltokkal; viaszhártyája halványsárga, csőre és karmai feketék; lábai sárgák; szeme barna. Hossza: k. b. 48 cm ; szárnya: 38 cm ; farka: 24 cm ; csőre ormója 2·8 cm ; csüdje: 6·2 cm .

A fiatalok oly annyira hasonlítanak a fakó rétihéja fiataljaihoz, hogy alig lehet egymástól őket megkülönböztetni. Legbiztosabb ismertető jelük az, hogy második evezőjük külső zászlójának kiszélesedését az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollak nem fedik be teljesen.

Földrajzi elterjedése: Közép- és Dél-Európa, Ázsiának északi része; télen Afrika, India és Dél-Khina.

Magyarországon vízenyős réteken tartózkodik, de sehol sem közönséges. Költőzködő madár; áprilisban érkezik s októberig marad.

VII. Rend.

ORDO PELECANIFORMES *

Evezőlábúak.

Az evezőlábúak rendje természetes csoportot alkot s közelebbi rokonságban nem igen áll más rendekkel. Az ide tartozó madarak legfeltűnőbb jelleme a lábak külső szerkezetében van: mind a négy ujj egymással uszóhártyával összekötött, még pedig a hüvelyk a belső ujjal, a belső a középsővel, ez megint a külsővel. Csőrük lapított, hengeres, vagy kúpos, hegye kampóban vagy egyenesen végződik. A csőr hossza igen változó, némelyeknél kisebb a koponyánál, másoknál pedig négyszerte is akkora; az állközötti rész kitágítható bőrhártyával ellátott s néha egész nagy zacskót alkot. Az inycsont kötött (*desmognathus*). A nyakcsigolyák száma 17—20. A nyak bőrfelületén nincsenek csupasz mesgyék, hanem köröskörül egyenlően tollas. Tengeren és édes vizeken élnek; halakból és egyéb vízi állatokból táplálkoznak; sziklákon, fákon, vagy földön kolóniákban fészkelnek. Tojásaik hosszúkásak, héjuk külön mészréteggel bevont, színük fehér, vagy halványkék. A tojások száma 1—2 (*Pelecanidae*), vagy 4—6 (*Phalacrocoracidae*). A fiókák eleinte csupaszok és vakok, de csakhamar sűrű pelyhekkel borítottak és sokáig szüleik gondozására vannak bízva.

E rend kozmopolita; öt családra oszlik. Nálunk két család van képviselve.

A családok meghatározó táblázata:

a. A csőr hosszú, lapos, hegye horogszerű kampóval	<i>Pelecanidae</i> (267. old.).
b. A csőr kevésbé hosszú, inkább hengeres, hegye kampós	<i>Phalacrocoracidae</i> (270. old.).

I. Család.

Fam. **Pelecanidae.**

Gödényszerűek.

Pelecanus.

LINNÉ, Syst. Nat. I. p. 215. (1766.)

Typus: *Pelecanus onocrotalus*, LINNÉ.

* V. ö. SHARPE, Rev. Rec. Att. Class. B. p. 76. (1891.) és Hand-List B. I. p. 232 (1899).

A fajok meghatározó táblázata :

- a. A homlok tollazata öblös vonalban végződik; a farktollak száma 22 . . . . . *crispus* (268. old.).
- b. A homlok tollazata ékalakúan nyúlik előre.
- a¹. Nagyobb; a csőr 37—41 $\frac{cm}{m}$; a homlok puffadt; a farktollak száma 24 . . . . . *onocrotalus* (268. old.).
- b¹. Kisebb; a csőr 29—32 $\frac{cm}{m}$; a homlok nem puffadt; a farktollak száma 22 . . . . . *roseus* (269. old.).

PELECANUS CRISPUS, BRUCH.

Borzas gödény.

Pelecanus crispus, Bruch, Isis, 1832, p. 1109.

Pelecanus patagiatus, Brehm, Vogelf. p. 361. (1855.)

Pelecanus orientalis, Wright, Ibis, 1869. p. 255.

Leírása: A vén hím fölül és alul ezüsthényű fehér; begyén fehéres szalmasárga, vagy vörhenyes aranysárga nagy folttal; a hátoldal tollainak gerincze és elsőrendű evezői feketék; fej és nyaktollai lazák, megnyúltak, göndörök és borzas sörényt alkotnak; szeme fehér vagy sárgás-fehér; szeme alatti csupasz része szürkés rózsaszínű; csőre fölül szürkés rózsaszínű, szélei sárgás-vörösek, kampója narancs-sárga; zacsója sötétsárga vagy sárgás-vörös; lábai szennyes szürkés-rózsaszínűek. Hossza k. b. 160, szárnya 73, farka 24, csőre (a homloktól) 42, csüdje 14 $\frac{cm}{m}$.

A vén tojó a hímhez hasonlít, de valamivel kisebb.

A fiatal háta szürke; dereka és farka fehér; szárnya szürkésbarna; feje, nyaka és alul az egész madár szennyes fehér.

Földrajzi elterjedése: OGILVIE-GRANT szerint (Cat. B. Br. Mus. Vol. XXVI. p. 470, 1898.) Dél-Európa és Észak-Afrika, kelet felé Észak-Indián át Khináig és Délkelet-Mongoliáig húzódik.

Magyarországon a régebbi időkben gyakori madár volt s az aldunamenti óriási kiterjedésű mocsarakban kolóniákban fészkel; most azonban a kultúra innen egészen kiszorította s csak tavaszkor mutatkozik egyes példányokban, de nem költ. A Magyar Nemzeti Múzeumban két honi példány van. Mind a kettő vén hím. Az egyiknek pontos termőhelye és lövetési ideje ismeretlen; a másikat Szt.-Margitán, Szabolcs-megyében 1857 május havában lőtték.

PELECANUS ONOCROTALUS, LINNÉ.

Nagy gödény.

Pelecanus onocrotalus,
Pelecanus onocrotalus, α . *orientalis*,
Pelecanus onocrotalus, β . *occidentalis*,
Onocrotalus phoenix, Less., Man. d'Orn. II. p. 371. (1828.)
Pelecanus giganteus, Brehm, Jour. f. Orn. III. p. 94. (1855.)
Pelecanus longirostris, Hume, Str. Feath. V. p. 491. (1877.)

Leírása: A vén hím fölül és alul fehér, gyönyörű rózsaszínű fuvalattal; begyfoltja szalmasárga; elsőrendű evezői feketék, fehér gerinczczel; szárnyfedő tollai részben egészen, részben csak szélein feketék; szeme barna, szeme körüli csupasz

rész sárgás-rózsaszínű; csőre töfele szürke, csúcsfele rózsaszínbe árnyalódik, szélei sárgák; kampója vörös; zacskója sárgás-testszínű; lábai sárgás-rózsaszínűek. Hossza k. b. 170, szárnya 68—71, farka 20, csőre 40—45, csüdje 13—14 $\frac{c}{m}$.

A *vén tojó* a hímhez hasonlít azzal a különbséggel, hogy nyakszirttollai hosszúra megnyúltak s egyenesen hátrafelé irányuló kontyot alkotnak.

A *fiatalok* szennyes-fehérek, szürkével és fakóbarnával árnyaltak; csőrük 32 $\frac{c}{m}$.
Földrajzi elterjedése: A Mediterran subregio Indiáig.

Magyarországon régebben ép úgy, mint a borzas gödény, kolóniákban fészkel, most azonban csak a vonulási időben fordult elő; leggyakoribb a magyar-horvát tengermelléki vidékeken.

PELECANUS ROSEUS, GMEL.

Kis gödény.

<i>Pelecanus roseus.</i>	} Gmel., Syst. Nat. I. p. 570—571. (1788.)
<i>Pelecanus manillensis</i>	
<i>Pelecanus javanicus</i> , Horsf., Trans. Linn. Soc. XIII. p. 197. (1822.)	
<i>Pelecanus minor</i> , Rüpp., Mus. Senck. II. p. 185. (1837.)	
<i>Pelecanus mitralus</i> , Lichtst., Abh., Akad. Berl. 1838. p. 436.	
<i>Pelecanus calirhynchus</i> , Hodgs., in Gray's Zool. Misc. p. 86. (1844.)	
<i>Pelecanus pygmaeus</i> , Brehm, Vogelf. p. 362. (1855.)	
<i>Pelecanus sharpei</i> , Bocage, Proc. Zool. Soc. 1870. p. 173.	
<i>Pelecanus onocrotalus</i> var. <i>minor</i> , Dubois, Bull. Mus. Belg. II. p. 7. (1883.)	
<i>Pelecanus onocrotalus</i> (nec Linné), Frivaldszky, Aves. Hung. p. 183. (1891.)	

Leírása: A *vén hím* színezetére nézve a nagy gödényhez hasonlít, de sokkal kisebb madár és farktollainak száma csak 22. Hossza k. b. 130, szárnya 63, csőre 30—32, csüdje 13 $\frac{c}{m}$.

A *vén tojó* nyakszirttollai, mint a nagy gödény tojójánál, megnyúltak s kontyot alkotnak, máskülönben a hímhez hasonlít.

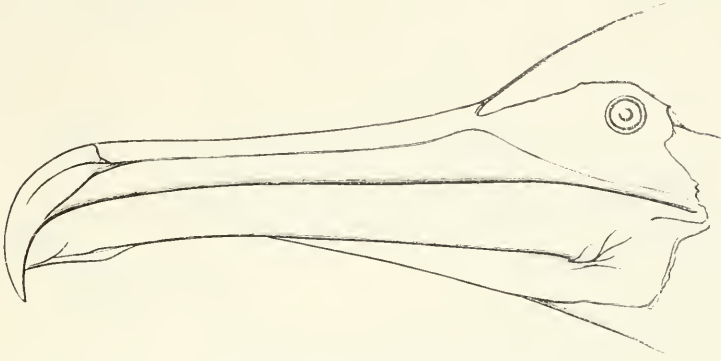
A *fiatalok* is a nagy gödény fiataljaihoz hasonlítanak, de jóval kisebbek, csőrük csak 26—28 $\frac{c}{m}$.

Földrajzi elterjedése: Délkelet-Európa, Afrika, az Indiai-félsziget, Khina és az Indo-Malayi szigetek.

Magyarországon a vonulási időszakban rendszeren előfordul, leggyakoribb az Al-Duna táján és a horvát és szlapon területeken. A Magy. Nemz. Muzeumban két honi példány van. Az egyik vén hím, Körös-Tarjánról (Biharmegye) való, 1858. június havában lőtték; a másik fiatal hím, őszi tollazatban; közelebbi termőhelyét nem tudjuk, lőtték 1855-ben. A bécsi cs. k. Hofmuseumban is van egy dél-magyarországi példány «*Pelecanus sharpei*, Bocage» néven megőrizve, melyet PELZELN a «Mittheil. des ornith. Ver. in Wien» X-dik évf.-ban mint *Pelecanus rufescens* ismertetett (l. Ibis, 1886. p. 372.). Alkalmam volt e nevezett példányt ez évben megtekintetni és tanulmányozni. Semmi különöset sem láttam rajta, a mi oknál fogva azt a *Pelecanus rufescens*-nek lehetne tartani, ellenben azt találtam, hogy az egészen tipikus *Pelecanus roseus*.

- Phalacrocorax carbo major*, } Nilss., Skand. Faun. II. p. 515. (1858.)
Phalacrocorax carbo medius, }
Carbo phalacrocorax, Severtz., Journ. f. Orn. XXI. p. 340. (1873.)
Carbo phalacrocorax var. *continentalis*, Severtz., Turk. Jev. p. 70. (1873.)
Graculus novae hollandiae, Ramsay, Tab. List. Austr. B. p. 24. (1888.)

Phalacrocorax carbo csőre.

Leírása: A vén hím és tojó feje, nyaka és hasoldala fekete, kékes-zöld zománczfénynyel; nászruhában fején a fekete tollak között hosszú fehér tollak nyúlnak elő s ezek a fekete tollakat csaknem teljesen elfödik, nyakszirttáján fekete tollak kontyot alkotnak, lágyéka táján pedig fehér tollpamat látszik; szeme mögött és torka fehér; hátoldala fényes barna, az egyes tollak kékes zománczú feketével szélesen szegettek; farka fekete, a tollak gerincze szürke; csőre szürkés-barna, töve fehéres; szeme élénk zöld; a szeme előtti csupasz bőr zöldes, a szeme mögötti és zsacskója világossárga; lábai feketék. Hossza k. b. 83, szárnya 33—35 farka 20—21, csőre ormója a homloktól 8 (a szájugtól 11), csüdje 6 $\frac{1}{m}$.

A fiatalok hátoldala a vénkéhez hasonlít, de kevésbbé élénk; hasoldaluk barna, szennyes fehérrel kevert; oldaluk zöldes zománczczal bevont. A fiókák eleinte vakok és csupaszok, bőrük violáskébe játszó fekete; pár nap alatt sűrű fekete pelyhekkel borítottak.

Földrajzi elterjedése: Egész Európa, Ázsia, Afrika, Észak-Amerika és Ausztrália.

Magyarországon nagyobb tavak és mocsarak nádasaiban él. Kolóniákban fészkel. Márciusban érkezik s októberig marad.

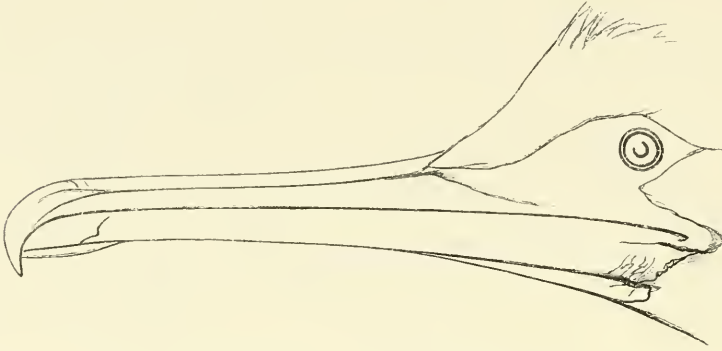
PHALACROCORAX DESMARESTI, PAYR.

Középtengeri kárókatna.

- Phalacrocorax desmarestii*, Payraudeau, Ann. Sci. Nat. VIII. p. 464. (1826.)
Carbo cristatus (nec Gmel.) } Cara, Orn. Sard. p. 199. (1842.)
Carbo leucogaster (nec Vieill.) }
Phalacrocorax albus, G. R. Gray, List. of B. pt. III. p. 184. (1844.)
Graculus desmarestii, Reichenb., Natatores, Tab. XXXV^a (f.) f. 2644 et Tab. CVI^c.
 fig. 2942—44. (1850.)
Halius desmarestii, } Gloger, Jour. f. Orn. V. p. 5—23. (1857.)
Halius leucogaster, }
Carbo desmarestii, Homey., Jour. f. Orn. VI. p. 237. (1858.)

- Carbo graculus* var. *desmaresti*, Tschusi & Dalla Torre, Orn. III. p. 350. (1887.)
Phalacrocorax graculus croaticus, Brusina, Orn. Jahrb. II. p. 22 (1891.)
Phalacrocorax graculus (var. *desmaresti*), Reiser, Orn. Balc. IV. p. 144, (1896.)
Phalacrocorax desmaresti, Ogilv.-Grant., Cat. B. Br. Mus. XXVI. p. 368. (1898),
 Madarász, Természetr. Fü. XXII. p. 358. (1899.)

Phalacrocorax desmaresti csőre.

Leírása: Az egész madár élénk olajzöld zománczczal bevont fekete; a hátoldal tollai feketével keskenyen szegettek; farka fekete; nászruhában a fejtető tollai megnyúltak s bóbitát alkotnak; szeme élénk zöld; csőre szürkés-barna; szeme előtti csupasz bőre zöldes, szájjuga élénk sárga, alsó kávájának töve és zsacskója narancssárga; lábai feketék. Hossza k. b. 70, szárnya 25—27, farka 15, csőre ormója a homloktól 6·5 (a szájuztól 9·5), csüdje 6 $\frac{9}{16}$.

A *hím* és *tojó* egyforma.

A *fiatalok* fölül kevésbbé élénkek, alul barnás fehérek.

Földrajzi elterjedése: A Földközi-tenger és partvidékei, a Fekete- és Kaspi-tenger.

Magyarországon a Quarneróban és a magyar-horvát tengerparton fordul elő; Veglia szigetén kolóniákban fészkel.

A Magyar Nemzeti Múzeum honi példányai:

- a. ♂ ad. Fiume, 1893. márcz. 10. (Chernel István.)
 b. ♂ ad. Povile, 1898. máj. 14. (Dr. Madarász Gyula.)
 c. ♀ Fiume, 1890. aug. 11. (Brusina Spiridion.)

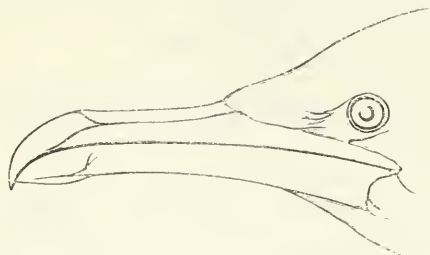
PHALACROCORAX PYGMAEUS (PALL.).

Kis kárókatna.

- Pelecanus pygmaeus* (Pall., Itin. II. p. 719. Tb., G.) Piller & Mitterp., Iter per Poseganum Slavoniae. p. 25. (1783.)*
Hydrocorax pygmaeus, Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat. VIII. p. 88. (1817.)
Carbo pygmaeus, Temm., Man. d'Ornith., II. p. 901. (1820.)
Halieus pygmaeus, Lichtst., Verz. Doubl. p. 86. (1823.)

* «In nostro specimine puncta per collum sparsa nivea rarissima. Caput & collum superne, & ad latera castanei coloris; pectus, & corpus inferne tectum plumis obsolete fuscis castanco marginatis, abdomine cano fusco maculato. Tectrices alarum nigrae, limbo undique atro denticulato, dentibus fuscis. Gula murina, rostro edentulo, pedibus nigris.»

- Phalacrocorax pygmaeus*, Pall., Zoogr. Rosso-As. II. p. 300. (1826.)
Graculus pygmaeus, } Reichenb., Natat. Tb. XXXII. f. 856—859, Tb.
Graculus pygmaeus algiriensis, } XXXII^b. f. 2305—06. (1850.)
Carbo niepcei, Malh., Orn. Alg. p. 38. (1855.)
Phalacrocorax africanus (nec Gmel.), Brehm, Vogelf. p. 361. (1855.)
Microcarbo pygmaeus, }
Phalacrocorax pumilo, } Bonap., Consp. Gen. Av. II. p. 179—180. (1855.)

Phalacrocorax pygmaeus csőre.

Leírása: Nászruhában a *vén hím* és *tojó* feje és nyaka sötét vörösbarna; homloka és szeme körül feketés; hátoldala sötét szürke, az egyes tollak feketével szegettek; hasoldala fényes fekete; az egész tollazatot elszórt fehér petytyek tarkítják; evezői és kormánytollai fényes feketék; szeme zöld; csőre szarubarna; lábai feketék. Hossza k. b. 54, szárnya 20—21, farka 16, csőre ormója a homlaktól 3·5 (a szájzugtól 6), csúdjá 3·5 $\frac{1}{m}$.

A költési időszakon kívül a vének torka fehéres, s az egész tollazatot bizonyos barnás árnyalat borítja; az elszórt fehér petytyeket alkotó tollacskák hiányoznak.

A *fiatalok* feje, nyaka, begye és melle barna, az egyes tollak fehéresen szegettek; torkuk fehér; hátuk fényes szürke, fehér és fekete tollszegélyekkel; hasoldaluk barnával tarkázott szennyes-fehér. A *fiókák* feje és nyakuk felső része csupasz, különben sűrű barnás-fekete pelyhekkal borítottak.

Földrajzi elterjedése: Közép- és Dél-Európa, Közép-Ázsia.

Magyarországon nagyobb tavak és mocsarak ős nádasában él és kolóniákban fészkel; az ország déli részén igen közönséges.

VIII. Rend.

ORDO ANSERIFORMES.

Lúdalakúak.

Jellemek: A csőr általában véve széles, lapított, hegyén körömalakú toldalékkal, vagy egyeseknél mint p. o. a buvárréczéknél (*Merginae*) keskeny, inkább oldalt összenyomott és kampóban hegyesen végződik. A kávák széle fogacsolt, vagy fésűs. A nyelv nagy, húsos, szélei fogacsoltak, vagy lemezesen szaggatottak. Az ínycsont kötött (*desmognathus*). A nyak hosszú és körül tollas, csupasz mesgyék nélkül. A nyakcsigolyák száma 16—25. A mellcsont alsó széle öblös bemetszéssel, vagy ablak-szerű nyílással. A fartőmirigy tollas. A lábszár és csüd k. b. egyenlő hosszú. A csüd hátsó része mindig recézett, rendszeren mellső része is. A *flexor perforans digitorum* ujjmozgató ín a három mellső ujjba vezet. A három mellső ujjat széles uszóhártya köti össze; a hüvelykujj szabadon áll. A hím hosszú csavart penis-szel rendelkezik.

E rendbe tartozó madarak vizi életet élnek. Fészküket kevés művészettel lazán építik, de a tojó a kotlás alatt a fészket begye tájáról csőrével kitépett pelyheivel sűrűn kibéleli. Tojásaik száma 6—20, vagy még több is. A tojások színe tiszta fehér, barnás- vagy zöldes-fehér. A fiókák a mint a tojásból kibujtak azonnal futni, úszni képesek, sűrű pelyhekkel borítottak.

E rend kozmopolita; az élő ismert fajok száma SHARPE szerint 207 (l. Hand-List B. I. p. 207—229) és ezek mind egyetlen egy családot (Fam. *Anatidae*) alkotnak. A család több alcsaládra oszlik.

I. Család.

Fam. **Anatidae.**

Réczefélék.

Az alcsaládok meghatározó táblázata:

- a. A hátsó ujj többé-kevésbé széles lebennyel.
  - a¹. A csőr keskeny oldalt összenyomott . . . . . *Merginae* (275. old.).
  - b¹. A csőr inkább széles, lapított . . . . . *Anatinae* (278. old.).
- b. A hátsó ujj lebeny nélkül.
  - c¹. A nyak mérsékelten hosszú . . . . . *Anserinae* (300. old.).
  - d¹. A nyak tulságosan hosszú . . . . . *Cygninae* (307. old.).

Subfam. *Merginae*.*Buvárrécék.*

A nemek meghatározó táblázata:

- a.* A csőr jóval hosszabb a csüdnél . . . . . *Merganser* (275. old.).
b. A csőr k. b. egyenlő hosszú a csüddel . . . . . *Mergus* (277. old.).

Merganser.

BRISSON, Ornith. VI. p. 230. (1760.)

Typus: *Merganser castor* (LINNÉ).

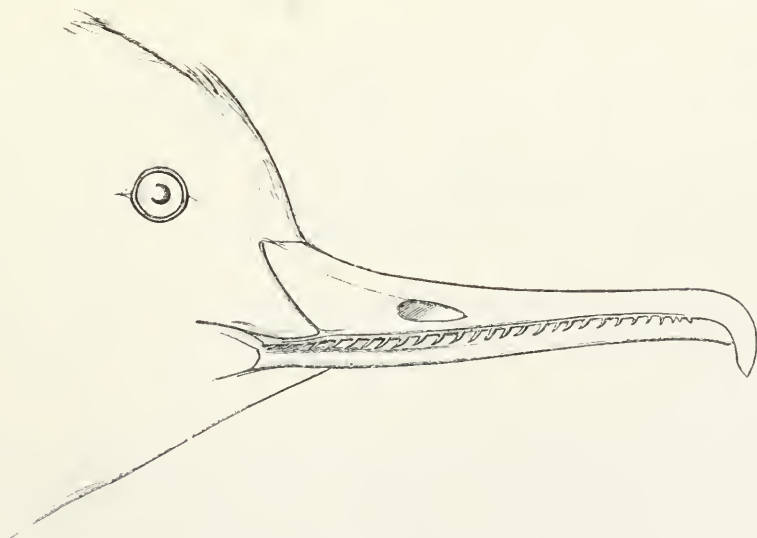
A fajok meghatározó táblázata:

- a.* Nagyobb; a szárny 27—28 $\frac{cm}{m}$ . . . . . *castor* (275. old.).
b. Kisebb; a szárny 22 - 23 $\frac{cm}{m}$ . . . . . *serrator* (276. old.).

MERGNASER CASTOR (LINNÉ).

Nagy buvárrécze.

- Mergus merganser*, } Linné, Syst. Nat. I. p. 208—209. (1766.)
Mergus castor, }
Mergus asiaticus, Gmel., Reise Russl. II. p. 188. (1774.)
Mergus rubricapillus, Gmel., Syst. Nat. I. p. 545. (1788.)
Merganser Raii, } Leach, Cat. M. & B. Br. Mus. p. 36. (1816.)
Merganser gulo, }
Merganser aldrovandi, Reichenb., Av. Syst. Nat. p. IX. tab. VII. (1852.)
Mergus major, Dubois, Pl. Col. Ois. Belg. III. p. 268. (1860.)
Merganser merganser, Stejn., Orn. Expl. Kamitsch., p. 176. (1885.)
Merganser castor, Salvad., Cat. B. Br. Mus. XXVII. p. 472. (1895.)

Merganser castor csőre.

Leírása: A *gácsér* feje és nyaka felső része zöld fényű fekete; a nyakszirttollak megnyúltak, de nem alkotnak határozott bóbitát; háta és belső válltollai fényes feketék; külső válltollai, szárnyfedőtollai, másod- és harmadrendű evezői fehérek, ez utóbbiak külső széle keskenyen fekete; nyaka alsó része, begye melle, hasa és alsó farkfedői fehérek sárgás rózsaszínű fuvalattal; dereka, felső farkfedői és kormánytollai szürkék; lágyéka fehér, félkörben futó zigzagos keskeny szürke vonalakkal mustrázott; elsőrendű evezői és az ezeknek megfelelő fedőtollak szürkés feketék; alsó szárnyfedői és hónaljtolai fehérek, sárgás rózsaszínű fuvalattal; csőre vérvörös, ormója, kampója és szélei feketék; szeme vörösbarna; lábai vérvörösek. Hossza k. b. 66, szárnya 28, farka 13, csőre ormója 7, csüdje 5 $\frac{1}{m}$.

A *vén tojó* feje és nyakának felső része rozsdás vörösbarna; fejtető és nyakszirttollai megnyúltak; torka fehér; egész hátoldala hamuszürke, közbülső másodrendű evezői fehérek; elsőrendű evezői sötétszürkék; nyaka alsó része és alul az egész madár fehér; oldala és begye tollainak töve hamuszürke; csőre, szeme és lábai mint a hímé, de kevésbé olyan élénkek. Hossza k. b. 62, szárnya 26·5, farka 12, csőre ormója 6, csüdje 4·5 $\frac{1}{m}$.

Földrajzi elterjedése: A Palaearktikus zónakör északi része; télen a déli része.

Magyarországon csak télen fordul elő s a jégmentes vizeken novembertől márcziusig tartózkodik; nagyobb folyóinkon igen közönséges.

MERGANSER SERRATOR (LINNÉ).

Kontyos buvárréce.

Mergus serrator, Linné, Syst. Nat. I. p. 208. (1766.)

Merganser longiroster cristatus, Gerini, Stor. degli Ucc. v. T. DIX. (1776.)

Mergus leucomelas,
Mergus niger, } Gmel., Syst. Nat. I. p. 546. (1788.)

Merganser serrator, Schäffer, Mus. Orn. p. 66. (1789.)

Merganser cristatus, Leach, Syst. Cat. Mann. & B. Br. Mus. p. 36. (1816.)

Merganser serrata, Steph., Gen. Zool. XII. p. 165. (1824.)

Leírása: A *gácsér* feje és nyaka felső része zöld fényű fekete; fejtető és nyakszirttollai megnyúltak és bóbitát alkotnak; nyaka közepén fehér gyűrűvel; nyaka alsó része és begye fakóbarna, fekete hosszanti foltokkal mustrázott; melle, hasa és alsó farkfedői fehérek; oldala, lágyéka és dereka világos szürke, fekete zigzagos vonalakkal sűrűn rajzolt; köpenye fekete; első- és harmadrendű evezői feketék; másodrendű evezői és szárnyfedőtollai fehérek; a másodrendű evezők és az ezeknek megfelelő fedőtollak töfele fekete s e szín a szárnyon két vízszintes szalagot alkot; hosszú másodrendű evezői feketével szegettek; farka fölül sötétebb, alul világosabb szürke; csőre élénk vörös, ormója feketés; szeme és lábai élénk világos vörösek. Hossza k. b. 55, szárnya 23–24, farka 10, csőre ormója 6·5, csüdje 4·5 $\frac{1}{m}$.

A *tojó* feje és nyaka fakó vörösbarna, fejtetején sötétebb; nyakszirttollai megnyúltak s kontyot alkotnak; szeme előtti vonal, alsó kávájának töve és torka fehér; hátoldala barnás szürke; a közbülső másodrendű evezők és az ezeknek megfelelő fedőtollak csúcsfele fehér; begye és oldalai barnás-szürkék; melle hasa és alsó farkfedői fehérek; csőre narancsszínbe hajló vörös, ormója barnás-

fekete; lába és ujjai narancsszínbe hajló vörösek, uszóhártyái barnásak; szeme sárga. Hossza k. b. 52, szárnya 22—23, farka 9·5, csőre ormója 6, csüdje 4·5 $\frac{m}{m}$.

Földrajzi köre az északi félgömbre esik; nyáron a magas Északon, télen a megfelelő déli részeken tartózkodik.

Magyarországon mint az előbbi faj csak télen fordul elő, de kevésbé gyakori, mint amaz. DR. WARTHA VINCZE tanár 1895. július 12-én Budapesten a kis Duna ágában az összekötő hídnál egy tojó példányt lőtt. DR. WARTHA a Magy. Nemzeti Múzeumnak ajándékozta e kivételes időben puskacső elé került példányt.

Mergus.

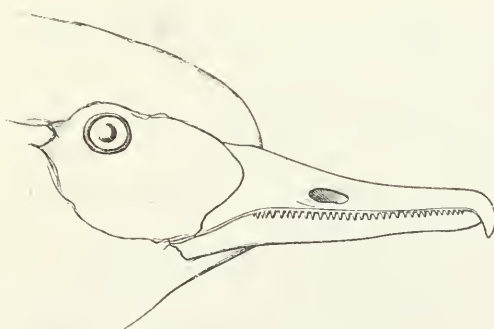
LINNÉ, Syst. Nat. I. p. 207. (1766.)

Typus: *Mergus albellus*, LINNÉ.

MERGUS ALBELLUS, LINNÉ.

Kis búvárréce.

<i>Mergus albellus</i> ,	}	Linné, Syst. Nat. I. p. 209. (1766.)
<i>Mergus minutus</i> ,		
<i>Mergus albus</i> ,	}	Scop., Ann. I. p. 71—72 (1769.)
<i>Mergus pannonicus</i> ,		
<i>Merganser cinereus</i> ,	}	Gerini, Stor. degli Ucc. v. t. 511. (1776.)
<i>Merganser minor</i> ,		
<i>Merganser albellus</i> ,	Bodd., Tabl. Pl. Enl. p. 27. (1783.)	
<i>Mergus mustelinus</i> ,	}	Bechst., Orn. Taschb. p. 401—402. (1802.)
<i>Mergus Panocicus</i> ,		
<i>Mergus maculatus</i> ,		
<i>Mergellus albellus</i> ,	Selby, Cat. Gen. & Subgen. B. p. 47. (1840.)	
<i>Mergellus minutus</i> ,	Brehm, Vogelf., p. 391. (1855.)	

Mergus albellus csőre.

Leírása: A *gácsér* hófehér; szeme körül és nyakszirt bőbitájának rövidebb tollai zöldfényű feketék; háta közepe bársony fekete oldalt kifutó két-két keskeny félkörű szalaggal; dereka szürkés-fekete; felső fakfedői és kormánytollai szürkék; elsőrendű evezői szürkés-feketék; másodrendű evezői és az ezeknek megfelelő fedőtollak fényes feketék, a tollak csúcsa fehér; válltollainak külső széle bársony-fekete; oldala és lágyéka szürke zigzugvonalkákkal tarkított; szeme fehér; csőre

lába és ujjai hamvaskékek, uszóhártyái sötétszürkék. Hossza k. b. 45, szárnya 20, farka 18·5, csőre ormója 3·5, csüdje 3·5 $\frac{cm}{m}$.

A *tojó* fejteteje rozsdabarna, szeme körül sötétebb; feje oldalt és torka fehér; nyaka alsó része és begye szürkés; alul az egész madár szennyes-fehér; hátoldala szürkés-barna; szárnyfedői részben fehérek; evezői olyanok mint a gácséréi; szeme barna; csőre és lábai sötét ólomszürkék, uszóhártyái sötétebbek.

A *fiatal gácsér* a tojóhoz hasonlít.

Földrajzi elterjedése a Palaearktikus zónakör északi része; télen a megfelelő déli vidékek.

Nálunk téli látogató, ép úgy mint a másik két rokona.

Subfam. *Anatinae*.

Réczék.

A nemek meghatározó táblázata :

a. A hátsó ujj széles lebenynyel.

*a*¹. A felső káva töve erősen fölpuffadt.

*a*². A puffadt rész nincs tollakkal borítva (l. ábra 280. old.); a farktollak hosszúk, keskenyek, merevek . . . . . *Erismatura* (280. old.).

*b*². A felső káva puffadt részét tollak borítják (l. ábra 282. old.); a farktollak rendesek . . . . . *Oedemia* (281. old.)

*b*¹. A felső káva töve nincs felpuffadva.

*c*². A felső káva ormója villásan messzire hátra nyúlik (l. ábra 283. old.) . . . . . *Somateria* (283. old.).

*d*². A felső káva ormója nem nyúlik messzire hátra.

*a*³. Az orrlyukak a csőr közepére esnek, egyenlő távolságra a csőrtővétőlés csúcsától (l. ábra 284. old.) . . . . . *Clangula* (284. old.).

*b*³. Az orrlyukak közelebb esnek a csőr tövéhez, mint csúcsához.

*a*⁴. A csőr rövidebb a koponyánál (lásd ábra 286. old.) . . . . . *Harelda* (285. old.).

*b*⁴. A csőr egyenlő vagy hosszabb a koponyánál.

*a*⁵. A csőr elől valamivel keskenyebb, mint tövénél . . . . . *Netta* (287. old.).

*b*⁵. A csőr elől valamivel szélesebb, mint tövénél.

*a*⁶. A hímek feje fényes fekete *Fuligula* (287. old.).

*b*⁶. A hímek feje vörösbarna . . . . . *Aythya* (289. old.).

b. A hátsó ujj keskeny lebenynyel.

*c*¹. Színes szárnytükör nélkül . . . . . *Marmaronetta* (291. old.).

*d*¹. Színes szárnytükörrel.

*e*². A harmadrendű evezők külső zászlója nem rozsdavörös.

*c*³. A csőr elöl erősen kiszélesedik, kanálforma; a csőr széle fésűs, mely erősen szembetűnik . . . . . *Spatula* (292. old.).

*d*³. A csőr elöl nem kanálforma; a csőr széle fésűs vagy fogas, de kevésbé szembetűző.

*c*⁴. A középső farktollak igen hosszúak és hegyesek . . . . . *Dafla* (293. old.).

*d*⁴. A középső farktollak nem túlságosan hosszúak.

*c*⁵. A felsőszárnyfedők világosgalambkék . . . . . *Querquedula* (294. old.).

*d*⁵. A felsőszárnyfedők barnák, barnás-szürkék, vagy fehérek.

*c*⁶. A harmadrendű evezők hosszabbak az elsőrendűeknél és sarlóalakúan lefelé hajlottak *Eunetta* (295. old.).

*d*⁶. A harmadrendű evezők rövidebbek az elsőrendűeknél és egyenesek.

*a*⁷. A csőr inkább keskeny, oldalt összenyomott; rövidebb a koponyánál.

*a*⁸. A csőrfogak nem szembetűzők.

*a*⁹. Kisebb; a szárny 20 %_m-nél rövidebb *Nettion* (296. old.).

*b*⁹. Nagyobb; a szárny k. b. 26 %_m . . . . . *Mareca* (296. old.).

*b*⁸. A csőrfogak szembetűzők . . . . . *Chaulelasmus* (297. old.).

*b*⁷. A csőr inkább széles; hosszabb a koponyánál . . . *Anas* (298. old.).

*f*². A harmadrendű evezők külső zászlója rozsdavörös.

*e*³. A csőr elöl szélesebb mint a töve . . . *Iadorna* (299. old.).

*f*³. A csőr elöl nem szélesebb mint a töve *Casarca* (300. old.).

Erismatura.

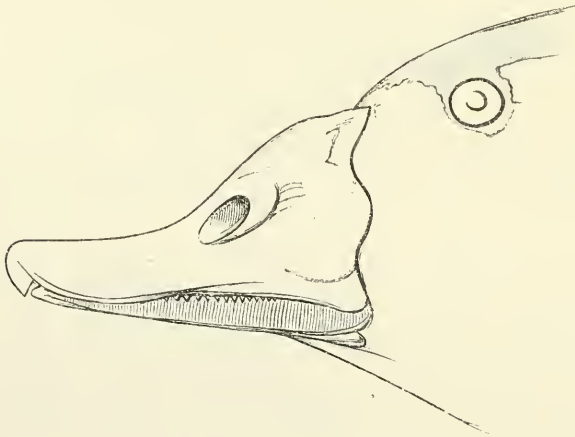
BONAP., Sagg. Dirtr. Met. Agg. e CORR. p. 143. (1832.)

Typus: *Erismatura jamajcensis* (GMEL.).*

ERISMATURA LEUCOCEPHALA (SCOP.).

Kékesórú récze.

- Anas leucocephalus*, Scop., Ann. I. p. 65. (1769.)
Anas mersa, Pall., Reis. Russ. Reich. Anh. p. 713. (1773.)
Anas hyberna, Gerini, Stor. Ucc. v. tab. 577. (1776.)
Anas ruthenica, Hollandre, Abrégé d'Hist. Nat. IV. p. 243. (1790.)
Oidemia leucocephala, Steph., Gen. Zool. XII. p. 218. (1824.)
Platypus leucocephalus, Brehm, Lehrb. eur. Vög. II. p. 824. (1824.)
Aythia leucocephala, Brehm, Isis, 1830. p. 993.
Erismatura leucocephala, Bonap., Sagg. Dirtr. ect. Agg. p. 143. (1832.)
Cerconetes mersa, Wagl., Isis, 1832. p. 282.
Undina leucocephala, Gould, B. Eur. V. pl. 383. (1837.)
Oxyura unifasciata, Eyt., Mon. Anat. pl. 24. (1838.)
Erismatura mersa, Bonap., Comp. List. p. 59. (1838.)
Undina mersa, Keys. & Blas., Wirbelth. Eur. p. LXXXVI. 229. (1840.)
Biziura leucocephala, Schleg., Mus. P. B. Anser. p. 11. (1866.)

Erismatura leucocephala csőre.

Leírása: A gácsér feje körös-körül fehér, csak fejteteje s szeme körüli keskeny gyűrű violás fényű fekete; ugyan ilyen színű a nyaka közepén lévő széles örv; nyaka alsó része, begye és melle fényes vörösbarna elmosódott feketés hullám sávokkal; hátoldala agyagsárgával kevert vörösbarna, feketés szabálytalan finom vonalakkal rajzolt; felső farkfedői vörösbarnák; hasoldala sárga fényű szennyes barnás-fehér; csőre világos-kék; lábai szürkés-barnák, uszóhártyájai feketések; szeme barna. Hossza k. b. 46, szárnya 16, farka 12, csőre 5, csüdje 3·5 ^{mm}.

A tojó egészben véve barnább a hímnél; feje és nyaka is barna; csőre kékes-szürke; lábai feketés-szürkék, uszóhártyái feketék; szeme barna.

* Hazája Észak-Amerika.

A fiatalok a tojóhoz hasonlítanak; de szemük alatt egy szennyes fehér sáv húzódik a csőr tövétől a fülfedők fölé. A *fiókákat* füstös barna pelyhek borítják; fölül sötétebbek, mint alul; szemük alatti sáv és torkuk szürkés-fehér; farktollaik hegyén hosszú serteszerű pehelytollakat viselnek.

Földrajzi elterjedése: A Földközi-tenger környezte tartományok, kelet felé Közép-Ázsiáig.

Magyarországon a vonulási időben úgyszólván mindenütt előfordul, de költésre csak bizonyos helyekre szorítkozik. A Mezőségi tósorozaton költ s az úgynevezett *Czikudi* tavon igen közönséges. Az 1896-dik évben a Velencei tavon (Fehérmegyében) is költött, a hol fészket WAYDELIN FRIGYES és WETHERELL F. M. angol barátaim fedeztek fel június 5-én. A fészkek alj 6 tojásból állott, melyet nevezett barátaim gyűjteményem részére ajándékoztak.

Oedemia.

FLEMING, Phil. of Zool. II. p. 260. (1822.)

Typus: *Oedemia nigra* (LINNÉ).*

OEDEMIA FUSCA (LINNÉ).

Bársony récze.

Anas fusca, Linné, Syst. Nat. I. p. 196. (1766.)

Anas notata, Bodd., Tabl. Pl. Eul. p. 58. (1783.)

Oidemia fusca, Flem., Phil. of Zool. II. p. 260. (1822.)

Melanitta fusca, Boie, Isis. 1822. p. 564.

Platypus fuscus, Brehm, Lehrb. eur. Vög. II. p. 822. (1824.)

Melanitta Hornschuchii,

Melanitta megapus,

Melanitta platyrhynchos,

} Brehm, Isis, 1830. p. 998.

Melanitta fusca, Bonap., Icon. Avif. Ital. p. 17. (1841.)

Oedemia fusca, Bonap., Cat. Met. Ucc. Eur. p. 73. (1842.)

Oedemia Hornschuchii,

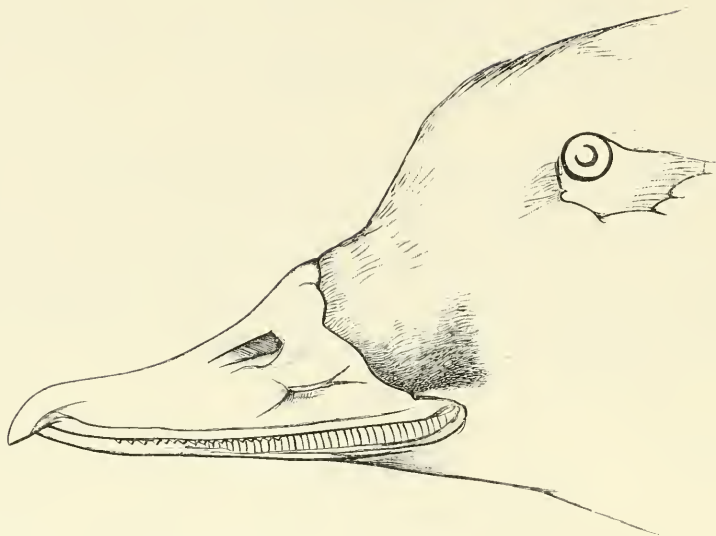
Oedemia megapus,

Oedemia platyrhynchos,

} Brehm, Vogelf. p. 384. (1855.)

Melanonetta fusca, Heine & Reichow., Mus. Hein. Orn. p. 349. (1890.)

* Hazája a Palaearktikus zónakör északi része, a honnan télen főleg Európa nyugati partjaira vonul; állítólag néha a Földközi-tenger partvidékeire is ellátogat. Irodalmunkban gyakran találkozunk nevével, ámbár Magyarországon elő nem fordul s így tévesen szerepel honunk orniszában. Az *Oe. nigra* név ugyanis nálunk legtöbbször az *Oe. fusca*-ra vonatkozik. A magyarországiaknak tulajdonított valódiakra ellenben kiderült, hogy azok nem magyarországiak, hanem idegenben lőtt példányok. Így a Magy. Nemz. Muzeumba került s állítólag Fonyódon 1886 április 22-én lőtt (l. FRIVALDSZKY, Aves Hung. p. 162 és MADARÁSZ, Magyarász p. 107) példányról ugyanis bebizonyosodott, hogy azt Észak-Európában lőtték s bőrből präparálták; a bécsi Hofmuseumban lévő s állítólag Mosonyban lőtt tojót pedig, mely a FINGER-féle gyűjteményből származik, Morvaországban lőtték. Mindezek alapján tehát e fajt ez idő szerint még a magyar faunából kihagynának vélem s ez okból leírását sem adom.

Oedemia fusca csőre.

Leírása: A gácsér fölül és alul bársonyfekete; fejének és nyakának fénye violás; hátoldaláé kékes, hasoldaláé barnás; szeme alatti folt és közbülső másodrendű evezői fehérek; csőre mellső része narancssárga, hátsó része és szélei feketék; szeme fehér; lábai vörösek, uszólhártyái feketék. Hossza k. b. 48, szárnya 28—29, farka 9·5, csőre ormója (a tollas résztől) 5, csúdjáé 5 $\frac{1}{m}$.

A *tojó* uralkodó színe szürkés-barna; hátoldala sötétebb, hasoldala világosabb; szeme és csőre közti rész és fülfedői fehérek, úgyszintén közbülső másodrendű evezői; elsőrendű evezői barnás-feketék; csőre és lábai kékes szürkés-barnák; szeme barna.

Földrajzi elterjedése: Nyáron a Palaearktikus zónakör északi, télen a déli része.

Magyarországon az őszi és tavaszi vonuláson fordul elő s nagyobb vizeinken mindenütt megjelenik, de nem tartozik épen a közönséges fajok közé.

A Magyar Nemzeti Múzeum honi példányai:

- a. ♂ Tisza-Füred, 1881. novb. 8. (Kovassy Ferencz.)
- b. ♂ Soroksár, 1885. decz. 6.
- c. ♀ Soroksár, 1886. oktb. 26.
- d. ♀ Palicsi-tó, 1898. novb. 23. (Katona Mihály.)

Somateria.

LEACH, in ROSS's Voy. Discov. App. p. XLVIII. (1819.)

Typus: *Somateria mollissima* (LINNÉ).

SOMATERIA MOLLISSIMA (LINNÉ).

Dunna récze.

Anas mollissima, Linné, Syst. Nat. I. p. 198. (1766.)

Anser septentrionalis, Gerini, Stor. degli Ucc. t. CLXII. (1776.)

Anser mollissimus, Bonn., Enc. Méth. I. p. 119. (1790.)

Anser lanuginosus, Leach, Syst. Cat. Mamm. ect. p. 37. (1816.)

Somateria mollissima, Flem., Phil. of Zool. II. p. 260. (1822.)

Platypus mollissimus, Brehm, Lehrb. eur. Vög. II. p. 809. (1824.)

Somateria danica,

Somateria norvegica,

Somateria platyuros,

Somateria faeroeensis,

Somateria megauros,

Somateria islandica,

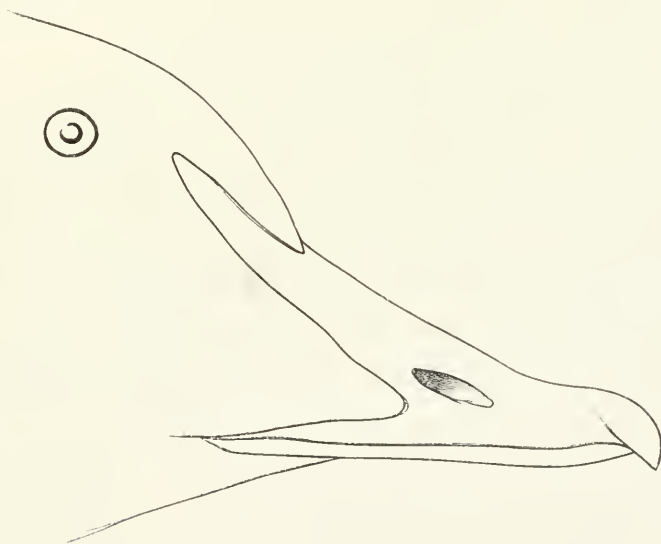
Brehm, Isis, 1830. p. 998.

Fuligula mollissima, Selys-Longch., Faun. Belg. I. p. 143. (1842.)

Somateria mollissima, var.,

Somateria thulensis,

Malmgr., Oefv. K. Vet.-Ak. Förh. 1864. p. 389.

Somateria mollissima csőre.

Leírása: A gácsér fejteteje bársonyfekete, egy ék alakú fehér mező által hátul ketté osztva; feje oldalt és alul, nyakszirtje, nyaka, begye, melle, háta és szárnyfedő tollai fehérek, nyakszirtje és fülfedői mögött gyöngéd zöld-, melle pedig vörhenyes fuvalattal bevont; dereka, farkfedői és alul az egész madár fekete; lágyékán nagy fehér folttal; evezői barnás-feketék; a harmadrendű evezők sarló alakúan lefelé hajlók, tövük fehéres; farka szürkés-barna; csőre sárgás vagy olaj-

zöldes; szeme barna; lábai világos olajzöldek; uszóhártyái és karmai feketések. Hossza k. b. 58, szárnya 31, farka 11, csőre ormója (a villa hegyétől) 8, csüdje 5·5 $\frac{cm}{m}$.

A *tojó* uralkodó színe vörhenyes barna; feje feketés hosszanti foltokkal; hátoldala és melle fekete harántfoltokkal tarkázott; hasa egyszínű violásfényű barna.

Földrajzi elterjedése: A Palaearktikus zónakör nyugati részének legészakibb tájai, a honnan télen az Északi-tengerig levonul; kivételes esetekben délebbre is eltéved.

Magyarországon egyetlen egy hím példány került eddig terítékre, melyet KOCYAN ANTAL az Árva folyón Árva-Váralja mellett 1880. év tavaszán lőtt s később a Magy. Nemzeti Múzeum tulajdonában került.

Clangula.

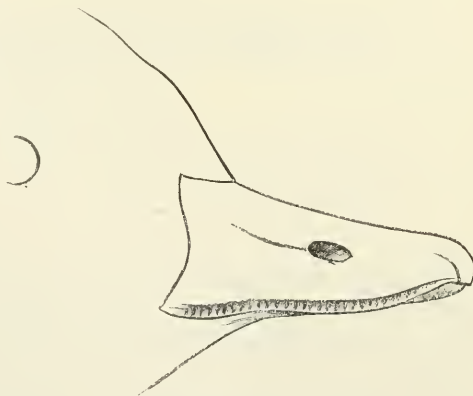
BRISSON. ORN. VI. p. 416. (1760.)

Typus: *Clangula clangula* (LINNÉ).

CLANGULA CLANGULA (LINNÉ).

Lármás récze.

- Anas clangula*, } Linné, Syst. Nat. I. p. 201. (1766.)
Anas glaucion, }
Anas peregrina, Gmel., Reis. durch Russl. II. p. 183. (1774.)
Clangula clangula, Flem., Phil. of Zool. II. p. 260. (1822.)
Clangula chrysophthalmus, Steph., Gen. Zool. XII. p. 182. (1824.)
Platypus glaucion, Brehm, Lehrb. eur. Vög. II. p. 837. (1824.)
Clangula vulgaris, Flem., Brit. An. p. 120. (1828.)
Glaucion clangula, Kaup, Natürl. Syst. p. 53. (1829.)
Clangula peregrina, } Brehm, Isis, 1830. p. 999.
Clangula glaucion, }
Clangula leucomelas, Brehm, Vög. Deutschl. p. 927. (1831.)
Platypus clangula, Hlntz, Journ. f. Orn. IX. p. 464. (1861.)
Bucephala clangula, G. R. Gr., Hand-List. III. p. 87. (1871.)
Glaucionetta clangula, Stejn., Proc. U. St. Nat. Mus. VIII. p. 409. (1885.)

Clangula clangula csőre.

Leírása: A *gácsér* feje fekete — homlokát és torkát kivéve — zöld zománczczal bevont, csőre tövénél pedig nagy kerek fehér folttal; nyaka, begye és alul az egész madár hófehér; lágyéka szürkés-fekete; hátoldala bársonyfekete; külső válltollai, közbülső evezői és az ezeknek megfelelő fedőtollak szintén hófehérek; elsőrendű evezői és farktollai szürkés-feketék; szeme aransárga; csőre kékes-fekete; lába és ujjai narancssárgák; uszóhártyái szürkés-barnák. Hossza k. b. 46, szárnya 22, farka 10, csőre 4, csúdjé 4·2 $\frac{m}{m}$.

A *tojó* feje kávébarna; hátoldala sötét szürke; nyaka fölül fehér, alul szürke; begye, oldalai és alsó farkfedői szintén szürkék; melle és hasa fehér; közbülső másodrendű evezői és részben szárnyfedői is fehérek; szeme aransárga; csőre barnás-szürke, némely példányé elől a csőrököröm mögött sárga; lábai mint a hímé.

A fiatal *gácsér* a tojóhoz hasonlít.

Földrajzi elterjedése: A Palaearktikus zónakör északi része, télen a megfelelő déli vidékek.

Magyarországon csak télen fordul elő, a mikor igen közönséges s nagy csoportokban jár vizeinken novembertől márcziusig.

Harelda.

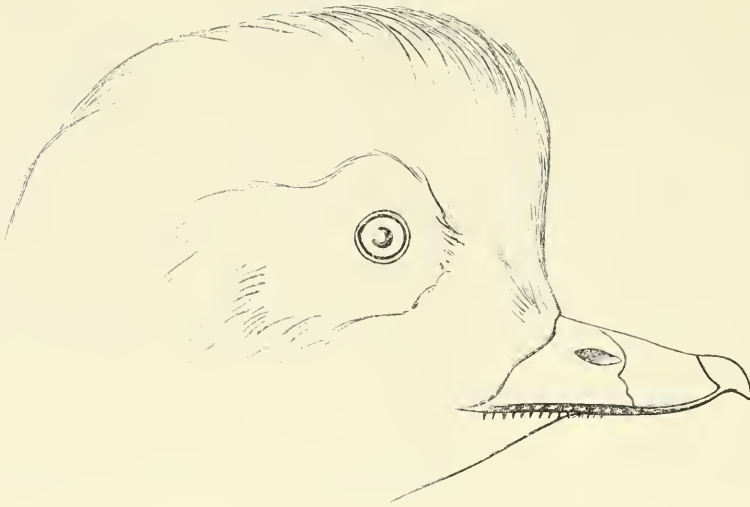
STEPH., in Shaw's Gen. Zool. XII. p. 174. (1824.)

Typus: *Harelda glacialis* (LINNÉ).

HARELDA GLACIALIS (LINNÉ).

Jeges récze.

<i>Anas hyemalis</i> ,	}	Linné, Syst. Nat. I. p. 202—203. (1766.)
<i>Anas glacialis</i> ,		
<i>Anas miclonia</i> , Bodd., Tabl. Pl. Enl. p. 58, pl. 1008. (1783.)		
<i>Anas brachyrhynchos</i> , Beseke, Vög. Kurl. p. 50. (1792.)		
<i>Anas leucocephala</i> , Bechst., Taschenb. II. Taf. 29. (1803.)		
<i>Clangula glacialis</i> , Leach, in Ross's Voy. Discor. App. p. XLVIII. (1819.)		
<i>Platypus glacialis</i> ,	}	Brehm, Lehrb. eur. Vög. II. p. 840, 1004. (1824.)
<i>Platypus Faberi</i> ,		
<i>Harelda glacialis</i> , Steph., Gen. Zool. XII. p. 175. (1824.)		
<i>Fuligula glacialis</i> , Bonap., Ann. Lyc. Nat. Nist. N.-York II. p. 395. (1826.)		
<i>Pagonetta glacialis</i> , Kaup, Natürl. Syst. p. 66. (1829.)		
<i>Clangula hiemalis</i> ,	}	Brehm, Isis, 1830, p. 999.
<i>Clangula Faberi</i> ,		
<i>Clangula megauros</i> ,		
<i>Clangula musica</i> ,		
<i>Clangula brachyrhynchos</i> ,		
<i>Crimonessa glacialis</i> , Macgill., Man. Br. B. II. p. 186. (1842.)		
<i>Harelda hiemalis</i> ,	}	Brehm, Vogelf. p. 386—387. (1855.)
<i>Harelda Faberi</i> ,		
<i>Harelda brachyrhynchos</i> .		
<i>Harelda megaceros</i> ,		
<i>Harelda musica</i> ,		
<i>Melonetta glacialis</i> , Sundev., Meth. nat. Av. disp. Tent. p. 149. (1872.)		
<i>Glaucion hiemalis</i> , Severtz., Journ. f. Orn. p. 185. (1875.)		
<i>Harelda hyemalis</i> , Stejn., Proc. U. St. Nat. Mus. V. p. 38. (1882.)		
<i>Fuligula hyemalis</i> , Reichnw., Syst. Verz. Vög. Deutschl. p. 57. (1889.)		

Harelda glacialis csőre.

Leírása: A *gácsér* feje, nyaka, hátának és begyének felső része fehér; szeme körül nagy barnás-szürke, fülfedői mögött pedig nagy sötétbarna folttal; háta alsó fele, dereka, begyének alsó fele és melle barna fényű fekete; válltollai szürkés-fehérek; szárnya barnás-fekete, harmadrendű evezői vörhenyes fényűek; hasa és alsó farkfedői fehérek; oldala szürkébe árnyalódik; farka fehér, közbülső tollainak külső zászlaja szürke; a két középső hosszú toll fekete; szeme barnás-sárga; csőre fekete, csőrkörmö mögött széles — csaknem az orrlyukáig terjedő — világos rózsaszínű szalaggal; lábai és ujjai világos ólomszürkék; uszóhártyái feketések. Hossza k. b. 54, szárnya 22·5, farka 10·5 (a két középső toll néha 22 $\frac{1}{m}$ -ig), csőre ormója 3, csüdje 3·5 $\frac{1}{m}$.

A *tojó* feje, nyaka és hátoldala barna; arczatája torka és nyaka oldalt szennyes fehér; hasoldala fehér; középső farktollai nem hosszúak; szeme barna; csőre és lábai szürkés-barnák.

A *fiatal gácsér* a tojóhoz hasonlít.

Földrajzi elterjedése: Földünk északi sarkvidékei, télen a megfelelő déli tartományok, Európában a Közép-tengerig.

Magyarországon télen fordul elő, s nagyobb vizeinken tartózkodik s elég ritkának mondható.

A Magyar Nemzeti Múzeum honi példányai:

a. ♂ ad.	Velencei-tó, 1895. novb. 2. (Kováts Alajos.)
b. ♂ ad.	Velencei-tó, (Szikla Gábor).
c—d. ♂ juv. ♀ juv.	Kopácsi-tó, 1890. decz. 7. (Szikla Gábor.)
e. ♂ ad.	Csallóköz-Somorja, 1899. ápr. 25. (Kunszt Károly.)
f. ♀ ad.	Velencei-tó, (Agárd), 1897. novb. 23. (Katona Mihály.)
g. ♂	Duna (Soroksár), 1866. febr.

Netta.

KAUP, Natürl. Syst. p. 102. (1829.)

Typus: *Netta rufina* (PALL.).

NETTA RUFINA (PALL.).

Rőtfejú réce.

Anas rufina, Pall., Reise Russ. Reich. II. App. p. 713. (1773.)

Anas cinerea, Gmel., Reise Russl. II. p. 184. (1774.)

Branta rufina, Boie, Isis, 1822. p. 564.

Fuligula rufina, Steph., Gen. Zool. XII. p. 188. (1824.)

Platypus rufinus, Brehm, Lehrb. eur. Vög. II. p. 826. (1824.)

Netta rufina, Kaup, Natürl. Syst. p. 102. (1829.)

Callichen ruficeps,

Callichen rufinus,

Callichen subrufinus,

Callichen micropus,

Brehm, Isis, 1830. p. 999.

Mergoides rufina, Eyt., Cat. Br. B. p. 57. (1836.)

Aythia rufina, Macgill., Man. Br. B. p. 191. (1842.)

Callichen rufescens, Brehm, Vogelf. p. 379. (1855.)

Fuligula ruficrista, Dubois, Pl. Col. Ois. Belg. III. p. 277. (1860.)

Leírása: A gácsér feje, torka s nyaka felső részének oldalai rótszínűek; nyaka hátulja, nyaka alsó része, begye és melle fényes sötétbarna; háta szürkésbarna; dereka vörhenyes fényű feketebarna; szárnya és farka szürkésbarna; elsőrendű evezőinek belső része és közbülső másodrendű evezői fehérek s ezek fehér tükröt alkotnak; hasoldala barna; lágyéka fehér; csőre vérvörös; szeme barna; lábai és ujjai vérvörösek, uszóhártyái feketék. Hossza k. b. 56, szárnya 25, farka 9, csőre ormója 6, csüdje 4·5 $\frac{cm}{m}$.

A tojó fölül szürkés fakóbarna; alul barnás szennyes-fehér; szárnytükre fehér; szeme barna; csőre és lábai vörösbarnák, uszóhártyái feketések.

Földrajzi elterjedése: A Mediterran subregio Közép-Ázsiáig.

Magyarországon ritka. A Magy. Nemzeti Muzeumban csak két honi példány van (♂ és ♀) közelebbi termőhely nélkül; gyűjtötte JANY PÁL 1821-ben.

Fuligula.

STEPH., Gen. Zool., XII. p. 187. (1824.)

Typus: *Fuligula fuligula* (LINNÉ).

A fajok meghatározó táblázata:

- a. A gunár fejtetején hátra csüngő kontytyal; a tojó kontya rövidebb, hátoldala barna szürkés zigzuvonalkák nélkül . . . . . *fuligula* (288. old.).
- b. A gunár fejtetején nincs konty; a tojó hátoldala barna szürkés zigzuvonalkákkal . . . . . *marila* (288. old.).

FULIGULA FULIGULA (LINNÉ).

Kontyos récze.

- Anas fuligula*, Linné, Syst. Nat. I. p. 207. (1766.)
Anas leucotis, Herm., Tab. Aff. An. p. 161. (1783.)
Nyroca fuligula, Flem., Phil. of Zool. II. p. 260. (1822.)
Aythia fuligula, Boie, Isis. 1822. p. 564
Fuligula cristata, Steph., Gen. Zool. XII. p. 190. (1824.)
Platypus fuligulus, Brehm, Lehrb. eur. Vög. II. p. 833. (1824.)
Anas colymbis, Pall., Zoogr. Rosso-As. II. 266. (1826.)
Aythia cristata, Brehm, Isis, 1830. p. 998.
Fuligula vulgaris, Hodgs., in Gray's Zool. Misc. p. 86. (1844.)
Fuligula fuligula, Lichtst., Nomencl. Av. p. 102. (1854.)
Fuligula patagiata, Brehm, Vogelf. p. 381. (1855.)
Nyroca latirostris, Bonap., Compt. Rend. XLIII. p. 657. (1856.)
Fulix cristata, Swinh., Proc. Zool. Soc. 1870. p. 419.
Oedemia cristata, Dresser, Ibis, 1876. p. 420.
Fuligula linnei, Malm., Göteb. och Bohusl. Faun. p. 350. (1877.)

Leírása: A gácsér feje, nyaka, begye, melle és hátoldala fekete; fejtetején hátra csüngő hosszú kontyot visel, feje és nyaka felső része violás-bibor fényű, háta szürkés-fehérral permetezett; hasa tiszta fehér; lágyéka és alsó farkfedői feketék; evezői füstös barnás-feketék, a másod- és harmadrendű evezők zöldes fényűek, a közbülső másodrendű evezők csúcsmögötti része fehér s ez a szárnyon tükröt alkot; szeme aranyzárga; csőre halványkék, csőrkörmek fekete; lábai sötét kékes-szürkék, uszóhártyái feketék. Hossza k. b. 42, szárnya 20—21, farka 7, csőre ormója 4·5, csüdje 4 $\frac{1}{2}$.

A *tojó* kontya rövidebb; csőre körül fehér; feje, nyaka melle és hátoldala barna; hasa szürkés-barna, vagy szennyes-fehér; szárnyán fehér tükrökkel; harmadrendű evezői zöldes fényűek; csőre és lábai szürkés-kékek, csőrkörmek fekete; uszóhártyái feketék; szeme barnás-zárga.

A *fiatal gácsér* a tojóhoz hasonlít, de valamivel halványabb barna és harmadrendű evezőin nincs zöldes fény.

Földrajzi elterjedése: SHARPE szerint (Hand-List B. I. p. 223.) Észak-Európa és Észak-Ázsia; télen a Földközi-tenger, Abyssinia, India, Dél-Kína, a Philippini-, Nagy-Szunda-, Marianna- és Palavan szigetek.

Magyarországon az őszi és tavaszi vonulása alkalmával folyók, tavak és egyéb vizek mentén mindenütt közönséges.

FULIGULA MARILA (LINNÉ).

Hegyi récze.

- Anas marila*, Linné, Syst. Nat. I. p. 196. (1766.)
Anas frenata, Sparrm., Mus. Carls. t. 38. (1786.)
Nyroca marila, Flem., Phil. of Zool. II. p. 260. (1822.)
Aythia marila, Boie, Isis, 1822, p. 564.
Fuligula marila, Steph., Gen. Zool., XII. p. 198. (1824.)
Platypus marilus, Brehm, Lehrb. eur. Vög. II. p. 830. (1824.)
Aythia islandica, } Brehm, Isis, 1830, p. 998.
Aythia leuconotos, }
Fuligula Gesneri, Eyt., Cat. Br. B. p. 58. (1836.)

- Fuligula mariloides*, Vig., Zool. Voy. «Blossom» p. 31. (1839.)
Fuligula islandica, } Brehm, Vogelf. p. 381. (1855.)
Fuligula leuconotos, }
Marila frenata, Bonap. Compt. Rend. XLIII. p. 651. (1856.)
Fulix marila, Baird, Bird. N. Am. p. 791. (1858.)
Fulix mariloides, Swinh., Proc. Zool. Soc. 1873, p. 412.
Aythia affinis mariloides, } Stejn., Bull. U. St. Nat. Mus. p. 161. (1885.)
Aythia marila nearctica, }
Fuligula marila nearctica, Hart., Kat. Vogelsamml. p. 232. (1891.)

Leírása: A gácsér feje, nyaka, begye, melle oldalt és háta felső része fekete; feje zöld fényű; háta alsó része és válla szürkés-fehér; fekete zigzugos vonalakkal; dereka és felső farkfedői feketék; szárnya szürkés-fekete, fehér tükörrel; szárnyfedő tollai fehéres zigzugvonalakkal rajzolt; farka barnás-szürke; melle és hasa tiszta fehér; lágyéka és csombtájéka szürkés-barna; alsó farkfedői barnás-feketék; szeme sárga; csőre és lábai halvány-kékek, csőrkörmé és uszohártyái feketések. Hossza k. b. 45, szárnya 20—21, farka 6, csőre ormója 5, csüdje 4 $\frac{1}{m}$.

A *tojó* csőre körül fehér; feje, nyaka, begye, melle és oldalai vörhenyes-barnák; hátoldala barna, köpenyén szürkésfehérrel permetezve; szárnya fehér tükörrel; harmadrendű evezői zöldes fényűek; csőre és lábai mint a himnél, de valamivel halványabbak; szeme barnás-sárga.

Földrajzi elterjedése: SHARPE szerint (Hand-List B. I. p. 223.) Észak-Európa, Észak-Ázsia és Észak-Amerika; télen a Földközi-, Fekete- és Kaspi-tenger, továbbá Északnyugat-India, Délkelet-Szibéria, Khina, Japán és Közép-Amerika.

Magyarországon mint az előbbi faj csak átvonulásakor fordul elő, de amannál jóval ritkább.

A Magy. Nemz. Muzeum honi példányai.

- a—b. ♂ & ♀ ad. Jászberény, 1894. ápr. 14. (Dr. Madarász Gyula.)
 c. ♂ juv. Baranyamegye, 1890. novb. 21. (Szikla Gábor.)
 d—e. ♂ ad. Palicsi-tó, 1897. decz. 14. (Katona Mihály.)
 f. ♂ juv. Mező-Záh, 1897. oktb. 8. (Gróf Wass Béla.)
 g. ♀ ad. Mező-Záh, 1897. oktb. 8. (Gróf Wass Béla.)

Aythia.

BOIE, Isis, 1822. p. 564

Typus: *Aythia ferina* (LINNÉ).

A fajok meghatározó táblázata:

- a. Nagyobb; a szárny 21—22 $\frac{1}{m}$; a gácsér hátoldala
 szürke . . . . . *ferina* (290. old.).
 b. Kisebb; a szárny 17.5—19.5 $\frac{1}{m}$; a gácsér hátoldala
 barna . . . . . *nyroca* (290. old.).

AYTHIA FERINA (LINNÉ).

Barát récze.

- Anas ferina*, Linné, Syst. Nat. p. 203. (1766.)
Anas ruficollis, Scop., Ann. I. p. 66. (1769.)
Anas erythrocephala, Gmel., Reise Russl., I. p. 71. (1770.)
Anas rufa, }
Anas ferina β, } Gmel., Syst. Nat. I. 515, 530. (1788.)
Nyroca ferina, Flem., Phil. of Zool. II. p. 260. (1822.)
Aythia ferina, Boie, Isis, 1822. p. 564.
Fuligula ferina, Steph., Gen. Zool., XII. p. 193. (1824.)
Platypus ferinus, Brehm, Lehrb. eur. Vög. II. p. 828 (1824)
Aithya ferina, Kaup, Natürl. Syst. p. 99. (1829.)
Aythia erythrocephala, Brehm, Isis, 1830. p. 999.
Fuligula rufa, G. R. Gray, Gen. B. III. p. 621. (1844.)
Marila ferina, Reichenb., Av. Syst. Nat. p. VIII. (1852.)
Aythia ruficeps, Brehm, Naumannia, 1855. p. 298
Fuligula erythrocephala, Dubois, Pl. Col. Ois. Belg. III. p. 278. (1860.)
Aethya ferina, Gigl., Ibis, 1865. p. 52.
Fulix ferina, Salvad., Faun. Ital. Ucc. p. 265. (1872.)

Leírása: A gácsér feje és nyaka felső része fényes vörösbarna; nyaka köröskörül, begye, melle, dereka, felső- és alsó farkfedőtollai fényes feketék; háta és hasoldala szürkés-fehér, fekete finom zigzugos vonalkákkal sűrűn tarkázott; szárnyfedőtollai sötét-szürkék, fehér zigzugvonalkákkal; elsőrendű evezői füstös sötét-szürkék, a tollak hegye feketés; csőre töve és hegye feketés, közepén világos kékes-szürke; szeme sárga; lábai sötét kékes-szürkék, uszóhártyái feketék. Hossza k. b. 46, szárnya 21, farka 7, csőre ormója 5·5, csüdje 4 $\frac{1}{m}$.

A tojó feje, nyaka, begye, melle, oldala és háta vörhenyes barna, utóbbi szürkés zigzugvonalkákkal tarkított; dereka és felső farkfedői feketés-barnák; szárnya szürkés-barna; hasa barnával tarkított szürkés-fehér.

A fiatal gácsér a tojóhoz hasonlít. A pelyhes fiókák a cigány récze fiókáihoz hasonlítanak, valamivel nagyobbak és alul kevésbbé élénk sárgák.

Földrajzi elterjedése: Az egész Palaearktikus zónakör; télen Afrika, India.

Magyarországon mindenütt gyakori, nádasokban költ. Márcziusban érkezik, s októberig marad.

AYTHIA NYROCA (GÜLD.).

Czigány récze.

- Anas nyroca*, Gündelst., Nov. Comm. Petr. XIV. 403. (1769.)
Anas africana, }
Anas ferruginea, } Gmel., Syst. Nat. I. p. 522, 528. (1788.)
Anas ferina, var. 1, Bechst., Naturgesch. Deutschl. II. p. 658. (1791.)
Anas leucophthalmos, Borkh., Deutsche Fauna I. p. 564. (1797.)
Anas leucopis, Naum., Naturg. d. Land- u. Wasserv. III. p. 479. (1799.)
Nyroca nyroca, Flem., Phil. of Zool. II. p. 260. (1822.)
Aythia nyroca, Boie, Isis, 1822, p. 564.
Fuligula nyroca, }
Fuligula ferruginea, } Steph., Gen. Zool. XII, p. 201. 205. (1824.)
Platypus leucophthalmos, Brehm, Lehrb. eur. Vög. II. p. 834. (1824.)
Aythia leucophthalmos, Brehm, Isis, 1830, p. 999.

- Nyroca leucophthalmos*, Flem., Br. An. p. 121. (1828.)
Fuligula leucophthalma, Gould., B. Eur. V. pl. 368. (1837.)
Nyroca africana, G. R. Gr., List B. Br. Mus. III. p. 144. (1844.)
Nyroca obsoleta, Brehm, Vogelf. p. 380. (1855.)
Fulix nyroca, Salvad., Faun. Ital. Ucc. p. 265. (1872.)
Nyroca ferruginea, Sharpe & Dress., B. Eur. VI. p. 581. (1872.)
Ilyonetta nyroca, Heine & Reichnw., Nomencl. Mus. Hein. Orn. p. 347. (1890.)

Leírása: A gácsér feje, nyaka, begye és melle tiszta gesztenyevörös, fényes; tokája fehér; hátoldala sötétbarna; szárnyán fehér tükkörrel; harmadrendű evezői zöldes fényűek; hasa és alsó farkfedői fehérek; alfeltája szürkés-barna; oldalai gesztenyebarnák; csőre és lábai sötét ólomszürkék; szeme fehér. Hossza k. b. 40, szárnya 19·5, farka 6·5, csőre ormója 5, csüdje 3 $\frac{1}{2}$ m.

A tojó hasonlít a hímhez, de valamivel kisebb és a fej, nyak, begy tiszta gesztenyevörös színét sárgás-barna helyettesíti; hasa barnával kevert fehér.

A fiatalok a tojóhoz hasonlítanak. A pelyhes fiókák fölül és alfeltájukon zöldes olajbarnák; vállaikon halvány sárgás folttal; alul sárgák, fejük oldala vörhenyes sárga, csőrükönkük világos.

Földrajzi elterjedése: A Palaearktikus zónakör nyugati része; télen Afrika és India.

Magyarországon mindenütt egyaránt közönséges. Költözködő madár. Márcziusban érkezik s novemberig marad.

Marmaronetta.

REICHENB., Av. Syst. Nat. p. IX. (1852.)

Typus: *Marmaronetta angustirostris* (MENETR.).

MARMARONETTA ANGUSTIROSTRIS (MENETR.).

Márványos réce.

- Anas angustirostris*, Mènètr., Cat. Rais. Cauc. p. 58. (1832.)
Anas marmorata, Gould., Proc. Zool. Soc. 1836, p. 59.
Dafila marmorata, Eyt., Mon. Anat. p. 114. (1838.)
Querquedula angustirostris, Bonap., Comp. List p. 57. (1838.)
Marmaronetta angustirostris, Reichenb., Av. Syst. Nat. p. IX. (1852.)
Casarca (Anas) cana, Lázár, Verh. & Mith. des siebenb. Ver. 1859. p. 246.
Chaulelasmus angustirostris, Heugl., Orn. N. O.-Afr. II. p. 1329. (1873.)
Querquedula marmorata, Dress., Proc. Zool. Soc. 1872. p. 605.
Chauliodes angustirostris, Radde, Orn. Cauc. p. 455. (1884.)

Leírása: A gácsér feje és nyaka világos barnás-fehér, barna pettyekkel tarkított; szeme körül és fülfedői barnás-szürkék; hátoldala szürkés-barna, nagy fehér foltokkal tarkázva; elsőrendű evezőinek külső zászlaja hamvas; hasoldala fakón árnyalt fehér, begye, melle és alsó farkfedői barna pettyekkel mustrázott; csőre kékes-szürke; lábai barnás-szürkék, uszóhártyái feketék; szeme barna. Hossza k. b. 42, szárnya 20·5, farka 9, csőre ormója 5·5, csüdje 3·5 $\frac{1}{2}$ m.

A tojó a gácsérhez hasonlít, de valamivel kisebb; színezése fakóbb; hátoldal foltjai inkább szennyes-fehérek.

Földrajzi elterjedése: SHARPE szerint (Hand-List B. I. p. 221) a Kanári-szigetek, a Földközi-tenger partvidékei, keletre Perzsiáig és Északnyugot-India.

Magyarországon igen ritka. Eddig csak néhány példányban észlelték, még pedig a Velencei-tavon A Magyar Nemz. Múzeum egyetlen honi példánya is innen került s Gárdony határában 1893 augusztus 1-én lőtték; ivarára nézve tojó.

Spatula.

BOIE, Isis, 1822. p. 564.

Typus: *Spatula clypeata* (LINNÉ).

SPATULA CLYPEATA (LINNÉ).

Kanácsőrű récze.

Anas clypeata, Linné, Syst. Nat. I. p. 200. (1766.)

Anas rufigaster, Lath., Gen. Syn. Suppl. I. p. 297. (1787.)

Anas clypeata ♀,
 Anas mexicana, } Gmel., Syst. Nat. I. p. 519. (1788.)
 Anas rubens, }

Anas clypeata-mexicana, Bonn., Enc. Meth. I. p. 151. (1791.)

Spatula clypeata, Boie, Isis, 1822. p. 564.

Rhynchaspis clypeata, } Steph., Gen. Zool. XII. p. 115. (1824.)
 Rhynchaspis mexicana, }

Clypeata macrorhynchos,
 Clypeata platyrhynchos, } Brehm, Isis, 1830. p. 997.
 Clypeata pomarina, }

Clypeata brachyrhynchos,
 Rhynchaspis macrorhynchos, } Brehm, Vogelf. p. 377—378. (1855.)
 Rhynchaspis platyrhynchos, }

Rhynchaspis pomarina,
 Rhynchaspis brachyrhynchos, } Brehm, Naumannia, 1855. p. 298.
 Rhynchaspis platyuros, }

Rhynchaspis spathulata, Dubois, Pl. Col. Ois. Belg. III. p. 276. (1860.)

Rhynchasmus clypeata, Koenig, Jour. f. Orn. XLI. p. 104. (1893.)

Leírása. A gácsér feje és nyaka felső része kékes-zöld zománczos; nyaka alsó része, begye, melle és válla fehér; háta közepe barnás fekete, a szélső tollak fehérrel szegettek; elsőrendű evezői szürkés-barnák; harmadrendű evezői fényes feketék; a közbűlsők külső zászlájának csúcsmögötti része zöld zománczos, a mi a szárnyon fényes zöld tükröt alkot; a tükrő előtt keskeny, mögötte szélesebb rézsontos szalaggal; szárnyfedői kékes-szürkék; felső és alsó farkfedői zöld fényű feketék; farktollai fehérek, a két középső fekete, fehér szegélylyel; hasa rozsdavörös; lágyéka fehér; csőre sötét kékes-szürke; lábai vöröses-narancsszínűek; szeme sárga. Hossza k. b. 50, szárnya 23, farka 10, csőre ormója 7.5, csüdje 4 $\frac{1}{2}$.

A tojó feje, nyaka, begye és alul az egész madár fehéres fakó, hosszanti és kerekded foltokkal mustrázott, hasa közepe legvilágosabb és mustrázat nélküli; hátoldala feketés-barna, az egyes tollak fehérrel és fakó barnával szegettek; szárnyfedői sötét ólomszürkék; szárnytükre zöld zománczos; felső kávája zöldes-barna, töve és az alsó káva narancssárga; lábai sötét narancssárgák; szeme barna.

A fiatal gácsér a tojóhoz hasonlít, de szárnya valamivel élénkebben színezett; a pelyhes fiókák fölül sötét olajbarnák sárgás foltokkal; alul szennyes sárgák; szemükön át sötét szalag húzódik; csőrük nincs kiszélesedve.

Földrajzi elterjedése: Egész Európa, Nyugat-Ázsia és Észak-Amerika; télen Afrika, India, Közép- és Dél-Amerika.

Magyarországon márcziustól októberig mindenütt gyakori; télre elköltözik. Nádasokban fészkel.

Dafila.

STEPH., Gen. Zool. XII. p. 126. (1824.)

Typus: *Dafila acuta* (LINNÉ).

DAFILA ACUTA (LINNÉ).

Nyílfarkú réceze.

Anas acuta, Linné, Syst. Nat. I. p. 202. (1766.)

Anas subulata, Gmel., Reis. Russl. I. p. 13. (1771.)

Anas Sparmanni, Lath., Ind. Orn. II. p. 876. (1790.)

Anas caudacuta, Leach, Cat. Mam. &cet. Br. Mus. p. 38. (1816.)

Dafila caudacuta, Steph., Gen. Zool. XII. p. 127. (1824.)

Trachelonetta acuta, Kaup, Natürl. Syst. p. 115. (1829.)

Anas caudata, Brehm, Isis, 1830. p. 997.

Phasianurus acuta, Wagl., Isis, 1832. p. 1235.

Querquedula acuta, Selby, Ill. Brit. Orn. II. p. 311. (1833.)

Dafila acuta, Eyt., Cat. Br. B. p. 60. (1836.)

Dafila longicauda, }
Dafila caudata, } Brehm, Naumannia, 1855. p. 297.

Leírása: A gácsér feje és nyaka felső része barna; fültedői mögött és nyakszirt-táján gyenge zöld és bibor fénynyel; nyaka hátulja a nyakszirttől lefelé fényes-fekete s e színt mindkét oldalon hófehér csík választja el a fej barna színétől; nyaka elöl és alul az egész madár fehér, többé-kevésbbé fakó színnel, árnyalt; háta válla és oldalai szürkék, fekete zigzugvonalkákkal sűrűn mustrázottak; leghosszabb válltollai fényes feketék; szárnya barnás-szürke, az evezők hegye feketés; szárny-tükre kékes-zöld zománcz fényű, elöl fehér és fekete, hátul fehéres-fakó szalag-gal szegett; alsó farkfedői fényes feketék, a leghosszabb szélső tollak külső zászlaja fehér; farka barnás-szürke az egyes tollak széle fehér, a két középső hosszú toll fényes-fekete; csőre és lábai kékes-feketék; szeme sötétbarna. Hossza k. b. 60, szárnya 26, farka 13 (a két középső toll 17—20, vagy néha még hosszabb is), csőre ormója 6, csüdje 5 $\frac{1}{2}$ m.

A tojó feje, nyaka és begye világos fakószínű, barna hosszanti foltokkal; torka fehér, háta és oldalai sötétbarnák, világos fakó vagy fehéres szögirányú és szabály-talan szalagokkal mustrázott; alul fehéres fakószínű; szárnya szürkésbarna, fehéres tollszegélyekkel, fényes szárnytükrök nélkül; farka szürkés-barna fehér szegéssel; a két középső toll nem nyúlik hosszúra.

A fiatal gácsér a tojóhoz hasonlít, de szárnytükre zöldes.

Földrajzi elterjedése: Az egész Északi-félgömb; a magas Északon költ, télen délre vonul.

Magyarországon csakis a tavaszi és őszi vonulása alkalmával fordul elő s ilyenkor vizeinken mindenütt igen közönséges.

Querquedula.

STEPH., Gen. Zool. XII. p. 142. (1824.)

Typus: *Querquedula querquedula* (LINNÉ).

QUERQUEDULA QUERQUEDULA (LINNÉ).

Bőjti récze.

- Anas querquedula*, }
Anas circia, } Linné, Syst. Nat. I. p. 203—204. (1766.)
Anas balbul, Gmel., Syst. Nat. I. p. 543. (1788.)
Anas crecca, var. ♂, }
Anas crecca, var. ♀, } Lath., Ind. Orn. II. p. 873—874. (1790.)
Querquedula circia, Steph., Gen. Zool. XII. p. 143. (1824.)
Querquedula glaucopterus, }
Querquedula scapularis, } Brehm, Isis. 1830. p. 997.
Cyanopterus circia, Eyt., Mon. Anat. p. 130. (1838.)
Pterocyanea circia, Bonap., Icon. Faun. Ital. Ucc. p. 17. (1841.)
Querquedula vulgaris, Hodgs., in Gray's Zool. Misc. p. 86. (1844.)
Cyanopterus querquedula, Hartl., Verz. Ges. Mus. p. 119. (1844.)
Pterocyanea querquedula, Lichtst., Nomencl. Av. p. 102. (1854.)
Pterocyanea glaucopteros, }
Pterocyanea scapularis, } Brehm, Vogelf. p. 374. (1855.)
Anas (Cyanoptera) querquedula, Radde, Reise S.-O.-Sib. III. p. 370. (1863.)
Querquedula querquedula, Baird, Am. Journ. of Sc. ect. XLI. p. 339. (1866.)
Anas pterocyanec, Goeldin, Journ. f. Orn. XXVII. p. 382. (1879.)
Cyanopterus querquedula, Radde, Orn. Cauc. p. 457. (1884.)

Leírása: A gácsér fejteteje és tarkója fényes barnás-fekete; szeme fölött széles fehér szalag húzódik tarkója felé mindkét oldalon; feje és nyaka felső részének mellső oldala gesztenyebarna, fehér hosszanti foltokkal; tokája fekete; nyaka alsó része, begye és melle fényes agyagsárga, fekete félkörös szalagokkal; hátoldala feketés-barna, az egyes tollak világos zöldes-barnával szegettek; elsőrendű evezői barnás-feketék, az ezeknek megfelelő fedőtollak külső zászlója hamvas; szárnyfedőtollai világos hamvas-kékek; a közbülső evezőknek megfelelő fedőtollak csúcsa fehér s ez a szárnyon egy rézsontos szélesebb szalagot alkot; szárnytükre zöld zománczos, elől keskeny fehér szalaggal; harmadrendű evezői barnás-feketék fehér külső széllel; a legfelső harmadrendűk fényes feketék, gerinczük mentén fehér szalaggal; hasa közepe sárgával és szürkével árnyalt fehér, oldala fekete és szürke zigzugvonallakkal rajzolt; lágyéka és alsó farkfedői sárgás-fehérek, barnával foltozottak; csőre és lábai barnás-feketék; szeme barna. Hossza k. b. 40, szárnya 19·5, farka 7·5, csőre ormója 5, csüdje 3·5 *m*.

A tojó háta sötétbarna, világos fakó tollszegélyekkel; feje fölül világosbarna, sötétebb barna pettyekkel; szemöldíve, a csőr tövén levő foltja és torka fehér, sárgás-barna fuvalattal; feje oldalt barna, hosszanti foltokkal; begye világosfakó, az egyes tollak középpontja sötétbarna; melle, hasa és alsó farkfedői sárgás-fehérek, lágyékán és alsó farkfedőin barna hosszanti foltokkal; szárnya barnás-szürke, az egyes tollak világosan szegettek; szárnytükre alig észrevehetően szürkés-zölddel zománczozott; csőre, szeme és lábai mint a hímnél.

A fiatal gácsér a tojóhoz hasonlít, de valamivel élénkebb színű. A *pelyhes fiókák* fölül olajzöldes sötétbarnák, fejtetejük és derekuk csaknem fekete; szárnyukon és hátukon sárgás-foltokkal; szemöldívük vörhenyes-sárga; alul fakósárgák; csőrük és alsó kávájuk világos.

Földrajzi elterjedése: Egész Európa és Észak-Ázsia, télen Afrika, India és a Malayi szigettenger.

Magyarországon mindenütt egyaránt igen közönséges. Nádasokban fészkel. Márciusban érkezik s novemberig marad.

Eunetta.

BONAP., Compt. Rend. XLIII. p. 650. (1856)

Typus: *Eunetta falcata* (GEORGI).

EUNETTA FALCATA (GEORGI).

Sarlós récze.

Anas falcata, Georgi, Reise Russ. Reichs. I. p. 167. (1775.)

Anas falcaria, Pall., Reise Russ. Reichs. III. p. 701. (1776.)

Anas javana, Bodd., Tabl. Pl. Enl. 55. (1783.)

Anas javanensis, Bonn., Enc. Méth. I. p. 160. (1791.)

Querquedula falcaria, Eyt., Mon. Anat. p. 126. (1838.)

Querquedula falcata, } G. R. Gray, Gen. B. p. 616. (1845.)

Querquedula javana, }

Querquedula javanensis, } Bonap., Compt. Rend. XLIII. p. 650. (1856.)

Eunetta falcata, }

Nettion falcatum, Stejn., Pr. U. St. Nat. Mus. VI. p. 71. (1883.)

Leírása: A gácsér fejteteje sötét vörösbarna, homlokán fehér folttal; feje oldalt és hosszú kontyot alkotó nyakszírttollai rézvörös színbe ragyogó élénk zöld zománctfényűek; torka és nyaka tiszta fehér, nyaka közepén zöldfényű fekete széles gyűrűvel; háta és hasa szürkés-fehér, fekete zigzugvonalkákkal sűrűn rajzolt; begye és melle fekete félkörös szalagokkal; dereka feketés-szürke; farkfedői zöldfényű feketék; farka szürke; farka tövén, mindkét oldalon nagy sárgás-fehér folttal; szárnyfedőtollai szürkék; elsőrendű evezői feketés-szürkék; nagy szárnytükre elől bársonyfekete, hátul fényes sötétzöld; sarlóalakúan hosszúra megnyúlt harmadrendű evezői bársonyfeketék, külső szélük keskenyen fehér; csőre zöldes-fekete; lábai szürkés-feketék, uszóhártyái feketék; szeme barna. Hossza k. b. 49, szárnya 25·5, farka 9·5, csőre ormója 4·5, csüdje 4 ⁹/₁₆.

A tojó nagyon hasonlít a nyíl farkú récze tojójához.

Földrajzi elterjedése: Kelet-Ázsia és Japán, télen Dél-Khina és India; kivételes esetekben Európába is eltéved.

Magyarországon csak egyszer észlelték, még pedig 1839 szeptember havában Mosonymegyében a Fertőn Bánfalu határában, a midőn egy vén hím példányt lőttek, mely a bécsi Hofmuseumba került.

Nettion.

KAUP, Natürl. Syst. p. 95. (1829.)

Typus: *Nettion crecca* (LINNÉ).

NETTION CRECCA (LINNÉ).

Csőrgő récze.

Anas crecca, Linné, Syst. Nat. I. p. 204. (1766.)

Querquedula crecca, Steph., Gen. Zool. XII. p. 140. (1824.)

Nettion crecca, Kaup, Natürl. Syst. p. 95. (1829.)

Querquedula subcrecca, }
Querquedula creccoides, } Brehm, Isis. 1830. p. 998.

Dafila crecca, Stejn., Pr. U. St. Nat. Mus. X. p. 136. (1887.)

Leírása: A gácsér feje és nyaka felső része rozsdabarna, szeme körül fényes zöld zománczú folttal, mely hátrafelé huzódván nyakszirttáján a nyak hátsó részének mindkét oldalán lefelé kanyarodik; a csőr tövétől sárgás-fehér vonal huzódik fölfelé, mely a szem előtt elágazik s a zöld mező mellső részét szegi; tokája fekete; nyaka hátulja, háta és oldalai fehér és fekete hullámvonalakkal mustrázott; alul a madár fehér, begyén és mellén fekete kerek foltokkal; szárnya barnás-szürke, kékbe játszó élénk zöld fényű nagy tükörrrel, mely elől keskeny, hátul széles szalaggal szegett; leghosszabb válltollainak külső zászlaja bársony-fekete, a belső fehér; szélső alsó farkfedői sárgás-fehérek, a középsők feketék; csőre feketés; szeme barna; lábai sötét barnás-szürkék. Hossza k. b. 39, szárnya 18·5, farka 7·5, csőre ormója 4, csüdje 3 $\frac{1}{2}$.

A tojó fölül sötétbarna, vörhenyes fakó foltokkal és tollszegélyekkel mustrázott; alul szennyes fehér, nyaka, begye, melle és oldalai barna foltokkal; szárnya olyan mint a hímé.

A fiatal gácsér a tojóhoz hasonlít, de szárnytollai világosan szegettek. A pelyhes fiókák a bőjti récze fiókáihoz hasonlítanak.

Földrajzi elterjedése: Európa és Észak-Ázsia; télen Észak-Afrika, Perzsia, India és Dél Khina.

Magyarországon a tavaszi és őszi vonulása alkalmával mindenütt igen közönséges ellenben nyáron igen ritka s csak kivételesen költ.

Mareca.

STEPH., Gen. Zool. XII. p. 130. (1824.)

Typus: *Mareca penelope* (LINNÉ).

MARECA PENELOPE (LINNÉ).

Sipoló récze.

Anas penelops, Linné, Syst. Nat. I. p. 202. (1766.)

Anas cogolca, Gmel., Reise Russl. I. p. 70. (1770.)

Anas kogolca, Gmel., Nov. Comm. Petr. XV. p. 468. (1771.)

Anas penelope, Gmel., Syst. Nat. I. p. 527. (1788.)

Mareca fistularis, Steph., Gen. Zool. XII. p. 131. (1824.)

Penelope penelope, Kaup, Natürl. Syst. p. 31. (1829.)

Mareca penelope, Selby, Br. Orn. II. p. 324. (1833.)

Mareca kagolko,
Mareca fistulans, } Brehm, Vogelf. p. 373. (1855.)

Leírása: A gácsér feje és nyaka felsőrésze sárgás-rozsdabarna; homloka és fejközepe sárgás-fehér; nyaka hátulja és az egész háta szürke, fekete hullámos zigzugvonalkákkal; nyakeleje, begye és melle oldalai szürkés rózsaszínbe árnyalódó világosbarnák, melle és hasa tiszta fehér, oldalai feketés zigzugvonalkákkalustrázott; farka szürke, az egyes tollak szegése fehéres; alsó farkfedői és a felsők leghosszabbjai feketék, a rövidebbek fehéres szürke zigzugvonalakokkal; evezői barnás-szürkék, a harmadrendű tollak külső zászlaja bársony-fekete, fehér széllel, gerinczük mentén pedig keskeny fehér szalaggal; szárnytükre világos zöld zománczos fényű, bársony-fekete szegéssel; szárnyfedő tollai hófehérek; csőre fekete, közepén kékes-szürke; lábai sötét szürkés-barnák; szeme sötétbarna Hossza k. b. 43, szárnya 26, farka 11, csőre 4.5, csüdje 4. ^m.

A tojó fölül barna; vörhenyes-fakó és fehér tollszegélyekkel és pettyezéssel, begye és oldalai fakóbarnák sötétebb barna szabálytalan foltokkal; melle, hasa és alsó farkfedői fehérek; csőre kékes-szürke; csőrkörmek fekete; lábai sötét szürkés-barnák; szeme barna.

A fiatal gácsér többé-kevésbbé a tojóhoz hasonlít.

Földrajzi elterjedése: Nyáron Észak-Európa és Észak-Ázsia; télen Afrika, Perzsia, India.

Magyarországon a tavaszi és őszi átvonulás alkalmával vizeinken mindenütt elég gyakori; máskor nem fordul elő.

Chaulelasmus.

BONAP., Comp. List B. Eur. & N. Am. p. 56. (1838)

Typus: *Chaulelasmus streperus* (LINNÉ).

CHAULELASMUS STREPERUS (LINNÉ).

Kendermagos récze.

Anas strepera, Linné, Syst. Nat. I. p. 200. (1766.)

Anas cinerica,
Anas kekuschka, } Gmel., Reise Russl. II. p. 184, III. p. 249. (1774.)

Chauliodus strepera, Swains., Journ. Roy. Inst., II. p. 19. (1831.)

Chaulelasmus streperus, Bonap., Comp. List. ect. p. 56. (1838.)

Ktinorhynchus streperus, Eyt., Mon. Anat. p. 137. (1838.)

Querquedula strepera, Macgill., Man. Orn. II. p. 169. (1842.)

Chaulelasmus cinereus,
Chaulelasmus americanus, } Brehm, Vogelf. p. 373—374. (1855.)

Chaulelasmus streperus, b. *americanus*, Bonap., Compt. Rend. XLIII. p. 650. (1856.)

Leírása: A gácsér feje és nyaka felső része szennyes barnás-fehér, barna pettyezéssel, legsötétebb feje, legvilágosabb csőre körül és torka; nyaka alsó része, begye, melle, oldala, köpenye sötét-barna, fehér hullámos zigzugvonalak-

kal; hasa közepe fehér, lágyéka, alsó és felső farkfedői fényes feketék, dereka barnás-fekete; szárnya szürkés-barna, szárnytükre hófehér, mögötte bársonyfekete, közbülső szárnyfedőtollai rozsdabarnák; farka szürke; csőre szürkés-fekete; szeme barna, lába és ujjai agyagsárgák, uszóhártyái barnás-feketék. Hossza k. b. 47, szárnya 27, farka 10, csőre 5, csüdje 4 $\frac{1}{m}$.

A *tojó* fölül feketés-barna, világos fakóbarna széles tollszegélyekkel; szárnytükre szürkés-fehér, begye és oldalai mint a háta; hasa közepe tiszta fehér; csőre ormója szintén sötét-barna; szélei világos sárgásak; szeme barna; lábai sötét szürkés-barnák.

Földrajzi elterjedése: Közép- és Dél-Európa, Észak-Ázsia és Észak-Amerika; télen Afrika, India és Közép-Amerika.

Magyarországon: Nádasokkal borított nagyobb tavakon mindenütt előfordul és költ; legnagyobb számmal a Mezőségi tószorozaton fészkel. Április elején érkezik s októberig marad.

Anas.

LINNÉ, Syst. Nat. I. p. 134 (1766.)

Typus: *Anas boscas*, LINNÉ.

ANAS BOSCAS, LINNÉ.

Tőkés récze.

Anas boschas, Linné, Syst. Nat. I. p. 205. (1766.)

Anas monacha, Scop., Ann. I. p. 65. (1769.)

Anas boscas, Forst., Syn. Cat. Br. B. p. 35. (1817.)

Anas archiboschas,

Anas subboschas,

Anas conboschas,

Boschas fera, Denny, Proc. Zool. Soc. 1847. p. 40.

Anas major, Brehm, Vogelf. p. 372. (1855.)

} Brehm, Isis, 1830. p. 997.

Leírása: A *gácsér* feje és nyaka felső része fényes élénk zöld zománczú; nyaka közepén keskeny fehér gyűrűvel; nyaka alsó része, begye és melle felső része fényes sötét gesztenyebarna; hasoldala szürke, sárgás árnyalattal és barnás-szürke zigzagos hullámvonalakkal igen finoman rajzolt; háta felső része vörhenyes-barna; háta alsó része, dereka, felső farkfedői és a felkunkorodott fark tollai zöldfényű feketék; válla szürke, külső oldala vörhenyes-barnába árnyalódik és szürkés-barna finom zigzugvonalakkal rajzolt; evezői barnás-szürkék, a harmadrendű tollak külső széle tövük felé vörhenyes-barna; szárnytükre lilába játszó kék zománczfényű, elől és hátul feketével és fehérrel szegett; alsó farkfedői zöldfényű feketék; farka szennyes-fehér, a középső tollak szürkések; csőre olajzöld, csőrkörmé fekete; szeme barna; lábai és uszóhártyái vöröses narancsszinűek. Hossza k. b. 55, szárnya 28, farka 12, csőre 6, csüdje 5 $\frac{1}{m}$.

A *tojó* fejteteje, nyaka hátulja és egész hátoldala feketés-barna, a tollak világos fakóbarnával szegettek; feje oldalt, torka, nyaka, begye és alul az egész madár világos sárgás-fakó, barna hosszanti foltokkal mustrázott, torka és hasa közepe

mustrázat nélküli; szárnytükre olyan mint a hímé; csőre barnás, szeme barna; lábai és uszóhártyái vöröses narancsszínűek.

Földrajzi elterjedése: Európa, Észak-Ázsia és Észak-Amerika; télen Afrika, India.

Magyarországon vizeinken mindenütt közönséges és nagy mennyiségben költ; télre részben elköltözik, részben helyenkint áttelel.

Tadorna.

FLEM., Phil. of Zool. II. p. 260. (1822.)

Typus: *Tadorna tadorna* (LINNÉ).

TADORNA TADORNA (LINNÉ).

Bütykös récze.

Anas tadorna, Linné, Syst. Nat. I. p. 195. (1766.)

Anas cornuta, Gmel., Reise Russl. II. p. 185. (1774.)

Anas damiatica, Gmel., Syst. Nat. I. p. 535. (1788.)

Tadorna tadorna, Flem., Phil. of Zool. II. p. 260. (1822.)

Tadorna familiaris, Boie, Isis, 1822. p. 564.

Tadorna Bellonii Steph., Gen. Zool. XII. p. 72. (1824.)

Tadorna vulpanser, Flem., Hist. Br. Anim. p. 122. (1828.)

Tadorna gibbera,

Tadorna littoralis,

Tadorna maritima,

} Brehm, Isis, 1830. p. 997.

Vulpanser tadorna, Keys. & Blas., Wirbelth. Eur. p. LXXXIV. 225. (1840)

Tadorna Bellonii, Blyth, Proc. Zool. Soc. 1842. p. 94.

Tadorna schachraman, Brehm, Journ. f. Orn. II. p. 84. (1854.)

Chenalopex tadorna, Droste, Journ. f. Orn. XIII. p. 353. (1865.)

Tadorna cornuta, G. R. Gr. Hand-List. III. p. 80. (1871.)

Tadorna damiatica, Stejn., Pr. U. St. Nat. Mus. 1882. p. 38.

Tadorna vulgaris, Seeb., Ibis, 1883. p. 33.

Leírása: A gácsér feje és nyaka felső része zöldfényű; nyaka alsó része és begye fehér; háta felső része rozsdavörös s e szín két oldalt mellére terjed és széles örvet alkot; hasa közepe barnás, oldalai és alsó farkfedői tiszta fehérek; háta közepe, dereka, felső farkfedői, farka és szárnyfedőtollai szintén tiszta fehérek; farktollainak hegye, a két szélsőt kivéve, fekete; válla és elsőrendű evezőn feketék; a másodrendű evezők külső zászlaja zöld zománcfényű, a mi a szárnyon széles nagy tükröt alkot; harmadrendű evezőinek külső zászlója rozsdavörös; csőre élénk vörös, a felső káva tövén bütyökkel; csőrkörmé fekete; lábai és uszóhártyái rózsaszínűek; szeme barna. Hossza k. b. 58, szárnya 31, farka 11, csőre 5·2, csüdje 5 $\frac{1}{m}$.

A tojó a hímhez hasonlít, de valamivel kisebb s felső káva tövén nincs bütyök.

Földrajzi elterjedése: Észak-Európa és Észak-Ázsia; Észak-Afrikában és Indiában telel.

Magyarországon igen ritka s csak átvonulás alkalmával fordul elő. A Magyar Nemzeti Muzeumban csak egy honi példányunk van s ez tojó; lőtték Pancsován 1898. márcz. 13-án. Dr. LENDL ADOLF útján került a Muzeumba.

Casarca.

BONAP., Comp. List. p. 56. (1838.)

Typus: *Casarca casarca* (LINNÉ).

CASARCA CASARCA (LINNÉ).

Rozsdás récze.

Anas casarca, Linné, Syst. Nat. III. App. p. 224. (1768.)
Anas rutila, Pall., Nov. Comm. Petr. XIV. p. 579. (1770.)
Anser casarca, Vieill., Nov. Dict. Hist. Nat. XXIII. p. 341. (1818.)
Tadorna rutila, Boie, Isis, 1822. p. 364.
Tadorna rubra, Brehm, Isis, 1830. p. 997.
Casarca rutila, Bonap., Comp. List. p. 56. (1838.) *
Vulpanser rutila, Key. & Blas., Wirbelth. Eur. p. LXXXIV. 225. (1844.)
Tadorna casarca, Macgill., Man. Br. Orn. II. p. 163. (1842.)
Cairina rutila, Tacz., Proc. Zool. Soc. 1887. p. 611.
Nettalopex rutila, Heine & Reichenw., Nomencl. Mus. Hein. (1890.)

Leírása: A gácsér fölül és alul narancsszínbe hajló rozsdavörös; feje és harmadrendű evezőinek belső széle sárgás-fehérbe árnyalódik; nyaka közepén fekete gyűrűvel; szárnyfedői hófehérek, elsőrendű evezői feketék, a másodrendűek zöld zománczfényűek s nagy tükröt alkotnak, a harmadrendűek külső zászlaja élénk rozsdavörös; dereka és felső farkfedői zöldfényű feketék; farka fekete; csőre és lábai barnás-feketék; szeme világosbarna. Hossza k. b. 60, szárnya 36, farka 14, csőre 5, csüdje 6 ^o/_m.

A tojó a gácsérhez hasonlít, de feje fehérebb s nyakán hiányzik a fekete gyűrű.

Földrajzi elterjedése: SHARPE szerint (Hand-List B. p. 215.) a Földközi-tenger környezte tartományoktól Közép-Ázsiáig, Mongolia, Khina és Japán; Északkelet-Afrika; télen az Indiai félsziget, Burma és Dél-Khina..

Magyarországon igen ritka s csak átvonuláskor észlelhető. A Magyar Nemzeti Múzeumban csak egy hím honi példányunk van; lőtte PAPP JÁNOS Fehérmegyében a Nagyloki-pusztán 1853. május 11-én.

Subfam. *Anserinae*.

Ludak.

A nemek meghatározó táblázata :

- a. A felső káva szélének fogazata kívülről csak tövé-nél látszik . . . . . *Branta* (301. old.).
- b. A felső káva szélének fogazata kívülről egész sor-ban látszik.
  - a¹. A csőr nem nagyon magas; a tollazat uralkodó színe szürke . . . . . *Anser* (302. old.).
  - b¹. A csőr igen magas; a tollazat urakodó színe fehér . . . . . *Chen* (306. old.).

Branta.

SCOPOLI, Ann. I. p. 67. (1869.)

Typus: *Branta bernicla* (LINNÉ).

BRANTA BERNICLA (LINNÉ).

Örvös lúd.

Anas bernicla, Linné, Syst. Nat. I. p. 198. (1766.)

Branta bernicla, Scop., Ann. I. p. 67. (1769.)

Anser bernicla, Bonn., Enc. Méth. I. p. 121. (1790.)

Bernicla torquata, Boie, Isis, 1822. p. 563.

Bernicla brenta, Steph., Gen. Zool. XII. p. 46. (1824.)

<i>Bernicla glaucogaster</i> ,	} Brehm, Isis, 1830. p. 996.
<i>Bernicla micropus</i> ,	
<i>Bernicla platyuros</i> ,	
<i>Bernicla collaris</i> ,	

Bernicla melanopsis, Macgill., Man. Br. Orn. II. p. 151. (1842.)

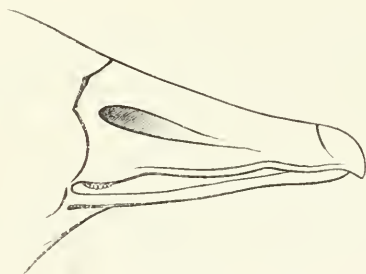
Bernicla pallida, Brehm, Vogelf. p. 368. (1855.)

Brenthus bernicla, Sund., Meth. nat. Av. disp. Tent. p. 145. (1872.)

Brenta bernicla, Heugl., Reis. Nordpolarm. III. p. 132. (1874.)

Anser brenta glaucogaster, Seeb., Hist. Br. B. III. p. 508. (1885.)

Branta brenta, Dubois, Faun., Belg. Ois. II. p. 388. (1892.)

Branta bernicla csőre.

Leírása: A *gunár* feje, nyaka, begye, farka és evezőtollai fényes kormos-feketék; nyaka mindkét oldalán rózsumt fekvő fehér folttal, mely mellfelé sugarakban ágazik; háta, melle és hasa fényes-szürke; lágyéka, alfeltája, alsó és felső farkfedői fehérek; csőre és lábai feketék; szeme sötétbarna. Hossza k. b. 55, szárnya 33, farka 13, csőre 4, csüdje 6 $\frac{c}{m}$.

A *tojó* valamivel kisebb, máskülönben a *gunár*hoz hasonló.

A *fiatalok* a vénékhez hasonlítanak, de valamivel halványabbak, hátoldaluk tollai világosan szegettek, nyakukon pedig nincs fehér folt.

Földrajzi elterjedése: Az északi Sarkkör; télen Északnyugot-Európába vonul. Magyarországon csak télen és nem minden esztendőben mutatkozik; elég ritka.

A Magyar Nemzeti Múzeum honi példányai:

a. ♂ Pomogy, Mosonymegye, 1886. decz. 4. (Dombrowszky Róbert.)

b. ♂ Udvard, Komárommegye, 1887. márcz. 17. (Losy Sándor.)

Anser.

BRISSON, Orn. VI. p. 261. (1760.)

Typus: *Anser anser* (LINNÉ).

A fajok meghatározó táblázata :

a. A csőr köröm fekete.

*a*¹. A csőr világos szalagja és a lábak friss állapotban élénk narancssárgák (kiszáradva: élénktelen barnás-sárgák); az alsó káva ajakszerű pereme széles (l. ábra 303. old.) . . . . . *fabalis* (302. old.).

*b*¹. A csőr világos szalagja és a lábak friss állapotban rózsaszínűek vagy vörösek (kiszáradva: ibolyásba hajló sötétbarnák); az alsó káva ajakszerű pereme keskeny (l. ábra 304. old.) . . . . . *neglectus* (304. old.)

b. A csőr köröm fehér.

*c*¹. Nagyobb; a szárny 45—48 $\frac{c}{m}$; a deréktáj hamuszürke . . . . . *anser* (304. old.).

*d*¹. Kisebb; a szárny 39—43 $\frac{c}{m}$; a deréktáj szürkésbarna.

*a*². A homlok fehér színe nem nyúlik hátra a szemek fölé; a csőr hosszabb: 5·5 $\frac{c}{m}$ . . . *albifrons* (305. old.).

*b*². A homlok fehér színe hátra nyúlik a szemek fölé, a csőr rövidebb: 3·5—4 $\frac{c}{m}$ . . . . . *erythropus* (305. old.)

ANSER FABALIS (LATH.).

Téli lúd.

Anas fabalis, Lath., Gen. Syn. Suppl. I. p. 297. (1787.)*Anas segetum*, Gmel., Syst. Nat. I. p. 512. (1788.)*Anser segetum*, Bonn., Enc. Méth. I. p. 116. (1790.)*Anser rufescens*, Brehm, Beitr. Vogelk. III. p. 871. (1822.)

Anser platyuros, }
Anser arvensis, } Brehm, Isis, 1830. p. 996.

Anser paludosus, Strickl., Rep. Brit. Ass. Av. Sc. 1858. p. 131.*Anser brachyrhynchus*, (nec Baill.), Petényi, Zeitschr. f. Ges. Orn. I. p. 30. (1884.)*Anser brachyrrhynchus*, (nec Baill.), Frivaldszky, Aves Hung. p. 173. (1891.)*Anser brachyrhynchus*, (nec Baill.), Madarász, Erläut. ect. p. 118. No. 880. (1891.)

Az *Anser fabalis* csőrének kisebb és nagyobb formája.

Leírása: A *gunár* feje és nyaka szürkés-barna; csőre töve körül néha egyes fehér tollakkal; hátoldala sötétbarna, az egyes tollak szürkés-fehérrrel szegettek, a másodrendű evezők külső szegése többé-kevésbbé szélesen fehér; elsőrendű evezői barnás-feketék, külső zászlójuk barnás-szürke; begye, melle és hasa felső része szennyes-fehér, némi barnás árnyalattal; oldalai sötét szürkés-barnák, az egyes tollak világosan szegettek; hasa alsó része, alfeltája, alsó és felső farkfedői tiszta fehérek; farka sötétbarna, az egyes tollak csúcsa és külső szegése tiszta fehér; csőre fekete, csőrkörmé mögött narancssárga szalaggal, mely a felső káva alsó felén néha hátra felé is terjed; szeme barna; lábai és uszólárái narancssárgák. Hossza k. b. 80, szárnya 44—47, farka 15, csőre 5—7, csüdje 8 $\frac{1}{m}$.

A *tojó* valamivel kisebb, különben teljesen a *gunárhoz* hasonlít.

Földrajzi elterjedése: A nyugati palaearktikus zónakör; Észak-Európában költ; télre Dél-Európába és Észak-Afrikába költözik.

Magyarországon óriási csapatokban jelenik meg vonulása alkalmával, mely novemberre és márcziusra esik; enyhébb télen egy részök itt tartózkodik. A Magyar Nemzeti Múzeumban van egy teljesen vedlésben levő kitömött vén példány, melyet MESZLENY PÁL 1891. július 26-án a Velencei-tavon lőtt. E példányt valószínűleg tavaszi vonulásán megsebeztek s így elveszítvén repülőképességét, visszamaradt.

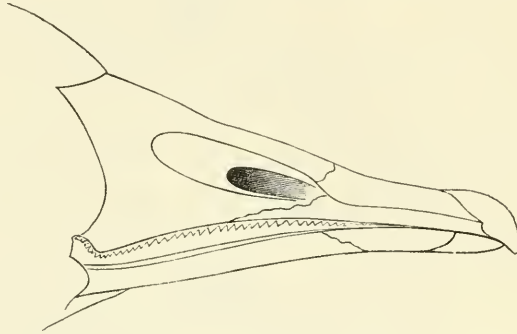
Jegyzet: FRIVALDSZKY Aves Hung. 173. lapján «*Anser brachyrhynchus*, BAILL.» név alatt felsorolt s a IV-ik nemzetc. Ornith. Kongresszus alkalmára rendezett ornith. kiállításon ugyancsak «*A. brachyrhynchus*» néven kiállított (l. Madarász, Magyarázó, No. 880.) Szt.-Ágotáról (Velencei-tó) származó madár egy vörösre befestett csőrű és lábú közönséges téli lúd (*A. fabalis* tojó példánya, még pedig teljesen tipikusan színezett és méreteire sem eltérő példány. Az *Anser brachyrhynchus*, BAILL., Magyarországon nem fordul elő.

ANSER NEGLECTUS (SUSHKIN).

Vöröslábú lúd.

Anser neglectus, Sushkin, Merzbier, Ibis, 1896. p. 135; — Sushkin, Ibis, 1897. p. 5. pl. II.; — Sharpe, Hand-List. B. I. p. 211. (1899.); — Madarász, Természettajzi Füzetek, XIII. p. 75. (1900.)

Anser neglectus csőre.

Leírása: A télilúddhoz hasonlít, de annál valamivel nagyobb, sötétebb, csőre karcsúbb, csőrshalagja és lábai narancsszín helyett vörhenyes rózsaszínűek. Feje köröskörül sötétbarna; torka valamivel világosabb; hátoldala olyan mint a télilúdé, de szintén sötétebb; hasoldala szürkés-barna; oldalai sötétbarnák, szürkés-barna tollszegélyekkel; alfeltája, alsó és felső farkfedői mint a télilúdnál tiszta fehérek. Hossza k. b. 82, szárnya 45—48, farka 17, csőre 6—6,5, csüdje 8 $\frac{1}{2}$ mm.

A *gunár* és *tojó* egyforma.

Földrajzi elterjedése: Közép-Szibériától, Közép- és Dél-Oroszországig.

Magyarországon úgy látszik rendes téli látogató, de eddig kikerülte volt az ornithologusok figyelmét. Magyarországon 1900. január 1-én fedeztem fel (lásd Természettajzi Füzetek, XXIII. p. 75. 1900); azóta több példány is került.

A Magyar Nemzeti Múzeum honi példányai:

- a. ♂ Pancsova, 1900. január 1.
- b. ♀ Dunaföldvár, 1900. novb. 21.
- c. ♂ Fülöpszállás, 1900. deczemb. 24.

ANSER ANSER (LINNÉ).

Nyári lúd.

- Anas anser*, Linné, Syst. Nat. I. p. 197. (1766.)
- Anas anser ferus*, Bechst., Orn. Taschb. II. p. 415. (1803.)
- Anser cinereus*, Meyer & Wolf, Taschenb. II. p. 552. (1810.)
- Anser ferus*, Steph., Gen. Zool. XII. p. 28. (1824.)
- Anser vulgaris*, Pall., Zoogr. Rosso-As. II. p. 222. (1826.)
- Anser palustris*, Flem., Brit. An. p. 126. (1828.)
- Anser sylvestris*, Brehm, Vög. Deutschl. p. 836. (1831.)
- Anser anser*, Hart., Kat. Vogelsamml. p. 226. (1891.)

Leírása: A *gunár* feje, nyaka és háta szürkés-barna, a hát tollai világosan szegettek; dereka hamuszürke; felső farkfedői fehérek; begye, melle és hasa fehéres barnás-szürke, hasa közepe, alfeltája és alsó farkfedői fehérek; oldala

szürkés-barna, világos tollszegélyekkel; igen vén példányok hasoldala fekete szabálytalan foltokkal tarkított; evezői barnásfeketék, az elsőrendű evezők külső zászlaja hamvas; a másodrendű evezők szürkés-fehérral szegettek; szárnyfedői hamvas-szürkék, fehér szegéssel; csőre világos rózsás-hússzínű; csőrkörmé fehér; lábai és uszóhártyái világos rózsás-hússzínűek. Hossza k. b. 82, szárnya 47, farka 17, csőre 6·5, csüdje 8 $\frac{1}{2}$.

A tojó valamivel kisebb, különben a gunárhoz hasonlít.

Földrajzi elterjedése: Egész Európa.

Magyarországon nagyobb nádasok körül mindenütt közönséges és a nádasokban költ; télre elvonul, részben azonban helyenkint át is telel.

ANSER ALBIFRONS (Scop.).

Nagy lilik.

Branta albifrons, Scop., Ann. I. p. 69. (1769.)

Anas albifrons, Lath., Gen. Suppl. I. p. 297. (1787.)

Anas albicans, Gmel., Syst. Nat. I. p. 516. (1788.)

Anser albifrons, Bechst., Gemein. Naturg. Deutschl. IV. p. 898. (1809.)

Anser Bruchii, Brehm, Vög. Deutschl. p. 841. (1831.)

Anser intermedius, Naum., Vög. Deutschl. XI. p. 340. (1842.)

Leírása: A gunár feje és nyaka sötét földszínű barna; homloka és felső káva töve fehér fekete szegéssel; hátoldala sötétbarna, az egyes tollak világos szürkés-barnával szegettek; dereka feketés-barna; felső farkfedői fehérek; farka feketés-barna; a tollak csúcsa és külső szegése fehér; hasoldala barnás szürke, kisebb-nagyobb szabálytalan fekete foltokkal; hasa alja és alsó farkfedői tiszta fehérek; evezői barnás-feketék; csőre narancssárga; csőrkörmé fehér; lábai narancssárga; körmei fehérek. Hossza k. b. 70, szárnya 41, farka 15, csőre 5 - 5·5; csüdje 7 $\frac{1}{2}$.

A tojó a gunárhoz hasonlít, de valamivel kisebb.

Földrajzi elterjedése: SHARPE szerint (Hand-List B. I. p. 211.) Izland, Grönland, Észak-Európa és Szibéria; télen Dél-Európa, India és Khina.

Magyarországon az őszi és tavaszi vonuláson fordul elő s a téli lud társágában tartózkodik.

ANSER ERYTHROPUS (LINNÉ).

Kis lilik.

Anas erythropus, Linné, Syst. Nat. I. p. 197. (1766.)

Anser finmarchicus, Gunner, in Leemii de Lappon. Comm. notis p. 264. (1767.)

Anser Temminckii, Boie, Isis, 1822, p. 882.

Anser cineraceus, Brehm, Lehrb. Nat. cur. Vög. II. p. 772. (1824.)

Anser brevirostris, Brehm, Isis, 1830. p. 996.

Anser minutus, Naum., Vög. Deutschl. XI. p. 364. (1842.)

Anser erythropus, Newt., Proc. Zool. Soc. 1860. p. 341.

Marilochen erythropus, G. R. Gr., Hand-L. III. p. 75. (1871.)

Anser albifrons minutus, Seeb., Hist. Br. B. III. p. 505. (1885.)

Leírása: Mindenben a nagy lilikhez hasonlít, csakhogy annál valamivel kisebb, csőre rövidebb és a homlok fehér feltja nagyobb, mely a szemek fölé terjed. Hossza k. b. 60, szárnya 34—40, farka 11, csőre 3·5—4, csüdje 6 $\frac{1}{2}$.

Földrajzi elterjedése: SHARPE szerint (Hand-List B. I. p. 211.) Észak-Európa és Szibéria; télen Nyugat-Európa, az Indiai félsziget és Japán.

Magyarországon mint a nagy lilik őszi és tavaszi vonuláskor fordul elő és a téli lud társaságában tartózkodik,

Chen.

BOIE, Isis, 1822. p. 563.

Typus: *Chen hyperboreus* (PALL.).

CHEN HYPERBOREUS (PALL.).

Sarki lúd.

Anser hyperboreus, Pall., Ptic. Zool. VI. p. 25. (1767.)

Anas hyperborea, Gmel., Syst. Nat. I. p. 504. (1788.)

Chen hyperborea, Boie, Isis, 1822. p. 563.

Chionocheu hyperboreus, Reichenb., Av. Syst. Nat. p. IX. (1852.)

Chenalopex hyperboreus, Brehm, Naumannia, 1855. p. 297.

Anser albatas, Cass., Pr. Ac. Philad. 1856. p. 41.

Chen hyperboreus albatas, Ridgw., Pr. U. St. Nat. Mus. 1880. p. 202.

Leírása: A gunár tiszta fehér; feje néha vörhenyes árnyalattal bevont; elsőrendű evezői feketék; csőre és lábai rózsás-vörösek; csőrkörmé fehér; szeme sötétbarna. Hossza k. b. 70, szárnya 40, farka 15, csőre 5, csüdje 7-5 $\frac{1}{2}$ in.

A tojó a gunárhoz hasonlít.

Földrajzi elterjedése: SHARPE szerint (Hand-List B. I. p. 210.) Észak-Ázsia Japánig, nyugati Észak-Amerika és az Egyesült-Államok.

Magyarországon igen ritkán, de előfordul. Egy muzeumban sincs honi példány.

PETÉNYI SALAMON hátrahagyott jegyzetében (l. Zeitschr. f. ges. Orn. I. p. 29, 1884.) a következőket írja e fajról:

«1810. márcz. havában LUGROVITS LAJOS Apaj környékén három darab nagy teljesen fehér vadlúd közül egyet lelőtt s ez általános bámulat tárgya lőn. Alig hanem átvonulóban lévő *hyperboreus* volt. 1841 márczius havában Budára is hoztak a vadkereskedőhöz egy sarki ludat, miként azt GASPARETZ, mint szemtanú állítja.»

Apajtól délre az úgynevezett Tetétleni-pusztán 1893. novemb. 15-én én is láttam két példányt e fajból, midőn HAUER BÉLA barátomhoz Bojár pusztájára utaztam. A Tetétleni-pusztán kocsin áthaladva, egy óriási csapat téli lúd között két hófehér ludat pillanték meg. Természetesen rögtön intézkedtem, hogy a kocsi kerülő utakon a ludakat megközelítse, de ez nem sikerült, mivel k. b. már 200 lépés távolságból a ludak nyakukat emelgették s elrepülni készültek. Leszálltam tehát a kocsiról, golyós fegyveremmel célba vettem az egyik fehér vendéget és lőttem; a golyó ép a madár háta fölött repült el s mögötte a sárba furódott, mire az egész csapat fölkel s messzire elhúzott. HAUER BÉLA barátom, a ki nagyon érdeklődött e madarak iránt, azonnal kiadta a rendeletet embereinek, hogy kutassák fel ezen a madarakat. A juhászok jelentették is, hogy a fehér ludak vagy három napig még a határban tartózkodtak, de én már nem tudtam velők többet összekerülni. Kétszáz lépésnyi távolságból e két madár piros csőre, piros lábai és fekete evezői pompásan kivehetők voltak s így semmi kétség sem fért hozzá, hogy azok *Anser hyperboreus*-ok valának.

Subfam. *Cygninae*.*Hattyúk.***Cygnus.**

BECHST., Orn. Taschenb. II p. 404. (1803.)

Typus: *Cygnus olor* (Gmel.).

A fajok meghatározó táblázata:

- a.* A felső káva tövén kiálló bütyökkel . . . . . *olor* (307. old.).
b. A felső káva tövén nincs bütyök.
*a*¹. Nagyobb; a szárny 60 $\frac{c}{m}$; a csőr 10 $\frac{c}{m}$ . . . . . *cygnus* (307. old.).
*b*¹. Kisebb; a szárny 50 $\frac{c}{m}$; a csőr 8 $\frac{c}{m}$ . . . . . *bezwicki* (308. old.).

CYGNUS OLOR (Gmel.).

Néma hattyú.

- Anas cygnus* ♀., Linné, Syst. Nat. I. p. 194. (1766.)
Anas olor, Gmel., Syst. Nat. I. p. 502. (1788.)
Anser cygnus, Bonn., Enc. Méth. I. p. 107. (1790.)
Cygnus gibbus, Bechst., Gemeinn. Naturg. Deutschl. IV. p. 815. (1809.)
Cygnus mutus, Forst., Syn. Cat. Br. B. p. 64. (1817.)
Cygnus olor, Vieill., N. Dict. Hist. Nat. IX. p. 37. (1817.)
Cygnus sibilus, Pall., Zoogr. Rosso-As. II. p. 215. (1826.)
Olor mansuctus, Bonap., Cat. Met. Ucc. Eur. p. 68. (1842.)
Cygnus sibilans, Nilss., Skand. Faun. Fögl. II. p. 386. (1858.)
Cygnus tuberculirostris, Duhois, Pl. Col. Ois. Belg. III. p. 300. (1860.)
Cygnus unweini, Hume, Ibis, 1871. p. 413.
Cygnus pelzelni, Stejn., Proc. U. St. Nat. Mus. v. p. 197. (1882.)

Lcírása: Az egész madár hófehér; csőre felső kávája sárgás-vörös, szélei, csőrkörmé, orrhártyái, bütyke, alsó kávája és szeme előtti csupasz része fekete; lábai és uszóhártyái is feketék; szeme barna. Hossza k. b. 140, szárnya 62, farka 22, csőre 8·5, csüdje 10 $\frac{c}{m}$.

A *gunár* és *tojó* egyforma, utóbbi kisebb.

A *fiatalok* szürkés árnyalattal bevontak.

Földrajzi elterjedése: Észak-Európa és Észak-Ázsia; télen Délkelet-Európába és a Földközi-tenger partjaira vonul.

Magyarországon, eltekintve a domestikált formától (*Cygnus immutabilis*), melyet nagyobb parkokban mindenütt tartanak, télen szokott nagyobb vizeinken előfordulni. A Magyar Nemzeti Múzeumban a vad formából egy ♀ honi példányunk van s ezt *Csik-Tarcsán* 1854. nov. 7-én lőtték.

CYGNUS CYGNUS (LINNÉ).

Énekes hattyú.

- Anas cygnus*, Linné, Syst. Nat. I. p. 194. (1766.)
Cygnus musicus, Bechst., Gemeinn. Naturg. Vog. Deutschl. III. p. 830. (1809.)
Cygnus melanorhynchus, Meyer & Wolf, Taschenb. II. p. 498. (1810.)

Cygnus ferus, Leach, Syst. Cat. Mamm. ect. p. 37. (1816.)

Olor musicus, Wagl., Isis, 1832. p. 1234.

Cygnus xanthorhinus, Naumann, Vög. Deutschl. XI. p. 478. (1842.)

Cygnus linnaei, Malm, Göteb. och Bohusl. Faun. p. 99. (1877.)

Holor musicus, Olphe-Gall., Contr. Faun. Orn. Eur. Occ. V. p. 3. (1886.)

Leírása: A vén tollazata tiszta hófehér; feje néha rozsdaszínnel árnyalt; csőre töfele sárga; csúcsfele és szélei feketék; szeme barna; lábai feketék. Hossza k. b. 135, szárnya 60, farka 20, csőre 10, csüdje 11 cm .

A *gunár* és *tojó* egyforma, utóbbi kisebb.

A *fiatalok* szürkés-barnák.

Földrajzi elterjedése: Izland, Észak-Európa és Észak-Ázsia sarkvidéke; télen Közép-Ázsia és Dél-Kelet-Európa.

Magyarországon vonulása alkalminál nagyobb vizeinken szokott tartózkodni. A Magyar Nemzeti Múzeumban néhány honi példány van; a zágrábi Múzeumban 12 drb látható a magyar-horvát-tengerpart vidékéről.

CYGNUS BEWICKI, YARR.

Kis hattyú.

Cygnus bewickii, Yarrell, Tr. Linn. Soc. XVI. p. 453. (1830.)

Cygnus islandicus, Brehm, Isis, 1830. p. 1125

Olor bewickii, Wagl., Isis, 1832. p. 1234.

Cygnus minor, Key. & Blas., Wirbelth. Eur. p. LXXXII. (1840.)

Cygnus melanorhinus, Naum., Vög. Deutschl. XI. p. 497. (1842.)

Cygnus musicus minor, Schleg., Rev. Crit. p. CXII. (1844.)

Olor minor, G. R. Gr., List. B. Br. Mus. III. p. 130. (1844.)

Holor minor, Olphe-Gall., Contr. Faun. Orn. Eur. Occ. V. p. 15. (1885.)

Leírása teljesen egyezik az előbbi fajéval, a melynél valamivel kisebb s csőre feketéje nagyobb kiterjedésű; csak csőrtöve sárga. Hossza k. b. 110, szárnya 50, farka 15, csőre 8, csüdje 10 cm .

A *gunár* és *tojó* egyforma, utóbbi kisebb.

A *fiatalok* barnás-szürkék.

Földrajzi elterjedése: Európa és Ázsia legészakibb része; télen Nyugat-Európa és Közép-Ázsia.

Magyarországon való előfordulását egy fiatal hím példány bizonyítja, melyet Alibunár környékén 1898. okt. 27-én lőttek s mely Dr. LENDL ADOLF útján került a Magy. Nemzeti Múzeum tulajdonába.

IX. Rend.

ORDO ARDEIFORMES.

Gémalakúak.

Általában véve nagyobb, hosszú nyakkal, hosszú lábakkal, nagy szárnyakkal bíró madarak; ínycsontjuk kötött (*desmognathus*); nyakcsigolyáik száma 16—19. Egyéb jellemeit az egyes családoknál külön fogjuk tárgyalni. Biológiájukból kiemeljük, hogy vízi életet élnek s leginkább kolóniákban fészkelnek. Fiókáik a tojásból kikelve, sűrű pelyhekkal borítottak, tehetetlenek s felnőtt korukig szüleik gondozását igénylik.

Az egyes fajok, külső és belső morphológiájuk szerint öt alrendbe csoportosíthatók s ezen öt alrend közül kettő kizárólag Afrikára szorítkozik, míg a többi három ú. m. *Ardeae*, *Ciconiae* és *Plataleae* úgyszólván kozmopolita. Ez utóbbiak mindegyike nálunk Magyarországon is képviselve van.

Régebben külső hasonlatosságuknál fogva a daruféléket is a gémfélékkel és rokon alakjaival egyetemben «Gázlók» néven egy és ugyanazon rendbe sorozták, de mivel a darufélék és hozzátartozói teljesen elütő belső morphológiájuk folytán egy elszigetelt csoportot alkotnak, újabban ezen madarakat önálló rendbe (Ordo *Gruiformes*) helyezték (l. 327. old.).

Az alrendek meghatározó táblázata:

- a. A külső ujj tövét hártya köti össze a középsővel, a belső ellenben nincsen hártyával összekötve. A középső ujj karmának belső széle fésűs. A hátsó ujj a mellsőkkel egy síkba esik. A test bizonyos részein (a mell felső részén és a fartó két oldalán) porzó pelyhekkel. . . . . I. alrend. *Ardeae*
(310. old.).
- b. A külső és a belső ujj tövét hártya köti össze a középsővel. A középső ujj karma nem fésűs. A testen nincsenek porzó pelyhek.
- a¹. A csőr egyenes és hegyes csúcsban végződik. A hátsó ujj a mellsőkkel nem esik egy síkba, hanem valamivel följebb . . . . . II. alrend. *Ciconiae*
(321. old.).

- b*¹. A csőr vagy egyenes, lapított és hegye kanál-szerűen kiszélesedik, vagy keskeny, ívalakban lefelé hajlik és tompa csúcsban végződik. A hátsó ujj a mellsőkkel egy síkba esik . . . . III. alrend. *Plataleae* (323. old.).

I. Alrend.

Subordo ARDEAE.*

Gémek.

I. Család.

Fam. **Ardeidae**.

Gémfélék.

A fentebb említett általános jellemeken kívül a gémféléket az oldalt erősen összenyomott test és a test bizonyos részén elhelyezett sajátos pelyhek, az úgynevezett porzó pelyhek (Puder-Dunnen), valamint a közepső ujj karmának fésűs belső oldala (l. 316. old.) jellemzik főképen. Az orrsont mellső széle öblös (*holorhina***).

A porzó pelyhek*** e család tagjainál a mell felső részén s a fartó mindkét oldalán csomókban vannak elhelyezve. E pelyhek bizonyos viasszerű sárgás- vagy kékes-színű, rendkívül finom port választanak ki, melylyel a madár, részint fűrész- vagy hegyén fogacsolt csőrének, részint (ahová csőrével el nem juthat, mint fején) fésűs karmának segélyével, tollzatát beporozza. A beporozás által a tollzat külseje bizonyos hamvat nyer s mindenesetre arra szolgál, hogy ezen vízi életet folytató madarak tollzatát a nedvességtől kellőképen megóvjá, mert a fartómirigy zsiradékának erős mennyiségében való fölhasználása a nagy és laza tollakat csak alkalmatlanná tenné. A gémfélék fartómirigyének aránylagosan csekély fejlettsége minden valószínűség szerint összefügg a porzó pelyhek jelenlétével.

A gémfélék nyaka elől és oldalt sűrűn tollas; a nyak hátsó oldalának tőfelőli része mesgyés és többnyire sűrű pelyhekkel borított.

E család tagjai leginkább kolóniákban fészkelnek. Nagy fészket raknak s azt fákra vagy sűrű nádasokba, gallyakból vagy nádból építik. Tojásaik száma 4 és 7 közt változik, egyszínű, fénytelen fehérek, kékeszöldek vagy olajbarnák.

Földrajzi elterjedésük az egész világra kiterjed. A most élő ismert fajokat, melynek száma túlhaladja a százat, SHARPE (Handl. B. I. p. 193—204.) harminczöt nembe sorozza. Ezek közül nálunk kilencz nem ugyanannyi fajjal szerepel.

* V. Ö. SHARPE, Rev. Rec. Att. Class. B. p. 75. (1891.)

** Bővebb magyarázatát lásd 332—333. old.

*** A gémféléken kívül ezen sajátos pelyhek némely más madaraknál is előfordulnak, így p. o. a tinamóknál, papagályoknál, egyes ragadozóknál, Podargusnál, az indiai és ausztráliai régiókban élő *Artamus* fajoknál. Megjegyzendő, hogy ez utóbbiak az óriási nagy számú éneklők Ordo *Passeriformes*) között az egyedülik, melyeknek porzó pelyheik vannak.

A nemek meghatározó táblázata :

a. 12 farktollúak.

*a*¹. A lábszár alsó végének csupasz része k. b. a csüd fél hosszának felel meg.

*a*². A középső ujj igen hosszú. karommal együtt
k. b. egyenlő a csüd hosszával . . . . . *Pyrrherodias*
(311 old.).

*b*². A középső ujj rövidebb a csüdnél.

*a*³. A kávák éle a csőr hegyén fűrész. A tollazat színe fehér, szürke és fekete. *Ardea* (312. old.).

*b*³. A felső káva hegyénél fogszerű bemet-
széssel, a kávák éle nem fűrész. A tollazat színe tiszta fehér.

*a*⁴ A tarkón megnyúlt hosszú tollak
nélkül . . . . . *Herodias* (313. old.).

*b*⁴. A tarkón megnyúlt hosszú tollakkal *Garzetta* (314. old.).

*b*¹. A lábszár alsó végének csupasz része rövidebb
a csüd fél hosszánál.

*c*². A felső káva éle a csőr csúcsán fogacsolt
és fűrész.

*c*³. A csőr hosszabb a csüdnél . . . . . *Ardeola* (315. old.).

*d*³. A csőr rövidebb a csüdnél . . . . . *Bubulcus* (317. old.).

*d*². A felső káva éle a csőr csúcsán fogacsolt,
de nem fűrész. . . . . *Nycticorax* (318. old.).

b. 10. farktollúak.

*c*¹. A lábszár alsó része csupasz; a csőr rövidebb
a középső ujjnál (karommal együtt). . . . . *Botaurus* (319. old.).

*d*¹ A lábszár csaknem töig tollas; a csőr hosszabb
a középső ujjnál (karommal együtt). . . . . *Ardetta* (320. old.).

Pyrrherodias.

FINSCH u. HARTLAUB, Vög. Ost.-Afr. p. 676. (1870.)

Typus: *Pyrrherodias purpurea* (LINNÉ).

PYRRHERODIAS PURPUREA (LINNÉ).

Vörös gém.

Ardea purpurea, Linné, Syst. Nat. I. p. 236. (1766.)

Ardea rufa,
Ardea variegata, } Scopoli, Annales I. p. 87—88. (1769.)

Ardea caspia, Gmel., Reis. Russl. II. p. 193. (1774.)

Ardea purpurascens, Brehm, Vög. Deutschl. p. 583. (1831.)

Ardea pharaonica, Bonap., Consp. Av. II. p. 113. (1855.)

Pyrrherodias purpurea, Finsch u. Hartl., Vög. Ost.-Afr. p. 676. (1870.)

Phoyx purpurea, Stejn., Proc. U. St. Nat. Mus. X. p. 311. (1887.)

Leírása: A vén hím nászruhában fölül sötétszürke, válltollai keskenyen megnyúltak s az összezsukott szárny egy részét födik, világos szürke és vörhenyes színűek; elsőrendű evezői szürkés-feketék; másodrendű evezői sötétszürkék, barnás és zöldes fuvalattal; feje oldalának és nyakának alapszíne sárgás rozsdavörös; fejeteje fekete s e szín vékony szalagban a nyak hátoldalán a nyak közepéig húzódik; a fej, de főleg a tarkó tollai, hosszúra megnyúltak s üstököt alkotnak; szeme aljától kétfelé ágazó keskeny szalag fút hátra felé, melynek egyik ága a nyakszírt tájára megy s a nyak hátsó szalagjába olvad, másik ága a nyak mindkét oldalán le, egészen a begy tollakig húzódik; torka fehér; nyaka elől, a középtől kezdve lefelé, keskeny csikban fekete tollakkal tarkázott; begye tollai keskenyek és hosszúra megnyúltak, színük szürkés-fekete és fakóval árnyalt fehér; alól a madár sötét vörhenyes-gesztenyebarna; hasa közepe fekete, oldalai és alsó farkfedői sötétszürkék; lábszár tollai világos fakóbarnák; alsó szárnyfedői rozsdás-barnák; farka sötétszürke; csőre sárgás-barna, a felső káva ormója, főleg csúcsa felé feketés; lábai barnák; talpa sárgás; szeme világos sárga. Hossza (csőre hegyétől farka végéig) k. b. 85, szárnya 37, farka 15, csőre (a homloktól) 13, csüdje 12·5 $\frac{c}{m}$.

A vén tojó a hímnél valamivel kisebb s fakóbb.

A vének téli tollazatban hasonlítanak a fenti leíráshoz, fejükön azonban hiányoznak a hosszúra megnyúlt tarkó-tollak; begy- és válltollaik pedig rövidebbek.

A fiatalok fölül és alul vörhenyes fakóbarnák: hátoldaluk tollainak középpontja sötétbarna; torkuk fehéres fakószínnel mosódott, nyakuk elől barna hosszanti foltokkal mustrázott. Pelyhes korukban szürkésbarnák.

Földrajzi elterjedése: Közép- és Dél-Európától kelet felé Dél-Nyugat Ázsiáig; télen Afrika és Madagaskar.

Magyarországban igen közönséges madár, nagyobb nádasokban sehol sem hiányzik; koloniákban fészkel. Április második felében érkezik s szeptemberben távozik el.

Ardea.

LINNÉ, Syst. Nat. I. p. 233. (1766.)

Typus: *Ardea cinerea*, LINNÉ.

ARDEA CINEREA, LINNÉ.

Szürke gém.

Ardea cinerea, } Linné, Syst. Nat. I. p. 236. (1766.)
Ardea major, }

Ardea johannae, Gmel., Syst. Nat. I. p. 629. (1788.)

Ardea vulgaris, Bechst., Orn. Taschb. p. 255. (1803.)

Ardea cineracea, Brehm, Vög. Deutschl. p. 580. (1831.)

Leírása: A vén hím és tojó fölül hamúszürke; megnyúlt válltollai fehéres-szürkék; evezői feketék, szürkés fuvalattal; fejeteje fekete s hátrafelé megnyúlt tollai üstököt alkotnak, fejközepe a homloktól kezdve fehér; feje oldala, torka, nyaka, hasa közepe és alsó farkfedői fehérek; nyaka oldalai violás-szürkés fuvalattal, nyaka elől pedig a középtől kezdve lefelé húzódó fekete csikkal; begyét

hosszúra megnyúlt fehér tollak borítják; teste oldalai szürkék s e színt a hásközép fehér színétől egy, a mell felső részétől kiinduló s lefelé húzódó széles fekete szalag választja ketté; a szárny szélei és a lábszár tollai fehérek; alsó szárnyfedői, farktollai szürkék; szárnya alul sötétszürke; csőre sárga, ormója a csúcs felé barnás; a csőr és szem közötti csupasz része zöldes; szeme világos sárga; lábai barnás-zöldek, fölül és talpain sárgásak. Hossza (csőre hegyétől farka végéig) k. b. 90, szárnya 45, farka 17, csőre (a homloktól) 12·5, csüdje 15 $\frac{1}{m}$.

A *vének téli tollazata* abban különbözik a tavasztól, hogy a fejtetői tollai nem alkotnak hosszú üstököket

A *fiatalok* fölül kevésbé tiszta szürkék, mivel e színt bizonyos barnás árnyalat borítja; hosszú válltollaik hiányoznak; fejtetejük és nyakoldalaik szürkék; hasoldalukon pedig hiányzik a két széles fekete szalag; csőrük felső kávája barna, az alsó sárgás. Pelyhes korukban fölül szennyes szürkék, alul valamivel világosabbak.

Földrajzi elterjedése: Európa és Ázsia; télen Afrika, India, a Maláji szigetek, sőt Ausztrália is.

Magyarországban alkalmas területeken mindenütt előfordul s nádasokban vagy vizekhez közel eső erdőkben kolóniákban fészkel. Márciusban érkezik s késő őszig marad, sőt néha egyes példányokban enyhébb telek alkalmával át is tel.

Herodias.

BOIE, Isis, 1822. p. 559.

Typus: *Herodias alba*, (LINNÉ).

HERODIAS ALBA (LINNÉ).

Nemes kócsag.

Ardea alba, Linné, Syst. Nat. I. p. 239. (1766.)

Ardea egrettoidea, Gmel., Reis. Sib. II. p. 193. (1774.)

Ardea garzetta major, Bodd. Tabl. Pl. Enl. p. 55. (1783.)

Ardea egretta, Bechst., Naturg. Deutschl. III. p. 41. (1793.)

Herodias egretta, Boie, Isis, 1822. p. 559.

Leptorodatis flavirostris, Ehrb., Symb. Phys. fol. m. (1828.)

Ardea melanorhynchos, Wagl., Isis 1829. p. 659.

Ardea modesta, Gray, Zool. Misc., p. 19. (1831.)

Harodias candida, Brehm., Vög. Deutschl. p. 584. (1831.)

Egretta alba,
Egretta orientalis, } Bonap. Faun. It. Ucc. p. 14. (1832.)

Erodias victoriæ,
Erodias albus, } Macgill., Man. Brit. B. II. p. 131—134. (1842.)

Herodias alba,
Herodias modesta,
Herodias flavirostris, } Gray, List Grallae Br. Mus. p. 77. (1844.)

Egretta melanorhynchos, Bonap., Consp. Av. II. p. 117. (1855.)

Herodias Latiefii,
Herodias brachyrhynchos, } Brehm, Vogelf. p. 293—294. (1855.)

Leírása: A *vén him* nászruhában tiszta hófehér, válltollai lazák, igen hosszúak s jóval túl érnek a farkon; csőre fekete; a csőr és szem közötti csupasz

része világos zöldes-kék; szeme sárga; lábai feketék, a lábszár felső része sárgásba árnyalódik. Hossza (csőre hegyétől farka végéig) k. b. 120, szárnya 40, farka 18, csőre (a homloktól) 12·5, csüdje 16·5 $\frac{1}{m}$.

A *vén tojó* nászruhában a hímhez hasonló, de valamivel kisebb, dísztollai rövidebbek.

A *vének* téliruhában tiszta fehérek, dísztollak nélkül; csőrük sárga.

A *fiatalok* tollazata lágyabb a vénekénél, máskülönben azok téli tollazatához hasonlítanak; csőrük sárga. A *fészekben ülő fiókák* selyemszerű pelyhei szürkés-fehérek.

Földrajzi elterjedése: Dél-Európától Közép-Ázsiáig; télen Afrika és India.

Magyarországon igen közönséges madár volt s hajdanában nagyobb nádasainkban mindenütt előfordult. Most, hogy a kultúra innen úgyszólván teljesen kiszorította állandó lakóhelyétül egyedül még a Kis-Balaton környékét mondhatjuk. Ezen helyen kívül hébe-korban az ország más részein is mutatkozik, de csak vonulása alkalmával. Korán tavaszkor, néha már márczius elején érkezik. Őszi vonulásáról nincsenek pontos följegyzéseink.

Garzetta.

KAUP, Natürl. Syst. p. 76. (1829.)

Typus: *Garzetta garzetta* (LINNÉ).

GARZETTA GARZETTA (LINNÉ).

Kis kócsag.

Ardea garzetta, Linné, Syst. Nat. I. p. 237. (1766.)

Ardea nivea, Gmel., Reise Russl. I. p. 164. (1770.)

Ardea Krammeri, Pill. et Mittersp. Iter per Posegan. Slav. p. 25. (1783.)

Herodias garzetta, Boie. Isis. 1822. p. 559.

Ardea orientalis, Gray, Zool. Misc. p. 20 (1831.)

Herodias jubata, Brehm, Vög. Deutsch. p. 586. (1831.)

Egretta orientalis, Bonap., Comp. List. B. Eur. & N. A. p. 47. (1838)

Herodias Lindermayeri, Brehm, Vogelf. p. 294. (1855.)

Garzetta garzetta, Radde, Orn. Cauc. p. 42. 402. (1884.)

Leírása: A *vén hím nászruhában* tiszta hófehér, nyakszirtjén megnyúlt hosszú tollak üstököt alkotnak; begytollai hosszúak, hegyesek; laza válltollai hosszúak s hátul fölfelé kunkorodnak; csőre és lábai feketék; szeme kékes-fehér. Hossza (csőre hegyétől farka végéig) k. b. 55, szárnya 29, farka 10, csőre (a homloktól) 8·7, csüdje 10·5 $\frac{1}{m}$.

A *vén tojó nászruhában* a vén hímhez hasonló, dísztollai azonban kevésbbé fejlettek.

A *vének téli tollazatban* tiszta fehérek, dísztollak nélkül; ilyenek a *fiatalok* is.

Földrajzi elterjedése: Dél-Európa és Közép-Ázsia; télen Afrika és India.

Magyarországon a kultúra következtében szintúgy mint a nemes kócsag, pusztulófélben van, mindazonáltal a Kis-Balaton környékén kívül az Al-Duna és Dráva mentén is előfordul, s ezen helyeken még elég gyakori. Április havában érkezik s szeptemberig marad; kisebb koloniákban fészkel.

Ardeola.

Boie, Isis, 1822. p. 559.

Typus: *Ardeola ralloides* (Scop.)

ARDEOLA RALLOIDES (Scop.).

Üstökös gém.

Ardeola ralloides, Scop., Annal. I. p. 88. (1769.)*Ardeola Marsigli*, } Lépechin, Nov. Comm. Petr. XIV. p. 502. (1770.)
Ardeola pumila, }*Ardeola comata*, Pall., Res. Russ. Reich. II. p. 715. (1773.)*Ardeola castanea*, Gmel., Reis. Russl. I. p. 165. (1774.)*Ardeola botaurulus*, Schrank, Faun. Boica I. p. 221. (1789.)*Ardeola ralloides*, Boie, Isis. 1822. p. 559.*Buphus comatus*, Boie, Isis. 1822. p. 356.*Nycticorax ralloides*, Ehrenb., Symb. Phys. fol. m. (1828.)*Buphus castaneus*, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 589—590. (1831.)
Buphus ralloides, }
Buphus illyricus, }*Ardeola comata*, Gray, List. Grallae Br. Mus. p. 82. (1844.)*Bubulcus luteus*, Doderl., Avif. Sic. p. 214. (1869.)*Bubulcus ralloides*, Dubois, Consp. Av. Eur. p. 27. (1871.)

Leírása: Nászruhában a *vén hím* uralkodó színe fakó barnás-sárga; torka, nyak-eleje, hasa, szárnya, farka és alsó farkfedői tiszta fehérek; háta és megnyúlt válltollai lilás árnyalatúak; fejtollai igen hosszúak s nagy üstököt alkotnak, mely a madár kinyújtott nyaka mellett is hátáig ér; a megnyúlt fejtollak oldalai fekete csíkkal szegettek, a leghosszabbak közepükön fehér színűek; csőrének tőfele világos kék, csúcsfele fekete; a csőr és szem közötti csupasz része kékbe hajló világoszöld, szeme világos sárga; lábai zöldes-sárgák. Hossza (csőre hegyétől farka végéig) k. b. 50, szárnya 22, farka 9, csőre (a homloktól) 6,7, csüdje 5,7 cm.

A *vén tojó* nászruhában a vén hímhez hasonlít, de annál valamivel kisebb, üstöke és a megnyúlt válltollai pedig valamivel rövidebbek.

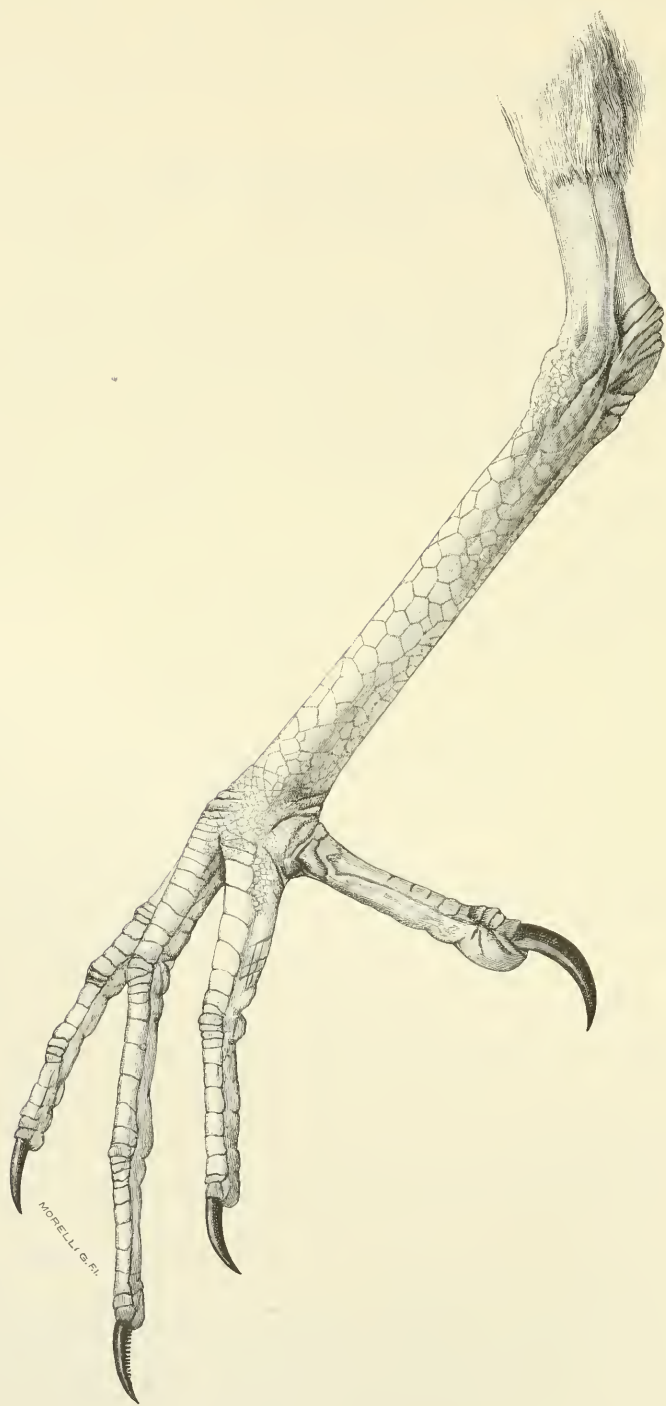
A *vének téli* tollazata abban tér el a nászruhától, hogy a hátoldal barna, a nyak pedig mindkét oldalon barna hosszanti foltokkal mustrázott; a megnyúlt fej- és válltollak hiányoznak.

A *fiatalok* evezőinek gerincze fekete, máskülönben a téli tollazatú vénekhez hasonlítanak.

Földrajzi elterjedése: Dél-Európa s a Földközi-tenger környezte partvidékek, egészen a Kaspi-tengerig; télen Afrika.

Magyarországon nagyobb nádasok mentén mindenütt előfordul, leggyakoribb a Duna, Tisza és Dráva menti mocsaras helyeken, a hol kolóniákban fészkel. Május első felében érkezik s szeptember első felében költözködik téli tartózkodási helyére.

Ardeola ralloides lába.

Bubulcus.

BONAP., ANN. SC. NAT. (4.) I. p. 141. (1854)

Typus: *Bubulcus lucidus* (RAFIN.).

BUBULCUS LUCIDUS (RAFIN.).

Egyiptomi gém.

Ardea lucida, Rafinesque, Caratteri p. 3. (1810.)*Ardea ruficapilla*, Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat. XIV. p. 409. (1817.)*Ardea bubulcus*, Andouin, Expl. Pl. Ois. de l'Egypte p. 391. (1823.)*Ardea Ferrauii*, Roux, Orn. Prov. pl. 316. (1825.)*Ardea russata*, Wagl., Syst. Av. Ardea p. 178. (1827.)*Leptodotis ibis*, Ehrb., Symb. Phys. m. (1828.)*Buphus russatus*, Bp., Comp. List B. Eur. N. Am. p. 47. (1838.)*Ardeola bubulcus*, Gray, List Grallae, Br. M. p. 82. (1844.)*Bubulcus ibis*,*Bubulcus ruficristata*, } Bonap., Consp. Av. II. p. 125. (1855.)*Ardeola russata*, } Brehm, Vogelf. p. 294. (1855.)*Ardea Verany**Herodias russata*, } Salvin, Ibis, 18⁹. p. 357—358.*Buphus bubulcus*,*Ardea ruficristata*, Hartl., Faun. Madagasc. p. 74. (1861.)*Bubulcus bubulcus*, Salvad., Ann. Mus. Genov. (2) I. p. 228. (1884.)*Bubulcus lucidus*, Salvad., Elenco Ucc. Ital. p. 243. (1886.)

Leírása: A vén hím nászruhában tiszta fehér; fejtetejének megnyúlt s kontyot alkotó tollai, továbbá hosszú begy- és válltollai világos vörhenyes-fakószínűek; csőre sárga; lábai barnák; szeme világos sárga. Hossza (csőrétől farka végéig) k. b. 45, szárnya 24·5, farka 10, csőre (a homloktól) 5, csúdjá 7 $\frac{1}{m}$.

A vén tojó nászruhában a hímhez hasonló; díztollai kevésbé fejlettek.

A vének téli tollazatban és a fiatalok csaknem tiszta fehérék, díztollaik hiányoznak.

Földrajzi elterjedése: a Földközi-tenger környezte partvidékek és szigetek; télen Afrika.

Magyarországban nem tartozik a rendes látogatók sorába, mert csak elvétve, még pedig az ország legdélibb vidékein fordul elő. Az Al-Duna, Dráva, és Száva közti vizeken már több ízben megfigyelték. Báró KALBERMATTEN 1886-ban Eszék környékén állítólag 3 példányt lőtt (l. FRIVALDSZKY Aves Hung. p. 131. 1891.), Huszty Ödön gyűjteményébe pedig egy példány került, melyet Temes-Kubin környékén lőttek 1885. június 3-án. A Magy. Nemz. Múzeum gyűjteménye ez ideig még egyetlen honi példánnyal sem dicsekedhetik.

Nycticorax.

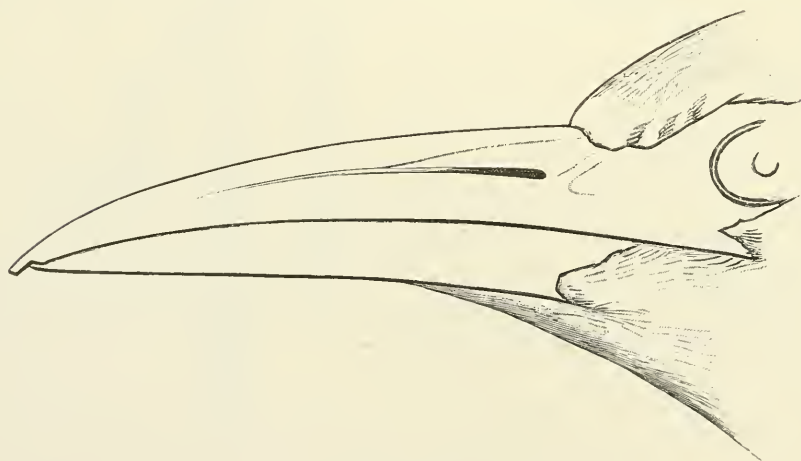
RAFIN., Analyse p. 71. (1815.)

Typus: *Nycticorax nycticorax* (LINNÉ).

NYCTICORAX NYCTICORAX (LINNÉ).

Éjji gém.*

- Ardea nycticorax*, } Linné, Syst. Nat. I. p. 235., 239. (1766.)
Ardea grisea, }
Ardea kwakwa, } Gmel., Nov. Comm. Petr. XV. p. 452, 456. (1771.)
Ardea ferruginea, }
Ardea obscura, Pill. et Mittp., Iter per Pos. Slav. p. 24. Tab. II. (1783.)
Nycticorax europaeus, Steph., in Shaw's Gen. Zool. XI. p. 609. (1819.)
Ardea sexsetacea, Vieill., Enc. Méth. III. p. 1130. (1823.)
Nycticorax vulgaris, } Ehrenb., Symb. Phys. m. (1828.)
Nycticorax brevipes, }
Nycticorax orientalis, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 592. (1831.)
Nycticorax badius, }
Nycticorax meridionalis, }
Ardea discors, Nutt., Man. Orn. II. p. 54. (1834.)
Nyctiardea europaea, Swains., Class. B. II. p. 355. (1837.)
Nycticorax griseus, Selys-Longch. Faun. Belg. p. 163. (1842.)
Nycterodius nycticorax, Macgill., Man. Br. B. II. p. 147. (1842.)
Nycticorax naevius, Gray, Gen. B. III. p. 558. (1847.)
Nycticorax nycticorax, Lichtst., Nomencl. Av. Mus. Berol. p. 90. (1854.)
Scotaeus nycticorax, } Heugl., Syst. Übers. p. 59. (1859.)
Scotaeus guttatus, }
Nyctiardea nycticorax, Swinh., Proc. Zool. Soc. 1871. p. 413.
Nyctiardea grisea nivea, Ridgw., Proc. U. St. Nat. M. III. p. 197. (1880.)

Nycticorax nycticorax csőre.

* Népies nevei: Vakvarjú, Bakcsó.

Leírása: Nászruhában a vén hím és tojó fejteteje és háta zöldfényű fekete; tarkójából 2—3 kiálló, egymásban fekvő, csatornaszerűleg összehajtott hosszú hófehér toll üstököt alkot; szárnya és farka szürke; homloka, szeme fölötti keskeny sáv, feje oldala, torka, nyaka s alul az egész madár fehér, a nyak- és testoldalán bizonyos sárgás-szürke árnyalattal; csőre fekete; lábai barnás-sárgák; szeme karminvörös. Hossza (csőre hegyétől farka végéig) k. b. 50, szárnya 28, farka 11, csőre (a homloktól) 7, csüdje 7 $\frac{1}{2}$ m.

A vének téli tollazatán hiányoznak a tarkó hosszú fehér tollai.

A fiatalok fölül barnák, fehér foltokkal; alul szennyes fehérek, oldalukon barna hosszanti foltokkal tarkázottak.

Földrajzi elterjedése: Közép- és Dél-Európa, Közép-Ázsia Khináig, Japán és Észak-Amerika, télen az ezeknek megfelelő déli részek, ú. m. Afrika, India, Malayi szigetek, Közép-Amerika s Dél-Amerikának északi része.

Magyarországon nagyobb nádasokban és mocsaras tájakon mindenütt közönséges, a hol alkalmas helyet talál a fészkeléshez; nagyobb koloniákban költ. Május elején érkezik s szeptemberig marad.

Botaurus.

BRISS., Orn. V. p. 444. (1760.)

Typus: *Botaurus stellaris* (LINNÉ).

BOTAURUS STELLARIS (LINNÉ.)

Bölgömbika.

Ardea stellaris, Linné, Syst. Nat. I. p. 239. (1766.)

Botaurus stellaris, Steph., in Shaw's Gen. Zool. XI. p. 593. (1819.)

Nycticorax stellaris, Ehrenb., Symb. Phys. m. (1828.)

Botaurus lacustris,

Botaurus arundinaceus, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 596. (1831.)

Leírása: Az egész madár alapszíne világos zsemlyeszínű, fekete, barna és vörhenyes rajzolatokkal, ú. m. háromszögű foltokkal, zig-zúgos vonalkákkal, szakadozott szalagokkal, hosszanti foltokkal; evezőinek alapszíne vörhenyes, fekete szalagozással; fejteteje fekete, szájjuga tájékán barna folttal; csőre és lábai sárgás-zöldek; szeme sárga. Hossza (csőre hegyétől farka végéig) k. b. 60—65, szárnya 30—33, farka 11, csőre (a homloktól) 7, csüdje 9 $\frac{1}{2}$ m.

A fészekben ülő fiókákat fölül sötétebb, alul világosabb vörhenyes-barna pelyhek borítják.

Földrajzi elterjedése: Közép- és Dél-Európa, Észak-Afrika, Közép-Ázsia Japánig; télen a megfelelő déli vidékek.

Magyarországon nagy kiterjedésű mocsarakban közönséges. Márczius elején érkezik s októberben távozik.

Ardetta.

GRAY, List Gen. B. 1842. App. p. 13.

Typus: *Ardetta minuta* (LINNÉ).

ARDETTA MINUTA (LINNÉ).

Törpe gém.

Ardea minuta, Linné, Syst. Nat. I. p. 240. (1766.)

Botaurus minutus, Boie, Isis, 1822. p. 559.

Cancrophagus minuta, Kaup, Natürl. Syst. p. 42. (1829.)

Botaurus pusillus, Brehm, Vög. Deutschl. p. 598. (1831.)

Ardeola minuta, Bonap., Comp. List. B. E. & N. A. p. 48. (1838.)

Ardetta minuta, Gray, List. Gen. B. App. p. 13. (1842.)

Leírása: A vén hím fejteteje, háta, harmadrendű evezői, dereka, fark tollai zöldes-fényű feketék; evező tollai feketék; szárnyfedői rozsdasárgával bevont fehérek; torka és hasa közepe fehér, többé-kevésbé sárgás-fakószínnel árnyalva, máskülönben az egész madár alul sárgás-fakószínű; feje és nyaka oldala lilás-barnával, nyaka hátulja vörhenyes-barnával árnyalt; alsó szárny- és farkfedő tollai fehérek; csőre barnás-sárga, lábai sárgás-zöldek; szeme világos sárga. Hossza (csőre hegyétől, farka végéig) 32, szárnya 15, farka 5, csőre (a homloktól) 5, csüdje 4 mm .

A tojó fejteteje és háta sötét vörhenyes-barna, az egyes tollak fakószínnel szegettek; nyaka sötétebben árnyalt; egyébként a hímhez hasonlít, a melynél azonfelül még valamivel kisebb.

A fiatalok a vén tojóhoz hasonlítanak. A fészekben ülő fiókákat fölül sárgás-fakó, alul fehéres pelyhek borítják.

Földrajzi elterjedése: Közép és Dél-Európától és a Középtenger környezte partvidékektől keletfelé Közép-Ázsiáig terjed; télen a megfelelő déli tartományokba vonul.

Magyarországon kisebb és nagyobb nádasokban egyaránt közönséges és költ. Április végén érkezik s októberig marad.

II. Alrend.

Subordo *CICONIAE* *

Gólyák.

I. Család.

Fam. *Ciconiidae*.

Gólyafélék.

A gólyafélék ámbár közel állanak a gémfélékhez, mégis úgy külső, mint belső szerkezetükben sokban eltérnek ez utóbbiaktól. Így p. o. a gólyaféléknek nincsenek porzó pelyhei; a hüvelykujj a mellsőkkel nem esik egy síkba, hanem valamivel följebb; a külső, valamint a belső ujj tövét hártya köti össze a középsővel; a nyak körül tollas, a nyak hátsó részén nincs csupasz mesgye.

A gólyafélék mocsaras helyeket, réteket és legelőket kedvelik. Táplálékuk csúszómászókból, halakból, apró emlősökből és rovarokból áll. Fákon, sziklákon vagy házakon fészkelnek. Nagy fészket építenek, melybe 4—6 tojást raknak. Tojásaik héja kívül durva, néha csaknem érdes; színük fehér. A fiókákat szürkés-fehér pelyhek borítják.

E család két alcsaládra (*Ciconinae* és *Tantalinae*) és több nemre oszlik s összesen 19 most élő fajt foglal magában. Nálunk csak egy nem és két faj ösmertetes s ezek az első, az úgynevezett *Ciconinae* alcsaládba tartoznak.

Ciconia.

BRISS., Ornith. V. p. 361. (1760.)

Typus: *Ciconia ciconia* (LINNÉ).

A fajok meghatározó táblázata:

- a. A fej, nyak és hát zöldesfényű fekete . . . . . *nigra* (321. old.).
b. A fej, nyak és hát fehér . . . . . *ciconia* (322. old.).

CICONIA NIGRA (LINNÉ).

Fekete gólya.

Ardea nigra, Linné, Syst. Nat. I. p. 235. (1766.)

Ardea atra, Gmel., Syst. Nat. I. p. 641. (1788.)

Ciconia nigra, Bechst., Naturg. Deutschl. IV. p. 96 (1801.)

Ciconia fusca, Brehm, Vög. Deutschl. p. 576. (1831.)

Melanopclargus niger, Reichenb., Grall. Tab. CLXVI. fig. 453—454. (1846.)

* V. Ö. SHARPE, Rev. Rec. Att. Class. B. p. 75., 1891.

Leírása: Nászruhában a vén hím és tojó feje, nyaka, háta, szárnya, farka fekete, rézszínű, lilás- és zöld zománczczal borítva, legragyogóbb feje és nyaka; melle, hasa, lábszártollai, alsó farkfedői fehérek; szárnya alul fekete; hónaljtoollai fehérek; csőre, a szeme körüli csupasz rész és lábai korál vörösek; szeme barna. A hím hossza (csőre hegyétől farka végéig) k. b. 110, szárnya 52, farka 25, csőre (a homloktól) 16·5—19, csüdje 19·5 $\frac{1}{m}$.

A fiatalok feje, nyaka, háta, szárnya és farka sötétbarna, némi csekély zöldes és lilás fénnyel; a fej- és nyaktollai fehéres-fakó csúcsban végződnek; alul fehérek; csőrük és lábaik lilás husszinűek; szemük szürkés-barna.

Földrajzi elterjedése: Európa és Ázsiának mérsékelt része; télen Afrika és India.

Magyarországban leggyakoribb az Alduna, Dráva és Száva közti mocsaras területeken, a hol egyszersmind költ; vonulásakor az ország más részein is előfordul. Vonulásának ideje márczius és szeptemberre esik.

CICONIA CICONIA (LINNÉ)

Közönséges gólya.

Ardea ciconia, Linné, Syst. Nat. I. p. 235. (1766.)

Ciconia alba, Bechst., Naturg. Deutschl. IV. p. 82. (1793.)

Ciconia albescens,

Ciconia nivea,

Ciconia candida,

Ciconia major, Brehm, Vogelf. p. 291. (1855.)

Ciconia ciconia, Hartert, Cat. Vogelssam. Mus. Senk. p. 204. (1891.)

Leírása: Az egész madár fölül és alul fehér; evezői, az első és másodrendű evezőknek megfelelő fedőtollai, vállának hátsó tollai feketék; szárnya alul fekete; alsó szárnyfedői fehérek; csőre és lábai vörösek; a szeme előtti csupasz rész fekete; szeme barna. Hossza (csőre hegyétől farka végéig) k. b. 115, szárnya 55—60, farka 25, csőre (a homloktól) 15—19, csüdje 19—23 $\frac{1}{m}$. A hím nagyobb, a tojó kisebb, máskülönben egymáshoz hasonlók.

Földrajzi elterjedése: Európa és Ázsiának nyugati fele a magas északot kivéve; télen Afrika és Indiának északi része.

Magyarországban mindenütt előfordul; leggyakoribb az alföldön. Márczius végén érkezik, s augusztus végén, szeptember elején távozik.

III. Alrend.

Subordo *PLATALEAE*.*

Barázdáscsőrűek.

A családok meghatározó táblázata:

- a. A csőr inkább oldalt összenyomott és ívalakban
lefelé hajlik (l. ábra 324. old.). . . . . *Ibididae* (323. old.).
- b. A csőr egyenes, lapított, elől kanálszerűleg kiszé-
lesedik (l. ábra 325. old.) . . . . . *Plataleidae* (325. old.).

I. Család.

Fam *Ibididae*.

Ibiszfélék.

Az ibiszfélék, külső alakjukat tekintve, az első pillanatra a pólinghoz, tehát a szalonkafélékhez mutatnak némi hasonlatosságot, ámde belső morphológiájuk teljesen eltér azokétól. E család legközelebbi rokonságban a gólyafélékkel áll, sőt ezeknek egyik alcsaládja (*Tantalinae*) valóságos összekötő kapcsot alkot a gólyák és az ibiszek közt.

Jellemek: A csőr vékony, hosszú, inkább oldalt összenyomott s ívalakban lefelé hajlik; az orrlyuk közel esik a homlokhoz, hosszukás, keskeny, elől barázdába nyílik; a barázda a káva hegyéig fut. A nyak körül tollas mesgyék nélkül. A külső és belső ujj tövét hártya köti össze a középsővel; a hátsó ujj a mellsőkkel egy síkba esik.

Az ibiszfélék a vizenyős réteket és a nádasokat kedvelik. Táplálékukat apró csúszó-mászók, halak, vízi csigák, rovarok stb. alkotják. Koloniákban fészkelnek, meglehetősen nagy fészket építenek; 4—6 tojást tojnak. Tojásaik alapszíne fehér, barna pettyezéssel; kivételt képez a nálunk is honos batla, (*Plegadi falcinellus*), melynek tojásai egyszínű zöldes-kékek. A fiókákat sötétszínű finom pelyhek födik.

E család kozmopolita; 27 élő fajt foglal össze, és 19 nemre van felosztva. (l. SHARPE, Handl. B. I. p. 184—188. 1899.). Nálunk csak egy faj fordul elő.

* V. Ö. SHARPE, Rev. Rec. Att. Cl. B. p. 75. (1891.)

Plegadis.

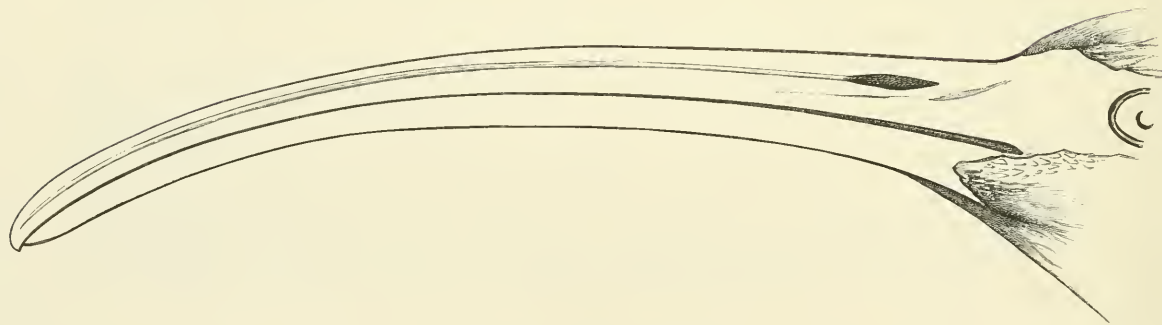
KAUP, Natürl. Syst. p. 82. (1829.)

Typus: *Plegadis falcinellus* (LINNÉ).

PLEGADIS FALCINELLUS (LINNÉ).

Közönséges batla.

- Tantalus falcinellus*, Linné, Syst. Nat. I. p. 241. (1766.)
Scolopax rufa, Scop., Annales I. p. 93. (1769.)
Numenius igneus, } Gmel., Reis. Sibir. I. p. 166. (1770.)
Numenius viridis, }
Tantalus castaneus, P. L. S. Müll., Syst. Nat. Anh. p. 112. (1776.)
Tantalus viridis, } Gmel., Syst. Nat. I. p. 648. (1788.)
Tantalus igneus, }
Ibis falcinellus, Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat. XVI. p. 23. (1817.)
Plegadis falcinellus, Kaup, Natürl. Syst. p. 82. (1829.)
Numenius falcinellus, Pall., Zoogr. Rosso-As. II. p. 165. (1826.)
Ibis castanea, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 606., 1018. (1831.)
Ibis cuprea, }
Tantalides falcinellus, Wagl., Isis, 1832., p. 1231.
Ibis ordi, Bp., Comp. List. B. Eur. & N. Am. p. 49. (1838.)
Falcinellus igneus, Gray, List. Gen. B. p. 87. (1841.)
Plegadornis falcinellus, }
Plegadornis major, } Brehm, Naumannia 1855. p. 290.
Plegadornis minor, }
Falcinellus rufus, Reichen., Journ. f. Ornith. XXV. p. 146. (1877.)
Falcinellus falcinellus, Sharpe, Layard's B. S.-Af. p. 741. (1884.)
Plegadis autumnalis, Stejneger, Stand. Nat. Hist. IV. p. 160. (1885.)

Plegadis falcinellus csőre.

Leírása: Tavaszkor a vén hím feje, nyaka, háta, válla, melle, hasa gesztenyevörös, homlokán zöld, fején biboros-lila zománczczal; szárnya, válltollainak egy része, dereka, farka és alsó farkfedői feketék, zöld és biboros-lilába fénylő zománczczal; csőre és lábai sötét zöldes-barnák; szeme barna. Hossza (csőre hegyétől farka végéig) k. b. 50, szárnya 30, farka 12, csőre (a homloktól) 14, csüdje 9·5 $\frac{1}{m}$.

A vén tojó a hímhez hasonló, de annál valamivel kisebb.

A *fiatalok* barnás-feketék, gyenge lilás zománczczal; szárnyuk élénkebb s olajzöldes zománczczal bevont; fejük teteje és nyakuk gyakran egyes fehér tollakkal tarkított; csőrük szarubarna, tövükön és csücsmögötti részükön világos szalaggal; lábaik feketék; a fészekben ülő *fiókákat* füstös fekete pelyhek borítják; fejük búbja fehér; csőrük világos kékes színű, tövén és csücsmögötti részén testszínű világos szalaggal.

Földrajzi elterjedése: A Mediterran subregio, Közép-Ázsia Khináig és az Egyesült-Államok keleti része; télen Afrika, India, a Maláji szigetek és Ausztrália.

Magyarországban nagyobb vizek mentén, óriási kiterjedésű nádasokban fordul elő; kolóniákban fészkel, rendszeren a kanalasgémek ^{telepe}telepeihez csatlakozik. Április második felében érkezik és szeptemberben távozik.

II. Család.

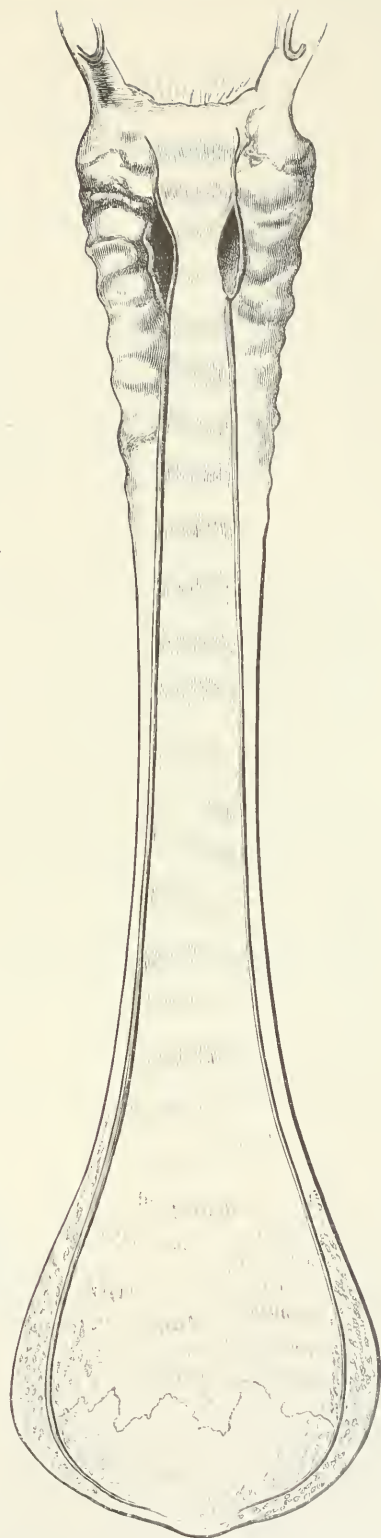
Fam. Plataleidae.

Kanalasgémfélék.

E családnak legjellemzőbb, de egyszersmind legszembeütőbb ismertető jele az egyenes, hosszú, lapos, elől kanálszerűleg kiszélesedő csőr (l. ábra). Az orrlyukak közel a homlokhoz, párhuzamosan vannak fölül elhelyezve, hosszúkásak, elől keskeny barázdában végződnek. E barázda a káva szélein a csücsig húzódik. A külső és belső ujj tövét hártya köti össze a középsővel; a hátsó ujj egy síkba esik a mellsőkkel. A nyak körül tollas, mesgék nélkül.

A kanalasgémfélék nagyobb mocsarakat és nádasokat kedvelik; kolóniákban fészkelnek. Tojásaik alapszíne fehér, barna és vörhenyes pettyekkel és foltokkal mustrázva. A fiókákat finom, sűrű, fehér pelyhek borítják.

Földrajzi körük mind az öt világrészre kiterjed. Mindössze csak hat élő faj, nálunk pedig csak egy ősmertes.

Platalea leucorodia csőre fölülről tekintve.

Platalea.

BRISS., Ornith. V. p. 351. (1760.)

Typus: *Platalea leucorodia*, LINNÉ.

PLATALEA LEUCORODIA, LINNÉ.

Kanalasgém.

Platalea leucorodia, Linné, Syst. Nat. I. p. 231. (1766.)

Platea leucopodius, Gmel., Reis. Russl. I. p. 163. (1770.)

Platea leucorodia, Leach, Syst. Cat. Mamm. ect. Br. M. p. 33. (1816.)

Platalea nivea, Cuv., Reg. An. I. p. 482. (1817.)

Platalea pyrrhops, Hodgs., Icon. ined. Br. Mus. Gall. pl. 68. (1844.)

Platalea major, Temm. & Schleg., Faun. Jap. p. 119. (1850.)

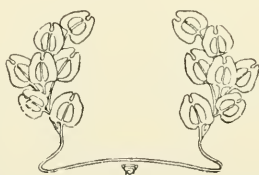
Platalea leucorodia, Reichen., Journ. f. Orn. XXV. p. 159. (1877.)

Leírása: Nászruhában a vén hím és tojó tiszta fehér, nyaka tövén barnás-sárga árnyalattal; nyakszirtjén hosszú lecsüngő tollak üstököt alkotnak; csőre egészben véve fekete, kiszélesedett részén elől sárga; a szeme előtti csupasz részének alsó fele fehér, felső fele fekete, torkának csupasz része pedig sárga, s e szín az alsó káva tövénél narancsszinbe, majd feketébe árnyalódik; lábai feketék; szeme vörvörös. Hossza (csőre hegyétől farka végéig) k. b. 75—80, szárnya 37—42, farka 13—14, csőre (a homloktól) 19—21, csüdje 13—15 $\frac{1}{m}$.

Téli tollazatban és a fiataloknál hiányzanak az üstököt alkotó hosszú tollak. A fiatalok evezőinek és fedőtollainak gerincze fekete; az első evező csaknem egészen, a másodiknak, harmadiknak és negyediknek pedig csakis csúcsa fekete.

Földrajzi elterjedése: Közép- és Dél-Európa, Észak-Afrika, Közép-Ázsia Khináiig.

Magyarországban nagyobb kiterjedésű nádasokban április végétől, szeptemberig tartózkodik; kolóniákban fészkel.

X. Rend.

ORDO GRUIFORMES

Darualakúak.

Már a gémalakúak rendjénél (309 old.) említettük volt, hogy külső hasonlóságuknál fogva a daruféléket ezelőtt a gémfélékkel, ezek rokon családjaival és más hasonló madarakkal az úgynevezett «Gázlók» rendjébe egyesítették. Később belső szerkezetüket is figyelembe véve, helyesebb szintimatikai helyzetet iparkodtak biztosítani ezen madaraknak. HUXLEY tanár az általa fölállított *Geranomorphae* csoportban (Proc. Zool. Soc. 1867. p. 457.) a darufélékkel hozza szorosabb kapcsolatba. SHARPE, SCLATER rendszerét követve (Cat. B. Br. Mus. XIII. p. 236, 1894.), az úgynevezett *Alectorides* rendbe sorozza a tűzokfélékkel együtt, legújabbán pedig (Handl. B. I. p. 176, 1899, de már 1891-ben is Rev. Rec. Att. Cl. B. p. 74.) a tűzokféléktől is elválasztva, önálló rendbe Ordo: *Gruiformes* helyezi.

Tény, hogy ezen madarak magában álló sajátágos csoportot alkotnak, ám-bár kétséget alig szenved, hogy a tűzokfélék némi tekintetben már a darualakúakhoz közelítenek.

SHARPE (Handl. B. I. p. 176.) a darualakúak rendjét hét alrendre osztja (*Grues*, *Arami*, *Rhinochetes*, *Mesoenatides*, *Eurypygyae*, *Psophiae* és *Dicholophi*). Miniket közelebbről csak az első alrend érdekel, mert Magyarországon csak ez van képviselve.

I. Család.

Fam. Gruidae.

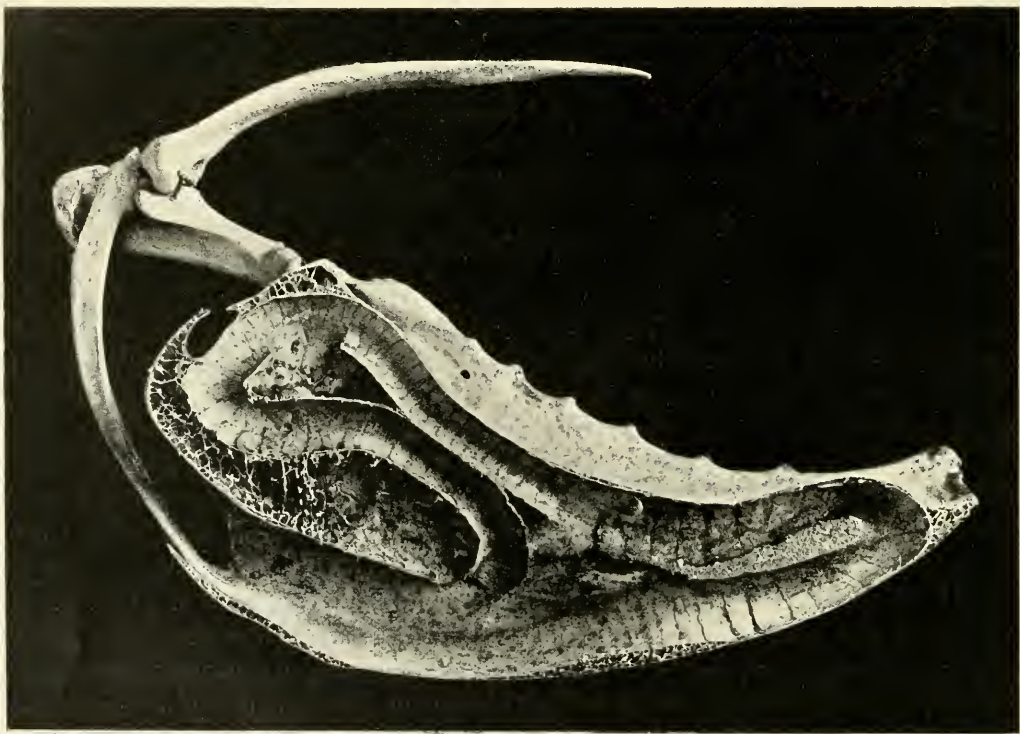
Darufélék.

Fellemelek: A csőr egyenes, alig hosszabb a koponyánál. Az ínycsont hasadt (*schizognathus*). Az orrcsont mellső széle villás (*schizorhinat*.)^{*} A nyakcsigolyák száma 19—20. A mellecsont keskeny, hajlott; a mellecsont taraja széles, belől türes, felső széle elöl nyitott, a légeső befogadására szolgál. A *szürke darunál* a légeső a mellecsont taraját egészen átjárja. Az ide mellékelt ábra a *szürke daru* mell-

^{*} Bővebb magyarázatát lásd 338. old.

csontjának hosszmetsetét mutatja, melyen a légső kanyarulatok jól kivehetők. A légső ugyanis a nyakból kiindulva, a villacsontok közt belép a mellesont tarajába az említett nyíláson s a taraj mellső szélének (*margo ventr. cristae*) belső felületén végig fut a taraj alsó széléig, a hol hátrafelé kanyarodván a taraj hátsó belső szélén fölfelé (vagyis az ábrán jobbról balra) húzódik a taraj felső széléig (*margo anterior cristae*), a hol megint félkörös hajlással visszafelé kanyarodik a bejáratba,

Grus Grus mellesontjának hosszmetsete.

a honnan megint fölfelé tartva a taraj nyílásán kihatól és a taraj felső szélének mentén hátrafelé a tüdőhöz ágazik. A légső ezen négyszeres kanyarulatának tulajdonítják a *szürke daru* erős, messzeható trombitaszerű hangját. E család jellemei közé tartozik továbbá az, hogy a külső lábujj tövét szélesebb, a belsőét keskeny hártya köti össze a középsővel; a hátsó (hüvelyk)-ujj rövid s jóval följebb esik a mellsőknél. A fartőmirigy tollkoszorúval ellátott. A kormánytollak száma 12. A szárny hosszú, a harmadrendű evezők hosszabbak az elsőrendűknél és lefelé csüngnek. E család tagjai évenként kétszer vedlenek.

A darúfélék nyílt nagy területeket, síkságokat és óriási kiterjedésű vízenyős helyeket kedvelik. Táplálékukat magvak, rovarok, csúcszómászók és apró emlősök szolgáltatják. Fészküket csekély művészettel a földön építik, melybe rendszerint két tojást raknak; tojásaik alapszíne zöldes-, szürkés- vagy sárgás-barna, sötétebb barna pettyezéssel mustrázva. A fiókák a tojásból kikelve sűrű pelyhekkkel borítottak s azonnal futni képesek.

E család hét nemre oszlik s 19 élő faj tartalmaz (l. SHARPE. Handl. B. I. p. 176–179). Nálunk csak két faj ősmertes s ezek két nembe tartoznak.

A nemek meghatározó táblázata:

- a. A fejtető csupasz s többé-kevésbbé serteszerű tollakkal borított; a fej oldalán a tollak nem hosszúak . . . . . *Grus* (329. old.).
- b. A fejtető rendes tollakkal borított; a fej oldalán a fültáj körül a tollak igen hosszúra nyultak . . . *Anthropoides* (330. old.).

Grus.

PALL., Misc. Zool. fasc. IV. p. 1. (1767.)

Typus: *Grus grus* (LINNÉ).

GRUS GRUS (LINNÉ).

Szürke daru.

- Ardea grus*, Linné, Syst. Nat. I. p. 234. (1766.)
Grus communis, Bechst., Naturg. Deutschl. III. p. 60. (1793.)
Grus cinerea, Mey. & Wolf, Taschb. II. p. 350. (1810.)
Grus canorus, Forst., Syn. Cat. Br. B. p. 58. (1817.)
Grus cineracea, Brehm, Vög. Deutschl. p. 571. (1831.)
Megalornis grus, Gray, List. Gen. B. p. 85. (1841.)
Grus nostras, Olphe-Gall., Contr. Faun. Orn. Eur. Occ. fasc. XV. p. 33. (1891.)
Grus grus, Brusina, Ornth. Jahrb. II. p. 25. 1891.)

Leírása: A *tén* homloka, nyakszirtje, torka s nyakának mellső és oldalsó része a közepéig feketés-szürke; fejtetejének csupasz része élő korában vérvörös; szeme mögött, fületája és nyakának hátsó része a közepéig fehér; nyakának alsó része és az egész madár világos szürke, bizonyos fakószínű árnyalattal; elsőrendű evezői, farktollai, hosszúra megnyúlt harmadrendű evezőinek csúcsa és belső zászlaja szürkés-feketék; a szárnyfedő tollak gerincze többé-kevésbbé szintén fekete; csőre zöldes-szürke, hegye világosabb, töve vörhenyes; lábai feketék; szeme vörösbarna. Hossza (csőre hegyétől farka végeig) k. b. 120, szárnya 56, faka 17·5, csőre 11, csüdje 27 $\frac{1}{2}$ m.

A *hím* és *tojó* egyforma, utóbbi valamivel kisebb.

A *fiókákat* eleinte sárgás barna, később szürkés pelyhek borítják

Földrajzi elterjedése: Európa, télen Afrikának északi része.

Magyarországon őszkor és tavaszkor rendszeren átvonul és helyenként rövid időre le is telepszik. Vonulásának ideje márczius és október hónapokra esik. Ezelőtt az Al-Duna és Közép-Magyarország síkságain költött, de most már nem vagy legalább is nem rendszeren.

Anthropoides.

Vieill., Analyse, p. 59. (1816.)

Typus: *Anthropoides virgo* (LINNÉ).

ANTHROPOIDES VIRGO (LINNÉ).

Szűz daru.

Ardea virgo, Linné, Syst. Nat. I. p. 234. (1766.)

Anthropoides virgo, Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat. II. p. 163. (1816.)

Grus virgo, Pallas, Zoogr. Rosso-As. II. p. 108. (1826.)

Scops virgo, Gray, List. Gen. B. p. 86. (1841.)

Philorchemon virgo, Gloger, Handb. Naturg. p. 438. (1842.)

Grus virgo, } Brehm, Vogelf. p. 291. (1855.)

Grus ornata, }

Grus (Anthropoides) virgo, Dav. & Oust., Ois. Chine p. 436. (1877.)

Anthropoides virgo (LINNÉ.)

LORD LILFORD («Col. Fig. B. Br. Isl.» Vol. IV. Pl. 65.) színes táblája után.

Leírása: A vén fejteteje, nyakának hátsó része s az egész madárnak hát és hasoldala világos szürke; feje oldalt, torka, nyakának mellső és oldalsó része, hosszúra nyúlt begy-tollai, elsőrendű evezői, hosszú harmadrendű evezőinek csúcsa feketék; a szeme alatt kiinduló s a fülfedők fölött végig húzódó sáv, a fülfedők mögött kinyúló s a nyak oldalára csüngő selyemszerű hosszú tollak tiszta fehérek; farktollai feketés-szürkék; csőre sötét szarúszínű, hegye vörhenyes, töve sárgás; lábai zöldes-szürkék; szeme vérvörös. Hossza (csőre hegyétől farka végeig) k. b. 85, szárnya 45, farka 16, csőre 7—7.5, csüdje 18 $\frac{c}{m}$.

A *hím* és *tojó* egyforma, utóbbi valamivel kisebb.

Földrajzi köre: Dél-Európa, kelet felé Közép-Ázsián át Khináig terjed; télen Afrikának északi része és India.

Magyarországban való előfordulását egy a bécsi csász. és kir. Hofmuzeumban őrzött s FINGER GYULA gyűjteményéből származó példány, melyet állítólag Szeged környékén 1858. június 20-án lőttek és a ZICHY JENŐ gróf *felső-szent-iváni* birtokán 1901-ben lőtt példány igazolja, mely utóbbit HAVAS BÉLA, kezelőtiszt június 6-án egy ménes legelőn, a hol a madár már 5—6 napig tartózkodott, ejtette el, ZICHY JENŐ gróf e ritka példányt a Magy. Nem. Muzeumnak ajándékozta.

XI. Rend.

ORDO CHARADRIIFORMES.

Lilealakúak.

A madaraknak ezen számottevő csoportjában az egyes alakok, noha külső formájukban szembetűnőleg különböznek is egymástól, anatómiai és biológiai közös jellemüknel fogva, egymással szorosabb rokonságban állanak. *Jellemek*: Az ínycsont hasadt (*schisognathus*); a nyakcsigolyák száma 15 (a túzok- és ugartyúknál 16); a mellcsont alsó széle két-két bemetszéssel; a fartőmirigy tollkoszorús (a túzoknál hiányzik); a nyak körül tollas mesgyék nélkül, csak a túzokfélék nyakának tövén hátul van egy k. b. ujjnyi széles mesgye; az elsőrendű evezők száma 11; a fiókák tojásból kikelve sűrű pelyhekkkel borítottak s azonnal futni képesek.

E rend hét alrendre oszlik, nálunk négy alrend van képviselve.

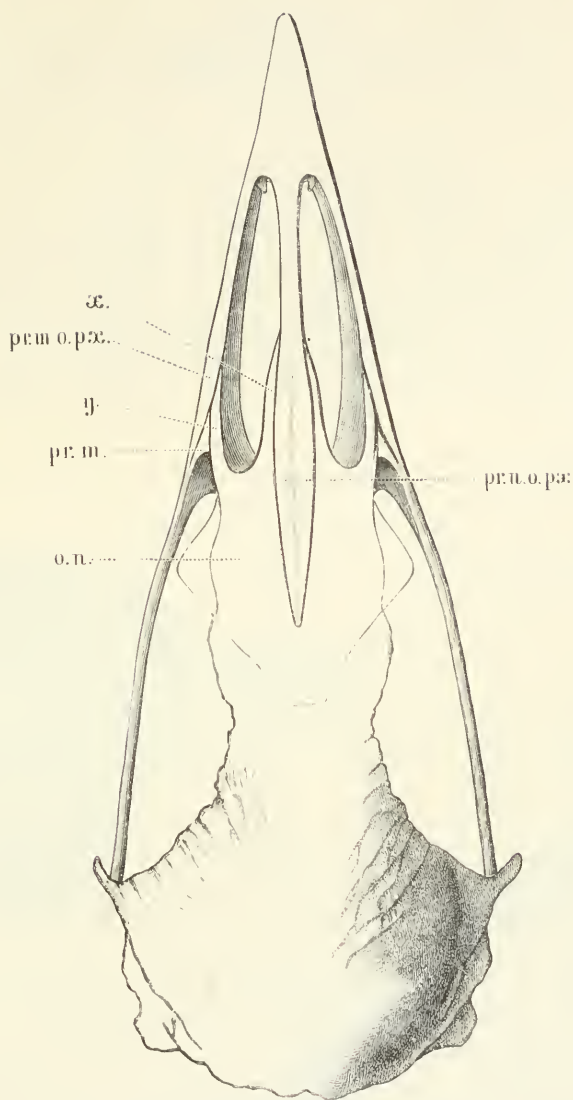
1. Alrend.

Subordo OTIDES.

Túzokok.

Jellemek: A csőr rövid, zömök, ormója kissé hajlott s a tyúkfélék csőrére emlékeztet. Az orrlyukak hosszúkás tojás formájúak. Az orrcsont mellső széle öblös (*holorhinal*) (l. ábra 333. old.), melynek egyik (belső) nyújtványa (*x*) az állközti csont orrcsonti nyújtványához, másik (külső) nyújtványa (*y*) az állközti csont felső állcsonti nyújtványához és a felső állcsont nyújtványához tapadt vagy forradt.* A nyakcsigolyák száma 16. A fartőmirigy hiányzik. A csüd és a lábszár csupasz része elől és hátul recézett (l. ábra 335. old.). Az ujjak rövidek s fölül paizsoltak; a karmok szélesek, lapítottak; a hüvelykujj hiányzik. A kormánytollak száma 16–20.

* Bizonyos madaraknál az orrcsont mellső szélének változatos alakjára *Garrod* (l. Proc. Zool. Soc. 1873. p. 33. «On the Value in Classification of a Peculiarly in the Anterior Margin of the Nasal Bones of certain Birds») és követői nagy súlyt fektettek. *Fürbringer* (Untersuch. Morph. & Syst. d. Vög. II. p. 1031., 1888.) azonban *Milne-Edwards*-ra hivatkozva megjegyzi, hogy noha ezen változatok kétségkívül figyelemre méltó jelentőséggel bírnak, nem elegendően megbízhatók arra nézve, hogy nagyobb csoportok szétválasztására szolgáljanak.

Otis tarda koponyája felülről tekintve :

o. n. orrsont (*os nasale*.)

x. az orrsont belső nyujtványa (*processus intermaxillaris*.)

y. az orrsont külső nyujtványa (*processus maxillaris*.)

pr. m. o. px. = az állközti csont felső állcsonti nyujtványa (*processus maxillaris ossis premaxillaris*.)

pr. n. o. px. = az állközti csont orrsonti nyujtványa (*processus nasalis ossis premaxillaris*.)

pr. m. -- a felső állcsont nyujtványa (*processus maxillaris*.)

Fészküket a földön készítik, a melyet legtöbbnyire a kissé kitaposott pusztá föld alkotja; két, legfeljebb három tojást tojnak, sötét zöldes vagy barnás alapszínűek és sötétebb barna foltokkal mustrázottak. A fiókákat feketével pettyezett világos pelyhek borítják.

Földrajzi elterjedésük az ó-világ mérsékelt és tropikus tájaira esik.

I. Család.

Fam. **Otididae.**

Túzokfélék.

A nemek meghatározó táblázata:

- a. A vén hímnek álla alatt kiálló hosszú laza tollak szakált alkotnak; a tarkó és a nyak hátoldalának tollai nem hosszúak; a szárny 40 $\%$ -nél hosszabb *Otis* (334. old.).
- b. A vén hímnek nincsenek szakált alkotó tollai, ellenben a tarkó és nyak hátoldalának tollai megnyúltak; a szárny 30 $\%$ -nél rövidebb . . . . . *Tetrax* (335. old.).

Otis.

LINNÉ, Syst. Nat. I. p. 264. (1766.)

Typus: *Otis tarda*, LINNÉ.**OTIS TARDA, LINNÉ.**

Túzok.

Otis tarda, Linné, Syst. Nat. I. p. 264. (1766.)*Otis major*, Brehm, Vög. Deutschl. p. 351. (1831.)

Leírása: A vén hím feje, nyaka, nemkülönben álla alatt mindkét oldalon szétágazó, hosszú, laza szakált alkotó tollai világos kékes-szürkéek; nyaka hátoldalának töfele, a madár egész hátoldala (beleértve az apró szárnyfedőket, a harmadrendű evezőket és a fark felső fedőtollait) vörhenyes rozsdasárga, fekete harántcsikolással; begye részben szintén vörhenyes rozsdasárga, többé-kevésbbé feketével mustrázva; hasoldala és alsó farkfedői fehérek; evezői barnás-feketék, a tollak töfele fehér; nagy- és közép fedőtollai többé-kevésbbé szürkével árnyalt fehérek, az egyes tollak gerince nagyobbára fekete; farka fehér, széles csücsmögötti fekete szalaggal, a közbülső tollak többé-kevésbbé rozsdabarnával árnyaltak; csőre szürkés-szarúszínű, hegye fekete; lábai szürkés-barnák; szeme barna. Párzáskor a nyak fölfújható sajátságos tömlőt alkot, s ilyenkor a nyak mindkét oldalán a fültáj mögött világos-kékes ibolyaszínű csupasz folt látható. A madár teljes hossza (csőre hegyétől farka végeig) k. b. 110, szárnya 60, farka 31, csőre a homloktól 6 a szájuztól 10; csüdje 17 $\%$.

A vén tojó a hímhez hasonlít, de annál jóval kisebb; szakált alkotó tollai hiányzanak; hátának alapszíne kevésbbé élénk, mustrázata sűrűbb. Hossza k. b. 85—90, szárnya 45—46, farka 25, csőre a homloktól 4, a szájuztól 7, csüdje 13 $\%$.

A fiatalok a vén tojóhoz hasonlítanak. A tojásból kikelt fiókákat fehéres fakószínű sűrű pelyhek borítják s fejük és hátuk nagy barnás-fekete foltokkal mustrázott.

Földrajzi elterjedése: Dél-Európa, Észak-Afrika és Közép-Ázsia Indiáig.

Magyarországon az alföldön állandó madár; télen kisebb-nagyobb csoportba verődik össze.

Tetrax.

LEACH, Syst. Cat. Mamm. etc. Br. M. p. 28. (1816.)

Typus: *Tetrax tetrax* (LINNÉ).

TETRAX TETRAX (LINNÉ).

Reznek.

Otis tetrax, Linné, Syst. Nat. I. p. 264. (1766.)

Tetrax campestris, Leach, Syst. Cat. Mamm. ect. Br. M. p. 28. (1816.)

Tetrax, tetrax, Lichst., Nomencl. Av. Mus. Berol. p. 88. (1854.)

Otis campestris, Brehm, Vogelf. p. 277. (1855.)

Otis minor, Brehm, Naumannia. 1855, p. 288.

Tetrax tetrax tojójának feje és lába.

Leírása: Nászruhában a *♀* fejetejének és hátoldalának alapszíne fehér-sárgás-barna, fekete foltokkal és zigzugvonalkákkal sűrűn mustrázott; kisebb szárnyfedői, harmadrendű evezői és mellének oldalai hasonló színűek; feje oldala, és torka kékes-szürke; nyaka fekete, elől nagy V alakú fehér rajzzal, melynek szára a nyak oldalán a nyakszírtáig húzódik; begye és alul az egész madár fehér, begyén fekete örvvel; elsőrendű evezői és az ezeknek meg-

felelő fedőtollak sötét barnák; a tollak töve fehér; másodrendű evezői és nagyobb szárnyfedői fehérek; farka fehér, a tollak csúcsmögötti részén barna zigzughvonalakkal tarkított széles szalaggal; a felső farkfedők leghosszabb tollai fehérek, többé-kevésbé barnával pettyezve; csőre szürkésbarna, csúcsa fekete; lábai és szeme sárgás-barnák. Hossza k. b. 45, szárnya 26, farka 11, csőre 3, csüdje 7 $\frac{1}{2}$ m.

A *csín tojó* feje, nyaka, begye és hátoldala sárgás-fakószínű, feketés-barna foltokkal és zigzugas vonalakkal sűrűn mustrázva; hasoldala, nagyobb szárnyfedői és másodrendű evezői fehérek; elsőrendű evezői sötétbarnák, tövük fehér; farka fehér, sötét-barna harántcsíkokkal és foltokkal.

A *fiatalok* a tojóhoz hasonlítanak.

Földrajzi elterjedése: Dél-Európa, Észak-Afrika és Közép-Ázsia Indiáig.

Magyarországon: Főleg átvonuláskor és télen fordul elő, meglehetősen ritka

II. Alrend.

Subordo OEDICNEMI.

Ugartyúkók.

Ezen alrend, mely tulajdonképpen csak egy családból áll (Fam. *Oedicnemidae*) összekötő kapcsolatot alkot a tűzok- és lilefélék közt. A csőrnek és koponyának szerkezete a tűzokfélékre emlékeztet; az orrsont melső szélé öblös (*holorhinal*); a nyakesigolyák száma 16; a csüd elől és hátul recézett; az ujjak rövidek, fölül paizsoltak, a karmok lapítottak; a hüvelykujj hiányzik. Más tekintetben a lilefélék jellegét viselik magukon.

Fészket nem építenek, tojásaikat, melynek száma rendszerint kettő, a puszta földre, gyakran kavicsok közé tojják. A tojások színe rendkívül hasonló a talaj színéhez, világos alapon sötét pettyezéssel, foltokkal és karczolatokkal mustrázottak. A fiókák a tojásból kikelve, azonnal futni képesek, világos földszínű pelyhekkal borítottak, hátuk közepén párhuzamosan végigfutó két keskeny fekete csíkkal.

Földrajzi körük mind az öt világrészre kiterjed.

I. Család.

Fam. **Oedicnemidae.**

Ugartyúkfélék.

Oedicnemus.

TEMN., Man d'Orn. p. 321. (1815.)

Typus: *Oedicnemus oedicnemus* (LINNÉ).

OEDICNEMUS OEDICNEMUS (LINNÉ).

Ugartyúk.

- Charadrius oediconemus*, Linné, Syst. Nat. I. p. 255. (1766.)
Charadrius scolopax, Gmel., Reis. Russl. III. p. 87. pl. 16. (1774.)
Charadrius illyricus, Piller & Mittersp., Iter per Pos. Slav. p. 26. Tb. III. (1783.)
Otis oediconemus, Lath., Ind. Orn. p. 661. (1790.)
Oediconemus crepitans, Temm., Man. d. Orn. p. 322. (1815.)
Oediconemus griseus, Koch, Syst. baier. Zool. p. 266. (1816.)
Fedoa oediconemus, Leach, Syst. Cat. Mamm. ect. B. M. p. 28. (1816.)
Oediconemus europaeus, Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat. XXIII. p. 230. (1818.)
Oediconemus Bellonii, Roux, Orn. Prov. pl. 266. (1825.)
Oediconemus desertorum, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 539. (1831.)
Oediconemus arcuarius, }
Oediconemus indicus, Salvad., Atti Soc. Ital. Sc. Nat. VIII. p. 381. (1866.)
Oediconemus scolopax, Dress, B. Eur. VII. p. 401. pl. 512. (1876.)
Oediconemus crepitans indicus, Seeb., Geogr. Distr. of the Fam. Charadr. p. 77. (1887.)
Oediconemus oediconemus, Brusina, Orn. Croat. p. 86. (1890.)

Leírása: A vén hím és tojó tavaszkor és nyáron fölül világos-fakó, fekete hosszanti foltokkal; alul fehér, kantárrésze, nyaka oldala és begye feketés hosszanti foltokkal mustrázva; alsó farkfedői vörhenyes fakószínűek; evezői feketék, az első és második evező széles fehér szalaggal, mely a belső zászló fehér szélébe olvad; néha a 3-dik evezőnek belső zászlaján is látható hasonló fehér szalag; a a hatodik, hetedik és nyolczadik evező töfelén szintén fehér széles szalaggal s a két utóbbi evezőnek csúcsa is fehér; a középső fedőtollak töve szürke, közepükön fekete szalaggal, hegyük fehér; a szárny alul fehér, az evezők csúcsa fekete; a szélső farktollak fehérek, fekete csúccsal, a közbülsők fakók, szürkés-barnával mustrázottak; esőrének töfele zöldes-sárga, csúcsfele fekete; lábai zöldes-sárgák, karmai feketék; szeme rendkívül nagy és világos arany-sárga. Hossza k. b. 40, szárnya 22—26, farka 12—14, csőre (a homloktól) 3·5—4, csüdje 7 mm. Tavaszkor és télen az egész tollazatot fölül és alul bizonyos sárgás-barna árnyalat borítja és mustrázata határozottabb.

A tojásból kikelt fiókákat alul fehér, fölül fehéres fakó pelyhek borítják, hátukat két keskeny, hosszában végig futó bársony fekete csík díszíti; felső czombuk táját, szárnyukat és homlokukat szintén bársonyfekete csík mustrázza.

Földrajzi elterjedése: Közép- és Dél-Európa, a Mediterran subregio, Közép-Ázsiának mérsékeltbb része és Indiának megfelelő tájai.

Magyarországon: Az alföldön közönséges; április elején érkezik s októberig, novemberig marad.

Jegyzet: Az Ázsiában előforduló példányok általában véve kisebbek az európaiaknál, harmadik evezőjük pedig legtöbbször fehér szalaggal vagy jeggyel van ellátva, a mi az európaiaknál ritkábban fordul elő. A Magy. Nemz. Múzeumban lévő 14 hím példány közül csak egynek van harmadik evezőjén fehér szalagja, ámde e madár egyike a legnagyobb példányainknak, így tehát nagyság tekintetében elűt az ázsiaiaktól: szárnya 26 cm. Ellenben van gyűjteményünkben egy nagyon kicsiny példány Cyprus szigetéről, szárnya alig üti meg a 22 cm-t s így nagyság tekintetében az ázsiaiakra üt, de harmadik evezőjén a fehér rajznak semmi nyoma sincs.

III. Alrend.

Subordo **CURSORII.****Futók.**

Jellemek: A csőr többé-kevésbbé rövid, karcsú, ívalakban lefelé hajló, hegyes; az orrlyukak tojásalakúak; az orrcsont mellső széle szög alakú (*schizorhinal**) ; a csüd mellső része paizsolt; a karmok többé-kevésbbé lapítottak; a középső ujj karmának belső széle szaggatott, vagy fésűs.

Tojásaikat, melyeknek száma 2—3, a pusztta földre tojják; a tojások alapszíne fehér, sötét (szürke, barna vagy fekete) pettyekkel, vonalakkal, karcolatokkal mustrázottak. A fiókákat csekély mustrázatú szürkés sűrű pelyhek borítják.

Földrajzi elterjedésük az ó-világra esik.

A családok meghatározó táblázata :

- a.* A csőr aránylag hosszabb, k. b. a koponya hosszának megfelelő; a hüvelykujj hiányzik; a fark egyenesen levágott, vagy gyengén kerekített . . . *Cursoriidae* (338. old.).
b. A csőr rövidebb a koponyánál; a hüvelykujj nem hiányzik; a fark villás . . . . . *Glarulidae* (339. old.).

I. Család.

Fam. **Cursoriidae.****Futómadárfélék.****Cursorius.**

LATH., Ind. Ornith. II. p. 751. (1790.)

Typus: *Cursorius gallicus* (GMEL.).

CURSORIUS GALLICUS (GMEL.).**Futómadár.**

- Charadrius gallicus*, Gmel., Syst. Nat. I. p. 692. (1788.)
Cursorius europaeus, Lath., Ind. Orn. II. p. 751. (1790.)
Cursorius isabellinus, Mey & Wolf, Taschb. II. p. 328. (1810.)
Tachydromus gallicus, Illiger, Prodr. p. 250. (1811.)
Tachydromus europaeus, Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat. VIII. p. 293. (1817.)
Cursor isabellinus, Wagl., Syst. Av. p. 80. (1827.)
Cursor europaeus, Naum., Vög. Deutschl. VII. p. 77. Taf. 171. (1834.)
Cursorius gallicus, Gray, List Grallae Br. Mus. p. 60. (1844.)
Cursorius pallidus, }
Cursorius brachydactylus, } Brchm, Vogelf, p. 279. (1855.)

* GARROD beosztásának második főcsoportja (l. Proc. Zool. Soc. 1873. p. 36.) ellentétben az öblös orrcsontúakkal, a midőn az orrcsont villaszerűleg elágazik s hegyes szöget alkot.

Leírása: Fölül fehéres fakó fahéjszínű (*isabellinus**); alul valamivel világosabb; tarkója szürke, melyet a szentől kiinduló fehér szalag vesz körül, a fehér szalagot pedig fölül és alul fekete sáv szegi; elsőrendű evezői feketék; szárnya alól barnás fekete; csőre fekete, szájszuga fehér; szeme sötétbarna; lábai világos-sárgák, élő korban fehérek. Hossza k. b. 28, szárnya 15, farka 7, csőre a (homloktól) 2·5, csüdje 5·2 $\frac{cm}{m}$.

A *hím* és *tojó* egyforma.

A *fiatalok* fölül és mellükön barna zig-zugvonalkákkal tarkázottak.

Földrajzi elterjedése: A Mediterran subregionak pusztaságai, a Kanári és Cap Verd szigetek, kelet felé Arábia, Perzsia és Indiának nyugati része.

Magyarországban mint nagy ritkaság szerepel; amennyiben csak egyszer észleltetett és lövetett, még pedig 1882. szept. 25-én Komárommegyében Bööson. E példány annak idején a pozsonyi főgymnasiumba került, később a Magyar Nemzeti Múzeum tulajdonába ment át.

II. Család.

Fam. **Glareolidae.**

Székicsérfélék.

Glareola.

BRISSON, Orn. V. p. 141. (1760.)

Typus: *Glareola pratincola* (LINNÉ).

A fajok meghatározó táblázata:

- a.* Az alsó szárnyfedők és hónaljtoollak rozsdavörösek *pratincola* (339. old.).
b. Az alsó szárnyfedők és hónaljtoollak feketék . . . *melanoptera* (340. old.).

GLAREOLA PRATINCOLA (LINNÉ).

Közönséges székicsér.

Hirundo pratincola, Linné, Syst. Nat. I. p. 345. (1766.)

Trachelia pratincola, Scop., Annal. I. p. 110. (1769.)

Glareola austriaca,
Glareola senegalensis, } Gmel., Syst. Nat. I. p. 695—696. (1788.)
Glareola naevia,

Glareola torquata, May & Wolf, Taschenb. II. p. 404. (1810.)

Glareola pratincola, Leach, Trans. Linné. Soc. XIII. p. 131. (1820.)

Pratincola glareola, Degl., Orn. Eur. II. p. 107. (1849.)

Dromochelidon natrophila, Landbeck, Jahresb. Verh. Nat. Württemb. 1846. p. 228.

Glareola limbata, Brehm, Vogelf. p. 289. (1855.)

* A sivatag állatait jellemző s a környezetnek megfelelő lágy homokszin.

Leírása: A vén hím és tojó fölül földszínű barna, csekély olajzöldes árnyalattal; felső farkfedői fehérek; evezői feketék; alsó szárnyfedői rozsdavörösek; farktollainak töfele fehér, csúcsfele fekete; alul a madár fehér, torka és melle sárgásbarnával árnyalt; torkát fekete szalag övezi, mely a szem alsó részéig húzódik; szem és csőr közötti része is fekete; csőre sötétbarna, töve és szájjuga élő korában korállvörös; szeme és lábai sötétbarnák. Hossza k. b. 29, szárnya 18·5—19·5, farka 13, csőre a homloktól 1·5, a szájjugától 2·5, csüdje 2·8 $\frac{1}{m}$.

A fiatalok fölül és nyakukon világos földszínű barnák, sötét barnával tarkozottak; az egyes tollak csúcsa fehéres; torkukon ninesen fekete öv.

A pelyhes fiókák fehéres fakószínűek; fejük teteje és hátoldaluk szürkésbarna foltokkal mustrázott.

Földrajzi elterjedése: Közép-Európa, a Mediterran subregio, kelet felé Közép-Ázsiáig.

Magyarországban: Az alföld szikes lapályain mindenütt előfordul; közönséges madár; koloniákban tartózkodik. Április havában érkezik s talán már szeptember elején költözködik téli tartózkodási helyére.

GLAREOLA MELANOPTERA, NORDM.

Feketeszárnýú székicsér.

Glarcola pratincola, (nec Linné), Pall. Zoogr. Rosso-As. II. p. 150. (1826.)

Glarcola melanoptera, Nordm., Bull. Soc. Imp. Nat. Mosc. II. p. 314. (1842.)

Glarcola Nordmanni, Fischer, Bull., Soc. Imp. Nat. Mosc. II. p. 314. (1842.)

Glarcola Pallasi, Schleg, Rev. Crit. p. 94. (1844.)

Leírása: Nagyon hasonló az előbbeni fajhoz, a melytől csakis abban különbözik, hogy alsó szárnyfedő tollai, rozsdavörös helyett, feketék.

Földrajzi elterjedése: Dél-kelet Európa, főleg a Volga torkolata körüli síkságok és a Kaukázusnak alkalmas területei, télen Afrika.

Magyarországban a Tiszamenti síkságokon, az Alföld északkeleti részén fordul elő. A Magyar Nemzeti Muzcumban három honi példány van s ezeket PETÉNYI SALAMON Tisza-Földvár környékén 1840. és 1843. évben május és június hónapokban gyűjtötte. Kettő közülök vén hím, egyik pedig fiatal hím.

IV. Alrend.

Subordo CHARADRII.

Lilék.

A negyedik vagyis lilék alrendjébe a tulajdonképeni tipikus lile-féléket és a szalonkákat, valamint ezeknek legközelebbi rokonait sorozzuk. A fajok külső alkatát tekintve ezen alrend négy főcsoportra, azaz négy családra, ú. m. lilefélékre (*Charadriidae*), kőforgatófélékre (*Macmatopodidae*), szalonkafélékre (*Scolopaciidae*) és víztaposófélékre (*Phalaropodidae*) osztható. Közös jegyük az orrsontnak hegyes szöveget alkotó mellső széle (*schizorhinal*).

Rendszerint négy, világos szürkés-, sárgás- vagy zöldes alapon sötét pettyekkel, foltokkal, karczolatokkal mustrázott tojást tojnak. Tojásaik körte formájúak, melyeket a pusztá földre vagy letaposott fű- és zsombékra rakják. A fiókák tarka pelyhekkel borítottak és a tojásból kikelve azonnal futni képesek.

A családok meghatározó táblázata :

a. A lábujjak nem karélyosak.

*a*¹. A csőr rövidebb a koponyánál; a felső káva ormója elől többé-kevésbbé domború . . . . . *Charadriidae*
(341. old.).

*b*¹. A csőr egyenlő vagy jóval hosszabb a koponyánál, ha rövidebb, akkor ormója egyenes és nem domború.

*a*². A kinyújtott lábak legfeljebb a fark végeig érnek . . . . . *Haematopodidae*
(348 old.).

*b*². A kinyújtott lábak túl érnek a fark végén . . . . . *Scolopacidae*
(351. old.).

b. A lábujjak karélyosak . . . . . *Phalaropodidae*
(377. old.).

I. Család.

Fam. **Charadriidae.**

Lilefélék.

A nemek meghatározó táblázata :

a. A legrövidebb másodrendű evezők- és a leghosszabb elsőrendű evezők csúcsa közti távolság kisebb a szárny fél hosszánál; a hüvelyk nem hiányzik.

*a*¹. A nyakszirt tollak keskeny, hosszú s fölfelé kunorodó bőbitát alkotnak . . . . . *Vanellus* (342. old.).

*b*¹. Bőbita nélkül . . . . . *Chaetusia* (343 old.).

b. A legrövidebb másodrendű evezők- és a leghosszabb elsőrendű evezők csúcsa közti távolság nagyobb a szárny fél hosszánál.

*c*¹. A hüvelykujj durványosan jelen van . . . . . *Squatarola* (344. old.)

*d*¹. A hüvelykujj hiányzik.

*a*². Nagyobb; a szárny 14 $\frac{9}{m}$ -nél hosszabb.

*a*³. Az összes elsőrendű evezőknek gerincze többé-kevésbbé fehér; a szárny 17·5—18·5 $\frac{9}{m}$ . . . . . *Charadrius* (345. old.).

*b*³. Az elsőrendű evezőknek gerincze barna, kivéve az elsőt, melynél egészen fehér; a szárny 14·5—15·5 $\frac{9}{m}$ . . . . . *Eudromias* (345. old.).

*b*². Kisebb; a szárny 14 $\frac{9}{m}$ -nél rövidebb . . . *Aegialitis* (346 old.)

Vanellus.

BRISSON, Orn. V. p. 94. (1760.)

Typus: *Vanellus vanellus* (LINNÉ).

VANELLUS VANELLUS (LINNÉ).

Bíbicz.

Tringa vanellus, Linné, Syst. Nat. I. p. 248. (1766.)

Vanellus capella, Schaeff., Mus. Orn. p. 49. (1789.)

Vanellus vulgaris, Bechst., Orn. Taschb. II. p. 313. (1803.)

Vanellus cristatus, Mey. & Wolf, Taschenb. II. p. 40. (1810.)

Vanellus gavia, Leach, Syst. Cat. Manum. ect. B. M. p. 29. (1816.)

Charadrius gavia, Lichtst., Verz. Doubl. p. 70. (1823.)

Charadrius vanellus, Pall., Zoogr. Rosso-As. II. p. 132. (1826.)

Vanellus bicornis, Brehm, Vög. Deutschl. p. 557. (1831.)

Charadrius Vanellus candidus,

Charadrius Vanellus pallidus,

Charadrius Vanellus varius,

Vanellus vanellus, Lichtst., Nomencl. Av. Mus. Berdol. p. 95. (1854.)

Leírása: Tavaszkor és nyáron a vén hím köpenye és harmadrendű evezői fénylő olajzöldek; válltollainak csúcsa fénylő biborszínű; szárnyfedő tollai zöldeskék fényűek; evezői feketék, az első három toll csúcsa fehér; alsó szárnyfedői fehérek; felső farkfedői rozsdavörösek; farka töfele fehér, csúcsfele fekete, az egyes tollak hegye keskenyen fehér; fejeteje, a nyakszírtból kiálló s fölfelé hajló hosszú bóbitája, csőre körüli része, a szeme alatti sáv, torka, nyakeleje és begye kékes-zöldbe fénylő fekete; a szemén átvonuló s a nyakszírtig terjedő széles sáv, pofa tája, nyakának oldala, melle és hasa fehér; alsó farkfedői rozsdás fakószínűek; csőre fekete; szeme sötétbarna; lábai világos hússzínűek. Hossza k. b. 33, szárnya 23, farka 12, csőre 2·5, csüdje 4·8 $\%$.

A tojó a hímhez hasonlít, de kevésbbé élénken színezett s kontya rövidebb. Hossza k. b. 31, szárnya 22, farka 11, csőre 2·5, csüdje 4·5 $\%$.

Őszkor és télen a vének torka és nyakának mellső része fehér; fejetejük barna, hátoldaluk tollai többé-kevésbbé fakó színnel szegettek; bóbitájuk rövid.

A fiatalok az őszi tollazatú vénekhez hasonlítanak, de széles begyövk, fekete helyett, sötétbarna, fejük és nyakuk fehér színét pedig sárgás-barna árnyalat borítja. A pelyhes fiókák fölül sárgás-fakószínűek s fekete foltokkal mustrázottak; alul fehérek, begyükön fekete örvvel.

Földrajzi elterjedése: Európa, Ázsiának északi és mérsékelt része.

Magyarországon: A lapályos területek vizenyős rétein mindenütt közönséges és költ. Február végén és márczius elején érkezik, november végeig marad; meleg forrásoknál egyesevel néha át is telet.

Chaetusia.

BONAP., Iconogr. Faun. Ital. Ucc. p. 17. (1841.)

Typus: *Chaetusia gregaria* (PALL.).

CHAETUSIA GREGARIA (PALL.).

Bibiczlile.

Charadrius gregarius, Pall., Reis. Russ. Reichs. I. p. 456. (1771.)

Tringa fasciata, Gmel., Reise Russl. I. p. 194. (1774.)

Tringa keptuschka, Lepech., Tögeb. Reis. Russl. I. p. 229. (1774.)

Charadrius keptuschka, Wagl., Syst. Av. Charadr. p. 75. (1827.)

Vanellus keptuschka, Gould, B. Eur. IV. pl. 292. (1837.)

Vanellus gregarius, Bonap., Com. List. B. ect. p. 46. (1838.)

Chettusia gregaria, Bonap., Icon. Faun. It. p. 17. (1841.)

Chaetusia gregaria, Strickl., Proc. Zool. Soc. 1850. p. 221.

Vanellus pallidus, Heugl., Syst. Uebers. p. 55. (1856.)

Chettusia wagleri, Gray, Handl. B. III. p. 11. (1871.)

Leírása: A *ten* fölül világos szürkés-barna; fejteteje és nyakszirtje fekete; homloka, s a szeme fölött a torokig húzódó sáv és tokája fehér, fejének és nyakának oldala, begye és melle világos szürkés-fakó; fülfedői sárgásba árnyalódnak; hasa fekete, nagy rozsdavörös folttal; alsó farkfedői és hónaljtoilai fehérek; elsőrendű evezői feketék; másodrendű evezői tiszta fehérek; farka fehér, széles csúcsmögötti fekete szalaggal; csőre és lábai feketék; szeme barna. Hossza k. b 30—31, szárnya 19·5—20·5, farka 9, csőre 2·5, csüdje 6 $\frac{1}{m}$.

A *hím* és *tojó* egyforma.

A *fiatal* fölül szürkés-barna, az egyes tollak többé-kevésbé fakóval szegettek; feje a hát színénél csekélylyel sötétebb szürkés-barna, homloka csaknem a szemig fakó színnel árnyalt fehér; a koponya hátsó részére terjedő széles szemöldíve fehéres fakószínű; torka és alul az egész madár tiszta fehér; nyakának tollai szürkés-barnával szegettek; elsőrendű evezői feketék, másodrendű evezői tiszta fehérek; a harmadrendűek szürkés-barnák; farka fehér, az egyes tollak, a két szélsőt kivéve, széles csúcsmögötti fekete folttal; farkának fedőtollai tiszta fehérek.

Földrajzi elterjedése SHARPE szerint (Cat. B. Br. Mus. XXIV. p. 174., 1896.) Dél-Kelet-Európától kelet felé Turkesztánig és az Altai-hegységig, dél felé Észak-Kelet Afrika és az Indiai félsziget.

Magyarországban való előfordulását egyetlen hiteles példány igazolja, melyet 1900. szept. 29-én lőttek Tata-Tóváros környékén. (I. MADARÁSZ, Ornith. Monatsb. VIII. p. 170, 1900.)

Squatarola.

LEACH, Syst. Cat. Mamm. & B. Br. Mus. p. 29. (1816.)

Typus: *Squatarola helvetica* (LINNÉ).

SQUATAROLA HELVETICA (LINNÉ).

Nagy lile.

- Tringa helvetica*,
Tringa varia,
Tringa squatarola, } Linné, Syst. Nat. I. p. 250., 252. (1766.)
Charadrius hypomelas, Pall., Reis. Russ. Reichs. III. p. 699. (1773.)
Charadrius naevius, Gmel., Syst. Nat. I. p. 692. (1788.)
Vanellus melanogaster, Bechst., Naturg. Deutschl. IV. p. 356. (1809.)
Squatarola grisea, Leach., Syst. Cat. Mamm. ect. p. 29. (1816.)
Squatarola squatarola, Cuv., Regn. An. I. p. 467. (1817.)
Vanellus helveticus, Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat. XXXV. p. 215. (1819.)
Squatarola varia, Boie, Isis, 1822. p. 558.
Charadrius helveticus, Lichtst., Verz. Doubl. p. 70. (1823.)
Charadrius hypomelanus, } Pall. Zoogr. Rosso-As. II. p. 138., 142. (1826.)
Charadrius pardala, }
Squatarola cinerea, Flem., Br. An. p. 111. (1828.)
Squatarola helvetica, Brehm, Vög. Deutschl. p. 554. (1831.)
Charadrius (Squatarola) squatarola, Middend., Reis. Sib. p. 209. (1851.)
Pluvialis squatarola, Macgill., Br. B. IV. p. 86. (1852.)
Squatarola wilsoni, Lichtst., Nomencl. Av. Mus. Br. p. 95. (1854.)
Charadrius longirostris, Brehm, Jour. f. Orn. II. p. 79. (1854.)
Squatarola megarhynchos, Brehm, Vogelf. p. 284. (1855.)
Pluvialis varius, Schleg., Mus. Pays-Bas., Curs. p. 53. (1865.)
Charadrius varius, Finsch & Hartl., Vög. Ostaf. p. 644. (1870.)
Squatarola subtridactyla, Gray, Handl. B. III. p. 13. (1871.)
Charadrius (Squatarola) helveticus, Ramsay, Pr. L. Soc. N. S. W. I. p. 187. (1876.)
Squatarola australis, Olphe-Gall., Contr., Faun. Orn. Eur. Occ. XIII. p. 6. (1890.)

Leírása: Tavaszkor és nyáron a *vén* fölül szürkés-fehér foltokkal tarkázott fekete; alul tiszta fekete; homloka, szeme fölött végigfutó s a nyak oldalára terjedő sáv, alfeltája és alsó farkfedői fehérek; evezői feketék, a tollak gerincze fehér; szárnya alul szürkés-fehér; hónaljtoilai feketék; farka fehér, fekete haránt csikolás-sal; csőre és lábai feketék; szeme sötétbarna; hossza k. b. 32, szárnya 20—21, farka 9, csőre 3, csüdje 4.5 $\frac{1}{2}$ m.

Őszkor és télen fölül sötét szürkés-barna alapon, sárgás-fehér pettyekkel; alul fehér, nyaka, melle és oldalai szürkésbarna hosszanti foltokkal mustrázott. A fiatalok az őszi tollazatú vénekhez hasonlítanak.

A *hím* és *tojó* egyforma.

Földrajzi köre az egész ó-világra kiterjed; a magas északan költ.

Magyarországon csakis átvonuláskor tavasszal (április, május) és ősszel (szeptember, október) nagyobb tavak és vizek mentén található.

Charadrius.

LINNÉ, Syst. Nat. I. p. 253. (1766.)

Typus: *Charadrius pluvialis*, LINNÉ.

CHARADRIUS PLUVIALIS, LINNÉ.

Arany lile.

- Charadrius pluvialis*, } Linné, Syst. Nat. I. p. 254. (1766.)
Charadrius apicarius, }
Charadrius aureus, P. L. S. Müll., Syst. Nat. Anh. p. 118. (1776.)
Charadrius auratus, Mey. & Wolf, Taschenb. II. p. 318. (1810.)
Charadrius altifrons, Brehm, Vög. Deutschl. p. 542. (1831.)
Pluvialis apicarius, Less., Traité d'Orn. p. 543. (1831.)
Pluvialis aurea, Macgill., Brit. B. IV. p. 94. (1852.)
Charadrius auratus, }
Charadrius altifrons, } Brehm, Vogelf. p. 281. (1852.)
Charadrius pluvialis, }

Leírása: Nagyban és egészben a nagy liléhez (*Squatarola helvetica*) hasonlít, a melytől hüvelykujjának hiánya által legjellemzőbben különbözik. Tavaszkor és nyáron a *vén* fölül aranysárga pettyekkel tarkázott fekete, homloka, szeme fölött végigfutó s a nyak oldalára terjedő sáv fehér; alul a madár fekete; alsó farkfedői fehérek; szárnya alul szürke, hónaljtoilai fehérek; csőre és lábai feketék; szeme barna. Hossza k. b. 29, szárnya 19, farka 8, csőre 2, csüdje 3·5 $\frac{cm}{m}$.

A *flatalok* és a *vének* őszkor fölül feketés-barna alapon aranysárgával pettyezettek, alul fehérek; nyakuk és mellük sárgás-barnával és szürkés-barnával mustrázott.

Földrajzi elterjedése: Európa és Ázsiának nyugati része; télen Afrika.

Magyarországban mint a nagy lile csak átvonulásakor tavasszal és ősszel fordul elő.

Eudromias.

BREHM, Vög. Deutschl. p. 544. (1831.)

Typus: *Eudromias morinellus* (LINNÉ).

EUDROMIAS MORINELLUS (LINNÉ).

Havasi lile.

- Charadrius morinellus*, Linné, Syst. Nat. I. p. 254. (1766.)
Charadrius tartaricus, Pall., Reis. Russ. Reichs. II. p. 715. (1773.)
Charadrius anglus, P. L. S. Müll., Syst. Nat. Anh. p. 117. (1776.)
Eudromias montana, }
Eudromias stolidus, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 545. (1831.)
Eudromias morinellus, }
Pluvialis morinellus, Macgill., Man. Br. B. II. p. 50. (1840.)
Morinellus sibiricus, Bonap., Compt. Rend. XLIII. p. 417. (1856.)

Leírása: Tavaszkor és nyáron a *vén hím* fölül szürkés-barna, az egyes tollak többé-kevésbé sárgás-barnával szegettek; fejteteje sötétbarna világos foltokkal; homloka, pofatája, torka és a szeme fölötti sáv fehér; a csőr tövétől szemén átvonuló sáv és begye szürkés-barna; begyét alul keskeny fekete, ezt megint szélesebb fehér szalag övezi; melle és hasa rozsdavörös; hasa közepe fekete; alfeltája és alsó farkfedőtollai fehérek; szárnya fölül szürkés-barna, az első evezőtoll gerincze fehér; szárnya alul világosszürke; farka fölül szürkés-barna, fekete csúcsmögötti szalaggal; az egyes tollak csúcsa fehér; farka alul szürke, vége fehér; csőre fekete, lábai barnák; szeme sötétbarna. Hossza k. b. 22, szárnya 15, farka 7, csőre 1·8, csüdje 3·5 $\frac{m}{m}$.

A *tojó* valamivel kisebb és kevésbé élénk színű.

Őszkor és télen a vének fölül szürkés-barnák, az egyes tollak vörhenyes-fakó színnel szélesen szegettek; hasoldaluk fehér, begyük és mellük örve világos barnás-szürke.

A *fiatalok* az őszi tollazatú vénekhez hasonlítanak, azzal a különbséggel, hogy alul sárgás-fakó színnel vannak árnyalva.

Földrajzi elterjedése: Nyáron Észak-Európa és Szibéria; télen Dél-Európa és Észak-Kelet-Afrika.

Magyarországban rendszeren az őszi és téli hónapokban szokott megjelenni, de az erdélyi havasokon egyes példányokban kivételesen (?) nyáron át is előfordul, sőt költ, a mit a Csató János nagy-enyedi gyűjteményében lévő pelyhes fióka igazol, melyet 1867. augusztus 12-én fogtak a Csindrel havason (Szebeni havas) 7000 láb magasságban.

Aegialitis.

BOIE, Isis, 1822. p. 558.

Typus: *Aegialitis hiaticola* (LINNÉ).

A fajok meghatározó táblázata:

a. Elöl fekete nyakörvvel.

a^1 . Az elsőrendű evezők gerincze többé-kevésbé fehér; a szárny k. b. 13 $\frac{m}{m}$ . . . . . *hiaticola* (346. old.).

b^1 . Az elsőrendű evezők gerincze barna, csak az első tollé fehér; a szárny k. b. 11 $\frac{m}{m}$ . . . . . *dubia* (347. old.).

b. Elöl fekete nyakörv nélkül . . . . . *alexandrina* (348. old.).

AEGIALITIS HIATICOLA (LINNÉ).

Parti lile.

Charadrius hiaticula, } Linné, Syst. Nat. I. p. 253—254. (1766.)

Charadrius egyptius, } Temm., Man. d'Orn. p. 328. (1815.)

Charadrius torquata, Leach, Syst. Cat. Mamm. ect. Br. Mus. p. 28. (1816.)

Aegialitis hiaticula, Boie, Isis, 1822. p. 558.

Aegialitis septentrionalis, Brehm, Vög. Deutschl. p. 548. (1831.)

Hiaticula annulata, Gray, Gen. B. p. 65. (1840.)

Hiaticula hiaticula, Lichst., Nomencl. Av. M. Berol. p. 94. (1854.)

Aegialitis auritus, } Heugl., Syst. Übers. p. 56. (1856.)

Aegialitis hiaticuloides, } Seeb., Hist. Br. B. III. p. 20. (1885.)

Leírása: Köpenye és fejének hátsó része földszínű barna; homloka szélesen fehér; fejtetején a szemek fölött fekete szalaggal; szeme mögött fehér folttal; a szem alatt a csőr tövétől a fülfedőkre terjedő sáv fekete; torka és nyaka köröskörül fehér; begyén széles fekete örvvel, mely oldalvást a hát felső részére terjed; melle, hasa és alsó farkfedői fehérek; evezői feketés-barnák; az elsőrendű evezők gerincének csúcsmögötti része fehér; az ötödik evezőtől kezdve a tollak külső zászlaja fehér hosszanti folttal; a másodrendű evezők belső zászlaja többé-kevésbé fehér; az utolsó másodrendű evezők tiszta fehérek, a harmadrendű evezők földszínű barnák; szárnya alul szürkés, fedői és hónaljtoollai fehérek; szélső farktollai tiszta fehérek, a többi — kivéve a két középsőt, mely földszínű barna — fehér csúcscsal és fekete csúcsmögötti szalaggal; csőrének csúcsfele fekete, töfele narancssárga; szeme barna; lábai narancssárgák. Hossza k. b. 19, szárnya 12—13, farka 6—6·7, csőre 1·5, csüdje 2·2 $\frac{cm}{m}$.

A hím és tojó egyforma.

A fiatalok fölül világosabbak s az egyes tollak fakóbarnával szegettek; fejükön hiányzik a fekete rajz; begyörvük barna, mely közepén sárgás-barna, oldalt pedig barnás-fekete színű.

Földrajzi elterjedése: Európa, Közép-Ázsia és Észak-Amerika; télen a megfelelő déli részek.

Magyarországban: Nagyobb vizek mentén mindenütt előfordul. Télre elköltözik.

AEGIALITIS DUBIA (Scop.).

Kis lile.

Charadrius dubius, Scop., Del. Faun. & Flor. Insubr. II. p. 93 (1786.)

Charadrius curonicus, Gmel., Syst. Nat. I. p. 692. (1788.)

Charadrius philippinus, Lath., Ind. Orn. II. p. 745. (1790.)

Charadrius fluviatilis, Bechst., Naturg. Deutschl. IV. p. 422. (1809.)

Charadrius minor, Wolf & Mey., Taschenb. 324. (1810.)

Charadrius pusillus, Horsf., Trans. Linn. Soc. XIII. p. 187. (1821.)

Aegialitis minor, Boie, Isis, 1822. p. 558.

Charadrius minutus, Pall., Zoogr. Rosso-As. II. p. 145. (1826.)

Aegialitis fluviatilis, Brehm., Vög. Deutschl. p. 549. (1831.)

Aegialitis curonicus, Key. & Bl. Wirb. Eur. p. LXXI. (1840.)

Hiaticula curonica, Gray, List. Grall. Br. M. p. 68. (1844.)

Aegialitis pygmaea,) Brehm. Vogelf. p. 282. (1855.)

Aegialitis gracilis,)

Aegialitis dubia, Swinh., Proc. Zool. Soc. 1871. p. 404.

Leírása: Az előbbi fajhoz hasonlít, de kisebb; a fej fekete szalagját hátul keskeny fehér szalag szegi; nyakörve keskenyebb; első evezőjének gerincze tiszta fehér, a többié barna; csőre barnásfekete; szeme barna; szeme külső héja élő korában narancssárga; lábai világos hússzínűek. Hossza k. b. 18, szárnya 11·5—12, farka 6·5, csőre 1·2, csüdje 2 $\frac{cm}{m}$.

A fiatalok hátoldalának tollai barnás-agyag színnel szegettek; homlokuk és nyakuk barnás-sárgával árnyaltak; fekete rajzolatuk hiányzik.

Földrajzi elterjedése: Európára, Ázsiára, télen Afrikára, Ázsiának déli részére sőt még az ausztráliai szigetekre is kiterjed.

Magyarországban áprilistól szeptemberig vizek mentén mindenütt közönséges.

AEGIALITIS ALEXANDRINA (LINNÉ).

Széki lile. *

Charadrius alexandrinus, Linné, Syst. Nat. I. p. 258. (1766.)*Charadrius cantianus*, Lath., Ind. Orn. Suppl. p. LXVI. (1801.)*Charadrius albifrons*, Mey & Wolf, Vög. Deutschl. tab. (1805.)*Aegialitis cantianus*, Boie, Isis, 1822. p. 558.*Hiaticula cantiana*, Gray, List Grall. Br. Mus. p. 69. (1844.)*Aegialitis albifrons*, { Brehm, Vög. Deutschl. p. 551—552. (1831.)*Aegialitis albigularis*, }*Aegialophilus cantianus*, Gould, Handb. B. Austr. II. p. 234. (1865.)*Charadrius cantianus minor*, Seeb., Geogr. Distr. Charadr. p. 169. (1887.)

Leírása: A vén hím fölül világos földszínű barna; feje, de főkép nyakszírtje agyasarágával árnyalt; homloka és szeme fölött szélesen fehér; fejeteje fekete szalaggal; csőre és szeme közötti vonal fekete; fülfedőinek felső része is fekete; torka, nyaka köröskörül s alul az egész madár tiszta fehér, begyének mindkét oldalán nagy fekete foltal; elsőrendű evezői barnák, a tollak gerincze többé-kevésbbé fehér; a másodrendű evezők csúcsa és belső zászlaja fehér; farka fehér, a középső tollak barnák; csőre fekete, alsó kávájának töve hússzínű; lábai lilás-barnák; szeme barna. Hossza k. b. 16·5, szárnya 10·5 farka 5·5, csőre 1·5, csüdje 2·5 $\frac{cm}{m}$.

A tojó tollazata kevésbbé élénk, a mennyiben a fekete színt barnás-fekete helyettesíti; a tarkó agyagsárga színe gyengébb árnyalatú.

A fiatalok fölül valamivel sötétebbek a vénéknél s egyes tollaik fehéres-fakóval keskenyen szegettek; a fej és nyak fekete rajzolata hiányzik.

A tojásból kikelt fiókák fölül feketével mustrázott világos fakó pelyhekkel borítottak; nyakuk köröskörül fehér; alul is tiszta fehérek.

Földrajzi elterjedése: Közép- és Dél-Európa, Közép-Ázsia; télen Afrika és Dél-Ázsia.

Magyarországban: Lapályos vizenyős, homokos és különösen szikes területeken gyakori. Költözködő madár; április elején érkezik s szeptemberig marad.

II. Család.

Fam. **Haematopodidae.**

Kőforgatófélék.

Az alcsaládok meghatározó táblázata:

- a. A csőr hosszabb a koponyánál; a csüd elől és hátul recézett; a szárny 23 $\frac{cm}{m}$ -nél hosszabb . . . *Haematopodinae* (349. old.).
- b. A csőr rövidebb a koponyánál; a csüd mellső része paizsolt, hátsó része recézett; a szárny 16 $\frac{cm}{m}$ -nél rövidebb . . . *Arenariinae* (350. old.).

* CERVA FRIGYES adata szerint: a pestmegyei pusztákon *gurulónak*, BÁRSONY ISTVÁN szerint sok helyt *vizi egérnek* hívják.

Subfam. *Haematopodinae*.*Tengeriszarkák.***Haematopus.**

LINNÉ, Syst. Nat. I. p. 257. (1766.)

Typus: *Haematopus ostralegus*, LINNÉ.**HAEMATOPUS OSTRALEGUS, LINNÉ.****Tengeriszarka.***Haematopus ostralegus*, Linné, Syst. Nat. I. p. 257. (1766.)*Scolopax pica*, Scop., Ann. I. p. 95. (1769.)*Ostralega pica*, Bonn., Encicl. Méth. I. p. 26. (1790.)*Ostralega europaea*, Less., Man. d'Ornith. II. p. 300. (1828.)*Haematopus bathicus*, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 562—563. (1831.)*Haematopus orientalis*, }*Ostralegus vulgaris*, Less., Rev. Zool. 1839. p. 47.*Ostralegus haematopus*, Macgill., Man. Br. B. II. p. 59. (1842.)

Leírása: Tavaszkor a *hím* feje, nyaka, köpenye fényes fekete; dereka, melle hasa, alsó és felső farkfedői tiszta fehérek; szárnya fekete, nagy fehér tükörrel melyet a közbülső másodrendű evezők és az ezeknek megfelelő fedőtollak alkotnak, az elsőrendű evezők belső zászlajának nagy része fehér, gerinczük mentén pedig a csúcs mögött hosszanti fehér folttal; alsó szárnyfedői és hónaljtoilai fehérek; farkának töfte fehér, csúcsfele fekete; csőre, szeme, külső szemhéja és lábai karminvörösek. Hossza k. b. 42, szárnya 24·5, farka 11, csőre 7, csüdje 4·5 $\frac{cm}{m}$.

A *tojó* a hímhez hasonlít, de valamivel nagyobb; szárnya 25·5—26. $\frac{cm}{m}$.

A *fiatalok* fölül barnás-feketék, sárgás-barna tollszegélyekkel, mellükön széles fehér szalaggal.

Földrajzi elterjedése: Észak-Európa és Észak-Ázsiának nyugati fele; télen Dél-Európa, Észak-Kelet-Afrika és Nyugat-Ázsiának déli része.

Magyarországon csak őszi és tavaszi átvonulásakor fordul elő. A Magyar Nemzeti Múzeumban egy hím honi példány van s ezt Pest-megyében Soroksár környékén 1845 május 29-én lőtték. A magyar tengerparton őszkor és tavaszkor állítólag gyakori. A Fiumei gymnasium gyűjteményében két példány látható s ezeket a Quarneroban lőtték. A zágrábi múzeumban ugyancsak a Quarneroból öt példányt őriznek. CSATÓ JÁNOS írja (Erd. Muz. Egl. Évk. VI. köt.), hogy BUDA ELEK Russnál egy példányt lőtt, de többször észlelte; Alvinczen szintén észlelték (CSATÓ, Alsóféhérv. Növ. és Állatv. 1896.).

Subfam. *Arenariinae*.*Kőforgatók.***Arenaria.**

BRISS., Orn. V. p. 132. (1760.)

Typus: *Arenaria interpres* (LINNÉ).**ARENARIA INTERPRES (LINNÉ).****Kőforgató.**

- Tringa interpres*, } Linné, Syst. Nat. I. p. 248—249. (1766.)
Tringa morinella, }
Tringa hudsonica, P. L. S. Müll., Syst. Nat. Anh. p. 114. (1776.)
Morinella collaris, Mey & Wolf, Taschenb. II. p. 383. (1810.)
Strepsilas interpres, Illiger, Prodr. p. 263. (1811.)
Strepsilas collaris, Temm., Man. d'Orn. p. 349. (1815.)
Arenaria interpres, Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat. XXIV. p. 345. (1819.)
Charadrius cinclus, Pall., Zoogr. Rosso-As. II. p. 148. (1826.)
Strepsilas borealis, } Brehm, Vog. Deutschl. p. 559—560. (1831.)
Strepsilas littoralis, }
Cinclus morinellus, } Gray, List. Gen. B. p. 85. (1841.)
Cinclus interpres, }
Strepsilas minor, Brehm, Vogelf. p. 285. (1855.)
Charadrius interpres, Seeb., Hist. Br. B. III. p. 12. (1885.)
Morinella interpres, Stejn., Pr. U. St. Nat. Mus. V. p. 34. (1881.)

Leírása: Tavaszkor a vén köpenye fekete, háta és válla gesztenyebarnával tarkított; dereka, hasa és alsó farkfedői tiszta fehérek; feje fehér, fejteteje fekete hosszanti foltokkal mustrázva; homloka, szeme körül, begye és melle fekete; csőre mögött és tokája fehér; csőre fekete; szeme barna, külső szemhéja fehér, lábai narancssárgák.

Őszkor: Fölül sötétbarna, az egyes tollak sárgával és fehérrel szegettek; dereka és leghosszabb farkfedői fehérek; közbülső farkfedői feketék; szárnya fölül barnás-fekete, evezőinek töve és másodrendű fedőtollainak csúcsa fehér; szárnya alul fehér; torka fehér; begye és melle barnás-fekete, szürkés tollszegélyekkel; hasa és alsó farkfedői tiszta fehérek; farka fekete, az egyes tollak töve és csúcsa fehér, utóbbi rozsdás árnyalatú. Hossza k. b. 21, szárnya 15, farka 6.5, csőre 2, csüdje 2 $\frac{1}{m}$.

A hím és tojó egyforma.

Földrajzi elterjedése: Úgyszólván az egész földkerekségére kiterjed. de csak a magas északon költ.

Magyarországon: Őszi és tavaszi vonulásakor fordul elő és nagyobb vizek mentén tartózkodik. Ritka.

III. Család.

Fam. **Scolopacidae.**

Szalonkafélék.

Az alesaládok meghatározó táblázata:

- a.* A mellső ujjak tövét részben vagy egészben hártya köti össze . . . . . *Totaninae* (351. old.).
b. A mellső ujjak tövét nem köti össze hártya . . . *Scolopacinae* (366. old.).

Subfam. *Totaninae.**Sárfutók.*

A nemek meghatározó táblázata:

- a.* A mellső ujjak széles uszóhárttyával; a csőr erősen fölfelé hajlik (l. ábra 352. old.) . . . . . *Recurvirostra* (352. old.).
- b.* A mellső ujjak tövét keskeny hártya köti össze; a külső ujj tövét szélesebb, a belsőét keskenyebb.
- a*¹. A lábszár csupasz része jóval hosszabb a csüd félhosszánál . . . . . *Himantopus* (353. old.).
- b*¹. A lábszár csupasz része vagy egyenlő hosszú a lábszár fél hosszával, vagy sokkal rövidebb.
- a*². A csőrívalakban lefelé hajlik (l. ábra 354—355. old.) . . . . . *Numenius* (354. old.).
- b*². A csőr egyenes, vagy fölfelé hajlik.
- a*³. A csőr jóval hosszabb a csüdnél . . . . . *Limosa* (356. old.).
- b*³. A csőr egyenlő hosszú a csüddel, vagy annál is rövidebb.
- a*⁴. A középső ujj karommal együtt rövidebb a csőrnél.
- a*⁵. A csőr egyenes, hegye azonban kampóban lefelé hajlik (l. ábra 359. old.).
- a*⁶. A csüd sokkal hosszabb a középső ujjnál . . . . . *Totanus* (358. old.).
- b*⁶. A csüd alig hosszabb a középső ujjnál.
- a*⁷. A lábszár csupasz része k. b. megfelel a belső ujj hosszának . . . . . *Helodromas* (362. old.).
- b*⁷. A lábszár csupasz része rövidebb a belső ujjnál *Tringoides* (364. old.).

- b^5 . A csőr gyengén felfelé hajlik (l. ábra 361. old.) . . . . . *Glottis* (361. old.).
- b^4 . A középső ujj karommal együtt hosszabb a csőrnél.
- c^5 . A fark egyenesen levágott; a hímnek nincsenek dísz tollai; a hím és tojó k. b. egyforma nagy . . . *Rhyacophilus* (363. old.).
- d^5 . A fark erősen kerekített; a hím nászruhában dísz tollakkal; a tojó sokkal kisebb a hímnél . . . . . *Pavoncella* (365. old.).

Recurvirostra.

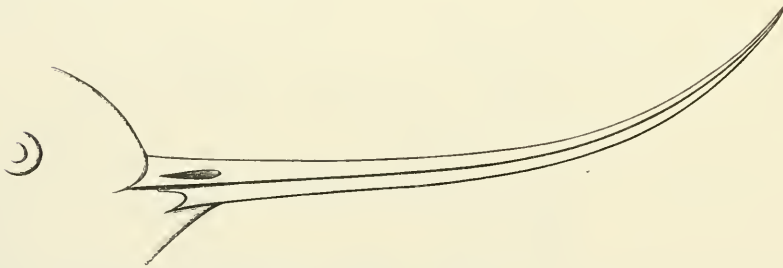
LINNÉ, Syst. Nat. I. p. 256. (1766.)

Typus: *Recurvirostra avocetta*, LINNÉ.

RECURVIROSTRA AVOCETTA, LINNÉ.

Gulipán.

- Recurvirostra avocetta*, Linné, Syst. Nat. I. p. 256. (1766.)
- Scolopax avocetta*, Scop., Ann. I. p. 92. (1769.)
- Scolopax glottis*, Pill. & Mittersp., Iter per Pos. Slav. p. 23. (1783.)
- Avocetta europaea*, Dum., Dict. Sci. Nat. III. p. 339. (1816.)
- Recurvirostra tephroleuca*, Vieill., Enc. Meth. I. p. 360. (1820.)
- Recurvirostra fissipes*, Brehm, Vög. Deutschl. p. 686. (1831.)
- Recurvirostra hebebi*, Brehm, Journ. f. Orn. II. p. 84. (1854.)
- Recurvirostra hebevi*, Brehm, Vogelf. p. 326. (1855.)
- Himantopus avocetta*, Seeb., Hist. Br. B. III. p. 74. (1885.)

Recurvirostra avocetta csőre.

Leírása : A hím és tojó tiszta hófehér; a fejtető, nyakszirt, a nyak hátsó része, a váll egy része, az apró és középső fedőtollak, és az elsőrendű evezők feketék; a csőr fekete, a szem karminvörös, a lábak és uszódhártyák világoskékek. Hossza k. b. 45, szárnya 22, farka 9·5, csőre 8·5, csüdje 8 $\frac{9}{16}$.

A *pelyhes fókák* fölül szürkés-fehérek, barnás-fekete foltokkal mustrázva; alul egyszínű szennyes fehérek.

Földrajzi elterjedése: Közép- és Dél-Európa, Ázsiának mérsékelt része; télen Afrika és India.

Magyarországban: Nagyobb vizek, de főleg szikes tavak mentén található. Tavaszi átvonulásakor, mely április második felére esik, a leggyakoribb; helyenként költ.

Himantopus.

BRISS., Orn. V. p. 33. (1760.)

Typus: *Himantopus himantopus* (LINNÉ).

HIMANTOPUS HIMANTOPUS (LINNÉ).

Székiszarka.

Charadrius himantopus, Linné, Syst. Nat. I. p. 255. (1766.)

Himantopus candidus, Bonn., Enc. Meth. I. p. 24. (1790.)

Himantopus vulgaris, Bechst., Orn. Taschb. p. 325. (1803.)

Himantopus rufipes, Bechst., Naturg. Deutschl. III. p. 466. (1809.)

Himantopus atropterus, Mey & Wolf, Taschb. II. p. 315. (1810.)

Himantopus albicollis, Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat. X. p. 41. (1817.)

Himantopus melanopterus, Temm., Man. d'Orn. II. p. 528. (1820.)

Limosa himantopus, Pall., Zoogr. Rosso-As. II. p. 186. (1826.)

Himantopus plinii, Flem., Hist. Br. An. p. 112. (1828.)

Himantopus longipes, Brehm, Vög. Deutschl. p. 683. (1831.)

Himantopus melanocephalus,

Himantopus nigricollis,

Himantopus leucocephalus,

Himantopus brevipes,

Brehm, Vogelf. p. 324—325. (1855.)

Himantopus autumnalis, Hasselq., Finsch, Trans. Zool. Soc. VII. p. 300. (1870.)

Himantopus europaeus, Gray, Handl. B. III. p. 47. (1871.)

Himantopus himantopus, Sharpe, Ibis 1891. p. 114.

Leírása: Nyári tollazatban a *vén hím* feje, nyaka, háta, és alul az egész madár tiszta fehér; köpenye és szárnya zöldfényű fekete; farka szürke; szárnya alul fekete, hónaljtoilai fehérek; csőre fekete; szeme karminvörös; lábai világos rózsaszínűek. *Téli tollazatban* a tarkó és nyak hátsó része fekete. Hossza (csőre hegyétől farka végeig) k. b. 40, szárnya 25, farka 9; csőre 6.5, csüdje 12.5, lábszárának csupasz része k. b. 8.5 $\frac{1}{m}$.

A *tojó* köpenye barna; máskülönben a hímhez hasonlít.

A *fiatal* fejteteje, nyakának hátsó része és köpenye barna, sárgás-fakó széles tollszegélyekkel; dereka és alul az egész madár tiszta fehér.

A *pelyhes fiókák* fölül sárgás-fakó színűek, kisebb-nagyobb fekete foltokkal; alul sárgás-fehérek.

Földrajzi elterjedése: Dél-Európa és Ázsiának mérsékelt égöve; télen Afrika és India.

Magyarországban: A megfelelő területeken gyakori és csapatokban tartózkodik. Költözködő madár, késő tavaszkor érkezik s korán őszkor elköltözik.

Numenius.

BRISS., Orn. v. p. 311. (1766.)

Typus: *Numenius arquatus* (LINNÉ).

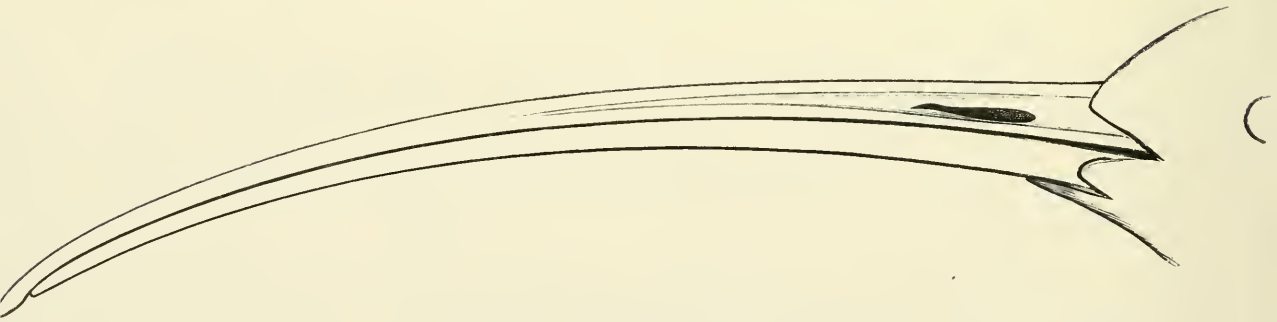
A fajok meghatározó táblázata:

- a. A fejtető világos alapon barna hosszanti foltokkal
mustrázott.
 a^1 . Nagyobb; a csőr 10—16 $\frac{cm}{m}$ . . . . . *arquatus* (354. old.).
 b^1 . Kisebb; a csőr 8—9 $\frac{cm}{m}$ . . . . . *tenuirostris*
 (355. old.).
 b. A fejtető sötétbarna, közepén világos csikkal . . *phaeopus* (356. old.).

NUMENIUS ARQUATUS (LINNÉ).

Nagy póling.*

- Scolopax arquata*, }
Scolopax madagascariensis, } Linné, Syst. Nat. I. p. 242. (1766.)
Numenius arquatus, Lath., Ind. Orn. II. p. 710. (1790.)
Numenius major, Steph., Shaw's Gen. Zool. XII. p. 26. (1824.)
Numenius virgatus, }
Numenius lineatus, } Cuv., Règn. An. I. p. 521. (1829.)
Numenius medius, }
Numenius orientalis, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 609—610. (1831.)
Numenius nasicus, Temm., Man. d'Orn. IV. p. 393. (1840.)
Cracticornis arquata, Gray, List. Gen. B. p. 88. (1841.)
Numenius assimilis, }
Numenius rufescens, } Brehm, Numannia 1855. p. 291.
Numenius longirostris, }
Numenius cassini, Swinh., Ibis, 1867. p. 398.
Numenius arquatus lineatus, Seeb., Geogr. Distr. Char. p. 324. (1887.)

A *Numenius arquatus* tojójának csőre.

Leírása: Tavaszkor a vén hím fölül világos fakószínű alapon, sötétbarna hosszanti foltokkal, felső szárnyfedő tollain fehéres alapon, barna hosszanti és haránt fekvő, a toll gerincze táján egybeolvadó foltokkal; elsőrendű evezői sötétbarnák, a belső zászló széle csipkézett és fogacsolt fehér rajzzal; a hatodik eve-

* Szélkiáltó, Góczyer.

zótól kezdve a külső⁷ zászló széle is fehér foltokkal mustrázott; az első toll gerincze tiszta fehér, a többié is többé-kevésbé az; dereka és felső farkfedői fehérek, utóbbiak barna hosszanti foltokkal; farka fehér, barnával szalagozva; alul a madár fehér; nyaka, begye és melle fakószínnel árnyalt és hosszanti foltokkal, hasa oldala pedig lándzsa- és háromszögalakú foltokkal mustrázott; torka és hasa közepe mustrázat nélküli; alsó szárnyfedői és hónaljtoilai tiszta fehérek; csőre sötétbarna, tövén barnás-rózsaszinbe megy át; szeme barna; lábai szürkés-kékek. Hossza (csőre hegyétől farka végeig) k. b. 50, szárnya 28, farka 11, csőre 10–13, csüdje 8 $\frac{1}{m}$.

A *tojó* a hímhez hasonlít, termete nagyobb; hossza k. b. 60, szárnya 31, farka 11·5, csőre 15–16 $\frac{1}{m}$.

A *fiatalok* úgyszintén a vének is télen élénkebben árnyaltak és keskenyebb hosszanti foltokkal mustrázottak.

Földrajzi elterjedése: Európa és Ázsia; télen Afrika és India.

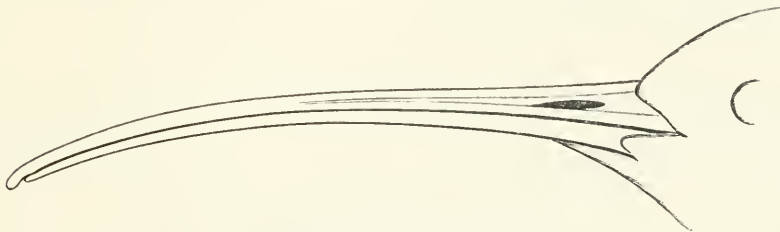
Magyarországban: A megfelelő lapályos területeken átvonulás alkalmával őszkor és tavaszkor kisebb-nagyobb csapatokban található; enyhe télen egyes példányokban át is telel.

NUMENIUS TENUIROSTRIS, VIEILL.

Vékonycsőrű póling.

Numenius tenuirostris, Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat. VIII. p. 302. (1817.)

Numenius syngenicus, Gray, Gen. B. III. p. 569. (1847.)

Numenius tenuirostris csőre.

Leírása: Színezetére nézve minden tekintetben a nagy pólinghoz hasonlít, a melytől főleg karcsúbb és rövidebb csőre és kisebb termete által különbözik. Igen vén példányok hasoldalának foltjai néha csaknem feketék. Hossza k. b. 42, szárnya 25·5, csőre 8–9, csüdje 5·5 $\frac{1}{m}$.

Földrajzi elterjedése: A Mediterran subregio.

Magyarországban: A megfelelő lapályos területeken őszkor és tavaszkor magányosan vagy a nagy póling társaságában fordul elő. Hogy nálunk költ-e, még nincs bebizonyítva.

NUMENIUS PHAEOPUS (LINNÉ).

Kis póling.

Scolopax phaeopus, Linné, Syst. Nat. I. p. 243. (1766.)*Numenius phaeopus*, Lath., Gen. Syn. Suppl. I. p. 291. (1787.)*Numenius minor*, Leach, Syst. Cat. Mamm. ect. Br. M. p. 32. (1816.)*Phaeopus phaeopus*, Cuv., Règn. An. I. p. 485. (1817.)*Phaeopus vulgaris*, Flem., Phil. Zool. II. p. 254. (1822.)*Numenius islandicus*, Brehm, Vög. Deutschl. p. 610. (1831.)*Numenius melanorhynchus*, Bonap., Compt. Rend. XLIII. p. 1021. (1856.)*Phaeopus minor*, Heine & Reichen., Nomencl. M. Hein. p. 826. (1890.)

Lcírása: Valamivel kisebb a vékonycsőrű pólingnál, a melyhez nagyon hasonlít, de fejteteje sötétbarna, fejközepén végig futó világos csíkkal; alsó szárnyfedői és hónaljtoilai sötétbarnával erősen szalagozottak. Hossza k. b. 38; szárnya 23, farka 9, csőre 8—9, csüdje 6 ^{mm}.

Földrajzi elterjedése: Észak-Európa és Ázsiának észak-nyugati része; télen Dél-Európa, Afrika és India.

Magyarországon: A tavaszi és őszi átvonuláskor a nagy póling társaságában található.

Limosa.

BRISS., Orn. V. p. 261. (1760.)

Typus: *Limosa lapponica* (LINNÉ).

A fajok meghatározó táblázata:

- a. A fark fehér, feketével szalagozott . . . . . *lapponica* (356. old.).
 b. A fark fekete, töve fehér . . . . . *limosa* (357. old.).

LIMOSA LAPPONICA (LINNÉ).

Északi lotyószalonka.

Scolopax lapponica, } Linné, Syst. Nat. I. p. 246. (1766.)*Scolopax aegocephala*, }*Scolopax leucophaea*, Lath., Ind. Orn. II. p. 719. (1790.)*Totanus aegocephalus*, } Bechst., Orn. Taschb. II. p. 288—289. (1803.)*Totanus leucophaeus*, }*Totanus ferrugineus*, Wolf & Mey., Taschenb. II. p. 374. (1810.)*Limosa meyeri*, Leisler, Nachtr. Bechst. Naturg. II. p. 172. (1815.)*Limosa noveboracensis*, } Leach, Syst. Cat. ect. B. M. p. 32. (1816.)*Limosa aegocephala*, }*Limicola meyeri*, } Vicill., N. Dict. d'Hist. Nat. p. 249—250. (1816.)*Limicola lapponica*, }*Limosa leucophaea*, Cuv., Règn. An. p. 488. (1817.)*Limosa rufa*, Temm., Man. d'Orn. II. p. 668. (1820)*Fedoa meyeri*, } Steph., Saw's Gen. Zool. XII. p. 75., 77., 79. (1824.)*Fedoa rufa*, }*Fedoa pectoralis*, }*Limosa ferruginea*, Pall., Zoogr. Rosso-As. II. p. 180. (1826.)*Limosa lapponica*, Gray, List. Grall. Br. M. p. 96. (1844.)*Totanus rufus*, Seeb., Hist. Br. B. III. p. 156. (1885.)

Leírása: A *vén hím* tavaszkor fölül barnás-fekete, az egyes tollak szélei rozsdabarnák; dereka fehér; elsőrendű evezői feketék, a tollak gerincze fehér; másodrendű evezői szürkés-barnák s fehérrel szegettek; szárnya alul szürke, fehérrel tarkázott; alsó szárnyfedői és hónaljtoljai fehérek, barna szalagokkal; farka és farkfedői fehérek, barna szalagokkal; szemöldíve és alul a madár rozsdavörös, szeme és csőre közt apró fekete foltokkal, szeme alatt nagyobb fehér folttal; csőre töfele hússzínű, csúcsfele sötétbarna; szeme barna; lábai kékes-szürkék. Hossza k. b. 45, szárnya 20, farka 7, csőre 7, csüdje 5 $\frac{c}{m}$.

A *tojó* kevésbbé élénk színű és nagyobb. Hossza k. b. 50, szárnya 22·5, farka 8, csőre 9—9·5, csüdje 5 $\frac{c}{m}$.

A *fiatalok* és *vének* téli tollazatban fölül sötétbarnák világos barnás-szürke tollszegélyekkel; derekuk fehér; nyakuk, begyük és mellük világos barnás-szürke, többé-kevésbbé barna hosszanti foltokkal mustrázva; torkuk, hasuk és alsó farkfedők fehérek; farkuk fehér, barna szalagokkal.

Földrajzi elterjedése: Észak-Európa; télen Dél-Európa és Észak-Afrika.

Magyarországban: Átvonulás alkalmával nagyobb tavaknál fordul elő. Ritka.

LIMOSA LIMOSA (LINNÉ).

Nagy Iotyószalonka.

Scolopax limosa, Linné, Syst. Nat. I. p. 246. (1766.)

Scolopax belgica, Gmel., Syst. Nat. I. p. 663. (1788.)

Totanus aegocephalus, } Bechst., Natg. Deutschl. IV. p. 234. (1809.)
Totanus limosa, }

Actitis limosa, Illig., Prodrn. p. 262. (1811.)

Limosa melanura, Leisl., Nachtr. Bechst. Naturg. II. p. 153. (1813.)

Limosa aegocephala, } Leach, Syst. Cat. ect. Br. M. p. 32. (1816.)
Limosa jadrega, }

Limicola melanura, Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat. III. 250. (1816.)

Fedoa melanura, Steph., Shaw's Gen. Zool. XII. p. 73. (1824.)

Limosa islandica, Brehm, Vög. Deutschl. p. 627. (1831.)

Limosa brachyptera, } Brehm, Vogelf. p. 309. (1855.)
Limosa grisea, }

Totanus melanurus, Seeb., Hist. Br. B. III. p. 162. (1885.)

Limosa, limosa, Ridgw., Pr. U. St. Nat. Mus. VIII. p. 356. (1885.)

Limosa belgica, Salvad., Elenc. Ucc. It. p. 228. (1886.)

Leírása: A *vén hím* háta szürkés-barna, rozsdavörös és fekete foltokkal; dereka sötétbarna; felső farkfedői fehérek, a leghosszabb tollak csúcsa fekete; farka fekete, töve fehér; evezői barnás-feketék, a tollak gerincze fehér, a közbülső evezők töve és a másodrendű evezőknek megfelelő fedőtollak csúcsa fehér; szárnya alul szürkés-fehér; alsó szárnyfedői tiszta fehérek; feje, nyaka, begye és oldala rozsdavörös, fejteteje, hosszanti foltokkal, melle és oldala barna szalagokkal; szeme alatt, torka, hasa közepe és alsó farkfedői fehérek; csőre barnás hússzínű, hegye felé barna; szeme barna, lábai zöldes-szürkék. Hossza k. b. 43, szárnya 21, farka 9, csőre 9, csüdje 6·5 $\frac{c}{m}$.

A *vén tojó* a hímhez hasonlít, de jóval erősebb és nagyobb. Hossza k. b. 48, szárnya 22·5, farka 9·5, csőre 12, csüdje 8 $\frac{c}{m}$.

A *fiatalok* és *vén*ek őszi tollazatban fölül barnák, az egyes tollak sárgás-barnával keskenyen szegettek; fejük, nyakuk, begyük és mellük sárgás árnyalatú fakóbarna; szemük fölött elöl, torkuk, hasuk és farkfedőik fehérek; farkuk fekete, töve fehér.

A tojásból kikelt fiókák selyemfényű barnás-fakó pelyhekkkel borítottak és hátoldalukon nagy fekete foltokkal mustrázottak.

Földrajzi elterjedése: Európának és Ázsiának mérsékelt égöve; télen Afrika és Ázsiának déli része.

Magyarországon: A megfelelő vizenyős lapályos területeken és tavak mentén elég gyakori. Télre elköltözik.

Totanus.

BECHST., Orn. Taschb. II. p. 282. (1803.)

Typus: *Totanus calidris* (LINNÉ).

A fajok meghatározó táblázata:

a. Az összes farktollak szalagozottak.

a¹. Nagyobb; a csőr 5·5—6 $\frac{1}{m}$ . . . . . *fuscus* (358. old.).

b¹. Kisebb; a csőr 4—4·5 $\frac{1}{m}$ . . . . . *calidris* (359. old.)

b. Csak a középső farktollak szalagozottak, a szélsők

fehérek és feketével szegettek; a csőr 3·8—4 $\frac{1}{m}$. *stagnatilis* (360. old.).

TOTANUS FUSCUS (LINNÉ).

Fekete sárfutó.

Scolopax fusca, Linné, Syst. Nat. I. p. 243. (1766.)

Scolopax atra, Sander, Naturf. XIII. p. 193. (1779.)

Scolopax cantabrigiensis, Lath., Gen. Syn. Suppl. I. p. 292. (1787.)

Tringa atra, Gmel., Syst. Nat. I p. 673. (1788.)

Totanus maculatus,

Totanus natans,

Totanus fuscus,

} Bechst., Ornith. Taschb. p. 284., 286. (1803.)

Tringa longipes, Leisl., Nachtr., Bechst. Natg. Deutschl. II. p. 189. (1813.)

Tringa totanus, Mey., Vög. Liv. u. Esthl. p. 200. (1815.)

Totanus raii, Leach, Syst. Cat. ect. Br. Mus. p. 31. (1816.)

Limosa fusca, Pall., Zoogr. Rosso-As. II. p. 187. (1826.)

Erythrosceles fuscus, Kaup., Natürl. Syst. p. 54. (1829.)

Totanus ater, Brehm, Vög. Deutschl. p. 634. (1831.)

Erythrosceles ocellatus, Bonap., Compt. Rend. XLIII. p. 596. (1856.)

Leírása: Tavaszkor a *vén* fölül és alul füstös-fekete; háta fehér pettyekkel tarkázott; evezői sötétbarnák, az első toll gerincze tiszta fehér, a többi többé-kevésbé füstös-barnával árnyalt; szárnya alul világos-szürke, az egyes tollak töve, alsó szárnyfedői és hónalj tollai fehérek; farka fekete, fehér szalagokkal; csőre feketés-barna, alsó kávájának töve sötétvörös, szeme sötétbarna; lábai sötét-vörösek. Hossza k. b. 31, szárnya 16, farka 6·5, csőre 5·5, csüdje 5 $\frac{1}{m}$.

A *tojó* valamivel nagyobb, máskülönben a hímhez hasonlít.

A fiatalok és vénk őszi tollazatban fölül szürkés-barnák, derekuk és szárnyfedő tollaik szegélye fehér; alul tiszta fehérek, nyakuk és begyük oldala szürkés-barnával árnyalt; farkuk szürkés-barna, fehérrel szalagozott; csőrük barna, alsó kávájuk töve és lábaik sárgák. Átmeneti tollazatban vagyis a tél végén és a tavasz elején fölül is alul is többé-kevésbbé füstös-fekete tollakkal tarkázottak; ilyenkor csőrük töve és lábaik sötét narancssárgák vagy vörösek.

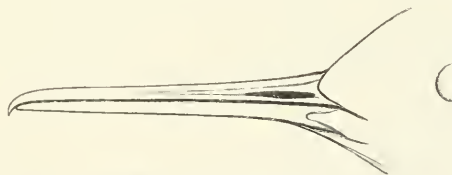
Földrajzi elterjedése: Észak-Európa és Észak-Ázsia; télen Dél-Európa, Észak-Afrika és India.

Magyarországban átvonulás alkalmával tavaszkor (márczius-április) és őszkor (szeptember-november) fordul elő.

TOTANUS CALIDRIS (LINNÉ).

Fütyülő sárfutó.

- Scolopax calidris*, } Linné, Syst. Nat. I. p. 245., 248. (1766.)
Scolopax striata, }
Scolopax calidris, Pill. & Mittersp., Iter. p. Pos. Slav. p. 24. (1783.)
Totanus calidris, Bechst., Orn. Taschen. II. p. 284. (1803.)
Gambetta calidris, Kaup., Natürl. Syst. p. 54. (1829.)
Totanus littoralis, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 636—637. (1831.)
Totanus striatus, }
Totanus graecus, Brehm, Vogelf. p. 312. (1855.)
Tringa calidris, Adams, Ibis 1864. p. 33.
Aegialodes calidris, Heine & Reichen., Nomencl. Mus. Hein. p. 327. (1890.)

Totanus calidris csőre.

Leírása: Tavaszkor a vén hím fölül barna, többé-kevésbbé vörhenyes árnyalattal és fekete foltokkal; elsőrendű evezői feketék, az első toll gerincze fehér; másodrendű evezői fehérek; harmadrendű evezői barnák, fekete foltokkal; dereka fehér; farka és felső farkfedői fehérek, keskeny fekete szalagokkal; alul a madár fehér, fekete hosszanti foltokkal, melyek nyakán és mellén a legsűrűbbek; hasa közepe mustrázat nélküli; csőre sötétbarna, alsó kávájának töve és lábai narancssárgák; szeme barna. Hossza k. b. 28, szárnya 16—17, farka 8, csőre 4—4.5, csüdje 4.8 $\frac{m}{m}$.

A tojó a hímhez hasonlít.

Őszkor a fiatalok és vénk fölül szürkés-barnák; szárnyfedőtollaik fehérrel és feketével szegettek; derekuk fehér; farkuk és felső farkfedőik fehérek, keskeny fekete szalagokkal; elsőrendű evezőik feketék; másodrendű evezőik fehérek; mellük szürkés-barnával árnyalt; torkuk, hasuk és alsó farkfedőik fehérek, utóbbiak fekete hosszanti foltokkal mustrázottak; csőrük barna, alsó kávájuk töve és lábaik sárgák; szemük barna.

A *pelyhes* fiókák fölül gyenge sárgás-árnyalatú szürkés-fehérek, fekete csíkokkal mustrázva; alul fehérek; begyükön szürkés-barna fuvalattal.

Földrajzi elterjedése: Európa és Ázsiának nyugati része; télen Afrika és India.

Magyarországban mocsaras vidékeken mindenütt közönséges. Költözködő madár, márciusban érkezik és októberben költözködik délre.

TOTANUS STAGNATILIS, BECHST.

Tavi sárfutó.

Totanus stagnatilis, Bechst., Orn. Taschenb. II. p. 292. (1803.)

Glottis stagnatilis, Koch, Syst. baier. Zool. p. 306. (1816.)

Totanus tenuirostris, Horsf., Trans. Linn. Soc. XIII. p. 192. (1821.)

Trynga guinetta, Pall., Zoogr. Rosso-As. II. p. 195. (1826.)

Iliornis stagnatilis, Kaup., Natürl. Syst. p. 156. (1829.)

Totanus lathamii, Gray & Hardw., Ill. Ind. Zool. II. pl. 51. (1834.)

Glottis horsfieldi, Gray., List. Grall. Br. M. p. 99. (1844.)

Totanus horsfieldi, Gray., Gen. B. III. p. 573. (1846.)

Totanus gracilis, Brehm, Vogelf. p. 313. (1855.)

Leírása: Tavaszkor és nyáron a *vén him* felül világos szürkés-barna, fekete pettyekkel, hosszanti foltokkal és harmadrendű evezőin szalagokkal mustrázva; szárnyfedő tollai barnák; elsőrendű evezői feketés-barnák, az első toll gerincze fehér; másodrendű evezői barnák; dereka és felső farkfedői fehérek, utóbbiak közül a leghosszabbak fekete foltokkal vagy szalagokkal vannak ellátva; farka fehér, a szélső tollak fekete szegélylyel, a középsők fekete szalagokkal; alul az egész madár fehér, nyaka és begye fekete pettyekkel mustrázva; csőre fekete; szeme barna; lábai sötét sárgás-zöldek. Hossza k. b. 25, szárnya 13·5—14, farka 6·5, csőre 3·8—4, csüdje 5 $\frac{1}{m}$.

A *tojó* a hímhez hasonlít.

A *fiatalok* és *vének* őszkor fölül szürkés-barnák, a szárny tollai fehérrel szegettek; derekuk és felső farkfedőik fehérek; farkuk fehér, a szélső tollak feketével szegettek, a középsők feketével szalagozottak; csőrük körül és alul tiszta fehérek; csőrük fekete; szemük barna; lábaik szennyes barnás-zöldek.

A *pelyhes* fiókák a füttyülő sárfutó fiókáihoz hasonlítanak azzal a különbséggel, hogy hátoldalukon rozsdabarnával élénkebben árnyaltak.

Földrajzi elterjedése: Dél-Európa és Ázsiának mérsékelt égöve; télen Afrika és Dél-Ázsia a hozzá tartozó szigetekkel és Ausztrália.

Magyarországban általában véve jóval ritkább a két előbbeni fajnál; de az ország némely pontjain, mint p. o. Pestmegyének mocsaras területein, a hol egyszersmind költ is, elég gyakori. Költözködő madár; áprilisban érkezik és szeptemberig marad.

Glottis.

Koch, Syst. hain. Zool. p. 305. (1816.)

Typus: *Glottis nebularius* (GUNNER).

GLOTTIS NEBULARIUS (GUNNER).

Szürke sárfutó.

- Scolopax nebularius*, Gunn., Leem. Lapp. Besch. p. 251. (1767.)
Scolopax cineracea, } Lath., Gen. Syn. Suppl. I. p. 292. (1787.)
Scolopax glottis, }
Scolopax canescens, Gmel., Syst. Nat. I. p. 668. (1788.)
Totanus glottis, Bechst., Orn. Taschb., II. 287. (1803.)
Totanus fistulans, } Bechst., Naturg. Deutschl. IV. p. 241., 249. (1809.)
Totanus griseus, }
Totanus chloropus, Mey & Wolf, Taschenb. II. p. 371. (1810.)
Limicola glottis, Leach, Syst. Cat. ect. Br. M. p. 32. (1816.)
Glottis chloropus, Nilss., Orn. Suec. II. p. 57. (1821.)
Limosa glottis, Steph., Shaw's Gen. Zool. XII. p. 86. (1824.)
Limosa totanus, Pall., Zoogr. Rosso-As. II. p. 183. (1826.)
Glottis grisea, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 631. (1831.)
Glottis fistulans, }
Glottis glottoides, Gould, B. Austr. VI. pl. 36. (1844.)
Glottis canescens, }
Glottis vigorsii, } Gray, List. Grall. Br. Mus. p. 99. (1844.)
Glottis horsfieldi, }
Glottis glottis, Lichts., Nomencl. Av. Mus. Berol. p. 91. (1854.)
Glottis albicollis, Brehm, Vogelf. p. 311. (1855.)
Totanus canescens, Finsch & Hartl. Vög. Ostr. Afr. p. 745. (1870.)
Totanus nebularius, Stejn., Pr. U. St. Nat. Mus. V. p. 37. (1882.)
Glottis nebularius, Sharpe, Cat. Br. Mus. XXIV. p. 481. (1896.)

Glottis nebularius csőre.

Leírása: Tavaszkor és nyáron köpenye sötét-barna, az egyes tollak szürkés-fakóval szegettek; dereka és felső farkfedői fehérek, utóbbiak közül a leghosszabbak többé-kevésbé sötét-barna foltokkal mustrázottak; farka fehér, a szélső tollak sötétbarnával szakadozottan szegettek, a közbűlsők szalagozottak, ezen kívül a két középső toll barnás-szürkével árnyalt; evezői feketés-barnák, az első toll gerincze többé-kevésbé fehér; feje és nyakának hátsó része szürkés alapon barnás-fekete hosszanti foltokkal mustrázott; szeme fölött elöl, torka, nyakának mellső része, begye és alul az egész madár tiszta fehér, nyaka és begye többé-kevésbé feketés-barna hosszanti foltokkal; csőre sötétbarna, töve világosabb; szeme barna; lábai zöldes-szürkék. Hossza k. b. 33, szárnya 18—19, farka 8·5, csőre 5—6, csüdje 5·8—6 $\frac{1}{16}$.

A *hím és tojó* egyforma.

A *fiatalok és vénék* őszi tollazatban szürkés-barnák, az egyes tollak fehérrel és sötétbarnával szegettek, gerinczük mentén feketés hosszanti folttal; derekuk fehér; farkuk fehér, a tavaszi tollazat mustrázata szerint; alul tiszta fehérek, nyakuk és begyük többé-kevésbbé feketés-barna hosszanti foltokkal mustrázott.

Földrajzi elterjedése: Észak-Európa és Észak-Ázsia; télen Afrika, India, Ceylon, sőt még Ausztrália is.

Magyarországban csak mint átvonuló ősmertes, tavaszkor leginkább márczius és áprilisban, őszkor augusztus végétől októberig fordul elő.

Helodromas.

KAUP, Natürl. Syst. p. 144. (1829.)

Typus: *Helodromas ochropus* (LINNÉ).

HELODROMAS OCHROPUS (LINNÉ).

Zöldlábú sárfutó.

Tringa ochropus, Linné, Syst. Nat. I. p. 250. (1766.)

Totanus ochropus, Temm., Man. d'Orn. p. 420. (1815.)

Helodromas ochropus, Kaup., Natürl. Syst. p. 144. (1829.)

Totanus leucourus, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 642—843. (1831.)

Totanus rivalis,

Actitis ochropus, Blyth., Cat. B. Mus. As. Soc. p. 267. (1849.)

Helodromas leucurus, Bonap., Compt. Rend. XLIII. p. 597. (1856.)

Rhyacophilus ochropus, Ridgw., Pr. U. St. N. Mus. III. p. 200. (1880.)

Leírása: Fölül szürkés-barna igen csekély zöldes-bronz fényvel, az egyes tollak szélei fehéres pettyekkel mustrázottak; felső farkfedői fehérek; farka fehér, a középső tollak barnás-fekete széles szalagokkal; evezői barnás feketék, a tollak gerince barna; szárnya alul szürkés-barna; alsó szárnyfedői és hónalj tollai szürkés-barnák keskeny fehér szalagokkal; nyakának oldala és begye szürkés-barna; nyaka elől fehér, szürkés-barna hosszanti foltokkal; szeme fölött elől; torka, melle, hasa és alsó farkfedői fehérek; csőre barnás-fekete, alsó kávájának töve vörhenyes; lábai szürkés-zöldek; szeme sötét-barna. Tavaszkor és nyáron a hátoldal pettyezése erősebb; őszkor és télen gyengébb. Hossza k. b. 23, szárnya 13·5, farka 6, csőre 3·5, csüdje 3·5 $\frac{1}{m}$.

A *hím és tojó* egyforma. A *fiatalok* az őszi tollazatú vénékhez hasonlítanak.

Földrajzi elterjedése: Észak-Európa és Észak-Ázsia; télen Afrika és Dél-Ázsia.

Magyarországban átvonuláskor tavaszkor (márczius—április) és őszkor (szep-tember—október) fordul elő s ilyenkor vizeink körül elég gyakori.

Rhyacophilus.

KAUP, Natürl. Syst. p. 140. (1829.)

Typus: *Rhyacophilus glareola* (Gmel.).

RHYACOPHILUS GLAREOLA (Gmel.).

Réti sárfutó.

Tringa glareola, Gmel., Syst. Nat. I. p. 677 (1788.)

Totanus glareola, Temm., Man. d'Orn. p. 421. (1815.)

Totanus grallatorius, Steph., Shaw's Gen. Zool. XII. p. 148. (1824.)

Rhyacophilus glareola, Kaup., Natürl. Syst. p. 140. (1829.)

Totanus sylvestris,

Totanus palustris,

Totanus Kuhlii,

} Brehm, Vög. Deutschl. p. 638.—640. (1831.)

Actitis glareola, Blyth, Cat. B. Mus. As. Soc. p. 267. (1849.)

Rhynchophilus glareola,

Rhynchophilus affinis,

} Bonap., Comt. Rend. XLIII. p. 597. (1856.)

Leírása: Fölül gyenge bronz fényű barna, nagy fehér pettyekkel; felső farkfedői fehérek; farka fehér, széles fekete szalagokkal; evezői barnás-feketék. az első toll gerincze fehér, a többié barna; szárnya alul szürkés-barna; alsó szárnyfedői és hónalj tollai fehérek, barna szalagozással; alul a madár fehér, nyaka, melle, oldalai és alsó farkfedői barna hosszanti foltokkal és pettyekkel többé-kevésbbé mustrázottak; csőrének töfele zöldes-barna, csúcsfele fekete; szeme sötétbarna; lábai világos olajzöldek. Hossza k. b. 22, szárnya 12·5, farka 5·5, csőre 2·8, csüdje 3·5 $\frac{cm}{mm}$.

A *hím* és *tojó* egyforma. Hátoldaluk tavaszi és nyári tollazatban nagyobb, őszkor és télen kisebb pettyekkel mustrázott. A *fiatalok* hátoldalának fehér pettyezését sárgás-fakó árnyalat borítja; begyük kevésbbé pettyezett, inkább egyszínű szürkés-barna.

Földrajzi elterjedése: Európa és úgyszólván egész Ázsia. A telet Afrikában, Indiában, a Mollukki és ausztráliai szigeteken tölti

Magyarországon a tavaszi és őszi vonulása alkalmával mocsaras helyeken igen közönséges és nagy csapatokban tartózkodik, nyáron ritkán található; állítólag költ.

Tringoides.

BONAP., Sagg. distr. Met. p. 58. (1831.)

Typus: *Tringoides hypoleucus* (LINNÉ).

TRINGOIDES HYPOLEUCUS (LINNÉ).

Hegyi sárfutó.

Tringa hypoleucus, Linné, Syst. Nat. I. p. 250. (1766.)

Actitis hypoleucus, Boie, Isis, 1822. p. 649.

Totanus hypoleucus, Temm., Man. d'Orn. p. 424. (1815.)

Totanus guinetta, Leach, Syst. Cat. ect. B. Mus. p. 30. (1816.)

Tringoides hypoleucus, Bonap., Sagg. Distr. Met. p. 58. (1831.)

Actitis cinclus, Brehm, Vög. Deutschl. p. 648. (1831.)

Guinetta hypoleuca, Gray, List. Gen. B. p. 68. (1840.)

Actitis megarchinchos, Brehm, Vogelf. p. 314. (1855.)

Actitis Schlegeli, Bonap., Compt. Rend. XLIII. p. 597. (1856.)

Leírása: Fölül barna, gyenge zöldes fénynyel és fekete hosszanti gerincz-foltokkal; dereka, felső farkfedői és középső farktollai a hát színének megfelelők; szélső farktollai fehérek, fekete szalagokkal; elsőrendű evezői sötétbarnák, a közbülső tollak belső zászlájának széle a töfelén fehér; másodrendű evezői barnák, csúcsuk keskenyen, tövük szélesen fehér, mely utóbbi a másodrendű evezőknek megfelelő fedőtollak fehér csúcsával együtt a szárnyon rézsútos szalagot alkot; szárnyának apró fedőtollai barnával szalagozottak; szárnya alul barnás-szürke és fehér; szemöldíve s alul az egész madár fehér, nyakának oldala és begye barna hosszanti foltokkal; csőre és szeme sötétbarna; lábai szürkés-zöldek. Hossza k. b. 18, szárnya 11, farka 6, csőre 2·5, csüdje 2·3 μ .

A *hím* és *tojó* egyforma; a *fiatalok* háta fekete hosszanti foltok helyett, barnás-sárga szalagokkal és fekete zigzugos vonalakkal tarkázott; máskülönben a vénékhez hasonlítanak.

A *pelyhes fiókák* fölül barnás-szürkék, finom apró fekete pettyekkel, fejközepükön és hátukon fekete csíkkal; alul szürkés-fehérek.

Földrajzi elterjedése: Európa és Ázsia; télen egész Afrika, India, a Molukki szigetek, Új-Guinea, Ausztrália.

Magyarországban átvonulás alkalmával tavaszkor és őszkor tavak, folyók és egyéb vizek mentén mindenütt előfordul, nyáron azonban csakis a magasabb hegy-ségekben, hegyi patakok mellett tartózkodik és költ.

Pavoncella.

LEACH, Syst. Cat. Mamm. etc. B. Br. Mus. p. 29. (1816.)

Typus: *Pavoncella pugnax* (LINNÉ).

PAVONCELLA PUGNAX (LINNÉ).

Veszekedő sárfutó.

Tringa pugnax, } Linné, Syst. Nat. I. p. 247., 251. (1766.)
Tringa littorea, }

Tringa equestris, Lath., Ind. Orn. II. p. 730. (1790.)

Pavoncella pugnax, Leach, Syst. Cat. ect. Br. M. p. 29. (1816.)

Totanus pugnax, Nilss., Orn. Suec. II. p. 71. (1817.)

Machetes pugnax, Cuv., Règn. An. I. p. 190. (1817.)

Machetes alticeps, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 670. (1831.)

Machetes planiceps, }

Philomachus pugnax, Gray, List. Gen. B. p. 89. (1841.)

Philomachus pugnax indicus, Reichenb., Grall. Tab. LXXII. (1850.)

Machetus minor, Brehm, Vogelf. p. 320. (1855.)

Leírása: Nászruhában a vén hím a nyakán elől és hátul hosszú tollakból gallért visel; homloka, szeme körül és arcza duzzadt húsos szemölcsökkel borított. A tollazat színét általánosságban leírni nem lehet, mivel az az egyének szerint igen változó és különböző. Némelyeknél a dísz tollak tiszta fehérek, másoknál feketével, barnával, zöldes-kékkel vagy vörhenyessel tarkázottak; vannak példányok, melyeknél a gallér hátsó része fehér, mellső része sötétkék, vagy a hátsó rész vörhenyes és a mellső kék; lehet az egész gallér egyszínű vörösbarna is, vagy vörösbarna kék szalagokkal stb., stb. A hát színe rendszeren a gallér színeit is magán viseli. A díszes nászruházat közvetlenül a párzás előtt fejlődik ki, melyet a madár a párzási idő után azonnal elveszít. A hím madár méretei a következők: hossza k. b. 30, szárnya 18—19, farka 7, csőre 3·5, csüdje 4·5 $\frac{m}{m}$.

A vén tojó fölül világos földszínű barna, az egyes tollak közepükön sötétbarnák vagy feketék; alul a madár fehér, nyaka sötét-barna pettyekkel, a begy és az oldaltollak barnák vagy szürkés-barnák, s e szín leginkább csak akkor látható, ha a tollakat megemeljük, mert minden egyes toll hegyét szélesen fehér szegi, mely a sötét színt részben vagy egészben eltakarja; csőre és szeme sötétbarna, lábai zöldes-barnák. Hossza k. b. 24, szárnya 15, farka 6·3, csőre 2·8, csüdje 3·7 $\frac{m}{m}$.

A vén hím nászruháján kívül a vén tojóhoz hasonlít, a melytől csakis a fon-
 ttebbi méreteknél megfelelő nagysága által különbözik.

A fiatalok őszkor fölül barnás-feketék, világos barnás-sárga tollszegélyekkel; fejtetjük sötétbarna, az egyes tollak széle fakó-barna; nyakuk és hasoldaluk fakó barnás-sárga; alsó farkfedőik fehérek; csőrük barna; lábaik szürkés-barnák. A hímek nagyok, a tojók kicsinyek.

A pelyhes fiókák háta fekete, elszórt rozsdabarna nagyobb foltokkal és apró fehér pettyekkel; fejtetjükön fehéres fakószínűk, fekete csíkokkal; nyakukon és alul világos sárgás-fakószínűk.

Földrajzi elterjedése: Közép-Európa és Közép-Ázsia; télen Afrika és India.

Magyarországon a nagy Alföldön közönséges madár; csapatokban tartózkodik. Április második felében érkezik és szeptemberben költözködik el.

Subfam. *Scolopacinae*.*Szaloukák.*

A nemek meghatározó táblázata :

- a.* A hüvelykujj hiányzik . . . . . *Calidris* (366. old.).
b. A hüvelykujj nem hiányzik.
*a*¹. A csőr és csüd egyenlő hosszú . . . . . *Limónites* (367. old.).
*b*¹. A csőr hosszabb a csüdnél.
*a*². A szemek előbbre, a fej oldalának közép
vonálára esnek.
*a*³. A középső ujj karommal együtt hosszabb
a csüdnél . . . . . *Arquatella* (368. old.).
*b*³. A középső ujj karommal együtt rövidebb
a csüdnél.
*a*⁴. A csőr keskeny . . . . . *Tringa* (369. old.).
*b*⁴. A csőr széles . . . . . *Limicola* (372. old.).
*b*². A szemek hátrább, a fej oldalának közép-
vonala mögé esnek.
*c*³. A lábszár töve többé-kevésbbé csupasz . . . . . *Gallinago* (372. old.).
*d*³. A lábszár végig tollas . . . . . *Scolopax* (375. old.).

Calidris.

Cuvier, Leçon Anat. Comp. tab. II. (1800.)

Typus: *Calidris arenaria* (Linné).

CALIDRIS ARENARIA (Linné).

Fehér partfutó.

- Tringa arenaria*, } Linné, Syst. Nat. I. p. 251, 255. (1766.)
Charadrius calidris, }
Charadrius rubidus, Gmel., Syst. Nat. I. p. 688. (1788.)
Arenaria vulgaris, Bechst., Orn. Taschenb. II. p. 464. (1803.)
Arenaria grisea, Bechst., Naturg. Deutschl., III. p. 368. (1809.)
Arenaria calidris, Mey. & Wolf, Taschenb. II. p. 326. (1810.)
Calidris grisea, Mey., Vög. Liv. u. Esthl. p. 177. (1815.)
Calidris rubidus, Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat. XXX. p. 127. (1819.)
Calidris arenaria, Temm., Man. d'Orn. II. p. 524. (1820.)
Calidris tringoides, Vieill., Gal. Ois. III. p. 95. (1825.)
Trynga tridactyla, Pall., Zoogr. Rosso-As. II. p. 198. (1826.)
Calidris americana, Brehm, Vög. Deutschl. p. 675. (1831.)
Calidris Muelleri, Brehm, Vogelf. p. 318. (1855.)

Leírása: A vén őszkor és télen fölül igen világos barnás-szürke; szárnya barnás-fekete, közepén széles fehér szalaggal, melyet a nagy fedőtollak fehér csúcsa alkot; farka fehér, világos barnás-szürke árnyalattal; alul a madár tiszta fehér; csőre és lábai feketék; szeme sötétbarna. Hossza k. b. 17, szárnya 12, farka 5, csőre 2'3, csüdje 2'3 ⁹/_m.

A *hím* és *tojó* egyforma.

A *fiatal* őszkor és télen fölül barnás-fekete, fehér pettyekkel; alul tiszta fehér.

A *vén* nyáron fölül vörhenyes fahéj színűek, az egyes tollak közepükön feketék, széleiken szürkés-fehérek; fejük, nyakuk és begyük vörhenyes-barna, a tollak közepe fekete; hasuk és alsó farkfedőik tiszta fehérek.

Földrajzi köre nyáron az Északi Sarkkörre, télen úgyszólván mind az öt világrészre kiterjed.

Magyarországban az őszi átvonulás alkalmával a leggyakoribb s ilyenkor többnyire az északi partfutó társaságában található; néha egyes példányokban télen is mutatkozik; tavaszi vonuláskor ritkán lehet észlelni.

Limónites.

KAUP, Natürl. Syst. p. 37. (1829.)

Typus: *Limónites temminckii* (LEISL.).

A fajok meghatározó táblázata:

- a. A szélső farktollak tiszta fehérek . . . . . *temminckii* (367. old.).
b. A szélső farktollak barnás-szürkék . . . . . *minuta* (368. old.).

LIMONITES TEMMINCKI (LEISL.).

Temminck partfutó.

Tringa Temminckii, Leisl., Nachr. Bechst. Naturg. Deutschl. II. p. 78. (1812.)

Pelidna Temminckii, Steph., Shaw's Gen. Zool. XII. p. 103. (1824.)

Calidris Temminckii, Cuv., Règn. An. I. p. 526. (1829.)

Leimonites Temminckii, Kaup, Natürl. Syst. p. 37. (1829.)

Schoeniclus temminckii, Gray, List. Grall. Br. M. p. 106. (1844.)

Pelidna gracilis, Brehm, Vogelf. I. p. 318. (1855.)

Actodromas Temminckii, Bonap., Compt. Rend. XLIII. p. 596. (1856.)

Limónites temminckii, Gigl., Ibis, 1865. p. 61.

Leírása: Őszkor és télen fölül barnás-szürke, az egyes tollak gerincze többé-kevésbbé fekete; szárnya sötét-barna, az első evező gerincze többé-kevésbbé fehér, a többié barna; farkának szélső tollai fehérek, a középsők szürkés-barnák; torka, melle, hasa és alsó farkfedői fehérek; nyaka és begye barnás-szürke, többé-kevésbbé barna hosszanti foltokkal mustrázva; csőre fekete; szeme sötét-barna; lábai zöldes-barnák. Hossza k. b. 16, szárnya 9—9·5, farka 5, csőre 1·6, csüdje 1·6 $\frac{c}{m}$.

A *hím* és *tojó* egymáshoz hasonló.

Nyáron a hátoldal tollainak közepe fekete, széle pedig többé-kevésbbé vörhenyes.

Földrajzi elterjedése: Nyáron Európának és Ázsiának északi tájai, télen Dél-Európa, Afrika és Ázsiának déli része.

Magyarországban csakis őszi és tavaszi vonuláskor fordul elő.

LIMONITES MINUTA (LEISL.).

Törpe partfutó.

Tringa minuta, Leisl., Nachtr. Bechst. Natg. Deutschl. I. p. 74. (1812.)

Pelidna minuta, Steph., Shaw's Gen. Zool. XII. p. 105. (1824.)

Calidris minuta, Cuv., Règn. An. I. p. 526. (1829.)

Schoeniclus minuta, Gray, List. Grall., Br. Mus. p. 106. (1844.)

Limonites minuta, Sharpe, Cat. B. Br. Mus. XXIV. p. 538. (1896.)

Leírása: Tavaszkor és nyáron fölül rókavörös, az egyes tollak fehéres-szürkével szegettek, a tollak közepe fekete; evezői barnás-feketék, a tollak gerincze többé-kevésbé fehér; szélső farktollai barnás-szürkék, a középsők barnák és rókavörössel szegettek; alul a madár fehér, nyaka oldalán és begyén vörhenyes árnyalattal és barna hosszanti foltokkal mustrázva; csőre és lábai feketék; szeme barna. Hossza k. b. 16, szárnya 9·5—10, farka 5, csőre 1·9, csüdje 1·9 $\frac{9}{16}$

A hím és tojó egymáshoz hasonlít.

Őszkor és télen fölül szürkés-barna, az egyes tollak részben fehéres-szürkével, részben sárgás-fakó színnel szegettek, a tollak közepe barnás-fekete; torka, begye, melle, hasa és alsó farkfedői fehérek; begye gyenge barnás fuvalattal.

Földrajzi elterjedése: Európának és Ázsiának északi része; télen Afrika és India.

Magyarországban csak a tavaszi és őszi vonulásán mutatkozik s legtöbbször vízeken mellett szokott tartózkodni.

Arquatella.

BAIRD, B. North Amer. p. 717. (1858.)

Typus: *Arquatella maritima* (GMEL.).

ARQUATELLA MARITIMA (GMEL.).

Tengeri partfutó.

Tringa maritima, Gmel., Syst. Nat. I. p. 678. (1788.)

Tringa lincolniensis, Lath., Ind. Orn. II. p. 734. (1790.)

Tringa nigricans, Montagu, Trans. L. Soc. IV. p. 40. (1796.)

Tringa canadensis, Lath., Ind. Orn. Suppl. p. LXV. (1801.)

Totanus maritimus, Steph., Shaw's Gen. Zool. XII. p. 146. (1824.)

Trynga arquatella, Pall., Zoogr. Rosso-As. II. p. 190. (1826.)

Calidris maritima, Cuv., Règn. An. I. 525. (1829.)

Tringa littoralis, Brehm, Vög. Deutschl. p. 652. (1831.)

Arquatella maritima, Baird, B. North Am. p. 717. (1858.)

Pelidna maritima, Fritsch, Vög. Eur. p. 353. (1870.)

Actia maritima, Hein. & Reichen., Nomencl. Mus. Hein. p. 329. (1890.)

Leírása: Őszkor és télen fölül szürkés-fekete, szárnyfedő tollai világos szürkével szegettek; elsőrendű evezői feketék, a tollak gerincze többé-kevésbé fehér; másodrendű evezői fehérek; a harmadrendűek szürkés-feketék; feje, nyaka, begye, mellének és hasának oldalai sötét-szürkék; torka, hasának közepe és alsó farkfedői

fehérék; csőre sötét-barna, töve sárgás; szeme barna; lábai szennyes-sárgák. Hossza k. b. 21, szárnya 12·5—13·5, farka 6·5, csőre 2·7—3·8, csüdje 2·2—2·4.

A hím és tojó egymáshoz hasonlít.

A nyári tollazat abban különbözik a télitől, hogy a szürke szint barnás árnyalat borítja, a hát tollainak közepe fekete, szélei pedig többé-kevésbé vörhenyesek.

Földrajzi elterjedése nyáron Európának és Amerikának legészakibb részére, télen valamivel délebbre a megfelelő mérsékelt égövre esik.

Magyarországban e fajt mostanában még nem igen észlelték s úgy látszik csak hébe-korban mint ritka téli vendég szokott nálunk megjelenni. A Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményében egyetlen honi példány van, de ennek sem termőhelye, sem lövetésének ideje nincs följegyezve. E példányt JÁNY PÁL a huszas évek körül szerezte a M. N. Múzeumnak.

Tringa.

LINNÉ, Syst. Nat. I. p. 247. (1766.)

Typus: *Tringa canutus*, LINNÉ.

A fajok meghatározó táblázata:

- a. Nagyobb; a szárny 15·5—16·5 $\%$ _m; a csőr a testhez arányítva rövidebb . . . . . *canutus* (369. old.).
- b. Kisebb; a szárny 11·5—13 $\%$ _m; a csőr a testhez arányítva nagyobb.
- α^1 . A csőr kevésbé hajlított, 2·8—3·5 $\%$ _m hosszú. *alpina* (370. old.).
- b^1 . A csőr ívben hajlított, 3·5—4·3 $\%$ _m hosszú . . *subarquata* (371. old.).

TRINGA CANUTUS, LINNÉ.

Izlandi partfutó.

- Tringa canutus*, } Linné, Syst. Nat. I. p. 251—252. (1766.)
- Tringa calidris*, }
- Tringa australis*, } Gmel. Syst. Nat. I. p. 679., 681., 682. (1788.)
- Tringa naevia*, }
- Tringa grisea*, }
- Tringa islandica*, }
- Tringa ferruginea*, Mey. & Wolf, Taschenb., p. 395. (1810.)
- Tringa rufa*, Wils., Am. Orn. VII. p. 43. 1813.)
- Trynga naevia*, }
- Trynga canutus*, } Pall., Zoogr. Rosso-As. II. p. 192., 197., 202. (1826.)
- Tringa calidris*, }
- Calidris islandica*, Less., Traite d'Orn. p. 558. (1831.)
- Canutus islandicus*, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 654—655. (1831.)
- Canutus cinereus*, }
- Calidris canutus*, Gould, B. Eur. IV. pl. 324. (1837.)
- Canutus rufescens*, Brehm, Naumannia, 1855. p. 292.

Leírása: A *vén* téli tollazatban fölül egyszínű világos hamúszürke, csak derekán látható csekély sötét szalagozás; felső farkfedői fehérek; farka szürke, az egyes tollak fehérrel szegettek; evezői feketék, a tollak gerincze fehér; alul a madár fehér, begyén szürkés árnyalattal; nyaka, begye, mellének- és hasának oldala szürkés-barna foltokkal mustrázott; csőre és lábai feketék; szeme barna. Hossza k. b. 26, szárnya 16, farka 6·5, csőre 3·6, csüdje 3 $\frac{1}{m}$.

A *hím és tojó* egymáshoz hasonló.

A *fiatalok* a téli tollazatú vénekhez hasonlítanak, de hátuk nem egyszínű, a mennyiben az egyes tollak fekete és fehér keskeny szalagokkal szegettek.

A *vének* nyári tollazatban fölül feketével, vörhenyes-barnával és némileg szürkével is tarkáztak; szemöldívük, fejüknek oldala, nyakuk, begyük, mellük és hasuk egyszínű téglavörös; hasuk közepe és alsó farkfedőik fehérek.

Földrajzi köre nyáron az Északi Sarkkörre, télen mind az öt világrészre kiterjed.

Magyarországban csakis átvonuláskor fordul elő és úgy látszik igen ritka. Előfordulásáról alig van egy-két hiteles följegyzésünk. GAAL GÁSZTON úr Lellén, a Balaton mellett 1895 szeptember 14-én két példányt lőtt s ezeket annak idején szíves volt nekem is bemutatni. A Magyar Nemzeti Múzeumban nincs honi példány.

TRINGA ALPINA, LINNÉ.

Északi partfutó.

Tringa alpina, Linné, Syst. Nat. I. p. 249. (1766.)

Numenius variabilis, Bechst., Naturg. Deutschl. IV. p. 141. (1809.)

Tringa variabilis, Mey. & Wolf, Taschenb., II. p. 397. (1810.)

Tringa cinclus, Leach, Syst. Cat. ect. Br. Mus. p. 30. (1816.)

Pelidna variabilis, Steph., Shaw's Gen. Zool. XII. p. 98. (1824.)

Scolopax alpina, Pall., Zoogr. Rosso-As. II. p. 175. (1826.)

Pelidna alpina,

Pelidna Schinzii,

Pelidna calidris,

} Brehm. Vög. Deutschl. p. 661., 663. (1831.)

Tringa Schinzii, Naum., Vög. Deutschl. VII. p. 453. (1834.)

Pelidna cinclus, Bonap., Comp. L. B. Eur. et. N. Am. p. 50. (1838.)

Tringa cinclus minor, Schleg., Rev., Crit. p. LXXXIX. (1844.)

Schoeniclus schinzii, Heine & Reichen., Nomencl. Mus. Hein. p. 329. (1890.)

Pelidna schinzii, Sharpe, Handb. Br. B. III. p. 330. (1896.)

Leírása: Tavaszkor és nyáron a *vén* feje és háta rozsdavörös, fekete foltokkal; evezői feketék, a tollak gerincze többé-kevésbé fehér; nyaka és begye szürkés-fehér, sötét-barna hosszanti foltokkal; melle fekete; hasának közepe, oldala és alsó farkfedői fehérek; farka barnás-szürke, az egyes tollak fehérrel szegettek, a két közép toll sötét-barna, vörhenyes szegéssel; csőre és lábai feketék, szeme barna. Hossza k. b. 19, szárnya 11—11·5, farka 5, csőre 2·8 3·5, csüdje 2·1 $\frac{1}{m}$.

A *hím és tojó* egyforma.

Őszkor és télen a *vén* fölül barnás-szürke, az egyes tollak gerinczük mentén többé-kevésbé feketések; alul az egész madár tiszta fehér, begye szürkés árnyalattal és kevés barnás foltokkal.

A *fiatalok* a téli tollazatú vénekhez hasonlítanak, de hátoldaluknak tollai többé-kevésbé vörhenyes-fakó színnel szegettek; begyük sárgás-barnával árnyalt; hasuk pedig többé-kevésbé sötét-barna foltokkal mustrázott.

Földrajzi elterjedése: Észak-Európa és Észak-Ázsia; télen Európában és Afrikában a Földközi-, Ázsiában az Indiai-tenger partvidékei

Magyarországban őszkor (szeptember - október) és tavaszkor (április—május) nagy csapatokban szokott átvonulása alkalmával tavaink mellett megtelepedni.

TRINGA SUBARQUATA (GÜLD.).

Vörhenyes partfutó.

Scolopax subarquata, GÜLDEN-T., Nov. Comm. Petr. XIX. p. 471. (1774.)

Scolopax africana, } Gmel., Syst. Nat. I. p. 655. (1788.)

Scolopax pygmaea, } Lath., Ind. Orn. II. p. 712—713. (1790.)

Numenius africanus, } Lath., Ind. Orn. II. p. 712—713. (1790.)

Numenius pygmaeus, } Lath., Ind. Orn. II. p. 712—713. (1790.)

Numenius subarquata, Bechst., Orn. Taschb., II. p. 276. (1803.)

Numenius pusillus, Bechst. Natg. Vög. Deutschl. III. p. 152. (1809.)

Numenius ferrugineus, Mey. & Wolf, Taschb. II. p. 356. (1810.)

Tringa subarquata, Temm., Man. d'Orn. I. p. 393. (1815.)

Tringa pygmaea, Leach, Syst. Cat. Mann. ect. B. M. p. 30. (1816.)

Erolia variegata, Vieill., Analyse p. 55. (1816.)

Falcinellus pygmaeus, Cuv. Règn. An. I. p. 486. (1817.)

Pelidna subarquata, Steph., Shaw's Gen. Zool. XII. p. 96. (1824.)

Aerolia varia, Vieill., Gal. Ois. II. p. 231. (1825.)

Tryngra falcinella, Pall., Zoogr. Rosso-As. II. p. 188. (1826.)

Ancylocheilus subarquatus, Kaup., Natur. Syst. p. 50. (1829.)

Falcinellus cursorius, Temm., Pl. Col. V. pl. 510. (1830.)

Pelidna macrorhynchos, Brehm, Vög. Deutschl. p. 658. (1831.)

Falcinellus Cuvieri, Bonap., Comp. List. B. Eur. & N. Am. p. 50. (1838.)

Schoeniclus chinensis, Gray, List. Grall. Br. Mus. p. 104. (1844.)

Pelidna arquata, Brehm, Vogelf. p. 316. (1855.)

Leírása: Tavaszkor és nyáron a *vén* fejeteje és háta fekete, vörösbarna foltokkal; felső farkfedői fehérek, fekete és vörhenyes foltokkal; evezői feketék, a tollak gerincze többé-kevésbé fehér; szárnyfedő tollai barnák; farka szürkés-barna, a tollak gerincze fehér; fejének oldala, torka, nyaka, begye, melle és hasa sötét téglavörös; alsó farkfedői szintén téglavörösek, de fehérrel szegettek s többé-kevésbé sötét-barna foltokkal mustrázottak; csőre és lábai feketék; szeme sötétbarna. Hossza k. b. 21, szárnya 12·5, farka 5·5, csőre 3·5—4·3, csüdje 2·8 $\frac{1}{m}$.

Őszkor és télen a *vén* fölül sötétbarna, barnás-szürke tollszegéssel; felső farkfedői fehérek; alul tiszta fehér, begye szürkés árnyalatú és barnás hosszanti foltokkal mustrázott.

A *fiatalok* őszkor és télen a téli tollazatú vénekhez hasonlítanak, de begyük sárgás-barnával árnyalt, barnás hosszanti foltok nélkül; tavaszkor fölül feketével, szürkével és vörhenyes-fakóval tarkázottak; alul többé-kevésbé vörhenyesek s az egyes tollak fehérrel szegettek.

Földrajzi elterjedése: Nyáron az északi Sarkkör; télen Afrika, India és Ausztrália.

Magyarországban őszkor (szeptember—október) és tavaszkor (április—május) nagy csapatokban szokott átvonulni s ilyenkor vizeink mellett igen közönséges.

Limicola.

Koch, Syst. baier. Zool. p. 316. (1816.)

Typus: *Limicola platyrhyncha* (TEMM.).

LIMICOLA PLATYRHYNCHA (TEMM.).

Szélescsőrű partfutó.

Tringa platyrhyncha, Temm., Man. d'Orn. p. 398. (1815.)

Limicola pygmaea, Koch, Syst. baier. Zool. p. 316. (1816.)

Tringa eloroides, Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat. XXXIV. p. 463. (1819.)

Tringa pygmaea, Savi, Orn. Tosc. II. p. 291. (1829.)

Pelidna platyrhyncha, Brehm, Vög. Deutschl. p. 659. (1831.)

Limicola platyrhyncha, Gray, List Grall. Br. M. p. 107. (1844.)

Limicola sibirica, Dresser, Proc. Zool. Soc. 1876. p. 674.

Leírása: Fejteteje fekete, két fehér keskeny csikkal; háta fekete, részint fehér, részint vörhenyes-fakó keskeny tollszegélyekkel; evezői sötétbarnák; a tollak gerincze fehér; szárnyfedő tollai szürkés-barnák, az egyes tollak fehéres-szürkével szegettek; nyaka, begye és oldala fehér alapon, rozsdaszínbe árnyalódó barna hosszanti foltokkal; melle, hasa és alsó farkfedői tiszta fehérek; csőre sötétbarna, tövénél valamivel világosabb; szeme barna; lábai szürkés-feketék. Hossza k. b. 18, szárnya 10·5, farka 4·5, csőre 2·8—3·4, csüdje 1·9 $\frac{cm}{mm}$.

A hím és tojó egymáshoz hasonlít, utóbbinak csőre nagyobb és erősebb.

Földrajzi elterjedése: Észak-Európa és Észak-Ázsia; télen a Földközi- és Vörös-tenger partvidékei; India és az Indiai-oczeán szigetei.

Magyarországban csakis átvonulásának idejében, őszkor és tavaszkor fordul elő s ilyenkor is elég ritka.

Gallinago.

LEACH, Syst. Cat. Mamm. ect. Br. Mus. p. 30*. (1816.)

Typus: *Gallinago major* (GMEL.).

A fajok meghatározó táblázata:

a. Nagyobb; a szárny 12 $\frac{cm}{mm}$ -nél hosszabb.

a¹. A négy szélső farktoll tiszta fehér, melyeknek töfele többnyire feketével szalagozott; a farktollak száma 16 . . . . . *major* (373. old.).

b¹. A négy szélső farktoll vörhenyes, feketével végig szalagozott; a farktollak száma rendszeren 14 . . . . . *gallinago* (373. old.).

b. Kisebb; a szárny k. b. 11 $\frac{cm}{mm}$ . . . . . *gallinula* (375. old.).

GALLINAGO MAJOR (GMEL.).

Nagy sárszalonka.

- Scolopax major*, Gmel., Syst. Nat. I. p. 661. (1788.)
Gallinago major, Leach., Syst. Cat. ect. Br. Mus. p. 31. (1816.)
Scolopax palustris, Pall., Zoogr. Rosso-As. II. p. 173. (1826.)
Telmatias major, { Brehm, Vög. Deutschl. p. 615—616. (1831.)
Telmatias nisoria, {
Gallinago montagui, Bonap., Comp. List. B. Eur. et. N. Am. p. 52. (1838.)
Ascalopax major, Rey. & Blas., Wirb. Eur. p. 216. (1840.)
Telmatias brachyptera, { Brehm, Vogelf. p. 305. (1855.)
Telmatias uliginosa, }

Leírása: Fejteteje fekete, az egyes tollak többé-kevésbbé vörhenyes-fakó színű foltokkal, fejközepén világos fakó csikkal; háta fekete, többé-kevésbbé vörhenyes fakó színnel mustrázva, a tollak legnagyobb része világos fakó széles szegéssel; szárnya feketés-barna, vörhenyes-fakóval, feketével és fehérrel mustrázva; a nagy fedőtollak fehér csúcsa a szárnyon rézsútos szalagot alkot; evezői sötétbarnák; felső farkfedői vörhenyes-fakó színűek, rendetlen fekete szalagozással; szélső farktollai fehérek, tövükön fekete foltokkal vagy rendetlen szalagozással; középső farktollainak töfele fekete, csúcsfele vörhenyes, egy-két fekete szalaggal, a tollak hegye fehér; alul a madár fehér, nyaka, begye és alsó farkfedői világos-fakó színnel árnyaltak és barna hosszanti foltokkal és szögben megtört szalagokkal mustrázottak, hasának közepe mustrázata nélküli tiszta fehér; élő korában csőrének töfele barnás-hússzínű, csúcsfele fekete; lábai szürkés-zöldek; szeme sötétbarna. Hossza k. b. 29, szárnya 13·5—14, farka 6, csőre 6—6·5, csüdje 3·5 ^{cm}.

A *hím* és *tojó* egyforma.

A *fiatalok* általában véve vörhenyesebbek, hátoldaluk mustrázata kevésbbé határozott, lévén a világos tollszegélyek többé-kevésbbé elmosódottak.

Földrajzi elterjedése: Észak-Európa és Szibériának észak-nyugati része; télen Afrika.

Magyarországban csakis mint átvonuló madár ösmeretes; tavaszkor áprilisban és május első felében, őzskor leginkább szeptemberben s október első felében fordul elő.

GALLINAGO GALLINAGO (LINNÉ).

Közép sárszalonka.

- Scolopax gallinago*, Linné, Syst. Nat. I. p. 244. (1766.)
Scolopax coelestis, Frenzel, Besch. Vög. u. Eier Wittenb. p. 58. (1801.)
Gallinago media, Leach, Syst. Cat. Man. etc. Br. Mus. p. 30. (1816.)
Scolopax sakhalina, Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat. III. p. 359. (1816.)
Scolopax Brehmi, Kaup, Isis, 1823. p. 1147.
Scolopax sabinii, Vig., Trans. Linn. Soc. XIV. p. 557. (1825.)
Telmatias gallinago, Boie, Isis, 1826. p. 979.
Pelorychus Brehmi, { Kaup, Natürl. Syst. p. 119., 121. (1829.)
Enalius Sabinii, }

- Telmatias faeroeensis*,
Telmatias Brehmii,
Telmatias stagnatilis,
Telmatias septentrionalis,
Telmatias peregrina, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 617—621. (1831.)
Gallinago scolopacina, Bonap., Comp. List B. Eur. & N. Am. p. 52. (1838.)
Scolopax peregrina, Temm., Man. d'Orn. IV. p. 435. (1840.)
Ascalopax Sabinii, } Key. & Blas, Wirb. Eur. p. 216. (1840.)
Ascalopax gallinago }
Gallinago sakhalina, } Gray, Gen. B. III. p. 583. (1846.)
Gallinago burka, }
Gallinago gallinago, Lichst., Nomencl. Av. Mus. Berol. p. 93. (1854.)
Telmatias robusta,
Telmatias salicaria,
Telmatias Pctényi,
Telmatias lacustris,
Telmatias brachypus, } Brehm, Vogelf. p. 306—307. (1855.)
Gallinago migratoria,
Gallinago brachypus,
Gallinago peregrina,
Gallinago robusta,
Gallinago Pctényi,
Gallinago septentrionalis,
Gallinago faeroeensis,
Gallinago lacustris, } Brehm, Naumannia, 1855. p. 291.
Gallinago vulgaris, Dubois, Pl. Col. Ois. Belg. pl. 182. (1858.)
Gallinago russata, Gould, B. Gr. Br. IV. pl. 79. (1863.)
Gallinago coelestis, Dresser, B. Eur. VII. p. 641. (1880.)
Gallinago scolopacina var. *Brehmi*, Frivaldszky, Av. Hung. p. 149. (1891.)

Leírása: Hasonlít a nagy sárszalonkához, a melytől lényegesen a következőkben tér el: termete amazénál valamivel kisebb, csőre azonban sokkal hosszabb; szárnyán hiányzanak a nagy fehér foltok és a széles rézsuntos fehér szalag; első evezőjének külső zászlaja fehér; farka vörhenyes, az egyes tollak töve fekete, csúcsa fehér, a csúcs mögött és közepén hullámos szalaggal, a szélső toll fakó, négy rendes szalaggal. Hossza k. b. 27—28, szárnya 12·5—13, farka 6·5, csőre 7—7·5, csüdje 3 $\frac{1}{m}$.

A hím és tojó egyforma.

A fiatalok a vénékhez hasonlítanak, de egész hasoldalukat vörhenyes-fakó árnyalat borítja.

A tojásból kikelt fiókákat vörös-barna pelyhek födik; hátoldalukon fekete foltokkal, szemük alatt fehér és fekete csíkkal, torkukon fekete foltal, begyükön fekete örvvel mustrázottak.

Földrajzi elterjedése: Európa, Ázsiának északi és mérsékelt égöve; télen Észak-Afrika és India.

Magyarországban átvonulás alkalmával tavaszkor (márcziusban, áprilisban) és őszkor (szeptemberben) vízenyős réteken és mocsaras helyeken nagy csapatokban szokott megjelenni. Alkalmas helyeken egyes példányokban megtelepszik és költ.

GALLINAGO GALLINULA (LINNÉ).

Kis sárszalonka.

- Scolopax gallinula*, Linné, Syst. Nat. I. p. 244. (1766.)
Scolopax stagnatilis, }
Scolopax minor, } Bechst., Nat. Deutsch. IV. p. 623—624. (1809.)
Gallinago minima, Leach, Syst. Cat. ect. Br. M. p. 31. (1816.)
Limnocyrtus gallinula, Kaup, Natürl. Syst. p. 118. (1829.)
Philolimnos gallinula, }
Philolimnos stagnatilis, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 623—624. (1831.)
Philolimnos minor, }
Gallinago gallinula, Bonap., Comp. List. B. Eur. & N. Am. p. 52. (1838.)
Ascalopax gallinula, Key. & Blas., Wirb. Eur. p. 216. (1840.)

Leírása: Fejteteje fekete, oldalt fakó árnyalatú fehér széles csíkkal, melynek közepét a szemek fölött keskeny fekete csík hosszában ketté szeli; háta fekete, nagyobbára zöld zománczczal, vörhenyes foltokkal, fehér- és fakószínű hosszanti foltokkal mustrázva; evezői sötétbarnák; farktollai szürkés-barnák, vörhenyes és szürkés-fakó szegéssel; csőrétől szeméig és szeme alatt barna csíkkal; nyaka, begye és mellének felső része fakó árnyalatú fehér, barna hosszanti foltokkal; mellének alsó része, hasa és alsó farkfedői fehérek, utóbbiak többé-kevésbbé barna hosszanti foltokkal és fakó szegéssel mustrázottak; csőre barna, felső kávájának gerincze a tő felén barnás-hússzínű; szeme sötétbarna; lábai világos olajzöldek. Hossza k. b. 19, szárnya 11, farka 5·5, csőre 3·8—4·2, csüdje 2·2 $\frac{1}{2}$ m.

A hím és tojó egyforma.

Földrajzi elterjedése: Európának és Ázsiának északi része; télen Dél-Európa és Dél-Ázsia.

Magyarországban csakis átvonuláskor, tavasszal és ősszel fordul elő; mocsaras helyeken tartózkodik. Vonulásának ideje tavaszkor főképen márczius, őszkor szeptember, október és november.

Scolopax.

LINNÉ, Syst. Nat. I. p. 242. (1766.)

Typus: *Scolopax rusticula*, LINNÉ.

SCOLOPAX RUSTICULA, LINNÉ.

Erdei szalonka.

- Scolopax rusticula*, Linné, Syst. Nat. I. p. 243. (1766.)
Scolopax vulgaris, Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat. III. p. 673. (1816.)
Scolopax major, Leach, Syst. Cat. ect. Br. Mus. p. 31. (1816.)
Rusticola europaea, Less., Traité d'Orn. p. 555. (1831.)
Scolopax pinetorum, }
Scolopax sylvestris, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 613—614. (1831.)
Scolopax rusticula, Naumann, Naturg. Vög. Deutschl. VIII. p. 361. (1837.)
Scolopax indicus, Hodgs., Journ. As. S. Beng. VI. p. 490. (1837.)
Scolopax torquata, Brehm, Vogelf. p. 304. (1855.)

Leírása: A *vén* homloka a szemekig világos barnás-szürke, elől a csőr ormójának tövénél barna folttal; fejtetejének hátsó része, vagyis a szemektől a nyakszírtig, világos fakó alapon négy széles fekete szalaggal, s ezeknek szélei többé-kevésbé vörhenyesbe árnyalódik; csőrétől szeméig és szeme alatt barnás-fekete szalag látható; háta rókavörös alapon sötétbarna zigzagos vonalakkal, nagy fekete, kisebb szürke és fehéres-fakó foltokkal mustrázott; evezői sötétbarnák, a tollak külső zászlaja fakó rókavörös háromszögű foltokkal, az első evező külső zászlájának széle fehéres-fakószinű; farka fekete, a tollak csúcsa szürke, külső zászlajuk rókavörös háromszögű foltokkal vagy csipkés rajzolatokkal; torka fehér, nyaka, begye, melle, hasa és alsó farkfedői világos fakószinűek, barna hullámos szalagokkal sűrűn mustrázva; begyének mindkét oldalán rókavörös árnyalatú hosszú folttal; csőre barna, szeme sötétbarna; lábai világos szürkés-barnák.

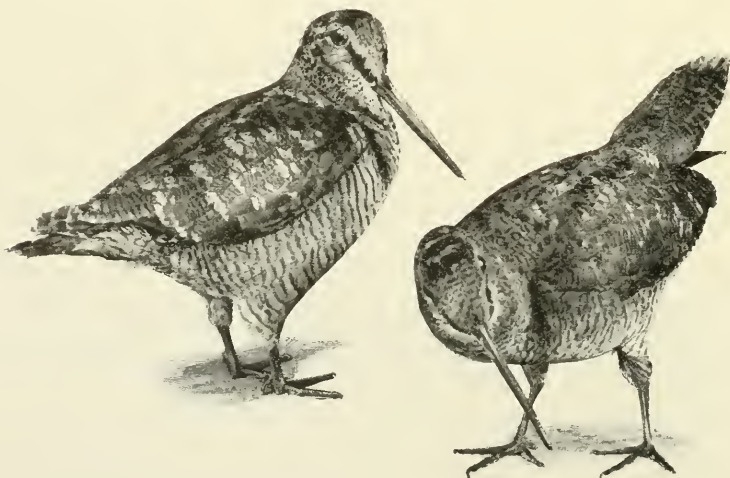
A *hím és tojó* egymáshoz hasonlít, az előbbinek termete nagyobb, csőre rövidebb, az utóbbinak termete kisebb, csőre hosszabb. A *hím* hossza k. b. 36, szárnya 19·5, farka 9, csőre 7, csüdje 4 $\frac{1}{m}$. A *tojó* hossza k. b. 35, szárnya 19, farka 9·5, csőre 7·5—8, csüdje 3·8 $\frac{1}{m}$.

A *fiatalok* abban különböznek a vénektől, hogy első evezőjüknek széle nem egyszínű, hanem úgy mint a többi háromszögű foltokkal mustrázott.

A *pelyhes fiókák* hátoldala rókavörös, nagy hamuszürke foltokkal mustrázva; fejtetejüknek mellső része, fejüknek oldala és torkuk fehéres-fakószinű, homlokuk közepén s csőrük tövétől a szemig fekete csíkkal; hasoldaluk világos fakószinű, itt-ott rozsdás árnyalattal.

Földrajzi elterjedése: Észak-Európa és Észak-Ázsia; télen Dél-Európa és Dél-Ázsia. Leginkább az északi tájakon, de a mérsékelt égöv magas hegységeiben is költ.

Magyarországban tavaszkor márcziusban, őszi októberben és novemberben szokott átvonulni, egyes példányokban alkalmas helyeken át telel. Magas hegyseégeinkben pedig nyáron is szórványosan előfordul és költ.

IV. Család.

Fam. **Phalaropodidae.**

Víztaposófélék.

Phalaropus.

BRISS., Orn. VI. p. 12. (1760.)

Typus: *Phalaropus hyperboreus* (LINNÉ).**PHALAROPUS HYPERBOREUS (LINNÉ).**

Víztaposó.

- Tringa lobata*, } Linné, Syst. Nat. I. p. 249. (1766.)
Tringa hyperborea, }
Phalaropus hyperboreus, Tunst., Orn. Brit. p. 3. (1771.)
Tringa fusca, Gmel., Syst. Nat. I. p. 675. (1788.)
Phalaropus fuscus, Lath., Ind. Orn. II. p. 776. (1790.)
Phalaropus vulgaris, Bechst., Orn. Taschenb., II. p. 317. (1803.)
Phalaropus cinereus, Mey & Wolf, Taschenb. II. p. 417. (1810.)
Lobipes hyperboreus, Steph., Shaw's Gen. Zool. XII. p. 169. (1824.)
Phalaropus ruficollis, } Pall., Zoogr. Rosso-As. p. 203—204. (1826.)
Phalaropus cinerascens, }
Phalaropus angustirostris, Naumann, Vög. Deutschl. VIII. p. 240. (1836.)
Phalaropus lobipes, Key. & Blas., Wirbelth. Eur. p. 212. (1840.)
Phalaropus lobatus, Salvad., Faun. Ital. Ucc. p. 210. (1871.)
Lobipes lobatus, Baird, Brew. & Ridgw., Water- B. N. Am. I. p. 330. (1884.)

Leírása: Tavaszkor a tén fölül sötét palaszürke, köpenyének mindkét oldalán világos barnás-sárga széles csíkkal; evezői szürkés-feketék, a tollak gerincze fehér; a szárny nagy fedő tollainak csúcsa fehér, a mi a szárnyon rézsontos szalagot alkot; farka szürkés-barna; kantárrésze és szeme alatt palaszürke; torka fehér; nyakának oldala a nyakszirttől kezdve lefelé rozsdavörös, nyaka elől, begye és mellének oldala barnás-szürke; mellének közepe, hasa és alsó farkfedői fehérek; csőre fekete, szeme sötétbarna; lábai kékes szürkék. Hossza k. b. 18, szárnya 10·5, farka 5·5, csőre 2·3, csüdje 2 $\frac{1}{2}$.

A hím és tojó egymáshoz hasonlít, utóbbi valamivel élénkebben színezett.

A fiatalok és vének téli tollazatban sötét barnás-szürkék, sárgás-fakó hosszanti foltokkal a hátukon és széles fehér haránt szalaggal a szárnyukon; szemük mögött sötét hosszú folttal; homlokuk, szemöldívük, nyakuk oldalt és elől, begyük, mellük, hasuk és alsó farkfedőik fehérek.

Földrajzi elterjedése: Az Észak-Sarkkör, az 55°-tól fölfelé, a nyugati féltekén a 73°-ig, a keleti féltekén följebb, a meddig csak szárazföld van. A víztaposó az 55°-on alul nem igen költ. Télen Amerikában a tengerpart mentén Közép-Amerikáig, Európában a Közép-Tengerig, Ázsiában Japánba, Khinába s a Malai szigetekig vonul; a nyugati féltekén szárazföldi útirányában pedig Perzsiáig és Észak-Indiáig költözködik.

Magyarországban a tavaszi és őszi vonuláskor rendszeren április és szeptember hónapokban fordul elő. Magyarországon való előfordulását CSATÓ JÁNOS fedezte föl 1851. június 7-én Drassó határában, Erdélyben. Ez különben is rendkívüli jelenségnek látszik, mivel június 7-e már jóval túl esik a madár vonulásának idején, ámbar CSATÓ JÁNOS gyűjteményében levő második példány, melyet KONCZÁN LŐTT, még későbbi. E példányt ugyanis CSATÓ 1870 július 15-én lőtte.

A Magyar Nemzeti Múzeumban a következő példányok őriztetnek :

- 1 ♂ Velencei-tó, 1887. április 25. (Chernel).
- 3 juv. Velencei-tó, 1900. szeptember (Chernel).
- 1 ad. Velencei-tó, 1900. szeptember (Meszlény)
- 1 ♀ Velencei-tó, 1900. szeptember 25. (Madarász).

XII. Rend.

ORDO LARIFORMES.

Sirályalakúak.

Anatomiai, fejlődéstani és biológiai szempontból e rend sokkal közelebbi rokonságban áll a lilealakúakkal (*Charadriiformes*), mint a külsejükre annyira hasonló viharmadarakkal (*Procellariiformes*), bár tagjai külső forma tekintetében az előbbiektől nagyon is lényegesen különböznek.

E rend jellemei közül, melyeket *H. Saunders* — ezen csoport elismert tekintélye — összegezett (Cat. B. Br. Mus. XXV. p. 3, 1896), a következőket soroljuk fel: Az ínycsont hasadt (*schizognathus*); az orrcsont mellső széle villásan elágazó (*schizorhinat*); a nyakcsigolyák száma 15; a mellső ujjakat tökéletes úszóhártya köti össze; az elsőrendű evezők száma 10; a másodrendű evezők közül az ötödik hiányzik (úgynevezett *aquintocubital* szárny); a kormánytollak száma 12; a fartőmirigy tollkoszorús.

A sirályalakúak édesvizeken és tengeren tartózkodnak, s mint ilyenek kitartó és jó repülők; vízi állatokból, főleg pedig halakból táplálkoznak; sziklákon, földön vagy a vizeken elterülő növényzeten, egyenkint és kolóniákban fészkelnek; fészük silány szerkezetű, vagy egyáltalán nincs is fészük, hanem tojásaikat a puszta földre rakják; rendszerint három tojást tojnak, melyek színre és mustraratra a lilealakúakéhoz hasonlítanak, alakra azonban eltérnek azoktól, a mennyiben kevésbé körteformájúak. A fiókák a tojásból kikelve sűrű pelyhekkel borítottak s pár nap alatt a fészket elhagyva futni képesek.

E rendet, melynek földrajzi köre az egész föld kerektségére kiterjed, két családra osztják: *Laridae* és *Stercorariidae*. Az első magában foglalja a halászkákat és a sirályokat, előbbieknél a felső és alsó káva egyenlő hosszú (*paragnathus*), utóbbiaknál a felső káva hosszabb az alsónál s a felső hegye az alsó hegyére kampóban hajlik (*epignathus*); a második család egyedül egyetlen csoportot az úgynevezett halfarkasfélét tartalmazza; s ezeknek legfőbb ismertető jele a csőr töfelét borító viaszhártya, mely a sirályféléknél egyáltalán hiányzik.

I. Család.

Fam. **Laridae.**

Sirályfélék.

Az alcsaládok meghatározó táblázata :

- a.* A csőr inkább nyulánk, egyenes, a felső és alsó káva egyenlő hosszú; a fark többé-kevésbé villás *Sterninae* (380. old.).
- b.* A csőr inkább vaskos, a felső káva hegye az alsó káva hegyére kampóban hajlik; a fark egyenesen levágott . . . . . *Larinae* (390. old.).

Subfam. **Sterninae.***Halászkák.*

A nemek meghatározó táblázata :

- a.* A fark erősen villás, a szélső tollak hegyes csúcsban végződnek.
- a*¹. A fark jóval rövidebb a szárny fél hosszánál.
- a*². A csüd k. b. egyenlő hosszú a középső ujjal karommal együtt; a szárny k. b. 40 *%*. *Hydroprogne* (380. old.).
- b*². A csüd hosszabb a középső ujjnál karommal együtt; a szárny k. b. 31 *%*. . . . . *Gelochelidon* (382. old.).
- b*¹. A fark alig rövidebb a szárny fél hosszánál, sőt többnyire hosszabb; a csüd rövidebb a középső ujjnál karommal együtt . . . . . *Sterna* (383. old.).
- b.* A fark gyengén villás, a szélső tollak tompa csúcsban végződnek . . . . . *Hydrochelidon* (387. old.).

Hydroprogne.

КАУП, Natürl. Syst. p. 91. (1829.)

Typus: *Hydroprogne caspia* (PALL.).**HYDROPROGNE CASPIA (PALL.).**

Nagy halászká.

- Sterna tschegrava*, Lepechin, Nov. Comm. Petr. XIV. p. 500. (1770.)
- Sterna caspia*, Pall., Nov. Comm. Petr. XIV. p. 582. (1770.)
- Larus atricilla*, Gmel., Nov. Comm. Petr. XV. p. 478. (1771.)
- Sterna caspia*, Sparrrn., Mus. Carls. (1788.)

Sterna megarrhynchos, Wolf & Mey., Vög. Deutschl. II. p. 33. (1805.)

Thalasseus caspius, Boie, Isis, 1822. p. 563.

Sterna Schillingeri, Brehm, Lechr. Eur. Vög. p. 681. (1824.)

Hydroprogne caspia, Kaup., Natürl. Syst. p. 91. (1829.)

Sylochelidon baltica,

Sylochelidon caspia,

Sylochelidon Schillingeri.

Brehm, Vög. Deutschl. p. 769—770. (1831.)

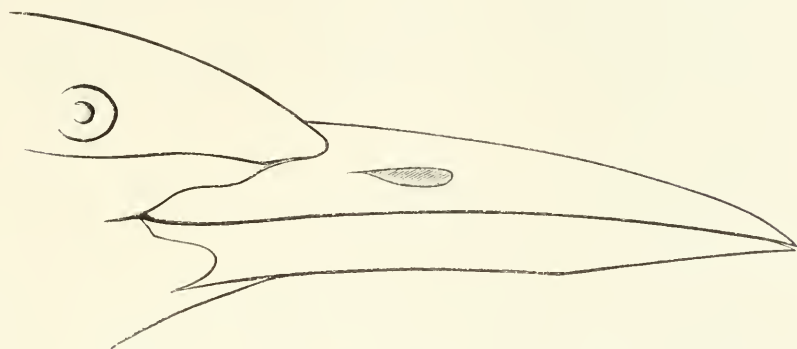
Helopus caspius, Wagl., Isis, 1832. p. 1224.

Thalassites melanotis, Sw., B. W.-Afr. p. 253. (1837.)

Sylochelidon melanotis,

Sylochelidon macrorhyncha,

Boie, Isis, 1844. p. 186.

Hydroprogne caspia csőre.

Leírása: Nászruhában a tén hím homloka, fejteteje és nyakszirtje zöldesbő fénylő fekete; fejének oldala, torka, nyakának mellső része, begye, s alul az egész madár tiszta hófehér; hátoldala világos gyöngyházszürke; evezőinek külső zászlaja selyemfényű ezüstsürke, belső zászlaja sötét-sürke, a tollak gerincze fehér; farka fölül fehéres-hamuszürke, alul fehér; csőre vérvörös, hegye néha barnába árnyalódik; lábai feketék; szeme sötétbarna. Hossza (csőre hegyétől farka végeig) k. b. 55, szárnya 40—42, farka 16, csőre (a homloktól) 7, csüdje 4'2 $\frac{0}{m}$.

A tojó valamivel kisebb, máskülönben a hímhez hasonlít.

Téli tollazatban a vénék fekete fejtetejét és nyakszirtjét fehér hosszanti folatok mustrázzák; csőrük sárgás-piros; lábaik feketék; hátoldaluk világos gyöngyházszürke; hasoldaluk tiszta fehér.

A fiatalok a téli tollazatú vénékhez hasonlítanak; de hátoldaluk szürke színebe barna szín vegyül.

Földrajzi köre: Közép-Európától lefelé Dél-Afrikáig, Ázsiában kelet felé Khináig, délfelé a Malayi-szigetekig, Ausztráliáig, Új-Zélandig, Amerikában Californiától Mexikóig terjed.

Magyarországon úgy látszik nagyon ritka s csakis az átvonuláson fordul elő. Eddig egyetlen egy hiteles honi példányt ismerünk s ez a Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményében van, lőtték a Velencei tavon, Gárdony község határában 1889. április 28-án.

Gelochelidon.

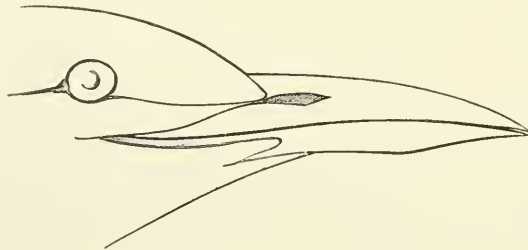
BREHM, Vög. Deutschl. p. 771. (1831.)

Typus: *Gelochelidon anglica* (MONT.)

GELOCHELIDON ANGLICA (MONT.)

Kaczagó halászk.ka.

- Sterna anglica*,⁵ Mont. Orn. Dict. Suppl. (1813.)
Sterna aranea, Vieill., Enc. Meth. I. p. 348. (1820.)
Thalassus anglicus, Boie, Isis, 1822. p. 563.
Sterna risoria,
Sterna meridionalis, } Brehm, Lehrb. Eur. Vög. p. 682, 988. (1824.)
Viralva anglica,
Viralva affinis, } Steph., Shaw's Gen. Zool. XIII. p. 174—175. (1825.)
Gelochelidon balthica,
Celochelidon agraria,
Gelochelidon meridionalis,
Gelochelidon aranea, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 772—775. (1831.)
Laropis anglica, Wagl., Isis, 1832. p. 1225.
Gelochelidon anglica, Bonap., Comp. List. B. Eur. et. N.-Am. p. 61. (1838.)
Gelochelidon palustris, Macgill., Man. Br. Orn. II. p. 237. (1842.)
Gelochelidon affinis,
Gelochelidon macrotarsa, } Boie, Isis, 1844. p. 187.
Gelochelidon velox, Brehm, Vogelf. p. 347. (1855.)
Sterna nilotica, Gray, Handl. B. III. p. 119. (1871.)
Gelochelidon nilotica, Stejn., Auk., 1884. p. 364.

Gelochelidon anglica csőre.

Leírása: Nászruhában a vén homloka, fejteteje és tarkója fekete; hátoldala világos hamuszürke; evezői sötétszürkék, a külső zászló deres-szürke, a belső zászló tő felőli széle többé-kevésbbé fehéres; a tollak gerincze fehér; farka fölül fehéres-szürke; alul az egész madár tiszta fehér; csőre és lábai feketék; szeme sötétbarna. Hossza (a csőr hegyétől a fark végéig) k. b. 37, szárnya 31—32, farka 12, csőre (a homloktól) 4, csüdje 3²/₁₀ m.

A *hím* és *tojó* egymáshoz hasonlít.

Téli tollazatban a vén homloka, fejteteje és tarkója fehér, fekete hosszanti foltokkal mustrázva; a hátoldal világos hamuszürke, a hasoldal tiszta fehér.

A *fiatalok* a téli tollazatú vénekhez hasonlítanak, de többé-kevésbbé sárgásbarnával árnyaltak.

Földrajzi elterjedése: Észak-Afrika, Dél-Európa és Közép-Európának némely része; Ázsiában a mérsékelt és forró égöv és a Malayi-szigetek; Ausztrália; végre Észak- és Dél-Amerikának bizonyos tájai.

Magyarországban azelőtt meglehetősen gyakori madár volt s az ország több helyén fészkelte is; most csakis a Fertő keleti partjain található és ott sem minden évben egyforma mennyiségben. Télre a tropikus éghajlat alá költözködik. A Magy. Nemzeti Múzeumban lévő egyetlen honi példányt még PETÉNYI SALAMON lőtte Apaj környékén, Pestmegyében 1838. június 29-én. CSATÓ JÁNOS gyűjteményében egy tojó példány látható, melyet CSATÓ Alsó-Fehérmegyében Drassó környékén 1854. máj. 21-én lőtt. A bécsi csász. kir. Hof-Múzeumban három magyarhoni példányt őriznek, az egyik nyári, a másik kettő téli tollazatban van. A Zágrábi Múzeumban levő két példány nem szolgál faunánkhoz adatul, mivel az egyik Boszniából származik, a másik pedig, melyet 1875-ben lőttek, termőhely nélküli.

Sterna.

LINNÉ, Syst. Nat. I. p. 227. (1766.)

A fajok meghatározó táblázata:

I. Násztollazat.

a. A homlok és fejtető fekete.

a^1 . A csőr fekete, hegye sárga; a lábak feketék;
a szárny 29—30·5 $\%$ . . . . . *cantiaca* (383. old.)

b^1 . A csőr vörös, hegye többé-kevésbé fekete;
a lábak minium-vörösek; a szárny 25·5—27·5 $\%$ *fluvialis* (385. old.)

b. A homlok fehér, a fejtető fekete; a csőr sárga,
hegye fekete; a szárny 17—17·5 $\%$ . . . . . *minuta* (386. old.)

II. Téli tollazat.

a. A lábak feketék . . . . . *cantiaca* (384. old.)

b. A lábak nem feketék.

a^2 . A szárny 23 $\%$ -nél hosszabb; az evezők gerince fehér . . . . . *fluvialis* (385. old.)

b^1 . A szárny 17·5 $\%$ -nél rövidebb; az evezők gerince fekete . . . . . *minuta* (386. old.)

STERNA CANTIACA, GMEL.

Tengeri halászká.

Sterna cantiaca, Gmel., Syst. Nat. I. p. 606. (1788.)

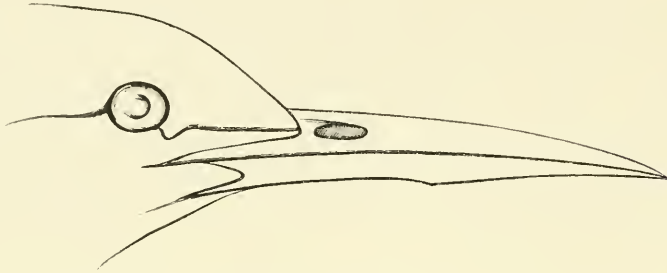
Sterna boysii, Lath., Ind. Orn. II. p. 806. (1790.)

Sterna canescens Mey. & Wolf, Taschenb. II. p. 458. (1810.)

Thalassens cantiacus, Boie, Isis, 1822. p. 563.

Actochelidon cantiaca, Kaup., Natürl. Syst. p. 31. (1829.)

- Thalasseus canescens*, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 776—777. (1831.)
Thalasseus candicans, }
Thalasseus Pauli de Württb., Brehm, Vogelf. p. 346. (1855)
Sterna cantiaca acuflavida, Ridgw., Bull. U. S. N. M. p. 53. (1881.)
Sterna sandwicensi acuflavida, Baird, Brew. & Ridgw. Wat.-B. N. Am. II. p. 288. (1884.)
Actochelidon sandwicensis, Salvad., Ucc. Ital. p. 275. (1887.)

Sterna cantiaca csőre.

Leírása: Nászruhában a vén homloka, fejteteje és tarkója fekete; köpenye világos gyöngyházszürke; evezőinek külső zászlaja deres-szürke, belső zászlaja fele részben feketés-szürke, fele részben (belső szélén) fehér; a tollak gerincze fehér; felső farkfedői fehérek, úgyszintén farka is; alul az egész madár fehér gyenge rózsaszínű fuvalattal; csőre és lábai feketék, csőrének hegye sárga; szeme barna.

Téli tollazatban a vén homloka tiszta fehér, fejteteje fehér, némelyik toll fekete centrummal; szeme mögött és a nyakszirt fekete, az egyes tollak fehérrel szegettek; szeme előtt fekete folttal; hát és hasoldala olyan, mint a nászruhában. Hossza (a csőr hegyétől a szárny hegyéig) 43—45, szárnya 29—30·5; farka 13—14·5 (a villa 4—6·5); csőre (a homloktól) 4·7—5·5; csüdje 2·5; középső ujj karommal együtt 2·8 $\frac{1}{m}$.

A hím és tojó egyforma.

A fiatalok a téli tollazatú vénekhez hasonlítanak, de fölül, kiváltképen a szárnyfedőkön barna szegésekkel mustrázottak, farktollaik pedig (különösen a hosszabbak) csúcsmögötti részükön többé-kevésbé feketék.

Földrajzi elterjedése kizárólagosan a tengerekre szorítkozik még pedig az Északi-tengerre, Atlanti-tengerre, Közép-tengerre, Fekete-tengerre, Vörös-tengerre és a Kaspi-tengerre.

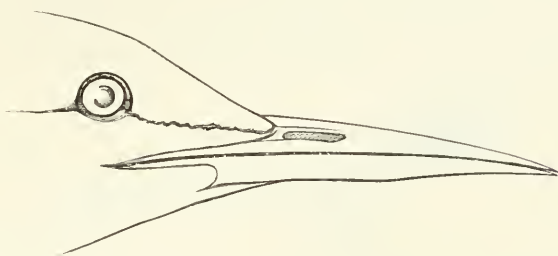
Magyarországon csakis a Quarneróban s leginkább a téli hónapokban fordul elő; nyáron egyáltalában nem található. A Zágrábi Múzeumban 12 honi példányt őriznek s ezeket mind a fiumei öbölben (kettőt 1899. április 20-án, a többi 1887. november és december hónapokban) lőtték.

Fegyvet: A Zágrábi Múzeum példányai közt van egy igen kicsiny vén tojó (Fiume, 1887 nov. 13.), mely lényegesen eltér a többitől. E példány köpenye és szárnya ugyanis világosabb a tipikusan színezett példányokénál, főleg pedig evezőinek belső zászlaja fekete helyett szürke s e szín alig sötétebb a külső zászló színénél, az evezők csúcsa szélesen fehér; csőrének és lábainak színe azonban rendes. Hossza (a csőr hegyétől a szárny hegyéig) 36, szárnya 26, farka 14 (a villa 6·5), csőre (a homloktól) 5, csüdje 2·4 cm.

STERNA FLUVIATILIS, NAUM.

Közönséges halászkka.

- Sterna hirundo*, (part.) Linné Syst. Nat. I. p. 227. (1766.)
Sterna fluviatilis, Naum., Isis, 1819. p. 1847.
Sterna Nitzschii, Kaup, Isis, 1824. p. 153.
Sterna pomarina, Brehm, Vög. Deutschl. p. 781. (1831.)
Sterna senegalensis, Swains., B. W.-Afr. II. p. 250. (1837.)
Sterna Wilsoni, Bonap., Comp. List. B. Eur. & N.-Am. p. 61. (1838.)
Hydrocecropis senegalensis,
Hydrocecropis hirundo,
Hydrocecropis Wilsoni, } Boie, Isis, 1844. p. 179.
Sterna Blasii, Brehm, Vogelf. p. 348. (1855.)
Sterna major, Olphe-Gall., Contr. Faun. Orn. Eur. Occ. X. p. 28. (1886.)
Sterna hirundo macroptera, Hartert, Kat. Vogelsamm. Senck. p. 239. (1891.)

Sterna fluviatilis csőre.

Leírása: Nászruhában a tén homloka, fejteteje, nyakszirtje fekete, köpenye és szárnya gyöngyházzsürke (inkább sötét mint világos); első evezője feketés-szürke, széles fehér belső szegéssel, a többi elsőrendű evező szürke, fehér szegéssel, feketés-szürke csúcscsal, a tollak gerincze fehér, a másodrendű evezők gyöngyházzsürkék, fehér csúcscsal; dereka, felső farkfedői és farktollai fehérek, a fark szélső tollainak külső zászlaja többé-kevésbbé szürke; alul az egész madár fehér, melle és hasa lilás-szürke fuvalattal; csőre vérvörös, hegye többé-kevésbbé barnába árnyalódik; lábai minium-vörösek, karmai feketék, szeme sötétbarna. Hossza (a csőr hegyétől a szárny hegyéig) k. b. 38—39, szárnya 25·5—27·5, farka 13·5—14·5 (a villa 6·5—7), csőre (a homloktól) 3·5—4·3, csúdjá 1·9 $\frac{c}{m}$.

A hím és tojó egyforma.

Őszi és téli tollazatban a vénék homloka és fejteteje a tarkóig fehér; hasoldaluk csaknem tiszta fehér; csőrük feketés-barna, töve többé-kevésbbé vöröses; egyébként a fönti leírással egyeznek.

Éretlen példányok az őszi tollazatú vénékhez hasonlítanak, de apró fedőtollaik a szárny felső hajlásán a válltollak mentén fekete csíkot alkotnak.

A fiatalok az éretlen példányokhoz hasonlítanak, de hátoldaluk tollai sárgásbarnával szegettek.

A fiókák fölül fakó-sárgás agyagszinű pelyhekkel borítottak, fekete foltokkal tarkázva; alul fehérek; torkuk füstös-barna; csőrük sárga, melynek csúcsa fekete; lábaik sárgás hússzinűek.

Földrajzi elterjedése: Európa a magas Észak kivételével, Ázsiának mérsékelt éghajlata, Észak-Afrika és Észak-Amerika; télen Közép- és Dél-Amerika, Dél-Afrika, India és Ceylon.

Magyarországban folyók és tavak mentén mindenütt közönséges. Költözőkódó madár, ápril második felében érkezik s szeptember másik feléig vagy október első feléig marad.

STERNA MINUTA, LINNÉ.

Apró halászkca.

Sterna minuta, Linné, Syst. Nat. I. p. 228. (1766.)

Sternula minuta, Boie, Isis, 1822. p. 563.

Sternula fissipes,

Sternula pomarina,

Sternula danica,

} Brehm, Vög. Deutschl. p. 790—791. (1831.)

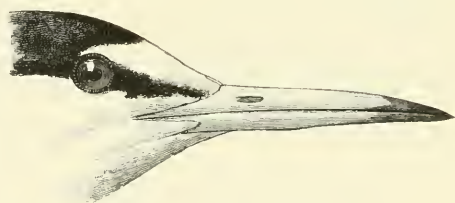
Hydrochelidon minuta, Bonap., Cat. Ucc. Eur. p. 77. (1842.)

Sternula orientalis, Lichtst. Nomencl. Av. p. 98. (1854.)

Sternula danubialis,

Sternula meridionalis,

} Brehm, Vogelf. p. 349. (1855.)

Sterna minuta csőre.

Leírása: Nászruhában a vén homloka szélesen fehér; fejtetejének hátralevő része, tarkója és a szemtől a csőrig húzódó szalag fekete, köpenye és szárnya gyöngyházszerű; két első evezője szürkés-fekete, fehér belső szegéssel, a tollak gerincze barna; felső farkfedői és farktollai fehérek; alul az egész madár selyemfényű fehér; csőre sárga, hegye fekete; lábai sárgák, karmai feketék; szeme sötét-barna. Hossza (a csőr hegyétől a szárny hegyéig) k. b. 25, szárnya 17—17·5, farka 8·5 (a villa 3·5), csőre (a homloktól) 2·8—3·2, csüdje 1·5 $\frac{1}{m}$.

A hím és tojó egymáshoz hasonlít.

Téli tollazatban a vén homlokának fehérsége igen széles; szélső farktollaik rövidebbek mint tavaszkor és nyáron, máskülönben hasonlóak a fenti leíráshoz.

A fiataloknak fejteteje és köpenye fehéres fakósárga, az egyes tollak csúcsmögötti részén félkörös fekete szegéssel; a homlok mustrázat nélküli; a fark szürkés-fehér, imitt-amott sárgás árnyalattal s az egyes tollak hegye fekete szegéssel; az egész hasoldal fehér. Átmeneti tollazatban a hátoldal szürke tollakkal kevert; ilyenkor a sárgás árnyalat eltűnik, melyet csaknem tiszta fehér szín helyettesít.

A pelyhes fiókák fölül világos bőrsárgák, fekete foltokkal mustrázva; alul sárgás-fehérek.

Földrajzi elterjedése: Közép- és Dél-Európa és Nyugat-Ázsiának mérsékelt része; télen Afrika és India.

Magyarországban: Nagyobb folyók és tavak mentén elég gyakori, főképen vonulása alkalmával. A dunai homokzátonyokon költ. Május elejétől szeptember végeig található.

Hydrochelidon.

BOIE, Isis, 1822. p. 563.

Typus: *Hydrochelidon nigra* (LINNÉ).

A fajok meghatározó táblázata:

- a.* A hasoldal fekete vagy szürke (*násztollazat*).
- a*¹. Az apró szárnyfedők, felső farkfedők és farktollak fehérek . . . . . *leucoptera* (387. old.).
- b*¹. Az apró szárnyfedők, felső farkfedők és farktollak szürkék.
- a*². A fej egészen fekete, a csőr szintén fekete . . . . . *nigra* (388. old.).
- b*². A fejtető fekete, a szemek alatti rész, a fülfedők és a toka fehér, a torok szürke; a csőr élő korban vérvörös, száraz állapotban sárgásbarna . . . . . *leucoparcia* (389. old.).
- b.* A hasoldal fehér (*téli tollazat és fiatalok*).
- c*¹. A fark fehér . . . . . *leucoptera* téli tollazatban (388. old.).
- d*¹. A fark szürke.
- c*². A deréktáj fehér . . . . . *leucoptera* fiatal tollazatban (388. old.).
- d*². A deréktáj szürke.
- a*³. A csőr nyulánkabb . . . . . *nigra* (388. old.).
- b*³. A csőr vaskosabb . . . . . *leucoparcia* (389. old.).

HYDROCHELIDON LEUCOPTERA (MEIS. & SCHINZ).

Fehérszárnyú halászska.

Sterna leucoptera, Meis. & Schinz, Vög. Schweiz p. 264. (1815.)

Hydrochelidon leucoptera, Boie, Isis, 1822. p. 563.

Sterna fassipes, Pall., Zoogr. Rosso-As. II. p. 338. (1826.)

Hydrochelidon leucoptera, Bonap., Comp. List. B. Eur. et N. Am. p. 61. (1838.)

Hydrochelidon grisea, } Boie, Isis, 1844. p. 184.

Hydrochelidon fassipes, }

Hydrochelidon nigra, Gray Gen. B. III. p. 660. (1846.)

Hydrochelidon subleucoptera, Brehm, Vogelf. p. 350. (1855.)

Leírása: Nászruhában a vén feje, nyaka, háta, melle, hasa és alsó szárnyfedői fényes feketék; szárnya szürke, hajlásaiban tiszta fehér; három első evezője és másodrendű evezői sötétszürkék, az előbbieknél külső zászlaja deres-szürke, gerinczük fehér; farka, felső és alsó farkfedői tiszta fehérek; csőre élő korban szürkés-vörös, száraz állapotban fekete; szeme sötétbarna; lábai narancs-vörösek. Hossza (a csőr hegyétől a szárny hegyéig) k. b. 28–30, szárnya 21–22, csőre (a homloktól) 2'4–2'6, csüdje 1'9 ^m.

A hím és tojó egyforma.

Téli tollazatban a vén feje és egész hasoldala fehér, csupán fejtetején és tarkóján feketével tarkázott; háta világosszürke, farka és felső farkfedői fehérek.

Átmeneti tollazatban, a vedlés megkezdése után eleinte csak egyes fehér tollak tarkítják fekete tollazatát, mely csak lassankint változik át egészen fehérre, még pedig legelőször a homlok és torok, azután a többi része.

Az éretlen példányok háta és hasa tiszta fekete helyett barnás-fekete; farka pedig többé-kevésbé szürke.

A *fiatalok* a téli tollazatú éretlen példányokhoz hasonlítanak, de hátoldaluk többé-kevésbé barnás-szürkék.

A *pelyhes fiókákat* fölül fekete foltokkal mustrázott vörhenyes fakó, alul pedig mustrázat nélküli sárgás-fehér pelyhek borítják.

Földrajzi elterjedése: Közép- és Dél-Európa, Ázsiának mérsékelt zónája; télen Afrika, Dél-Ázsia és a szigettenger. Ausztrália és Uj-Zeland.

Magyarországon: Vonulás alkalmával mocsaras tájakon úgyszólván mindenütt előfordul és ilyenkor leginkább a fekete halászska társaságában egyesével vagy párosával található, költésre azonban csak válogatott helyeken telepszik meg, a hol úgy a fekete halászska telepeiben egyesével, mint kisebb telepekben külön is fészkel. Eddig csak Zemplén- (Bodroghöz), Szabolcs- és Bácsmegyében akadtam fészkelési helyére, CERVA FRIGYES Pestmegyében a Szunyogi-pusztán nagyobb telepeire is bukkant.

HYDROCHELIDON NIGRA (LINNÉ).

Fekete halászska.

<i>Sterna nigra,</i>	}	Linné, Syst. Nat. I. p. 227, 228, (1766.)
<i>Sterna naevia,</i>		
<i>Larus merulinus,</i> Scop., Ann. I. p. 81. (1769.)		
<i>Sterna fisispes</i> (nec Linné), Lath., Ind. Orn. II. p. 810. (1790.)		
<i>Hydrochelidon nigra,</i> Boie, Isis, 1822. p. 563.		
<i>Viralva nigra,</i> Steph., Shaw's Gen. Zool. XIII. p. 167. (1825.)		
<i>Hydrochelidon obscura,</i>	}	Brehm, Vög. Deutschl. p. 795. (1831.)
<i>Hydrochelidon nigricans,</i>		
<i>Hydrochelidon fisispes,</i> Bonap., Cat. Ucc. Eur. p. 77. (1842.)		
<i>Hydrochelidon pallida,</i> Brehm, Vogelf. p. 350. (1855.)		

Leírása: Nászruhában a vén hím feje és nyaka fekete; háta, dereka, farka és szárnya sötét-szürke; az evezők gerincze többé-kevésbé világos; alsó szárnyfedői szürkés-fehérek; torka, begye, melle és hasa feketés-szürke; alsó farkfedői fehérek; csőre fekete; lábai friss korában lilás vörösbarnák, száraz állapotban feketék; szeme sötétbarna. Hossza (a csőr hegyétől a szárny hegyéig) k. b. 30—31, szárnya 21·5—22, farka 9·5—10, csőre (a homloktól) 2·5—3, csüdje 1·5 $\frac{m}{m}$.

A *tojó* valamivel kisebb, hát- és hasoldala pedig valamivel világosabban színezett; tokája fehéres-szürke.

Téli tollazatban a vén homloka, torka, nyaka és alul az egész madár tiszta fehér; fejteteje és nyakszirtje feketével tarkázott; egész hátoldala szürke, jóval világosabb mint a nászruhában. Átmeneti tollazatban a homlok és a hasoldal fehér tollakkal tarkázott.

A *fiatalok* a téli tollazatú vénekhez hasonlítanak, de hátoldaluk tollainak csúcsele barna, sárgás-barna szegéssel; csőrük világos sárgás-hússzínű, hegye szarúbarna; lábai világos sárgás-hússzínűek.

A *pelyhes fiókának* hátoldala sárgás-fakóbarna alapon fekete foltokkal mustrázott; hasoldala szennyes-fehér, füstös-barna árnyalattal.

Földrajzi elterjedése: Európa és Ázsiának nyugati része; télen Afrika.

Magyarországon a tavak és mocsaras helyek körül mindenütt nagyon közönséges; kisebb-nagyobb kolóniákban fészkel. Április második felében érkezik s szeptember végén vagy október elején költözködik el.

HYDROCHELIDON LEUCOPAREIA («NATT.»).

Szürkehasú halászkka.

Sterna leucopareia «Natterer», Temm. Man. d'Orn. p. 746. (1820.)

Sterna delamotta, Vieill., Encicl. Meth. I. p. 350. (1820.)

Sterna javanica,

Viralva indica,

Viralva leucopareia,

Steph., in Shaw's Gen. Zool. XIII. p. 158, 169, 171. (1825.)

Sterna hybrida, Pall. Zoogr. Rosso-As. II. p. 338. (1826.)

Pelodes leucopareia, Kaup. Nature. Syst. p. 106. (1829.)

Hydrochelidon leucopareia, Brehm, Vög. Deutschl. p. 797. (1831.)

Hydrochelidon hybrida, Bonap., Cat. Ucc. Eur. p. 77. (1842.)

Hydrocecropis delamotta,

Hydrocecropis similis,

Hydrocecropis leucogenys,

Boie, Isis, 1844. p. 178, 179, 183.

Sternula delamottii,

Sternula javanica,

Hydrochelidon similis,

Hydrochelidon javanica,

Gray, Gen. B. III. p. 660. (1846.)

Hydrochelidon indica,

Hydrochelidon leucogenys,

Hydrochelidon meridionalis,

Brehm, Vogelf. p. 350—351. (1855.)

Hydrochelidon nilotica,

Hydrochelidon delalandii, Bonap.,

Compt. Rend. XLII. p. 773. (1856.)

Sterna innotata, Beav., Ibis. 168. p. 404.

Pelodes hybrida, Olphe-Gall., Contr. Faun. Orn. Eur. Occ. XI. p. 41. (1872.)

Leírása: *Nászruhában* a *vén* homloka, fejteteje és tarkója fekete; nyaka, háta, dereka, felső farkfedői, szárnyai és farka szürkék; a fark szélső tollainak külső zászlaja és az elsőrendű evezők belső zászlájának bizonyos része fehér; tokája, szeme alatti része és fülfedői fehérek; torka, begye, melle és hasa szürke, mely szín torkán a legvilágosabb, hasán czombjai táján a legsötétebb; alsó szárnyfedői és alsó farkfedői fehérek; csőre sötét vörösrös, lábai cinobor-vörösek; szeme sötétbarna. Hossza (a csőr hegyétől a szárny hegyéig) k. b. 31—32, szárnya 22—24, farka 9·5—10, csőre (a homloktól) 2·7—3, csüdje 2 1 $\frac{9}{16}$.

A *him* és *tojó* egymáshoz hasonló, utóbbi valamivel halványabban színezett.

Téli tollazatban a *vén* hátoldala selyemfényű gyöngyházszürke; homloka, nyaka s alul az egész madár tiszta fehér; fejteteje és nyakszirtje fehérrel és feketével tarkázott; csőre és lábai vöröses-barnák.

A *fiatal* köpenye barna, az egyes tollak sárgás-fakóval szegettek, a fejtető szintén barna árnyalatú; egyébként a téli tollazatú vénhez hasonló.

Földrajzi elterjedése: A Palearktikus zónakör mérsékelt égöve; télen egész Afrika, India, Ceylon, a Malayi-szigetek és Ausztrália.

Magyarországon a vonulási időben nagyobb mocsarakon mindenütt előfordul és az ország déli részén a Duna és Tiszához közel eső álló vizeken kisebb-nagyobb koloniákban fészkel.

Subfam. *Larinae*.

Sirályok.

A nemek meghatározó táblázata:

- a.* A hüvelyk-ujj kifejlett . . . . . *Larus* (390. old.).
b. A hüvelyk-ujj hiányzik vagy durványos . . . . . *Rissa* (401. old.).

Larus.

LINNÉ, Syst. Nat. I. p. 224. (1766.)

A fajok meghatározó táblázata:

I. *Vének nászruhában.*

- a.* A fej köröskörül sötét: barna vagy fekete, ellentétben a hát színével.
*a*¹. A fej kávébarna . . . . . *ridibundus* (391. old.).
*b*¹. A fej fekete.
*a*². Nagyobb, a szárny 28—31·5 $\%$ . . . . . *melanocephalus* (395. old.).
*b*². Kisebb, a szárny k. b. 23 $\%$ . . . . . *minutus* (397. old.).
b. A fej fehér.
*c*¹. A köpeny világosszürke.
*c*². Kisebb; a szárny 38 $\%$ -nél rövidebb; a lábak sárgás-szürkék . . . . . *canus* (398. old.).
*d*². Nagyobb; a szárny 40 $\%$ -nél hosszabb; a lábak sárgák . . . . . *cachinnans* (399. old.).
*d*¹. A köpeny sötétszürke vagy fekete.
*e*². Kisebb; a köpeny sötétebb; a csüd a testhez arányítva hosszabb . . . . . *fuscus* (400. old.).
*f*². Nagyobb; a köpeny világosabb; a csüd a testhez arányítva rövidebb . . . . . *affinis* (401. old.).

II. *Vének téli tollazatban.*

- a.* A szárny 33 $\%$ -nél rövidebb; a szem előtt és a fülfedők mögött fekete folttal.
*a*¹. Az elsőrendű evezők feketével mustrázottak . . . . . *ridibundus* (392. old.).
*b*¹. Az elsőrendű evezők szürkék vagy fehérek, fekete mustrázat nélkül

- a^2 . Nagyobb; a szárny k. b. 28—31·5 $\%_m$ . . . *melanocephalus* (396. old.).
- b^2 . Kisebb; a szárny k. b. 23 $\%_m$ . . . . . *minutus* (397. old.).
- b . A szárny 37 $\%_m$ -nél hosszabb; a fejtető és nyak-szirt többé-kevésbbé sötétes hosszanti foltokkal mustrázott.
- c^1 . A hát világosszürke.
- c^2 . Kisebb; a szárny k. b. 38 $\%_m$ . . . . . *canus* (398. old.).
- d^2 . Nagyobb; a szárny 40 $\%_m$ -nél hosszabb . . *cachinnans* (399. old.).
- d^1 . A hát sötét szürke vagy fekete. . . . . $\left\{ \begin{array}{l} \textit{fuscus} \text{ (401. old.)} \\ \textit{affinis} \text{ (401. old.)} \end{array} \right.$

III. *Fiatalok.*

(A hát mindegyik fajnál többé-kevésbbé barnával tarkázott.)

- a . A szárny 32 $\%_m$ -nél rövidebb.
- a^1 . Az elsőrendű evezők töve és az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollak fehérek . . . . *ridibundus* (393. old.).
- b^1 . Az elsőrendű evezők töve és az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollak feketék.
- a^2 . Nagyobb; a szárny 27—31 $\%_m$ . . . . . *melanocephalus* (396. old.).
- b^2 . Kisebb; a szárny 22—23 $\%_m$ . . . . . *minutus* (398. old.).
- b . A szárny 36 $\%_m$ -nél hosszabb.
- c^1 . Kisebb; a szárny 36—38 . . . . . *canus* (398. old.).
- d^1 . Nagyobb; a szárny 40 $\%_m$ -nél hosszabb.
- c^2 . A távolság, a szem mellső szélétől a csőr ama részéig, hol a tollazat előre szögelik nagyobb, mint e szögtől a csőr hegyéig. . *cachinnans* (399. old.).
- d^2 . A távolság, a szem mellső szélétől a csőr ama részéig, hol a tollazat előre szögelik, $\left\{ \begin{array}{l} \textit{fuscus} \text{ (401. old.)} \\ \textit{affinis} \text{ (401. old.)} \end{array} \right.$ kisebb, mint e szögtől a csőr hegyéig . . .

LARUS RIDIBUNDUS, LINNÉ.

Közönséges sirály.

- Larus ridibundus*, Linné, Syst. Nat. I. p. 225. (1766.)
- Larus erythropus*, Gmel., Syst. Nat. I. p. 597. (1788.)
- Larus capistratus*, Temm., Man. d'Orn. II. p. 785. (1820.)
- Xema ridibundus*, $\left\{ \begin{array}{l} \text{Boie, Isis, 1822. p. 563.} \\ \text{Kaupe, Natürl. Syst. p. 98 (1829.)} \end{array} \right.$
- Xema capistratus*, $\left\{ \begin{array}{l} \text{Boie, Isis, 1822. p. 563.} \\ \text{Kaupe, Natürl. Syst. p. 98 (1829.)} \end{array} \right.$
- Larus naevius*, Pall., Zoogr. Rosso-As. II. p. 327. (1826.)
- Gavia ridibunda*, $\left\{ \begin{array}{l} \text{Kaupe, Natürl. Syst. p. 98 (1829.)} \\ \text{Brehm, Isis, 1830. p. 994} \end{array} \right.$
- Gavia capistrata*, $\left\{ \begin{array}{l} \text{Kaupe, Natürl. Syst. p. 98 (1829.)} \\ \text{Brehm, Isis, 1830. p. 994} \end{array} \right.$
- Xema ridibundum*, $\left\{ \begin{array}{l} \text{Brehm, Isis, 1830. p. 994} \\ \text{Eyton, Cat. Br. B. p. 53. (1836.)} \end{array} \right.$
- Xema pileatum*, $\left\{ \begin{array}{l} \text{Brehm, Isis, 1830. p. 994} \\ \text{Eyton, Cat. Br. B. p. 53. (1836.)} \end{array} \right.$
- Xema capistratum*, $\left\{ \begin{array}{l} \text{Brehm, Isis, 1830. p. 994} \\ \text{Eyton, Cat. Br. B. p. 53. (1836.)} \end{array} \right.$
- Chroicocephalus ridibundus*, $\left\{ \begin{array}{l} \text{Eyton, Cat. Br. B. p. 53. (1836.)} \\ \text{Eyton, Cat. Br. B. p. 53. (1836.)} \end{array} \right.$
- Chroicocephalus capistratus*, $\left\{ \begin{array}{l} \text{Eyton, Cat. Br. B. p. 53. (1836.)} \\ \text{Eyton, Cat. Br. B. p. 53. (1836.)} \end{array} \right.$

Larus ridibundus minor, Schleg., Rev. Crit. p. CXVII. (1844.)

Xema ridibunda, }
Xema capistrata, } GRAY, List B Br. M. p. 172. (1844.)

Hydrocolaeus ridibundus, Salvad., Ucc. Ital. p. 283. (1887.)

Gelastes gelastes, (nec THIENEM), Brusina, Soc. Hist. Nat. Croat. V. p. 94. (1890.)*

Chroeocephalus ridibundus, }
Chroeocephalus capistratus, } Heine & Reichen., Nomencl. Mus. Hein. p. 558—359. (1890.)

Chema ridibundum, Reiser, Orn. Balc. II. p. 198. (1894.)

Leírása: Nászruhában a vén feje köröskörül kávébarna, s e szín a csőr körül a legvilágosabb, a nyakszirt táján és torka alsó részén a legsötétebb; szeme mögött fehér keskeny félgyűrűvel; nyaka, begye, melle és alul az egész madár fehér, igen gyenge rózsás fuvalattal; köpenye és szárnyainak nagy része világos hamuszürke; a négy első evező gerincze tiszta fehér, a többi többé-kevésbé sűrke; az első, második és harmadik evező fehér, csúcsuk fekete, az első toll külső zászlájának széle, valamint a második és harmadik belső zászlájának széle szintén fekete (VII. táb. 1. ábra); a negyedik tollon a külső zászló fehér, a belső sűrke, a csúcs és a belső szegés fekete; az ötödik toll sűrke, a külső zászló világosabb, a belső sötétebb; a csúcs és a belső szegés fekete; a hatodik sűrke, csúcsa és belső szegése fekete; a hetedik sűrke, fekete belső szegéssel s néha fekete csúcsmögötti folttal; a többi evező sűrke; farka és felső farkfedői fehérek; csőre aludtvérszínű; lábai vörösek; szeme barna. Hossza (a csőr hegyétől a szárny hegyéig) k. b. 40—45, szárnya 27·5—32·5,** farka 12, csőre (a homloktól) 3·2—3·8, csüdje 4·4 $\frac{1}{m}$.

A hím és tojó egymáshoz hasonló; a tojó általában véve kisebb a hímnél.

Téli tollazatban a vén feje csaknem egészen fehér, egyedül a szem előtt és a fülfedők mögött van egy-egy barnás-fekete folt; a tollazat többi része a fenti leírással egyezik.

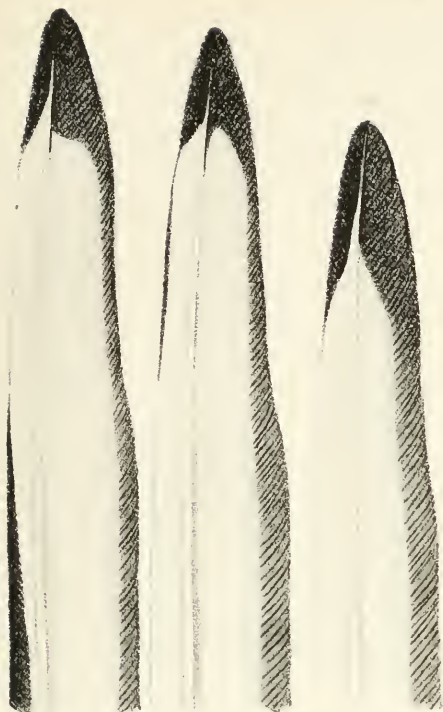
Éretlen példányok a következőkben térnek el a vénektől: a hátoldal többé-kevésbé barna tollakkal tarkított; a fark vége széles fekete szalaggal szegett; a három első evezőnek fekete mustrázata nagyobb kiterjedésű.

A három első evezőnek mustrázata az éretlen példányoknál úgy látszik még individuális változásoknak is ki van téve. Az általam vizsgált példányok mustrázata a VII. és VIII. táblán (2—8. ábra) látható, s hét minta szerint változik. Leggyakoribb mindenesetre a legtöbb fehérrel bíró (VII. tábla, 2. ábra), a gerincz mentén fekete csík nélküli mustrázat. Ezen minta szerint az alatt felsorolt 33 éretlen példány közül 13, míg a 3., 4. és 5. ábrák szerint, t. i. a hol a belső fehér mezőn a gerincz mentén többé-kevésbé kifejlett fekete csík mutatkozik, összesen 11 példány van mustrázva. Hat példánynál a belső fekete csík, különösen a II. evezőn, a toll szélének fekete színével összefolyik (VIII. tábla, 6. ábra). Két példánynál a tollak belső zászlójának feketesége annyira összeolvadt, hogy a fehérből csupán egy kis hosszúkas folt maradt meg az I. és II. evezőnek csúcsmögötti

* Megvizsgálván a Zágrábi Múzeumban levő s BRUSINA által ezen néven leírt példányokat, azt találtam, hogy azok egytől-egyig téli tollazatú *Larus ridibundus*-ok; egyik példány (♂, Fiume, febr. 4.) fejének sötét tollai jó részben már látható is.

** Az alantabb felsorolt s jobbára Magyarországból származó 80 példány szárnyhosszúságának két szélső mértéke ez: utóbbi közel 2 cm-rel hosszabb a SAUNDERS által a british katalógusban (Vol. XXV. p. 211.) adott leghosszabb mértéknél (12 ang. hüv.), s csaknem az Indiában élő *Larus brunneocephalus* mértékének felel meg.

1.

I

II

III

2.

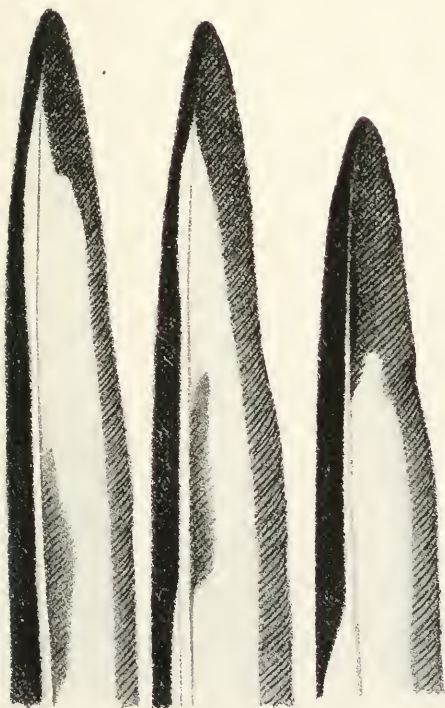

I

II

III

3.

I

II

III

4.

I

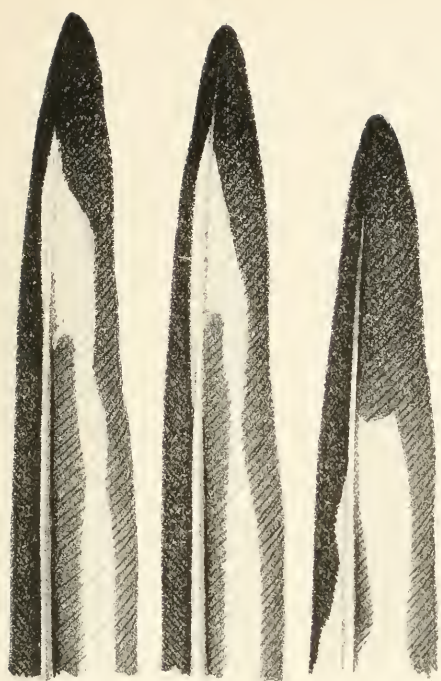
II

III

5.

I

II

III

6.

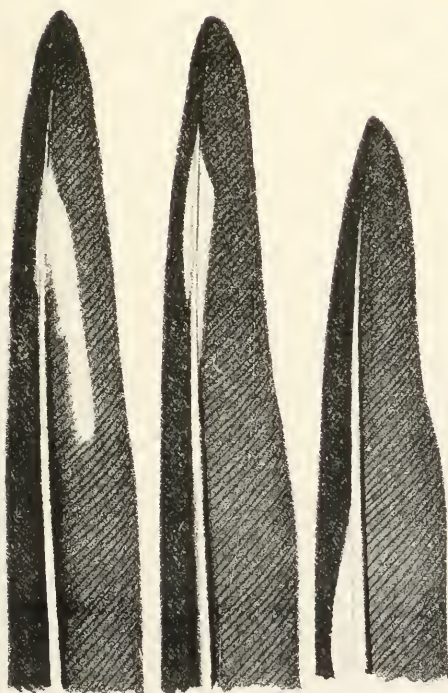

I

II

III

7.

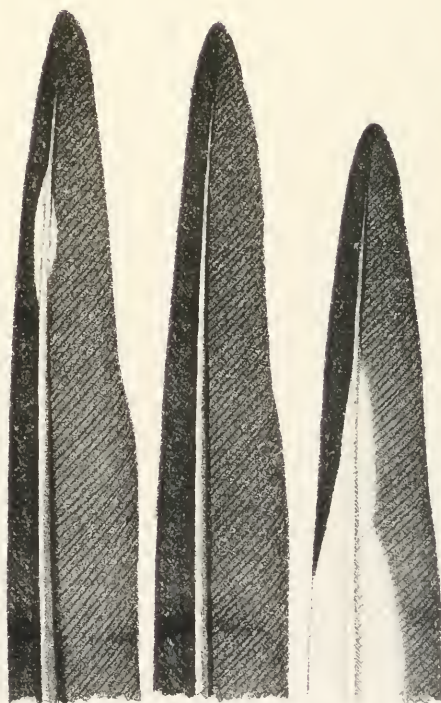

I

II

III

8.

I

II

III

Madarasz del

W Grund lithogr

LARUS RIDIBUNDUS

részén (VIII. tábla, 7. ábra). Végre egy példánynál az I. toll majdnem, a II. toll pedig egészen fekete, ellenben a III. toll alig különbözik a rendestől (VIII. tábla 8. ábr.).

A *fiatalok* hátoldala úgyszólván egészen barna, világos-fakó tollszegésekkel, máskülönben a téli tollazatú éretlen példányokhoz hasonlítanak. Első három evezőjüknek mustrázata leginkább a VII. táblán lévő 2. ábrának felel meg. Az alantabb felsorolt és megvizsgált 8 fiatal példány közül 7 az említett ábra, egyik pedig a VII. táblán látható 4. ábra szerint van mustrázva.

A tojásból kikelt fiókákat barnás-fakó pelyhek borítják, hátoldaluk és torkuk fekete foltokkal mustrázott, néha hasuknak oldala is.

Földrajzi elterjedése: A Palaearktikus zónakör; télen Dél-Európa, a Földközi-tenger, a Vörös-tenger, az India-tenger és partvidékei.

Magyarországon folyók mentén, tavaknál, mocsaraknál és nádasokban mindenütt közönséges; nádasokkal benőtt tavakon kolóniákban fészkel. Télen részben az Adria-tengerre vonul, részben a nagyobb folyóink mentén áttelel.

A Zágrábi Múzeum példányai.

A) *Vének nászruhában.*

1. —	Zimony,	1900. június	szárnya	31·5	$\frac{cm}{m}$.	(VII. Tábla 1. ábra).
2. —	Zimony,	1900. máj. 14.	»	31	»	
3. —	Zimony,	1900. június	»	31	»	
4. ♀	Fiume,	1888. márcz. 10.	»	30	»	
5. ♂	Fiume,	1899. ápr. 7.	»	30·5	»	
6. ♀	Fiume,	1888. márcz. 21.	»	28	»	
7. ♂	Veglia,	1899. márcz. 8.	»	30·5	»	
8. ♀	Pregrada,	1899. márcz.	»	28·5	»	
9. —	Spalato	Dalmatia	»	28	»	

B) *Vének átmeneti tollazatban.*

10. —	Fiume,	1888. márcz 21.	szárnya	30·5	$\frac{cm}{m}$.	
11. ♀	Fiume,	1889. márcz. 14.	»	29·5	»	
12. ♂	Fiume,	1894. febr. 4.	»	30·5	»	(BRUSINA szerint <i>Gelastes gelastes</i> .)

C) *Vének téli tollazatban.*

13. ♂	Fiume,	1887. nov. 13.	szárnya	31·5	$\frac{cm}{m}$.	(BRUSINA szerint <i>Gelastes gelastes</i> .)
14. ♂	Fiume,	1887. nov. 15.	»	32	»	(» » » » »)
15. ♀	Fiume,	1898. nov. 12.	»	31	»	(» » » » »)
16. ♂	Fiume,	1898. —	»	28·8	»	(» » » » »)
17. ♀	Fiume,	1887. okt. 7.	»	29	»	
18. —	Fiume,	1888. szept. 29.	»	30·5	»	
19. ♀	Fiume,	1888. január 12.	»	29·5	»	
20. ♂	Fiume,	1888. január 22.	»	29·5	»	
21. ♂	Fiume,	1887. okt. 7.	»	32	»	
22. ♀	Fiume,	1880. febr. 22.	»	29	»	
23. ♀	Fiume,	1887. okt. 28.	»	28·5	»	

24. ♀	Fiume,	1887. okt. 7.	szárnya	29·5 $\frac{m}{m}$.
25. ♀	Fiume,	1887. decz. 10.	»	29 »
26. ♂	Spalato,	1874. nov. 30.	»	31·5 »
27. ♀	Veglia,	1899. márcz. 8.	»	29 »
28. —	—	1877. decz. 23.	»	31 »
29. —	Spalato,	1874. január 3.	»	29·5 »
30. —	Spalato,	1875. febr. 15.	»	32·5 »
31. ♂	Spalato,	1874. jan. 3.	»	29 »

D) *Éretlen példányok.*

32. «♀»	Fiume,	1887. nov. 15.	szárnya	29·5 $\frac{m}{m}$.	(VIII. Tábla 5. ábra.)
33. —	Fiume,	1888. aug. 31.	»	31·8 »	(VIII. » 7. »)
34. «♂»	Millstadt, (Karinthia)	1885. decz. 25.	»	28·5 »	(VII. » 4. »)
35. «♀»	Károlyváros,	1875. nov. 14.	»	28·6 »	(VIII. » 6. »)
36. —	Fiume,	1888. aug. 31.	»	30·5 »	(VII. » 3. »)
37. «♂»	Fiume,	1887. decz. 10.	»	29 »	(VIII. » 8. »)
38. «♀»	Poznanovec(Varasdm.)	1901. szept. 5.	»	28 »	(VIII. » 6. »)
39. «♂»	Zágráb,	1889. nov. 11.	»	29 »	(VII. » 2. »)
40. «♀»	Zágráb,	1889. nov. 11.	»	30 »	(VII. » 2. »)
41. «♀»	Fiume,	1897. jan. 6.	»	30·6 »	(VIII. » 5. »)
42. «♀»	Fiume,	1887. nov. 16.	»	28·7 »	(VII. » 2. »)
43. —	Fiume,	1888. szept. 29.	»	31·8 »	(VII. » 2. »)
44. —	Spalato,	1875. febr. 16.	»	30 »	(VII. » 2. »)
45. —	Jasenovac (Pozsegam.)	1901. okt. 5.	»	29 »	(VIII. » 5. »)
46. —	Kaproncza (Varasdm.)	1896. júl. 19.	»	30 »	(VII. » 2. »)
47. «♀»	Slunj (Fiume-Modrusm.)	1891. decz. 26.	»	29·5 »	(VII. » 2. »)
48. «♂»	Fiume,	1887. okt. 10.	»	30·5 »	(VII. » 3. »)
49. «♀»	Zágráb,	1889. nov. 11.	»	28·7 »	(VII. » 3. »)
50. «♂»	Fiume,	1880. febr. 22.	»	28·5 »	(VII. » 4. »)
51. «♂»	Fiume,	1880. febr. 22.	»	30·5 »	(VII. » 3. »)
52. «♀»	Zágráb,	1889. nov. 11.	»	28·5 »	(VII. » 2. »)
53. «♂»	Fiume,	1887. nov. 13.	»	29·5 »	(VII. » 4. »)
54. «♂»	Zágráb,	1889. nov. 11.	»	29 »	(VIII. » 6. »)
55. —	Száva,	1882. febr. 3.	»	28·5 »	(VII. » 2. »)
56. «♂»	Zágráb,	1890. decz. 29.	»	30 »	(VIII. » 6. »)

E) *Fiatalok.*

57. —	Slavonia,	1896. szept. 4.	szárnya	31·5 $\frac{m}{m}$.	(VII. Tábla 2. ábra.)
58. —	Zágráb,	1870. aug. 3.	»	30·5 »	(VII. » 2. »)
59. —	Zágráb,	1889. júl. 7.	»	29·7 »	(VII. » 2. »)
60. —	Fiume,	1888. aug. 19.	»	31·5 »	(VII. » 4. »)

A Magyar Nemzeti Múzeum példányai.

A) *Vének nászruhában.*

1. ♀ Wittingau,	1843.	szárnya	29	$\frac{c}{m}$.	(FELDEGG coll.)
2. ♂ Hungaria,	1821.	»	32	»	(JANY coll.)
3. ♂ —	1843	»	31·5	»	(FELDEGG coll.)
4. ♂ Velencei-tó,	1901. júl. 14.	»	30	»	(DR. WARTHA V.)*
5. ♂ Sarrodi mocsár	1889. máj. 28.	»	30	»	(CHERNEL I.)

B) *Vének téli tollazatban.*

6. — Pestmegye,	1848.	szárnya	30·5	$\frac{c}{m}$.	(AEBLY A.)
7. — Velencei-tó	1890. szept. 20.	»	31	»	
8. ♂ Siberia (Sidemi)	1884. szept. 23.	»	30·5	»	

C) *Éretlen példányok.*

9. Szt-Gothard, Sz.-Doboka,	1892. nov. 25.	szárnya	30	$\frac{c}{m}$.	(VIII. T. 6. ábr.) (GR. WASSB.)
10. — Keszthely,	1866.	»	30	»	(VII. » 2. ») (DREHER I.)
11. ♀ Larnaca, Cyprus,	1901. febr. 2.	»	29·5	»	(VIII. » 6. ») (GLASZNER C.)
12. — Egyiptom,		»	30	»	(VIII. » 7. ») (KOVÁCS J.)
13. ♂ Mundra, Fogarasm.	1891. jan. 29.	»	29·5	»	(VIII. » 5. ») (CZYRK E.)
14. ♀ Zengg	1900. febr. 24.	»	28·5	»	(VII. » 2. ») (PADEWIETH.)
15. — Hungaria,	1821.	»	27·5	»	(VII. » 2. ») (JANY P.)
16. — Balaton,	1881.	»	27·5	»	(VII. » 2. »)

D) *Fiatalok.*

17. — Pestmegye,	1849.	szárnya	29·5	$\frac{c}{m}$.	(VII. Tábla 2. ábra.) (AEBLY A.)
18. — Hungaria,	1821.	»	28·5	»	(VII. » 2. ») (JANY P.)
19. — Budapest,	1895. jún. 20.	»	30	»	(VII. » 2. ») (DR. WARTHA.)
20. — Európa,		»	28	»	(VII. » 2. »)

LARUS MELANOCEPHALUS, NATT.

Feketefejű sirály.

Larus melanocephalus, Natterer, Isis, 1818. p. 816.

Xema melanocephalus, Boie, Isis, 1822. p. 563.

Xema melanocephalon, }
Xema caniceps, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 757. (1831.)

Xema melanocephala, Gould, B. Eur. V. pl. 427. (1837.)

Xema melanocephalum, }
Xema plumiceps, } Bonap., Comp., List. B. ect. p. 62. (1838.)

Chroicocephalus melanocephalus, Bruch, Journ. f. Orn. I. p. 104. (1853.)

Gavia melanocephala, Bonap., Compt. Rend., XLII. p. 771. (1856.)

Hydrocolaeus melanocephalus, Salvad., Ucc. Ital. p. 283. (1887.)

Melagavia melanocephala, Olphe-Gall., Contr. Orn. Eur. Occ. X. p. 94. (1886.)

Melanolarus melanocephalus, Heine & Reichen., Nomencl. Mus. Hein. p. 359. (1890.)

Chema melanocephalum, Reiser, Orn. Balcan. II. p. 198. (1894.)

* Igen érdekesen színezett példány, homloka és fejteteje nagyon világos — szinte fehérés-barna; a szeme mögött lévő keskeny félgűrűt alkotó világos tollak pedig fehér helyett nagyobbára élénk narancs-sárgák.

Leírása: Nászruhában a vén feje köröskörül tiszta fekete, szeme fölött és alatt fehér foltal; nyaka, begye, melle és alul az egész madár tiszta fehér; háta, dereka és szárnya világos gyöngyházsürke; elsőrendű evezői is hasonló színűek, az első három toll hegye fehér; az első evezőnek külső zászlaja a tő felén legtöbbször feketével szegett, a tollak gerincze fehér; farka és felső farkfedői tiszta fehérek; csőre korallvörös, elől feketés foltal; lábai vörösek; szeme sötétbarna. Hossza (a csőr hegyétől a fark végeig) k. b. 36, szárnya 28—31·5, farka 11·5, csőre (a homloktól) 2·8—3·2, csüdje 5 $\frac{1}{m}$.

A hím és tojó egymáshoz hasonlít, utóbbi rendszeren kisebb és kevésbé erős a csőre.

A téli tollazatú vének megegyeznek a fenti leírással, de fejük egészen fehér, csak szemük alatt, fülfedőiken és tarkójukon többé-kevésbé fekete foltocskákkal mustrázottak; csőrük és lábaik színe kevésbé élénk.

Éretlen példányok a fenti leírásoktól abban különböznek, hogy evezőik többé-kevésbé feketék és kívülről egészen feketéknek látszanak, az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollak és a fiókszárny szintén feketék; az elsőrendű evezők mustrázata a IX. táblán látható 1. és 2. ábra közt váltakozik, a tollak gerincze fekete; csőrük és lábaik sötétbarnák vagy feketék.

A fiatalok a téli tollazatú éretlen példányokhoz hasonlítanak, de köpenyük barna s az egyes tollak fehérrel vagy szürkés-fakóval szegettek; a szárny fedőtollai szürkék; az elsőrendű evezők feketék s ezeknek mustrázata olyan, mint az éretlen példányoké (IX. tábla, 1. és 2. ábra), a tollak gerincze fekete.

A pelyhes fiókák a közönséges sirály fiókáihoz hasonlítanak, de alapszínük kevésbé barna, inkább szürkés

Földrajzi elterjedése: A Földközi-tenger környezte közvetlen partvidékek és a Fekete-tenger.

Magyarországban régente gyakori jelenség volt, a mikor az Al-Duna mocsaraiban rendszeren költött, mostanában csak a vonulás ideje alkalmával mutatkozik és pedig a tenger mellékén gyakrabban, az ország belsejében ritkábban.

A Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményében két honi példány van, az egyik egy vén hím nászruhában, a Velencei-tavon 1894. május havában lőtték; a másik egy fiatal s ezt Csallóköz-Somorján KUNSZT KÁROLY tanító 1891. augusztus 14-én lőtte.

A Zágrábi Múzeum gyűjteményében nászruhában lévő vén példány ninesen, de annál több fiatal, téli tollazatú vén és éretlen példány van.

A Zágrábi Múzeumi példányok.

A) Vének téli tollazatban.

1. ♂ Fiume, 1889. szeptember 18.	szárnya 28	$\frac{1}{m}$.
2. ♂ Fiume, 1887. december 26.	» 29·5	»
3. ♀ Fiume, 1889. szeptember 19.	» 29	»
4. ♂ Fiume, 1890. január 21.	» 31·5	»
5. ♂ Fiume, 1888. márczius 21.	» 30·5	»

A két utóbbinak a fej fekete színe fejlődésben van.

B) Éretlen példányok.

6. — Fiume, 1887. november	11.	szárnya	31·5	$\frac{cf}{m.}$
7. — Fiume, 1887. október	10.	»	29·5	»
8. ♀ Fiume, 1887. október	4.	»	28	»
9. ♀ Fiume, 1887. október	3.	»	30	»

C) Fiatalok.

10. — Fiume, 1888. augusztus	31.	szárnya	28·5	$\frac{cf}{m.}$
11. — Fiume, 1888. augusztus	31.	»	30	»
12. — Fiume, 1888. augusztus	16.	»	28	»
13. — Fiume, 1888. augusztus	10.	»	29	»
14. — Fiume, 1888. augusztus	31.	»	28	»
15. — Fiume, 1888. augusztus	31.	»	29	»
16. — Fiume, 1888. augusztus	19.	»	31	»
17. — Fiume, 1888. augusztus	31.	»	27·5	»
18. — Fiume, 1888. augusztus	19.	»	30·5	»
19. — Fiume, 1888. augusztus	31.	»	30	»
20. — Fiume, 1887. szeptb.	18.	»	29	»
21. — Fiume, 1887. szeptb.	18.	»	29·5	»
22. — Fiume, — — —	—	»	29	»

LARUS MINUTUS, PALL.

Törpe sirály.

- Larus minutus*, Pall. Reise Russ. Reichs. III. p. 702. (1776.)
Xema minutus, Boie, Isis. 1822. p. 563.
Xema minuta, Brehm. Orn. Heft 2. p. 137. (1826.)
Larus d'orbigny, Audouin, Hist. Nat. de l'Egypte pl. 9. (1825.)
Hydrocoloeus minutus, Kaup, Natürl. Syst. p. 113. (1829.)
Larus nigrotis, Lesson, Traité Orn. p. 618. (1831.)
Xema minutum, Brehm, Vög. Deutschl. p. 763. (1831.)
Chroicocephalus minutus, Eyton, Cat. Br. B. p. 54. (1836.)
Gavia minuta, Macgill., Man. Br. Orn. II. p. 242. (1842.)
Larus pygmaeus, Gray, Gen. B. III. p. 654. (1846.)
Chema minutum, Reiser, Orn. Balcan. II. p. 198. (1894.)

Leírása: Nászruhában a vén feje köröskörül tiszta fekete; nyaka, begye, melle, hasa, farka, felső és alsó farkfedői fehérek; a mell és has fehér színét gyenge rózsaszínű fuvallat árnyalja; köpenye és szárnyai világos hamuszürkék; az evezők hegye tiszta fehér; szárnya alul sötét palaszürke, a tollak hegye fehér; csőre sötét barnás-vörös, lábai elén vörösek; szeme sötétbarna. Hossza k. b. 30, szárnya 23, farka 9, csőre (a homloktól) 2·5, csüdje 2·5 $\frac{cm}{m.}$.

A hím és tojó egyforma.

Téli tollazatban a vén homloka és szeme fölött fehér; fejteteje sűrke (a hát színénél valamivel sötétebb); szeme alatt és fülfedői fölött fekete folttal; köpenye és szárnya fölül világos gyöngyházzsűrke, az evezők hegye fehér, szárnya alul sötét-sűrke, az evezők hegye itt is fehér; torka, nyaka, begye, hasa, farka, felső és alsó farkfedői fehérek; csőre sötét vörös-barna, lábai világosabbak.

Éretlen példányok a vénektől a következőkben térnek el: szárnyfedő-tollaik többnyire barnák; elsőrendű evezőik feketék, belső szegésük fehér; farkuk fehér, végén széles fekete szalaggal.

A *fiatalok* a téli tollazatú éretlen példányokhoz hasonlítanak, fejtetejük és köpenyük azonban sötétbarna, utóbbinak tollai szélesen szürkés-fehérral szegettek.

Földrajzi elterjedése Európának délkeleti és Közép-Ázsiának délnyugati részére esik.

Magyarországban tavaszkor (májusban) és őszkor (szeptemberben) rendszeren átvonul, a midőn bizonyos vidékeken, mint p. o. a Fertőn vagy a Velencei-tavon, meglehetősen nagy számmal jelenik meg. A Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményében a vonulási időszakokban elejtett példányok egész sorozata látható, szintűgy a *Zágrábi Múzeumban* is.

LARUS CANUS, LINNÉ.

Szürke sirály.

Larus canus, Linné, Syst. Nat. I. p. 224. (1766.)

Larus cinereus, Scop., Ann. I. p. 80. (1769.)

Larus procellosus, Bechst., Orn. Taschb. p. 373. (1803.)

Larus cyanorhynchus, Mey & Wolf, Taschb. II. 480. (1810.)

Larus nireus, Pall., Zoogr. Rosso-As. II. p. 320. (1826.)

Laroides procellosus,

Laroides canus,

Laroides canescens,

Brehm, Vög. Deutschl. p. 750—753. (1831.)

Glaucus canus, Bruch, Journ. f. Orn. I. p. 102. (1853.)

Larus canus var. *major*, Middend., Reis. Sib. p. 243. (1853.)

Larus heinei, Homeyer, Naumannia, 1853. p. 129.

Gavina cana, Menzb., Bull. Mosc. LVIII. p. 136. (1883.)

Leírása: *Nászruhában a vén hím* feje, nyaka, begye, melle, hasa, farka, alsó és felső farkfedői fehérek; köpenye és szárnya kékes-hamuszürke; másodrendű evezői fehérrel szélesen szegettek; elsőrendű evezői jobbára feketék, a két első toll csúcsmögötti részén nagy fehér folttal, a többi toll csúcsa többé-kevésbé fehér; csőrének csúcsfele sárga, töfele zöldes; lábai sárgás-szürkék; szeme barna. Hossza (a csőr hegyétől a fark végeig) k. b. 53, szárnya 38, farka 16., csőre (a homloktól) 4, csüdje 5 $\frac{1}{2}$.

A *tojó* valamivel kisebb, máskülönben a hímhez hasonlít.

Téli tollazatban a vénnek a fenti leírással megegyeznek, de fejtetejük, nyakszirtjük, nyakuk hátsó része s néha begyük tája is szürkés-barna pettyekkel vagy hosszanti foltokkal mustrázott.

Éretlen példányok a téli tollazatú vénekhez hasonlítanak, de szárnyfedő-tollaik többé-kevésbé barnásak; elsőrendű evezőik mustrázat nélküli barnás-feketék, másodrendű evezőik csúcsfele szintén barnás-fekete; farkuk végén széles barnás-fekete szalaggal; csőrük hegye sötét. A *fiatalok* hasonlóak, de köpenyük barna, a tollak fehérrel szegettek.

Földrajzi elterjedése: Észak-Európa és Észak-Ázsia; télen Dél-Európa, a Földközi-tenger, Észak-Afrika, a Perzsa tengeröböl; Kína és Japán tengerpartjainak vidékei.

Magyarországban az őszi és tavaszi vonuláson fordul elő, néha télen is.

LARUS CACHINNANS, PALL.*

Ló-sirály.

Larus cachinnans, Pall. Zoogr. Rosso-As. II. p. 318. (1826.)

Glaucus michahellesii, Bruch, Journ. f. Orn. I. p. 101. (1853.)

Larus epargyrus, Lichtst., Nomencl. Av. Mus. Berol. p. 99. (1854.)

Laroides michahellesii, } Bruch, Journ. f. Orn. III. p. 282. (1855.)

Laroides cachinnans, }

Larus argentatus, (nec LINNÉ), Frivaldszky, Av. Hung. p. 167. No. 308. (1891.) Madarász, Magyarázó ect. p. 110 No. 897. (1891.)

Larus argentatus michahellesi, Reiser, Orn. Balcan. II. p. 200. (1894.)

Leírása: Nászruhában a vén feje, nyaka, begye, melle, hasa, farka, felső és alsó farkfedői tiszta fehérek; köpenye és szárnya kékes-hamuszürke; másodrendű evezői fehérrel szélesen szegettek; elsőrendű evezőinek csúcsfele fekete, a tollak hegye fehér, a két első toll csúcsmögötti részén nagy fehér folttal; csőre sárga, élő korában elől nagy vörös folttal; lábai sárgák; szeme barna; külső szemhéja élő korban vöröses-narancsszínű. Hossza (a csőr hegyétől a szárny hegyéig) k. b. 65—70, szárnya 42—46, farka 17—19, csőre 5·5—6·5; csüdje 6·1—7·1; a középső ujj (karommal együtt) 6—6·9 ^{cm}. A középső ujj bizonyos arányban mindig rövidebb a csüdnél.

A hím és tojó egymáshoz hasonlít, utóbbi rendesen kisebb.

Téli tollazatban a vénck a fenti leírással megegyeznek, de fejtetejükön és nyakuk hátsó részén többé-kevésbé sötét hosszanti foltokkal mustrázottak.

Éretlen példányok a vénekhez hasonlítanak, de elsőrendű evezőik egyszínű barnás-feketék, fehér mustrázat nélkül; fedőtollaik többé-kevésbé barnák s farktollaiknak vége feketével szalagozott és pettyezett.

A fiatalok köpenye barna, az egyes tollak fehérrel vagy szennyes fehérrel szegettek; elsőrendű evezőik barnás-feketék; fejük, nyakuk és alul fehérek, hosszanti barna foltokkal többé-kevésbé sűrűn mustrázva; farkuk fehér, széles fekete csúcsmögötti szalaggal és kisebb-nagyobb foltokkal tarkázott; csőrük sötét sárgás-barna; lábaik sárgás-hússzínűek.

A pelyhes fiókák fölül és alul füstös-szürkék; fejök világosabb s arcuk táján szinte fehérek; fejtetejük fekete-, hátuk pedig barnás foltokkal gyéren mustrázott.

Már fönt a név alatt megjegyeztem volt, hogy e faj nálunk az irodalomban legtöbbször tévesen *Larus argentatus* néven szerepel. Ennek oka természetesen a két faj rendkívüli nagy hasonlatosságában rejlik. E két faj első tekintetre alig különböztethető meg egymástól. A *L. argentatus* köpenye általában véve világosabb, a *L. cachinnans*-é pedig valamivel sötétebb. De a kettő közti különbség csak alapos összehasonlítás után vehető észre s ezen színárny csakis általánosságban érvényesül, s nem mondható állandó jellemnek, mivel ép úgy mint a *L. argentatus*-nál előfordulnak sötétebben színezett példányok, a *L. cachinnans* között is akadnak világosabban színezettek. Gyűjteményünkben lévő két, Dobrudsában április és június hónapokban lőtt *L. cachinnans*-példány szürke színe szakasztott olyan, mint a Tromsö-ben hasonló időtájban lőtt tipikus *L. argentatus*-oké, sőt egyik példányunk-

* Nálunk az irodalomban e faj legtöbbször tévesen *Larus argentatus* néven szerepel. Az ezüst sirály: *Larus argentatus* Magyarországon egyáltalán nem fordul elő.

nak köpenye, melyet Romániában 1897. január 11-én lőttek, még a legvilágosabban színezett *L. argentatus*-énál is világosabb.

A tollazat színe után ítélve tehát e két fajt sok esetben egymástól egyáltalában nem lehet megkülönböztetni. Ilyenkor — de minden más esetben is — elkerülhetlen szükséges, hogy a fajoknak egyéb jellegeit is mindig szemügyre vegyük és pedig a következőket, melyek — úgy látszik — a legállandóbbak: 1. Élő korban a *L. argentatus* szemhéja világossárga, lábai hússzínűek; a *L. cachinnans*-nál a szemhéj vörös narancsszínű, a lábak sárgák. 2. A *L. argentatus* középső ujjja karommal együtt hosszabb a csüdnél (néha egyenlő hosszú), a *L. cachinnans* középső ujjja karommal együtt mindig rövidebb a csüdnél. 3. A *L. argentatus* első evezőinek fekete színe inkább szürkébe hajlik, míg a *L. cachinnans*-nál mindig határozottan mély fekete.

Nagy különbség van e két faj földrajzi elterjedésében is, mert míg a *L. argentatus* Európa legészakibb tájait lakja s télen a kontinens nyugoti partjainak mentén az Atlanti Oceanra vonul s a Középtenger nyugoti részét legfeljebb csak érinti, de onnan kelet felé nem igen megy,* addig a *L. cachinnans* határozottan a Mediterrán subregiónak lakója s az É. sz. 50°-án felül nem található; földrajzi köre nyáron ugyanis a Földközi-tengerre és partvidékeire, a Fekete-tengerre és a Kaspi-tengerre, télen Afrika partjaira, a Vörös-tengerre, a Perzsa öbölre és az Indiai-tengerre terjed.

A *Larus cachinnans*-nak Magyarországon való előfordulása leginkább a magyar-horvát tengerpartra a Quarnerora esik, a hol a partokhoz közel eső sziklazátónyokon kolóniákban fészkel, előfordul azonban — különösen tavaszkor és őszkor, néha nyáron is — az ország beljebb eső részein a Balatonon, a Velencei-tavon, a Fertőn, a Hortobágyon stb.

Ezen helyekről s D.-K.-Európa egyéb részeiből a M. N. Múzeumnak 20, a Zágrábi Múzeumnak 57 példánya van, holott a *Larus argentatus* fajból a nevezett helyekről egyik Múzeumnak sincs példánya. Ez is eléggé bizonyítja, hogy a *Larus argentatus* vonulási útíránya nem esik ebbe a vonalba.

LARUS FUSCUS, LINNÉ.

Feketehátú sirály.

Larus fuscus, Linné, Syst. Nat. I. p. 225. (1766.)

Larus flavipes, Mey & Wolf, Taschenb. II. p. 469. (1810.)

Leucus fuscus, Kaup, Natürl. Syst. p. 86. (1829.)

Laroides melanotus,

Laroides harengorum,

Laroides fuscus,

Dominicanus fuscus, Bruch, Journ. f. Orn. I. p. 100. (1853.)

Leírása: Nászruhában a vén hím, feje, nyaka, begye, melle, hasa, farka, felső és alsó farkfedői tiszta fehérek; köpenye a sötét palaszürkétől a feketéig változik; másodrendű evezői fehérrel szélesen szegettek; elsőrendű evezői feketék, hegyük fehér; az első toll csúcsmögötti részén nagy fehér tűkörrel, néha a második toll is hasonlóan mustrázott; csőre és lábai sárgák; szeme barna. Hossza (a csőr

* Azt hiszem, helyesen következtetek, ha állítom, hogy amaz adatok, melyek szerint a *L. argentatus*-nak a Mediterrán subregio keleti részén és a Vöröstengeren való előfordulását bizonyítani akarják, tévedésen alapulnak s a *L. cachinnans*-ra vonatkoznak.

hegyétől a szárny végeig) k. b. 55—60, szárnya 39—43, farka 16, csőre (a homloktól) 4·6—6; csüdje 5·5—6 $\frac{m}{m}$.

A *tojó* a hímhez hasonló, de csőre kevésbé erőteljes.

Téli tollazatban a vénék feje és a nyak hátsó része barna foltokkal mustrázott.

Az *éretlen példányok* a téli tollazatú vénékhez hasonlóan, de köpenyük inkább barna, mint szürke; az elsőrendű evezők feketék, mustrázat nélkül; a fark csücsfelé barnás-feketével mustrázott; a csőr mellső része többé-kevésbé sötét.

A *fiatalok* a ló-sirály fiataljaihoz hasonlóan; de valamivel kisebbek és csőrük kevésbé erőteljes. A legjellemzőbb különbség köztük az az arány, a mit a fajok meghatározó táblázatában 391. old. kiemeltünk, t. i., hogy a távolság a szem mellső szélétől a csőr ama részéig, hol a tollazat előre szöglik kisebb, mint a szögtől a csőr hegyéig.

Földrajzi köre a Palaearktikus zónakör nyugati részére esik; télen a megfelelő déli vidékek. Észak-Európában s a Földközi-tenger környezte vidékek bizonyos részein költ.

Magyarországban főleg az átvonulás időben található, de néha különösen a magyar-horvát tengerparton a nyár folyamán is megjelenik — bizonyára azok közül, melyek a Mediterran subregióban fészkelnek.

LARUS AFFINIS, REINCH.

Keleti sirály.

Larus affinis, Reinch., Vidensk. Medd. 1853. p. 78.

Larus borealis, Seeb., Ibis, 1882. p. 386.

Larus fuscus (nec Linné), Madarász, Magyarász ect. p. 110. No. 895. (1891.)

Leírása: Nagyon hasonló az előbbeni fajhoz, a melytől általában véve világosabb köpenye, nagyobb termete, aránylag rövidebb lábai által különbözik. Hossza k. b. 65, szárnya 44—45, farka 17, csőre (a homloktól) 6, csüdje 6 $\frac{m}{m}$.

Földrajzi elterjedése a Palaearktikus zónakör keleti felére még pedig a Dvinától a Jenesi folyóig esik; télen a megfelelő déli részek.

Magyarországon való előfordulását két példány igazolja, az egyik a Magyar Nemz. Múzeumban, a másik a Zágrábi Múzeumban van; az elsőt a Fertőn, utóbbit a fumei öbölben lőtték.

Rissa.

STEPH., Shaw's Gen. Zool. XIII. p. 180 (1826.)

Typus: *Rissa tridactyla* (LINNÉ).

RISSA TRIDACTYLA (LINNÉ).

Háromujjú sirály.

Larus rissa,
Larus tridactylus,
Larus naevius

} Linné, Syst. Nat. I. p. 224., 225. (1766.)

Larus albus, P. L. S. Müll., Nat. Syst. p. 108. (1776.)

- Larus riga*, Gmel, Syst. Nat. I. p. 594. (1788.)
Gavia tridactyla, Boie, Isis, 1822. p. 563.
Rissa brunnichii, Steph., Shaw's Gen. Zool. XIII. p. 180. (1826.)
Larus torquatus, } Pall., Zoogr. Rosso-As. p. 328—329. (1826.)
Larus gavia, }
Cheimonea tridactyla, Kaup., Natürl. Syst. p. 84. (1829.)
Laroides tridactylus, }
Laroides rissa, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 754—756. (1831.)
Laroides minor, }
Rissa tridactyla, Bonap., Comp. List B. Eur. & N. Am. p. 62. (1838.)
Rissa borealis, }
Rissa minor, } Brehm, Vogelf. p. 341. (1855.)
Rissa gregaria, }
Rissa Kotzebui, Bonap., Comt. Rend. XLII. p. 771. (1856.)
Xema sabinii (nec Sabine), O. Herm., Természetr. Füzetek III. p. 92. Tab. IV. (1879.)
Rissa tridactyla Kotzebui, Ridgw., Bull. U. St. Nat. Mus. 1881. p. 51.
Rissa tridactyla pollicaris, Stejn., Baird, Brew. and Ridgw., Wat.-B. N. Am. II. p. 402. (1884.)

Leírása: *Naszhúában a vén* feje, nyaka, begye, melle, hasa, farka, felső és alsó farkfedői tiszta fehérek; köpenye és szárnya kékes-hamuszürke; az elsőrendű evezők csúcsa fekete (IX. tábl. 3. ábra), az első toll külső zászlója szintén fekete; csőre zöldes árnyalatú sárga; szeme sötétbarna; lábai feketék. Hossza (a csőr hegyétől a szárny hegyéig) k. b. 45, szárnya 30, farka 14, csőre (a homloktól) 3,8, csüdje 3 $\frac{1}{m}$., középső ujja (karommal együtt) 4,5 $\frac{1}{m}$.

A *hím és tojó* egyforma.

Téli tollazatban a szem körül sötétszürke gyűrű látszik, a fejtető és a nyak hátsó része hamuszürkével árnyalt.

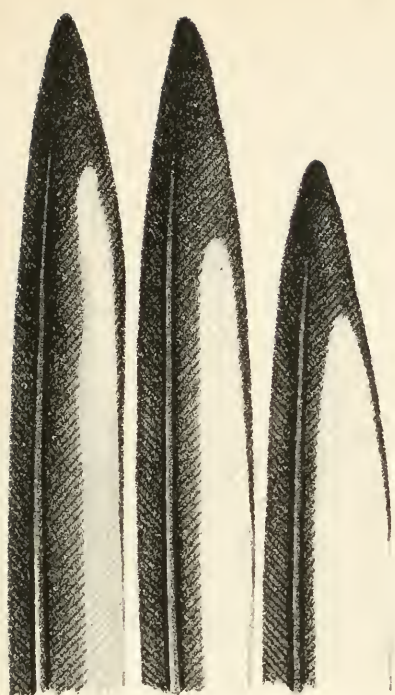
Az *éretlen példányok és fiatalok* a téli tollazatú vénekhez hasonlítanak, de nyakuk hátsó részén többé-kevésbé kifejtett fekete örvet viselnek; a szárny felső részén, a vállal párhuzamosan, fekete szalag húzódik végig; az elsőrendű evezők feketék belső fehér szegéssel (IX. tábla 4. ábra) a fark végén fekete szalaggal; az éretlen példányok csőre zöldes-szürke, a fiataloké fekete; a lábak barnák.

Földrajzi elterjedése: Az Északi-Sarkkör; télen a megfelelő mérsékelt égöv.

Magyarországban átvonuláskor és néha télen is előfordul; nem épen gyakori madár.

1.

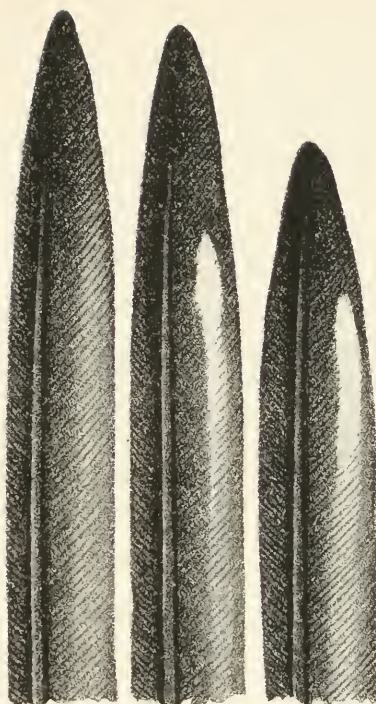

I

II

III

2.

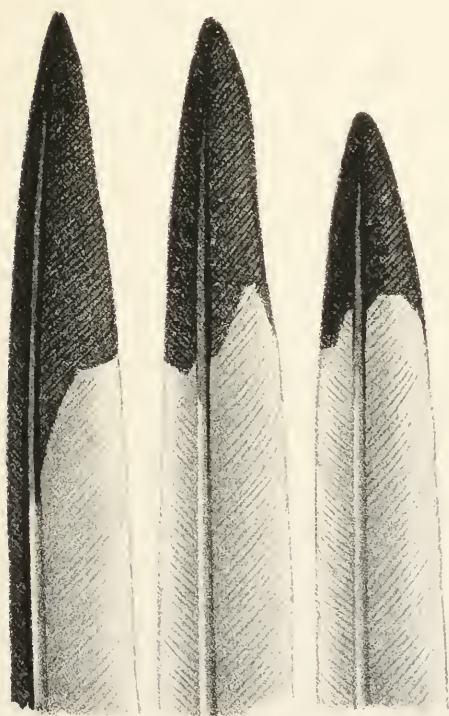

I

II

III

3.

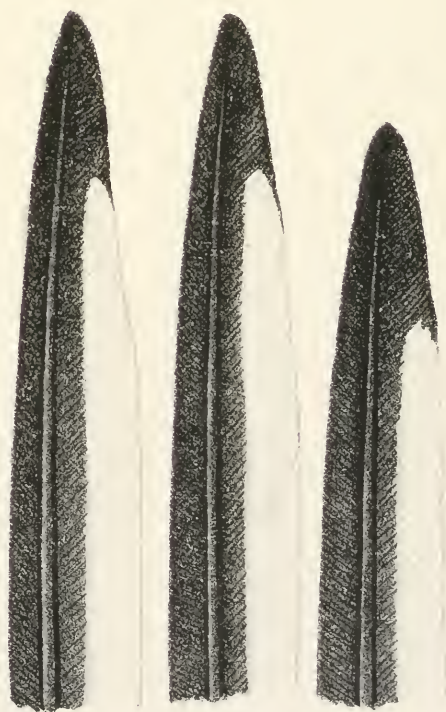

I

II

III

4.

I

II

III

II. Család.

Fam. **Stercorariidae.**

Halfarkasfélék.

E családot, melynek jellemeit a Rend általános jellemeinél ismertettük, Magyarország orniszában csupán az alatt leírt három faj képviseli. Jóllehet irodalmunkban a három fajon kívül még egy negyedikkel is (*Megalestris catarrhactes* = *M. skua*) találkozunk, de mivel e faj egyetlenegy, állítólag a Quarneróban lőtt példány után lett felvéve s a melyről utóbbi időben kisélt, hogy azt tulajdonképen Dalmatiában Curzola szigetén lőtték és így semmi jogosultsággal nem bír faunának képviselőre, madaraink sorából egyelőre elhagyandó.

Stercorarius.

BRISS., Orn. IV. p. 149. (1760.)

A fajok meghatározó táblázata:

- a. Nagyobb; a szárny $34 \frac{1}{m}$ -nél hosszabb; a vén példányoknál a két megnyult középső farktoll végig egyenlő széles . . . . . *pomatorhinus* (403. old.).
- b. Kisebb; a szárny $34 \frac{1}{m}$ -nél rövidebb; a vén példányoknak két megnyult középső farktolla, a csúcsa felé erősen szűkített és hegyes.
- a^1 . Nagyobb; a *négy* első evező gerincze tiszta fehér; a vén példányoknál a két középső farktoll k. b. csak $8 \frac{1}{m}$ -rel hosszabb a többinél . . . . . *crepidatus* (404. old.)
- b^1 . Kisebb; csak a *két* első evező gerincze tiszta fehér; a vén példányoknál a két középső farktoll $20 \frac{1}{m}$ -rel is hosszabb a többinél . . . . . *parasiticus* (405. old.)

STERCORARIUS POMATORHINUS (TEMM).

Sodortfarkú halfarkas.

- Lestris pomarina*, Temm., Man. d'Orn. p. 514. (1815.)
- Stercorarius pomarinus*, Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat. XXXII. p. 158. (1819.)
- Cataractes pomarinus*, Steph., Shaw's Gen. Zool. XIII. p. 216. (1826.)
- Lestris sphaeriuros*, Brehm, Vög. Deutschl. p. 718. (1831.)
- Lestris striatus*, Eyt., Cat. Br. B. p. 51. (1836.)
- Lestris pomatorhinus*, Sclat. Ibis, 1862. p. 297.
- Stercorarius pomatorhinus*, Newt., Ibis, 1865. p. 509.
- Coprotheres pomatorhinus*, Heine & Reichen., Nomencl. Mus. Hein. p. 360. (1890.)

Stercorarius pomatorhinus csőre.

Leírása: A fiatal fölül és alul sötét barna; evezői csaknem feketék, de az elsőrendűek belső zászlajának töve s az öt első toll gerincze jobbra fehér; a hátoldal tollai többé-kevésbé világos fakóbarnával szegettek; a hasoldal hasonló színű szakadozott hullámos vonalakkal és szalagokkal mustrázott; az alfeltáj, alsó és felső farkfedőtollak fehérrel vagy fakóbarnával szélesen szalagozottak; farka barnás-fekete, a két középső toll a többi közül k. b. $1\frac{1}{2}$ $\frac{1}{m}$ -rel hosszabb; csőre barna, viaszhártyája és töfele zöldes; lábai sötét kékes-szürkék; szeme barna. Hossza (a csőr hegyétől a szárny hegyéig) k. b. 50, szárnya 34—36, farka 14—15, csőre (a homloktól) $3\frac{1}{2}$ —4, csüdje $5\frac{1}{2}$ $\frac{1}{m}$.

A vén háta egyszínű barna; nyaka köröskörül, torka és begye többé-kevésbé sárgás árnyalatú fehér; melle és hasa sárgás-fehér; melle felső részén oldalt nagy barna folttal; alfeltája és alsó farkfedői barnák; két középső farktolla k. b. $10\frac{1}{m}$ -rel hosszabb a többinél, széles és kissé csavarodott.

A hím és tojó egymáshoz hasonlít.

Hazája az Északi Sarkkör, a honnan télre a mérsékelt és forró égöv alá vonul. Magyarországon az őszi és tavaszi vonuláskor fordul elő; meglehetősen ritka.

STERCORARIUS CREPIDATUS (GMEL.).

Közép halfarkas.

Larus crepidatus, Gmel., Syst. Nat. I. p. 602. (1788.)

Lestris crepidatus, Temm., Man. d'Orn. p. 515. (1815.)

Stercorarius crepidatus, Vieill., Nov. Dict. d'Hist. Nat. XXXII. p. 155. (1819.)

Lestris Boji,

Lestris Scheepii,

Lestris Benickii,

Brehm, Lehrb., Nat. cur. Vög. p. 991, 993, 996. (1824.)

Lestris macropteros, Brehm, Vög. Deutschl. p. 721. (1831.)

Lestris Richardsoni, Swains., Faun. Bor.-Am. p. 433. (1831.)

Lestris parasiticus var *coprotheres*, Bon., Consp. Gm. Av. II. p. 209. (1857.)

Stercorarius richardsoni, Coues, Pr. Phil. Ac. 1863. p. 121.

Leírása: A vén fejteteje és egész hátoldala — nyakát kivéve — sötét barna, nyaka köröskörül barnás-sárgával árnyalt fehér; torka, begye, melle, hasa fehér; lágyéka és alsó farkfedői barnák; evezői és kormánytollai sötét barnák, az elsőrendű evezők közül a négy elsőnek gerincze tiszta fehér; a két középső farktoll hegyes s k. b. $8\frac{1}{m}$ -rel hosszabb a többinél; csőre fekete, viaszhártyája barna; lábai feketék;

szeme sötét barna. Hossza (a csőr hegyétől a szárny hegyéig) k. b. 46, szárnya 33, farka (a két középső toll nélkül, mely k. b. 22) 14, csőre (a homloktól) 3, csüdje 4·3 $\frac{m}{m}$.

Vannak vén példányok, melyeknek nyaka köröskörül és hasoldala fehér helyett sötét füstös-barna.

A *hím és tojó* egyforma.

A *fiatalok* többé-kevésbé sötét barnák, hátoldalukon vörhenyes-fakó tollszegésekkel s alul hosszanti és harántfoltokkal mustrázottak.

Hazája a magas észak a 60°-tól fölfelé; télen a mérsékelt és forró égöv.

Magyarországban az átvonulás alkalmával fordul elő; ritka. A Magyar Nemzeti Múzeumban honi példány nincs, a zágrábi Múzeumban egy vén hím példány van s ezt Jasenak környékén Fiume-Modrus megyében 1881. október 11-én lőtték.

STERCORARIUS PARASITICUS (LINNÉ).

Sarki halfarkas.

Larus parasiticus, Linné, Syst. Nat. I. p. 226. (1766.)

Lestris parasitica, Illig., Prodr. p. 273. (1811.)

Stercorarius longicauda, Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat. XXXII. p. 157. (1819.)

Lestris Buffonii, Boie, Isis, 1822. p. 562.

Catarractes parasita, Pall. Zoogr. Rosso-As. p. 310. (1826.)

Stercorarius Buffoni, Kaup, Natürl. Syst. p. 46. (1829.)

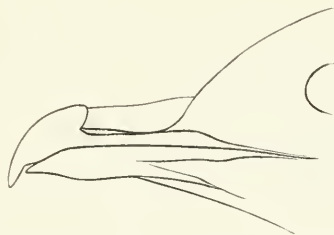
Lestris microrhynchos, Brehm, Vög. Deutschl. p. 725. (1831.)

Stercorarius parasiticus, Gray, List. G. B. p. 78. (1840.)

Lestris longicaudata, Reichenb., Syst. Nat. Tab. V. (1850.)

Stercorarius longicaudatus, Selys-Longch., Faun. Belge p. 156 (1842.)

Lestris brachyrhynchos, Brehm, Vogelf. p. 337. (1855.)

Stercorarius parasiticus csőre.

Leírása: A *vén* fejteteje sötét barna; háta, köpenye barnás-szürke; evezői sötét barnák, az első és második toll gerincze tiszta fehér; farka sötétbarna, a két középső toll, mely gyakran 20 $\frac{m}{m}$ -rel is hosszabb a többinél, tőfelén barnás-szürke; torka, feje oldalt, nyaka köröskörül, begye, melle és hasának közepe fehér; fején és nyakán sárgás árnyalattal; hasának oldala, alfeltája és alsó farkfedői barnás-szürkék; csőre szárubarna, szeme sötét barna; csüdje és az ujjuk töve élő korban kékes-szürke, száraz állapotban sárga, az ujjaknak és úszóhártyának mellső része fekete. Hossza (a csőr hegyétől a fark végeig) 53, szárnya 29—30·5, farka (a két középső toll nélkül, mely k. b. 28—30) 14, csőre (a homloktól) 2·5, csüdje 3·7—4 $\frac{m}{m}$.

A *hím és tojó* egymáshoz hasonlít, utóbbinak két középső farktolla valamivel rövidebb.

A *fatal* fölül és alul sötét barna, a hasoldal többnyire valamivel világosabb a hátoldalnál, mely utóbbi világos tollszegésekkel mustrázott; alfeltája és alsó farkfedői széles fehér szalagokkal mustrázottak; farka sötét barna, az egyes tollak töve többé-kevésbé fehér, a két középső toll valamivel hosszabb a többinél. Hossza (a csőr hegyétől a szárny hegyéig) k. b. 43, szárnya 28—30, farka 13, csőre 2·5, csüdje 3·8 $\frac{cm}{m}$.

Földrajzi elterjedése az Északi-Sarkkör; télen a mérsékelt égöv.

Magyarországban átvonulás alkalmával őszkor fordul elő; tavaszkor még nem észlelték. A Magy. Nemz. Múzeumban három, a zágrábi múzeumban kettő s Csató János gyűjteményében egy honi példány van s ezeket mind augusztus végén és szeptember első felében lőtték.

XIII. Rend.

ORDO **ALCIFORMES.**

Alkák.

Az alkák kitűnő buvárok s mint ilyenek a víz alatt rendkívüli ügyességgel úsznak; testük ehhez mérten is van alkotva. A szárazföldön igen ügyetlenek, tömzsi testükkel nehézkesen mozdulnak, melyet legtöbbször függőlegesen guggolva tartanak. Külsőleg tehát semmiképen sem hasonlítanak a *sírályalakúakhoz*, ámbár belső morphológiájuk ezekkel hozza legközelebbi rokonságba.

Fellemek: az inycsontja hasadt (*schizognathus*); az orrsont mellső széle szög-alakban elágazó (*schizorhinal*); a nyakcsigolyák száma 15; az ujjak úszóhártyával vannak összekötve; évenként kétszer vedlenek; fészküket sziklapárkányokra vagy a földbe vésett üregekbe építik s mindig csak egy tojást tojnak; a tojás színe ama fajoknál, melyek üregekben fészkelnek mindig fehér, azoké pedig, melyek nyílt fészket készítenek, színes és sötétebb mustrázattal tarkázott; a fióka a tojásból kikelve sűrű pelyhekkal borított és sokáig szüleinek gondozására van bízva, miért is a fészket csak nagy sokára hagyja el.

E rend tagjai az Északi-Sarkkör tájait lakják, őszkor azonban a téli hideg elől a mérsékelt égöv alá vonulnak. Ezen utat főképen a tengeren teszik meg s így Magyarország ornizát csak annyiban érdeklik, a mennyiben az észak-európai fajok közül néhány a Földközi-tengert is fölkeresi, a honnan aztán az Adriai-tengerre s így könnyen a magyar-horvát tengerpartra is akadálytalanul eljuthat. Ilyen módon kerültek hozzánk a Quarneroba ama két fajnak példányai, melyekről szó lesz.

I. Család.

Fam. **Alcidae.**

Alkafélék.

Az alcisalakok meghatározó táblázata:

a. A csőr megnyúlt töfele tollakkal borított; az orrlyukak a tollas mezőbe, a szájszűztől messze előre esnek	<i>Alcinac</i> (408. old.).
b. A csőr töfele nem tollas, az orrlyukak közel vannak a szájszűzhez s szabadon állanak	<i>Fraterculinac</i> (409. old.).

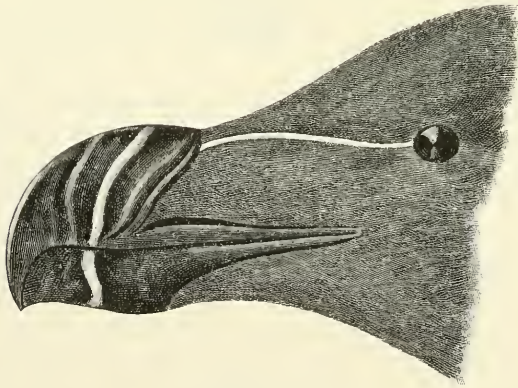
Subfam. *Alcinae*.**Alca.**

LINNÉ, Syst. Nat. I. p. 210. (1766.)

Typus: *Alca torda*, LINNÉ.**ALCA TORDA, LINNÉ.**

Közönséges alca.

- Alca torda*, } Linné, Syst. Nat. I. p. 210. (1766.)
Alca pica, }
Alca baltica, Gmel., Syst. Nat. I. p. 551. (1788.)
Pinguinus torda, } Bonnap., Tabl. Encycl. Méth. I. p. 29. (1790.)
Pinguinus pica, }
Ulamania torda, } Leach, Syst. Cat. ect. p. 42. (1816.)
Ulamania pica, }
Alca glacialis, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 1004—1005. (1831.)
Alca islandica, }
Alca microrhynchos, Brehm, Vogelf. p. 410. (1855.)
Chenalopex torda, G. R. Gr., Handl. B. p. 95. (1871.)

Alca torda csőre.

Leírása: Nászruhában a tén fölül füstös-fekete, mely szín vörhenyesbe árnyalódik fejének és nyakának oldalán és torkán; a csőr ormójától keskeny fehér csík húzódik a szem mellő széléig; másodrendű evezői fehérrel szegettek; alul a madár tiszta fehér; csőre fekete, mindkét kávája közepén fehér szalaggal, a szalag előtt és mögött párhuzamosan mélyedések vannak; szeme sötétbarna; lábai feketék. Hossza k. b. 45, szárnya 20—21, farka 10—11, csőre ormója (a tollas résztől a felső káva csúcsáig egyenes vonalban) 3·1—3·7 (a szájzugtól a felső káva csúcsáig) 5·2—5·5; csüdje 3·4—3·7 $\frac{1}{m}$.

Téli tollazatban a tén abban különbözik a fenti leírástól, hogy torka, begye és fejének oldalsó része is fehér; a csőr és szem közti fehér csík pedig hiányzik.

A fiatalok a téli tollazatú vénekhez hasonlítanak, a melyektől csakis sima csőrükkel különböznek.

Földrajzi elterjedése az északi Atlanti-Oceán; télen a Közép-tenger.

Magyarországban a Quarneróban a téli hónapokban fordul elő. A M. Nemz. Múzeumban nincs honi példány, a Zágrábi Múzeumban van két honi példány s ezeket Fiumében lőtték.

Subfam. *Fraterculinae*.

Fratercula.

BRISS., Orn. VI. p. 81. (1760.)

Typus: *Fratercula arctica* (LINNÉ).

FRATERCULA ARCTICA (LINNÉ).

Pengecsőrű alka.

Alca arctica, Linné, Syst. Nat. I. p. 211. (1766.)

Alca labradorica, Gmel., Syst. Nat. I. p. 550. (1788.)

Alca canogularis, Mey. & Wolf, Taschenb. p. 442. (1810.)

Mormon fratercula, Temm., Man. d'Orn p. 614. (1815.)

Fratercula arctica, Leach, Syst. Cat. ect. p. 42. (1816.)

Mormon glacialis, } Naumann, Isis. 1821. p. 782—783.

Mormon arcticus, }

Fratercula glacialis, Steph., Shaw's Gen. Zool. XIII. p. 40. (1826.)

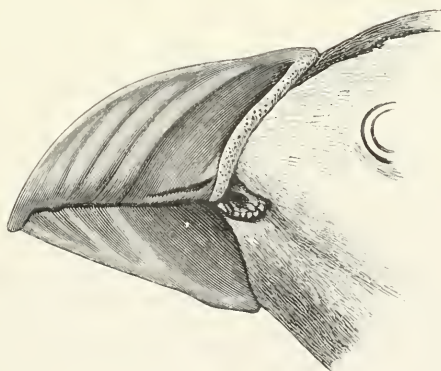
Mormon polaris, Brehm, Isis, 1826. p. 985.

Mormon gravae, Brehm, Vög. Deutschl. p. 999. (1831.)

Lunda arctica, Key. & Bl., Wirbelth. p. 236. (1840.)

Alca glacialis, G. R. Gray, Handl. B III. p. 96. (1871.)

Fratercula arctica, var. *glacialis*, Heugl. Ibis 1872. p. 64.

Fratercula arctica csőre.

Leírás: Nászruhában a vén fejteteje szürkés-fekete; nyakát körülvevő örv és egész hátoldala fekete; fejének oldala világosabb, torka sötétebb szürke; begye, melle s alul az egész test fehér; farka fekete; csőrének mellső része friss állapotban karmin-

vörös két sárga szalaggal, csőrének töfele kékes-szürke, a felső káva tövén lévő széles ráncz sárga; szájjuga narancssárga; külső szemhéja karminvörös, a szemhéj bőrtoldalékai kékek; szeme sárgás-barna; lábai narancssárgák. Hossza k. b. 32—37, szárnya 15—18·5, farka 7—8, csőre 4·5—5·5, csüdje 3 $\frac{1}{m}$.*

A *hím* és *tojó* egyforma.

Téli tollazatban az arcz mellső fele és a szem körül fekete. A madár az őszi vedlés alkalmával nemcsak elveszti a csőr élénk színét, hanem a csőr töfelén lévő szarú-hüvelyt, a szájjugot körülvevő szemölcsös bőrlebenyt és a külső szemhéjon lévő lebenyeket le is vedli.

A *fiatalok* a téli tollazatú vénékhez hasonlítanak, de csőrük simább.

Földrajz elterjedése az északi atlanti Ocean és az északsarki Ocean Grönlandtól kelet felé Novaja Zemlyáig; télen Észak-Amerika partvidékei, Dél-Európa nyugati partjai és a Közép-Tenger.

Magyarországban való előfordulását egyetlen példány bizonyítja, mely a Zágrábi Muzeumban látható s a melyet a *Fiumei* tengeröbölben 1888. augusztus 10-én lőttek. E példány a tipikus kicsiny formához tartozik; szárnya 15 $\frac{1}{m}$.

---

* A nagyobb mérték a Spitzbergákon honos példányokra vonatkozik, a melyeket némelyek *Fratercula glacialis* néven különböztetnek meg a kisebbik formától.

XIV. Rend.

ORDO PROCELLARIIFORMES.

Viharmadarak.

A vihamadarak kizárólag tengeren élő és igen különböző nagyságú madarak. A legkisebbek alig nagyobbak a fecskénél, a legnagyobbak ellenben kiterjesztett hatalmas nagy szárnyaikkal a szárazföld legnagyobb madarait is felülmúlják.* A hosszú szárnyakon kívül legszembetűnőbb ismertető jelük a csőr (l. ábrák 412—413. old.), a mely táblás szarúlemezekkel van borítva s e lemezeket jól látható barázdák határolják; kívül az orrlyukak kiemelkedő csévébe nyílnak s ezért ezen madarakat másképen *Tubinares* — vagyis csévésorrlyukuaknak is nevezik. Máskülönben a csőr, melynek hegye erősen hajlott kampóban végződik, nagy hasonlatossággal bír az evezőlábúak (*Pelecaniformes*) csőrével (l. ábrák 271—273. old.). E rend jellemei közül megemlíjük még a következőket: Az inycsont hasadt (*schizognathus*); az orrcsont mellső szőle öblös (*holorrhinal*); a mellső ujjak tökéletes úszóhártyával vannak összekötve; a fartőmirigy tollkoszorús; a másodrendű evezők közül az ötödik hiányzik (*aquintocubital*).

A vihamadarak legtöbbször oceani szigeteken fészkelnek; fészküket leginkább a földbe kapart üregbe építik, néha azonban nyílt helyen is fészkelnek, de mindig csak egyetlen egy tojást tojnak; a tojás tiszta fehér, vagy némely fajnál fehér, tompa végén vörös pettyezéssel. A fióka a tojásból kikelve sűrű pettyekkel borított s fészket teljesen kifejlett koráig el nem hagyja, mivel mindvégig szüleinek gondozását igényli.

O. Salvin (Cat. B. Br. Mus. XXV. p. 342., 1896.) e rendet négy családra osztja: *Procellariidae*, *Puffinidae*, *Pelecanoididae* és *Diomedidae*. Az eddig ismert élő fajok száma SARPE (Handl. B. I. p. 120—129. 1899.) szerint 123. Nálunk csak egy család van képviselve.

---

* A Déli-Oceanon élő Albatros (*Diomedea*) kiterjesztett szárnyakkal négy méternél nagyobb, sőt némelyek szerint a hat métert is megüti, ehhez képest a mi hatalmas saskeselyűnké elenyésző csekély, mert ennek a madárnak a szárnyterje még a három métert sem éri el!

I. Család.

Fam. **Puffinidae.**

Vészmadárfélék.

Puffinus.

BRISS. Ornith. VI. p. 131. (1760.)

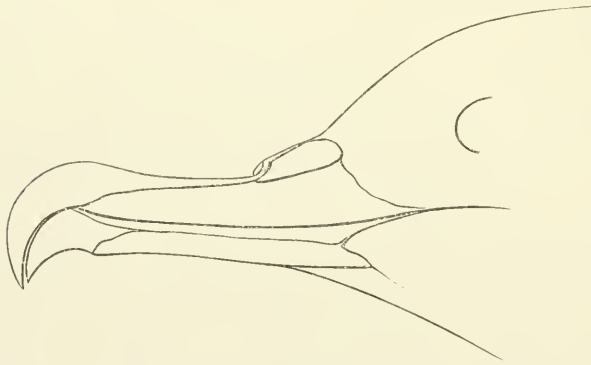
A fajok meghatározó táblázata:

- a. Nagyobb, a szárny 31—34 $\frac{c}{m}$ . . . . . *kuhli* (412. old.).
 b. Kisebb, a szárny 21·5—23·5 $\frac{c}{m}$ . . . . . *yelkouanus* (413. old.).

PUFFINUS KUHLI (BOIE).

Déli vészmadár.

- Procellaria kuhli*, Boie, Isis, 1835. p. 257.
Puffinus cinereus, Bonap., Comp. List. B. p. 64. (1838.)
Nectris cinerea, Key. & Blas., Wirb. Eur. p. 239. (1840.)
Puffinus kuhli, Bonap., Consp. Gen. Av. II. p. 202. (1856.)
Nectris macrorhyncha, Heugl., Syst-Übers. p. 68. (1856.)
Procellaria cinerea, Schleg., Mus. P.-B. Procell. p. 24. (1863.)
Puffinus borealis, Cory, Bull. Nutt. Orn. Cl. VI. p. 84. (1881.)

Puffinus kuhli csőre.

Leírása: A *vén* fölül szürkés-barna, alul fehér; nyakának oldalvonalán, a hol a sötét és világos szín találkozik szürke-fehér hullámvonalakkal tarkázott; a fej szürkésbarna színe valamivel sötétebb a hát színénél; a hát tollai keskenyen fehérrel szegettek; a felső farkfedők leghosszabb tollai fehérek, szürke hullámvonalakkal és foltokkal tarkázva; elsőrendű evezői barnás-feketék, a tollak belső zászlaja többé-kevésbbé fehér; szárnya alul fehér, szélei szürkés-barnák; farka barnás-fekete; csőre sárga, kampója felé barnás-szarúszínű; lábai barnás-sárgák; szeme barna. Hossza k. b. 52, szárnya 31—34, farka 13·5, csőre a homloktól 4·5, a szájjuztól 6·5, csüdje 4·7 $\frac{c}{m}$.

A hím és tojó egyforma.

Földrajzi elterjedése: a Középtenger és az Atlanti-Ocean.

Magyarországban előfordul a magyar-horvát tengerparton. Míg a Magy. Nemzeti Múzeumnak csak Dalmát szigetekről származó példányai vannak, addig a Zágrábi Múzeumban lévők közül ötöt a Fiumei öbölben lőttek és pedig:

a—b. ♂ ♀ Fiume, 1888. június 3.

c. ♀ juv. Fiume.

d. Fiume 1887. szeptember 7.

e. Fiume 1890. június 27.

PUFFINUS YELKOUANUS (ACERBI).

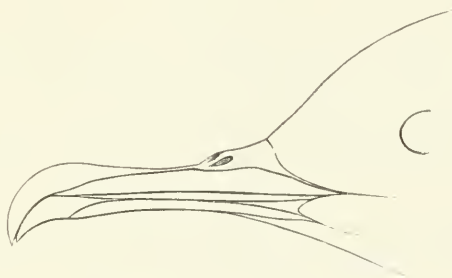
Középtengeri vészmadár.

Procellaria yelkouan, Acerbi, Bibl. Ital. CXL. p. 294. (1827.)

Puffinus yelkouan, Bonap., Consp. Gen. Av. II. p. 205. (1856.)

Puffinus anglorum, (nec. Temm.) Costa, Faun. Regn. Nap. Ucc. p. 72. (1857.)

Puffinus yelkouanus, Salvin, Cat. B. Br. Mus. XXV. p. 379. (1896.)

Puffinus yelkouanus csőre.

Leírása: Fölül sötét szürkés-barna, legvilágosabb a fejen, legsötétebb az evezőkön és a farkon; alul fehér; hónalj tollai és alsó farkfedői többé-kevésbé barnás-szürkék; alsó szárnyfedői fehérek; szeme alatt s nyakának oldalvonalán, a hol a sötét szín a fehérrel találkozik, fehér hullámvonalakkal tarkázott szürke; csőre sötét szarúszínű; lábai világos testszínűek; a csüd külső oldala és a szélső ujj sötét szarúbarna; szeme barna. Hossza k. b. 35, szárnya 21·5—23·5, farka 8, csőre (a homloktól) 3·8, csüdje 5 $\frac{1}{m}$.

A hím és tojó egyforma.

Földrajzi elterjedése a Közép- s az Adria-tenger.

Magyarországban a magyar-horvát tengerparton gyakori. A M. N. Múzeumban a Fiumei öbölből öt példányt bírunk, a Zágrábi Múzeumban pedig tizenhét példány látható.

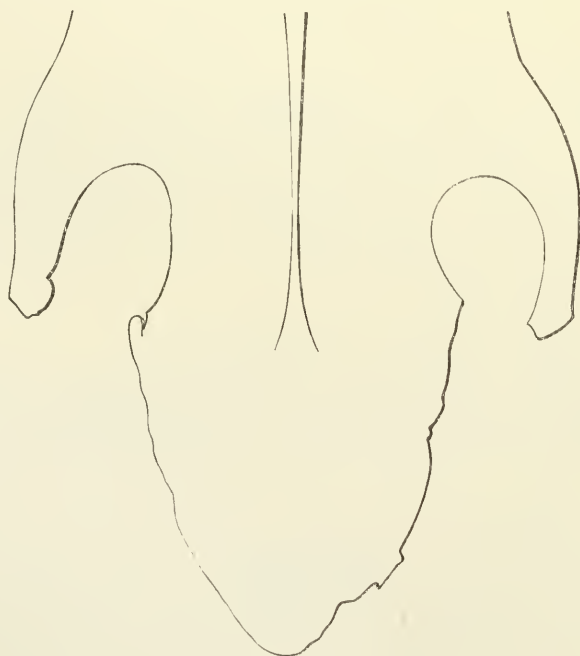
XV. Rend.

ORDO **COLYMBIFORMES.**

Buváralakúak.

Testük hengeres, kizárólag vízi életre alkotott; csőrük hosszú, hegyes; lábaik a test hátsó részére esnek s járásra egyáltalán nem alkalmasak; a csüd (*tarsus*) oldalt összenyomott; a mellső ujjak hosszúak, melyeket teljes úszóhártya köt össze egymással; a hátsó ujj rövid, egy síkba esik a mellsőkkel s belső széléről a belső ujj tövéhez keskeny úszóhártya szolgál. Testük sűrűn tollakkal borított, mesgyék nélkül; szárnyaik keskenyek, hegyesek; farkuk rövid, kerekített, tollainak száma 18 vagy 20.

Anatomiai jellemeik közül első sorban említést érdemel a sípcsontnak (*tibia*) sajátságos térd-nyujtványa, továbbá a medenczének hátrafelé való megnagyobbodása,

A *Colymbus arcticus* mellsontjának alsó széle (*margo posterior sterni*).

mely a keresztcsontot és a farkcsontokat elfödi, úgyszintén a mellcsont alsó szélének (*margo posterior sterni*) megnyult középrésze, mely jóval előbbre nyulik az oldalnyújtványoknál (l. ábra 414. old.). A nyakcsigolyák száma 14—15. Az ínycsont hasadt (*schizognathus*).

Földrajzi körük nyáron az Északi-Sarkkörre szorítkozik, télen ellenben az egész mérsékelt égövre kiterjed.

Legtöbbnyire a tengeren tartózkodnak, de a költéskor és költözéskor az édes vizeket is felkeresik. Édes vizek partjain fészkelnek és két zöldes-barna tojást tojnak; fiókáik pelyhekkel borítottak.

I. Család.

Fam. Colymbidae.

Buvárfélék.

Colymbus.

LINNÉ, Syst. Nat. I. p. 220. (1766.)

Typus: *Colymbus septentrionalis*, LINNÉ.

A fajok meghatározó táblázata:

- a. A csőr gyengén fölfelé hajlik, a felső káva orma inkább homorú; násztollazatban a nyak mellső részén vörhenyes-barna háromszögű nagy folttal, téli tollazatban a hátoldal fehér pettyezéssel . . . *septentrionalis* (415. old.).
- b. A csőr egyenes, a felső káva orma inkább domború; násztollazatban a nyak mellső része fekete; téli tollazatban a hátoldal pettyezés nélkül . . . *arcticus* (416. old.).

COLYMBUS SEPTENTRIONALIS, LINNÉ.

Északi buvár.

Colymbus septentrionalis, Linné, Syst. Nat. I. p. 220. (1766.)

Mergus stellatus,
Mergus septentrionalis, } Bonnat., Tabl. Encycl. Méth. I. p. 71—72. (1790.)

Colymbus rufogularis, Mey. & Wolf, Taschenb. II. p. 453. (1810.)

Eudytes septentrionalis, Lichtst., Verz. Doubl. p. 87. (1823)

Cephus stellatus, Pall., Zoogr. Rosso-As. II. p. 342. (1826.)

Colymbus microrhynchus, Brehm, Vogelt. p. 405. (1855.)

Urinator lumme, Stejn., Pr. U. St. Nat. Mus. V. p. 43. (1882.)

Urinator septentrionalis, Schalow, Journ. f. Orn. 1895. p. 462.

Gavia lumme, Allen, Auk, XIV. p. 312. (1897.)

Leírása: Nászruhában a vén hátoldala szürkés-barna, gyenge zöldes fénynyel s többé-kevésbé fehér pettyekkel tarkázott; a torok, a fej és a nyak oldala szürke, a nyak mellső részét hosszúkás háromszögű nagy vörhenyes-barna folt diszíti; a fejközépen a tollak centruma sötétszürke; a nyakszirt és a nyak hátoldala fényes fekete, az egyes tollak oldalai fehérrel szegettek; a hasoldal selyemfényű fehér, a begy táján mindkét oldalon fekete háromszögű foltokkal mustrázott; a szárny alul szürkés-barna, fehér fedőtollakkal; a csőr gyengén fölfelé hajlik, a felső káva orma inkább homorú; a csőr színe fekete; a lábak élő korban zöldes árnyalatú sötétbarnák, úszóhártyái sárgás hússzínűek; a szem barna. Hossza k. b. 60, szárnya 28—29, farka 5, csőre (a homloktól mérve) 6—7, csüdje 6·5 $\%$.

A hím és tojó egyforma.

Téli tollazatban a vének hátoldalaikon fehér pettyekkel sűrűn mustrázottak; nyakuk mellső részén hiányzik a vörhenyes-barna folt. A fiatalok a téli tollazatú vénekhez hasonlítanak azzal a különbséggel, hogy hátoldalukon a tollak — pettyezések helyett — szürkés-fehérrel szegettek, ezenkívül általában véve valamivel kisebbek is a véneknél.

Földrajzi elterjedése: Az Északi-Sarkkör, a honnan télre a mérsékelt égöv tájaira vonul.

Magyarországban átvonulás alkalmával és télen fordul elő, midőn nagyobb tavakon vagy a tengeren található. Ritkább, mint a sarki buvár (*Colymbus arcticus*). A M. N. Múzeum gyűjteményében egy honi példányunk van, melyet WASS BÉLA GRÓF 1897 október 31-én a Mező-Záhi tavon lőtt. A Zágrábi Múzeum gyűjteményében 17 példány látható; ezek is mind téli tollazatú vének vagy fiatalok.

COLYMBUS ARCTICUS, LINNÉ.

Sarki buvár.

Colymbus arcticus, Linné, Syst. Nat. I. p. 221. (1766.)

Mergus arcticus, Bonnat., Tabl. Encycl. Méth. I. p. 71. (1790.)

Colymbus ignotus, Bechst., Naturg. Deutschl. II. p. 782. (1791.)

Colymbus leucopus, Bechst., Orn. Taschb., II. p. 364. (1802.)

Colymbus utrogularis, Mey. & Wolf, Taschenb. II. p. 499. (1810.)

Colymbus macrorhynchus,
Colymbus balticus, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 974—975. (1831.)

Eudytes arcticus, Lichtst., Verz. Doubl. p. 87. (1831.)

Colymbus megarrhynchus, Brehm, Vogelf. p. 405. (1855.)

Leírása: Nászruhában a fejtető és a nyak hátsó része szürke s e szín oldalt sötétszürkébe, majd feketésbe árnyalódik; a torok és a nyak mellső része violaszínbe játszó fekete; haránt a torok közepén ujjnyi szélességben és a nyak oldalán a fekete tollak fehérrel szegettek; a hátoldal kékbe fénylő fekete, a köpeny fehér kockákkal, a szárny fehér foltokkal tarkázott; alul a madár fehér; a mell felső része mindkét oldalon fekete, de az egyes tollak szélesen fehérrel szegettek; a csőr élő korban kékes fekete; a lábak szintén kékes-feketék, a csüd belső széle rózsaszínbe árnyalódik; a szem barna. Hossza 65—70, szárnya 27—34, farka 9, csőre (a homloktól mérve) 7—8, csüdje 6·5 $\%$.

A *hím* és *tojó* egyforma.

Téli tollazatban a vénék fölül egyszínű sötét szürkés-barnák, alul fehérek; a fiatalok a téli tollazatú vénékhez hasonlítanak, de hátoldal tollaik szélesen szürkével szegettek; a fiataloknak szárnyhossza $24.5-32 \frac{cm}{m}$ közt váltakozik.

Földrajzi elterjedése: Észak-Európa és Észak-Azsia. Télien a megfelelő mérsékelt égöv.

Magyarországban átvonuláskor és télen gyakori s nagyobb vizeinken mindenütt előfordul. A M. N. Múzeum gyűjteményében 12 honi példány van, ezek közül 7 teljesen kifejlett násztollazatban. A Zágrábi Múzeumban 70 honi példány közül csak kettőnek van teljesen kifejlett násztollazata.

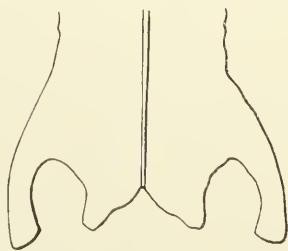

XVI. Rend.

ORDO PODICIPEDIDIFORMES.

Vöcsökalakúak.

Jellemek. A test hengeres; a csőr egyenes, hegyes; a lábak a test hátsó részére esnek; a csüd oldalt összenyomott; a mellső ujjak hosszúak és úszóhártya helyett széles lebenyekkel ellátvák; a hátsó ujj rövid, nem esik egy síkba a mellsőkkel s szintén lebenyes; a karmok laposak, körömszerűek. A test sűrű tollakkal borított, mesgyék nélkül; a szárny keskeny, hegyes; a fark csenevészett, valódi farktollak hiányoznak. A sípcsont (*tibia*) — hasonló módon, mint a buváralakúaknál — mellső részén fölül térd-nyujtványt alkot és a medencze hátrafelé megnagyobbodott, ellenben a mellcsont alsó szélének szerkezete lényegesen eltér amazokétól. Alsó szélének középrésze ugyanis szög alakúlag bemetszett s az oldalnyulványok csúcsának vonalán belül esik (l. ábra) Az ínycsont hasadt (*schizognathus*); a nyakcsigolyák száma 17—21.

A *Podiceps fluvialis* mellcsontjának alsó széle.

A vöcsökalakúak az egész föld kerekén el vannak terjedve. Rendesen állóvizeken tartózkodnak; fészküket a vizen építik s 4—8 fehér vagy szennyes-sárgás színű tojást tojnak; tojásaik hosszúkásak s mindkét végükön egyformán hegyesek. A fiókákat sűrű pelyhek borítják s a mint a tojásból kikeltek, azonnal úszni képesek.

I. Család.

Podicipedidae.

Vöcsökfélék.

Podicipes.*

GLOGER, Journ. f. Ornith. II. 1854. p. 430.

A fajok meghatározó táblázata :

a. Nagy és középtermetűek. Násztollazatban fejdíszszel.

A szárny 11—19 $\frac{cm}{m}$ .a¹. A szárny 16—19 $\frac{cm}{m}$ .a². Nagyobb; nászruhában körül a nyakon széles tollgallérral; a szárny 17·5—19 $\frac{cm}{m}$ . . . *cristatus* (419. old.)b². Kisebb; tollgallér nélkül; a szárny 16—17 $\frac{cm}{m}$ *griscigena* (420. old.).b¹. A szárny 11·5—14 $\frac{cm}{m}$ .c². Nászruhában a torok fekete, a nyak mellső része rozsdabarna . . . . . *auritus* (421. old.).d². Nászruhában a torok és a nyak mellső része fekete . . . . . *nigricollis* (422. old.)

b. Kis termetűek. Násztollazatban is fejdísz nélkül. A

A szárny 9—10 $\frac{cm}{m}$ . . . . . *fluvialis* (422. old.)**PODICIPES CRISTATUS (LINNÉ).**

Búbos vöcsök.

Colymbus cristatus, } Linné, Syst. Nat. I. p. 222—223. (1766.)*Colymbus urinator*, }*Podiceps urinator*, Lath., Gen. Syn. Suppl. I. p. 294. (1787.)*Podiceps cristatus*, Lath., Ind. Orn. II. p. 780. (1790.)*Podiceps mitratus*, } Brehm. Vög. Deutschl. p. 953, 954. (1831.)*Podiceps patugiatus*, }*Podiceps australis*, Gould, Proc. Zool. Soc. 1844. p. 135.*Podiceps infuscatus*, Salvad., Ann. Mus. Civ. Gen. p. 25, 251. (1884.)*Podicipes cristatus*, Salvad., Ucc. Ital. p. 300. (1887.)*Lophaethya cristata*, Sharpe, Handb. B. Grt. Brit. 14. p. 194. (1897.)

* E nevet, mely a latin *podex* (= alfel) és *pes* (= láb) szóból alkottatott, a LINNÉ korát megelőző régi Auctorok használták már a vöcsökfélék megjelölésére. LINNÉ azonban Syst. Nat. munkájának első kiadásában annak rosszul összevont formáját: *Podiceps* használta s az ő nyomán LATHAM és a későbbi szerzők egyaránt mind. LINNÉ munkájának elfogadott tizenkettedik kiadásában a *Podiceps* névvel többé nem találkozunk, miután LINNÉ a vöcsökféléket a buvárfélékkel egy genusba (*Colymbus*) vonta össze. A *Podiceps* név helytelen voltára legelőször DR. GLOGER (Journ. f. Ornith. II. 1854. p. 430) figyelmeztetett zárjel közé iktatva a helyes *Podicipes* kifejezést. Ennélfogva azt hiszem, hogy a *Podicipes* nemű névnek Auctorjául méltán GLOGER-t illeti meg az elsőség.

Leírása: Nászruhában a homlok és fejtető fekete s a két oldalt fűlszerűleg megnyúlt tollak kettős bőbitát alkotnak; a torok és a pofatáj fehér, többé-kevésbbé sárgás árnyalattal; a nyakon köröskörül megnyúlt tollak gallért alkotnak, melynek színe rozsdabarna, szélén fekete; a nyak hátsó része és az egész hátoldal sötét szürkés-barna, néha az egyes tollak többé-kevésbbé világossal szegettek; a nyak mellső része s alul az egész madár selyemfényű fehér; oldalai keskenyen selyemfényű barnák; a szárnyak fölül sötét szürkés-barnák, a másodrendű evezők, az apró fedőtollak és a felső karcsonznak megfelelő tollak fehérek; a szárny alul fehér, az elsőrendű evezők világos szürkésbarnák; a csőr feketés, élő korban kárminvörös árnyalattal; a lábak feketék, élő korban a csüd belső fele és a belső ujjak többé-kevésbbé világos zöldes-sárgák; a szem kárminvörös, a pupilla körül keskeny arany-sárga gyűrűvel. Hossza (a csőr hegyétől teste végéig) k. b. 55, szárnya 17·5—19, csőre 6·5, csüdje 6·5 $\frac{cm}{m}$.

A hím és tojó egyforma.

Téli tollazatban a vénék fölül sötét szürkés-barnák, alul fehérek, testük oldalai barnával árnyaltak; szárnyaik mint a násztollazatban. A felnőtt *fiatalok* a téli tollazatú vénékhez hasonlóak, de pofatájuk és nyakuk hátsó része fehér sávokkal tarkázott.

A *pelyhes fiókák* fölül szürkés-barnák, széles fehér sávokkal végig mustrázottak; alul tiszta fehérek; csőrük fekete, hegye, töve és közepe fehér; szemhéjuk, homlokukon és szemük előtt levő csupasz rész rózsás-hússzínű; lábaik zöldes-szürkék, belül sárgák

Földrajzi elterjedése: Európa, Ázsia, Afrika, Ausztrália és Új-Zeland.

Magyarországon náddal benőtt vizeken mindenütt közönséges. Ápril végén érkezik s október közepén távozik.

PODICIPES GRISEIGENA (BODD.).

Vörösnyakú vöcsök.

- Colymbus griseigena*, Bodd., Tabl. Pl. Enl. p. 55. (1783.)
Colymbus subcristatus, Jacquin, Beytr. Gesch. Vög. p. 37. (1784.)
Podiceps ruficollis, Lath., Gen. Syn. Suppl. I. p. 294. (1787.)
Colymbus rubricollis, Gmel., Syst. Nat. I. p. 592. (1788.)
Colymbus longirostris, Bonnat., Tabl. Encycl. Méth. p. 54. (1790.)
Podiceps rubricollis, Lath., Ind. Orn. II. p. 783. (1790.)
Podiceps subcristatus, Mey. & Wolf, Taschenb. II. p. 429. (1810.)
Colymbus cucullatus, }
Colymbus naevius, } Pall., Zoogr. Rosso-As. II. p. 355—356. (1826.)
Podiceps canogularis, Brehm, Vög. Deutschl. p. 958. (1831.)
Podiceps griseigena, G. R. Gray, Gen. B. III. p. 633. (1846.)
Podiceps griseigena, Salvad., Ucc. It. p. 301. (1887.)
Lophachthya griseigena, Sharpe, Handb. B. Gr. Br. IV. p. 198. (1897.)

Leírása: Nászruhában a fejtető fekete, a nyakszirt táján megnyúlt tollak meglehetősen széles bőbitát alkotnak; a torok és a fej oldalai szürkék, a szem alatt keskeny fehér szegély húzódik hátrafelé; a nyak elől és oldalt rozsdabarna; a nyak hátul és az egész madár fölül fényes barnás-fekete; a másodrendű evezők s az apró fedőtollak a szárnyhajlásban tiszta fehérek; a szárny alul világos szürkés-barna a fedőtollak tiszta fehérek; a madár hasoldala selyemfényű fehér, sötétszürkével kevésbé határozottan pettyezett; oldalai barnák; a csőr fekete, a szájzug és az

alsó káva töve sárga; a szem kárminvörös; a lábak külső része zöldes-fekete, belső része sárgás. Hossza (a csőr hegyétől teste végeig) k. b. 42, szárnya 16—17, csőre 4·5—5, csüdje 5 $\frac{1}{m}$.

Téli tollazatban fölül az egész madár barna; a fej és nyak oldalai barnás-fehérek; a torok, a nyak mellső része s alul az egész madár selymfényű fehér, oldalain szürkés-barnával tarkázott.

A *pelyhes főka* fölül sötét szürkés-barna, fejteteje fekete, feje és nyaka szélesen, háta keskenyen fehérrel csikolt; alul fehér vagy szürke, begyén vörhenyesbe, oldalain szürkés-barnába árnyalódik; szeme körül és szeme előtti csupasz rész világos hússzinű; csőre fekete, hegyén, közepén és tövén világossárga; a lábak külső része zöldes-szürke, belső része sárga.

Földrajzi elterjedése: Európa, Ázsiának nyugati része és Észak-Afrika.

Magyarországon náddal benőtt nagyobb vizeken mindenütt előfordul, de jóval ritkább a búbos vöcsöknél. Az erdélyi részeken, különösen a Mezőségi tó-sorozaton leggyakoribb. Költözködő madár; ápril elején érkezik s októberig marad.

PODICIPES AURITUS (LINNÉ).

Füles vöcsök.

Colymbus auritus, Linné, Syst. Nat. I. p. 222. (1766.)

Colymbus duplicatus, P. L. S. Müll., Suppl. p. 107. (1776.)

Colymbus cornutus,

Colymbus obscurus,

Colymbus caspicus,

Podiceps obscurus,

Podiceps cornutus,

Gmel., Syst. Nat. I. p. 591., 592., 593. (1788.)

Lath., Ind. Orn. II. p. 782. (1790.)

Podiceps arcticus, Boie, Tagelb. Reis. Norw. p. 308. (1822.)

Podiceps ambiguus, Lesson, Traité d'Orn. p. 595. (1831.)

Podiceps bicornis, Brehm, Vög. Deutschl. p. 960. (1831.)

Colymbus arcticus, Naum., Nat. Vög. Deutschl. IX. p. 755. 1838.)

Podiceps auritus, Sund., Svensk. Fogl. pl. 54. (1856.)

Dytes auritus, Ridgw., Bull. U. St. N. M. XXI. p. 55. (1881.)

Podicipes cornutus, Coues & Prent., Bull. U. St. N. M. XXVI. p. 110. (1883.)

Podicipes auritus, Dixon, Ibis, 1887. p. 460.

Leírása: Nászruhában a fejtető, a torok és a pófatáj fekete, utóbbinak megnyúlt sűrű tollai gallért alkotnak; a szemek fölött és a mindkét oldalt szarvat alkotó, megnyúlt, hajszálszerű halántéktollak bórsárgák; a nyak hátsó oldala és fölül az egész madár feketés-barna, az egyes tollak többé-kevésbé szürkével szegettek; a másodrendű evezők fehérek, melyek a szárnyon összecsukott helyzetben fehér tükröt alkotnak; a nyak elől és oldalt rozsdavörös; a hasoldal selymfényű fehér; a test oldalai szürkével tarkázott rozsdavörösek; a csőr fekete, friss korában csúcsa világos kékes-szürke, töve világos szürkés-rózsaszínű; a szem vörös, a pupilla körül keskeny fehér gyűrűvel; a lábak szürkés-feketék, a csüd belső fele kékes-szürke. Hossza (a csőr hegyétől a test végeig) k. b. 32, szárnya 13—14, csőre 2·5, csüdje 4 $\frac{1}{m}$.

A *hím* és *tojó* egyforma.

Földrajzi elterjedése: Nyáron az Északi-Sarkkör; télen a megfelelő mérsékelt égöv.

Magyarországban csak az átvonuláson fordul elő. Igen ritka. Eddig mindössze csak néhány példányban észlelték. A Magyar Nemzeti Múzeumban levő három násztollazatú példányt KUNSZT KÁROLY tanító 1884. év tavaszán Csallóköz-Somorja határában gyűjtötte.

PODICIPES NIGRICOLLIS (BREHM).

Feketenyakú vöcsök.

Podiceps nigricollis, Brehm, Vög. Deutschl. p. 963. (1831.)

Podiceps recurvirostris, Brehm, Vogelf. p. 402. (1855.)

Dyles nigricollis, Ridgw., Bull. U. St. N. M. XXI. p. 55. (1881.)

Podicipes nigricollis, Saunders, Ill., Man. Brit. B. p. 707. (1889.)

Proctopus nigricollis, Sharpe, Handb. B. Gr. Brit. IV. p. 204. (1897.)

Leírása: *Nászruhában* a fejtető, nyakszirt, torok, a nyak köröskörül és a madár egész hátoldala fekete, a szárnya fehér tükörrel, a mit a másodrendű evezők alkotnak; a szemek mögötti- és a fülfedő tollak hajszálszerűek s hosszúra megnyúltak, a felsők szalmasárgák, az alsók rozsdaszínűek; alul a madár selyemfényű fehér, oldalai vörhenyes-barnák; a csőr szürkés-fekete, friss korában töve vörhenyes; a szem vörös, a pupilla körül sárgás vagy fehéres keskeny gyűrűvel; a lábak külső része fekete, belső része kékes-szürke. Hossza (a csőr hegyétől teste végeig) k. b. 31, szárnya 13·5—14, csőre 2·5, csüdje 4 $\frac{1}{2}$ m.

A *hím* és *tojó* egyforma.

Téli tollazatú vének fölül szürkés- vagy barnás-feketék, pofatájuk és nyakuk oldalai barnák; torkuk és hasoldaluk tiszta fehér, az oldalak barnás-szürkével árnyaltak. Őszi tollazatú fiatalok a téli tollazatú vénekhez hasonlítanak, fejükön a pelyhes korbelti fehér csíkok nyomaival.

Földrajzi elterjedése: Közép- és Dél-Európa, Ázsiának mérsékelt része; télen Afrika és Ázsiának déli részei.

Magyarországban nádasokkal borított vizeken mindenütt előfordul s egyaránt gyakori. Költözködő madár; április közepén érkezik s szeptember végéig marad.

PODICIPES FLUVIATILIS (TUNST.).

Apró vöcsök.

Colymbus fluviatilis, Tunst., Orn. Brit. p. 3. (1771.)

Podiceps minutus, } Lath., Gen. Syn. Suppl. p. 294., 295. (1787.)

Podiceps hebridalis, }

Colymbus minor, } Gmel., Syst. Nat. I. p. 591., 594. (1788.)

Colymbus hebridicus, }

Podiceps minor, } Lath., Ind. Orn. II. p. 784., 785. (1790.)

Podiceps hebridicus, }

Colymbus erythrocephalus, Hermann, Observ. Zool. p. 151. (1804.)

Podiceps pygmaeus, Brehm, Vög. Deutschl. p. 966. (1831.)

Podiceps pallidus, Brehm, Vogelf. p. 403. (1855.)

Podiceps fluviatilis, Degl. & Gerb., Orn. Eur. II. p. 587. (1867.)

Tachybaptus fluviatilis, Whiteh., Ibis, 1885. p. 46.

Podicipes fluviatilis, Saunders, Ill., Man. Br. B. p. 709. (1889.)

Podiceps nigricans, Stejn., Pr. U. St. N. M. XV. p. 290. (1892.)

Leírása: Nászruhában a fejtető, torok, begy és a nyak hátsó része zöldes fényű fekete; a nyak közepe elől és oldalt, valamint a fülfedők és ezeknek környéke gesztenyebarna; az egész hátoldal szürkés- és zöldes-fényű feketebarna; a másodrendű evezők belső zászlaja fehér; alul a madár selyemfényű fehér, oldalai sötétbarnák; a csőr fekete, hegye világos szarúszínű, szájjuga és az alsó káva töve sárga; szeme vörhenyes-barna; a lábak külső oldala fekete, a belső szürkés. Hossza (a csőr hegyétől a test végeig) k. b. 24, szárnya 9—10, csőre, 2·5, csődjé 3·5 $\frac{cm}{mm}$.

A téli tollazatú vénék fölül sötétbarnák, torkuk fehér, nyakuk oldalt és elől sárgás-barna; testük alul fehér, oldalai barnába árnyalódnak. Az őszi tollazatú fiatalok a téli tollazatú vénékhez hasonlítanak, fejük oldalain és nyakukon a pelyhes kor világos csíkjainak nyomaival.

A pelyhes fiókák fölül és nyakukon köröskörül fényesfeketék, vörhenyes csíkolással; homlokuk és hasuk fehér.

Földrajzi elterjedése: Közép- és Dél-Európa, Közép-Azsia és Japan.

Magyarországban nádadkkal borított vizeken mindenütt előfordul. Költőzködő madár; márczius végétől október végeig marad.

XVII. Rend.

ORDO RALLIFORMES.

Guvatalakúak.

Testök karcsú, oldalt erősen összenyomott, a mely hosszú s gyakran sűrű tollakkal borított; ujjaik legtöbbször igen hosszúak, néha úszásra alkalmas lebenyekkel (l. ábra 426. old.), a hátsó ujj magasabban fekszik a mellsőknél. Az orrsont mellső széle öblös (*holorrhinal*); az ínycsont hasadt (*shizognathus*); a nyakcsigolyák száma 14—15; a fartőmirigy tollkoszorús.

E rend, mely kétszáznál több most élő fajt foglal össze, az egész föld kerek-ségén el van terjedve. Az egyes fajok rejtett helyeken nádasokban vagy nedves talajú sűrű növényzet között szoktak tartózkodni s ugyanoly helyen fészkelnek is. A tojások világos színes alapon sötét színnel sűrűn pettyezettek. A tojások száma 7 és 14 közt váltakozik. A fiókák sötétszürke vagy fekete sűrű pelyhekkal borítottak s a tojásból kikelve azonnal futni vagy úszni képesek.

I. Család.

Fam. Rallidae.

Guvatfélék.

A nemek meghatározó táblázata:

a. Homlok-paizszsal.

*a*¹. Az ujjak lebenyesek . . . . . *Fulica* (425. old.).

*b*¹. Az ujjak lebenyek nélkül . . . . . *Gallinula* (427. old.).

b. Homlok-paizs nélkül.

*c*¹. A csőr rövidebb a csüdénél.

*a*². A középső ujj rövidebb a csüdénél . . . . . *Crex* (428. old.).

*b*². A középső ujj hosszabb a csüdénél . . . . . *Porzana* (428. old.).

*a*³. A harmadrendű evezők hosszúak, az elsőrendűeket, csaknem teljesen elfödik.

- b*³. A harmadrendű evezők rövidek, nem fődik az elsőrendűeket, a harmadrendű evezők csúcsa s a leghosszabb elsőrendűek csúcsa közti távolság nagyobb a csüdnél . . . *Zapornia* (431. old.).
- d*¹ A csőr hosszabb a csüdnél . . . . . *Rallus* (432. old.).

Fulica.

LINNÉ, Syst. Nat. I. p. 257. (1766.)

Typus: *Fulica atra*, LINNÉ.

FULICA ATRA, LINNÉ.

Szárcsa.

<i>Fulica atra</i> ,	}	Linné, Syst. Nat. I. p. 257—258. (1766.)
<i>Fulica aterrima</i> ,		
<i>Fulica fuliginosa</i> ,	}	Scop., Ann. I. p. 104—105. (1769.)
<i>Fulica albiventris</i> ,		
<i>Fulica leuconyx</i> ,	}	Sparm., Mus. Carls. pl. 12., 13. (1786.)
<i>Fulica aethiops</i> ,		
<i>Fulica atrata</i> ,	}	Pall., Zoogr. Rosso-As. II. p. 158. (1824.)
<i>Fulica pullata</i> ,		
<i>Fulica platyuros</i> ,		Brehm, Vög. Deutschl. p. 711. (1831.)

Leírása: A fej és nyak köröskörül fekete; a homlokon nagy húsos paizssal; az egész hátoldal sötét kékes-palaszürke; a hasoldal csekélylyel világosabb; a csőr friss korában fehéres-rózsaszínű, a homlok-paizs hófehér; a lábak kékes-szürkék, hajlásaikban sárgák, a csüd zöldes árnyalatú; a szem vörhenyes-barna. A *hím* hossza k. b. 36, szárnya 21—22, farka 6, csőre 3, 5, csüdje 5·5 $\frac{1}{m}$. A *tojó* valamivel kisebb, máskülönben a hímhez hasonlít.

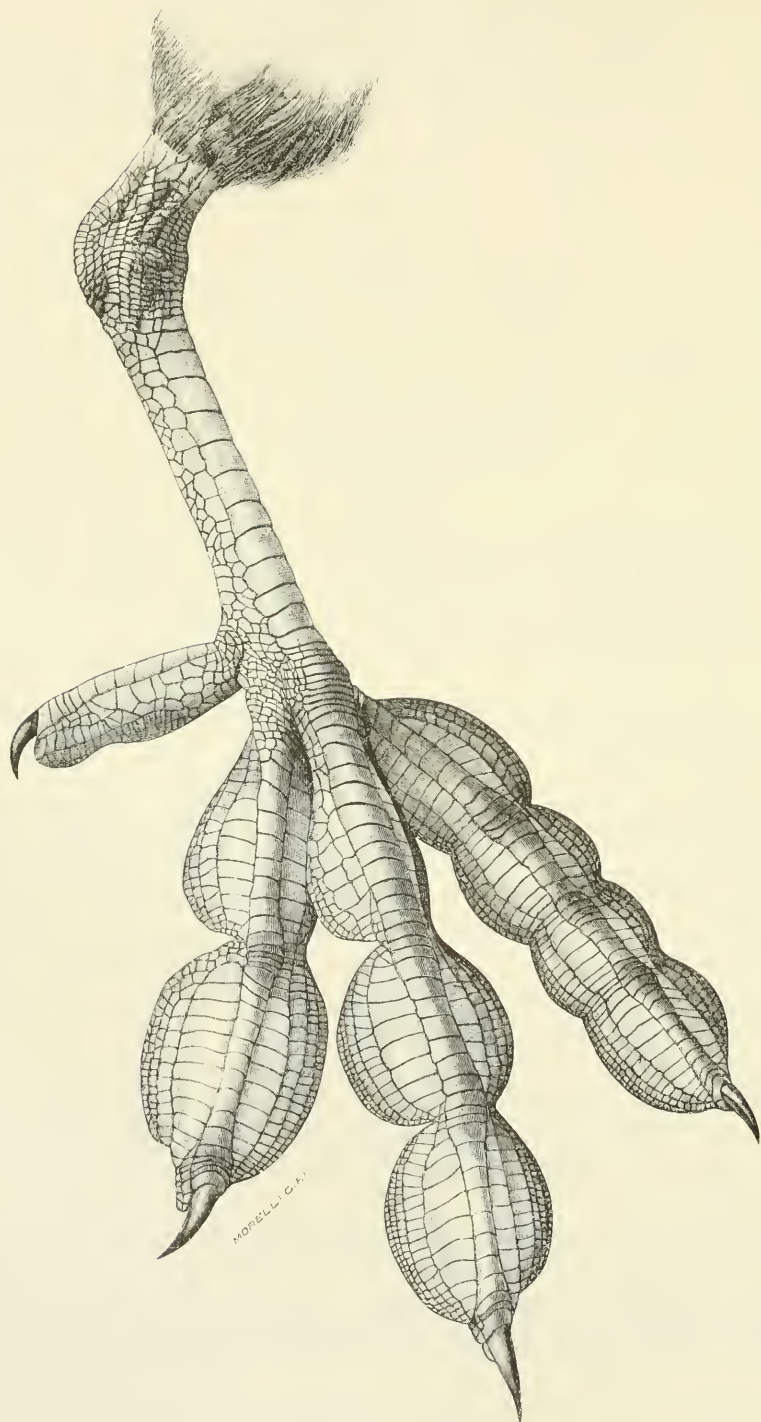
A *fiatalok* fölül barnásak; szemöldívük és pofatájuk fehér; hasoldaluk szürkés-fehér, czombjuk tája barna.

A tojásból kikelt fiókákat fölül fekete, alul sötétszürke pelyhek borítják; a homlokpelyhek szemölcsökben végződnek s élénk vörös színűek; torkuk, pofatájuk és tarkójuk narancssárga; a csőr csúcsfele fehér, tőfelé narancssárga, a felső káva hegye fekete.

Földrajzi elterjedése egész Európa és Ázsia; télen a Földközi-tenger, Észak-Afrika és Ázsiának déli része.

Magyarországban mindenütt előfordul, sőt nagyobb tavainkon roppant nagy mennyiségben. Márczius végén, ápril elején érkezik s októberig marad.

Fulica atra lába.

Gallinula.

BRISS., Ornith. VI. p. 3. (1760.)

Typus: *Gallinula chloropus* (LINNÉ).

GALLINULA CHLOROPUS (LINNÉ).

Vizi tyúk.

- Fulica fusca*, } Linné, Syst. Nat. I. p. 257—258. (1766.)
Fulica chloropus, }
Rallus dubius, Pill. & Mitt., Iter per Pos. Sci. p. 26. (1783.)
Fulica fistulans, Gmel., Syst. Nat. I. p. 702. (1788.)
Gallinula chloropus, } Lath., Ind. Orn. II. p. 771—773. (1790.)
Gallinula fusca, }
Gallinula fistulans, Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat. XII. p. 405. (1817.)
Gallinula orientalis, Horsf., Tr. Z. S. XIII. p. 195. (1820.)
Crex chloropus, Lichtst., Verz. Doubl., p. 79. (1823.)
Stagnicola septentrionalis, }
Stagnicola chloropus, } Brehm, Vog. Deutschl. p. 704—706. (1831.)
Stagnicola minor, }
Gallinula parvifrons, Blyth, Journ. As. Soc. Beng. XII. p. 180. (1843.)
Stagnicola parvifrons, }
Stagnicola meridionalis, } Brehm, Vogelf. p. 331. (1855.)
Stagnicola brachyptera, }
Gallinula minor, Hartl., Journ. f. Ornith. VIII. p. 341. (1860.)

Leírása: Feje, nyaka köröskörül, melle és oldalai sötét palaszürkék; hasa közepén a tollak csúcsa fehér; lágyéka szürkés-barna, nagy fehér hosszanti folttal; köpenye és szárnyai olajzöldbe hajló barnák, az első evező külső szegése fehér; farka feketés-barna; alsó farkfedői fehérek, a középső tollak feketék; csőrének csúcsfele élénk sárga, töfele és homlok-paizsa vérvörös; szeme vörhenyes-barna; lábai olajzöldek, a csüd mellső része citromsárga. A hím hossza k. b. 32, szárnya 18·5, farka 7·5, csőre 2·6, csüdje 4·5 *mm*. A tojó valamivel kisebb, más-különben a hímhez hasonlít.

A fiatal hátoldala szürkés-barna, némi olajzöldes árnyalattal; pofatája fakó-barna; torka fehér, begye, melle és oldalai szürkés-barnák; hasa közepe szürkével kevert fehér.

A tojásból kikelt fiókákat olajzöldes fényű fekete pelyhek borítják; a nyak mellső részén lévő pelyheknek megnyult szála ezüstfehérek.

Földrajzi elterjedése: Európa, Ázsia és Afrika.

Magyarországban mocsaras és nádas helyeken mindenütt közönséges. Költözködő madár; ápril első felében érkezik és októberig marad.

Crex.

BECHST., Ornith. Taschb. p. 336. (1802.)

Typus: *Crex crex* (LINNÉ).

CREX CREX (LINNÉ).

Haris.

Rallus crex, Linné, Syst. Nat. I. p. 261. (1766.)

Gallinula crex, Lath., Ind. Orn. II. p. 766. (1790.)

Crex pratensis, Bechst., Naturg. Deutschl. II. p. 461. (1805.)

Ortygometra crex, Leach, Syst. Cat. Mamm. ect. Br. M. p. 34. (1816.)

Crex herbarum,
Crex alticeps, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 694. (1831.)

Crex crex, Sharpe, Layard's B. S. Afr. p. 611. (1884.)

Leírása: Tavaszi és nyári tollazatban a fejközép, a nyak hátsó része és a madár hátoldala barna, az egyes tollak közepe fekete, szélük többé-kevésbbé szürke; az evezők barnák, külső zászlajuk vörhenyes; a szárnyfedők rozsdabarnák, többé-kevésbbé fehér pettyezéssel; a szemöldív, pofatáj, torok, begy és a mell felső része hamuszürke; a csőr tövétől sárgás-fakó csík vonul a szemek alatt a fülfedőkön át a nyak mindkét oldalára; a has fehér; az oldalak sárgás-barnák fehér szalagozással; a csőr és lábak világosbarnák; a szem barna. A *hím* hossza k. b. 26, szárnya 14, farka 5, csőre 2·2, csüdje 3·7 μ . A *tojó* valamivel kisebb, máskülönben a hímhez hasonló.

Őszi tollazatban a szemöldív, pofatáj, nyak, begy és mell szürke színét barnás-sárga szín helyettesíti.

A fiókákat fekete pelyhek borítják.

Földrajzi elterjedése: Európa és Közép-Ázsia; télen Afrika és Ázsiának déli része.

Magyarországon nedves réteken mindenütt közönséges. Költőzkodó madár; május elején érkezik és októberig marad.

Porzana.

VIEILL., Analyse 1816. p. 61.

Typus: *Porzana porzana* (LINNÉ).

A fajok meghatározó táblázata:

- a.* Nagyobb, a szárny 11 μ -nél hosszabb; a mell barna, fehér pettyezéssel . . . . . *porzana* (429. old.).
b. Kisebb, a szárny 9·5 μ -nél rövidebb; a mell egy színű szürke . . . . . *pusilla* (429. old.).

PORZANA PORZANA (LINNÉ).

Pettyes vizicsibe.

- Rallus porzana*, Linné, Syst. Nat. I. p. 262. (1766.)
Rallus fulicula, Scop., Ann. I. p. 108. (1769.)
Gallinula porzana, Lath., Ind. Ornith. II. p. 772. (1790.)
Ortygometra maruetta, Leach, Syst. Cat. etc. p. 34. (1816.)
Crex porzana, Lichtst., Verz. Doubl. p. 80. (1823.)
Ortygometra porzana, Steph., Shaw's Gen. Zool. XII. p. 223. (1824.)
Gallinula maculata, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 698—699. (1831.)
Gallinula punctata, }
Zapornia porzana, Gould, B. of Eur. IV. pl. 343. (1837.)
Porzana maruetta, Bonap., Cat. Mét. Ucc. Eur. p. 64. (1842.)
Gallinula leucothorax, } Brehm, Vogelf. p. 329. (1855.)
Gallinula gracilis, }
Porzana porzana, Sharpe, Layard's B. S. Afr. p. 613. (1884.)
Porzana fulicula, Salvad., Elenc. Ucc. Ital. p. 234. (1887.)

Leírása: A hím fölül zöldes-barna, fehérrel és feketével pettyezve; szárnya inkább vörhenyes-barna, hajlásában és az első evező szegése fehér, fedőtollai fehérrel és feketével pettyezettek és keskenyen szalagozottak; szemöldive és torka kékes-palaszürke; alul a madár szürkés olajbarna, begyén fehér pettyekkel, oldalain fehér szalagokkal mustrázott; hasa közepe szürkés-fehér; alsó farkfedői fehéres-fakószínűek; az evezők alul szürkés-barnák; alsó szárnyfedői fehérek, barna pettyezéssel; honaljtollai barnák, fehér haránt csikolással; csőre zöldes-sárga, töve narancsvörös; lábai olajzöldek; szeme barna. Hossza k. b. 21, szárnya 12, farka 5, csőre 2, csüdje 3·2 $\frac{1}{m}$.

A tojó a hímhez hasonlít, de torka inkább fehéres-szürke, nyaka pedig sűrűbben pettyezett.

A fiatal torka és hasa csaknem tiszta fehér, máskülönben a vénhez hasonlít.

A pelyhes fiókák zöldfényű feketék; csőrük csúcsfele fekete, a felső kávának csúcsmögötti részén porcellánfehér folttal.

Földrajzi elterjedése: Európa és Nyugat-Ázsia; télen Afrika és India.

Magyarországban mocsaras tájakon mindenütt közönséges; ápril közepe táján érkezik s október első felében költözködik téli tartózkodási helyére.

PORZANA PUSILLA (PALL.).*

Törpe vizicsibe.

- Rallus pusillus*, Vall., Reis. Russ. R. III. p. 700. (1776); Pill. & Mitt., Iter per Pos. Slav. p. 26. (1783.)
Rallus intermedius, Hermann, Obs. Zool. p. 198. (1804.)
Rallus Bailloni, Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat. XXVIII. p. 548. (1819.)
Gallinula Bailloni, } Temm., Man. d'Orn. II. p. 692. (1820.)
Gallinula stellaris, }

* E fajnak egy európai és egy ázsiai formáját szokták megkülönböztetni, mely utóbbinak DR. REICHENOW legújabbán *P. auricularis* nevet adott s e nevet SHARPE is elfogadta. Az európai forma semmiben sem különbözik az ázsiaitól, egyedül utóbbinak fülfedő-tollait egy sárgásbarna csik szeli át, mely a nyak barna színével függ össze, a mi az európaiaknál állítólag hiányzik. Jelenleg csak négy magyarhoni példánnyal rendelkezem a M. N. Múzeum gyűjteményében, de ezek között is

- Crex Bailloni*, Isis, 1822. p. 561.
Rallus minutus, Pall., Zoogr. Rosso-As. II. p. 155. (1824.)
Otygometra Bailloni, Steph., Gen. Zool. XII. p. 288. (1824.)
Gallinula pygmaea, Brehm, Lehrs. Naturg. Eur. V. II. p. 641. (1824.)
Phalaridion pygmaea, Kaup, Natürl. Syst. p. 170. (1829.)
Zapornia pygmaea, Gould, B. Eur. IV. pl. 344. (1837.)
Crex pygmaea, Naum., Vog. Deutschl. IX. p. 567. (1838.)
Otygometra pygmaea, Key. u. Blas., Wirb. Eur. p. LXVIII. (1840.)
Porzana pygmaea, Bp., Cat. Met. Ucc. Eur. p. 64. (1842.)
Otygometra minuta, Radde, Reis. Sib. p. 311. (1863.)
Porzana Bailloni, Degl. & Gerbe, Ornith. Eur. II. p. 258. (1867.)
Otygometra pusilla, Gochel, Journ. f. Orn. XXVII. p. 272. (1879.)
Porzana pusilla, Bogd., Consp. Av. Imp. Ross. p. 54. (1884.)
Porzana intermedia, Stejn., Proc. U. S. Nat. Mus. IX. p. 396. (1886.)
Gallinul pusilla, Koenig, Journ. f. Orn. XXXVI. p. 275. (1888.)
Phalaridion bailloni, Heine & Reichen., Nomencl. Mus. Heine. p. 319. (1890.)
Otygometra auricularis, Reichenow, Journ. f. Orn. XLVI. p. 139. (1898.)
Porzana auricularis, Harpe, Handl. B. I. p. 102. (1899.)

Leírása: A hátoldal sötét sárgás-barna, a tollak közepe fekete, a köpeny fehér foltokkal tarkázott; a szemöldív, pofatáj, torok, a nyak mellső és oldalsó része, a begy, mell és a has felső része kékes palaszürke; a fülfedőkön át néha sárgás-barna csík vonul hátrafelé, mely a nyak hátsó részének barna színével függ össze (l. jegyzet 429. old.); az evezők barnák, az első toll fehérés-fakó külső szegéssel; az alsó szárnyfedők barnák s szórványosan fehérrel pettyezettek; a has alsó fele, az alfeltáj és az alsó farkfedők sötétbarnák fehér szalagozással; a csőr és lábak olajzöldek; a szem vörösbarna. Hossza k. b. 16, szárnya 9, farka 5, csőre 1·5, csüdje 2·5 μ m. A *hím* és *tojó* egymáshoz hasonló, utóbbinál a sűrke szín csekélylyel halványabb.

A *fiatal* madáron a sűrke színt fakóbarna és fehér helyettesíti.

A tojásból kikelt *fiókákat* zöld fényű fekete pelyhek borítják; csőrük fehér.

Földrajzi elterjedése: Közép- és Dél-Európa, Ázsiának mérsékelt égöve Kelet-Szibériáig és Japán; télen Afrika, Ázsiának déli része és a Fülöp-szigetek.

Magyarországban eddig leginkább csak Pestmegyéből került, még pedig Haraszi-, Szittyó- és Ürbői-pusztákról, a hol állandóan költ is. Csató János Erdélyben Nagy-Enyed környékén észlelte és lőtte. Költőzködő madár; valószínűleg április közepén érkezik (a M. N. Múzeumban lévő egyik példányt április 18-án lőtték) s októberig marad.

kettőnek megvan az ázsiai formát jellemző, a fülfedőket átszelő csíkja. Az egyik példányt magam lőttem 1894 május 4-én Pestmegyében. A másik ugyancsak Pestmegyéből az úgynevezett ürbői pusztáról származik s ezt CERVA FRIGYES szerezte volt 1898-ban június 4-én a M. N. Múzeumnak. Máskülönb en ezen utóbbi példány egy egészen világosan színezett tojó. Nevezetes a dologban az, hogy CERVA ugyanakkor ugyanott (talán épp ugyanennek a párját) egy hím is lőtt, mely azonban teljesen tipikusan színezett európai forma. Hogy az ázsiai formának tulajdonított főnt-nevezett jellege nem állandó, azt maga SHARPE is (Cat. B. Br. Mus. vol. XXIII.) elismeri, a meny-nyiben hivatkozik ázsiai példányokra, melyeknél a fülsík hiányzik, míg egy Nizzából származó példányon azt teljesen kifejlődve felismerte. Mindezeknél fogva azt hiszem, hogy a fülfedőket metsző csík sem faji, sem pedig helyi forma jellegű nem tekinthető, hanem az csakis egy és ugyanazon fajnak individualis változatát vagy korkülönbségét jelenti.

Zapornia.

LEACH, Syst. Cat. Mamm. ect. Brit. Mus. p. 34. (1816.)

Typus: *Zapornia parva* (Scop.). •

ZAPORNIA PARVA (Scop.).

Kis vizicsibe.

Rallus parvus, Scop., Ann. I. p. 108. (1769.)*Rallus mixtus*, Lapeyr., Mamm. & Ois. Haute-Garonne. p. 38. (1799.)*Gallinula pusillus*, Bechst., Orn. Taschb. II. p. 340. (1802.)*Gallinula minuta*, }
Gallinula foljambei, } Mont. Orn. Dict. (1813.)*Zapornia minuta*, Leach, Syst. Cat. Mamm. ect. Br. Mus. p. 34. (1816.)*Rallus Peyr usii*, Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat. XXVIII. p. 562. (1819.)*Gallinula pusilla*, Temm., Man. d'Orn. II. p. 690. (1820.)*Crex pusilla*, Boie, Isis, 1822. p. 561.*Ortygometra olivacea*, }
Zapornia pusilla, } Steph., Gen. Zool. XII. p. 226., 231. (1824.)*Phalaridon pusilla*, Kaup, Natürl. Syst. p. 173. (1829.)*Ortygometra pusilla*, Bonap., Comp. L. B. Eur. & N. Am. p. 53. (1838.)*Porzana minuta*, Bonap., Cat. Met. Ucc. Eur. p. 65. (1842.)*Gallinula minuta*, Brehm, Vogelf. p. 330. (1855.)*Crex minuta*, Danf. & Harvie Brown, Ibis, 1875. p. 418.*Phalaridium pusillum*, Meves, Journ. f. Orn. XXIII. p. 433. (1875.)*Porzana parva*, Dresser, B. Eur. VII. p. 283. (1878.)*Rallus minutus*, Dixon, Ibis, 1882. p. 578.*Crex parva*, Seeb., Hist. Br. B. II. p. 457. (1884.)*Ortygometra parva*, Giglioli, Avif. Ital. p. 351. (1886.)*Ortygometra minuta*, Madarász, Erläut. p. 113. (1891.)*Zapornia parva*, Sharpe, Cat. B. Br. Mus. XXIII. p. 89. (1894.)

Leírása: A hím fölül sötét sárgás-barna; a köpeny tollai feketével és fehérrel mustrázottak; evezői barnák; szárnya alul barnás-szürke; alsó szárnyfedői egyszínű sötét palaszürkék; szemöldive, pofatája, torka, nyakának mellső része, begye, melle és hasa kékes-palaszürke, legvilágosabb a torok, legsötétebb a lágyék, az alfeltáj és alsó farkfedők, utóbbiak fehérrel szalagozottak; csőre sárgás-zöld, töve vörös, lábai zöldek; szeme sötétvörös. Hossza k. b. 20, szárnya 10·5, farka 6, csőre 1·8, csüdje 3 $\frac{1}{2}$ m.

A tojó hátoldala a híméhez hasonlít; szemöldive szürkés, torka fehér, nyaka oldalt, begye, melle és hasa világos fakószínű, lágyéka, alfeltája és alsó farkfedői szürkés barnák fehér szalagozással. Hossza k. b. 18, szárnya 10, farka 5, csőre 1·7, csüdje 2·8 $\frac{1}{2}$ m.

Az őszi tollazatú fiatalok a tojóhoz hasonlítanak, de szemöldívük világos fakó; torkuk, begyük és mellük fehér.

A tojásból kikelt fiókákat kékes-zöld fényű fekete pelyhek borítják; csőrük fehér.

Földrajzi elterjedése: Közép- és Dél-Európa és Ázsiának mérsékelt égöve; télen Afrika és Ázsiának déli része.

Magyarországban lapályos területeken lévő mocsaras és nádas helyeken mindenütt előfordul. Költözködő madár; márczius végén vagy április elején érkezik s október első felében távozik.

Rallus.

LINNÉ, Syst. Nat. I. p. 261. (1766.)

Typus: *Rallus aquaticus*, LINNÉ.

RALLUS AQUATICUS, LINNÉ.

Guvat.

Rallus aquaticus, Linné, Syst. Nat. I. p. 262. (1766.)

Scolopax obscura, Gmel, Reise Russl. III. p. 90. (1784.)

Rallus sericeus, Leach, Syst. Cat. Mamm. ect. Br. M. p. 33. (1816.)

Rallus germanicus, Brehm, Vög. Deutschl. p. 690. (1831.)

Rallus minor,

Rallus fuscilateralis, } Brehm, Vogelf. p. 328. (1855.)

Aramus aquaticus, Gray, Handb. B. III. p. 59. (1871.)

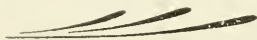
Leírása: A vén tavaszkor és nyáron fölül vörhenyes-barna, az egyes tollak közepe fekete; szemöldíve, pofatája, torka, nyakának oldalsó és mellső része, begye, melle és hasának felső része sötét kékes-palaszürke; tokája fehéres-szürke; hasának oldala és lágyéka fekete, fehér szalagokkal; hasa közepe világos fakószínű; alsó farkfedői fehérek; evezői fölül barnák, alul szürkés-barnák; alsó szárnyfedői fehérek, sötétbarna foltokkal; csőre vörös; lábai világosbarnák; szeme sötétvörös. Hossza (a csőr hegyétől farka végeig) k. b. 26, szárnya 12, farka 5, csőre 4.7, csúdjá 4 $\frac{1}{2}$ mm.

A hím és tojó egymáshoz hasonlít, utóbbi valamivel kisebb, csőre kevésbé élénk s inkább sárgás-vörös.

A tojásból kikelt *fiókákat* zöldes fényű fekete pelyhek borítják; csőrük fehér.

Földrajzi elterjedése: A magas Északot kivéve egész Európa és Ázsiának nyugati része; télen Észak-Afrika és India.

Magyarországban nádas és mocsaras helyeken mindenütt közönséges. Költöző madár; nagyon korán érkezik s késő őszig marad. Enyhébb télen úgy látszik néha át is telel. A M. N. Múzeum gyűjteményében van egy tojó példány, melyet WASS BÉLA GRÓF Sz.-Gothardon, Szolnok-Dobokamegyében 1901 január 10-én lőtt.

XVIII. Rend.

ORDO COLUMBIFORMES.

Galambok.

Fellemek: A csőr inkább rövid, elől kissé hajlott, a felső káva tövét lágy bőr takarja, a melyben az orrlyukak nyílnak; az orresont mellső széle szög alakú (*schizorhinal*); az ínycsont hasadt (*schizognathus*); a nyakcsigolyák száma 14—15; a mellecsont keskeny, mindkét oldalon két-két bemetszéssel; a fartőmirigy csupasz, néha hiányzik; a vakbélnyujtvány csenevészett; az epehólyag legtöbbször hiányzik; a csüd mellső része paizsolt, oldalai hatszögű pikkelyekkel borított, továbbá a csüd gyakran többé-kevésbé tollakkal fedett; az ujjak száma négy, a hüvelyk egy vonalba esik a mellsőkkel; az elsőrendű evezők száma 11, a másodrendű evezők közül az ötödik hiányzik.

A galambok csekély kivétellel fákon fészkelnek; fészük ágakból készül, igen laza és kicsiny. Két tiszta fehér tojást tojnak. A fiókák eleinte csupaszok és tehetetlenek.

A galambok az egész földön el vannak terjedve; a fajok száma meghaladja az ötszázat. A Rend öt családra oszlik. Nálunk csak két család összesen négy fajjal van képviselve.

Az családok meghatározó táblázata:

- a. A csüd rövidebb a középső ujjnál . . . . . *Columbidae* (433. old.)
b. A csüd hosszabb a középső ujjnál . . . . . *Turturidae* (436. old.).

I. Család.

Fam. **Columbidae.**

Galambfélék.

Columba.

LINNÉ, Syst. Nat. I p. 279. (1766.)

Typus: *Columba oenas*, LINNÉ.

A fajok meghatározó táblázata :

a. A nyak fehér folt nélkül.

a¹. A deréktáj szürke . . . . . *oenas* (334. old.).

b¹. A deréktáj fehér . . . . . *livia* (434. old.).

b. A nyak nagy fehér foltal . . . . . *palumbus* (435. old.).

COLUMBA OENAS, LINNÉ.

Vadgalamb.

Columba oenas, Linné, Syst. Nat. I. p. 279. (1766.)

Columba cavorum, Brehm, Vög. Deutschl. p. 492. (1831.)

Columba arborum, Brehm, Vogelf. p. 237. (1855.)

Palumboena columbella, Bonap., Compt. Rend. XLIII. p. 838. (1856.)

Palumboena oenas, G. R. Gr., Handl. B. II. p. 233. (1870.)

Coelotreron oenas, Heine & Reichen., Nom. Mus. Hein. p. 275. (1890.)

Leírása: Az egész madár kékes ólomszürke, feje és köpenye valamivel sötétebb a test többi részénél; nyaka oldalt és hátul biborszínbe játszó érczfényű zöld; evezői barnák, a közbülső fedőtollak ólomszürkék, melyek közül egyesek fekete foltokkal mustrázottak; farka ólomszürke, az egyes tollak csúcsa szélesen fekete, a szélső toll külső zászlájának töfele fehér; csőre szürke, tőfelén vörhenyesbe árnyalódik, hegye sárga; szeme vörös, lábai sötét rózsaszínűek. Hossza k. b. 35, szárnya 21—22, farka 13, csőre 2, csüdje 2·7 $\%$.

A *hím* és *tojó* egymáshoz hasonlít, utóbbi valamivel kisebb s színe kevésbé élénk.

A *fiatal* hátoldalát és begyét bizonyos barnás árnyalat borítja; nyakán hiányoznak a fémfényű zöld tollak.

Földrajzi elterjedése a Palaearktikus kör nyugati része.

Magyarországon erdős vidékeken mindenütt közönséges. Költözködő madár; igen korán érkezik s késő őszig marad; némely enyhe télen egyes példányokban át is telet.

COLUMBA LIVIA, BONN.

Szirti galamb.

Columba livia, Bonn., Encycl. Meth. I. p. 227. (1790.)

Columba domestica fera, Nils., Orn. Suec. I. p. 296. (1817.)

Columba Ameliae, Brehm, Isis. 1828. p. 139.

Columba rupestris,

Columba elegans,

Columba glauconotus,

Columba unicolor,

Columba dubia.

Brehm, Vogelf. p. 256. (1855.)

Palumbus livia, Heugl., Syst. Übers. p. 49. (1856.)

Columba livia fera,

Columba livia rustica,

Columba domestica, Stejn., Pr. U. St. Nat. Mus. X. p. 424. (1887.)

Bogdan., Consp. Av. Im. Ross. p. 1—2. (1884.)

Leírása: Feje ólomszürke; nyaka köröskörül és begye bíborszínbe fénylő fémfényű zöld; köpenye világos hamvas-szürke, a szárnyon két fekete szalaggal; deréktája fehér; felső farkfedői sötétszürkék; farka sötétszürke, a tollak csúcsa szélesen fekete, a szélső toll külső zászlaja fehér; melle és hasa szürke; csőre szürke, a felső káva tövén lévő lágy hártya fehéres; szeme sárga, a pupilla körül vörös gyűrűvel; lábai vörösek. Hossza k. b. 33, szárnya 21.5, farka 12, csőre 2, csüdje 2.5 $\frac{cm}{mm}$.

A *hím* és *tojó* egymáshoz hasonló, utóbbi valamivel kisebb.

Földrajzi elterjedése: Dél-Európa s Nyugat-Ázsiának mérsékelt része Indiáig.

Magyarországon csakis a Magyar-Horvát tengerparton fordul elő, a hol sziklaüregekben költ. Állandó madár.

COLUMBA PALUMBUS, LINNÉ.

Örvös galamb

Columba palumbus, Linné, Syst. Nat. I. p. 282. (1766.)

Columba torquata, Leach, Syst. Cat. Mam. ect. Br. M. p. 26. (1816.)

Columba pinetorum, Brehm, Vög. Deutschl. p. 488. (1831.)

Palumbus torquatus, Blyth., Cat. B. Mus. A. S. B. p. 233. (1849.)

Palumbus excelsus, Bonnap., Compt. Rend. XLIII. p. 836. (1856.)

Palumbus palumbus, G. R. Gr. Handb. B. II. p. 233. (1870.)

Leírása: Feje ólomszürke, nyaka hátul és oldalt bíborba fénylő fémfényű zöld a nyak mindkét oldalán a középtájon nagy fehér folttal; köpenye szürkés-barna; szárnya sötétbarna; az evezők külső zászlájának külső szegése fehér; a fiókszárny és az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollak feketék; a legelső szárnyfedőtollak fehérek s ezek a szárnyon hosszú fehér csíkot alkotnak; alul a madár szürke; begye, melle és hasa borvörössel árnyalt; deréktája és felső farkfedői kékes-szürkék; farka fölül szürke, a tollak csúcsa szélesen fekete; farka alul fekete, közepén szürkés-fehér széles szalaggal; csőrének csúcsele sárgás, töfele narancsvörös, a felső káva tövén lévő lágy bőr fehér; szeme világossárga; lábai vörösek. Hossza k. b. 45, szárnya 25, farka 17, csőre 2.2, csüdje 3 $\frac{cm}{mm}$.

A *hím* és *tojó* egymáshoz hasonló, utóbbi valamivel kisebb s színe kevésbé élénk.

A *fiatalok* általában világosabbak a vénéknél, tollazatuk barnább s nyakuk oldalán hiányzik a fehér folt.

Földrajzi elterjedése: Európa, Észak-Afrikának bizonyos pontjai és Nyugat-Ázsia.

Magyarországon erdős vidékeken mindenütt közönséges. Költőzködő madár; márczius első felében érkezik s novemberig marad.

II. Család.

Fam. **Turturidae.**

Gerlefélék.

Turtur.

SELBY, Nat. Libr., Pigeons, p. 169. (1835.)

Typus: *Turtur turtur* (LINNÉ.)**TURTUR TURTUR (LINNÉ).****Gerle.***Columba turtur*, Linné, Syst. Nat. I. p. 284. (1766.)*Peristera turtur*, Boie, Isis, 1828. p. 327.*Peristera tenera*, Brehm, Vög. Deutschl. p. 494. (1831.)*Peristeria lugubris*, }
Peristeria maxima, } Landb., Syst. Aufz. Vög. Würt. p. 52. (1834.)*Turtur communis*, Selby, Nat. Libr. Pigeons. p. 171. (1835.)*Turtur vulgaris*, Eyt., Cat. Br. B. p. 32. (1836.)*Turtur auritus*, G. R. Gr., List. Gen. B. 38. (1840.)*Turtur glauconotus*, Brehm, Vogelf. p. 257. (1855.)*Turtur cyanotos*, Reichb., Tauben. p. 173. (1862.)*Turtur tenera*, Gigl., Avif. Ital. n. 321. (1886.)*Turtur turtur*, Sharpe, Ibis. 1891. p. 111.*Turtur turtur* feje és lába.

Leírása: A fejtető s a nyak hátsó része kékes-szürke; a nyak mindkét oldalán a középtáján nagy fekete folttal, melynek tollai fehérrel szegettek; a pofatáj, a nyak mellső része, a begy, a mell és a has felső része borvörös árnyalatú szürke; a has alsó része és az alsó farkfedőtollak fehérek; a lágyék szürke; a hát közepe,

a deréktáj, a felső farkfedőtollak szürkés-barnák; a váll- és a szárnyfedőtollak rozsdasárgák, az egyes tollak közepe fekete; a szélső szárnyfedőtollak szürkék; az evezők sötétbarnák; az alsó szárnyfedők szürkék; a farktollak — a két középső kivételével, mely egyszínű sötétbarna — feketék, széles fehér csúcscsal; a szélső toll külső zászlaja fehér; a csőr barna; a szem sötétvörös; a lábak vörösek. Hossza k. b. 30, szárnya 18, farka 13, csőre 18, csüdje $2:1 \frac{c}{m}$.

A *him* és *tojó* egymáshoz hasonlít, utóbbi valamivel kisebb, színe pedig kevésbbé élénk.

A *fiatal* fölül barna, a köpeny tollai világosfakóval keskenyen szegettek; nyaka és begye barnás-szürke; melle, hasa és alsó farkfedői fehérek; farka mint az öregnél.

Földrajzi elterjedése: Európa, Észak-Afrika és Ázsiának nyugati része.

Magyarországban mindenütt közönséges, tavaszkor és nyáron erdőségekben, őszkor nagy csapatokban szántóföldeken tartózkodik, télre elköltözik.

XIX. Rend.

ORDO PTEROCLIDIFORMES.

Talpastyúkok.

Testük külső formája részint a galambokéra, részint a tyúkokéra emlékeztet. Csőrük inkább a tyúkokéhoz hasonlít, de azokénál jóval gyengébb. Szárnyuk keskeny, igen hosszú és hegyes; az első evező jóval hosszabb a többinél. Farkuk hegyes, a két középső toll néha igen hosszú. Lábaiknak sajátságos szerkezete egyik legfeltűnőbb jellege e rendnek: a három mellső ujj igen rövid s szőrszerű tollakkal teljesen borított, úgyszintén a csüd is; a hátsó ujj vagy hiányzik, vagy csak durványosan van jelen.

A talpastyúkok a sivatagok lakói, csapatokban tartózkodnak, vándorlási hajamuknál fogva időközönként elhagyják hazájukat és ilyenkor idegen földrészeket óriási nagy számban lepik el. Fészket nem építenek; tojásaikat, melynek száma három (némelyek szerint négy), a homokba vájt sekély mélyedésbe rakják. A tojás hosszúkás formájú s mindkét végén egyforma tompa, alapszíne földszínű, mely sötét színnel márványozott és pettyezett. A fiókákat fölül földszínű, fehér és barna foltokkal ellátott, alul egyszínű fehéres pelyhek borítják (l. Proc. Z. Soc. 1866, pl. 18.).

Földrajzi elterjedésük Dél-Európára, Afrikára, Madagaskárra és Ázsiára esik. Összesen 17 faj ismeretes.

I. Család.

Fam. **Pteroclididae.**

Talpastyúkfélék.

A nemek meghatározó táblázata:

<i>a.</i> A hüvelyk hiányzik	<i>Syrnhaptes</i> (439. old.).
<i>b.</i> A hüvelyk durványosan jelen van	<i>Pterochurus</i> (440. old.).

Syrrhaptēs.

ILLIGER, Prodrömus, p. 243. (1811.)

Typus: *Syrrhaptēs paradoxus* (PALL.).

SYRRHAPTES PARADOXUS (PALL.).

Talpastyúk.

Tetrao paradoxa, Pall., Reis. Russ. Reich. II. p. 712. (1773).

Tetrao paradoxus, Gmel., Syst. Nat. I. p. 755. (1788.)

Syrrhaptēs paradoxus, Illiger, Prodrömus, p. 243. (1811.)

Nematúra paradoxa, Tisch., Mém. Soc. Nat. Mosc. III. 271. 1812.

Heteroclitus tartaricus, Vieill., N. Dict. d'Hist. Nat. XIV. p. 453. (1817.)

Syrrhaptēs Pallasi, Temm., Pig. et Gall. III. p. 282. (1815.)

Tetrao armaria, Pall., Zoogr. Rosso-As. II. p. LIII. (1824.)

Syrrhaptēs heteroclitus, Vieill., Gall. Ois. III. p. 64. (1825.)

Syrrhaptēs heteroclitus, Montess., Rev. et Mag. Zool. 1863. p. 358.

Syrrhaptēs Fischeri, Karelín, Bull. Mosc. XIII. p. 495. (1840.)

Leírása: A hím homloka a fejtetőig sárgás-szürke s e szín a fejtetőn és a nyakszírtén galambszürkébe megy át; szemöldíve, a nyakszírt mindkét oldala és torka rozsdás narancssárga; nyaka oldalt és begye barnás-szürke; begye alsó szélén keskeny fehér örv látható, melynek egyes tollai feketével szegettek; melle és fölül a madár sárgás-agyagszínű, a hátoldal fekete szalagokkal és foltokkal mustrázott; evezői galambszürkék, az első toll külső zászlaja fekete; hasa közepe barnafényű fekete; alfeltája és alsó farkfedői fehérek, utóbbiak közül a belsők többé-kevésbbé feketével szalagozottak; lábtollai sárgás-szenyesfehérek. Hossza k. b. 42, szárnya 24, farka 19, csőre 1, csüdje 2·4 $\frac{1}{m}$.

A tojó hátoldala sárgás-agyagszínű, fekete pettyezéssel; szemöldíve, a nyakszírt mindkét oldala és torka világossárga; torkát alul keskeny fekete szalag övezi; begye és melle agyagszínű oldalt fekete pettyezéssel; hasa közepe sötét vörösbarna; alfeltája és alsó farkfedői fehérek, utóbbiak közül a belsők feketével szalagozottak. Hossza k. b. 34, szárnya 22, farka 14, csőre 1, csüdje 2·4 $\frac{1}{m}$.

Földrajzi elterjedése: Közép-Ázsia sivatagjai, a honnan időközönként óriási csapatokban Európába vándorol.

Magyarországban vándorlásai alkalmával, mint bárhol másutt csapatosan szokott jelentkezni. Legnagyobb számban 1863-ban és 1888-ban érkeztek.

A Magyar Nemzeti Múzeumban Magyarországból a következő példányok őriztetnek:

1.	♀	Sárrét, Fehérmegye.	1863. május 21.	Ifj. SZÖGYÉNYI LÁSZLÓ.
2.	♂	Bugyi, Pestmegye.	1863. május 29.	
3—4.	♂	Szeged.	1864. febr. vége	OKRUTZKY AURÉL
5.	♂	Úrmező, Máramarosm.	1888. április 28.	POGÁNY SÁNDOR.
6.	♀	Nagyszeben	1888. május 1.	ZACH FERENCZ.
7.	♀	Tasnád-Szántó, Szilágym.	1888. május 9.	DORNER ÖDÖN.
8.	♀	Családfalu, Nyitra.	1888. május 11.	BACSKÁDY KÁROLY.

Pteroclorus.

BONAP., Compt. Rend. XLII. p. 880. (1856.)

Typus: *Pteroclorus alchata* (LINNÉ).*

PTEROCLURUS EXUSTUS (TEMME.).

Sivatagtyúk.

Pterocles exustus, Temm., Pl. Col. V. pl. 28., 29. (1825.)

Pteroclorus exustus, Ball., S. F. II. p. 426. (1874.)

Pterocles Elliotti, Bogdanow. Mém. Biol. XI. p. 54. (1881.)

Leírása: A hím fejteteje, háta, dereka és felső farkfedői barnás agyagszínűek, vállai sötétebbek s barnába árnyalódnak; szárnyfedő tollai sárgás-bórszínűek, az egyes tollak csúcán élénk barna folttal; elsőrendű evezői, az ezeknek megfelelő fedőtollak és a közbülső másodrendűek feketék; arczatája és torka barnás-sárga s e szín begyén borvörösbe, mellén, hasán és oldalain sötétbarnába árnyalódik; melle felső részét keskeny fekete szalag övezi, melynek alsó széle tiszta fehér; lábai és alsó farkfedői szennyes fehéres-sárgák. Hossza k. b. 33, szárnya 18, farka 12, csőre 1, csüdje $2\frac{2}{3}$ m.

A tojó a hímthől s oly arányban különbözik, mint a talpastyúk.

Földrajzi elterjedése: Délnyugat-Ázsia, Észak- és Északkelet-Afrika.

Magyarországban egyetlen egy esetben észlelték, még pedig 1863 augusztus havában, a midőn HANNIBAL JENŐ a Szanyi-pusztán, Sopronmegyében egy tojó példányt lőtt a talpastyúkok csapataiból. Eme ritka példány kitömlve jelenleg Huszty Ödön gyűjteményében található; annak idején a II. nemzetközi ornithologiai kongresszus alkalmával rendezett kiállításon közszemlére ki volt téve. (L. MADARÁSZ, Magyarázó, p. 92. 592. sz.) Ezen adat úgy látszik nemcsak Magyarországra, hanem egész Európára nézve egyedüli.

---

* *Földrajzi elterjedése*: Ázsiának délnyugati része: Indiától Palesztináig és Kis-Ázsiáig. Magyarországon még eddig nem figyelték meg.

XX. Rend.

ORDO GALLIFORMES.

Tyúkalakúak.

Jellemek: A csőr rövid, vastag, hajlott; a felső káva hegye az alsó káva hegyén áthajlik; az orrsont mellső széle öblös (*holorhinal*); a nyakesigolyák száma 15—18; a mellsont keskeny, alsó széle mindkét oldalon két mély bemetszéssel; a fartőmirigy tollkoszorús, csupasz, néha egészen hiányzik; az ujjak száma mindig négy, a hüvelyk, vagy egy síkba esik a mellsőkkel vagy följebb.

Fészket nem építenek; tojásaik színe és száma az egyes családok szerint igen változó. A fiókák a tojásból kikelve pelyhekkkel borítottak s azonnal futni képesek.

A Tyúkalakúak az egész föld kerekiségén el vannak terjedve; az eddig ismert élő fajok száma megközelíti az ötszázat.

A családok meghatározó táblázata :

- a.* Az orrlyukak tollsertékkal fődöttek; a csüd részben vagy egészben tollakkal borított; az ujjak fésűsek *Tetraonidae* (441. old.).
b. Az orrlyukakat tollserték nem fődik; a csüd csupasz; az ujjak nem fésűsek; a csüd gyakran sarkantyúval ellátott . . . . . *Phasianidae* (445. old.).

I. Család.

Fam **Tetraonidae.**

Fajdfélék.

A nemek meghatározó táblázata :

- a.* A csüd végig tollas.
*a*¹. A fark kerekített, a középső tollak hosszabbak
• a szélsőknél . . . . . *Tetrao* (442 old.).

- b¹. A fark lantalakú, a középső tollak igen rövidek, a szélsők hosszúak és kifelé hajlottak . . . *Lyrurus* (443. old.).
 b. A csüd alsó része nincs tollakkal borítva . . . . . *Tetrastes* (444. old.).

Tetrao.

LINNÉ, Syst. Nat. p. 273. (1766.)

Typus: *Tetrao urogallus*, LINNÉ.

TETRAO UROGALLUS, LINNÉ.

Siketfajd.

Tetrao urogallus, Linné, Syst. Nat. I. p. 273. (1766.)

Urogallus vulgaris, Flem., Phil. Zool. II. p. 231. (1822.)

Tetrao major,

Tetrao crassirostris, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 503., 504. (1831.)

Tetrao taczanowskii, Meyer, Unser Auer-, Rackel- und Birkwild. p. 10. (1887.)

Leírása: A kakas feje és nyaka finom fekete hullámvonalkákkal rajzolt szürke s többé-kevésbbé ibolyaszínű fénynyel bevont; a toroktollak hosszúak, feketék s zöldes fényű zománczczal szegettek; szeme fölött vérvörös szemölcsök szemöldívet alkotnak; begye kékes-zöld zománczfényű; köpenye fekete hullámvonalkákkal sűrűn mustrázott vörhenyes-barna; evezői sötétbarnák; a tollak külső zászlaja világosabb s fehéres-fakó színnel többé-kevésbbé hullámosan mustrázott; alsó szárnyfedői és hónaljtoilai fehérek; deréktája és felső farkfedői sötétszürkék, finom fehér pettyekkel permetezve; farka fekete s közepe táján többé-kevésbbé fehér színnel márványozott; alul a madár fekete, többé-kevésbbé foltokkal tarkázva, egyes tollak zöld zománczczal szegettek; csőre sárgás szarúszínű; szeme barna; ujjai ólomszürkék. Hossza k. b. 92, szárnya 38, farka 35, a csőr orna (a homloktól mérve) 7·5, csüdje 7 $\frac{1}{2}$ m.

A tyúk fölül sötétbarna, sárgás szalagokkal és fehér foltokkal mustrázva; torka fehéres agyagsárga; nyaka és begye barnás agyagsárga, többé-kevésbbé fekete és fehér foltokkal; alul a madár agyagsárgával és fehérrel kevert s fekete szalagokkal tarkázott; farka vörösbarna, fekete szalagokkal, az egyes tollak hegye fehérrel keskenyen szegett. Hossza k. b. 66, szárnya 30, farka 21, a csőr orna (a homloktól mérve) 4, csüdje 5·5 $\frac{1}{2}$ m.

A fiókákat sárgás-fehér pelyhek borítják, hátoldaluk feketés és vörhenyes foltokkal mustrázott; alul egyszínűek.

Földrajzi elterjedése: Európa, Észak- és Közép-Ázsia.

Magyarországon az északkeleti Kárpátokban, Erdélyi-Kárpátokban és a Karszt-hegységben fordul elő. Állandó madár.

A siketfajd és nyírfajd közti keresztezés:

- Tetrao hybridus*, Sparrm., Mus. Cartb. p. 15. (1786.)
Tetrao hybridus urogalloides, Nilss., Ill. Scand. Faun. I. pl. IV. (1832.)
Tetrao medius, Meyer, Berl. Mag. V. p. 337. (1811.)
Tetrao intermedius, Langsd., Mém. Acad. Petersb. III. p. 236. (1811.)
Tetrao maculatus, Brehm., Vög. Deutschl. p. 504. (1831.)
Tetrao pseudourogallus, Brehm, Naumannia, 1855. p. 287.
Tetrao urogallo-tetrrix, Collett, Forh. Vid. Selsk. Christ. 1872. p. 235.
Tetrao tetrrix urogallus, Meyer, Unser Auer-, Rackel- und Birkwild p. 36—74. (1887.)

A siketfajd és nyírfajd keresztezéséből a Magy. Nemz. Múzeum gyűjteményében két igen szép hím példány őriztetik, az egyikét még RAINER GYÖRGY 1847 márczius 18-án Uj-Lesznán Szepes vármegyében lőtte; a másik 1891 tavaszán került CZANYUGA JÓZSEFNÉ ajándéka folytán a Múzeumba; pontosabb termőhelye ismeretlen.

Lyrurus.

SWAINSON, Faun. Bor.-Am. II. p. 497. (1831.)

Typus: *Lyrurus tetrrix* (LINNÉ).

LYRURUS TETRIX (LINNÉ).

Nyírfajd.

- Tetrao tetrrix*, Linné, Syst. Nat. I. p. 274. (1766.)
Urogallus tetrrix, Kaup, Natürl. Syst. p. 180. (1829.)
Lyrurus tetrrix, Swains., Faun. Bor.-Am. II. p. 497. (1831.)
Tetrao juniperorum, } Brehm, Vög. Deutschl. p. 509., 511. (1831.)
Tetrao ericacus, }
Tetrao ericacus, Brehm, Vogelf. p. 261. (1855.)
Tetrao peregrinus, Brehm, Naumannia 1855. p. 287.

Leírása: A kakas fölül és alul fekete, feje, nyaka és dereka kék zománcz fényvel; szeme fölött vérvörös szemölcsök szemöldívet alkotnak; másodrendű evezői fehérek, széles csúcsmögötti fekete szalaggal, a mi a szárnyon összecusokott helyzetben egy szélesebb és egy keskenyebb részsútos szalagot alkot; alsó szárnyfedői és alsó farkfedői tiszta fehérek; hasa közepe és csüd tollai többé-kevésbbé fehérrel tarkázottak; csőre fekete; szeme sötétbarna; ujjai szarúbarnák. Hossza k. b. 57, szárnya 26, farka 22, csőrorma (a homloktól mérve) 3, csüdje 5 $\frac{1}{m}$.

A tyúk fölül fekete, sárgával szalagozott s imitt-amott, különösen szárnyfedőin, fehér foltokkal mustrázott; torka fehéres-agyagszínű, részben feketével foltozott; nyaka elől és oldalt agyagsárga, fekete tollszegésekkel; alul az egész madár szürkés-fehér, fekete szalagozással, közben-közben agyagsárga árnyalattal; hasa közepe csaknem egészen barnás-fekete; alsó farkfedői fehérek, többé-kevésbbé feketével szalagozva. Hossza k. b. 47, szárnya 23, farka 14, csőre 3, csüdje 4-5 $\frac{1}{m}$.

Földrajzi elterjedése: Európa, Észak- és Közép-Ázsia.

Magyarországban állandó madár. Leggyakoribb az Északkeleti-Kárpátokban; ritka az Erdélyi-Kárpátokban; a Karszthegységben egyáltalán hiányzik.

A Magyar Nemzeti Múzeum példányai:

1. ♂ Tátrafüred	1844. angusztus.	RAINER GYÖRGY.
2. ♀ Szepesmegye	1847. márczius.	RAINER GYÖRGY.
3. ♀ Szepesmegye	1847. május.	RAINER GYÖRGY.
4. ♀ Beszterczebánya	1850.	GASPARECZ JÁNOS.
5. ♀ Nógrádmegye	1896. október 4.	GRÓF CZEGBIAN LÁSZLÓ.

Tetrastes.

KEY. & BLAS., Wirbelth. p. XLIV. (1840.)

Typus: *Tetrastes bonasia* (LINNÉ).

TETRASTES BONASIA (LINNÉ).

Császármadár.

Tetrao bonasia, Linné, Syst. Nat. I. p. 275. (1766.)

Tetrao betulinus, Scop., Ann. I. p. 119. (1769.)

Bonasia rupestris, } Brehm., Vög. Deutschl. p. 513., 514. (1831.)

Bonasia sylvestris, }

Bonasia europaea, Gould, B. Eur. IV. pl. 251. (1837.)

Tetrastes bonasia, Key. & Bl., Wirbelth. p. 200. (1840.)

Bonasa sylvestris, Gray, List of B. Gall. p. 46. (1844.)

Bonasa albigularis, Brehm, Vogelf. p. 262. (1855.)

Bonasa betulina, Gray., List. Gall. Br. Mus. p. 89. (1867.)

Bonasa bonasia, Stejn., Am. Nat. Mus. 1884. p. 774.

Tetrastes betulinus, Schall., Zeitschr. f. Ges. Orn. II. p. 42. (1885.)

Leírása: A kakas fölül barnával és feketével tarkázott szürke; torka fekete s e színt fehér szalag veszi körül; nyaka elől, begye és oldalai barnás-sárgák, egyes tollak szélesen fehérrel szegettek, a fehér szegés s a toll alapszíne között feketés-barna szín látható; hasa és alsó farkfedői fehérek, az egyes tollak centruma sötétbarna; farka szürke, fekete hullámvonalakkal s széles csücsmögötti szalaggal; csőre és lábai szarúbarnák; szeme sötétbarna. Hossza k. b. 33, szárnya 18, farka 12, csőre 2, csüdje 3·5 $\%$.

A tyúk a hímhez hasonlít, de valamivel kisebb s torka csaknem egészen fehér.

A tojásból kikelt *fiókákat* fölül világos fakóval tarkázott rozdsárga, alul egyszínű fehéres-fakó pelyhek borítják.

Földrajzi elterjedése: Európa, Észak- és Közép-Ázsia.

Magyarországban nagyobb hegységekben mindenütt előfordul. Állandó madár.

II. Család.

Fam. **Phasianidae.**

Faczánfélék.

A nemek meghatározó táblázata:

<i>a.</i> A farktollak száma 18	<i>Perdix</i> (445. old.).
<i>b.</i> A farktollak száma 14	<i>Caccabis</i> (446. old.).
<i>c.</i> A farktollak száma 12	<i>Coturnix</i> (446. old.).

Perdix.BRISSON, Orn. I. p. 21° (1760.)Typus: *Perdix perdix* (LINNÉ).**PERDIX PERDIX** (LINNÉ).

Fogoly.

Tetrao perdix, Linné, Syst. Nat. I. p. 276. (1766.)*Tetrao montana*, Gmel, S. Nat. I. p. 758. (1788.)*Perdix cinerea*, Lath., Ind. Orn. II. p. 645. (1790.)*Perdix torquata*, } Bechst., Natg. Deutschl. p. 553. (1793.)*Perdix varia*, }*Perdix cineracea*, Brehm, Vög. Deutschl. p. 525. (1831.)*Perdix cinerea*, var. *montana*, Jard. Nat. Libr. Orn. IV. p. 101. (1834.)*Sterna cinerea*, Bonap., Comp. L. B. p. 43. (1838.)*Perdix sylvestris*, Brehm, Vogelf. p. 267. (1855.)*Sterna perdix*, Fitz., All. Nat. Vög. Fig. 237. (1864.)*Perdix perdix*, Hartert, Kat. Mus. Senck. p. 194. (1891.)

Leírása: A kakas homloka, szemöldíve, pofatája és torka vörhenyes-fakószínű; fejteteje és fölül az egész madár szürkés-barna, vörhenyes foltokkal s fekete finom hullámvonalakkal mustrázott; a váll- és szárnyfedő tollak gerince fehér; evezői útbarnák, világos fakószínű szalagozással; farka rozsdavörös a középső tollak kivételével, melyek a hát színezésének felelnek meg; begye, melle és oldala szürke, fekete hullámvonalakkal; az oldaltollak ezenkívül még rozsdaszínnel is szalagozottak s gerinczük többé-kevésbé fehér; hasa fehér, felső részén nagy patkóalakú barna foltal; alsó farkfedői szürkék, fekete hullámvonalakkal mustrázva; csőre barna, szeme sötétbarna; lábai szürkék. Hossza k. b. 29, szárnya 16, farka 8·5, csőre 1·5, csüdje 3·8 ^{mm}.

A fiatal kakasnál a barna patkóalakú folt a has felső részén hiányzik; lábai sárgásak.

A tyúk valamivel kisebb a kakasnál; nyakának oldalsó tollai barnák gerinczük fehéres-fakószínű; hasának felső részén a patkóalakú foltnak csak nyoma látható, néha az is hiányzik.

A pelyhes fiókának alapszíne világos-sárga, hátoldalán vörhenyes és fekete foltokkal mustrázva.

Földrajzi elterjedése: Európa.

Magyarországban mindenütt előfordul, kivéve egyes pontokat, melyek a madár életfeltételeinek egyáltalán meg nem felelnek. Állandó madár; őszkor és télen nagyobb csapatokba verődik össze.

Caccabis.

KAUP, Nat. Syst. p. 183. (1829.)

Typus: *Caccabis saxatilis* (WOLF & MEY.).

CACCABIS SAXATILIS (W. & M.).

Szírti fogoly.

Perdix saxatilis, Wolf & Mey., Taschenb. p. 305. (1810.)

Perdix graeca, Steph., Shaw's Gen. Zool. XI. p. 346. (1819.)

Perdix rupestris, Brehm, Vög. Deutschl. p. 522. (1831.)

Caccabis graeca, Gray, Gen. B. III. p. 508. (1846.)

Caccabis saxatilis, Gray, List Gall. Br. M. p. 80. (1867.)

Leírása: A kakas és tyúk fölül szürke, háta borvörös árnyalattal; homloka, csőre körül, tokája, szemén át vonuló szalag, mely a fülfedőkön folytatódik s a nyak mindkét oldalán rézsút előre tör és egybe olvad, fekete; torka és arczatája szennyes-fehér; keskeny szemöldíve, mely elől a homlokra is kiterjed s ennek fekete színét a fejtető szürke színétől elválasztja, fehér; begye és melle galambszürke, oldalt borvörös árnyalattal; hasa és alsó farkfedői agyagsárgák; oldalai fehéres agyagsárgák, fekete és vörösbarna szegéssel, a legszélső tollak külső zászlaja kékes-szürke; farka rozsdavörös, a középső tollak szürkék; csőre korallvörös; szeme vörösbarna; szemhéja karmin; lábai korallvörösek. Hossza k. b. 35, szárnya 17, farka 8.5, csőre 2, csüdje 4 $\frac{1}{m}$.

Földrajzi elterjedése: Közép-Európa magasabb hegységeinek sziklás területeire szorítkozik Görögország kivételével, a hol annak egy másik rokon faja él.

Magyarországban főleg a magyar-horvát tengerpart mentén elterülő Karszt-hegység kopár, sziklás területein tartózkodik. Krassó-Szörény vármegyében is előfordul.

Coturnix.

MOEHR., Av. Gen. p. 25. (1752.)

Typus: *Coturnix coturnix* (LINNÉ.).

COTURNIX COTURNIX (LINNÉ.).

Fürj.

Tetrao coturnix, Linné, Syst. Nat. I. p. 278. (1766.)

Perdix coturnix, Lath., Ind. Orn. II. p. 651. (1790.)

Coturnix communis, Bonn. Tabl. Encycl. Mitth. I. p. 217. (1791.)

- Coturnix alba*,
Coturnix varia,
Coturnix major,
Coturnix nigra,
 } Bechst., Natg. Deutschl. III. p. 581—582. (1793.)
Coturnix dactylisonans, Temm., Pig. et Gall. III. p. 478. (1815.)
Coturnix media,
Coturnix minor. } Brehm, Vög. Deutschl. p. 528—529. (1831.)
Coturnix europaeus, Swains., Class. B. II. p. 344. (1837.)
Ortygion coturnix, Key. & Bl. Wirbelth. Eur. p. 202. (1840.)
Coturnix vulgaris, Bout., Orn. Dauphiné p. 72. (1843.)
Coturnix coturnix, Lichtst., Nom. Av. p. 84. (1854.)
Coturnix vulgaris africana, Temm. & Schl., Fauna Japon. p. 103. (1850.)
Coturnix Baldami, Brehm, Vogelf. p. 274. (1855.)
Coturnix leucogenis, Brehm, Naumannia, p. 288. (1855.)
Turnix coturnix, Salvin, Ibis. 1859. p. 353.
Synoicus lodoisiae, Verr. & Des Murs. Rev. & Mag. Zool. 1862. p. 225.
Ortygion vulgaris ♀. *Baldami*, Severzt., Journ. f. Orn. XXIII. p. 181. (1875.)
Coturnix capensis, «Lichtst.» Gray, Handl. B. p. 268. (1870.)
Coturnix communis orientalis, Bogdan., Consp. Av. Im. Ross. I. p. 44. (1884.)
Perdortyx lodoisiae, Montess., Mém. Soc. Savone VI. p. 36. (1886.)
Coturnix coturnix, Brusina, Orn. Jahrb. II. p. 25. (1891.)
Coturnix coturnix subsp. *capensis*, Ogilv.-Grant., Cat. B. Br. Mus. Vol. XXII. p. 237. (1893.)
Coturnix coturnix coturnix,
Coturnix coturnix africana, } Tschusi, Aquila IV. p. 36—97. (1897.)

Leírása: A kakas fejteje fekete, az egyes tollak barnával szegettek, azonkívül a fejtetőn három világos csík látható, kettő oldalt a szemek fölött, a harmadik a fejközépen; egész hátoldala sötétbarna, különböző formájú vörhenyes rajzolatokkal és fehéres-fakószínű hosszanti gerinczfoltokkal mustrázva; szárnyai halványbarnák világosfakó mustrázattal; torka fehér, közepén horgonyalakú barnás-fekete rajzzal; torkát alul keskeny barna szalag övezi; gyakran az egész torok egyszínű vörösbarna, vagy barnás-fekete (*Coturnix africana*, vagy *C. baldami*); alul a madár fehéres-fakó, begyén sárgás bőrszínű árnyalattal, oldalain rozsdabarna és fekete foltokkal; csőre barnás szaruszínű; szeme sötétbarna; lábai világosbarnák. Hossza k. b. 19·5, szárnya 10·5, farka 4, csőre 1, csüdje 2·2 $\frac{cm}{m}$.

A tyúk fölül a kakashoz hasonlít, alul azonban eltér, a mennyiben torka egyszínű szennyes-fehér, sötét rajz nélkül; begye ellenben fekete pettyekkel mustrázott.

A fiatal kakas a tyúkhöz hasonlít.

A tojásból kikelt fiókákat világossárga pelyhek borítják, hátoldalukon rozsdásbarnával árnyaltak s fekete csíkokkal mustrázottak.

Földrajzi elterjedése: Európa, Ázsia és Afrika.

Magyarországon mindenütt előfordul; költözőkő madár; április második felében érkezik s novemberig marad; néha enyhébb télen, különösen az ország déli részein még decemberben is található egyes példányokban.

FÜGGELEK.

Végezetül még két éneklő madárral kell beszámolnunk, melyeknek Magyarországon való előfordulását a Zágrábi Múzeumban lévő, horvát területeken elejtett hiteles példányok bizonyítják.

59. oldalhoz:

1. BUDYTES CINEREICAPILLUS (SAVI)

Déli sárga billegető.

Motacilla cinereicapilla, Savi, Orn. Tosc. III. p. 216. (1831.)

Budytes cinereicapilla, Bp., Comp. L. B. E. & N.-Am. p. 19. (1838.)

Motacilla flava dalmatica, Sund., OEfv. K. Vet.-Ak. Förh. Stockh. 1840. p. 54.

Motacilla flava cinereicapilla, Temm., Man. d'Orn. IV. p. 622. (1840.)

Motacilla flava subsp. *cinereicapilla*, Sharpe, Cat. B. Br. Mns. X. p. 526. (1885)

Motacilla borealis cinereicapilla, Almásy, Ornith. Jahrb. IX. p. 91. (1898.)

Leírása: A hím feje fölül sötétszürke, fehér szemöldívek nyomaival, néha a nélkül; fülfedői fehéres-szürkék; torka egészen fehér, begye, melle, hasa és alsó farkfedői élénk sárgák; köpenye zöldesbarna; dereka olajzöld; szárnya és farka olyan, mint a többi rokonfajé.

A tojó fölül a hímhez hasonlít; fejeteje azonban barnás árnyalatú; torka fehér, begye, melle és hasa halványsárga.

Hossza k. b. 17, szárnya 8, farka 7, csőre 1'2, csüdje 25 $\frac{1}{m}$.

Földrajzi elterjedése a Középtenger környezte vidékek.

Magyarországon a magyar és horvát tengerpart vidékein található. Vonulás alkalmával az ország északibb tájain is megfordul (l. Almásy, Ornith. Jahrb. IX. p. 93). A Zágrábi Múzeumban egy ♂ példány látható, melyet Zágráb környékén 1894. május havában lőttek.

E fajnak a faunába való felvétele után a fajok meghatározó táblázata (p. 59) következőképen alakul át:

a. A fejtető zöld.

a¹. A homlok sárga . . . . . *campestris* (59. old.).

b¹. A homlok szürke . . . . . *taivanus* (60. old.).

- b. A fejtető világosszürke.
 c¹. A fülfedők szürkék . . . . . *flavus* (61. old.).
 d¹. A fülfedők fehérek . . . . . *beema* (61. old.)
 c. A fejtető sötétszürke.
 e¹. A torok sárga . . . . . *borealis* (62. old.).
 f¹. A torok fehér . . . . . *cinereicapillus* (448.o.)
 d. A fejtető fekete.
 g¹. Szemöldökívvél . . . . . *paradoxus* (62. old.).
 h¹. Szemöldökív nélkül . . . . . *feldeggi* (63. old.).

65. oldalhoz:

2. SYLVIA SUBALPINA (BONELLI).

Alpesi poszáta.

- Sylvia subalpina*, Bonelli, Temm., Man. d'Orn. I. p. 214. (1820.)
Sylvia leucopogon, Mey., Taschb. Zus. p. 91. (1822.)
Curruca subalpina, } Boie, Isis, 1822. p. 553.
Curruca leucopogon, }
Alsaecus leucopogon, Kaup, Natürl. Syst. p. 108. (1829.)
Sylvia passerina, Cresp., Orn. Gard., p. 137. (1840.)
Curruca albistriata, Brehm, Vogelf. p. 229. (1855.)
Stoparola subalpina, Bp., Cat. Parz. p. 6. (1856.)
Dumeticola subalpina, Homeyer, Journ. f. Orn. X. p. 279. (1862.)

Leírása: A hím fölül kékes hamuszürke; kantárja fehér; torka és begye téglavörös, hasa fehér oldalain téglavörösbe árnyalódik; alsó farkfedői fehérek; szárnya szürkésbarna; harmadrendű evezői fakóval szegettek; alsó szárnyfedői fehérek; farka sötétszürke, a szélső toll nagyobbára fehér, a második toll csúcsa fehér; csőre szarúbarna; lábai világosbarnák. Hossza k. b. 13·5, szárnya 6·5, farka 6, csőre 1, csüdje 1·8 mm.

A tojó fölül barnás-szürke, alul fehér; torka, begye és oldalai fakószínnel árnyaltak; farka szürkés barna, a szélső toll nagyobbára fehér, a második csúcsa fehér.

Földrajzi köre Dél-Európában és Észak-Afrikában a Közep-tenger környezte vidékek, kelet felé Perzsiáig terjed.

Magyarországon a Magyar-Horvát tengerparton, főleg pedig Fiume környékén fordul elő:

A Zágrábi Múzeumi példányok:

- 1—2. ♂♂ Fiume, 1890. ápril.
 3—4. ♂—♀ Fiume, 1888. ápril 26.
 5. ♀ Fiume, 1889. ápril 4.
 6. ♂ Zengg, 1900. márcz. 23.
 7. ♂ Fiume, 1888. ápril 26.
 8—10. ♂ Fiume, 1892. ápril 4.
 11. ♂ Fiume, 1890. ápril 13.

Az alpesi posztának faunánkba való fölvétele után a *Sylvia*-nembe tartozó fajok meghatározó táblázata (l. 65. old.) ekként fog változni:

a. A szárny hosszabb a farknál.

*a*¹. Az első evező rövidebb az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollaknál; a második sohasem rövidebb az ötödiknél (l. ábra 66. old.).

*a*². A fark felső és alsó fedőtollai többé-kévésebbé harántsávoltak. . . . . *nisoria* (65. old.).

*b*². A fark felső és alsó fedőtollai nem sávoltak.

*a*³. A szélső farktollak fehérek.

*a*⁴. Nagyobb; a szárny 7—7.5 *c*_m. . . . . *sylvia* (66. old.).

*b*⁴. Kisebb; a szárny 7 *c*_m.-nél rövidebb *subalpina* (449. old.).

*b*³. A szélső farktollak nem fehérek . . . . *simpler* (67. old.).

*b*¹. Az első evező az elsőrendű evezőknek megfelelő fedőtollaknál hosszabb, a második rövidebb az 5-diknél (l. ábra 70. old.).

*c*². A fejtető fekete s e szín a fültájra is kiterjed (*hím*); a fejtető szürke (*tojó*). A szárny 7.5—8 *c*_m. közt váltakozik . . . . . *orphens* (68. old.).

*d*². A fejtető fekete s e szín nem terjed ki a fültájra (*hím*); a fejtető rozsdaszínű (*tojó*); a szárny 7—7.6 *c*_m. . . . . *atricapilla* (69. old.).

*e*². A fejtető mindkét nemnél szürke. A szárny 6—7 *c*_m. . . . . *curruca* (69. old.).

b. A szárny rövidebb a farknál . . . . . *melanocephalus* (70. old.).

DIE
VÖGEL UNGARNS.

Vorliegendes Buch, welches die Darstellung der Vogelwelt Ungarns und der ungarischen Kronländer (Kroatien und Slavonien) anstrebt, war ursprünglich rein nur für den Gebrauch der ungarischen Fachkreise bestimmt. Nachträglich aber, als das Ungar. National-Museum die Herausgabe des Werkes übernahm, wurde beschlossen, den Inhalt des Buches auch dem Auslande zugänglich zu machen und dementsprechend demselben einen Auszug in deutscher Sprache beizufügen.

* * *

Die Vogelwelt Ungarns verdient nicht nur aus dem Grunde allgemeineres Interesse, weil sie zufolge der territorialen Verhältnisse eine ziemlich grosse Mannigfaltigkeit aufweist, sondern auch vermöge des Umstandes, dass darin hauptsächlich die mitteleuropäischen Arten einerseits mit den orientalischen, andererseits aber mit den specifischen Arten der Mittelmeerländer sich treffen. In zoogeographischer Hinsicht ist sie mithin gleichfalls sehr wichtig.

Zweck des Buches ist es in erster Reihe nachzuweisen: einerseits, welche Arten in Ungarn vorkommen, und zwar auf Grund genauer Untersuchungen und Vergleichen, so zwar, dass es zugleich bei den der Veränderung unterworfenen Arten jeden Zweifel ausschliessend festzustellen ist, welche klimatischen Formen das Gebiet des ungarischen Staates beherrschen, oder es nur berühren; andernseits aber bei den einzelnen Arten, nebst kurzer Skizzirung der geographischen Verbreitung, die Art und Weise des Vorkommens derselben in Ungarn zum Ausdruck zu bringen.

Diese Aufgabe stiess auf umso erheblichere Schwierigkeiten, da über die Vogelwelt Ungarns ein Werk ähnlicher Richtung noch gar nicht

vorliegt und auch die ab und zu erschienenen Publikationen sich mit den sogenannten Lokalformen kaum kritisch befassten, welch letzteres jedoch eigentlich eine der wichtigsten Anforderungen der modernen Systematik bildet.

Über zwei Decennien sind verflossen, seitdem ich im Jahre 1881 den Vorläufer dieses Buches erscheinen liess. Es ist ein kleines Heft mit dem Titel: «Systematische Aufzählung der Vögel Ungarns». Dies Büchlein umfasst die Namen all jener Vögel, welche sowohl in der ungarischen, als auch in der ausländischen Fachliteratur als ungarische Arten bezeichnet sind, ohne Zufügung irgend welcher kritischer Bemerkungen. Es enthält 345 Namen, darunter 8 Synonyme und 32 solche Arten, deren Vorkommen in Ungarn bisher noch durch keinerlei Daten erhärtet ist. Solcher sind z. B. *Elanus melanopterus*, *Garrulus infaustus*, *Sturnus unicolor*, *Anthus obscurus*, *Turdus ruficollis*, *Turdus atrogularis*, *Pyrgita petronia*, *Lagopus mutus*, *Tringoides macularis*, *Larus ichthyactus*, *Larus marinus* etc.

Vorsichtiger ging JOHANN v. FRIVALDSZKY in seinem, 1891 erschienenen Werke: «Aves Hungariae» vor, insoferne er viele der zweifelhaften Arten ausser Acht liess; nachdem er jedoch kein Fachmann in der Ornithologie war, so vermochte er sich mit den Lokalformen nicht kritisch zu befassen. FRIVALDSZKY, der damals dirigirender Kustos an der zoologischen Abtheilung des Ungar. National-Museums war, verfasste das genannte Werk infolge einer Anregung seitens des Vorbereitungs-Komités des zu Budapest abgehaltenen II. internationalen ornithologischen Kongresses, und da er sich im Besitze von Notizen aus den nachgelassenen Papieren von S. J. PETÉNYI befand, war er in der Lage, seinem Werke interessante Daten einzuflechten. In diesem Werke sind 325 Arten angeführt, allein 12 derselben sind zweifelhaft, 7 aber synonym, so dass auf die eigentliche Fauna blos 306 Arten entfallen. Es ist indessen zu bemerken, dass FRIVALDSZKY sich in diesem Werke auf das im engern Sinne genommene Ungarn, unter Hinweglassung von Kroatien und Slavonien, beschränkte.

Es liegt mir jedoch fern, mich in Erörterungen über die Literatur einzulassen, welche ja ohnehin bereits von mehreren Seiten beleuchtet und gewürdigt worden ist; meine Absicht war es einzig und allein, FRIVALDSZKY's in Kürze zu erwähnen und seinem Andenken an dieser Stelle einige Worte zu widmen, ihm, der eine lange Reihe von Jahren hindurch, unter den schwierigsten Verhältnissen mit ausdauerndem Eifer an der Spitze der zoologischen Abtheilung des Ungar. National-Museums wirkte und mit wahrer Liebe und voller Hingabe dem Aufblühen seiner Abtheilung sich widmete.

Ausser den verlässlichen litterarischen Angaben waren bei Abfassung vorliegenden Werkes hauptsächlich meine langjährigen Beobachtungen und drei grössere Sammlungen als Grundlage beizuziehen. Die erste dieser Sammlungen ist die des Ungar. National-Museums, welche über ungefähr 5000 Exemplare ungarischer Vögel verfügt und die Fauna des Landes nahezu vollständig umfasst, da von den angeführten 364 Arten bloss 16 Arten fehlen. Es sind dies meist Unika anderer Museen oder Privatsammlungen, wie z. B. *Melanocorypha sibirica* (Sammlung Csató), *Eunetta falcata* (k. k. Hofmuseum, Wien), *Bubulcus lucidus* (Sammlung Huszty), *Chaetusia gregaria* (Sammlung Graf Eszterházy), *Fratercula arctica* (Museum zu Zágráb) etc. Die zweitgrösste Sammlung des Landes ist die des Museums zu Zágráb, welche die Ornis von Kroatien und Slavonien umfasst und besonders reich hinsichtlich der Vogelwelt des ungarisch-kroatischen Littorales ist. Diese Sammlung wurde mir von den Museal-Direktoren, früher SPIRIDION BRUSINA, jetzt DR. AUGUST LANGHOFFER, behufs Studiums mit der grössten Bereitwilligkeit zur Verfügung gestellt. Die dritte ist die Privatsammlung meines lieben Freundes JOHANN VON CSATÓ zu Nagy-Enyed, welche mehrere tausend Exemplare ungarischer Vögel, hauptsächlich aber aus dem Gebiete jenseits des Királyhágó enthält. Diese Sammlung, welche seit einem halben Jahrhundert mit der grössten Ausdauer zusammengebracht wurde, giebt ein vollständiges Bild der Ornis Siebenbürgens.

Das Gros der ungarischen Vögel bilden die mitteleuropäischen Formen; die westeuropäischen sind am schwächsten vertreten, dagegen erscheinen die orientalischen Formen in ziemlicher Anzahl und ebenso auch die nordischen, welche letztere gelegentlich der Zugzeit im Frühjahr und Herbst vorkommen. Nichtsdestoweniger sind viele nordische Arten, die in der mediterranen Subregion überwintern, bei uns nicht anzutreffen, offenbar aus dem Grunde, weil das Gebiet von Ungarn ausserhalb ihrer Zuglinie fällt.

Aus der mediterranen Fauna können wir eine schöne Anzahl von Arten aufweisen, welche sich jedoch naturgemäss auf das ungarisch-kroatische Littorale beschränken und selten die nördlichen Grenzen Kroatiens und Slavoniens überschreiten. Es sind dies folgende Arten:

Pyrhocorax pyrrhocorax (LINNÉ)

Emberiza cia, LINNÉ*

Emberiza melanocephala, SCOP.

Ptilocorys senegalensis (P. L. S. MÜLL.)

* Kommt ausser dem Littorale auch in Siebenbürgen vor.

Sylvia subalpina, BONELLI
Sylvia orpheus, TEMM.
Sylvia melanocephala, (GMEL.)
Hypolais polyglotta (VIEILL.)
Monticola cyaneus (LINNÉ)
Saxicola aurita, TEMM.
Saxicola melanoleuca (GÜLD.)
Cypselus melba (LINNÉ)
Cypselus murinus, BREHM.
Dendrocopus lilfordi (SHARPE & DRESSER)
Phalacrocorax desmaresti, PAYR.
Sterna cantiaca, GMEL.
Puffinus kuhli (BOIE)
Puffinus yelkouanus (ACERB.)
Columbia livia BONN.
Caccabis saxatilis (MEY.) *

Die Vogelwelt Ungarns umfasst derzeit laut authentischer Beobachtungen 364 Arten. Aller Wahrscheinlichkeit nach war die Zahl der Arten vormals noch grösser, ebenso wahrscheinlich ist es aber, dass die gegenwärtige Zahl in der Zukunft im Verhältniss zum Fortschreiten der Kultur abnehmen wird. Ehemals, als die Donau und die Theiss noch gänzlich unregulirt waren und ihre Wässer das umliegende Gebiet auf Meilen hin überschwemmten, hausten Milliarden von Wasservögeln in den mit Röhricht und Wasserpflanzen bestandenen, gänzlich unkultivirten Gebieten der grossen ungarischen Tiefebene. In dieser Hinsicht waren bemerkenswerthe Punkte Ungarns: die Hortobágyer Puszta, das Ecseder Láp, das Bodrogeköz etc., wo Wasservögel aller Arten in geradezu unglaublicher Menge anzutreffen waren. Und wer vermöchte anzugeben, welche seltene Arten sich in diesen vollständig verlassenem, öden Gegenden ein Stelldichein gegeben hatten!? Der grosse Silberreiher (*Herodias alba*) war in allen Rohrgebieten des Landes ein gemeiner Brutvogel, und sogar im Komitate Pest kannte man ihn als einer sehr häufigen Vogel. Heutzutage nistet er nur noch an dem KisBalaton (Kleiner Plattensee) und vielleicht an einzelnen Orten Slavoniens; vor zehn Jahren traf ich noch einige nistende Pärchen in den Röhrichten bei Titel. Allein auch dies Gebiet ist seit einigen Jahren gleichfalls in fruchtbare Ackerfelder umgewandelt. Ebenda nisteten dereinst die verschiedenen Pelikan-Arten in Kolonien. Dieselben zeigen sich nunmehr blos zur Zugzeit an manchen

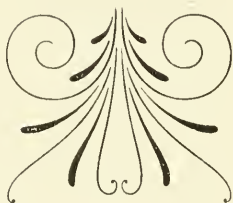
* Kommt ausser dem Karst auch im Komitate Temes vor.

Orten. Ein gleiches Schicksal ward der schwarzköpfigen Möve (*Larus melanocephalus*) zutheil, in deren Kolonien der alte BALDAMUS seinerzeit noch die herrlichsten Gelege sammelte. Mit einem Worte: einer der grössten Feinde der Vögel ist die Kultur.

In Ungarn kennt man derzeit 87 Standvögel; 151 Arten hier nistende Zugvögel; die Anzahl der Durchzügler beträgt 56; die der Wintergäste 24, die der ausserordentlichen Gäste 46. Von den Stand- und Zugvögeln und ausserordentlichen Gästen entfallen die meisten Arten auf die Ordnung der Singvögel (137); die meisten der Wintergäste gehören der Ordnung der Gänsearten an (9), während die meisten der Durchzügler den Charadriiformes angehören (23). Übrigens bietet nachstehende Tabelle eine genaue Übersicht über die Art und Weise des Vorkommens der Vögel Ungarns:

O r d o	Stand- vögel	Zug- vögel	Winter- gäste	Durch- zügler	Zufällige Erschei- nungen	Zu- sammen
Passeriformes	48	65	8	5	24	150
Coraciaeformes	1	7	—	1	—	9
Cuculiformes	—	1	—	—	—	1
Piciformes	10	1	—	—	—	11
Strigiformes	7	1	2	—	2	12
Accipitriformes	13	14	2	1	3	33
Pelecaniformes	—	3	—	3	—	6
Anseriformes	1	7	9	9	8	34
Ardeiformes	—	12	—	—	1	13
Gruiformes	—	—	—	1	1	2
Charadriiformes	2	15	1	23	3	44
Lariformes	—	8	—	9	2	19
Alciformes	—	—	2	—	—	2
Procellariiformes	—	1	—	1	—	2
Colymbiformes	—	—	—	2	—	2
Podicipedidiformes	—	4	—	1	—	5
Ralliformes	—	7	—	—	—	7
Columbiformes	1	3	—	—	—	4
Pteroclidiformes	—	—	—	—	2	2
Galliformes	4	2	—	—	—	6
Insgesamt	87	151	24	56	46	364

Schliesslich, bevor ich mich dem speciellen Theile vorliegender Arbeit zuwende, erachte ich es für nöthig zu bemerken, dass ich im ungarischen Theile bei der Zusammenstellung der Synonymik (auf welche in diesem Auszuge hingewiesen wird) den grossen Katalog des British Museum (Cat. Bird. Br. Mus. I—XXVII) zur Basis nahm. Ich habe jedoch die Synonymik dieses Kataloges, soweit es möglich war, revidirt und dieselbe gegebenen Falles auch Änderungen unterworfen. Die sonstige Litteratur an dieser Stelle namhaft zu machen, halte ich für überflüssig, da doch die speciellen Quellen im Texte von Fall zu Fall angegeben sind.

I. Ordo PASSERIFORMES.

Die Ordnung der Singvögel steht im System der Vögel an höchster Stelle, d. i. phylogenetisch am entferntesten von den Reptilien. Diese Ordnung, welche ungefähr 6500 Arten umfasst, ist auf dem ganzen Erdenrund verbreitet und wird gegenwärtig in vier Unterordnungen eingetheilt: *Acromyodi*, *Desmodactyli*, *Oligomyodi* und *Tracheophones*, von welchen blos erstere in Europa vertreten ist.

Charaktere: Die Zahl der Muskeln der *tracheo-bronchialen* *Syrinx* beträgt 5—7 Paare. Der Tarsus ist geschildert; die Füße sind zum Gehen, Springen und zum Sitzen auf Bäumen geeignet; die II., III., IV. Zehen sind nach vorn, die I. Zehe (*hallux*) aber nach hinten gerichtet (*Anysodactyli*). Die Bürzeldrüse ist nackt und der Blinddarm (*cacca*) stets vorhanden; die Anzahl der Halswirbel überschreitet nie 15. Die Jungen sind anfänglich nackt und verlassen das Nest erst dann, wenn sie flügge werden.

I. Fam. CORVIDAE.

Die Familie der rabenartigen Vögel nimmt zufolge der besonderen Entwicklung des Gehirnsystems und der Intelligenz den ersten Platz unter den Singvögeln ein und ist hinsichtlich der morphologischen und biologischen Verschiedenheiten in drei gut begrenzte Subfamilien einzutheilen*

Die rabenartigen Vögel sind Omnivoren, sie nähren sich von Insekten, Fleisch, Würmern, Früchten etc. Sie erbauen ihre Nester auf Bäumen, in Höhlen, Gebäuden oder Felsritzen und brüten vereinzelt oder in Kolonien. Die Brutzeit ist zeitlich im Frühjahr. In der Regel legen sie 3—9 grüne oder grünlich weisse, mit grauen, braunen oder schwarzen Flecken besprenkelte Eier. Grösse, Form und Zeichnung der Eier ist je nach der Art verschieden. Sie mausern im Frühjahr und Herbst.

Charaktere: Der Schnabel kräftig, dick, zuweilen gestreckt und gebogen. Die Nasenlöcher sind mit Federborsten bedeckt, ausgenommen die Saatkrähe, deren Gesicht im Alter kahl wird und somit auch die Deckfedern der Nasenlöcher und die Mundwinkelborsten verliert. Füße und Krallen kräftig. Die Anzahl der Schwingen erster Ordnung beträgt 10; die erste Schwinge reicht bis zur Hälfte der zweiten, welche wieder kürzer ist, als die dritte.

---

* SHARPE (Cat. B. Br. Mus. Vol. III. p. 4. 1877.) unterscheidet blos zwei Subfamilien.

Bei den rabenartigen Vögeln kommen Abnormitäten in der Färbung (Albinismus, Xanthochroismus und deren Kombinationen) häufig vor. Im Ungar. National-Museum ist eine ganze Serie solcher Farbenvarietäten zu sehen, darunter eine Nebelkrähe (*Corone cornix*), deren Rücken und Bauch rein weiss sind. Auf den ersten Blick erinnert dieselbe an die persische *Corone capellana*, der lichte Schnabel und die abgebleichten Flügel verrathen indessen, dass man in diesem Falle eine Farbenvarietät vor sich hat. Schnabelmissbildungen sind häufige Erscheinungen.

Corvus Corax, LINNÉ.

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 4.)

Bewohnt die paläarktische und nearktische Region, d. i. ganz Europa, Nord- und Central-Asien und Nord-Amerika bis Mexiko. (SHARPE, C. B. Br. Mus. Vol. III., p. 16. 1877.)

Kommt in Ungarn überall vor, wo sich geeignete Stellen, nämlich grosse Waldungen befinden und ist hier ein Standvogel. Die Exemplare des Ungar. National-Museums stammen von folgenden Fundorten her: Gödöllő, Hódmezővásárhely (Albino-Exemplar), Alcsúth, Drávafok, Palics, Temes-Kubin und Karpathen.

Trypanocorax frugilegus (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildungen im ungar. Text, p. 5.)

Die Saatkrähe bewohnt ganz Europa und ist auch im nördlichen Polarkreis heimisch. In den nordischen Ländern ist dieselbe ein Zugvogel, im Süden, z. B. in Spanien, Frankreich, Italien und Griechenland, sowie theilweise auch in Ungarn jedoch ein Standvogel. Im Oktober und November ziehen ungeheure Schaaren aus dem Norden nach den südlichen milderen Himmelsstrichen. Die geographische Verbreitung erstreckt sich gegen Süden und Südosten bis Nordost-Afrika und Klein-Asien; gegen Osten bis Russland, Turkestan und den westlichen Theil von Sibirien, von wo der Vogel nach Afghanistan, Persien und dem nordöstlichen Theil von Ostindien zieht.

In Ungarn ist die Verbreitung der Saatkrähe eine ziemlich grosse, allein bei weitem nicht so bedeutend, als es im Interesse der Landwirthschaft wünschenswerth wäre. Die einzige Ursache dessen beruht darin, dass diese Art bei uns noch immer grossen Verfolgungen ausgesetzt ist.

Corone corone (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 6.)

Bewohnt laut SHARPE (C. B. Br. Mus. III., p. 27) Europa und Nord-Asien bis zum nordwestlichen Theil von Ostindien und China.

Kommt in Ungarn nur in den westlichsten Grenzbezirken vor. Jüngst aber hat das Ungar. National-Museum ein am 15. Februar 1900 bei Székudvar (Komitat Arad) erlegtes Exemplar von dem Präparator F. ROSONOWSKY erworben. Es scheint somit, dass der Vogel zufällig auch anderwärts, ostwärts in Ungarn zu finden ist.

Corone cornix (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 6.)

Geographische Verbreitung der Nebelkrähe: Gross-Britannien, Mittel- und Süd-Europa und Sibirien. (SHARPE, C. B. Br. Mus. III. p. 32.)

In Ungarn überall gleich häufig.

Coloeus monedula (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 7.)

Bewohnt Europa und Nord-Asien.

Kommt in Ungarn überall vor; in Siebenbürgen und in den südöstlichen Landestheilen indessen seltener anzutreffen und hier durch *C. collaris* vertreten.

Coloeus collaris (DRUMM).

(Synonymik im ungar. Text, p. 8.)

Diese östliche Form weicht von *Coloeus monedula* darin ab, dass die graue Färbung des Genickes und der Rückenseite des Halses stark silberweiss angefliegen ist und an beiden Seiten des Halses sich ein crémeweisser Halbkreis zeigt; Rücken und Bauch lichter grau, als bei *Coloeus monedula*. Es kommen jedoch auch Übergangsformen zwischen *Coloeus monedula* und *C. collaris* vor.

Die geographische Verbreitung erstreckt sich laut SHARPE (Cat. B. Br. Mus. III. p. 28) von Ost-Europa über Persien bis Afghanistan und Kaschmir.

In Ungarn kommt diese östliche Form der Dohle in den östlichen und südöstlichen Landestheilen, hauptsächlich in Siebenbürgen vor.

Nucifraga caryocatactes (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 8 und 9.)

Bewohnt Nord- und Mittel-Europa und Nord-Asien bis China.

In Ungarn in Gebirgsgegenden mit Nadelwäldern ein überall vorkommender Standvogel.

Nucifraga macrorhyncha, BREHM.

(Synonymik im ungar. Text, p. 9.)

Die Heimath dieses Vogels ist Sibirien und Japan. Zuweilen wandert er aus und überfluthet hierbei förmlich ganz Europa, kommt dann auch in Ungarn vor und sucht dabei sowohl die Gebirgsgegenden, als auch das Flachland auf.

Das Ungar. National-Museum besitzt Exemplare von folgenden Fundorten und Jahren:

1834. Komitat Nógrád.

1836. Komitat Pest.

1885. Komitat Nyitra.

1887. Cs.-Somorja, Szegzárd und

Hegykö.

1888. Alcsúth, Komitat Fejér.

1890. Podbjel, Komitat Árva.

1893. Zuberec, Komitat Árva.

1894. Komitat Nógrád.

Pica pica (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 10.)

Bewohnt laut SEEBOHM (Hist. Br. B. I., p. 563) die ganze paläarktische Region; von der mediterranen Subregion nördlich bis zum Polarkreis, östlich bis Syrien, Süd-Persien, Beludschistan, Himalaya, Japan, Süd-China, Formosa und Hainau, ferner im westlichen Theile der Vereinigten Staaten von Nord-Amerika.

In ganz Ungarn überall gemein.

Garrulus glandarius (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 11.)

Lebt in Europa.

In den Wäldern Ungarns überall ein häufiger Standvogel.

Pyrrhocorax pyrrhocorax (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 11 und 12.)

Bewohnt die Gebirgsgegenden von Süd-Europa und Central-Asien.

Kommt in Ungarn in den felsigen Gebirgen des ungarisch-kroatischen Littorals vor und zeigt sich nördlich davon nur vereinzelt. Das Ungar. National-Museum besitzt ein ungarisches Exemplar aus dem Komitate Zólyom; ein anderes Exemplar befindet sich in der Sammlung von E. v. HUSZTY in Léka; dasselbe wurde am 26. November 1886 bei Feketeváros im Komitate Sopron erlegt.

II. Fam. ORIOLIDAE.

Die in naher Verwandtschaft mit den rabenartigen Vögeln stehenden Pirole sind hauptsächlich in Folgendem charakterisirt: An der Kante des Oberkiefers, nahe zur Spitze, befindet sich ein kleiner Einschnitt. Die Nasenlöcher stehen frei und sind nicht mit Federborsten bedeckt. Männchen und Weibchen tragen ein verschiedenes Kleid. Das Nest wird sehr geschickt zwischen Astgabeln erbaut. Die Zahl der Eier beträgt 4—6; dieselben sind weiss, zuweilen rosig angehaucht und dunkel, aber spärlich gefleckt.

Diese Familie umfasst circa 50 Arten, welche in der äthiopischen, östlichen und australischen tropischen Zone leben, mit Ausnahme des auch bei uns heimischen *Oriolus galbula*, welcher zur Brutzeit die paläarktische Zone aufsucht.

Oriolus galbula, LINNÉ.

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 13.)

Bewohnt Europa, die mediterrane Subregion mit inbegriffen und Central-Asien. Ausser in Ungarn brütet der Vogel auch in Deutschland, Frankreich, Holland, auf der pyrenäischen Halbinsel, in Algir, Italien, auf der Balkan-Halbinsel, in Süd-Russland, im Kaukasus, in Persien, Turkestan und in einzelnen Theilen von Süd-Sibirien.

In Ungarn überall häufig. Langt in der ersten Hälfte April an und zieht Anfang September nach wärmeren Himmelsstrichen.

III. Fam. STURNIDAE.

Die Arten dieser Familie bewohnen die alte Welt, wo sie in Kolonien leben, in ausserordentlich grossen Schaaren unherziehen und in erstaunlicher Weise zusammenhalten. Dabei zeigen sie einen grossen Wandertrieb. Sie nisten in hohlen Bäumen, in Baulichkeiten und Felsenrissen und legen 4–7 ungezeichnete, einfärbige, weissliche oder lichtblaue Eier. Ihr Gang ist ein leichtes Schreiten oder Laufen. Ihre Nahrung bilden Insekten, Raupen, Würmer und Früchte.

Charaktere: Die erste Schwinge ist äusserst verkürzt, kürzer als die Deckfedern erster Ordnung, die zweite Schwinge dagegen ist am längsten. Die Mundwinkelborsten fehlen gänzlich; die Nasenlöcher sind nicht mit Borsten, sondern mit einer weichen, der Länge nach offenen hornartigen Platte (*operculum*) bedeckt. Sie mausern jährlich nur einmal. Das erste Kleid der Jungen ist ganz verschieden, nach der ersten herbstlichen Mauserung aber nehmen sie ein Kleid an, welches dem der Alten ähnlich ist.

Allgemeine Bemerkungen über den gemeinen Star und verwandte Formen.

Ausser der Stammform des gemeinen Stars begegnet man in Ungarn, besonders aber in den siebenbürgischen Komitaten auch einer Zwischenform, welche gleichsam ein Bindeglied zwischen dem gemeinen Star und der indischen Subspecies *Sturnus menzbieri*, SHARPE bildet, indem der purpurviolette Schimmer sich auch auf die Kopfplatte und Kehle erstreckt. Nachdem jedoch die Exemplare eine ununterbrochene Serie ergeben, so ist zwischen denselben keine Grenze zu ziehen und diese Form auch nicht eigens zu benennen. Die indische Form (*St. menzbieri*), welche in Ungarn bisher bloß ein einzigesmal beobachtet wurde, unterscheidet sich von der Stammform dadurch, dass der ganze Kopf, die Ohrendecken mit inbegriffen, ganz purpurfarbig ist, ohne jedes Grün. Soviel erscheint als sicher, dass die erwähnte, in Ungarn und in Mittel-Europa auch anderswo vorkommende Zwischenform aus der Kreuzung der Stammart mit der indischen *St. menzbieri* entstanden ist. Die Form wurde von Pražak (Ornith. Monatsb. III. p. 144, 1895.) als *St. vulgaris intermedius* beschrieben.

Die in Süd-Sibirien heimische *St. poltoratzkii* FINCH ist gleichfalls eine Lokalform der Stammart, obgleich sie von den meisten Autoren für eine selbständige Art gehalten wird. *St. poltoratzkii* unterscheidet sich von *St. menzbieri* darin, dass seine Flügeldeckfedern statt grün und blau, einen purpurvioletten Schimmer aufweisen. Auch diese orientalische Form besucht zuweilen die westlicheren Länder und mengt sich unter die Schaaren des gemeinen Stars; dies scheinen die im Ungar. National-Museum befindlichen drei Exemplare zu beweisen, welche EDUARD CZYRK bei Fogaras aus Schaaren des gemeinen Stars erlegt hat.

Sturnus vulgaris, LINNÉ.

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 15.)

Bewohnt ganz Europa, sowie die mediterrane Subregion, hier aber nur im Winter anzutreffen.

In Ungarn gemein, theilweise überwinternd.

Sturnus menzbieri, SHARPE.

(Synonymik im ungar. Text, p. 16.)

Laut SHARPE (Cat. B. Br. Mus. Vol. XIII. p. 33) brütet der Vogel in Sibirien und wahrscheinlich auch im grössten Theile von Central-Asien. Überwintert auf den indischen Ebenen.

Im Ungar. National-Museum befindet sich ein Exemplar, welches im Mai 1903 bei Kovil erlegt wurde. Die allda in Kolonien nistenden Stare gehören vermuthlich insgesamt zu diesem Subspecies.

Sturnus poltoratskii, FINSCH.

(Synonymik im ungar. Text, p. 16.)

Lebt in Süd-Sibirien, Kaschmir und Afghanistan, und zieht über den Winter nach dem südlichen Indien und dem Kaukasus.

Das Ungar. National-Museum besitzt drei männliche Exemplare, welche EDUARD CZYRK in den Jahren 1891, 1896 und 1897 bei Fogaras erlegte.

Pastor roseus (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 16.)

Die Heimath des Rosenstars ist Indien, von wo derselbe, wenn auch nicht regelmässig, doch öfters auch nach Europa wandert. Zuweilen besucht derselbe mehrere Jahre nacheinander auch Ungarn, wo er sich am liebsten an flachen und hügeligen Örtlichkeiten aufhält.

IV. Fam. FRINGILLIDAE.

Der zum Ausbrechen und Verzehren von Körnern geeignete kegelförmige, kräftige Schnabel ist dasjenige Merkmal der Glieder dieser Familie, wodurch sich dieselben von allen anderen Vögeln auffallend unterscheiden. Schon vermöge dieses einzigen Merkmals bilden dieselben eine gut umschriebene und unverkennbare Gruppe unter den Singvögeln. Das einzige Band, welches diese Familie mit den Lerchenarten verbindet, ist jene Verwandtschaft, welche zwischen dem Schnee-Ammer (*Plectrophenax*) und der Alpenlerche (*Otocorys*) besteht.

Bei den Finkenarten fehlt die erste Schwinge gänzlich; dieselben besitzen bloss 9 Schwingen erster Ordnung. Die 2., 3. und 4. Schwinge sind ungefähr gleich gross und am längsten. Sie mausern jährlich einmal, im Herbst. Die lebhaft Färbung

ihres Hochzeitskleides entsteht dadurch, dass die am Ende der Federn befindlichen Anhängsel im Frühling abfallen oder abgerieben werden und die darunter verborgene lebhaftere Färbung nun zum Vorschein tritt. An dem ersten Kleide der Jungen sind die Flecken und Streifen weit stärker, als bei den Alten; allein sie verlieren dies Jugendkleid schon bei der ersten herbstlichen Mauserung.

Diese Vögel sind über die ganze Erde verbreitet, mit Ausnahme der australischen Region. Es sind bisher über 500 Arten bekannt.

Wegen der auffallenden zweifachen Gestaltung des Schnabels werden die Finkenarten in zwei Subfamilien eingetheilt. SHARPE (Cat. B. Br. Mus. Vol. XII., p. 2. 1888) unterscheidet drei Subfamilien, und zwar *Coccothraustinae*, *Fringillinae* und *Emberizinae*.

Loxia curvirostra, LINNÉ.

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 19.)

Bewohnt ganz Europa, Nord-Afrika und Nord-Asien.

In Ungarn in der Region der Nadelhölzer überall häufig und hält sich daselbst das ganze Jahr auf. Im Herbst und Frühjahr streicht der Vogel schaarenweise einher. Manches Jahr sucht derselbe auch das von Nadelhölzern entfernte Flachland auf. Seine Brutzeit erstreckt sich von Ende Januar bis Anfang März. Angeblich brütet er auch schon zu Weihnachten.

Loxia pytiopsittacus, BECHST.

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 20.)

Bewohnt das nördliche Europa, besonders Skandinavien, und wandert von da zuweilen auch nach England und nach den südlichen Ländern Europas. Zu dieser Zeit kommt er auch in Ungarn vor. Das Ungar. National-Museum besitzt drei Exemplare, welche in Nord-Ungarn, in den Karpathen erlegt wurden.

Loxia bifasciata (BREHM).

(Synonymik im ungar. Text, p. 20.)

Lebt in Nord-Europa und Nord-Asien. Zieht ausnahmsweise nach den südlichen Ländern und ist dann auch in Ungarn, besonders in den Karpathen anzutreffen. Die im Ung. National-Museum befindlichen 7 ungarischen Exemplare wurden in den Jahren 1843 und 1889 in den nördlichen Komitaten Zólyom und Ung gesammelt.

Loxia rubrifasciata (BONAP.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 165.)

Stimmt durchaus mit dem gemeinen Kreuzschnabel überein, nur sind die Spitzen der Deckfedern der Schwingen zweiter Ordnung und der mittleren Deckfedern weisslich oder röthlich gesäumt, wodurch auf dem Flügel zwei schmale Bänder entstehen. Länge ca. 18, Flügel 10, Schwanz 6·5, Schnabel 2·1, Tarsus 1·5 ^{cf.}/_{m.}

Die Heimath dieses Vogels ist Mittel-Russland, von wo derselbe im Winter zuweilen auch Ungarn aufsucht.

Obige Beschreibung beruht auf einem in der Sammlung von VICTOR RITTER VON TSCHUSI zu SCHMIDHOFFEN befindlichen ungarischen Exemplare, welches durch ANTON KOCYAN am 7. Februar 1884 bei Oravitz (Komitat Árva) erlegt wurde. Das Ungar. National-Museum besitzt nur ein ungarisches Exemplar, welches gleichfalls aus dem Komitat Árva herstammt; allein dasselbe ist weniger typisch, denn die zwei Bänder an den Flügeln sind sehr schmal und kaum wahrnehmbar. STEFAN MEDRECKY hat den Vogel 1895 bei Ungvár gleichfalls beobachtet. (Aquila II., p. 86. 1895.)

Pinicola enucleator (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, pag. 21.)

Dieser Vogel bewohnt die nördlichsten Theile von Europa, Asien und Amerika, von wo derselbe zuweilen auch südlichere Gegenden in grossen Schaaren aufsucht.

In Ungarn seltener und höchstens in den nördlichen Karpathen anzutreffen. Das Ungar. National-Museum besitzt nur zwei Exemplare, welche unzweifelhaft im Lande erlegt wurden.

Carpodacus roseus (PALL.).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 22.)

Lebt in Ost-Sibirien, in China und Japan.

Das Ungar. National-Museum besitzt ein weibliches Exemplar, welches am 4. December 1850 im Ofner Gebirge in Gesellschaft gemeiner Gimpel gefangen wurde.

Carpodacus erythrinus (PALL.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 23.)

Bewohnt Sibirien und Nord-Europa.

In Ungarn sehr selten anzutreffen. Das Ungar. National-Museum besitzt drei authentisch ungarische Exemplare; zwei derselben (Männchen und Weibchen) wurden im Juli 1846 durch J. GASPARECZ bei Tiszolcz (Komitat Gömör), eines (Männchen) aber 1880 durch A. KOCYAN im Komitat Árva erlegt.

Pyrrhula pyrrhula (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 24.)

Bewohnt das nördliche und östliche Europa, sowie Sibirien.

In Ungarn in Gebirgsgegenden überall gemein und das ganze Jahr hindurch anzutreffen. Streicht im Herbst und Winter in grösseren Schaaren umher und besucht dann auch das Flachland.

Pyrrhula europaea, VIEILL.

(Synonymik im ungar. Text, p. 24.)

Bewohnt West-Europa, besonders England, Frankreich, Spanien und Italien, wo er als Standvogel bekannt ist; kommt aber auch nördlich und östlich dieser Länder vor und zieht bei seinen Streifereien weit nach Osten, bis zum Kaukasus, bis Turkestan und Süd-Sibirien.

Kommt in Ungarn nur gelegentlich seines winterlichen Umherschweifens vor und drängt sich dann gewöhnlich in die Gesellschaft gemeiner Gimpel.

Serinus serinus (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 25.)

Geographische Verbreitung: Mittel- und Süd-Europa, nordöstlicher Theil von Afrika, Klein-Asien, Palästina und Kaukasus.

In Ungarn gemein und überall als Standvogel vorkommend. Streicht in den Wintermonaten schaaarenweise umher.

Linaria linaria (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 27.)

Der Birkenzeisig bewohnt laut SHARPE (Cat. B. Br. Mus. Vol. XII., p. 248) Nord-Europa, ganz Sibirien und Nord-Amerika und überwintert in den entsprechenden südlicheren Gegenden.

In Ungarn blos Wintergast, welcher jedes Jahr, zuweilen in ungeheueren Schaaren erscheint, und pflegt dann mit den unten erwähnten verwandten Formen zusammen aufzutreten.

Linaria holboelli, BREHM.

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 28.)

Die geographische Verbreitung dieses Vogels laut SHARPE (l. cit.): Nord-Europa, von der skandinavischen Halbinsel bis Ost-Sibirien; kommt angeblich auch in Nord-Amerika vor.

Erscheint in Ungarn vereinzelt in Gesellschaft des gemeinen Birkenzeisigs und zwar in denjenigen Jahren, wenn dieser in ungeheueren Schaaren das Land überfluthet.

Anmerkung: Laut der Beobachtung WOLLEY's — sagt A. NEWTON (Dict. of. Ornith.) — ist in Lappland die Grösse des Schnabels von *L. linaria* sehr verschieden, was WOLLEY mit der Nahrung des Vogels in Verbindung bringt.

Linaria rufescens, VIEILL.

(Synonymik im ungar. Text, p. 28.)

Bewohnt laut SHARPE (l. cit.) West-Europa und brütet in England, sowie vermuthlich auch in den Gebirgen von Südwest-Europa.

In Ungarn zuweilen einzelne Exemplare in den Schaaren des gemeinen Birkenzeisigs anzutreffen, wenn letzterer in grosser Anzahl eintrifft.

Linaria exilipes (COUES).

(Synonymik im ungar. Text, p. 29.)

Lebt in Nord-Skandinavien, in ganz Sibirien und in Nord-Amerika.

Das Ungar. National-Museum besitzt ein authentisch ungarisches Exemplar, welches am 3. Dezember 1880 auf der Puszta Gubacs (Komitat Pest) in Gesellschaft gemeiner Birkenzeisig gefangen wurde.

Linaria cannabina (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 29.)

Bewohnt ganz Europa, einen Theil von Central-Asien und die mediterrane Subregion.

In Ungarn überall als sehr gemeiner Standvogel vorkommend.

Linaria flavirostris (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 30.)

Bewohnt Nord-Europa und zieht im Winter nach südlicheren Gegenden.

Zeigt sich in Ungarn nur im Winter und in der Regel in Gesellschaft des Birkenzeisigs.

Linaria brevirostris (BONAP.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 30.)

Lebt im Kaukasus, in Turkestan und Tibet.

Im Ungar. National-Museum befinden sich zwei ungarische Exemplare, welche im Dezember 1880 auf der Puszta Gubacs bei Budapest in Gesellschaft gemeiner Birkenzeisige gefangen wurden.

1. Länge ca. 13·5, Flügel 7·4, Schwanz 5·7, Schnabel 0·8, Tarsus 1·4 cm.

2. » » 13·5, » 7·3, » 5·6, » 0·7, » 1·4 cm.

Es ist wahrscheinlich, dass diese Art in Ungarn häufiger vorkommt, von den Ornithologen aber mit der vorhergehenden Art verwechselt wird.

Montifringilla nivalis (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 30.)

Bewohnt die Gebirgsgegenden von Süd-Europa und Palästina, sowie den Kaukasus.

Kommt in Ungarn im Hochgebirge vor, es ist indessen noch nicht erwiesen, ob als Standvogel oder als seltener Gast. Das Ungar. National-Museum besitzt ein Männchen und ein Weibchen; das eine wurde seinerzeit von S. PETÉNYI aus dem Komitate Szepes, das andere von A. KOCYAN aus dem Komitate Árva erworben.

Passer montanus (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 31.)

Bewohnt die ganze paläarktische Region.

In Ungarn ein gemeiner Standvogel.

Passer domesticus (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 32.)

Bewohnt die ganze paläarktische Region und Indien. Wurde künstlich auch in Nord-Amerika und Australien eingebürgert.

In Ungarn überall ein sehr gemeiner Standvogel.

Carduelis carduelis (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 33.)

Bewohnt Europa, die mediterrane Subregion und den nordwestlichen Theil von Asien.

In Ungarn ein gemeiner Standvogel.

Chrysomitris spinus (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 34.)

Lebt in Nord-Europa und Nord-Asien und zieht im Winter nach den entsprechenden südlicheren Ländern.

Besucht Ungarn Jahr für Jahr in grosser Anzahl; langt im Oktober an und zieht im März nach seinen Brutorten.

Chloris chloris (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 34.)

Bewohnt ganz Europa, die mediterrane Subregion, den Kaukasus, sowie Klein-Asien und Palästina.

In Ungarn überall gemein. Langt früh im Frühjahr an und weilt bis zum Spätherbst; überwintert auch zuweilen.

Fringilla coelebs, LINNÉ.

(Synonymik im ungar. Text, p. 35.)

Bewohnt ganz Europa- und Central-Asien.

In Ungarn sehr gemein. Langt sehr zeitlich im Frühjahr an und entfernt sich erst im Spätherbst; auch überwintern einzelne bei mildem Winter.

Fringilla montifringilla, LINNÉ.

(Synonymik im ungar. Text, p. 36.)

Bewohnt die nördliche Hälfte der paläarktischen Region und zieht über den Winter nach entsprechend südlicheren Ländern.

In Ungarn trifft der Vogel zur Winterzeit in grösseren Schaaren ein.

Coccothraustes coccothraustes (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 37.)

Bewohnt ganz Europa, Nord-Asien, Klein-Asien und den Kaukasus.

In Ungarn überall ein gemeiner Standvogel.

Emberiza citrinella, LINNÉ.

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 38 und 39.)

Bewohnt Europa und Central-Asien.

In Ungarn überall ein gemeiner Standvogel.

Emberiza cirrus, LINNÉ.

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 39.)

Bewohnt Mittel- und Süd-Europa, Süd-Russland und Klein-Asien.

Kommt in Ungarn nur in den südlichen Gegenden vor, besonders im ungarisch-kroatischen Littorale, und ist hier einer der gemeinsten Vögel.

Emberiza schoeniclus, LINNÉ.

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 40.)

Bewohnt ganz Europa und östlich bis Central-Asien.

In Ungarn in Sumpfgegenden und Röhrichten ein sehr gemeiner Standvogel.

Emberiza palustris, SAVI.

(Synonymik im ungar. Text, p. 41.)

Bewohnt Süd-Europa, insbesondere die Balkan-Halbinsel, Italien und Spanien.

Die Verbreitung in Ungarn ist noch nicht erforscht, es ist jedoch wahrscheinlich, dass der Vogel in allen einheimischen Röhrichten anzutreffen ist. Das Ungar. National-Museum besitzt Exemplare von folgenden Fundorten: Velenceer See, Fényszarú, Dabas, Csepel-Insel und Gyekeer See.

Emberiza hortulana, LINNÉ.

(Synonymik im ungar. Text, p. 42.)

In ganz Europa verbreitet.

Kommt in Ungarn überall vor, wenn auch nicht so häufig als *E. citrinella*.

Emberiza cia, LINNÉ.

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 42.)

Heimisch laut SHARPE (Cat. B. Br. Mus. Vol. XII, p. 539) in Süd-Europa und über Persien bis Afghanistan.

Im ungarisch-kroatischen Littorale ziemlich häufig, ausserdem noch am Fusse der siebenbürgischen Alpen anzutreffen. Kommt sonst nirgends vor.

Emberiza melanocephala, SCOP.

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 43.)

Bewohnt Süd-Frankreich, Italien, Dalmatien, einen grossen Theil des Balkan, Klein-Asien, Süd-Russland, den Kaukasus und Central-Asien.

Im ungarisch-kroatischen Littorale heimisch, in den nördlicheren Theilen von Ungarn aber sonst nirgends anzutreffen.

Miliaria miliaria (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 44.)

Bewohnt Mittel-Europa, die mediterrane Subregion, Klein-Asien und den Kaukasus.

In Ungarn überall gemein. Langt früh an und weilt bis zum Spätherbst, überwintert auch theilweise.

Plectrophenax nivalis (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 44.)

Bewohnt die nördlichsten Theile von Europa und Nord-Amerika und zieht im Winter nach den entsprechenden südlichen Gegenden.

Kommt in Ungarn seltener vor, und zwar nur bei strengsten Wintern; pflegt dann in grösseren Schaaren in verschiedenen Landestheilen zu erscheinen.

V. Fam. ALAUDIDAE.

Die systematische Stellung dieser Familie zwischen den Finken und Motacilliden ist zweifellos, indem sich dieselbe theils Ersteren, theils Letzteren nähert. Ein grosser Theil der Repräsentanten dieser Familie steht in morphologischer Hinsicht den Finken näher, als den Motacilliden, nur ein kleiner Theil derselben ist Letzteren so ähnlich, dass dadurch schon vielfach Irrthümer entstanden sind und sogar auch LINNÉ die Piper zur Gattung der Lerchen zählte. Der ausserordentlich grossen Ähnlichkeit der Feldlerche (*Alauda arvensis*) und des Pipers (*Anthus*) ist es zuzuschreiben, dass das Volk diese beiden Arten nicht richtig zu

unterscheiden vermag und gewöhnlich auch ihre Namen verwechselt. In biologischer Beziehung ist die Familie der Lerchen eher den Motacilliden ähnlich.

Das wichtigste und auffallendste Merkmal der Lerchenarten besteht darin, dass der hintere Theil des Tarsus (*planta tarsi*) geschildert ist (Abbildung p. 50 des ungar. Textes), hierin unterscheiden sie sich ja von allen anderen Singvögeln. Die Form des Schnabels ist sehr mannigfaltig, so z. B. hat von den hier vorkommenden Gattungen *Lullula* den dünnsten, fast grasmückenartigen Schnabel; einen etwas kräftigeren besitzt *Alauda*, noch kräftiger, etwas gestreckt und abwärts gebogen ist der Schnabel von *Ptilocorys*, schliesslich am kräftigsten der finkenartige Schnabel von *Melanocorypha*. Die Nasenlöcher sind mit Federborsten bedeckt. Der Flügel ist spitz und lang; die Anzahl der Schwingen erster Ordnung beträgt 10, ausgenommen *Melanocorypha sibirica* und die zur Gattung *Otocorys* gehörigen Arten, welche blos 9 Schwingen erster Ordnung besitzen. Die Schwingen zweiter Ordnung sind entweder ausserordentlich verlängert, wobei sie die Schwingen erster Ordnung beinahe gänzlich bedecken (*Alauda*, *Lullula* und *Ptilocorys*), oder sie sind weniger lang und mehr normal gestaltet (*Otocorys* und *Melanocorypha*). Das lose Jugendkleid der Lerchenarten ist in der Regel ebenso stark gesprenkelt, wie bei den Finkenarten, und ebenso wie diese, mausern sie jährlich nur einmal, und zwar im Herbst, im Gegensatz zu den Motacilliden, die auch im Frühling mausern.

Ihr Gang ist ein leichter, rascher Lauf; sie suchen die Bäume selten auf. Sie lieben ein freies Terrain, besonders die Ebenen. Ihre Nahrung besteht im Sommer aus Insekten, im Winter aus Samen. Sie sind ohne Ausnahme gute Sänger und lassen im Fluge ihre reizvollen Melodien vernehmen. Sie nisten auf dem Boden und legen gewöhnlich 4—6 weissliche, gelbliche, lila oder graugefärbte, mit dunklen Flecken dicht gesprenkelte Eier. Theils sind es Stand-, theils Zugvögel. Es sind 120 Arten und Racen bekannt, welche zumeist in verschiedenen Theilen der alten Welt leben; blos die Gattung *Otocorys* hat in der neuen Welt einige Repräsentanten.

Otocorys alpestris (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 46, 47.)

Bewohnt den nördlichen Theil von Europa und Amerika, und zieht im Winter nach den entsprechenden südlicheren Gegenden.

Pflegt in Ungarn gewöhnlich von Mitte November bis Ende Februar in grösseren oder kleineren Schaaren zu erscheinen.

Melanocorypha sibirica (GMEL.).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 47, 48.)

Geographische Verbreitung laut SHARPE (Cat. B. Br. Mus. Vol. XIII., p. 558) vom südöstlichen Russland an durch ganz Central-Asien bis zum Jenissei. Zieht im Winter westlich bis in die Türkei, eventuell auch bis Italien und wurde einmal auch in England beobachtet.

In Ungarn ist nur ein einziges authentisches Exemplar in der Privatsammlung von JOHANN V. CSATÓ bekannt, welches von demselben am 25. Dezember 1855 bei Koncza erlegt wurde.

PTILOCORYS.*

Nov. gen.

Typus: *Alauda cristata*, LINNÉ.

Der älteste Genusname der Schopflerche ist *Galerida* (BOIE, Isis, 1828, p. 321), richtiger *Galerita*, welcher vom lateinischen *galerus* (= Helm) abgeleitet ist. Allein schon FABRICIUS** hat 1801 diesen Namen für ein Käfergenus verwendet, derselbe kann somit, laut den allgemeinen Regeln der Nomenklatur, in der Ornithologie nicht angewendet werden. Dem Namen *Galerita* würde im Sinne des Prioritätsrechtes die HONGSON'sche Bezeichnung *Hetrops* (Gray's Isol. Misc. 1844, p. 84) folgen, nachdem dieselbe jedoch bereits vorher gleichfalls in der Entomologie belegt wurde*** und in der Litteratur ausser obigen zwei Benennungen kein anderer Name vorkommt, so war es nothwendig, für die Bezeichnung der Gattung der Schopflerche den neuen Namen *Ptilocorys* einzuführen.

Allgemeine Bemerkungen über die Schopflerche und verwandte Formen.

Eine der schwierigsten Aufgaben ist es, die Stellung der zum Genus *Ptilocorys* gehörigen Arten im System festzusetzen. Es ist bekannt, dass die Schopflerche bei ihrer grossen geographischen Verbreitung sich der Umgebung anpasst und je nach der Örtlichkeit ein sehr verschiedenes Kleid trägt. So ist die in Nord-Europa lebende typische *Pt. cristata* oben dunkel erdfarbig braun; in Mittel und Süd-Europa ist sie etwas lichter braun und so sind auch unsere Exemplare; allein hie und da finden sich in Ungarn auch ganz typisch dunkler gefärbte; in den Mittelmeerländern sind die Exemplare noch lichter, als die mitteleuropäischen und bezeichnet man dieselben als *Pt. senegalensis*; dieselben tragen im Ganzen eine rostgelbliche Grundfarbe. Die in Algir und Marokko vorkommenden sind noch lichter, als Letztere (*Pt. macrorhyncha*), wogegen in Ägypten eine entschieden dunkle Form lebt (*Pt. nigricans*), welche weit dunkler ist, als die typische nordeuropäische. Schliesslich ist zu bemerken, dass der im ungarisch-kroatischen Littorale isolirt lebende *Pt. senegalensis* von dem normalen röthlichen typischen *Pt. senegalensis* abweicht, indem derselbe dem algerischen *Pt. macrorhyncha* näher steht, als der typischen *Pt. cristata*, während bei den mediterranen normalen Formen das Verhältnis des Unterschiedes ein umgekehrtes ist.

* πτελον = Feder, κόρυς = Helm.

** Syst. El. I. p. 214.

*** Blanch. Ann. Soc. Ent. Fr. 1842, p. 52.

Ptylocorys cristata (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 49, 50.)

Lebt in der westlichen paläarktischen Region.

In Ungarn ein überall häufiger Standvogel.

Ptylocorys senegalensis (P. L. S. MÜLL.)

(Synonymik im ungar. Text, p. 50, Abbildung auf Taf. 1.)

Gleicht der Stammform, von welcher sie sich durch lichtere Färbung unterscheidet; ist oben stark rostgelblich angeflogen, so dass die Grundfärbung ganz lehmgelb erscheint; auch unten, besonders an der Brust zeigt sich ein ziemlich ausgesprochener rostgelber Anflug; die beiden äusseren Schwanzfedern sind fast ganz licht rostfarbig; Schnabel und Füsse im frischen Zustand sehr lichtfahl; Auge braun. Männchen und Weibchen einander gleich. Länge ca. 19, Flügel 10·5, Schwanz 7, Schnabel 1·7, Tarsus 2·4 cm.

Lebt in der mediterranen Subregion, besonders in den Küstenländern des Mittelländischen Meeres. Im ungarisch-kroatischen Littorale, wo sie die gewöhnliche Schopflerche vertritt, ein sehr häufiger Standvogel.

Alauda arvensis, LINNÉ.

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 51.)

Bewohnt die paläarktische Zone.

In Ungarn überall häufig; langt zeitlich im Frühjahr (zuweilen schon Ende Januar und Anfang Februar) an und weilt bis Spätherbst. Bei mildem Winter überwintern wohl auch einzelne Exemplare.

Die in Ungarn vorkommenden Exemplare gehören zum grossen Theil nicht zur typischen Stammart *A. arvensis*, sondern zu jener mediterranen Form, welche unter dem Namen *Alauda cantarella* bekannt ist und sich von der typischen darin unterscheidet, dass sie lichter und oben mehr oder weniger grau angehaucht, unten aber rein weiss ist. Auch einer andern Form begegnen wir in Ungarn, welche weit kleiner ist, als die normale, und durch ihre röthliche Grundfarbe auf den ersten Blick auffällt. Länge 15·5, Flügel 9·8, Schwanz 6·7, Schnabel 1, Tarsus 2·2 cm. Derlei Exemplare besitzt das Ungar. National-Museum aus dem Komitate Komárom. Ausserdem befindet sich in der Museal-Sammlung noch ein äusserst interessantes Exemplar, welches von Professor EMERICH KORBER am 2. Mai 1899 bei Csik-Somlyó erlegt wurde. Oben zeigt dieser Vogel eine röthliche Grundfarbe, das Gesicht ist ganz dunkel, die Superciliarstreifen sind sehr auffallend und die Flecken oben und unten so lebhaft, dass er der Waldlerche (*Lullula arborea*) ähnelt. Wahrscheinlich gehört dies Exemplar zu irgend einer Lokalform der im Osten lebenden *A. gulgula*.

Lullula arborea (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 52.)

Bewohnt die gemässigte Zone von Europa und den westlichen Theil von Central-Asien und verbringt den Winter in der mediterranen Subregion.

Kommt in Ungarn überall vor, doch weit seltener, als die Feldlerche. Er ist gleichfalls ein Zugvogel, welcher sehr früh im Jahre bei uns eintrifft,

VI. Fam. MOTACILLIDAE.

Diese Familie ist den Lerchenarten nahe verwandt; sie gleichen sich besonders in der Nistweise, aber auch äusserlich, wie z. B. die Piper den Feldlerchen. Die verlängerten Schwingen zweiter Ordnung bilden ein gemeinschaftliches Merkmal beider Familien; andererseits aber nähern sich diese Vögel den Grasmücken dadurch, dass sie sich jährlich zweimal, im Frühjahr und im Herbst, mausern.

Charaktere: Der dünne, grasmückenartige Schnabel; die Nasenlöcher sind nicht mit Federborsten, sondern mit einer, der Länge nach offenen Membrane (operculum) bedeckt; der vordere Theil des Tarsus ist geschildert, der hintere dagegen glatt; die Anzahl der primären Schwingen beträgt 9.

Die Vertreter dieser Familie kommen auf der ganzen Erde vor, mit Ausnahme der Inseln des Stillen Oceans; die Anzahl der bekannten Arten kann auf ca. 70 angesetzt werden.

Anthus trivialis (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 54.)

Lebt in Europa und Central-Asien, im Winter in Afrika und Indien.
In Ungarn überall gemein.

Anthus pratensis (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 54, 55.)

Bewohnt das nördliche Europa und verbringt den Winter in der mediterranen Subregion.

Erscheint in Ungarn nur gelegentlich des Durchzuges, im Frühling und Herbst in grösseren Schaaren. Der Hauptzug erfolgt im März und Oktober. Bei gelinder Witterung überwintern einzelne Exemplare an schneefreien Orten.

Anthus cervinus (PALL.).

(Synonymik im ungar. Text, Pag. 55.)

Bewohnt den nördlichen Theil der paläarktischen Zone und übersiedelt für den Winter nach der mediterranen Subregion und Indien.

In Ungarn nur zur Zeit des Durchzuges, Anfang Mai und Anfang Oktober anzutreffen.

Anthus campestris (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 56.)

Bewohnt Mittel-Europa, die mediterrane Subregion und Central-Asien und zieht für den Winter nach den entsprechenden südlicheren Himmelsstrichen.

In Ungarn in flachen Gegenden überall häufig. Langt im April an und weilt bis Ende September und Anfang Oktober.

Anthus spipoletta (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 57.)

Lebt in Süd-Europa und Central-Asien; während des Winters in der mediterranen Subregion und Süd-Indien.

Kommt in Ungarn im Hochgebirge, besonders in den Karpathen und in den siebenbürgischen Alpen vor. Besucht zur Zugzeit im Frühling und Herbst die flacheren Gegenden.

Motacilla alba, LINNÉ.

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 57, 58.)

Lebt während des Sommers in der westlichen paläarktischen Zone, im Winter in den entsprechenden südlicheren Gegenden.

In Ungarn überall häufig. Langt in der zweiten Hälfte Februar und Anfang März an und zieht erst spät im Herbst ab. Ausnahmsweise, bei gelinder Witterung überwintern einzelne Exemplare.

Calobates melanope (PALL.).

(Synonymik im ungar. Text, pag. 58.)

In der paläarktischen Zone heimisch.

In Ungarn in Gebirgsgegenden, an Bächen überall gemein; besucht zur Zugzeit auch das Flachland.

Budytes campestris (PALL.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 59, Abbildung auf Taf. II, Fig. 1.)

Lebt an zwei isolirten Punkten der paläarktischen Zone: in West-Europa, besonders in England, und zwischen Süd-Russland und Central-Asien. Die europäischen Exemplare ziehen über den Winter nach den westlichen Gestaden Afrikas.

Wurde in Ungarn nur in einem einzigen Falle authentisch beobachtet, und zwar von S. PETÉNYI, der ein männliches Exemplar im Herbstkleide 1842 bei Stubnya erlegte; dasselbe befindet sich im Ungar. National-Museum.

Budytes taivanus, SWINHOE.

(Synonymik im ungar. Text, p. 60, Abbildung auf Taf. II, Fig. 2.)

Bewohnt laut SHARPE (Cat. B. Brit. Mus. Vol. X., p. 515) von den Kurilen durch Ost-Sibiren bis Daurien und die Amurgegend, China und die Insel Formosa; über den Winter die malayischen Halbinseln. Das Ungar. National-Museum besitzt ein männliches und ein weibliches Exemplar, welche Professor G. SZIKLA im Frühling 1893 am Velenczeer See (Komitat Fejér) erlegte. Es sind dies die einzigen aus Ungarn bekannten Exemplare.

Budytes flavus (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 61, Abbildung auf Taf. II, Fig. 3.)

Kommt an zwei isolirten Punkten der paläarktischen Zone vor, und zwar in Europa und im nordöstlichen Asien. Die europäischen Exemplare überwintern in Afrika, die asiatischen auf den meisten Inseln des Stillen Oceans.

In Ungarn auf wasserreichen Wiesen überall gemein. Langt in der zweiten Hälfte April an und zieht im September fort.

Budytes beema (SYKES).

(Synonymik im ungar. Text, p. 61, Abbildung auf Taf. II, Fig. 4.)

Bewohnt West- und Central-Sibirien, überwintert in Afghanistan und Indien. Kommt zur Zugzeit wahrscheinlich auch in West-Europa und in der mediterranen Subregion vor. (SHARPE, Cat. B. Brit. Mus. Vol. X., p. 521.)

Das Ungar. National-Museum besitzt ein authentisches Exemplar, welches S. PETENYI am 4. Mai 1828 bei Péteri (Komitat Pest) erlegte.

Budytes borealis (SUND).

(Synonymik im ungar. Text, p. 62, Abbildung auf Taf. II, Fig. 5.)

Im nördlichen Theil der paläarktischen Zone heimisch; überwintert in der mediterranen Subregion, in Afrika und Indien.

In Ungarn nur während der Zugzeit anzutreffen. Das Ungar. National-Museum besitzt folgende Exemplare: ♂, ♀ Novi (Komitat Fiume-Modrus), 12. Mai 1896; ♂ Cs.-Somorja, 7. Mai 1899.

Budytes cinereicapillus (SAVI).

(Synonymik im ungar. Text, p. 448.)

Lebt in Süd-Europa und Nord-Afrika, an dem Mittelländischen Meere.

In Ungarn im ungarisch-kroatischen Littorale anzutreffen, kommt zur Zugzeit auch in den nördlicheren Landestheilen vor (Almásy, Ornith. Jahrb. IX., p. 93). Im Museum zu Zágráb befindet sich ein männliches Exemplar, welches im Mai 1894 bei Zágráb erlegt wurde. Das Ungar. National-Museum besitzt noch kein ungarisches Exemplar.

Budytes paradoxus, BREHM.

(Synonymik im ungar. Text, p. 62, Abbildung auf Taf. II, Fig. 6.)

Laut SHARPE (Cat. B. Brit. Mus. X., p. 531) von Ungarn und Dalmatien nach Osten bis Südrussland und der Krim (47° östl. Länge) heimisch.

Kommt in Ungarn bei Temes-Kubin vor (Almásy, Ornith. Jahrb. IX., p. 99. 1898) VIKTOR RITTER von TSCHUSI zu SCHMIDHOFFEN besitzt ein ungarisches Exemplar, welches am 4. Juni 1898 bei Temes-Kubin erlegt wurde. Seit dem Drucke des ungarischen Textes hat auch das Ungar. National-Museum ein einheimisches Exemplar erworben, welches gleichfalls aus T.-Kubin stammt und am 31. Mai 1900 erlegt wurde.

Budytes feldeggi (MICHACH.).

(Synonymik im ungar. Text p. 63, Abbildung auf Taf. II, Fig 7.)

Lebt in Südost-Europa und Central-Asien; überwintert in Afrika und Indien. In Ungarn wurde diese Art von G. v. ALMÁSY entdeckt (Orn. Jahrb. IX., p. 98, 1898) u. zwar am 21. Mai 1896 bei Temes-Kubin. VIKTOR RITTER von TSCHUSI zu SCHMIDHOFFEN besitzt ein ungarisches Exemplar, welches am 29. Juni 1898 bei Temes-Kubin erlegt wurde. Seit dem Drucke des ungarischen Textes erwarb das Ungar. National-Museum einige Exemplare aus der Umgegend von Temes-Kubin, u. zwar: *a*) ♂ 30. Mai 1900; *b*) ♂ 10. Juli 1900; *c*) juv. 21. Juni 1900; *d*) ♂ 26. Mai 1900.

VII. Fam. SYLVIIDAE.

In der Familie der Grasmücken, welche mit jener der Drosseln in sehr naher Verwandtschaft steht, findet man in der Gesamtzahl der zahlreichen Arten nur einen morphologischen Unterschied, wodurch dieselbe entschieden charakterisirt wäre, und zwar den, dass der Tarsus vorn mit mehr oder weniger Schildern bedeckt ist; übrigens verräth der äussere Habitus auf den ersten Blick, ob die betreffenden Vögel dieser Familie angehören. Es ist ein weiteres constantes Merkmal dieser Familie, wodurch sie sich von derjenigen der Drosseln unterscheidet, dass die Jungen im ersten Kleide dem Mutterthiere gleichen, während die der Drosseln von den Alten abweichen, da Letztere in der Jugend stets eine gewisse Sprenkelung aufweisen.

Der Schnabel der Grasmücken ist dünn und spitz, die Basis mehr oder weniger flach. Die Mundwinkelborsten fehlen zuweilen gänzlich. Die Flügel sind lang, spitz und schmiegen sich flach an den Körper. Die Anzahl der Schwingen erster Ordnung beträgt stets 10; die erste Schwinge ist mehr oder weniger kurz, aber niemals länger, als die Hälfte der zweiten Schwinge. Sie mausern jährlich zweimal: im Frühjahr und im Herbst Ihre Nahrung besteht in der Regel aus Insekten, allein im Herbst nähren sie sich auch von Früchten. Im Ganzen genommen sind es Zugvögel.

Die Anzahl der Arten dieser grossen, mit Ausnahme von Amerika über die ganze Erde verbreiteten Familie lässt sich nicht einmal annähernd feststellen, weil dieselben systematisch noch nicht genügend geordnet sind; sehr viele hierher gehörige Gattungen sind bisher noch zerstreut bei anderen Familien eingereiht.

Die bei uns vorkommenden Grasmückenarten zerfallen in biologischer Hinsicht in zwei Gruppen, und zwar in Waldbewohner (*Sylvia*, *Phylloscopus* und *Hypolais*), welche sich in Wäldern, Auen und Gesträuchen, sowie in Wasserbewohner (*Acrocephalus*, *Potamodus*, *Locustella*, *Calamodus* und *Luscinola*), welche sich in Röhrichten, inmitten von Wasserpflanzen und auf feuchten Wiesen aufhalten und allda brüten.

SYLVIA.

Charaktere: Der Schwanz gerade abgeschnitten, die äussere Feder etwas kürzer, als die übrigen. Die Mundwinkelborsten sind vorhanden, aber schwach. Die Füsse im Verhältniss ziemlich kräftig.

Sie leben ohne Ausnahme von Insekten, allein bei Gelegenheit der Herbstbewegung nährt sich ein grosser Theil der Arten auch von Obst und Beerenfrüchten. Insgesamt sind es gute Sänger. Sie nisten 0·5—1 Meter hoch über dem Erdboden oder noch höher in Gesträuchen oder zwischen dichtem Gras, erbauen das Nest aus Grashalmen, Pflanzenfasern und dünnen Ästchen; die Nestmulde wird mit Haaren ausgefüllt. Die Anzahl der Eier beträgt 4—6, an Form und Farbe je nach der Art verschieden.

Sylvia nisoria (BECHST.).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 65, 66.)

In Mittel-Europa, Süd-Russland und Turkestan heimisch. Besucht die mediterrane Subregion nur gelegentlich des Durchzugs. Der Winteraufenthalt noch nicht genau bekannt.

In Ungarn ziemlich häufig; haust und nistet in Gärten und Auen. Langt Ende April und Mai an und weilt bis Ende September.

Sylvia sylvia (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 66.)

Bewohnt die westliche paläarktische Region.

In Ungarn, ebenso wie anderwärts, einer der gemeinsten Vögel, der im April eintrifft und in der ersten Hälfte Oktober fortzieht.

Sylvia subalpina (BONELLI).

(Synonymik im ungar. Text, p. 449.)

Bewohnt die Mittelmeerländer Europas und Nord-Afrikas und kommt gegen Osten bis Persien vor.

In Ungarn im ungarisch-kroatischen Littorale, hauptsächlich bei Fiume anzutreffen.

Exemplare des Museums zu Zágráb:

- 1—2. ♂♂ Fiume, April 1890.
- 3—4. ♂—♀ Fiume, 26. April 1888.
5. ♀ Fiume, 4. April 1889.
6. ♂ Zengg, 23. März 1900.
7. ♂ Fiume, 26. April 1888.
- 8—10. ♂ Fiume, 4. April 1892.
11. ♂ Fiume, 13. April 1890.

Sylvia simplex, LATH.

(Synonymik im ungar. Text, p. 67.)

Der bekannteste und verbreitetste Name zur Bezeichnung der Gartengrasmücke ist unstreitig *Sylvia hortensis*, BECHST., allein leider müssen wir — bei Einhaltung des strengen Gesetzes der Priorität — uns dieses liebgewonnenen und ganz entsprechenden Namens entwöhnen, selbst dann, wenn wir als Autor desselben nicht den späteren BECHSTEIN, sondern den früheren GMELIN betrachten, weil schon vor diesem, 1787, LATHAM diesem Vogel den Namen *Sylvia simplex* beigelegt hat. H. SEEBOHM in seiner trefflichen Publikation über die Gattung *Sylvia* (Remarks on the Genus *Sylvia* and on the Synonymy of the Species, Ibis 1879, p. 308) sagt unter Anderem: «Schade, dass die Gartengrasmücke den allgemein gebräuchlichen Namen *Sylvia hortensis* nicht beibehalten kann. Auch bisher schon war es offenbar, dass die GMELIN'sche Bezeichnung sich auf das Weibchen der Sängergrasmücke bezieht. Hieraus lässt sich der Schluss folgern, dass GMELIN das Männchen der Sängergrasmücke mit der schwarzköpfigen Grasmücke, das Weibchen aber mit der Gartengrasmücke verwechselt hat und somit seine Bezeichnung im Sinne des Prioritätsrechtes nur theilweise «partim» anzunehmen wäre; es ist jedoch überflüssig, uns in weitere Erörterungen einzulassen, weil der frühere LATHAM'sche Name *Sylvia simplex* (Gen. Syn. Suppl. I., p. 287, 1787) ohnehin vorhanden ist und dessen klare, deutliche Beschreibung ausser allem Zweifel steht». Es ist mithin eigenthümlich, dass im grossen Katalog des British Museum (Cat. B. Br. Mus. Vol. V., p. 10) gerade SEEBOHM im Gegensatze zu Obigem für die Beibehaltung des Namens *Sylvia hortensis*, BECHST., einsteht und die Beseitigung des Namens *S. simplex* damit motivirt, dass LATHAM selber den Namen *Sylvia simplex* nachträglich zur Bezeichnung einer Varietät der GMELIN'schen *Motacilla hortensis* degradirt habe, welcher Name sich auf nichts anderes beziehen kann, als auf das Weibchen der Sängergrasmücke oder aber auf eine überhaupt nicht existirende Form!

Die Gartengrasmücke bewohnt ganz Europa, am häufigsten aber ist sie in Mittel-Europa und in England. In den Mittelmeerländern und in Klein-Asien nur zur Zugzeit anzutreffen, brütet jedoch in Spanien und in Palästina und ist in letzterem Lande zugleich als Standvogel bekannt.

In Ungarn überall eine häufige Erscheinung, besonders zur herbstlichen Zugzeit, wenn der Vogel schaarenweise in Gesellschaft verwandter Arten einherzieht. Derselbe überwintert in Afrika.

Sylvia orpheus, TEMM.

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 68.)

In der mediterranen Subregion heimisch. Im ungarisch-kroatischen Littorale, am südlichen Abhang des Karstes vorkommend und hier ziemlich häufig. Über Ankunft und Abgang fehlen die Aufzeichnungen.

Sylvia atricapilla (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 69.)

Bewohnt ganz Europa vom 66° nördl. Br. bis zum Mittelmeer, die Asorischen und Kanarischen Inseln, Nord-Afrika, Klein-Asien und Palästina. Zieht für den Winter aus Europa nach Afrika.

In Ungarn sehr gemein und einer der angenehmsten Frühlingssänger, der im April anlangt und bis Mitte Oktober weilt.

Sylvia curruca (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 69, 70.)

In Europa vom 65° n. Br. bis zum Mittelmeer. Verbringt den Winter im südlichen Theil von Nord-Afrika.

In Ungarn überall vorkommend und sehr gemein.

Sylvia melanocephala (GMEL.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 70.)

In der mediterranen Subregion heimisch.

Kommt bei uns nur im ungarisch-kroatischen Littorale vor. Von Baron WASHINGTON bei Fiume beobachtet und gesammelt. (Madarász, Zeitschr. f. ges. Orn. II., p. 352, 1885.) Das Ungar. National-Museum besitzt noch kein ungarisches Exemplar.

PHYLLOSCOPUS.

Abgesehen von dem morphologischen Charakter der übrigen Grasmückenarten, wird diese Gattung einzig und allein durch die auffallend lebhaft gelbe Farbe der unteren Flügeldecken und Axillarfedern charakterisirt. In biologischer Hinsicht aber weisen die hierher gehörigen Arten grosse Verschiedenheit auf. Abweichend von ihren Gattungsgenossen verfertigen sie ihr Nest in Form einer Halbkugel mit einem Seiteneingang und erbauen es auf dem Boden oder nahe zu demselben. Die Anzahl der Eier schwankt zwischen 5 und 7; dieselben sind weiss gefärbt, mit braunen oder rothen Sprenkeln und Flecken bedeckt. Die Vögel bewegen sich lebhaft und flink; beim Suchen der Nahrung flattern sie mit den Flügeln in der Weise des Fliegenschnappers.

Es sind ungefähr 30 Arten bekannt, welche während des Sommers ausschliesslich in der paläarktischen Zone leben und für den Winteraufenthalt stets sehr weit nach Süden ziehen.

In Ungarn kommen blos 3 Arten vor. Das in der Literatur zerstreut erwähnte Vorkommen von *Phylloscopus bonellii* in Ungarn beruht auf Irrthum. (Természetr. Füzet. XXII, p. 495, 1899.)

Phylloscopus sibilator (BECHST.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 71.)

Bewohnt ganz Europa vom 60° n. Br. bis zum Mittelmeer; gegen Osten bis zum Uralgebirg. Kommt ausserdem im Kaukasus, in Klein-Asien, Palästina und Nord-Afrika vor, an letzterem Orte jedoch nur im Winter. In Süd-Europa nur als Durchzügler bekannt. Brütet in Mittel-Europa.

In Ungarn ziemlich häufig und überall in Laubwäldern vorkommend. Langt Anfang April an und zieht Ende September nach seinen Winterquartieren.

Phylloscopus trochilus (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 72.)

Bewohnt Europa bis zum 70°; von Grossbritannien bis Schweden, Norwegen und Lappland; im Osten Sibirien; im Süden die mediterrane Subregion und die südlichsten Gegenden von Afrika; hält sich in Afrika jedoch nur während des Winters auf, in Süd-Europa nur zur Zeit des Durchzuges. Am Kaspischen Meer, in Klein-Asien und Palästina nur als Durchzügler bekannt.

In Ungarn überall ziemlich häufig, hält sich besonders in Laubwäldern auf. Zur Zugzeit, in der ersten Hälfte April und in der zweiten Hälfte September, in grosser Anzahl anzutreffen.

Phylloscopus rufus (BECHST.).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 74 u. 73.)

In Europa fast bis zum Polarkreis verbreitet und brütet auch überall, wo sich ihm eine geeignete Stelle darbietet. Überwintert in Klein-Asien, Palästina und Abessinien. In Griechenland, Süd-Italien, Spanien und Nord-Afrika ein Standvogel.

Kommt in Ungarn überall vor und bevorzugt die Nadelwaldungen, brütet aber theilweise auch in Laubwäldern des Flachlandes. Erscheint im Frühling, besonders aber zur herbstlichen Zugzeit überall in grosser Anzahl. Langt im März an und zieht Ende Oktober oder in der ersten Hälfte November von dannen.

HYPOLAIS.

Diese Gattung umfasst jene kleine Gruppe von Vögeln, welche eine natürliche Verbindung zwischen den Laubsänger- und Rohrsängerarten bilden. Ihr flacher, an der Basis verbreiteter Schnabel gleicht dem der Rohrsänger, ihr Schwanz aber ist gerade abgeschnitten, wie bei *Phylloscopus*. Hinsichtlich der Lebensweise und des Verhaltens kommen sie mehr den letzteren nahe. Ihre Eier sind lilagrau oder lila-rosenfarbig, mit schwarzen Sprenkeln. In Ungarn kommen bloss zwei Arten vor.

Hypolais olivetorum, in dem Werke: «Fiume és a magyar-horvát tengerpart» 1898. p. 402, erwähnt, ist aus der Fauna Ungarns zu streichen, weil der Verfasser denselben wahrscheinlich irrthümlich nach dem im Zágráber Museum befindlichen

einziges Exemplar aufgenommen hat, obwohl dieses Exemplar nicht auf kroatischem Gebiet, sondern bei Cattaro (17. Mai 1890) erlegt wurde. Höchstens könnte noch von *H. pallida* die Rede sein, allein das Vorkommen desselben wird durch keinen Beleg dargethan. Die zwei Exemplare des Zágráber Museums sind gleichfalls nicht ungarischer Herkunft; das eine stammt aus Narenta, das andere aus Spalato.

Hypolais hypolais (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 75, 76.)

Die geographische Verbreitung des Gartenspötters — sagt Seebohm — ist eine sehr eigenthümliche. Derselbe ist ein sehr häufiger Sommervogel in Nord-Frankreich, Belgien, Holland, Deutschland, Italien und Sicilien, in Süd-Frankreich hingegen sehr selten und in Spanien gänzlich fehlend. In Dänemark, in Süd-Skandinavien und in den baltischen Provinzen ist der Vogel gemein, allein nördlich dieser Länder wird er immer seltener und erreicht die nördliche Grenze seiner Verbreitung in Schweden beim 67°, in West-Russland aber bei ca. 65°. Man behauptet, dass er im Uralgebirge gegen Norden nur bis zu 57° vorkomme und laut den Aufzeichnungen ist derselbe von dieser Bergkette bis zum Tobolfluss in den Thälern anzutreffen. Im mittleren Russland ist der Vogel häufig, dagegen in Süd-Russland sehr selten und für das Vorkommen im Kaukasus liegen keinerlei Daten vor. Zur Zugzeit zieht er durch Griechenland, Klein-Asien und Nord-Afrika und überwintert in Süd-Afrika, von wo, und zwar aus Ovampo, Damara und Bechuana, bereits Exemplare in die Sammlungen gelangt sind.» In England ist der Vogel nur als seltener Gast bekannt.

In Ungarn zur Zugzeit im Frühjahr und im Herbst am häufigsten zu sehen; im Sommer selten.

Hypolais polyglotta (VIEILL.)

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 77.)

Lebt in der westlichen Hälfte der mediterranen Subregion.

Kommt in Ungarn nur im ungarisch-kroatischen Littorale vor, wo ich den Vogel im Sommer 1899 bei Novi entdeckte und von wo ich ein Männchen, ein Weibchen, sowie ein Junges für das Ungar. National-Museum mitgebracht habe.

ACROCEPHALUS.

In dieser Gattung werden gewöhnlich auch die Gattungen *Potamodus*, *Locustella* und *Calamodus* vereinigt. Dieser Eintheilung bedient sich auch SEEBOHM in dem grossen Katalog des British Museum (Cat. B. Br. Mus. V., p. 88. 1881). Allein wenn man diejenigen Charaktere berücksichtigt, welche bei diesen Vögeln als selbständige auftreten, so ist es nicht nur zur leichteren Bestimmung der Arten, sondern auch zwecks Bezeichnung der verwandtschaftlichen Übergänge nothwendig, dieselben in gesonderte Gattungen zu stellen, und nach eingehenderer Untersuchung gelangen wir sogar zu dem Resultate, dass die Gattungen *Potamodus*

und *Locustella* zwischen *Acrocephalus* und *Calamodus* fallen und gleichsam ein verbindendes Glied zwischen diesen beiden Genera bilden.

Charaktere: Der Schnabel ziemlich stark, etwas platt und an der Basis verbreitert. Die Mundwinkelborsten mittelmässig entwickelt. Die erste Schwinge sehr klein und schmal, ohne selbst die Länge der Deckfedern der Schwingen erster Ordnung zu erreichen. Der Schwanz ziemlich abgerundet.

Diese Vögel halten sich in Röhrichten und Sümpfen auf. Ihre Singfähigkeit ist sehr entwickelt und erstreckt sich vom lauten, kreischenden Gesang bis zu höchst melodische Weisen. Sie entnehmen ihre Nahrung der Insektenwelt. Das dichtgefügte Nest wird an Rohrstengeln oder zwischen dem an feuchten Stellen befindlichem Gesträuch mit grossem Fleisse errichtet. Die Anzahl der Eier schwankt in der Regel zwischen 4 und 6; sie sind grünlich und mit dunkler Farbe stark gesprenkelt.

Acrocephalus lacustris, NAUM.

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 78.)

Statt des allgemein üblichen ältesten Namens *Acrocephalus arundinaceus* (LINNÉ) ist die NAUMANN'sche Bezeichnung *A. lacustris* zu gebrauchen, weil sich aus der Beschreibung LINNÉ's die Identität der Art nicht ergibt; denn seine Diagnose passt ebenso auf die *A. arundinaceus*, wie auf die *A. lacustris*.

Geographische Verbreitung: westliche Hälfte der paläarktische Region, den Winter über Afrika und brütet in Mittel- und Süd-Europa, Nord-Persien, Turkestan und Nord-Afrika. Wird in der östlichen Hälfte der paläarktischen Region in Indien, Australien und auf den Inseln des Stillen Oceans durch verwandte Formen vertreten.

In Ungarn überall sehr häufig, wo sich mit Röhricht bestandene Gebiete vorfinden. Langt in der zweiten Hälfte April oder Anfang Mai an und zieht im September fort. Die Füsse eines bei Novi am 9. Mai 1898 erlegten Exemplares, welches sich im Ungar. National-Museum befindet, waren in frischem Zustande lebhaft schiefergrau, wie bei dem in Asien lebenden *Acrocephalus orientalis*, obwohl seine Schwingenverhältnisse normal sind.

Allgemeine Bemerkungen über *Acrocephalus palustris* und *A. streperus*.

Schon bei der Charakteristik der Ordnung wurde betont, dass die Singvögel die am höchstentwickelte und phylogenetisch jüngste Generation der Klasse der Vögel bilden. Diesen Satz sehen wir in der Ordnung der Singvögel auf Schritt und Tritt durch jene Übergangsformen bestätigt, welche Zeugenschaft dafür ablegen, dass viele Arten noch am Beginne ihrer Entwicklung stehen. Derart sind auch *Acrocephalus palustris* und *A. streperus*. Thatsache ist es, dass diese Vögel solche Erscheinungen sind, welche in morphologischer Hinsicht eine ausserordentlich grosse Ähnlichkeit aufweisen und einander in dem Masse gleichen, dass nur ein sehr geübter Ornithologe im Stande ist, sie von einander zu unterscheiden, in biologischer Hinsicht aber sehr verschieden sind.

Die morphologischen Charaktere dieser beiden Formen, welche sich auf die Schwingenverhältnisse beziehen, sind nicht konstant, zumindest aus individuellem

Standpunkte nicht anwendbar. Nimmt man z. B. 20 Exemplare von *Acrocephalus palustris*, so erhält man folgende Schwingenverhältnisse:

bei 15 steht die zweite Schwinge zwischen der dritten und vierten,
 » 3 ist » » gleich der vierten,
 » 2 » » kürzer, als die vierte.

Im Durchschnitt steht also die zweite zwischen der dritten und vierten.

Bei *Acrocephalus streperus* (gleichfalls 20 Exemplare genommen):

steht bei 15 die zweite Schwinge zwischen der dritten und vierten,
 » 10 ist die » » gleich der vierten,
 » 5 » » kürzer, als die vierte.

Im Durchschnitt also die zweite gleich der vierten.

Die Färbung von *Acrocephalus palustris* wird durch den olivenfarbigen Anflug charakterisirt, welche am Bürzel am lebhaftesten erscheint, während bei *Acrocephalus streperus* dieselbe ins Bräunliche übergeht und gleichfalls am Bürzel die grösste Lebhaftigkeit gewinnt. Dessenungeachtet finden sich bei beiden Formen auch weniger typisch gefärbte Exemplare, so dass manche derselben sehr leicht zur Verwechslung Anlass bieten, welche nur dann richtig gestellt werden kann, wenn man ganze Serien zum Vergleiche beizuziehen vermag.

Dagegen zeigt sich bei diesen beiden Arten in biologischer Hinsicht eine unverhältnissmässig grosse Verschiedenheit. *Acrocephalus streperus* sucht stets das dichteste Röhricht auf und verlässt dasselbe selten. Das Nest verfertigt er oberhalb des Wasserspiegels an Rohrstengeln befestigt, ebenso wie der Drossel-Rohrsänger; auch seine Bewegungen erinnern mehr an denselben, ihr Gesang aber, obgleich melodisch, ist stets mit Gekreisich verbunden. Hingegen nistet *Acrocephalus palustris* nie im Röhricht, sondern neben demselben an feuchten Stellen, in Weidenbüschen oder an anderen laubreichen Pflanzen. Seine Bewegungen sind von jenen von *A. streperus* sehr verschieden. Sein Gesang ist sehr melodisch und fein, ohne Beimischung von kreischenden Tönen, und sein Sängertalent so sehr entwickelt, dass er ausser seinem eigenen typischen Gesang noch das Lied anderer Vögel nachzuahmen vermag.

Dort wo *Acrocephalus palustris* und *A. streperus* in unmittelbarer Nachbarschaft hausen, ist es nicht ausgeschlossen, dass sie sich auch untereinander paaren. Vermuthlich sind es aus solchen Paarungen hervorgegangene Kreuzungen, mit welchen mancher Ornithologe nichts anzufangen weiss, selbst wenn er auch die Lebensweise in Betracht zieht und hierin dann eine neue Art oder Varietät entdeckt zu haben wähnt, welche er mit dem BREHM'schen *Acrocephalus horticola* identificirt.

Acrocephalus palustris (BECHST.).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text. p. 80.)

Geographische Verbreitung: in Mittel- und Süd-Europa und im Osten bis weit nach Central-Asien. Über den Winter ziehen die europäischen Exemplare nach Central-Afrika.

Kommt in Ungarn in Sumpfigenden überall vor und liebt besonders Örtlichkeiten mit Weiden- und anderem Gebüsch. Langt Ende April oder in der ersten Hälfte Mai an und weilt bis September.

Acrocephalus streperus (VIEILL.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 81.)

Die geographische Verbreitung ebenso, wie die des vorigen. In Ungarn in Röhrichten überall vorkommend.

POTAMODUS.

Diese kleine, aber gut umgrenzte Gruppe unterscheidet sich sowohl in morphologischer, wie auch in biologischer Hinsicht wesentlich von den *Acrocephalus*-Arten. Charakterisirt sind diese Vögel durch den dünnen, schlanken, grasmückenartigen Schnabel, durch den gänzlichen Mangel der Mundwinkelborsten, durch den stark abgerundeten breiten Schwanz, sowie durch die langen Schwanzdeckfedern.

Sie halten sich in grossen Röhrichten oder in der üppigen Vegetation der sumpfigen Moore auf. Sie verfertigen ihre Nester aus Rohr- und Schilfblättern und verbergen sie sehr geschickt unter Schilf- oder Rohrbüschen. Sie legen 4—6 Eier, welche weisslich-rosa, mit Grau und Braun fein, aber dicht gesprenkelt sind.

Potamodus fluviatilis (WOLF).

(Synonymik im ungar. Text, p. 82.)

Bewohnt die östliche Hälfte Europas während die westliche Grenze seiner Verbreitung durch die Donau gebildet wird. In Russland ist ihr nördlichster Fundort der Ladogasee. Kommt übrigens auch in Klein-Asien und Palästina vor.

Lebt in Ungarn hauptsächlich in den Auen und Inseln entlang der Donau. Die hierländischen Fundorte sind noch nicht genau bekannt. Bei FRIVALDSZKY (*Aves Hungariae*, p. 46, 1891) sind folgende Fundorte verzeichnet: Süttör (Kom. Sopron), Dinnyés (Kom. Fejér), Cs.-Somorja (Kom. Pozsony), Oláh-Brestye (Kom. Hunyad), Nagy-Enyed (Kom. Alsó-Fehér), Gyeke (Kom. Kolozs) und Drávatorok (Komitat Baranya). Langt in der zweiten Hälfte April an (die früheste Aufzeichnung ist vom 13. April) und zieht wahrscheinlich in der ersten Hälfte September nach seinem Winteraufenthalt, welcher übrigens noch nicht bekannt ist; wahrscheinlich ist es Afrika.

Potamodus luscinioides (SAVI).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 83.)

Obwohl er hauptsächlich die mediterrane Subregion bewohnt,* fehlt er hier stellenweise gänzlich und kommt z. B. auf der Balkan-Halbinsel und in Klein-Asien nicht vor. In Ungarn weit häufiger, als man anfänglich meinte. In Mittel-Europa, mit Ausnahme von Österreich und Holland, nicht vorkommend. In den Rohrgegenden von Spanien, Italien, Süd-Frankreich und Nord-Afrika gemein. War dereinst auch in England heimisch, wurde indessen hier durch die Kultur gänzlich verdrängt. Die europäischen Exemplare ziehen für den Winter nach Afrika. Man behauptet, dass in Süd-Frankreich einzelne Exemplare auch überwintern.

---

* Unlängst erhielt das Ung. National-Museum aus der Sammlung HÄRMS ein Exemplar aus Transkaspien.

In Ungarn fast überall anzutreffen, wo sich alte Röhrichte vorfinden. Die bekanntesten Fundorte sind: der Fertő- und Velenceer See, der Kis-Balaton-See, die Titeler Sümpfe und Röhrichte, in Siebenbürgen die Seen der Mezőség. Langt im April an und weilt bis Anfang September.

Locustella naevia (BODD.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 84.)

Bewohnt Europa und ist in West- und Nord-Europa am häufigsten; in der mediterranen Subregion ausser der Zugzeit selten. Überwintert wahrscheinlich in Nord-Afrika, einzelne Exemplare überwintern auch im südlichen Spanien. In Asien durch zwei nah verwandte Arten, *Locustella straminea* und *L. lanceolata* vertreten.

Kommt in Ungarn meist auf moorigen, nassen Wiesen vor, ist aber nirgend gemein, am häufigsten jenseits der Donau am Fertősee und im Hanságsumpf. Die Exemplare des Ungar. National-Museums stammen aus den Komitaten: Pozsony, Sopron, Fejér, Alsó-Fehér und Hunyad.* Über Ankunft und Abgang fehlen genaue Aufzeichnungen.

Wegen der geringen Anzahl unserer Exemplare und wegen Mangel an Serien und Vergleichsmaterial wäre es schwierig, schon gegenwärtig eine Meinung darüber abzugeben, ob die in Ungarn vorkommende *L. naevia* mit der im Westen lebenden typischen Form vollständig übereinstimmt, oder etwa zu der asiatischen verwandten Art *Locustella straminea* SEVERTZ. hinneigt. Fortgesetzte Beobachtungen, zu sammelnde Serien und entsprechendes Vergleichsmaterial wird dies entscheiden

CALAMODUS.

Diese Gattung wird gewöhnlich zum Genus *Acrocephalus* gezogen, obgleich ihre Selbständigkeit weit berechtigter ist, als z. B. die der Gattung *Hypolais*, welche eher mit *Acrocephalus* zu vereinigen wäre.

Charaktere: Der Schnabel dünn, schlank, an der Basis kaum verflacht. Die Mundwinkelborsten mittelmässig entwickelt. Die erste Schwinge kürzer, als die Deckfedern der Schwingen erster Ordnung. Der Schwanz abgerundet und die unteren Schwanzdeckfedern ziemlich lang, aber nie länger, als die äusseren Schwanzfedern. Das Gefieder im Ganzen oben braun, mit dunklen Flecken versehen.

Diese Vögel halten sich im Röhricht und auf feuchten Wiesen auf, und legen das Nest zwischen Rohr oder Wasserpflanzen an. Die Anzahl der Eier schwankt zwischen 4 und 6; dieselben sind graulichweiss mit dunklen Farben fein gesprenkelt. Alle sind gute Sänger.

Calamodus aquaticus (TEMM.).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 86.)

Lebt in Mittel- und Süd-Europa, ist am häufigsten in Italien und Spanien. In Griechenland und in Klein-Asien hauptsächlich zur Zugzeit anzutreffen.

* Bei Anlass meiner Ausflüge im Jahre 1901 im Komitat Szaboles fand ich diesen Vogel daselbst ziemlich häufig vor.

In Ungarn verhältnissmässig am häufigsten zur Zugzeit; im Sommer ziemlich selten. Die ungarischen Exemplare des Ungar. National-Museums stammen von folgenden Fundorten her: Komitat Pozsony, Sopron und Fejér, sowie Siebenbürgen.

Calamodus phragmitis (BECHST.).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 87.)

Bewohnt ganz Europa und Sibirien. In der mediterranen Subregion hauptsächlich während der Zugzeit anzutreffen. Verbringt den Winter in Afrika.

Kommt in Ungarn in Röhrichten und auf feuchten Wiesen überall häufig vor; zur herbstlichen Zugzeit aber überschwemmt der Vogel das ganze Land. Langt in der zweiten Hälfte April an und weilt bis zur zweiten Hälfte Oktober.

LUSCINIOLA.

Charaktere: Die erste Schwinge weit länger, als die Deckfedern der Schwingen erster Ordnung, und ist fast halb so lang, wie die zweite; die zweite ist gleich der siebenten; die 3. 4. und 5. ungefähr gleich und am längsten.

Lusciniola melanopogon (TEMML.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 88.)

Bewohnt gewisse Theile der mediterranen Subregion. Theils Stand-, theils Zugvogel.

Kommt nur in einzelnen Gegenden Ungarns vor, wie z. B. am Velencezer See, am Kis-Balaton, sowie in den Sumpfgebieten der untern Donau, wo er ziemlich häufig ist. Bei uns als Zugvogel bekannt, der in der ersten Hälfte März anlangt und in der Regel bis Ende Oktober, sogar bis zur ersten Hälfte November hier verweilt, bei milder Witterung angeblich auch überwintert. Wurde in Ungarn von PETÉNYI und NAUMANN entdeckt, und zwar 1835 zwischen Szent-György und Jankahid am Béga-Kanal im Komitate Torontál.

VIII. Fam. TURDIDAE.

Diese Familie wird charakterisirt einerseits durch solche Züge, welche mit der Familie der Grasmücken übereinstimmen, andererseits durch die starke Sprenkelung des Jugendkleides. Die am ersten Federkleide junger Vögel bemerkbare Sprenkelung hat eine grosse phylogenetische Bedeutung, indem sie zeigt, dass die Ahnen dieser Familie ein weit bunteres Kleid trugen, als die jetzigen, und die mit der Zeit allmählig ausgeschiedenen Arten nach dem Gesetze der Anpassung eine einfachere Färbung des Gefieders annahmen, um der sich Umgebung besser anzuschmiegen. Zugleich wird dadurch die Voraussetzung derjenigen Systematiker

widerlegt, die in dem fiktiven Stammbaum der Arten dieser Familie die höchste Stelle einräumen, weil gerade diese, im Stadium der Entwicklung auftretenden Anzeichen verrathen, dass dieselben phylogenetisch weit tiefer stehen, als die Familie der rabenartigen Vögel und andere zwischenstehende Familien, selbst die der Motacilliden und Sylviiden.

Anderweitige Merkmale sind: die Basis des Schnabels ist mehr oder weniger flach; an der Kante des Oberkiefers, nahe zur Spitze, zeigt sich stets die Spur eines kleinen Einschnittes; die Nasenlöcher sind nicht mit Borsten, sondern mit einer weichen, mehr oder weniger offenen Hornhaut (operculum) bedeckt; die Mundwinkelborsten sind zuweilen sehr schwach, fehlen aber nie gänzlich; die Flügel sind lang, spitz und flach an den Leib geschmiegt. Sie mausern jährlich einmal, und zwar im Herbst. Die Tarsen sind im Gegensatz zu denjenigen der Sylviiden stets glatt. Eine Ausnahme bildet die Subfamilie *Accentorinae* bei welcher die Tarsen vorn geschildert sind. Es ist jedoch zu bemerken, dass diese Subfamilie eigentlich aus der Familie Turdidae auszuscheiden und als selbständige Familie (Accentoridae) zwischen die Familien Sylviidae und Turdidae zu stellen wäre.

Diese Familie, unter deren Gliedern wir die vorzüglichsten Sänger der Vogelwelt antreffen, ist eine sehr grosse und zugleich kosmopolitische. Die Anzahl der Arten lässt sich nicht einmal annähernd feststellen, weil diese Familie, ebenso wie die der Grasmücken, noch nicht genau systematisch geordnet ist. So z. B. ist die Gattung *Pratincola*, welche entschieden zu dieser Familie gehört, im Katalog des British Museum, sowie in anderen hervorragenden Werken, zu den Muscicapiden gezählt.

ACCENTOR.

Charaktere: Der Schnabel mittelgross, der Bug wenig gekrümmt, die Kante des Oberkiefers einwärts gebogen. Die Mundwinkelborsten klein. Der Vordertheil der Tarsen geschildert. Das Kleid des Männchens und Weibchens einander ähnlich.

Das sehr kompakte, aus Moos und Gras verfertigte Nest legen sie in Gesträuchen auf dem Boden oder in Felsritzen an. Die Zahl der Eier schwankt zwischen 4 und 6; die Färbung derselben ist reinblau. Ihre Nahrung besteht im Sommer aus Insekten, Würmern, kleinen Schnecken, im Winter aus Samen.

Sie sind über die ganze paläarktische Region verbreitet. Von den bekannten 16 Arten leben in Ungarn blos zwei.

Accentor collaris (SCOP.).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 90.)

Bewohnt die Alpen Mittel- und Süd-Europas.

In Ungarn auf den felsigen Theilen des Hochgebirges heimisch. Bei FRIVALDSZKY (Aves Hungariae) sind Exemplare aus folgenden Komitaten (meist im Besitze des Ungar. National-Museums) verzeichnet: Szepes-Gömör, Árva, Torda-Aranyos, Hunyad und Pest. C. G. DANFORD hat am 9. Juni 1899 im Retyezát-Gebirge, auf dem Gropa-Popi eine ganze Familie (♂, ♀, 2 Junge sammt Nest) gesammelt und diese werthvolle Beute dem Ungar. National-Museum gespendet.

Accentor modularis (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 91.)

Bewohnt Europa und die mediterrane Subregion.

In Ungarn überall gemein und während des ganzen Jahres anzutreffen.

Aëdon.

(Abbildung im ungar. Text, p. 92.)

LINNÉ hat die Nachtigall noch in die im ausgedehnteren Sinne genommene Gattung *Motacilla* gestellt, während SCOPOLI (Ann. I, p. 154) sie 1769 in das zur Aufnahme der Grasmücken aufgestellte Genus *Sylvia* versetzte. FORSTER war der Erste, der 1814 unter dem Namen *Aëdon** eine eigene Gattung für diese kleine Gruppe aufgestellt hat.

Charaktere: Der Schnabel ist grasmückenartig; die Nasenlöcher sind mit einer Hornhaut (operculum) bedeckt, an deren unterem Theile sich die Nasenöffnung befindet. Die Mundwinkelborsten sind sehr klein; die Flügel lang und spitz; an der innern Fahne der zweiten Schwinge, nahe zur Spitze, buchtartiger kleiner Einschnitt. (S. Abbildung p. 92.) Das Kleid von Männchen und Weibchen ganz gleich.

Das Nest legen sie auf dem Boden oder nahe zu demselben an und stellen es äusserlich aus dürrn Blättern sehr künstlich, aber so lose zusammen, dass es bei der leisesten Berührung zerfällt; die Mulde ist aus Gras dauerhafter angefertigt und zuweilen mit Federn ausgelegt. Die Anzahl der braunen oder gräulichbraunen Eier schwankt zwischen 4 und 6.

Ihre geographische Verbreitung erstreckt sich auf die paläarktische Region und Afrika. Von den bekannten fünf Arten leben in Ungarn regelmässig zwei während eine sich nur vereinzelt (?) zeigt.

Aëdon lusciniæ (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 93.)

Bewohnt Europa und die westliche Hälfte der mediterranen Subregion; den Winter verbringt sie im Inneren von Afrika.

In Ungarn überall gemein und brütet allerwärts, mit Ausnahme der siebenbürgischen Landestheile, wo sie durch *Aëdon philomela* vertreten wird. Langt ungefähr Mitte April an und zieht im September fort.

---

* Dieser Gattungsname ist nicht zu verwechseln mit dem spätern BOIE'schen *Aëdon*, welcher sich auf *Sylvia galactodes* und die verwandten Arten derselben bezieht und welcher, als der spätere, selbstverständlich in der ornithologischen Nomenklatur ausser Gebrauch zu stellen ist.

Aëdon golsi (CAB.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 94.)

Bewohnt laut SEEBOHM (Cat. B. Br. Mus. V., p. 297) Turkestan und Nord-Persien bis zum Kaukasus.

In Ungarn entdeckte ich den Vogel am 5. Mai 1899 bei Bánostor (Komitat Szerém), wo ich in den Besitz eines männlichen Exemplars gelangte.

Aëdon philomela (BECHST.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 94.)

Bewohnt den östlichen Theil von Mittel-Europa, sowie den westlichen Theil von Central-Asien und zieht für den Winter nach den entsprechenden südlichen Gegenden.

In Ungarn zur Zugzeit fast überall anzutreffen, brütet aber nur in Siebenbürgen ständig. Langt in der zweiten Hälfte April an und weilt bis Anfang September.

CYANECULA.

Charaktere: Der Schnabel grasmückenartig; die Nasenlöcher ähnlich jenen der Nachtigall; die Mundwinkelborsten mittelmässig entwickelt. Die Flügel lang und spitz; die erste Schwinge länger als die Deckfedern der Schwingen erster Ordnung, die zweite steht zwischen der fünften und sechsten und ist um die Mitte, am Rande der innern Fahne, d. i. da, wo die Verschnälerung endigt, eingebuchtet. (S. Abbildung im ungar. Text, p. 95.)

Männchen und Weibchen tragen ein verschiedenes Kleid.

Diese Vögel bevorzugen Rohr und sonstige nasse Gebiete. Das Nest erbauen sie am Stengel von Wasserpflanzen auf dem Boden oder nahe zu demselben, zuweilen in Erdrissen zwischen Wurzeln. Die Mulde wird mit Gras, Pflanzenfasern oder Haaren ausgelegt. Sie legen 4—6 Eier, welche schmutzig-bläulichgrün und zuweilen mit verwaschenen röthlichen, wolkenartigen Zeichnungen versehen sind.

Sie bewohnen die paläarktische Region, während des Winters die entsprechenden südlichen Länder. Von den bekannten drei Arten wurde in Ungarn blos eine beobachtet, welche hier auch brütet.

Das in der ungarischen Litteratur ab und zu erwähnte rothsternige Blaukehlchen (*Cyanecula succica*, BECHST.), ist derzeit noch aus der Fauna Ungarns wegzulassen, weil ihr Vorkommen durch keine sicheren Daten bestätigt wird. 1. Das Ungar. National-Museum besitzt kein ungarisches Exemplar und die von FRIVALDSZKY (Aves Hungariae p. 54) erwähnten zwei Exemplare wurden nur auf Grund falscher Determination aufgenommen, denn beide Daten beziehen sich auf das weisssternige Blaukehlchen (*Cyanecula cyanecula*, WOLF); das eine, welches am 21. Sept. 1890 am Velencezer See erlegt wurde, ist ein junges Männchen im Herbstkleide, das andere der sogenannte *C. wolfii*, ohne Kehlfleck, welches aber nichts anderes ist, als das

Synonym von *C. cyaneacula*. 2. In der Sammlung von JOHANN V. CSATÓ befindet sich gleichfalls ein ungarisches Exemplar; in der mit ihm über die Blaukehlchen geführten Korrespondenz sagt derselbe u. A.: «In Ungarn beobachtete ich bloß das weissternige Blaukehlchen und habe einige Exemplare desselben bei Szeged erlegt, wo ich mit dem verstorbenen Grafen KOLOMAN V. LÁZÁR und ALEXIUS PÁVAI einige Tage auf den dortigen Teichen jagte; in Siebenbürgen habe ich selbst dieses nie erlegt, weiss aber vom Hörensagen, u. zw. auch von Dir, dass der Vogel in den Seen der Mezőség nicht selten ist.» 3. VICTOR RITTER VON TSCHUSI zu SCHMIDHOFFEN verständigt mich, dass seine Sammlung kein ungarisches Stück enthalte. 4. Schliesslich stellte es sich heraus, dass das von DR. LOVASSY (A Balaton madárvilágának rendes jelen-ségei) erwähnte und am 22. April 1895 erlegte Exemplar bloß eine Kreuzung des roth- und weissternigen Blaukehlchens sei. (Siehe weiter unten.)

Cyanecula cyanecula (WOLF).

(Synonymik im ungar. Text, p. 96.)

Dass die sogenannte *Cyanecula wolffi*, d. i. das Blaukehlchen ohne Kehlfleck, weder eine Species, noch eine Lokalform, sondern nur ein *jugendliches* Stadium von *C. cyaneacula*, WOLF, sei, wird auch durch folgenden Fall bestätigt: Am 28. April 1891 kaufte ich auf dem Budapester Vogelmarkt ein Männchen von *C. wolffi*, welches bis 4. Februar 1892, also nahezu ein Jahr, in der Gefangenschaft lebte. Im Herbst mauserte es und nun entwickelte sich an seiner Kehle der grosse glänzend weisse Stern, von welchem vorher keine Spur sichtbar war. Dieser Exemplar, welches aus einem *C. wolffi* durch Mauserung zu einem typischen *C. cyaneacula* geworden ist, befindet sich ausgestopft in der Sammlung des Ungar. National-Museums.

Die Kreuzung des Blaukehlchens.

Unter den Blaukehlchen findet man häufig Exemplare, welche sowohl die Charaktere des rothsternigen Blaukehlchens (*C. succica*, BREHM), als auch die des weissternigen Blaukehlchens (*C. cyaneacula*, WOLF) an sich tragen, nachdem ihr Kehlfleck theils weiss, theils rostfarbig ist. Derlei Exemplare sind Kreuzungen der beiden Arten.* Vordem hielt man dieselben für eigene Arten, die unter dem Namen *C. dichrosteria* und *C. orientalis* beschrieben wurden.** Die Kreuzung bezeichnet man richtig folgendermassen:

Cyanecula succica (BREHM) × *Cyanecula cyaneacula* (WOLF).

Von derlei in Ungarn gesammelten Kreuzungen besitzt das Ungar. National-Museum ein männliches Exemplar, welches am 29. März 1889 am Fertősee erlegt wurde; ein anderes männliches Exemplar befindet sich in der naturhistorischen Sammlung der königl. ungar. landwirthschaftlichen Lehranstalt zu Keszthely; dasselbe wurde von Professor DR. ALEX. LOVASSY am 22. April 1895 im Weidicht von Kisdiássziget am Kis-Balaton erlegt.

* Ausführlicher s. A. SUCHETET «Les Oiseaux Hybrides», p. 349. (1892.)

** Jüngst hat RICHMOND (U. St. Nat. Mus. XVIII., p. 483—485) 1896 nachgewiesen, dass das roth- und weissternige Blaukehlchen in Asien (Kaschmir, Baltistan und Ladok) beständig an einer und derselben Stelle vorkommen; es ist daher sehr wahrscheinlich, dass die auch bei uns zur Beobachtung gelangten Kreuzungen von dort oder von einer ähnlichen Gegend herkommen.

RUTICILLA.

Charaktere: Der Schnabel ist grasmückenartig. Die Mundwinkelborsten klein. Die Flügel sind spitz; die erste Schwinge ist etwas länger, als die Deckfedern der Schwingen erster Ordnung, die zweite weit kürzer als die dritte. Der Schwanz ist ziemlich lang und, mit Ausnahme der zwei mittleren Federn, röthlich gefärbt; übrigens ist das Kleid des Männchens und Weibchens von einander sehr abweichend.

Sie nisten gewöhnlich in hohlen Bäumen, Felsenhöhlen oder verlassenen Gebäuden. Das Material des wenig künstlichen Nestes besteht aus verschiedenen trockenen Gräsern und aus Moos und ist mit Federn oder Haaren ausgelegt. Die Anzahl ihrer Eier beträgt 5—8; dieselben sind rein weiss oder lichtblau, ohne jede Zeichnung, ausnahmsweise können sie auch feinen rothen Flecken versehen sein.

Ihre geographische Verbreitung erstreckt sich auf die paläarktische Region und Indien. Von den bekannten 13 Arten kommen in Ungarn 3 vor.

Ruticilla phoenicurus (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 97, Abbildung auf Taf. 3, rechts.)

Bewohnt im Sommer Nord- und Mittel-Europa, sowie einen gewissen Theil von Nord-Asien; im Winter die entsprechenden südlichen Gegenden; zieht aus Europa nach Nord-Afrika.

In Ungarn überall gemein; langt im April an und weilt bis Mitte Oktober, zuweilen noch länger.

Ruticilla mesoleuca (HEMPR. & EHRE.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 98, Abbildung auf Taf. 3, links.)

Geographische Verbreitung: Kaukasus, Klein-Asien, Cypern und Algir; überwintert im westlichen Arabien, in Abessynien und Senegal.

Das Ungar. National-Museum besitzt ein ungarisches Exemplar, welches Professor EMERICH KORBER am 26. Juni 1899 bei Csik-Somlyó erlegte.

VIKTOR RITTER VON TSCHUSI zu SCHMIDHOFFEN bemerkt in einem, am 4. Januar 1900 an mich gerichteten Briefe u. A. Folgendes: «Die Entdeckung von *Ruticilla mesoleuca* ist höchst interessant. Vor einigen Jahren glaube ich in meinem Garten selbst ein Männchen gesehen zu haben; ich habe es auch erlegt, nachdem ich aber den Vogel nur geflügelt, flüchtete er unter einen Reisighaufen; obzwar ich und der Hund das Möglichste gethan haben, ihn zu finden, blieb der Vogel verschwunden. Ob dieser Vogel, an welchem ich damals einen weissen Spiegel bemerkt zu haben glaube, wirklich ein *R. mesoleuca* gewesen sei, blieb unter solchen Umständen natürlich unentschieden».

Ruticilla titis (SCOP.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 99.)

Bewohnt Mittel-Europa und den westlichen Theil der mediterranen Subregion. Kommt in Gebirgsgegenden Ungarns überall vor, besucht aber zur Zugzeit auch das Flachland. Langt im März an und weilt bis zur ersten Hälfte November.

ERITHACUS.

Charaktere: Der Schnabel grasmückenartig, die Nasenlöcher mit einer Hornhaut (operculum) bedeckt, an deren unterem Theil sich die Nasenöffnung befindet; der gegen die Stirn liegende Theil der Hornhaut ist mit Federn bedeckt; die Mundwinkelborsten mittelmässig entwickelt. Die Flügel eher kurz und etwas abgerundet; die erste Schwinge reicht bis zur Mitte der zweiten, welche nur um Weniges länger ist, als die sekundären Schwingen. Das Kleid des Männchens und Weibchens gleich.

Sie erbauen ihre Nester aus dürrn Blättern und Moos auf dem Boden. Das Äussere des Nestes ist ziemlich gross und massig, die Mulde mit Haaren ausgelegt. Die Anzahl der Eier beträgt 5—9, sie haben eine weisse, mehr oder weniger roth angeflogene und gesprenkelte Grundfarbe.

Sie bewohnen die paläarktische Region. Es sind 4 Arten bekannt, deren eine auch in Ungarn vorkommt.

Erithacus rubecula (Linné).

(Synonymik im ungar. Text, p. 100.)

Lebt in Europa, über den Winter in der mediterranen Subregion.

In Ungarn überall gemein; brütet in Gebirgsgegenden. Die Zugzeit hängt von der Witterung ab; langt in der Regel im April an (zuweilen schon Anfang Februar) und weilt bis zum Eintreten des ersten Frostes.

TURDUS.

In diese Gattung gehören die Drosseln, d. i. diejenigen, deren Männchen und Weibchen ein gleiches Kleid tragen, während ihre Kehle aber stets mehr oder weniger gestreift ist. Diese Vögel stehen in sehr naher Verwandtschaft mit den *Merula*-Arten.

Charaktere: Die Länge des Schnabels entspricht ungefähr derjenigen des Schädels, mit mehr oder weniger gekrümmten Buge. Die Mundwinkelborsten mittelmässig entwickelt. Die Tarsen sowohl an der vorderen, als auch an der hinteren Hälfte glatt, blos an der Fusswurzel, befinden sich 2—3 Schildchen. Die erste Schwinge sehr kurz, weit kürzer, als die Deckfedern der Schwingen erster Ordnung. Der Schwanz gerade abgeschnitten.

Es sind alle sehr zusammenhaltende, gesellschaftliche Vögel, besonders zur Zugzeit im Frühjahr und im Herbst, aber auch ausserdem; so z. B. nistet die Wacholderdrossel in den Birkenwäldern der skandinavischen Halbinsel und Nord-Russlands in grossen Kolonien. In einer solchen Kolonie befinden sich häufig Hunderte von Nestern. Das Nest der Drosseln ist übrigens ein sehr solider Bau, welcher die Form eines Napfes hat, aus Ästchen, Gräsern und Moos angefertigt und innen meist mit Lehm ausgefüttert ist. Das Nest wird gewöhnlich in Gesträuchen, zuweilen aber auch auf Bäumen oder auf dem Boden angelegt. Die Anzahl der braun- und schwarzgesprenkelten Eier von lebhaft gräulich-blauer Grundfarbe schwankt zwischen 4 und 6. Ihre Nahrung besteht im Sommer aus Insekten und Würmern, im Herbst und Winter aus Obst und Beeren.

Ihre Verbreitung erstreckt sich auf alle fünf Welttheile. Die Anzahl der bekannten Arten beträgt 70 und davon entfallen auf die ganze paläarktische Region bloß fünf nistende Arten. In Ungarn kommen im Ganzen vier Arten vor, deren zwei brüten, zwei aber nur als Durchzügler oder Wintergäste bekannt sind.

Turdus iliacus, LINNÉ.

(Synonymik im ungar. Text, p. 102.)

Bewohnt den nördlichen Theil der paläarktischen Region bis zum 71° n. Br. Zieht über den Winter nach den entsprechenden südlichen Gegenden, die europäischen Exemplare bis Nord-Afrika.

Pflegt in Ungarn zumeist bei Gelegenheit des Durchzugs vorzukommen und dann in der Regel die Schaaren der Wacholderdrossel aufzusuchen; ist aber zuweilen auch im Winter anzutreffen.

Turdus musicus, LINNÉ.

(Synonymik im ungar. Text, p. 102.)

Bewohnt die paläarktische Region und besucht im Winter auch Nord-Afrika und Süd-Persien.

In Ungarn gemein und überall vorkommend. Pflegt im Frühjahr und im Herbst in grossen Schaaren zu ziehen.

Turdus viscivorus, LINNÉ.

(Synonymik im ungar. Text, p. 103.)

Bewohnt die paläarktische Region.

In Ungarn ziemlich häufig, besonders in Gebirgsgegenden, wo er auch brütet. Ist hier ein Standvogel, sucht aber im Winter auch das Flachland auf.

Die in Ungarn vorkommende Misteldrossel ist nicht ganz typisch, weil etwas grösser, als die in Nord- und West-Europa lebenden Exemplare. Hinsichtlich der Grösse nähert sie sich mehr den Exemplaren im Himalaya und in Ost-Sibirien, welche in der That länger sind und lange Zeit als selbständige Art: *Turdus hodgsoni*, HOMEYER, galten. E. OATES (Fam. Brit. Ind. I., p. 149) hat indessen nachgewiesen, dass die im Himalaya lebenden mit den europäischen vollständig identisch sind; SEEBOHM aber (Monogr. of the Turdidae I., p. 139, 1898) erbrachte den Nachweis, dass die HOMEYER'sche *Turdus hodgsoni* eigentlich ein Synonym von *Oreocincla mollissima* sei. In der Sammlung des Ungar. National-Museums befindet sich übrigens unter Anderen ein Exemplar (Nr. 2110), welches LUDWIG NOZDROVICZKY am 10. November 1897 bei Ivanopolja in Slavonien erlegte; dieses Exemplar stimmt mit einem ostsibirischen Exemplar (Nr. 2395) vollständig überein, welches aus der Gegend von Katon-Karagai (aus dem Altai) her stammt; jenes ist unten ebenso lebhaft gelb angefliegen, wie Letzteres. Länge desselben 28·5, Flügel 16·2, Schwanz 13, Schnabel (von der Stirn gerechnet) 2·2, Tarsus 3·2 cm.

Turdus pilaris, LINNÉ.

(Synonymik im ungar. Text, p. 103.)

Bewohnt den nördlichen Theil der paläarktischen Region und zieht im Winter nach den entsprechenden südlichen Gegenden; so z. B. die europäischen Exemplare in die südlichsten Theile der mediterranen Subregion und dringen sogar bis Nubien vor; die asiatischen dagegen bis Turkestan, Kaschmir und Nordwest-Indien (SEEBOHM, Cat. B. Br. Mus. V, p. 207).

In Ungarn trifft der Vogel gewöhnlich in grösseren Schaaren im November ein und weilt bis März, zweilen auch etwas länger.

MERULA.

In diese Gattung gehören, im Gegensatze zu den Drosseln (*Turdus*), all jene Arten, deren Männchen und Weibchen ein von einander abweichendes Kleid tragen; im Übrigen stehen sie einander sowohl in morphologischer, als auch biologischer Hinsicht sehr nahe.

Das Nest, welches sie in Gesträuchen, auf dem Bodem, oder in Felsenrissen anzulegen pflegen, ist ein sehr kompakter Bau, welcher aus Wurzeln, dünnen Ästen und aus Gras, vermengt mit Lehm, angefertigt und mit den feinsten Grashalmen ausgefüllt wird. Die licht grünlichblauen Eier sind mit röthlichen und graubraunen feinen Flecken dicht gesprenkelt. Die Anzahl der Eier beträgt 4—5, ausnahmsweise auch 7.

Ihre Nahrung besteht aus Insekten, Würmern, Schnecken, Obst und Beeren.

Ihre Verbreitung erstreckt sich auf den grössten Theil der Erde, mit Ausnahme von Nord-Amerika, der äthiopischen Region und Neu-Seeland. Die Anzahl der bisher beschriebenen Arten beträgt 50. In Ungarn kommen vier Arten vor: drei in der Regel, eine aber nur als seltener Gast.

Merula merula (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 105.)

Bewohnt ganz Europa, die mediterrane Subregion, den westlichen Theil von Central-Asien mit inbegriffen.

In Ungarn überall ein gemeiner Standvogel.

Allgemeine Bemerkungen über die Ringdrossel und verwandte Formen.

Die im Norden lebende *Merula torquata* (LINNÉ) kommt in Ungarn nicht vor, wurde wenigstens bisher noch nicht beobachtet. Dieselbe lebt während des Sommers im höchsten Norden und wandert blos über den Winter nach dem südlichen Theil von Europa. Diese Art pflegt das Nest gewöhnlich auf dem Boden anzulegen, selten in Gesträuchen oder Höhlen, auf hohen Bäumen niemals. In Mittel-Europa und auch in Ungarn ist eine ihr ähnliche Art, *Merula alpestris*, BREHM, heimisch. Diese erbaut das Nest, im Gegensatze zu *Merula torquata*, meist

auf Bäumen in ziemlicher Höhe. Im Kaukasus und in Persien lebt eine dritte, verwandte Art, welche jüngst als *Merula orientalis* beschrieben wurde. Diese Art steht hinsichtlich der Verwandtschaft viel näher der *Merula torquata*, als die mitteleuropäische *Merula alpestris*. Das Nest erbaut sie, ebenso wie jene, auf dem Boden. Diese kaukasische Art kommt in Ungarn in den Karpathen vor, ist aber bisher unbeachtet geblieben.

Der Unterschied zwischen *Merula alpestris* und *Merula orientalis* besteht darin, dass die Bauchfedern der ersten weiss und blos mit einer mehr oder weniger hufeisenförmigen schwarzen Zeichnung versehen, wogegen die Bauchfedern von *Merula orientalis* schwarz sind, mit breitem, weissem Rande. Auf p. 106 des ungarischen Textes stelle ich den Unterschied zwischen den Bauchfedern Beider bildlich dar. Die zwei oberen Figuren zeigen die Bauchfedern von *Merula alpestris*, die unteren dagegen die von *Merula orientalis*.

Es ist sehr wahrscheinlich, dass man in Ungarn, wo sich diese beiden Arten treffen, eine ganze Serie von Kreuzungen auffinden wird, was aber noch einer künftigen eifrigen Nachforschung bedarf.

Merula alpestris, BREHM.

(Synonymik im ungar. Text, p. 106.)

Beschreibung. Das Männchen: Bräunlich-schwarz; am Kropf ein breiter, weisser, halbmondförmiger Ring; die Flügelgedern grau-weiss gesäumt; Säume und Mitte der Bauchfedern weiss (die Bauchfedern sind, die graue Basalhälfte, abgerechnet, eigentlich weiss, und tragen nur am subapicalen Theile eine mehr oder weniger breite, hufeisenförmige bräunlich-schwarze Zeichnung; s. die zwei oberen Federn auf der Abbildung p. 106); die Mitte der unteren Schwanzdeckfedern ist mit einem breiten Fleck versehen; die unteren Flügeldeckfedern sind weiss, braun gefleckt; Schnabel gelb, Spitze Basis bräunlich, Füsse hornbraun, Augen dunkelbraun. Länge ca. 29, Flügel 13·7—14·3, Schwanz 10·5—11·5, Schnabel 2, Tarsen 3—4 cm.

Das Weibchen: braun; der Halsring braun angeflogen; Kehle schmutzig-weiss, braun gestreift; Bauchfedern ähnlich gezeichnet, wie beim Männchen, aber mit breiterem weissem Saume; die Flügel wie beim Männchen.

Die *Jungen* sind bräunlich-weiss gefleckt.

Über Mittel- und Süd-Europa verbreitet. In Ungarn bewohnt dieser Vogel die höchsten Gebirge, wo er auch zugleich brütet; zur Zugzeit im Frühjahr und im Herbst sucht er auch das Flachland auf. Langt im April an; über den Herbstzug fehlen alle Aufzeichnungen. Das Ungar. National-Museum besitzt folgende Exemplare:

- a) ♂ Nagy-Enyed, 3. April 1891.
- b) ♂ Komitat Pest, 12. April 1827.
- c) ♂ Komitat Szepes, 1847.
- d) ♂ Ungarn, 1847 (partieller Albinismus).
- e) ♀ Komitat Árva, Mai 1891.
- f—g) ♀ Komitat Szepes, 6. u. 7. September 1828.
- h) ♀ Komitat Fejér, April 1895.
- i) ♀ Komitat Árva, April 1882.
- j) juv. Komitat Árva, November 1882.

In der CSATÓ'schen Sammlung befinden sich zwei ♂ aus der Umgebung von Koncza, welche JOHANN VON CSATÓ am 4. April 1864 erlegte und ein Junges vom 13. August 1892, welches von der Bráza-Alpe im Komitat Fogaras her stammt. CSATÓ schreibt mir übrigens am 9. Januar 1900 über seine Exemplare Folgendes: «Meine Exemplare gehören alle zur Varietät *Merula alpestris*; ihre Bauchfedern stimmen mit Deiner Zeichnung überein, mit dem Unterschied, dass nur an den Federn des jungen Exemplares der hufeisenförmige Streifen so schmal erscheint, wie Du es gezeichnet, an den beiden Frühjahrs-Exemplaren hingegen ist derselbe etwas breiter».

In der königl. ungar. landwirthschaftlichen Lehranstalt zu Keszthely befinden sich zwei Exemplare. Eines derselben hat mir Professor ALEX. LOVASSY zur Ansicht eingesandt. Dasselbe ist ebenfalls eine mitteleuropäische Ringdrossel und stammt aus dem Komitate Máramaros.

Merula orientalis, SEEBOHM.

(Synonymik im ungar. Text, p. 107.)

Beschreibung: Gleicht der mitteleuropäischen Ringdrossel, mit dem Unterschiede, dass ihre Bauchfedern schwarz sind, mit breitem weissen Saum, in der Mitte ohne Weiss (s. die beiden unteren Federn der Abbildung p. 106); auf den Flügeln zeigt sich mehr Weiss und an den unteren Schwanzdeckfedern ist blos der Schaft weiss. Länge ca. 29, Flügel 13·8—14·6, Schwanz 11·5, Schnabel 2·1, Tarsen 3·3 ^{cf. m.}.

Bewohnt laut SEEBOHM und SHARPE (Monogr. of the Turdidae, p. 33, 1899) den Kaukasus und Persien. Es scheint jedoch, dass die Grenzen der Verbreitung des Vogels sich gegen Westen viel weiter ausdehnen, was auch durch das Vorkommen in Ungarn bewiesen wird. Das Ungar. National-Museum besitzt nachstehend verzeichnete heimische Exemplare:

- a) ♂ Komitat Arva, 1882.
- b) ♀ Komitat Árva, April 1882.
- c) ♂ Komitat Somogy, April 1898.

In der Sammlung VIKTOR RITTER VON TSCHUSI zu SCHMIDHOFFEN befinden sich zwei Exemplare, u. zw.:

- a) ♂ Komitat Árva, April 1881.
- b) ♂ Komitat Árva, 16. Mai 1888.

Professor Dr. ALEX. LOVASSY verständigte mich, dass von der in der königl. ungar. landwirthschaftlichen Lehranstalt zu Keszthely sich befindlichen zwei Exemplaren das eine ein *Merula orientalis* ♂ sei, welches vom Lehrer K. KUNSZT in Somorja erworben wurde. Meines Wissens erhielt KUNSZT diese Vögel von A. KOCYAN, folglich stammt auch das erwähnte aus dem Komitate Árva.

Merula naumanni (TEMML.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 108.)

Bewohnt Sibirien, Japan und einen Theil von China. Wandert nur in Ausnahmefällen nach Europa.

Das Ungar. National-Museum besitzt ein ungarisches Exemplar ohne nähere Bezeichnung des Fundortes. Dasselbe gelangte in den 20-er Jahren mit am Vogel- und Insekten-Markt gefangenen Wacholderdrosseln auf den Markt.

MONTICOLA.

Dieses Genus umfasst jene kleine Gruppe von Vögeln, welche ein Verbindungs-glied zwischen den Drosseln und Steinschmätzern bilden. Ihr Habitus ist zwar drosselartig, allein die Flügel sind im Verhältnis länger, der Schwanz hingegen ist kürzer. Ihre Lebensweise erinnert ganz an den Steinschmätzer.

Charaktere: Schnabel und Tarsen drosselartig. Die Mundwinkelborsten klein. Die Flügel lang und spitz; die erste Schwinge sehr kurz, kürzer als die Deckfedern der Schwingen erster Ordnung. Der Schwanz im Verhältnis kurz und gerade abgeschnitten.

Diese Vögel bevorzugen felsige Gegenden und nisten in Höhlen, Erd- und Felsrissen. Das Nest wird aus Wurzeln, Gräsern und Moos meist lose erbaut und mit feinen Wurzelfasern, Haaren und Federn ausgelegt. Die Anzahl der Eier beträgt 4—5, ausnahmsweise 6. Dieselben sind lichtblau, in seltenen Fällen mit Roth fein gesprenkelt. Ihre Nahrung besteht aus Insekten und deren Larven und Würmern, seltener auch aus Früchten.

Sie sind über Europa, Asien und Afrika verbreitet. Es sind 10 Arten bekannt, wovon zwei auch bei uns heimisch sind.

Monticola saxatilis (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, pag. 109.)

Bewohnt Süd-Europa und Central-Asien, im Winter die entsprechenden südlichen Länder.

In Ungarn in allen Felsregionen anzutreffen. Langt Ende April an und weilt bis September.

Monticola cyanus (LINNÉ)

(Synonymik im ungar. Text, p. 110.)

Bewohnt Süd-Europa und Central-Asien, über den Winter die entsprechenden südlichen Himmelsstriche.

In Ungarn nur im Karstgebirge, im ungarisch-kroatischen Littorale, wo ich am 3. August 1899 für das Ungar. National-Museum die ersten ungarischen Exemplare erlegte. Im Museum zu Zágráb befinden sich ebendaher zahlreiche Exemplare.

SAXICOLA.

Charaktere: Der Schnabel grasmückenartig, mehr gestreckt; die Mundwinkelborsten mittelmässig entwickelt. Die Flügel lang und spitz. Das Kleid des Männchens und Weibchens von einander verschieden; die Schwanzbasis aber ist bei beiden Geschlechtern und auch bei den Jungen jederzeit rein weiss.

Diese Vögel leben auf dem Boden oder auf Felsen und erbauen ein wenig künstliches, aber weiches Nest, welches sie zumeist in Höhlen, Felsrissen oder unter Erdschollen verborgen anlegen. Ihre Eier, deren Zahl zwischen 5 und 8 schwankt, sind lichtblau, bei mancher Art mit Roth fein gefleckt.

Sie bewohnen die paläarktische Region — Grönland mit eingerechnet — einen Theil von Indien und Afrika. Es sind über 30 Arten bekannt, wovon in Ungarn drei vorkommen.

Saxicola oenanthe (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 111.)

Bewohnt Europa, Nord-Asien und den ganzen nördlichen Polarkreis; im Winter die entsprechend südlichen Gegenden, d. i. Afrika, Indien und Süd-Amerika.

In Ungarn überall gemein. Langt Ende März und Anfang April an und weilt bis Mitte Oktober, zuweilen noch länger.

Saxicola aurita, TEMM.

Im ungarischen Text (p. 112) habe ich den in Ungarn heimischen schwarzohrigen Steinschmätzer unter dem Namen *Saxicola stapazina* (LINNÉ) beschrieben und sowohl die auf die occidentale, als auch auf die orientalische Form desselben bezüglichen Namen unter den Synonymen angeführt. Dies war — wie ich mich nach der Hand überzeugte — unrichtig, weil man bei dem schwarzohrigen ebenso, wie bei dem schwarzkehligen Steinschmätzer, eine *orientalische* und eine *occidentale* Form unterscheiden muss. Der wesentliche Unterschied zwischen diesen beiden Formen beruht nicht nur in der geographischen Verbreitung derselben, sondern auch in der Verschiedenheit des Gefieders, welches ein konstantes Merkmal bildet.

In Ungarn kommt die orientalische Form des schwarzohrigen Steinschmätzers vor, welche Dalmatien, sowie die ganze Balkan-Halbinsel und Klein-Asien bewohnt und von da bis Persien verbreitet ist. Bevor ich jedoch zu dem Vorkommen in Ungarn übergehe, ist es nothwendig zu motiviren, weshalb ich statt der im ungarischen Texte benützten Bezeichnung *Saxicola stapazina* hier nunmehr den späteren Namen *S. aurita*, TEMM., anwende.

LINNÉ (Syst. Nat. 1., p. 331) hat unter dem Namen *Motacilla stapazina* einen weiblichen Vogel beschrieben; allein seine Beschreibung kann sich ebenso gut auf das Weibchen des schwarzohrigen, wie auf das des schwarzkehligen Steinschmätzers beziehen. Wenn man nun voraussetzt, dass sich unter der LINNÉ'schen Bezeichnung das Weibchen des schwarzohrigen Steinschmätzers verbirgt, so ist es

unzweifelhaft, dass LINNÉ's Diagnose sich auf die occidentale Form desselben bezieht, weil als Fundort des Vogels Spanien angegeben ist.

Aus diesem Grunde ist daher zur Bezeichnung der östlichen Form der TEMMINK'sche Name, weil weit älter, als die Benennung *S. amphileuca*, HEMPR. & EHRB., anzuwenden, welcher sich ohne Zweifel auf die orientalische Form des Steinschmätzers bezieht *

Die orientalische Form des schwarzohrigen Steinschmätzers ist nur im ungarisch-kroatischen Littorale, an den südlichen Felsabhängen des Karstgebirges, und zwar als sehr häufiger Brutvogel anzutreffen. Die Zeit seiner Ankunft und seines Wegzuges ist noch nicht bekannt.

Saxicola melanoleuca (GÜLD.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 113.)

Bewohnt die östliche Hälfte der mediterranen Subregion und überwintert in Afrika.

Lebt in Ungarn nur im ungarisch-kroatischen Littorale, an der südlichen Lehne des Karstgebirges. Über Ankunft und Abzug liegen keinerlei Daten vor.

PRATINCOLA.

Bei den zu dieser Gattung gehörigen Arten ist die Basis des Schnabels mehr oder weniger verflacht und sich ausbreitend und erinnert zumeist an den Schnabel des Fliegenschnäppers. Die Nasenhaut (operculum) ist an der Stirnhälfte mit kleinen Federn bedeckt, worunter auch feine Borsten sichtbar sind; die Nasenlöcher stehen übrigens frei. Die Mundwinkelborsten gut entwickelt. Die Tarsen im Verhältnis zum Körper ziemlich lang und drosselartig.

Die Lebensweise und das Verhalten dieser Vögel kommt in mancher Beziehung dem der Fliegenschnäpper gleich. Ihr Lieblings-Aufenthaltort ist der Gipfel von Sträuchern, Gebüsch oder einzelnen Pflanzen, von wo sie gewöhnlich im Fluge ihre Nahrung erhaschen, die hauptsächlich in Insekten besteht; allein sie nähren sich auch gern von Würmern.

Das Nest, welches sie meist in hohem Unkraut und in Sträuchern auf dem Boden anlegen, ist aus Grasarten und Haaren angefertigt und mit Federn oder mit Moos ausgelegt. In der Regel legen sie 4—6 Eier, deren Färbung von lichtblau bis dunkelblau in allen Nuancen vorkommt; sie sind einfarbig oder mit röthlicher Bewölkung und Fleckung gemustert.

SHARPE (Cat. B. Br. Mus. Vol. IV., p. 178) schlägt diese Gattung zu der Familie der Fliegenschnäpper und verzeichnet 13 Arten, deren geographische Verbreitung sich über Europa, Asien, Afrika, Madagaskar, Celebes und die malayische Halbinsel erstreckt. In Ungarn kommen bloß zwei Arten vor.

---

* Nebenbei sei bemerkt, dass der occidentalen Form des schwarzohrigen Steinschmätzers zufolge der Unhaltbarkeit der früheren Benennungen, jüngst von WHITAKER (Ibis, 1898, p. 625) der Name *Saxicola caterinae* beigelegt wurde.

Pratincola rubetra (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 114, 115.)

Lebt in Europa, im Winter in Afrika.

In Ungarn überall gemein. Langt in der zweiten Hälfte März an und weilt bis Anfang Oktober.

Pratincola rubicola (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 115.)

Bewohnt Europa und den nördlichen und östlichen Theil der mediterranen Subregion.

Kommt in Ungarn überall vor und ist besonders in Gebirgsgegenden gemein. Langt sehr zeitlich im Frühjahr an und weilt bis zum Spätherbst; sehr häufig überwintern einzelne Exemplare.

IX. Fam. CINCLIDAE.

Diese sehr interessante kleine Gruppe von Singvögeln hat die alten Systematiker zu einem eigenthümlichen Irrthum verleitet. Manche derselben stellten die Wasseramsel zu den Schnepfen, und sogar LINNÉ, der die Vögel sonst so scharf unterschieden eintheilte, hat sie sehr fälschlich dem Genus *Sturnus* zugewiesen. Die Stellung dieser Familie im System ist übrigens noch immer ungewiss. Im Jahre 1881 hatte SHARPE in dem grossen Katalog des British Museum (Cat. B. Br. Mus. Vol. VI., p. 306) die Repräsentanten derselben dem Subgenus *Troglodytidae* der Familie *Timeliidae* einverleibt und mit den Zaunschlüpfern in engere Verbindung gebracht; später aber (Rev. Rec. Att. Class. Birds p. 87, 1891) stellte er sie als selbständige Familie, — was übrigens als das Richtigste erscheint — zwischen die *Turdidae* und *Troglodytidae*.

Der Körper der Wasseramseln ist drosselartig, obgleich ihre Flügel und ihr Schwanz verhältnissmässig sehr kurz sind. In morphologischer Hinsicht stehen sie in der That den Drosselarten am nächsten, und jene anatomische Verschiedenheit, auf welche A. NEWTON (Dict. B. Ill., p. 668, 1894), mit Berufung auf die Untersuchung von NITZSCH, hinweist, dass nämlich bei der Wasseramsel am Unterrand des Brustbeines (*margo posterior sterni*) kein Einschnitt sei, beruht auf einem Irrthum denn jene fensterartige Einfaltung (*incisura sterni* oder *semifenestra*), welche den Hinterrand des Brustbeines unterbricht und seitlich den sogenannten *trabecula lateralis* bildet, ist bei der Wasseramsel ebenso vorhanden, wie bei den Drosseln und den Singvögeln überhaupt. Der Unterschied zwischen dem Brustbein-Hinterrand der Gattungen *Cinclus* und *Turdus* besteht nur darin, dass während bei Ersterer das Ende der *trabecula lateralis* mit dem Mitteltheile des Unterrandes des Brustbeines in einer Linie (s. Abbildung auf p. 117), es bei Letzterer stets etwas höher steht.

In biologischer Hinsicht entfernt sich diese Familie von den Drosseln besonders durch ihr Wasserleben und ihre Nistweise, womit sie den Zaunschlüpfern nahekommt.

Charaktere: Der Körper ist dicht befiedert, auch sind die Fluren nicht kahl, sondern mit Flaumen dicht bewachsen, was sicherlich mit dem Wasserleben dieser Vögel in engem Zusammenhange steht. Der Schnabel ist gerade und erinnert mehr oder weniger an den der Drosseln; die Nasenlöcher sind mit einem Operculum bedeckt, dessen Basaltheil mit kleinen Federn bestanden ist. Die Mundwinkelborsten fehlen gänzlich. Die Flügel sind kurz und convex; die Anzahl der Schwingen erster Ordnung beträgt 10; die erste reicht nicht bis zur Mitte der zweiten. Der Schwanz ist kurz und gerade abgeschnitten. Die Tarsen sind drosselartig (s. Abbildung auf p. 119).

Diese Vögel halten sich an Bergbächen auf, führen ausschliesslich ein Wasserleben und holen sich ihre aus Wasserschnecken, Wasserinsekten und deren Larven, sowie aus Würmern bestehende Nahrung untertauchend, sehr geschickt hervor.* Das Nest, welches sie an Abhängen, zwischen Felsen oder Wurzeln, unter Brücken etc. verbergen, wird in eigenthümlicher Weise, ähnlich dem der Zaunschlüpfer, angefertigt. Das Nest ist napfförmig, der Grösse des Vogels entsprechend; wird aus Gräsern und Wurzeln bereitet und mit dünnen Blättern ausgelegt; das eigentliche Nest aber wird mit einer eigenartigen, aus Moos angefertigten dichten Hülle umgeben, an deren einer Seite eine kleine runde Öffnung als Eingang dient. Die Anzahl der Eier beträgt gewöhnlich 4–6; dieselben sind rein weiss.

Ihre Verbreitung erstreckt sich auf Europa, Asien, Nord- und Central-Amerika.

Cinclus cinclus (LINNÉ).**

(Synonymik im ungar. Text, p. 118.)

Ausgehend von der im Besitze des Ungar. National-Museums befindlichen Serie von Exemplaren, welche von verschiedenen Punkten Europas herkommen, halte ich es für unmöglich, zwischen den Formen: *C. cinclus*, *C. aquaticus* und *C. albicollis* eine Grenze zu ziehen, welche dieselben als Arten oder auch nur als Lokalformen trennen könnte. Allein nicht nur hier, sondern auch in der Serie *ungarischer* Exemplare findet man eine ununterbrochene Reihe von Übergängen der angeführten hauptsächlichsten Formen.

Serie der ungarischen Exemplare des Ungar. National-Museums:

Exemplare mit dunklem	{	♂, Kőköz, Komitat Alsó-Fehér, 7. September 1896.
Bauch, ohne rostbrauner		—, Komitat Árva, Oktober 1891.
Farbung (typische <i>C. melanogaster</i>)	{	♂, Csik-Rákos, Komitat Csik, 16. November 1899.
		—, Komitat Árva, September 1891.

* Die Verheerung, welche sie angeblich unter den Fischbeständen anrichten sollen, hat sich nach mehrfacher Untersuchung als unwesentlich herausgestellt.

** Unter diesem Namen ist der ganze europäische Formenkreis vereinigt.

Übergangsformen.	♂, Fogaras, 17. Oktober 1896.
	♀, Vereskő, Komitat Gömör, 24. Dezember 1899.
	♀, Murány, Komitat Gömör, 27. Dezember 1899.
	—, Komitat Szepes, 1847.
	♂, Oravic, Komitat Árva, November 1882.
	—, Komitat Árva, Oktober 1891.
	—, Csik-Gyimes, Komitat Csik, 23. November 1899.
	♂ juv., Zuberec, Komitat Árva, September, 1891.
	♀ juv., Komitat Fogaras, 20. Oktober 1891.
	♂ juv., Murány, Komitat Gömör, 27. Dezember 1899.
Mit rostrothem Bruststreif, welcher auf dem Bauch allmählig ins Dunkelbraune übergeht (typischer <i>C. aquaticus</i>)	juv., Fogaras, 17. September 1897.
	♂, Komitat Liptó, 1830.
	♀, Poklisa, Komitat Hunyad, 23. Dezember 1899.
	♂, Vöröskő, Komitat Gömör, 24. Dezember 1899.
	♀, Murány, Komitat Gömör, 26. Dezember 1899.
	♀, Poklisa, Komitat Hunyad, 23. Dezember 1899.
	♀, Turopolya, Komitat Nógrád, 14. März 1834.
	♀, Pribilana, Komitat Liptó, 4. November 1830.
	♂, Turopolya, Komitat Nógrád, 11. April 1834.
	♀, Fogaras, 4. Oktober 1894.
Übergangsformen	♂, Pribilana, Komitat Liptó, 10. November 1830.
	♂, Karpathen, 2. Mai 1893.
	♀, Fogaras, 2. November 1897.
	♂, Poklisa, Komitat Hunyad, 19. Dezember 1891.
	♂ juv., Fogaras, 22. Oktober 1891.
	♀ juv., Poklisa, Komitat Hunyad, 23. Dezember 1899.
Exemplar mit lichtziegel- rothem Bauch (typischer <i>C. albicollis</i>)	♂, Ungarn, 1856?

Die Heimath des Vogels ist Europa.

In den Gebirgsgegenden Ungarns überall ein gemeiner Standvogel.

X. Fam. TROGLODYTIDAE.

Im Katalog des British Museum sind die hieher gehörigen Arten sehr unrichtig bei der Familie *Timeliidae* eingestellt. Dies wurde auch durch die Untersuchungen von SHUFELD (Contr. Comp. Ost. etc. 1889) bestätigt. SHARPE stellt dieselben in seinem neuen systematischen Werke (Rev. Rec. Att. Class. B. p. 87, 1891) als eigene Familie zwischen die Familie *Cinclidae* und *Mimidae*. REICHENOW versetzt sie gleichfalls neben die Wasseramseln. (Vög. Zool. Gärt. 1882.) Laut A. NEWTON (Dict. Ornith. IV., p. 1052) stehen die Zaunschlüpfer mit der Familie *Certhiidae* in nächster Verwandtschaft, und er hält es für einen Nonsens, dieselben mit den Wasseramseln in Verwandtschaft zu bringen.

Charaktere: Der Schnabel dünn, spitz und ein wenig bogenförmig gekrümmt; die Nasenlöcher sind mit einem Operculum bedeckt. Die Mundwinkelborsten sind sehr klein. Die Flügel sind kurz, abgerundet und schmiegen sich dem Körper convex an. Der Schwanz ist kurz und abgerundet. Der vordere Theil der Tarsen ist mit tafelartigen Schildchen bedeckt.

In der Nistungsweise stimmen diese Vögel mit den Wasserramseln vollständig überein. Die Eier sind weiss, roth gefleckt; die Anzahl derselben schwankt zwischen 4 und 8.

Diese grosse Familie wird in Ungarn durch eine einzige Art, den gemeinen Zaunkönig, repräsentirt, welcher zur Gattung *Anorthura* gehört.

Anorthura troglodytes (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 120.)

Bewohnt Europa und die mediterrane Subregion.

In Ungarn ein gemeiner Standvogel. Hält sich während des Sommers im Gebirge, während des Winters im Flachland auf.

XI. Fam. REGULIDAE.

In diese Familie gehören die kleinsten unserer einheimischen Vögel, die noch kleiner sind, als der Zaunkönig. Ihr besonderes Erkennungszeichen ist der über die Mitte des Kopfes hinziehende goldgelbe Längsstreif, welcher beim Männchen auch noch eine orangegelbe und feuerrothe Färbung zeigt. Ausser diesem Merkmal ist es die eigenthümliche Struktur der Nasenlöcher und ihre von derjenigen ähnlicher Vögel abweichende Lebensweise, wodurch sie eine eigene Familie bilden dürften. LINNÉ hat sie in das allgemeine *Motacilla*-, SCOPOLI aber in das SYLVIA-Genus gestellt. Neuere Systematiker versetzen sie theils zu den Laubsängern, theils aber zu den Meisen. GADOW (Cat. B. Br. Mus. Vol. VIII., p. 79) schliesst sich Letzteren an. Dagegen erwähnt sie SHARPE (Rev. Rec. Att. Class. Birds p. 86) als eigene Familie. Und dies ist meiner Ansicht nach auch das Richtigste.

Charaktere: Der Schnabel dünn, spitz; die Nasenlöcher mit einem Operculum bedeckt, an deren Vorderseite sich das ovale kleine Nasenloch befindet; das Ganze ist mit einer einzigen, sonderbar geformten Feder bedeckt. Die Anzahl der Schwingen erster Ordnung beträgt 10; die erste Schwinge ist kurz, die zweite stets kürzer, als die achte. Die Länge des Schwanzes im Verhältniss zum Körper normal und das Ende schwach eingeschnitten. Die Tarsen sind verhältnismässig lang und dünn, vorn und hinten glatt.

Es sind gesellschaftliche Vögel. Im Herbst und Frühjahr schweifen sie in grösseren Schaaren umher und schliessen sich dann mit Vorliebe den Meisen an. Das wunderhübsche kleine Nest wird aus einem baumwollartigen Material, aus weichem Moos und Spinnweben gewoben, mit Federn ausgelegt und stets an der Unterseite eines Astendes an mehreren Nebenästchen angebracht. Ihre Eier, deren Anzahl zwischen

6 und 10 schwankt. sind gelblich-weiss, manchmal in Rosa übergehend und selten mit feinen rothen Sprenkeln bedeckt.

Ihre geographische Verbreitung erstreckt sich auf die paläarktische Region, den Himalaya und Nordamerika. Von den bekannten sieben Arten kommen in Ungarn zwei vor.

Regulus ignicapillus (BREHM).

(Synonymik im ungar. Text, p. 122.)

Bewohnt Mittel-Europa und einen Theil der mediterranen Subregion.

In Ungarn wurde durch die bisherigen verlässlichen Beobachtungen bloss dargelegt, dass der Vogel im Herbst und Frühjahr in Gesellschaft des gemeinen Goldhähnchens umherstreicht. Ob er sich auch zur Brutzeit hier aufhält, darüber liegen keinerlei sichere Daten vor.

Regulus regulus (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 122.)

Bewohnt die paläarktische Region.

Pflegt in Ungarn im Herbst und Frühjahr überall in grösseren oder kleineren Schaaren umherzustreichen, ist im Sommer aber nur in den Nadelwäldern der Hochgebirge anzutreffen.

XII. Fam. PARIDAE.

Diese Familie wird hauptsächlich durch den pfriemenförmig spitzen Schnabel, die verhältnismässig kräftigen Füsse und das weiche, aber dichte Gefieder charakterisirt. Aus der Biologie dieser Vögel ist besonders ihr eigenthümliches Umherstreichen hervorzuheben, welches in der Weise erfolgt, dass, mit Ausnahme der Brutzeit, Individuen verschiedener Arten sich zu Gruppen vereinigen und dann mit einer gewissen Planmässigkeit grosse Gebiete durchstreichen. Häufig schliessen sich ihnen ganz fremde Arten, wie z. B. der Waldfink, das Goldhähnchen, die Spechtmeise und andere an.

Beim Herannahen der Brutzeit trennen sie sich in Paare und beide Geschlechter bezeugen bei Ernährung der Jungen die grösste Emsigkeit. Meist brüten sie zweimal; beim erstenmal legen sie 8—14, zuweilen noch mehr Eier, bei der zweiten Brut aber stets weniger.

Die Arten der Subfamilien *Panurinae* und *Aegithalinae*, sowie jene des Genus *Acredula* erbauen kunstvolle Nester im Freien, die übrigen hingegen bereiten für ihre Jungen in hohlen Bäumen, in Löchern von Steinmauern und sonstigen geeigneten Schlupfwinkeln eine einfache Behausung.

Sie sind über die ganze Erde verbreitet, mit Ausnahme von Süd-Amerika, Madagaskar und der Inseln im Stillen Ocean.

Die Anzahl der bisher bekannten Arten beträgt weit über hundert.

PANURUS.

Ein Theil der heutigen Ornithologen trennt diese Gattung von der Familie der Meisen ganz los und versetzt sie in eine eigene Familie. GADOW (Cat. B. Br. Mus. VIII., p. 3, 77, 1883) stellt sie zwar zu den Meisen, bemerkt jedoch, dass dieselbe nicht hieher, sondern etwa zu den Finkenarten gehöre. Laut SHARPE (Hand-book B. Great Brit. Vol. I. p. 150, 1894) steht sie den im unteren Himalaya und in China lebenden Gattungen *Paradoxornis*, *Cholornis* etc. am nächsten.

Charaktere: Der Schnabel nahezu kegelförmig, spitz, mit stark gekrümmtem Buge; die Färbung gelb; die Nasenlöcher mit einer Lederhaut (operculum) bedeckt, an deren unterem Theile eine längliche Spalte als Öffnung dient; das Ganze ist mit kleinen Federn und Federborsten bedeckt. Das Basaldrittel der Zunge ist mehr oder weniger fleischig, das Enddrittel dagegen besteht aus einer seitlich aufgestülpten Hornplatte und bildet einen Kanal; die Spitze ist ausgezackt und, im Gegensatz zur gelben Zunge, schwarz gefärbt (s. Abbildung p. 124).

Laut GADOW (Cat. B. Br. Mus. VIII., p. 77) ist «die Zunge hornartig, stumpf, die Spitze getheilt und in einigen hornartigen Borsten ausgehend». Dies trifft mit meinen Untersuchungen nicht überein.

Die Flügel sind ziemlich kurz; die erste Schwinge ist verkümmert, dünn und spitz, die zweite ungefähr gleich der sechsten. Der Schwanz ist lang und die Federn werden gegen die Mitte allmählig länger. Der vordere Theil der Tarsen ist geschildet. Die Krallen sind seitlich mehr oder weniger zusammengedrückt und gefurcht. Die Füße sind schwarz. Die Männchen tragen im Gesicht beiderseits einen langen, spitzigen schwarzen Bart, die Weibchen nicht. Das erste Kleid der Jungen zeigt auf dem Rücken grosse schwarze Flecken.

Die Biologie dieser äusserst interessanten und bewunderungswürdigen Vögel weicht in mancher Hinsicht von derjenigen der übrigen Meisenarten ab. In seinem Aufsätze über die Lebensweise der Bartmeise im Freien und im Käfig (Aquila I., 55, 1894) hat FRIEDRICH Cerva die Kenntniss der Biologie der Bartmeise durch sehr interessante Beobachtungen bereichert. Von seinen Beobachtungen erachte ich es für nothwendig, folgende hier einzuschalten:

«Anfangs April beginnt das Brutgeschäft, an welchem sich beide Gatten betheiligen. Zum Nestbau wird verschiedenes Material, als: Binsen, Schiltblätter, Rohrrispen und Federn verwendet. Das Nest ist in Form und Grösse verschieden gebaut, oft zwischen 3—4 Rohrhalmen nach Art der Rohrsänger eingeflochten, oft auch liegt es ganz frei auf ungebrochenem altem Rohre oder solchen Binsen. Es steht 40 bis 120 cm. hoch über dem Wasser. Das Nest der Bartmeise wird oft falsch beschrieben, indem es unbegreiflicher Weise mit dem der Beutelmeise, mit welchem es nicht die geringste Ähnlichkeit besitzt, verwechselt wird. Nester mit einem Eingangsloch oben oder an der Seite (FRIEDRICH, Neueste Auflage, 1891) habe ich bei der Bartmeise nicht gefunden; dasselbe ist zwar sehr tiefnapfig, aber nach oben hin stets offen.

«Bei günstigen Witterungsverhältnissen kann man in der zweiten Hälfte April volle Gelege, welche meistens aus 6, zuweilen aus 7 Stück zartschaligen, mehr rundlichen, auf röthlich-weissem Grunde mit verschiedenen dunkelbraunen Kritzeln und Punkten gezeichneten Eiern bestehen, finden. Die zweite Brut fällt Mitte Juni

und dauert bis Ende des Monats. Die Brutperiode kann man also hier in Ungarn im Allgemeinen von Mitte April bis Ende Juni annehmen. Den 19. Juni fand ich viele Nester mit Jungen, theils flüggen, theils ganz unbefiederten, aus den Eiern frisch ausgefallenen; dabei auch Nester mit 1—2 Eiern und auch volle Gelege, welche zwar nicht so stückreich, als bei der ersten Brut waren, aber doch aus 4—5 Eiern bestanden.

«So muthig die Bartmeise ihre Jungen vertheidigt, hiebei nicht aus der Nähe ihres Nestes weicht und ihren Angstruf, welcher aus einem ununterbrochenen und lauten «Tschiep, Tschiep» besteht, hören lässt, so gleichgiltig ist sie gegen ihre Eier, hauptsächlich, wenn das Gelege noch nicht vollzählig oder noch ganz frisch, d. h. unbebrütet ist.

«Wenn die Jungen der Bartmeise halbwegs erwachsen sind und man sich dem Neste nähert, so hüpfen sie aus demselben und verkriechen sich so rasch im Rohre, dass man sehr flink zugreifen muss, wenn man von den Jungen einer aus 6—7 Stück bestehenden Familie 1—2 Stück erlangen will.

«Bei jungen Vögeln ist das Geschlecht äusserlich nicht zu erkennen. Trotz genauer Untersuchung fand ich nicht das geringste Merkmal, welches zur Unterscheidung des Geschlechtes geführt hätte. Auf dem Rücken sind sie alle dunkel gefärbt, die äusseren Schwanzfedern sind sowohl bei dem Männchen, als auch Weibchen weissgesäumt, schwarz, die zweite Feder ist nur mehr gegen die Spitze hin weiss, die übrigen, mit Ausnahme der oberen Schwanzdeckfedern sind schwarz, hie und da gelb gefleckt. In der zweiten Hälfte des August verlieren sie die dunklen Flecken auf dem Rücken, die Schwanzfedern fallen einzeln aus und die nachwachsenden sind denen der alten Vögel gleich. Zugleich mit den Schwanzfedern kommen auch die Unterschwanzdeckfedern, welche beim Männchen schwarz sind, zum Vorschein. Wenn der Schwanz schon völlig ausgewachsen ist, wird der Kopf kahl und dann kommt das schöne aschgraue Gefieder beim Männchen zum Vorschein. Zuletzt, circa zwei Wochen später, wächst erst der Schnurrbart. Die Federn, welche an der Stelle des Bartstreifens sich befinden, fallen aus und die Gegend des Bartes sieht auf beiden Seiten des Halses wie ausgerupft aus. Mit dem Heranwachsen des Schnurrbartes, welches um die Mitte September vor sich geht, hat das Gefieder seine volle Pracht erreicht. Die geschilderte Mauser bezieht sich nur auf die in der Gefangenschaft beobachteten und von der zweiten Brut stammenden Vögel.

«Sehr interessant ist das Betragen der Bartmeisen im Käfig. Ich hielt zwei Weibchen und ein Männchen längere Zeit in einem Käfig beisammen. So lange sie noch jung, d. h. einige Wochen alt waren, haben sich alle drei sehr gut vertragen und boten dem Zuschauer einen recht angenehmen Anblick . . .

«Nach Ablauf von mehreren Monaten, als der Winter so ziemlich zur Neige ging, wurden sie unverträglich, hauptsächlich hatte ein Weibchen von dem Männchen viel auszustehen. Es wurde von Letzterem im Käfig so verfolgt und mit Schnabelhieben derart traktirt, dass die Federn in Menge herumflogen, ja sogar einmal so misshandelt, dass ich dachte, das Weibchen müsse eingehen.

«Allem Anschein und einer späteren Erfahrung nach, waren dies Zeichen einer nahestehenden Paarung, welche auch in einigen Tagen, es war Anfang März, stattgefunden hat und täglich des Öfteren wiederholt wurde. Es schien auch, als wenn die Vögel Anstalten zum Nestbau treffen wollten, denn jede ausgefallene

Feder, welche im Käfig lag, oder ein Faden, welcher zufällig an demselben hängen blieb, wurde aufgeklaut und im Schnabel unter fortwährendem Rufen herumgetragen.

«Plötzlich fielen beide Vögel — ich glaube infolge des zu häufigen Badens, durch welches sie sich eine Erkältung zugezogen haben — in die Mauser, verloren sämtliche Schwanzfedern, so auch vom Oberkörper und namentlich auf dem Kopfe das Gefieder. Die Vögel wurden sehr traurig, stellten ihre Liebesbezeugungen gänzlich ein und verursachten mir Sorgen. Glücklicherweise überstanden sie ihre Mauser und fingen sich am 10. April wieder zu paaren an. Den 18. April legte das Weibchen auf dem Boden des Käfigs das erste Ei. Als ich dies bemerkt hatte, gab ich ihnen ein Nest, und zwar ein vorräthiges Bartmeisennest, in ihren Käfig, dabei unterliess ich nicht, den so ziemlich grossen Käfig mit Binsen und Schilf zu schmücken, um demselben ein annäherndes Ansehen der freien Natur zu verleihen. Das auf dem Boden gelegte Ei legte ich behutsam in das Nest und gab mich der freudigen Hoffnung hin, dass das Weibchen noch mehrere Eier, und zwar in das Nest legen werde. Obwohl beide Gatten in das Nest ein- und ausflogen, fand ich den nächsten Tag, am 19. April, wieder auf dem Boden des Käfigs das zweite, den 20. April das dritte Ei. Ich gab auch die nachgelegten zwei Eier in das Nest, als ich mich aber überzeugt hatte, dass das Weibchen zum Bebrüten nicht die mindeste Lust zeigt, im Gegentheil, im Vereine ihres Männchens an die Zerstörung des Nestes schreitet, hob ich die Eier aus demselben heraus und sah mit Spannung dem Zerstörungswerke zu. Als das Nest gänzlich zerstört wurde, ohne dass aus dem, durch die Vernichtung entstandenen Material ein neuer, einem Neste wenigstens theilweise ähnlicher Bau aufgeführt worden wäre, wurde die Paarung dennoch täglich fortgesetzt. Den 25. April lag wieder ein Ei im Käfig, den 26. das zweite und den 27. das dritte. So legte das Weibchen in verschiedenen Intervallen vom 18. April bis 21. Juli 23 Stück Eier; und zwar im April 6, im Mai 7 und im Juli 10 Stück, und alle auf dem Boden des Käfigs. Einige Eier überliess ich ihrem eigenen Schicksal, als ich aber zur Überzeugung kam, dass ein Bruterfolg auf keine Weise zu erzielen ist und die Eier von beiden Vögeln selbst zerbrochen werden, rettete ich die später gelegten durch Ausblasen und bewahrte sie in meiner Sammlung auf.

«Die in der Gefangenschaft gelegten Eier sind in Form, Grösse und Färbung den Eiern im Freien brütender Vögel ganz gleich.

«Sehr empfindlich scheinen diese Vögel gegen jedes Geräusch, Wagen-gerassel und hauptsächlich gegen den Schlag der Zimmeruhr zu sein. Wenn die Uhr schlug, fingen Alle gleich zu zwitschern an, und erst wenn das Geräusch oder der Schlag der Uhr aufhörte, beruhigten sich auch meine Rohrbewohner in ihrem Käfig.

«Das schon früher erwähnte Herumpicken auf dem Kopfe und Halse nahm, je älter die Vögel wurden, stets zu, es wurde sogar leidenschaftlich getrieben. Es verging keine halbe Stunde, ohne dass Eins das Andere nicht gepickt, gezupft oder sonst seine Liebkosungen bezeugt hätte. Unbeschreiblich komisch und dabei recht köstlich ist der Anblick der verschiedenen Stellungen, welche die Vögel — und hauptsächlich das Männchen — bei dem Herumpicken auf Kopf und Hals einnehmen. Gar oft geschah es, dass das Männchen den Kopf so weit nach rückwärts beugte, dass es das Gleichgewicht verlor und vom Sprungholze auf den Boden des Käfigs fiel, trotzdem sich das Weibchen mit einem Fuss auf den

Rücken des Männchens stützte, als ob es dieses vor dem Hinunterfallen schützen oder dessen weit vorgestreckten Hals besser erreichen wollte.»

Die ausgezeichneten Beobachtungen CERVA's werden durch einzelne Beobachtungen des Grafen BÉLA WASS und Professors Dr. ALEX. LOVASSY ergänzt. Graf WASS, dem sich auf seinem Gute in der Mezőség vielfach Gelegenheit bot, diese Vögel zu beobachten, behauptet, dass, wenn die Bartmeise im Herbst und Winter schaaarenweise in den ausgedehnten und dichten Röhrichtern umherschweift, sie sich niemals auf das Rohr setzt, sondern stets am Fusse des Rohres einherläuft, besonders wenn das Wasser bereits zugefroren ist. Bei dieser Gelegenheit pflegt sie auf die im Schnee umherlaufenden kleinen schwarzen Spinnen Jagd zu machen. Vor dem Menschen hat sie durchaus keine Scheu und lässt ihn bis auf 1—2 Schritte herannahen; selbst das Geräusch eines Schusses schreckt sie nicht auf. Zwischen dem Rohr laufen die Vögel gleich Mäusen einher, indem Einer dem Anderen folgt, zuweilen aber geräth der Zug ins Stocken und dann kommen sie in einem Knäuel zusammen. Professor LOVASSY antwortete mir auf die an ihn gerichteten Fragen Folgendes: «Die Bartmeise fliegt sehr wenig, nur auf 1—2 Meter Entfernung, sonst hüpfet sie gleich einer Maus von einem schief stehenden Rohrstengel oder Binsenblatt auf das andere. Bei einer Gelegenheit verfolgte ich einen Trupp, es mochten 8 Stück gewesen sein, auf einem Kahn und erlegte auch mit meiner 12 ^m/_m-Vogelflinte einige derselben, und auf den Schuss flogen einige mehrere Meter weiterhin. Anders sah ich sie nicht fliegen; sie laufen blos an den Stengeln einher, wie ich dies in meiner Publikation über die regelmässigen Erscheinungen der Vogelwelt des Balatonsees beschrieben habe.»

Die Nahrung der Bartmeise besteht im Sommer aus Insekten, besonders aus den am Rohr hinaufkriechenden kleinen Wasserschnecken.

Es sind insgesamt zwei Arten, eigentlich blos nur eine Art, und deren orientalische Form bekannt. Ihre geographische Verbreitung erstreckt sich auf Mittel- und Süd-Europa und Central-Asien. In Ungarn lebt blos die westliche Form.

Panurus biarmicus (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 127, 128.)

Bewohnt Mittel- und Süd-Europa.

In den grossen Rohrgebieten Ungarns überall ein sehr häufiger Standvogel.

AEGITHALUS.

Charaktere: Der Schnabel gerade und sehr spitz; die Nasenöffnung klein, rund, mit kleinen Federn und Borsten bedeckt. Die erste Schwinge ist verkümmert, schmal und spitz; der Schwanz am Ende schwach eingeschnitten; der vordere Theil der Tarsen geschildert.

Diese niedlichen Vögel halten sich hauptsächlich in Wäldern mit nassem Grunde und in Weidichten auf, besuchen indessen zuweilen auch das Röhricht. Ihre Nistungsweise ist von jener der echten Meisenarten sehr verschieden, indem sie das Nest aus Pappelflaumen oder Palmkätzchen, zuweilen mit Baumrinden-

fasern untermengt, mit erstaunlicher Geschicklichkeit künstlich weben, u. zw. so, dass es einen, an einem langen Stiel hängenden Sack bildet, an dessen oberen Hälfte seitlich sich ein, der Grösse des Vogels entsprechender schmaler, kurzer, röhrenartiger Eingang befindet. Sie pflegen das Nest von zwei Meter aufwärts in jeder Höhe anzulegen und darin 6—9 rein weisse, längliche Eier zu legen.

Sie leben in Süd-Europa, Central-Asien und in Afrika. Es sind 8 Arten bekannt, wovon zwei auch in Ungarn vorkommen; die eine regelmässig, die andere nur ausnahmsweise.

Aegithalus pendulinus (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 129.

Bewohnt Süd-Europa, Klein-Asien und einen Theil von Central-Asien.

Hält sich in Ungarn nur auf gewissen flachen Gebieten auf, in Weidichten und Auen, welche einen feuchten Grund haben und nahe zum Wasser stehen, besonders entlang der grösseren Flüsse. Stellenweise ist er ein Zugvogel, stellenweise aber ein Standvogel.

Aegithalus castaneus, SEVERTZ.

(Synonymik im ungar. Text, p. 130.)

Bewohnt Süd-Russland, den Kaukasus und einen Theil von Central-Asien.

In Ungarn wurde das erste Exemplar (ein junges Männchen) von K. KUNSZT am 9. Mai 1896 bei Cs.-Somorja erlegt. Dasselbe gelangte in den Besitz des Ungar. National-Museums.

ACREDULA.

Charaktere: Der Schwanz ist sehr lang und die Federn desselben werden gegen die Mitte allmählig länger, die zwei mittelsten aber sind etwas kürzer, als die daneben befindlichen. Der Schnabel ist sehr kurz, hoch und der Bug stark gekrümmt; die kleinen runden Nasenlöcher sind mit dichten, kleinen Federn und Federborsten bedeckt. Die Struktur der Zunge gleicht mehr derjenigen von *Panurus*, indem sich am hinteren Theile derselben ein mit Blutgefässen reichlich durchsetzter Muskeltheil befindet.* Am hornartigen vorderen Theile der Zunge zeigt sich die Spur von drei Furchen; die Spitze ist in vier grössere und mehrere kleinere, borstenartige Fetzen zerschlitzt. Der vordere Theil der Tarsen ist mit mehr oder weniger mit einander verwachsenen Schildchen bedeckt. Die Flügel verhältnissmässig klein; die erste Schwinge weit länger, als die Deckfedern der Schwingen erster Ordnung und reicht beinahe bis zur Mitte der zweiten. Männchen und Weibchen tragen ein gleiches Kleid.

Die zu dieser Gattung gehörenden Arten verfertigen ein freistehendes, kunstvoll ausgeführtes Nest. Dasselbe ist gut faustgross, höher als breit;

* MADARÁSZ, Adatok a cinkefélék boncz- és rendszertanához p. 14. Taf. I. Fig. 5. b. 1881.

oben kuppelartig geschlossen; der kleine, runde Eingang befindet sich seitwärts oben. Das Gerüst des Nestes wird aus Moos verfertigt, in welches mit bewunderungswürdiger Geschicklichkeit Wolle, Spinnweben, Lychenen, etc. miteingewoben werden. Die Mulde wird mit weichen Federn reichlich ausgelegt. MACGILLIVRAY hat in einem solchen Neste 2379 Federn gezählt (NEWTON, Dict. B. p. 969). Die vollständige Erbauung des Nestes nimmt zwei Wochen in Anspruch. Dasselbe ist an einem oder mehreren Zweigen befestigt, und zwar in der Höhe von einem halben Meter und darüber. Die Eier sind rundlich, weiss und sehr schwach roth punktiert, die Anzahl derselben schwankt zwischen 6 und 20. Die Ansicht SEEBOHM's, (Hist. B. I., p. 489, 1883), die er mit anderen Beobachtern theilt, dass nämlich die übergrossen Gelege von mehreren Paaren herrühren, wird durch die gründliche Beobachtung von FR. CERVA (Zeitschrift f. Oologie VIII. 7., p. 25, 1898) vollständig bestätigt.*

Die Verbreitung der Arten beschränkt sich auf die paläarktische Region. Es sind bisher 12 Arten bekannt, von welchen zwei in Ungarn vorkommen.

Acredula caudata (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 131, 132.)

Lebt in Nord- und Mittel-Europa, im Kaukasus und von Central-Asien an durch Sibirien bis Japan.

In Ungarn auf mit Bäumen und Wäldern besetzten Gebieten überall zu jeder Jahreszeit anzutreffen.

Anmerkung. Bei den skandinavischen und überhaupt nordeuropäischen Exemplaren ist der Schwanz kürzer, als bei sibirischen Exemplaren, welche letztere in neuerer Zeit unter dem Namen *Acredula macrura* in der Litteratur figuriren. Die ungarischen Exemplare nähern sich hinsichtlich der Schwanzlänge mehr der *A. macrura*. Von Professor Dr. A. REICHENOW erhielt ich behufs Vergleichung mehrere nordeuropäische Exemplare. Die Grössenverhältnisse derselben mit denjenigen der im Ungar. National-Museum befindlichen, von verschiedenen Fundorten herstammenden Exemplaren verglichen, ergab nachstehendes Resultat:

<i>A. caudata</i>	$\left\{ \begin{array}{l} a \quad \text{♀} \quad \text{Norwegen} \dots\dots\dots \text{Flügel } 6\cdot2 \quad , \text{ Schwanz } 10 \quad \text{cm.} \\ b-d \quad \text{♂♀} \quad \text{Deutschland} \dots\dots\dots \text{» } 6\cdot1-6\cdot4, \quad \text{» } 9\cdot6-10 \quad \text{»} \\ e \quad \text{♀} \quad \text{Zion} \dots\dots\dots \text{» } 6\cdot3 \quad , \quad \text{» } 9\cdot6 \quad \text{»} \\ f-g \quad \text{♂♀} \quad \text{Dobrudscha} \dots\dots\dots \text{» } 6\cdot1-6\cdot3, \quad \text{» } 8\cdot8-9\cdot5 \quad \text{»} \\ h-k \quad \text{♂♂} \quad \text{Kaukasus} \dots\dots\dots \text{» } 6\cdot1-6\cdot4, \quad \text{» } 9\cdot9-10\cdot1 \quad \text{»} \end{array} \right.$	
-------------------	--	--

* «Auf der Insel Csepel fand ich am 17. April 1898 zwischen den vom Wasser ausgewaschenen Wurzeln einer auf einem steilen Erdriss befindlichen alten Weide das Nest einer Schwanzmeise (*Acredula caudata*). Als ich in das Nest griff, fühlte ich, dass der alte Vogel darin ist und vermuthlich seine Eier ausbrütete. Ich zog meine Hand zurück und der alte Vogel flog aus dem Neste. Ich griff aufs Neue in das Nest und statt der erwarteten Eier fühlte ich eine Schaar kleiner, kahler Köpfe zwischen meinen Fingern. Kaum entfernte ich mich auf einige Schritte, so gelangten zwei alte Schwanzmeisen mit Futter zu dem Nest, nachdem ich aber zu nahe demselben stand, wagte keine hineinzugehen. Kaum vergingen zwei Minuten, so langte auch eine dritte Meise an, gleichfalls mit Futter im Schnabel. Mit besonderem Vergnügen betrachtete ich diese interessante Scene, und war Anfangs überzeugt davon, dass jene Schaar von Jungen Abkömmlinge zweier Mütter und eines Vaters seien. Als ich indessen bei einer nächsten Exkursion dieses Nest aufs Neue aufsuchte, gewahrte ich, dass eigentlich vier Eltern für die Erziehung der zahlreichen Familienglieder Sorge trugen. Auf diese Weise überzeugte ich mich denn, dass in diesem Falle in der That zwei Paare gemeinsam ein Nest benützten und ihre Jungen gemeinschaftlich grosszogen.»

Zwischenformen	{	$\frac{l-z}{a^1-j^1}$	♂♀	Ungarn	Flügel	6·3—6·5,	Schwanz	9·5—10·5 $\frac{cm}{m}$
<i>A. macrura</i>	{	$\frac{k^1}{l^1-n^1}$	♂	Krasnojarsk, Sibirien .	»	6·7	,	» 10·5 »
	{		♂♀	Permskoe-Mülki, Amur	»	6·5—6·6,	»	10·2—10·3 »

Acredula rosea (BLYTH).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 133.)

Bewohnt West- und Südwest-Europa.

In Ungarn ist dieser Vogel ziemlich gemein und, wie es scheint, ein Standvogel. Das Ungar. National-Museum besitzt folgende Exemplare :

<i>a.</i> ♀	Komárom	2. Febr. 1898.	<i>d.</i> ♂	Cs.-Somorja	1891.
<i>b.</i> ♀	Komárom	7. Dez. 1898.	<i>e.</i> ♂	Znióvárálja	11. März 1899.
<i>c.</i> ♀	Gárdony	20. März 1898.	<i>f.</i> ♀	Fogaras	2. Nov. 1896.

Kreuzungen zwischen *Acredula caudata* und *A. rosea*.

Wo *Acredula caudata* und *A. rosea* gemeinsam vorkommen, dort paaren sich die beiden Arten unter einander, wodurch Bastarde entstehen. Man bezeichnet dieselben wie folgt:

Acredula caudata (LINNÉ) × *Acredula rosea* (BLYTH).

Derlei Bastarde sind, nachdem sie die Merkmale beider Arten an sich tragen, auf den ersten Blick als Solche zu erkennen. Der Kopf ist nicht rein weiss, sondern stets mit mehr oder weniger kräftiger entwickelten Streifen versehen, allein diese Streifen sind niemals schwarz, wie bei *A. rosea*, sondern mehr graubraun und gehen nicht vom vorderen Theile des Auges aus, sondern ober oder hinter demselben. Das Ungar. National-Museum besitzt folgende heimische Exemplare:

<i>a.</i> ♀	Cs.-Somorja	16. Jan. 1897.	<i>d.</i> ♂	Érsekujvár	9. Mai 1897.
<i>b.</i> ♂	Komárom	14. Dez. 1898.	<i>e.</i> —	Kom. Nógrád	16. Febr. 1894.
<i>c.</i> ♂	Gárdony	20. März 1899.	<i>f.</i> ♂	Fogaras	6. Mai 1898.
			<i>g.</i> ♀	Hargita	3. April 1899.

LOPHOPHANES.

Charaktere: Der Schnabel spitz, pfriemenförmig, mittelmässig lang, mit schwach gekrümmtem Buge; die kleinen runden Nasenlöcher sind mit dichtstehenden kleinen Federn und Federborsten bedeckt. Die mittleren Kopffedern sind langgestreckt und bilden einen spitzigen Schopf. Die Flügel verhältnismässig ziemlich lang und spitz; die erste Schwinge länger, als die Deckfedern der Schwingen erster Ordnung, erreicht jedoch die Mitte der zweiten nicht; die zweite so lang, wie die achte oder noch etwas kürzer. Das Schwanzende gerade abgeschnitten. Der vordere Theil der Tarsen geschildert.

Die hieher gehörigen Arten leben ausschliesslich in Nadelwäldern, welche sie

nur höchst selten, ausnahmsweise verlassen. Das Nest legen sie in 2—3 Meter Höhe gewöhnlich in Baumhöhlen, zuweilen auch in dem verlassenen Nest von Spechten und anderen Vögeln an. Die Anzahl der Eier beträgt 5—7; dieselben sind weiss, mit rothbraunen Punkten und gröberen Flecken gesprenkelt.

Ihre Verbreitung erstreckt sich auf Europa, Central-Asien, den Himalaya, sowie auf Nord- und Central-Amerika. Von den bekannten 12 Arten lebt nur eine bei uns.

Lophophanes cristatus (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 134.)

Lebt in Europa.

Kommt in Ungarn in den mit Nadelwäldern bestandenen Hochgebirgen überall vor und ist ein gemeiner Standvogel.

PARUS.

Charaktere: Der Schnabel mehr oder weniger spitz, pfriemenförmig; die kleinen, runden Nasenlöcher mit dichtstehenden, kleinen Federn und Federborsten bedeckt. Aus der Zungenspitze, welche gerade abgeschnitten ist, ragen vier oder mehr Hornborsten hervor; der hornartige vordere Theil der Zunge wird durch drei Furchen in vier Theile getheilt. Die Füsse sind verhältnismässig kräftig; der vordere Theil der Tarsen besteht aus gut entwickelten Schildchen. Die erste Schwinge länger, als die Deckfedern der Schwingen erster Ordnung. Das Schwanzende gerade, zuweilen schwach eingeschnitten. Die Jungen den Alten ähnlich, aber stets mit einem gewissen gelblichen Anflug versehen.

Diese Vögel erbauen das Nest gewöhnlich in Baumhöhlen, in den verlassenen Nestern anderer Vögel, in ausser Gebrauch stehenden Brunnen, in Blumentöpfen und vielerlei anderen ähnlichen Stellen und Gegenständen. Die Nester werden aus Moos, Haaren und Federn verfertigt. Die Anzahl der Eier schwankt zwischen 8 und 14; dieselben sind weiss mit Rostbraun fein punktirt und gesprenkelt. Sie halten sich mit Vorliebe in der Nähe menschlicher Wohnungen, in Gärten, besonders Obstgärten auf.

Die Anzahl der Arten ist sehr gross, und wenn man die untergeordneten Merkmale derselben, besonders aber die Färbung und Zeichnung in Betracht zieht, so lässt sich diese Gattung in mehrere, gut geschiedene Untergattungen eintheilen.

Subgen. POECILE.

Dies Subgenus wird von sämmtlichen Ornithologen der Gegenwart, ohne Ausnahme, auf die Mönchsmeisen angewendet, was entschieden ein Fehler ist, da doch KAUP bei Aufstellung dieser Gattung in erster Reihe — also als Typus — den LINNÉ'schen *Parus ater* bezeichnete. Die bezügliche Stelle bei KAUP (Natürl. Syst. p. 114, 1829) lautet folgendermassen:

«Dohlenmeise. *Poecile* (ποικίλος) (*Parus ater et palustris*).

E. Wie bei *Parus* und *Cyanistes*.

Ch. Kleine Meisen mit glattem, schwarzem Kopfe, kurzem Schwanze und aschgraulichem Gefieder.

L. Hierin ähneln sie den übrigen Meisen.»

Nach den Normen der Nomenklatur ist, wenn der Typus nicht besonders bezeichnet ist, oder der betreffende generische Name sich auf mehrere Arten bezieht, immer die zuerst genannte Art als Typus zu betrachten. Allein abgesehen von jenen Normen und den von KAUP erwähnten zwei Namen,* passt obige Diagnose auch dann noch eher auf den LINNÉ'schen *Parus ater*, als auf *P. palustris*.

Demzufolge übergebe ich dies Genus seiner ursprünglichen Bestimmung und lasse den von Selys-Longchamps (Bull. Soc. Zool. France, 1884) aufgestellten Gattungsnamen *Periparus* einfach unberücksichtigt.

Dies Subgenus bildet ein natürliches Bindeglied zwischen der Schopfmeise (*Lophophanes*) und *Parus*. Die mittleren Kopffedern sind mehr oder weniger verlängert und bilden einen Schopf, welcher beim Sträuben sichtbar wird. Die herrschende Farbe des Gefieders ist grau, schwarz und weiss, bei manchen ausländischen Arten kommt zu diesen Farben noch eine braune oder röthliche Färbung hinzu. In ihrer Lebensweise gleichen sie eher den Schopfmeisen und bevorzugen die Nadelwälder.

Ihre Verbreitung beschränkt sich auf die paläarktische Region. In Ungarn kommt blos eine Art vor.**

Poecile atra (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 136.)

Bewohnt Europa und West-Sibirien.

In Ungarn in allen mit Nadelwäldern bestandenen Gebirgen ein gemeiner Standvogel. Sucht bei der Frühjahrs- und Herbst-Bewegung auch die Laubwälder des Flachlandes auf.

Parus major, LINNÉ.

(Synonymik im ungar. Text, p. 137.)

Bewohnt laut GADOW (Cat. B. Br. Mus. VIII., p. 20) den westlichen Theil der paläarktischen Region, von Irland bis Sibirien, von Norwegen bis Algir, Palästina und Persien.

In Ungarn allerwärts in Wäldern, Gärten, Obstgärten und überhaupt auf mit Bäumen bestandenen Gebieten sehr gemein.

* In seinem Text (p. 114) ist von den erwähnten zwei Namen *Parus ater* der erste, während in der zu Ende des Werkes gegebenen «Übersicht» (p. 192) umgekehrt, *Parus palustris* voransteht. Dasselbe ist auch bei dem Genus *Cyanistes* (p. 99) der Fall; im Text ist *Parus cyanus*, in der «Übersicht» (p. 192) aber *Parus coeruleus* zuerst genannt.

** In die Untergattung *Poecile* gehören ausser *Parus ater* noch: *P. pekinensis* (China und Ost-Sibirien), *P. britannicus* (England), *P. phaeonotus* (Persien und Kaukasus), *P. cypristes* (Cypern), *P. ledouci* (Nord-Afrika), *P. rufipectus* (Turkestan), *P. aemodius* (Himalaya), *P. rufonuchalis* (Kaschmir, China), *P. beavani* (Himalaya) etc.

Cyanistes caeruleus (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 138.)

Bewohnt mit Ausnahme von Russland ganz Europa und Klein-Asien.
In Ungarn überall gemein.

Cyanistes cyaneus (PALL).

Synonymik im ungar. Text, p. 138; Abbildung auf Tafel 4. Die Aufschrift soll hier richtig *Cyanistes cyaneus* lauten.)

Die im Ungar. National-Museum befindlichen ungarischen Exemplare stimmen mit den typisch gefärbten Exemplaren nicht vollständig überein, indem bei denselben der Rücken stark lazurblau, das Weiss ihres Flügels und Schwanzes aber weniger ausgebreitet ist. Ähnlicher dunkler Exemplare gedenkt auch MENZBIER (Bull. Soc. Zool. Fr. 1884. p. 28) namentlich eines bei Wien erlegten Exemplares des k. k. Hofmuseums zu Wien.

VIKTOR RITTER VON TSCHUSI zu SCHMIDHOFFEN hat mir die Exemplare seiner Sammlung behufs Studiums zur Verfügung gestellt. Diese Exemplare sind sehr lehrreich, denn obgleich ihre Anzahl gering ist, bilden sie dennoch eine vollständige Serie von Übergängen von den typisch gefärbten Exemplaren mit lichtem Rücken bis zu den dunkelsten Nuancen.

Auf der beigefügten Tafel 4 sind die zwei extremen Formen der Lazurmeise abgebildet. Fig. *a* ist ein in Ungarn erlegtes dunkles Exemplar, Fig. *b* aber ein typisch gefärbtes liches Exemplar aus Sibirien, aus der Umgebung von Krasnojarsk.

Der Vogel lebt in Nord-Europa und Sibirien. Zur Zugzeit, im Frühjahr und Herbst, besucht er ausnahmsweise auch Mittel-, Süd- und West-Europa. Wurde in Deutschland sehr häufig beobachtet und kommt laut REYES (Aves Espana, p. 22, 1886) schon mehrmals auch in Spanien vor.

In Ungarn hat sie bisher blos DR. ALEXANDER MIHALOVITS, ehemals Stadtphysikus von Bártfa, in der Umgebung von Bártfa 1882 in mehreren Exemplaren erlegt,* wovon nachstehend verzeichnete drei Exemplare in den Besitz des Ungar. National-Museums gelangten:

<i>a.</i>	♂	25. April 1882.	Länge ca. 13·5,	Flügel 6·8,	Schwanz 6	$\frac{c}{m}$.
<i>b.</i>	♂	1. Nov. 1882.	» » 13·5,	» 6·6,	» 6·2	»
<i>c.</i>	♀	25. Okt. 1882.	» » 13·7,	» 6·6,	» 6·3	»

PHAEOPHARUS.**

Nov. subgen.

Typus: *Phaeopharus palustris* (LINNÉ).

Die zu diesem Subgenus gehörigen Arten werden — wie schon oben (bei *Poecile*) nachgewiesen — von den Ornithologen fälschlich zu dem KAUP'schen Genus *Poecile* gezogen. Und nachdem ausser diesem irrig verwendeten Namen für die Mönchmeisen kein anderer Gattungsname vorhanden ist, so erachte ich es für nothwendig, obigen Namen für sie einzuführen.

* DR. A. MIHALOVITS «*Parus cyaneus* Pall. in Ungarn», Zeitschr. f. ges. Ornith. I., p. 234. 1884.)

** *φαίος* = braun, *παρς* = Kleid.

**Allgemeine Bemerkungen über den Artenkreis der gemeinen Mönchmeise (*Phaeopharus palustris*)
mit Rücksicht auf die ungarischen Exemplare.**

Weder in der Ornithologie, noch in der Zoologie überhaupt begegnen wir einem anderen Kapitel, welches so viel Unheil, Verwirrung und Kopfzerbrechen verursacht hätte, wie die über die gemeine Mönchmeise (*Ph. palustris*).

Es ist ein gewaltiger Formenkreis ungewöhnlichen Charakters, mit dem man es hier zu thun hat, in welchem die Grössenverhältnisse der verschiedenen Individuen, insbesondere ihre Färbung derart verschieden und dennoch allmählig in einander übergehend sind, dass manche Ornithologen bloß einige Arten unterscheiden, wogegen Andere eine ganze Reihe von Arten, Unterarten, Racen und Lokalformen aufstellen. Es wurden über die Mönchmeise förmliche Monographien ausgearbeitet, welche dann die Verwirrung in der Systematik, sowie in der Synonymik zu einer vollständigen machten. Die auf p. 141—143 verzeichneten Synonyme liefern hiefür den klaren Beweis. Ich habe dieselben übrigens, schon der Kuriosität halber, mit Hilfe der mir zur Verfügung stehenden Litteratur, möglichst vollständig zusammenzustellen gesucht.

Was mich betrifft, so halte ich die zahlreichen Unterarten, Varietäten und Lokalformen nicht für solche, sondern bloß für Farbenvarietäten, um nicht zu sagen, für individuelle Abweichungen.

Wenn man die grosse Serie ungarischer Exemplare überblickt, so stellt es sich heraus, dass die vielerlei Unterarten und Varietäten, die im westlichen Theile der paläarktischen Region vorkommen, mit Ausnahme der als *Ph. borealis* beschriebenen Form, fast überall anzutreffen sind. Kommt doch in Ungarn sogar auch jene westliche Form vor, welche jüngst als *Ph. dresseri* beschrieben wurde. Herr SPERIDION BRUSINA hat mir sämmtliche Exemplare des Museums zu Zágráb zur Verfügung gestellt. Es sind 14 Stück, darunter 10 typische *Ph. dresseri*. Ich bin davon überzeugt, dass, wenn genügendes Material zur Verfügung stünde, man eine Serie zusammenstellen könnte, welche einen allmähigen und sanften Übergang von der ersten bis zur letzten Form darböte. Es liegt hier derselbe Fall vor, wie bei *Cinclus cinclus*, oder besonders bei *Certhia familiaris*, bei welchen die Abweichung in der Färbung eine noch grössere und augenfälligere ist.

Nach alledem können die bei der Mönchmeise aufgestellten allerlei Unterarten und Varietäten nicht bestehen, weil der Unterschied zwischen den einzelnen Formen mehr individuell ist. Demzufolge unterscheide ich nicht einmal die gewohnten Hauptformen und fasse sämmtliche Formen unter dem Namen *Phaeopharus palustris* (LINNÉ) zusammen.

***Phaeopharus palustris* (LINNÉ.)**

(Synonymik im ungar. Text, p. 141—143.)

Bewohnt die ganze paläarktische Region mit Ausnahme von Nord-Afrika.
In Ungarn überall ein gemeiner Standvogel.

Phaeopharus lugubris (TEMML.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 143.)

Bewohnt das südöstliche Europa, d. i. die Balkan-Halbinsel, mit Ausnahme Griechenlands, wo O. REISER jüngst eine neue Art (*Ph. graecus*) entdeckt und beschrieben hat, Süd-Ungarn und Süd-Russland; kommt ausserdem in Illyrien und Italien, sowie im Kaukasus, in Kleinasien und Syrien vor.

Tritt in Ungarn an sehr isolirten Punkten als Standvogel auf; so bei Mehadia und in einzelnen Theilen Siebenbürgens, und zwar bei Farkasdin, Déva, Nagyenyed, sowie in den Weingärten von Hátszeg und Plop. (J. CSATÓ, Erd. Muz. Etyl. Évk. VI.)

XIII. Fam. SITTIDAE.

Die zu dieser Familie gehörigen Vögel stehen mit den Meisen in naher Verwandtschaft; ihr eigenthümliches Klettern auf den Bäumen aber hat die alten Systematiker irregeführt und sie veranlasst, dieselben statt zu den Singvögeln, nebst der nachfolgenden Familie (*Certhiidae*) unter die Spechte zu versetzen. Heute werden diese Vögel theils zu den Meisen, theils aber in die Familie der Baumläufer (*Certhiidae*) eingetheilt, allein manche Ornithologen betrachten sie als eine selbstständige Familie. Letzteren schliesse ich mich an und nahm schon 1881 in meinen Beiträgen zur Anatomie und Systematik der Pariden diesen Standpunkt ein. Die Richtigkeit dieser Ansicht wurde durch die osteologischen Untersuchungen von F. A. LUCAS (Proc. U. St. Nat. Mus. XIII., p. 337—345, 1890) endgiltig bestätigt.

Die Spechtmeisen klettern auf den Baumstämmen auf eine ganz eigenthümliche Weise, stets von oben, mit dem Kopf nach unten, obgleich sie auch zuweilen, gleich den Meisen, an den Zweigen, mit dem Körper abwärts hängend, Nahrung suchen. Sie nisten in Baumhöhlen, vermauern deren Öffnung mit Lehm und belassen bloß eine kleine Öffnung als Eingang. Ihre Eier gleichen denjenigen der Meisen; sie sind weiss, mit rostrothen Flecken gesprenkelt; ihre Anzahl schwankt zwischen 5 und 8. Im Sommer nähren sie sich von Insekten, im Winter meist von Samen.

Charaktere: Der Schnabel ist lang, pfriemenförmig und erinnert an den des Spechtes; die Nasenlöcher sind mit einem Operculum bedeckt, an dessen Vorderseite sich die runde Nasenöffnung befindet; das Ganze ist mit dichtstehenden, kleinen Federn und Federborsten bedeckt. Die Tarsen sind verhältnismässig kurz, kräftig; der vordere Theil derselben geschildert. Die Zehen sind sehr lang und mit kräftigen Krallen versehen. Die Flügel lang, spitz, die erste Schwinge ist länger, als die Deckfedern der Schwingen erster Ordnung. Der Schwanz ist eher kurz, das Ende gerade abgeschnitten.

Die Arten dieser ziemlich grossen, in mehrere Gattungen zerfallenden Familie sind, mit Ausnahme der neotropischen und äthiopischen Region, über die ganze Erde verbreitet. In Ungarn kommt bloß eine Art vor.

Sitta caesia, MEY. & WOLF.

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 145.)

Bewohnt Mittel- und Süd-Europa, sowie einen Theil von Asien.

In Ungarn auf mit Bäumen und Wäldern bestandenen Gebieten überall ein häufiger Standvogel.

Laut dem Zeugnisse der von verschiedenen Fundorten des Landes herstammenden (50) Exemplare des Ungar. National-Museums kommen die an der unteren Seite am dunkelsten gefärbten Exemplare in den Komitaten jenseits der Donau, die lichtesten aber im Komitat Fogaras (Siebenbürgen) vor. Letztere sind an der Bauchseite licht-fahlgelb, ohne allem röthlichen Ton.

XIV. Fam. CETHIIDAEE.

Charaktere: Der Schnabel ist mehr oder weniger lang, dünn, spitz und abwärts gebogen; die Nasenlöcher sind länglich, zum Theil mit einem Operculum bedeckt, sonst freistehend, nicht befiedert. Die Tarsen sind kurz, der vordere Theil geschildert; die Zehen lang und mit verhältnismässig starken Krallen bewehrt. Die Anzahl der Schwingen erster Ordnung beträgt 10, die erste derselben ist stets weit länger, als die Deckfedern der Schwingen erster Ordnung und reicht meist bis zur Mitte der zweiten. Das Gefieder ist dicht und weich.

Die Lebensweise dieser Vögel gleicht jener der Spechtmeisen (*Sittidae*). Sie leben an waldigen oder felsigen Stellen und legen das Nest in Baumhöhlen, unter Baumrinden oder in Felsenhöhlen an. Ihre Eier sind weiss, mit röthlichen oder braunen feinen Sprenkeln; ihre Anzahl schwankt zwischen 3 und 9. Ihre Nahrung besteht aus Insekten.

Sie sind, mit Ausnahme von Süd-Amerika und Neu-Seeland, über die ganze Erde verbreitet.

TICHODROMA.

Charaktere: Der Schnabel ist lang, dünn und bogenförmig gekrümmt. Die Flügel sind sehr lang und reichen fast bis zum Schwanzende. Der Schwanz ist kurz, das Ende gerade abgeschnitten.

Aus diesem Genus ist blos eine einzige Art bekannt und diese ist in Mittel- und Süd-Europa, sowie in den Alpengegenden von Asien heimisch. Dieselbe hält sich mit Vorliebe auf Kalkfelsen auf und sucht stets, nach oben kletternd, ihre Nahrung, welche aus Insekten besteht. Diese Art nistet zuweilen in den Rissen steiler unnahbarer Felsenwände. Das Nest wird hauptsächlich aus Moos, gemengt mit Haaren, Wolle, Gras und sonstigen Stoffen erbaut; sehr häufig werden sogar Felsenstückchen mit verarbeitet. Die Anzahl der Eier beträgt 3—5; dieselben sind weiss, am breiteren Ende mit verschwommenen lilafarbigem Flecken und mit feinen rothen Punkten gesprenkelt.

Tichodroma muraria (LINNÉ.)

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 147.)

Ihre geographische Verbreitung ist dieselbe, wie die der ganzen Familie.

Kommt in Ungarn auf den Kalkgebieten des Hochgebirges vor; so in den nordöstlichen und siebenbürgischen Karpathen, dem Karst etc. Sucht im Winter zuweilen auch tiefer liegende Gegenden auf und wurde auf dem Budapester Blocksberg, selbst an der Festungsmauer in Buda öfters beobachtet. Das Ungar. National-Museum besitzt auch ein Exemplar, welches am 15. März 1860 im königl. Schloss zu Buda gefangen wurde.

CERTHIA.

Charaktere: Der Schnabel ist länglich, dünn, spitz und etwas abwärts gebogen; die Nasenlöcher sind länglich, theilweise mit einem Operculum bedeckt, nicht befiedert. Die Flügel sind ziemlich lang; der Schwanz lang, elastisch und hart, die Federn gegen die Mitte allmählig verlängert und in einer verlängerten Spitze ausgehend. Die Füße sind verhältnismässig kräftig; die Zehen mit grossen Krallen versehen.

Diese Vögel klettern an den Bäumen stets von unten nach oben, und zwar in einer Spirallinie. Wenn sie einen Baum abgesucht haben, fliegen sie zu einem anderen, auf welchem sie dann wieder von unten beginnen und aufwärts kletternd, die zwischen den Baumrinden verborgenen Insekten oder deren Larven und Eier suchen. Das Nest verbergen sie unter losgelöste oder zwischen geborstene Baumrinden. Die Grundfarbe der Eier weiss, mit Roth fein punktirt.

Ihre Verbreitung erstreckt sich auf die paläarktische Region und Nord-Amerika.

Certhia familiaris, LINNÉ.

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 148, 149.)

Bewohnt den grössten Theil der paläarktischen Region.

In Ungarn sowohl in Laub-, als auch in Nadelwäldern gleich gemein und während des ganzen Jahres anzutreffen.

Die ungarischen Exemplare des Ungar. National-Museums lassen sich unter Berücksichtigung derer des Museums zu Zágráb, welche mir Museal-Direktor SPIRIDION BRUSINA behufs Vergleichs zur Verfügung gestellt, auf Grund der Abweichungen in der Färbung in drei Abtheilungen gruppiren.

I.

Dunkelste Exemplare. Die vorherrschende Farbe des Rückens ist dunkelbraun; die Bauchseite graulich-silberweiss. Masse: Schnabel 1·4—2, Flügel 5·8—6·4, Schwanz 5·8—6·6 cm. 5 Exemplare (3 ♂ 2 ♀) von folgenden Fundorten: Budapest, Guta (Komitat Komárom), Cs.-Somorja, Léka (Komitat Vas), letzteres Exemplar ist Eigenthum von JOHANN V. CSATÓ. Diese Exemplare wurden in den Monaten Dezember, Januar und Februar erlegt.

II.

Weniger dunkle, sozusagen typisch gefärbte Exemplare. Die Bauchseite rein silberweiss. Masse: Schnabel 1·1—1·7, Flügel 6·2—6·4, Schwanz 5·7—6·9 cm.

- a—b*, ♂ Szeleste, Komitat Vas, Dezember 1899.
c—e, ♂♀ Komitat Komárom, November—Februar 1898—1899.
f, ♀ Cs.-Somorja, Februar 1900.
g—h, ♂ Budapest, Oktober—Dezember 1892, 1897.
i, — Komitat Nógrád, 5. Mai 1894.
j, ♂ Tisza-Abád, Szalók, 1895.
k, — Komitat Szepes, 1842.
l—n, ♂♀ Cs.-Somorja, 4. März 1900.
o—r, ♂♀ Zágráb, Dezember 1895, 1896. *Zágráber Museum*.

III.

Lichteste Exemplare. Die vorherrschende Farbe der Rückenseite ist ein gewisses liches Tabakgelb; die Bauchseite rein weiss. Masse: Schnabel 1·2—1·7, Flügel 6·1—6·5, Schwanz 6—6·5 $\frac{cm}{m}$.

- a*, ♀ Budapest, 20. Oktober 1882.
b, ♀ Szilágy-Cseh, 13. März 1897.
c, ♀ Fogaras, 16. Dezember 1890.
d, ♂ Komitat Pozsega, 22. November 1897.
e—f, — Zágráb, 1868.
g—k, ♂♀ Zágráb, März, April, Oktober, November 1872, 1883, 1885, 1887. } *Zágráber Museum*.

XV. Fam. LANIIDAE.

In diese beträchtliche, in mehrere Subfamilien getheilte Familie gehören Vögel von verschiedener Form. Ihr hauptsächlichstes und eigenartigstes Merkmal ist der Dornfortsatz (*proc. spiniformis*) am hinteren Theile des Gaumens (*oss. palatinum*) und das quergestreifte Federkleid der jungen Vögel. Sonstige Charaktere sind: Der Schnabel ziemlich stark, seitlich zusammengedrückt und in einem Haken endigend, welcher an den Schnabel der Raubvögel erinnert; die Kante des Oberkiefers ist hinter der Spitze mit einem Zahnartigen Vorsprung versehen; die Nasenlöcher sind oval und spärlich mit Federborsten bedeckt; die Tarsen sind vorn geschildert; die Anzahl der Schwingen erster Ordnung beträgt 10, die erste derselben reicht entweder bis zur Mitte der zweiten, oder sie ist kurz, verkümmert; das Schwanzende ist gerade abgeschnitten, oder gegen die mittleren Federn zu allmählig verlängert.

Diese Familie ist auf der ganzen Erde verbreitet. Von den Subfamilien hat in Ungarn blos die der *Laniinae* Repräsentanten.

LANIUS.

Die Arten dieser Gattung führen ein einsames Leben und bevorzugen Gärten, Waldränder, sowie mit Bäumen oder Sträuchern bestandene Gebiete. Sie haben die sonderbare Gewohnheit, dass sie ihre, aus Insekten, kleinen Amphibien, sowie aus den Eiern und Jungen kleiner Vögel bestehende Nahrung die Dornen von Bäumen und Sträuchern anzuspiesen. Das Nest fertigen sie aus kleinen Ästchen und Gräsern dicht und ziemlich kunstvoll an und füttern es mit Haaren, zuweilen aber mit Federn aus. Der Grundton der Eier variirt von weiss bis röthlich oder von weiss bis grün in allen Nuancen und ist mit dunklen Flecken derart gezeichnet, dass die Flecken an das breitere Ende des Eies fallen und hier häufig einen Kranz bilden, zuweilen aber sind dieselben gleichmässig über das ganze Ei vertheilt. Das Gelege besteht aus 4 bis 6 Eiern.

Diese Vögel sind in Europa, Asien, Afrika, Nord- und Central-Amerika heimisch.

Lanius excubitor, LINNÉ.

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 151.)

Bewohnt Europa und einen grossen Theil von Asien.

In Ungarn, die Brutzeit abgerechnet, fast überall anzutreffen. Zur Brutzeit nur an gewissen Orten, hauptsächlich aber in den siebenbürgischen Komitaten zu finden.

Die Beschreibung (im ungarischen Text) des grossen Würgers ist zwar allgemein gehalten, passt indessen dennoch am besten auf den typisch gefärbten. Es giebt Exemplare, bei welchen die weisse Zeichnung des Schwanzes und Flügels geringere Dimensionen annimmt, besonders an der Basis der Schwingen zweiter Ordnung, wo dieselbe sehr oft gänzlich fehlt. Derlei Exemplare sind unter dem Namen *L. major* bekannt. Wenn die weisse Zeichnung grössere Dimensionen annimmt, als bei dem typisch gefärbten *L. excubitor*, so wird der Vogel als *L. homoyeri* bezeichnet. Wenn wir es jedoch mit einem, dem Letzteren ähnlichen, stark weiss gezeichneten Exemplar zu thun haben, bei welchem auch der Rücken weit lichter ist, als bei typischen Exemplaren, während der untere Theil des Bürzels und die oberen Schwanzdeckfedern ganz weiss sind, wird der Vogel *L. leucopterus* genannt.

Diese Varietäten scheinen durch klimatische Einflüsse entstandene Formen zu sein und COLLET («On *Lanius excubitor* and *Lanius major*» Ibis 1886. p. 30—40) hält sie auch dafür. Die Erfahrung lehrt jedoch, dass diese Formen geographisch nicht streng von einander getrennt sind, sondern weit in das gegenseitige Gebiet hineinragen. Und wenn man diese endlose Serie der vorhandenen Zwischenformen betrachtet, muss man annehmen, dass man es hier eigentlich mehr mit individuellen Abweichungen, als mit Lokalformen zu thun habe.

Das z. B. *L. excubitor* und *L. major* thatsächlich nur individuelle Varietäten seien, das hat auch COLLET selbst, mit Berufung auf eigene Beobachtungen und mehrere andere, ähnliche Fälle nachgewiesen. Er sammelte nämlich aus ein und demselben Neste Junge, welche die Merkmale sowohl des typischen *L. excubitor*, als auch des typischen *L. major* an sich trugen.

COLLET (l. cit.) reflektirt übrigens auf sämmtliche Formen von *L. excubitor*

und theilt sie, darunter die bereits erwähnten, auch in Ungarn vorkommenden Formen geographisch wie folgt ein:

1. forma *excubitor*: Lebt in Mittel- und West-Europa.
2. forma *major*: in der arktischen Subregion und in Nord-Asien.
3. forma *homeyeri*: in Nord-Europa nur vereinzelt, gegen Süden immer häufiger, in Süd-Europa aber regelmässig und
4. forma *leucoptera*: in Süd-Sibirien.

Serie der ungarischen Exemplare des Ungar. National-Museums.

1. Die Basis der Schwingen zweiter Ordnung ist ganz schwarz (typischer *L. major*):

<p><i>a</i>, ♂ Tata, 22. Januar 1898. <i>b</i>, ♀ Tata, 22. Januar 1898. <i>c</i>, ♀ Trencsén, 23. Nov. 1896. <i>d</i>, ♀ Komitat Pest.</p>	}	<p>Die Bauchseite ohne Querstreifen. Die Bauchseite quergestreift.</p>
--	---	---
2. Die Basis der Schwingen zweiter Ordnung mehr oder weniger weiss (Übergangsformen zwischen *L. major* und *L. excubitor*).

<p><i>e</i>, ♂ Ungarn, 1891. <i>f</i>, ♂ Komitat Nógrád, 1893. <i>g</i>, ♂ Sz.-Király, Komitat Alsó-Fehér, 20. September 1891. <i>h</i>, ♀ Fogaras, 18. Oktober 1891. <i>i</i>, ♀ Hargita, Komitat Csik, 12. April 1899. <i>j</i>, ♀ Kerepes, Komitat Pest, 7. März 1898. <i>k</i>, ♂ Fogaras, 24. August 1896. <i>l</i>, ♀ Hegykő, Komitat Sopron, 23. März 1890. <i>m</i>, ♀ Nagy-Enyed, Komitat Alsó-Fehér, 30. August 1896. <i>n</i>, ♀ Szilágy-Cseh, 20. November 1897. <i>o</i>, juv. Komitat Pest, 1840.</p>	}	<p>Die Bauchseite ohne Querstreifen. Die Bauchseite quergestreift.</p>
---	---	---
3. Die Basis der Schwingen zweiter Ordnung weiss und bildet einen gut wahrnehmbaren Spiegel (typischer *L. excubitor*):

<p><i>p</i>, ♂ Fogaras, 15. Januar 1898. <i>q—r</i>, ♀ Fogaras, 23. Oktober, 1. Dezember 1897. <i>s</i>, ♀ Fogaras, 24. Oktober 1896. <i>t</i>, ♀ Csik-Borzsova, 17. April 1899. <i>u</i>, — Komitat Trencsén, 24. November 1896. <i>v</i>, ♂ Szilágy-Cseh, 26. Februar 1895. <i>w</i>, ♀ Ivanovopolja (Slavonien), 22. November 1897. <i>x</i>, ♂ Sz.-Gothárd, Komitat Szolnok-Doboka, 28. März 1899. <i>y</i>, ♂ Veresegyháza, Kom. Pest, 15. Okt. 1825. <i>z</i>, ♂ Fogaras, 22. Oktober 1891. <i>a</i>¹, ♂ Fogaras, 22. September 1898. <i>b</i>¹, ♀ Fogaras, 9. Oktober 1897.</p>	}	<p>Die Bauchseite ohne Querstreifen. Die Bauchseite mit einigen Spuren von Querstreifen.</p>
---	---	---

4. Übergangsformen zwischen *L. excubitor* und *L. homeyeri*:
*c*¹, ad. Szilágy-Cseh, 3. November 1897.
*d*¹, — Kelenföld, Komitat Pest, 11. Oktober 1898.
5. Das Weiss an der Basis der Schwingen weit grösser, als beim typischen *L. excubitor*, ausserdem die Spitze der Schwingen zweiter Ordnung breit weiss, das Bürzel und die oberen Schwanzdeckfedern grauweiss (typischer *L. homeyeri*):
*e*¹, ♂ Szilágy-Cseh, 14. Februar 1898.
*f*¹, — Üllő, Komitat Pest, 19. Dezember 1897.
6. Der Rücken sehr lichtgrau, der untere Theil des Bürzels und die oberen Schwanzdeckfedern weiss, die weisse Zeichnung der Flügel von noch grösserer Ausdehnung, als bei den vorigen Exemplaren (typischer *L. leucopterus*):
*g*¹, ♂ Fogaras, 30. April 1897.
*h*¹, ad., Béd (Siebenbürgen), 9. Juli 1892.
*i*¹, ♀ Fogaras, 29. Juni 1891.

Lanius minor, GMEL.

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 154.)

Bewohnt Mittel- und Süd-Europa, sowie einen Theil von Central-Asien. Die europäischen Exemplare ziehen über den Winter nach Afrika.

Kommt in Ungarn, im Allgemeinen überall vor, im Tiefland sehr gemein. Langt Anfang Mai an und weilt bis Ende August.

Lanius collurio, LINNÉ.

(Synonymik im ungar. Text, p. 154.)

Bewohnt ganz Europa, Klein-Asien, Palästina, Persien, Turkestan und Süd-Sibirien; während des Winters Afrika.

In Ungarn überall gleich gemein. Langt Ende April an und weilt bis September.

Lanius rufus, BRISS.

(Synonymik im ungar. Text, p. 155.)

Bewohnt Mittel- und Süd-Europa und überwintert in Afrika.

Kommt in Ungarn nur zerstreut vor, am häufigsten jenseits der Donau, fehlt in Siebenbürgen gänzlich. Die im Ungar. National-Museum befindlichen Exemplare (2 Männchen 1 Weibchen und 2 Junge) stammen aus dem Komitat Nógrád, wo sie LADISLAUS v. KOSZTKA erlegte und dem Museum spendete.

XVI. Fam. AMPELIDAE.

Es ist dies eine nur aus wenig Arten bestehende Familie, welche nach keiner Seite hin nähere Verwandte besitzt. Ihr besonderes Kennzeichen sind die wachsartigen Anhängsel am Ende der Schwingen zweiter Ordnung. SEEBOHM charakterisirt den äusseren Habitus der zu dieser Familie gehörigen Vögel zutreffend durch folgenden Vergleich: «ihre Flügel sind die des Stars, ihre Füße die des Würgers, ihr Schnabel aber steht zwischen dem des Würgers und der Schwalbe.»

Der Schnabel ist ziemlich breit und gedunsen; der Bug des Oberkiefers schwach gebogen, die Spitze etwas gekrümmt, mit einem subterminalen Einschnitt; die Nasenlöcher oval und mit borstenartigen Federn dicht bedeckt. Die Anzahl der Schwingen erster Ordnung beträgt 9. Die Schwingen zweiter Ordnung an der Spitze mit länglichen, flachen, wachsartigen Anhängseln, welche sich mit dem Alter des Vogels entwickeln; bei sehr alten Exemplaren befinden sich auch am Ende der Schwanzfedern ähnliche Anhängsel.* Ihr Gefieder ist seidenartig weich und dicht; die Kopffedern sind lang und bilden einen spitzigen Schopf. Sie mausern jährlich einmal, im Herbst. Die Jungen sind am Bauch gestreift. Das Nest ist ziemlich gross und kompakt, verräth aber wenig Kunstfertigkeit. Die Grundfarbe der Eier ist weiss in gelblich-rosa übergehend und mit gleichmässig vertheilten purpurfarbigen Flecken gesprenkelt. (WOLLEY, «On the Nest and Eggs of the Waxwing» Proc. Zool. Soc. 1857, p. 55—56.)

Sie bewohnen den nördlichen Theil der paläarktischen und nearktischen Region, von wo sie manches Jahr die südlichen Gegenden in ungeheueren Schaaren überschwemmen.** In Europa lebt nur eine Art.

Ampelis garrulus, LINNÉ.

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 157.)

Bewohnt den nördlichen Theil der paläarktischen und nearktischen Region und zieht in manchem Winter in grosser Menge nach dem Süden. Bei solchen Gelegenheiten pflegt er auch in Ungarn sich schaarenweise einzufinden.

* Mit diesen Anhängseln befasst sich eingehend ANDERSEN in: Oefver. K. Vet.-Ak. Förhandl. 1859. p. 219—231, Taf. II.

** Laut A. NEWTON hat das abergläubische Volk in England vordem an das unregelmässige Erscheinen des Seidenschwanzes Prophezeiungen geknüpft und denselben für einen Vorboten von Krieg, Pest und Seuchen gehalten. Auch erwähnt NEWTON, dass TURNER, der die Eskimos aufsuchte und sie über diesen Vogel befragte, aussagt, dass der Vogel in der Eskimosprache «Mörder kleiner Vögel» heisse und dass die Anhängsel an den Flügeln das Blut der Besiegten seien.

XVII. Fam. HIRUNDINIDAE.

Diese Familie wird durch den flachen, an der Basis stark verbreiterten Schnabel, durch lange, spitzige Flügel, einen mehr oder weniger gegabelten Schwanz und kurze Füße charakterisirt. Die Anzahl der Schwingen erster Ordnung beträgt 9. Ein erwähnenswerthes Merkmal ist es ferner, dass die Arten jährlich nur einmal, und zwar vor dem Frühjahrszug mausern.

Die Familie der Schwalben ist sehr gross und kosmopolitisch. Die Bewohner der kalten und gemässigten Region der nördlichen Hemisphäre ziehen im Herbst nach dem Süden und verbringen den Winter in den Aequatorialgegenden.*

Das Nest erbauen sie theils mit eigenartiger Technik aus Lehm, theils legen sie es an hohen Erdufern in selbst ausgescharten Löchern an. Ihre 4—6 Eier sind rein weiss oder aufweissem Grunde roth oder braun gesprenkelt.

Laut SHARPE (Cat. B. Br. Mus. XI., p. 85—210) zerfällt diese Familie in zwei Subfamilien und 11 Gattungen, welche 82 Arten und 18 Subspecies umfassen. In Ungarn sind 3 Gattungen mit drei Arten bekannt.

Hirundo rustica, LINNÉ.

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 159.)

Bewohnt die paläarktische Region, im Winter die entsprechenden südlichen Erdtheile, und zwar Central- und Süd-Afrika, Indien, China und die malayische Halbinsel.

In Ungarn langt sie Ende März an und weilt bis Oktober.

Clivicola riparia (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 159.)

Bewohnt die paläarktische und nearktische Region, im Winter die entsprechenden südlichen Gegenden am Aequator, zuweilen noch unterhalb desselben.

In Ungarn an grösseren Flüssen und sonstigen Wässern, wo es steile Ufer giebt, überall häufig und in Kolonien brütend.

Chelidon urbica (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 160.)

Bewohnt Europa, im Winter Central-Afrika; kommt zuweilen auch in Asien vor. Langt in Ungarn in der ersten Hälfte Mai an und weilt bis Ende September.

---

* Vor Zeiten war der Glaube, besonders unter dem Landvolk, verbreitet, dass blos ein Theil der Schwalben fortziehe, ein anderer Theil aber zurückbleibe und den Winter verschlafe. Auch die alten Naturhistoriker theilten diese Meinung. Am merkwürdigsten aber ist es, dass es auch heute noch sogenannte «moderne Ornithologen» giebt, die an die Überwinterung der Schwalben glauben.

XVIII. Fam. MUSCICAPIDAE.

Bei einer so ausgedehnten Familie, wie die der Fliegenschnäpper, in welcher so vielerlei verschiedene Formen vereinigt sind, kann von allgemeinen und gemeinsamen Merkmalen kaum die Rede sein, insbesondere, da die Familie noch nicht einmal systematisch geordnet ist. Wenn man indessen bloß die europäischen oder paläarktischen Formen in Betracht zieht, welche allerdings nur einen äusserst geringen Bruchtheil der Familie bilden, so lassen sich folgende Merkmale feststellen: Der Schnabel flach, die Basis verbreitert; die Nasenlöcher oval, die Mundwinkelborsten gut entwickelt; die Flügel lang, spitz; die Anzahl der Schwingen erster Ordnung beträgt 10; der Schwanz mittelmässig lang und mehr oder weniger gerade abgeschnitten; die Tarsen kurz und glatt.

Erithrosterna parva (BECHST.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 161.)

Bewohnt Mittel- und Süd-Afrika, gegen Osten bis Central-Asien.

In Ungarn zur Zugzeit, im Herbst und Frühjahr, fast überall, im Sommer dagegen nur in gewissen Gebirgsgegenden anzutreffen; in den Komitaten Sáros, Szepes, Heves und Bars sehr gemein; bevorzugt die Buchen- und Nadelwälder.

Ficedula atricapilla (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 162.)

Bewohnt die westliche Hälfte der paläarktischen Region.

In Ungarn zur Zugzeit, im Frühjahr und Herbst, überall anzutreffen, im Sommer dagegen eine der grössten Seltenheiten.

Ficedula collaris (BECHST.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 163.)

Bewohnt Mittel- und Süd-Europa und Klein-Asien.

In Ungarn brütet der Vogel in Buchen- und Eichenwäldern; langt Ende April an und weilt bis September.

Muscicapa grisola, LINNÉ.

(Synonymik im ungar. Text, p. 164.)

Bewohnt ganz Europa; den westlichen Theil von Central-Asien; überwintert in Süd-Afrika und im nordwestlichen Theil von Indien.

In Ungarn überall gemein; langt Mitte April an und weilt bis September.

II. Ordo CORACIAEFORMES.

Charaktere: Die Anzahl der Zehen beträgt vier (zuweilen nur drei); dieselben sind zum Schreiten und zum Sitzen auf Bäumen [die II., III. und IV. Zehe nach vorn, die I. (*hallux*) nach hinten gerichtet: *anisodactyli*], oder zum Anklammern geeignet (alle vier Zehen nach vorn gerichtet: *emprosthodactyli*). Die erste Zehe (*hallux*) fehlt niemals. Die Anzahl der Halswirbel schwankt zwischen 13 und 15. Die Bürzeldrüse kahl, zuweilen mit einem Federkranz. Der Blinddarm bei manchen vorhanden, bei anderen fehlend. Die Jungen verlassen das Nest nicht, bevor sie flügge sind.

Zu dieser Ordnung gehören Vögel sehr verschiedener Form. Die in Europa heimischen zerfallen in folgende Subordina: *Upupae*, *Meropes*, *Coraciae*, *Halcyones*, *Cypseli* und *Caprimulgi*.

I. Subordo UPUPAE.

In der Ordnung der Coraciaeformes nehmen die Wiedehopfe die oberste Stelle ein und bilden gleichsam ein Bindeglied zwischen diesen und den Passeriformes, insoferne ihr äusserer Habitus, insbesondere aber die Struktur ihrer Füsse denjenigen der Letzteren ähnelt (s. Abbildung p. 170). Die Zehen sind zum Schreiten und zum Sitzen auf Bäumen geeignet; die Tarsen vorn und hinten, wie bei den Lerchen geschildert. Sehr charakteristisch ist die Struktur und Anordnung der die Zehen bewegendenden Sehnen, denn der vordere Theil des in drei Theile getrennten *flexor perforans digitorum* führt — wie bei den Singvögeln — in die II., III. und IV. Zehe, der *flexor hallucis* aber in die Hinterzehe. Das Gaumenbein ist ungetheilt (*desmognathus*). Die äussere Form des Brustbeins gleicht dem der Singvögel, hat aber am oberen Theil ein *foramen interspinale*, was in der Regel bei den Bienenfressern (*Meropes*) und den Nashornvögeln (*Bucerotes*) vorkommt. Das an der inneren Fläche des Brustbeins befindliche *foramen pneumaticum* bildet eine dreieckige grössere Öffnung unmittelbar an der Basis des inneren Dorns (*spina sterni interna*). S. Abbildung p. 168.*

---

* Dr. MURIE «On the Upupidae and their Relationships» (Ibis 1873, p. 181—211. pl. V—VII.) befasst sich sehr eingehend mit der Anatomie der Wiedehopfe.

Zu den Merkmalen der Wiedehopfe gehört es ferner, dass die (getheilte) Bürzeldrüse mit einem Federkranze versehen ist und beim Weibchen und bei den Jungen zur Brutzeit eine eigenthümliche, übelriechende schwarze Flüssigkeit ausscheidet. Sie nisten in Baumhöhlen, Felsenritzen oder Gebäuden. Die Eier sind weisslich gefärbt. Während des Brütens wird das Weibchen vom Männchen gefüttert.* Die Jungen sind beim Ausschlüpfen nackt und unbehilflich und erinnern an die Jungen der Singvögel, da die Ränder des Mundwinkels mit einer aufgedunsenen weissen Haut bedeckt sind.

In diese Unterordnung gehören insgesamt 17 Arten, welche zwei Familien bilden. Sie sind in Europa, Afrika und Asien heimisch. In Ungarn, sowie überhaupt in ganz Europa ist nur eine Art bekannt.

I. Fam. UPUPIDAE.

Upupa epops, LINNÉ.

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text. p. 169, 170.)

Bewohnt den gemässigten Theil der paläarktischen Region von England bis Japan und überwintert in den entsprechenden südlicheren Gegenden.

In Ungarn überall gleich häufig. Langt Mitte April an und zieht früh im Herbst nach dem Süden.

Anmerkung. Jüngst hat Baron ERLANGEN (Journ. f. Orn. 1900, p. 15) den nordafrikanischen Wiedehopf wegen seiner lichten fahlen Färbung von dem gemeinen getrennt und als *Upupa epops pallida* bezeichnet. Ich habe ungarische Exemplare mit marokkanischen verglichen und gefunden, dass auch unter unseren Exemplaren ebenso lichte Exemplare vorkommen, wie die marokkanischen. Die Grundfärbung der Wiedehopfe ist nicht konstant; zwischen den lichtesten und dunkelsten Individuen giebt es eine ununterbrochene Serie von Übergangsformen. Die von verschiedenen Fundorten herstammende kleine Serie, über welche das Ungar. National-Museum derzeit verfügt, ist sehr instruktiv und zeigt klar, dass die stufenweise Abänderung der Färbung nur als individuelle Eigenschaft aufzufassen ist. Unsere lichtesten Exemplare stammen aus Marokko, aus der Dobrudscha und aus Ungarn; die dunkelsten dagegen aus Süd-Frankreich und aus dem Kaukasus (Wladikawkas). Auch den Letzteren ähnliche kommen in Ungarn vor. Ich bin davon überzeugt, dass, wenn genügendes Material aus Tunis und Marokko zur Verfügung stünde, man davon eine ebenso ununterbrochene Serie von Farbennuancen zusammenstellen könnte, wie von den ungarischen Exemplaren. Schliesslich muss ich eines sehr interessanten Exemplars gedenken, welches ich in der Sammlung JOHANN V. CSATÓ in Nagyenyed sah. Dies Exemplar ist weit lichter, als irgend ein nordafrikanisches; Stirn, Hals und Brust sind sehr blass fahl, ohne jegliche weinrothe Beimischung; der Hals an beiden Seiten etwas lebhafter gefärbt; auch der Schopf weit lichter als an typischen Exemplaren; der dunkle Rückenstreif und der dunkle Theil der Schwingen zweiter Ordnung ist bräunlich; unterhalb der Spitze der langen Schopffeder ist der normale weisse Fleck vorhanden. Das Interessanteste an diesem Exemplar ist, dass die erste Schwinke lang ist und in das weisse

---

* Diese Eigenthümlichkeit bringt die Wiedehopfe mit den Nashornvögeln (*Bucerotes*) auch in biologischer Hinsicht in Verwandtschaft. Die Nashornvögel nisten nämlich in Baumhöhlen und während des Brütens vermauert das Männchen den Eingang mit Lehm und lässt nur eine so grosse Öffnung, dass das darin befindliche Weibchen die Schnabelspitze hinausstrecken kann. Natürlich ist es dann die einzige und hauptsächlichste Sorge des Männchens, das Weibchen hinreichend mit Nahrung zu versehen.

Band des Flügels hineinragt. (*Upupa epops* ist sonst besonders durch die kurze erste Schwinge charakterisirt, welche niemals bis zu dem weissen Band der zweiten Schwinge reicht. Lange erste Schwingen besitzt die auf Madagaskar lebende *Upupa marginata*.) Csárfó hat dieses interessante abweichende Exemplar am 14. August 1864 bei Koncza in Siebenbürgen erlegt; Masse: Flügel 14, Schwanz 10, Schnabel 5, Tarsus 1·9 cm.

II. Subordo *MEROPES*.

(Vgl. SHARPE, Rev. Rec. Att. Class. B. p. 80, 1891; id. Hand. List. B. II. p. 72, 1900.)

Charaktere: Der Schnabel lang, spitz, etwas bogenförmig. Die Nasenlöcher sind mit kleinen Borsten bedeckt. Das Gaumenbein ist ungetheilt (*desmognathus*). Die Tarsen sind kurz, vorn geschildert, hinten genetzt; die Zehen zum Klimmen und Sitzen auf Bäumen geeignet; drei Zehen nach vorn, die erste Zehe nach hinten gerichtet (*anisodactyli*); die äussere Zehe an der Basishälfte mit der mittleren verwachsen; die Krallen der mittleren Zehe ist in der Mitte etwas spatenförmig verbreitert. Die Hinterzehe hängt mit dem sogenannten *flexor perforans digitorum*, nicht aber mit dem *flexor hallucis longus* zusammen (s. GARROD, Proc. Zool. Soc. 1875, p. 344). Die Flügel sind lang, spitz; die Anzahl der Schwingen erster Ordnung beträgt 10; die erste Schwinge ist kurz, verkümmert. Die Anzahl der Schwanzfedern beträgt 10. Die Bürzeldrüse ist kahl. Die Anzahl der Halswirbel beträgt 14. Das am oberen Theile des Brustbeins (*sternum*) befindliche *foramen inter-spinale*, wie bei *Upupa* (s. Abbildung p. 168). Das *foramen pneumaticum* besteht aus drei Öffnungen: zwei an der normalen Stelle neben einander, eine aber oben in der Vertiefung zwischen der *spina sterni* und *spina sterni interna*. Am Hinterrande des Brustbeins (*margo posterior sterni*) bilden vier Einschnitte (*incisura xiphoidea lateralis et intermedia*) die sogenannte *trabecula lateralis* und *tr. intermedia* (S. Abbildung p. 171).

Es sind gesellschaftliche Vögel, welche in Kolonien nisten. Das Nest legen sie an steilen Ufern, tief in der Erde an. Zu dem Nest graben sie einen langen röhrenförmigen Eingang, welcher stets dem Körperumfang des Vogels angemessen ist. Die eigentliche Nestgrube ist rund, flach, im Durchmesser von 20—30 cm. so, dass der Vogel sich bequem darin umdrehen kann. Die schneeweissen, porzellanglänzenden Eier werden in der Höhlung auf den blossen Erdboden gelegt. Die Jungen sind anfänglich nackt und unbehilflich.

In der Höhle des Bienenfressers liegen — laut eigener Erfahrung — die frischgelegten Eier immer auf der blossen Erde; später aber, wenn die Jungen bereits aus dem Ei gefallen sind, ist der Boden der Höhlung mit dem Gewöll des Muttervogels und den Chitinschalen verschiedener Insekten dick bedeckt.

Die bisher bekannten 41 Arten (SHARPE Hand-List. B. II. p. 72, 1900) gehören insgesamt zu der Familie *Meropidae*.

Sie leben in den gemässigten und tropischen Gegenden der alten Welt. In Ungarn kommt bloss eine Art vor.

I. Fam. MEROPIDAE.

Merops apiaster, LINNÉ.

(Synonymik im ungar. Text, p. 172.)

Von Süd-Europa bis Central-Asien heimisch ; überwintert in den entsprechenden südlicheren Ländern.

In Ungarn an grösseren Flüssen und sonstigen Wässern mit hohen Uferwänden überall häufig. Nistet in Kolonien. Langt in der zweiten Hälfte Mai an und zieht Anfang September nach dem Süden.

III. Subordo CORACIAE.*

Charaktere: Der Schnabel stark und dick, an den der Raben erinnernd, die Spitze des Oberkiefers jedoch hakenförmig nach unten gekrümmt; die länglichen Nasenlöcher öffnen sich unmittelbar an der Basis des Kiefers ohne Borsten. Die Tarsen ziemlich kurz, vorn geschildert, hinten genetzt: die Füße zum Schreiten und Sitzen auf Bäumen geeignet, drei Zehen nach vorn, die erste Zehe nach hinten gerichtet (*anisodactyli*). In die Hinterzehe führt der *flexor perforans digitorum*, nicht aber der *flexor longus hallucis*. Die Anzahl der Schwingen erster Ordnung beträgt 10, deren erste kaum kürzer ist, als die zweite. Die Anzahl der Steuerfedern beträgt 12. Das Gaumenbein ist ungetheilt (*desmognathus*). Halswirbel sind 13—14 vorhanden. Der Hinterrand des Brustbeins (*margo posterior sterni*) zeigt vier Einschnitte. Die Bürzeldrüse ist kahl.

Diese Vögel nisten in Baumhöhlen; ihre Eier sind rundlich, rein weiss, mit Porzellanglanze. Die Jungen sind anfänglich nackt und unbehilflich.

Sie leben in der alten Welt. Von den bekannten 32 Arten (s. SHARPE, Hand-List. B. II., p. 45, 1900) ist bei uns nur eine vertreten.

I. Fam. CORACIIDAE.

Coracias garrulus, LINNÉ.

(Synonymik im ungar. Text, p. 174.)

Bewohnt Europa und West-Asien und überwintert in den entsprechenden südlichen Ländern.

In Ungarn überall ziemlich häufig, besonders auf dem Flachland. Langt in der ersten Hälfte Mai an und weilt bis Anfang September.

* (Vgl. SHARPE, Rev. Rec. Att. Class. B. p. 80. 1891; id., Hand-List. B. II., p. 45. 1900.)

IV. Subordo HALCYONES.

Charaktere: Der Schnabel lang, spitz; die Nasenlöcher klein, länglich, ohne Borsten. Das Gaumenbein ungetheilt (*desmognathus*). Am Hinterrande des Brustbeins (*margo posterior sterni*) vier Einschnitte. Die Füsse im Verhältnis zum Körper sehr klein und schwach. Drei Zehen nach vorn, die erste Zehe nach hinten gerichtet. Bei einigen ausländischen Arten fehlt die zweite Zehe (*tridactyli*). Die III. und IV. Zehe stets fast in ihrer ganzen Länge mit einander verwachsen (*syndactyli*). In die Hinterzehe führt der *flexor perforans digitorum*, nicht aber der *flexor longus hallucis*. Die Anzahl der Halswirbel beträgt 15. Bas Bürzel mit einem Federkranz versehen. Der Blinddarm fehlt. Die Flügel verhältnismässig kurz, abgerundet; die Anzahl der Primär-Schwingen 10; die erste kaum kürzer, als die zweite. Der Schwanz meist kurz und aus 12 (bei den langschwänzigen aus 10) Federn bestehend.

Gleich den Bienenfressern, nisten auch diese Vögel, in steilen Uferrändern. Zu dem Nest führt ein langer, röhrenartiger Eingang. Die Nesthöhlung wird häufig mit dem Gewöll ausgelegt; dasselbe besteht aus unverdauten Fischgräten. Die 6—8 glänzendweissen Eier sind rundlich.

Sie sind über die ganze Erde verbreitet. Die Anzahl der bekannten Arten beträgt 200 (s. SHARPE, Hand-List. B. II, p. 48—63, 1900); der grösste Theil derselben lebt in tropischen Gegenden. In Ungarn ist blos eine Art bekannt.

I. Fam. ALCEDINIDAE.

Alcedo ispida, LINNÉ.

(Synonymik im ungar. Text, p. 175.)

Bewohnt die paläarktische Region, Japan mit inbegriffen, und Indien.

In Ungarn als Standvogel überall, aber nirgends in grosser Anzahl anzutreffen.

Das Ungar. National-Museum besitzt ein Exemplar aus dem Komitat Gömör, dessen Schnabel ausserordentlich lang ist, d. i. von der Stirn an 5, vom Mundwinkel an 6 cm. beträgt.

V. Subordo CYPSELI.*

Die zu dieser Subordo gehörigen Vögel zeigen hinsichtlich ihres Äusseren eine grosse Ähnlichkeit mit den Schwalben, durch zahlreiche Untersuchungen wurde jedoch nachgewiesen, dass sie mit denselben in keinerlei näherer Verwandtschaft stehen. Ihre nächsten Verwandten sind einerseits die Ziegenmelker (*Caprimulgi*), andererseits die Kolibri (*Trochili*).

Charaktere: Der Schnabel kurz, flach, an der Basis stark verbreitert; der Oberkiefer vorn ein wenig gebogen; die Nasenlöcher rund und hinten im Halbkreis mit einer Haut (*operculum*) gesäumt; der Mundwinkel reicht bis unter das Auge, infolge dessen die Mundöffnung ausserordentlich gross ist. Das Gaumenbein

* (Vgl. SHARPE, Rev. Rec. Att. Class. B, p. 81, 1891; id. Hand-List B. II, p. 88, 1900.)

erinnert an das der Singvögel (*acgithognatus*). Die Anzahl der Halswirbel beträgt 13—14. Der Hinterrand des Brustbeins (*margo posterior sterni*) ist ungetrennt (s. Abbildung p. 177); der Kamm des Brustbeins (*crista sterni*) sehr hoch; die oberen Dornen des Brustbeins (*spina sterni externa et interna*) fehlen. Die Füße sind kurz; die Zehen mit spitzigen Krallen bewehrt, zum Klettern geeignet, zum Schreiten aber durchaus nicht. Alle vier Zehen nach vorn gerichtet (*emprosthodactyli*) [s. Abbildung p. 179]; in die erste Zehe führt der *flexor perforans digitorum*. Die Flügel sind schmal, spitz, etwas sichelförmig gebogen und sehr lang, das Schwanzende weit überragend. Der Schwanz gegabelt oder gerade abgeschnitten.

Diese Vögel sind ausgezeichnete Flieger; ihre Nahrung, welche aus Insekten besteht, erhaschen sie im Flug. Das Nest verfertigen sie je nach den Gattungen in verschiedener Weise und legen es in Baumhöhlen, Gebäuden oder Felsenritzen an. Die Eier sind rein weiss; die Jungen anfänglich kahl und unbehilflich.

Sie sind auf der ganzen Erde verbreitet. Die bekannten ca. 100 Arten (s. SHARPE, Hand-List. B. II., p. 88—96, 1900) bilden zwei Familien: *Macropterigidac* und *Cypselidae*. In Europa ist blos Letztere mit dem Genus *Cypselus* repräsentirt.*

I. Fam. CYPSELIDAE.

Cypselus melba (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 178.)

Bewohnt die mediterrane Subregion und den südwestlichen Theil von Asien.

In Ungarn nur im ungarisch-kroatischen Littorale und im Karst anzutreffen. Das im Besitze des Ungar. National-Museums befindliche erste authentische ungarische Exemplar erlegte ich am 12. August 1899 bei Novi.

Cypselus apus (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 178, 179.)

Bewohnt die westliche Hälfte der paläarktischen Region; während des Winters die entsprechenden südlichen Länder, besonders Süd-Afrika und Madagaskar.

In den Gebirgsgegenden Ungarns fast überall gemein. Langt in der zweiten Hälfte Mai an und weilt bis Anfang September.

---

* In Ausnahmefällen verirren sich wohl auch Arten anderer Gattungen aus weiter Ferne nach Europa; so z. B. wurde *Chaetura caudacuta* (LATH.), welche in Ost-Asien lebt, zweimal in England beobachtet (s. Prof. NEWTON, Proc. Zool. Soc. 1880, p. 1).

Cypselus murinus, BREHM.

(Synonymik im ungar. Text, p. 179.)

Laut HARTERT heimisch auf Madeira und auf den Kanarischen Inseln, in Spanien, auf Malta, Kreta, Cypern, in Nordafrika, gegen Osten bis zum persischen Meerbusen, Sindh und Beludschistan. Es ist mir nicht bekannt, dass den Vogel irgend Jemand an den Küsten des Adriatischen Meeres bisher beobachtet hätte. Ich entdeckte ihn im Sommer 1899 im ungarisch-kroatischen Littorale in Felsenhöhlen zwischen Povile und Porto-Teplo, wo er in Kolonien nistet. Es ist sehr wahrscheinlich, dass diese Art auf allen dalmatinischen Inseln lebt. Das Ungar. National-Museum besitzt 15 ungarische Exemplare, welche ich im Juli und August an bezeichneter Stelle erlegte.

VI. Subordo *CAPRIMULGI*.*

Die zu dieser Subordo gehörigen Vögel besitzen zwar einen an die Schwalben erinnernden äusseren Habitus, bilden aber zufolge des grossen, flachen Kopfes, der grossen Augen, des grossen Mundes, des weichen Gefieders und sonstiger morphologischer Eigenschaften eine eigene Gruppe.

Charaktere. Der Schnabel kurz, flach, an der Basis plötzlich verbreitert; die Nasenlöcher mit einem vorstehenden ringartigen Operculum umgeben. Der Mund ist sehr gross, gespalten, der Mundwinkel reicht unter dem Auge bis zur Mitte desselben; die Mundwinkelborsten sind meist sehr lang, stark. Das Gaumenbein ist getheilt (*schizognathus*). Die Anzahl der Halswirbel beträgt 13. Am Hinterrand des Brustbeins befindet sich beiderseits ein buchtiger Einschnitt, welcher je eine breite *trabecula lateralis* bildet (s. Abbildung p. 180).

Die Füsse sind kurz; von den vier Zehen drei nach vorn, die erste Zehe nach hinten gerichtet; die II. und IV. Zehe sind kurz, an ihrer Basis mit der mittleren durch ein Häutchen verbunden; die mittlere Zehe ist lang, die Krallen an der inneren Seite gezähnt (s. Abbildung p. 181). In die Hinterzehe führt der *flexor perforans digitorum*. Die Bürzeldrüse ist kahl. Die Flügel sind lang, spitz; die Anzahl der Schwingen erster Ordnung beträgt 10, die der Steuerfedern gleichfalls 10.

Ein Nest bereiten sie überhaupt nicht, sondern legen ihre prächtig gemusterten, länglichen Eier auf die blossen Erde oder in niedriges Gras. Die Jungen sind anfänglich mit Dunen bekleidet und unbehilflich.

Ihre Verbreitung erstreckt sich fast auf die ganze Erde. Es sind bisher 124 Arten bekannt (s. SHARPE, Hand-List. B. II, p. 78—88, 1900).

I. Fam. *CAPRIMULGIDAE*.

Allgemeine Bemerkungen über die Formen des *Caprimulgus europaeus* und *C. meridionalis*.

DR. E. HARTERT hat *Caprimulgus europaeus* und die verwandten Formen zum Gegenstande eingehenden Studiums gemacht und ist zu dem überraschenden Resultat gelangt, dass die in Europa und in der mediterranen Subregion vorkommenden Exemplare in zwei Gruppen, d. i. in lang- und kurzgeflügelte, einzutheilen

* Vgl. SHARPE, Rev. Rec. Att. Class. B. p. 81, 1891; id., Hand-List. B. II, p. 78, 1900.

sind. Die langgeflügelten sind hauptsächlich in Mittel- und Nord-Europa verbreitet, während die kurzgeflügelten sich auf die Mittelmeerländer: auf Süd-Europa und Nord-Afrika beschränken. Letztere hat HARTERT als Subspecies *Caprimulgus europaeus meridionalis* benannt (s. Ibis, 1896, p. 370). Bei Revision der Exemplare des Ungar. National-Museums stellte es sich heraus, dass der überwiegende Theil der ungarischen Exemplare zu der letzteren, der südöstlichen Form (*Caprimulgus meridionalis*) gehören, während die typische Form (*Caprimulgus europaeus*) blos im Durchzuge in Ungarn vorkommt.

Caprimulgus europaeus, LINNÉ.

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 181.)

Lebt laut HARTERT (Das Thierreich, p. 57, 1897) in ganz Europa bis ungefähr zum 63° n. Br., im Kaukasus, in Klein-Asien, Nord-Asien, östlich bis Südost-Sibirien. Zieht im Herbst über ganz Afrika bis nach Kapland.

In Ungarn überall anzutreffen, wird aber an den meisten Orten durch die südliche Form *C. meridionalis*, HART., vertreten.

Die ungarischen Exemplare des Ungar. National-Museums:

<i>a</i> , ♂	ad. Budapest (Svábhegy),	31. Mai 1899.	Flügel 19·7,	Schwanz 14·9 ^{cm.}	
<i>b</i> , ♂	ad. Komitat Mosony,	15. Mai 1889.	» 19·6,	» 14·8 »	
<i>c</i> , ♂	ad. Bajcs,	7. Mai 1897.	» 21·2,	» 15·8 »	
<i>d</i> , ♂	ad. Ungarn,	1842	} im Frühjahrs- kleid	» 21·5,	» 14·5 »
<i>e</i> , ♂	ad. Ungarn,			» 19·5,	» 14·0 »

Das Museum besitzt von der typischen Form (*C. europaeus*) blos die hier verzeichneten 5 ungarischen Exemplare, und wenn ich auf Grund so weniger Exemplare einen Schluss ziehen darf, so muss ich sagen, dass der typische *C. europaeus* in Ungarn hauptsächlich nur im Durchzuge vorkommt. In der Sammlung JOHANN von CSATÓ's befinden sich zwei Exemplare, ein Weibchen aus Nagyenyed vom 12. Mai 1893 (Flügel 19·5, Schwanz 13·5 cm.), und ein ♂ aus Alvincz vom 27. Juni 1865 (Flügel 20, Schwanz 14·6 cm.).

Caprimulgus meridionalis, HART.

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 182.)

Bewohnt Süd-Europa und Nord-Afrika.

In Ungarn sehr häufig und vertritt gleichsam die typische Form. Langt Ende April an und zieht etwa im September fort. Über den Wegzug liegen bisher keine genauen Daten vor.

Die ungarischen Exemplare des Ungar. National-Museums:

<i>a</i> , juv. (auffallend licht) Czinkota, 17. Sept. 1830.	Flügel 18 ,	Schwanz 13·2 ^{cm.}
<i>b</i> , ♂ Péteri, Komitat Pest, 8. Mai 1828.	» 18·6,	» 13·5 »
<i>c</i> , ♂ ad. Bojár, Komitat Pest, 8. September 1894.	» 18·4,	» 13 »
<i>d</i> , ♂ ad. Bajcs, 15. Mai 1897.	» 18·2,	» 12·9 »
<i>e</i> , ♀ ad. Budapest (Zugliget), 15. Juni 1900.	» 18·6,	» 13·4 »
<i>f</i> , juv. Kapuvár, 19. September 1899.	» 18·1,	» 13·4 »
<i>g</i> , ♀ Temes-Kubin, 15. Mai 1900.	» 18·3,	» 13·2 »
<i>h</i> , ♀ Temes-Kubin, 15. Mai 1900.	» 18·9,	» 13·8 »
<i>i</i> , ♀ Temes-Kubin, 12. Sept. 1900.	» 18·3,	» 13·3 »
<i>k</i> , ♂ ad. Csobánka, Komitat Pest, 17. April 1898.	» 18·7,	» 13·3 »
<i>l</i> , pull. Budapest (Zugliget), 15. Juni 1900.	» —,	» — »

Die beiden Formen des Ziegenmelkers treten auf der Balkan-Halbinsel in demselben Verhältnis auf, wie in Ungarn; nämlich *Caprimulgus europaeus* kommt in geringer Anzahl und nur im Durchzuge, *C. meridionalis* aber in überwiegender Anzahl vor. Dies wird durch jene Serie dargethan, welche sich im Museum zu Sarajevo befindet und welche ich zufolge der Freundlichkeit OTTO REISER's studiren konnte. Es sind dies folgende Exemplare:

<i>Caprimulgus europaeus</i>	<i>a</i> , ♀	15. Mai 1898.	Flügel 19·8,	Schwanz 14 ^{cm.}
»	<i>b</i> , ♀	21. April 1894.	» 19·5,	» 13·5 »
»	<i>c</i> , ♂	18. April 1894.	» 19·5,	» 15 »
»	<i>d</i> , ♀	25. April 1894.	» 19·6,	» 14·5 »
<i>Caprimulgus meridionalis</i>	<i>a</i> , ♂	27. Mai 1898.	» 18·5,	» 13·5 »
»	<i>b</i> , ♂ juv.	21. Sept. 1890.	» 18·4,	» 13·5 »
»	<i>c</i> , ♂	17. Juni 1893.	» 18·7,	» 13·5 »
»	<i>d</i> , ♂ juv.	10. Aug. 1893.	» 18·2,	» 13·4 »
»	<i>e</i> , ♂ juv.	17. Aug. 1889.	» 18·4,	» 13·4 »
»	<i>f</i> , ♂ juv.	20. Okt. 1891.	» 19 ,	» 13·3 »
»	<i>g</i> , ♀	12. Juni 1890.	» 18·4,	» 13 »
»	<i>h</i> , ♀	18. Mai 1894.	» 18·5,	» 13·5 »
»	<i>i</i> , ♂	7. Juli 1895.	» 19 ,	» 14·7 »
»	<i>j</i> , ♀	17. Juli 1899.	» 19 ,	» 14·2 »
»	<i>k</i> , ♀	1. Okt. 1893.	» 18·3,	» 14·2 »
»	<i>l</i> , ♀	18. Juli 1899.	» 18·9,	» 14 »
»	<i>m</i> , ♀ juv.	Aug. 1889.	» 17·8,	» 13·5 »
»	<i>n</i> , ♂ juv.	3. Sept. 1891.	» 18 ,	» 12 »
»	<i>o</i> , semipull.	23. Aug. 1899.	» —,	» — »

III. Ordo CUCULIFORMES.

Charaktere: Der Schnabel mehr oder weniger gebogen und an der Basis verbreitert; die Öffnung der Nasenlöcher rund oder länglich. Das Gaumenbein ungetheilt (*desmognathus*). Die Anzahl der Halswirbel beträgt 13 – 14—15. Der Hinterrand des Brustbeins (*margo posterior sterni*) beiderseits mit einem Einschnitt, welcher einen breiten Seitenfortsatz (*trabecula lateralis*) bildet. Die Füße zum Sitzen und theilweise zum Klettern auf Bäumen geeignet; die Anzahl der Zehen beträgt 4, wovon zwei (die II. und III.) nach vorn, zwei (I. und IV.) aber nach hinten gerichtet sind (*zygodactyl*) [s. Abbildung p. 185]. In die erste Zehe führt der *flexor longus hallucis*, in die II., III. und IV. Zehe dagegen der *flexor perforans digitorum* und diese beiden Sehnen sind am Kreuzungspunkte mit einander verbunden. Die Bürzeldrüse ist kahl. Die Flügel lang, spitz; die Anzahl der Schwingen erster Ordnung beträgt 10. Der Schwanz ziemlich lang, aus 8—10 Federn bestehend.

Die Kukukarten legen ihre Eier meist in das Nest von anderen Vögeln hauptsächlich in das von Singvögeln, sind daher parasitisch. Es sind jedoch auch Arten bekannt, welche in selbstverfertigte Nestern legen und selbst ihre Jungen ausbrüten. Die Färbung der Eier ist je nach den Arten sehr verschieden. Die Jungen sind anfänglich nackt und unbeholfen.

Ihre geographische Verbreitung erstreckt sich auf die ganze Erde.

Es sind 247 Arten bekannt (s. SHARPE, Hand-List. B. II., 152—175, 1900), welche in zwei Unterordnungen und mehrere Familien zerfallen. In Ungarn kommt bloß eine Art vor.

I. Fam. CUCULIDAE.

Cuculus canorus, LINNÉ.

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 184, 185.)

Bewohnt Europa, Asien und Afrika.

In Ungarn überall gemein; langt in der zweiten Hälfte April an und weilt bis September.

IV. Ordo PICIFORMES.

Diese Ordnung zerfällt in drei, gut umgrenzte Unterordnungen. Bei uns ist blos die eine Subordo *Pici* vertreten. Die beiden anderen umfassen südamerikanische Arten. Insgesamt sind 508 Arten bekannt (s. SHARPE, Hand-List. B. II., p. 194—236, 1900).

I. Subordo. *PICI*.*

Charaktere: Der Schnabel meisselartig, meist stark, gerade. Das Gaumenbein ungetheilt, seiner eigenthümlichen Form halber aber, welche an diejenige der Reptilien erinnert, eigens benannt (*saurognathus*). Die Zunge ist «wurm-artig», lang, schmal, cylindrisch, spitz, weich und mit Warzen und Papillen reichlich versehen, die Spitze meist mit feinen Widerhaken bewehrt. Das Zungenbein (*os hyoideum*) weicht von dem der meisten Vögel ab, insoferne der hintere Fortsatz (*proc. urohyalis*) des Zungenbeinkörpers (*corpus linguae*) fehlt,** der Endtheil der Zungenbein-Hörner (*ceratobranchialis*) aber sehr lang gestreckt und elastisch ist und sich auf beide Seiten des Schädels schlängelt. Die Anzahl der Halswirbel ist 14. Der Hinterrand des Brustbeins (*margo posterior sterni*) hat vier Einschnitte (s. Abbildung p. 186.) Die Füße sind zum Klettern geeignet; die Anzahl der Zehen beträgt in der Regel 4, wovon zwei (II. und III.) nach vorn, zwei (I. und IV.) aber nach hinten gerichtet sind (*zygodactyli*), zuweilen jedoch besitzen sie blos drei Zehen. Die Bürzeldrüse hat einen Federkranz. Die Anzahl der Schwingen erster Ordnung beträgt 10, die der Steuerfedern 12.

Diese Vögel nisten in Baumhöhlen und legen rein weisse, glänzende Eier. Die Jungen sind anfänglich unbeholfen, bald aber sind sie zum Klettern fähig.

Ihre geographische Verbreitung erstreckt sich auf die ganze Erde, mit Ausnahme von Madagaskar, Australien und Polynesien; man behauptet, dass sie auch in Ägypten fehlen.

---

* (Vgl. SHARPE, Rev. Rec. Att. Class. B., 84. 1891.)

** Ausser den Spechten fehlt derselbe nur bei *Sula* und *Rea*

I. Fam. PICIDAE.

Picus martius, LINNÉ.

(Synonymik im ungar. Text, p. 188.)

Bewohnt die paläarktische Region zwischen dem 38° und 60° n. Br. (s. HARGITT, Cat. B. Br. Mus. XVIII., p. 520, 1890.)

In den Hochgebirgen Ungarns ein Standvogel; streicht jedoch im Herbst und Winter auch in die niedrigen Gebirge und sogar in das Flachland.

Gecinns viridis (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 189.)

Bewohnt ganz Europa bis zum 60° n. Br., ausserdem Klein-Asien und Persien (s. HARGITT, Cat. B. Br. Mus. XVIII., p. 39. 1890.)

In Ungarn überall ein gemeiner Standvogel.

Gecinns canus (GMEL.).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 189., 190.)

Bewohnt laut HARGITT (Cat. B. Br. Mus. XVIII., p. 54, 1890) den grössten Theil von Europa, ferner Süd- und Ost-Sibirien, Mandschurien, Korea, die Mongolei, Nord-China und die Insel Yesso.

In den grössten Waldungen Ungarns überall vorkommend und in den Gebirgs-gegenden ein sehr häufiger Standvogel.

Das Ungar. National-Museum besitzt zahlreiche Exemplare aus verschiedenen Theilen des Landes, darunter ein sehr interessantes Paar, welches C. G. DANFORD am 23. Mai 1893 bei Malomviz (Komitat Hunyad) gesammelt hat; beide sind Farben-varietäten, und zwar ins Rothe spielende (*erythrismus*); der Rücken graugrün mit wenig aschgrauem Schimmer; Hals, Kropf, Flügel und Schwanz rostfarbig; bemerkenswerth ist es, dass die Stirn des Weibchens mit einigen karminrothen Federn geschmückt ist.

Dendrocopus major (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 191.)

Bewohnt ganz Europa und Nord-Asien.

In Ungarn überall ein gemeiner Standvogel.

Die Exemplare des Ungar. National-Museums:

A) *Ausländische Exemplare:*

- a—b*, ♂♀ Wernland (Schweden), Jan., Nov. 1895—96.
c—d, ♂♀ Hannover.
e—f, ♂♂ Sachsen, Mai, Okt. 1892, 1895.
g—h, ♂♀ Siena (Italien), März, April 1895.
i, ♂ Sabac (Serbien), März 1844.
k, ♀ Piatigorsk (Nord-Kaukasus), Jan. 1899.

B) *Ungarische Exemplare:*

- a*, ♂ Budapest, Juni 1897.
c—e, ♀ Budapest, Jan., März, Dez. 1897—1899.
f, ♂ Monor, Nov. 1898.
g—h, juv. Komitat Pest, Juli 1827.
i, ♂ Ungarn, Farbenvarietät (*erythrismus*).
k, ♂ Szakál, Komitat Nógrád, Febr. 1898.
l, ♂ Tata, Jan. 1898.
m—o, ♂ Komárom, Febr., Okt. 1898—99.
p—q, ♀ Komárom März 1898.
r, ♀ Városlőd, Komitat Veszprém, Nov. 1898.
s, ♀ Kálmánca, Komitat Somogy, Jan. 1899.
t—u, ♂♀ Szeleste, Komitat Vas, Dez. 1899.
v—m¹, ♂ Cs.-Somorja, Januar, Februar, März, April, Juni, Dez. 1894, 1896, 1897, 1898.
n¹, ♀ Cs.-Somorja, Juni 1896.
o¹—q¹, juv. Cs.-Somorja, Aug. 1896.
r¹, ♀ Lónyabánya, Komitat Nógrád, Jan. 1864 (*albinismus*).
s¹, ♂ Komitat Szepes.
t¹, ♂ Mezöhegyes, März 1897.
u¹—w¹, ♂ Temes-Kubin, Mai, Dez. 1898, 1900.
x¹—y¹, ♂♀ Futtak, Komitat Bács, Mai 1899.
z¹, ♀ Cserevic, Komitat Szerém, Mai 1899.
a²—b², ♂♀ Ivanovopolja (Slavonien), Nov., Dez. 1897.
c²—e², ♂♂ Szilágy-Cseh, Febr., Nov. 1897—98.
f², ♀ Szaniszló, Komitat Szatmár, Sept. 1898.
g²—h², ♂♂ Nagyenyed, April, Sept. 1896, 1898.
i²—l², ♂ Fogaras, Febr., April, Okt. 1890, 1891, 1898.
m², ♀ Fogaras, Okt. 1897.
n², juv. Fogaras, Juni 1898.
o², juv. Csik-Somlyó, Juni 1899.

Exemplare der Sammlung von Johann v. Csató in Nagyenyed:

- a—b*, ♂♀ Nagyenyed, Nov., Dez. 1887, 1892.
c, ♀ Felenyed, Jan. 1893.
d—e, ♂♀ Koncza, Nov. 1866, 1868.

Dendrocopus cissa (PALL.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 193.)

Bewohnt laut SHARPE (Hand-List. B. II., p. 213, 1900) Nordost-Russland und Sibirien bis Kamtschatka.

In Ungarn ziemlich häufig, besonders in Mittel-Ungarn und Siebenbürgen, Standvogel.

Exemplare des Ungar. National-Museums:

A) *Ausländische Exemplare*:

- a*, ♂ Piatigorsk (Nord-Kaukasus), Februar 1899.
- b*, ♂ Kaschtak, April 1896.
- c—d*, ♂♀ Tomsk, Februar, März 1896, 1899.
- e—f*, ♂♀ Gouvernement Tobolsk, Juni 1898.

B) *Ungarische Exemplare*:

- a*, ♂ Budapest, März 1881.
- b*, ♂ Tétény, November 1898.
- c*, ♂ Tata, Januar 1898.
- d*, ♂ Cs.-Somorja, April 1897.
- e*, ♀ Palics, November 1898.
- f—g*, ♂ Futtak, Komitat Bács, April 1899.
- h*, ♀ Temes-Kubin, Februar 1899.
- i—m*, ♂♀ Nagyenyed, April 1898, 1900.
- n—o*, ♂ Fogaras, Januar, Mai 1897—98.

Exemplare der Sammlung von Johann v. Csató in Nagyenyed:

- a—e*, ♂♀ juv. Nagyenyed, Januar, April, Juni 1888, 1891, 1893, 1898.
- f*, ♂ Sármaság, Komitat Szilágy, Jan. 1897.
- g*, ♂ Koneza, Februar 1863.

Dendrocopus minor (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 194.)

Bewohnt Europa und Central-Asien bis Japan.

In Ungarn überall vorkommend, aber nirgends häufig. Standvogel.

Dendrocopus leuconotus (BECHST.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 195.)

Bewohnt laut SHARPE (Hand-List. B. II., p. 216, 1900) Nord- und Mittel-Europa, Sibirien, die Mongolei und Mandschurien, sowie Korea.

In Ungarn in grösseren Waldungen, besonders in Gebirgsgegenden anzutreffen, Standvogel.

Dendrocopus lilfordi (SHARPE & DRESS.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 195.)

Bewohnt die Balkan-Halbinsel, das nördliche Italien und Klein-Asien.

Bei uns nur auf kroatisch-slavonischem Gebiet anzutreffen. Von dort besitzt das Museum zu Zágráb drei Exemplare (1. ♂ Zágráb, 1895. 2. ♂ Kroatien, 13. Jan. 1891. 3. ♀ Kutjevo (Slavonien), April 1891. s. MADARÁSZ, Természettajzi Füzetek XXII., p. 350. 1899). Im Ungar. National-Museum befindet sich kein ungarisches Exemplar.

Dendrocoptes medius (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 196.)

Bewohnt, mit Ausnahme von England, ganz Europa bis zum Kaukasus.
Ein in Ungarn überall anzutreffender Standvogel.

Kreuzung von *Dendrocopus major* und *Dendrocoptes medius*.

Das Ungar. National-Museum besitzt ein junges Exemplar, dessen Kopf ganz der von *Dendrocopus major* ist; dagegen ist der Rücken theilweise, der Bauch aber ganz wie bei *Dendrocoptes medius*.

Dies sonderbare Exemplar erlegte ich am 18. Mai 1892 bei Ó-Gradina. Es war ein ganzes Gelege (4 Stück) beisammen, die alle einander ähnlich waren.

Picoides alpinus, BREHM.

(Synonymik im ungar. Text, p. 197.) *

Geographische Verbreitung: Mitteleuropa und durch die gemässigte Region von Central-Asien bis zum Amur-Gebiet.

In Ungarn in den Hochgebirgen mit Nadelwäldern überall ein Standvogel.

Die ungarischen Exemplare des Ungar. National-Museums:

- a—c, ♂♂♀ Zuberec, Komitat Árva, Dezember 1890.
d, ♀ Oravic, Komitat Árva, 1890.
e, ♀ Ober-Ungarn.

Die Exemplare der Sammlung von Johann v. Csató:

- a, ♂ Ilva, Komitat Maros-Torda, 28. April 1898.
b, ♂ Retyezát, Komitat Hunyad, 28. Mai 1863.
c, ♀ Retyezát, Komitat Hunyad, 14. Juni 1864.

Der in der paläarktischen Zone vorkommende dreizehige Specht zerfällt in geographischer Hinsicht in drei gut geschiedene besondere Formen. Die erste, typische Form, *Picoides tridactylus* (LINNÉ) (= *Picoides septentrionalis*, BREHM) ist in Nord-Europa und Nord-Asien heimisch; die Unterseite derselben ist weniger stark gestreift, wie bei der zweiten, mitteleuropäischen Form *Picoides alpinus*, BREHM,

deren Bauchseite breit und dicht gestreift ist. Die dritte Form *Picoides crissoleucus*, BP., lebt in Süd-Sibirien und Kamtschatka; die Bauchseite derselben ist rein weiss und nur hie und da mit schmalen Längsflecken sehr spärlich versehen. In Ungarn kommt blos die mitteleuropäische Form *Picoides alpinus*, BREHM, vor. VICTOR RITTER VON TSCHUSI zu SCHMIDHOFFEN hatte die Güte, mir die in seiner Sammlung befindlichen Exemplare behufs Studiums zuzusenden. Dieselben stimmen mit den Exemplaren des Ungar. National-Museums vollständig überein und tragen insgesamt die Merkmale von *Picoides alpinus*, BREHM, an sich. Es sind dies nachstehend verzeichnete Exemplare:

a—d, ♂♀ Glitt bei Solka 10. März, April und Herbst 1894.

e, ♂ Obernhof bei Urlichesberg, 17. Jan. 1900.

f, ♀ Galizien, Sept. 1897.

g—h, ♂♀ Kubani (Böhmerwald), 7. April 1897.

i, ♂ Schlenkenwald bei Hallein, 12. Mai 1896.

k—l, ♂♀ Hallein, 27. Dez. 1892.

m—o, ♂♀ et juv. Oravic (Ober-Ungarn), Jan., Juli und Aug. 1882, 1885, 1886.

p, ♀ Travnik (Bosnien).

Iynx torquilla, LINNE.

(Synonymik im ungar. Text, p. 198.)

Bewohnt ganz Europa, einen grossen Theil von Asien und den nördlichen Theil von Afrika.

In Ungarn überall häufig. Langt im April an und zieht im September nach seinen Winterquartieren.

V. Ordo STRIGIFORMES.

Die Eulen hat man noch vor gar nicht langer Zeit mit den Tag-Raubvögeln in eine und dieselbe Ordnung (Ordo *Accipitriformes*, s. *Accipitres*, *Rapaces*, *Raptatores*) gestellt und sie im System bloß als Subordo *Striges* abgesondert. In neuester Zeit aber hat man sie, mit Rücksicht auf ihre Biologie und besonders auf ihre Morphologie, von den Tag-Raubvögeln ganz abgetrennt und eine eigene Ordnung (Ordo *Strigiformes*) für sie aufgestellt. SHARPE betrachtet die Eulen im Katalog des British Museum (Cat. B. Br. Mus. II., p. 1, 1875), sowie in seiner bei Gelegenheit des in Budapest abgehaltenen II. internationalen ornithologischen Kongresses erschienenen ausgezeichneten Publikation (Rev. Rec. Att. Class. B, p. 79, 1891) noch als Subordo, stellt sie jedoch in seinem jüngst veröffentlichten Werke (Hand-List. B. I., p. 280, 1899) nach PYCRAFT (A contribution toward our knowledge at the morphology of the Owls; Trans. Linn. Soc. Zool. 1898, p. 223—275, pls. 24—29) und Anderen bereits in eine eigene Ordnung.

Charaktere: Der Schnabel stark, gedrunken, der Bug des Oberkiefers nahezu im Halbkreis nach unten gekrümmt und in scharfer Spitze endigend; die Basis des Oberkiefers mit einer Wachshaut versehen, in deren vorderem Theile die Nasenlöcher liegen, welche zumeist mit dichten Borsten bedeckt sind. Das Gaumenbein ungetheilt (*desmognathus*). Anzahl der Halswirbel 14—15. Der Hinterrand des Brustbeins (*margo posterior sterni*) bei den Gliedern der Familie *Strigidae* ungetrennt (s. Abbildung p. 201), bei denen der Familie *Bubonidae* dagegen mehrfach ausgebuchtet (s. Abbildung p. 211). Der vordere Theil des Gabelknochens (*furcula*) ist bei ersteren mit dem Kamm des Brustbeins verwachsen, bei letzteren aber steht derselbe frei (s. dieselben Abbildungen). Der Tarsus im Verhältniß zu den Tibien kurz. Von den vier Zehen sind drei nach vorne, die erste Zehe aber nach hinten gerichtet, die äussere (IV.) Zehe kann indessen auch nach hinten gelegt werden (*ektamphiboli*). Der *flexor longus hallucis* führt in die Hinterzehe, der *flexor perforans digitorum* dagegen in die drei vorderen Zehen.* Die Augen blicken nicht nach der Seite, sondern nach vorn und sind mit einem Schleier umgeben, dessen Ränder mit kleinen harten, gebogenen Federn gesäumt sind. Das Gefieder dicht, weich und sehr dunenreich.

---

* Mit der Anatomie der Eulen befasste sich eingehend F. E. BEDDARD, On the Classification of the Striges: Ibis, 1888, p. 335.

Die Eulen nisten in der Regel in Baumhöhlen und Gebäuden, zuweilen aber auch auf dem Boden. Ihre Eier sind rundlich, rein weiss. Die Jungen anfänglich mit Dunen dicht bedeckt, unbeholfen und lange Zeit auf die Wartung der Eltern angewiesen.

Diese Vögel sind über die ganze Erde verbreitet. Die Anzahl der bekannten recenten Arten beträgt 316 (s. SHARPE, Hand-List. B. I., p. 280—302, 1899).

I. Fam. STRIGIDAE.

STRIX.

Typus: *Strix flammea*, LINNÉ.

LINNÉ hat in seinem Syst. Nat. Edit. XII. nur 12 Eulenarten beschrieben und sie sämmtlich zum Genus *Strix* gestellt. Er theilte diese Eulen in zwei Gruppen, d. i. in solche mit ohrenartigen Federbüscheln («*Auriculatae pennis auricularum instar exstantium*») und in solche ohne dieselben («*Inauriculatae*»). Hierin stand LINNÉ, wie es scheint, einigermaßen unter dem Einflusse seines Zeitgenossen BRISSON, der im I. Bande seiner 1760 erschienenen «Ornithologie» die Eulen in zwei Gattungen (mit und ohne Ohren: *Asio* und *Strix*) eintheilt. Spätere Autoren, wie SAVIGNY, CUVIER, STEPHENS und BOIE stellten jede der LINNÉ'schen Arten in ein anderes Genus, so dass im ursprünglichen Genus *Strix* eigentlich gar keine verblieb. Nun entspann sich in neuerer Zeit eine Polemik darüber, welche Art als Typus der Gattung *Strix* zu betrachten sei. Manche behaupteten, dass die Waldeule, die LINNÉ'sche *Strix aluco* (*Strix stridula*) als Typus der Gattung zu gelten habe, wogegen Andere für *Strix flammea* eintraten. Nach der eingehenden Polemik, welche diesbezüglich von SALVIN (Ibis, 1875, p. 66—67, Note), SHARPE (Contribution to a History of the Accipitres. The Genus *Strix* of Linnaeus, and its Type: Ibis, 1875, p. 324—328) und A. NEWTON (On the assignation of a Type to Linnaean Genera, with especial reference to the Genus *Strix*: Ibis, 1877, p. 94—105) geführt wurde, gelangt man zu der Überzeugung, dass einzig *Strix flammea* als Typus des Genus *Strix* zu betrachten sei.

Strix flammea, LINNÉ.

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 201.)

Bewohnt Europa und Nord-Afrika.

In Ungarn überall gleich häufig und brütet in verlassenen Gebäuden, Kirchthürmen etc. Standvogel.

Von der Schleiereule sind zwei Farbenvarietäten bekannt, d. i. eine dunkle und eine lichte, bei welcher letzterer die ins Orangefarbige neigende ledergelbe Färbung des Rückens in den Vordergrund tritt und der Vogel unten rein weiss ist, manchmal mit einem schwachen gelben Anflug; die Ränder des Schleiers aber mit silberweissen Federn gesäumt sind.

In Ungarn begegnet man meist der dunklen Varietät, allein auch die lichtere kommt bisweilen vor. Das Ungar. National-Museum besitzt ein solch lichtgefiedertes Exemplar, welches von SAMUEL KUČTA im Februar 1851 im Komitat Nógrád erlegt wurde. (*Strix flammea* var. *meridionalis*, FRIVALD. Aves Hungariae p. 28.)

II. Fam. BUBONIDAE.

Glaucidium setipes n. sp.

Glaucidium passerinum (nec Linné), Frivaldszky, Aves Hungariae p. 24. (1891), Madarász, Erläut. p. 64 (1891) et Auct. plur.

Glaucidio passerino LANN. simile, sed striis fuscis abdominalibus distinctis, a colore albo magis discretis, plumibus nasalibus obscurioribus digitisque brevius et parcius plumosis, fere setosis diversum.

Beschreibung: Oben dunkelbraun, zuweilen mit röthlichem Anflug, mehr oder weniger mit weisslichen oder gelblichen Flecken gesprenkelt; die Flecken stehen an der Stirn am dichtesten, auf der Mitte des Rückens am spärlichsten; auf der Rückseite des Halses mit einem mehr oder weniger grossen weissen Fleck; der Schwanz braun, mit fünf weissen Querstreifen; die Federspitzen weiss; die Nasenborsten braun; Gesicht und der ganze Unterleib rein weiss, braun gemustert; Wangen und Brust quergestreift; der Bauch mit Längsstreifen; die Tarsenfedern weiss, mit braunen Querstreifen; die Zehenfedern sehr kurz, borstenartig und haben eine schmutzig-weiße Färbung; der Schnabel licht oder dunkel hornfarbig; Krallen schwarz; Augen gelb. Länge ca. 16—17, Flügel 9·6—10·7, Schwanz 6·5—7, Schnabelbug (von der Stirn an) 1·5, Tarsus 1·4 cm.

Männchen und *Weibchen* ganz gleich. Das Gefieder der Jungen (nach dem Dunenstadium) dem der Alten gleich, allein auf dem Scheitel und Rücken ohne jede Spur einer lichten Sprengelung, die Streifen auf dem Bauch aber stehen dichter und sind breiter.

Diese Art, welche als südliche Form des in Nord-Europa lebenden *Glaucidium passerinum* zu betrachten ist, lebt in Ungarn in den mit Nadelwäldern bestandenen Hochgebirgen und hier zugleich Standvogel.

Exemplare des Ungar. National-Museums:

- a—b, ♂ Komitat Zólyom, 1844.
- c, ♀ Ungarn, April 1867.
- d, ♂ Komitat Szepes, 1847.
- e, — Fogaras, 10. Jan. 1891.
- f, juv. Breznóbánya, 1844.
- g, ♂ Vistisora, Komitat Fogaras, 6. Aug. 1889.
- h, ♂ Polhora, Komitat Nógrád, 6. Aug. 1835.

Athene noctua (SCOP.).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 204.)

Bewohnt Mittel- und Süd-Europa.

In Ungarn ein überall häufiger Standvogel. Im eigentlichen Ungarn begegnet man hauptsächlich typisch gefärbten Exemplaren. In Siebenbürgen kommen etwas lichtere mit mehr röthlichem Anflug vor, welche indessen von der mediterranen Form, *Athene glaux* sehr entfernt stehen.

Nyctala tengmalmi (GMEL.).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 205, 206.)

Bewohnt Nord- und Mittel-Europa, sowie Nord-Asien.

In Ungarn nur in den Karpathen anzutreffen und hier Standvogel; in Siebenbürgen seltener.

Ungarische Exemplare des Ungar. National-Museums:

a, ♀ Komitat Szepes, 14. Okt. 1837.

b, ♂ Tátra-Füred, 24. Okt. 1842.

c, ♂ Komitat Árva, 10. Okt. 1880.

d, ♀ Szépviz, Szt.-Mihály, Komitat Csik, 22. Nov. 1899.

Ausserdem sind bei FRIVALDSZKY (Aves Hungariae) aus Ungarn noch folgende verzeichnet: ♂ Breznóbánya; ♂ Lomniczer Spitze, 3. September 1828; ♀ Losoncz; ♀ Komitat Liptó, 16. Okt. 1837.

Die daselbst erwähnten, am 20. Juni 1837 im Komitat Szepes und 1886 bei Budapest erlegten schwarzen Exemplare gehören zu *Athene noctua*.*Surnia ulula* (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 206.)

Bewohnt Nord-Europa, Nord-Asien und Sibirien.

Zeigt sich in Ungarn nur in manchen Jahren und blos in den Wintermonaten.

Ungarische Exemplare des Ungar. National-Museums:

a, ♀ Breznóbánya, 7. März 1839 (K. HERMAN).

b, ♀ Oravic, Komitat Árva, 7. Nov. 1880 (A. KOCYAN).

c, ♂ Cs.-Somorja, 28. Dez. 1897 (K. KUNSZT).

Man pflegt zwei Formen dieses Vogels zu unterscheiden, und zwar die typische *Surnia ulula*, welche in Nord-Europa und West-Asien lebt und die *Surnia doliata*, PALL. Letztere Form kommt in Nord-Asien und Sibirien vor und unterscheidet sich von der typischen dadurch, dass die untere Seite des Vogels mehr schmutzig-weiss ist und die Querstreifen schmaler sind. Es sind dies jedoch so unbedeutende Verschiedenheiten, dass man auf Grund derselben die beiden Formen artlich kaum von einander trennen kann. Die oben verzeichneten ungarischen Exemplare nähern sich mehr der letzteren Form und stimmen mit Exemplaren, welche bei Krasnojarsk erlegt wurden, vollständig überein.

Syrnium aluco (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 207.)

Es sind zwei Farbenvarietäten dieser Art bekannt; die eine ist braun (*Strix aluco*, L.), die andere roth (*Strix stridula*, L.), welche Letztere sich von Ersterer dadurch unterscheidet, dass die braune Farbe durch Rostroth ersetzt ist.

Geographische Verbreitung: Europa und Nord-Afrika.

In Ungarn in beiden Farbenvarietäten gleich gemeiner Standvogel.

Syrnium uralense (PALL.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 208.)

Bewohnt die nördlichen Theile von Europa und Asien.

In Ungarn als regelmässiger Wintergast zu betrachten, welcher hauptsächlich in den siebenbürgischen Landestheilen vorkommt. Soll hier zuweilen auch brüten, obwohl hiefür keinerlei verlässliche Daten vorliegen. Doch wurde ein Männchen am 24. Mai 1899, also während der Brutzeit bei Élesd (Komitat Bihar) erlegt und gelangte in den Besitz des Ungar. National-Museums.

Ungarische Exemplare des Ungar. National-Museums:

- a*, — Breznóbánya, Komitat Zólyom, 1844.
- b*, ♀ Szinna, Komitat Zemplén, 4. Febr. 1882.
- c*, — Bártfa, Komitat Sáros, 1887.
- d*, ♀ Dezsanovic (Slavonien), 20. Dez. 1897.
- e*, ♂ Uj-Gradiska (Slavonien), 22. März 1898 (*melanismus*).
- f*, ♂ Élesd, Komitat Bihar, 24. Mai 1899 (*melanismus*).
- g*, ♀ Nagyajta, Komitat Háromszék, 23. Febr. 1899.

Nyctea scandiaca (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 209.)

Bewohnt die arktischen Gegenden der nördlichen Hemisphäre.

Verirrt sich höchst selten auch nach Ungarn. Das Ungar. National-Museum besitzt zwei einheimische Exemplare; ein ♂ im März 1860 im Komitat Ung und ein ♀ am 3. November 1891 bei Ujszász erlegt.

Scops scops (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 210.)

Bewohnt Europa, Nord-Afrika und Central-Asien.

Kommt in Ungarn überall vor, ist jedoch in Folge seiner verborgenen Lebensweise selten zu finden. Über den Winter zieht der Vogel ab. Über die Zugzeit in Ungarn liegen derzeit noch keine Daten vor.

Asio otus (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 211.)

Bewohnt ganz Europa und einen grossen Theil von Asien.

In Ungarn überall ein gemeiner Standvogel, der sich im Winter im Waldesdickicht zu grossen Schaaren zu vereinigen pflegt und zu dieser Zeit mit grosser Vorliebe die tiefer gelegenen Nadelwälder aufsucht. •

Asio accipitrinus (PALL.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 212.)

Bewohnt die ganze Erde.

In Ungarn zur Zeit des Durchzuges überall sehr gemein; auch in den Wintermonaten ziemlich häufig; für die Brutzeit aber bleiben nur selten einzelne Vertreter hier im Lande.

Bubo bubo (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 213.)

Lebt in Europa gegen Osten bis zum Uralgebirg.

In den ausgebreiteten Waldungen Ungarns ein überall heimischer Standvogel.

VI. Ordo ACCIPITRIFORMES.*

Charaktere: Der Schnabel kräftig, dick; der Bug des Oberkiefers bogig nach unten gekrümmt und spitz ausgehend; die Basis des Oberkiefers mit einer glatten Hornhaut, der sogenannten Wachshaut bedeckt, an deren Vorderspitze sich die Nasenlöcher befinden. Das Gaumenbein ungetheilt (*desmognathus*). Die Anzahl der Halswirbel beträgt 14—17. Der hintere Rand des Brustbeins (*margo posterior sterni*) ungetheilt, zuweilen mit einer oder mehreren fensterartigen Öffnungen (*fenestra*). Von den vier Zehen sind drei nach vorne, die erste Zehe nach hinten gerichtet und der *flexor longus hallucis* ist mit Letzterem verbunden. Die Füße kräftig und mit mächtigen Krallen bewehrt, welche der Vogel unter die Sohle zusammenzuziehen vermag (s. Abbildung p. 228). Die Krallen sehr gekrümmt, glatt und spitz; die Krallen der hinteren und der inneren Zehe sind am kräftigsten. Das Gefieder dicht, spröde.

Die Vögel dieser Ordnung horsten hauptsächlich auf hohen Bäumen, indessen manche auch auf Felsen. Das Nest wird aus dickeren Zweigen ziemlich dicht gefügt. Die Anzahl und Färbung der Eier ist bei den einzelnen Arten verschieden. Die Jungen sind mit Dunen dicht bedeckt, unbeholfen und lange auf die Obhut der Eltern angewiesen.

Diese Ordnung ist auf der ganzen Erde vertreten. Die Anzahl der jetzt lebenden bekannten Arten beträgt 506 (SHARPE, Hand-List. B. I, 1899), die Geier der neuen Welt nicht mitgezählt, für welche die Anatomie eine eigene Ordnung forderte. (Ordo *Cathartidiformes*.)**

Die Ordnung der Raubvögel zerfällt in drei, mehr oder weniger gut umschriebene Unterordnungen: Subordo *Pandiones*, *Accipitres* und *Serpentarii*.

Die in Ungarn vorkommenden Arten gehören den zwei ersteren Unterordnungen an und ihre Anzahl ist im Verhältnis zu derjenigen anderer europäischer Länder eine beträchtliche.

Beim Studium der ungarischen Raubvögel habe ich ausser dem Material des Ungar. National-Museums und der Sammlung v. CSATÓ noch folgende bedeutendere

---

* Unter der Ordnung der Raubvögel versteht man nach heutigen Begriffen bloß die «Tag-Raubvögel», weil die «Nacht-Raubvögel», d. i. die Eulen, welche vordem gleichfalls zu dieser Ordnung gezählt wurden, nunmehr in eine eigene Ordnung (Ordo *Strigiformes* s. p. 544.) verwiesen wird.

** Vgl. HUXLEY, Proc. Zool. Soc. 1867, p. 436.

Sammlungen berücksichtigt: 1. Jenen Theil der Sammlung des verewigten Kronprinzen RUDOLF, welche sich im k. u. k. Hofmuseum zu Wien befindet. 2. Die reiche Privatsammlung Sr. k. u. k. Hoheit des Erzherzogs FRANZ FERDINAND, welche in Wien und Chlumetz aufgestellt ist und deren Studium mir Se. k. u. k. Hoheit gnädigst gestattete. 3. Von der Sammlung des Grafen RUDOLF CHOTEK jun. denjenigen Theil, welcher sich auf seinem Landgut zu Futtak befindet.

I. Subordo *PANDIONES*.

Die Fischadler können als Zwischenglieder betrachtet werden, durch welche die «echten Raubvögel» mit den Eulen in gewissem Sinne verbunden werden. Ihr Skelett, insbesondere die Struktur der Füße, ist dem der Eulen sehr ähnlich, da der Tarso-Metatarsus verhältnismässig sehr kurz, auch der vordere obere Theil desselben mit einer knöchernen Überbrückung versehen ist. Die äussere Zeh nach hinten, also ganz dem Eulentypus entsprechend verbiegbar.

Die Tarsen und Zehen äusserlich mit schuppenartigen Schildern bedeckt; die Sohle mit einer Reihe kleiner, scharfer Warzen besetzt; die innere Oberfläche der Krallen convex und nicht wie bei den übrigen Raubvögeln ausgehöhlt. Der Schnabel normal, die Wachshaut steht frei, ohne Borsten an der Basis. Das Gefieder spröde; an den Konturfedern fehlt der sogenannte Afterschaft. Der Flügel sehr lang und reicht in geschlossener Lage bis zum Schwanzende oder darüber hinaus.

Sie horsten auf Felsen und hohen Bäumen. Die weisslichen Eier sind lebhaft rothbraun gesprenkelt. Insgesamt sind sechs Arten bekannt, von welchen in Ungarn und in Europa überhaupt nur eine Art, *Pandion haliaëtus* (LINNÉ) vorkommt.

I. Fam. PANDIONIDAE.

Pandion haliaëtus (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 215.)

Bewohnt Europa, Afrika und Asien.

Der Fischadler hält sich in Ungarn, wo er nicht gerade zu den gemeinen Arten gehört, an grösseren Flüssen und Seen auf. In den Auen der Unteren Donau horstet er auf hohen Bäumen. Professor G. SZIKLA hat am 26. April 1890 bei Drávafok ein Pärchen vom Nest herabgeschossen und auch die Eier für das Ungar. National-Museum erworben.

II. Subordo ACCIPITRES.

Hierher gehören, mit Ausnahme des Fischadlers, unsere sämtlichen Tagraubvögel mit den gemeinsamen Merkmalen, dass die äussere Zehe nicht nach hinten gelegt werden kann; die innere Oberfläche der Krallen ausgehöhlt, wodurch eine mehr oder weniger scharfe Kante entsteht; der Afterschaft der Konturfedern jedoch vorhanden ist. Dies Subordo zerfällt in drei Familien, und zwar in die der Geier (Fam. *Vulturidae*), der Bartgeier (Fam. *Gypaetidae*) und Falken (Fam. *Falconidae*)*.

I. Fam. VULTURIDAE.

Charaktere: Der Schnabel sehr gedrunken, die halbkreisförmige Biegung des Oberkiefers beginnt am Vorderrand der Wachshaut; die Wachshaut ist kahl, die Nasenlöcher stehen ganz frei (s. Abbildungen p. 218—220). Kopf und Hals kahl oder mit Flaumen, nie aber mit Konturfedern bedeckt. Die Tarsen nahe dem Fusswurzel unbefiedert und sechseckig genetzt. Die mittlere und die äussere Zehe an der Basis mit einer mehr oder weniger breiten Haut verbunden. Die Krallen im Verhältnis zu dem riesigen Körper weniger entwickelt.

Diese Vögel leben ausschliesslich von Aas, horsten auf Felsen oder hohen Bäumen und legen ein, höchstens zwei Eier; dieselben sind weiss, ohne Zeichnung (*Gyps fulvus*) oder auf weissem Grund braun gefleckt (*Vultur monachus*).

Ihre Verbreitung erstreckt sich auf Süd- und Ost-Europa, Afrika und Asien (Näheres s. SHARPE, Journ. Linn. Soc. Zool. XIII. p. 1—26, pls. I—IX).

Vultur monachus, LINNÉ.

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 217, 218.)

Bewohnt die mediterrane Subregion, im Osten: Indien und China.

In Ungarn im Komitat Szerém, in den Gebirgsgegenden der Unteren Donau, in der Umgebung von Herkulesbad und in den siebenbürgischen Karpathen, besonders aber in den Radnaer Alpen heimisch. Verirrt sich von hier aus auch in andere Theile des Landes. In früherer Zeit, bevor das Gesetz die Verscharrung der umgestandenen Hausthiere streng angeordnet hatte, scharte sich dieser Geier bei Gelegenheit von Viehseuchen auch im flachen Tieflande. Brütet in der Umgebung von Herkulesbad und in den Radnaer Alpen. Er horstet auf alten Bäumen.

Gyps fulvus (BRISS.).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 219.)

Bewohnt den östlichen Theil der mediterranen Subregion von Sardinien bis zum Ural.

In Ungarn ebenda, wo der Kuttengeier angetroffen. Horstet an der Unteren Donau, im Kazanpass auf Vorsprüngen und in Höhlungen steiler Felsenwände. Standvogel.

* SHARPE (Cat. B. Br. Mus. Vol. I., 1874. Rev. Rec. Att. Class. B. 1891 und Hand-List. B. I. 1899) unterscheidet eigentlich blos zwei Familien (Fam. *Vulturidae* und Fam. *Falconidae*), nachdem er die Bartgeier als eine Subfamilie der Familie *Falconidae* betrachtet.

Neophron percnopterus (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 220.)

Bewohnt die mediterrane Subregion, die Küsten des Rothen Meeres, Persien und Süd-Afrika.

In Ungarn kommt er selten und als ständiger Besucher nur an der südöstlichen Grenze des Landes, und zwar in den Felsengebirgen der Unteren Donau vor, wo er namentlich auf den Felsengipfeln bei Herkulesbad angeblich [auch horsten soll. Es ist ein Zugvogel, der Ende April oder Anfang Mai anlangt.

Hin und wieder erscheint er auch in Siebenbürgen. JOHANN v. CSATÓ (Muz.-Egyl. Évk. VI. 1873) berichtet, dass ihn ALEXIUS v. BUDA 1846 bei Russ (Komitat Hunyad), ADAM v. BUDA aber in den 60-er Jahren bei Sztrigy-Plop beobachtete. Beide Beobachtungen wurden angeblich im Sommer gemacht.

II. Fam. GYPAËTIDAE.

Charaktere: Die Form des Schnabels, wie bei den Geiern, allein die Wachs-
haut und die Basis des Unterkiefers mit dichten, langen Borsten ganz bedeckt;
am Kinn trägt der Vogel einen aus langen Borsten bestehenden Bart (s. Abbildung
p. 222), Kopf und Hals mit Konturfedern bedeckt. Am Auge ist die Hornhaut
(*sclerotica*) auch äusserlich sichtbar, und ist blutroth gefärbt. Die Tarsen bis zur
Basis der Zehen gefiedert, oder nur zu einem sehr kleinen Theil nackt. Die mitt-
lere und äussere Zehe an der Basis mit einer ziemlich breiten Haut verbunden;
die Krallen, gleich den Geiern, weniger mächtig. Die Flügel lang, spitz. Der
Schwanz gleichfalls lang — im ausgebreiteten Zustande abgerundet —; die Federn
gegen die Mitte allmählig verlängert.

Diese Vögel nähren sich theils von Aas, theils von lebenden Thieren. Sie
horsten auf unnahbar hohen Felsenvorsprüngen und legen ein, ausnahmsweise zwei
weisse, röthlich gesprenkelte und gefleckte Eier. Sie brüten sehr früh im Jahre,
manchmal schon im Januar.

Ihre Verbreitung erstreckt sich auf die mediterrane Subregion, Afrika und
Central-Asien. Es sind drei Arten bekannt, wovon in Ungarn nur eine vorkommt.

Gypaëtus barbatus (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 221, 222.)

Bewohnt Süd-Europa, Klein-Asien, Palästina und die Gebirgsgegenden von
Central-Asien.

In den siebenbürgischen Alpen war der Bartgeier noch vor nicht zu langer
Zeit häufig, nun aber, da ihre Zahl in Folge des den Raubthieren ausgesetzten
Giftes gesunken ist, gehört er zu den selteneren, obwohl noch nicht gänzlich aus-
gerotteten Vögeln Ungarns.

Das Ungar. National-Museum besitzt folgende einheimische Exemplare:

- a, ♂ ad. Zernest (Fogaraser Alpe), 1873 (W. HAUSMANN).
- b, ♀ ad. Götzenberggrücken (Szebener Alpe), 24. Aug. 1876 (M. v. KIMAKOVICZ).
- c, ♂ ad. Schuller Alpe (bei Brassó), 1885 (E. SCHWARZ).
- d, ♂ ad. Retyezát, 4. Febr. 1892 (C. G. DANFORD).

Ausser diesen Exemplaren befinden sich noch zahlreiche ungarische Exemplare in verschiedenen Museen und Privatsammlungen, so in der Sammlung des Erdélyi Muzeum-Egylet in Kolozsvár, in den Sammlungen: von JOHANN v. CSATÓ in Nagyenyed, ADAM v. BUDA in Réa (Komitat Hunyad), FRIEDRICH RIDÉLY in Brassó etc.

III. Fam. FALCONIDAE.

Die Merkmale dieser Familie lassen sich in Folgendem zusammenfassen: Der Schnabel kräftig, gedrunken, gebogen, spitz; der Bug des Oberkiefers beginnt nicht am Vorderrand der Wachshaut, wie bei den Geiern, sondern bereits an der Schnabelbasis sich zu krümmen und beschreibt bis zu Ende einen ununterbrochenen Halbzirkel. Die Nasenlöcher liegen frei, zuweilen schwach mit Federn bedeckt; ein Theil der Wachshaut ist aber immer ganz kahl. Der Kopf mit Konturfedern bedeckt. Die Füße kräftig und mit mächtigen, scharfen, spitzen Krallen bewehrt. Die äussere Zehe ist mit der mittleren durch eine schmale, kaum bemerkbare Haut verbunden. Das Weibchen ist kräftiger und in der Regel auffallend grösser, als das Männchen.

Von ihrer äusseren und theilweise auch inneren Morphologie ausgehend, lassen sich die Arten dieser Familie in fünf Subfamilien eintheilen, und zwar *Falconinae*, *Aquilinae*, *Buteoninae*, *Accipitrinae* und *Polyborinae*. Nachdem letztere Subfamilie jedoch nur südamerikanische Arten umfasst, so werden hier blos die vier ersteren, in Ungarn vertretenen berücksichtigt werden.

Subfam. Falconinae.

Erythropus vespertinus (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 225.)

Bewohnt Mittel- und Süd-Europa und überwintert in Afrika.

In Ungarn in flachen Gegenden überall gemein; zur Zugzeit auch in Gebirgsgegenden anzutreffen. Langt Ende April und Anfang Mai an und zieht im September ab. Baut sich keinen Horst, sondern brütet in verlassenen Krähenestern; liebt besonders die Kolonien der Saatkrähe.

Cerchueis tinnunculus (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 227, 228.)

Bewohnt Europa, sowie die nördliche Hälfte von Asien und überwintert in den entsprechenden südlicheren Gegenden, d. i. in Afrika, Indien und auf Ceylon.

In Ungarn überall gemein; langt zeitlich im Frühjahr an und weilt bis zum Spätherbst; überwintert stellenweise auch sehr häufig.

Cerchneis naumanni (FLEISCH.).

(Synonymik im ungar. Text p. 229.)

Bewohnt die mediterrane Subregion, sowie Central-Asien und überwintert in den entsprechenden südlichen Ländern, d. i. in Afrika und Indien.

In Ungarn kein gemeiner Vogel, obgleich er zur Zugzeit, welche in Ungarn auf Anfang Mai und Anfang September fällt, fast überall vorkommt. Brütet bei uns nur an wenigen Orten und nistet in Baumhöhlen.

Hierofalco cherrug (J. E. GRAY).

(Synonymik im ungar. Text, p. 230.)

Die Frage, ob die alten Falkoniers unter dem Namen *Lanarius* diese Art oder den *Falco feldegg* verstanden haben, lässt sich schwer entscheiden; es ist auch möglich, dass der Name *Lanarius* sich auf beide bezog.

Aus der kurzen Diagnose der LINNÉ'schen *Falco lanarius* (Syst. Nat. I., p. 129) [«F. cera lutea, pedibus rostroque coeruleis, corpore subtus maculis nigris longitudinalibus, Faun. Svec. 62»] ist es unmöglich, zwischen Beiden zu entscheiden. In seinem citirten Werke (Faun. Svec. p. 22, No. 62) fügt LINNÉ der ungenauen Beschreibung des Vogels hinzu; «Hinc distinctissimus a Lanario Italico.» In erster Reihe wäre also festzustellen, welche Art die alten Autoren als *Lanarius italicus* bezeichnet haben.

Die Beschreibungen Brisson's (Ornith. I., p. 336—337) des Faucon d'Italie (*Falco italicus*) und des Le Sacre (*Falco sacer*) sind fast nichtssagend. BRISSON hat diese Beschreibungen von anderen Autoren entlehnt, die Vögel aber selber nicht gesehen. Hierbei ist zu bemerken, dass der BRISSON'sche *Sacre* lateinisch fälschlich *sacer* geschrieben wurde; richtig ist *saker*, welches von dem arabischen *Saqr* herkommt und soviel bedeutet, als: Falke. [Laut HOMMEL babylonisch: surdu (ursprünglich sukhurdû, suvurdû); georgisch: šavardem, szvan, šaurdem; mingrelisch: šoardem; altpersisch: svarden; neupersisch: šâhên (im Dialekt: šain, šoin, saena); dahier ungarisch: sólyom; türkisch: çakır; lateinisch (im Mittelalter): saquer; slavisch: sokol].

Abgesehen von dem LINNÉ'schen *Falco lanarius* unbestimmter Bedeutung und von dem GMELIN'schen *F. sacer*, der diesen Namen eigentlich aus BRISSON's Werk übernahm, worin ihm jedoch FORSTER, der diese Benennung 1772 für eine andere Art belegt hatte, zuvorkam, — ist der erste wissenschaftliche Name des Würgfalken der in der Überschrift gebrauchte *cherrug*, welcher im Sinne des Prioritätsrechtes anzuwenden ist. Diesen Namen hat J. E. GRAY (Ill. Ind. Orn. II., p. 29) im Jahre 1833 angewendet. Später hat SCHLEGEL (Rev. Crit., p. II 9; Traité de la Fauconnerie, p. 17—19 pl.) den Würgfalken unter dem Namen *Falco saker* getrennt von der südlichen Art und letztere als *Falco feldeggi* bezeichnet, zu Ehren des Baron FELDEGG, der seine Exemplare in Dalmatien gesammelt hatte.

Schliesslich ist noch zu bemerken, dass in Ungarn blos *Hierofalco cherrug* (J. E. GRAY) vorkommt und die in der ungarischen Literatur als *Falco feldeggi* bezeichneten Exemplare insgesamt ohne Ausnahme hierher gehören.

Geographische Verbreitung: von Südost-Europa durch Central-Asien bis China.

Kommt in Ungarn, auf der grossen Ebene fast überall vor, ist aber nirgends gemein, am häufigsten in den Auen entlang der Donau und der Theiss, wo er auch mit Vorliebe brütet. Über den Winter zieht der Vogel fort; über die Zeit seiner Ankunft und seines Abgangs liegen noch keine genauen Daten vor; soll zuweilen auch im Winter zu sehen sein (?). Das Ungar. National-Museum besitzt mehrere ungarische Exemplare.

Falco peregrinus, TUNST.

(Synonymik im ungar. Text, p. 232.)

Bewohnt Europa, Nord-Asien und Nord-Amerika; über den Winter in entsprechend südlicheren Himmelsstrichen, d. i. in Afrika, Indien und Central-Amerika.

Kommt in Ungarn zur Zugzeit im Frühjahr und Herbst überall vor, während er im Sommer nur in höher gelegenen Gegenden anzutreffen ist. Langt sehr früh an und weilt bis zum Spätherbst, manches Jahr überwintern auch einzelne Exemplare.

Falco subbuteo, LINNÉ.

(Synonymik im ungar. Text, p. 233.)

Bewohnt Europa und Nord-Asien; während des Winters in den entsprechenden südlichen Gegenden, nämlich in Afrika und Indien.

In Ungarn überall anzutreffen, besonders zur Zugzeit, aber nirgends gemein. Langt im April an und zieht in der ersten Hälfte September nach dem Süden.

Falco merillus (GERINI.)

(Synonymik im ungar. Text, p. 234.)

Bewohnt Nord-Europa und Nord-Asien; überwintert in Süd-Europa und Indien.

Kommt in Ungarn nur im Winter vor und ist dann überall ziemlich häufig. Langt im November an und weilt bis März, manchmal auch noch länger.

Subfam. *Aquilinae*.

Aquila chrysaëtus (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 236.)

Bewohnt laut SHARPE (Hand-List B. I., p. 261) Europa, Nord-Asien, Nord-China, sowie Nord-Amerika bis Mexiko.

In Ungarn ein Standvogel, der sich in den Hochgebirgen aufhält und auf Felsen horstet; sucht im Winter auch flachere Gebiete auf.

Aquila heliaca, SAVIGN.

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 237.)

In neuerer Zeit versuchte man den SAVIGNY'schen Namen *heliaca* mit dem LINNÉ'schen *melanaëtus* — als dem älteren — zu vertauschen; was sehr unrichtig war, denn LINNÉ's Bezeichnung *Falco Melanaëtus* (Syst. Nat. I., p. 124) kann sich nicht auf diese Art beziehen, LINNÉ betont in seiner Diagnose («F. cera lutea pedibusque semilanatis, corpora ferrugineo nigricante striis flavis») die *halbgefiederten* Füße des Vogels, welcher Umstand schon an sich es ausschliesst, dass die unter diesem Namen gemeinte Art zu der Gattung *Aquila* gehören könne.

Der Königsadler ist laut SHARPE (Hand-List. B. I., p. 261) von Südost-Europa bis Central-Asien, sowie in Nord-Indien und China verbreitet.

In Ungarn hauptsächlich in den südlichen Landestheilen als Standvogel heimisch; brütet an der Unteren Donau, sowie in den Waldungen zwischen der Drave und Save. Sucht zuweilen auch die nördlichen Gegenden des Landes auf.

Zum Schlusse bemerke ich, dass ich den Namen *Nisaëtus fasciatus* «(nec Vieil.) Bielz» im ungarischen Text unter die Synonyme dieser Art eingereiht habe, da nach meiner Untersuchung des Exemplars in der Sammlung RIEDEL das Exemplar, auf Grund dessen BIELZ (Verh. Mitth. Sieb. Ver. Hermannstadt XXVIII., p. 39, 1889) den *Nisaëtus fasciatus* in die Fauna aufgenommen hatte, ein lichtgefärbtes Junges von *Aquila heliaca* ist. KIMAKOVICZ behauptet: (Verh. Mitth. Sieb. Ver. Hermannstadt XLII., 1892): «In Wirklichkeit ist dieser Vogel jedoch *Aquila clanga*, PALL.»!!

Aquila maculata (GMEL.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 238.)

Diese Art erscheint in der Ornithologie gewöhnlich unter dem Namen *Aquila clanga*, PALL.; jüngst aber hat BLANFORD (Ibis, 1894, p. 287) nachgewiesen, dass die GMELIN'sche Bezeichnung *Falco maculatus* sich ohne Zweifel auf diese Art beziehe; somit gebührt derselben die Priorität.

Der Schelladler bewohnt laut SHARPE (Hand-List. B. I., p. 261) Süd-Europa, Nordost-Afrika, Central- und Nordost-Asien, sowie die indische Halbinsel.

Das Vorkommen in Ungarn lässt sich auf Grund der litterarischen Angaben nicht feststellen, weil man fälschlich meist den jungen Schreiadler als *Aquila clanga* zu bezeichnen pflegt. Sicher ist es indessen, dass dieser Vogel in Ungarn vorkommt, stellenweise sogar brütet, aber weit seltener ist, als der Schreiadler (*A. pomarina*).

In der Sammlung von JOHANN v. CSATÓ in Nagyenyed befindet sich kein siebenbürgisches Exemplar, wohl aber ein Junges, welches am 4. Mai 1883 bei Koskócz (Komitat Zemplén) erlegt wurde

Die ungarischen Exemplare des Ungar. National-Museums :

- a*, ad. Ungarn, 1821 (?) (P. JANY).
b, ♂ ad. Fehértemplom, 15. Febr. 1897 (mit monstruösem Schnabel; der Bug des Oberkiefers misst von der Stirn an 8·5 cm).
c, ♂ juv. Pojnik-Berg, Komitat Zólyom, 10. Okt. 1846. (J. GRINEUS).
d, ♀ juv. Berhida, Komitat Veszprém, 15. Okt. 1900. (I. BEZERÉDJ).

Aquila pomarana, BREHM.

(Synonymik und Abbildungen im ungar. Text, p. 239, 240.)

Der allgemein übliche Name dieser Art ist *Aquila naevia*, welcher auf den GMELIN'schen *Falco naevius* (Syst. Nat. I., p. 258) zurückzuführen ist. GMELIN hat diese Art BRISSON (Orn. I., p. 122. nr. 4) entnommen und folgende Diagnose davon gegeben: «F. cera pedibusque lanatis luteis, corpore ferrugineo infra alas albo maculato». In Übereinstimmung mit DRESSER giebt BLANFORD (Ibis, 1894. p. 286) seiner Meinung Ausdruck, dass der GMELIN'sche *F. naevius* nicht mit dem Schreiadler, sondern mit dem gemeinen Bussard identisch sei. Meiner Auffassung nach ist diese Ansicht ein wenig übertrieben, denn GMELIN's Diagnose passt eher auf Ersteren, als auf Letzteren. Die der Diagnose folgende und auf die Grösse des Vogels bezügliche Bemerkung «Magnitudo galli grandis; longitudo 2 pedum cum 7½ pollicibus» passt dagegen weder auf den Einen, noch den Anderen.

Bewohnt Mittel- und Süd-Europa.

In Ungarn ein gemeiner Stand(?)Vogel.

Die ungarischen Exemplare des Ungar. National-Museums.

- a*, ♂ ad. Szilágy-Cseh, 25. April 1897 (Jos. Pojlák jun.).
b, ♀ ad. Érsekujvár, 23. April 1897 (Jos Fónagy).
c, ♂ ad. Komitat Szilágy, 12. Mai 1895 (Jos. Pojlák jun.).
d, ♂ ad. Mezőség, Komitat Kolozs, 25. Aug. 1897 (Graf Béla Wass).
e, ♀ ad. Csombord, 18. Juni 1892 (Dr. Julius v. Madarász).
f, ♀ ad. Hargita, Komitat Csik, 27. April 1899 (Emer. Korber).
g, ♂ ad. Fogaras, 7. Mai 1897 (Ed. Czynk).
h, ♀ ad. Fogaras, 20. Juli 1891 (Ed. Czynk).
i—k, ♀♀ ad. Futtak, Komitat Bács, 1. Mai 1899 (Dr. Julius v. Madarász).
l, ♀ ad. Futtak, Komitat Bács, 5. Mai 1899 (Graf Rudolf Chotek jun.).
m, ♀ ad. Breznóbánya, 6. Juni 1838 (K. Herman).
n, ♀ juv. Futtak, Kom. Bács, 12. Sept. 1899 (Graf Rudolf Chotek jun.).
o, ♀ juv. Maros-Vécs, 16. Okt. 1900 (Graf Béla Wass).
p, juv. Komitat Szepes, 9. Sept. 1897 (Dr. Vinc. Wartha).
q, semipull. Fogaras, 1. Juli 1891 (Ed. Czynk).
r, pull. Komitat Árva (Ant. Kocyan).
s, pull. Csombord, 18. Juni 1892 (Dr. Julius v. Madarász).

Exemplare der Sammlung von Johann v. Csátó in Nagyenyed:

- a*, ♀ ad. Várhegy, 26. Mai 1894.
b, ♀ ad. Borberek, Komitat Alsó-Fehér, 7. Aug. 1895.
c, ♀ ad. Nagyenyed, 23. Mai 1880.
d, ♀ ad. Drassó, 5. August 1864.
e, ad. Koncza, 17. Juli 1862.
f, ♂ Koncza, 15. April 1867.
g, ♂ juv. Felenyed, 2. August 1889.
h, juv. Csombord, 30. August 1881.
i, juv. Nagyenyed, Mai 1880.
k, ad. Karna, Komitat Alsó-Fehér, 29. Juli 1894.

Letzteres Exemplar hielt CSATÓ für eine *Aquila orientalis*, und auf Grund desselben Exemplars gelangte dieser Name irrig in die ungarische Ornith. An diesem alten Exemplar (nach den Massen zu urtheilen, ein Weibchen) ist der Schwanz oben einfärbig, dunkelbraun, die Spitze der Federn schmutzig-weiss, der Schwanz unten mit Spuren von Querstreifen, die unteren Flügel-Deckfedern sind lichtbraun, die Axillarfedern graubraun, an den Schwingen zeigt sich keine Spur einer Querstreifung; es ist somit ein ganz typisch gefärbtes Exemplar. Länge ca. 72, Flügel 50, Schwanz 26, Schnabelbug sammt der Wachshaut 5·1, Tarsus 9·7 cm.

Hieraëtus pennatus (Gmel.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 242.)

Bewohnt laut SHARPE (Hand-List. B. I., p. 262) Süd-Russland, die Mittelmeerlande, Afrika, Central-Asien, Ceylon und die indische Halbinsel.

Gehört in Ungarn nicht zu den Seltenheiten. Brütet in flachgelegenen Wäldern an Wässern, sowie auch in Gebirgsgegenden. Zugvogel, die Zeit der Ankunft und des Wegzuges aber noch nicht bekannt.

Ungarische Exemplare des Ungar. National-Museums:

- a*, ♂ ad. Ungarn, 1821 (?) P. Jany.
b, ♀ ad. Ungarn, 1890 (?)
c, ♀ ad. Lovasberény, 2. Juni 1837 (G. Siemang).
d—e, ♂ ad. ♀ ad. Német-Czernya, 12. Juli 1899 (Dr. Adolf Lendl).
f, ♂ ad. Visegrád, 7. Mai 1899 (Jos. Uhl).
g, ♂ ad. Aus der Gefangenschaft, Aug. 1869 (Thiergarten zu Budapest).
h, ♂ ad. Csala, Komitat Fejér, 14. Juni 1892 (G. Szikla).
i, ♀ Fogaras, 30. August, 1894 (Ed. Czynk).
k, ♂ Gyömrő, Komitat Pest, 1840 (?) (Aus der Sammlung Földvári's).
l, ♀ Szilágy-Cseh, 1. Mai 1898. (Jos. Pojlák jun.)
m, ♂ juv. Tarna-Örs, 1821.
n, ♂ juv. Adony, Komitat Fejér, 1857.
o, ♀ juv. Ungarn.
p, ♂ juv. Kecskemét, 21. Mai 1900 (Dr. Adolf Lendl).
q, ♂ juv. Fruskagora, 27. April 1899 (Dr. Julius v. Madarász).

Archibuteo lagopus (GMEL.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 243.)

Bewohnt Europa und Nord-Asien.

In Ungarn nur als Wintergast bekannt; langt im November, Dezember an und weilt bis März und ist während dieser Zeit im ganzen Lande überall gemein. Hält sich mit Vorliebe in der Nähe von Fasanerien auf.

Circaëtus gallicus (GMEL.).

(Synonymik im ungar. Text, pag. 244.)

Bewohnt laut SHARPE (Hand-List. B. I., p. 265) das östliche und südliche Europa, die Mittelmeerländer, das nordöstliche Afrika und Central-Asien.

In Ungarn überall anzutreffen, aber nirgends gemein; brütet vorzüglich in Gebirgsgegenden. Zugvogel, dessen Zugzeit in Ungarn bisher noch unbekannt ist. Unsere Exemplare ziehen, wie es scheint, nach Central-Afrika. Hiefür spricht ein Exemplar des Ungar. National-Museums, in dessen Schenkel die Pfeilspitze eines Wilden haftet. Dies Exemplar wurde am 9. August 1825 bei Pótharaszti (Komitat Pest) erlegt; die im linken Schenkelbein verwachsene Pfeilspitze stammt laut dem Ethnographen Dr. JOHANN JANKÓ aus dem (*sudanischen Vadaï* (Central-Afrika) her.

Haliaëtus albicilla (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 245.)

Die Verbreitung dieses Vogels erstreckt sich laut SHARPE (Hand-List. B. I., p. 267) auf Europa, Nord-Asien, Grönland, Island, China und den nördlichen Theil der indischen Halbinsel.

In Ungarn an grösseren Seen und Flüssen ein gemeiner Standvogel. Hält sich mit Vorliebe auf den bewaldeten Inseln der Unteren Donau auf und horstet auch daselbst.

Milvus milvus (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 246.)

Bewohnt ganz Europa, mit Ausnahme von Island. Ist in den nordischen Gegenden ein Zugvogel, in Süd-Europa dagegen ein Standvogel. Kommt ausserdem aber nur zum Winteraufenthalt in Nordwest-Afrika, auf den kanarischen und Cap Verde-Inseln, sowie in Klein-Asien und Palästina vor.

In Ungarn überall anzutreffen, aber weit seltener, als die folgende Art; am häufigsten in den Gebirgen von Südost-Ungarn, besonders Siebenbürgen. Langt sehr früh im Jahre an und weilt bis Dezember. Laut JOHANN V. CSATÓ überwintert der Vogel auch bei linden Wintern.

Milvus korschun (GMEL.).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 247, 248.)

Bewohnt Mittel-Europa, die mediterrane Subregion und einen Theil von Central-Asien; im Winter Süd-Afrika und Madagaskar.

In Ungarn auf flachen Gebieten, in grösseren Waldungen, besonders an Wässern, überall ein sehr häufiger Vogel; langt gewöhnlich im März an und weilt bis in die zweite Hälfte November, zuweilen noch länger.

Pernis apivorus (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 249.)

Bewohnt Europa und Nord-Asien, während des Winters Afrika.

In Ungarn überall anzutreffen, aber nirgends gemein; zieht über den Winter fort; die Zugzeit in Ungarn ist aber noch nicht beobachtet.

Ungarische Exemplare des Ungar. National-Museums:

- a*, ♂ ad. Komitat Zólyom, 1844 (K. Herman).
- b*, ♀ ad. Tököl (Csepel-Insel), 8. Mai 1899 (Jos. Müller).
- c*, ♀ ad. Mundra, Komitat Fogaras, 10. Mai 1890 (Ed. Czynk).
- d*, ♂ Csala, Komitat Fejér, 5. Mai 1890 (Stefan v. Chernel).
- e*, ♂ juv. Csala, Komitat Fejér, 4. Juni 1892 (G. Szikla).
- f*, ♀ juv. Komitat Zemplén, 4. Sept. 1882 (Dr. Kornel Chyzer).
- g*, juv. Székudvar, Komitat Arad, Sept. 1893 (Dr. Adolf Lendl).

Subfam. Buteoninae.

Buteo buteo (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 250.)

Bewohnt die westliche Hälfte von Europa.

In Ungarn überall gemein, theilweise Standvogel.

In Ungarn treten ausser der typisch gefärbten Form auch röthlich gefärbte Exemplare auf, welche gleichsam einen Übergang zwischen *Buteo buteo* (LINNÉ) und *B. menetriesi*, BOGD., bilden. Derlei Exemplare sind durch einen gewissen röthlichen Anflug charakterisirt. Es gibt Exemplare, bei welchen die zwei mittleren Schwanzfedern fast ganz rostroth sind und sich blos an der Basis ein graulicher Anflug zeigt.

Ungarische Exemplare des Ungar. National-Museums:

A) Typisch gefärbte Exemplare:

- a*, juv. Ungarn, 1848.
- b*, ♀ ad. Nestin, Komitat Szerém, 4. Mai 1899.
- c*, ♀ ad. Baja, 28. Nov. 1891.
- d*, ♂ ad. Kis-Harta, Komitat Pest, 6. März 1895.
- e*, ♀ ad. Gárdony, Komitat Fejér, 12. Jan. 1899.

<i>f</i> , ♀	ad.	Zengg, 19. Dez. 1899.
<i>g</i> , ♀	ad.	Zaránd, Komitat Arad, 12. Dez. 1891.
<i>h</i> , ♂	juv.	Fogaras, 19. Aug. 1897.
<i>i—l</i> , ♂♀ ♂	juv.	Fogaras, Aug.—Okt. 1891.
<i>m</i> , ♀	juv.	Kis-Harta, Komitat Pest, 28. Febr. 1895.
<i>n—o</i> , ♀♀		Érsekujvár, 22. Nov. 1898.
<i>p</i> , ♂		Nestin, Komitat Szerém, 2. Mai 1899.
<i>q—r</i> ,	pull.	Nestin, Komitat Szerém, 2. Mai 1899.
<i>s</i> , ♀		Begecs, Komitat Bács, 8. Mai 1899.
<i>l</i> , ♂		Futtak, Komitat Bács, 1. Mai 1899.
<i>u</i> , ♀		Radnót, Komitat Kisküküllő, 2. Februar 1899.
<i>w</i> , ♂	juv.	Székudvar, Komitat Arad, 3. Dezember 1891.
<i>r</i> , ♀		Both, Komitat Fejér, 31. Januar 1898.
<i>y</i> , ♀		Sz.-Gothárd, Kom. Szolnok-Doboka, 15. Dezember 1900.

B) *Übergangsformen:*

- a*, ♂ ad. Bártfa, Komitat Sáros, 1880.
b, ♀ ad. Nestin, Komitat Szerém, 2. Mai 1899.
c, ♀ ad. Székudvar, Komitat Arad, 7. April 1898.
d, ♂ ad. Temes-Kubin, 12. Februar 1899.
e, ♂ ad. Zaránd, Komitat Arad, 12. Dezember 1891.
f, ♂ juv. Fogaras, 23. Oktober 1896.
g, ♀ ad. Komitat Nógrád.
h, ♂ ad. Dicső-Sz.-Márton, Komitat-Kisküküllő, 2. Februar 1899.
i, ♂ ad. Fogaras, 9. April 1891.

Buteo menetriesi, BOGD.

(Synonymik im ungar. Text, p. 252, Abbildung auf Taf. V, Fig. 1.)

Diese Art hat zuerst BOGDANOW im Jahre 1879 in russischer Sprache beschrieben (Pitzii Kavkaza, p. 45). Den ganzen Text dieser Beschreibung übersetzt SHALOW (Journ. f. Orn. 1880, p. 260) ins Deutsche und DRESSER (Ibis, 1893, p. 379) ins Englische. SHALOW's Übersetzung lautet folgendermaßen:

«24. *Buteo menetriesi* Bogd. Der kaukasische Bussard.

1832. *Buteo vulgaris* Ménétries (XIII.) p. 28 n. 37.

1840. *Falco buteo* Nordmann (XXII.) p. 105.

1879. *Buteo sp.* Michalowski (LXIX.) M. S.

«Als ich Mitte Juli des Jahres 1871 die um den See Esenam liegenden Bergabhänge durchstreifte, in der Absicht, das Königsrebhuhn zu finden, bemerkte ich Bussarde, welche einzeln über den Alpenwiesen kreisten und mir sofort durch ihren einfarbig rostrothen Schwanz auffielen. Später beobachtete ich ähnliche Bussarde in den Thälern der Flüsse Belaja und Psekups und am Tubin-Passe. Bei der Durchsicht der erlegten Exemplare kam ich schon damals zur Überzeugung, dass ich es nicht mit dem *B. vulgaris* zu thun hatte; da die Bussard-Arten überhaupt schlecht festgestellt und ihre Litteratur sehr verwickelt ist, so beeilte ich

mich nicht, den kaukasischen Bussard als eine neue Art bekannt zu machen. Jetzt, nach Durchsicht dieser Vogel-Gruppe halte ich es für möglich, den kaukasischen Bussard für eine neue, von den bekannten Arten verschiedene Art anzusprechen. Im Museum der Akademie der Wissenschaften habe ich ein Exemplar aus der Sammlung MÉNÉTRIÉS' mit der Angabe *Buteo vulgaris* var. vorgefunden. Es ist augenscheinlich, dass er in seinem Verzeichnis der kaukasischen Vögel unter dem Namen *Buteo vulgaris* gerade dieses Vogels erwähnt. Bei NORDMANN findet sich folgende Notiz: «Unter den unzähligen Varietäten des *Falco buteo* C., bewohnt eine Abchasien und Mingrelieu und ist durch ihren vollkommen rostrothen (roux de rouille pur.) Schwanz genügend kenntlich.» NORDMANN spricht demnach ebenfalls von demselben Bussarde, den auch ich erbeutet habe. In der letzten Zeit hat MICHALOWSKI diesen Vogel in Transkaukasien beobachtet. Da ich den kaukasischen Bussard für eine neue, noch unbeschriebene Species halte, so verleihe ich ihm den Namen *B. menetriesi*, zu Ehren des verstorbenen Dr. MÉNÉTRIÉS, der das Meiste zur Kenntniss der Ornithologie des Kaukasus beigetragen hat.

«Bei der Aufstellung der Art haben mir folgende 4 Exemplare zur Verfügung gestanden:

1. 1829. Kaukasus, Ménétrés (im Mus. der Akad. der Wiss. N. 1858) ♀.
2. 18. VI. 1871. Alpenwiesen am See Esen-am. Bogd. ♂.
3. VIII. 1871. St. Dachovskaja, im Thale des Fl. Belaja. Bogdanow ♀.
4. 11. VII. 1878. Sekarsche-Schlucht bei Abas-Tuman, Michalowski ♂ (im Mus. der Akad. der Wiss.).

«Alle Exemplare stimmen vollkommen mit einander überein und ihre Unterschiede werden nur durch den verschiedenen Grad der Abgenutzttheit und des Ausbleibens der Federn bedingt. Die Weibchen sind nur unbedeutend grösser, als die Männchen. In den Dimensionen weicht dieser Bussard vom gemeinen Mäusebussard fast gar nicht ab, ist aber von kräftigerem Körperbau.

«Oberseite dunkelbraun, jede Feder breit, rostroth gesäumt, so dass der Rücken rostroth mit dunkelbraunen Flecken erscheint. Kehle und Wangen weisslich-rostroth mit dunkelbraunen Schaftstrichen. Die ganze übrige Unterseite besteht aus Federn, deren Mitten durch breite, streng abgegrenzte, kastanienbraune Längsflecken verziert sind; auf diesem Längsfleck tritt der schwarze Federkiel scharf hervor; einige Federn haben sogar zwei solche Längsflecken, von denen der eine, an der Basis der Feder gelegene braun, der andere, an der Spitze der Feder gelegene kastanienbraun, sogar röthlich angeflogen ist. Der diese Flecken einfassende und zwischen ihnen gelegene Theil der Feder ist hell-rostroth oder eher gelblich-roth, sandfarben. Durch Abnutzung der Federn wird diese Farbe bedeutend heller und verliert sich. Auf den Federn des Bauches nimmt diese hell-rostrothe Färbung grössere Flächen ein, während die kastanienbraunen Flecken in die Quere an Dimension zunehmen und dadurch auf jeder Feder zwei bis drei Querstreifen bilden. Die Unterschwanzfedern sind von derselben hell-rostrothen Färbung, mit blassen kastanienbraunen Streifen. Schwingen schwarzbraun. Die Aussenfahne der ersten Schwingen mit grauem Anfluge. Die Innenfahne ist im breiteren Theile weiss. Secundärschwingen braun, deren Innenfahnen auf dem der Basis anliegenden Theile weiss (bei den letzten hellroth), mit braunen Querstreifen. Schulterfedern braun, breit, rostroth gerandet. Schenkelfedern (Hosen) einfarbig kastanienbraun mit schwarzen Schaftstrichen. Der Schwanz intensiv rostroth; die mittleren Steuerfedern

roströth mit weissen Kielen, an der Endhälfte mit einer breiten und zwei, drei oder vier kleinen, schmalen, unbeständigen, schwarzbraunen Querbinden versehen. Bei den äussersten Steuerfedern ist die Aussenfahne entweder schwarzbraun, grau angefliegen oder rostbraun; die Innenfahne roströth; stellenweise braun angefliegen. Beide Fahnen sind der ganzen Länge der Feder nach mit schwarzbraunen Querstreifen versehen; die Endbinde ist sehr breit, der Kiel weiss. Die Unterseite des Schwanzes ist hell-roströth mit weisslichem Schimmer und nur die schwarzbraune Endbinde scheint etwas durch, während die übrigen Querstreifen nicht sichtbar sind. Die Färbung des Schwanzes bildet das typische Kennzeichen der Art, nach welchen sie sogar im Fluge erkannt werden kann.

«Schnabel schwarz, Wachshaut gelb, Iris gelb, Füsse gelb, Krallen schwarz.

«Vom gemeinen Mäusebussard unterscheidet sich der kaukasische Bussard auf den ersten Blick durch den roströthen Schwanz und die einfarbigen Hosen, sowie durch den roströthen Charakter seiner Färbung. Am nächsten steht diese Art dem *B. rufinus* KRETSCHM. (RÜPPEL, Atlas II. pl. 27), unterscheidet sich aber auch von diesem durch die Färbung des Schwanzes und die wenig entwickelten Querstreifen desselben. Eine andere ihr nahestehende Art ist *B. cirtensis* LEVAIL. (Explor. de l'Algérie: Atlas pl. 3); doch unterscheidet sich Letzterer, trotzdem dass er einen ebenso roströthen Schwanz hat, durch die weisse Unterseite und die hell-roströthen, quergestreiften Hosen.»

In jüngster Zeit verständigte mich Graf RUDOLF CHOTEK jun., dass ihm auf der Rezsőmajor-Pusztas seines Gutes Futtak am 4. Oktober 1900 Abends auf dem Entenanstand ein rothgeschwänzter Bussard aufgefallen sei, den er auch erlegte und für seine Sammlung präpariren liess; er halte den Vogel für den jüngst beschriebenen *B. zimmermannae*, EHMCKE.

Der Graf stellte mir den Vogel mit der grössten Bereitwilligkeit behufs Studiums zur Verfügung. Ich aber vermochte den Vogel durchaus nicht mit *B. zimmermannae* zu identificiren. Derselbe passt, mit Ausnahme der Zeichnung des Schwanzes, vollständig zu *B. menetriesi*, BOGDANOW, obgleich die Mittelfedern des fuchsrothen Schwanzes durchaus gestreift sind, allein diese Streifen reichen, mit Ausnahme der drei an der Spitze befindlichen, nicht ganz bis an den Rand der Feder, wie dies aus der Abbildung (Taf. V, Fig. 1.) ersichtlich ist. Die hier abgebildete Feder stellt eine der beiden mittleren Schwanzfedern des Vogels dar, wobei es sehr auffallend ist, dass dieselbe weit breiter ist, als die Schwanzfedern von *B. zimmermannae*, *B. desertorum*, *B. cirtensis* und *B. buteo*. Hierin unterscheidet sich also von letzteren Arten unser Vogel sehr wesentlich. Ob auch die kaukasischen Exemplare gleich breite Schwanzfedern besitzen, vermag ich derzeit nicht zu entscheiden, weil sich hierüber kein Autor ausspricht, Vergleichsmaterial aber nicht vorliegt. Was die Zeichnung der Schwanzfedern dieses Exemplars betrifft, bin ich der Ansicht, dass die entwickelten Streifen auf ein jüngeres Alter des Vogels hinweisen. Übrigens wurde auf die wenig constante Zeichnung und Färbung des Schwanzes von *B. menetriesi* bereits von LORENZ (Beitr. Ornith. Fauna Kaukas., p. 4, 1884) hingewiesen.

Ich gebe hier die Beschreibung des Graf CHOTEK'schen Exemplars: Oben dunkelbraun; die Federn am Kopf und an der Hinterseite des Halses mit breiten, lichtroströthen Säumen versehen, auf der Rückenmitte haben nur einige Federn einen lichten Saum, dagegen sind die Schulter- und Flügeldeckfedern aus-

gesprochen breit, fahlrostfarbig gesäumt; das Bürzel dunkelbraun; die oberen Schwanzdeckfedern gleichfalls dunkelbraun, mit drei rostfarbigen Querstreifen in ähnlich gefärbter Spitze; der Schwanz rostroth, mit einer schwarzen, breiten subapicalen und 10 schmälere Querbinden, welche Letztere den Schaft mehr oder weniger rechtwinkelig durchschneiden (so wie z. B. bei *B. vulgaris*, *B. desertorum* oder *B. cirtensis*); der Schaft der Federn ist weiss; der Schwanz unten licht, fahlrostfarbig, die Querbinden grau durchscheinend; die Schwingen schwarzbraun, die innere Fahne am Rande breitweiss und mehr oder weniger dunkelbraun gestreift; die äussere Fahne der Schwingen erster Ordnung grau angefliegen; unten ist der Vogel lichtlehmgelb mit rostrothem Anflug; Vorderhals und Kropf mit breiten rostbraunen Längsstreifen, der Bauch aber in der Mitte mit ebenso gefärbten, grossen runden Flecken versehen; auch am After und an den unteren Schwanzfedern sind Flecken von derselben Farbe; die Schenkelfedern (Hosen) sind röthlich-kastanienbraun; die unteren Flügeldeckfedern rostlehmgelb, mit dunklen rostbraunen Flecken. Länge ca. 51, Flügel 38, Schwanz 22·5, Schnabelbug (von der Wachshaut an) 2·4, Tarsus 7 cm.

Das Geschlecht des Vogels ist nicht aufgezeichnet.

B. menetriesi bewohnt laut SHARPE (Hand-List. B. I., p. 256, 1899) das südöstliche Europa.

Das Vorkommen in Ungarn wird durch das eben beschriebene, am 4. Okt. 1900 bei Futtak (Komitat Bács) erlegte Exemplar bezeugt. Allein, ob diese Art nur ein zufälliger Irrgast oder ständiger Besucher von Ungarn ist, lässt sich zur Zeit noch nicht entscheiden. Meiner Ansicht nach mag diese Art hier öfters vorkommen, ist aber der Beachtung stets entgangen. Die Bestätigung dieser Voraussetzung hängt gewiss von dem Resultat künftiger Forschungen ab.

Buteo zimmermannae, EHMCKE.

(Synonymik im ungar. Text, p. 255, Abbildung auf Taf. V, Fig. 2 und Taf. VI).

Es ist EHMCKE'S Verdienst, dass diese Art in der wissenschaftlichen Ornithologie unter obigem Namen bekannt ist, denn er war es, der sie unter obigem Namen beschrieben und eine ausführliche Beschreibung veröffentlicht hat. (Journal für Ornith. 1893, p. 117.) Seine Beschreibung lautet: «Ganze Oberseite verschossen dunkelbraun; Kopf und Nacken mit helleren ins Rostfarbene übergehenden Längsstreifen, die durch den äusseren Rand der einzelnen Federn hervorgerufen werden. Auf dem mehr einfarbigen Rücken und der Flügeloberseite treten nur einzelne, durch die Flügeldeckfedern gebildete, matt rostfarbene, ins Weissliche übergehende Flecken hervor. Schwanz- und Oberschwanzdeckfedern lang und tief dunkelbraun, mit sehr schmalem, hellerem Rande. Oberseite des Schwanzes hellbraun nach dem Bürzel zu in Grau übergehend mit 10 dunklen Querbinden; Schwanzspitze graubräunlich; in der Mitte der einzelnen Schwanzfedern und an den Rändern derselben macht sich eine röthliche Färbung geltend; Hals, Oberbrust hellbraun mit leicht rötlichem Anfluge und einigen weisslichen Längsstreifen, die am Kinn am deutlichsten hervortreten. Unterbrust und Bauch schmutzig-weiss mit hellbraunen, röthlich schimmernden Querbinden. Unterseite des Schwanzes weisslich mit silbergrauem Anfluge und den matt durchscheinenden dunklen Querbändern. Hosen röthlich-dunkelbraun mit hellen röthlichen Querstreifen, länger wie bei *Buteo vul-*

garis und den Lauf nur etwa 3 cm. freilassend. Brust, Zehen und Wachshaut gelb, Krallen lang, schlank und spitz; diese und der Schnabel tief hornschwarz; Haken scharf, innen fast rechtwinklig gebogen und sehr spitz. Gesamtlänge 51 cm.; Länge des angelegten Flügels 37 cm., die des Schwanzes 20 cm. und des Oberschnabels 3·5 cm. (im Bogen gemessen).»

«Dieser Vogel, ein Weibchen, mit erbsengrossen Eiern und Anfang eines Brustfleckes und angeschwollenem After, wurde am 21. April 1892 von dem Forstaufseher Schwede-Sussupoenen Kreis Gumbinnen, erlegt. Im Kropf befand sich eine abgehäutete Maus und im Magen eine ganze Eidechse.»

«Im zoologischen Museum zu Berlin befinden sich einige ähnliche Exemplare, die aus dem Nordosten von Russland stammen.»

«Von *Buteo vulgaris* und *desertorum* unterscheidet er sich wesentlich durch die geringere Grösse, längere Hosen, längeren und spitzeren Oberschnabel, sowie desgleichen Krallen und vor Allem durch die röthliche Färbung.»

Auch das Männchen dieser Art hat EHMCKE (Journal f. Ornith. 1894) beschrieben. Dasselbe wurde am 5. Juni 1893 gleichfalls bei Gumbinnen erlegt. Länge desselben 48·5, Flügel 35, Schwanz 20, (Flügelspannung 110) cm.; Gewicht 875 gr. Die Färbung entspricht vollständig derjenigen des Weibchens. Die Augen waren dunkelgelb. Der Schnabelbug des Männchens ist gleichfalls rechtwinklig gebogen, wodurch es ausgeschlossen erscheint, dass die starke Krümmung des Schnabels beim Weibchen eine etwaige Abnormität gewesen sei. Die Krallen wie beim Weibchen, sehr lang, schmal, spitz und sehr gekrümmt.

Seitens der Ornithologen wurde diese Art anfänglich angezweifelt und manche derselben meinten, dass dieselbe mit *Buteo menetriesi*, BOGD., identisch sei, während Andere sie mit dem BREHM'schen *Buteo minor* in Verbindung brachten, welch letzteren Namen BREHM in der «Naumannia» (1855, p. 268) und in seinem Buche über den «Vogelfang» (p. 14) ohne jede Beschreibung aufführt.

Das Ungar. National-Museum gelangte jüngst in den Besitz eines typischen *B. zimmermannae*, welcher am 21. Febr. 1900 bei Székudvar (Komitat Arad) erlegt wurde. Auch dieses Exemplar beweist es klar, dass man es hier weder mit *Buteo menetriesi*, noch mit *B. desertorum*, noch weniger aber mit *B. buteo*, sondern mit einer ganz selbständigen Art zu thun habe, welche nicht nur durch die Grössenverhältnisse und die röthliche Färbung, sondern durch den ganzen Habitus, besonders aber durch die Zeichnung des Schwanzes charakterisirt ist.

Die Grundfarbe des Schwanzes ist ein ins Weissliche und Graue spielendes Braunroth, das subapicale schwarze Band ist sehr breit, womit auf dem Schwanze im Ganzen 9 Querbinden vorhanden sind, welche zumeist am Schaft geknickt sind und in schräger Richtung auslaufen. Die Zeichnung und Färbung der mittleren Schwanzfeder ist auf Taf. V, Fig. 2 ersichtlich gemacht.

Die Beschreibung dieses ungarischen Exemplars, welches auf Taf. VI. in ganzer Gestalt dargestellt ist und welches schon vorläufig von KARL v. LAKATOS (Természet III.) ziemlich ausführlich nebst photographischen Aufnahmen beschrieben wurde, lässt sich in Folgendem zusammenfassen: Oben abgeschossen dunkelbraun, mit gelblich rostfarbenen Längsflecken, welche sich am gedrängtesten auf dem Kopf, der Achsel und den Flügeldeckfedern, am spärlichsten aber auf der Rückenmitte zeigen, während das Bürzel ohne jede Zeichnung einfarbig dunkelbraun ist, die oberen Schwanzdeckfedern dagegen sehr bunt erscheinen, insofern die längsten

Federn von drei breiten rostfarbenen Binden durchzogen sind und eine eben solche Spitze aufweisen; die Nackenfedern an der Basis bis zwei Drittel schneeweiss, welche Farbe auch zwischen den geglätteten Federn gut sichtbar ist; die Partie zwischen dem Auge und dem Schnabel, sowie auch die Kehle weiss, mit schwarzen Borsten gemengt; der Vordertheil und die Seiten des Halses, sowie der obere Theil der Brust lichtröthlich, der Schaft der Federn schwarz; am Kopf sind die Federn mehr oder weniger weiss gesäumt; die Brust und Mitte des Bauches weiss, mit röthlich-braunen Flecken und Querstreifen; die Seiten des Bauches und die Schenkefedern (Hosen) abgeschossen braun, mit rostfarbenen und gelblich fahlen Querbinden, der Schaft der Federn schwarz; der untere Theil des Bauches, die Aftergegend und die unteren Schwanzdeckfedern weiss, mit lichtröthlich-braunen Querbinden; die Grundfarbe des Schwanzes am apicalen Theile fuchsroth, an der Basishälfte ins Graue übergehend; die Spitze der einzelnen Federn fuchsroth, mit schmalem lichtfahlem Saum; das subapicale Band ist fingerbreit, dann folgen 8 schmälere 5—6 cm. breite Binden, welche zumeist im Winkel verlaufen; die auf grauem oder weisslichem Grunde liegenden Binden sind meist röthlich gesäumt; der Schaft der Federn im ganzen weiss, an den, der Spitze zunächst fallenden Binden aber ins Bräunliche übergehend; die Grundfarbe der äusseren Fahne der äusseren Schwanzfeder bläulich grau; der Schwanz unten weisslich fahl, grau schimmernd, mit graubraun durchscheinenden Binden; die Schwingen erster Ordnung dunkelbraun, die äussere Fahne ins Aschgrau übergehend, der Schaft grösstentheils weiss, bloss gegen die Spitze zu bräunlich; ein grosser Theil der inneren Fahne an der Basis weiss, im Übrigen spärlich dunkelbraun gebändert; die secundären und tertiären Schwingen abgeschossen braun und Letztere innen an der Basis mit weissen und fahlen Binden; die Flügel unten grösstentheils rein weiss, bloss die Spitze der Federn dunkelbraun; die unteren Flügeldeckfedern rostroth, theils dunkelbraun, theils weiss gesäumt; die Axillarfedern fahl röthlich, mit weissen Querbinden; Schnabel und Krallen schwarz, Wachshaut und Füsse gelb. Länge ca. 48, Flügel 37, Schwanz 20, Schnabelbug (von der Wachshaut an) 2·2, Tarsus 7 cm.

Das Geschlecht des Vogels ist nicht aufgezeichnet, aber den Massen nach mag es ein Weibchen sein.*

Die geographische Verbreitung dieses Vogels ist laut SHARPE (Hand-List. B. I., p. 256, 1899) in Ost- und Central-Europa.

Für das Vorkommen in Ungarn zeugt das oberwähnte einzige ungarische Exemplar,** welches am 21. Febr. 1900 bei Székudvar erlegt wurde, es ist jedoch möglich, dass unter dem in der ungarischen Litteratur hie und da erwähnten *B. desertorum* diese Art zu verstehen ist.***

* K. v. LAKATOS in seiner Beschreibung (Természet) bezeichnet dies Exemplar consequent, aber irrthümlich als Männchen

** Das Ungar. National-Museum erwarb dieses Exemplar in ganz frischem Zustande von dem Präparator FR. ROSONOWSKI in Budapest.

*** Das Vorkommen von *Buteo desertorum* (DAUD.), in Ungarn ist bisher durch kein einziges authentisches Exemplar erwiesen und ist derselbe daher, meines Dafürhaltens, aus der ungarischen Ornis wegzulassen. Aus diesem Grunde liess ich diesen Vogel aus der Liste der ungarischen Vögel aus.

Buteo ferox (GMEL.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 257.)

Lebt laut SHARPE (Hand-List. B. I., p. 255, 1899) in Südost-Europa, sowie Nordost-Afrika und von da bis Central-Asien und Nordost-Indien.

In Ungarn pflegt sich der Vogel gelegentlich der Zugzeit im Frühjahr und im Herbst zu zeigen und sind an verschiedenen Punkten des Landes bereits mehrere Exemplare erlegt worden. Der grösste Theil der erlegten und in die Hände von Fachleuten gelangten Exemplare ist in der Litteratur bereits erwähnt. Das Ungar. National-Museum besitzt zwei ungarische Exemplare: ein ♀, welches G. SZIKLA am 2. Sept. 1893 im Komitat Fejér erlegte, und ein ♂, welches am 5. Sept. 1900 bei Puszta Göröcz (Komitat Nógrád) erlegt wurde. In Ungarn wurden bisher blos junge oder weniger alte Exemplare beobachtet.

Subfam. Accipitrinae.

Astur palumbarius (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 258, 259.)

Bewohnt Europa, Nord- und Nordwest-Asien.

In Ungarn in waldigen Gegenden überall ein gemeiner Standvogel.

Accipiter nisus (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 260.)

Bewohnt Europa und die nördliche Hälfte von Asien.

In Ungarn ein überall vorkommender, sehr gemeiner Standvogel.

Circus aeruginosus (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 261, 262.)

Bewohnt ganz Europa bis zum 60° n. Br., im Winter in Afrika; ferner im Welttheil Asien: in Indien, China und Japan, im Winter auf den Philippinen.

In den Röhrichten Ungarns überall gemein; langt Mitte März an und weilt bis Oktober. Brütet in dichten Röhrichten.

Circus cyaneus (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 263.)

Bewohnt ganz Europa mit Ausnahme des höchsten Nordens, die Mittelmeerlande und Sibirien; im Winter West-Afrika, Nord-Indien und China.

In Ungarn an Seen und auf feuchten Wiesen überall anzutreffen, indessen weit seltener, als die vorige Art. Theils Stand-, theils Zugvogel.

Circus macrurus (Gmel.).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 164, 165.)

Bewohnt Mittel-Europa, die mediterrane Subregion und Central-Asien, während des Winters Afrika, Indien, Borneo, Ceylon und einen Theil von China.

In Ungarn ziemlich häufig, besonders zur Zeit der Herbstbewegung.

Circus pygargus (Linné).

(Synonymik im ungar. Text, p. 266.)

Bewohnt Mittel- und Süd-Europa, sowie den nördlichen Theil von Asien ; im Winter Afrika, Indien und das südliche China.

In Ungarn auf feuchten Wiesen anzutreffen, aber nirgends gemein. Es ist ein Zugvogel, der im April anlangt und bis Oktober hier verweilt.

VII. Ordo PELECANIFORMES.

Diese Ordnung bildet eine in sich geschlossene Gruppe, welche mit anderen Ordnungen kaum in näherer Verwandtschaft steht. Das auffallendste Merkmal der Vertreter dieser Ordnung offenbart sich an der äusseren Struktur der Füsse, indem alle vier Zehen durch eine vollständige Schwimmhaut mit einander verbunden sind, und zwar die hintere mit der inneren Zehe, diese mit der Mittelzehe und Letztere mit der äusseren Zehe. Die Form des Schnabels ist sehr verschieden, manchmal platt, dann cylindrisch oder kegelförmig, die Spitze gekrümmt oder gerade auslaufend. Ebenso verschieden ist die Länge desselben: bei manchen Arten ist er kürzer, als der Schädel, bei anderen auch viermal so lang; der Theil zwischen dem Kinn ist mit einer dehnbaren Haut versehen, welche sich zuweilen zu einem förmlichen grossen Sack gestaltet. Das Gaumenbein ist ungetheilt (*desmognathus*). Die Anzahl der Halswirbel beträgt 17—20. An der Hautoberfläche des Halses befinden sich keine Fluren, dieselbe ist ringsum gleichmässig befiedert. Die Arten leben am Meer und an Süsswässern; nähren sich von Fischen und sonstigen Wasserthieren; nisten in Kolonien auf Felsen, Bäumen oder auch auf dem Erdboden. Die Eier sind länglich, die Schale mit einer besonderen Kalkschicht überzogen, weiss oder blassbläulich gefärbt. Die Anzahl der Eier beträgt 1—2 (*Pelecanidae*), oder 4—6 (*Phalacrocoracidae*). Die Jungen sind anfänglich nackt und blind, bald aber mit dichten Flaumen bedeckt und lange auf die Obhut der Eltern angewiesen.

Die Ordnung ist kosmopolitisch und wird in fünf Familien eingetheilt. In Ungarn sind zwei Familien vertreten.

I. Fam. PELECANIDAE.

Pelecanus crispus, BRUCH.

(Synonymik im ungar. Text, p. 268.)

Bewohnt laut OGILVIE-GRANT (Cat. B. Br. Mus. Vol. XXVI., p. 470, 1898) Süd-Europa- und Nord-Afrika, gegen Osten über Nord-Indien bis China und der südöstlichen Mongolei.

War in Ungarn ehemals ein häufiger Vogel, welcher in weit ausgedehnten Sümpfen an der Unteren Donau in Kolonien brütete; nunmehr aber hat ihn die

Kultur von hier gänzlich verdrängt und er zeigt sich nur mehr im Frühjahr in einzelnen Exemplaren, brütet aber nicht. Das Ungar. National-Museum besitzt zwei Exemplare, beide sind alte Männchen. Der genaue Fundort und die Zeit der Erlegung des einen Exemplars ist unbekannt; das andere wurde im Mai 1857 bei Szt-Margita (Komitat Szabolcs) erlegt.

Pelecanus onocrotalus, LINNÉ.

(Synonymik im ungar. Text, p. 268.)

In der mediterranen Subregion bis Indien verbreitet.

Hat in Ungarn dereinst ebenso, wie die vorige Art, in Kolonien genistet, kommt aber jetzt nur zur Zugzeit vor; am häufigsten wird er im ungarisch-kroatischen Littorale angetroffen.

Pelecanus roseus, GM.

(Synonymik im ungar. Text, p. 269.)

Geographische Verbreitung: Südost-Europa, Afrika, Indien, China und das indo-malayische Archipel.

Kommt in Ungarn zur Zugzeit regelmässig vor, am häufigsten an der Unteren Donau und auf kroatisch-slavonischen Gebieten. Das Ungar. National-Museum besitzt zwei heimische Exemplare. Das eine, ein altes Männchen, wurde im Juni 1858 bei Körös-Tarján (Komitat Bihar), das andere, ein junges Männchen im Herbstkleide, im Jahre 1855 (genauerer Fundort unbekannt) erlegt. Auch das k. k. Hofmuseum in Wien besitzt ein südungarisches Exemplar, welches als «*Pelecanus sharpei*, Bocage» bezeichnet ist und welches von A. v. PELZELN (Mittheil. des ornith. Ver. in Wien, Jahrg. X) als *Pelecanus rufescens* beschrieben wurde. Ich hatte Gelegenheit, dieses Exemplar zu besichtigen und zu studieren; fand jedoch keinen Grund, welcher berechtigen könnte, es für *Pelecanus rufescens* zu halten; fand vielmehr, dass es ein ganz typischer *Pelecanus roseus* sei.

Kreuzung zwischen *Pelecanus onocrotalus* und *Pelecanus roseus*.

Es giebt Exemplare, welche vermöge ihrer Grössenverhältnisse gerade zwischen den beiden Arten *Pelecanus onocrotalus* und *P. roseus* stehen. Derlei Exemplare werden für eine Kreuzung beider Arten gehalten. Im Museum zu Zágráb sah ich mehrere solche Exemplare, welche wahrscheinlich sämmtlich vom ungarisch-kroatischen Littorale herstammen.

II. Fam. PHALACROCORACIDAE.

Phalacrocorax carbo (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text. p. 270, 271.)

Bewohnt ganz Europa, Asien, Afrika, Nord-Amerika und Australien.

Lebt in Ungarn im Röhricht grösserer Seen und Sümpfe; nistet in Kolonien. Langt im März an und verweilt bis zum Oktober.

Phalacrocorax desmaresti, PAYR.

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 271, 272.)

Im Mittelmeer und in seinen Küstenländern, am Schwarzen und Kaspischen Meer heimisch. Kommt in Ungarn auf dem Quarnero und im ungarisch-kroatischen Littorale vor; brütet kolonienweise auf der Insel Veglia.

Ungarische Exemplare des Ungar National-Museums:

- a*, ♂ ad. Fiume, 10. März 1893. (Stefan von Chernel.)
b, ♂ ad. Povile, 14. Mai 1898. (Dr. Julius v. Madarász.)
c, ♀ Fiume, 11. Aug. 1890. (Spiridion Brusina.)

Phalacrocorax pygmaeus (PALL.).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 272, 273.)

Bewohnt Mittel- und Süd-Europa und Central-Asien.

Lebt in Ungarn in Ur-Röhrichten grösserer Seen und Sümpfe, wo er auch in Kolonien nistet. Im südlichen Theil des Landes ist er sehr gemein.

VIII. Ordo ANSERIFORMES.

Der Schnabel im Ganzen genommen breit, platt, an der Spitze mit einem Nagel versehen, oder bei einzelnen, wie z. B. bei den *Merginae* schmal, mehr seitlich zusammengedrückt und in einem spitzen Flaken auslaufend. Die Kante der Kiefer gezähnt oder kammartig. Die Zunge lang, fleischig, massiv mit gezähnten oder lamellenartig getheilten Rändern. Das Gaumenbein ungetheilt (*desmognathus*). Der Hals lang und ringsum gefiedert, ohne Fluren. Die Anzahl der Halswirbel beträgt 16—25. Der hintere Rand des Brustbeines mit Einbuchtungen oder fensterartigen Öffnungen versehen. Die Bürzeldrüse befiedert. Tibia und Tarsus ungefähr gleich lang. Der hintere Theil des Tarsus stets genetzt, in der Regel aber auch der vordere Theil. Der *flexor perforans digitorum* führt in die drei Vorderzehen. Die drei Vorderzehen sind durch eine breite Schwimmlhaut verbunden; die erste Zehe steht frei. Das Männchen besitzt einen langen gewundenen Penis.

Die zu dieser Ordnung gehörigen Vögel sind in ihrer Lebensweise an das Wasser gebunden. Ihre Nester sind kunstlos, ganz lose gebaut, beim Brüten aber wird dasselbe dicht mit Flaumen ausgelegt, welche das Weibchen mit seinem Schnabel sich vom Kropfe reisst. Anzahl der Eier 6—20 oder noch mehr. Die Färbung der Eier ist rein weiss, bräunlich- oder grünlich-weiss. Die Jungen sind, dem Ei entschlüpft, mit Dunen dicht bekleidet und sind des Laufens und Schwimmens sofort fähig.

Diese Ordnung ist kosmopolitisch; die Anzahl der bekannten lebenden Arten beträgt laut SHARPE (Hand-List. B. I., p. 207—229) 207, welche alle zusammen eine einzige Familie (*Anatidae*) bilden, welche aber in mehrere Subfamilien zerfällt.

I. Fam. ANATIDAE.

Subfam. Merginae.

Merganser castor (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 275.)

Lebt im nördlichen Theil der paläarktischen Region; im Winter im südlichen Theil derselben.

Kommt in Ungarn nur zur Winterzeit vor und hält sich von November bis März auf eisfreien Gewässern auf; auf den grösseren Flüssen Ungarns sehr häufig.

Merganser serrator (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 276.)

Bewohnt die nördliche Hemisphäre; hält sich im Sommer im hohen Norden, den Winter über in entsprechend südlichen Gegenden auf.

Kommt in Ungarn wie die vorige Art nur im Winter vor, ist jedoch weniger häufig, als jene. Professor DR. VINC. WARTHA hat am 12. Juli 1895 bei Budapest ein Weibchen erlegt und dies zu ungewöhnlicher Zeit zum Schuss gelangte Exemplar dem Ungar. National-Museum gespendet.

Mergus albellus, LINNÉ.

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 277.)

Lebt im nördlichen Theil der paläarktischen Region; den Winter über in entsprechenden südlichen Ländern.

Ist in Ungarn, ebenso wie die beiden vorigen Arten, ein Wintergast.

Subfam. Anatinae.

Erismatura leucocephala (SCOP.).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 280.)

In der mediterranen Subregion und östlich bis Central-Asien heimisch.

Kommt in Ungarn zur Zugzeit fast überall vor, sucht aber zur Brutzeit nur gewisse Stellen auf, so z. B. die See-Gruppe der Mezőség und ist auf dem sogenannten Czikuder-See ein sehr gemeiner Vogel. Hat 1896 auch an dem Velenczeer-See (Komitat Fejér) gebrütet und wurde dort am 5. Juni von meinen englischen Freunden FRIEDR. WAYDELIN und F. M. WETHERELL entdeckt; das Gelege bestand aus 6 Eiern, welche die genannten Herren meiner Sammlung überliessen.

Oedemia fusca (LINNÉ).*

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 281, 282.)

Lebt im Sommer im nördlichen Theile der paläarktischen Region, den Winter über im südlichen Theile derselben.

Kommt in Ungarn im Herbst und im Frühjahr im Durchzuge vor und erscheint auf den grösseren Gewässern, gehört jedoch nicht eben zu den häufigen Arten.

---

* Die in der ungarischen ornithologischen Litteratur als *Oedemia nigra* bezeichneten Arten beziehen sich zum grössten Theile auf *Oe. fusca*. Von den gutbestimmten Exemplaren der *Oedemia nigra* hat es sich hingegen herausgestellt, dass dieselben nicht aus Ungarn, sondern aus dem Auslande stammen, so z. B. stellte es sich heraus, dass das in den Besitz des Ungar. National-Museums gelangte und angeblich am 22. April 1886 bei Fonyód erlegte Exemplar (FRIVALDSZKY, Aves Hung. p. 162 und MADARÁSZ Erläuterung p. 107), in Nord-Europa erlegt und aus einem Balg präparirt wurde; das im k. k. Hofmuseum zu Wien befindliche und angeblich im Komitat Mosony erlegte Weibchen aber, welches aus der FINGER'schen Sammlung herstammt, wurde in Mähren erlegt. Auf Grund dieser Thatsachen und in Ermangelung sicherer Belegstücke ist die Art *Oedemia nigra* derzeit noch aus der ungarischen Fauna zu streichen.

Ungarische Exemplare des Ungar. National-Museums:

- a. ♂ Tisza-Füred, 8. Nov. 1881 (Franz Kovassy).
- b. ♂ Soroksár, 6. Dez. 1885.
- c. ♀ Soroksár, 26. Okt. 1886.
- d. ♀ Palicszer See, 23. Nov. 1898 (Michael Katona).

Somateria mollissima (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 283.)

Bewohnt die nördlichsten Gegenden der westlichen paläarktischen Region und zieht im Winter zur Nordsee hinab; verirrt sich ausnahmsweise auch in südlichere Länder.

In Ungarn ist ein einziges männliches Exemplar zum Schuss gelangt, welches von ANTON KOCYAN im Frühjahr 1880 auf dem Flusse Árva bei Árva-Váralja erlegt wurde und später in den Besitz des Ungar. National-Museums gelangte.

Clangula clangula (LINNÉ.)

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 284.)

Haust im nördlichen Theile der paläarktischen Region, den Winter über in den entsprechenden südlichen Gegenden.

Kommt in Ungarn nur im Winter vor, ist dann sehr häufig und bevölkert unsere Gewässer in grossen Schaaren vom November bis zum März.

Harelda glacialis (LINNÉ.)

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 285, 286.)

Lebt in den nördlichen Polargegenden, den Winter über in den entsprechenden südlicheren Ländern, in Europa bis zum Mittelmeer.

Kommt in Ungarn im Winter vor, hält sich in den grösseren Gewässern auf und ist ziemlich selten.

Ungarische Exemplare des Ungar. National-Museums:

- a, ♂ ad. Velencezer See, 2. Nov. 1895 (Alois Kováts).
- b, ♂ ad. Velencezer See (Gabriel Szikla).
- c—d, ♂ juv. ♀ juv. Kopácszer See, 7. Dez. 1890 (Gabriel Szikla).
- e, ♂ ad. Csallóköz-Somorja. 25. April 1899 (Karl Kunszt).
- f, ♀ ad. Velencezer See (Agárd), 23. Nov. 1897 (Michael Katona).
- g, ♂ Donau (Soroksár), Februar 1866.

Netta rufina (PALL.)

(Synonymik im ungar. Text, p. 287.)

Bewohnt die mediterrane Subregion bis Central-Asien. In Ungarn selten. Das Ungar. National-Museum besitzt blos zwei ungarische Exemplare (♂ und ♀), ohne Angabe des Fundortes. Gesammelt im Jahre 1821 von PAUL JANY.

Fuligula fuligula (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 288.)

Geographische Verbreitung laut SHARPE (Hand-List. B. I., p. 223) Nord-Europa und Nord-Asien; überwintert am Mittelmeer, in Abyssinien, Indien und Süd-China, auf den Philippinen, auf Mariana-, Palavan- und auf den grossen Sunda-Inseln.

Ist in Ungarn zur Zugzeit im Frühjahr und im Herbst an Flüssen, Seen und grösseren Gewässern überall gemein.

Fuligula marila (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 288.)

Lebt laut SHARPE (Hand-List. B. I., p. 223) in Nord-Europa, Nord-Asien und Nord-Amerika; den Winter über am Mittelmeer, am Schwarzen und Kaspischen Meer, in Nordwest-Indien, im südöstlichen Sibirien, in China, Japan und Central-Amerika.

Kommt in Ungarn, wie die vorige Art, nur im Durchzuge vor, ist aber weit seltener, als jene.

Ungarische Exemplare des Ungar. National-Museums:

a—b, ♂ und ♀ ad. Jászberény, 14. April 1894 (Dr Julius v. Madarász).

c, ♂ juv. Komitat Baranya, 21. Nov. 1890 (Gabriel Szikla).

d—e, ♂ ad. Palicszer See, 14. Dezember 1897 (Michael Katona).

f, ♂ juv. Mező-Záh, 8. Oktober 1897 (Graf Béla Wass).

g, ♀ ad. Mező-Záh, 8. Oktober 1897 (Graf Béla Wass).

Aythya ferina (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 290.)

Bewohnt die ganze paläarktische Region, im Winter Afrika und Indien.

In Ungarn überall häufig, brütet in Röhrichten. Langt im März an und weilt bis Oktober.

Aythya nyroca (GÜLD.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 290.)

Lebt im westlichen Theil der paläarktischen Region, den Winter über in Afrika und Indien.

Ein in Ungarn überall gemeiner Zugvogel, welcher im März eintrifft und bis November verweilt.

Marmaronetta angustirostris (MENETR.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 291.)

Geographische Verbreitung laut SHARPE (Hand-List. B. I., p. 221) Kanarische Inseln, Mittelmeerländer, gegen Osten bis Persien und dem nordwestlichen Indien.

In Ungarn sehr selten. Bisher blos in einigen Exemplaren auf dem Velenceer See beobachtet. Von dort stammt auch das einzige ungarische (♀) Exemplar des Ungar. National-Museums her, welches am 1. August 1893 bei Gárdony erlegt wurde.

Spatula clypeata (LINNE).

(Synonymik im ungar. Text, p. 292.)

Bewohnt ganz Europa, West-Asien und Nord-Amerika; überwintert in Afrika, Indien, Central- und Süd-Amerika.

In Ungarn vom März bis Oktober überall häufig, brütet in Röhrichten. Zieht im Herbst fort.

Dafila acuta (LINNE).

(Synonymik im ungar. Text, p. 293.)

Bewohnt die ganze nördliche Hemisphäre, brütet im hohen Norden und zieht über den Winter nach dem Süden.

Kommt in Ungarn nur auf dem Durchzuge im Frühjahr und im Herbst vor und ist dann auf allen Gewässern höchst gemein.

Querquedula querquedula (LINNE).

(Synonymik im ungar. Text, p. 294.)

Bewohnt ganz Europa und Nord-Asien, im Winter Afrika, Indien und das malayische Archipel.

In Ungarn überall sehr gemein, in Röhrichten brütend; langt im März an und weilt bis November.

Ennetta falcata (GEORGI).

(Synonymik im ungar. Text, p. 295.)

Lebt in Ost-Asien und Japan, im Winter in Süd-China und Indien, kommt in Ausnahmefällen auch nach Europa.

Wurde in Ungarn blos ein einzigesmal beobachtet, und zwar im Monate September 1839 im Komitat Mosony, bei Bánfalu am Fertő-See, wo ein altes (♂) Exemplar erlegt wurde. Dieses Exemplar befindet sich in dem k. k. Hofmuseum zu Wien.

Nettion crecca (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 296.)

Lebt in Europa und Nord-Asien, den Winter über in Nord-Afrika, Persien, Indien und Süd-China.

In Ungarn auf dem Durchzuge im Frühjahr und im Herbst überall sehr gemein, im Sommer dagegen sehr selten und brütet blos ausnahmsweise hier zu Lande.

Mareca penelope (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 296.)

Lebt in Nord-Europa und Nord-Asien; den Winter über in Afrika, Persien und Indien.

In Ungarn auf dem Durchzuge im Frühjahr und im Herbst auf allen Gewässern gleich häufig; kommt sonst nicht vor.

Chaulelasmus streperus (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 297.)

Bewohnt das mittlere und südliche Europa, Nord-Asien und Nord-Amerika; im Winter Afrika, Indien und Central-Amerika.

Kommt in Ungarn auf allen mit Röhricht bestandenen grösseren Seen brütend vor, am häufigsten auf den Seen der Mezöség. Langt im April an und weilt bis Oktober.

Anas boscas, LINNÉ.

(Synonymik im ungar. Text, p. 298.)

Bewohnt Europa, Nord-Asien und Nord-Amerika; im Winter Afrika und Indien.

In den Gewässern Ungarns überall ein gemeiner Brutvogel, zieht zum grössten Theile fort, überwintert aber auch an geeigneten Orten in einzelnen Exemplaren.

Tadorna tadorna (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, pag. 299.)

Bewohnt Nord-Europa und Nord-Asien; überwintert in Nord-Afrika und Indien.

In Ungarn sehr selten und kommt nur im Durchzuge vor. Das Ungar. National-Museum besitzt blos ein (♀) ungarisches Exemplar, welches am 13. März 1898 bei Pancsova erlegt wurde und durch DR. ADOLF LENDL in das Museum gelangte.

Casarca casarca (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 300.)

Geographische Verbreitung laut SHARPE (Hand-List. B. I., p. 215) von den Mittelmeerländern bis Central-Asien, der Mongolei, China und Japan; Nordost-Afrika; überwintert auf der Indischen Halbinsel, in Burma und Süd-China.

In Ungarn sehr selten und nur auf dem Durchzuge. Das Ungar. National-Museum besitzt blos ein ungarisches (♂) Exemplar; dasselbe wurde am 11. Mai 1853 auf der Puszta Nagylók (Komitat Fejér) von JOHANN PAPP erlegt.

Subfam. Anserinae.

Branta bernicla (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 301.)

Bewohnt den nördlichen Polarkreis und zieht über den Winter nach dem nordwestlichen Europa.

In Ungarn ziemlich selten; zeigt sich nur im Winter und nicht jedes Jahr.

Ungarische Exemplare des Ungar. National-Museums:

- a. ♂ Pomogy, Komitat Mosony, 4. Dez. 1886 (Robert Dombrowsky).
- b. ♂ Udvard, Komitat Komárom, 17. März 1887 (Alexander Lósy).

Anser fabalis (LATH.).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 302, 303.)

Bewohnt den westlichen Theil der paläarktischen Region, brütet im nördlichen Europa und zieht über den Winter nach Süd-Europa und Nord-Afrika.

Erscheint in Ungarn zur Zugzeit (März und November) in ungeheuren Schaaren; bei gelinden Wintern verbleibt ein Theil hier. Das Ungar. National-Museum besitzt ein Exemplar eines alten Vogels in ganz abgemausertem Zustande, welches am 26. Juli 1891 am Velenceer See von P. v. MESZLÉNY erlegt wurde. Wahrscheinlich wurde dieser Vogel noch in der Zugzeit verwundet, verlor dadurch die Flugfähigkeit und blieb so zurück.

Anmerkung: Der von FRIVALDSZKY (Aves Hung., p. 173) unter dem Namen «*Anser brachyrhynchus*», BAILL., verzeichnete und gelegentlich des II. internat. Ornith.-Kongresses ebenfalls unter dem Namen «*A. brachyrhynchus*» ausgestellte Vogel (Madarász, Erläuterungen Nr. 380), welcher angeblich aus Szt-Ágota am Velenceer See herkommt, ist nichts anderes, als ein weibliches, typisch gefärbtes und auch in den Massen nicht abweichendes Exemplar von *A. fabalis*, dessen Schnabel und Füße künstlich roth gefärbt wurden. *Anser brachyrhynchus*, BAILL., kommt in Ungarn gar nicht vor.

Anser neglectus, SUSHKIN.

(Abbildung im ungar. Text, p. 304.)

Geographische Verbreitung: Mittel- und Süd-Russland bis Central-Sibirien.

Ist in Ungarn allem Anscheine nach ein ständiger Wintergast, welcher indessen der Beachtung der Ornithologen bisher entging. Ich habe denselben in Ungarn am 1. Januar 1900 entdeckt (Természetráji Füzetek, XXIII., p. 75, 1900) und seitdem wurden mehrere Exemplare konstatiert.

Ungarische Exemplare des Ungar. National-Museums:

- a. ♂ Pancsova, 1. Jan. 1900.
- b. ♀ Dunaföldvár, 21. Nov. 1900.
- c. ♂ Fülöpszállás, 24. Dec. 1900.

Anser anser (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 304.)

Bewohnt ganz Europa.

In Ungarn an allen grösseren Röhrichten gemein; brütet auch daselbst; zieht im Herbst fort, überwintert aber auch zum Theil und stellenweise.

Anser albifrons (SCOP.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 305.)

Lebt laut SHARPE (Hand-List. B. I., p. 211) in Island, Grönland, Nord-Europa und Sibirien; den Winter über in Süd-Europa, Indien und China.

Kommt in Ungarn auf dem Durchzuge im Frühjahr und im Herbst vor und hält sich in Gesellschaft von *Anser fabalis* auf.

Anser erythropus (LINNÉ.)

(Synonymik im ungar. Text, p. 305.)

Lebt laut SHARPE (Hand-List. B. I., p. 211) in Nord-Europa und Sibirien; den Winter über in West-Europa, auf der Indischen Halbinsel und in Japan.

Kommt in Ungarn, wie die vorige Art, auf dem Durchzuge im Frühjahr und im Herbst vor und hält sich in Gesellschaft von *Anser fabalis* auf.

Chen hyperboreus (PALL.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 306.)

Lebt laut SHARPE (Hand-List. B. I., p. 210) in Nord-Asien bis Japan, im westlichen Nord-Amerika und in den Vereinigten Staaten.

In Ungarn sehr selten. Keines unserer Museen besitzt ungarische Exemplare.

S. PETÉNYI berichtet in seinen nachgelassenen Aufzeichnungen (Zeitschr. f. ges. Orn. I., p. 29. 1884) über diese Art Folgendes:

«Im März 1810 hat LUDW. LAGROVICS auf dem Bogárzó zu Apaj von drei Stück sehr grossen, *ganz weissen Wildgänsen* ein Stück, welches allgemein bewundert wurde, erlegt. Es wird gewiss eine *hyperboreus* auf dem Durchzuge gewesen sein. — Auch nach Ofen wurde im März 1841 ein Stück Schneegans zu einem Wildprethändler gebracht, wie es auch GASPARETZ als Augenzeuge gesehen zu haben behauptet.»

Südlich von Apaj, auf der Puszta Tetétlen, sah ich am 15. Nov. 1893 auf einer nach Puszta-Bojár zu meinem Freunde BÉLA v. HAUER veranstalteten Reise gleichfalls zwei Exemplare dieser Art. Als ich durch Puszta-Tetétlen fuhr, erblickte ich in einer ungeheuren Schaar von Wintergänsen zwei schneeweisse Gänse. Natürlich ordnete ich sofort an, dass der Wagen sich den Gänsen auf Umwegen nähere, was jedoch nicht gelang, weil die Gänse schon in einer Distanz von circa 200 Schritten die Köpfe hoben und sich anschickten, aufzufliegen. Ich stieg daher ab, nahm einen der weissen Gäste mit meiner Büchsflinte aufs Korn und drückte los; allein die Kugel flog knapp über dem Rücken des Vogels hin und bohrte sich hinter ihm in den feuchten Erdboden, worauf die ganze Schaar aufflog und weithin zog. Mein Freund HAUER, der sich für diese Vögel sehr interessirte, gab seinen Leuten alsbald den Auftrag, den Vögeln nachzuforschen. Die Schathirten berichteten denn hierauf, dass sich die weissen Gänse noch drei Tage in der Umgebung aushielten; allein ich konnte ihrer nicht mehr ansichtig werden. Aus der Entfernung von 200 Schritten waren die rothen Füsse, der rothe Schnabel und die schwarzen Schwingen der beiden Vögel ganz gut wahrzunehmen, mithin unterliegt es keinem Zweifel, dass dieselben *Anser hyperboreus* waren.

Subfam. Cygninae.

Cygnus olor (GMEL.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 307,

Lebt in Nord-Europa und Nord-Asien, den Winter über im südöstlichen Europa und an den Küsten des Mittelländischen Meeres.

Pflegt in Ungarn — abgesehen von der domesticirten Form (*Cygnus immutabilis*), welche in allen grösseren Parkanlagen gehalten wird — im Winter in grösseren Gewässern vorzukommen. Das ungar. National-Museum besitzt ein ungarisches (♀) Exemplar der wilden Form, welches am 7. Nov. 1854 bei Csik-Tarcsa erlegt wurde.

Cygnus cygnus (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 307.)

Bewohnt Island, sowie die Polargegend Nord-Europas und Nord-Asiens; im Winter Central-Asien und das südöstliche Europa.

Pflegt in Ungarn zur Zugzeit sich in den grösseren Gewässern aufzuhalten. Das Ungar. National-Museum besitzt einige ungarische Exemplare; das Museum zu Zágráb 12 Stück aus dem ungarisch-kroatischen Littorale.

Cygnus bewicki, YARR.

(Synonymik im ungar. Text, p. 308.)

Lebt in den nördlichsten Theilen Europas und Asiens, den Winter über in West-Europa und Central-Asien.

Das Vorkommen in Ungarn wird durch ein junges (♂) Exemplar dargethan, welches am 27. Oktober 1898 bei Alibunár erlegt wurde und durch Dr. ADOLF LENDL in den Besitz des Ungar. National-Museums gelangte.

IX. Ordo ARDEIFORMES.

In Allgemeinen grössere Vögel mit langem Hals, langen Füßen und grossen Flügeln; das Gaumenbein ungetheilt (*desmognathus*); die Anzahl der Halswirbel beträgt 16—19. Die sonstigen Merkmale werden bei den einzelnen Familien erwähnt werden. Von ihrer Lebensweise ist hervorzuheben, dass sie Wasservögel sind und zumeist kolonienweise nisten. Die Jungen sind, sobald sie aus dem Ei schlüpfen, mit Dunen dicht bedeckt, doch unbeholfen und bis zum Flüggewerden auf die Obhut der Eltern angewiesen.

Die einzelnen Arten lassen sich auf Grund ihrer äusseren und inneren Morphologie in fünf Unterordnungen gruppieren; zwei derselben beschränken sich ausschliesslich auf Afrika, wogegen die übrigen drei, u. zw. *Ardeae*, *Ciconiae* und *Plataleae* nahezu kosmopolitisch sind. Die letzteren sind sämmtlich auch in Ungarn vertreten.

Vormals wurden auf Grund der äusseren Ähnlichkeit die Kranich- und Reiherarten nebst den verwandten Formen unter dem Namen Watvögel einer und derselben Ordnung beigezählt; nachdem jedoch die Kraniche zufolge ihrer vollständig abweichenden inneren Morphologie eine isolirte Gruppe bilden, so hat man in jüngster Zeit für diese Vögel eine selbständige Ordnung (*Gruiformes*) aufgestellt (s. p. 589).

I. Subordo ARDEAE.

I. Fam. ARDEIDAE.

Ausser den oberwähnten allgemeinen Merkmalen sind die Reiherarten hauptsächlich durch den seitlich stark zusammengedrückten Körper und die an einem gewissen Körpertheile befindlichen eigenthümlichen Dunen, die sogenannten Puder-Dunen, sowie durch die gezähnte Innenseite der Krallen der mittleren Zehe charakterisirt (s. Abbildung p. 316). Der Vorderrand des Nasenbeins ist eingebuchtet (*holorhinal*).

Die Puder-Dunen* sind bei den Angehörigen dieser Familie am oberen Theil

---

* Ausser den Ardeiden besitzen auch noch andere Vögel diese eigenthümlichen Dunen, wie z. B. die Tinamo-Arten, Papageien, einzelne Raubvögel, der Podargus und die Artamiden. Es ist zu bemerken, dass Letztere in der ungeheueren Zahl der Singvögel (Ordo *Passeriformes*) die einzigen sind, welche Puderdunen besitzen.

der Brust und an beiden Seiten des Bürzels in Büscheln angebracht. Diese Dunen scheiden einen wachsartig gelblichen oder bläulichen, ausserordentlich feinen Staub aus, womit der Vogel theils mit Hilfe seines sägeartigen oder an der Spitze gezähnten Schnabels, theils aber (an solchen Stellen, welche er mit dem Schnabel nicht erreichen kann, wie z. B. den Kopf) mit seiner gezähnten Kralle, sein Gefieder einpudert. Durch das Pudern erhält das Äussere des Gefieders eine gewisse staubige Oberfläche, womit sicherlich der Zweck erfüllt wird, das Gefieder dieser an das Wasser angewiesenen Vögel möglichst vor Nässe zu schützen, denn durch die ausgedehnte Verwendung der Fettaussonderung der Bürzeldrüse würden die grossen und losen Federn nur unbequem werden. Die verhältnismässig geringe Entwicklung der Bürzeldrüse bei den Reiherarten hängt aller Wahrscheinlichkeit nach mit dem Vorhandensein der Puderdunen zusammen.

Der Hals der Reiherarten ist vorn und seitlich dicht befiedert; der Basaltheil der Hinterseite des Halses ist mit einem breiten Flur versehen und meist dicht mit Flaumen besetzt.

Die Angehörigen dieser Familie nisten zumeist in Kolonien. Ihre grossen Nester werden auf Bäumen oder im dichten Röhricht aus Ästen oder Rohr aufgebaut. Sie legen 4—7 Eier, welche einfärbig, glanzlos weiss, bläulich-grün oder olivenbraun gefärbt sind.

Die geographische Verbreitung erstreckt sich auf die ganze Erde. Die bekannten recenten Arten — weit über hundert — hat SHARPE (Hand-List. B. I., p. 193—204) in 35 Gattungen eingetheilt. Von diesen sind in Ungarn neun mit ebenso vielen Arten vertreten.

Pyrtherodias purpurea (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 311.)

Von Central- und Süd-Europa gegen Osten bis zum südwestlichen Asien verbreitet; hält sich im Winter in Afrika und auf Madagaskar auf.

In Ungarn ein sehr gemeiner Vogel, welcher in keinem grösseren Röhricht fehlt und kolonienweise brütet. Langt in der zweiten Hälfte des April an und zieht im September fort.

Ardea cinerea, LINNÉ.

(Synonymik im ungar. Text, p. 312.)

Bewohnt Europa und Asien; im Winter Afrika, Indien, das malayische Archipel und selbst Australien.

Kommt in Ungarn an allen geeigneten Lokalitäten vor und nistet in Kolonien in Röhrichten oder in der Nähe derselben, in Wäldern. Langt im März an und verweilt bis zum Spätherbst, in milden Jahren überwintern auch einzelne Exemplare.

Herodias alba (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 313.)

Geographische Verbreitung von Süd-Europa bis Central-Asien, im Winter Afrika und Indien.

In Ungarn ehemals ein sehr gemeiner Vogel, der in allen grösseren Röhrichten gebrütet hat. Da ihn nunmehr die Kultur vielfach gänzlich verdrängt hat, ist der Kis-Balaton der einzige Ort, wo er sich noch regelmässig aufhält. Ausserdem zeigt er sich ab und zu auch in anderen Theilen des Landes, allein nur zur Zugzeit. Langt zeitlich im Frühjahr, zuweilen schon Anfangs März an. Über das Fortziehen fehlen genaue Aufzeichnungen.

Garsetta garsetta (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 314.)

Lebt in Süd-Europa und Central-Asien; überwintert in Afrika und Indien.

In Ungarn zufolge der Kultur, ebenso wie der Edelreiherr, sehr im Abnehmen; kommt indessen ausser in der Umgebung des Kis-Balaton auch an der Unteren Donau und an der Drave vor und ist an diesen Stellen noch ziemlich häufig. Langt im April an und weilt bis September. Nistet in kleineren Kolonien.

Ardeola ralloides (Scop.).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 315, 316.)

Bewohnt Süd-Europa und die Mittelmeerländer bis zum Kaspischen Meer; im Winter Afrika.

Kommt in Ungarn in allen grösseren Röhrichten vor, am häufigsten entlang der Donau, Theiss und Drave an sumpfigen Stellen, wo er in Kolonien nistet. Langt in der ersten Hälfte Mai an und zieht in der ersten Hälfte September nach seinen Winterquartieren.

Bubulcus lucidus (RAFIN.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 317.)

Lebt an den Küsten und Inseln des Mittelmeers; im Winter in Afrika.

Gehört in Ungarn nicht zu den ständigen Besuchern und kommt nur ausnahmsweise in den südlichen Landestheilen vor. In den Gewässern zwischen der Unteren Donau, Drave und Save wurde er schon zu wiederholten Malen beobachtet. Im Jahre 1886 hat Baron KALBERMATTEN bei Eszék angeblich 3 Exemplare erlegt (FRIVALDSZKY, Aves Hung. p. 131. 1891). In der Sammlung von EUGEN V. HUSZTY befindet sich ein Exemplar, welches am 3. Juni 1885 bei Temes-Kubin erlegt wurde. Das Ungar. National-Museum besitzt bisher kein einziges einheimisches Exemplar.

Nycticorax nycticorax (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 318.)

Bewohnt das mittlere und südliche Europa, Central-Asien bis China, Japan und Nord-Amerika; im Winter die entsprechenden südlichen Gegenden, sowie Afrika, Indien, das malayische Archipel, Central-Amerika und den nördlichen Theil von Süd-Amerika.

In Ungarn in grösseren Röhrichten und Sumpfgegenden, wo sich geeignete Stellen zum Nisten vorfinden, überall häufig. Nistet in grösseren Kolonien. Langt Anfangs Mai an und weilt bis September.

Botaurus stellaris (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 319.)

Bewohnt das mittlere und südliche Europa, Nord-Afrika, Central-Asien bis Japan; den Winter über in entsprechend südlicheren Ländern.

In allen ausgebreiteteren Sümpfen Ungarns gemein. Langt Anfangs März an und zieht im Oktober von dannen.

Ardetta minuta (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 320.)

Im mittleren und südlichen Europa und von den Mittelmeerländern gegen Osten bis Central-Asien verbreitet; zieht für den Winter nach den entsprechend südlicheren Gegenden.

In Ungarn in allen grösseren und kleineren Röhrichten gleich häufig; brütet auch daselbst. Langt Ende April an und weilt bis Oktober.

II. Subordo. *CICONIAE*.I. Fam. *CICONIIDAE*.

Obgleich die Storcharten den Reiherarten sehr nahe stehen, so weichen sie dennoch sowohl im Äusseren, als auch in der inneren Struktur vielfach vom denselben ab. So z. B. besitzen die Störche keine Puderdunen; die hintere Zehe fällt nicht in die gleiche Fläche mit den Vorderzehen, sondern etwas höher; die äussere und innere Zehe ist mit der Mittelzehe an der Basis durch eine Haut verbunden; der Hals ist ringsum — auch am Rückentheile ohne Flur — befiedert.

Die Störche lieben sumpfige Stellen, Wiesen und Weiden. Ihre Nahrung besteht aus Amphibien, Fischen, kleineren Säugethieren und Insekten. Sie nisten auf Bäumen, Felsen oder Hausdächern. Sie erbauen ein grosses Nest, in welches sie 4—6 Eier legen. Die Schale der Eier ist aussen mehr oder weniger rauh, weiss. Die Jungen sind mit grauweissen Dunen bedeckt.

Diese Familie zerfällt in zwei Subfamilien (*Ciconinae* und *Tantalinae*) und in mehrere Gattungen und umfasst 19 recente Arten.

In Ungarn ist nur eine Gattung durch zwei Arten vertreten, welche zu der ersten Subfamilie *Ciconinae* gehören.

Ciconia nigra (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 321.)

Lebt in der gemässigten Zone Europas und Asiens; während des Winters in Afrika und Indien.

In Ungarn am häufigsten in den Sumpfgegenden an der Unteren Donau, sowie zwischen der Drave und Save, wo der Vogel auch brütet; kommt zur Zugzeit auch in anderen Landestheilen vor. Die Zugzeit fällt in die Monate März und September.

Ciconia ciconia (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 322.)

Lebt in Europa und in der westlichen Hälfte von Asien, mit Ausnahme des hohen Nordens; verbringt den Winter in Afrika und im nördlichen Indien.

In Ungarn überall vorkommend, am häufigsten auf der grossen Tiefebene. Langt Ende März an und zieht Ende August oder Anfangs September fort.

III. Subordo. PLATALEAE.

I. Fam. IBIDIDAE.

Die Ibisarten zeigen in ihrem äusseren Habitus für den ersten Blick einige Ähnlichkeit mit dem Brachvogel, also mit den Schnepfenarten, allein ihre innere Morphologie weicht vollständig von derjenigen der Schnepfen ab. Diese Familie steht den Störchen am nächsten und eine Subfamilie der Letzteren (*Tantalinae*) bildet sogar ein förmliches Bindeglied zwischen den Störchen und Ibisiden.

Charaktere: Der Schnabel dünn, lang, seitlich eher zusammengedrückt und bogenförmig; das Nasenloch nahe zur Stirn gerückt, länglich, schmal, nach vorn in einer Furche ausgehend, welche bis zur Kieferspitze zieht. Der Hals ringsum befiedert, ohne Fluren. Die äussere und innere Zehe ist mit der Mittelzehe an der Basis durch eine Haut verbunden; die hintere Zehe fällt mit der vorderen in in eine Fläche.

Die Ibisarten lieben feuchte Wiesen und Röhrichte. Ihre Nahrung besteht aus Amphibien, Fischen, Wasserschnecken, Insekten etc. Sie nisten in Kolonien, bauen ein ziemlich grosses Nest und legen 4–6 Eier. Die Grundfarbe der Eier ist weiss mit braunen Sprenkeln; ausgenommen die auch bei uns heimische Art (*Plegadis falcinellus*), deren Eier einfarbig grünblau sind. Die Jungen sind mit dunklen, feinen Dunen bedeckt.

Diese Familie ist kosmopolitisch und umfasst 19 Gattungen mit 27 recenten Arten (SHARPE, Hand-List. B. I., p. 184—188. 1899). Bei uns kommt blos eine Art vor.

Plegadis falcinellus (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 324.)

Bewohnt die mediterrane Subregion, Central-Asien bis China und den östlichen Theil der Vereinigten Staaten von Nord-Amerika; während des Winters Afrika, Indien, das malayische Archipel und Australien.

Kommt in Ungarn in den weitausgebreiteten Röhrichten entlang der grösseren Gewässer vor, nistet in Kolonien und pflegt sich den Kolonien des Löfflers anzuschliessen. Langt in der zweiten Hälfte April an und weilt bis September.

II. Fam. PLATALEIDAE.

Das charakteristischste und zugleich auffallendste Merkmal dieser Familie ist der gerade, lange, platte, vorn löffelförmig verbreiterte Schnabel (s. Abbildung p. 325). Die Nasenlöcher oben, nahe zur Stirn, parallel liegend, sind länglich, vorn in einer schmalen Furche endigend, welche nahe zum Kiefferrand bis zur Schnabelspitze hinzieht. Die äussere und innere Zehe ist mit der Mittelzehe an der Basis durch eine Haut verbunden. Die hintere Zehe fällt mit der vorderen in eine Fläche. Der Hals ringsum befiedert, ohne Fluren.

Die Löffler lieben grössere Sümpfe und Röhrichte, und nisten in Kolonien. Die Grundfarbe der Eier ist weiss mit braunen und röthlichen Tupfen und Flecken. Die Jungen sind mit feinen weisslichen Dunen dicht bedeckt.

Sie bewohnen alle fünf Welttheile. Insgesamt sind blos 6 recente Arten bekannt, deren eine auch bei uns vorkommt.

Platalea leucorodia, LINNÉ.

(Synonymik im ungar. Text, p. 326.)

Geographische Verbreitung: Mittel- und Süd-Europa, Nord-Afrika, Central-Asien bis China.

Hält sich in Ungarn in ausgedehnten Röhrichten von Ende April bis September auf und nistet in Kolonien.

X. Ordo GRUIFORMES.

Bereits oben bei der Ordnung der reiherartigen Vögel wurde bemerkt, dass man die Kraniche früher, infolge ihrer äusseren Ähnlichkeit mit den Reiherarten, mit verwandten Familien derselben und mit anderen ähnlichen Vögeln in der Ordnung der sogenannten «Watvögel» vereinigte. Später suchte man diesen Vögeln, unter Berücksichtigung ihrer inneren Merkmale, eine richtigere systematische Stellung zu sichern. Professor HUXLEY brachte sie in der von ihm aufgestellten Gruppe *Geranomorphae* (Proc. Zool. Soc. 1867. p. 457) mit den Rallen in nähere Verbindung. SHARPE stellte sie, dem System von SCLATER folgend (Cat. B. Br. Mus. XIII., p. 236. 1894), nebst den Trappen in die Ordnung der sogenannten *Alectorides*, in jüngster Zeit aber (Hand-List. B. I., p. 176. 1899. indessen auch schon 1891 in Rev. Rec. Att. Cl. B., p. 74) trennte er sie auch von den Trappen und sonderte sie in die selbständige Ordnung *Gruiformes* ab.

Thatsächlich bilden diese Vögel eine in sich geschlossene eigenthümliche Gruppe, obgleich es keinem Zweifel unterliegt, dass dieselben sich in gewisser Hinsicht den Trappen nähern.

SHARPE (Hand-List. B. I., p. 176) theilt die Ordnung der Kraniche in 7 Unterordnungen (*Grues*, *Arami*, *Rhinochetes*, *Mesoenatides*, *Eurypygyae*, *Psophiae* und *Dicholophi*). Uns interessirt hier nur die erste Unterordnung, da bei uns nur diese vertreten ist.

I. Fam. GRUIDAE.

Charaktere: Der Schnabel gerade, kaum länger, als der Schädel. Das Gaumenbein getheilt (*schizognathus*). Der Vorderrand des Nasenbeines gabelförmig (*schizorhinal*). Anzahl der Halswirbel 19—20. Das Brustbein schmal, gebogen; der Kamm desselben breit, innen leer, der Oberrand vorn offen, dient zur Aufnahme der Luftröhre. Beim gemeinen Kranich durchzieht die Luftröhre den ganzen Kamm des Brustbeines. Unsere Abbildung (p. 328) zeigt den Längsschnitt eines Brustbeines des gemeinen Kranichs, an welchem die Windungen der Luftröhre gut wahrnehmbar sind. Aus dem Halse ausgehend, tritt die Luftröhre zwischen dem Gabelknochen bei der erwähnten Öffnung in den Kamm des Brustbeines und läuft an der inneren Oberfläche des ventralen Randes des Kammes (*margo ventr. cristae*) bis zum Hinterrand desselben, krümmt sich hier zurück und zieht sich am hinteren Innenrand des Kammes nach oben (d. i. auf der Abbil-

derung von rechts nach links) bis zum vorderen Rand (*margo anterior cristae*) des Kammes, um von hier mit einer zweifachen Biegung wieder dem Eingang zuzueilen, von wo sie abermals nach oben strebt und an der äusseren Oberfläche des Vorderrandes nach hinten sich in die Lunge verzweigt. Dieser vierfachen Krümmung der Luftröhre schreibt man die kräftige, weithin hörbare trompetenartige Stimme des gemeinen Kranichs zu. Zu den Merkmalen dieser Familie gehört es ferner, dass die Basis der äusseren Zehe durch eine breitere, diejenige der inneren Zehe aber durch eine schmale Haut mit der Mittelzehe verbunden ist; die hintere Zehe ist kurz und ist weit höher, als die vorderen angebracht. Die Bürzeldrüse ist mit einem Federkranz versehen. Die Anzahl der Schwanzfedern beträgt 12. Der Flügel ist lang, die Tertiär-Schwinge sind kürzer, als die Primär-Schwinge und hängen nach unten. Die Angehörigen dieser Familie mausern jährlich zweimal.

Die Kraniche lieben grosse, freie Flächen, Ebenen und weit ausgedehnte feuchte Stellen. Ihre Nahrung besteht in Samen, Insekten, Amphibien und kleinen Säugethieren. Sie bauen ihre Nester wenig kunstreich auf dem Erdboden und legen in der Regel zwei Eier. Die Grundfarbe der Eier ist grünlich-, graulich- oder gelblich-braun mit dunkelbraunen Flecken. Sobald die Jungen aus dem Ei kriechen, sind sie mit Dunen dicht bedeckt und sofort des Laufens fähig.

Diese Familie zerfällt in 7 Gattungen und umfasst 19 recente Arten (SHARPE Hand-List. B. I., p. 176—179). In Ungarn sind blos zwei Arten bekannt, welche zwei Gattungen angehören.

Grus grus (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 329.)

Lebt in Europa, den Winter über im nördlichen Theile von Afrika.

Zieht im Herbst und im Frühjahr regelmässig durch Ungarn und lässt sich auch stellenweise für kurze Zeit nieder. Die Zugzeit fällt in die Monate März und Oktober. Brütete ehemals in den Ebenen an der Unteren Donau und in Mittel-Ungarn, heute aber nicht mehr oder zumindest nicht regelmässig.

Anthropoides virgo (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 330.)

Geographische Verbreitung: Süd-Europa und gegen Osten von Central-Asien bis nach China, und verbringt den Winter in Nordafrika und Indien.

Das Vorkommen in Ungarn wird durch ein Exemplar des k. k. Hofmuseums zu Wien aus der Sammlung von JULIUS FINGER bezeugt, welches angeblich am 20. Juni 1858 bei Szeged, sowie durch ein zweites Exemplar, welches von BÉLA HAVAS auf dem Gute Felső-Szent-Iván des Grafen EUGEN ZICHY am 6. Juni 1901 auf einer Pferdeweide erlegt wurde, wo der Vogel sich bereits seit 5—6 Tagen aufgehalten hat. Graf EUGEN ZICHY spendete dieses seltene Exemplar dem Ungar. National-Museum.

XI. Ordo CHARADRIIFORMES.

In dieser bedeutenden Gruppe der Vögel stehen die einzelnen Formen, trotzdem ihr äusserer Habitus auffallend von einander abweicht, vermöge ihrer gemeinsamen anatomischen und biologischen Merkmale dennoch in näherer Verwandtschaft zu einander.

Charaktere: Das Gaumenbein getheilt (*schizognatus*); die Anzahl der Halswirbel beträgt 15 (bei den Trappen und bei dem Triel 16); der Hinterrand des Brustbeines hat je zwei Einschnitte; die Bürzeldrüse (fehlt der Trappe) mit Federkranz; der Hals ringsum befiedert ohne Flur, blos die Trappenarten haben an der Halsbasis hinten eine ca. fingerbreite Flur; die Anzahl der Primär-Schwingen beträgt 11; die Jungen sind, sobald sie aus dem Ei schlüpfen, mit Dunen dicht bedeckt, des Laufens sofort fähig.

Diese Ordnung zerfällt in 7 Unterordnungen, deren 4 bei uns vertreten sind.

I. Subordo. OTIDES.

Charaktere: Der Schnabel kurz, dick, der Bug etwas gebogen und an den Schnabel der Hühnerarten erinnernd. Die Nasenlöcher länglich-oval. Der Vordertheil des Nasenbeines eingebuchtet (*holorhinal*) (s. Abbildung p. 333); der eine (innere) Fortsatz desselben (*x*) ist mit dem *processus maxillaris ossis praemaxillaris*, der andere (äussere) Fortsatz (*y*) aber mit dem *processus maxillaris ossis praemaxillaris* und mit dem *processus maxillaris* verwachsen oder denselben angefügt.* Die Anzahl der Halswirbel beträgt 16. Die Bürzeldrüse fehlt. Der Tarsus und der kahle Theil des Schenkels vorn und hinten netzartig geschildert (s. Abbildung p. 335). Die Zehen kurz, oben geschildert, die Krallen breit, verflacht; die Hinterzehe fehlt. Die Anzahl der Schwanzfedern beträgt 16—20.

---

* GARROD (Proc. Zool. Soc. 1873, p. 33. «On the Value in Classification of a Peculiarity in the Anterior Margin of the Nasal Bones of certain Birds») und seine Anhänger legten ein grosses Gewicht auf die veränderliche Gestaltung des Nasenbein-Vorderrandes gewisser Vögel. FÜRBRINGER (Untersuch. Morph. & Syst. d. Vög. II., p. 1031, 1888) bemerkt hingegen, auf MILNE-EDWARDS hinweisend, dass, obwohl diese Differenzen eine unzweifelhafte Bedeutung besitzen, sie nicht genügend verlässlich sind, um zur Scheidung grösserer Gruppen dienen zu können.

Sie bauen kein Nest, sondern legen in den allermeisten Fällen ihre zwei bis drei Eier auf die blosse Erde, in eine kleine Vertiefung, welche der Vogel selbst niedertritt. Die Grundfarbe der Eier ist dunkel, grünlich oder bräunlich, mit dunkleren braunen Flecken. Die Jungen sind mit lichten, schwarzgesprenkelten Dunen bedeckt.

Ihre geographische Verbreitung erstreckt sich auf die gemässigten und tropischen Gegenden der alten Welt.

I. Fam. OTIDIDAE.

Otis tarda, LINNÉ.

(Synonymik im ungar. Text, p. 334.)

Lebt in Süd-Europa, Nord-Afrika und Central-Asien bis Indien

In Ungarn auf dem flachen Alföld ein Standvogel, welcher sich im Winter zu grösseren oder kleineren Schaaren vereinigt.

Tetrax tetrax (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 335.)

Lebt in Süd-Europa, Nord-Afrika und Central-Asien bis Indien.

In Ungarn ziemlich selten, hauptsächlich zur Zugzeit und im Winter vorkommend.

II. Subordo OEDICNEMI.

Diese Unterordnung, welche eigentlich blos aus einer Familie (*Oedienidae*) besteht, bildet ein Verbindungsglied zwischen den Trappen und Regenpfeiferarten. Die Struktur des Schnabels und Schädels gemahnt an die Trappenarten; der Vorderrand des Nasenbeines ist eingebuchtet (*holorhinal*); die Anzahl der Halswirbel beträgt 16; der Tarsus vorn und hinten netzartig geschildert; die Zehen kurz, oben geschildert, die Krallen flach; die Hinterzehe fehlt. In anderer Hinsicht weisen sie die Merkmale der Regenpfeifer auf.

Sie bauen kein Nest, sondern legen die Eier — in der Regel zwei — auf die blosse Erde, öfters zwischen Kieselsteine. Die Färbung der Eier kommt der Färbung des natürlichen Bodens sehr nahe, sie sind auf lichtem Grunde mit dunklen Sprenkeln, Flecken und Kritzeln gezeichnet. Aus dem Ei geschlüpft, vermögen die Jungen sofort zu laufen, sind mit licht erdfarbigem Dunen bedeckt, mit zwei schmalen schwarzen, parallel laufenden Rückenstreifen.

Sie sind in allen fünf Welttheilen verbreitet.

I. Fam. OEDIONEMIDAE.

Oedionemus oedionemus (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 337.)

Bewohnt das mittlere und südliche Europa, die mediterrane Subregion, die gemässigten Theile von Central-Asien und die ihrer Lebensweise geeigneten Gegenden von Indien.

In Ungarn auf dem flachen Alföld häufig; langt im Anfang April an und weilt bis Oktober, November.

Anmerkung: Die asiatischen Exemplare sind im Allgemeinen kleiner, als die europäischen und ihre dritte Schwinge meistens mit einem weissen Band oder Fleck gezeichnet, was bei den europäischen seltener vorkommt. Unter den im ungar. National-Museum befindlichen 14 ungarischen Exemplaren hat bloss eines auf der dritten Schwinge ein weisses Band; allein dieser Vogel ist eines der grössten unserer Exemplare, weicht somit hinsichtlich der Grösse von den asiatischen ab. Flügelänge 26 cm. Dagegen besitzt das Museum ein sehr kleines Exemplar aus Cypern, dessen Flügel kaum 22 cm. misst, somit hinsichtlich der Grösse zu den asiatischen zählt, doch trotzdem findet sich auf der dritten Schwinge keine Spur einer weissen Zeichnung.

III. Subordo CURSORII.

Charaktere: Der Schnabel mehr oder weniger kurz, schlank, bogenförmig gekrümmt, spitz; die Nasenlöcher sind oval; der Vorderrand des Nasenbeines gegabelt (*schizorhinal*);* der vordere Theil des Tarsus geschildert; die Krallen mehr oder weniger flach; der innere Krallenrand der Mittelzehe rissig oder gezähnt.

Die Eier, in der Zahl von 2—3, werden auf die blosser Erde gelegt; die Eier sind weiss, mit dunklen (grauen, braunen oder schwarzen) Sprenkeln, Linien und Kritzeln gezeichnet. Die Jungen sind mit wenig gezeichneten grauen Dunen dicht bedeckt

Sie sind in der ganzen alten Welt verbreitet.

I. Fam. CURSORIIDAE.

Cursorius gallicus (GMEL.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 338.)

Geographische Verbreitung: die Wüsteneien der mediterranen Subregion, die Kanarischen- und Kap Verde-Inseln, gegen Osten Arabien, Persien und der westliche Theil von Indien.

Gilt in Ungarn als grosse Seltenheit und wurde bloss einmal beobachtet und erlegt, und zwar am 25. Sept. 1882 zu Böös im Komitate Komárom. Dies Exemplar gelangte seinerzeit in die Sammlung des Obergymnasiums zu Pozsony, später aber in den Besitz des ungar. National-Museums.

---

* Im Gegensatz zu den Holorhinalen ist die zweite Hauptgruppe der Eintheilung GARROD'S (Proc. Zool. Soc. 1873, p. 36) diejenige, in welcher der Vorderrand des Nasenbeines gegabelt ist und einen spitzen Winkel bildet.

II. Fam. GLAREOLIDAE.

Glareola pratincola (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 339.)

Geographische Verbreitung: Central-Europa, die mediterrane Subregion und gegen Osten bis Central-Asien.

In Ungarn auf den sodahaltigen Terrainen der grossen Tiefebene überall anzutreffen; ein häufiger Vogel, der gesellschaftlich vorkommt. Langt im April an und zieht vielleicht schon Anfangs September in seine Winterquartiere.

Glareola melanoptera, NORDM.

(Synonymik im ungar. Text, p. 340.)

Lebt in Südost-Europa, hauptsächlich in den Steppen an der Wolgamündung und an geeigneten Stellen im Kaukasus; überwintert in Afrika.

Kommt in Ungarn auf den längs der Theiss gelegenen Ebenen des nördlichen Theiles der grossen Tiefebene vor. Das Ungar. National-Museum besitzt drei ungarische Exemplare, welche S. PETENYI in der Umgebung von Tisza-Földvár im Mai und Juni der Jahre 1840 und 1843 gesammelt hat. Zwei derselben sind alte, das dritte ein junges Männchen.

IV. Subordo CHARADRII.

In diese Unterordnung reiht man die eigentlichen Regenpfeifer und Schnepfen, sowie deren nächste Verwandte ein. Dem äusseren Habitus der Arten nach zerfällt diese Unterordnung in vier Hauptgruppen, d. i. Familien, und zwar in *Charadriidae*, *Haematopodidae*, *Scolopacidae* und *Phalaropodidae*. Ihr gemeinsames Merkmal ist die *schizorhinale* Gestaltung des Nasenbeines.

In der Regel legen sie vier Eier, welche auf lichtem, grauem, gelblichem oder grünlichem Grunde mit dunklen Sprenkeln, Flecken und Kritzeln gezeichnet sind. Die Eier sind birnförmig und werden auf die blossе Erde oder auf feuchten Wiesen auf niedergetretenes Gras gelegt. Die Jungen sind mit bunten Dunen bedeckt und sind, sobald sie aus dem Ei schlüpfen, sofort des Laufens fähig.

I. Fam. CHARADRIIDAE.

Vanellus vanellus (LINNÉ.)

(Synonymik im ungar. Text p. 342.)

Geographische Verbreitung: Europa, die nördliche und die gemässigte Zone Asiens.

In Ungarn auf feuchten Wiesen grösserer Ebenen überall häufig, brütet auch allda. Langt Ende Februar und Anfangs März an und weilt bis Ende November; in der Nähe von warmen Quellen überwintern zuweilen einzelne Exemplare.

Chaetusia gregaria (PALL.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 343.)

Lebt laut SHARPE (Cat. B. Br. Mus. XXIV., p. 174, 1896) im südöstlichen Europa und gegen Osten bis Turkestan und dem Altaigebirge, gegen Süden im nordöstlichen Afrika und in Indien.

Das Vorkommen in Ungarn wird durch ein einziges authentisches Exemplar dokumentirt; dasselbe wurde am 29. Sept. 1900 bei Tata-Tóváros erlegt (s. Madarász, Ornith. Monatsb. VIII., p. 170, 1900).

Squatarola helvetica (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 344.)

Bewohnt die ganze alte Welt und brütet im hohen Norden.

In Ungarn nur zur Zugzeit im Frühjahr (April, Mai) und Herbst (September, Oktober) an grösseren Seen und Flüssen anzutreffen.

Charadrius pluvialis, LINNÉ.

(Synonymik im ungar. Text, p. 345.)

Lebt in Europa und im westlichen Theile von Asien, während des Winters in Afrika.

In Ungarn, ebenso wie die vorige Art, nur im Durchzug im Frühjahr und Herbst vorkommend.

Eudromias morinellus (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 345.)

Lebt während des Sommers in Nord-Europa und Sibirien; im Winter in Süd-Europa und Nordost-Afrika.

Pflegt in Ungarn regelmässig in den Herbst- und Wintermonaten zu erscheinen, kommt aber in den siebenbürgischen Alpen in einzelnen Exemplaren ausnahmsweise (?) auch während des Sommers vor und brütet auch daselbst, was durch ein Dunenjunges in der Sammlung von JOHANN v. CSATÓ zu Nagyenyed dokumentirt wird; dasselbe wurde am 12. August 1867 auf der Csindrel-Alpe (bei Nagyszeben) in der Höhe von 7000 Fuss gefangen.

Aegialitis hiaticola (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 346.)

Bewohnt Europa, Central-Asien und Nord-Amerika; während des Winters die entsprechenden südlicheren Landesstriche.

Kommt in Ungarn in grösseren Gewässern überall vor und zieht für den Winter fort.

Aegialitis dubia (SCOP.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 347.)

In Europa, Asien; während des Winters in Afrika, im südlichen Theile von Asien und sogar auf den australischen Inseln vorkommend.

In Ungarn an Gewässern vom April bis September überall häufig.

Aegialitis alexandrina (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 348.)

Lebt in Central- und Süd-Europa, Central-Asien; den Winter über in Afrika und Süd-Asien.

In Ungarn auf feuchten, sandigen und besonders sodahaltigen Gebieten häufig. Zugvogel, welcher Anfangs April anlangt und bis September hier verweilt.

II. Fam. HAEMATOPODIDAE.

Haematopus ostralegus, LINNÉ.

(Synonymik im ungar. Text, p. 349.)

Bewohnt Nord-Europa und die westliche Hälfte von Nord-Asien; während des Winters Süd-Europa, Nordost-Afrika und den südlichen Theil von West-Asien.

Kommt in Ungarn nur zur Zeit des Durchzuges, im Herbst und Frühjahr, vor. Das Ungar. National-Museum besitzt ein ungarisches (♂) Exemplar, welches am 29. Mai 1845 bei Soroksár (Komitat Pest) erlegt wurde. Angeblich ist der Vogel im Frühjahr und im Herbst im ungarisch-kroatischen Littorale häufig. In der Sammlung des Gymnasiums zu Fiume sind zwei Exemplare ausgestellt, welche im Quarnero erlegt wurden. Im Museum zu Zágráb befinden sich fünf Exemplare welche gleichfalls vom Quarnero herrühren. JOHANN V. CSATÓ berichtet (Erd. Muz. Egyt. Évk. VI.), dass ALEXIUS V. BUDA ein Exemplar bei Russ (Komitat Hunyad) erlegte, den Vogel indessen öfters beobachtete; ebenso wurde derselbe auch bei Alvincz beobachtet (CSATÓ, Alsófehérv. Növ. és Állatv. 1896).

Arenaria interpres (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 350.)

Ist nahezu auf der ganzen Erde verbreitet, brütet aber nur im hohen Norden.

In Ungarn selten; kommt nur zur Zugzeit im Herbst und Frühjahr vor und hält sich an grösseren Gewässern auf. Gehört bei uns zu den seltenen Vögeln.

III. Fam. SCOLOPACIDAE.

Recurvirostra avocetta, LINNÉ.

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 352.)

Bewohnt das mittlere und südliche Europa und den gemässigten Theil von Asien; während des Winters Afrika und Indien.

In Ungarn an grösseren Gewässern, besonders an sodahaltigen Seen anzutreffen, wo er stellenweise auch brütet. Beim Durchzug im Frühjahr (zweite Hälfte April) am häufigsten.

Himantopus himantopus (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 353.)

Lebt in Süd-Europa und in der gemässigten Zone von Asien; über den Winter in Afrika und Indien.

In Ungarn an geeigneten Stellen häufig und gesellschaftlich anzutreffen. Zugvogel, der spät im Frühjahr anlangt und früh im Herbst fortzieht.

Numenius arquatus (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 354.)

Lebt in Europa und Asien; während des Winters in Afrika und Indien.

In Ungarn an geeigneten flachen Stellen zur Zeit des Durchzuges, im Herbst und Frühjahr, in grösseren oder kleineren Schaaren anzutreffen; bei milder Witterung überwintern auch einzelne Exemplare.

Numenius tenuirostris, VIEILL.

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 355.)

Kommt in der mediterranen Subregion vor.

In Ungarn an entsprechenden flachen Stellen im Herbst und Frühjahr einzeln oder auch in Gesellschaft des grossen Brachvogels anzutreffen. Ob der Vogel in Ungarn brütet, ist noch nicht nachgewiesen.

Numenius phaeopus (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 356.)

Bewohnt Nord-Europa und den nordwestlichen Theil von Asien; während des Winters Süd-Europa, Afrika und Indien.

In Ungarn im Durchzuge, im Frühjahr und Herbst, in Gesellschaft des grossen Brachvogels anzutreffen.

Limosa lapponica (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 356.)

Lebt in Nord-Europa; im Winter in Süd-Europa und Nord-Afrika.
In Ungarn selten, nur im Durchzuge an grösseren Seen vorkommend.

Limosa limosa (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 357.)

Lebt in der gemässigten Zone von Europa und Asien; während des Winters in Afrika und im südlichen Theil von Asien.

In Ungarn auf entsprechenden feuchten, flachen Gebieten und an Seen ziemlich häufig; zieht für den Winter fort.

Totanus fuscus (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, pag. 358.)

Bewohnt Nord-Europa und Nord-Asien; im Winter Süd-Europa, Nord-Afrika und Indien.

In Ungarn zur Zugzeit im Frühjahr (März, April) und Herbst (September bis November) anzutreffen.

Totanus calidris (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 359.)

Bewohnt Europa und den westlichen Theil von Asien; im Winter Afrika und Indien.

In Ungarn in Sumpfgegenden überall gemein. Zugvogel, der im März anlangt und im Oktober nach dem Süden zieht.

Totanus stagnatilis, BECHST.

(Synonymik im ungar. Text, p. 360.)

Lebt in Süd-Europa und in der gemässigten Zone von Asien, während des Winters in Afrika und Asien und den dazu gehörigen Inseln, sowie in Australien.

In Ungarn im Allgemeinen weit seltener, als die beiden vorigen Arten; an einzelnen Punkten des Landes, so z. B. in den Sumpfgegenden des Komitates Pest, wo er auch zugleich brütet, ziemlich häufig. Ein Zugvogel, der im April anlangt und bis September hier weilt.

Glottis nebularius (GUNNER).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 361.)

Lebt in Nord-Europa und Nord-Asien; über den Winter in Afrika, Indien, auf Ceylon und selbst in Australien.

In Ungarn nur als Durchzügler bekannt, welcher meist im Frühjahr (März und April), sowie gegen den Herbst (Ende August bis Oktober) vorkommt.

Helodromas ochropus (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text p. 362.)

Bewohnt das südliche Europa und das nördliche Asien; während des Winters Afrika und das südliche Asien.

Kommt in Ungarn im Durchzuge im Frühjahr (März, April) und im Herbst (September, Oktober) vor und ist dann an allen Gewässern ziemlich häufig.

Rhyacophilus glareola (GMEL.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 363.)

Bewohnt Europa und nahezu ganz Asien; verbringt den Winter in Afrika, Indien, auf den Molukken und auf den australischen Inseln.

In Ungarn zur Zeit des Frühjahrs- und Herbstzuges an geeigneten sumpfigen Stellen sehr häufig und in grossen Schaaren vorkommend, im Sommer selten anzutreffen; angeblich brütet der Vogel auch hier zu Lande.

Tringoides hypoleucus (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 364.)

Lebt in Europa und Asien; während des Winters in ganz Afrika, in Indien, auf den Molukken, in Neu-Guinea und Australien.

Kommt in Ungarn zur Zugzeit, im Frühjahr und Herbst, an Seen, Flüssen und sonstigen Gewässern überall vor, während des Sommers aber nur in den höheren Gebirgen sich aufhaltend und daselbst auch brütend.

Pavoncella pugnax (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 365.)

Lebt in Central-Europa und Central-Asien; überwintert in Afrika und Indien.

In Ungarn auf der grossen Tiefebene ein häufiger Vogel, der in Schaaren anzutreffen ist. Langt in der zweiten Hälfte April an und zieht im September von dannen.

Calidris arenaria (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 366.)

Bewohnt während des Sommers den nördlichen Polarkreis und verbreitet sich im Winter nahezu über alle fünf Welttheile.

In Ungarn zur Zeit des herbstlichen Durchzuges am häufigsten und dann zumeist in Gesellschaft von *Tringa alpina* anzutreffen; zuweilen zeigen sich auch im Winter einzelne Exemplare; im Frühjahrszug selten zu beobachten.

Limonites temminckii (LEISL.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 367).

Bewohnt im Sommer die nördlichen Gegenden von Europa und Asien, überwintert in Süd-Europa, Afrika und in südlichen Asien.

In Ungarn nur zur Zugzeit, im Frühjahr und Herbst, vorkommend.

Limonites minuta (LEISL.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 368.)

Bewohnt den nördlichen Theil von Europa und Asien, während des Winters Afrika und Indien.

Zeigt sich in Ungarn nur zur Zeit des Durchzugs, im Frühjahr und Herbst, und pflegt sich meistens schaarenweise an den Gewässern aufzuhalten.

Arquatella maritima (GMEL.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 368.)

Bewohnt während des Sommers den nördlichsten Theil von Europa und Amerika, und sucht im Winter etwas südlichere und entsprechend wärmere Landstriche auf.

In Ungarn wurde dieser Vogel derzeit noch kaum beobachtet und anscheinbar pflegt derselbe nur ab und zu als sehr seltener Wintergast zu erscheinen. Das Ungar. National-Museum besitzt ein einziges ungarisches Exemplar, jedoch ohne Angabe des näheren Fundortes und der Zeit des Erlegens. Dasselbe wurde in den zwanziger Jahren des vorigen Jahrhunderts für das Museum erworben.

Tringa canutus, LINNÉ.

(Synonymik im ungar. Text, p. 369.)

Lebt während des Sommers im nördlichen Polarkreis und verbreitet sich im Winter über alle fünf Welttheile.

Kommt in Ungarn nur zur Zeit des Durchzuges vor und ist allem Anscheine nach sehr selten. Über das Vorkommen liegen kaum einige authentische Daten vor. Herr GASTON v. GAAL erlegte am 14. September 1895 bei Lelle am Balaton zwei Exemplare, die er seinerzeit auch mir zur Besichtigung freundlichst überliess. Das Ungar. National-Museum besitzt kein ungarisches Exemplar.

Tringa alpina, LINNÉ.

(Synonymik im ungar. Text, p. 370.)

Lebt im nördlichen Theile von Europa und Asien; im Winter an den europäischen und afrikanischen Küstengebieten des Mittelländischen Meeres, sowie in den asiatischen Küstenländern des Indischen Oceans.

Pflegt in Ungarn im Frühjahr (April, Mai) und im Herbst (September, Oktober) in grossen Schaaren durchzuziehen und bei dieser Gelegenheit an den Seen sich niederzulassen.

Tringa subarquata (GÜLD.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 371.)

Bewohnt im Sommer den nördlichen Polarkreis und sucht im Winter Afrika, Indien und Australien auf.

Erscheint in Ungarn im Durchzuge, im Frühjahr (April, Mai) und im Herbst (September, Oktober) in grossen Schaaren und ist dann an allen Gewässern sehr häufig.

Limicola platyrhyncha (TEMM.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 372.)

Bewohnt den nördlichen Theil von Europa und Asien, und hält sich im Winter in den Küstenländern des Rothen- und Mittelmeeres, sowie in Indien und auf den Inseln des Indischen Oceans auf.

Kommt in Ungarn nur zur Zeit des Durchzuges, im Frühjahr und Herbst vor und ist auch dann ziemlich selten.

Gallinago major (GMEL.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 373.)

Lebt im nördlichen Europa und im nordwestlichen Theile von Sibirien; während des Winters in Afrika.

In Ungarn nur als Durchzügler bekannt, welcher im Frühjahr (April und erste Hälfte Mai) und im Herbst (zumeist im September und in der ersten Hälfte Oktober) vorkommt.

Gallinago gallinago (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 373.)

Bewohnt Europa, die nördliche und gemässigte Zone von Asien; im Winter Nord-Afrika und Indien.

Pflegt in Ungarn zur Zeit des Durchzuges, im Frühjahr (März, April) und im Herbst (September) in grossen Schaaren auf feuchten Wiesen und an sumpfigen Stellen zu erscheinen. Einzelne Exemplare siedeln sich an geeigneten Orten an und brüten daselbst.

Gallinago gallinula (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 375.)

Bewohnt den nördlichen Theil von Europa und Asien; im Winter Süd-Europa und Süd-Asien.

In Ungarn nur zur Zeit des Durchzuges, im Frühjahr und Herbst, an sumpfigen Stellen anzutreffen. Die Zugzeit ist im Frühjahr hauptsächlich der März, im Herbst September, Oktober und November.

Scolopax rusticola, LINNÉ.

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 375, 376.)

Lebt im nördlichen Europa und Asien; während des Winters im südlichen Europa und Süd-Asien. Brütet zumeist in nördlichen Gegenden, allein auch im Hochgebirge der gemässigten Zone.

Pflegt in Ungarn im Frühjahr (März), sowie im Oktober und November zu ziehen, einzelne Exemplare überwintern auch an geeigneten Orten. Kommt in den Hochgebirgen sporadisch auch im Sommer brütend vor.

IV. Fam. PHALAROPODIDAE.

Phalaropus hyperboreus (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 377.)

Bewohnt den nördlichen Polarkreis nördlich des 55⁰, auf der westlichen Hemisphäre bis zum 73⁰, auf der östlichen Hemisphäre noch nördlicher, soweit Festland vorhanden und pflegt unterhalb des 55⁰ nicht zu brüten. Zieht während des Winters in Amerika längs der Meeresküste bis Central-Amerika, in Europa bis zum Mittelmeer, in Asien nach Japan, China und auf die malayischen Inseln; seine kontinentale Zugrichtung auf der westlichen Hemisphäre erstreckt sich bis Persien und Nord-Indien.

Kommt in Ungarn zur Zugzeit, im Frühjahr und Herbst, regelmässig im April und September vor. Das Vorkommen in Ungarn wurde durch JOHANN V. CSATÓ am 7. Juni 1851 bei Drassó in Siebenbürgen festgestellt. Dies erscheint jedoch als abnorm, denn am 7. Juni ist die Zugzeit des Vogels längst vorüber; allein ein zweites Exemplar der CSATÓ'schen Sammlung trägt ein noch späteres Datum; CSATÓ erlegte dasselbe am 15. Juli 1870.

Einheimische Exemplare des Ungar. National-Museums:

1. ♂ Velenceer See, 25. April 1887 (Chernel).
- 2—4. juv. Velenceer See, September 1900 (Chernel).
5. ad. Velenceer See, September 1900 (Meszlényi).
6. ♀ 25. September 1900 (Madarász).

XII. Ordo LARIFORMES.

In anatomischer, embryologischer und biologischer Hinsicht steht diese Ordnung in viel näherer Verwandtschaft mit den *Charadriiformes*, als mit den in ihrem Äusseren sehr ähnlichen *Procellariiformes*, obgleich diese Vögel in ihrer äusseren Gestalt sich von Ersteren sehr wesentlich unterscheiden.

Von den Merkmalen dieser Ordnung, welche H. SAUNDERS, die anerkannte Autorität betreffs dieser Gruppe zusammengefasst hat (Cat. B. Br. Mus. XXV., p. 3, 1896), seien hier folgende erwähnt: Das Gaumenbein ist getheilt (*schizognathus*); der Vorderrand des Nasenbeines ist gegabelt (*schizorhinal*); die Anzahl der Halswirbel beträgt 15; die Vorderzehen sind mit einer vollständigen Schwimmhaut verbunden; die Anzahl der primären Schwingen beträgt 10; von den sekundären Schwingen fehlt die fünfte («*Aquintocubital*-Flügel»); die Anzahl der Steuerfedern beträgt 12; die Bürzeldrüse hat einen Federkranz.

Die mövenartigen Vögel halten sich auf Süsswässern und auf dem Meer auf und sind ausdauernde, gute Flieger; sie nähren sich von Wasserthieren, hauptsächlich aber von Fischen; nisten auf Felsen, auf dem Erdboden oder auf Wasserpflanzen einzeln und in Kolonien; ihr Nest ist sehr lose konstruirt oder sie haben überhaupt kein Nest, sondern legen die Eier auf die blossе Erde ab; in der Regel legen sie drei Eier, welche in der Färbung und Zeichnung denjenigen der Regenpfeifer gleichen, in der Form aber von denselben abweichen, insofern sie weniger birnförmig sind. Die Jungen sind, aus dem Ei geschlüpft, mit Dunen dicht bedeckt und vermögen, nach einigen Tagen das Nest verlassend, gleich zu laufen.

Diese Ordnung, deren geographische Verbreitung sich auf die ganze Erde erstreckt, wird in zwei Familien, d. i. *Laridae* und *Stercorariidae* eingetheilt. Die erste dieser Familien umfasst die Seeschwalben und Möven; bei ersteren ist der Ober- und Unterkiefer gleich lang (*paragnathus*), bei letzteren aber ist der Oberkiefer länger, als der Unterkiefer und die Spitze des oberen über die untere hakenförmig herabgekrümmt (*epignathus*); die zweite Familie umfasst blos eine einzige Gruppe, die Raubmöven, die hauptsächlich durch jene, die basale Hälfte des Oberkiefers bedeckende Wachshaut gekennzeichnet werden, welche bei den Möven gänzlich fehlt.

I. Fam. LARIDAE.

Hydroprogne caspia (PALL.).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 380, 381.)

Von Mittel-Europa bis Süd-Afrika, in Asien östlich bis gegen China, südlich bis zu dem malayischen Archipel, Australien und Neu-Seeland, in Amerika von Kalifornien bis Mexiko verbreitet.

In Ungarn anscheinend sehr selten und nur im Durchzuge vorkommend. Bisher ist blos ein einziges ungarisches Exemplar bekannt. Dasselbe befindet sich im Besitze des Ungar. National-Museums und wurde am 28. April 1889 auf dem Velenceer See, bei der Gemeinde Gárdony erlegt.

Gelochelidon anglica (MONT.)

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 382.)

Bewohnt Nord-Afrika, Süd-Europa und einzelne Theile von Mittel-Europa; in Asien die gemässigte und tropische Zone und das malayische Archipel, Australien, sowie manche Gegenden von Nord- und Süd-Amerika.

In Ungarn war dieser Vogel ehemals ziemlich häufig und nistete auch in mehreren Theilen des Landes; derzeit ist derselbe nur an den östlichen Ufern des Fertő-Sees anzutreffen und auch dort nicht jedes Jahr in gleicher Zahl. Zieht für den Winter nach tropischen Gegenden. Das im Ungar. National-Museum befindliche einzige ungarische Exemplar wurde noch von S. PETÉNYI am 29. Juni 1838 bei Apaj (Komitat Pest) erlegt. Die Sammlung von JOHANN V. CSATÓ enthält ein Weibchen, welches CSATÓ am 21. Mai 1854 bei Drassó (Komitat Alsó-Fehér) erlegt hat. Das k. k. Hofmuseum in Wien besitzt drei ungarische Exemplare, das eine im Sommer-, die beiden anderen im Winterkleide. Im Museum zu Zágráb befinden sich zwei Exemplare, welche jedoch für die ungarische Fauna keine besondere Daten liefern, da das eine aus Bosnien, das andere aber (1875 erlegt) von einem unbekannten Fundort herstammt.

Sterna cantiaca, GMEL.

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 383, 384.)

Bewohnt ausschliesslich das Meer, und zwar die Nordsee, das Atlantische und Mittelländische Meer, das Schwarze und Rothe Meer, sowie das Kaspische Meer.

In Ungarn nur im Quarnero und zumeist in den Wintermonaten, im Sommer überhaupt nicht anzutreffen. Das Museum zu Zágráb besitzt 12 ungarische Exemplare, welche insgesamt in der Bucht von Fiume (zwei am 20. April 1899, die übrigen im November und Dezember 1887) erlegt worden sind.

Unter den Exemplaren des Museums zu Zágráb befindet sich ein sehr kleines Weibchen (Fiume, 13. Nov. 1887), welches von den übrigen wesentlich abweicht.

An diesem Exemplar ist nämlich der Mantel und Flügel lichter, als bei typisch gefärbten Exemplaren, insbesondere ist die innere Fahne der Schwingen grau statt schwarz, und zwar kaum dunkler, als diejenige der äusseren Fahne; die Spitzen der Schwingen sind breit weiss; dagegen ist die Färbung des Schnabels und der Füsse normal. Länge (von der Schnabelspitze bis zur Schwanzspitze) 36, Flügel 26, Schwanz 14 (die Gabel 6·5), der Schnabel (von der Stirn an) 5, Tarsus 2·4 cm.

Sterna fluviatilis,^o NAUM.

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 385.)

Lebt in Europa, mit Ausnahme des hohen Nordens, in der gemässigten Zone von Asien, in Nord-Afrika und Nord-Amerika; während des Winters in Central- und Süd-Amerika, Süd-Afrika, Indien und Ceylon.

In Ungarn an Flüssen und Seen ein überall gemeiner Zugvogel, welcher in der zweiten Hälfte April eintrifft und bis zur zweiten Hälfte September oder bis zur ersten Hälfte Oktober hier verweilt.

Sterna minuta, LINNÉ.

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 386.)

Bewohnt Mittel- und Süd-Europa und den gemässigten Theil von West-Asien; im Winter Afrika und Indien.

In Ungarn an grösseren Flüssen und Seen ziemlich häufig, besonders zur Zugzeit. Brutet auf den Sandbänken der Donau. Von Anfang Mai bis Ende September anzutreffen.

Hydrochelidon leucoptera (MEIS. & SCHINZ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 387.)

Lebt in Mittel- und Süd-Europa, sowie in der gemässigten Region von Asien; während des Winters in Afrika, Süd-Asien und in dem Archipel; in Australien und Neu-Seeland.

Kommt in Ungarn zur Zugzeit fast in allen Sumpfigenden vor und ist er einzeln oder paarweise zumeist in Gesellschaft der grauflügeligen Seeschwalbe anzutreffen. Zur Brut lässt sich der Vogel jedoch nur an ausgewählten Stellen nieder, wo er sowohl einzeln in den Kolonien der grauflügeligen Seeschwalbe, als auch in kleinere Kolonien abgesondert nistet. Bisher habe ich blos in den Komitaten Zemplén (Bodrogköz), Szabolcs und Bács Nistplätze angetroffen, FR. CERVA beobachtete jedoch auf der Puszta Szúnyog (Komitat Pest) auch grössere Kolonien.

Hydrochelidon nigra (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 388.)

Bewohnt Europa und den westlichen Theil von Asien; während des Winters Afrika.

In Ungarn an Seen und Sümpfen überall sehr gemein. Nistet in grösseren oder kleineren Kolonien. Langt in der zweiten Hälfte April an und weilt bis Ende September oder Anfang Oktober.

Hydrochelidon leucopareia («NATT».).

(Synonymik im ungar. Text, p. 389.)

Bewohnt den gemässigten Theil der paläarktischen Region; im Winter ganz Afrika, Indien, Ceylon, das malayische Archipel und Australien.

In Ungarn zur Zugzeit fast in allen grösseren Sümpfen anzutreffen. Nistet im südlichen Theile des Landes in stehenden Wässern nahe zur Donau und Theiss in kleineren oder grösseren Kolonien.

Larus ridibundus, LINNÉ.*

(Synonymik im ungar. Text, p. 391.)

Blos bezüglich der unreifen Exemplare habe ich Einiges zu bemerken. Bei denselben ist die schwarze Zeichnung der drei ersten primären Schwingen anscheinend auch individuellen Veränderungen unterworfen. Die Zeichnung der untersuchten Exemplare — nach sieben Typen abändernd — ist auf Taf. VII und VIII (Fig. 2—8) abgebildet, während auf Taf. VII, Fig. 1 die Schwingen von alten Exemplaren dargestellt sind. Am häufigsten ist jedenfalls die Zeichnung mit überwiegendem Weiss, ohne schwarzen Streif am Schaft (Taf. VII, Fig. 2). Diesem Typus folgen von den unten verzeichneten 33 unreifen 13; den Typen Fig. 3, 4 und 5 aber, d. i. wo im inneren weissen Feld längs des Schaftes sich ein mehr oder weniger entwickelter schwarzer Streifen zeigt, insgesamt blos 11 Exemplare. Bei sechs Exemplaren geht der innere schwarze Streif, besonders der II. Schwingen, in den schwarzen Saum der Feder über (Taf. VIII, Fig. 6). Bei zwei Exemplaren breitet sich das Schwarz der inneren Fahne derart aus, dass vom Weiss blos am subapicalen Theile der I. und II. Schwingen ein kleiner länglicher Fleck übrig bleibt (Taf. VIII, Fig. 7). Schliesslich ist bei einem Exemplar die I. Schwingen beinahe, die II. aber ganz schwarz, während die III. sich von der normalen Färbung kaum unterscheidet (Taf. VIII, Fig. 8).

Geographische Verbreitung der Lachmöve: die paläarktische Region; im Winter Süd-Europa, das Mittelmeer, das Rothe Meer, sowie der Indische Ocean und deren Küstenländer.

* Ich untersuchte die Exemplare des Museums in Zágráb, welche SPIRIDION BRUSINA (Soc. Hist. Nat. Croat. V., p. 94, 1890) als *Gelastes gelastes* bestimmt hat. Sie gehören keineswegs zu jener Art, sondern sind sämtlich Exemplare von *Larus ridibundus* im Winterkleide. Die schwarzen Federn am Kopfe des eines Exemplars (♂, Fiume 4. Februar) sind bereits sichtbar.

In Ungarn an Flüssen, Seen, sowie in Sümpfen und Röhrichtern überall gemein, nistet kolonienweise auf den Seen, welche mit Rohr dicht bewachsen sind. Im Winter zieht der Vogel zum Theil nach dem Adriatischen Meer, zum Theil aber überwintert er an grösseren Flüssen.

Exemplare des Museums zu Zágráb.

A) *Alte im Hochzeitskleid.*

1. —	Zimony, Juni	1900, Flügel	31·5 $\frac{cm}{m}$.	(Taf. VII, Fig. 1)
2. —	Zimony, 14. Mai	1900, „	31 „	
3. —	Zimony, Juni	1900, „	31 „	
4. ♀	Fiume, 10. März	1888, „	30 „	
5. ♂	Fiume, 7. April	1899, „	30·5 „	
6. ♀	Fiume, 21. März	1888, „	28 „	
7. ♂	Veglia, 8. März	1899, „	30·5 „	
8. ♀	Pregrada, März	1899, „	28·5 „	
9. —	Spalato	„	28 „	

B) *Alte im Übergangskleid.*

10. —	Fiume, 21. März	1888, Flügel	30·5 $\frac{cm}{m}$.	
11. ♀	Fiume, 14. März	1889, „	29·5 „	
12. ♂	Fiume, 4. Febr.	1894, „	30·5 „	(nach BRUSINA <i>Gelastes gelastes</i> .)

C) *Alte im Winterkleid.*

13. ♂	Fiume, 13. Nov.	1887, Flügel	31·5 $\frac{cm}{m}$.	(nach BRUSINA <i>Gelastes gelastes</i> .)
14. ♂	Fiume, 15. Nov.	1887, „	32 „	(„ „ „ „)
15. ♀	Fiume, 12. Nov.	1898, „	31 „	(„ „ „ „)
16. ♂	Fiume, „	1898, „	28·8 „	(„ „ „ „)
17. ♀	Fiume, 7. Okt.	1887, „	29 „	
18. —	Fiume, 29. Sept.	1888, „	30·5 „	
19. ♀	Fiume, 12. Jan.	1888, „	29·5 „	
20. ♂	Fiume, 22. Jan.	1888, „	29·5 „	
21. ♂	Fiume, 7. Okt.	1887, „	32 „	
22. ♀	Fiume, 22. Febr.	1880, „	29 „	
23. ♀	Fiume, 28. Okt.	1887, „	28·5 „	
24. ♀	Fiume, 7. Okt.	1887, „	29·5 „	
25. ♀	Fiume, 10. Dez.	1887, „	29 „	
26. ♂	Spalato, 30. Nov.	1874, „	31·5 „	
27. ♀	Veglia, 8. März	1899, „	29 „	
28. —	— 23. Dez.	1877, „	31 „	
29. —	Spalato, 3. Jan.	1874, „	29·5 „	
30. —	Spalato, 15. Febr.	1875, „	32·5 „	
31. ♂	Spalato, 3. Jan.	1874, „	29 „	

D) *Unreife Exemplare.*

32. ♀» Fiume, 15. Nov.	1887, Flügel	29 5 $\frac{9}{m}$.	(Taf. VIII, Fig. 5.)
33. — Fiume, 31. Aug.	1888,	31 8 »	(» VIII, » 7.)
34. ♂» Millstadt (Kärnten), 25. Dez.	1885,	28 5 »	(» VII, » 4.)
35. ♀» Károlyváros, 14. Nov.	1875,	28 6 »	(» VIII, » 6.)
36. — Fiume, 31. Aug.	1888,	30 5 »	(» VII, » 3.)
37. ♂» Fiume, 10. Dez.	1887,	29 »	(» VIII, » 8.)
38. ♀» Poznanovec (Kom. Varasd), 5. Sept.	1901,	28 »	(» VIII, » 6.)
39. ♂» Zágráb, 11. Nov.	1889,	29 »	(» VII, » 2.)
40. ♀» Zágráb, 11. Nov.	1889,	30 »	(» VII, » 2.)
41. ♀» Fiume, 6. Jan.	1897,	30 6 »	(» VIII, » 5.)
42. ♀» Fiume, 16. Nov.	1887,	28 7 »	(» VII, » 2.)
43. — Fiume, 29. Sept.	1888,	31 8 »	(» VII, » 2.)
44. — Spalato, 16. Febr.	1875,	30 »	(» VII, » 2.)
45. — Jasenovac (Kom. Pozsega), 5. Okt.	1901,	29 »	(» VIII, » 5.)
46. — Kaproncza (Kom. Varasd), 19. Juli	1896,	30 »	(» VII, » 2.)
47. ♀» Slunj (Kom. Fiume-Modrus), 26. Dez.	1891,	29 5 »	(» VII, » 2.)
48. ♂» Fiume, 10. Okt.	1887,	30 5 »	(» VII, » 3.)
49. ♀» Zágráb, 11. Nov.	1889,	28 7 »	(» VII, » 3.)
50. ♂» Fiume, 22. Febr.	1880,	28 5 »	(» VII, » 4.)
51. ♂» Fiume, 22. Febr.	1880,	30 5 »	(» VII, » 3.)
52. ♀» Zágráb, 11. Nov.	1889,	28 5 »	(» VII, » 2.)
53. ♂» Fiume, 13. Nov.	1887,	29 5 »	(» VII, » 4.)
54. ♂» Zágráb, 11. Nov.	1889,	29 »	(» VIII, » 6.)
55. — Save, 3. Febr.	1882,	28 5 »	(» VII, » 2.)
56. ♂» Zágráb, 29. Dez.	1890,	30 »	(» VIII, » 6.)

E) *Junge:*

57. — Slavonien, 4. Sept.	1896, Flügel	31 5 $\frac{9}{m}$.	(Taf. VII, Fig. 2.)
58. — Zágráb, 3. Aug.	1870,	30 5 »	(» VII, » 2.)
59. — Zágráb, 7. Juli	1889,	29 7 »	(» VII, » 2.)
60. — Fiume, 19. Aug.	1888,	31 5 »	(» VII, » 4.)

Exemplare des Ungar. National-Museums:

A) *Alte im Hochzeitskleid.*

1. ♀ Wittingau,	1843, Flügel	29 $\frac{9}{m}$.	(Koll. FELDEGG.)
2. ♂ Ungarn,	1821,	32 $\frac{1}{2}$ »	(Koll. JANY.)
3. ♂ —	1843,	31 5 »	(Koll. FELDEGG.)
4. ♂ Velenceer See, 14. Juli	1901,	30 »	(DR. V. WARTHA.)*
5. ♂ Sarroder Sumpf, 28. Mai	1889,	30 »	(ST. CHERNEL.)

* Sehr interessant gefärbtes Exemplar; Stirn und Scheitel sehr licht, nahezu weisslich-braun; die lichten Federn aber, welche unter den Augen einen schmalen Halbkreis bilden, sind statt weiss hier meist lebhaft orange-gelb.

B) *Alte im Winterkleid.*

6. — Komitat Pest,	1848, Flügel 30.5 $\frac{cm}{m}$. (A. AEBLY)
7. — Velenceer See, 20. Sept.	1890, 31 „
8. ♂ Sibirien (Sidemi) 23. Sept.	1884 » 30.5 „

C) *Unreife Exemplare.*

9. — Szt-Gothard, Kom. Sz.-Doboka, 25. Nov. 1892, Fl. 30 $\frac{cm}{m}$. (T. VIII, Fig. 6) (GR. B. WASS)	
10. — Keszthely,	1866, » 30 » (» VII, » 2) (ST. DREHER)
11. ♀ Larnaca, (Cypern), 2. Febr.	1901, » 29.5 » (» VIII, » 6) (C. GLASZNER)
12. — Ägypten,	» 30 » (» VIII, » 7) (J. KOVÁCS)
13. ♂ Mundra, Kom. Fogaras, 29. Jan.	1891, » 29.5 » (» VIII, » 5) (E. CZYŃK)
14. ♀ Zengg, 24. Febr.	1900, » 28.5 » (» VII, » 2) (PADEWIETH)
15. — Ungarn,	1821, 27.5 » (» VII, » 2) (P. JANY)
16. — Balaton,	1881, » 27.5 » (» VII, » 2)

D) *Junge.*

17. — Komitat Pest,	1849, Flügel 29.5 $\frac{cm}{m}$. (Taf. VII, Fig. 2) (A. AEBLY)
18. — Ungarn,	1821, 28.5 » (» VII, » 2) (P. JANY)
19. — Budapest, 20. Juni	1895, 30 » (» VII, » 2) (DR. WARTHA)
20. — Europa,	28 » (» VII, » 2)

An den hier verzeichneten 80 Exemplaren sind die zwei extremen Masse der Flügellänge: 27.5 und 32.5 cm., Letzteres um nahezu 2 cm. länger, als die von SAUNDERS (Cat. B. Br. Mus. XXV., p. 211) angegebene grösste Länge (12 engl. Zoll) und fast des Länge des indischen *Larus brunneocephalus* entsprechend.

Larus melanocephalus, NATT.

(Synonymik im ungar. Text, p. 395. Taf. IX, Fig. 1, 2.)

Bewohnt die unmittelbaren Küstenstriche des Mittelmeeres und das Schwarze Meer.

In Ungarn ehemals ein häufiger Vogel, der auch regelmässig in den Sümpfen der Unteren Donau brütete; gegenwärtig nur zur Zugzeit anzutreffen, und zwar im Littorale häufiger, als im Inneren des Landes.

Im Ungar. National-Museum befinden sich zwei ungarische Exemplare, und zwar ein Männchen im Hochzeitskleid, welches im Mai 1894 am Velenceer See erlegt wurde, und ein Junges, welches K. KUNSZT am 14. Aug. 1891 bei Cs.-Somorja erlegte. Das Museum zu Zágráb besitzt kein Altes im Hochzeitskleid, dagegen unso mehr Alte im Winterkleid, Junge und unreife Exemplare.

Exemplare des Museums zu Zágráb:

A) *Alte im Winterkleid.*

1. ♂	Fiume, 18. Sept. 1889	Flügel	28	$\frac{c}{m}$.
2. ♂	Fiume, 26. Dez. 1887		29·5	»
3. ♀	Fiume, 19. Sept. 1889		29	»
4. ♂	Fiume, 21. Jan. 1890		31·5	»
5. ♂	Fiume, 21. März 1888		30·5	»

Bei letzteren zwei Exemplaren ist die schwarze Farbe des Kopfes in der Entwicklung.

B) *Unreife Exemplare:*

6. —	Fiume, 11. Nov. 1887	Flügel	31·5	$\frac{c}{m}$.
7. —	Fiume, 10. Okt. 1887		29·5	»
8. ♀	Fiume, 4. Okt. 1887		28	»
9. ♀	Fiume, 3. Okt. 1887		30	»

C) *Junge Exemplare:*

10. —	Fiume, 31. Aug. 1888	Flügel	28·5	$\frac{c}{m}$.
11. —	Fiume, 31. Aug. 1888	»	30	»
12. —	Fiume, 16. Aug. 1888	»	28	»
13. —	Fiume, 10. Aug. 1888	»	29	»
14. —	Fiume, 31. Aug. 1888	»	28	»
15. —	Fiume, 31. Aug. 1888	»	29	»
16. —	Fiume, 19. Aug. 1888	»	31	»
17. —	Fiume, 31. Aug. 1888	»	27·5	»
18. —	Fiume, 19. Aug. 1888	»	30·5	»
19. —	Fiume, 31. Aug. 1888	»	30	»
20. —	Fiume, 18. Sept. 1887	»	29	»
21. —	Fiume, 18. Sept. 1887	»	29·5	»
22. —	Fiume, — —	»	29	»

Larus minutus, PALL.

(Synonymik im ungar. Text, p. 397.)

Bewohnt das südöstliche Europa und den südwestlichen Theil von Central-Asien.

In Ungarn zieht der Vogel regelmässig im Frühjahr (Mai) und Herbst (Sept.) durch und ist dann in gewissen Gegenden, z. B. am Velenceer und Fertő-See in ziemlich grosser Anzahl anzutreffen. Im Ungar. National-Museum, sowie im Museum zu Zágráb befinden sich ganze Serien von Exemplaren, welche zur Zugzeit erlegt worden sind.

Larus canus, LINNÉ.

(Synonymik im ungar. Text, p. 398.)

Bewohnt Nord-Europa und Nord-Asien; während des Winters Süd-Europa, das Mittelmeer, Nord-Afrika, den persischen Meerbusen, sowie die Küstengegenden von China und Japan.

In Ungarn zur Zugzeit, im Frühjahr und Herbst, zuweilen auch im Winter anzutreffen.

Larus cachinnans, PALL.

(Synonymik im ungar. Text, p. 399.)

Diese Art wird in der ungarischen Litteratur fälschlich meist unter dem Namen *Larus argentatus* erwähnt. Dies wird dadurch verursacht, dass beide Arten ausserordentlich ähnlich und auf den ersten Blick kaum von einander zu unterscheiden sind. Der Mantel von *L. argentatus* ist im Ganzen lichter, der von *L. cachinnans* aber etwas dunkler. Der Unterschied zwischen Beiden ist indessen nur bei genauer Vergleichung wahrzunehmen und die betreffende Farbennuance nur im Allgemeinen giltig und durchaus kein ständiges Merkmal; denn es kommen bei *L. argentatus* auch dunkler gefärbte, bei *L. cachinnans* aber auch lichtere Exemplare vor. In der Sammlung des Ungar. National-Museums befinden sich zwei, im April und Juni erlegte Exemplare von *L. cachinnans* aus der Dobrudscha, deren graue Färbung mit derjenigen von einem zu gleicher Zeit bei Tromsö erlegten typischen *L. argentatus* durchaus übereinstimmt; ein am 11. Jan. 1897 in Rumänien erlegtes Exemplar ist sogar noch lichter, als der am lichtesten gefärbte *L. argentatus*.

Nach der Farbe des Gefieders lassen sich daher die beiden Arten in vielen Fällen überhaupt nicht unterscheiden. In solchen Fällen, aber auch sonst, ist es unerlässlich, auch die übrigen Merkmale der Arten in Betracht zu ziehen, und zwar folgende, welche allem Anscheine nach die konstantesten sind: 1. Im lebenden Zustande sind die Augenlider von *L. argentatus* lichtgelb, die Füße fleischfarbig; bei *L. cachinnans* hingegen die Augenlider röthlich-orangefarbig, die Füße gelb. 2. Bei *L. argentatus* ist die Mittelzehe nebst der Kralle länger, als der Tarsus (zuweilen gleich lang), bei *L. cachinnans* dagegen ist die Mittelzehe sammt Krallen immer kürzer, als der Tarsus. Bei *L. argentatus* neigt das Schwarz der primären Schwingen mehr ins Graue, bei *L. cachinnans* aber ist es stets tiefschwarz.

Ein grosser Unterschied herrscht auch in der geographischen Verbreitung dieser beiden Formen, da *L. argentatus* die nördlichsten Gegenden von Europa bewohnt und im Winter längs der westlichen Gestade des Kontinents zum Atlantischen Ocean zieht und höchstens den westlichen Theil des Mittelmeeres berührt, aber nicht weiter nach dem Osten vordringt;* wogegen *L. cachinnans* entschieden ein Bewohner der mediterranen Subregion und über dem 50° n. Br. nicht anzutreffen ist; sein Verbreitungsgebiet erstreckt sich nämlich im Sommer auf das Mittelmeer und die Küstenländer, auf das Schwarze und Kaspische Meer, im Winter

* Ich glaube richtig zu folgern, wenn ich annehme, dass jene Daten, auf Grund deren man das Vorkommen von *L. argentatus* im östlichen Theil der mediterranen Subregion und im Rothen Meer beweisen möchte, auf Irrthum beruhen und sich auf *L. cachinnans* beziehen.

auf die Küsten von Afrika, auf das Rothe Meer, den persischen Meerbusen und den indischen Ocean.

Das Vorkommen von *Larus cachinnans* in Ungarn ist zumeist auf das ungarisch-kroatische Littorale, den Quarnero beschränkt, wo derselbe auf den, nahe zum Ufer liegenden Felsenriffen nistet, kommt aber auch, besonders im Frühjahr und im Herbst, zuweilen auch im Winter, in den inneren Theilen des Landes, am Balaton, am Velencezer und Fertő-See, auf der Hortobágy, etc. vor.

Von diesen Orten, sowie aus anderen Theilen von Südost-Europa besitzt das Ungar. National-Museum 20, das Museum zu Zágráb 57 Exemplare, wogegen sich von *Larus argentatus* von den genannten Stellen in keinem dieser Museen Exemplare vorfinden. Auch dies beweist zur Genüge, dass die Zugrichtung nicht in unsere Linie fällt.

Larus fuscus, LINNÉ.

(Synonymik im ungar. Text, p. 400.)

Bewohnt den westlichen Theil der paläarktischen Region, im Winter die entsprechenden südlichen Gegenden und brütet in gewissen Theilen von Nord-Europa und der Mittelmeerländer.

Kommt in Ungarn hauptsächlich zur Zugzeit vor, erscheint aber zuweilen auch im Sommer, besonders im ungarisch-kroatischen Littorale, sicherlich solche Exemplare, welche in der mediterranen Subregion brüten.

Larus affinis, REINCH.

(Synonymik im ungar. Text, p. 401.)

Bewohnt die östliche Hälfte der paläarktischen Region, und zwar von der Dvina bis zum Jenissei-Fluss; im Winter die entsprechenden südlichen Gegenden.

Das Vorkommen in Ungarn wird durch zwei Exemplare dargethan; das eine derselben befindet sich im Ungar. National-Museum, das andere im Museum zu Zágráb; ersteres wurde am Fertő-See, letzteres im Golf von Fiume erlegt.

Rissa tridactyla (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 401, Taf. IX, Fig. 3, 4.)

Bewohnt den nördlichen Polarkreis; während des Winters die entsprechenden gemässigten Himmelsstriche.

In Ungarn nicht gar häufig; zur Zugzeit und zuweilen auch im Winter anzutreffen.

II. Fam. STERCORARIIDAE.

Diese Familie, deren Merkmale unter den allgemeinen Merkmalen dieser Ordnung erwähnt werden, ist in der Ornithologie Ungarns blos durch drei Arten vertreten. Obwohl wir in der ungarischen Litteratur ausser diesen auch noch einer vierten Art (*Megalestris catarrhactes* — *M. skua*) begegnen, ist diese Art, die auf

Grund eines einzigen Exemplares in die Ornis Ungarns aufgenommen wurde, vorläufig aus der Reihe unserer Vögel wegzulassen. Genanntes Exemplar wurde angeblich im Quarnero erlegt, in jüngster Zeit hat es sich jedoch herausgestellt, dass dasselbe eigentlich aus Dalmatien, und zwar von der Insel Curzola her stammt, folglich hat es keine Berechtigung, die ungarische Fauna zu vertreten.

Stercorarius pomatorhinus (TEMM.).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 403, 404.)

Bewohnt den nördlichen Polarkreis und zieht für den Winter nach gemäßigten und tropischen Himmelsstrichen.

In Ungarn zur Zugzeit, im Frühjahr und Herbst, anzutreffen; ziemlich selten.

Stercorarius crepidatus (GMEL.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 404.)

Bewohnt den hohen Norden vom 60° aufwärts; während des Winters gemässigte und tropische Himmelsstriche.

In Ungarn zur Zugzeit anzutreffen, aber selten. Das Ungar. National-Museum besitzt kein ungarisches Exemplar, das Museum zu Zágráb ein altes Männchen, welches am 11. Okt. 1881 bei Jasenak (Komitat Fiume-Modrus) erlegt worden ist.

Stercorarius parasiticus (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 405.)

Bewohnt den nördlichen Polarkreis, im Winter gemässigte Himmelsstriche.

In Ungarn zur Zugzeit im Herbst anzutreffen; im Frühjahr noch nicht beobachtet. Im Ungar. National-Museum befinden sich drei, im Museum zu Zágráb zwei Exemplare und in der CSATÓ'schen Sammlung ein ungarisches Exemplar, welche insgesamt Ende August und in der ersten Hälfte September erlegt worden sind.

XIII. Ordo ALCIFORMES.

Die Alken sind ausgezeichnete Taucher, die mit ausserordentlicher Geschicklichkeit unter dem Wasser schwimmen. Ihr Körper ist dementsprechend beschaffen. Auf dem Festlande sind sie sehr ungeschickt und bewegen sich mit ihrem plumphen Körper, welchen sie zumeist hockend, senkrecht zu tragen pflegen, sehr unbehilflich. Äusserlich gleichen sie daher den Möven keineswegs, obgleich ihre innere Morphologie sie mit denselben in die nächste Verwandtschaft verweist.

Charaktere; Das Gaumenbein getheilt (*schizognathus*); der Vorderrand des Nasenbeines gegabelt (*schizorhinal*); die Anzahl der Halswirbel beträgt 15; die Zehen sind mit einer Schwimmhaut verbunden; sie mausern jährlich einmal; sie nisten auf Felsenvorsprüngen oder in Löchern, welche sie in die Erde graben und legen nie mehr als ein Ei; die Eier sind bei jenen Arten, welche in Erdlöchern nisten, stets weiss, bei denjenigen aber, welche ein offenes Nest verfertigen, gefärbt und mit dunkleren Zeichnungen versehen; das Junge ist, aus dem Ei geschlüpft, dicht mit Dunen bedeckt und lange auf die elterliche Pflege angewiesen, verlässt das Nest daher erst sehr spät.

Die Glieder dieser Familie bewohnen den nördlichen Polarkreis, ziehen indessen im Herbst vor der strengen Winterkälte unter gemässigtere Himmelsstriche. Diese Reise geht hauptsächlich über das Meer, und sie stehen mit der Ornis Ungarns nur dadurch in einer Beziehung, dass einige der nordeuropäischen Arten auch das Mittelmeer aufsuchen, von wo sie dann in das Adriatische Meer, mithin auch ohne Hindernis an das ungarisch-kroatische Littorale gelangen. Auf diese Weise verschlugen sich die Exemplare jener zwei Arten, von welchen hier gehandelt wird, bis in den Quarnero.

I. Fam. ALCIDAE.

Alca torda, LINNÉ.

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 408.)

Bewohnt den nördlichen Theil des Atlantischen Oceans; im Winter das Mittelmeer.

In Ungarn im Quarnero in den Wintermonaten anzutreffen. Im Ungar. National-Museum befindet sich kein ungarisches Exemplar, im Museum zu Zágráb deren zwei, welche bei Fiume erlegt worden sind.

Fratercula arctica (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 409.)

Bewohnt den nördlichen Theil des Atlantischen Oceans und das nördliche Polarmeer von Grönland östlich bis Novaja-Zemlja; während des Winters die Küstenländer von Nord-Amerika, die westlichen Gestade von Süd-Europa und das Mittelmeer.

Das Vorkommen in Ungarn wird durch ein einziges Exemplar erwiesen, welches sich im Museum zu Zágráb befindet und am 10. August 1888 im Meerbusen von Fiume erlegt worden ist. Dasselbe gehört zu der typischen kleineren Form; Flügellänge 15 cm.

XIV. Ordo PROCELLARIIFORMES.

Die Sturmvögel leben ausschliesslich auf dem Meer und sind von sehr verschiedener Grösse. Die kleinsten sind kaum grösser, als die Schwalbe, wogegen die grössten mit den ausgebreiteten, mächtig grossen Flügeln die grössten Vögel des Festlandes weit übertreffen.* Ausser dem langen Flügel ist ihr auffallendstes Merkmal der Schnabel (Abbildung p. 412, 413), welcher scheinbar aus einzelnen Hornplatten zusammengesetzt ist, die durch gut sichtbare Furchen begrenzt sind; die Nasenlöcher münden in aufliegende Röhren, und aus diesem Grunde bezeichnet man diese Vögel auch als Röhrennasen (*Tubinares*). Im Übrigen hat der Schnabel, dessen Spitze in einen stark gekrümmten Haken ausgeht, grosse Ähnlichkeit mit den Kormoranen (Vgl. Abbildungen p. 271—273). Von den Merkmalen dieser Ordnung seien noch folgende erwähnt: Das Gaumenbein ist getheilt (*schizognathus*); der Vorderrand des Nasenbeines ist ausgebuchtet (*holorhinal*); die Vorderzehen sind durch eine vollständige Schwimmhaut verbunden; die Bürzeldrüse besitzt einen Federkranz; von den sekundären Schwingen fehlt die fünfte (*aquintocubital*).

Die Sturmvögel nisten zumeist auf den Inseln des Oceans, und zwar meistens in selbst gegrabenen Erdlöchern, zuweilen aber auch an offenen Stellen; legen stets nur ein Ei, dasselbe ist rein weiss, oder bei manchen Arten weiss, am stumpfen Ende mit rothen Sprenkeln versehen. Das Junge ist, aus dem Ei geschlüpft, mit dichten Dunen bedeckt und verlässt das Nest erst dann, wenn es vollständig entwickelt ist, bis dahin ist es auf die elterliche Pflege angewiesen.

O. Salvin (Cat. B. Br.-Mus. XXV., p. 342, 1896) hat diese Ordnung in vier Familien eingetheilt: *Procellariidae*, *Puffinidae*, *Pelecanoididae* und *Diomedidae*. Die Anzahl der bekannten Arten beträgt laut SHARPE (Hand-List. B. I., p. 120—129. 1899) 123. In Ungarn ist blos eine Famile vertreten.

---

* Der im südlichen Ocean lebende Albatros (*Diomedea*) misst mit ausgebreiteten Flügeln über vier Meter, nach Manchen sogar sechs Meter; im Verhältnis hierzu tritt unser gewaltiger Bartgeier sehr in den Hintergrund, denn die Flügelbreite desselben erreicht nicht einmal drei Meter.

I. Fam. PUFFINIDAE.

Puffinus kuhli (BOIE).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 412.)

Geographische Verbreitung: Mittelländisches Meer und Atlantischer Ocean. Bei uns kommt er am ungarisch-kroatischen Littorale vor.

Das Ungar. National-Museum besitzt nur Exemplare von den dalmatinischen Inseln, während von den Exemplaren des Museums zu Zágráb fünf im Meerbusen von Fiume erlegt wurden, und zwar:

a—b, ♂♀ Fiume, 3. Juni 1888.

c, ♀ juv. Fiume.

d, Fiume, 7. September 1887.

e, Fiume, 27. Juni 1890.

Puffinus yelkouanus (ACERBI).

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, pag. 413.)

Bewohnt das Mittelländische und Adriatische Meer.

In Ungarn im ungarisch-kroatischen Littorale häufig. Das Ungar. National-Museum besitzt fünf Exemplare aus dem Meerbusen von Fiume, im Museum zu Zágráb befinden sich sieben Exemplare.

XV. Ordo. COLYMBIFORMES.

Der Körper cylindrisch, ausschliesslich für das Leben auf dem Wasser eingerichtet; der Schnabel lang, spitz; die Füsse fallen auf den hinteren Theil des Körpers und sind zum Gehen ganz ungeeignet; der Tarsus ist seitlich zusammengedrückt; die Vorderzehen sind lang, durch eine vollständige Schwimmhaut mit einander verbunden; die Hinterzehe ist kurz, fällt mit den Vorderzehen in eine Fläche, von ihrem Innenrande führt ein schmales Schwimmhäutchen zur Basis der inneren Zehe. Der Körper dicht befiedert, ohne Fluren; die Flügel schmal, spitz; der Schwanz kurz, abgerundet, mit 18 oder 20 Federn versehen.

Von den anatomischen Merkmalen sind in erster Reihe zu erwähnen: der eigenthümliche Kniefortsatz der Tibie, das nach hinten vergrösserte Becken, welches das Kreuzbein und die Schwanzknochen verdeckt, sowie der verlängerte mittlere Theil des Brustbein-Hinterrandes (*margo posterior sterni*), welcher weit mehr nach vorn ragt, als die Seitenfortsätze (s. Abbildung p. 414). Die Anzahl der Halswirbel beträgt 14–15. Das Gaumenbein ist getheilt (*schizognathus*).

Die geographische Verbreitung dieser Vögel beschränkt sich im Sommer auf den nördlichen Polarkreis; im Winter dagegen verbreiten sie sich über die ganze gemässigte Zone.

Meist halten sie sich auf dem Meer auf, zur Brut- und Zugzeit aber suchen sie auch die Süsswässer auf. Sie brüten am Ufer von Süsswässern und legen zwei grünlich-braune Eier; die Jungen sind mit Dunen bedeckt.

I. Fam. COLYMBIDAE.

Colymbus septentrionalis, LINNÉ.

(Synonymik im ungar. Text, p. 415.)

Bewohnt den nördlichen Polarkreis und zieht über den Winter nach den Ländern der gemässigten Zone.

In Ungarn gelegentlich des Durchzuges und im Winter vorkommend und dann auf grösseren Seen oder auf dem Meer anzutreffen. Seltener als *Colymbus arcticus*. Das Ungar. National-Museum besitzt nur ein ungarisches Exemplar, welches

Graf BÉLA WASS am 31. Oktober 1897 am Teich bei Mező-Záh erlegte. Im Museum von Zágráb befinden sich 17 Exemplare, welche insgesamt Alte oder Junge im Winterkleid sind.

Colymbus arcticus, LINNÉ.

(Synonymik im ungar. Text, p. 416.)

Lebt in Nord-Europa und Nord-Asien; während des Winters in der entsprechenden gemässigten Zone.

In Ungarn zur Zugzeit und Winters häufig und auf grösseren Gewässern überall anzutreffen. Das Ungar. National-Museum besitzt 12 einheimische Exemplare, deren 7 in vollständig entwickeltem Hochzeitskleid. Im Museum zu Zágráb befinden sich 70 Exemplare, wovon jedoch nur zwei das vollständig entwickelte Hochzeitskleid tragen.

XVI. Ordo PODICIPEDIDIFORMES.

Charaktere: Der Körper cylindrisch; der Schnabel gerade, spitz; die Füße fallen auf den hinteren Theil des Körpers; der Tarsus seitlich zusammengedrückt, die Vorderzehen lang und statt der Schwimmhaut mit breiten Lappen versehen; die Hinterzehe kurz, steht mit den Vorderzehen meist in einer Fläche und ist gleichfalls lappig; die Krallen sind flach, nagelartig. Der Körper dicht befiedert, ohne Fluren; der Flügel schmal, spitz; der Schwanz verkrümmt, echte Schwanzfedern fehlen. Die Tibie trägt — gleichwie bei den Tauchern — vorn am oberen Ende einen Kniefortsatz; das Becken ist nach hinten verlängert, dagegen weicht am Brustbein die Struktur des Hinterrandes wesentlich von derjenigen der Seetaucher ab. Der mittlere Theil des Hinterrandes ist nämlich winkelförmig eingeschnitten und fällt innerhalb der Linie der seitlichen Trabeculae (s. Abbildung p. 418) Das Gaumenbein ist getheilt (*schizognathus*); die Anzahl der Halswirbel beträgt 17—21.

Diese Vögel sind auf der ganzen Erde verbreitet. In der Regel halten sie sich auf stehenden Gewässern auf; das Nest erbauen sie auf dem Wasser und legen 4—8 weisse oder schmutzig-gelbliche Eier; die Eier sind länglich und an beiden Enden gleich spitz. Die Jungen sind mit dichten Dunen bedeckt und, sowie sie das Ei verlassen, des Schwimmens fähig.

I. Fam. PODICIPEDIDAE.

Podiceps* *cristatus* (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 419.)

Bewohnt Europa, Asien, Afrika, Australien und Neu-Zeeland.

In Ungarn in allen mit Rohr bestandenen Wässern häufig. Langt Ende April an und zieht Mitte Oktober ab.

---

* Der Name *Podiceps*, welcher aus den lateinischen Wörtern *podex* und *pes* gebildet ist, wurde bereits vor LINNÉ von den alten Auktoren zur Bezeichnung der Lappentaucher verwendet, LINNÉ gebrauchte in der ersten Ausgabe seines Syst. Nat. die falsch zusammengezogene Form *Podiceps* und nach ihm nehmen LATHAM und sämtliche spätere Autoren dieselbe auf. In der angenommenen zwölften Ausgabe des Werkes von LINNÉ kommt der Name *Podiceps* nicht mehr vor, da LINNÉ die Lappentaucher mit den Seetauchern in ein Genus (*Colymbus*) zusammengezogen hat. Auf die Unrichtigkeit des Namens *Podiceps* hat zuerst DR. GLOGER (Journ. f. Ornith. II., 1854 p. 430) hingewiesen und den richtigen Ausdruck *Podiceps* in Klammern gegeben. Daher glaube ich, dass als Auktor des Genus-Namens *Podiceps* mit vollem Rechte GLOGER anzusehen ist.

Podiceps griseigena (BODD.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 420.)

Bewohnt Europa, Nord-Afrika und den westlichen Theil von Asien.

In Ungarn in allen mit Rohr bestandenen grösseren Wässern anzutreffen, aber weit seltener, als vorige Art; am häufigsten in den siebenbürgischen Landestheilen, besonders auf den Seen der Mezöség. Dieser Zugvogel langt Anfangs April an und weilt bis Oktober.

Podiceps auritus (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 421.)

Lebt im Sommer im südlichen Polarkreis; im Winter in den entsprechenden milderer Gegenden.

In Ungarn nur zur Zugzeit anzutreffen, und zwar sehr selten. Bisher wurden insgesamt bloss einige Exemplare beobachtet. Die im Ungar. National-Museum befindlichen drei Exemplare im Hochzeitskleid wurden von K. KUNSZT im Frühjahr 1884 bei Csallóköz-Somorja gesammelt.

Podiceps nigricollis, BREHM.

(Synonymik im ungar. Text p. 422.)

Geographische Verbreitung: Mittel- und Süd-Europa, sowie der gemässigte Theil von Asien; im Winter Afrika und das südliche Asien.

In Ungarn auf allen mit Röhricht bestandenen Wässern häufig. Dieser Zugvogel langt Mitte April an und weilt bis Ende September.

Podiceps fluviatilis (TUNST.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 422.)

Bewohnt Mittel- und Süd-Europa, Mittel-Asien und Japan.

In Ungarn auf allen mit Rohr bestandenen Wässern anzutreffen. Zugvogel, der von Ende März bis Ende Oktober hier verweilt.

XVII. Ordo RALLIFORMES.

Der Körper schlank, seitlich stark zusammengedrückt, mit langen und häufig dichten Federn bedeckt; die Zehen meist sehr lang, zuweilen mit zum Schwimmen geeigneten Lappen versehen (s. Abbildung p. 426); die Hinterzehe ist höher, als die Vorderzehe angebracht. Der Vorderrand des Nasenbeines eingebuchtet (*holorhinal*); das Gaumenbein getheilt (*schizognathus*); die Anzahl der Halswirbel beträgt 14—15; die Bürzeldrüse mit einem Federkranz versehen.

Diese Ordnung, welche über 200 recente Arten umfasst, ist über die ganze Erde verbreitet. Die einzelnen Arten pflegen sich an verborgenen Stellen in Röhrichten oder zwischen dichten Wasserpflanzen aufzuhalten und brüten ebenda. Die Eier (7—14) sind auf lichtem Grunde dunkel gesprenkelt. Die Jungen sind mit dunklen, grauen oder schwarzen Dunen dicht bedeckt und sind, sowie sie das Ei verlassen, des Laufens oder des Schwimmens fähig.

I. Fam. RALLIDAE.

Fulica atra, LINNÉ.

(Synonymik und Abbildung im ungar. Text, p. 425, 426.)

Bewohnt ganz Europa und Asien; im Winter das Mittelmeer, Nord-Afrika und den südlichen Theil von Asien.

In Ungarn überall anzutreffen, in den grösseren Seen sogar in ungeheurer grosser Menge. Langt Ende März und Anfangs April an und weilt bis Oktober.

Gallinula chloropus (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 427.)

Bewohnt Europa, Asien und Afrika.

In Ungarn an allen Sümpfen und Röhrichten gemein. Zugvogel, der in der ersten Hälfte April anlangt und bis Oktober verweilt.

Crex crex (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 428.)

Geographische Verbreitung: Europa und Central-Asien; im Winter Afrika und der südliche Theil von Asien.

In Ungarn auf feuchten Wiesen überall gemein. Zugvogel, der Anfangs Mai anlangt und bis Oktober hier verweilt.

Porzana porzana (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 429.)

Lebt in Europa und West-Asien; Winters in Afrika und Indien.

In allen Sumpfgegenden Ungarns gemein; langt Mitte April an und zieht in der ersten Hälfte Oktober nach seinen Winterquartieren.

Porzana pusilla (PALL.).*

(Synonymik im ungar. Text, p. 429.)

Bewohnt Mittel- und Süd-Europa, die gemässigte Zone von Asien bis Sibirien und Japan; überwintert in Afrika, Süd-Asien und auf den Philippinen.

In Ungarn bisher zumeist im Komitate Pest, und zwar auf den Puszten Haraszi, Szittyó und Ürbő beobachtet, wo der Vogel auch beständig brütet. CSATÓ hat ihn bei Nagyenyed beobachtet und erlegt. Dieser Zugvogel langt wahrscheinlich Mitte April an (ein Exemplar des Ungar. National-Museums wurde am 18. April erlegt) und weilt bis Oktober.

---

* Von dieser Art pflegt man eine europäische und eine asiatische Form zu unterscheiden; letztere wurde in neuester Zeit von DR. REICHENOW mit dem Namen *P. auricularis* belegt und dieser Name auch von SHARPE (Handl. B. I., p. 102, 1899) acceptirt. Die europäische Form unterscheidet sich von der asiatischen einzig und allein dadurch, dass bei letzterer die Ohrendeckfedern von einem gelblich-braunen Streif durchschnitten sind, welcher mit der braunen Färbung des Halses zusammenhängt; dies Merkmal soll angeblich den europäischen Exemplaren fehlen. Das Ungar. National-Museum verfügt derzeit bloß über vier ungarische Exemplare, allein bei zwei derselben ist der Streif über den Ohrendeckfedern, welcher die asiatische Form charakterisiren soll, vorhanden. Eines derselben habe ich im Pester Komitat am 4. Mai 1894 selbst erlegt. Das zweite Exemplar stammt gleichfalls aus dem Pester Komitate, von der Puszta Ürbő, wo es am 4. Juni 1898 durch FR. CERRA erlegt wurde. Übrigens ist letzteres Exemplar ein ganz lichtgefärbtes Weibchen. Bemerkenswerth ist es, dass CERRA ebenda zur selben Zeit auch ein Männchen, (vielleicht sogar das Pärchen des vorigen) erlegte, welches indessen zu der ganz typisch gefärbten europäischen Form gehört. Dass obiges, der asiatischen Form zugeschriebene Merkmal kein konstantes ist, hat auch SHARPE (Cat. B. Br. Mus. Vol. XXIII) selber zugegeben, indem er sich auf asiatische Exemplare beruft, an welchen der Ohrenstreif fehlt, wogegen er denselben an einem Exemplar aus Nizza vollständig entwickelt konstatirte. Nach alldem bin ich der Ansicht, dass der die Ohrendeckfedern durchschneidende Streif nicht als Merkmal einer Art oder einer Lokalform zu betrachten, sondern lediglich als individuelle Abweichung oder Altersverschiedenheit einer und derselben Art aufzufassen ist.

Zapornia parva (SCOP.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 431.)

Bewohnt Mittel- und Süd-Europa, sowie die gemässigte Zone von Asien; überwintert in Afrika und im südlichen Theile von Asien.

Kommt in Ungarn in Röhrichten und Sümpfen des Flachlandes überall vor. Zugvogel, welcher Ende März oder Anfangs April anlangt und in der ersten Hälfte Oktober wegzieht.

Rallus aquaticus, LINNÉ.

(Synonymik im ungar. Text, p. 432.)

Bewohnt mit Ausnahme des hohen Nordens ganz Europa und den westlichen Theil von Asien; überwintert in Nord-Afrika und Indien.

In Ungarn in allen Sümpfen und Röhrichten gemein. Zugvogel, welcher sehr früh anlangt und bis zum Spätherbst hier verweilt. Scheinbar überwintert er auch in gelinderen Wintern. Das Ungar. National-Museum besitzt ein weibliches Exemplar, welches Graf BÉLA WASS am 10. Januar 1901 bei Sz.-Gothárd (Kom. Szolnok-Doboka) erlegte.

XVIII. Ordo COLUMBIFORMES.

Charaktere: Der Schnabel eher kurz, vorn ein wenig gebogen, die Basis des Oberkiefers mit einer weichen Haut bedeckt, in welcher sich die Nasenlöcher öffnen; der Vorderrand des Nasenbeines gegabelt (*schizorhinal*); das Gaumenbein getheilt (*schizognathus*); die Anzahl der Halswirbel beträgt 14—15; das Brustbein schmal, an beiden Seiten mit je zwei Ausschnitten; die Bürzeldrüse kahl, manchmal nicht vorhanden, Blinddarm verkümmert, Gallenblase zumeist fehlend; Tarsus vorn geschildert, an den Seiten mit sechseckigen Schuppen bedeckt, ausserdem häufig mehr oder weniger befiedert; die Anzahl der Zehen beträgt vier, die Hinterzehe fällt mit den übrigen Zehen in eine Fläche; die Anzahl der Schwingen erster Ordnung beträgt 11, von den Schwingen zweiter Ordnung fehlt die fünfte.

Sie nisten mit wenig Ausnahmen auf Bäumen; das recht lockere und kleine Nest wird aus Zweigen erbaut. Sie legen zwei rein weisse Eier. Die Jungen sind Anfangs nackt und unbeholfen.

Die Tauben sind auf der ganzen Erde verbreitet; es sind über 500 Arten bekannt. Diese Ordnung zerfällt in fünf Familien. Bei uns sind nur zwei Familien mit insgesamt vier Arten repräsentirt.

I. Fam. COLUMBIDAE.

Columba oenas, LINNÉ.

(Synonymik im ungar. Text, p. 434.)

Bewohnt den westlichen Theil der paläarktischen Region.

In Ungarn in allen waldigen Gegenden gemein. Zugvogel, der sehr früh anlangt und bis zum Spätherbst hier verweilt; zuweilen, wenn der Winter mild, überwintern wohl auch einzelne Exemplare.

Columba livia, BONN.

(Synonymik im ungar. Text, p. 434.)

Bewohnt Süd-Europa und den gemässigten Theil von West-Asien bis Indien.

Kommt bei uns nur im ungarisch-kroatischen Littorale vor und brütet allda in Felsenhöhlen. Standvogel.

Columba palumbus, LINNÉ.

(Synonymik im ungar. Text, p. 435.)

Geographische Verbreitung: Europa, West-Asien und gewisse Punkte von Nord-Afrika.

In Ungarn in allen waldigen Gegenden gemein: Zugvogel, welcher in der ersten Hälfte März anlangt und bis November weilt.

II. Fam. TURTURIDAE.

Turtur turtur (LINNÉ).

(Synonymik und Abbildungen im ungar. Text, p. 436.)

Bewohnt Europa, Nord-Afrika und den westlichen Theil Asiens.

In Ungarn überall gemein, hält sich im Frühjahr und Sommer in Waldungen, im Herbst schaarenweise auf Saatfeldern auf und zieht über den Winter fort.

XIX. Ordo PTEROCLIDIFORMES.

Die Vögel dieser Ordnung erinnern in ihrer äusseren Morphologie theils an die Tauben, theils an die Hühner. Der Schnabel gleicht mehr dem der Hühner, ist aber weit schwächer. Flügel schmal, sehr lang und spitz; die erste Schwinge weit länger, als die übrigen. Der Schwanz spitz, die beiden Mittelfedern zuweilen sehr lang. Die eigenthümliche Struktur der Füsse bildet eines der auffälligsten Charaktere dieser Ordnung; die drei Vorderzehen sind sehr kurz und mit haarartigen Federn ganz dicht bedeckt, ebenso auch der Tarsus; entweder fehlt die Hinterzehe ganz oder sie ist rudimentär zugegen.

Diese Vögel sind Wüstenbewohner, leben in Schaaren; ihrem Wandertrieb folgend, verlassen sie zeitweise ihre Heimath und überfluthen dann fremde Erdtheile in ungeheurer Anzahl. Sie bauen kein Nest; sie legen die Eier, in der Zahl von drei (nach anderen Angaben vier) in seichte Vertiefungen, welche sie in den Sand ausscharren. Die Eier sind länglich, an beiden Enden gleich stumpf, ihr Grundton ist erdfarbig, dunkel marmorirt und gesprenkelt. Die Jungen sind oben mit erdfarbigem, weiss und braun gefleckten, unten aber mit einfärbig weisslichen Dunen bedeckt (s. Proc. Z. Soc. 1866, pl. 18).

Ihre geographische Verbreitung erstreckt sich auf Süd-Europa, Afrika, Madagaskar und Asien. Es sind 17 Arten bekannt.

I. Fam. PTEROCLIDIDAE.

Syrnhaptes paradoxus (PALL.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 439.)

Bewohnt die Wüsten Central-Asiens und wandert zeitweilig in ungeheueren Schaaren nach Europa.

Pflegt auf seinen Wanderzügen in Ungarn gleichwie anderwärts in Schaaren zu erscheinen. Die grössten Züge trafen 1863 und 1888 ein.

Das Ungar. National-Museum besitzt folgende ungarische Exemplare:

1.	♀ Sárrét, Komitat Fejér,	21. Mai 1863,	LUDWIG v. SZÖGYÉNY jun.
2.	♂ Bugyi, Komitat Pest,	29. Mai 1863,	
3—4.	♂ Szeged,	Ende Febr. 1864,	AUREL v. OKRUTZKY.
5.	♂ Úrmező, Komitat Máramaros,	28. April 1888,	ALEXANDER v. POGÁNY.
6.	♀ Nagyszeben,	1. Mai 1888,	FRANZ ZACH.
7.	♀ Tasnád-Szántó, Kom. Szilágy,	9. Mai 1888,	EDMUND DORNER.
8.	♀ Családfalu, Komitat Nyitra,	11. Mai 1888,	KARL v. BACSKÁDY.

Pteroclorus exustus (TEMM.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 440.)

Bewohnt das südwestliche Asien und das nördliche und nordöstliche Afrika.

In Ungarn in einem einzigen Fall beobachtet, und zwar im August 1863, wo E. HANNIBAL auf der Puszta Szany (Komitat Sopron), ein weibliches Exemplar aus einer Schaar von Steppenhühnern herausschoss. Dies seltene Exemplar befindet sich ausgestopft in der Sammlung von EDMUND v. HUSZTY; in der bei Gelegenheit des II. internationalen ornithologischen Kongresses veranstalteten Ausstellung war dasselbe zur Schau gestellt (s. MADARÁSZ, Erläuterungen p. 98, Nr. 592). Scheinbar ist dieser Beleg nicht nur für Ungarn, sondern für ganz Europa der einzige.

XX. Ordo GALLIFORMES.

Charaktere: Der Schnabel kurz, dick, gebogen; die Spitze des Oberkiefers über die Spitze des Unterkiefers gekrümmt. Der Vorderrand des Nasenbeines eingebuchtet (*holorrhinal*); die Anzahl der Halswirbel beträgt 15—18; das Brustbein schmal, der Hinterrand an beiden Seiten mit zwei tiefen Einschnitten; die Bürzeldrüse kahl, mit Federkranz versehen, zuweilen ganz fehlend; die Anzahl der Zehen stets vier, die Hinterzehe fällt mit den übrigen Zehen entweder in eine Fläche oder höher.

Sie erbauen kein Nest; Farbe und Anzahl der Eier nach den einzelnen Familien sehr verschieden. Die aus dem Ei gekrochenen Jungen sind mit Dunen bedeckt und sogleich zum Laufen befähigt.

Die Hühner sind über die ganze Erde verbreitet; es sind nahezu 500 recente Arten bekannt.

I. Fam. TETRAONIDAE.

Tetrao urogallus, LINNÉ.

(Synonymik im ungar. Text, p. 442.)

Geographische Verbreitung: Europa; Nord- und Central-Asien.

In Ungarn in den nordöstlichen und siebenbürgischen Karpathen, sowie im Karstgebirge vorkommender Standvogel.

Von Kreuzungen zwischen Auerhahn und Birkhahn besitzt das Ungar. National-Museum zwei sehr schöne Männchen, deren eines von G. RAINER am 18. März 1847 bei Uj-Leszna (Komitat Sáros) erlegt worden ist; das zweite, ohne genauen Fundort, ist im Frühjahr 1891 von Frau JOS. CZANYUGA gespendet worden.

Lyrurus tetrix (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 443.)

Bewohnt Europa, sowie Nord- und Central-Asien.

In Ungarn Standvogel; am häufigsten in den nordöstlichen Karpathen, selten in den siebenbürgischen Karpathen; im Karstgebirge gänzlich fehlend.

Exemplare des Ungar. National-Museums:

1. ♂ Tátrafüred,	August	1844,	GEORG RAINER.
2. ♀ Komitat Szepes,	März	1847,	GEORG RAINER.
3. ♀ Komitat Szepes,	Mai	1847,	GEORG RAINER.
4. ♀ Beszterczebánya,		1850,	J. GASPARECZ.
5. ♀ Komitat Nógrád,	4. Oktober	1896,	GRAF LAD. CZEGBIAN.

Tetrastes bonasia (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 444.)

Geographische Verbreitung: Europa, sowie Nord- und Central-Asien.
In allen grösseren Gebirgen Ungarns Standvogel.

II. Fam. PHASIANIDAE.

Perdix perdix (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 445.)

Bewohnt Europa.

In Ungarn überall anzutreffen, mit Ausnahme einzelner Punkte, welche den Lebensbedingungen des Vogels durchaus nicht entsprechen. Standvogel, welcher im Herbst und Winter sich zu grösseren Schaaren vereinigt.

Caccabis saxatilis (W. & M.).

(Synonymik im ungar. Text, p. 446.)

Die geographische Verbreitung beschränkt sich auf die felsigen Gebiete der Hochgebirge Mittel-Europas, mit Ausnahme von Griechenland, wo eine verwandte Art vertreten ist.

In Ungarn hält sich dieser Vogel hauptsächlich an den kahlen, felsigen Strecken des Karstgebirges längs des ungarisch-kroatischen Littorales auf. Kommt auch im Komitate Krassó-Szörény vor.

Coturnix coturnix (LINNÉ).

(Synonymik im ungar. Text, p. 446.)

Bewohnt Europa, Asien und Afrika.

In Ungarn überall anzutreffen. Zugvogel, welcher in der zweiten Hälfte April anlangt und bis November verweilt; zuweilen, wenn der Winter mild ist, sind namentlich in den südlichen Landestheilen auch noch im Dezember einzelne Exemplare zu finden.

MAGYAR NEVEK.

álfeccskék 176.
 alka (közönséges) 408.
 — (pengecsőrű) 409.
 alkafélék 407.
 alkák 407.
 álomfékó 181.
 aranypipőke (közönséges) 122.
 — (tűzfejű) 122.
 aranypipőke-félék 121.
 árva-szajkó 174.

bábaszarka 151.
 baglyok 199.
 bagoly (erdei) 207.
 — (karvaly-) 206.
 — (urali) 208.
 bakesó 318.
 bankák 167.
 barátczinege (közönséges) 141.
 — (nagy) 143.
 barátkeselyű 217.
 barázdacsőrűek 323.
 batla (közönséges) 324.
 bibicz 342.
 bibiczlile 343.
 billegető (ázsiai sárga-) 60.
 — (barázda) 57.
 — (dalmát sárga-) 62.
 — (északi sárga-) 62.
 — (európai sárga-) 61.
 — (feketefejű sárga-) 63.
 — (hegyi) 58.
 — (keleti sárga) 61.
 — (mezei sárga) 59.
 billegető-félék 53.
 bölömbika 319.
 búbos-pacsirta (szenegáli) 50.
 buvár (északi) 415.
 — (sarki) 416.
 buváralakúak 414.
 buvár-félék 415.
 buvárréce (kis) 277.
 — (kontyos) 276.
 — (nagy) 276.
 buvárrécék 275.
 büdösbanka 169.
 büdösbanka-félék 169.

csaláncsattogató 120.
 császármadár 444.
 csicsörke 25.
 csipkemandár (feketefejű) 115.
 — (közönséges) 114.
 csíz 34.
 csóka (keleti) 8, 165.
 — (közönséges) 7, 165.
 csuvik 204.
 czinege (barkós) 127.
 — (búbos) 134.
 — (fenyves) 136.
 (kék) 138.
 — (kerti) 120.
 — (lazur) 138.
 czinege-félék 123.

darázsölyv 249.
 darázs-sas 249.
 daru (szürke) 329.
 — (szűz) 330.
 darualakúak 327.
 daru-félék 327.
 éjjeli-fecske 181.
 éjjeli-vércse 181.
 éneklők 1.
 evezőlábúak 267.

fajd-félék 441.
 fakókeselyű 219.
 famászó 148.
 famászó-félék 146.
 favágó 145.
 fázán-félék 445.
 fecske (éjjeli-) 181.
 — (fellegi-) 172.
 — (füsti) 159.
 — (házi) 160.
 — (kazári-) 178.
 — (kőfali-) 178.
 — (látatlan) 178.
 — (parti) 159.
 — (szirti-) 178.
 — (torony-) 178.
 fecske-félék 158.
 fecske-király 172.

fekete-rigó 105.
 fellegi-fecske 172.
 fenyőrigó 103.
 füge-madár 129.
 fogoly 445.
 — (szirti) 446.
 futók 338.
 futómadár 338.
 futómadár-félék 338.
 függőczinege (kaukázusi) 130.
 — (közönséges) 129.
 függő-madár 129.
 fülemile (erdélyi) 94.
 — (közönséges) 93.
 — (perzsiai) 94.
 fülesbagoly (kis) 211.
 — (nagy) 213.
 — (réti) 212.
 — (törpe) 210.
 fülesbagoly-félék 202.
 fűrj 446.
 füstfark (hegyi) 99.
 — (kaukázusi) 98.
 — (közönséges) 97.
 fűzike (déli) 77.
 — (sárga) 75.

galamb (örvös) 435.
 — (szirti) 434.
 galamb-félék 433.
 galambok 433.
 gatyás-kuvik 205.
 gatyásölyv 243.
 gerle 436.
 gerle-félék 436.
 gébics (rőtfejű) 155.
 — (töviszúró) 154.
 gébics-félék 150.
 gém (egyiptomi) 317.
 — (éjjeli) 318.
 — (szürke) 312.
 — (törpe) 320.
 — (üstökös) 315.
 gémalakúak 309.
 gémek 310.
 gém-félék 310.
 gojzer 354.

gólya (fekete) 321.
— (közönséges) 322.

gólya-félék 321.

gólyák 321.

gödény (borzas) 268.

— (kis) 269.

— (nagy) 268.

gödény-félék 267.

gulipán 352.

guruló 348.

guvat 432.

guvat-félék 424.

gyöngybagoly 201.

gyöngybagoly-félék 200.

gyurgyalag 172.

— (sárgafejű) 172.

gyurgyóka 172.

halálmadár 204.

halász (kék) 175.

halászká (apró) 386.

— (fehérszárnyú) 387.

— (fekete) 388.

— (kaczagó) 382.

— (közönséges) 385.

— (nagy) 380.

— (szürkehasú) 389.

— (tengeri) 383.

halászkák 380.

halászsas 215.

halászsasok 215.

halczion 175.

halfarkas (közép) 404.

— (sarki) 405.

— (sodortfarkú) 403.

halfarkas-félék 403.

hantmadár 111.

— (dalmát) 112.

— (keleti) 113.

haris 428.

harkály (balkáni) 195.

— (fehérhátú) 195.

— (fekete) 188.

— (háromujjú) 197.

— (közép) 196.

— (szürke) 189.

— (zöld) 189.

harkály-félék 187.

harkályok 186.

— (valódi) 186.

háromujjú-harkály (közép-európai)
197.

hattyú (énekes) 307.

— (kis) 308.

— (néma) 307.

hattyúk 307.

havasiszajkó (közönséges) 8.

— (szibériai) 9.

héja 258.

hékák 258.

hőbagoly 209.

holló 4.

— (havasi) 11.

— (remete) 11.

hószármány 44.

ibisz-félék 323.

jégmadár 175.

jégmadarak 175.

jégmadár-félék 175.

kalangyavarjú 174.

kalapács 145.

kakuk (közönséges) 184.

kakuk-félék 184.

kanalaszgém 326.

kanalaszgém-félék 325.

kánya (barna) 247.

— (vörös) 246.

karitsa 174.

károkatna (kis) 272.

— (középtengeri) 271.

— (nagy) 270.

károkatna-félék 270.

karvaly 260.

karvaly-bagoly 206.

kazári-fecske 178.

kecskefejő 181.

kékbecs 95.

— (déli) 96.

— (északi) 96.

kékbecs keresztező 96.

kécsóka 174.

kékrigó 110.

kékvarjú 174.

kelecseny 230.

kenderike (keleti) 30.

— (közönséges) 29.

— (sárgacsőrű) 30.

kerecsen 230.

keresztcsőr (közönséges) 19, 165.

— (szalagos) 20, 166.

— (vastagscsőrű) 20, 165.

— (vörös-szalagos) 165.

keselyű-félék 217.

kigyász-sas 244.

királyka 120, 122.

kócsag (kis) 314.

— (nemes) 313.

kovács 145.

kőfali-fecske 178.

kőforgató 350.

kőforgató-félék 348.

kőforgatók 350.

kővi-rigó 109.

kurta-kalapács 145.

küllő 145.

küllő-félék 144.

küllü 145.

küllü 145.

kuvik 204.

— (gatyás) 205.

lábatlan-fecske 178.

lángbagoly 201.

lappogó 181.

lappantyú (déli) 182.

— (közönséges) 181.

lappantyúk 180.

lappantyú-félék 180.

légykapó (feketehátú) 162.

— (örvös) 163.

— (szürke) 164.

— (vörösbegyű) 161.

légykapó-félék 161.

lenike (hosszúcsőrű) 28.

— (közönséges) 27.

— (szibériai) 29.

— (vörhenyes) 28.

lepkecsőrű 147.

lile (arany) 345.

— (havasi) 345.

— (kis) 347.

— (nagy) 344.

— (parti) 346.

— (széki) 348.

lile-félék 341.

lilék 340.

lilik (kis) 305.

— (nagy) 305.

lő-sírály 399.

lotyoszalonna (északi) 356.

— (nagy) 357.

lúd (nyári) 304.

— (örvös) 301.

— (sarki) 306.

— (téli) 302.

— (vöröslábú) 304.

ludak 300.

lúdalakúak 274.

méhész-banka 172.

méhészmadár 172.

méhészmadarak 171.

méhészmadár-félék 172.

méhészölvy 249.

molnárczinege (csikosfejű) 133.

— (közönséges) 131.

- nádifülemile (déli) 83.
 — (folyami) 82.
 nádiposzáta (csikosfejű) 86.
 — (déli) 88.
 — (közönséges) 87.
 nádirigó (fűzi) 80.
 — (kis) 81.
 — (nagy) 78.
 nádisármány 40.
 — (vastagesőrű) 41.
 nyirfajd 443.
- Ökörszem 120.
 ökörszem-félék 119.
 ölyv (fehérfarkú) 257.
 — (kaukázusi) 252.
 — (keleti) 255.
 — (közönséges) 250.
 — (méhész) 249.
 ölyvek 250.
 örvös-galamb 435.
 örvös-lúd 301.
 örvösrigó (kaukázusi) 107.
 — (középeurópai) 106.
- pacsirta (búbos) 49.
 — (erdei) 52.
 — (havasi) 46.
 — (mezei) 51.
 — (szenegáli búbos-) 50.
 — (szibériai) 47.
 pacsirtafélék 45.
 partfutó (északi) 370.
 — (fehér) 366.
 — (izlandi) 369.
 — (szélescsőrű) 372.
 — (temminck) 367.
 — (tengeri) 368.
 — (törpe) 368.
 — (vörhenyes) 371.
 pinty (erdei) 35.
 — (havasi) 30.
 — (magtörő) 37.
 — (téli) 36.
 pinty-félék 17.
 pipiske (hegyi) 57.
 — (közönséges) 54.
 — (pusztai) 56.
 — (réti) 54.
 — (rőtbe gyű) 55.
 piripio 172.
 piripio-gyurgyalag 172.
 piripjő 172.
 pirók (északi) 21.
 — (közönséges) 24.
 — (nyugati) 24.
- pirók (rozsa-) 22.
 — (szibériai) 23.
 poling (kis) 356.
 — (nagy) 354.
 — (vékonycsőrű) 355.
 poszáta (alpesi) 449.
 — (barátka) 67, 69.
 — (dalos) 67, 68.
 — (kerti) 67.
 — (közönséges) 66.
 — (sávós) 65.
 — (szárdíniai) 70.
 — (szürke) 69.
 poszáta-félék 63.
- ragadozók 214.
 — (éjjeli) 214.
 — (nappali) 214.
 — (valódi) 216.
 ráró 215, 231.
 récze (barát) 290.
 — (bársony) 281.
 — (bőjt) 294.
 — (bütykös) 299.
 — (esörgő) 296.
 — (ezigány) 290.
 — (dunna) 283.
 — (hegyi) 288.
 — (jeges) 285.
 — (kanálcőrű) 292.
 — (kékesőrű) 280.
 — (kendermagos) 297.
 — (kontyos) 288.
 — (lármás) 284.
 — (márványos) 291.
 — (nyilfarkú) 293.
 — (rőtfejű) 287.
 — (rozsdás) 300.
 — (sarlós) 295.
 — (sipoló) 296.
 — (tökés) 298.
 récze-félék 274.
 réczék 278.
 remicz 129.
 rendike (közönséges) 72.
 — (vörhenyes) 74.
 — (zöld) 71.
 rétihéja (fakó) 264.
 — (kékes) 263.
 — (szürke) 266.
 — (vörhenyes) 261.
 réti-sas 245.
 reznek 335.
 rigó (boros) 102.
 — (énekes) 102.
 — (fekete) 105.
- rigó (fenyő) 103.
 — (húros) 103.
 — (kék) 110.
 — (kövi) 109.
 — (rőtfarkú) 108.
 rigó-félék 89.
 rikácsolók 167.
 rózsapirók 22.
- sárfutó (fekete) 358.
 — (fütyülő) 359.
 — (hegyi) 364.
 — (réti) 363.
 — (szürke) 361.
 — (tavi) 360.
 — (veszekedő) 365.
 — (zöldlábú) 362.
 sárfutók 351.
 sárga-billegető (ázsiai) 60.
 — (dalmát) 62.
 — (déli) 448.
 — (északi) 62.
 — (európai) 61.
 — (feketefe jű) 63.
 — (keleti) 61.
 — (mezei) 59.
 sárgarigó 13.
 sárgarigó-félék 12.
 sarlósfecske (egérszinű) 179.
 — (közönséges) 178.
 — (nagy) 178.
 sármány (citrom) 38.
 — (czirregő) 42.
 — (feketefe jű) 43.
 — (hó) 44.
 — (kerti) 42.
 — (nádi) 40.
 — (örvös) 39.
 — (vastagesőrű nádi) 41.
 sárszalonka (kis) 375.
 — (közép) 373.
 — (nagy) 373.
 sas (darázs) 249.
 — (fekete) 238.
 — (halász) 215.
 — (kigyász) 244.
 — (lármás) 239.
 — (parlagi) 237.
 — (réti) 245.
 — (szirti) 236.
 — (törpe) 242.
 saskeselyű (szakálás) 221.
 saskeselyű-félék 221.
 sasok 235.
 selyemfark 157.
 selyemfark-félék 156.

- seregély (indiai) 16.
 — (közönséges) 15.
 — (rózsaszínű) 16.
 — (szibériai) 16.
 seregély-félék 14.
 siketfajd 442.
 sirály (feketefejú) 395.
 — (feketehátú) 400.
 — (háromujjú) 401.
 — (keleti) 401.
 — (közönséges) 391.
 — (ló) 399.
 — (szürke) 398.
 — (törpe) 397.
 sirályalakúak 379.
 sirály-félék 380.
 sirályok 390.
 sivatagtyúk 440.
 sólyom (fecskeszárnyú) 233.
 sólyom (hosszúszárnyú) 233.
 — (kis) 234.
 — (vándor) 232.
 sólymok 225.
 sólyom-félék 223.
 sordély 44.
 sövénybujkáló (alpesi) 90.
 — (közönséges) 91.
 szajkó 11.
 — (árva) 11.
 — (tengeri) 174.
 szalakota 174.
 szalakota-félék 174.
 szalakoták 173.
 szalonka (erdei) 375.
 szalonka-félék 351.
 szalonkák 366.
 szaritsoka 174.
 szarka 10.
 szarkagábor 151.
 szarkagébics 151.
 szarkakergető 151.
 szárcsa 425.
 székcicsér (feketeszárnyú) 340.
 — (közönséges) 339.
 székcicsér-félék 339.
 széksizarka 353.
 szélkiáltó 354.
 szélleljátszó 227.
 szirti-fecske 178.
 szirti-fogoly 446.
 szirti-galamb 434.
 szőriszarka 151.
 szűrkegébics (kis) 154.
 — (nagy) 151.
 talpastyúk 439.
 talpastyúk-félék 438.
 talpastyúkók 438.
 tarkaharkály (keleti) 193.
 — (kis) 194.
 — (nagy) 191.
 tengelicze 33.
 tengeri-szajkó 174.
 tengeriszarka 349.
 tengeriszarkák 349.
 tilinkómadár 227.
 törpekuvík (magyarhoni) 203.
 toronyfecske 178.
 tűzok 334.
 tűzok-félék 334.
 tűzokok 332.
 tücsökmadár 84.
 tyúkalakúak 441.
 ugartyúk 337.
 ugartyúk-félék 336.
 ugartyúkók 336.
 vadgalamb 434.
 vakvarjú 318.
 valódi harkályok 186.
 valódi ragadozók 216.
 varjú (fekete) 6, 164.
 varjú (szürke) 6.
 — (vetési) 5.
 varjú-félék 2.
 vasvarjú 174.
 vércse 227.
 — (éjjeli) 181.
 — (kék) 225.
 — (kis) 225.
 — (közönséges) 227.
 — (sárgakarmú) 229.
 — (szürke) 225.
 — (verebésző) 234.
 — (vörös) 227.
 — (vöröslábú) 225.
 veréb (házi) 32.
 — (mezei) 31.
 vészmadár (déli) 412.
 — (középtengeri) 413.
 vészmadár-félék 412.
 viharnadarak 411.
 vízicsibe (kis) 431.
 — (pettyes) 429.
 — (törpe) 429.
 vízi-egér 348.
 vízirigó 118.
 vízirigó-félék 116.
 vizityúk 427.
 viztaposó 377.
 viztaposó-félék 377.
 vöcsök (apró) 422.
 — (búbos) 419.
 — (feketenyakú) 422.
 — (füles) 421.
 — (vörösnakú) 420.
 vöcsökalakúak 418.
 vöcsök-félék 419.
 vörösbegy 100.
 zöldike 34.
 zöldkánya 174.
 zsálya (zöld) 174.

INDEX.

- abietina** (Crucirostra) 19.
 — (Sylvia) 74.
abietinus (Falco) 232.
abietum (Nyctale) 205.
 — (Parus) 136.
abrekianus (Turdus) 108.
abyssinica (Galerita) 50.
abyssinicus (Phylloscopus) 74.
accedens (Carduelis) 33.
 — (Cerchneis) 227.
 — (Parus) 141.
 — (Poecila) 141.
Accentor 89, 90, 489.
Accentoridae 489.
Accentorinae 89, 90, 489.
Accipiter 258, 260.
Accipitres 199, 214, 216, 544, 550, 552.
Accipitriformes 199, 214, 544, 550.
accipitrina (Strix) 212.
Accipitrinae 223, 224, 258, 554, 568.
accipitrinus (Asio) 211, 549.
acheta (Threnetria) 83.
Acredula 123, 130, 506, 511.
acredula (Phyllopneuste) 72.
Acrocephalus 64, 77, 125, 478, 483, 487.
acuta (Anas) 293.
 — (Dufila) 293, 577.
 — (Phasianurus) 293.
 — (Querquedula) 293.
 — (Trachelonetta) 293.
adspersa (Strix) 201.
advena (Alcedo) 175.
 — (Corvus) 5.
 — (Sitta) 145.
aedium (Syrnium) 208.
Aëdon 92, 490.
aëdon (Lusciola) 94.
 — (Motacilla) 94.
 — (Philomela) 94.
 — ♂ infuscata (Lusciola) 94.
aedonia (Sylvia) 67.
Aegialitis 341, 346.
Aegithalinae 123, 128, 506.
Aegithalus 128, 510.
aegithus (Circus) 263.
aegocephala (Scolopax) 356.
 — (Limosa) 356, 357.
 — (Totanus) 356, 357.
aegolius (Strix) 212.
aegyptiacus (Neophron) 220.
aegyptius (Vultur) 219.
aemodius (Poecile) 136, 515.
aequipar (Circus) 264.
aeruginosus (Accipiter) 261.
 — (Buteo) 261.
 — (Circus) 261, 262, 568.
 — (Falco) 261.
 — typicus (Circus) 261.
 — var. unicolor (Circus) 261.
aesalon (Falco) 234.
 — (Hypotriorchis) 234.
 — (Lithofalco) 234.
aethiops (Fulica) 425.
aetolius (Milvus) 247.
affinis (Gelocheledon) 382.
 — (Larus) 390, 391, 401, 612.
 — (Rhyacophilus) 363.
 — (Sylvia) 81.
 — (Virelva) 382.
 — mariloides (Aythia) 289.
africana (Anas) 290.
 — (Butalis) 164.
 — (Muscicapa) 164.
 — (Nyroca) 291.
 — (Scolopax) 371.
 — (Strix) 201.
 — (Upupa) 169.
africanus (Limnosalus) 257.
 — (Numenius) 371.
 — (Phalacrocorax) 273.
agilis (Anthus) 54.
agraria (Gelocheledon) 382.
agrarius (Brachyotus) 212.
 — (Otus) 212.
agrestis (Alauda) 51.
agricola (Corvus) 5.
agrorum (Anthus) 56.
 — (Corvus) 5.
 — (Linaria) 27.
Alauda 45, 46, 51, 472.
alaudarius (Falco) 227.
 — (Tinnunculus) 227.
Alaudidae 2, 45, 471.
alba (Ciconia) 322.
 — (Coturnix) 447.
 — (Egretta) 313.
 — (Herodias) 313, 456, 585.
alba (Motacilla) 57, 58, 476.
 — (Strix) 201.
albatus (Anser) 306.
albellus (Merganser) 277.
 — (Mergellus) 277.
 — (Mergus) 277, 574.
albeola (Motacilla) 57.
albescens (Ciconia) 322.
 — (Circus) 264.
 — (Falco) 258.
albicans (Anas) 305.
albicaudus (Falco) 245.
albicilla (Aquila) 245.
 — (Falco) 245.
 — (Haliaëtus) 245, 560.
 — (Saxicola) 113.
 — borealis (Falco) 245.
albicillus (Haliaëtus) 245.
albiulla (Vultur) 245.
albicollis (Cinclus) 117, 118, 503, 504.
 — (Glottis) 361.
 — (Gyps) 219.
 — (Gyps) (Vultur) 219.
 — (Hydrobata) 118.
 — (Muscicapa) 163.
 — (Enanthe) 112.
 — (Saxicola) 112.
 — (Vultur) 219.
albifrons (Aegialitis) 348.
 — (Charadrius) 348.
 — (Anas) 305.
 — (Anser) 302, 305, 580.
 — (Branta) 305.
 — (Muscicapa) 163.
 — minutus (Anser) 305.
albigularis (Aegialitis) 348.
 — (Alauda) 51.
 — (Bonasa) 444.
 — (Carduelis) 33.
 — (Fringilla) 33.
 — (Pandion) 216.
albistriata (Curruca) 449.
albiventris (Fulica) 425.
albiventris (Pica) 10.
albulus (Mergus) 277.
albus (Aluco) 201.
 — (Erodias) 313.
 — (Falco) 236, 250.

- albus (Larus) 401.
 — (Phalacrocorax) 271.
 — (Vultur) 220.
 Alca 408.
 Alcedinidae 175.
 Alcedo 175.
 alchata (Pteroclorus) 440.
 Alcidae 407, 614.
 Alciformes 407, 614.
 Alcinae 407, 408.
 aldrovandi (Merganser) 275.
 — (Scops) 210.
 Alectorides 327, 589.
 alexandrina (Aegialitis) 346, 348, 596.
 alexandrinus (Charadrius) 348.
 alimoch (Vultur) 220.
 alnorum (Calamoherbe) 81.
 — (Cynchramus) 40.
 — (Linaria) 27.
 — (Spinus) 34.
 — magnirostris (Linaria) 28.
 alpestris (Alauda) 46.
 — (Butalis) 164.
 — (Eremophila) 47.
 — (Fringilla) 35.
 — (Merula) 104, 105, 106, 107, 496, 497, 498.
 — (Nucifraga) 9.
 — (Otocorys) 46, 47, 472.
 — (Otocoryx) 47.
 — (Parus) 141.
 — (Phileremos) 47.
 — (Poecila) 141.
 alpina (Hirundo) 178.
 — (Motacilla) 90.
 — (Scolopax) 370.
 — (Tichodroma) 147.
 — (Tringa) 369, 370, 600.
 alpinus (Accentor) 90.
 — (Anthus) 57.
 — (Apternus) 197.
 — (Cypselus) 178.
 — (Dendrocopus) 188.
 — (Gypaëtus) 222.
 — (Laiscopus) 90.
 — (Micropus) 178.
 — (Picoides) 197, 198, 542, 543.
 — (Pyrrhocorax) 11.
 — var. digitatus (Pyrrhocorax) 12.
 altaicus (Gypaëtus) 222.
 alticeps (Anthus) 55.
 — (Archibuteo) 243.
 — (Crex) 428.
 — (Hypolais) 75.
 — (Machetes) 365.
 — (Merula) 105.
 alticeps (Muscicapa) 162.
 — (Pandion) 216.
 altifrons (Charadrius) 345.
 altirostris (Galerita) 49.
 aluco (Aluco) 208.
 — (Strix) 200, 207, 208, 547.
 — (Syrnium) 207, 208, 547.
 — (Ulula) 208.
 ambigua (Ficedula) 76.
 ambiguus (Podiceps) 421.
 ameliae (Columba) 434.
 americana (Aquila) 236.
 — (Calidris) 366.
 americanus (Chaulelasmus) 297.
 — (Falco) 236.
 — (Graculus) 270.
 Ampelidae 2, 156, 525.
 Ampelis 157.
 amphileuca (Saxicola) 112, 501.
 Anatidae 274, 573.
 Anatinae 274, 278.
 Anas 279, 298.
 anatum (Falco) 232.
 angium (Circaëtus) 244.
 anglica (Gelocheleon) 382, 604.
 — (Laropis) 382.
 — (Viralva) 382.
 anglicus (Thalasseus) 382.
 anglorum (Puffinus) 413.
 angus (Charadrius) 345.
 angusticauda (Sylvia) 72.
 angustirostris (Anas) 291.
 — (Chaulelasmus) 291.
 — (Chauliodes) 291.
 — (Corythus) 21.
 — (Marmaronetta) 291, 577.
 — (Phalaropus) 377.
 — (Querquedula) 291.
 angvium (Circaëtus) 244.
 annulata (Hiaticula) 346.
 Anorthura 119, 120.
 Anser 300, 302.
 anser (Anas) 304.
 — (Anser) 302, 304, 580.
 — ferus (Anas) 304.
 Anseriformes 274, 573.
 Anserinae 274, 300, 579.
 anthirostris (Galerita) 52.
 — (Locustella) 84.
 Anthropoides 329, 330.
 Anthus 45, 53, 471.
 antiquorum (Emberiza) 42.
 apiarius (Merops) 172.
 apiaster (Merops) 172, 531.
 apicarius (Charadrius) 345.
 — (Pluvialis) 345.
 apium (Pernis) 249, 561.
 apivorus (Buteo) 249.
 — (Falco) 249.
 — (Pernis) 249, 561.
 apus (Apus) 178.
 — (Cypselus) 177, 178, 179, 533.
 — (Hirundo) 178.
 — (Micropus) 178.
 — murarius (Cypselus) 178.
 — murinus (Apus) 179.
 — — (Micropus) 179.
 — niger (Cypselus) 178.
 — turrium (Cypselus) 178.
 — (typicus) (Apus) 178.
 — vulgaris (Cypselus) 178.
 aquatica (Calamodyta) 86.
 — (Calamoherbe) 86.
 — (Emberiza) 41.
 — (Sylvia) 86.
 aquaticus (Acrocephalus) 86.
 — (Anthus) 57.
 — (Aramus) 432.
 — (Calamodus) 85, 86, 487.
 — (Cinclus) 117, 118, 503, 504.
 — (Circus) 261.
 — (Fallus) 432, 624.
 — ♂ melanogaster (Cinclus) 118.
 Aquila 235, 557.
 aquila (Falco) 236.
 Aquilinae 223, 224, 235, 554, 556.
 aquilinus (Buteo) 257, 258.
 arabicus (Acrocephalus) 78.
 aralensis (Budytes) 63.
 Arami 327, 589.
 aranea (Gelocheleon) 382.
 — (Sterna) 382.
 arborea (Alauda) 52.
 — (Galerita) 52.
 — (Lullula) 52, 474.
 — (Monedula) 7.
 — (Phyllopusneuste) 72.
 — (Ruticilla) 98.
 — (Jynx) 198.
 — cherneli (Alauda) 52.
 arboreus (Anthus) 54.
 — (Dendrofalco) 233.
 — (Falco) 233.
 — (Otus) 211.
 — (Passer) 31.
 — (Phalacrocorax) 270.
 — (Pipastes) 54.
 — (Turdus) 103.
 arborum (Columba) 434.
 arbustorum (Calamoherbe) 81.
 — (Cannabina) 29.
 archiboschas (Anas) 298.

- Archibuteo 235, 243.
 archiitinnuncula (Falco) 227.
 arctica (Alca) 409.
 — (Fratercula) 409, 455, 615.
 — (Lunda) 409.
 — (Strix) 212.
 — var. glacialis (Fratercula) 409.
 arcticus (Colymbus) 414, 415, 416, 618, 619.
 — (Eudytes) 416.
 — (Mergus) 416.
 — (Mormon) 409.
 — (Podiceps) 421.
 Ardea 311, 312.
 Ardeae 309, 301, 583.
 Ardeidae 310, 583.
 Ardeiformes 309, 583.
 Ardeola 311, 315.
 Ardetta 311, 320.
 Arenaria 350.
 arenaria (Calidris) 366, 599.
 — (Corydalla) 56.
 — (Tringa) 366.
 Arenariinae 348, 350.
 arenarius (Oedinenus) 337.
 argentatus (Larus) 399, 400, 611, 612.
 — michahellesi (Larus) 399.
 armaria (Tetrao) 439.
 arrianus (Vultur) 217.
 arquata (Cracticornis) 354.
 — (Nucifraga) 9.
 — (Pelidna) 371.
 — (Scolopax) 354.
 Arquatella 366, 368.
 arquatus (Numenius) 354, 597.
 — lineatus (Numenius) 354.
 Artamus 310.
 arundinacea (Emberiza) 40.
 — (Motacilla) 81.
 arundinacea (Salicaria) 78.
 — (Schoenicola) 40.
 arundinaceus (Acrocephalus) 78, 484.
 — (Botaurus) 319.
 — (Circus) 261.
 — (Falco) 215, 261.
 — (Mystacinus) 127.
 — (Turdus) 78.
 arvensis (Alauda) 45, 51, 52, 471, 474.
 — (Anser) 302.
 — (Corydalla) 56.
 — cantarella (Alauda) 51.
 asiaticus (Mergus) 275.
 Asio 200, 203, 211.
 asio (Otus) 211.
 assimilis (Corvus) 6.
 — (Crucirostra) 21.
 — (Curruca) 69.
 — (Linaria) 27.
 — (Numenius) 354.
 — (Otus) 211.
 — (Parus) 141.
 — (Poecila) 141.
 — (Vitiflora) 112.
 Astur 258.
 astur (Accipiter) 259.
 ater (Circus) 266.
 — (Falco) 247.
 — (Hydroctina) 247.
 — (Milvus) 247.
 — (Parus) 136.
 — (Periparus) 136.
 — (Poecile) 136, 514, 515.
 — (Totanus) 358.
 — subsp. (Parus) 136.
 aterrima (Fulica) 425.
 Athene 202, 204.
 atheniensis (Bubo) 213.
 atra (Ardea) 321.
 — (Fulica) 425, 426, 622.
 — (Poecile) 136, 515.
 — (Ruticilla) 99.
 — (Scolopax) 358.
 — (Tringa) 358.
 atrata (Fulica) 425.
 — (Motacilla) 99.
 — (Ruticilla) 99.
 atricapilla (Euspiza) 43.
 — (Ficedula) 162, 527.
 — (Hedymela) 162.
 — (Motacilla) 69.
 — (Muscicapa) 162.
 — (Sylvia) 65, 69, 450, 481.
 — atricapilla (Muscicapa) 162.
 — speculigera (Muscicapa) 162.
 atricapillus (Budytes) 62.
 atricilla (Larus) 380.
 atrigularis (Coccothraustes) 37.
 atrogrisea (Muscicapa) 162.
 atrogularis (Colymbus) 416.
 — (Turdus) 454.
 atropterus (Himantopus) 353.
 atterrimus (Cypselus) 178.
 aurata (Carduelis) 33.
 aurantiipennis (Carduelis) 33.
 auratus (Charadrius) 345.
 aurea (Pluvialis) 345.
 aureocapillus (Regulus) 122.
 aureus (Charadrius) 345.
 — (Gypaëtus) 222.
 — (Oriolus) 13.
 auricapillus (Regulus) 122.
 auricularis (Ortygometra) 430.
 — (Porzana) 429, 430, 623.
 auriculatus (Lanius) 155.
 aurita (Otus) 211.
 — (Saxicola) 112, 500.
 — (Vitiflora) 112.
 — amphileuca (Saxicola) 112.
 — aurita (Saxicola) 112.
 — var. libica (Saxicola) 112.
 auritus (Aegialitis) 346.
 — (Colymbus) 421.
 — (Dytes) 421.
 — (Podiceps) 421.
 — (Podicipes) 419, 421, 621.
 — (Turtur) 426.
 australis (Podiceps) 419.
 — (Squatarola) 344.
 — (Tringa) 369.
 austriaca (Glareola) 339.
 — (Strix) 207.
 austriacus (Falco) 247.
 — (Milvus) 247.
 autumnalis (Himantopus) 353.
 — (Plegadis) 324.
 avicula (Locustella) 84.
 avocetta (Recurvirostra) 352, 596.
 — (Scolopax) 352.
 — (Himantopus) 352.
 azureus (Turdus) 110.
 Aythia 278, 289.
 badius (Nycticorax) 318.
 baedekeri (Nyctale) 205.
 baicalensis (Poecile) 141.
 bailloni (Crex) 430.
 — (Gallinula) 429.
 — (Ortygometra) 430.
 — (Porzana) 430.
 — (Phalaridium) 430.
 — (Rallus) 429.
 balbul (Anas) 294.
 balbusardus (Aquila) 215.
 baldami (Coturnix) 447.
 baldensteinii (Parus) 141.
 balstoni (Cypselus) 178.
 baltica (Alca) 408.
 — (Gelocheidon) 382.
 — (Sylocheidon) 381.
 balticus (Colymbus) 416.
 barbarus (Vultur) 222.
 barbata (Emberiza) 42.
 barbatus (Calamophilus) 127.
 — (Falco) 222.
 — (Gypaëtus) 221, 222, 553.

- barbatus (Hypenites) 127.
 — (Panurus) 127.
 — (Vultur) 221.
 barbatus barbatus (Gypaëtus) 222.
 — grandis (Gypaëtus) 222.
 — occidentalis (Gypaëtus) 222.
 barletta (Falco) 233.
 bathicus (Haematopus) 349.
 beavani (Poecile) 136, 515.
 beema (Budytes) 59, 61, 449, 477.
 — (Motacilla) 61.
 belgica (Limosa) 357.
 — (Scolopax) 357.
 bella (Alcedo) 176.
 bellonii (Oedienemus) 337.
 — (Tadorna) 299.
 bengalensis (Alcedo) 175.
 — (Ispida) 176.
 bengalensis var. sondaica (Alcedo) 176.
 benickii (Lestris) 404.
 bernicla (Anas) 301.
 — (Anser) 301.
 — (Branta) 301, 579.
 — (Brenta) 301.
 — (Brenthus) 301.
 betularum (Linaria) 27.
 — (Turdus) 102.
 betulina (Bonasa) 444.
 betulinus (Tetrao) 444.
 — (Tetrastes) 444.
 betulorum (Spinus) 34.
 bewickii (Cygnus) 307, 308, 582.
 — (Olor) 308.
 biarmicus (Aegithalus) 127.
 — (Calamophilus) 127.
 — (Mystacinus) 127.
 — (Panurus) 124, 127, 128, 510.
 — (Paroides) 127.
 — (Parus) 127.
 bicornis (Podiceps) 421.
 — (Vanellus) 342.
 bifasciata (Aquila) 238.
 — (Crucirostra) 20.
 — (Loxia) 19, 20, 165, 166, 465.
 — (Upupa) 169.
 bifasciatus (Trogodytes) 121.
 blasii (Sterna) 385.
 boarula (Motacilla) 58.
 bohémica (Bombycilla) 157.
 boji (Lestris) 404.
 bonapartii (Ruticilla) 98.
 — (Turdus) 103.
 bonasa (Bonasa) 444.
 bonasia (Tetrao) 444.
 — (Tetrastes) 444, 630.
 bonellii (Caricicola) 88.
 — (Phylloscopus) 71, 481.
 bombycilla (Parus) 157.
 borealis (Budytes) 59, 62, 449, 477.
 — (Cuculus) 184.
 — (Haliaëtus) 245.
 — (Larus) 401.
 — (Linaria) 27.
 — (Monifrigilla) 36.
 — (Parus) 141.
 — (Phaeopharus) 140.
 — (Plectrophanes) 45.
 — (Poecila) 141.
 — (Puffinus) 412.
 — (Rissa) 402.
 — (Strepsilas) 350.
 — alpestris (Parus) 142.
 — baicalensis (Parus) 143.
 — borealis (Parus) 143.
 — cinereicapilla (Motacilla) 448.
 — colletti (Parus) 143.
 — europaeus (Lanius) 151.
 — macrurus (Parus) 143.
 — sibiricus (Lanius) 151.
 — var. alpestris (Poecile) 142.
 — var. macrura (Poecile) 142.
 boscas (Anas) 298, 578.
 boschas (Anas) 298.
 bontanensis (Pica) 10.
 botaurulus (Ardea) 315.
 Botaurus 311, 319.
 boysii (Sterna) 383.
 brachycentrus (Anthus) 56.
 brachydactyla (Aquila) 244.
 — (Certhia) 148.
 brachydactylus (Circæëtus) 244.
 — (Cursorius) 338.
 — (Falco) 244.
 brachyotos (Otus) 212.
 brachyotos (Aegolius) 212.
 — (Asio) 212.
 — (Strix) 212.
 brachyptera (Limosa) 357.
 — (Stagnicola) 427.
 — (Telmatias) 373.
 brachypus (Gallinago) 374.
 — (Telmatias) 374.
 brachyrhynchus (Alcedo) 176.
 — (Anas) 285.
 — (Astur) 259.
 — (Bombycilla) 157.
 — (Caricicola) 87.
 — (Chloris) 34.
 — (Clangula) 285.
 — (Clypeata) 292.
 — (Crucirostra) 20.
 brachyrhynchus (Curruca) 67.
 — (Emberiza) 38.
 — (Harelda) 285.
 — (Herodias) 313.
 — (Lestris) 405.
 — (Motacilla) 57.
 — (Nucifraga) 8.
 — (Phalacrocorax) 270.
 — (Pyrgita) 32.
 — (Regulus) 122.
 — (Rhynchaspis) 292.
 — (Tichodroma) 147.
 — (Upupa) 170.
 brachyrhynchus (Anser) 302, 303, 579.
 brachyotos (Otus) 212.
 brachyura (Strix) 212.
 Branta 300, 301.
 brehmii (Aquila) 236, 242.
 — (Calamoherpe) 81.
 brehmi (Pelorychus) 373.
 — (Phylloscopus) 74.
 — (Scolopax) 373.
 brehmii (Telmatias) 374.
 brenta (Bernicla) 301.
 — (Branta) 301.
 brenta glaucogaster (Anser) 301.
 brevicaudatus (Budytes) 61.
 brevipes (Himantopus) 353.
 — (Nycticorax) 318.
 brevirostris (Acanthis) 30.
 — (Aegiolius) 30.
 — (Anser) 305.
 — (Linaria) 26, 30, 468.
 — (Linota) 30.
 — (Parus) 142.
 — (Picus) 191.
 — (Poecila) 141.
 — (Sylvia) 74.
 — crassirostris (Parus) 142.
 britannica (Certhia) 148.
 britannicus (Poecile) 136, 515.
 brooksi (Haliaëtus) 245.
 bruchii (Anser) 305.
 brunneocephalus (Larus) 392, 609.
 brunnescens (Acanthis) 28.
 — (Linaria) 28.
 brunneus (Falco) 227.
 brunnichii (Rissa) 402.
 Bubo 203, 213.
 bubo (Asio) 213.
 — (Bubo) 213, 549.
 — (Otus) 213.
 — (Strix) 213.
 Bubonidae 199, 200, 202, 546.
 Bubulcus 311, 317.
 bubulcus (Ardea) 317.

- bubulcus (*Ardeola*) 317.
 — (*Bubulus*) 317.
 — (*Buphus*) 317.
Bucerotes 167, 528, 529.
Budytes 53, 59.
buffonii (*Lestris*) 405.
buffoni (*Stercorarius*) 405.
bugiensis (*Alauda*) 51.
burka (*Gallinago*) 374.
buteo (*Accipiter*) 250.
 — (*Buteo*) 250, 251, 254, 561, 564, 566.
 — (*Falco*) 250, 253, 562, 563.
 — *ferox* (*Buteo*) 257.
 — *typicus* (*Buteo*) 250.
Buteoninae 223, 224, 250, 554, 561.

cabaret (*Aegiothus*) 28.
Caccabis 445, 446.
cachinnans (*Laroides*) 399.
 — (*Larus*) 390, 391, 399, 400, 611, 612.
cacolut (*Corvus*) 4.
caerulescens (*Parus*) 138.
caeruleus (*Parus*) 138.
 — (*Cyanistes*) 138, 516.
caesia (*Sitta*) 145, 519.
 — *homeyeri* (*Sitta*) 145.
caesius (*Falco*) 234.
cairii (*Erethacus*) 99.
 — (*Ruticilla*) 99, 100.
Calamodus 64, 85, 478, 483, 487.
calandrotte (*Alauda*) 103.
Calidris 366.
calidris (*Aegialodes*) 359.
 — (*Arenaria*) 366.
 — (*Charadrius*) 366.
 — (*Gambetta*) 359.
 — (*Pelidna*) 370.
 — (*Scolopax*) 359.
 — (*Totanus*) 358, 359, 598.
 — (*Tringa*) 359, 369.
calidus (*Falco*) 232.
calirhynchus (*Pelecanus*) 269.
Calobates 53, 58.
campestris (*Alauda*) 51, 56.
 — (*Anthus*) 53, 56, 475.
 — (*Budytes*) 59, 448, 476.
 — (*Fringilla*) 31.
 — (*Motacilla*) 59.
 — (*Otis*) 335.
 — (*Pyrgita*) 31.
 — (*Tetrax*) 335.
cana (*Casarca*) (*Anas*) 291.
 — (*Gavia*) 398.
canadensis (*Aquila*) 236.
canadensis (*Falco*) 236.
 — (*Pinicola*) 21.
 — (*Tringa*) 368.
candicans (*Hierofalco*) 230.
 — (*Thalasseus*) 384.
candida (*Ciconia*) 222.
 — (*Herodias*) 313.
 — (*Hirundo*) 160.
 — (*Nyctea*) 209.
 — (*Nyctia*) 209.
 — (*Strix*) 209.
candidus (*Charadrius Vanellus*) 342.
 — (*Hirnantopus*) 353.
canescens (*Buteo*) 257.
 — (*Cannabina*) 29.
 — (*Glottis*) 361.
 — (*Laroides*) 398.
 — (*Scolopax*) 361.
 — (*Sterna*) 383.
 — (*Thalasseus*) 384.
 — (*Totanus*) 361.
 — *exilipes* (*Aegiothus*) 29.
caniceps (*Colaptes*) 189.
 — (*Curruca*) 66.
 — (*Gecinus*) 190.
 — (*Picus*) 189.
 — (*Sylvia*) 66.
 — (*Nema*) 395.
canigularis (*Emberiza*) 42.
 — (*Linaria*) 27.
cannabina (*Fringilla*) 29.
 — (*Linaria*) 26, 29, 468.
 — (*Linota*) 29.
 — (*Passer*) 29.
cannabinus (*Ligurinus*) 29.
canneti (*Cynchramus*) 41.
canogularis (*Alca*) 409.
 — (*Podiceps*) 420.
canorus (*Cuculus*) 184, 185, 537.
 — (*Grus*) 329.
 — *borealis* (*Cuculus*) 185.
 — *telephonus* (*Cuculus*) 185.
cantabridgiensis (*Scolopax*) 358.
cantarella (*Alauda*) 51, 52.
cantiaca (*Actocheilidon*) 383.
 — (*Sterna*) 383, 456, 604.
 — *aculavida* (*Sterna*) 384.
cantiacus (*Thalasseus*) 383.
cantiana (*Hiaticula*) 348.
cantianus (*Aegialitis*) 348.
 — (*Aegialophilus*) 348.
cantianus (*Charadrius*) 348.
 — *minor* (*Charadrius*) 348.
canus (*Colaptes*) 189.
 — (*Gecinus*) 188, 189, 190, 539.
 — (*Glaucus*) 398.
canus (*Laroides*) 398.
 — (*Larus*) 390, 391, 398, 611.
 — (*Malacolophus*) 190.
 — (*Picus*) 189.
 — *jessoensis* (*Picus*) 190.
 — *perpallidus* (*Picus*) 190.
 — *var. major* (*Larus*) 398.
canutus (*Calidris*) 369.
 — (*Tringa*) 369, 600.
 — (*Trynga*) 369.
capella (*Vanellus*) 342.
capellana (*Corone*) 3, 460.
capensis (*Cathartes*) 220.
 — (*Coturnix*) 447.
 — (*Cuculus*) 184.
capistrata (*Gavia*) 391.
 — (*Nema*) 392.
capistratum (*Nema*) 391.
capistratus (*Chroicocephalus*) 391, 392.
 — (*Larus*) 391.
 — (*Nema*) 391.
Caprimulgi 167, 176, 180, 528, 534.
Caprimulgidae 180, 534.
Caprimulgus 180.
caprimulgus (*Hirundo*) 181.
carbo (*Graculus*) 270.
 — (*Hydrocorax*) 270.
 — (*Pelecanus*) 270.
 — (*Phalacrocorax*) 270, 271, 572.
 — *major* (*Phalacrocorax*) 271.
 — *medius* (*Phalacrocorax*) 271.
carbonarius (*Parus*) 136.
Carduelis 18, 33.
carduelis (*Acanthis*) 33.
 — (*Carduelis*) 33, 469.
 — (*Fringilla*) 33.
 — (*Spinus*) 33.
cariceti (*Calamoherde*) 86.
 — (*Sylvia*) 86.
carniolica (*Merula*) 105.
 — (*Scops*) 210.
 — (*Strix*) 210.
Carpodacus 18, 22.
caryocatactes (*Corvus*) 8.
 — (*Nucifraga*) 8, 9, 461.
 — *leptorhynchus* (*Nucifraga*) 9.
 — *macrorhyncha* (*Nucifraga*) 9.
 — *pachyrhynchus* (*Nucifraga*) 9.
Casarca 279, 300.
casarca (*Anas*) 300.
 — (*Anser*) 300.
 — (*Casarca*) 300, 579.
 — (*Tadorna*) 300.
caspia (*Ardea*) 311.
 — (*Hydroprogne*) 380, 381, 604.

- caspia (Sterna) 380.
 — (Strix) 212.
 — (Sylochelidon) 381.
 caspicus (Colymbus) 421.
 caspius (Aegithalus) 130.
 — (Thalasseus) 381.
 cassini (Numenius) 354.
 castanea (Ardea) 315.
 — (Ibis) 324.
 castaneus (Aegithalus) 129, 130, 511.
 — (Buphus) 315.
 — (Gypaëtus) 222.
 — (Milvus) 246, 247.
 — (Tantalus) 324.
 — (Vultur) 219.
 castor (Merganser) 275, 573.
 — (Mergus) 275.
 catarrhactes (Megalestris) 403, 612.
 caterinae (Saxicola) 501.
 Cathartidiformes 214, 550.
 caucasicus (Xanthornus) 43.
 caudacuta (Anas) 293.
 — (Chaetura) 177, 533.
 — (Dafila) 293.
 caudata (Acredula) 130, 131, 132, 133, 512, 513.
 — (Acredula) × rosea (Acredula) 133, 513.
 — (Anas) 293.
 — (Dafila) 293.
 — (Mecistura) 132.
 — (Orites) 132.
 — (Pica) 10.
 — rosea (Acredula) 133.
 — var. longicauda (Acredula) 133.
 — var. macrura (Acredula) 132.
 caudatus (Aegithalos) 132.
 — (Aegithalus) 131, 132.
 — (Paroides) 132.
 — (Parus) 131.
 cavorum (Columba) 434.
 cecillii (Anthus) 55.
 cenchris (Cerchneis) 229.
 — (Poecilornis) 229.
 — (Tichornis) 229.
 — (Tinnunculus) 229.
 cerasorum (Coccothraustes) 37.
 Cerchneis 225, 227.
 Certhia 146, 148, 520.
 Certhiidae 2, 119, 144, 146, 504, 518, 519.
 cervicalis (Motacilla) 57.
 cervina (Motacilla) 55.
 cervinus (Anthus) 53, 55, 475.
 Chaetusia 341, 343.
 Charadrii 340, 594.
 Charadriidae 340, 341, 594.
 Charadriiformes 332, 379, 591, 603.
 Charadrius 341, 345.
 chasseur (Vultur) 219.
 Chaulelasmus 279, 297.
 Chelidon 158, 160.
 Chen 300, 306.
 chendoola (Alauda) 49.
 — (Certhilauda) 49.
 cherrug (Falco) 230.
 — (Hierofalco) 230, 555.
 chinensis (Pica) 10.
 — (Schoeniclus) 371.
 Chloris 19, 34.
 chloris (Chloris) 34, 469.
 — (Chlorospiza) 34.
 — (Coccothraustes) 34.
 — (Fringilla) 34.
 — (Ligurinus) 34.
 — (Loxia) 34.
 — (Serinus) 34.
 chlorio (Picus) 189.
 chlorocephala (Emberiza) 42.
 chlorocephalus (Hortulanus) 42.
 chloropus (Crex) 427.
 — (Fulica) 427.
 — (Gallinula) 427, 622.
 — (Glottis) 361.
 — (Stagnicola) 427.
 — (Totanus) 361.
 Cholornis 124, 507.
 chrysaëtos (Aquila) 237.
 chrysaëtos (Falco) 236.
 chrysaëtos (Aquila) 223, 224, 235, 236, 556.
 chrysaëtos-fulva (Aquila) 236.
 chrysocephalus (Regulus) 122.
 chrysogastra (Motacilla) 61.
 Chrysomitris 19, 34.
 chrysophthalmus (Clangula) 284.
 cia (Buscarla) 42.
 — (Emberiza) 38, 42, 455, 471.
 — (Hilaespiza) 42.
 cicada (Locustella) 82.
 Ciconia 321.
 ciconia (Ardea) 322.
 — (Ciconia) 321, 322, 587.
 Ciconiae 309, 310, 583, 586, 587.
 Ciconiidae 321, 586.
 Ciconinae 321.
 Cinclidae 2, 116, 119, 502, 504.
 Cinclus 116, 117, 502.
 cinclus (Actitis) 364.
 — (Charadrius) 350.
 — (Cinclus) 117, 118, 119, 140, 503.
 — (Hydrobata) 118.
 cinclus (Pelidna) 370.
 — (Sturnus) 118.
 — (Tringa) 370.
 — minor (Tringa) 370.
 cineracea (Curruca) 66.
 — (Grus) 329.
 — (Scolopax) 361.
 — (Sylvia) 66.
 cineraceus (Anser) 305.
 — (Buteo) 266.
 — (Circus) 266.
 — (Falco) 266.
 — (Phalaropus) 377.
 — (Strigiceps) 266.
 cineraria (Sylvia) 66.
 cinerarius (Circus) 266.
 — (Falco) 266.
 cinerascens (Circus) 266.
 — (Falco) 266.
 — (Glaucopteryx) 266.
 — (Strigiceps) 266.
 cinerea (Anas) 287, 297.
 — (Ardea) 312, 584.
 — (Curruca) 66.
 — (Grus) 329.
 — (Hirundo) 159.
 — (Motacilla) 57.
 — (Nectis) 412.
 — (Enanthe) 111.
 — (Perdix) 445.
 — (Procellaria) 412.
 — (Squatarola) 344.
 — (Sterna) 445.
 — (Sylvia) 66.
 — (Vitiflora) 111.
 — var. montana (Perdix) 445.
 cinereicapillus (Budytes) 448, 449, 477.
 cinereocapilla (Budytes) 448.
 — (Motacilla) 62, 444.
 cinereus (Aegypius) 218.
 — (Anser) 304.
 — (Buteo) 250.
 — (Canutus) 369.
 — (Chaulelasmus) 297.
 — (Circus) 263.
 — (Cuculus) 185.
 — (Corvus) 6.
 — (Falco) 263.
 — (Merganser) 277.
 — (Gyps) 218.
 — (Haliaëtos) 245.
 — (Larus) 398.
 — (Phalaropus) 377.
 — (Polypteryx) 218.
 — (Puffinus) 412.

- cinereus (Vultur) 217.
 — communis (Parus) 141.
 Circaetus 235, 244.
 circia (Anas) 294.
 — (Cyanopterus) 294.
 — (Pterocyanea) 294.
 — (Querquedula) 294.
 Circus 258, 261.
 circus (Accipiter) 261.
 cirulus (Citrinella) 39.
 — (Emberiza) 38, 39, 470.
 cirtensis (Buteo) 254, 564, 565.
 cissa (Dendrocopos) 191, 193, 541.
 — (Picus) 193.
 citreola (Motacilla) 59.
 citrina (Phyllopneuste) 72.
 citrinella (Citrinella) 38.
 — (Emberiza) 38, 39, 470.
 — (Fringilla) 25.
 clanga (Aquila) 238, 557.
 — (Falco) 238.
 Clangula 278, 284.
 clangula (Anas) 284.
 — (Bucephala) 284.
 — (Clangula) 284, 575.
 — (Glaucion) 284.
 — (Glaucionetta) 284.
 — (Platypus) 284.
 Clivicola 158, 159.
 clypeata (Anas) 292.
 — (Rhynchasmus) 292.
 — (Rhynchaspis) 292.
 — (Spatula) 292, 577.
 — γ. (Anas) 292.
 clypeata-mexicana (Anas) 292.
 coccinea (Pyrrhula) 24.
 Coccythraustes 19, 37.
 coccythraustes (Coccythraustes) 37, 470.
 — (Fringilla) 37.
 — (Loxia) 37.
 Coccythraustinae 18, 465.
 coelebs (Struthus) 35.
 — (Fringilla) 35, 469.
 coelestis (Gallinago) 374.
 — (Scolopax) 373.
 coelipeta (Alauda) 51.
 coerulea (Bombycilla) 157.
 coerulescens (Sitta) 145.
 coeruleculus (Erythacus) 96.
 coeruleus (Parus) 136, 138, 515.
 — typicus (Cyanistes) 138.
 cognatus (Lanius) 155.
 cogolca (Anas) 296.
 collaris (Accentor) 90, 489.
 — (Bernicla) 301.
 collaris (Coloeus) 165, 461.
 — (Ficedula) 162, 163, 527.
 — (Hedymela) 163.
 — (Lycus) 3, 7, 8.
 — (Morinella) 350.
 — (Muscicapa) 163.
 — (Strepsilas) 380.
 — (Sturnus) 90.
 — albifrons (Muscicapa) 163.
 — atrostriata (Muscicapa) 163.
 — microrhyncha (Muscicapa) 163.
 colletti (Parus) 142.
 collurio (Enneoctonus) 154.
 — (Lanius) 151, 154, 524.
 — γ. rufus (Lanius) 155.
 collybita (Sylvia) 74.
 Coloeus 164, 165.
 Columba 433.
 columbella (Palumboena) 434.
 Columbidae 433, 625.
 Columbiformes 433, 625.
 Colymbidae 418, 618.
 Colymbiformes 414, 618.
 colymbis (Anas) 288.
 Colymbus 415, 419, 620.
 comata (Ardea) 315.
 — (Ardeola) 315.
 comatus (Buphus) 315.
 communis (Anorthura) 121.
 — (Anthus) 55.
 — (Buteo) 250.
 — (Carduelis) 33.
 — (Coturnix) 446.
 — (Falco) 232.
 — (Grus) 329.
 — (Nisus) 260.
 — (Otus) 211.
 — (Pernis) 249.
 — (Poecile) 141.
 — (Sylvia) 66.
 — (Troglodytes) 121.
 — (Turtur) 436.
 — communis (Parus) 143.
 — dresseri (Parus) 143.
 — meridionalis (Parus) 143.
 — orientalis (Coturnix) 447.
 — stagnatilis (Parus) 142, 143.
 — subpalustris (Parus) 143.
 conboschas (Anas) 298.
 congener (Merops) 172.
 Coraciae 167, 173, 528, 531.
 Coraciaeformes 167, 528.
 Coracias 174.
 Coraciidae 174, 531.
 corax (Corvus) 4, 460.
 cormoranus (Carbo) 270.
 cormoranus (Haliens) 270.
 cornicum (Falco) 232.
 cornix (Corone) 3, 6, 460, 461.
 — (Corvus) 6.
 — aegyptiaca (Corvus) 6.
 cornuta (Alauda) 46.
 — (Anas) 299.
 cornuta (Eremophila) 47.
 — (Otocoryx) 47.
 — (Tadorna) 299.
 cornutus (Colymbus) 421.
 — (Podiceps) 421.
 — (Podicipes) 421.
 Corone 3, 6.
 corone (Corone) 3, 5, 6, 164, 460.
 — (Corvus) 6.
 — cornix (Corone) 6.
 Corvidae 1, 2.
 Corvinæ 3, 459.
 Corvus 3, 4.
 costae (Certhia) 148.
 Coturnix 445, 446.
 coturnix (Coturnix) 446, 630.
 — (Ortygion) 447.
 — (Perdix) 446.
 — (Tetrao) 446.
 — (Turnix) 447.
 — africana (Coturnix) 447.
 — coturnix (Coturnix) 447.
 — subsp. capensis (Coturnix) 447.
 coutellii (Anthus) 57.
 crassipes (Aquila) 237.
 crassirostris (Alauda) 51.
 — (Calamoherpe) 81.
 — (Cormoranus) 270.
 — (Picolus) 194.
 — (Sylvia) 68.
 — (Tetrao) 442.
 (crassirostris ?) seebolmi (Parus) 142.
 (crassirostris ? communis ?) hensoni (Parus) 142.
 crecca (Anas) 296.
 — (Dafila) 296.
 — (Nettion) 296, 578.
 — (Querquedula) 296.
 — var. ♀. (Anas) 294.
 — var. ♂. (Anas) 294.
 creccoides (Querquedula) 296.
 crepidatus (Larus) 404.
 — (Lestris) 404.
 — (Stercorarius) 403, 404, 613.
 crepitans (Oedienemus) 337.
 — indicus (Oedienemus) 337.
 Crex 424, 428.
 crex (Crex) 428, 623.

- rex (*Gallinula*) 428.
 — (*Ortygometra*) 428.
 — (*Rallus*) 428.
 crispus (*Pelecanus*) 268, 570.
 crissoleucus (*Picoides*) 197, 543.
 cristata (*Alauda*) 48, 49, 50, 473.
 — (*Aythia*) 288.
 — (*Fuligula*) 288.
 — (*Fulix*) 288.
 — (*Galerida*) 49.
 — (*Galerita*) 49, 50.
 — (*Heterops*) 49.
 — (*Lophaethya*) 419.
 — (*Oedemia*) 288.
 — (*Ptilocorys*) 49, 473, 474.
 — caucasica (*Galerita*) 50.
 — cristata (*Galerita*) 49.
 — var. leantungensis (*Alauda*) 50.
 cristatella (*Alauda*) 52.
 cristatus (*Carbo*) 271.
 — (*Colymbus*) 419.
 — (*Lophophanes*) 134, 514.
 — (*Merganser*) 276.
 — (*Parus*) 134.
 — (*Podiceps*) 419.
 — (*Podiceps*) 419, 620.
 — (*Regulus*) 122.
 — (*Vanellus*) 342.
 — mitratus (*Parus*) 134.
 — rufescens (*Parus*) 134.
 crocea (*Fringilla*) 43.
 crocecephalus (*Regulus*) 122.
 Cuculidae 184, 537.
 Cuculiformes 184, 537.
 Cuculus 184.
 cucullatus (*Colymbus*) 420.
 cuprea (*Ibis*) 324.
 curonica (*Hiaticula*) 347.
 curonicus (*Charadrius*) 347.
 — (*Aegialitis*) 347.
 curruca (*Motacilla*) 69.
 — (*Sylvia*) 65, 69, 70, 480.
 Cursorii 338, 593.
 Cursoridae 338, 593.
 Cursorius 338.
 cursorius (*Falcinellus*) 371.
 curvirostra (*Loxia*) 19, 21, 165, 465.
 — rubrifasciata (*Loxia*) 165.
 — var. balearica (*Crucirostra*) 19.
 curvirostris (*Chloris*) 34.
 — (*Phyllopseuste*) 72.
 cuvieri (*Falcinellus*) 371.
 cyana (*Monticola*) 110.
 cyanaedus (*Picus*) 196.
 cyanea (*Monticola*) 110.
 cyaneus (*Buteo*) 263.
 cyaneus (*Circus*) 261, 263, 264, 568.
 — (*Cyanistes*) 138.
 — (*Falco*) 263.
 — (*Parus*) 136, 138.
 — (*Strigiceps*) 263.
 Cyanecula 92, 95, 491.
 cyanecula (*Cyanecula*) 96, 491, 492.
 — (*Erythacus*) 96.
 — (*Sylvia*) 96.
 cyaneculus (*Erythacus*) 96.
 cyaneus (*Petrocossyphus*) 110.
 Cyanistes 135, 136, 138.
 cyanopus (*Falco*) 230.
 cyanorhynchus (*Larus*) 398.
 cyanotos (*Parus*) 137.
 — (*Turtur*) 436.
 cyanus (*Cyanistes*) 138, 516.
 — (*Cyanocinclia*) 110.
 — (*Monticola*) 109, 110, 456, 499.
 — (*Parus*) 138, 139, 515.
 — (*Petrocinchla*) 110.
 — (*Petrocinclia*) 110.
 — (*Petrocossyphus*) 110.
 — (*Petrophila*) 110.
 — (*Turdus*) 110.
 cygneus (*Falco*) 236.
 Cygninae 274, 307, 581.
 Cygnus 307.
 cygnus (*Anas*) 307.
 — (*Anser*) 307.
 — (*Cygnus*) 307, 581.
 — ♀. (*Anas*) 307.
 cypriotes (*Poecile*) 136, 515.
 Cypseli 167, 176, 528, 532.
 Cypselidae 177, 533.
 Cypselus 177.
 dactylisonans (*Coturnix*) 447.
 dactylopterus (*Turdus*) 105.
 Dafila 279, 293.
 dalmaticus (*Circus*) 264.
 damiatica (*Anas*) 299.
 — (*Tadorna*) 299.
 danica (*Somateria*) 283.
 — (*Sternula*) 386.
 danicus (*Anthus*) 55.
 danubialis (*Caricicola*) 87.
 — (*Sternula*) 386.
 dasypus (*Nyctale*) 205.
 — (*Strix*) 205.
 deformis (*Coccothraustes*) 37.
 delalandii (*Hydrochelidon*) 389.
 delamotta (*Hydrocecropis*) 389.
 — (*Sterna*) 389.
 delamotti (*Sternula*) 389.
 delicata (*Emberiza*) 42.
 Dendrocoptes 187, 169.
 Dendrocopus 187, 191.
 dentatus (*Mystacinus*) 127.
 desertorum (*Anthus*) 55.
 — (*Buteo*) 254, 256, 257, 564, 565, 566, 567.
 — (*Circus*) 264.
 — (*Oedinemus*) 337.
 desmarestii (*Carbo*) 271.
 — (*Graculus*) 271.
 — (*Haliaeetus*) 271.
 desmaresti (*Phalacrocorax*) 270, 271, 272, 456, 572.
 Dicholophi 327, 589.
 dichrosteria (*Cyanecula*) 96.
 Dicruridae 150.
 dimidiata (*Saxicola*) 113.
 Diomedea 411, 616.
 Diomedidae 411, 616.
 discors (*Ardea*) 318.
 dispar (*Pygargus*) 263.
 diurnus (*Aluco*) 209.
 doliata (*Strix*) 206.
 — (*Surnia*) 207, 247.
 domestica (*Butalis*) 164.
 — (*Columba*) 434.
 — (*Fringilla*) 32.
 — (*Hirundo*) 159, 160.
 — (*Pyrgita*) 32.
 domestica fera (*Columba*) 434.
 domesticus (*Passer*) 31, 32, 469.
 — (*Sturnus*) 15.
 — (*Troglodytes*) 120.
 — subsp. caucasicus (*Passer*) 32.
 d'orbigni (*Larus*) 397.
 dresseri (*Parus*) 142.
 — (*Phaeopharus*) 140.
 — longirostris (*Parus*) 142.
 dubia (*Aegialitis*) 346, 347, 596.
 — (*Columba*) 434.
 — (*Linaria*) 27.
 dubius (*Charadrius*) 347.
 — (*Falco*) 258.
 — (*Rallus*) 427.
 dumeticola (*Locustella*) 84.
 dumetorum (*Curruca*) 69.
 — (*Lanius*) 154.
 duplicatus (*Colymbus*) 421.
 durazzi (*Emberiza*) 41.
 egretta (*Ardea*) 313.
 — (*Herodias*) 313.
 egrettoides (*Ardea*) 313.
 egyptius (*Charadrius*) 346.
 eleathorax (*Emberiza*) 39.
 elegans (*Carduelis*) 33.

- elegans (Circus) 266.
 — (Columba) 434.
 — (Cyanistes) 138.
 — (Merops) 172.
 — (Nisus) 260.
 — (Parus) 138.
 elliotae (Curruca) 91.
 ellioti (Pterocles) 440.
 eloroides (Tringa) 372.
 Emberiza 38.
 Emberizinae 18, 38, 465.
 enucleator (Corythus) 21.
 — (Fringilla) 21.
 — (Loxia) 21.
 — (Pinicola) 21, 466.
 — (Pyrrhula) 22.
 — (Strobilophaga) 21.
 — kamtschatkensis (Corythus) 21.
 epargyrus (Larus) 399.
 ephiaetes (Scops) 210.
 epops (Upupa) 169, 171, 529, 530.
 — epops (Upupa) 170.
 — pallida (Upupa) 170, 529.
 equestris (Tringa) 365.
 eremita (Corvus) 11.
 ericaeus (Tetrao) 443.
 ericeus (Tetrao) 443.
 Erisimura 278, 280.
 Erithacus 92, 100, 494.
 erithacus (Motacilla) 99.
 erminea (Nyctea) 209.
 — (Strix) 209.
 erythracus (Carpodacus) 23.
 erythrea (Loxia) 23.
 erythrina (Erythropsia) 23.
 — (Linaria) 23.
 — (Loxia) 23.
 — (Pyrrhula) 23.
 erythrurus (Carpodacus) 22, 23, 466.
 — grebnitskii (Carpodacus) 23.
 erythrocephala (Anas) 290.
 — (Aythya) 290.
 — (Fuligula) 290.
 erythrocephalus (Colymbus) 422.
 erythroptera (Crucirostra) 165.
 Erythrosteria 161.
 Erythropus 225.
 erythropus (Anas) 305.
 — (Anser) 302, 305.
 — (Larus) 391.
 — (Marechius) 305.
 erythrorus (Falco) 225.
 Eudromias 341, 345.
 Eunetta 279, 295.
 europaea (Avocetta) 352.
 — (Bonasia) 444.
 europaea (Clivicola) 159.
 — (Crucirostra) 19.
 — (Miliaria) 44.
 — (Nyctiardea) 318.
 — (Ostralega) 349.
 — (Pica) 10.
 — (Pyrrhula) 23, 24, 467.
 — (Rusticola) 375.
 — (Tichodroma) 147.
 europaeus (Aegithalos) 133.
 — (Bubo) 213.
 — (Caprimulgus) 180, 181, 182, 183, 534, 535, 536.
 — (Carduelis) 33.
 — (Cathartes) 220.
 — (Cinclus) 118.
 — (Coccothraustes) 37.
 — (Coturnix) 447.
 — (Cursor) 338.
 — (Cursorius) 338.
 — (Himantopus) 353.
 — (Nyctichelidon) 181.
 — (Nycticorax) 318.
 — (Oedipodites) 337.
 — Otus 211.
 — (Scops) 210.
 — (Sturnus) 15.
 — (Tachydromus) 338.
 — (Troglodytes) 120.
 — europaeus (Caprimulgus) 181.
 — meridionalis (Caprimulgus) 181, 182, 535.
 — (typicus) (Caprimulgus) 181.
 eurymelaena (Saxicola) 113.
 Eurypyga 327, 589.
 eversmanni (Phyllopus) 72.
 excelsus (Palumbus) 435.
 excubitor (Collyrio) 151.
 — (Lanius) 150, 151, 152, 153, 522, 523, 524.
 excubitor homeyeri (Lanius) 151.
 — major (Lanius) 151.
 — forma excubitor (Lanius) 151, 152, 523.
 — forma homeyeri (Lanius) 151, 152, 523.
 — forma leucopterus (Lanius) 151, 152, 423.
 — forma major (Lanius) 151, 152, 523.
 — var. major (Lanius) 151.
 exilis (Aegithus) 29.
 — (Linaria) 26, 29, 468.
 exilis (Upupa) 170.
 exima (Luscinia) 94.
 eximius (Buteo) 257.
 eximius (Lanius) 154.
 exustus (Pterocles) 440.
 — (Pteroclorus) 440, 628.
 fabalis (Anser) 302, 303, 579, 580.
 faberi (Clangula) 285.
 — (Harelda) 285.
 — (Platypus) 285.
 faeroensis (Gallinago) 374.
 — (Somateria) 283.
 — (Sturnus) 15.
 faeroensis (Telmatis) 374.
 fagorum (Coccothraustes) 37.
 falcaria (Anas) 295.
 — (Querquedula) 295.
 falcata (Anas) 295.
 — (Eunetta) 295, 455, 577.
 — (Querquedula) 295.
 falcatus (Nettion) 295.
 falcinella (Tryngia) 371.
 falcinellus (Falcinellus) 324.
 — (Ibis) 324.
 — (Numenius) 324.
 — (Plegadis) 323, 324, 587, 588.
 — (Plegadornis) 324.
 — (Tantalides) 324.
 — (Tantalus) 324.
 Falco 225, 232.
 Falconidae 216, 217, 223, 552, 554.
 Falconinae 223, 225, 554.
 falconiorum (Falco) 234.
 familiaris (Certhia) 140, 148, 149, 250.
 — (Rubecula) 100.
 — (Tadorna) 299.
 — brachydactyla (Certhia) 148.
 — candida (Certhia) 148.
 — typica (Certhia) 148.
 fasciata (Cerchneis) 227.
 — (Fringilla) 34.
 — (Motacilla) 57.
 — (Tringa) 343.
 fasciatus (Budytes) 61.
 — (Buteo) 250.
 — (Falco) 227, 250.
 — (Nisaetus) 238, 557.
 — (Pandion) 216.
 feldeggii (Budytes) 59, 63, 449, 478.
 — (Falco) 230, 555.
 — (Motacilla) 63.
 feldeggii paradoxa (Motacilla) 62.
 fenestrarum (Chelidon) 160.
 fera (Boschas) 298.
 ferina (Aethya) 290.
 — (Aithya) 290.
 — (Anas) 290.

- ferina (Aythia) 289, 290, 576.
 — (Fuligula) 290.
 — (Fulix) 290.
 — (Marila) 290.
 — (Nyroca) 290.
 ferina ♂. (Anas) 290.
 ferina var. 1. (Anas) 290.
 ferinus (Platypus) 290.
 ferox (Buteo) 250, 257, 258, 568.
 — (Falco) 257.
 ferox var. obscura (Butco) 257.
 ferroensis (Corvus) 4.
 ferruginea (Anas) 290.
 — (Ardea) 318.
 — (Fuligula) 290.
 — (Limosa) 356.
 — (Nyroca) 291.
 — (Tringa) 369.
 ferrugineus (Numenius) 371.
 — (Totanus) 356.
 fusca (Tringa) 377.
 ferus (Anser) 304.
 — (Cygnus) 308.
 fervida (Oenanthe) 114.
 — (Motacilla) 114.
 — (Sylvia) 114.
 Ficedula 161, 162.
 ficedula (Ficedula) 162.
 — (Motacilla) 162.
 finmarchicus (Anser) 305.
 fischeri (Syrnhaptes) 439.
 fissipes (Hydrochelidon) 387, 388.
 — (Recurvirostra) 352.
 — (Sterna) 387, 388.
 — (Sternula) 386.
 fistulans (Gallinula) 427.
 — (Fulica) 427.
 — (Glottis) 361.
 — (Mareca) 297.
 — (Totanus) 361.
 fistularis (Mareca) 297.
 fitis (Motacilla) 72.
 flammea (Eustrix) 201.
 — (Fringilla) 27, 36.
 — (Stridula) 201.
 — (Strix) 200, 201, 545.
 — adspersa (Strix) 201.
 — meridionalis (Strix) 201.
 — obscura (Strix) 201.
 — var. meridionalis (Strix) 201, 545.
 — vulgaris (Strix) 201.
 flammeus (Aluco) 201.
 flammula (Pinicola) 21.
 flava (Alauda) 46.
 — (Motacilla) 61.
 — africana (Motacilla) 63.
 flava anglica (Motacilla) 59.
 — beema (Motacilla) 61.
 — borealis (Motacilla) 62.
 — campestris (Motacilla) 59.
 — cinereocapilla fasciata (Motacilla) 61.
 — dalmatica (Motacilla) 63, 448.
 — flavicapilla (Motacilla) 59.
 — kaleniczenkii (Motacilla) 62.
 — melanocephala (Motacilla) 63.
 — rayi (Motacilla) 59.
 — subsp. cinereicapilla (Motacilla) 448.
 — typica (Motacilla) 61.
 — var. beema (Motacilla) 61.
 — var. flavifrons (Motacilla) 59.
 — vulgaris (Motacilla) 61.
 flaveola (Motacilla) 61.
 flavescens (Anthus) 56.
 — (Budytes) 61.
 — (Motacilla) 61.
 — (Serinus) 25.
 flavicapillus (Regulus) 122.
 flavifrons (Budytes) 59.
 flavigaster (Chloris) 34.
 flavipes (Larus) 400.
 flavirostris (Acanthis) 30.
 — (Fringilla) 30.
 — (Herodias) 313.
 — (Leptoroditis) 313.
 — (Linaria) 26, 30, 468.
 flavissima (Budytes) 59.
 flaviventris (Sylvia) 72.
 flavus (Budytes) 59, 61, 449, 477.
 — leucostriatus (Budytes) 61.
 — taivanus (Budytes) 60.
 fluviatilis (Aegialitis) 347.
 — (Charadrius) 347, 596.
 — (Colymbus) 422.
 — (Cotyle) 159.
 — (Pandion) 215.
 — (Podiceps) 422.
 — (Podicipes) 419, 422, 621.
 — (Potamodus) 82, 486.
 — (Sterna) 383, 385, 605.
 — (Sylvia) 82.
 — (Tachybaptus) 422.
 — (Threnetria) 82.
 — (Triorchus) 215.
 — alticeps (Luscinopsis) 82.
 — macrorhynchus (Luscinopsis) 82.
 — macroura (Luscinopsis) 82.
 — strepitans (Luscinopsis) 82.
 foliorum (Anthus) 54.
 — (Caprimulgus) 181.
 — (Dandalus) 100.
 foliorum (Rubecula) 100.
 — (Sitta) 145.
 foljambei (Gallinula) 431.
 forficatus (Edolius) 150.
 forsiithi (Pyrrhocorax) 12.
 Fratercula 409.
 fratercula (Mormon) 409.
 Fraterculinae 407, 409.
 Fregulinae 3, 11.
 frenata (Anas) 288.
 — (Marila) 289.
 frigoris (Parus) 141.
 — (Poecila) 141.
 Fringilla 19, 35.
 fringillago (Parus) 137.
 fringillarius (Accipiter) 260.
 — (Daedalion) 260.
 — (Ierax) 260.
 — (Nisus) 260.
 fringillarum (Nisus) 260.
 Fringillidae 1, 17, 464.
 Fringillinae 18, 465.
 fringilloides (Plectrophanes) 30.
 frondium (Colaptes) 189.
 — (Gecinus) 189.
 — (Picus) 191.
 frontalis (Strix) 205.
 frugilegus (Coloeus) 5.
 — (Corvus) 5.
 — (Trypanocorax) 5, 460.
 fruticeti (Curruca) 66.
 — (Parus) 141.
 — (Saxicola) 115.
 — (Sylvia) 66.
 fruticola (Calamoherpe) 80.
 — (Sylvia) 80.
 Fulica 424, 425.
 fulcula (Porzana) 429.
 — (Rallus) 429.
 fuliginosa (Fulica) 425.
 fuliginosus (Buteo) 257.
 Fuligula 278, 287.
 fuligula (Anas) 288.
 — (Aythia) 288.
 — (Fuligula) 287, 288, 576.
 — (Nyroca) 288.
 fuligulus (Platypus) 288.
 fulva (Aquila) 236.
 fulviventris (Aquila) 240.
 — (Budytes) 62.
 fulvolateralis (Acrocephalus) 78.
 fulvus (Falco) 236.
 — (Gyps) 217, 219, 552.
 — (Gyps) (Vultur) 219.
 — (Vultur) 219.
 — ♂. canadensis (Falco) 236.

- fulvus (Gyps) 219.
 — hispaniolensis (Gyps) 219.
 — occidentalis (Gyps) 219.
 — occidentalis (Vultur) 219.
 — orientalis (Vultur) 219.
 funerea (Surnia) 206.
 funereus (Haliaëtus) 245.
 fusca (Anas) 281.
 — (Aquila) 238.
 — (Cettia) 83.
 — (Ciconia) 321.
 — (Curruca) 81.
 — (Fulica) 427.
 — (Gallinula) 427.
 — (Limosa) 358.
 — (Melanitta) 281.
 — (Melanonetta) 281.
 — (Oedemia) 281, 282, 574.
 — (Oidemia) 281.
 — (Scolopax) 358.
 fuscicapilla (Aquila) 236.
 — (Muscicapa) 162.
 fuscilateralis (Rallus) 432.
 — (Turdus) 103.
 fuscoater (Aquila) 238.
 fusco-ater (Milvus) 247.
 fuscoatra (Aquila) 239.
 fuscus (Buteo) 250.
 — (Dominicanus) 400.
 — (Erythroscelus) 358.
 — (Laroides) 400.
 — (Larus) 390, 391, 400, 401, 612.
 — (Leucus) 400.
 — (Milvus) 247.
 — (Platypus) 281.
 — (Totanus) 358, 598.
 — (Vultur) 218, 220.
 gaetkei (Phylloscopus) 72.
 galactodes (Sylvia) 92, 490.
 galbula (Coracias) 13.
 — (Oriolus) 12, 13, 462.
 — var. virescens (Oriolus) 13.
 Galerida 48, 473.
 Galerita 48, 473.
 galerita (Alauda) 49.
 gallica (Aquila) 244.
 gallicus (Charadrius) 338.
 — (Circaëtus) 244, 560.
 — (Cursorius) 338, 593.
 — (Falco) 244.
 — (Tachydromus) 338.
 Galliformes 441, 629.
 Gallinago 366, 372.
 gallinago (Ascalopax) 374.
 — (Gallinago) 372, 373, 601.
 gallinago (Scolopax) 373.
 — (Telmatias) 373.
 gallinarius (Circus) 263.
 — (Falco) 259.
 gallinarum (Astur) 259.
 Gallinula 424, 427.
 gallinula (Ascalopax) 375.
 — (Gallinago) 372, 601.
 — (Philolimnos) 375.
 — (Scolopax) 375.
 garrula (Bombycilla) 157.
 — (Bombycivora) 157.
 — (Coracias) 174.
 — (Sylvia) 69.
 Garrulinae 3, 10.
 Garrulus 10, 11.
 garrulus (Ampelis) 157, 525.
 — (Coracias) 174, 531.
 — (Galgulus) 174.
 — (Oriolus) 13.
 Garzetta 311, 314.
 garzetta (Ardea) 314.
 — (Garzetta) 314, 585.
 — (Heredias) 314.
 — major (Ardea) 313.
 gavia (Charadrius) 342.
 — (Larus) 402.
 — (Vanellus) 342.
 Gecinus 187, 188.
 gelastes (Gelastes) 392, 393, 606, 607.
 Gelochelidon 380, 382.
 gentilis (Falco) 232.
 Geranomorphae 327, 589.
 germana (Miliaria) 44.
 germanica (Carduelis) 33.
 — (Pica) 10.
 — (Pyrrhula) 24, 25.
 germanicus (Bubo) 213.
 — (Coracias) 174.
 — (Glandarius) 11.
 — Rallus) 432.
 gesneri (Fuligula) 288.
 gibbera (Tadorna) 299.
 gibbus (Cygnus) 307.
 gibraltariensis (Motacilla) 99.
 — (Ruticilla) 99.
 giganteus (Pelecanus) 268.
 giu (Scops) 210.
 — (Strix) 210.
 glacialis (Alca) 408, 409.
 — (Anas) 285.
 — (Clangula) 285.
 — (Crimonessa) 285.
 — (Emberiza) 45.
 — (Fratricula) 409.
 — (Fuligula) 285.
 glacialis (Harelda) 285, 286, 575.
 — (Melonetta) 285.
 — (Montifringilla) 31.
 — (Mormon) 409.
 — (Pagonetta) 285.
 — (Phalacrocorax) 270.
 — (Platypus) 285.
 glandarius (Corvus) 11.
 — (Garrulus) 11, 462.
 — (Lanius) 11.
 Glareola 339.
 glarcola (Actitis) 363.
 — (Pratincola) 339.
 — (Rhyacophilus) 363, 599.
 — (Totanus) 363.
 — (Tringa) 363.
 Glarcolidae 338, 339, 594.
 Glaucidium 202, 203.
 glaucion (Anas) 284.
 — (Platypus) 284.
 glaucogaster (Bernicla) 301.
 glauconotus (Columba) 434.
 — (Turtur) 436.
 glaucopsis (Aquila) 250.
 — (Falco) 250.
 glaucops (Strix) 201.
 glaucopteros (Pterocyanca) 294.
 glaucopterus (Coracias) 174.
 — (Querquedula) 294.
 glaux (Athene) 205, 546.
 Glottis 352, 361.
 glottis (Glottis) 361.
 — (Limicola) 361.
 — (Limosa) 361.
 — (Scolopax) 352, 361.
 — (Totanus) 361.
 glottoides (Glottis) 361.
 golzi (Aëdon) 93, 94, 491.
 golzii (Erithacus) 94.
 — (Luscinia) 94.
 gouldi (Budytes) 61.
 gourcyi (Petrocosyphus) 109.
 gracilis (Aegialitis) 347.
 — (Corydalla) 56.
 — (Gallinula) 429.
 — (Gracula) 270.
 — (Halicus) 270.
 — (Otus) 211.
 — (Pelidna) 367.
 — (Phyllopeuste) 72.
 — (Totanus) 360.
 — (Turdus) 102.
 graculus croaticus (Phalacrocorax) 272.
 graculus var. desmaresti (Carbo) 272.
 graeca (Caccabis) 446.

- graeca (Perdix) 446.
 graecus (Lanius) 154.
 — (Phaeopharus) 518.
 — (Totanus) 359.
 grallatorius (Totanus) 363.
 granativora (Emberiza) 43.
 grandior (Anthus) 56.
 grandis (Bubo) 213.
 — (Gypaëtus) 222.
 — (Gypaetus) 221.
 granorum (Corvus) 5.
 gravae (Mormon) 409.
 gregaria (Chettusia) 343, 455, 595.
 — (Chactusia) 343.
 — (Rissa) 402.
 gregarius (Charadrius) 343.
 — (Vanellus) 343.
 grillina (Threnetria) 82.
 grisea (Ardea) 318.
 — (Arenaria) 366.
 — (Calidris) 366.
 — (Curruca) 67.
 — (Glottis) 361.
 — (Hydrochelidon) 387.
 — (Limosa) 357.
 — (Squatarola) 344.
 — (Sylvia) 68.
 — (Tringa) 369.
 — (Vitiflora) 111.
 — nivea (Nyctiardea) 318.
 griseigena (Colymbus) 420.
 — (Podiceps) 420.
 griseigena (Lophaelia) 420.
 — (Podiceps) 419, 420, 621.
 griseiventris (Falco) 232.
 griseus (Falco) 263.
 — (Nycticorax) 318.
 — (Oedienemus) 337.
 — (Totanus) 361.
 grisola (Butalis) 164.
 — (Muscicapa) 164, 527.
 groenlandicus (Haliaëtus) 245.
 Grues 327, 589.
 Gruitae 327, 589.
 Gruiformes 309, 327, 583, 589.
 Grus 329.
 grus (Ardea) 329.
 — (Grus) 328, 329, 590.
 — (Megalornis) 329.
 guinetta (Totanus) 364.
 — (Trynga) 360.
 gularis (Motacilla) 57.
 gulula (Alauda) 49, 52, 474.
 gulo (Merganser) 275.
 gurneyi (Hierofalco) 230.
 guttata (Cerchneis) 227.
 guttata (Nucifraga) 8.
 — (Strix) 201.
 guttatus (Caryocatactes) 8.
 — (Scotaeus) 318.
 — (Sturnus) 15.
 Gypaëtidae 216, 217, 221, 552, 553.
 Gypaëtus 221.
 Gyps 217, 219.
 habessinicus (Phylloscopus) 74.
 Haematopodidae 340, 341, 348, 594, 596.
 Haematopodinae 348, 349.
 Haematopus 349.
 haematopus (Ostralegus) 349.
 hafizi (Daulias) 94.
 — (Luscinia) 94.
 Halcyones 167, 175, 528, 532.
 Haliaëtus 235, 245.
 haliactus (Accipiter) 216.
 — (Aquila) 215.
 haliaetus (Balbusardus) 216.
 haliaëtus (Falco) 215.
 — (Pandion) 215, 216, 551.
 hamata (Nucifraga) 9.
 hamburgia (Loxia) 31.
 Harelda 278, 285.
 harengorum (Laroides) 400.
 hebridalis (Podiceps) 422.
 hebridicus (Colymbus) 422.
 — (Podiceps) 422.
 heinei (Larus) 398.
 helebi (Recurvirostra) 352.
 helevi (Recurvirostra) 352.
 heliaca (Aquila) 235, 237, 238, 557.
 Helodromas 351, 362.
 helvetica (Squatarola) 344, 345, 595.
 — (Tringa) 344.
 helveticus (Charadrius) 344.
 — (Vanellus) 344.
 hemalachanus (Gypaëtus) 222.
 hensoni (Parus) 142.
 hepaticus (Cuculus) 184.
 herbarum (Anthus) 54.
 — (Crex) 428.
 — (Piculus) 194.
 Herodias 311, 313.
 heteroclitia (Syrhaptus) 439.
 heteroclitus (Syrhaptus) 439.
 Heterops 48, 473.
 hiaticola (Aegialitis) 346, 595.
 — (Charadrius) 346.
 hiaticula (Aegialitis) 346.
 — (Charadrius) 346.
 — (Hiaticula) 346.
 — major (Charadrius) 346.
 hiaticuloides (Aegialitis) 346.
 hiemalis (Anthus) 57.
 — (Clangula) 285.
 — (Corvus) 6.
 — (Glaucion) 285.
 — (Harelda) 285.
 — (Pica) 10.
 — (Plectrophanes) 45.
 Hieraëtus 235, 242.
 Hierofalco 225, 230.
 Himantopus 351, 353.
 himantopus (Charadrius) 353.
 — (Himantopus) 353, 597.
 — (Limosa) 353.
 hinnularius (Falco) 245.
 hippolais (Motacilla) 75.
 Hirundinidae 2, 158, 526.
 hirundinum (Falco) 233.
 Hirundo 158, 159.
 hirundo (Hydrocecropis) 385.
 — (Sterna) 385.
 — macroptera (Sterna) 385.
 hispaniolensis (Gyps) 219.
 hispida (Alcedo) 175.
 hodgsoni (Certhia) 148.
 — (Turdus) 103, 495.
 hoffmeisteri (Tichodroma) 147.
 holboellii (Acanthis) 28.
 — (Linaria) 26, 28, 467.
 hollandiac (Sturnus) 15.
 homeyeri (Lanius) 151, 152, 153, 522, 523, 524.
 hordei (Emberiza) 42.
 hornemanni exilipes (Acanthis) 29.
 hornotinus (Falco) 232.
 hornsuschii (Melanitta) 281.
 — (Oedemia) 281.
 horsfieldi (Glottis) 360, 361.
 — (Totanus) 360.
 hortensis (Chloris) 34.
 — (Fringilla) 35.
 — (Motacilla) 67, 480.
 — (Ruticilla) 98.
 — (Sylvia) 67, 480.
 horticola (Calamoherpe) 80.
 — (Sylvia) 80.
 hortorum (Piculus) 194.
 — (Picus) 194.
 hortulana (Emberiza) 38, 42, 470.
 — (Glycispiza) 42.
 hortulanus (Serinus) 25.
 hudsonica (Tringa) 350.
 humilirostris (Phalacrocorax) 270.
 hungarica (Merops) 172.
 hyberna (Anas) 280.
 hybrida (Hydrochelidon) 389.

- hybrida (Luscinia) 94.
 — (Pelodes) 389.
 — (Sterna) 389.
 hybridus (Tetrao) 443.
 — urrogalloides (Tetrao) 443.
 Hydrochelidon 380, 387.
 hydrophilus (Calamoherpe) 81.
 Hydroprogne 380.
 hymalis (Anas) 285.
 — (Falco) 266.
 — (Fuligula) 285.
 — (Harelda) 285.
 hyperborea (Anas) 306.
 — (Chen) 306, 580.
 — (Tringa) 377.
 hyperboreus (Anser) 306, 581.
 — (Chen) 306.
 — (Chenalopex) 306.
 — (Chionoche) 306.
 — (Lobipes) 377.
 — (Phalaropus) 377, 602.
 — albatus (Chen) 306.
 Hypolais 64, 75, 478, 482, 487.
 hypolais (Ficedula) 76.
 — (Hypolais) 75, 76, 483.
 — (Phyllopneuste) 76.
 — (Sylvia) 75.
 hypoleuca (Guinetta) 364.
 hypoleucos (Accipiter) 244.
 hypoleucus (Actitis) 364.
 — (Circæus) 244.
 — (Totanus) 364.
 — (Tringa) 364.
 — (Tringoides) 364, 599.
 hypomelanus (Charadrius) 344.
 hypomelas (Charadrius) 344.

Ibididae 323, 587.
 ibis (Bubulcus) 317.
 ichthyæctus (Larus) 454.
 — (Pandion) 216.
 icterina (Sylvia) 75.
 ictinus (Milvus) 246.
 ignavus (Bubo) 213.
 igneus (Falcinellus) 324.
 — (Numenius) 324.
 — (Tantalus) 324.
 ignicapilla (Sylvia) 122.
 ignicapillus (Regulus) 122, 506.
 ignotus (Colymbus) 416.
 — (Parus) 137.
 iliaca (Hylœichla) 102.
 — (Sylvia) 102.
 iliacus (Turdus) 101, 102, 495.
 illas (Iliacus) 102.
 — (Turdus) 102.
 illyricus (Buphus) 315.
 — (Charadrius) 337.
 immutabilis (Cygnus) 307.
 imperialis (Aquila) 237.
 — (Falco) 237.
 incerta (Chloris) 34.
 — (Fringilla) 23.
 incertus (Falco) 259.
 indica (Hydrochelidon) 389.
 — (Viridva) 389.
 indicus (Astur) 259.
 — (Oedicnemus) 337.
 — (Pandion) 216.
 — (Scolopax) 375.
 indigena (Athene) 204.
 infaustus (Garrulus) 454.
 infuscata (Luscinia) 94.
 — (Lusciola) 94.
 infuscatus (Podiceps) 419.
 — (Turdus) 109.
 — ♀. minor (Lanius) 109.
 innominatus (Acanthis) 27.
 innotata (Hydrochelidon) 389.
 intercedens (Athene) 204.
 — (Cerchneis) 227.
 — (Crucirostra) 19.
 — (Emberiza) 42.
 — (Nisus) 260.
 intermedia (Aquila) 236.
 — (Porzana) 430.
 — (Schoenicola) 41.
 intermedius (Acanthis) 27.
 — (Anser) 305.
 — (Anthus) 55.
 — (Rallus) 429.
 — (Tetrao) 443.
 interpres (Arenaria) 350, 596.
 — (Charadrius) 350.
 — (Cinclus) 350.
 — (Morinella) 350.
 — (Strepsilas) 350.
 — (Tringa) 350.
 irbyi rosca (Acredula) 133.
 isabellinus (Cursor) 338.
 — (Cursorius) 338.
 islandica (Alca) 408.
 — (Aythia) 288.
 — (Calidris) 369.
 — (Fuligula) 289.
 — (Limosa) 357.
 — (Somateria) 283.
 — (Tringa) 369.
 islandicus (Canutus) 369.
 — (Cygnus) 308.
 — (Haliaëtus) 245.
 — (Numenius) 356.
 islandicus (Serinus) 25.
 ispida (Alcedo) 175, 532.
 — advena (Alcedo) 176.
 — bella (Alcedo) 176.
 — bengalensis (Alcedo) 175.
 — ispida (Alcedo) 176.
 — minor (Alcedo) 176.
 — pallasii (Alcedo) 176.
 — pallida (Alcedo) 176.
 — spatzi (Alcedo) 176.
 — var. bengalensis (Alcedo) 175.
 italica (Alauda) 51.
 — (Salicaria) 76.
 italicus (Enneoctonus) 154.
 — (Lanius) 154.
 lynginae 187, 198.
 lynx 198.
 iynx (Picus) 198.

Jadrega (Limosa) 357.
 jamajcensis (Erimatura) 280.
 japonica (Alcedo) 176.
 — (Iunx) 198.
 — (Pica) 10.
 — (Yunx) 198.
 japonicus (Anthus) 55.
 — (Parus) 142.
 jardinei (Enneoctonus) 155.
 javana (Anas) 295.
 — (Querquedula) 295.
 javanensis (Anas) 295.
 — (Querquedula) 295.
 javanica (Hydrochelidon) 389.
 — (Sterna) 389.
 — (Sternula) 389.
 javanicus (Pelecanus) 269.
 jubata (Herodias) 314.
 junco (Turdus) 78.
 juncoꝝ (Anthus) 54.
 juniperorum (Tetrao) 443.
 — (Turdus) 103.

Kagolca (Mareca) 297.
 kaleniczenkii (Motacilla) 62.
 kamtschatkensis (Parus) 141.
 — (Poecila) 141.
 karelini (Picus) 189.
 karinthiaca (Galerita) 50.
 kekuschka (Anas) 297.
 keptuschka (Charadrius) 343.
 — (Tringa) 343.
 — (Vanellus) 343.
 kirchhoffii (Strix) 201.
 knjaescik (Parus) 138.
 kogolca (Anas) 296.
 kolbii (Vultur) 219.

- korschun (*Accipiter*) 247.
 — (*Milvus*) 246, 247, 248, 561.
 — korschun (*Milvus*) 247.
 — reichenowi (*Milvus*) 247.
 kotzebui (*Rissa*) 402.
 krammeri (*Ardea*) 314.
 kuhli (*Procellaria*) 412.
 — (*Puffinus*) 412, 456, 617.
 kuhlii (*Totanus*) 363.
 kwakwa (*Ardea*) 318.
- I*
 labradorica (*Alca*) 409.
 lacertarius (*Accipiter*) 249.
 lacustris (*Acrocephalus*) 77, 78 484.
 — (*Botaurus*) 319.
 — (*Calamotherpe*) 78.
 — (*Cynchramus*) 40.
 — (*Gallinago*) 374.
 — (*Muscipeta*) 78.
 — (*Telmatias*) 374.
 lagopus (*Accipiter*) 243.
 — (*Aquila*) 243.
 — (*Archibuteo*) 243, 560.
 — (*Butaëtis*) 243.
 — (*Buteo*) 243.
 — (*Falco*) 243.
 lais (*Muscicapa*) 161.
 lanarius (*Falco*) 230, 555.
 — (*Falco*) (*Gennaia*) 230.
 — (*Hierofalco*) 230.
 — (*Pnigohierax*) 230.
 anceolata (*Locustella*) 85, 487.
 Laniidae 2, 150, 521.
 Laniinae 150, 521.
 Lanius 150, 522.
 lanuginosus (*Anser*) 283.
 lapponica (*Limicola*) 356.
 — (*Limosa*) 356, 598.
 — (*Scolopax*) 356.
 lapponicus (*Cynchramus*) 40.
 Laridae 379, 380, 603, 604.
 Lariformes 379, 603.
 Larinae 380, 390.
 Larus 390
 lathamii (*Totanus*) 360.
 latiefii (*Herodias*) 313.
 latirostris (*Nyroca*) 288.
 leantungensis (*Alauda*) 50.
 ledouci (*Parus*) 136.
 leucamphomma (*Aquila*) 244.
 leucocephala (*Anas*) 285.
 — (*Aquila*) 245.
 — (*Aythia*) 280.
 — (*Biziura*) 280.
 — (*Carbo*) 270.
 — (*Erismatura*) 280, 574.
 leucocephala (*Oidemia*) 280.
 — (*Undina*) 280.
 leucocephalos (*Gypaetos*) 222.
 — (*Vultur*) 220.
 leucocephalus (*Anas*) 280.
 — (*Haliaëtis*) 245.
 — (*Himantopus*) 353.
 — (*Platypus*) 280.
 — (*Vultur*) 219.
 leuco-cyana (*Cyanecula*) 96.
 leucogaster (*Carbo*) 271
 — (*Haliæus*) 270, 271.
 — (*Motacilla*) 70.
 leucogenis (*Coturnix*) 447.
 — (*Hydrocecropis*) 389.
 leucogenys (*Falco*) 447.
 — (*Hydrochelidon*) 389.
 leucomelas (*Clangula*) 284.
 — (*Corvus*) 4.
 — (*Mergus*) 276.
 leuconotos (*Aythia*) 288.
 — (*Fuligula*) 289.
 — (*Pica*) 10.
 leuconotus (*Dendrocopus*) 191, 195,
 541.
 — (*Dendromas*) 195.
 — (*Linaria*) 27.
 — (*Picus*) 195.
 — lilfordi (*Dendrocopus*) 195.
 leuconyx (*Fulica*) 425.
 leucoparcia (*Hydrochelidon*) 387,
 389, 606.
 — (*Pelodes*) 389.
 — (*Sterna*) 389.
 — (*Viralva*) 389.
 leucophaea (*Limosa*) 356.
 — (*Scolopax*) 356.
 leucophaeus (*Corvus*) 4.
 — (*Totanus*) 356.
 leucophthalma (*Fuligula*) 291.
 leucophthalmos (*Anas*) 290.
 — (*Aythia*) 290.
 — (*Nyroca*) 291.
 — (*Platypus*) 290.
 leucopsis (*Anas*) 290.
 leucopodius (*Platea*) 326.
 leucopogon (*Alsaecus*) 449.
 — (*Curruca*) 70, 449.
 — (*Sylvia*) 449.
 leucopsis (*Brachyotus*) 212.
 — (*Circaëtis*) 244.
 — (*Falco*) 244.
 leucoptera (*Alauda*) 47.
 — (*Calandrella*) 47.
 — (*Hydrochelidon*) 387, 605.
 — (*Loxia*) 20.
 leucoptera (*Pallasia*) 47.
 — (*Sterna*) 387.
 leucopteryx (*Hydrochelidon*) 387.
 leucopterus (*Lanius*) 151, 152, 153,
 522, 523, 524.
 — $\times$ excubitor (*Lanius*) 151.
 leucopus (*Colymbus*) 416.
 leucorhoa (*Motacilla*) 111.
 — (*Sylvia*) 111.
 leucorodia (*Platalea*) 325, 326, 588.
 leucostriatus (*Budytes*) 61.
 leucothorax (*Gallinula*) 429.
 leucotis (*Anas*) 288.
 leucotos (*Picus*) 195.
 leucourus (*Totanus*) 362.
 leucura (*Muscicapa*) 161.
 leucurus (*Butaëtis*) 257.
 — (*Buteo*) 257.
 — (*Helodromas*) 362.
 libanotica (*Saxicola*) 111.
 libanoticus (*Cuculus*) 185.
 lichtensteinii (*Anthus*) 55.
 lilfordi (*Dendrocopus*) 191, 195, 456,
 542.
 — (*Picus*) 195.
 limbata (*Glareola*) 339.
 Limicola 366, 372.
 limicola (*Calamotherpe*) 86.
 — (*Cynchramus*) 40
 Limonites 366, 367.
 Limosa 351, 356.
 limosa (*Actitis*) 357.
 — (*Limosa*) 356, 357, 598.
 — (*Scolopax*) 357.
 — (*Totanus*) 357.
 Linaria 18, 26.
 linaria (*Acanthis*) 27.
 — (*Aegiothus*) 27.
 — (*Cannabina*) 27.
 — (*Fringilla*) 27.
 — (*Linaria*) 26, 27, 28, 29, 467.
 — (*Passer*) 27.
 — (*Spinus*) 27.
 — brevirostris (*Fringilla*) 27.
 — caberet (*Acanthis*) 28.
 — holboeli (*Acanthis*) 28.
 — var. exilipes (*Aegiothus*) 29.
 lincolniensis (*Tringa*) 368.
 lindermayeri (*Herodias*) 314
 — (*Motacilla*) 58.
 lineatus (*Numenius*) 354.
 linnaei (*Cygnus*) 308.
 linnei (*Fuligula*) 288
 linota (*Fringilla*) 29.
 — (*Linaria*) 29.
 lithofalco (*Aesalon*) 234.

- lithofalco (Falco) 234.
 littoralis (Corvus) 4.
 — (Strepsilas) 350.
 — (Tadorna) 299.
 — (Totanus) 359.
 littorea (Tringa) 365.
 liturata (Ptynx) 208.
 livia (Columba) 434, 456, 625.
 — (Palumbus) 434.
 — fera (Columba) 434.
 — rustica (Columba) 434.
 lobata (Tringa) 377.
 lobatus (Lobipes) 377.
 — (Phalaropus) 377.
 lobipes (Phalaropus) 377.
 Locustella 64, 77, 84, 478, 483.
 locustella (Parnopia) 84.
 — (Psithyroedus) 84.
 — (Sylvia) 84.
 — (Threnetria) 84.
 lodoisiae (Perdortyx) 447.
 — (Synoicus) 447.
 longicauda (Dafila) 293.
 — (Stereorarius) 405.
 longicaudata (Aquila) 242.
 — (Mecistura) 133.
 — (Lestris) 405.
 longicaudatus (Stereorarius) 405.
 longicaudus (Paroides) 132.
 longipennis (Cuculus) 185.
 — (Lanius) 154.
 longipes (Buteo) 257.
 — (Himantopus) 353.
 — (Tringa) 358.
 longiroster cristatus (Merganser) 276.
 longirostris (Calamoherpe) 78.
 — (Charadrius) 344.
 — (Colymbus) 420.
 — (Crucirostra) 19.
 — (Cyanecula) 96.
 — (Emberiza) 38.
 — (Linaria) 28.
 — (Numenius) 354.
 — (Pelecanus) 268.
 — (Petrocincla) 110.
 — (Picoides) 197.
 — (Sturnus) 15.
 Lophophanes 130, 134, 136, 513, 515.
 loquax (Sylvia) 74.
 lotharingica (Emberiza) 42.
 Loxia 18, 19, 165.
 lucida (Ardea) 317.
 lucidus (Bubulcus) 317, 455, 585.
 lucorum (Picus) 191.
 luctuosa (Curruca) 70.
 — (Emberiza) 162.
 luctuosa (Muscicapa) 162.
 lugens (Poecile) 143.
 lugubris (Parus) 143.
 — (Penthestes) 143.
 — (Peristera) 436.
 — (Phaeopharus) 140, 143, 518.
 — (Poecila) 143.
 — (Poecile) 143.
 — (Poikilis) 143.
 — lugens (Poecile) 143.
 lulensis (Fringilla) 36.
 Lullula 45, 46, 52, 472.
 lumme (Gavia) 415.
 — (Urinator) 415.
 lunulatus (Falco) 232.
 luscini (Aëdon) 92, 93, 94, 490.
 — (Curruca) 93.
 — (Daulias) 93.
 — (Erithacus) 93.
 — (Lusciola) 93.
 — (Motacilla) 93.
 — (Philomela) 93.
 — (Sylvia) 93.
 — ♀. hafizi (Lusciola) 94.
 — ♀. major (Motacilla) 94.
 luscinioides (Acrocephalus) 83.
 — (Calamoherpe) 83.
 — (Cettia) 83.
 — (Locustella) 83.
 — (Potamodus) 82, 83, 486.
 — (Sylvia) 83.
 — (Threnetria) 83.
 brachyrhynchos (Lusciniopsis) 83.
 — macrorhynchos (Lusciniopsis) 83.
 — rufescens (Lusciniopsis) 83.
 Lusciniola 64, 88, 478, 488.
 luteolus (Serinus) 25.
 luteus (Bubulcus) 315.
 Lycus 3, 7, 164.
 Lyrurus 442, 443.
 maal (Petrocincla) 110.
 macrocephalum (Syrnium) 208.
 macrodactyla (Certhia) 148.
 Macropterigidae 177.
 macropteros (Lestris) 404.
 macrorhyncha (Galerita) 50.
 — (Nectis) 412.
 — (Nucifraga) 8, 9, 461.
 — (Ptilocorys) 49, 473.
 — (Sylochelidon) 381.
 macrorhynchos (Clypeata) 292.
 — (Colymbus) 416.
 — (Crucirostra) 19.
 — (Nucifraga) 9.
 — (Pelidna) 371.
 macrorhynchos (Rhynchaspis) 292.
 — (Tichodroma) 147.
 — (Upupa) 170.
 macrotarsa (Gelocheidon) 382.
 macrourus (Accipiter) 264.
 — (Pendulinus) 129.
 macrura (Acredula) 132, 512.
 — (Strix) 208.
 macrurus (Aegithalus) 132.
 — (Circus) 261, 264, 265, 569.
 — (Falco) 264.
 macularis (Tringoides) 454.
 maculata (Aquila) 235, 238, 240, 241, 557.
 — (Gallinula) 429.
 — (Merula) 106.
 — (Motacilla) 56.
 — (Muscicapa) 162.
 — (Strix) 201.
 — clanga (Aquila) 238.
 maculatus (Caprimulgus) 181.
 — (Caryocatactes) 8.
 — (Falco) 238.
 — (Mergus) 277.
 — (Tetrao) 443.
 — (Totanus) 358.
 maculigera (Upupa) 170.
 madagascariensis (Scolopax) 354.
 magna (Philomela) 94.
 magnus (Falco) 221.
 maior sibiricus (Lanius) 151.
 major (Accentor) 90.
 — (Anas) 298.
 — (Anthus) 57.
 — (Ascalopax) 373.
 — (Astur) 260.
 — (Athene) 204.
 — (Buteo) 250.
 — (Calamoherpe) 78.
 — (Cannabina) 29.
 — (Certhia) 148.
 — (Ciconia) 322.
 — (Corvus) 4.
 — (Coturnix) 447.
 — (Crucirostra) 20.
 — (Cyanecula) 96.
 — (Dendrocopus) 191, 196, 539.
 — (Dryobates) 191.
 — (Emberiza) 38.
 — (Fringilla) 36.
 — (Galerita) 49.
 — (Gallinago) 372, 373, 601.
 — (Junx) 198.
 — (Lanius) 151, 152, 153, 522, 523.
 — (Luscini) 94.
 — (Mergus) 275.

- major (Merula) 105.
 — (Motacilla) 57.
 — (Nisus) 260.
 — (Numenius) 354.
 — (Otis) 334.
 — (Otus) 211.
 — (Parus) 120, 137, 515.
 — (Philomela) 94.
 — (Phyllopneuste) 72.
 — (Picus) 191, 193.
 — (Platalea) 326.
 — (Plegadornis) 324.
 — (Pyrrhula) 24.
 — (Rubetra) 114.
 — (Scolopax) 373, 375.
 — (Sterna) 385.
 — (Telmatis) 373.
 — (Tetrao) 442.
 — (Trochilus) 71.
 — (Turdus) 103.
 — (Upupa) 170.
 — (Vitiflora) 111.
 — blanfordi (Parus) 137.
 — cyanotos (Parus) 137.
 — kamtschaticus (Picus) 193.
 — newtoni (Parus) 137.
 — robustus (Parus) 137.
 — verus (Parus) 137.
 manillensis (Pelecanus) 269.
 mansuetus (Olor) 307.
 Mareca 279, 296.
 margaritata (Strix) 201.
 marginata (Upupa) 171, 530.
 marginatus (Falco) 258.
 marginella (Ruticilla) 98.
 marila (Anas) 288.
 — (Aythia) 288.
 — (Fuligula) 287, 288, 576.
 — (Fulix) 289.
 — (Nyroca) 288.
 — nearctica (Aythia) 289.
 — nearctica (Fuligula) 289.
 mariloides (Fuligula) 289.
 — (Fulix) 289.
 marilus (Platypus) 288.
 marinus (Larus) 454.
 maritima (Actia) 368.
 — (Arquatella) 368, 600.
 — (Pelidna) 368.
 — (Tadorna) 299.
 — (Tringa) 368.
 — (Trynga) 368.
 maritimus (Totanus) 368.
 Marmaronetta 278, 291.
 marmorata (Anas) 291.
 — (Dafila) 291.
 marmorata (Querquedula) 291.
 marsigli (Ardea) 315.
 martius (Carbonarius) 188.
 — (Dendrocopos) 188.
 — (Driopicus) 188.
 — (Dryocopus) 188.
 — (Dryopicos) 188.
 — (Dryotomus) 188.
 — (Picus) 186, 188, 539.
 maruetta (Ortygometra) 429.
 — (Porzana) 429.
 massiliensis (Motacilla) 56.
 maura (Saxicola) 115.
 mauvius (Turdus) 102.
 maxima (Peristera) 436.
 maximus (Bubo) 213.
 — (Corvus) 4.
 media (Calamoherpe) 78.
 — (Cannabina) 30.
 — (Cerchneis) 227.
 — (Coturnix) 447.
 — (Crucirostra) 19.
 — (Gallinago) 773.
 — (Hypolais) 75.
 — (Luscinia) 93.
 — (Pica) 10.
 — (Saxicola) 115.
 — (Tichodroma) 147.
 medius (Buteo) 250.
 — (Cinclus) 118.
 — (Dendrocytes) 196, 542.
 — (Dendrocopos) 196.
 — (Dryobates) 196.
 — (Numenius) 354.
 — (Pendulinus) 129.
 — (Phalacrocorax) 270.
 — (Picus) 196.
 — (Pipiripicus) 196.
 — (Spinus) 34.
 — (Tetrao) 443.
 — (Trochilus) 72.
 megaceros (Harelda) 285.
 megaloptera (Pica) 10.
 megapus (Melanitta) 281.
 — (Oedemia) 281.
 megarhynchos (Actitis) 364.
 — (Certhia) 148.
 — (Colymbus) 416.
 — (Luscinia) 93.
 — (Phyllopneuste) 71.
 — (Squatarola) 347.
 — (Sterna) 381.
 megauros (Clangula) 285.
 — (Somateria) 283.
 meisneri (Sylvia) 72.
 melanaëtos (Aquila) 236.
 melanaëtos (Falco) 245.
 melanaëtus (Aquila) 238, 239.
 — (Falco) 237, 245, 557.
 melanictera (Tanagra) 43.
 melanocephala (Curruca) 70.
 — (Dumeticola) 70.
 — (Emberiza) 38, 43, 455, 471.
 — (Euspiza) 43.
 — (Gavia) 395.
 — (Melagavia) 395.
 — (Motacilla) 70.
 — (Pyrophthalma) 70.
 — (Sylvia) 65, 70, 450, 456, 481.
 — (Xema) 395.
 — typica (Pyrophthalma) 70.
 melanocephalon (Xema) 395.
 melanocephalum (Chema) 395.
 — (Xema) 395.
 melanocephalus (Budytes) 63.
 — (Chroicocephalus) 395.
 — (Gypaetos) 222.
 — (Himantopus) 353.
 — (Hydrocolaeus) 395.
 — (Larus) 390, 391, 395, 457, 609.
 — (Melanolarus) 395.
 — (Melizophilus) 70.
 — (Xema) 395.
 melanocervix (Budytes) 63.
 Melanocorypha 45, 46, 47, 472.
 melanogaster (Cinclus) 117, 118, 503.
 — (Hydrobata) 118.
 — (Vanellus) 344.
 melanogriseus (Budytes) 63.
 melanoleuca (Muscicapa) 113.
 — (Pica) 10.
 — (Saxicola) 111, 113, 456.
 melanope (Calobates) 58, 476.
 — (Motacilla) 58.
 melanopogon (Amnicola) 88.
 — (Luscinola) 88, 488.
 — (Sylvia) 88.
 melanopsis (Bernicla) 301.
 melanoptera (Glareola) 339, 340, 594.
 — (Muscicapa) 163.
 melanopterus (Elanus) 454.
 — (Himantopus) 353.
 melanorhinus (Cygnus) 308.
 melanorhyncha (Egretta) 313.
 melanorhynchos (Ardea) 313.
 melanorhynchus (Cygnus) 307.
 — (Numenius) 356.
 melanotis (Budytes) 60.
 — (Sylochelidon) 381.
 — (Thalassites) 381.
 melanotos (Lanius) 155.

- melanotus (Bubo) 213.
 — (Laroides) 400.
 melanura (Fedoa) 357.
 — (Limicola) 357.
 — (Limosa) 357.
 melanurus (Totanus) 357.
 melba (Cypselus) 177, 178, 456, 533.
 — (Hirundo) 178.
 — (Micropus) 178.
 — alpinus (Cypselus) 178.
 — typicus (Apus) 178.
 meleagrides (Cathartes) 220.
 meleagris (Vultur) 220.
 melodia (Sylvia) 72.
 menegazzianus (Turdus) 105.
 menetriesi (Buteo) 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 561, 562, 564, 565, 566.
 menzbieri (Sturnus) 14, 15, 16, 463, 464.
 Merganser 275.
 merganser (Merganser) 275.
 — (Mergus) 275.
 Merginae 274, 275, 573
 Mergus 275, 277.
 meridionalis (Caprimulgus) 180, 181, 182, 183, 534, 535, 536.
 — (Carduelis) 33.
 — (Cinclus) 118.
 — (Circæctos) 244.
 — (Emberiza) 42.
 — (Gelochelidon) 382.
 — (Gypæctos) 222.
 — (Hydrochelidon) 389.
 — (Miliaria) 44.
 — (Nycticorax) 318.
 — (Parus) 141.
 — (Picus) 196.
 — (Serinus) 25.
 — (Stagnicola) 427.
 — (Sterna) 382.
 — (Sternula) 386.
 — (Turdus) 103.
 — subpalustris (Parus) 142.
 merillus (Accipiter) 234.
 — (Falco) 232, 234, 556.
 — (Hypotriorchis) 234.
 Meropes 167, 171, 528, 530.
 Meropidae 172, 530, 531.
 Merops 172, 528.
 mersa (Anas) 280.
 — (Cerconetes) 280.
 — (Erismatura) 280.
 — (Undina) 280.
 Merula 92, 101, 104, 494, 496.
 merula (Merula) 104, 105, 496.
 — (Sylvia) 105.
 — (Turdus) 105.
 — var. montana (Turdus) 105.
 — var. syriacus (Turdus) 105.
 merularius (Accipiter) 260.
 merulinus (Larus) 388.
 Mesoenatides 327, 589.
 mesoleuca (Ruticilla) 97, 98, 99, 493.
 — (Sylvia) 98.
 — (Ruticilla) 98.
 mexicana (Anas) 292.
 — (Rhynchaspis) 292.
 meyeri Fedoa 356.
 — (Limicola) 356.
 — (Limosa) 356.
 michahellesii (Glaucus) 399.
 — (Laroides) 399.
 miclonia (Anas) 285.
 microcephalus (Otus) 212.
 micropus (Bernicla) 301.
 — (Callichen) 287.
 microrhynchos (Alca) 408.
 — (Cannabina) 30.
 — (Colymbus) 415.
 — (Cotyle) 159.
 — (Cynchramus) 40.
 — (Cypselus) 178.
 — (Lestris) 405.
 microrhynchus (Anthus) 54.
 micrurus (Falco) 232.
 migrans (Falco) 247.
 — (Milvus) 247.
 migratoria (Gallinago) 374.
 Miliaria 38, 44.
 miliaria (Chritophaga) 44.
 — (Cynchramus) 44.
 — (Miliaria) 44, 471.
 — (Spinus) 44.
 — var. minor (Cynchramus) 44.
 milvoides (Spisaetus) 242.
 Milvus 235, 246.
 milvus (Falco) 246.
 — (Milvus) 246, 560.
 Mimidae 119, 504.
 minima (Gallinago) 375.
 — (Linaria) 28.
 minor (Aegialitis) 347.
 — (Alauda) 51, 54.
 — (Alcedo) 176.
 — (Anthus) 57.
 — (Bubo) 211.
 — (Buteo) 250, 256.
 — (Cannabina) 29.
 — (Cerchneis) 227.
 — (Certhia) 148.
 minor (Charadrius) 347.
 — (Cinclus) 118.
 — (Coccothraustes) 37.
 — (Colymbus) 422.
 — (Coturnix) 447.
 — (Cyanecula) 96.
 — (Cygnus) 308.
 — (Dendrocopos) 191, 194, 541.
 — (Dryobates) 194.
 — (Enneoctonus) 154.
 — (Eucleator) 21.
 — (Erythropus) 225.
 — (Fringilla) 35.
 — (Gallinula) 427.
 — (Holor) 308.
 — (Iliacus) 102.
 — (Lanius) 151, 154, 524.
 — (Laroides) 402.
 — (Linaria) 27, 28.
 — (Luscinia) 93.
 — (Machetes) 365.
 — (Merganser) 277.
 — (Miliaria) 44.
 — (Noctua) 204, 212.
 — (Nucifraga) 8.
 — (Numenius) 356.
 — (Nyctale) 205.
 — (Olor) 308.
 — (Otis) 335.
 — (Otus) 211.
 — (Pandion) 216.
 — (Pelecanus) 269.
 — (Phaeopus) 356.
 — (Philolimnos) 375.
 — (Piculus) 194.
 — (Picus) 194.
 — (Pipipicus) 194.
 — (Plegadornis) 324.
 — (Podiceps) 422.
 — (Pyrgita) 32.
 — (Pyrrhula) 25.
 — (Rallus) 432.
 — (Rissa) 402.
 — (Scolopax) 375.
 — (Scops) 210.
 — (Stagnicola) 427.
 — (Strepsilas) 350.
 — (Trochilus) 74.
 — (Turdus) 102.
 — (Xylocopus) 194.
 — primus (Lanius) 155.
 minuta (Aquila) 242.
 — (Ardea) 320.
 — (Ardeola) 320.
 — (Ardetta) 320, 586.
 — (Calidris) 368.

- minuta (Cancrophagus) 320.
 — (Crex) 431.
 — (Gallinula) 431.
 — (Gavia) 397.
 — (Hydrochelidon) 386.
 — (Limonites) 367, 368, 600.
 — (Muscicapa) 161.
 — (Ortygometra) 430, 431.
 — (Pelidna) 368.
 — (Porzana) 431.
 — (Schoeniclus) 368.
 — (Sterna) 383, 386, 605.
 — (Sternula) 386.
 — (Tringa) 368.
 — (Xema) 397.
 — (Zapornia) 431.
 minutum (Chema) 397.
 — (Xema) 397.
 minutus (Anser) 305.
 — (Botaurus) 320.
 — (Charadrius) 347.
 — (Chroicocephalus) 397.
 — (Falco) 260.
 — (Hydrocoloeus) 397.
 — (Larus) 390, 391, 397, 610.
 — (Mergellus) 277.
 — (Mergus) 277.
 — (Podiceps) 422.
 — (Rallus) 430, 431.
 — (Xema) 397.
 mistaceus (Regulus) 122.
 mitratus (Parus) 134.
 — (Pelecanus) 269.
 — (Podiceps) 419.
 mixtus (Rallus) 431.
 modesta (Ardea) 313.
 — (Herodias) 313.
 modularis (Accentor) 90, 91, 490.
 — (Motacilla) 91.
 — (Prunella) 91.
 — (Sylvia) 91.
 — (Tharrhaleus) 91.
 mogilnik (Aquila) 238.
 molaris (Curruca) 69.
 molissima (Anas) 283.
 — (Fuligula) 283.
 — (Oreocincla) 103, 495.
 — (Somateria) 283, 575.
 — var. (Somateria) 283.
 molissimus (Anser) 283.
 — (Platypus) 283.
 monacha (Anas) 298.
 monachus (Neophron) 220.
 — (Vultur) 217, 218, 552.
 Monedula 164.
 monedula (Coloeus) 165, 461.
 monedula (Corvus) 7.
 — (Lycus) 3, 7, 8.
 montagni (Circus) 266.
 — (Gallinago) 373.
 montana (Alauda) 51.
 — (Bntalis) 164.
 — (Cannabina) 30.
 — (Chloris) 34.
 — (Crucirostra) 19.
 — (Emberiza) 44.
 — (Eudromias) 345.
 — (Fringilla) 31.
 — (Pyrgita) 31.
 — (Ruticilla) 99.
 — (Saxicola) 109.
 — (Tetrao) 445.
 montanellus (Anthus) 55.
 montanina (Passer) 31.
 montanus (Anthus) 57.
 — (Apternus) 197.
 — (Corvus) 4.
 — (Passer) 31, 469.
 — (Picoides) 197.
 — (Picus) 191.
 — (Pyrrhocorax) 12.
 — (Salicipasser) 31.
 — accedens (Parus) 143.
 — assimilis (Parus) 143.
 — montanus (Parus) 143.
 — murinus (Parus) 143.
 — salicarius (Parus) 143.
 Monticola 92, 108, 499.
 Montifringilla 18, 30.
 montifringilla (Fringilla) 35, 36, 470.
 — (Passer) 36.
 — (Struthus) 36.
 montium (Fringilla) 30.
 — (Motacilla) 58.
 morinella (Tringa) 350.
 morinellus (Charadrius) 345.
 — (Cinclus) 350.
 — (Eudromias) 345, 595.
 — (Pluvialis) 345.
 moritanus (Sturnus) 90.
 moschita (Motacilla) 69.
 mosellana (Motacilla) 56.
 Motacilla 53, 57, 92, 121, 490.
 Motacillidae 2, 53, 475.
 muelleri (Calidris) 366.
 muraria (Certhia) 147.
 — (Petrodroma) 147.
 — (Phoenicura) 98.
 — (Tichodroma) 147, 520.
 murarius (Apus) 178.
 — (Brachypus) 178.
 — (Cypselus) 178, 456.
 murarius (Micropus) 178.
 — (Picus) 147.
 murina (Poecila) 141.
 murinus (Apus) 179.
 — (Cypselus) 177, 179, 534.
 — (Micropus) 179.
 — (Parus) 141.
 murum (Buteo) 250.
 — (Cerchneis) 227.
 Muscicapa 161, 164.
 Muscicapidae 2, 89, 162, 527.
 muscipeta (Muscicapa) 162.
 — (Sylvia) 115.
 musica (Calamohorpe) 80.
 — (Clangula) 285.
 — (Curruca) 68.
 — (Galerita) 52.
 — (Harelda) 285.
 — (Merula) 102.
 — (Sylvia) 102.
 musicus (Anthus) 55.
 — (Cygnus) 307.
 — (Holor) 308.
 — (Hylocichla) 102.
 — (Iliacus) 102.
 — (Olor) 308.
 — (Parus) 142.
 — (Turdus) 101, 102, 495.
 — minor (Cygnus) 308.
 mustelina (Emberiza) 44.
 mustelinus (Mergus) 277.
 — (Plectrophanes) 45.
 mutans (Buteo) 250.
 — (Falco) 250.
 mutus (Cygnus) 307.
 — (Lagopus) 454.
 naevia (Aquila) 238, 239, 558.
 — (Glareola) 339.
 — (Locustella) 82, 487.
 — (Motacilla) 84.
 — (Sterna) 388.
 — (Tringa) 369.
 — (Trynga) 369.
 naevius (Acrocephalus) 84.
 — (Charadrius) 344.
 — (Colymbus) 420.
 — (Falco) 239, 558.
 — (Larus) 391, 401.
 — (Nycticorax) 318.
 narbonensis (Parus) 129.
 nasicus (Numenius) 354.
 natans (Totanus) 358.
 natrophila (Dromochelidon) 339.
 nattereri (Certhia) 148.
 naumanni (Cerchneis) 227, 229, 555.

- naumanni (Falco) 229.
 — (Merula) 104, 108, 499.
 — (Sylvia) 69.
 — (Troglodytes) 121.
 — (Turdus) 108.
 nebularius (Glottis) 361, 598.
 — (Scolopax) 361.
 — (Totanus) 361.
 neglectus (Anser) 302, 304, 580.
 — (Budytes) 59.
 nemorosa (Alauda) 52.
 — (Galerida) 52.
 Neophron 217, 220.
 Netta 278, 287.
 Nettion 279, 296.
 niepcii (Carbo) 273.
 niger (Aegyptius) 218.
 — (Cypselus) 178.
 — (Dendrocopus) 188.
 — (Falco) 236.
 — (Melanopelargus) 321.
 — (Mergus) 276.
 — (Milvus) 247.
 — (Picus) 188.
 — (Vultur) 217.
 nigra (Ardea) 321.
 — (Ciconia) 321, 587.
 — (Coturnix) 447.
 — (Hydrochelidon) 387, 388, 606.
 — (Merula) 105.
 — (Muscicapa) 162.
 — (Oedemia) 281, 574.
 — (Sterna) 388.
 — (Vireo) 388.
 nigricans (Hydrochelidon) 388.
 — (Podiceps) 422.
 — (Ptilocorys) 49, 473.
 — (Tringa) 368.
 nigricapilla (Curruca) 69.
 — (Budytes) 63.
 — (Pyrophthalma) 70.
 nigriceps (Falco) 232.
 nigricollis (Dytes) 422.
 — (Himantopus) 353.
 — (Podiceps) 422.
 — (Podicipes) 419, 422, 621.
 — (Proctopus) 422.
 nigrifrons (Lanius) 154.
 nigripennis (Strigiceps) 263.
 nigrotis (Larus) 397.
 nilotica (Gelocheidon) 382.
 — (Hydrochelidon) 389.
 — (Sterna) 382.
 niloticus (Enneactonotus) 155.
 — (Lanius) 155.
 nilsonii (Regulus) 122.
 nipalensis (Circus) 266.
 — (Tichodroma) 147.
 nisoria (Motacilla) 65.
 — (Noctua) 206.
 — (Nyctierax) 206.
 — (Stryx) 206.
 — (Sylvia) 65, 66, 450, 479.
 — (Telmatis) 373.
 nisosimilis (Accipiter) 260.
 — (Falco) 260.
 nisus (Accipiter) 224, 260, 568.
 — (Astur) 260.
 — (Buteo) 260.
 — (Falco) 260.
 — (Haliaetus) 245.
 — (Sparvius) 260.
 — major (Accipiter) 260.
 — major (Falco) 260.
 — minor (Falco) 260.
 — typicus (Accipiter) 260.
 nitens (Sturnus) 15.
 nitzschii (Sterna) 385.
 nivalis (Alauda) 46.
 — (Calcarius) 45.
 — (Chionospiza) 31.
 — (Emberiza) 44.
 — (Fringilla) 30.
 — (Leucosticte) 31.
 — (Montifringilla) 30, 31, 468.
 — (Plectrophanes) 45.
 — (Plectrophenax) 44, 471.
 nivea (Ardea) 314.
 — (Ciconia) 322.
 — (Nyctea) 209.
 — (Platalea) 326.
 — (Strix) 209.
 — americana (Nyctea) 209.
 — europaea (Nyctea) 209.
 niveus (Larus) 398.
 nobilis (Aquila) 236.
 — (Fringilla) 35.
 — (Sturnus) 16.
 noctua (Athene) 204, 206, 546, 547.
 — (Carine) 204.
 — (Strix) 204.
 — (Surnia) 204.
 nordmanni (Glaucopis) 340.
 norvegica (Somateria) 283.
 norvegicus (Falco) 243.
 — (Picus) 189.
 nostras (Grus) 329.
 notata (Anas) 281.
 — (Emberiza) 44.
 novae-guineae (Budytes) 58.
 novae-hollandiae (Graculus) 271.
 — (Phalacrocorax) 270.
 noveboracensis (Limosa) 356.
 Nucifraga 3, 8.
 nudipes (Noctua) 204.
 — (Scotophilus) 204.
 — (Strix) 204.
 Numenius 351, 354.
 Nyctala 202, 205.
 Nyctea 202, 209.
 nyctea (Leucybris) 209.
 — (Noctua) 209.
 — (Strix) 209.
 — (Surnia) 209.
 — (Syrnium) 209.
 Nycticorax 311, 318.
 nycticorax (Ardea) 318.
 — (Nycterodius) 318.
 — (Nyctiardea) 318.
 — (Nycticorax) 318, 586.
 — (Scotaeus) 318.
 nyroca (Anas) 290.
 — (Aythya) 289, 290, 576.
 — (Fuligula) 290.
 — (Fulix) 291.
 — (Ilyonetta) 291.
 — (Nyroca) 290.
 obscura (Ardea) 318.
 — (Curruca) 69.
 — (Cyaneola) 96.
 — (Hydrochelidon) 388.
 — (Sylvia) 76.
 obscuropapilla (Calamoherpe) 81.
 obscurus (Anthus) 454.
 — (Colymbus) 421.
 — (Erythropus) 225.
 — (Podiceps) 421.
 — (Scolopax) 432.
 — (Spinus) 34.
 obsoleta (Nyroca) 291.
 occidentalis (Gypaëtus) 222.
 — (Gyps) 219.
 — (Luscinia) 94.
 — (Serinus) 25.
 ocellatus (Erythroscelus) 358.
 ochrogenion (Sylvia) 70.
 ochropus (Actitis) 362.
 — (Helodromas) 362, 599.
 — (Rhyacophilus) 362.
 — (Totanus) 362.
 — (Tringa) 362.
 Oedemia 278, 281.
 Oedinemis 336, 592.
 Oedinemidae 336, 592, 593.
 Oedinemus 336.
 oedinemus (Charadrius) 337.
 — (Fedoa) 337.

- oedienemus (*Oedienemus*) 336, 337, 593.
 — (*Otis*) 337.
 oenanthe (*Motacilla*) 111.
 — (*Saxicola*) 110, 111, 113, 500.
 — (*Sylvia*) 111.
 — (*Vitiflora*) 111.
 — alpestris (*Saxicola*) 111.
 — cinerea (*Saxicola*) 111.
 — crassirostris (*Saxicola*) 111.
 — grisea (*Saxicola*) 111.
 — macrorhynchos (*Saxicola*) 111.
 — maritima (*Saxicola*) 111.
 — melanoptera (*Saxicola*) 111.
 — septentrionalis (*Saxicola*) 111.
 oenanthoides (*Saxicola*) 111.
 oenas (*Coeloteron*) 434.
 — (*Columba*) 433, 434, 625.
 — (*Palumboena*) 434.
 okenii (*Luscinia*) 93.
 olivacea (*Muscipeta*) 84.
 — (*Ortygometra*) 431.
 olivetorum (*Hypolais*) 75, 482.
 olor (*Anas*) 307.
 — (*Cygnus*) 307, 581.
 onocrotalus (*Pelecanus*) 267, 268, 269, 571.
 — (*Pelecanus*) $\searrow$ roseus (*Pelecanus*) 270, 571.
 — α . orientalis (*Pelecanus*) 268.
 — β . occidentalis (*Pelecanus*) 268.
 — var. minor (*Pelecanus*) 269.
 orampes (*Saxicola*) 114.
 ordi (*Ibis*) 324.
 ordinaria (*Linota*) 27.
 orientalis (*Acrocephalus*) 79, 484.
 — (*Aesalon*) 234.
 — (*Anthus*) 57.
 — (*Aquila*) 241, 559.
 — (*Ardea*) 314.
 — (*Calamoherpe*) 81.
 — (*Cerchneis*) 227.
 — (*Circaëtos*) 244.
 — (*Corvus*) 6.
 — (*Crucirostra*) 21.
 — (*Cyanecula*) 96.
 — (*Egretta*) 313, 314.
 — (*Falco*) 232.
 — (*Gallinula*) 427.
 — (*Haematopus*) 349.
 — (*Haliaëtos*) 245.
 — (*Merula*) 104, 105, 106, 107, 108, 497, 498.
 — (*Numenius*) 354.
 — (*Nycticorax*) 318.
 — (*Pelecanus*) 268.
 orientalis (*Serinus*) 25.
 — (*Sternula*) 386.
 Oriolidae 1, 12, 462.
 Oriolus 13.
 oriolus (*Coracias*) 13.
 ornata (*Grus*) 330.
 orphea (*Sylvia*) 68.
 — griseicapilla (*Curruca*) 68.
 orpheus (*Sylvia*) 65, 68, 450, 456, 480.
 ossifraga (*Aquila*) 245.
 — (*Phene*) 222.
 ossifragus (*Falco*) 245.
 ostralegus (*Haematopus*) 349, 596.
 Otididae 334, 592.
 Otides 332, 591.
 Otis 334.
 Otocorys 17, 45, 46, 464.
 otus (*Aegolius*) 211.
 — (*Asio*) 211, 548.
 — (*Bubo*) 211.
 — (*Otus*) 211.
 — (*Strix*) 211.
 pagorum (*Cecropis*) 159.
 — (*Galerita*) 49.
 — (*Pyrgita*) 32.
 pallasii (*Alcedo*) 176.
 — (*Aquila*) 238.
 — (*Glareola*) 340.
 — (*Syrnhaptēs*) 439.
 pallens (*Strigiceps*) 263.
 pallescens (*Linaria*) 29.
 pallida (*Alcedo*) 176.
 — (*Bernicla*) 301.
 — (*Cerchneis*) 227.
 — (*Hirundo*) 160.
 — (*Hydrochelidon*) 388.
 — (*Hypolais*) 75, 483.
 pallidus (*Archibuteo*) 243.
 — (*Charadrius Vanellus*) 342.
 — (*Circus*) 264.
 — (*Cursorius*) 338.
 — (*Cypselus*) 179.
 — (*Erythropus*) 225.
 — (*Falco*) 264.
 — (*Glaucopterix*) 264.
 — (*Micropus*) 179.
 — (*Podiceps*) 422.
 — (*Strigiceps*) 264.
 — (*Vanellus*) 343.
 paludicola (*Sylvia*) 86.
 paludosus (*Anser*) 392.
 palumbarius (*Accipiter*) 259.
 — (*Astur*) 258, 259, 568.
 — (*Buteo*) 259.
 — (*Dedalion*) 259.
 palumbarius (*Falco*) 258.
 — (*Sparvius*) 259.
 palumbus (*Columba*) 434, 435, 626.
 — (*Palumbus*) 435.
 paluster (*Parus*) 141.
 palustris (*Acrocephalus*) 78, 79, 80, 484, 485.
 — (*Anser*) 304.
 — (*Anthus*) 55.
 — (*Brachyotus*) 212.
 — (*Cynchramus*) 41.
 — (*Emberiza*) 38, 41, 470.
 — (*Gelochelidon*) 382.
 — (*Otus*) 212.
 — (*Parus*) 136, 141, 515.
 — (*Phaeopharus*) 139, 140, 141, 517.
 — (*Poecila*) 141.
 — (*Poecile*) 141, 515.
 — (*Poikilis*) 141.
 — (*Pyrrhulorhyncha*) 41.
 — (*Scolopax*) 373.
 — (*Strix*) 212.
 — (*Sylvia*) 80.
 — (*Totanus*) 363.
 — β . borealis (*Poikilis*) 141.
 — γ . alpestris (*Poikilis*) 141.
 — alpestris (*Parus*) 142.
 — baicalensis (*Poecile*) 142.
 — borealis (*Parus*) 142.
 — — (vera) (*Poecile*) 142.
 — colletti (*Poecile*) 142.
 — communis (*Parus*) 142.
 — — (*Poecile*) 141, 142.
 — crassirostris (*Poecilia*) 142.
 — — (*Poecile*) 142.
 — dresseri (*Parus*) 142.
 — — (*Poecile*) 142.
 — fruticeti (*Poecile*) 142.
 — — α fruticeti (*Poecile*) 142.
 — — β musica (*Poecile*) 142.
 — — γ sordida (*Poecile*) 142.
 — — (vera) (*Poecile*) 142.
 — horticulus (*Acrocephalus*) 80.
 — japonicus (*Parus*) 142.
 — macrura (*Poecile*) 142.
 — — (*Poecilia*) 142.
 — montana (*Poecile*) 142.
 — montanus (*Parus*) 142.
 — salicarius (*Poecile*) 142.
 — sordida (*Poecila*) 141.
 — subpalustris (*Parus*) 142.
 — — (*Poecila*) 141.
 — stagnatilis (*Parus*) 142.
 — — (*Poecila*) 141.
 — — (*Poecile*) 142.
 — tipicus (*Acrocephalus*) 80.

- palustris var. alpestris (Parus) 142.
 — var. baicalensis (Parus) 142.
 — var. borealis (Parus) 141.
 — var. brevirostris (Parus) 142.
 — var. fruticorum (Poecile) 142.
 — vera (Poecila) 141.
 — subsp. borealis (Parus) 142.
 — subsp. japonicus (Parus) 142.
 — subsp. kantschatskensis (Parus) 142.
 Pandion 215.
 Pandiones 214, 215, 550, 551.
 Pandionidae 215, 551.
 pandoo (Petrocincla) 110.
 pannonicus (Mergus) 277.
 Panurinae 123, 124, 506.
 Panurus 124, 131, 507, 511.
 papaverina (Passer) 29.
 paradoxa (Aquila) 242.
 — (Cerchneis) 229.
 — (Certhia) 148.
 — (Crucirostra) 19.
 — (Motacilla) 62.
 — (Nematura) 439.
 — (Strix) 201.
 — (Tetrao) 439.
 Paradoxornis 124, 507.
 paradoxus (Astur) 259.
 — (Budytes) 59, 62, 449, 477.
 — (Lanius) 155.
 — (Syrrhaptes) 439, 627.
 — (Tetrao) 439.
 parasitica (Catarractes) 405.
 — (Lestris) 405.
 parasiticus (Larus) 405.
 — (Stercorarius) 403, 405, 613.
 — var. coprotheres (Lestris) 404.
 pardela (Charadrius) 344.
 Paridae 2, 123, 506.
 Parinae 124, 130.
 Parus 130, 135, 136, 137, 514, 515.
 parva (Crex) 431.
 — (Erythrostera) 161, 527.
 — (Muscicapa) 161.
 — (Ortygometra) 431.
 — (Porzana) 431, 624.
 — (Zapornia) 431.
 — ruficollis (Erythrostera) 161.
 — ruficularis (Erythrostera) 161.
 parvifrons (Gallinula) 427.
 — (Stagnicola) 427.
 parvirostris (Linota) 27.
 parvulus (Trogodytes) 120.
 parvus (Rallus) 431.
 Passer 18, 31.
 Passeriformes 1, 310, 459.
 passerina (Athene) 204.
 — (Sylvia) 449.
 — leucophrys (Athene) 204.
 — psilodactyla (Athene) 204.
 — vulgaris (Athene) 204.
 passerinum (Glaucidium) 203, 546.
 Pastor 14, 16.
 patagiata (Fuligula) 288.
 patagiatus (Pelecanus) 268.
 — (Podiceps) 419.
 pauli de württb. (Thalasseus) 384.
 Pavoncella 352, 365.
 pectoralis (Buteo) 257.
 — (Enneoctonus) 155.
 — (Fedoia) 356.
 — (Ruticilla) 98.
 pekinensis (Poecile) 136, 515.
 Pelecanidae 267, 570.
 Pelecaniformes 267, 411, 570.
 Pelecanoididae 411, 616.
 Pelecanus 267.
 pelzelni (Cygnus) 307.
 pendulina (Remiza) 129.
 pendulinus (Aegithalus) 125, 128, 129, 130, 511.
 — (Parus) 129.
 — (Xanthornus) 130.
 — typicus (Aegithalus) 129.
 penelope (Anas) 296.
 — (Mareca) 296, 297, 578.
 penelops (Anas) 296.
 — (Penelops) 297.
 peninsulae (Cuculus) 185.
 pennata (Aquila) 242.
 pennatus (Butastur) 242.
 — (Buteo) 243.
 — (Eutolmaëtus) 242.
 — (Falco) 242.
 — (Hieraëtus) 242, 559.
 — (Nisaetus) 242.
 — (Nissaetus) 242.
 percnopterus (Cathartes) 220.
 — (Neophron) 220, 553.
 — (Vultur) 219, 220.
 — breviori rostro (Neophron) (Cathartes) 220.
 — var. γ capensis (Vultur) 220.
 Perdix 445.
 perdix (Perdix) 445, 630.
 — (Sturna) 445.
 — (Tetrao) 445.
 peregrina (Anas) 284.
 — (Gallinago) 374.
 — (Luscinia) 93.
 — (Miliaria) 44.
 — (Pyrrhula) 24, 25.
 peregrina (Scolopax) 374.
 — (Telmatias) 374.
 peregrinus (Caprimulgus) 181.
 — (Cinclus) 118.
 — (Corvus) 4.
 — (Falco) 232, 556.
 — (Nisus) 260.
 — (Tetrao) 443.
 — brevirostris (Falco) 232.
 — cornicum (Falco) 232.
 — griseiventris (Falco) 232.
 Periparus 136, 515.
 Pernis 235, 249.
 persicus (Picus) 189.
 — (Vultur) 219.
 petényi (Gallinago) 374.
 — (Telmatias) 374.
 petronia (Pyrgita) 454.
 phaeonotus (Parus) 136.
 Phaeopharus 135, 139, 516.
 phaeopus (Numenius) 354, 356, 597.
 — (Phaeopus) 356.
 — (Scolopax) 356.
 Phalacrocoracidae 267, 270, 570, 572.
 Phalacrocorax 270.
 phalacrocorax (Carbo) 271.
 — var. continentalis (Carbo) 271, 594, 602.
 Phalaropodidae 340, 341, 377, 594, 602.
 Phalaropus 377.
 pharaonica (Ardea) 311.
 Phasianidae 441, 445, 630.
 philippinus (Charadrius) 347.
 philomela (Aëdon) 93, 94, 490, 491.
 — (Calamoherre) 80.
 — (Curruca) 94.
 — (Daulias) 94.
 — (Erithacus) 94.
 — (Luscinia) 94.
 — (Lusciola) 94.
 — (Motacilla) 94.
 — (Sylvia) 94.
 philomelos (Turdus) 102.
 phoenicoptera (Tichodroma) 147.
 — var. subhemalayana (Tichodroma) 147.
 phoenicura (Sylvia) 98.
 — β titus (Motacilla) 99.
 phoenicurus (Erithacus) 98.
 — (Ficedula) 97.
 — (Luscinia) 98.
 — (Lusciola) 98.
 — (Motacilla) 97.
 — (Ruticilla) 97, 99, 493.
 — (Saxicola) 97.

- phoenicurus (Sylvia) 97.
 phoenix (Onocrotalus) 268.
 phragmitis (Acrocephalus) 87.
 — (Calamodus) 85, 87, 488.
 — (Calamoherpe) 87.
 — (Cynchramus) 40.
 — (Muscipeta) 87.
 — (Sylvia) 87.
 Phylloscopus 64, 71, 75, 478, 481
 Pica 10.
 pica (Alca) 408.
 — (Cleptes) 10.
 — (Corvus) 10.
 — (Ostralega) 349.
 — (Pica) 10, 462.
 — (Pinguinus) 408.
 — (Scolopax) 349.
 — (Utamania) 408.
 picata (Muscicapa) 162.
 Pici 186, 538.
 Picidae 187, 539.
 Piciformes 186, 538.
 Picinae 187.
 Picoides 187, 197.
 picta (Coracias) 174.
 pictus (Glandarius) 11.
 Picus 187, 188.
 picus (Garrulus) 10.
 pilaris (Acreuthornis) 103.
 — (Merula) 103.
 — (Planesticus) 103.
 — (Sylvia) 103.
 — (Turdus) 101, 103, 496.
 pileata (Curruca) 69.
 — (Pyrrhula) 25.
 pileatum (Xema) 391.
 pileatus (Neophron) 220.
 pinetarius (Falco) 232.
 pinetorum (Accentor) 91.
 — (Butalis) 164.
 — (Calamoherpe) 81.
 — (Cannabina) 29.
 — (Chloris) 34.
 — (Colaptes) 189.
 — (Columba) 435.
 — (Crucirostra) 19, 20.
 — (Dandalus) 100.
 — (Dendrocopus) 188.
 — (Gecinus) 189.
 — (Lanius) 154.
 — (Merula) 105.
 — (Nyctale) 205.
 — (Paroides) 132.
 — (Parus) 136.
 — (Phyllopneuste) 74.
 — (Picus) 191.
 pinetorum (Rubecula) 100.
 — (Scolopax) 375.
 — (Sitta) 145.
 — (Turdus) 102.
 pinguescens (Emberiza) 42.
 Pinicola 18, 21.
 piscinarum (Calamoherpe) 81.
 pityopicus (Picus) 191.
 planiceps (Archibuteo) 243.
 — (Coccothraustes) 37.
 — (Coracias) 174.
 — (Hypolais) 75.
 — (Machetes) 365.
 — (Nyctale) 205.
 — (Pandion) 216.
 — (Pyrrhocorax) 12.
 planorum (Emberiza) 38.
 Platalea 326.
 Plataleae 309, 323, 583, 487.
 Plataleidae 323, 325, 588.
 platyrhyncha (Limicola) 372, 601.
 — (Pelidna) 372.
 — (Tringa) 372.
 platyrhynchos (Clypeata) 292.
 — (Melanitta) 281.
 — (Nucifraga) 8.
 — (Oedemia) 281.
 — (Rhynchaspis) 292.
 platyura (Pernis) 249.
 platyuros (Anser) 302.
 — (Bernicla) 301.
 — (Fulica) 425.
 — (Rhynchaspis) 292.
 — (Somateria) 283.
 Plectrophenax 17, 38, 44, 464.
 Plegadis 324.
 plinii (Himantopus) 353.
 plumata (Alauda) 54.
 plumiceps (Xema) 395.
 plunipes (Falco) 243.
 pluvialis (Charadrius) 345.
 Podiceps 419, 620.
 Podicipedidae 419, 620.
 Podicipediformes 418, 620.
 Podiceps 419, 620.
 Poecile 135, 136, 139, 514.
 poensis (Strix) 201.
 pojana (Falco) 250.
 polaris (Mormon) 409.
 poliocephala (Bombyciphora) 157.
 poliorhynchus (Falco) 249.
 polonicus (Pendulinus) 129.
 — (Picus) 195.
 poltoratzkii (Sturnus) 14, 15, 16,
 463, 464.
 polyglotta (Ficedula) 77.
 polyglotta (Hypolais) 75, 77, 456,
 483.
 — (Sylvia) 77.
 polyglottus (Petrocossyphus) 109.
 pomarina (Aquila) 235, 239.
 — (Clypeata) 292.
 — (Lestris) 403.
 — (Rhynchaspis) 292.
 — (Sterna) 385.
 — (Sternula) 386.
 pomarinus (Cataractes) 403.
 — (Stercorarius) 403, 404.
 pomatorhinus (Coprotheres) 403.
 — (Lestris) 403.
 — (Stercorarius) 403, 613.
 pomerana (Aquila) 239, 240, 557, 558.
 pomeranus (Enneactonotus) 155.
 — (Lanius) 155.
 Porzana 424, 428.
 porzana (Crex) 429.
 — (Gallinula) 429.
 — (Ortygometra) 429.
 — (Porzana) 428, 429, 623.
 — (Rallus) 429.
 — (Zapornia) 429.
 Potamodus 64, 77, 82, 478, 483, 486.
 prasina (Sylvia) 71.
 pratensis (Alauda) 54.
 — (Anthus) 53, 54, 55, 475.
 — (Calamoherpe) 80.
 — (Crex) 428.
 — (Leimoniptera) 54.
 — (Spipola) 54.
 — nubicus (Anthus) 55.
 Pratincola 80, 114, 489, 501.
 pratincola (Glareola) 339, 340, 594.
 — (Hirundo) 339.
 — (Trachelia) 339.
 Pratincolinae 89, 114.
 pratorum (Anthus) 55.
 — (Circus) 266.
 — (Saxicola) 114.
 Procellariidae 411.
 Procellariiformes 379, 411, 603, 616.
 procellosus (Laroides) 398.
 — (Larus) 398.
 proier (Miliaria) 44.
 projer (Fringilla) 44.
 pseudocorone (Corvus) 6.
 pseudo-pyrrhuloides (Cynchramus)
 41.
 pseudopytiopsittacus (Crucirostra)
 20.
 pseudourogallus (Tetrao) 443.
 psilodactyla (Athene) 204.
 — (Strix) 204.

- psilodactyla (Syrnia) 204.
 psittacea (Loxia) 21.
 Psophiae 327, 589.
 Pteroclididae 438, 627.
 Pteroclidiformes 438, 627.
 Pteroclorus 438, 440.
 pterocyanea (Anas) 294.
 Ptilocorys 45, 46, 48, 472, 473.
 Puffinidae 411, 412, 616, 617.
 Puffinus 412.
 pugnax (Machetes) 365.
 — (Pavoncella) 365, 599.
 — (Philomachus) 365.
 — (Totanus) 365.
 — (Tringa) 365.
 — indicus (Philomachus) 365.
 pulchella (Stryx) 210.
 pullata (Fulica) 425.
 pumila (Ardea) 315.
 pumilo (Phalacrocorax) 273.
 punctata (Gallinula) 429.
 — (Jynx) 198.
 punctatus (Caprimulgus) 181.
 — (Sturnus) 15.
 — (Troglodytes) 120.
 punctorum (Caprimulgus) 181.
 purpurascens (Ardea) 311.
 purpurea (Ardea) 311.
 — (Phoxy) 311.
 — (Pyrrherodias) 311, 584.
 purus (Dendrocopus) 193.
 — (Dryobates) 193.
 pusilla (Crex) 431.
 — (Gallinula) 430, 431.
 — (Linaria) 27.
 — (Phalaridion) 431.
 — (Porzana) 428, 429, 430, 623.
 — (Ortygometra) 430, 431.
 — (Zapornia) 431.
 pusillum (Phalaridium) 431.
 pusillus (Botaurus) 320.
 — (Charadrius) 347.
 — (Gallinula) 431.
 — (Numenius) 371.
 — (Piculus) 194.
 — (Rallus) 429.
 pygargus (Aquila) 245.
 — (Circus) 261, 263, 266, 569.
 — (Falco) 236, 245, 263, 266.
 — (Strigiceps) 263.
 pygmaea (Aegialitis) 347.
 — (Crex) 430.
 — (Gallinula) 430.
 — (Limicola) 372.
 — (Linaria) 30.
 — (Ortygometra) 430.
 pygmaea (Phalaridion) 430.
 — (Porzana) 430.
 — (Scolopax) 371.
 — (Scops) 210.
 — (Tringa) 371, 372.
 — (Zapornia) 430.
 pygmaeus (Carbo) 272.
 — (Falcinellus) 371.
 — (Graculus) 273.
 — (Halieus) 272.
 — (Hydrocorax) 272.
 — (Larus) 397.
 — (Microcarbo) 273.
 — (Numenius) 371.
 — (Pelecanus) 269, 272.
 — (Phalacrocorax) 270, 272, 273, 572.
 — (Podiceps) 422.
 — algiriensis (Graculus) 273.
 pyrocephalus (Regulus) 122.
 Pyrrherodias 311.
 Pyrrhocorax 11.
 pyrrhocorax (Corvus) 11.
 — (Fregilus) 12.
 — (Pyrrhocorax) 11, 12, 455, 462.
 pyrrhops (Platalea) 326.
 pyrrhoptera (Fringilla) 32.
 Pyrrhula 18, 23.
 pyrrhula (Fringilla) 24.
 — (Loxia) 24.
 — (Pyrrhula) 23, 24, 466.
 — europaea (Pyrrhula) 25.
 pyrrhuloides (Cynchramus) 41.
 — (Schoenicola) 41.
 pytiopsittacus (Crucirostra) 20.
 — (Loxia) 19, 20, 165, 465.
 quereuum (Picus) 196.
 Querquedula 279, 294.
 querquedula (Anas) 294.
 — (Cyanopterus) 294.
 — (Pterocyanea) 294.
 — (Querquedula) 294, 577.
 querquedula (Cyanopterus) 294.
 raii (Merganser) 275.
 — (Totanus) 358.
 Rallidae 424, 622.
 Ralliformes 424, 622.
 ralloides (Ardeola) 315, 316, 585.
 — (Bubulcus) 315.
 — (Buphus) 315.
 — (Nycticorax) 315.
 Rallus 425, 432.
 Rapaces 199, 544.
 rapax (Lanius) 151.
 Raptatores 199, 544.
 raptens (Carbo) 270.
 rayi (Budytes) 59.
 — (Locustella) 84.
 Rea 186.
 Recurvirostra 351, 352.
 recurvirostris (Podiceps) 422.
 regalis (Accipiter) 246.
 — (Falco) 236.
 — (Milvus) 246.
 regia (Aquila) 236.
 Regulidae 2, 121, 505.
 Regulus 122.
 regulus (Aesalon) 234.
 — (Falco) 234.
 — (Ficedula) 120.
 — (Motacilla) 122.
 — (Regulus) 122, 506.
 — (Sylvia) 122.
 — (Troglodytes) 120.
 Rhinochetes 327, 589.
 Rhyacophilus 352, 363.
 richardsoni (Lestris) 404.
 — (Stercorarius) 404.
 ridibunda (Gavia) 391.
 — (Nema) 392.
 ridibundum (Chema) 392.
 — (Nema) 391.
 ridibundus (Chroicocephalus) 391, 392.
 — (Larus) 390, 391, 392, 606.
 — (Nema) 391.
 — minor (Larus) 392.
 riga (Larus) 402.
 riparia (Aquila) 238.
 — (Clivicola) 159, 526.
 — (Cotile) 159.
 — (Hirundo) 159.
 riparius (Cynchramus) 40.
 risoria (Sterna) 382.
 Rissa 390, 401.
 rissa (Laroides) 402.
 — (Larus) 401.
 rivalis (Motacilla) 58.
 — (Totanus) 362.
 robusta (Gallinago) 374.
 — (Linaria) 27.
 — (Pallenura) 58.
 — (Telmatias) 374.
 robustus (Glandarius) 11.
 — (Parus) 137.
 rosans (Boscis) 17.
 rosea (Acredula) 131, 133, 513.
 — (Boscis) 17.
 — (Coccothraustes) 23.
 — (Erythropsiza) 22.
 — (Graculus) 17.

- rosea (Meciasura) 133.
 — (Merula) 17.
 roseata (Pyrrhulina) 23.
 roseiventris (Picus) 196.
 roseus (Acridotheres) 17.
 — (Carpodacus) 22, 466.
 — (Erythrothorax) 22.
 — (Fringilla) 22.
 — (Lanius) 154.
 — (Nomadites) 17.
 — (Orites) 133.
 — (Parus) 133.
 — (Passer) 22.
 — (Pastor) 16, 17, 464.
 — (Pecarius) 17.
 — (Pelecanus) 268, 269, 571.
 — (Propasser) 22.
 — (Psaroides) 16.
 — (Sturnus) 16.
 — (Thrennophilus) 17.
 — (Turdus) 16.
 rostrata (Linaria) 28.
 — (Saxicola) 111.
 rubecola (Curruca) 100.
 — (Muscicapa) 161.
 rubecula (Dandalus) 100.
 — (Erithacus) 100, 494.
 — (Erythacus) 100.
 — (Ficedula) 100.
 — (Luscinia) 100.
 — (Lusciola) 100.
 — (Motacilla) 100.
 — (Rhondella) 100.
 — (Rubecula) 100.
 — (Saxicola) 114.
 — (Sylvia) 100.
 rubens (Anas) 292.
 ruber (Erythrothorax) 23.
 — (Milvus) 246.
 rubetra (Curruca) 114.
 — (Fruticicola) 114.
 — (Motacilla) 114.
 — (Enanthe) 114.
 — (Pratincola) 114, 115, 502.
 — (Saxicola) 114.
 — (Sylvia) 114.
 rubicilla (Enanthe) 115.
 — (Pyrrhula) 24.
 rubicola (Curruca) 115.
 — (Fruticicola) 115.
 — (Motacilla) 115.
 — (Enanthe) 115.
 — (Pratincola) 114, 115, 502.
 — (Saxicola) 115.
 — (Sylvia) 115.
 rubidus (Calidris) 366.
 rubidus (Charadrius) 366.
 rubiginosus (Falco) 261.
 rubra (Pinicola) 21.
 — (Tadorna) 300.
 rubricapilla (Curruca) 69.
 rubricapillus (Mergus) 275.
 rubricollis (Colymbus) 420.
 rubrifasciata (Crucirostra) 165.
 — (Loxia) 165, 465.
 rubrifrons (Erythrothorax) 23.
 rubripes (Falco) 225.
 rufa (Anas) 290.
 — (Ardea) 311.
 — (Fedoa) 356.
 — (Fuligula) 290.
 — (Limosa) 356.
 — (Motacilla) 66.
 — (Pyrrhula) 24.
 — (Scolopax) 324.
 — (Sylvia) 74.
 — (Tringa) 369.
 rufescens (Acanthis) 28.
 — (Aegiothus) 28.
 — (Anser) 302.
 — (Anthus) 56.
 — (Callichen) 287.
 — (Canutus) 369.
 — (Fringilla) 28.
 — (Galerita) 50.
 — (Linacanthus) 28.
 — (Linaria) 26, 28, 467.
 — (Numenius) 354.
 — (Parus) 134.
 — (Pelecanus) 269, 571.
 — (Phileremos) 47.
 — (Scops) 210.
 — (Sylvia) 112.
 — (Syrnium) 208.
 ruficapilla (Ardea) 317.
 — (Curruca) 69.
 ruficauda (Cerchneis) 229.
 ruficeps (Aythia) 290.
 — (Callichen) 287.
 — (Cerchneis) 229.
 — (Lanius) 155.
 ruficollis (Anas) 290.
 — (Anthus) 55.
 — (Lanius) 155.
 — (Phalaropus) 377.
 — (Podiceps) 420.
 — (Turdus) 108, 454.
 ruficrista (Fuligula) 287.
 ruficristata (Ardea) 317.
 — (Bubulcus) 317.
 rufidorsalis (Passer) 32.
 — megarhynchos (Passer) 32.
 rufidorsalis microrhynchos (Passer)
 32.
 rufigaster (Anas) 292.
 rufigularis (Muscicapa) 161.
 rufina (Anas) 287.
 — (Aythia) 287.
 — (Branta) 287.
 — (Fuligula) 287.
 — (Mergoides) 287.
 — (Netta) 287, 575.
 rufinus (Buteo) 254, 257, 564.
 — (Callichen) 287.
 — (Falco) 257.
 — (Platypus) 287.
 rufipectoralis (Cinclus) 118.
 rufipectus (Poecile) 136, 515.
 rufipes (Falco) 225.
 — (Himantopus) 353.
 — (Pannyschistes) 225.
 — (Tinnunculus) 225.
 rufogularis (Anthus) 55.
 — (Colymbus) 415.
 — (Muscicapa) 161.
 rufonuchalis (Aquila) 240.
 — (Poecile) 136, 515.
 rufula (Agrodroma) 56.
 rufus (Buteo) 261.
 — (Circus) 261.
 — (Cuculus) 184.
 — (Enneoctonus) 155.
 — (Falcinellus) 324.
 — (Falco) 225, 261.
 — (Lanius) 151, 155, 524.
 — (Phoneus) 155.
 — (Phylloscopus) 71, 74, 482.
 — (Totanus) 356.
 — sylvestris (Phylloscopus) 74.
 — var. obscurus (Phylloscopus) 74.
 rupestris (Bonasia) 444.
 — (Chelidon) 160.
 — (Cinclus) 118.
 — (Columba) 434.
 — (Perdix) 446.
 — (Scops) 210.
 rupicola (Cerchneis) 227.
 — (Motacilla) 115.
 rupicolaeformis (Cerchneis) 227.
 russata (Ardea) 317.
 — (Ardeola) 317.
 — (Gallinago) 374.
 — (Herodias) 317.
 russicus (Milvus) 247.
 — (Mystacinus) 127.
 — (Parus) 127.
 rustica (Cecropis) 159.
 — (Chelidon) 159.

- rustica (Hirundo) 159, 526.
 — (Pica) 10.
 — (Pyrgita) 32.
 — pagorum (Hirundo) 159.
 rusticola (Scolopax) 375.
 rusticorum (Pica) 10.
 rusticola (Scolopax) 375, 602.
 rusticus (Corvus) 10.
 ruthenica (Anas) 280.
 Ruticilla 92, 97, 493.
 rutililla (Ficedula) 98.
 — (Phoenicurus) 98.
 rutila (Anas) 300.
 — (Cairina) 300.
 — (Casarca) 300.
 — (Nettalopex) 300.
 — (Tadorna) 300.
 — (Vulpanser) 300.
 rutilus (Lanius) 155.

 Sabinii (Ascalopax) 374.
 — (Enalius) 373.
 — (Scolopax) 373.
 — (Xema) 402.
 sacer (Falco) 230.
 — (Falco Hierofalco) 230.
 — (Gennaia) 230.
 saebyensis (Parus) 138.
 saker (Falco) 230.
 — Hierofalco) 230.
 sakhalina (Gallinago) 374.
 — (Scolopax) 373.
 salicaria (Calamoherpe) 80.
 — (Poecila) 141, 142.
 — (Motacilla) 81.
 — (Muscipeta) 86.
 — (Sylvia) 67.
 — (Telmatias) 374.
 — accedens (Poecila) 141.
 — alpina (Poecila) 141.
 — assimilis (Poecila) 141.
 — borealis (Poecila) 141.
 — murina (Poecila) 141.
 — neglecta (Poecile) 143.
 — vera (Poecila) 141.
 salicarius (Calamodus) 86.
 — (Cyanistes) 138.
 — (Parus) 141.
 — accedens (Parus) 142, 143.
 — alpestris (Parus) 142.
 — assimilis (Parus) 142.
 — borealis (Parus) 142.
 — communis (Parus) 142.
 — murinus (Parus) 142, 143.
 sandvicensis (Actochelidon) 384.
 — aculavida (Sterna) 384.
 saquer (Falco) 230.
 saundersi (Gecinus) 189.
 savii (Pseudoluscinia) 83.
 saxatilis (Caccabis) 446, 456, 630.
 — (Fringilla) 30.
 — (Monticola) 108, 109, 499.
 — (Orocetes) 109.
 — (Perdix) 446.
 — (Petrocinchla) 109.
 — (Petrocinchla) 109.
 — (Petrocinchla) 109.
 — (Petrocossyphus) 109.
 — (Saxicola) 109.
 — (Sylvia) 109.
 — (Turdus) 109.
 Saxicola 110, 500.
 Saxicolinae 89, 110.
 scandiaca (Leuchybris) 209.
 — (Nyctea) 209, 548.
 — (Strix) 209.
 scandulacea (Certhia) 148.
 scapularis (Pterocyanea) 294.
 — (Querquedula) 294.
 schachraman (Tadorna) 299.
 scheepii (Lestris) 404.
 schillingi (Sterna) 381.
 schinzii (Pelidna) 370.
 — (Schoeniclus) 370.
 — (Tringa) 370.
 schisticeps (Budytes) 62.
 schlegeli (Actitis) 364.
 schoenabaenus (Sylvia) 87.
 schoenabenus (Calamodus) 87.
 — (Calamodyta) 86.
 — (Motacilla) 87.
 schoeniclus (Cynchramus) 40.
 — (Emberiza) 38, 40, 41, 470.
 — intermedia (Emberiza) 41.
 sclavonicus (Falco) 243.
 Scolopacidae 340, 341, 351, 594, 597.
 scolopacina (Gallinago) 374.
 — var. brehmi (Gallinago) 374.
 Scolopacinae 351, 366.
 Scolopax 366, 375.
 scolopax (Charadrius) 337.
 — (Oedienemus) 337.
 Scops 202, 210.
 scops (Bubo) 210.
 — (Ephialtes) 210.
 — (Otus) 210.
 — (Pisorhina) 210.
 — (Scops) 210, 548.
 — (Strix) 210.
 seebohmi (Parus) 142.
 segetum (Alauda) 51.
 — (Anas) 302.
 segetum (Anser) 302.
 seleucis (Turdus) 16.
 senator (Lanius) 155.
 — senator (Lanius) 155.
 senegalensis (Alauda) 50.
 — (Glareola) 339.
 — (Hydrocecropis) 385.
 — (Motacilla) 114.
 — (Pratincola) 114.
 — (Ptilocorys) 49, 50, 455, 473, 474.
 — (Scops) 210.
 — (Sterna) 385.
 — (Upupa) 169.
 sepiarius (Anthus) 54.
 septentrionalis (Aegialitis) 346.
 — (Anser) 283.
 — (Bubo) 213.
 — (Buteo) 250.
 — (Carduelis) 33.
 — (Chloris) 34.
 — (Cinclus) 118.
 — (Colymbus) 415, 618.
 — (Corydalla) 56.
 — (Curruca) 69.
 — (Cynchramus) 40.
 — (Dandalus) 100.
 — (Eudytes) 415.
 — (Fringilla) 36.
 — (Gallinago) 374.
 — (Glandarius) 11.
 — (Linaria) 27.
 — (Mergus) 415.
 — (Miliaria) 44.
 — (Monedula) 7.
 — (Motacilla) 57.
 — (Picoides) 197, 542.
 — (Phyllopneuste) 72.
 — (Pica) 10.
 — (Pyrgita) 31.
 — (Regulus) 122.
 — (Rubecula) 100.
 — (Saxicola) 114.
 — (Sitta) 145.
 — (Stagnicola) 427.
 — (Sturnus) 15.
 — (Telmatias) 374.
 — (Urinator) 415.
 — (Vitiflora) 111.
 sericea (Pica) 10.
 sericeus (Rallus) 432.
 Serinus 18, 25.
 serinus (Crithagra) 25.
 — (Dryospiza) 25.
 — (Fringilla) 25.
 — (Loxia) 25.
 — (Serinus) 25, 467.

- Serpentarii 214, 550.
 serrata (Merganser) 276.
 serrator (Merganser) 275, 276, 574.
 — (Mergus) 276.
 setipes (Glaucidium) 203, 546.
 sexsetacea (Ardea) 318.
 shah (Emberiza) 42.
 sharpei (Pelecanus) 269, 571.
 sibilans (Cygnus) 307.
 — (Locustella) 84.
 — (Sylvia) 71.
 sibilator (Phylloscopus) 71, 482.
 sibilatrix (Motacilla) 71.
 — (Phylloscopus) 71.
 — flavescens (Phylloscopus) 71.
 — sibilatrix (Phylloscopus) 71.
 sibilus (Cygnus) 307.
 sibirica (Alauda) 47.
 — (Limicola) 372.
 — (Linaria) 29.
 — (Mélanocorypha) 45, 46, 47, 48, 455, 472.
 — (Phileremos) 47.
 sibiricus (Falco) 234.
 — (Morinellus) 345.
 similis (Hydrocecropis) 389.
 — (Hydrochelidon) 389.
 simillima (Euspiza) 43.
 simplex (Sylvia) 65, 67, 450, 480.
 sindiana (Alcedo) 176.
 sinensis (Graculus) 270.
 — (Phalacrocorax) 270.
 Sitta 145.
 Sittidae, 2, 144, 145, 518.
 skua (Megalestris) 403, 612.
 smirillus (Falco) 234.
 solitaria (Cyanocincla) 110.
 — (Phyllopneuste) 74.
 — (Sylvia) 110.
 solitarius (Petrocosyphus) 110.
 — (Turdus) 15, 110.
 soloniensis (Strix) 207.
 Somateria 278, 283.
 sondaica (Alcedo) 176.
 sordida (Poecila) 141.
 — (Propasser) 23.
 sordidus (Picus) 191.
 sp. (Buteo) 252, 562.
 sparmanni (Anas) 293.
 spatulata (Rhynchaspis) 292.
 Spatula 279, 292.
 spec. nov. (Parus) 143.
 speculigera (Muscicapa) 162.
 speculifera (Muscicapa) 162.
 spermolegus (Corvus) 7.
 — (Monedula) 7.
 sphacriuros (Lestris) 403.
 spinitorquus (Lanius) 154.
 spinoletta (Alauda) 57.
 spinus (Chrysomitris) 34, 469.
 — (Emberiza) 34.
 — (Fringilla) 34.
 spipoletta (Anthus) 53, 57, 476.
 spiralis (Buteo) 250.
 spiza (Passer) 35.
 splendens (Enucleator) 21.
 — (Strix) 201.
 Squatarola 341, 344.
 squatarola (Pluvialis) 344.
 — (Squatarola) 344.
 — (Tringa) 344.
 stabulorum (Cecropis) 159.
 stagnatilis (Acrocephalus) 82.
 — (Anthus) 55.
 — (Calamoherbe) 78.
 — (Cynchramus) 40.
 — (Glottis) 360.
 — (Iliornis) 360.
 — (Parus) 141.
 — (Philolinnos) 375.
 — (Poecila) 141.
 — (Scolopax) 375.
 — (Telmatis) 374.
 — (Totanus) 358, 360, 598.
 stapazina (Motacilla) 112, 500.
 — (Saxicola) 111, 112, 113, 500.
 — (Vitiflora) 113.
 — ♂ (Motacilla) 112.
 — melanoleuca (Saxicola) 113.
 stellaris (Ardea) 319.
 — (Botaurus) 319, 586.
 — (Gallinula) 429.
 — (Nycticorax) 319.
 stellatus (Cephus) 415.
 — (Mergus) 415.
 Stercorariidae 379, 403, 603, 612.
 stercorarius (Vultur) 220.
 Sterna 380, 383.
 Sterninae 380.
 stolidia (Eudromias) 345.
 stoparola (Ficedula) 66.
 straminea (Locustella) 85, 487.
 strepera (Anas) 297.
 — (Chauliodus) 297.
 — (Querquedula) 297.
 — (Sylvia) 81.
 streperus (Acrocephalus) 78, 79, 80, 81, 484, 485, 486.
 — (Chaulelasmus) 297, 578.
 — (Ktinorhynchus) 297.
 — b. americanus (Chaulelasmus) 297.
 streperus typicus (Acrocephalus) 81.
 strepitans (Locustella) 82.
 streptophora (Muscicapa) 163.
 striata (Calamoherbe) 86.
 — (Corydalla) 56.
 — (Scolopax) 359.
 striatus (Lestris) 403.
 — (Phileremos) 47.
 — (Totanus) 359.
 stridula (Aluco) 208.
 — (Strix) 200, 207, 208, 545, 547.
 — (Ulula) 208.
 stridulum (Syrnium) 207, 208.
 strigiceps (Falco) 263.
 Strigidae 199, 200, 545.
 Strigiformes 199, 214, 544, 550.
 striolatus (Picus) 194.
 Strix 200.
 Sturnidae 1, 14, 463.
 Sturnus 14, 116, 502.
 subalpina (Curruca) 449.
 — (Dumeticola) 449.
 — (Stoparola) 449.
 — (Sylvia) 449, 450, 456, 479.
 subalpinus (Accentor) 90.
 — (Gypaetos) 222.
 subarquata (Numenius) 371.
 — (Pelidna) 371.
 — (Scolopax) 371.
 — (Tringa) 369, 371, 601.
 subarquatus (Ancylocheilus) 371.
 — (Anthus) 56.
 subboschas (Anas) 298.
 subbuteo (Dendrofalco) 233.
 — (Falco) 232, 233, 556.
 — (Hypotriorchis) 233.
 — subbuteo (Falco) 233.
 subcormoranus (Phalacrocorax) 270.
 subcornix (Corvus) 6.
 subcorone (Corvus) 6.
 subcrecca (Querquedula) 296.
 subcristatus (Colymbus) 420.
 — (Podiceps) 420.
 subispida (Alcedo) 175.
 subleucoptera (Hydrochelidon) 387.
 subnaevia (Aquila) 239.
 subpalustris (Parus) 141.
 — (Poecila) 141.
 subphragmitis (Caricicola) 87.
 subpilaris (Turdus) 103.
 subpytiopsittacus (Crucirostra) 20.
 subrufinus (Callichen) 287.
 subtinnuncula (Cerchneis) 229.
 subtridactyla (Squatarola) 344.
 subtypicus (Accipiter) 260.
 subulata (Anas) 293.

- suecica (Cyaneula) 95, 96, 491, 492.
 — (Cyaneula) $\times$ cyaneula (Cyaneula) 96, 492.
 — (Motacilla) 96.
 — (Phoenicura) 96.
 — (Saxicola) 96.
 Sula 186.
 sulphurea (Motacilla) 58.
 superciliaris (Circus) 264.
 — (Curruca) 69.
 superciliosus (Lanius) 155.
 Surnia 202, 206.
 swainsoni (Strigiceps) 264.
 swainsonii (Circus) 264.
 sykesii (Circus) 261.
 sylvatica (Motacilla) 71.
 — (Strix) 207.
 sylvestris (Anser) 304.
 — (Bonasia) 444.
 — (Corvus) 4.
 — (Emberiza) 38.
 — (Fringilla) 35.
 — (Motacilla) 57.
 — (Otus) 211.
 — (Perdix) 445.
 — (Phyllopneuste) 74.
 — (Ruticilla) 98.
 — (Scolopax) 375.
 — (Strix) 207.
 — (Sturnus) 15.
 — (Totanus) 363.
 — (Troglodytes) 120.
 Sylvia 64, 65, 92, 121, 450, 478, 479, 490.
 sylvia (Motacilla) 66.
 — (Sylvia) 65, 66, 450, 479.
 — caniceps (Sylvia) 66.
 — fruticeti (Sylvia) 66.
 — typica (Sylvia) 66.
 sylvicola (Motacilla) 71.
 sylviella (Sylvia) 69.
 Sylviidae 2, 63, 478.
 syngenicos (Numenius) 355.
 Syrnum 202, 207.
 Syrrhaptes 438, 439.
 tachardus (Buteo) 252.
 — (Pernis) 249.
 — var. fusco-ater (Buteo) 252.
 — var. rufus (Buteo) 252.
 taczanowskii (Tetrao) 442.
 Tadorna 279, 299.
 tadorna (Anas) 299, 578.
 — (Chenalopex) 299.
 — (Tadorna) 299, 578.
 — (Vulpanser) 299.
 taenioptera (Loxia) 20.
 taeniura (Cerchneis) 227.
 taeniurus (Glandarius) 11.
 taenuirostris (Anthus) 55.
 taivana (Motacilla) 60.
 taivanus (Budytes) 59, 60, 448, 476.
 tamaricis (Sylvia) 72.
 Tantalinae 321, 323, 587.
 tarda (Otis) 333, 334, 592.
 tartaricus (Charadrius) 345.
 — (Heteroclitus) 439.
 tectorum (Chelidon) 160.
 telephonus (Cuculus) 185.
 temmincki (Actodromas) 367.
 — (Anser) 305.
 — (Calidris) 367.
 — (Leimonites) 367.
 — (Limonites) 367, 600.
 — (Pelidna) 367.
 — (Schoeniclus) 367.
 — (Tringa) 367.
 tenera (Peristera) 436.
 — (Turtur) 436.
 tengmalmi (Aegolius) 205.
 — (Athene) 205.
 — (Noctua) 205.
 — (Nyctala) 205, 206, 547.
 — (Strix) 205.
 — (Syrnium) 205.
 — (Ulula) 205.
 tenuirostris (Alauda) 51.
 — (Calamoherpe) 84.
 — (Corvus) 6.
 — (Numenius) 354, 355, 597.
 — (Sturnus) 15.
 — (Totanus) 360.
 — (Troglodytes) 121.
 tephroleuca (Recurvirostra) 352.
 Tetrao 441, 442.
 Tetraonidae 441, 629.
 Tetrastes 442, 444.
 Tetrax 334, 335.
 tetrax (Otis) 335.
 — (Tetrax) 335, 592.
 tetrax (Lyrurus) 443, 629.
 — (Tetrao) 443.
 — (Urogallus) 443.
 — urogallus (Tetrao) 443.
 thermophilus (Anthus) 55.
 thitis (Ruticilla) 99.
 thitys (Lusciola) 99.
 thulensis (Somateria) 283.
 tibetana (Pica) 10.
 Tichodroma 146, 147, 519.
 tigrinus (Falco) 259.
 Timeliidae 89, 116, 119, 502, 504.
 tinnuncula (Cerchneis) 227.
 tinnuncularius (Falco) 229.
 tinnunculoides (Falco) 229.
 — (Tinnunculus) 229.
 tinnunculus (Aegypius) 227.
 — (Cerchneis) 227, 228, 554.
 — (Falco) 227.
 — (Tinnunculus) 227.
 — typicus (alaudarius) (Cerchneis) 227.
 tites β campilonix (Sylvia) 99.
 tithys (Eritacus) 99.
 — (Phoenicura) 99.
 — (Saxicola) 99.
 — (Sylvia) 99.
 titis (Ruticilla) 97, 99, 493.
 titys (Ruticilla) 99.
 torda (Alca) 408, 614.
 — (Chenalopex) 408.
 — (Pinguinus) 408.
 — (Utamania) 408.
 torquata (Bernicla) 301.
 — (Charadrius) 346.
 — (Columba) 435.
 — (Glareola) 339.
 — (Merula) 105, 496, 497.
 — (Perdix) 445.
 — (Scolopax) 375.
 — orientalis (Merula) 107.
 — var. alpestris (Merula) 106.
 torquatus (Larus) 402.
 — (Palumbus) 435.
 — (Turdus) 106, 107.
 — alpestris (Turdus) 106, 107.
 torquilla (lunx) 198.
 — (lynx) 198, 543.
 — (Junx) 198.
 Totaninae 351.
 Totanus 351, 358.
 totanus (Limosa) 361.
 — (Tringa) 358.
 trencalos (Vultur) 219.
 tridactyla (Cheimonea) 402.
 — (Gavia) 402.
 — (Rissa) 401, 612.
 — (Trynga) 366.
 — kotzebui (Rissa) 402.
 — pollicaris (Rissa) 402.
 tridactylus (Laroides) 402.
 — (Larus) 401.
 — (Picoides) 197, 542.
 — (Picus) 197.
 trifasciata (Crucirostra) 21.
 Tringa 366, 369.
 Tringoides 351, 364.
 tringoides (Calidris) 366.

- tripennis (Strix) 212.
 tristis (Anthus) 55.
 — (Cuculus) 184.
 tristrani (Phyllopneuste) 74.
 tritici (Calamoherbe) 87.
 trivialis (Alauda) 54.
 — (Anthus) 53, 54, 55, 475.
 Trochili 176.
 trochilus (Motacilla) 72.
 — (Phylloscopus) 71, 72, 73, 482.
 — septentrionalis (Phylloscopus) 72.
 — sylvestris (Phylloscopus) 74.
 troglodytes (Anorthura) 120, 121, 505.
 — (Motacilla) 120.
 — (Sylvia) 120.
 — (Troglodytes) 121.
 Troglodytidae 2, 116, 119, 502, 504.
 Troglodytinae 116.
 truncorum (Merula) 105.
 Trypanocorax 3, 5.
 tschegrava (Sterna) 380.
 tschutschensis (Motacilla) 58.
 tuberculirostris (Cygnus) 307.
 Tubinares 411, 616.
 tunstalli (Emberiza) 42.
 turcomana (Salicaria) 80.
 Turdidae 2, 89, 116, 488, 502.
 Turdinae 89, 92.
 turdina (Calamoherbe) 78.
 — (Sylvia) 78.
 turdoides (Acrocephalus) 78.
 — (Arundinaceus) 78.
 — (Calamoherbe) 78.
 — (Hydrocopsichus) 78.
 — (Philomela) 94.
 — (Sylvia) 78.
 Turdus 92, 101, 104, 116, 494, 496, 502.
 turrium (Cypselus) 178.
 — (Monedula) 7.
 Turtur 436.
 turtur (Columba) 436.
 — (Peristera) 436.
 — (Turtur) 436, 626.
 Turturidae 433, 436.
 tytis (Saxicola) 115.
 uliginosa (Telmatias) 373.
 ulula (Strix) 206.
 — (Surnia) 206, 547.
 ululans (Syrnium) 207.
 umbrinus (Circus) 261.
 undata (Alauda) 50.
 — (Curruca) 65.
 undulata (Curruca) 65.
 unicolor (Aquila) 236, 238.
 — (Columba) 434.
 — (Sturnus) 454.
 unifasciata (Oxyura) 280.
 unwini (Cygnus) 307.
 Upupa 169.
 Upupae 167, 528.
 Upupidae 169, 529.
 uralense (Surnia) 208.
 — (Syrnium) 207, 208, 548.
 uralensis (Noctua) 208.
 — (Ptynx) 208.
 — (Scotiaptex) 208.
 — (Strix) 208.
 — (Syrnium) 208, 548.
 — (Ulula) 208.
 urbica (Chelidon) 160, 526.
 — (Hirundo) 160.
 urbicola (Saxicola) 115.
 urinator (Colymbus) 419.
 — (Podiceps) 419.
 urogallo-tetrix (Tetrao) 443.
 urogallus (Tetrao) 442, 629.
 vagans (Acredula) 133.
 — (Aegithalus) 133.
 valida (Miliaria) 44.
 — (Pyrgita) 32.
 Vanellus 341, 342.
 vanellus (Charadrius) 342.
 — (Tringa) 342.
 (Vanellus) 342, 594.
 varia (Aerolia) 371.
 — (Coturnix) 447.
 — (Hirundo) 160.
 — (Perdix) 445.
 (Pica) 10.
 — (Squatarola) 344.
 — (Tringa) 344.
 — japonica (Pica) 10.
 variabilis (Accipiter) 263.
 — (Aquila) 249, 263.
 — (Buteo) 250.
 — (Numenius) 370.
 — (Pelidna) 370.
 variegata (Ardea) 311.
 — (Erolia) 371.
 variegatus (Circus) 261, 263.
 varium (Galerida) 49.
 varius (Charadrius) 344.
 — (Charadrius Vanellus) 342.
 — (Pluvialis) 344.
 — (Sturnus) 15.
 velox (Gelochelidon) 382.
 vera (Locustella) 84.
 — (Luscinia) 93.
 vera (Scops) 210.
 — anthiostrois (Locustella) 84.
 — fruticeti (Locustella) 84.
 — major (Locustella) 84.
 — tenuirostris (Locustella) 84.
 Verany (Ardea) 317.
 Verrauii (Ardea) 317.
 versicolor (Falco) 250.
 verus (Otus) 211.
 vesparum (Pernis) 249.
 vespertinus (Cerchneis) 225.
 — (Erythropus) 225, 554.
 — (Falco) 225.
 — (Tinnunculus) 225.
 veterum (Noctua) 204.
 victorica (Erodus) 313.
 vidali (Athene) 204.
 — (Curruca) 68.
 vierthaleri (Corydalla) 56.
 vigil (Lanius) 154.
 vigorsii (Glottis) 361.
 vinetorum (Turdus) 102.
 virescens (Anthus) 55.
 — (Colaptes) 189.
 — (Gecinus) 189.
 virgatus (Numenius) 354.
 virgo (Anthropoides) 330, 590.
 — (Ardea) 330.
 — (Grus) 330.
 — (Philorchemon) 330.
 — (Scops) 330.
 viridi-canus (Colaptes) 189.
 — (Gecinus) 190.
 — (Picus) 189.
 viridis (Brachylophus) 189.
 — (Chloris) 34.
 — (Chloropicus) 189.
 — (Colaptes) 189.
 — (Gecinus) 145, 188, 189, 539.
 — (Malacolophus) 189.
 — (Motacilla) 62.
 — (Numenius) 324.
 viridis (Picus) 189.
 — (Spinus) 34.
 — (Tantalus) 324.
 viridula (Curruca) 72.
 viscivora (Sylvia) 103.
 — (Merula) 103.
 viscivorus (Ixocossyphus) 103.
 — (Turdus) 101, 103, 495.
 — hodgsoni (Turdus) 103.
 — var. hodgsoni (Turdus) 103.
 vitiflora (Motacilla) 111.
 — (Enanthe) 111.
 vitis (Fringilla) 27.
 vociferans (Merula) 106.

- vulgaris (Alda) 51.
 — (Anser) 304.
 — (Arenaria) 366.
 — (Bubo) 211, 562, 563, 565.
 — (Buteo) 250, 252, 253, 254, 255, 256.
 — (Caprimulgus) 181.
 — (Carduelis) 33.
 — (Clangula) 284.
 — (Coccothraustes) 37.
 — (Coturnix) 447.
 — (Fuligula) 288.
 — (Gallinago) 374.
 — (Gyps) 219.
 — (Himantopus) 353.
 — (Linaria) 29.
 — (Merula) 105.
 — (Milvus) 246.
 — (Noctua) 204.
 — (Nycticorax) 318.
 — (Ostralegus) 349.
 — (Otus) 211.
 — (Phacopus) 356.
 — (Phalaropus) 377.
 — (Pyrrhula) 24.
 vulgaris (Querquedula) 294.
 — (Regulus) 122.
 — (Scolopax) 375.
 — (Sturnus) 15, 464.
 — (Tadorna) 299.
 — (Trogodytes) 120.
 — (Turtur) 436.
 — (Upupa) 169.
 — (Urogallus) 442.
 — (Vanellus) 342.
 — (Vultur) 217, 219.
 — africana (Coturnix) 447.
 — *♀*. baldami (Ortygion) 447.
 — intermedius (Sturnus) 15, 463, 464.
 — menzbieri (Sturnus) 16.
 — typicus (Sturnus) 15.
 — var. (Buteo) 253, 563.
 — var. etrusca (Buteo) 250.
 — var. minor (Pyrrhula) 25.
 — var. obscura (Buteo) 250.
 vulpanser (Tadorna) 299.
 Vultur 217.
 Vulturidae 216, 217.
 wagleri (Chettusia) 343.
 wilsoni (Hydrocecropis) 385.
 — (Squatarola) 344.
 — (Sterna) 385.
 wodzickii (Locustella) 82.
 wolffii (Cyanecula) 96.
 wolfii (Cyanecula) 95, 96, 491, 492.
 — (Ruticilla) 96.
 — (Sylvia) 96.
 xanthomelaena (Saxicola) 113.
 xanthonyx (Falco) 229.
 xanthorhinus (Cygnus) 308.
 yelkouan (Procellaria) 413.
 — (Puffinus) 413.
 yelkouanus (Puffinus) 412, 413, 456, 617.
 Zapornia 425, 431.
 zimmermannae (Buteo) 250, 254, 255, 256, 564, 565, 566.
 zorca (Ephialtes) 210.
 — (Scops) 210.
 — (Strix) 210.
 zya (Sylvia) 114.

A FÜZETEK MEGJELENÉSÉNEK IDŐRENDJE.

I.	füzet	megjelent	1899. október	27.
II.		»	1899. deczember	14.
III.	»	»	1900. február	17.
IV.	»	»	1900. márczius	30.
V.	»	»	1900. november	21.
VI.	»	»	1901. márczius	11.
VII.	»	»	1901. április	22.
VIII—IX.	»	»	1902. január	29.
X.	»	»	1902. április	20.
XI.	»	»	1903. márczius	14.
XII.	»	»	1903. márczius	30.
XIII.	»	»	1903. április	
XIV.	»	»		
XV.	»	»		

CORRIGENDA.

1.	old.	földről	10.	sor	(<i>Anysodactyli</i>)	helyett	(<i>Anisodactyli</i>)
8.	„	földről	19.	„	baloldalának	„	hátoldalának
12.	„	alulról	2.	„	<i>galbula</i> -t	„	<i>galbula</i>
19.	„	alulról	3.	„	<i>Crucirosla</i>	„	<i>Crucirostra</i>
31.	„	alulról	14.	„	(23. old.)	„	(32. old.)
32.	„	alulról	14.	„	<i>Passor</i>	„	<i>Passer</i>
44.	„	alulról	6.	„	<i>Plectophenax</i>	„	<i>Plectrophenax</i>
49.	„	földről	16.	„	Meditirran	„	Mediterran
58.	„	földről	17.	„	ápril	„	márczius
64.	„	földről	5.	„	Az evezők	„	Az elsőrendű evezők
85.	„	földről	15.	„	lapos	„	lapos
103.	„	alulról	8.	„	calandrotta	„	calandrotte
103.	„	alulról	14.	„	(Alatüből)	„	(Altaiból)
124.	„	alulról	5.	„	p. 95.	„	p. 55.
136.	„	alulról	3.	„	<i>P. cyprotis</i>	„	<i>P. cypriotes</i>
153.	„	alulról	6.	„	farkvédők	„	farkfedők
155.	„	földről	23.	„	<i>Lanius rutilus</i>	„	<i>Lanius rutilus</i>
157.	„	alulról	13.	„	farkvédők	„	farkfedők
164.	„	földről	10.	„	<i>Butaslis</i>	„	<i>Butalis</i>
177.	„	földről	17.	„	<i>Macropterigidac</i>	„	<i>Macropterigidac</i>
178.	„	alulról	11.	„	<i>atterimus</i>	„	<i>aterrimus</i>
181.	„	földről	21.	„	<i>fociorum</i>	„	<i>foliorum</i>
185.	„	alulról	8.	„	harántsávozottul	„	haránt sávozott
186.	„	földről	11.	„	emlékeztető, külső	„	emlékeztető külső
193.	„	földről	3.	„	1818.	„	1898.
197.	„	alulról	2.	„	<i>Piciodes</i>	„	<i>Picoides</i>
202.	„	földről	15.	„	az ilyen	„	egy ilyen
203.	„	alulról	17.	„	<i>brevibus</i>	„	<i>brevius</i>
209.	„	alulról	3.	„	artikus	„	arktikus
210.	„	alulról	3.	„	Közép-Európa	„	Közép-Ázsia
212.	„	alulról	19.	„	<i>agrarin</i>	„	<i>agrarius</i>
230.	„	földről	4.	„	(J. G. Cray)	„	(J. E. Gray)
230.	„	földről	25.	„	vonakozott	„	vonakozott
230.	„	alulról	22.	„	„ <i>Laniario italico</i> “	„	„ <i>Laniarius italicus</i> “
235.	„	alulról	1.	„	<i>pomarina</i>	„	<i>pomerana</i>
238.	„	alulról	2.	„	<i>maculata</i>	„	<i>maculatus</i>
242.	„	alulról	5.	„	<i>pomerina</i>	„	<i>pomerana</i>
261.	„	földről	14.	„	<i>cyanus</i>	„	<i>cyaneus</i>
275.	„	földről	12.	„	Margnaser	„	Merganser
294.	„	alulról	5.	„	barna, hosszanti	„	barna hosszanti
303.	„	alulról	5.	„	IV-ik	„	II-ik
304.	„	földről	3.	„	Merzbier	„	Menzbier

305.	old.	fölülről	24.	sor	lábai	helyett	lába
306.	"	alulról	5.	"	ezen a madarakat.	"	ezen madarakat.
313.	"	alulról	5.	"	<i>melanorchyncha</i>	"	<i>melanorchyncha</i>
323.	"	alulról	4.	"	<i>(Plegadi</i>	"	<i>(Plegadis</i>
327.	"	fölülről	9.	"	a darufélékkel	"	guvatfélékkel
334.	"	fölülről	3.	"	Tűzokfélék	"	Tűzokfélék
382.	"	fölülről	14.	"	<i>Celochelidon</i>	"	<i>Gelochelidon</i>
411.	"	alulról	9.	"	pettyekkel	"	pelyhekkal
430.	"	fölülről	3.	"	<i>Ortygometra</i>	"	<i>Ortygometra</i>
430.	"	fölülről	18.	"	Harpe	"	Sharpe
434.	"	fölülről	3.	"	(334. old.)	"	(434. old.)
456.	"	fölülről	15.	"	<i>Columbia</i>	"	Columba.
459.	"	fölülről	10.	"	<i>(Anysodactyli)</i>	"	<i>(Anisodactyli)</i>
491.	"	alulról	1.	"	wolfi	"	wolfi

AMNH LIBRARY

100106058

59.82.43.91